

שבוע פרשת יתרו

(28 January – 3 February 18)

י"ב – י"ח שבט תשע"ח

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲדָךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטִמְטַף בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטִמְטַף בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, כִּי־מִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדוש ברוך הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִפָּה אֶזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְּטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַצַּדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחֶיךָ כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלֶיךָ: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מֵאֵד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי פְּלִהָאֲדָם כִּזְבֹּב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְּמוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוֶתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּן־אֲמֹתָךְ פִּתְחָתָה לְמוֹסְרִי:
יז לֵךְ אֲזַבַּח וְכַח תֹּדֶה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת |
כִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֶמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר אלי' שי' הכהן

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר קבעו חתונת בתם מרת יונינה תחי' ליום ששי בניסן הבע"ל ועל כל ישראל לטובה.

הנה יה"ר מהשי"ת שתה"י בשעה טובה ומוצלחת בכל הפרטים ויבנו בנין עדי עד בישראל על יסוד התורה והמצוה, ומגלגלין זכות ליום זכאי אשר קבלתי הודעת[ן] זו ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נגמ"מ זי"ע והזכרתי את בתו על הציון הק', וידוע מרז"ל (סוטה ל"ד ע"ב) במעלת ציונם של צדיקים שמימיהם אנו שותים ובמילא נק' הם אבותינו, ושנתנם לבניך אלו התלמידים, ומבואר בארוכה בזח"ג דף ע"ב ואילך.

בברכת מזל טוב לו ולזוגתו הרבנית תי' ולקבל נחת מבתם ובנם שיחיו.

נ"ב: מכיון שבתו היא בת כהן, הנה בטח החתן מוסיף בשיעוריו בתורה, ועיין שו"ת הצ"צ אבה"ע סי' י"א.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) עין יעקב מסכת תענית	רלג
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג	כב) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה היושבת בגנים		מדף יג עד דף יט	רלד
ה) שבת פרשת בשלח, י"ג שבט, ה'תשל"ח	ה		
ד) מאמר ד"ה באתי לגני			
יום ב' פרשת יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ח	יד		
ה) שיחת מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח			
י"א שבט ה'תשח"י	כד		
ו) משיחות ש"פ בשלח, שבת שירה י"א שבט ה'תשמ"ח	ל		
ז) משיחות אור ליום ד' פרשת יתרו,			
חמשה עשר בשבט ה'תשמ"ח	מד		
ח) לקוטי-שיחות פרשת יתרו כרך טז	נו		
ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל			
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	סא		
י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו	סב		
יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת יתרו	סג		
יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו	פט		
יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)			
לשבוע פרשת יתרו	צ		
יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו	קב		
טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קה		
שיעורי רמב"ם			
טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו	קח		
יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו	קפג		
יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו	רכא		
יט) נביאים וכתובים			
ישעיה פרק נו, איוב פרק לח	רכד		
כ) משניות – מסכת יבמות			
ביאור קהתי	רכו		
כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כג		
אדמו"ר הזקן	רסג		
כד) שולחן ערוך הלכות ראש-השנה			
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רסד		
כה) תורה אור			
אדמו"ר הזקן	רסו		
כו) שערי תשובה			
אדמו"ר האמצעי	רע		
כז) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו			
אדמו"ר ה"צמח צדק"	רעא		
כח) תורת שמואל תרל"ב			
אדמו"ר מוהר"ש	רעב		
כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב			
אדמו"ר מוהרש"ב	רעב		
ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעה		
לא) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעז		
לב) אגרות קודש			
אדמו"ר מוהרי"צ	רעח		
לג) חומש לקריאה בציבור	רעט		
לד) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה		
לה) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו	רפו		
לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

באופן שהאדם קשור ומחובר למקום ישיבתו בחיבור פנימי ועמוק, **הרי זה** 43
"בבתי כנסיות ובתי מדרשות". 44

ועל זה על 'ישיבת' בני ישראל בבתי כנסיות ובתי מדרשות שהיא ישיבה 45
 באופן של קשר פנימי, **אומר הקב"ה "חברים מקשיבים** 46
לקולך", פרוש: **מלאכי** 47

השרת חבריך, שהם, המלאכים, 48
בני אלקים דגמתיך בדומה 49
 לכנסת ישראל, כללות נשמות ישראל 50

ויעוד איתא מובא במדרש 51
רבה⁵, חברים נקראים מלאכי 52

השרת, מפני שאין בהם לא 53
קנאה ולא שנאה ולא תחרות 54
 וכיוון שאין בין המלאכים את כל 55

הדברים הללו הגורמים פירוד, הרי הם 56
 'חברים' זה לזה, **מקשיבים** 57
ובאים לשמע קולך של כנסת 58

ישראל בבתי כנסיות. **ומסים** 59
בפרוש רש"י: "השמיעני", 60
ואחר-כך ולאחר שבני ישראל 61

ישמיעו את הקול שלהם בתהילות 62
 ותשבחות לה' בתפילה יקדישו **הם** 63
 המלאכים, **שנאמר⁶ בן-יחד** 64

כוכבי בקר, אלו ישראל, 65
ואחר-כך⁷ "ויריעו כל-בני 66
אלקים" הם המלאכים. 67

ומבאר הרבי הרי"צ בהמשך 68
המאמר⁸ הנזכר (דיבור-המתחיל 69
 'היושבת בגנים' תש"י) **גדל העלוי** 70

שנעשה על-ידי-זה ש'כנסת 71
ישראל פזורה בגולה, ורועה 72
בגנים של אחרים," ומפל- 73

מקום למרות מצבה הנחות והירוד 74
 של כנסת ישראל בזמן הגלות 75
"יושבת בבתי כנסיות ובתי 76

מדרשות" לעסק בתורה. 77

מקשיבים ובאים לשמע קולך בבתי כנסיות. **ומסים בפרוש רש"י:**
"השמיעני", ואחר-כך יקדישו **הם, שנאמר⁶ בן-יחד כוכבי בקר, אלו**
ישראל, ואחר-כך⁷ "ויריעו כל-בני אלקים".

ומבאר בהמשך המאמר⁸ גדל העלוי שנעשה על-ידי-זה ש'כנסת ישראל
פזורה בגולה, ורועה בגנים של אחרים," ומפל-מקום "יושבת בבתי

היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני¹, ומביא

הרבי הרי"צ 'פעל ההלוא' שנסתלק ביום יו"ד שבת (בשנת תש"י)

ב'המשך מאמר ההלוא' קבוצת מאמרים שמסר לפרסום לקראת

יו"ד שבת (יום הסתלקות סבתו הרבנית

רבקה, אם אביו הרבי הרש"ב) וי"ג

שבת (יום הסתלקות אמו הרבנית

שטערנא שרה) בשנת תש"י וביו"ד

שבת אותה שנה נסתלק והתברר

שמאמרים אלו נמסרו לפרסום בקשר

להלוא שלו עצמו ומאו נקראים

ה'משך ההלוא' (בחלק שנמסר

לפרסום ל"ג שבט)² פרוש

רש"י על פסוק זה: "היושבת

בגנים," הקב"ה אומר

לכנסת ישראל, את הנפוצה

מפוזרת בגולה, רועה בגנים

של אחרים כי בזמן הגלות אין

לכנסת ישראל גנים משלה ויושבת

בבתי כנסיות ובתי מדרשות.

ולדעיר, שרש"י במקומו

בפירושו על פסוק זה ב'שיר השירים'

אינו מפרש על-פי פשוטו

של מקרא, אם תבת המילה

"גנים" בפסוק זה קאי מכונת

(לא רק על גנים של אחרים,

אלא) גם על בתי כנסיות

ובתי מדרשות, אבל בפרשו

למסכת שבת³ מפרש רש"י

"בגנים, בתי מדרשות".

ומזה מוכן, שלפי פרוש

רש"י, קאי מכון לשון הפסוק

"היושבת בגנים" על שני

הענינים-פרושים, גם על הגנים'

וגם על בתי כנסיות ובתי מדרשות

שהאף-על-פי

שבחיצוניות, מצד הגוף,

הנה כנסת ישראל הנפוצה

בגולה היא "רועה בגנים של

אחרים," הנה אמתית

ישיבתה ("היושבת"),

"ישיבה" מלשון עכוב⁴, היינו

(1) שה"ש ח, יג. (2) ד"ה היושבת בגנים בתחילתו. (3) סג, א - ד"ה בגנים. (4) ראה מגילה כא, סע"א. (5) שהש"ר עה"פ.

(6) איוב לח, ז. (7) שם, ח. (8) פרק י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּמוֹכֵן, שְׁבַעֲנִין הַלְמוּד של התורה בְּכַתִּי מִדְרָשׁוֹת הַנוֹכַח כֵּאֵן, בו
- 2 עוֹסְקִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִדּוֹת הַיּוֹת בְּגִלּוֹת, נִכְלָל גַּם עֲשִׂית קִיּוֹם הַמַּצּוֹת
- 3 בְּמַעֲשֵׂה בַּפֶּעַל (נוֹסֵף עַל עֲנִין הָעֲשִׂיָּה כְּפִי שֶׁהוּא בַּלְמוּד
- 4 הַתּוֹרָה עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל⁹ בַּמֶּאמֶר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל 'בִּאתִי
- 5 לַגִּנִּי' שֶׁל שָׁנָה זוֹ, תִּשְׁלַח^ח, שְׁכַבְלָה
- 6 עֲנִין גַּם בְּלִמּוּד יִשְׁנֵנו הָעֲשִׂיָּה
- 7 הַהִיכָט וְהַמְשַׁמְעוֹת הַמַּעֲשִׂיִּים (שְׁלוֹ),
- 8 שְׁהָרִי אִמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא
- 9 "גְּדוּל תְּלָמוּד הַגְּדוּלָּה וְהַחֲשִׁיבוֹת
- 10 שֶׁל לִימוּד הַתּוֹרָה הִיא שְׁמִיבִיא
- 11 לִידֵי מַעֲשֵׂה הֵינּוּ קִיּוֹם הַמַּצּוֹת
- 12 בְּפוֹעַל¹⁰, וְכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר
- 13 לְעִיל¹¹ בַּמֶּאמֶר 'בִּאתִי לַגִּנִּי תִשְׁלַח
- 14 הַנוֹכַח גְּדוּל הָעֲנִין וְהַמַּעֲלָה
- 15 הַמִּיּוֹחֶדֶת שְׁבַעֲנִין הַמַּעֲשֵׂה
- 16 דּוֹקָא, שֶׁהוּא הֶרְגֵּל
- 17 הַשְּׁמָאֲלִית שֶׁל אוֹת ה"א,
- 18 הַנוֹסֶפֶת עַל הֶרְגֵּל הָעֲלִינָה וְהֶרְגֵּל
- 19 הַיִּמִּנִּית שֶׁלָּה שֶׁהִם כְּנֶגֶד הַמַּחֲשָׁבָה
- 20 וְהַדִּיּוּב לְפַעַל שְׁיָהִיָּה הָאוֹת ה'
- 21 נַעֲשֵׂה מְאוֹת ד' (שְׁמִמְנָה
- 22 נַעֲשֵׂה ה"א כְּשִׁמוּסִיפִים לִשְׁנֵי
- 23 הַקִּיּוֹם שֶׁל צוּרֹת אוֹת ד' אֵת הַקֵּן
- 24 הַשְּׁלִישִׁי, הַשְּׁמָאֲלִי), וְלֹא מְאוֹת ר'
- 25 שְׁמִמְנָה כֹּאשֶׁר מוֹסִיפִים לֵה רֵגֶל
- 26 שְׁמָאֲלִית אֲרוּכָה נַעֲשֵׂה קִנְיָה הַק'
- 27 שְׁרָגְלָה הַשְּׁמָאֲלִית יוֹרְדָת
- 28 לְמִטָּה כו', בְּמִבְאָר בְּסַעֲיָף ח'
- 29 בַּמֶּאמֶר 'בִּאתִי לַגִּנִּי תִשְׁלַח' (שֶׁם נִתְבָּאָר
- 30 בְּאִרְכּוֹת שֶׁהָאוֹת ד' הִיא אוֹת שֶׁל צֶדֶד
- 31 הַקְּדוּשָׁה וְהָאוֹת ר' הִיא אוֹת שֶׁל צֶדֶד
- 32 הַסְּטָרָא אַחֲרָא, וְכִמְבֹּאֵר מִמֶּאמֶר חֲכָמֵינוּ
- 33 ז"ל עַל הַזְּהִירוֹת הַגְּדוּלָּה לֹא לְהַחֲלִיף
- 34 בֵּין ד' שֶׁל 'ה' אַחַד לִר' שֶׁל 'אֵל אַחֶר,
- 35 וְכִמְבֹּאֵר בְּסַעֲיָף שְׁלֹאֲחֶרֶי
- 36 קָדָה¹² בַּמֶּאמֶר 'בִּאתִי לַגִּנִּי הַנוֹכַח
- 37 בְּעֲנִין הַמְשַׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל
- 38 הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים "גִּעַר חֵיט
- 39 קִנְיָה¹³, (וּפִירֵשׁ בִּמְצוּדֹת דָּוִד)
- 40 שֶׁהַכּוֹנֵה לִישְׁמַעֲאֵל הָרוּמָה לַחִיָּה וְדָר בֵּין הַקִּנְיָם אֲשֶׁר בִּיעֵר) וְעַל פִּי חֲסִידוֹת
- 41 הַכּוֹנֵה שְׁצִירִים לְהַכְרִית אֵת הַקִּנְיָה, שֶׁהוּא הַקִּנְיָה הַקּוֹר אֲחֵרִיךְ

- 42 שֶׁל הַק', וְכֹאשֶׁר פּוֹרְתִים אֵת הַקִּנְיָה שֶׁל הַק' כו', אֵז הַמִּילָה
- 43 'קִנְיָה' הוּא תַּבְּת "הֵנָּה", ד' "הֵנָּה" מוֹרָה עַל הַגְּלוּי כו', שֶׁהִרִי
- 44 הַבִּיטוּי "הֵנָּה" מִתִּיחַס לְדַבָּר גְּלוּי וְיִכָּר וְהִנֵּנו גְּלוּי הָאוֹר הָאֲלוּקִי
- 45 שְׁיֹאִיר וְיִתְגַּלָּה לְעֵתִיד כו' בִּימּוֹת הַמַּשִּׁיחַ עַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים
- 46 הַפְּרֵדָת הַטּוֹב מֵהָרַע (שְׁבַעֲנִינֵי הָעוֹלָם
- 47 הַזֶּה) וְהַעֲלָאָתוֹ לְקְדוּשָׁה עֲכָשׁוּ בִּזְמַן
- 48 הַגְּלוּת (וְכִמְבֹּאֵר בְּסִפְרֵי הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק
- 49 לז': "וְהָנָה תְּכַלִּית הַשְּׁלִימוֹת הַזֶּה שֶׁל
- 50 יְמֻת הַמַּשִּׁיחַ וְתַחֲיִית הַמַּתִּים שֶׁהוּא
- 51 גִּילּוּי אוֹר אִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָם
- 52 הַזֶּה הַגְּשִׁמִּי תִּלּוּי בְּמַעֲשֵׁינוּ וְעִבּוּדָתֵנוּ
- 53 כָּל זְמַן מִשְׁךְ הַגְּלוּת..."
- 54 וְלִהְיֵיר גַּם מִמֶּאמֶר
- 55 ה'סִפְרֵי'¹⁴ עַל הַכְּתוּב לַגְּבִי מִתְּנּוֹת
- 56 כְּהוֹנֵה 'וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַהֲרֹן וְאֵנִי הֵנָּה
- 57 נִתְּנִי לָךְ אֵת מִשְׁמַרְתִּי תְּרוּמוֹתִי
- 58 שְׁ"הֵנָּה" הוּא לְשׁוֹן שְׁמִחָה,
- 59 וְכִמְבֹּאֵר בְּפִירוּשׁ רִש"י שֶׁם, 'לִשׁוֹן
- 60 שְׁמִחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ הֵנָּה הוּא יוֹצֵא
- 61 לְקִרְאָתְךָ וְרֹאךְ וְשִׁמְחָה בְּלִבּוֹ שְׁזוּהִי
- 62 הַשְּׁמִחָה הַקְּשׁוּרָה עִם עֲנִין
- 63 הַגְּאֻלָּה הַזֶּמֶן שְׁבוֹ הָאוֹר הָאֲלוּקִי
- 64 יִהְיֶה בְּגִילּוֹ.
- 65 (ב) וְכִבְאוֹר מַעֲלַת הָעֲבוּדָה
- 66 שְׁבַעֲנִין הַגְּלוּת (כְּאֶשֶׁר "כְּנִסְת
- 67 יִשְׂרָאֵל נְפֻצָּה מִפּוֹזֶרֶת בְּגוּלָּה"
- 68 כו', וְאַף־עַל־פִּי־כֵן "וְיִשְׁבְּתָה
- 69 בְּכַתִּי כְּנִסְיֹת וְכַתִּי מִדְרָשׁוֹת"
- 70 כו', וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִזְמַנִּים וּמִקְיָמִים אֵת
- 71 הַתּוֹרָה), וּבְפֶרֶק בְּעֲנִין הַמַּעֲשֵׂה
- 72 קִיּוֹם מַצּוֹת הַתּוֹרָה בְּפוֹעַל, יוֹכֵן
- 73 עַל־פִּי הַמִּבְאָר בְּדְרוּשֵׁי מֵאמֶרִי
- 74 הַחֲסִידוֹת שֶׁל רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂאֵינוּ
- 75 אֲדַמּוּרֵי חֲב"ד עַל הַפֶּסוּק
- 76 (שְׁכָּתוֹב בִּשְׁרֵי הַשִּׁירִים אַחֲרֵי
- 77 "הַיּוֹשְׁבֵת בְּגָנִים") שְׁכָּנֶסֶת
- 78 יִשְׂרָאֵל אוֹמֶרֶת לְקְדוּשַׁת־בְּרוּךְ־הוּא
- 79 "בְּרַח דּוּדִי וְדָמָה לָךְ לְצִבִּי
- 80 אוֹ לְעֶפֶר הָאֵילִים עַל הָרִי
- 81 בְּשָׁמִים¹⁵, ד' הָרִי בְּשָׁמִים קָאִי
- 82 רִש"י¹⁶, שְׁכָּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל (כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל בְּנֵי

9) ד"ה באתי לגני, שנה-זו פרק ה (תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"א ע' רצג). 10) קידושין מ, ב. 11) ד"ה באתי לגני, שנה-זו פרק ג (תורת מנחם שם ע' רצא). 12) פרק ט. 13) תהלים סח, לא. 14) קרח יח, ח. הובא בפירש"י עה"פ. 15) שה"ש ח, יד. 16) עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִשְׂרָאֵל) אוֹמַרְתָּ לְהִקָּבֵ"ה: בְּרַח דּוֹדִי וְצֵא מִן הַגּוֹלָה הַזֹּאת
2 כֹּה' [דִּכְיִן שְׂשִׁכְיָנְתָּא בְּגִלּוּתָא¹⁷, הַשְׂכִּינָה עֲצָמָה הִיא בְּגִלּוּת,
3 כִּיכּוֹל וּכְמֶאֱמָר רַבּוֹתֵינוּ ו'ל¹⁸ גָּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶדְוֹם שְׂכִינָה
4 עֲמָהֶם וּבִלְשׁוֹן הַגִּמְרָא: "תִּנְיָא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי אוֹמֵר, בּוֹא וְרֵא כֹה
5 חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
6 שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁגָּלוּ שְׂכִינָה עִמָּהּ, גָּלוּ
7 לְמַעֲרִים שְׂכִינָה עִמָּהּ, שְׁנֵאמַר הַגִּלְגָּל
8 נִגְלִיתִי לְבֵית אַבִּיךָ בְּהוֹתָם בְּמַעֲרִים
9 וְגו', גָּלוּ לְכָל שְׂכִינָה עִמָּהּ שְׁנֵאמַר
10 לְמַעַנְכֶם שְׁלַחְתִּי בְּבִלָּה וְאִפְּ כִשְׁהוֹן
11 עֲתִידִין לִיגָּל שְׂכִינָה עִמָּהּ שְׁנֵאמַר
12 וְשֶׁבַח ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְהַשִּׁיב לָא
13 נֵאמַר אֵלָּא וְשֶׁבַח מִלְּמַד שֶׁהַקְדוּשָׁה
14 בְּרוּךְ-הוּא שֶׁבַח עִמָּהּ מִבֵּין הַגִּלְיֹתִים',
15 לָכֵן צָרִיךְ גַּם הַקָּבֵ"ה הַנִּקְרָא
16 בִּשְׂרֵי הַשִּׁירִים ה'דוד' שֶׁל כִּנֹּסֶת
17 יִשְׂרָאֵל לְכַרְחֵם מִן הַגּוֹלָה¹⁹,
18 "וְדָמָה לָךְ לְצָבִי", לְמַהֵר אֶת
19 הַגָּאֻלָּה כְּצָבִי שְׂרָץ בְּמַהֲרִית
20 וְנִהְיֶינוּ זִירוֹת הַגָּאֻלָּה הוּא עַל-יְדֵי
21 זֶה שְׁגָם בְּזִמְנֵי הַגָּלוּת מִתְּנַהֵג
22 הַקָּבֵ"ה כְּמוֹ צָבִי, שֶׁבִּשְׂעָה
23 שֶׁהוּא יֵשֵׁן, עֵינָיו אֶחָת פְּתוּחָה
24 וְעֵינָיו אֶחָת קְמוּצָה²⁰, הֵינּוּ
25 שְׁלֵמוֹת הַעֲלָם וְהַסֵּתֵר עַל הָאֱלֹקוֹת
26 שְׁבוּמֵן הַגָּלוּת, בְּמַצֵּב דּוּמָה לְמַצֵּב שֶׁל
27 שִׁנָּה, אֵין זֶה שִׁנָּה מִחוּלָּט אֵלָּא
28 כְּשִׁנָּת הַצָּבִי שֶׁגָּם כֹּאשֶׁר הוּא יֵשֵׁן עֵינָיו
29 אֶחָת פְּקוּחָה וְכֵן הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא
30 מִבִּיט וּמִשְׁגִּיחַ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם בְּזִמְנֵי
31 הַגָּלוּת שֶׁנִּמְשָׁלָה לְשִׁנָּה "אוֹ לְעַפְרָיִם
32 הָאֵלִילִים", שֶׁאֲפִילוֹ בִּשְׂעָה
33 שְׂרָץ מִבִּיט לְאַחֲרֵינוּ²¹ וְאֵינוּ
34 בּוֹרָח וּמִסְתַּלֵּק לְגִמְרֵי מִמָּקוֹמוֹ
35 הַקְדוּשָׁה], וְהִשְׁרָה שְׂכִינָתָךְ עָלַי
36 הָרִי בְּשָׂמִים", הוּא הִר
37 הַמְּוֹרָה שֶׁנִּקְרָא כֵךְ עַל שֵׁם ה'מור'
38 שֶׁהוּא מִין בּוֹשֶׂם וְרִיחַ טוֹב וְכִּי-הִמְקִדְשָׁה, וְלֹא כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב ב'שִׂיר
39 הַשִּׁירִים' לְפָנֵינוּ-זֶה²² (לְפָנֵינוּ הַפֶּסֶק "הַיּוֹשֶׁבֶת בְּגִנִּים") "סֵב
- דָּמָה לָךְ דּוֹדִי לְצָבִי אוֹ לְעַפְרָיִם הָאֵלִילִים עַל הָרִי
וּמִבְּאֵר בְּפִרְסִית יוֹתֵר אֶת הַהִבְדֵּל בֵּין 'הָרִי בְּשָׂמִים' ל'הָרִי בְּתָר'.
וְהֵעֵנִן בְּזֶה, דְּהִנֵּה מִבְּאֵר בְּדִרּוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת²³ וּבְפֶרֶט
בְּדִרּוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל פּוֹרִים²⁴ ש"בְּתָר" ("הָרִי בְּתָר")
הוּא מְלִשׁוֹן הָאֲמֹר בְּפִרְשֵׁת לֶךְ-לָךְ
בְּעִנְיַן בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים
וְ"בְּתָר"²⁵ אֲבִרְהָם, כְּלוּמַר חֲתָךְ
לְשָׁנִים, אֶת בְּעִלֵּי הַחַיִּים שֶׁה' אָמַר לוֹ
לְקַח לְכִרְיָתָהּ בְּרִית זֶה, שֶׁהוּא
הַבְּתָר עֲנִין שֶׁל חֲלוּקָה וּפְרִידָה,
הֵינּוּ, שְׂמִיחָתָם לְחֻלָּקִים
דְּבָר שֶׁלֹּא מִתְּנַהֵג הוּא עֲנִין
אֶחָד, שֶׁזֶּהוּ מֵה שְׂכֵתוֹב²⁶ עַל
הַנֵּהר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן וּמִשֶׁם יִפְרָד
לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים שׁוֹנִים, עַד לְעוֹלָם
הָעֲשִׂיָּה, כְּלוּמַר, הַמִּשְׁכָּה שֶׁל הָאֵוֶר
הָאֱלֹקִי מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְעוֹלָם
הַתַּחְתּוֹן בְּיוֹתֵר מִבֵּין אֲרֻבַּת הָעוֹלָמוֹת
הַרוּחָנִיִּים הַכְּלָלִיִּים אֲצִילוּת-בְּרִיאָה
יִצְחָק-עֲשִׂיָּה וְעַד לִירֵידָה שֶׁל הָאֵוֶר
הָאֱלֹקִי לְעוֹלָם הַזֶּה הַגָּשְׁמִי
וְהַחֲמָרִי שֶׁהוּא הַתַּחְתּוֹן
בְּמִדְרָגָה מִבֵּין כָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁאֵין
תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימָנוּ, וְעַד גַּם
בְּאֶדָם, בִּירֵידָה שֶׁל הַכּוֹחוֹת
הַרוּחָנִיִּים בְּכַחַת הַמַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהוּא
הַכַּחַס הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן מִבֵּין כָּל
כּוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה
הֵימָנוּ וְכָל הַיְרִידוֹת הַלְלוּ שִׁיכּוֹת
לְעִנְיַן הַפִּירּוֹד וְהַתַּחְלָקוֹת (הַיִּפְךָ
הָאֲחֵדוֹת וְהַיְסוּל לְאֱלֹקוֹת) הַנִּרְמָז
ב'הָרִי בְּתָר' מִלְשׁוֹן בִּיחּוּר.
וְעוֹד זֹאת, שְׁנוֹסָף עַל יְרִידָה
כָּל הָעוֹלָמוֹת, הַיְרִידָה שֶׁל הָאֵוֶר
הָאֱלֹקִי הָעֲלִיּוֹן לְבִרְוֹא וְלַהֲחִיּוֹת
עוֹלָמוֹת נַחוּתִים עַד לְעוֹלָם הַזֶּה
הַגָּשְׁמִי, יִשְׁנָה גַּם הַיְרִידָה
הַרוּחָנִית שְׁנַעֲשִׂית בְּעוֹלָמוֹת וּבְמִיחּוּד בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי הַגָּלוּת,
וּבְפֶרֶט כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבֵין הָאֲוִמוֹת ("אֶת הַנְּפֹצָה

(17) ראה זח"א כק, ב. וראה גם זח"ג צ, ב. קצז, ב. ובכ"מ. (18) ראה מגילה כט, א. ספרי ס"פ מסעי. (19) ראה גם פי' צרור המור עה"פ. (20) שהש"ר ח, טו. תרגום לשהש"ר שם. (21) תרגום שם. (22) שה"ש ב, יז. (23) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תק"ע ע' נט. אוה"ת שה"ש כרך א ע' שנח. כרך ב ע' תשע ואילך. שם ע' תשעט ואילך. ע' תשפד ואילך. כרך ג ס"ע איטז ואילך. (24) תו"א מג"א קטז, ג ואילך. אוה"ת שם ע' רנו ואילך. (25) לך-לך טו, י. (26) בראשית ב, י. וראה תו"א בראשית ג, א. ו, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **בְּגוֹלָהּ**), **כַּמְבָּאָר בְּאַגְרָת הַקֶּדֶשׁ**²⁷ שבספר התניא שְׂפִינָן
 2 **שֶׁשְׂרָשָׁם** של בני ישראל למעלה באלוקות הוא **בְּבַחֲנֵינָת פְּנִים**
 3 **הָעֲלִיּוֹנִים**, דרגה נעלית ביותר, כי 'פנים' הוא מלשון פנימיות, הִנֵּה
 4 **כְּשֶׁגָּלוּ לְבֵין הָאוֹמוֹת הָרִי זֹ גִלוֹת שְׁלֵמָה** מלאה ומוחלטת (גם)
 5 **בְּנוֹגַע לְפָנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת כו'**
 6 שאפילו דרגה נעלית זו ירדה לגלות).
 7 וזה לשון אדמו"ר הזקן ב'אגרת
 8 הקדוש' שם: "והנה שמים וארץ וכל
 9 אשר בהם בארצות עובדי גילולים
 10 כולם כלא ממש חשיבי לגבי השרים
 11 שהם חיותם וקיומם. והשרים כלא
 12 ממש חשיבי לגבי החיות הנמשך להם
 13 מהניצוץ מדבר ה' המאיר עליהם
 14 מלמעלה ואף על פי כן החיות הנמשך
 15 לתוכם מהארה זו הוא בבחינת גלות
 16 בתוכם שלכן נקראים בשם אלוקים
 17 אחרים... ולכן העובדי גילולים
 18 הנשפעים מהם הם עובדי עבודה זרה
 19 ממש עד עת קץ שיבולע המות
 20 והסטרא אחרא... ונקרא גם כן בשם
 21 גלות השכינה מאחר שחיות זה אשר
 22 בבחינת גלות בתוכם הוא מהארה
 23 הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה'
 24 הנקרא בשם שכינה (וגלות זה נמשך
 25 מחטא עץ הדעת ואלך והוא בחינת
 26 אחוריים לבד דקדושה, אך כשגלו
 27 ישראל לבין האומות ואחיות ישראל
 28 ושרשם הוא בבחינת פנים העליונים
 29 הנה זו היא גלות שלימה ועל זה אמרו
 30 רז"ל גלו לארדם שכינה עמהם).
 31 **אָמְנָם, יְרִידָה זֹו** של האור
 32 האלוקי למטה בזמן הגלות הנקראת
 33 'גלות השכינה' היא צֶרֶךְ הכוונה
 34 והמטרה של הירידה היא **עֲלִיָּה**,
 35 **וְעַל־דֶּרֶךְ "סוֹתֵר בְּנִין עַל־מִנְת**
 36 **לְכָנוֹת"**²⁸, מושג שמקורו בהלכות שבת ולעניינו המשמעות היא שכיוון
 37 שכל הכוונה והמטרה של הסתירה היא הבניין, הרי גם הסתירה היא למעשה
 38 חלק מהבנייה, וכך ירידה רוחנית שהיא לצורך עליה, **וְהִינֵנו, שְׂפִינָת**
 39 המטרה והתכלית של **הִירִידָה לְ"הָרִי בְּתֵר"** לשון של פירוד, היינו
 40 ירידה גדולה ביותר, כאמור לעיל, **הִיא שֶׁשָּׁם** דווקא במקום התחתון ביותר,
 41 **יְהִיָּה עֲנִין "דְּמָה לָּךְ דּוּדֵי לְצִבִּי אוֹ לְעַפְר הָאֲזִלִּים"**, ריצה
 42 מתיירה מהגלות אל הגאולה **וְעַד שָׁמָּה "הָרִי בְּתֵר"** המסמלים ירידה ומצב
 43 נחות יתְהַפֵּף לְהִיּוֹת "הָרִי בְּשָׁמַיִם". דְּהֵנָּה, "בְּשָׁמַיִם" הוא
- עֲנִין הַקָּשׁוּר עִם רִיחַ, וּמוֹרָה עַל עֲנִין "נַחַת־רוּחַ"
 לְפָנֵי שְׁאֲמַרְתִּי וְנַעֲשֶׂה רְצוֹנִי"²⁹, כמאמר חכמינו ז"ל על כך
 שבקרבנות נאמר "ריח ניחוח לה" וְהָרִי עֶקֶר הַנַּחַת־רוּחַ של
 הקדוש־ברוך־הוא הוא **מַעֲבֹדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** בלימוד התורה וקיום
 המצוות **בְּזִמְן הַגְּלוּת דּוֹקָא**,
אֲשֶׁר מִבְּלִי הִבֵּט עַל הַגְּלוּת,
 ולמרות שבזמן הגלות יש קשיים רבים
 בלימוד התורה וקיום המצוות, בכל
 זאת הִנֵּה כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
 וּכְלָלוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָם
 מִתְפַּעְעִלִים לא מתרשמים ולא
 מתרגשים מן הגלות, וְאֶדְרָבָּה,
בְּ"גוֹלָהּ" גּוֹפָא עצמה מְגַלִּים
אֵת עֲנִין הַגְּאֻלָּה, עַל־יְדִיָּוָה
שְׁמִמְשִׁיכִים שָׁם ב'גולה' אֵת
הָא', אֱלוֹפּוֹ שֶׁל עוֹלָם, הוא
 הקדוש ברוך הוא **כַּמְבָּאָר**
בְּדְרוּשִׁים³⁰ מאמרי חסידות **עַל**
הַפְּסוּקִים³¹ **בְּהַעֲלֹתָךְ אֵת הַנְּרוֹת**
אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ
שְׁבַעַת הַנְּרוֹת שם מבואר העניין
 לגבי הכתוב האמור בהפסוק פרשת
 בהעלותך 'מנורת זהב כולה וגולה על
 ראשה' והפסית 'גולה' ל'גאולה'
 [וּמִנְהָ מִהַעֲבוּדָה שֶׁהַעֲנִין מִבּוֹאֵר
 בַּחֲסִידוֹת בְּשִׁיכּוֹת לַפְּסוּק זֶה,
 'בהעלותך... יאירו שבעת הנרות',
 מוֹכֵן שֶׁזֶהוּ עֲנִין שֶׁשִׁיף לְכָל
 אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים
 שְׁבַבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמְרוּמוֹים בִּשְׁבַעַת
 קִנֵּי הַמְּנוֹרָה (וּבּוֹדָאֵי שְׁכָּל אֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל נִכְלָל עַל־כָּל־פְּנִים
 בְּאֶחָד מִשְׁבַּעַת הַסּוּגִים כִּי כֹל
 יְהוּדִי, יְהִיָּה מִצְבּוֹ הַרוּחָנִי אֲשֶׁר יְהִיָּה,
 הוא חלק מ'המנורה' של כלל ישראל
 שיש בה שבעה קנים), **שְׁכָּלִלוֹת כָּל־כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָחַד הִיא**
"מְנוֹרַת זָהָב כְּלָה"³², **"כְּלָה מְקֻשָּׁה אַחַת"**³³ וכשם שהמנורה
 אמנם עשויה משבעה קנים נפרדים אבל כולם הם חלק ממנורה אחת העשויה
 מקשה אחת, מגוש זהב אחד שמקשים עליו ועושים ממנו את צורת המנורה,
 כך בבני ישראל אמנם יש דרגות שונות אבל כולם הם חלקים של מציאות
 אחת].
 וְהִינֵנו, שְׁמַצַּד הַנַּחַת־רוּחַ המיוחדת למעלה **שְׁפַעֲבֹדֶת בְּנֵי**
יִשְׂרָאֵל בְּזִמְן הַגְּלוּת ("הָרִי בְּתֵר"), הִנֵּה גַם כְּשֶׁנִּמְצָאִים

(27) סכ"ה (קמ, א). (28) לשון חז"ל - שבת לא, ב. (29) תו"כ ופירש"י ויקרא א, ט. (30) לקו"ת בהעלותך לה, ג. (31) ר"פ בהעלותך. (32) זכר"י ד, ב. (33) תרומה כה, לו.

התורה, מלבד הלימוד כשלעצמו גם ענין נוסף נעלה ביותר "גדול
למוד שמביא לידי מעשה", על-דרך "גדול העונה אמן"
יותר מן המבדק כו'³⁷, כיון שעל-ידי-זה עניית 'אמן' נעשית
ההמשכה של האלוקות הנמשכת על-ידי הברכה בעולם, והינו,
שיוצאים מלימוד התורה לעולם
ופועלים שלום בעולם³⁸,
ועד לאופן ש"תלמידי-
חכמים מרבים שלום
בעולם"³⁹ וכמבואר באריכות
במאמר דיבור-המתחיל 'באתי לגני'
שנה זו, תשל"ח, ושם נתבאר גם שלכן
שני מאמרי חז"ל אלו, 'גדול העונה
אמן יותר מן המבדק' ו'תלמידי חכמים
מרבים שלום בעולם' באים בגמרא
בסמיכות זה לזה כי שניהם מדברים על
אותו ענין – המשכת הברכה והמשכת
התורה אל העולם.
ועוד זאת, שנוסף על הנחת-
רוח שיש למעלה (כמרומו בלשון
הכתוב "הרי בשמים", עניין
הריח) שמצד העבודה שבזמן
הגלות ("הרי בתר") מזה
שלמרות הקושי בגלות, בני ישראל
עובדים עבודתם כדבעי, הנה גם
שלמות העבודה לעתיד-לבא,
בבית-המקדש ("הרי
בשמים" כאמור לעיל שהכוונה
להר המוריה), כמו שכתוב⁴⁰
ושם נעשה לפניה כו' כמצות
רצונך, שהוא ענין קיים
המצות בשלמות⁴¹, שיכול
להיות רק כשתבוא הגאולה השלימה
הרי זה בא על-ידי שלמות
העבודה בזמן הזה, על-ידי
מעשה המצות, יחד עם
הדבור והמחשבה שבה,
וכמבואר לעיל, בתחילת המאמר, לגבי
האות ה' שמעלתה היא שיש בה ג'
קוין, כנגד מושבה, דיבור ומעשה,
והעקר - הרצון והתשוקה
להתקרב לאלוקות ולהיות דבוק באלוקות,

עד לפני הגאולה בפועל, נעשה כבר ענין "הרי
בשמים", שכאמור הריח הטוב מסמל את הנחת-רוח המיוחדת מעבודתם
של ישראל למרות המניעות והעיכובים בזמן הגלות ועד שנעשה שינוי
גדול ביותר ועלייה גדולה ביותר מ'הרי בתר', הירידה והפירוד בגלות למצב
של "ברח דודי מן הגולה,
ודמה לך לצבי, למהר את
הגאולה" (באופן של זריזות,
רץ במהירות פצבי³⁴). שאז
בזמן הגאולה יהיה ענין "הרי
בשמים" על-ידי השפעת
השכינה בהר המוריה ובית-
המקדש.
וזהו מה שכתוב "היושבת בגנים" גו' בין שני
הפסוקים הנ"ל, "הרי בתר" ו"הרי
בשמים", כי ענין הפיכת "הרי בתר" ל"הרי
בשמים" נעשה על-ידי-זה שבינתים ישנו ענין
"היושבת בגנים", ש"כנסת ישראל הנפוצה
בגולה כו', יושבת בבתי כנסיות ובתי
מדרשות", שהוא ענין למוד התורה, "הקל קול
יעקב"³⁵, שפועל ש"אין הידים ידי עשו
שולטות"³⁶, ובפרט על-ידי-זה שישנו גם ענין
"גדול למוד שמביא לידי מעשה", על-דרך
"גדול העונה אמן" כו'³⁷, כיון שעל-ידי-זה
נעשית ההמשכה בעולם, והינו, שיוצאים
לעולם ופועלים שלום בעולם³⁸, ועד לאופן
ש"תלמידי-חכמים מרבים שלום בעולם"³⁹.
ועוד זאת, שנוסף על הנחת-רוח ("הרי
בשמים") שמצד העבודה שבזמן הגלות ("הרי
בתר"), הנה גם שלמות העבודה לעתיד-לבא,
בבית-המקדש ("הרי בשמים"), כמו שכתוב⁴⁰
ושם נעשה לפניה כו' כמצות רצונך, שהוא ענין
קיים המצות בשלמות⁴¹, הרי זה בא על-ידי
שלמות העבודה בזמן הזה, על-ידי מעשה
המצות, יחד עם הדבור והמחשבה שבה,
והעקר - הרצון והתשוקה שישנם בכל אחד
ועש, אין ידי עשו שולטות". ובפרט על-ידי-זה שישנו בלימוד

(34) אבות פ"ה מ"ה. (35) תולדות כז, כב. (36) ב"ר פס"ה, כ. (37) סוף נזיר. וראה ד"ה באתי לגני הנ"ל פ"ו (תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"א ע' רצג ואילך). (38) ראה שהש"ר פ"ז, א. (39) נזיר שם. (40) תפילת מוספין. (41) ראה תו"א ויחי מו, ב. תו"ח שם רלו, א. רלו, ג ואילך. אוה"ת שם כרך ו תתשכט, א ואילך. תתשז, א ואילך. כרך ז תתתסט, א ואילך. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

היושבת בגנים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהָרִי גַם בַּשָּׁעַת הַחֲטָא הִיְתָה הַנִּשְׁמָה בְּאִמְנָה אֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ⁴²,
 2 וְכַפְסֵק־דִּין בְּרוּר בְּרַמְבַּ"ם⁴³ בְּנוֹגֵעַ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,
 3 שְׂבָאִיָּה מַעֲמֵד וּמַצֵּב רֹחוּנִי שְׁיֵהָה, אֲפִילוּ קֵל שְׂבַקְלִים
 4 שְׁעוֹבֵר עֲבִירוֹת (פְּלִשׁוֹן בַּתְּנִיָּא⁴⁴), הָרִי לֹאמִיתוֹ שֶׁל דָּבָר, מִצַּד
 5 הַפְּנִימִיּוֹת וְהַעֲצֻמִּיּוֹת שְׁלוֹ, הוּא
 6 רוֹצֵה לְקַיֵּם רְצוֹן הַבּוֹרָא וְלִכְן
 7 פּוֹסֵק בְּרַמְבַּ"ם שֶׁאֵם עַל פִּי הַתּוֹרָה
 8 הָאֵם צָרִיךְ לִתֵּן גִּט לְאִשְׁתּוֹ אֲבֵל הוּא
 9 מִסְרָב, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שִׁיאֲמַר רוֹצֵה אֲנִי
 10 וְאֵין זֶה נֶחֱשֵׁב גִּט שְׁנִיתָן בְּכַפִּיָּה וְנִגַּד
 11 רְצוֹנוֹ שֶׁל הַבַּעַל כִּי בַּעֲצֵם כָּל יְהוּדֵי
 12 רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוּוֹת.
 13 (ג) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבֹאֹר הַדִּיּוּק
 14 בִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב הַנּוֹכַח ("הָרִי)
 15 בְּשָׂמִים" דְּוָקָא, דְּלִכְאוּרָה,
 16 עֲקָרוֹ שֶׁל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ
 17 (שְׁנַרְמָז ב"הָרִי בְּשָׂמִים),
 18 דְּקָאֵי הַמִּכּוּן עַל הַר הַמּוֹרֶה
 19 וּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ כַּמְּבֹאֵר (לַעֲלִי)
 20 הוּא עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת⁴⁵, וְלָמָּה
 21 מְדִיק הַכְּתוּב לְהַזְכִּיר (רַק אֶחָד
 22 מֵהֶם דָּבָר אֶחָד מִבֵּין כָּל הַקְּרִבָּנוֹת)
 23 עֲנִין הַקְּטָרֶת דְּוָקָא, שֶׁהוּא
 24 עֲנִין הַבְּשָׂמִים, כְּפִירוֹשׁ
 25 הַתְּרִגּוּם (קְטוֹרֶת בּוֹסְמָנִין)
 26 וְלֹא אֶת כָּלל הַקְּרִבָּנוֹת אוֹ לַפְּחוֹת אֶחָד
 27 מֵהַקְּרִבָּנוֹת שֶׁהֵם הָעֵיקָר?
 28 וְהָעֲנִין בְּזָה, בְּמִבְּאֵר בְּרוּשִׁי
 29 רַבּוֹתֵינוּ נִשְׂאִינּוּ⁴⁶ שְׂבַקְטָרֶת
 30 (בְּשָׂמִים) הֵיוּ י"א סְמָמִים
 31 (וּבִינֵיהֶם גַּם חִלְבָּנָה דָּבָר שֶׁמֶצֶד
 32 עֲצֻמוֹ רִיחוֹ רַע וְכָלל זֹאת עִירְבוּ אוֹתוֹ
 33 יַחַד עִם עֲשָׂרָה דְּבָרִים שְׂרִיחָם טוֹב
 34 וּמְכֻלָּם יַחַד הִיא רִיחַ טוֹב בִּיּוֹתָר⁴⁷,
 35 לְפִי שֶׁעֲנִין הַקְּטָרֶת מוֹרֶה עַל
 36 הָעֵבֹדָה שֶׁבִּי יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים אֵת
 37 ה' (לֹא רַק בְּעֲנִין הַקְּדָשָׁה, שֶׁבָּה הַעֲנִינִים הֵם בְּמִסְפַּר עֶשְׂרִי כְּמוֹ עֶשְׂרִי
 38 הַסְפִּירוֹת עֲלֵיהֶם נִאֲמַר (ב'סֹפֶר יִצִּירָה) "עֶשְׂרִי וְלֹא אֶחָד־עֶשְׂרִי"⁴⁸,
 39 שֶׁשָּׁם בְּקִדּוּשָׁה עֲצֻמָּה יִשְׁנֹן עֲנִין הַשְּׁלֵמוֹת עוֹד לְפָנֵי הַיְרִידָה
- וְאֵין צוֹרֵךְ בִּיּוּדָה כִּדִּי לְהַגִּיעַ לַעֲלִיָּה וּלְשִׁלּוּמֹת, וְלֹא צָרִיךְ לְהַפְּךָ מִרְעַ
 לטוֹב כּו', כִּי מְדוּבָר בְּטוֹב בַּעֲצֵם, אֲלֵא עֲנִין הַקְּטָרֶת מְסַמֵּל אֶת עֲבֹדַת ה'
 שְׁעִינָה הוּא) לְהַפְּךָ לְקִדְשָׁה גַם אֶת הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר הָעוֹלָם,
 שְׁחִיּוֹת הַקְּדָשָׁה שְׂבוּ בְּעוֹלָם בְּכָלל וּבְסִמָּן הָאֶחָד־עֶשְׂרִי שֶׁל הַקְּטָרֶת
 בְּפִרְטָה הוּא (לֹא בְּפִנִּימִיּוֹת,
 בְּאֹפֶן שְׁחוּדֵר בְּכּוֹלֹ וּמִמְלָא אֶת כָּל
 מִצִּיאָתוֹ עַד שְׁיֵהָה נִרְאָה
 לְעֵינֵי בָשָׂר, בְּרִאִיָּה גְשָׁמִית,
 אֲלֵא) הַאֲלוּקוֹת נִמְצְאוּ וּמֵאִירָה בּו
 בְּאֹפֶן מְקִיף בְּלִבָּד⁴⁹, כְּדָבָר
 שֶׁנִּמְצָא מִלְּמַעְלָה וְלֹא חוּדֵר בְּחוּכּוֹ
 בְּפִנִּימִיּוֹת שְׁלֹכָן אֵינוֹ נִכְלָל
 בְּמִנְיַן הָעֶשְׂרִי, וְאֵינוֹ חֵלֶק מֵעֲשֶׂרֶת
 סְמָמֵי הַקְּטָרֶת שִׁישׁ לָהֶם רִיחַ טוֹב
 מִצַּד עֲצֻמָּה (צִד הַקְּדוּשָׁה) אֲלֵא הוּא
 בְּפִנִּי־עֲצֻמוֹ, בְּחִינַת אֶחָד־
 עֶשְׂרִי (וּבְדֹאֵי שֶׁלֹּא נִכָּר בּו
 בְּחִינַת אֶחָד־עֶשְׂרִי דְּקִדְשָׁה⁵⁰
 שֶׁהוּא עֲנִין נְעִלָה בִּיּוֹתָר, לְמַעְלָה
 מֵעֲשֶׂר הַסְפִּירוֹת, וְכִפִּי שֶׁמְבֹאֵר
 ב'הַמִּשְׁחָה' תַּעֲרִיב לְאִדְמוֹר הַרְשָׁב:
 "וְזֶהוּ בַח" הִיא שְׂבַקְדוּשָׁה, וְכִמוֹ
 לְהַבְדִּיל הַבְּדֻלּוֹת אֵין קֵץ דִּבְסִטָּרָה
 אַחֲרָא י"א כְּתָרִין, דְּבִקְדוּשָׁה דּוּקָא
 עֶשְׂרִי וְלֹא תִשַׁע וְלֹא י"א וּבִסִּטָּרָה אַחֲרָא
 הֵן י"א כְּתָרִין כּו', הֵנָּה לְהַבְדִּיל
 הַבְּדֻלּוֹת כּו' יֵשׁ בְּקִדּוּשָׁה גַם כֵּן בְּחִינַת
 י"א הוּא בְּחִינַת קִדְשׁ הַקְּדִשִּׁים שֶׁאֵינוֹ
 מִתְעַרֵּב עִם הַקְּדוֹשׁ כּו', וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ
 לְהִיּוֹת בִּיטוּל הַחִיצוֹנִים וְכֵן סִלִּיחַת
 הָעוֹנוֹת... שְׁעַל־יְדֵי הַקְּטָרֶת הַקְּטָרֶת
 שֶׁהֵן י"א סְמָמִים נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הִיא
 שְׂבַקְדוּשָׁה לְהִיּוֹת סִלִּיחַת עוֹנוֹת, וְלִכְן
 עֲבֹדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים הִיא הָעֵיקָר
 בְּהַקְּטָרֶת הַקְּטָרֶת לְפָנֵי וּלְפָנֵינוּ...
 וְזֶהוּ גַם הַדִּיּוּק "הָרִי
 בְּשָׂמִים", שֶׁעֲנִין הַבְּשָׂמִים הוּא בְּאֹפֶן שֶׁל "הָרִי", וְהוּא עֲנִין
 בְּרוּר הַפְּרֹדֶת הָרַע מֵהַטּוֹב וְהַעֲלָתָם לְקִדּוּשָׁה שֶׁל הַנְּצֻצוֹת שֶׁל עוֹלָם
 הַתְּהוֹ, כְּמִבְּאֹר בְּחִסְדוֹת, לְפָנֵי בְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת ב'סֹדֶר הַשְּׁתַּלְשׁלוֹת' שֶׁל

(42) תניא ספכ"ד. (43) ה' גירושין ספ"ב. (44) פ"ח. (45) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה רפ"א. (46) תו"א תולדות כ, סע"ב ואילך. ובהגהות הצ"צ לשם (אוה"ת תולדות קנב, א ואילך). מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג ע' א' קל"ז. סה"מ תר"ם ח"ב ס"ע תריט ואילך. המשך תער"ב ח"א פ' רי ואילך. (47) כריתות ו, א. (48) ספר יצירה פ"א מ"ד. (49) ראה עץ חיים שער יא (שער המלכים) פ"י. פ"ח שער עולם העשי' פ"ד. (50) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תשכ"ה. ע' תשע"א. סה"מ עזר"ת ע' פז. וראה גם ד"ה ויתן-לך תשכ"ח ס"ה (תו"מ סה"מ חשון ס"ע שמ ואילך). ד"ה חסידים ואנשי מעשה תשי"ט (סה"מ תשי"ט ע' לה).

מוצאי שבת קודש פרשת בשלה, י"ג שבט, ה'תשל"ח

יא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הרי"צ במאמר "דשטות זו הרי היא למעלה מהדעת והיא מדרגה גבוהה
ונפלאה מאד".
ועל-ידי עבודה הנ"ל, עבודת ה' באופן של 'שטות דקדושה' (וכללות
העבודה בזמן הגלות שגורמת נחת רוח במיוחד, כמבואר לעיל באריכות)
הנה עוד בימי הגלות
האחרונים אפילו לפני הגאולה
השלימה עושים מ"הרי בתר"
הרים של פירוד, היפך הקדושה,
"הרי בשמים" (ריח), שזהו
ענין "נחת-רוח לפני
שאמרתי ונעשה רצוני (פנ"ל)
סעיף ב) ובמיוחד הנחת-רוח
שגורמת העבודה בזמן הגלות.
וענין זה נעשה הכנה
והקדמה קרובה לביאת
משיח צדקנו, שהסמן שלו
הוא ד"מורח ודאין"⁵⁵, מריח
ודן, היינו שכאשר יבואו לפניו שני
בעלי דינים, הוא ידע עם מי הצדק
באמצעות הריח כמו שכתוב⁵⁶ על
מלך המשיח והריחו ביראת ה',
יבא ויגאלנו ויולכנו
קוממיות לארצנו בקרוב
ממש, ויבנה בית-המקדש
במקומו⁵⁷ על הר המוריה (שבו
תהיה עבודת הקטרת, שזהו
ענין "הרי בשמים"),
ו"יובילו שי למורא"⁵⁸ כלומר,
'כל סביביו' כל היושבים סביב בית
המקדש יביאו קרבנות לבית המקדש
(כך מפורש הכתוב בתרגום על
הפסוק).
(ד) ויש לקשר כל הנ"ל עם
מה שכתוב⁵⁹ בפרשת השבוע הזה,
ויהי בשלח פרעה את העם, כמבאר בדרושים⁶⁰ שזהו אף
כי לפי פשוטו הכתוב אומר שפרעה שלח (גירש) את בני ישראל ממצרים,
המשמעות הפנימית של הדברים היא שפרעה פעל בעם ישראל ענין חיובי
על-דרך מה שכתוב⁶¹ בהמשך העניין בפרשה זו ופרעה הקריב,
ואמרו רבותינו ז"ל⁶² שאם כי לפי פשוטו הכתוב מדבר על כך שפרעה
דרך אחרי בני ישראל כדי להשיבם למצרים ובמהלך הריפה התקרב אליהם,

עולם התיקון, ברא ה' את עולם התוהו. "עולם התיקון", היינו אורות הספירות
המאירים באופן מדוד ומותאם לכלי המקבלים ואילו ב"עולם התוהו" האורות
מאירים בעוצמה רבה שלא לפי כלי המקבלים וכיוון שבעולם התוהו האורות
מרובים והכלים מועטים, זה גרם "שבירת הכלים" וניצוצות מהאור האלוך
של עולם התוהו ירדו למטה ביותר,
בדברים הגשמיים. ועבודת האדם
בעולם הזה היא "לברר" ולגלות את
הניצוצות האלוכיים הנעלים שבדברים
הגשמיים, שהם האורות של תוהו
באופן של "הר" גבוה וגדול,
שמונה על התקף, שזהו
שנאמר בהם במלכי אדם
"וימלך"⁵¹, ומלוכה היא תוקף
וחוק, כמבואר בחסידות שמלכי אדם
שמלכו לפני מלכי בני ישראל (כמסופר
בפרשת וישלח) הם ענין עולם התוהו
אלא שלאחר השבירה "שבירת
הכלים" בעולם התוהו, כאמור, הרי
זה באופן ד"הרי בתר", לשון
פירוד ועל-ידי הפירוד נעשים
בבחינת "הרי בשמים",
שזהו ענין אתהפכא חשוכא
לנהורא ומרירו למתקא⁵²
ההתהפכות החושך לאור והמר למתק.
ועל-דרך המבאר ב'המשך
ההלולא'⁵³ מאמרי י"ג שבט
תש"י שפיון שישנו ענין
השטות שלמטה מהשכל
דלעומת-זה, כמאמר חכמינו ז"ל
"אין אדם עובר עבירה אלא אם כן
נכנס בו רוח שטות" לכן לא
מספיקה העבודה של האדם
העובד את ה' על-פי טעם ודעת,
במידה שהשכל וההיגיון מחייבים ותו
לא אלא צריך להיות גם שטות דקדושה, עבודת ה' למעלה מטעם
ודעת, מעל ומעבר למה שהשכל מחייב, כדברי הגמרא אהני לה שטותה
לסבא⁵⁴ כמסופר בגמרא שרב שמואל בן רב יצחק היה רוקד לפני הכלה,
עם שלושה הדסים (זורק אחד ומקבל אחד) ובתחילה אמרו שבהנהגה זו הוא
מזולזל בכבוד תלמידי חכמים, אך כאשר נפטר והפסיק עמוד אש כינו לכל
הציבור, אמרו שהועילה לו השטות שלו לסבא (לזקן), ועל כך אומר הרבי

(51) וישלח לו, לא ואילך. (52) זח"א ד, א. (53) פרק ה. (54) כתובות יז, א. (55) סנהדרין צג, ב. (56) ישעי' יא, ג. וראה גם
תו"א מג"א שם (קז, ב). אוה"ת שם (ע' רנז). (57) רמב"ם הל' מלכים ספ"א. (58) תהלים ע"ו, יב. ובתרגום שם. (59) ריש
פרשתנו. (60) תו"א פרשתנו סא, ג. (61) פרשתנו יד, י. (62) שמו"ר פכ"א, ה. תנחומא פרשתנו ח. וראה פרקי דר"א פמ"ב.

(*) הקאפיטל תהלים דשנה זו - ראה טה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

צריך להתאמץ ולחפור באדמה, כִּף יֵשׁ בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל גַּם מִי
שבחי צונו אין המעלות ניכרות בו כִּל הוּן יָקָר בְּמוֹכֵן הַרוּחַ, לְהִיטוֹ
בְּבַחֲנִית "אַרְץ חֶפְזִי", שְׂבָה זָרַע וְהַכִּיס הַקֶּבֶד"ה כְּבִיכּוֹל
("וְזִרְעָתֶיהָ לִי בְּאַרְץ") אֶת כָּחוֹ, שְׂזוּהִי הַכּוֹחַ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
הוא שביחודי הַנֶּפֶשׁ הַשְּׂנִית
בְּיִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁמָה שֶׁהִיא חֵלֶק
אֱלֹקָה מִמַּעַל מִמֶּשׁ⁷⁰, וְלִכֵּן
נַעֲשֶׂה כָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "רֵאשִׁית
תְּבוּאָתָה"⁷¹ ה'תְּבוּאָה' הַרְשׁוּנָה
וְהַחֲשׂוּבָה בִּיחּוּד שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
הַצּוֹמַח מִזִּרְעָה זוּ, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
"וּמָלְאוּ פָנָי תִּבְל תְּנוּכָה"⁷²
הֵינּוּ שֶׁעַל יְדֵי גִלּוּי מַעֲלָתָם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּעוֹלָם,
הַלּוּקוֹת נִיכֹרֶת וּמַתְגַּלִּית לֹא רָק בְּבִנֵי
יִשְׂרָאֵל אֲלָא בְּכָל הָעוֹלָם. וְאֵז כֹּאשֶׁר
הָעוֹלָם כּוֹל מַתְבָּר וּמַתְעַלָּה נַעֲשֶׂה
הַיִּצִּיאוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן
הַגְּלוּת בְּאַפֵּן שֶׁ"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
יּוֹצְאִים בְּיַד רִמָּה"⁷³, כְּכַתוּב
בְּפֶרֶשׁת הַשְּׂבוּעַ, פֶּרֶשׁת בְּשַׁלַּח לִגְבֵי
הַיִּצִּיאוֹת מִמִּצְרַיִם, פִּימִי צֹאֲתָךְ
מֵאַרְץ מִצְרַיִם⁷⁴, כִּךְ תִּהְיֶה גַם
הַגְּלוּת הָעַתִּידָה וְיִתְרָה מְזִיָּה,
כַּהֲמִשָּׁן וְסִיּוֹם הַכְּתוּב בְּאַפֵּן
דְּ"אַרְאֲנוּ גִפְּי נִפְּלְאוֹת"⁷⁴,
שֶׁאֲפִילוֹ לִגְבֵי יִצִּיאוֹת מִצְרַיִם
שֶׁהֵיוּ בָּהּ הַרְבֵּה נִסִּים וּנְפִלְאוֹת, הָרִי
זֶה הַגְּלוּת הָעַתִּידָה תִּהְיֶה בְּאַפֵּן
דְּ"נִפְּלְאוֹת"⁷⁵ לִגְבֵי הַנְּפִלְאוֹת
שֶׁהֵיוּ בִּיצִיאוֹת מִצְרַיִם, וְ"תִבְיָאֵמוּ
וְתִשְׁעֲמוּ בְּהַר נִחְלָתְךָ מְכוֹן
לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּת הַיְוִי, מְקֻדָּשׁ
אֲדִנִּי כּוֹנֵן יְדִיד⁷⁶, וּמַתְקִים
יַעֲדוּ נֹסֵף הָאֲמֹר בְּפֶרֶשׁת בְּשַׁלַּח עַל
הַגְּלוּת הָעַתִּידָה, בְּנִיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
וּכְפֻרֹשׁ רִשׁ": וְאִימָתִי, בְּזִמֵּן
שֶׁהֵיוּ יְמֵלֶךְ לְעוֹלָם וָעֶד⁷⁷,

הַפְּסוּק נִדְרֵשׁ גַּם בְּמוֹכֵן זֶה שֶׁהִקְרִיב פֶּרֶעָה אֶת לֶבָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל
לְאַבְיָהֶם שְׂבָשְׂמִים, וְהֵינּוּ עַל-יְדֵי-זֶה שְׂבָהיּוֹתָם בְּמִצְרַיִם
נִכְלְלוּ בָּהֶם כְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּל הַנְּצוּצִים שֶׁל עוֹלָם הִתְהַוּוּ
שְׂנֵתִּבְרָרוּ עַל-יָדָם עוֹד בְּמַהֲלָךְ שֶׁהוּמָם בְּמִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶³
וְנִצְלָתָם אֶת מִצְרַיִם, הֵן
הַנְּצוּצוֹת מִעֲלָמָא דְּאַתְגִּלְיָא
מִהָעוֹלָם הַגָּלוּי, עוֹלָם הַיִּבְשָׁה שְׁבו
הַנְּבִרָאִים גִּלּוּיִים וּמִצִּיאוֹתָם נִיכֹרֶת,
וּבִרְחוּבֵי הַכּוֹנוּנָה לְעוֹלָמוֹת נְמוּכִים
יֹתֵר שְׂבָהֶם יֵשׁ מְקוֹם לְמִצִּיאוֹת
הַנְּבִרָאִים (כְּמִצְוֶה⁶⁴ מִחֲסֵן תְּבוּאָה
שֶׁאֵין בָּהּ דָּגוּן), וְהֵן הַנְּצוּצוֹת
מִעֲלָמָא דְּאַתְפְּסִיָּא הָעוֹלָם
הַמְּכֻסָּה, עוֹלָם הַיָּם הַנְּבִרָאִים שְׁבו
מְכֻסִּים בְּמִים וְאִינֵם נִרְאִים
(כְּמִצְוֶה⁶⁵ שֶׁאֵין בָּהּ
דָּגִים)⁶⁶, וּבִרְחוּבֵי הַכּוֹנוּנָה
לְעוֹלָמוֹת נְעִלִים יֹתֵר שְׂבָהֶם מִצִּיאוֹת
הַנְּבִרָאִים בְּטֵלָה לְחֻלּוּטִין, הֵינּוּ שֶׁלֹּא
נִשְׁאָרוּ בְּמִצְרַיִם נִיצוּצוֹת שֶׁלֹּא נִתְבָּרְרוּ
שְׂזוּהִי עֲבוּדָה זוּ שֶׁל בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת
כִּלְלוֹת פְּנוֹת הַגְּלוּת שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל זֶה נִאֲמַר⁶⁷
וְזִרְעָתֶיהָ לִי בְּאַרְץ, הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר שְׂהוּא 'זוֹרַע' וּמִפְּזוֹ
אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצוֹת שׁוֹנוֹת
וְאִמְרוּ רְבוּתֵינוּ וְלֹא⁶⁷
הַגְּלוּת הַקֶּבֶד"ה אֶת יִשְׂרָאֵל
לְבִין הָאוֹמוֹת אֲלָא בְּנֵי
שִׁיתְּסֻפּוֹ עֲלֵיהֶם גִּרִּים כּוֹ', דְּקִאֵי
גִרִּים, כֵּאֵן הַכּוֹנוּנָה עַל הַנְּצוּצוֹת
שֶׁל עוֹלָם הִתְהַוּוּ שֶׁנִּפְּלוּ לְמִטָּה
בִּשְׂבִירַת הַכְּלִים' שֶׁמִּתְבָּרְרִים עַל-
יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, עֲלֵיהֶם
נִאֲמַר⁶⁸ כִּי תִהְיֶה אִתָּם אֶרֶץ
חֶפְזִי, וּכְתוּרַת הַבַּעַל-שֵׁם-
טוֹב⁶⁹ שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁיֵּשׁ בְּאַרְץ
אוֹצְרוֹת שֶׁל אֲבָנִים יְקָרִים
וְכוֹ' שְׁלִפְעִים כְּדִי לְגַלּוֹת אוֹתָם

זח"ב מז, ב. 63) שמות ג, כב. 64) ברכות ט, ב. 65) ראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' ער. 66) הושע ב, כה. וראה תו"א ריש פרשתנו (סא, א). מג"א שם. 67) פסחים פז, ב. 68) מלאכי ג, יב. 69) אג"ק אדמו"ר מהורי"צ ח"ג ע' רפה (נעתק ב"היום יום" יז אייר). כתור שם טוב (קה"ת, תשס"ד) בהוספות סימן נז. וש"נ. 70) תניא רפ"ב. 71) ירמ' ב, ג. וראה תו"א ריש פרשתנו. 72) ישעי' כז, ו. וראה תו"א שמות נג, ג וואילך. 73) פרשתנו יד, ח. 74) מיכה ז, טו. 75) זח"א רסא, ב. פע"ח שער חג המצות פ"ו. אוה"ת נ"ך עה"פ (כרך א ע' תפז). 76) פרשתנו טו, יז. 77) שם, יח.

- 1 לַעֲתִיד־לָבֹא כו'. וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַרְמֵב"ם⁷⁸ בְּנוֹגַע
2 לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּקְרָא בֵּן לֹא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ מְצוּי עִתָּה כו',
3 שֶׁהָרִי הוּא הָעוֹלָם הַבָּא מְצוּי וְעוֹמֵד בּוֹדֵדִי גַם עַכְשִׁי, אֲלָא מִפְּנֵי
4 שְׁאוֹתֶן הַחַיִּים חַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא בָּאִים לְאָדָם אַחֵר חַיִּי הָעוֹלָם
5 הַזֶּה (שָׁבוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה הִיא
6 הַעֲבוּדָה ד"הִיּוֹם
7 לַעֲשׂוֹתָם"⁷⁹ כַּמֵּאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל,
8 'הִיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם (את הַמְצוּת) וְלִמְחֹר
9 לִקְבֹּל (שְׂכָרָם) - בֵּן הוּא גַם
10 בְּנוֹגַע לְמִקְדָּשׁ דְּלַעֲתִיד־לָבֹא
11 (בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי),
12 שֶׁהוּא קִיָּם כְּבֵר עִתָּה⁸⁰ בּוֹמֵן
13 הַגּוֹלוֹת, וּמְשִׁיחַ מִמֶּתִּין מַחֲכָה
14 וּמַצֵּחַ עַל הָאֲחֵרוֹן מִיִּשְׂרָאֵל
15 (אוֹיָפֶן לְעֵצָטֵן אֵידֵן לִיהוּדִי
16 הָאֲחֵרוֹן) שְׁיֹסִיף מְצוּה אַחַת,
17 מַעֲשֵׂה אֶחָד, דְּבוּר אֶחָד
18 וּמַחֲשָׁבָה אַחַת, שְׁעַל־יְדֵי־הָ
19 עֲלִיו לְרֹאוֹת אֶת עֲצוּמוֹ וְאֵת כָּל הָעוֹלָם
20 כְּתוּנִים עַל כֹּף מֵאֻנִּים שְׁנֵי צִדֶּיהָ
- 1 לַעֲתִיד־לָבֹא כו'. וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַרְמֵב"ם⁷⁸
2 בְּנוֹגַע לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּקְרָא בֵּן לֹא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ
3 מְצוּי עִתָּה כו', שֶׁהָרִי הוּא מְצוּי וְעוֹמֵד, אֲלָא
4 מִפְּנֵי שְׁאוֹתֶן הַחַיִּים בָּאִים לְאָדָם אַחֵר חַיִּי
5 הָעוֹלָם הַזֶּה (שָׁבוּ הִיא הַעֲבוּדָה ד"הִיּוֹם
6 לַעֲשׂוֹתָם"⁷⁹) - בֵּן הוּא גַם בְּנוֹגַע לְמִקְדָּשׁ
7 דְּלַעֲתִיד־לָבֹא (בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי), שֶׁהוּא קִיָּם עִתָּה⁸⁰, וּמְשִׁיחַ מִמֶּתִּין עַל
8 הָאֲחֵרוֹן מִיִּשְׂרָאֵל (אוֹיָפֶן לְעֵצָטֵן אֵידֵן) שְׁיֹסִיף מְצוּה אַחַת, מַעֲשֵׂה אֶחָד, דְּבוּר
9 אֶחָד וּמַחֲשָׁבָה אַחַת, שְׁעַל־יְדֵי־הָ הוּא מְצוּי וְעוֹמֵד, אֲלָא
10 לְכַף זְכוּת וּמִבֵּיא תְּשׁוּעָה וְהַצֵּלָה⁸¹, וְהָרִי תְּשׁוּעָה וְהַצֵּלָה הָאֲמִתִּים וְהַעֲקָרִים
11 הִיא הַגָּאֵלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלָמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, שְׁ"בְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים
12 בְּיַד רָמָה", וְ"לֹא בַּחֲפוּזֹן תֵּצְאוּ כו' כִּי הִלֵּךְ לְפָנֵיכֶם הָוֶה וּמֵאֲסַפְכֶם אֲלֵקִי
יִשְׂרָאֵל"⁸², בְּקָרוֹב מִמֶּשׁ וּבַעֲגָלָא דִּידָן.

(78) ה'ל' תשובה פ"ח ה"ח. (79) ואתחנן ז, יא. עירובין כב, א. ע"ז ג, א. פירש"י עה"פ. (80) ראה פירש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. (81) ראה רמב"ם שם פ"ג ה"ד. (82) ישע"י נב, יב. וראה סה"מ תרצ"א ע' רסא ואילך. תש"ח ע' 152 ואילך.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' ב

- 11 עַל 'לפני עור', ומסתימת המשנה שם משמע שאסור מעיקר הדין
12 ובכל מקום, ולא רק במקומות שנהגו איסור.
13 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי, אִף הַמְּשָׁנָה לַחֵלֶן מוֹדָה שֶׁהַדָּבָר תְּלוּי
14 בַּמְּנָהג הַמִּקְוֹת, וּבִמְקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְמִכּוֹר בַּהֶמָּה דָּקָה, וְהֵינּוּ
15 בַּמִּקְוֹם שֶׁבוּ עוֹסֶקֶת בַּמְּשָׁנָה, וְזוֹ מִשּׁוּם שֶׁלֹּא נַחֲשָׁדוּ שֶׁם עַל
16 הַרְבִּיעִי, וּבַמִּקְוֹת אֵלּוּ הִתִּירוּ גַם לִיָּחִיד - לַהֲעַמִּיד שֶׁם בַּהֶמָּה
17 בַּפּוֹדֵק. וּמִקְוֹם שֶׁאִסְרוּ לִיָּחִיד, וְהֵינּוּ בַּמִּקְוֹם שֶׁבוּ מְדוּבָר בַּמְּשָׁנָה
18 לַחֵלֶן, אִסּוּר מִעִיקַר הַדִּין כִּיּוֹן שֶׁחֲשׂוּדִים בּוֹ עַל הַרְבִּיעִי, וּבַמִּקְוֹם
19 זֶה אִסְרוּ גַם לְמִכּוֹר.
- 11 גַּמְרָא
12 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה סְתִירָה מִמְּשָׁנָה אַחֶרֶת עַל מְשָׁנָה. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא:
13 לְמִיָּמָא - הָאֵם נִיתֵן לוֹמֵר וּלְלֹמֵד מִתּוֹךְ לִשּׁוֹן הַמְּשָׁנָה שֶׁתִּלְתֵּה
14 אֶת דִּין מְכִירָת בַּהֶמָּה דָּקָה בַּמְּנָהג הַמִּקְוֹת, דְּאִיפּוֹרָא לִיבָא -
15 שְׁאִין בּוֹזֵה אִסּוּר מִעִיקַר הַדִּין, אֲלָא מִנְּהֵגָה הוּא דְּאִיבָא - הָאִסּוּר
16 הוּא רַק מִחֲמַת הַמְּנָהג, וּלְפִיכָךְ הֵיבָא דְּנִהְיָ אִיפּוֹר, נִהְיָ - יֵשׁ לְנַהוּג
17 אִסּוּר, הֵיבָא דְּנִהְיָ חִיפָר, נִהְיָ - יֵשׁ לְנַהוּג הִיתָר. וְדִמְיָהּ - וְקִשְׁיָה
18 מְדַבְּרֵי הַמְּשָׁנָה לַחֵלֶן (כב), שֶׁכֶּךָ שָׁנִינוּ בֵּה, אִין מְעַמְדִין בְּהִמָּה
19 בְּפּוֹדֵקָא וְ-אִכְסִינִיתוּ שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹבָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם חֲשׂוּדִין עַל
20 הַרְבִּיעִי, וּבִנֵּי נַח נַצְטוּ עַל כֶּךָ, וְיִשְׂרָאֵל הַמַּעֲמִיד שֶׁם בַּהֶמָּה עוֹבֵר

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' ב

- 11 אָבִיו שְׁבִשְׁמִים - שֶׁהִצִּיד עָלָיו אֶת הַדִּין.
12 אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַגִּמּוֹן לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הוֹאִיל וְהָאֲמִנְתָּ (נ) עֲלִיד - הוֹאִיל
13 וְהַצִּדָּקָה מִזֶּה שֶׁדָּנִית אוֹתוֹ, דִּימּוּם - לִשּׁוֹן שְׁבוּעָה וְכִךְ הִיָּה שֶׁם
14 הַעֲבוּדָה זֶה שֶׁל אוֹתוֹ הַגִּמּוֹן, וְנִשְׁבַּע בָּהּ, פְּטוֹר אֶתָּה.
15 בְּשִׁבָּא רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְבֵיתוֹ, נִכְסָיו תְּלִמְדִיו אֲצִלּוּ לְנִחְמָה עַל שֶׁאִירַע
16 לוֹ, וְלֹא קִיבֵל עָלָיו תְּנַחֲמוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, רַבִּי,
17 תִּרְשִׁינִי לוֹמֵר לְפָנֶיךָ דְּבָר אֶחָד מִמָּה שֶׁלִּמְדָתִּי. אָמַר לוֹ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
18 אָמֹר, אָמַר לוֹ, רַבִּי, שְׁמָא מִינֵת בָּא לִידָךְ - שְׁמָא דְּבַר מִינֵת הוֹדֵמֵן
19 לָךְ
- 11 מַעֲשֵׂה שֶׁהֶעֱלוּ אֶת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְגִרְדוּם לְדוֹנוֹ שֶׁם: תָּנוּ רַבֵּנּוּ,
2 בְּשִׁנְתָּם רַבִּי אֲלִיעֶזֶר לְמִינֵת - כְּשִׁמְיָנִים תַּפְסִידוּ לְכוּפּוֹ לַעֲבוּדָה
3 זֹרָה, כְּלוּמָר שֶׁיִּכְפּוֹר בְּתוֹרָה כּוֹלָה, הַעֲלִיזוּ לְגִרְדוּם וְ-מִקְוֹם שֶׁדָּנִים
4 בּוֹ נִפְשוֹת לְהִרְיָגָה לִידָן אוֹתוֹ לְמוֹת עַל שֶׁלֹּמֵד תּוֹרָה.
5 אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַגִּמּוֹן וְ-שֶׁם שֶׁרָדָה, וְכֵן שְׁכָמוֹתָיִךְ יַעֲסוֹק בְּדָבָרִים
6 בְּטָלִים תִּלְלוּ וְכוּנְתוּ הִיתָה עַל דְּבַר תּוֹרָה חָס וְשׁוֹלֵם. אָמַר לוֹ רַבִּי
7 אֲלִיעֶזֶר לְהַגְמוֹן, נֶאֱמַן עָלִי תְּרִיין.
8 אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: בְּכָבוֹר - סִבַּר אוֹתוֹ הַגִּמּוֹן שֶׁעָלָיו הוּא אוֹמֵר - שְׁרַבִּי
9 אֲלִיעֶזֶר אֲמַר עָלָיו עַל אוֹתוֹ הַגִּמּוֹן 'נֶאֱמַן עָלִי הַדִּין' שֶׁאֵמֶת הִיא
10 כְּדִבְרֵיו שֶׁהֵם דְּבָרִים בְּטָלִים, וְהָאֵמֶת הִיא שֶׁהוּא לֹא אָמַר אֲלָא כְּנֶגֶד

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

- 1 **בְּאֵתִי לִגְנִי אֶחָתִי כֹלָה¹**, הקדוש-ברוך-הוא אומר לבני ישראל,
2 הנקראים כאן 'אחותי כלה, באתי (חורתי) אל הגן שלי, המקום של עיקר גילוי
3 והשראת השכינה ומביא כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר הרבי
4 הרי"צ [בעל ההלולא דיו"ד
5 שְׁבֹט, שנחלק ביום יו"ד שבט
6 (בשנת תש"י) שְׁשָׁלְמוֹת כָּל יָמִי
7 הַחֹדֶשׁ ולענייננו הכוונה בעיקר ליום
8 יו"ד בחודש, יום ההלולא היא
9 בְּיוֹם ט"ו בחודש, שְׁבו כדברי
10 הוזהר קִינָמָה סִיְהָרָא
11 בְּאֶשְׁלֻמוֹתָא² הירח עומד
12 בשלימות, ורק לאחר ט"ו בחודש הוא
13 מתחיל להתקטן עד שבסוף החודש
14 נעלם ונוולד מחדש וגודל עד שבט"ו
15 לחודש מגיע לשלימותו] בְּמֵאֲמָרוֹ
16 הַיְדוּעַ שמסר לפרסום לקראת יו"ד
17 שבט תש"י וביום הזה נחלק דבור-
18 הַמִּתְחִיל שהתחיל בפסוק הַזֶּה³,
19 'באתי לגני אחותי כלה' דְּאֵיתָא
20 מובא בְּמִדְרָשׁ⁴ שְׁפָרוּשׁ "באתי
21 לִגְנִי" הוא הַמִּשְׁכָּה וִירִידָת
22 התגלות של עֶקֶר הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה
23 בְּאֶרְצָא. וְעֶקֶר הַמִּשְׁכָּה זו של
24 גילוי והשראת השכינה בעולם הזה
25 הִיְתָה כְּשֶׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן,
26 כְּדֵאֵיתָא כמובא בְּמִדְרָשׁ שָׁם,
27 "וְאֵימָת וּמִתִּי שְׁרָתָה שְׂכִינָה
28 עָלֶיהָ (בְּאֶרְצָא) בְּיוֹם שְׁהוֹקֵם
29 הַמִּשְׁכָּן. וְכֵמוֹ שְׁכָתוֹב⁷ בחורה
30 בְּצִיּוּרָא על מלאכת המשכן וְעָשׂוּ לִי
31 מִקְדָּשׁ (וְאֵז) וְשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם.
32 וְהָגַם שָׁגַם בְּמִתְן-תּוֹרָה הִיְתָה
33 הַמִּשְׁכָּה וִירִידָת הַשְּׂכִינָה
34

ביאור בדרך אפשר

- 35 לְמִטָּה בְּאֶרְצָא, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁸ בתורה על מעמד מתן-תורה וִירִיד הַיָּד
36 עַל הַר סִינִי, יֵשׁ לוֹמַר⁹ שמכל-מקום עיקר השראת השכינה בעולם
37 היא במשכן ולא במתן תורה, כיון שְׁעָקֵר עֲנִין הַמִּשְׁכָּה וִירִידָת
38 הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאֶרְצָא הוא כְּשֶׁהַמִּשְׁכָּה לְמִטָּה היא חודרת
39 בְּפָנִימִיּוֹת העולם עצמו (בְּאֶפְסָן
40 שְׁהַמִּטָּה המציאות הגשמית
41 מְזַדְּקָה ומתעדן ומתעלה על-
42 יְדִידָה¹⁰ ומחולל בו שינוי פנימי),
43 שְׁזָהוּ ההארה חודרת בפנימיות ויש
44 לה השפעה על המטה דְּוָקָא
45 כְּשֶׁהַמִּשְׁכָּה של האלוקות
46 מלמעלה למטה היא על-יְדִי
47 עֲבוֹדַת הַמִּטָּה, וְלִכְּן אוֹמַר
48 הַמִּדְרָשׁ שְׁעָקֵר הַמִּשְׁכָּה
49 הַשְּׂכִינָה בְּאֶרְצָא הִיְתָה כְּשֶׁהוֹקֵם
50 הַמִּשְׁכָּן ולא במתן תורה, כִּי
51 הַמִּשְׁכָּה של האלוקות מלמעלה
52 למטה שְׁהִיְתָה בְּמִתְן-תּוֹרָה
53 הִיְתָה מִצַּד לְמַעְלָה, שְׁלֹכָן
54 הִיְתָה הַגְּלוּי של האלוקות בעולם
55 בעת מתן תורה לְפִי שְׁעָה בלבד
56 (ולכן האיסור להתקרב להר סיני היה
57 רק בעת מתן תורה עצמו ולאחר מכן
58 הגישה להר מותרת, כי הקדושה לא
59 חדרה בתוך המציאות הגשמית),
60 וְהַעֲלוּי הִתְרוֹן המיוחד דְּהַמִּשְׁכָּה
61 הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן הוא
62 שְׁהַמִּשְׁכָּה של גילוי והארת
63 השכינה מלמעלה למטה ("וְשְׁכָנָתִי
64 בְּתוֹכָם") היא על-יְדִי עֲבוֹדָה
65 וְעָשׂוּ מלמטה, "וְעָשׂוּ לִי בני
66 ישראל מִקְדָּשׁ".

בס"ד. יום ב' פרשת יתרו, ט"ו בשבט, ה'תשל"ח*

- 1 **בְּאֵתִי לִגְנִי אֶחָתִי כֹלָה¹**, ומביא כבוד-קדושת
2 מורי-וחמי אדמו"ר [בעל ההלולא דיו"ד
3 שְׁבֹט, שְׁשָׁלְמוֹת כָּל יָמִי הַחֹדֶשׁ היא בְּיוֹם ט"ו,
4 שְׁבו קִינָמָה סִיְהָרָא בְּמֵאֲמָרוֹ הַיְדוּעַ
5 דְּבוֹרַת-הַמִּתְחִיל הַזֶּה³, דְּאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ⁴ שְׁפָרוּשׁ
6 "באתי לגני"א הוא הַמִּשְׁכָּה וִירִידָת עֶקֶר הַשְּׂכִינָה
7 לְמִטָּה בְּאֶרְצָא. וְעֶקֶר הַמִּשְׁכָּה זו הִיְתָה כְּשֶׁהוֹקֵם
8 הַמִּשְׁכָּן, כְּדֵאֵיתָא בְּמִדְרָשׁ שָׁם, "וְאֵימָת שְׁרָתָה
9 שְׂכִינָה עָלֶיהָ (בְּאֶרְצָא) בְּיוֹם שְׁהוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן. וְכֵמוֹ
10 שְׁכָתוֹב⁷ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ (וְאֵז) וְשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם.
11 וְהָגַם שָׁגַם בְּמִתְן-תּוֹרָה הִיְתָה הַמִּשְׁכָּה וִירִידָת
12 הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאֶרְצָא, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב⁸ וִירִיד הַיָּד
13 עַל הַר סִינִי, יֵשׁ לוֹמַר⁹, שְׁעָקֵר עֲנִין הַמִּשְׁכָּה
14 וִירִידָת הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בְּאֶרְצָא הוא כְּשֶׁהַמִּשְׁכָּה
15 לְמִטָּה היא בְּפָנִימִיּוֹת (בְּאֶפְסָן שְׁהַמִּטָּה מְזַדְּקָה
16 ומתעלה על-יְדִידָה¹⁰), שְׁזָהוּ דְּוָקָא כְּשֶׁהַמִּשְׁכָּה
17 היא על-יְדִי עֲבוֹדַת הַמִּטָּה, וְלִכְּן אוֹמַר הַמִּדְרָשׁ
18 שְׁעָקֵר הַמִּשְׁכָּה הַשְּׂכִינָה בְּאֶרְצָא הִיְתָה כְּשֶׁהוֹקֵם
19 הַמִּשְׁכָּן, כִּי הַמִּשְׁכָּה שְׁהִיְתָה בְּמִתְן-תּוֹרָה הִיְתָה
20 מִצַּד לְמַעְלָה, שְׁלֹכָן הִיְתָה הַגְּלוּי לְפִי שְׁעָה,
21 וְהַעֲלוּי דְּהַמִּשְׁכָּה הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן הוא שְׁהַמִּשְׁכָּה ("וְשְׁכָנָתִי בְּתוֹכָם") היא
22 על-יְדִי עֲבוֹדָה וְעָשׂוּ, "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ".

(א) ברשימת ההנחה, בענין מעלת הגן - שיש בו עץ נחמד למראה וטוב למאכל⁵, שזהו העילוי של גן לגבי שדה, שבשדה יש רק חיטה ושעורה, ובגן יש גם גפן ותאנה ורימון, זית שמן ודבש⁶ - הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א: להעיר מכתבי האריז"ל עה"פ (ל"ת להאריז"ל פ' עקב. ס' הלקוטים שם. ועוד).

(* יצא לאור בקונטרס כ"ב שבט - תשמ"ט, "לקראת ש"ק פ' יתרו, כ"ב שבט - יום ההסתלקות של הרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא נ"ע זי"ע... עש"ק כ"ב שבט תשמ"ט". (1) שה"ש ה, א. (2) זהר ח"ב רטו, א. וראה גם שם ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמט, ב. ח"ב פה, רע"א. (3) שניתן על ידי בעל המאמר ליו"ד שבט ה'שי"ת, יום ההסתלקות - נדפס בסה"מ ה'תש"י ע' 111 ואילך. תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"א ע' 3 ואילך. (4) שהש"ר במקומו. ושי"נ. (5) בראשית ב, ט. (6) עקב ח, ח. (7) תרומה כה, ח. (8) פרשתנו יט, כ. וראה תנחומא נשא טז "עמד משה והורידה לארץ שנאמר וירד ה' על הר סיני". וכה"ה במ"כ לב"ר פ"ט, ז. (9) וראה סה"מ תרמ"ד ע' רכב. (10) וראה ד"ה ו'ה' אמר המכסה גו' ה'תשל"ז ס"ה (תו"מ סה"מ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לעיל נתן הפח על פללות ענין העבודה של האדם למטה. דהגם
 שההמשכה שעל-ידי עבודה בכלל, כמו עשיית המשכן, ומפל-
 שכן ההמשכה וגילוי האור האלוני הנעלה שעל-ידי העבודה
 דהפיכת החשך לאור, היא עבודת ה' אתהפכא' האמורה לעיל יש לה
 יתרון על ההמשכה שהיתה
 (בפעל) במתן-תורה, בגלל
 'יתרון האור מן החושך', כמבאר
 לעיל, זה גופא עצמו שעל-ידי
 עבודה של האדם למטה ויכלו
 להמשיך המשכות אלו, כולל
 ההמשכות הנעלות שבאות על ידי
 עבודה נעלית, הוא בכת
 ההמשכה מלמעלה למטה
 שהיתה במתן-תורה.
 ויש לומר, דזה שבהמשכה
 דמתן-תורה היה (בכת היינו
 שהיתה נתינת כוח על זה, אבל עדיין
 לא הייתה המשכה מסוג זה בפועל)
 גם עלוי ההמשכה שעל-ידי
 עבודה בכלל וגם עלוי יתרון
 האור הבא מן החשך בפרט,
 הוא פי ההמשכה דמתן-
 תורה היתה לאחרי שאמר
 יתרו¹⁴ לאחר ששמע על יציאת
 מצרים וקריעת ים סוף ומלחמת עמלק
 עתה ידעתי כי גדול הו' מכל
 האלקים, כדאיתא כמובא
 בזהר¹⁵, שעל-ידי שהודה
 יתרו במציאותו ובגדולתו של
 הקדוש-ברוך הוא ואמר "עתה
 ידעתי כי גדול הו' גו'
 אסתלק ואתיקר¹⁶ קודשא-
 בריך-הוא ביקריה עילא
 ותתא ולבתי יהיב אויתא,
 התעלה והתכבד הקדוש-ברוך הוא
 בכבודו למעלה ולמטה ולאחר מכן נתן
 את התורה, ועל-ידי-זה
 (שההמשכה וההתגלות דמתן-
 תורה היתה לאחרי הודאת
 יתרו) נעשה יתרון (בככול)
 בתורה שנתנה במתן-תורה

ויש להוסיף, דמעלת היתרון המיוחד של ההמשכה וההתגלות
 האלוניות במשכן ומקדש (על ההמשכה וההתגלות האלוניות
 שהיתה במתן-תורה) היא לא רק מצד זה שההמשכה היא
 על-ידי עבודה של האדם (בכלל), וכאמור לעיל שזה היתרון של
 המשכן והמקדש שהיה עשייה מצד
 המטה, לעומת מתן תורה שהיה מצד
 למעלה אלא היתרון המיוחד של
 המשכן והמקדש המביא לגילוי
 והמשכת השכינה הוא גם מצד זה
 שהעבודה ד'נעשו לי
 מקדש' היא העבודה
 דאתפכא כפיית והכנעת הרע
 דאתהפכא הפיכת הרע לטוב
 זה לשטות דקדושה¹¹. שגם בהמשכה שבאה
 על-ידי עבודה, ההמשכה שעל-ידי העבודה
 דאתפכא ואתהפכא היא נעלית יותר
 מההמשכה שעל-ידי עבודה בעניני קדושה¹²,
 כי יתרון האור הוא מן החשך דוקא, דעל-ידי
 שהחשך נהפך לאור, נעשה יתרון באור, כמבאר
 בארפה במאמר¹³.
 (ב) והנה ידוע שבמתן-תורה נתן הפח על
 פללות ענין העבודה. דהגם
 שההמשכה שעל-ידי עבודה, ומפל-שכן שעל-
 ידי העבודה דהפיכת החשך לאור, יש לה יתרון
 על ההמשכה שהיתה (בפעל) במתן-תורה, זה
 גופא שעל-ידי עבודה יוכלו להמשיך המשכות
 אלו, הוא בכת ההמשכה שהיתה במתן-תורה.
 ויש לומר, דזה שבהמשכה דמתן-תורה היה
 (בכת) גם עלוי ההמשכה שעל-ידי עבודה
 וגם עלוי יתרון האור הבא מן החשך, הוא פי
 ההמשכה דמתן-תורה היתה לאחרי שאמר
 יתרו¹⁴ עתה ידעתי כי גדול הו' מכל האלקים,
 כדאיתא בזהר¹⁵, שעל-ידי שהודה יתרו ואמר
 "עתה ידעתי כי גדול הו' גו' אסתלק ואתיקר¹⁶
 קודשא-ברוך-הוא ביקריה עילא ותתא ולבתי
 יהיב אויתא, ועל-ידי-זה (שההמשכה דמתן-
 תורה היתה לאחרי הודאת יתרו) נעשה יתרון
 בתורה שנתנה במתן-תורה (אף

חשון ע' רנח ואילך), דכאשר ההמשכה היא באופן שאינה פועלת העלאה בהתחתון - הגם שהחסרון הוא מצד התחתון,
 שאינו כלי - חסר אז (לא רק בהעלאה, אלא) גם בהמשכה. (11) ראה בארוכה המשך ההילולא פרק ג ואילך. (12) ראה
 ד"ה באתי לגני ה'תשכ"ט ס"ג. שם סי'ד (תורת מנחם סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תרכג. ע' תרלג ואילך). ובכ"מ. (13) פרק
 א ואילך. (14) פרשתנו יח, יא. (15) ח"ב פרשתנו סז, ב. (16) כן מובא הלשון בדרושים שבהערה הבאה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (אף שנתנה מצד מלמעלה), יתרון ומעלה שלא היו בתורה מצד
2 עצמה, בדוגמת יתרון האור הבא מן החשך. אלא שבמפתן-
3 תורה, כיון שנתנת התורה היתה מצד למעלה (והודאת
4 יתרו היתה רק הקדמה למתן-תורה אבל לא עבודה שפעלה את
5 מתן תורה), היתרון (כפיכיל)
6 בתורה שנעשה על-ידי
7 הודאת יתרו היתה רק 'בכח'
8 ולא נמשך בפועל בעת מתן תורה,
9 ועל-ידי-הה' על ידי היתרון שנפעל
10 בתחילה רק 'בכוח' נמשכה נתינת
11 פה, שעל-ידי עבודת הפיכת
12 החשך לאור, העבודה המיוחדת
13 מצד המטה שפועלת המשכת אור
14 נעלה במיוחד, יהיה יתרון באור
15 (גם) 'בפעל'.
16 (ג) ועל-פי-זה יש לבאר מה
17 שכתוב בפקמה דרושים¹⁷
18 מאמרי חסידות שבכדי לבאר את
19 הטעם הפנימי על מה שקדם
20 מתן-תורה הצרכה להיות
21 הודאת יתרו, כדברי הזהר
22 האמורים שמתן-תורה היה רק לאחר
23 מכן, יובן זה בהקדים מה
24 שכתוב¹⁸ בקהלת, שלמה המלך
25 אומר וראיתי אני שיש יתרון
26 לחכמה מן הסכלות הטפשות
27 כיתרון האור מן החשך
28 [ולכאורה אינו מובן מה פירוש
29 הפסוק, וכמו שמדיק בזהר¹⁹
30 אמאי למה אמר וראיתי אני
31 [שלמה המלך, החכם מכל
32 אדם²⁰], וכי יש צורך בחכמת
33 שלמה כדי לראות את יתרון החכמה
34 מהסכלות והחושך מהאור והלא
35 פולי עלמא ידעי דא, כל העולם
36 יודעים זאת, שיש יתרון לחכמה
37 מן הסכלות. והבאר בזה²¹,
38 שהפונה בסכלות (כאן) היא
39 (לא) לשטות טפשות כפשוטה,
40 אלא לחכמות חיצוניות מחזן
41 לחכמת התורה שהם סכלות
- לגבי חכמת התורה. ועל זה אומר שלמה המלך "וראיתי אני
שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך",
דכמו שיתרון האור המעלה היתה באור, יותר מאור רגיל הוא מן
החשך דוקא, דעל-ידי שהחשך עצמו נהפך לאור, נעשה
יתרון מיוחד באור (כמבאר
בארקה בהמשך ההלולא'
קבוצת המאמרים דיבורי-המתחיל
'באתי לגני' שהרבי הרי"צ מסר
לפרסום ליו"ד שבט תש"י), על-
דרך-זה הוא בחכמה (חכמת
התורה) וסכלות (חכמות
חיצוניות), שעל-ידי ברור
בכל דבר בעולם הזה מעורב טוב ורע
וה'כירור' הוא הפרדת הטוב מהרע
והעלאתו לקדושה והפיכת
החכמה דלעומת-זה החכמה
של היפך הקדושה לקדשה,
נעשה יתרון והוספה בחכמה
דקדשה.
וזהו הסיבה הפנימית על מה
שקדם מתן-תורה הצרכה
להיות הודאת יתרו, כי יתרו
היה חכם גדול בחכמות
חיצוניות, החכמות של אומות
העולם, ועל-ידי שהודה יתרו
במצאות ה' ובגדולת ה' ואמר "כי
גדול הו' מכל האלקים"
והכיר בגדולת ה' לגבי כל הנבראים
וכל הכוחות נעשה הברור של
חכמה דלעומת-זה שהטוב שבה
נפרד מהרע שבה עד כדי כך
שנהפכה חכמת האומות עצמה
לחכמה דקדשה, ועל-ידי-זה
נעשה יתרון והוספה בחכמה
- שנתנה מצד מלמעלה) בדוגמת יתרון האור
הבא מן החשך. אלא שבמפתן-תורה, כיון
שנתנת התורה היתה מצד למעלה (והודאת
יתרו היתה רק הקדמה למתן-תורה), היתרון
(כפיכיל) בתורה שנעשה על-ידי הודאת יתרו
היה רק 'בכח', ועל-ידי-הה' נמשכה נתינת פה,
שעל-ידי עבודת הפיכת החשך לאור, יהיה
יתרון באור (גם) 'בפעל'.
(ג) ועל-פי-זה יש לבאר מה שכתוב בפקמה
דרושים¹⁷ שבכדי לבאר מה
שקדם מתן-תורה הצרכה להיות הודאת יתרו,
יובן זה בהקדים מה שכתוב¹⁸ וראיתי אני שיש
יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן
החשך [ולכאורה אינו מובן, וכמו שמדיק
בזהר¹⁹ אמאי אמר וראיתי אני [שלמה המלך,
החכם מכל אדם²⁰], והלא פולי עלמא ידעי דא,
שיש יתרון לחכמה מן הסכלות. והבאר
בזה²¹, שהפונה בסכלות (כאן) היא (לא
לשטות כפשוטה, אלא) לחכמות חיצוניות שהם
סכלות לגבי חכמת התורה. ועל זה אומר
"וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות
כיתרון האור מן החשך", דכמו שיתרון האור
הוא מן החשך דוקא, דעל-ידי שהחשך נהפך
לאור, נעשה יתרון באור (כמבאר בארקה
בהמשך ההלולא'), על-דרך-זה הוא בחכמה
(חכמת התורה) וסכלות (חכמות חיצוניות), שעל-ידי ברור
דלעומת-זה לקדשה, נעשה יתרון והוספה בחכמה דקדשה. וזהו מה שקדם
מתן-תורה הצרכה להיות הודאת יתרו, כי יתרו היה חכם גדול בחכמות
חיצוניות, ועל-ידי שהודה יתרו "כי גדול הו' מכל האלקים" נעשה הברור
של חכמה דלעומת-זה שנהפכה לחכמה דקדשה, ועל-ידי-זה נעשה יתרון

(17) אוה"ת ריש פרשתנו. ד"ה וישמע יתרו תרמ"ז (סה"מ תרמ"ז ע' עב ואילך) ותרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתסא ואילך). ד"ה ויאמר משה ה'תש"ט פ"ו (סה"מ ה'תש"ט ס"ע 56 ואילך) (וראה שם פ"ב ואילך - סה"מ שם ע' 52 ואילך).
(18) קהלת ב, יג. (19) ח"ג מז, ב. (20) מלכים-א ה, יא. (21) ראה גם אוה"ת וישב רס, ב. שלח ס"ע תנו ואילך. ואתחנן ס"ע עו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּקַדְשָׁהּ, כי מעתה יש בה עניין נוסף שלא היה בה קודם לכן, וההוספה
- 2 היא לַמַּעֲלָה יוֹתֵר מִכְמוֹ שְׁהָיָה חכמת התורה מַצִּד עֲצָמָהּ.
- 3 וְנֶעַל-פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מָה שְׁאָמְרוּ רַז"ל²² דְּהִטְעַם שְׁנִקְרָא
- 4 בְּשֵׁם יִתְרוֹ, הוּא לְפִי שְׁיִתֵּר הוֹסִיף פֶּרֶשָׁה אַחַת נוספת ('מיתרת')
- 5 בַּתּוֹרָה, דְּלִכְאוּרָה הָרִי גַם
- 6 הַשֵּׁם 'יִתֵּר' שֶׁבוּ נִקְרָא יִתְרוֹ קוֹדֵם
- 7 לָכֵן, לִפְנֵי שֶׁבֹא וְאָמַר 'עַתָּה יִדְעִתִּי'
- 8 הוּא מְלֻשׁוֹן 'יִתְרוֹן, וְלָמָּה
- 9 נִקְרָא כֵּאן בְּשֵׁם 'יִתֵּר' לִפְנֵי
- 10 שְׁיִתֵּר פֶּרֶשָׁה בַּתּוֹרָה ?
- 11 וְעַל-פִּי הַנַּ"ל הַמְּבֹאֵר לְעֵיל עַל
- 12 הַהִבְדֵּל וְהִיתְרוֹן בֵּין חֲכַמַת הַתּוֹרָה
- 13 לַחֲכָמוֹת חִיצוֹנוֹת, יֵשׁ לּוֹמַר²³,
- 14 דְּהַשֵּׁם 'יִתֵּר' (מְלֻשׁוֹן 'יִתְרוֹן')
- 15 וְעַל-פִּי הַנַּ"ל הַמְּבֹאֵר לְעֵיל עַל
- 16 מִקְדָּם לִפְנֵי הַהוֹדָאָה בְּגִדּוֹלֵת ה'
- 17 הוּא מַצִּד יִתְרוֹן וּמַעֲלָת
- 18 הַשֶּׁכֶל, דִּיתְרוֹן וּמַעֲלָת הַשֶּׁכֶל
- 19 (עַל הַמִּדּוֹת הָרַגֵּשׁ) הוּא גַם
- 20 בַּחֲכָמָה דְּלַעֲוִימַת-זֶה וְהוּא דָּבָר
- 21 טַבְעִי גַם בְּכוֹחוֹת נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁהִשְׁכַּל
- 22 נִעְלָה מִהֶרְגֵשׁ. אֲלֵא שֶׁבַחֲכָמָה
- 23 דְּלַעֲוִימַת-זֶה, הַחֲכָמָה שֶׁל הִיפֵךְ
- 24 הַקְדוּשָׁה, לְהִיּוֹתָה תַּכְלִית
- 25 הַיִּשּׁוּת, כִּמְבֹאֵר בַּחֲסִידוֹת
- 26 שֶׁהִמְאִפִּין אֶת צֶד הַקְדוּשָׁה הוּא
- 27 הַבִּיטוּל, וְכֹל בַּחֲנִינָה שֶׁבִטְלָה יוֹתֵר
- 28 לְמַקְוֶה הַעֲלִיּוֹן, יֵשׁ בּוֹ יוֹתֵר קְדוּשָׁה.
- 29 וְאֵילוּ בִּלְעֻמַּת זֶה הֵכֵל בַּתְּכִלִּית
- 30 הַיִּשּׁוּת וְהַנְּפִילָה שְׁעַל-יָדֵי
- 31 הַמְּוַחֲחִין דְּלַעֲוִימַת-זֶה הִיִּירָה
- 32 הַרוּחָנִית הַנִּגְרַמֶּת עַל יְדֵי עֵיסוֹק דְּבִרְיִי
- 33 חֲכָמָה שֶׁל 'לְעֻמַּת זֶה' הִיא נִפְּלָה
- 34 גְּדוּלָּה וְחִמּוּדָה יוֹתֵר מִהַנְּפִילָה
- 35 שְׁעַל-יָדֵי הַמִּדּוֹת עֵינֵי הָרַגֵּשׁ
- 36 דְּלַעֲוִימַת-זֶה²⁴ וְכִמְבֹאֵר בַּסֵּפֶר
- 37 הַתְּנִינִי: "וְעוֹד זֹאת יִתְרָה טוֹמַאתָה שֶׁל
- 38 חֲכַמַת הָאוֹמוֹת עוֹבְדֵי גִלּוּלִים עַל
- 39 טוֹמַאת דְּבָרִים בְּטִלִּים שְׁאִינוּ מַלְבִּישִׁים
- 40 וּמַטְמֵא רַק מִדּוֹת מִסּוּד הַרוּחַ הַקְדוּשׁ
- 41 שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטוֹמַאת קְלִיפַת נוּגָה
- 42 שֶׁבְּדָבָרִים בְּטִלִּים הַבָּאִים מִסּוּד הַרוּחַ
- 43 הָרַע שֶׁבְּקְלִיפָה זֶה בִּנְפִשׁוֹ הַבְּהִמִּית

- 44 כְּדִלְעִיל וְלֹא בַּחֲנִינָה חֲכָמָה בִּינָה דַּעַת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ מֵאַחֵר שֶׁהֵם דְּבָרֵי שְׁטוּת וְבוֹרוּת
- 45 שֶׁגַם הַשּׁוֹטִים וְעַמִּי הָאֶרֶץ יְכוּלִים לְדַבֵּר כֵּן. מִה־שְׁאִין-כֵּן בַּחֲכַמַת הָאוֹמוֹת
- 46 עוֹבְדֵי גִלּוּלִים הוּא מַלְבִּישׁ וּמַטְמֵא בַּחֲנִינָה חֲכָמָה בִּינָה דַּעַת שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית
- 47 בְּטוֹמַאת קְלִיפַת נוּגָה שֶׁבַחֲכָמוֹת אֲלוֹ...), הִיתְרוֹן שְׁבָהּ הַמַּעֲלָה שֶׁל הַשֶּׁכֶל
- 48 וְהַחֲכָמָה בִּלְעֻמַּת זֶה הוּא עַל-
- 49 דֶּרֶךְ שְׁאָמְרוּ²⁵ בְּגִמְרָא בְּרִינִי
- 50 טְרִיפּוֹת "כָּל יִתֵּר כְּנִטוּל דְּמִי",
- 51 כֹּל אֲבֵר מִיּוֹתֵר בְּבַהֲמָה דּוּמָה לְאֲבֵר
- 52 חֲסֵר, וְכֵשֶׁם בְּהֵמָה שֶׁחֲסֵר לָהּ אֲבֵר
- 53 (חִיּוּנִי) הִיא 'טְרִפָּה' כֵּךְ גַּם בְּהֵמָה שִׁישׁ
- 54 לָהּ אֲבֵר מִיּוֹתֵר. וְלַעֲנִינּוּ, לַחֲכָמָה
- 55 וְלַשֶּׁכֶל בִּלְעֻמַּת-זֶה אֲכֵן יֵשׁ יִתְרוֹן
- 56 לְגַבִּי הַמִּידוּת וְהָרַגֵּשׁ, אֲבֵל כִּיּוּן
- 57 שֶׁחֲכָמָה זֶה אֵינְנָה בְּבִטּוּלָה אֲלֵא בִּישּׁוּת,
- 58 הָרִי הִיתְרוֹן הוּא לְמַעֲשֵׂה חֲסִידוֹן.
- 59 וְלִאֲחֵרִי שְׁנִתְגַּדֵּר יִתְרוֹ יוֹתֵר
- 60 הוֹסִיף פֶּרֶשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה,
- 61 נִקְרָא בְּשֵׁם 'יִתֵּר' בַּתּוֹסֶפֶת
- 62 וְאִ"ו עַל שְׁמוֹ הַקּוֹדֵם 'יִתֵּר', בְּלִי
- 63 וְאִ"ו, דְּוָא"ו מוֹרָה עַל תּוֹרָה²⁶,
- 64 כְּדֹאֲתָא כְּמוֹבָא בְּזִהָר²⁷ שְׁוָא"ו
- 65 הוּא אוֹת אָמַת, וְאִין²⁸ אָמַת
- 66 אֲלֵא תּוֹרָה, לְהוֹדוֹת שְׁהִיתְרוֹן
- 67 שְׁבוּ בִּיתְרוֹ, מַעֲתָה, לְאַחֵר שְׁוֹסִיף
- 68 פֶּרֶשָׁה בַּתּוֹרָה הוּא (לֹא בַּחֲכָמָה
- 69 דְּלַעֲוִימַת-זֶה אֲלֵא) בַּחֲכָמַת
- 70 הַתּוֹרָה].
- 71 וְצָרִיף לְהִבְיֵן, דְּמֻלְשׁוֹן
- 72 הַכְּתוּב הַנּוֹכַח, בְּקִהְלַת (שִׁישׁ
- 73 יִתְרוֹן לְחֲכָמָה מִן הַסִּכְלוֹת
- 74 פִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ)
- 75 מִשְׁמַע, דְּזֶה שִׁיִּתְרוֹן הָאוֹר
- 76 הוּא "מִן הַחֹשֶׁךְ" וְאִין הַכּוֹנֵה
- 77 לְמַעֲלַת הָאוֹר בִּיחֹס לְחוּשֶׁךְ אֲלֵא
- 78 לְמַעֲלַת הָאוֹר שְׁנִיחָה מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ
- 79 עֲצָמוֹ (דְּעַל-יָדֵי שְׁהַחֲשֵׁף עֲצָמוֹ
- 80 נִהְפֵּךְ לְאוֹר, נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן
- 81 בְּאוֹר וְהוּא אוֹר נִעְלָה יוֹתֵר מֵאַחֵר

(22) שמו"ר פרשתנו פכ"ז, ת. (23) ראה עד"ז אוה"ת פרשתנו ע' תשל"ב. ד"ה ויאמר משה הנ"ל פ"ז (סה"מ שם ע' 58).
(24) ראה תניא ספ"ח. (25) חולין נח, ב. (26) ראה גם אגה"ת ספ"ד. (27) ח"ג ר"פ ויקרא. (28) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אור רגיל) הוא דבר ידוע, והפתיח מתחדש שפמ"ו כן כמו באור
2 וחושך הוא גם בחכמה וסכלות, שעל-ידי ברור החכמה
3 דלעומת-זה שהיא בעצם 'סכלות' נעשה יתרון בחכמה דקדשה
4 ויש חכמה נעלית יותר מחכמה רגילה שלא באה על ידי בירור ותיקון חכמה
5 של 'לעומת זה'.
- 6 וצריך באור, דלקאורה, 1 באור, הוא באור הפא ונמשך על-ידי עבודה,
7 לאחר שיודעים כבר שעל- 2 שבה שיף לומר שהעבודה דאיתהפא חשוכא
8 ידי ברור הלעומת-זה 3 לנהורא, ממשיכה המשכה נעלית יותר
9 ("חשך") נעשה יתרון 4 מההמשכה שנמשכה על-ידי העבודה בעניני
10 בקדשה ("אור"), מהו 5 קדשה. והחידוש של שלמה ("וראיית אני")
11 החידוש בזה שיש יתרון דומה לזה
12 בחכמה וסכלות ואומרים בדרך חידוש
13 שיש יתרון לחכמה מן 6 הוא, שעל-ידי ברור והפיכת הלעומת-זה
14 הסכלות, ועד שאומר על זה 7 לקדשה, נעשה יתרון גם בחכמת התורה. דהגם
15 "וראיית אני" (שלמה המלך, 8 שהמשכת וירידת התורה למטה היא המשכה
16 החכם מכל אדם) והרי לבאורה 9 מצד עצמה, מצד למעלה וכלשון "מתן"-
17 אם כבר ידוע לכל על היתרון של האור 10 תורה, מתנה מלמעלה, שלא מצד עבודת
18 מן החושך, היתרון של החכמה מן 11 האדם], וגם מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש
19 הסכלות מובן מאליו ואין בו חידוש? 12 על-ידי היגיעה שלו בעסק התורה, כבר נתן
20 ועל-פי הנ"ל יש לומר, דזה 13 למשה בסיני²⁹ (והיגיעה שלו היא לגלות³⁰ מה
21 שעל-ידי שהחשך נהפך 14 שנתן כבר בדרך מתנה, המשכה מלמעלה),
22 לאור נעשה יתרון באור, הוא 15 מכל-מקום, על-ידי ברור סכלות חכמות
23 באור הפא ונמשך על-ידי 16 חיצוניות והפיכתה לחכמה דקדשה [כשלומד
24 עבודה, כמבואר לעיל לגבי ייחודו 17 חכמה זו³¹ בכדי להוסיף על-ידי-זה ידיעה
25 של האור שנמשך על ידי העבודה 18 בעניני התורה, שעל-ידי-זה מתבררת חכמה זו
26 שהיתה במשך ובמקדש שבה באור 19 ונכללת בתורה³²], נעשה יתרון בחכמת התורה,
27 הנמשך על ידי עבודה שיף לומר 20 למעלה יותר מכמו שהיא מצד-עצמה. ויתרה
28 שהיתרון של האור מן החושך הוא 21 מזו, שעל-ידי הודאת יתרו (קדם מתן-תורה)
29 שהעבודה דאיתהפא חשוכא 30 לנהורא, הפיכת חושך לאור
31 ממשיכה המשכה נעלית יותר מההמשכה שנמשכה על-
32 ידי העבודה בעניני קדשה עצמים, ללא מגע עם החושך. והחידוש
33 של שלמה ("וראיית אני") הוא, שעל-ידי ברור והפיכת

(29) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. ועוד. (30) והלשון "תלמיד ותיק עתיד לחדש" הוא (כמדובר כמ"פ) שבמ"ת ניתנו רק הכללים. וגם להביאור (המשך תרס"ו ע' שפג. שם ע' שצג. ועוד) דזה שרוב הדינים דתושבע"פ שלמדו מפסוקי התורה הם לא בדרך גילוי ההעלם אלא "כמו חידוש מאין ליש" שמתחדש ע"י יגיעתם - הרי (א) כיון שגם החידושים הם ע"פ המדות שהתורה נדרשת בהן, אין זה חידוש ממש ורק "כמו חידוש מאין ליש", (ב) זה שאפשר לחדש בתורה הוא חידוש שנעשה (גם) ע"י הודאת יתרו (עיי"ז שיש יתרון לחכמה מן הסכלות), כדלקמן בפנים. (31) מי ששייך לזה, אבל מי שאין ביכלתו לברר, הרי אדרבא נמשך אחריהם ח"ו (ד"ה ויאמר משה הנ"ל פ"ה - סה"מ שם ע' 56). וראה תניא ספ"ח, הובא בד"ה הנ"ל שם. (32) ד"ה ויאמר משה הנ"ל שם. ויש לומר, דשני אופנים בזה: שע"י לימוד החכמה שלמד מיתוסף לו ידיעה בתורה, שגם אז היא נכללת בתורה, כבסה"מ ה'תש"ט שם; ולמעלה יותר - שהיא נעשית חלק בתורה, כהחשבונות וכו' שבהל' קידוש החודש להרמב"ם שנלקחו מספרי חכמי יון (רמב"ם הל' קדח"ח ספ"ז) ואעפ"כ הם לא "אמצעים" שעל ידם יתוסף בהבנת התורה, אלא שהם נעשו חלק בתורה - ראה רמב"ם הל' קדח"ח בסופן "ולא ישוטטו. בספרים אחרים, דרשו מעל ספר ה'".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ולשנות אותה ועל-ידי-זה שמתן-תורה היתה על-ידי הודאת
יתרו, נמשך בה בתורה העצמות עצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך
הוא בעצמו שלמעלה מגדר מעלה ומטה, אור וחשך, שכל
אלה הן הגדרות והגבלות שלא קיימות כלל ב'עצמות' שלמעלה מכל הגדרה,

ועל-ידי-זה בזכות העובדה

שבמתן-תורה הייתה (על ידי הודאת

יתרו) המשכה מ'עצמות' נתחדש

שעל-ידי העבודה ויגיעה

יוכלו בני אדם למטה לחידוש

בתורה³³, לאפשא לה³⁴,

להוסיף ולהרבות לה ושעל-ידי

ברור סכלות חכמות חיצוניות

יהיה יתרון בחכמת התורה

והרי שני ענינים אלה, חידושי תורה

על יגיעה וביור חכמות חיצוניות, הם

עבודה של המטה שפועלת חידוש

והוספה ('יתרון') בחכמת התורה.

(ד) ובאור הענין (דהיתרון

והחידוש וההוספה בתורה שנעשה

על-ידי שהודה יתרו ש'גדול

הוי' מפל האלקים") בעמק

יותר, יוכן בהקדים מה

שלכאורה אינו מוכן, דלפי

פשוטו שהפונה ב'מפל

האלקים" בדברי יתרו 'עתה ידעתי

כי גדול ה' מכל האלוקים' היא

לעבודה-זרה, כפירוש רש"י

על הפסוק "מפל האלקים":

מלמד שהיה יתרו מכיר בכל

עבודה-זרה שבעולם, מהי

הרבותא החידוש בזה שהודה

ש'הוי' גדול מפל האלקים"

וכי גדולה לגבי עבודה-זרה שאין בה

ממש נחשבת גדולה של הקדוש-ברוך

הוא?

ויש לומר הבאור על-פי מה

שהודה יתרו ש'גדול הוי' מפל

האלקים") בעמק יותר, יוכן בהקדים מה שלכאורה אינו מוכן, דלפי פשוטו

שהפונה ב'מפל האלקים" היא לעבודה-זרה, כפירוש רש"י על הפסוק "מפל

האלקים": מלמד שהיה מכיר בכל עבודה-זרה שבעולם, מהי הרבותא בזה

שהודה ש'הוי' גדול מפל האלקים". ויש לומר הבאור על-פי מה שפכתב

יתרון גם וחידוש והוספה בכללות ענין מתן-תורה. דהגם
שמתן-תורה היתה בדרך המשכה מלמעלה ולא על ידי עבודת
האדם למטה [דהענינים שבתורה שמתחדשים על-ידי תלמיד
ותיק' שבכל דור, הגם שהענינים עצמם נתנו כבר בסיני,

ואכן שורש הדברים הוא מלמעלה,

נעשה יתרון גם בכללות ענין מתן-תורה. דהגם

שמתן-תורה היתה בדרך המשכה מלמעלה

[דהענינים שבתורה שמתחדשים על-ידי תלמיד

ותיק' שבכל דור, הגם שהענינים עצמם נתנו

כבר בסיני, המשכתם מהעלם לגלוי היא על-ידי

העבודה והיגיעה של התלמיד ותיק', מה-

שאיין-כן ההמשכה דמתן-תורה היתה בדרך

המשכה מלמעלה, שלא על-

ידי עבודה ויגיעה, מפל-

מקום, על-ידי הברור והפיכת

החכמה דלעומת-זה לחכמה

דקדשה שעל-ידי הודאת

יתרו, ענין שנפעל למטה, נעשה

יתרון (כפכול) גם בתורה

שנתנה במתן-תורה מלמעלה.

וממשיך ומבאר מהו תוכן ה'יתרון'

שנפעל במתן-תורה על-ידי הודאת

יתרו.

ויש לומר, שהיתרון

(כפכול) שנעשה בתורה

על-ידי הודאת יתרו הוא,

שהתורה מצד-עצמה ענינה

הוא המשכה מלמעלה, מדרגה

כוז למעלה שעבודת האדם, עבודת

המטה אינה מגיעה לשם

ולעבודת האדם אין 'נגיעה' והשפעה

בדרגות גבוהות כל כך, ומפל-שכן

שעבודת הפיכת החשך

דלעומת-זה לקדשה שהיא

אמנם עבודה גדולה ופועלת גילוי

אלוקות בעולם, אבל הדרגה מלמעלה

שמשם באה התורה נעלית הרבה יותר

מזה, ועבודת האתהפכא' אינה

מגיעה לשם, כי לגבי אור

התורה שהוא אור נעלה מאד אין

(מלכתחילה) חשך, ואין

מציאות שמסתירה וצריך להפוך

(33) ויש לקשר זה עם זה שיתרו הוסיף פרשה בתורה. ולהעיר מד"ה ויאמר משה הנ"ל פ"ו (סה"מ שם ע' 57), שע"י הודאת יתרו וע"י פרשת ואתה תחזה שנתחדשה על ידו, ניתן במ"ת גם החידוש בתורה [ע"ד "תורה חדשה מאתי תצא" - ויק"ר פ"ג, ג] שיתחדש לעתיד. (34) זח"א יב, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

יתרו חידוש כי אכן אין הכוונה רק לומר ש'גדול ה' לעומת עבודה-זרה כפשוטה אלא לשלול גם אפשרות של מחשבת עבודה-זרה ביחס ל'מומצעים' נעלים.

נעלים.

וּמִמּוֹכָן עֲנִין זה של הצורך לשלול מחשבה של עבודה-זרה דווקא לגבי 'מומצעים' נעלים, כאמור לעיל, גַּם מִמָּה דְאִיתָא שְׁמוּבָא בְּמִדְרָשׁ³⁹ מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁנַכְנַס לְמִדִּינָה וְהָיוּ עֲמֹ דְכָסִין וְאַפְרָכִין כו', פקידים ושרים בדרגות שונות, והיו כאלה מבני המדינה שאמרו שהם לוקחים לעצמם שר או פקיד כזה או אחר, והיה שם פיקח אחד שאמר 'אנא נסיב מלכא', אני לוקח את המלך עצמו ובוחר רק בו. ומוכן מדברי המדרש כי כָּכָל שֶׁהָשָׁר הוּא גְדוֹל יוֹתֵר, ובפֶּרֶט ה'מִשְׁנָה לְמַלְךְ' הקרוב ביותר למלך עצמו, צָרִיךְ לְפַקְחוֹת יִתְרָה לְהִיּוֹת אֲנָא נָסִיב מִלְכָּא ולבחר במלך עצמו.

וְהָיוּ שֶׁהוֹדָא יִתְרוֹ "כִּי גְדוֹל הָיוּ" מִכָּל הָאֱלֹקִים" הָיְתָה תְלוּיָה בְּזֶה שֶׁהָיָה מְכִיר כָּל עֲבוּדֵי-זָרָה שְׁבַעְעוֹלָם, שאין הכוונה לומר שהכיר בגדולת ה' לגבי עבודה-זרה כפשוטה, שהרי בכך אין רבואת וחידוש, כמבואר לעיל, אלא הפירוש הפנימי בדבר הוא כִּי עַל-יְדֵי שֶׁהָיָה לוֹ יָדִיעָה וְהִפְרָה כָּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, עַד בְּמִדְרָגָה הַכִּי עֲלִיוֹנָה, והייתה לו הבנה שאף אחת מהדרגות, גם הכי עליונה, אינה מציאות נפרדת לעצמה, עַל-יְדֵי-זֶה דוֹקָא⁴⁰ הָיְתָה כְּכוֹלָה לְהִיּוֹת אֲצִלוֹ הִדְיָעָה ("עֲתָה יִדְעָתִי") כִּי גְדוֹל הָיוּ מִכָּל הָאֱלֹקִים.

מִכָּל הָאֱלֹקִים", כי הידיעה וההכרה בכל הדרגות הביאה אותו להכרה שאף אחת מהן היא לא מציאות שיש לה בחירה, והכל בטל להקדוש-ברוך הוא בתכלית הביטול.

שֶׁתַּחֲתַלַּת עֲנִין עֲבוּדֵי-זָרָה הוּא מָה שֶׁחֲשָׁבוּ בְּנֵי הָאָדָם בְּיָמֵם הָהֵם שֶׁמִּכִּין שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָא אֶת הַמִּכְבִּים וְהַגְּלָלִים גְּרָמֵי הַשָּׁמַיִם לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם וְהָם כָּל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם הִמְשִׁמָּשִׁים לְפָנָיו, לפני הקדוש-ברוך-הוא לְכָן

רְאוּי לְחַלֵּק לָהֶם לְמִכְבִּים ולגלגלים כְּבוֹד כאילו היו מציאות בפני עצמם וְנִטְעוּתָם הִיָּה בְּזֶה שֶׁחֲשָׁבוּ אֲנָשִׁי אוֹתוֹ הָדוֹר שֶׁהִחְלוּ לַעֲבוֹד עֲבוּדֵי-זָרָה שִׁישׁ שְׁלִטוֹן לְמִכְבִּים לְהַשְׁפִּיעַ בְּבַחֲרֵתָם, וְלֹא יָדְעוּ אֶת הָאֱמֶת שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ מִשְׁפִּיעַ עַל-יָדָם באמצעות הכוכבים בְּגִרְזָן בִּיד הַחוּצָב³⁶ וכשם שמוכן שלגרון אין בחירה מה ואיך לעשות, כך גם לגבי (הכוכבים). וְהָיָה מְאוּפֵי הַטְּעוֹת שֶׁל הָדוֹר שֶׁהִחָל לַעֲבוֹד עֲבוּדֵי-זָרָה וְיָכֹן, שֶׁשְׁלִילַת עֲנִין עֲבוּדֵי-זָרָה שִׁישׁ לֹא רָק בְּנוֹגֵעַ לְמִכְבִּים וּמִזְלוֹת, אֲלָא גַם בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁל הָדוֹר שֶׁהָיָה מְכִיר כָּל הַמִּדְרָגוֹת שֶׁל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת (מְלָאכִים³⁷, סְפִירוֹת וכו') שֶׁעַל-יָדָם נִמְשָׁךְ הַשְׁפַּע לְמַטָּה. וְאֲדָרְבָּא, כָּל שֶׁהִמְמַצֵּעַ הוּא נִעְלָה יוֹתֵר, צָרִיךְ לְשַׁלֵּל אֶת הַטְּעוֹת שֶׁרְאוּי לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד, כִּי הוּא אֵינוֹ אֲלָא בְּגִרְזָן בִּיד הַחוּצָב. וְכִמּוֹכָן גַּם מִמָּה דְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ³⁹ מִשָּׁל לְמַלְךְ שְׁנַכְנַס לְמִדִּינָה וְהָיוּ עֲמֹ דְכָסִין וְאַפְרָכִין כו', כָּכָל שֶׁהָשָׁר הוּא גְדוֹל יוֹתֵר, וּבְפֶרֶט ה'מִשְׁנָה לְמַלְךְ' צָרִיךְ לְפַקְחוֹת יִתְרָה לְהִיּוֹת אֲנָא נָסִיב מִלְכָּא. וְהָיוּ שֶׁהוֹדָא יִתְרוֹ "כִּי גְדוֹל הָיוּ" מִכָּל הָאֱלֹקִים" הָיְתָה תְלוּיָה בְּזֶה שֶׁהָיָה מְכִיר כָּל עֲבוּדֵי-זָרָה שְׁבַעְעוֹלָם, כִּי עַל-יְדֵי שֶׁהָיָה לוֹ יָדִיעָה וְהִפְרָה כָּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, עַד בְּמִדְרָגָה הַכִּי עֲלִיוֹנָה, עַל-יְדֵי-זֶה דוֹקָא⁴⁰ הָיְתָה כְּכוֹלָה לְהִיּוֹת אֲצִלוֹ הִדְיָעָה ("עֲתָה יִדְעָתִי") כִּי גְדוֹל הָיוּ מִכָּל הָאֱלֹקִים.

לְחַלֵּק לוֹ כְּבוֹד, כִּי הוּא אֵינוֹ אֲלָא בְּגִרְזָן בִּיד הַחוּצָב כִּי כָּל שֶׁמְדוּבָר ב'מומצע' נעלה יותר יש יותר נתינת מקום לטעות שאינו רק 'כגרון ביד החוצב' ויש לו מציאות משלו ובחירה משלו (ולכן יש בדברי

(35) הל' ע"ז בתחלתן. (36) סהמ"צ להצ"צ מצות מילה (דרמ"צ ו, ב.). שם מצות אחדות ה' (ס, ב.). ובכ"מ. (37) ראה רמב"ם שם ה"ב. שם רפ"ב. וראה פיה"מ להרמב"ם פ' חלק יסוד החמישי. (38) ולהעיר ממחז"ל (ספרי הובא בפרדס שער לב) (שער הכוונה) פ"ב) אליו ולא למדותיו - שזה בנוגע אצילות ולמעלה מאצילות (ראה לקו"ת הוספות לויקרא נא, ג. סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ז (ק"ז, א). ועוד. ובשרש מצות התפלה שם מקשר זה עם מ"ש הרמב"ם ביסוד החמישי). (39) איכ"ר פ"ג, כד - הובא באוה"ת פרשתנו ס"ע תשלט ואילך לענין מה שאמר יתרו "כי גדול הוי' מכל האלקים". (40) דע"י שישנה הידיעה וההכרה בהעילוי ד"כל האלקים" (דקדושה, המדריגות שלמעלה), אז דוקא נרגש ההפלאה בהגדלות דהוי' שהוא גדול גם מהעילוי ד"כל האלקים".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (והספירות שבו) הִיָּה הוּא וְשָׁמוֹ בְּלִבְךָ [שְׁהִגְלִי של הקדוש-ברוך-
2 הוּא בעצמו ("שָׁמוֹ" שאינו הוא עצמו) הִיָּה בְּתַכְלִית הַיְּחִידוֹד
3 בְּעֶצְמוֹתוֹ יְתִבְרָךְ⁴⁴ ולא כמציאות נפרדת], אָכֵל לְאַחֲרֵי שְׁנֶאֱצַל
4 והתהווה עולם האצילות (על-יְדֵי הַעֲמָצוֹם של אור האין-סוף כדי
5 להתלבש בעולמות ולהאיר ולפעול
6 באמצעות הספירות), נַעֲשֶׂה הִגְלִי
7 של האור האלוקי בעולם האצילות
8 בְּבַחֲנִית מְצִיאוֹת (בְּעֶרְךָ יחסית
9 אל הַבְּטוּל וְהַיְּחִידוֹד שֶׁהִיָּה "עַד
10 שְׁלֹא נֶאֱצַל" בעוד שביחס
11 לעולמות שלמטה מאצילות, יש בעולם
12 האצילות ביטול מוחלט לאלוקות),
13 ומצב זה הוא כְּבִיכּוֹל עֲנִין מְדוֹן
14 וּפְרִיר⁴⁵ מהדביקות באלוקות
15 שנמצאת למעלה מאצילות. אֵלָא
16 שְׁזֶה שְׁנַעֲשֶׂה אור האין-סוף
17 שבעולם האצילות מְצִיאוֹת הוּא
18 מַצֵּד הַעֲמָצוֹם שֶׁל שֵׁם
19 אֱלֹקִים, השם של מידת הגבורה
20 והעצום וּמַפְיִן שֶׁהָעֵלֶם
21 הַעֲמָצוֹם הוּא רַק לְגַבְנוֹ (הֵינּוּ
22 לְגַבֵּי הַגְּלוּיִים האור האלוקי
23 המאיר בעולמות, החל מעולם
24 האצילות, שְׁלֹאֲחֲרֵי הַעֲמָצוֹם),
25 וְ"הֵינּוּ" וְאֵלֵקִים פּוֹלֵא חַד⁴⁶,
26 בעוד שלאמיתו של דבר שם הוי' השם של מידת החסד והגילוי, ושם אלוקים
27 השם של מידת הגבורה והעצום הכל אחד, ומצד הקדוש-ברוך-הוא אין

1 יֵישׁ לֹמֵר, שְׁזֶהוּ גַם הַפְּרוּשׁ (בְּפִנְיָמִיּוֹת הָעֲנִינִים) בְּזֶה
2 שִׁיתְרוּ הִיָּה כֶּהֱן מְדִין דּוּקָא, כִּי "מְדִין" הוּא מְלִשׁוֹן
3 מְדוֹן רִיב וּפְרִיר⁴¹, וְהַתְּחַלֵּת עֲנִין הַפְּרִיר מהאלוקות ומושג
4 ה'ישות' הוּא (כְּבִיכּוֹל) בְּדִקּוֹת וְכוּ' מִהַמְדְּרָגוֹת הַכִּי עֲלִיוֹנוֹת
5 שְׁבִאֲצִילוֹת שֶׁאֵמֵן שֶׁעוֹלָם
6 האצילות יש ביטול מוחלט לאלוקות,
7 אבל כיוון שבעולם זה כבר מתחיל
8 'סדר השתלשלות' של ארבעת
9 העולמות הכלליים אצילות-בריא-
10 יצירה-עשיה, גם בו יש בדקות, באופן
11 מאוד מעודן, התחלה של עניין הפירוד
12 מביטול מוחלט ורביקות מוחלטת
13 באלוקות. כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁴²
14 במדרש עַד שְׁלֹא נִבְרָא הָעוֹלָם
15 הִיָּה הוּא הקדוש-ברוך-הוא בעצמו
16 וְשָׁמוֹ בְּלִבְךָ [שְׁהִגְלִי ("שָׁמוֹ") הִיָּה בְּתַכְלִית
17 הַיְּחִידוֹד בְּעֶצְמוֹתוֹ יְתִבְרָךְ⁴⁴], אָכֵל לְאַחֲרֵי שְׁנֶאֱצַל
18 (על-יְדֵי הַעֲמָצוֹם), נַעֲשֶׂה הִגְלִי בְּבַחֲנִית
19 מְצִיאוֹת (בְּעֶרְךָ הַבְּטוּל וְהַיְּחִידוֹד שֶׁהִיָּה "עַד שְׁלֹא
20 נֶאֱצַל"), כְּבִיכּוֹל עֲנִין מְדוֹן וּפְרִיר⁴⁵. אֵלָא שְׁזֶה
21 שְׁנַעֲשֶׂה מְצִיאוֹת הוּא מַצֵּד הַעֲמָצוֹם שֶׁל שֵׁם
22 אֱלֹקִים, וּמַפְיִן שֶׁהָעֵלֶם הַעֲמָצוֹם הוּא רַק לְגַבְנוֹ
23 (הֵינּוּ לְגַבֵּי הַגְּלוּיִים שְׁלֹאֲחֲרֵי הַעֲמָצוֹם), וְ"הֵינּוּ"
24 וְאֵלֵקִים כּוֹלֵא חַד⁴⁶, לֶכֶן, גַּם עֲכָשׁוּ הֵם
25 מאלוקות, מתפרש גם "עד שלא נאצל", היינו שהחל מעולם האצילות כבר יש
26 מושג של פירוד (בדקות) וְהֵינּוּ שְׁדוּקָא קָדָם שְׁנֶאֱצַל עולם האצילות

(ב) וע"ד הפי' בלקוטי לוי"צ לזח"ב*: מדין - דין וגבורה דע"ק.

(*) בפ' שמות (ע' יג). ושם, שמדין בגימט' ד"פ הוי' דחכמה, עיי"ש. וראה קה"י בערכו שהוא ר"ת ניצוץ דוד מלך ישראל. וראה אוה"ת יתרו ע' תשמא"ב, דלמד"ר דברים (פ"א, ג) וקה"ר (פ"ג, יא), דברי יתרו "עתה ידעתי" הם כמ"ש דוד (תהלים קלה, ה) "כי אני ידעתי גוי". וראה שם ע' תשנד ואילך. ובכ"מ.

(הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א על רשימת ההנחה)

41) לקו"ת מטות פו, רע"א. ד"ה החלצו תרנ"ט פ"ג (סה"מ תרנ"ט ע' נה). השייכות דיתרו כהן מדין למדון - ראה גם זהר פרשתנו סח, א "כהן מדין רוא דא אשת מדנים". וראה גם אוה"ת פרשתנו (ס"ע תשכא ואילך) ובד"ה וישמע יתרו תרמ"ז (סה"מ שם ע' עט) ותרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתסא), אלא שהביאור שם הוא כי יתרו הוא חכמה דקליפה שגורמת מדנים ופירוד. 42) פרקי דר"א פ"ג. 43) עבודת הקודש ח"א (חלק היחוד) פ"ב - הובא בהמשך תרס"ו ס"ע קפה. ולהעיר, שלפי אחד מהביאורים - הכוונה היא לאצילות דכללות (ד"ה צאינה וראינה תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רצט ואילך). נסמן בספר הערכים-חב"ד כרך ד ערך אוא"ס (ה) ס"א סק"א ח"א). 44) ראה המשך תרס"ו ע' קפג. 45) להעיר מהידוע (לקו"ת תזריע כג, ג. ובכ"מ) שגם חו"ג דאצילות, עם היות שמאיר בהם אוא"ס ואיהו וגרמוהי חד, מ"מ, הם שני הפכים, ובכדי שיהי' "התכללות ויחוד המדות.. שלא יהיו ענפין מתפרדין" הוא ע"י שמאיר בהם אוא"ס "בגילוי רב יותר מכפי מדתם". ועפ"ז יש לומר, דענין "מדון ופירוד" בהדרגות שנאצלו הוא בשתיים: דע"י שהם בבחינת מציאות - הם נפרדים כביכול מאוא"ס, כבפנים; ושהם נפרדים זה מזה, "ענפין מתפרדין". ועפ"ז יומתק השייכות דדרגות הנאצלות ל"מדין", מדין מלשון ריב ומדון. 46) ראה זהר ח"ב קסא, א. ח"ג רסד, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 העלם ואין הסתר לכן, גם עכשו לאחר שלמעשה היה צמצום של אור
 - 2 האין-סוף, ונאצל עולם עם ספירות מוגדרות שבדקות הוא פירוד, בכל זאת
 - 3 הם (באמת) בתכלית היחוד כמו שהיה קדם שְנַאצַּל. וזהו
 - 4 מה שיתרו היה "כהן מדין", שהיתה לו ידיעה והכרה
 - 5 בכל המדרגות באלוות
 - 6 שְנַאצַּלו, אלא שידיעתו בהם
 - 7 היתה כמו שהם (מצד
 - 8 הצמצום) בבחינת מציאות,
 - 9 "מדון ופירוד", כפי שהדברים
 - 10 לגבינו, כאמור, ולא כפי שהם מצד
 - 11 האמת של הוי' ואלוקים כולא חד.
 - 12 ומזה מכך שההכרה שלו הייתה
 - 13 בדרגות שנאצלו כפי שהם בפירוד
 - 14 (בדקות) נְשַׁתְּלֶשֶׁל⁴⁷ בירידה גדולה
 - 15 בריבוי דרגות שהיה "כהן
 - 16 מדון" בפשוטו, והיה מכיר
 - 17 בכל עבודה-זרה שפועלם,
 - 18 עבודה-זרה בפשוטה.
 - 19 ועל-ידי שהיתה לו ליתרו,
 - 20 בתחילה ידיעה והכרה בכל
 - 21 הדרגות (לאחרי שְנַאצַּל), בא
 - 22 אחר-כך לידי ידיעה והכרה
 - 23 [והודעה והכרה] "כי גדול
 - 24 הוי' מכל האֱלֹקִים" ולפי
 - 25 המבואר לעיל שאין הכוונה רק לגדולה
 - 26 לגבי עבודה-זרה כפשוטה, שבוז אכן
 - 27 אין חידוש, אלא להכרה בגדולת
 - 28 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו אפילו ביחס
 - 29 לדרגות גבוהות באלוות, כמבואר
 - 30 לעיל באריכות.
 - 31 ה) ועל-פי כל הנ"ל יש
 - 32 לומר, דזה שיתרון החידוש
 - 33 והתוספת נעשה בתורה על-ידי
 - 34 הודאת יתרו, הוא שְנַמְשֵׁךְ
 - 35 בה בתורה העצמות (פנ"ל
 - 36 סעיף ג), הוא מפני שהודאת
 - 37 יתרו בגדולת ה' באמרו "עתה
 - 38 ידעתי כי גדול הוי' מכל
 - 39 האֱלֹקִים" היא הידיעה
 - 40 וההכרה בהפלאות ורוממות
 - 41 העצמות שהוא למעלה
- מגלויים ("גדול הוי' נעלה ומרומם מכל האֱלֹקִים" כל הדרגות שהם 'גלויים' והארה ממנו ולא העצם עצמו) כמבואר בחסידות שכל המשכה והתגלות מלמעלה באה על ידי עבודה למטה שיש לה שייכות להמשכה זו, וכך בענינו, יתרו גרם שבמתן תורה תהיה המשכת העצמות, כיון שבעבודתו היתה הכרה בהפלאות העצמות, ועל כך הוא אמר, לפני מתן תורה, "עתה ידעתי כי גדול הוי'..." ומפיון שמה שיתרו הגיע לידיעה זו (בהפלאות העצמות) היתה על-ידי הידיעה וההכרה שהיתה לו (לפני-זה) בכל דרגות הגלויים שְנַאצַּלו, כמבואר לעיל שהחידוש בדברי יתרו הוא מעלת ה'עצמות' על הדרגות העליונות, הדרגות שנאצלו, לכן היתרון בתורה שיתרו פעל (המשכת העצמות) הוא באפן ששך לגלויים ולא נשאר כדבר שמעל לעולמות ולנבדאים לגמרי, נתינת פח לכל אחד מישראל לאפשאר לה, להוסיף לתורה ולחדש בה, לגלות את חלקו הפריטי בתורה⁴⁸, וכפסק אדמו"ר הזקן⁴⁹ שכל אחד צריך להשיג בידיעת התורה, ולחדש בה⁵⁰, הן בפשט והן ברמז הן פירוש והן בסוד כי לכל אחד יש חלק משלו בכל חלקי התורה.
- ויהי-רצון ש"כן תהיה לנו", שכל אחד יעשה כהנ"ל, ילמד תורה ויחדש בתורה בכל חלקי התורה, ונזכה לראות בגלוי איך שכל ישראל הם "ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁵¹, שכל אחד מישראל יהיה במעמד ומצב של שר⁵² מלך' וכהן' בפשוטו, כי

(47) להעיר מד"ה וידעת תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' נה ואילך) שבכדי שלא יהי' נתינת מקום לע"ז צ"ל הידיעה שהוי' ואלקים כולא חד. (48) ראה שער הגלגולים הקדמה יז. שער רוח"ק בענין היחודים על קברי הצדיקים הקדמה ב (קח, ב). הל' ת"ת שבהערה הבאה. (49) בהל' ת"ת שלו פ"א ה"ד. (50) שם פ"ב ה"ב. ובאגה"ק סכ"ו (קמה, א) שזהו (החויב לחדש) "הן בנגלה והן בנסתר". (51) פרשתנו יט, ו. (52) ראה פירש"י שם שפירוש כהנים הוא שרים.

ביאור בדרך אפשר

מַעֲשֵׂה⁵⁵ - קיום המצות
 בַּהֲדוּר, און מ'בְּרַעֲנָגֶט אַרְאָפּ
 ומביאים ומורידים מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ
 לַמָּטָה מַעֲשֶׂה טַפָּחִים בתוך
 המציאות הגשמית התחתונה בְּקָרוֹב
 מִמֶּשׁ, וַיִּבְנֶה מֶלֶךְ הַמֶּשִׁיחַ בֵּית
 הַמִּקְדָּשׁ בְּמִקְוֵמוֹ וַיִּקְבֹּץ נְדָחֵי
 יִשְׂרָאֵל⁵⁶, וַהֲיָתָה לֵה' ²³
 הַמְּלוּכָה⁵⁷, בְּגָאוּלָה הָאֲמִתִּית ²⁴
 וַהֲשִׁלְמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ ²⁵
 צִדְקָנוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ ²⁶
 מִמֶּשׁ. ²⁷

בְּמִקְוֵמוֹ וַיִּקְבֹּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל⁵⁶, וַהֲיָתָה לֵה' ¹¹
 הַמְּלוּכָה⁵⁷, בְּגָאוּלָה הָאֲמִתִּית וַהֲשִׁלְמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ ¹²

מִמֶּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

כִּי עַל-יְדֵי הַהֲחֻלָּה לְלַמֵּד ¹
 אֶת הַתּוֹרָה וּלְקַיְמָהּ גַּם ²
 כִּשְׁהוּא בְּמַצֵּב שֶׁל עֲנִי, הַפּוֹךְ ³
 מִמַּצֵּב שֶׁל 'שָׂר', הָרִי כְּהִבְטָחַת ⁴
 חַז"ל⁵³ בְּפִרְקֵי אֲבוֹת כָּל הַמִּקְנִים ⁵
 אֶת הַתּוֹרָה מִעֲנֵי סוּפָה ⁶
 לְקַיְמָה מַעֲשֶׂר, שִׁכְשַׁמְחִיט ⁷
 לְלַמְדָה וּלְקַיְמָה מִעֲנֵי, וּלְמִדּוֹת ⁸
 הַעֲוִנִי, הֵנָּה מִיָּד לְאַחֲרֵי ⁹
 הַהֲחֻלָּה⁵⁴ הוּא לִוְמָדָה ¹⁰
 וּמְקַיְמָה מַעֲשֶׂר, מַעֲשֶׂר אֲמִתִּי ¹¹
 בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת גַּם יָחִד, ¹²
 וּמוֹסִיף וּמַחֲדֵשׁ ('לֹאפְשָׁא לֵה') ¹³
 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּנִגְלָה ¹⁴
 וּבְחֻסִּידוֹת, וּלְלִמּוּד מִבֵּיא לִידֵי ¹⁵

(53) אבות פ"ד מ"ט. (54) כי מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ, א), שהכוונה בזה (בפשטות) היא שזה נחשב כאילו עשה. ולהעיר משו"ע או"ח סתקע"א ס"ג. (55) קידושין שם, ב. ב"ק יז, א. (56) רמב"ם ה' מלכים ספ"א. (57) עובד' א, כא.

המשך מעמוד כט

שיחת מוצאי שבת-קודש פרשת בשלח, י"א שבט ה'תשח"י

צריך ללמוד תורה תמימה. גליא דתורה ופנימיות התורה יחדיו. כשאדם לומד גליא דתורה צריך להיות ניכר בו שהוא יהודי חסיד. וכשלומד פנימיות התורה צריך להיות ניכר שהוא יהודי בר-אוריין, צריכים להיות בקי בהלכות הנצרכות, ובכמה סוגיות וכמה מסכתות על-כל-פנים, ופשיטא שצריכים לשמור לימוד חומש עם פירוש רש"י ובכל השיעורים שתיקן כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא. צריך להיות העמל בתורה, ככתוב²¹⁷ "אם בחוקותי תלכו", ופירש רש"י (והוא מהסיפרא) שתהיו עמלים בתורה. ואם כי עמל ויגיעה גדולה היא, הרי יש על זה נתינת כח מלמעלה, "אל תירא עבדי יעקב", שהיא נתינת כח על העמל²¹⁸. וכשהיה העמל בתורה, מובטחים אנו ש"ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו וגו'"²¹⁹, שתהיה ברכה והצלחה מופלגה בבני חיי ומזוני רויחי.

(219) בחוקותי כו, ד.

(217) ר"פ בחוקותי.

(218) כמו שנת"ל סט"ו.

בס"ד. שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, י"א שבט ה'תשח"י.

בלתי מוגה

- 1...לב. לפני¹⁶¹ עשרים שנה – אחרון של פסח חצר"ת – דיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשיחה¹⁶² בנוגע
- 2 להפטרת שבת זו¹⁶³.
- 3 וסיפר בשם אבי-זקנו – ה'צמח צדק', שזקנו – רבנו הזקן, הקשה פעם, מדוע ההפטרה דשבת שירה
- 4 היא דוקא "ותשר דבורה"¹⁶⁴, שירת אשה, ולא שירת דוד, כמו ההפטרה דשביעי של פסח. בפרשת בשלח
- 5 ישנה שירת האנשים: "אז ישיר משה גו"¹⁶⁵, וישנה גם שירת הנשים: "ותקח מרים גו' את התוף בידה
- 6 ותצאן כל הנשים גו' בתופים ובמחולות, ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה"¹⁶⁶. מדוע איפוא
- 7 ההפטרה היא דוקא בשירת אשה, "ותשר דבורה"?
- 8 ועל זה סיפר רבנו הזקן סיפור ארוך (נדפס בשיחה הנ"ל), וסיים, שכאשר בני ישראל יצאו ממצרים
- 9 והלכו "בתוך הים ביבשה"¹⁶⁷ ואמרו שירה, אמרו גם הנשים שירה, אבל גם "בתופים ובמחולות",
- 10 בשמחה. ולכן ההפטרה דשבת שירה היא "ותשר דבורה" ("הכל היה מן העפר"¹⁶⁸, ספירת המלכות).
- 11 לג. ולכאורה אינו מובן: מדוע השירה ששרו משה ובני ישראל – האנשים – לא היתה בשמחה כמו
- 12 שירת מרים וכל הנשים?
- 13 אלא הטעם לזה – בפשטות, כי, כאשר מקבלים דבר בלי יגיעה ובלי צער, אי-אפשר בשום אופן
- 14 להרגיש את אותה השמחה, כמו בשעה שהשקיעו בענין זה יגיעה רבה ועברו מלחמות קשות. ו"לפום
- 15 צערא אגרא"¹⁶⁹: ככל שיגדלו היגיעה והצער קודם לכן – כן תגדל השמחה לאחר-יזה.
- 16 בשעה שישראל שרו שירה בגלל שפרעה והמצריים טבעו בים, והם יצאו מארץ מצרים – הנה משה
- 17 רבנו וכל האנשים בישראל לא היו יכולים להרגיש בזה שמחה כזו כמו מרים וכל נשי ישראל.
- 18 כי, קושי גלות מצרים, והגזירות הרעות ביותר, באו לאחר לידת מרים. והגזירה הקשה ביותר היתה
- 19 – "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"¹⁷⁰.
- 20 – כל הקשיים שהיו קודם לכן, כשבני ישראל עבדו "בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל
- 21 עבודתם אשר עבדו בהם בפרך"¹⁷¹, לא הגיעו לחומרת הגזירה של השלכת ילדים הנולדים אל היאור –
- 22 וכפי שמספרים חכמינו ז"ל¹⁷² – היתה לאחר-יזה גם הגזירה שפרעה ירחץ בדם ילדי ישראל.
- 23 כל זאת "חיה" ("לעבט איבער") האם יותר מאשר האב. ולכן, גם כאשר נפטרו מפרעה וגזירותיו,
- 24 היתה שמחת נשי ישראל גדולה הרבה יותר משמחת האנשים.
- 25 לד. כל הסיפורים בתורה – וכך גם הסיפור של יציאת מצרים, אודות השירה והשמחה "בתופים
- 26 ובמחולות" של מרים ונשי ישראל – הם הוראה על כל הדורות, גם על דורנו.
- 27 וענין זה גם מרומז בפסוק: "ותצאן כל הנשים אחריה" – כל נשי ישראל עד סוף כל הדורות הולכות
- 28 אחרי מרים ואומרות: "שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים".
- 29 אלקות וקדושה – "גאה גאה", למעלה שאין למעלה הימנו, ואילו דברים שהם היפך הקדושה,
- 30 שנלחמים בקדושה, "סוס ורוכבו" – "רמה בים", עמוק בתחתית הים. לא סתם למטה, אלא "רמה בים",
- 31 זריקה חזקה ביותר אל תוך הים, תחתון שאין למטה הימנו.

(165) בשלח טו, א.
 (166) שם כ"ב.
 (167) שם יד, טז. כב.
 (168) קהלת ג, כ.
 (169) אבות פ"ה מכ"א.
 (170) שמות א, כב.
 (171) שם, יד.
 (172) שמו"ר פ"א, לד.

(161) שיחה זו – הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית),
 ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 139 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד
 איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
 (162) לקו"ד ח"ד תשא, א. סה"ש תרח"ץ ע' 283. וראה גם
 מכתב ח' שבט; י"ד שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רסט; ע' רפ).
 (163) ראה גם שיחת יו"ד שבט דאשתקד סמ"ג ואילך (תו"מ
 ח"ט ע' 62 ואילך).
 (164) ס' שופטים ה, א ואילך.

לה. כבר דובר פעם¹⁷³ אודות הגזירה ד"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", שנקודתה ותוכנה – יש
 בכל דור ובכל מדינה, גם בדורנו ובמדינתנו.
 בשעה שנולד ילד יהודי, ועל-פי סדר החיים היהודי מתחילים מיד לחנכו בדרך התורה והמצוות –
 אזי בא פרעה מלך מצרים, דהיינו ההנהגה השלטת ("די בעל-הבית שקייט") של המדינה, וטוען: נולד
 עתה ילד, שבבוא הזמן יינשא ויצטרך לספק פרנסת הבית, ולכן כבר מילדותו יש להשליכו בנהר הנותן
 פרנסה (כל המזון והפרנסה של מצרים היה תלוי ביאור – נהר הנילוס), שיטבול ויטבע בנהר.
 אלא מאי, מה יהיה עם תורה ומצוות? – על כך, עונה "פרעה", ישנו "יום ראשון" ("סאָנדע"), שבו
 ה"בנק" סגור, החנויות סגורות וכו'. – בלילה שלפני-זה יש לגרור את הילד ל"סרט" ("מואני") ולשאר
 הבלים, אבל בבוקר, מכיון שההורים רוצים לישון עד שתיים-עשרה בצהריים, לא איכפת להם שהילד
 ילך ל"סאָנדע-סקול" וילמד שם, ולא רק לשיר ולרקוד, אלא אפילו "עברי" וחומש... ואילו הם, ההורים,
 יוכלו לישון במנוחה, ולהיות שקועים בשניה עמוקה ברוחניות.
 לאחר-מכן – בשעה אחת אחרי-הצהריים, יפטמו את הילד על-ידי ה"טעלעוויזיא", "סרטים"
 ו"בייסבאָל"... – בנהר הנילוס, שלדעתם נותן פרנסה.
 תמורת הצורך לקשר את הילד, כבר מילדותו, עם הקב"ה, שהוא "הזן את העולם כולו בטובו בחן
 בחסד וברחמים", באופן של כבוד ומנוחה,
 – שזו (ההתקשרות עם הקב"ה) היא הדרך היחידה של יהודי להשיג פרנסה, שכן, אפילו אם אצל
 הגויים תלויה הפרנסה בחוקי נהר הנילוס, הרי בישראל נאמר "ואתם הדבקים בהוי' אלקיכם חיים כולכם
 היום", על-ידי-זה שישראל מקשרים עצמם עם הקב"ה, על-ידי-זה חיים הם, ועל-ידי-זה יש להם גם
 פרנסה, כיון ש"מאן דיהיב חיי יהיב מזוני"¹⁷⁴: הקב"ה, הנותן חיים, נותן גם פרנסה, לו לאשתו ולבניו –
 תמורת זאת, משליכים את הילדים אל הנהר, שמנתק אותם לא רק מחייהם הרוחניים, אלא גם מחייהם
 במובן הפשוט, שהרי, כאמור, הדרך היחידה של ישראל לחיות ולהתפרנס היא על-ידי ההתקשרות עם
 הקב"ה.
 לו. וכשם שבגלות שהיתה קודם מתן-תורה, שהיא גלות מצרים, כל הגזירות הקודמות לא הגיעו
 לחומרת הגזירה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" – כן גם בגלות הנוכחית, שכל הגזירות שהיצר הרע
 מטיל על אנשים מבוגרים, אינם מגיעים לחומרת הגזירה שהיצר הרע מטיל על ילדים קטנים.
 אבל, כאשר לא מתפעלים מ"פרעה", לא מתפעלים מ"הידידים הטובים", מהשכנה שגרה בבית
 הסמוך, הטוענת: כיצד הנך שולחת את בנך לחדר, לישיבה, ששם לומדים תורה, שהיא בת שלושת אלפי
 שנים, תורה שניתנה במדבר שממה, בזמן שעדיין לא היה "רדיו", "טלפון", ואפילו לא היה "עיתון"
 בבוקר ל"מודה אני"....
 בעבר – טוענת היא – היה אפשר לחיות עם חינוך כזה. אבל עתה, בעמדנו ב"מאה העשרים"
 ("טווענטיעט סענטוריי"), לאחר שזכינו ל"קידמה" ו"תרבות" – אי-אפשר להשאר "מיושנים".
 יתירה מזו, לפעמים מתלבש "פרעה" בלבוש של קדושה, וטוען: הואיל ורצונך שבנך יתן ממון רב
 לצדקה בכלל ולישיבות בפרט, עליך להבטיח שיהיה "גביר", ולכן השליכי אותו אל נהר הפרנסה, עשי
 שיהיה כמו כל ה"דזשאַן'ס" וה"מייקל'ס", "אשר לא להוי' המה"¹⁷⁵, ואז תוכלי לקוות שיתן כסף עבור
 ישיבות וחדרים.
 – לפועל אנו רואים שרק "פרעה" מתפרנס מזה. ואילו ליהודים אין מזה שום תועלת. –

(173) ראה לק"ש ח"א ע' 112 ואילך. תו"מ ח"א ע' 228 (175) ע"פ לשון הכתוב – מלכים א ט, כ. דברי הימים ב ח,

ז.

(174) ראה לק"ש ח"א ע' 112 ואילך. תו"מ ח"א ע' 228 (175) ע"פ לשון חז"ל – תענית ח, ב.

(174) ע"פ לשון חז"ל – תענית ח, ב.

- 1 יש לדעת את האמת, שגזירה זו באה מאותו "פרעה", אלא שבִּידְעוּ שאם יבוא ויצווה לעשות עבירה,
2 לא ישמעו לו, מתלבש הוא באיצטלא של משי ("אֲ זִידְעֻנֶּנּוּ זֹפַעֲצֵעַ"), ואומר שיש לו ישיבה גדולה
3 וזקוק לממון להחזקתה, ולכן יש למסור את הילדים ל"פֶּאֶבְלִיק־סְקוּל" ול"סֶאֶנְדֵּי־סְקוּל", ואז יהיה
4 ביכולתו לבנות ישיבה גדולה עבור "מלאכים"...
- 5 כאשר מבחינים בעוד מועד שעצה זו באה מ"פרעה", מה"קלוגינקער" שאומר "הבה נתחכמה לו –
6 פֶּן ירבה" ¹⁷⁶ (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: אבל האמת היא – ש"כן ירבה וכן יפרוץ" ¹⁷⁷), ממי
7 שרוצה שלא ישאר שריד ופליט, רחמנא-ליצלן, מיהדות, מנשמות ישראל, ועל-ידי-זה גם מהגופים
8 דישאל,
- 9 ומתמסרים בתוקף יהודי לבטל את הגזירה, מפסיקים לחפש "תכליתים" בגיל חמש שנים, שבע שנים,
10 שלוש-עשרה שנים או שמונה-עשרה שנים, ועומדים מתוך אמונה ובטחון בהקב"ה,
- 11 כי "רבות מחשבות בלב איש" (כלומר שאינן מביאות תועלת, כיון שהן "רבות" ולא "יחיד", "יחידו
12 של עולם"), "ועצת הוי' היא תקום" ¹⁷⁸ ("היא" – לשון יחיד), כיון שהקב"ה הוא בעל-הבית לא רק
13 בשמים אלא גם בארץ, במקום שבו נמצאת היא, עם בעלה וילדיה,
- 14 הרי פִּינְדָּעָה זאת – לא זו בלבד שאינה מתפעלת משכנתה, אלא אדרבה – היא פועלת על שכנתה,
15 שגם היא תציל את ילדיה מידי "פרעה", וכך מעמידים עשרות אלפי ילדי ישראל, שילכו לקראת משיח
16 צדקנו, במהרה בימינו.
- 17 לזו. וכשם שאז, בשעה שנפטרו מפרעה, בזמן משה רבינו ומרים, היתה שמחת הנשים גדולה הרבה
18 יותר משמחת האנשים, כיון שגם את הגזירה "חיו" האמהות יותר מאשר האבות – כן הוא גם עתה,
19 שהן גזירת פרעה, ובמילא גם השמחה שבאה כשנפטרים מהגזירה, מורגשות יותר אצל נשי ישראל.
- 20 בחלקו הגדול של היום – לא נמצא הבעל בבית, ואפילו בזמן שנמצא בבית – גם אז אינו מתמסר
21 כל-כך לחינוך הילדים כמו האשה.
- 22 לאידך, האשה היהודיה, היא זו שלוחמת בפרעה, מוסתר ככל שיהיה, ובאיזו צורה "ידידות טובה"
23 שיבוא אליה,
- 24 ואז מובטח שתנצח, ותביא לכך ש"הוי'" (תורה ויהדות) – "גאה גאה (וההיפך) סוס ורוכבו – רמה
25 בים". וענין זה נעשה בשמחה, בתופים ובמחולות, וכך עוברים לפרשת יתרו, פרשת קבלת התורה, כיון
26 שיכולים לומר "בנינו ערבים בעדינו" ¹⁷⁹.
- 27 לח. ובזה יובן גם כן מה שכתוב במדרש ¹⁸⁰ על הפסוק "ותען להם מרים" – דלכאורה אינו מובן
28 לשון "להם", שהוא לשון זכר, והרי לנשים היה לו לומר "להן"?
- 29 על כך מספר המדרש, שכאשר בני ישראל עברו בים ואמרו שירה, רצו גם המלאכים לומר שירה.
30 אמר הקב"ה למלאכים: תחלה יאמרו ישראל שירה, ורק לאחר-יזה תאמרו אתם שירה.
- 31 – ועל-פי-זה מבאר המדרש הלשון "ישיר משה", לא "שר" לשון עבר, אלא "ישיר" לשון ציווי, כיון
32 שהיה זה ציווי מהקב"ה: "ישיר משה ובני ישראל", ולאחר-יזה המלאכים.
- 33 לאחר כן, כאשר מרים והנשים אמרו שירה, טענו שוב המלאכים: עבור משה ובני ישראל פנינו את
34 הדרך, אבל עתה, נאמר אנו שירה לפני הנשים. לדעה אחת במדרש, הניחו למלאכים להקדים השירה,
35 אבל לדעה אחרת, מסיים המדרש, גם שירת הנשים קדמה לשירת המלאכים.
- 36 אבל, גם לפי ה"סלקא דעתך" במדרש, שהמלאכים לא המתינו לשירת הנשים – לא יכלו המלאכים
37 לומר שירה עד שמרים נתנה להם רשות. וזהו "ותען להם מרים", "להם" לשון זכר – שמרים נתנה רשות
38 למלאכים לומר שירה.

(179) ראה שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב.

(180) תנחומא (באבער) בשלח יג. וראה תו"ש עה"פ (אות

רמ). וש"נ.

(176) שמות א, יו"ד.

(177) שם, יב (ובפירש"י).

(178) משלי יט, כא.

גם מכאן רואים את גודל מעלת שירת הנשים, שהיא נוגעת לא רק בעולמות התחתונים אלא גם בעולמות העליונים. שירתן קודמת ונעלית משירת המלאכים¹⁸¹.

לט. האמור לעיל הוא הוראה לכל אחד ואחת מישראל, שאין ממה לחשוש – לא מפרעה, לא מהנילוס ולא מהגזירות. אם רק הולכים בתוקף יהודי אמיתי – יכולים להימצא במצרים, ושיהיה שם פרעה מלך מצרים, עם כל הגזירות, ואף-על-פי-כן אין זה שייך כלל לילדיו: הוא יוליך את ילדיו בדרך התורה, שהיא הדרך שתביא אותם אל החיים, לא רק חיים בעולם הבא אלא גם חיים בעולם הזה.

הוא יוליך את ילדיו בדרך שבה יוכלו לומר: "זה א-לי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו"¹⁸², הם ילכו באותה הדרך שבה הולכים הוריהם.

והרי זוהי הנחת' האמיתית שיכולים לקבל מהילדים.

ואז – כפי שאומרים בהמשך השירה¹⁸³: "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", שזוכים לבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו.

ויתירה מזו, כמו שכתוב במדרש¹⁸⁴: "למדת חיבתם של ישראל לפני המקום", שהקב"ה לא המתין ל"תביאמו ותטעמו בהר נחלתך", דהיינו בית המקדש, בית עולמים, אלא עוד בהיותם במדבר אמר: "ועשו¹⁸⁵ לי מקדש ושכנתי בתוכם"¹⁸⁶.

וכן הוא עתה, שבאותם ימים ספורים שנותרו עד ביאת המשיח, הנה על-ידי-זה שלא יתפעלו מהגזירות, ויעמידו "זרע ברכ' הוי"¹⁸⁷ – יקויים "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שהקב"ה ישכון בכל בית יהודי, וכיון שהקב"ה שוכן שם, הרי מובן מאליו שתהיה שם פרנסה בהרחבה, בריאות בהרחבה, ונחת אמיתית מבנים ומבני-בנים לאורך ימים ושנים טובות.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שכל העסקנים, המלמדים והתלמידים, שנמצאים בד' אמות אלו, יאמרו לחיים].

* * *

מ. אף-על-פי שהשם "מוצאי שבת" מורה על השייכות לשבת שלפני-זה, הרי זה גם כן ההתחלה של השבוע הבא, שלכן אומרים אז "אל תירא עבדי יעקב" (כנ"ל סעיף טו), והיינו, שמוצאי שבת היא הנקודה שמחברת את השבוע שעבר עם השבוע הבא.

וכמודגש גם בקריאת התורה,

– שהרי כל הענינים קשורים עם התורה, כדאיתא בזהר¹⁸⁸ "קודשא-ברוך-הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש משתדל באורייתא ומקיים עלמא", וכפי שתבע רבינו הזקן¹⁸⁹ שצריכים "לחיות עם הזמן", היינו, עם עניני התורה השייכים לזמן זה, ועל-ידי-זה "קאים עלמא", היינו, שנמשכת הצלחה בעניני העולם שבזמן זה, הקשור גם עם המקום שבו נמצא כל אחד –

שביום השבת-קודש בבוקר קורין את הפרשה השייכת לשבוע זה, ובנידון-דידן, פרשת בשלח; ואילו בזמן המנחה, רעוא דרעוין¹⁹⁰, לאחר חצות היום, "כי ינטו צללי ערב"¹⁹¹, כשמתקרבים למוצאי שבת – קורין את התחלת הפרשה השייכת לשבוע הבא, ובנידון-דידן, פרשת יתרו.

מא. בפרשת יתרו מדובר אודות הענין דמתן-תורה, שזוהי הנקודה התיכונה של הפרשה.

וכשם שפרשת בשלח נקראת פרשת שירה, על שם הנקודה התיכונה של הפרשה וההפטרה – כמו כן

(186) ראה כתובות סב, ב ובפרש"י.

(187) ישעי' סא, ט.

(188) ח"ב קסא, רע"ב.

(189) סה"ש תש"ב ע' 29 (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(190) זח"ב פח, סע"ב.

(191) ירמ' ו, ד.

(181) ראה גם מכתב י"ד שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' רעט ואילך): "וכמדובר גם בהתוועדות דמוצש"ק העבר כו".

(182) בשלח טו, ב.

(183) שם, יז.

(184) במדב"ר פ"ב, טז.

(185) תרומה כה, ח.

- 1 נקראת פרשת יתרו על שם הענין דמתן-תורה המדובר בהמשך הפרשה, כך, שגם התחלת הפרשה היא
- 2 הכנה למתן-תורה.
- 3 וכמבואר בזהר¹⁹² שהענין דמתן-תורה היה יכול להיות רק לאחר הודאת יתרו, היינו, שכאשר "וישמע
- 4 יתרו" ¹⁹³ ואחר-כך בא ואמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים"¹⁹⁴, שזהו על-דרך יתרון האור מן
- 5 החושך ויתרון החכמה מן הסכלות¹⁹⁵, אזי יכולה היתה התורה להינתן למטה.
- 6 מב. ונקודת הענין בנוגע לעבודה בפועל:
- 7 יתרו – לא נולד יהודי, שאז לא היה פלא בכך שבא וקיבל על עצמו עול תורה ועול מצוות;
- 8 יתרו היה במדין, ובמדין גופא היה כהן, וכדאיאת במדרשי חכמינו ז"ל¹⁹⁶ ש"היה מכיר בכל
- 9 עבודה-זרה שבעולם שלא הניח עבודה-זרה שלא עבדה", ומזה בא להחלטה האחרונה והאמיתית: "עתה
- 10 ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים", היינו, שעכשיו יודע הוא בהבנה והשגה שהאמת היא בתורה.
- 11 ואז – יכולים גם בני ישראל לקבל את התורה.
- 12 וההוראה מזה:
- 13 יהודי לא יכול להסתפק בהתעסקות בד' אמות שלו, אלא עליו למשוך ולכלול את כל מי שיש בו
- 14 ניצוץ קדושה,
- 15 – וכידוע מה שכתוב בחיד"א ב'מדבר קדמות'¹⁹⁷ בפירוש הלשון "גר שנתגייר", ולא "גוי שנתגייר",
- 16 כי, גוי לא יתגייר לעולם (ועל-דרך-זה להיפך), ומי שמתגייר, הרי זה לפי שיש בו ניצוץ קדושה, אלא
- 17 שמאיוזו סיבה נפל שלא במקומו, וכאשר מתגייר – לאחר כמה סיבות והשתדלויות –
- 18 אזי ניצוץ הקדושה יוצא לחירות, ומתחבר עם ה"אבוקה" וה"מאור", דהיינו, עם התורה ומצוות ועם
- 19 הקב"ה.
- 20 יהודי אינו יכול לומר שיוצא ידי חובתו בכך שמאיר בביתו, ומחנך את ילדיו בדרך התורה והמצוה,
- 21 שלא יחסר אצלם בכל ג' הקוין, הן בתורה הן בעבודה והן בגמילות חסדים, בידעו ש"עליהם העולם
- 22 עומד"¹⁹⁸ – "עולם קטן זה האדם" (כדאיאת במדרש תנחומא¹⁹⁹),
- 23 הנהגה כזו אינה יכולה להיות הכנה מספיקה שהקב"ה ירד על הר סיני ויתן לו תורתו ומצוותיו, ויתן
- 24 לו כח שיוכל להתגבר ולעמוד בכל הקשיים ולהתנהג באופן הראוי ליהודי,
- 25 כאשר יש צורך שהקב"ה יתן צדקה, צריך גם יהודי לעשות צדקה עם הזולת – להשפיע על עוד יהודי
- 26 ועוד יהודי, ולפעול בכל מקום שידו מגעת להוציא משם את ניצוצות הקדושה שנמצאים עדיין בשביה
- 27 בעניני עולם הזה ותאוותיו,
- 28 ולפעול שם באופן ד"יתר פרשה אחת בתורה"²⁰⁰ – להביא להר סיני לא רק את עצמו, אלא גם את
- 29 כל הענינים שיש להם איזו שייכות אליו, על-ידי-זה שידו מגעת לפעול בהם במעשה או בדיבור, או
- 30 אפילו במחשבה – כפי שאמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר בהתוועדות²⁰¹, ש"מחשבה מועלת".
- 31 (כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק): באותו מעמד שאל אחד המסובים²⁰²: מהי הפעולה מזה
- 32 בנוגע אליו? והשיב לו כ"ק מו"ח אדמו"ר: היכן היית בשנה שעברה!...
- 33 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יהודי הנ"ל נמצא כאן בין הקהל, ובמילא, יערב לו הדבר ("זאָל דאָס
- 34 אים וואויל באַקומען"), ויפעל עתה, על-ידי מחשבתו דיבורו ומעשהו, לא רק לסייע לו ולבני ביתו

(198) אבות פ"א מ"ב.

(199) פקודי ג.

(200) מכילתא ופירש"י ר"פ יתרו. ועוד.

(201) לקו"ד ח"א בתחלתו. וראה גם לקו"ש חל"ח ס"ע 63 ואילך. וש"נ.

(202) בלקו"ד שם בהערה: אחד מאברכי התמימים שבאו לא מכבר מרוסיה (המח"ז).

(192) ח"ב סז, ב ואילך. וראה גם שיחת יו"ד שבט תשט"ז

סכ"ד (תו"מ חט"ז ע' 55). וש"נ.

(193) ר"פ יתרו.

(194) שם יח, יא.

(195) ע"פ קהלת ב, יג. וראה זח"ג מז, ב.

(196) מכילתא ופירש"י יתרו שם.

(197) מערכת ג' אות ג.

בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות, אלא גם לשמה – להציל ניצוצי קדושה ולהביא אותם להר סיני, ששם שומע כל יהודי "אנכי הוי' אלקיך"²⁰³.

מג. וזהו הלימוד מסמיכות הפרשיות בשלח ויתרו:

כיון שזה-עתה היה הוא בעצמו בגלות קשה שנקראת בשם גלות מצרים, והקב"ה עזר לו והוציאו משם "ביד חזקה ובזרוע נטויה" – הרי מצד גודל השמחה בברחו ממצרים לרוץ להר סיני לקבל את התורה, אין לו פנאי להביט סביבו ולחשוב מה נעשה עם יהודי נוסף, ובפרט כאשר הלה נמצא באיזה-מקום במרחקים, ומה גם שאפילו אם יקיים הציווי "הוכיח תוכיח"²⁰⁴ אינו יודע אם יפעל פעולתו. ועל זה אומרים לו:

הן אמת שכיון שזה עתה יצא ממצרים, צריך להיות אצלו ענין הברחה – "כי ברח העם"²⁰⁵ – לברוח ולרוץ במהירות האפשרית למתן תורה,

– וכפי שרואים מה שאירע ביציאה ממצרים, שכאשר היתה איזו חלישות קלה, כמו שכתוב²⁰⁶ "ויחנו ברפידים", "שָׁרְפוּ ידיהם מדברי תורה"²⁰⁷ [ובמקום אחר²⁰⁸ איתא "שָׁרְפוּ ידיהם מן המצוות"], "רפו" דייקא, היינו, שעסקו אמנם בתורה, אלא שהיה זה באופן של רפיון, מתוך חלישות, אזי "ויבוא עמלק גו"²⁰⁹, להפריע להם לילך להר סיני –

אבל, בה בשעה שהוא רץ להר סיני, צריך להיות גם הענין ד"וישמע יתרו", היינו, שצריך ליקח עמו ("מיט-שלעפן מיט זיך") גם את אלו שנמצאים ב"מדין", ואפילו אלו שהיו קשורים עם עניני עבודה זרה רחמנא-ליצלן – אפילו כאשר השפעתו עליהם מוטלת בספק וספק ספיקא, שכן, בענין של פיקוח-נפשות יש להחמיר אפילו במקום שיש כמה ספיקות.

מד. ואז זוכה הוא לקבל את התורה עבירו ועבור בני ביתו – כיון שהקב"ה מביט ורואה ש"ויחן שם ישראל"²¹⁰, "ויחן" לשון יחיד, ללא פירוד²¹¹, שכל בני ישראל מתאספים ונעשים "אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם"²¹².

וכל אלו שעסקו בכך זוכים לשמוע: "אנכי הוי' אלקיך", בלשון יחיד²¹³, היינו, שלכל אחד מישראל פונה הקב"ה ואומר לו "אנכי – ש"לא אתרמיז בשום אות וקוץ"²¹⁴ – הוי' אלקיך", כחך וחיותך, אנכי נותן לך חיות ואנכי נותן לך כח, ובמילא – "הוצאתיך מארץ מצרים", אוציא אותך מכל המיצרים, גם אם הם חזקים וגדולים,

וכמו כן אתן לך כח שתוכל לקיים הציווי "לא יהיה לך אלהים אחרים"²¹⁵, שזוהי גם הבטחה שלא יהיו ענינים צדדיים שיבלבלו אותך מעבודת ה' כדבעי,

ועד לסיום עשרת הדברות: "וכל אשר לרעך"²¹⁶ – שלוקח גם את חבירו וכל אשר לו, וכולם יחד מקבלים את עשרת הדברות וכל התורה כולה,

ועל-ידי-זה גם "קאים עלמא", היינו, שמעמיד את העולם שלו וחלקו בעולם, ואת העולם שמסביבו, להיות דירה לו יתברך בתחתונים.

מה. (בסיום ההתוועדות אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א):

תכלית ההתוועדות היא שתביא הוספה בלימוד התורה ובקיום המצוות, וההוספה תתחיל בסמיכות להתוועדות.

המשך בעמוד כג

(210) יתרו יט, ב.

(211) ראה מכילתא ופירש"י עה"פ.

(212) נוסח תפילת ימים הנוראים.

(213) ראה יל"ש יתרו רמז רפ.

(214) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.

(215) יתרו כ, ג.

(216) שם, יד.

(203) יתרו כ, ב.

(204) קדושים יט, יז.

(205) בשלח יד, ה. וראה תניא ספלא.

(206) שם יז, א.

(207) ראה סנהדרין קו, סע"א ובפירש"י. וש"נ. מכילתא ויל"ש

עה"פ שם, ח.

(208) יל"ש שם. וראה פירש"י שם.

(209) בשלח שם.

משיחות ש"פ בשלה, שבת שירה, י"א שבט ה'תשמ"ח

היינו, לעשות משכן ודירה לו ית' בדברים גשמיים (י"ג או ט"ו דברים)⁴³ שמהם נעשה המשכן), שע"ז משלימים את תכלית כוונת הבריאה – נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים.

ומבאר שם, שהגילוי ד"עיקר שכינה" הוא באופן ד"אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין"⁴⁴ – "מדריגת האור שהוא בכולהו עלמין בשוה, והיינו אור ה'סובב כל עלמין' שמאיר בכל העולמות בשוה", עד להמשכת וגילוי עצמותו ית' ממש, דירה לו ית' – דירה לעצמותו⁴⁵ – בתחתונים.

והנה, כדי שישראל יוכלו להמשיך ולגלות בעולם דרגת האלקות שלמעלה מכל ענין של התחלקות, גילוי העצמות – צ"ל ענין זה תחילה אצל ישראל עצמם (הפועלים ההמשכה והגילוי) וגם באופן עבודתם (הפועלת ההמשכה והגילוי)⁴⁶:

בישראל עצמם – שמאיר ומתגלה אצלם שרשם ומקורם הכי נעלה, לא רק בבחינת "אב", אלא בבחינת האלקות שלמעלה מתואר וגדר כלל, בחינת העצמות ממש.

ובאופן עבודתם – שבקיום התומ"צ ניכרת הנקודה הפנימית והעיקרית, נקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות לפרטים, כמו ההתחלקות דמצוות-עשה ומצוות לא-תעשה, אלא שכל ענינם הוא – רצון העליון, "אשר קדשנו במצוותיו וצווננו", רצונו העצמי של הקב"ה.

וענין זה נעשה במתן-תורה: בישראל עצמם (פועל) – "ובנו בחרת מכל עם ולשון", בחירת העצמות; באופן עבודתם בתומ"צ (פועל) – "אחת דיבר אלקים"⁴⁷, ש"אנכי" (השורש דמ"ע) ו"לא יהי' לך" (השורש דמל"ת) הם נקודה אחת, כפי שהם מצד עצמותו ית'; וע"ז פועלים גם בעולם

1... התחלת הקריאה במנחת שבת – בפרשת יתרו:

פרשת יתרו היא הפרשה דמתן-תורה. והרי במ"ת מודגשת אחדותם של ישראל – שע"י אחדותם "כאיש אחד בלב אחד"³⁶, אמר הקב"ה . . . הרי השעה שאתן להם תורת³⁷.

ויש לומר, ש"כאיש אחד בלב אחד" הם ב' דרגות בענין האחדות (כנ"ל ס"ג). (א) "כאיש אחד" – שיש בו התחלקות האברים – ראש ורגל כו', (ב) "בלב אחד" – נקודת החיות שלמעלה מהתחלקות לגמרי.

וענין זה נעשה במתן תורה – שאז נתגלה אמיתת הענין ד"ישראל (ע"י אורייתא) וקוב"ה כולא חד"³⁸, שלכן גם ישראל עצמם הם מציאות אחת ממש³⁹, לא רק "כאיש אחד", אלא גם "בלב אחד".

ולהעיר, שגם הענין ד"לב אחד" שייך לנשיא הדור – שהרי הנשיא הוא (גם) "לב כל קהל ישראל"⁴⁰.

ז. ויש להוסיף בכל הנ"ל – בעומק יותר. ובהקדמה:

בהתחלת 'המשך ההילולא' מבאר בעל-ההילולא שתכלית ומטרת כללות עבודתם של ישראל היא – לפעול הענין ד"באתי לגני"⁴¹ . . . לגנוני למקום שהי' עיקרי בתחילה, דעיקר שכינה בתחתונים היתה, אלא שע"י החטאים כו' נסתלקה השכינה כו', עד שבאו שבעה צדיקים, מאברהם עד משה, שהוא השביעי, וכל השביעין חביבין, שעל-ידו נמשכה השכינה בארץ, ע"י עשיית המשכן, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁴².

(36) פירש"י יתרו יט, ב. וראה מכילתא שם.

(37) ויק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום.

(38) ראה זח"ג עג, א.

(39) ולהעיר ש"ישראל" ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו), כמו התורה שהיא "תורה אחת". ועד שכל נשמה פרטית מס"ר נש"י (ש"הן שרשים, וכל שורש מתחלק לששים ריבוא ניצוצות, שכל ניצוץ היא נשמה אחת" (תניא פל"ז)), היא חלק מן העצם ("חלק אלקה ממעל ממש"), והעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו (כש"ט הוספות סקט"ז. ור"ג).

(40) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו.

(41) שה"ש ה, א. ובשהש"ר עה"פ.

(42) תרומה כה, ח.

(43) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 153.

(44) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז. לקו"ת ר"פ פקודי ובכ"מ.

(45) ראה ד"ה באתי לגני תשכ"ח (סה"מ מלוקט ח"ב) ספ"ב,

וש"נ.

(46) להעיר גם מהמבואר במפענ"צ (פי"ב) בענין פועל פעולה ונפעל.

(47) ל' הכתוב – תהלים סב, יב. וראה מכות כד, רע"א ובפירש"י.

הענין דקריעת ים-סוף - בקיעת הנהר לעתיד-
לבוא (בדוגמת קרי"ס)⁵⁸, ומתוך שירה ("שם
נשמחה בו"), כולל גם "שירה העשירית"⁵⁹
(שהתחילה בשירת הים)⁶⁰; והענין דמתן-תורה -
"תורה חדשה מאתי תצא"⁶¹ (שהתחיל במתן-
תורה)⁶².

שאז יקריים היעוד "ולא יכנף עוד מוריק והיו
עיניך רואות את מוריק"⁶³, "ולא ילמדו עוד איש
את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד
גדולם"⁶⁴ - גילוי העצמות, השוה ומשוה קטן
וגדול, אצל בניי,

ועד שיומשך ויתגלה בעולם כולו (כפי ש"כבר
הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה"⁶⁵) -
"ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו"⁶⁶, "מלאה
הארץ דעה את הוי' גו"⁶⁷, ובלשון הכתוב בסיום
וחותם שירת הים - "הוי' ימלוך לעולם ועד"⁶⁸
(לעתיד-לבוא שכל המלוכה שלו"⁶⁹).

ח. ויש לקשר כל האמור לעיל עם סיום מסכת
שבת⁷⁰ - כידוע המנהג לערוך "סיום" בקשר עם
יום ההילולא, ובנדו"ד, מכיון שיום ההילולא הוא

(נפעל) - ביטול הגזירה ד"עליונים לא ירדו למטה
ותחתונים לא יעלו למעלה"⁴⁸, התחלת הענין
ד"באתי לגני כו' עיקר שכינה בתחתונים"⁴⁹,
שמציאות התחתונים נעשית דירה לו ית'.

וההכנה לזה היא בקריעת ים-סוף - כידוע⁵⁰
שהענין דקרי"ס הוא הכנה למ"ת - כאמור לעיל
(ס"ה) ש"בשעת קרי"ס הי' התגלות מהותו ועצמותו
ממש שלמעלה מהשתלשלות", הן בישראל
ובעבודתם⁵¹, עד לאמירת השירה באופן של
אחדות שלמעלה מהתחלקות, והן בעולם⁵², שהים
(העלם) נעשה יבשה (גילוי), "ע"י גילוי עצמותו
שהעלם וגילוי שוין ממש".

ומזה נמשך גם בכללות עבודתם של ישראל -
שהרי הענין דקרי"ס (גמר ושלמות דיצי"מ) צ"ל
בכל אדם ובכל זמן (כמו יצי"מ), "כדאיתא
בתוספתא⁵³ שצריך לזכור ג"כ קרי"ס"⁵⁴, ובהמשך
לזה - הענין דמ"ת שצ"ל וישנו בכל יום⁵⁵.

וע"י "מעשינו"⁵⁶ ועבודתנו כל זמן משך
הגלות⁵⁷ באופן האמור, זוכים לתכלית השלימות
בכל הנ"ל:

(58) ראה תו"א פרשתנו סב, ב ואילך. ובארוכה - תו"ח שם
קעח, א ואילך. ועוד.

(59) מכילתא פרשתנו טו, א. תנחומא שם י"ד.

(60) כדיוק לשון המכילתא: "את השירה הזאת, וכי שירה אחת
היא, והלא עשר שירות הן" כו', היינו, ש"השירה הזאת" אינה
שירה אחת בלבד, אלא כוללת כל העשר שירות**, כמו שהגאולה
ממצרים היא התחלה ופתיחה וכוללת כל עניני גאולה (וראה
לקר"ש חל"א ע' 81 ואילך. ושי"נ).

(61) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(62) שהרי מתן-תורה הו"ע חד-פעמי, ובו ניתנו כל עניני
התורה, גם הענינים שיתגלו לעתיד-לבוא, "תורה חדשה" (ראה
המשך תרס"ו ריש ע' כג. ועוד).

(63) ישעי' ל, כ.

(64) ירמי' לא, לג. רמב"ם הל' תשובה ספ"ט.

(65) תניא פל"י (מו, א).

(66) ישעי' מ, ה.

(67) שם יא, ט. רמב"ם סיום וחותם ספר הי"ד.

(68) פרשתנו טו, יח.

(69) פירש"י עה"פ (שם, יז).

(70) להעיר מהשייכות לפרשת השבוע - "שם שם לו חוק
ומשפט", "מקצת פרשיות של תורה.. שבת כו'" (טו, כה,
ובפירש"י), ובהמשך הפרשה (טז, כב"ל) - כו"כ פרטי דינים
בנוגע לשבת.

(48) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג ועוד.

(49) ראה לקר"ש חכ"א ע' 150. ושי"נ.

(50) תו"א פרשתנו סג, א. לקר"ש צו יז, א - ע"פ פסחים קיח,
א. וראה לקר"ש ח"ג ע' 968 ואילך. ושי"נ.

(51) להעיר שקרי"ס נפעלה ע"י המס"ב דנחשון בן עמינדב
שקפץ לים (מכילתא פרשתנו יד, כב. ועוד) - עבודה שמצד עצם
הנפש, שהיא אצל כל ישראל בשוה.

(52) וכמודגש גם בפשטות הכתובים - "שמעו עמים גו' אז
נבהלו גו' נמוגו גו' תפול עליהם אימתה ופחד גו'" (טו, יד-טז),
היינו, שנעשה בהם ענין הביטול, תנועה שלמעלה מהתחלקות כו',
ולא רק באופן מקיף ("עליהם"), אלא גם בפנימיותם ("נמוגו").

וע"פ המבואר לקמן (ובהערה 60) ששירת הים כוללת כל עניני
שירה - י"ל ששייכת גם לשירת כל הנבראים שבעולם, שעם
היותה שירה מיוחדת לכל נברא ונברא (כמבואר ב'פרק שירה'),
יודגש בכא"א מהן נקודה אחת - שירה להקב"ה.

(53) ברכות רפ"ב. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח סימן סו סי"ב.

(54) תו"א פרשתנו סב, ב.

(55) ראה תו"א יתרו טז, ב. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(56) תניא רפ"ז.

(57) להעיר שהגלות נמשל לעיבור (תו"א ותו"ח ר"פ וארא.
ובכ"מ). וי"ל - ע"ד הרמז - שזהו"ע ד"אפילו עוברין כו' אמרו
שירה", שענין השירה שייך וישנו גם בזמן הגלות*.

(**) גם השירה הראשונה ש"נאמרה במצרים, שנאמר השיר יהי' לכם
לליל התקדש החג" - מכיון שגמר ושלמות יצי"מ הי' בקרי"ס.

(*) ולהעיר שבשירת הים נאמר "ענ יעבור" - "אותיות עיבור" (סידור
עם דא"ח) שער הולב, רסג טע"ג, ע"ש).

27 בשבת בראשית⁸³, כידוע⁸⁴ בענין "הוי" הוא
28 האלקים", שכאשר שם הוי' מתעלה עד ששם הוי'
29 כ'אלקים' יחשב, אז נמשך ומתגלה שם הוי' נעלה
30 יותר, הוי' דלעילא⁸⁵.
31 ולהעיר, שבגילוי שם הוי' דלעילא גופא, יש
32 חילוקי דרגות בעילוי אחר עילוי⁸⁶, ולכן אע"פ
33 שגם בקריעת ים-סוף נתגלה שם הוי'⁸⁷, ועאכו"כ
34 במ"ת⁸⁸, מ"מ, לעתיד-לבוא יתגלה שם הוי'
35 דלעילא באופן נעלה יותר.
36 י. וענין זה (גילוי שם הוי' ביום השבת) מרומז
37 בהתחלת מסכת שבת - "יציאות השבת, שנים שהן
38 ארבע":
39 מבואר בספרי קבלה וחסידות⁸⁹ שד' רשויות
40 בשבת, הם כנגד ד' אותיות שם הוי', "ו"ז"ס שנים
41 שהן ארבע, שהן אותיות יו"ד ה"א⁹⁰, שהם ארבע
42 יו"ד ה"א וא"ו ה"א, כי יו"ד ה"א גימטריא ד'
43 אותיות יו"ד ה"א וא"ו ה"א⁹¹.
44 ויש להוסיף ולהמתיק דיוק הלשון "יציאות
45 השבת", ולא "הוצאות השבת" (אף שמדובר כאן

1 בערב שבת⁷¹, מתאים לערוך סיום על מסכת
2 שבת⁷², ע"פ פנימיות התורה⁷³.
3 בסיום מסכת שבת, שנינו "ומדבריהן למדנו
4 שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת". והתחלת
5 המסכת - כנהוג ב"הדרן" לקשר סיום המסכת עם
6 התחלתה, על יסוד הכלל ד"נעוץ סופן בתחילתן
7 ותחילתן בסופן"⁷⁴ - "יציאות השבת, שנים שהן
8 ארבע".
9 וי"ל הקשר והשייכות שביניהם - בהקדים
10 תחילה תוכן ענין השבת.
11 ט. ענינו של יום השבת הוא - "לקבוע
12 בנפשותינו אמונת חידוש העולם"⁷⁵, כמ"ש (בפ'
13 יתרו⁷⁶) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת
14 הארץ גו' וינח ביום השביעי".
15 ובסגנון תורת החסידות - שביום השבת נעשה
16 עליית העולמות⁷⁷, היינו, שבימי החול מאירה
17 בחינת האלקות השייך לעולם, שם אלקים, "ולכן
18 כתיב בכל ששת ימי בראשית, ויאמר אלקים".
19 וביום השבת מאירה בחינת האלקות שלמעלה
20 מהעולם, שם הוי', שם העצם⁷⁸, שלכן נאמר בשבת
21 "ויכל אלקים"⁷⁹, "שכלתה בחי' ומדריגת אלקים..
22 אח"כ כתיב⁸⁰ אלה תולדות השמים והארץ
23 בהבראם, ביום עשות הוי' אלקים כו"⁸¹.
24 ושלמות גילוי שם הוי' הוא - לעתיד-לבוא,
25 "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁸², מכיון
26 שאז יהי' גילוי שם הוי' באופן נעלה יותר מהגילוי
71 משא"כ כשיום ההילולא חל ביום השבת, כי הטעם
דעריכת סיום הוא בגלל הסברא ע"ד תענית כו', וטעם זה אינו
שייך בשבת.
72 להעיר מהשייכות ד(מסכת) שבת לתלמיד-חכם -
ד"איקרי שבת" (זה"ג כט, א. ועוד, וראה גם שבת ק"ט, א.).
73 כידוע שביום השבת צ"ל רוב (ועיקר) הלימוד בפנימיות
התורה (ראה אגרות-קודש אדמו"ר מהר"ש ע' כו. קונטרס עה"ח
פכ"ה. ועוד).
74 ספר יצירה פ"א מ"ז.
75 חינוך מצוה לא-לב.
76 כ, יא.
77 לקו"ת בהר מא, א. ובב"מ.
78 ראה בארוכה "הדרן על הרמב"ם", ש"פ וארא שנה-זו,
ס"ו.
79 בראשית ב, ב.
80 שם, ד.
81 ד"ה באתי לגני, בלקו"ת שה"ש (לב, א. שם, ד).
82 תמיד בסופה.

(83) שהרי, "אלה תולדות פרץ" (עד "וישי הוליד את דוד")
הוא באופן נעלה יותר מ"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם
ביום עשות הוי' גו'" (ראה שמור"ד פ"ל, ג).
(84) ראה מ"ח (מס' יומא בסופה), פער"ח (שער יוהכ"פ
בסופה). הובא ונת' בלקו"ת דרושים לש"ש סה, סע"ג ואילך.
וככ"מ.

(85) ראה גם תו"א פרשתנו סא, סע"ד ואילך. ובארוכה - תו"ח
שם רח, ב ואילך.

(86) שהרי "הוי" הוא האלקים" אומרים י' פנמיים (נסמן
בהערה (84)).

(87) ראה הנסמן בהערה 85. אלא, שבק"ס ה' זה באופן של
אמונה בלבד, כמבואר שם.

(88) תו"א שמות מט, ד. ובכ"מ. וראה בארוכה "הדרן על
הרמב"ם" הני"ל, ס"ז ואילך.

(89) לקוטי הש"ס להאריז"ל ריש מס' שבת. הובא ונת'
בהמשך מים רבים תרל"ו פ"ג. ועוד.

(90) להעיר שנוסף לכך ש"י"ה הוא שם בפני עצמו, ה"ה גם
מקצת שם המפורש" (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ד).

(91) אלא שאעפ"כ, שלמות שם הוי' היא, כאשר כל ד'
האותיות הם בגילוי (לא רק כפי שאותיות ו"ה כלולות באותיות
י"ה).

ולהעיר מהשייכות לפרשתנו - שסימנה וחותמה "כי יד על
כס יי"ה", "אין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של
עמלק, וכשימחה שמו יי"ה השם שלם והכסא שלם" (פירש"י
עה"פ), מכיון שענינו של עמלק להפריד, ח"ו, בין יי"ה לו"ה (ראה
לקו"ש חכ"א ע' 195. וש"נ).

- 24 "ומודין" - "מדידה . . של מצוה"99, ובפרט
25 ע"פ המבואר באגה"ק100 ש"רוב המצוות יש להם
26 שיעור מצומצם כו" - קאי על כללות העבודה
27 ד"עשה טוב" - קו הימין.
28 ו"קושרין" - קאי על הענין ד"בקש שלום"101,
29 קו האמצעי, שלמעלה מב' הקוין ימין ושמאל,
30 ולכן מחברם יחדיו102 (שזהו"ע הקשירה), וענינו
31 בעבודה - לחבר ולקשור ב' הקוין "סור מרע ועשה
32 טוב" (מצוות-עשה ומצוות לא-תעשה) ע"י ועם
33 נקודת האחדות שלמעלה מהתחלקות לב' קוין,
34 "אחת דבר אלקים", ועד - רצון העצמי של הקב"ה
35 (כנ"ל ס"ז)103,
36 ועפ"ז מובן הקשר והשייכות דהתחלת וסיום
37 המסכת - שגילוי שם הוי' בעולם ("יציאות השבת,
38 שמים שהן ארבע") נעשה ע"י העבודה ד"פוקקין
39 ומודין וקושרין", היינו, לא רק ב' הקוין "סור
40 מרע ועשה טוב"104, אלא גם - ובעיקר - כפי

היום וביציאתו בהבדלה" (רמב"ם הל' שבת רפכ"ט), "מעלתו
והבדלו משאר הימים הקודמים ממנו והבאים אחריו" (ספהמ"צ
מ"ע קנה) - ע"ד תוכן הענין ד"סור מרע".
(99 פ' הרע"ב - מהגמ' בסיום המס').

(100 סימן יו"ד (קטו, א).
101 להעיר מהמבואר בלקו"ת (בלק עד, א) ** ש"ב קש
שלום" קאי על תורה, שבה מודגשת נקודת האחדות (דמצות ת"ת
היא אחת ממש דלימוד דמ"ע או דמל"ת) שלמעלה מהתחלקות
("אחת דיבר אלקים"), מכיון ש"אורייתא וקוב"ה כולא חד" (ראה
בארכה "הדרן על הרמב"ם הנ"ל, ס"ח ואילך, ובשו"ג להערה
80).

102 לקו"ת שם.
103 בלקו"ש שם (ע' 18) מבואר, בפנימיות הענינים,
ש"פוקקין ומודין וקושרין" הם ג' הדרגות שבים השבת, מעלי
(ליל) שבתא, יומא דשבתא, ומנחת שבת (רעוא דרעוין): הגילוי
דבחי' מלכות (כפי שהיא באצילות) - בליל שבת, הגילוי דבחי'
ז"א - ביום השבת, וגילוי הבחי' שלמעלה מז"א ומלכות (בינה)
שעל-ידה נעשה היחוד שביניהם - ברעוא דרעוין***, והרי "סור
מרע", "עשה טוב" ו"בקש שלום" הם בג' הדרגות דמלכות, ז"א
ובינה (לקו"ת שם, ב ואילך).

104 ודוגמתם ברשויות דשבת: העבודה ברשות הרבים, טורי
דפרודא, היא - "סור מרע", והעבודה ברשות היחיד (יחידו של
עולם), היא - "עשה טוב". והמוצע ביניהם - הרשויות
שביניהם, שעי' עירובי חצירות וכיו"ב נעשות רשות היחיד, היא

(*) ובעומק יותר - "סור מרע ועשה (ממנו) טוב" - שהרי, התוכן
ד"הבדלה" הוא (גם) להמשיך קדושה השבת בימי החול (ראה סהמ"צ
להצ"צ מצות מילה פ"ה).

(**) ושם, שזוהו גם הגילוי ד"דקריעת ים-סוף, בחי' עתיק.
(***) אף שסעודות שלהם: מל' ע"ק ח"א. - וראה דרושי סעודות
שבת, בטידור עם דא"ח. ועוד.

- 1 אודות מלאכת הוצאה, ולא אודות יציאה)92 - לרמז
2 לר"ת שם י"ה, "יציאות השבת".
3 וע"פ האמור לעיל שכללות ענין השבת הוא
4 גילוי שם הוי' בעולם, נמצא, שבמלאכת הוצאה
5 שבהתחלת מסכת שבת, "יציאות השבת, שמים
6 שהן ארבע", נרמז התוכן דכללות ענין השבת93 -
7 שלא להוציא דבר מרשות היחיד, יחידו של
8 עולם94, אלא אדרבה, להוציא ולהמשיך את קדושת
9 רשות היחיד גם לרשות הרבים95, ועד שהעולם
10 כולו נעשה רשות אחת96, רשות היחיד, ליחידו של
11 עולם, היינו, שמתגלה בכל העולם מהותו ועצמותו
12 ית', ונעשה דירה לעצמותו ית'.
13 יא. ובסיום המסכת מבואר אופן העבודה שעל-
14 ידה פועלים ענין השבת (גילוי שם הוי' בעולם) -
15 "פוקקין ומודין וקושרין בשבת".
16 ובהקדים - דיוק הלשון "פוקקין וכו'" (ולא
17 "מותר לפקוק כו'", וכיו"ב), לשון הוה ופעולה
18 ודאית, לרמז שכן צריכים לעשות וכן עושים תמיד,
19 היינו, שזהו סדר העבודה.
20 וההסברה בזה - בעבודת האדם97:
21 "פוקקין" - סתימת החלון שלא יכנס בו ענין
22 בלתי-רצוי (היפך הטהרה) - קאי על כללות
23 העבודה ד"סור מרע"98 - קו השמאל.

(92 בתוס' שם: "הוצאות, הוה לי' למיתני, אלא נקט יציאות
לישנא דקרא נקט, דכתיב (פרשתנו טז, כט) אל יצא איש ממקומו,
ודרשין מינה (עירובין ספ"ק) הוצאה, אל יצא עם הכלי ללקט
המן". אבל, נוסף לכך שפשוטו של מקרא קאי על יציאה ולא
הוצאה, הרי גם להלכה יליפין מהפסוק "אל יצא איש ממקומו"
- איסור תחומין (עירובין שם. רמב"ם הל' שבת רפכ"ז), ואילו
איסור הוצאה, יליפין ממ"ש "ויצו משה ויעבירו קול במחנה גוי"
(שבת צו, ריש ע"ב. רמב"ם שם פ"ב ה"ה).

(93 ומטעם זה נשנית בתחילת המסכת - אף ש"דיני הוצאות
שבת הי' לו לשנות גבי אבות מלאכות אחר פרק כלל גדול לקמן,
דהתם קתני אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, וקתני הוצאה
לבסוף, והוה לי' להתחיל כסדר הדברים כו" (תוד"ה יציאות -
ריש שבת).

(94 ראה תניא ספ"ל ג. ובכ"מ.
(95 וזהו גם תוכן נתינת בעה"ב (הקב"ה) לעני שעומד בחוץ
(אבל, באופן המותר, מכיון שנעשה רשות אחת).

(96 להעיר ממאד"ל (ב"ר פ"א, ה. וראה שמור"פ ל"ט, ט) ע"ד
תשובתו של ר"ע למין אחד - "משל מעירוב והוצאה, שברשות אחד
אין צריך עירוב להוצאה, כך כל העולם שלו הוא כו'" (וראה לקו"ת
תורע כא, ג. ובכ"מ - נתבאר בלקו"ש ח"א ע' 68).

(97 הביאור ע"פ נגלה - ראה לקו"ש ח"ד ע' 12 ואילך.
(98 ודוגמתו בעבודת יום השבת (אף שכל ענינו "שבת לה")
- "לקדש את יום השבת . . בכניסתו וביציאתו, בכניסתו בקידוש

מלמעלה למטה . . . ופועל ישועות בקרב הארץ¹⁰⁸,
 שלכן, יש להוסיף בכל ענייני עבודתו של בעל-
 ההילולא, "כאשר נלך בדרך ישרה אשר הורנו
 מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד"¹⁰⁹ -
 אשר, מהעניינים העיקריים שדרש ותבע בעל-
 ההילולא בכו"כ ממאמריו שיחותיו ומכתביו¹¹⁰
 הוא אהבת ישראל ואחדות ישראל¹¹¹, ובפשטות -
 לעשות טובה ליהודי בגשמיות, ועאכו"כ
 ברוחניות¹¹², ע"י הפצת היהדות, תורה ומצוות¹¹³,
 עד להפצת המעיינות חוצה.

וכמרומו גם בשמו של בעל ההילולא¹¹³:
 "יוסף" - ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר"¹¹⁴, לעשות
 מ"אחר" "בן"¹¹⁵, ו"יצחק" - ע"ש "כל השומע
 יצחק ל¹¹⁶", שמחה ותענוג, היינו, שהעבודה
 לעשות מ"אחר" "בן" היא מתוך שמחה ותענוג,
 בסבר פנים יפות וכו', חדורה באהבת ישראל
 ואחדות ישראל (כמדובר כמ"פ בארוכה¹¹⁷).

יג. ובפרטיות יותר - ענין פרטי בנוגע למעשה
 בפועל, "המעשה הוא העיקר"¹¹⁸:

ידוע פתגם ותורת בעל-ההילולא, שכאשר שני
 יהודים נפגשים יחדיו, עליהם להשתדל שפגישתם
 תביא תועלת וטובה ליהודי נוסף.

1 שקושרים אותם עם בחי' האלקות שלמעלה
 2 מהתחלקות, כאמור לעיל (ס"ז) שכדי להמשיך
 3 בעולם דרגת האלקות שלמעלה מהתחלקות
 4 (שהעולם כולו נעשה רשות היחיד - למעלה
 5 מאחד¹⁰⁵ - דירה לו ית'), יש צורך בעבודה
 6 דוגמתה¹⁰⁶, עבודה שלמעלה מהתחלקות לב'
 7 קוין¹⁰⁷.

8 יב. והנה, ע"פ כל האמור לעיל, מודגש ביותר
 9 גדול העילוי, וביחד עם זה גם ההכרח והנחיצות
 10 כו', באחדותם של ישראל - כי, אחדותם של ישראל
 11 לאמיתתה נעשית ע"י שמתגלה בהם שרשם ומקורם
 12 בדרגת האלקות שלמעלה מגדר התחלקות, ואז גם
 13 עבודתם היא באופן שלמעלה מהתחלקות, ועי"ז
 14 פועלים בעולם המשכת וגילוי בחי' האלקות
 15 שלמעלה מהתחלקות, דירה לו ית', כנ"ל בארוכה.

16 ולכן, בעמדנו בהתוועדות של כו"כ עשירות
 17 מישראל, התוועדות הקשורה עם נשיא הדור, ביום
 18 הש"ק, 'שבת שירה', שבה מתחילים לקרוא גם
 19 פרשת יתרו - עניינים המדגישים את אחדותם של
 20 ישראל (כנ"ל בארוכה) - הרי זה זמן מתאים
 21 ומסוגל ביותר לקבל החלטות טובות (ולהתחיל
 22 לקיימן תיכף ומיד) להוסיף ביתר שאת וביתר עוז
 23 בענייני אהבת ישראל ואחדות ישראל.

24 ובפרט בקשר ובשייכות ליום ההילולא דכ"ק
 25 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שמידי שנה בשנה הולך
 26 ונתיסוף בעילוי ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
 27 עבד כל ימי חייו . . . (ש)מתגלה ומאיר בבחי' גילוי

(108) אגה"ק סז"ק וכו'. ובארוכה - סידור (עם דא"ח) שער
 הל"ג בעומר. ובכ"מ.

(109) אגה"ק שם (קמו, א).

(110) וראה גם במכתב שנדרס - "ע"פ פקודת כ"ק מו"ח
 אדמו"ר" - בהוספה לקונטרס שיצא לאור לקראת יו"ד שבט
 ה'תש"י.

(111) "כלל גדול בתורה" (תו"כ ופירש"י קדושים יט, יח),
 ויתירה מזה - "כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא" (שבת לא,
 א), וכולל גם נתינת כח בנוגע ל"פירושא" - "זיל גמור".

(112) ראה "היום יום" ה' אייר. ובכ"מ.

(113) להעיר, שחודש שבט הוא כנגד שבטו של יוסף, ולכמה
 דעות (כסדר ההקדמה בחודש ניסן) כנגד שבט אשר ("ביום עשתי
 עשר יום, נשיא לבני אשר"), שמן, ענין התענוג, השייך גם ליצחק
 (שמחה ותענוג), ועל-ידו נתגלה העצמיות דיוסף, כמ"ש בפרשתנו
 (יט, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", "שרח בת אשר היא
 . . . שהראתה למשה היכן יוסף קבור כו'" - ראה בארוכה קונטרס
 משיחות ש"פ וראה תשמ"ו. וש"נ.

ובחודש שבט עצמו - בעשירי שבו, מספר השלם (פרדס שער
 ב'. ראב"ע שמות ג, טו), להורות על שלימות העבודה בעניינים
 ד"יוסף" ו"יצחק".

(114) ויצא ל. כד.

(115) ראה אוה"ח להצ"צ עה"פ. ועוד.

(116) וירא כא, ו.

(117) שיחת ש"פ בא שנה"ז, ס"ד. ועוד.

(118) אבות פ"א מ"ז.

- העבודה בענייני הרשות, שלמיתותם (לא רק באופן ד"קדש
 עצמן במותר לך", אלא אדרבה) היא באופן ש"כל מעשיך יהיו
 לשם שמים", ובכל דרכיך דעה", שע"ז נעשים רשות היחיד,
 ליחידו של עולם.

(105) ובהלכה, - רשות של שבט אחד וכיו"ב - אף שמביא
 פר אחד (הוריות ד, סע"ב ואילך, רמב"ם הל' שגגות פ"ב ה"א).
 (106) ועד"ז בישראל עצמם (נוסף על האמור לעיל ס"ד,
 שביום השבת מתגלה האמת כו') - החיבור והאחדות דבעה"ב
 ועני (באופן המותר, מכיון שהכל רשות אחת).

(107) להעיר שבלקו"ת שם, מבאר שהתשובה דב' הבחינות
 "סור מרע, ועשה טוב" הם בבחי' ו"ה דשם הוי', והתשובה
 ד"בקש שלום" היא בבחי' י"ה דשם הוי". וע"פ האמור ש"בקש
 שלום" כולל ומחבר ומאחד ב' הבחינות דסור"מ וע"ט, י"ל, שזהו
 דוגמת הענין ד"ציאות השבת שתיים שהן ארבע" (י"ה הכולל
 ו"ה), אלא שלאחרי שלימות העבודה (סיום המסכת), ישנם כל ד'
 האותיות בגלוי (לא רק "שתיים שהן ארבע" כבתחילת המסכת),
 היינו, שבחי' י"ה נמשך ומאיר בגילוי בבחי' ו"ה.

יד. ומענין לענין - בהמשך להאמור לעיל 29
(סי"ג) אודות הנהוג לאחרונה על-דבר אופן 30
הפגישה כו': 31

גם באופן הפגישה שלא נפגשים עם כאו"א 32
בפרטיות למשך זמן שיוכל להציע עניניו הפרטיים 33
כו', אלא הפגישה והדיבור במשך זמן היא במעמד 34
כולם יחדיו - לא זו בלבד שאין בה גרעון ח"ו 35
לגבי פגיעה בפרטיות, אלא אדרבה, גדלה מעלתה 36
יותר - מכיון שע"ז ניתוסף יותר באחדותם של 37
ישראל, נוסף על "ברוב עם הדרת מלך" 126, 38
ובמקום קדוש, בית-הכנסת ובית-המדרש בד' 39
אמותיו של בעל ההילולא, שאז גם המענה לכאו"א 40
(אם כי באופן כללי כו') והברכות וכו' הם באופן 41
נעלה יותר, ופועלים יותר כו'. 42

ובפרטיות יותר: 43

המענה הכללי לשאלות רבים נולדוגמא: בעניני 44
רפואה - כעצת רופא מומחה 127 (ומה טוב, שני 45
רופאים מומחים, ואם יש חילוקי דעות - ישאלו 46
שלישי, ויעשו כדעת הרוב): בעניני פרנסה 47
והסדרות כו' - כעצת ידידים מבינים 128: ובעניני 48
עבודת ה' כו' - הוראת המשנה 129 "עשה לך רב", 49
וכיו"ב - לא זו בלבד שלא נגרע מאומה כשאין 50
הזמן גרמא לענות לכאו"א בפרטיות וכוללים 51
הפרט בכלל 130, אלא אדרבה, ע"ז ניתוסף בו מעלת 52
וכח הציבור כו'. 53

ולכן, בענינים אלה וכיוצא בהם (משא"כ 54
בענינים מיוחדים כו') אין צורך שכאו"א ישאל 55

(126) ל' הכתוב - משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו.
וש"נ.

(127) על יסוד הוראת התורה; "ורפא ירפא", "מכאן שניתנה
רשות לרפוא לרפאות" (ברכות ס, סע"א), "רשות" גם במובן
של נתינת כח כו'. - "ובכלל פקו"נ הוא" (שו"ע יו"ד רסל"ו).
והזקוק לרפואה - ה"ז אצלו ציווי מה"ת ונשמרתם מאד
לנפשותיכם. והאריכו בזה ובפרטיות בהל' נזקי גוף ונפש,
ובהלכות שמירת גוף ונפש - ומקצתם הגיעו לידינו גם בשו"ע
אדה"ז.

(128) ע"פ מש"נ (משלי יא, יד. כד, ו) "ותשועה ברוב יועץ",
היינו, שצ"ל "מבין", שאז יכול להיות "יועץ" ו"ברוב יועץ",
מיעוט רבים שנים, ו"ידידים" - שחפצים בטובתו, שלכן יתבוננו
כדרוש במצבו ויתנו לו עצה הוגנת.

(129) אבות פ"א מ"ר טז.
(130) ראה ברכות כט, סע"ב. שו"ע או"ח סק"י.

(*) ולהעיר ממש"נ בפרשתנו (טו, כו) "כל המחלה גו' לא אשים עליך
(מלכתחילה) כי אני ה' רופאך", שליוותה הרפואה, ע"י עקירת ושלילת
ענין החולי מלכתחילה.

1 כלומר, מלבד התועלת והטובה שבעצם
2 פגישתם של שני יהודים, הן מצד עצם הענין
3 דאהבת ישראל ואחדות ישראל, והן מצד התועלת
4 בעבודת ה', כפתגם ותורת אדמו"ר האמצעי 119
5 שכאשר שני יהודים נפגשים יחדיו, ישנן שתי
6 נפשות אלקיות נגד נפש הבהמית אחת 120 - יש
7 להשתדל שע"ז תצמח טובה ליהודי נוסף.

8 וזהו אחד הטעמים להנהוג לאחרונה שכאשר
9 יהודים באים להפגש יחדיו, לבקש ברכה וכיו"ב,
10 מקשרים זאת עם שליחות-מצוה בענין של
11 צדקה 121 - בהתאם להוראה הנ"ל שכאשר שני
12 יהודים נפגשים יחדיו עליהם להשתדל בטובתו של
13 יהודי נוסף, שנקל לקיימה ע"י שליחות-מצוה
14 (פעולה המאחדת את המשלח והשלוח) בענין
15 הצדקה 122, דבר המביא תועלת וטובה למקבל
16 הצדקה 123.

17 ולכן, הצעתי ובקשתי, שראוי ונכון ביותר
18 להנהיג כן בכל מקום ומקום - שכאשר יהודים
19 נועדים יחדיו, ישתדלו גם בטובתו של יהודי נוסף,
20 החל ממצות צדקה, ע"ז שנותנים איש לרעהו
21 שליחות-מצוה לתת לצדקה, פעולה המאחדת את
22 שניהם במצות הצדקה.

23 ובהדגשה יתירה בשנה זו, 'שנת הקהל' -
24 כמדובר כמ"פ שיש להשתדל מזמן לזמן להקהיל
25 "האנשים והנשים (בנפרד, כמובן) והטף" כדי
26 להתחזק ולהוסיף בעניני תומ"צ, "ליראה את ה'
27 אלקיכם כל הימים" 124 - לקשר את הכינוס גם עם
28 מצות הצדקה 125.

(119) "היום יום" כ"ף טבת. ובכ"מ.
(120) וההסברה בזה - שנפש הבהמית של חבריו אינה
מתערבת בעניניו, שהרי "אין אדם חוטא ולא לו" (ב"מ ה, ב.
וש"נ. ו"הלכות הלכות" - כמה פעמים ברמב"ם: ה' מעשר פי"ג
ה"י. ה' שמיטה יובל פי"ח ה"י. ובכ"מ).
(121) שענינה - אחוה ושלום בין הנותן למקבל (פירש"י
ברכות ח, רע"א). ולהעיר, שצדקה שקולה כנגד כל המצוות
ונקראת בשם מצוה סתם (תניא פל"ז), מכיון שמודגשת בה
הנקודה הכללית שבמצוות: מצד פעולת האדם - בירור הגוף
ונה"ב וחלקו בעולם (תניא שם), ומצד ההתקשרות (צוותא
והיבור) עם הקב"ה - "שהיא מצות הור' ממש" (אגה"ק סי"ז).
(122) להעיר מזהר פרשתנו (סא, א) בביאור הענין ד"אשרי
משכיל אל דל כו", וראה לקוטי לוי"צ ע"ב ואל"ך.
(123) נוסף לתועלת של הנותן (המשלח והשלוח) - הן מצד
עצם קיום מצות הצדקה, והן בתור כלי לקבלת הברכה כו'.
(124) וילך לא, יב"ג.
(125) ומה טוב - לקשר עם כל ג' הקוין, תורה תפילה וצדקה.

השנה לאילן¹³⁶ - "האדם עץ השדה"¹³⁷,
תלמיד-חכם עושה פרי, "מאי פירי מצוות"¹³⁸,
"תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים"¹³⁹.

ולכן, יש לנצל יום סגולה זה - להקהיל
"האנשים והנשים והטף" כדי להוסיף עוד יותר
בכל עניני תורה ומצוות, כולל ובמיוחד - הוספה
ושלימות בהליכה בדרכיו ואורחותיו של בעל-
ההילולא, החל מהענין דאהבת ישראל ואחרות
ישראל, נתינת צדקה וכו', כנ"ל בארוכה.

וכדי שיהי' "ברוב עם" הכי אפשרי - יש לבחור
את הזמן הכי מתאים, בכל מקום ומקום לפי ענינו:
לאחרי מנחה בערב¹⁴⁰ חמשה עשר בשבט (יום
השלישי שהוכפל בו כי טוב¹⁴¹), בחמשה עשר
בשבט עצמו, בימים שלאחריו, עד ליום הש"ק,
השבת דמתן-תורה (ומה טוב - בכל אחד מזמנים
הנ"ל, במקומות שונים וכו').

טז. ויה"ר שבקרוב ממש נזכה ל"אז ישיר משה
ובני ישראל את השירה הזאת", "שר לא נאמר אלא
ישיר, מכאן לתחיית המתים מן התורה"¹⁴², "הקיצו
ורננו"¹⁴³ שוכני עפר¹⁴⁴, ו"אז ישיר" - שירה
העשירית - "משה (כולל אתפשטותא דמשה בכל
דרא ודרא¹⁴⁵, כ"ק מו"ח אדמו"ר, משה דדורנו)

(136) להעיר מהשייכות לבעל ההילולא - ע"פ המבואר
בלקוטי לוי"צ (אגרות ע' תיג) הקשר ד"אילן" עם מדרת היסוד,
מדרתו של יוסף, וכן "עץ מספרו יוסף עם האותיות, שקאי על
יסוד". ובהמשך הענין, "עצים . . וכן אילנות לשון רבים, הוא ב'
עצים דעה"ח ועה"ד", וחבורם יחד "הוא ענין יחוד ו"ה שבשם
. . והוא בשבט, החודש העשתי-עשר, מספר ו"ה, והיינו מה
שצירוף שם הוי' שבשבט הוא מהר"ת "המר ימירנו והי' הוא",
כמ"ש במ"ח . . (ש)נאמר במעשר בהמה, כי ר"ה לאילנות הוא
מקביל ובדוגמא כמו ר"ה למעשר בהמה כו".

(137) שופטים כ, יט. תענית ז, א.

(138) סוטה מו, סע"א.

(139) פירש"י ר"פ נח.

(140) שאין אומרים בו תחנון (סידור אדה"ז לפני "למנצח גו'
יענך". השלמה לשו"ע אדה"ז או"ח סקל"א ס"ח).

(141) פירש"י בראשית א, ז. וענינו - טוב לשמים וטוב
לבריות (ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ. ועוד), הדגשת ענין האחדות.

(142) "רננו" דייקא - הדגשת ענין השמחה ושירה כו'.

(143) סנהדרין צא, ב. מכילתא ופירש"י עה"פ.

(144) ישעי' כו, יט.

(145) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א). וראה ב"ר פנ"ו,
ז. זח"ג רעג, א.

(* תוכן העבודה ד"יוסף ה' לי בן אהרן, להמיר "אחר" ב"בן" -
נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ו ע' 87 ואילך.

1 בפרטיות, וימתין למענה פרטי, אלא יש לנהוג ע"פ
2 המענה הכללי, המיוסד על הוראת תורתנו, "תורת
3 אמת" ו"תורת חיים" (ובמילא, תהי' אפשרות
4 להתפנות יותר לענינים המיוחדים כו' הדורשים
5 מענה מפורט כו').

6 ויש להוסיף ענין עיקרי בזה:

7 בימינו אלה - לאחרי שפעלו גדולות ונצורות
8 בהפצת התורה והיהדות, והפצת המעיינות חוצה,
9 בכחו ובשליחותו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח
10 אדמו"ר - ניתנו לכא"א הכחות שיצליח לכיין אל
11 האמת, ובפרט עי"ז שלומד ומתייגע בתורתו של
12 נשיא הדור, ועוסק בהפצתה כו', וכדבריו בכו"כ
13 ממאמריו¹³¹ ששלימות ההשפעה מרב לתלמיד
14 (ש"בעין יפה נותן"¹³²) הוא באופן שחושי התלמיד
15 נעשים כחושי הרב, ובמילא זוכה לכיין לרצון הרב
16 כו'.

17 ואם בכל זאת מתעורר ספק כו' - הרי, בנוגע
18 לרוב הענינים יכולים למצוא פתרון ע"פ המענה
19 הכללי המיוסד על הוראות התורה, כנ"ל.

20 ובנוגע למכתבים של בקשת ברכות, פדיונות וכו'
21 - אין צורך להמתין לאישור בפרט, ומודיעים ברכים,
22 אשר, בעזה"י, ימלאו את הבקשות - להזכירם על
23 הציון דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - להתברך
24 מהקב"ה מקור הברכות בכל מילי דמיטב, מנפש ועד
25 בשר, כל אחד ואחת בכל המצטרך לו בכלל ובפרט,
26 בגשמיות וברוחניות גם יחד.

27 טו. כאן המקום לעורר גם בנוגע לחמשה עשר
28 בשבט הבעל"ט:

29 ענינו של חמשה עשר בחודש - שבו "קיימא
30 סיהרא באשלמותא"¹³³, כלומר, שלימות כל עניני
31 החודש, כולל ובמיוחד - "העשירי יהי' קודש"¹³⁴,
32 יום ההילולא.

33 ועוד ועיקר: חמשה עשר בשבט הוא "ראש"¹³⁵

(131) ראה לדוגמא: סה"מ תש"ט ע' 51 (הב'). תש"י ע' 13.

ועוד.

(132) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.

(133) זהר ח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, רע"א. ועוד.

(134) ל' הכתוב - בחוקותיו כו, לב. וראה לקו"ש ח"ו ס"ע

290. וש"נ.

(135) ריש מסכת ר"ה.

השלמות לשיחות דלעיל

בסעיף יב, אודות ההשתדלות בטובתו של הזולת:

- וּיש להוסיף, שמדת ההשתדלות בטובתו של הזולת צריכה להיות בהתאם למעלתו של כל אחד ואחד מִישראל – כפסק־דין המשנה¹ "אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו, לא יצאת ידי־חובתן עמהם, שהם בני אברהם יצחק ויעקב".
- וכידוע פתגם בעל־ההילולא שכל יהודי הוא בדוגמת חתן² הסמוך על שולחן חותנו ("אן איידעם אויף קעסט"), שגם טירחא הכי קלה נחשבת ליגיעה עבורו, ולכן הוא טוען לחותנו - ובצדק - שהבטיחו לסמכו על שולחנו ולספק לו כל צרכיו ללא טירחא ויגיעה כו'.³
- ומזה מובן באיזו מדה צריכה להיות ההשתדלות בטובתו של כל אחד ואחד מישראל, כולל - מתוך שמחה וטוב לבב, ובסבר פנים יפות.
- ועל־ידי הפעולה בזה, החל מקבלת החלטות טובות - זוכים גם לקבלת השכר מהקב"ה באופן האמור, שכר שהוא באופן של סיבה ומסובב⁴, שלכן אין זה בסתירה לכך שהעבודה צריכה להיות שלא על־מנת לקבל פרס, ולא צריכים 'קאָפֿן זיך' בענין השכר - מכיון שהשכר הוא ענין הבא בדרך ממיילא. באופן של סיבה ומסובב.
- ועד לשלימות השכר - גאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, שאז תהיה השירה העשירית, באופן ד"השירה הזאת", מראה באצבעו ואומר זה – הנה הגאולה האמיתית והשלימה, הנה משיח צדקנו, והנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו!

בסעיף יג, אודות ההצעה בענין שליחות־מצוה לצדקה:

- ובהקדים - שמחכים כל פעם לשמוע ענין חדש, מה תהיה הגזירה החדשה' - אף שבוודאי אין זו גזירה... [גזירות" - יכול לגזור רק הקב"ה, "גזירה גזרתי כו"⁵, ומה גם שאין לפחד מ'גזירות', מכיון שמדובר אודות "גזירות טובות"], אלא הצעה כו'.
- ובנדרן־דין - הצעה בנוגע לדרך הפעולה בטובתו של הזולת בדרך קלה ביותר, כי בכל מקום ומקום (ועל־אחת־כמה־וכמה בעיר גדולה) ניתן תמיד למצוא אדם או מוסד וכיוצא־בזה הזקוק לעזר וסיוע, כל זמן שלא נתקיים היעוד⁶ "אפס כי לא יהיה בך אביון".
- ויש להוסיף, שהפעולה בזה אינה מוכרחת להיות באופן של שליחות, שאז יכול הדבר להתפרש כפגיעה בכבודו, שמישהו שלמטה ממנו במדרגה, שולח אותו לעשות פעולה בשליחותו... אלא יכול גם ליתן לו במתנה גמורה, ולהציע לו שיתן לצדקה.

בסעיף יד, שלא נגרע כשאין הזמן גרמא להפגש או לענות לכל אחד ואחד בפרטיות, מכיון שנעשה באופן אחר (ואדברה - נעלה יותר):

- ולהעיר, שמצינו דוגמתו בהנהגת בעל־ההילולא בנוגע להליכה על הציון:
- בהיותו בליובאוויטש, וכן בראסטוב - היה הולך להשתטח על הציון של רבותינו נשיאנו. ולהעיר,

ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו, ז, ד. ועוד.
 (4) להעיר מב' הדעות בענין השכר – אם הוא ענין סגולי, או ענין טבעי, באופן של סיבה ומסובב (ראה של"ה יב, א ואילן).
 (5) ל' חז"ל – תנחומא חוקת ג. ועוד.
 (6) פ' ראה טו, ד.

(1) ב"מ רפ"ז.
 (2) להעיר, ש"חתנו כבנו" (ראה פרש"י וישב לז, לה) – "בנים אתם לה' אלקיכם".
 (3) וגם מה שצריך איזה ענין של עבודה – הרי זה לטובתו והנאתו של "החתן", שלא יהי' בבחינת "נהמא דכיסופא" (ראה

1 שהיה הולך על הציון הרבה יותר ממה שידוע לרבים. אמנם, בבואו למדינה זו - לא היתה אפשרות
2 לנסוע על הציון, ולאידך, לא יתכן שיחסר חס-ושלום, בענין זה, אלא שנעשה באופן אחר כו'.

שם, שתהיה אפשרות להתפנות לענינים המיוחדים כו'.

3 ומובן, שהכוונה בזה היא - לא רק להקל על העומס בלבד, אלא שיוכלו לעסוק בענינים הנוגעים
4 וחשובים יותר, נעלים יותר וכו'.

5 ועל-דרך הסיפור הידוע⁷ עם ה'צמח צדק', שרבינו הזקן רצה לתת לו (לפני בר-מצוה) עניני תורה
6 במתנה, וה'צמח צדק' לא רצה ליקח, באמרו, שרצונו לבוא לזה באופן של יגיעה, ולאחר זמן חזר והתבונן,
7 או התחרט כו', באמרו, שגם לאחר שיקבל עניני תורה במתנה, ישארו ריבוי ענינים שיוכל להתייגע
8 עליהם, שהרי התורה "ארוכה מארץ מדה, ורחבה מיני ים"⁸, ואדרבה - יגיעתו תהיה להשיג ענינים נעלים
9 יותר. כלומר: יגיעה בתורה הוא ענין המוכרח, אלא שיותר כדאי שתהיה אפשרות להתייגע על ענינים
10 נעלים יותר.

11 [ולהעיר גם מסיפור חכמינו ז"ל⁹ "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם,
12 איני דר אלא במקום תורה" - שבוודאי מדובר אודות "כסף וזהב כו'" דקדושה, עניני תורה ומצוותיה
13 (שלכן, היה מקום לקסלקא-דעתא להציע "שתדור עמנו במקומנו" תמורת כסף וזהב כו'), אלא שרצה
14 לזכות לעילוי גדול יותר],

15 ודוגמתו גם בנידון-דידן, שכאשר ישאלו רק את הענינים המוכרחים, אזי יוכלו לעסוק בענינים נעלים
16 יותר כו'.

* * *

17 יז. מאמר דיבור-המתחיל "באתי לגני אחותי כלה".

* * *

18 יח. "הדרן" על מסכת שבת (על-פי פנימיות התורה) - נכלל בשיחות דלעיל.

* * *

19 יט. נהוג בכל התוועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין
20 בהערות אאמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, וכן הלכה בשיעור היומי ברמב"ם. ובנידון-דידן, בשיעור
21 יום ההילולא (ערב שבת).

22 בנוגע לפירוש רש"י - נתעכב על מה שהעירו בהתחלת הפרשה:

23 רש"י מעתיק את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם", ומפרש: "ולא נהגם, כמו לך: נחה את
24 העם, בהתהלכך² תנחה אותך".

25 וצריך להבין: (א) מדוע מעתיק רש"י גם את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו'" - בה בשעה שפירושו
26 אינו אלא על התיבות "ולא נחם"?

27 ואין לתרץ שרש"י מעתיק תיבות אלו (לא ביחס לפירושו על "ולא נחם", אלא) בתור ציון להתחלת
28 פירושו על פרשת בשלח, כפי שמצינו דוגמתו בכמה פרשיות - כי, נוסף לכך שמכיון שבכמה פרשיות
29 לא מעתיק רש"י את תחילת הפרשה, מוכח שגם בשאר הפרשיות לא נכנס לציין התחלת הפרשה³, הרי

(1) תשא לב, לה.

(2) משלי ו, כב.

(3) ראה לקו"ש ח"ב ע' 78 הערה 2. ועוד.

(7) לקו"ש חט"ו ע' 81. ועוד.

(8) איוב יא, ט.

(9) אבות פ"ו מ"ט.

- מכיון שבנידון-דין מעתיק רש"י גם תיבת "וגו'", הרי זו הוכחה שכוונתו בהעתקת התיבות "ויהי בשלח פרעה" היא כהקדמה לפירושו על "ולא נחם", שלכן מחברם על-ידי הוספת "וגו'".
- ולהעיר, שבכמה דפוסים נעתקו התיבות "ויהי בשלח פרעה ולא נחם" (ללא "וגו'"), אמנם, גם לפי גירסא זו מסתבר שאין זה בתור ציון לתחילת הפרשה, כי בשביל זה מספיק להעתיק התיבות "ויהי בשלח" בלבד, ומכיון שמוסיף "ויהי בשלח פרעה", מסתבר, שתיבות אלו הם התחלת פירושו.
- (ב) מדוע צריך רש"י להביא ראיה ש"לא נחם" פירושו "לא נהגם" - משני פסוקים, "לך נחה את העם", "בהתהלך תנחה אותך"?
- (ג) מדוע צריך רש"י להרחיק כדי להביא ראיה מהפסוק "לך נחה את העם" שבפרשת כי-תשא (ועל-אחת-כמה-וכמה הראיה מהפסוק "בהתהלך תנחה אותך" שבמשלי) - הרי יכול להביא ראיה ממה שכתוב על אתר⁴ "לנחותם הדרך"? וכפי שיתבאר לקמן.
- כ. ובהקדמה - שהביאור בכל זה צריך להיות באופן המובן בפשטות ל'בן חמש למקרא'.
- כשהודעתי שאתעכב על פירוש רש"י זה, הנה מצד הענין ד"קנאת סופרים תרבה חכמה"⁵, העירוני (אף שלכאורה היו צריכים להעיר על זה לשואלים...), שכבר דובר על רש"י זה בשנים שלפני-זה⁶.
- אמנם, הביאור שנאמר אז, אינו בדרך פשוטו של מקרא ממש, והבחינה בזה - כשישאלו אצל 'בן חמש למקרא'...
- וכמדובר כמה פעמים שהביאורים הנאמרים בפירוש רש"י אינם בבחינת פירוש נוסף - שהרי, ישנם כמה וכמה מפרשי רש"י, כמו הרא"ם וה'גור אריה' וכו', עד לפירוש 'שפתי חכמים' שנדפס גם בחומשים שאין בהם ריבוי פירושים, ואם-כן אין צורך ב"פירושים נוספים" - כי-אם פשוטו של מקרא ממש, כדרך הלימוד של בן חמש למקרא, מה שלא מצינו (כל-כך) במפרשי רש"י, שדרכם לבאר בדרך הדרש וההלכה כו', עד לדרך הרמז והסוד כו', וגם כשמבארים פשוטו של מקרא, הרי זה על יסוד דברי חכמינו ז"ל בגמרא ובמדרשים - ענינים שה'בן חמש למקרא' לא למדם עדיין.
- ודוגמתו גם בנוגע לביאור שנאמר בפעם הקודמת - שאינו שייך ל'בן חמש למקרא', ואין כאן מקומו להאריך בפרטי הדברים [(כ"ק אדמו"ר שליט"א חיך, ואמר:)] וכי צריך הנני בעצמי "להפריך" את דברי?...], ומי שרוצה, יעיין בעצמו כו'.
- ולכן, יש לבאר פירוש רש"י זה באופן המובן בפשטות ל'בן חמש למקרא', כדלקמן.
- כא. כמוזכר לעיל - יש להתעכב גם על ענין בהערות אדמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, לבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו.
- ועל-דרך-זה בנוגע לשיעור הרמב"ם - לימוד והוראה ב"לתקן הדעות"⁷, כפי שידובר לקמן.
- כב. כאן המקום להזכיר גם שכמה וכמה הודיעו על עריכת חגיגות בקשר עם סיום הרמב"ם, ועל-דרך-זה חגיגות ומסיבות בקשר עם ענין של פתיחה והתחלה - פתיחת בתי תורה תפילה וגמילות חסדים, וכיוצא בזה.
- ומכיון שהודיעו שרצונם להתחיל החגיגות והמסיבות בהתוועדות של יום ההילולא בארבע אמותיו של בעל-ההילולא - יגשו עתה כדי לקבל את המשקה, "המשמח אלקים ואנשים"⁸, כדי להתחיל תיכף ומיד - על-ידי אמירת "לחיים", הן בעצמם, והן לחלק בין המסובים. וכרגיל, יזמינו את המסובים כאן להשתתף בחגיגות ומסיבות אלו (ומה טוב - שיהיו אחדים שישתתפו בפועל ממש).
- ויהי-רצון שעל-ידי אמירת "לחיים" - יומשך הענין ד"לחיים ולברכה", "לחיים טובים ולשלום"

(7) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

(8) שופטים ט. יג.

(4) יג, כא.

(5) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.

(6) שיחת ש"פ בשלח תשכ"ה.

- 1 (כהנוסחאות בזה⁹), על כל הימים כולם, ועד שזוכים לזמן שיהיה "כולה משקה"¹⁰, שאז תהיה גם
2 השמחה בתכלית השלימות - "שמחת עולם על ראשם"¹¹.
3 [לאחר חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה"].

* * *

- 4 כג. בנוגע לפירוש רש"י - יש ענין נוסף (שהעירו אודותיו) קרוב לסיום הפרשה:
5 על הפסוק¹² "וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה" - שאלו: מדוע נאמר "תנו", לשון
6 רבים, בה בשעה שדיברו למשה?
7 ויש להוסיף, שה'אבן-עזרא' - מפשטני המקרא - מתעכב לתרץ שאלה זו, ועל-אחת-כמה-וכמה
8 שרש"י - ראש הפשטנים - היה צריך להתעכב ולתרץ שאלה זו¹³.
9 ומה שתירץ ה'אבן-עזרא' "למשה ואהרן מדברים, ואין צורך להזכיר אהרן.. כי משה לא דיבר עם
10 ישראל רק על-ידי אהרן" - עדיין אינו מובן, שהרי בפסוק שלאחר-יזה¹⁴ נאמר בלשון יחיד, "וילן העם
11 על משה ויאמר למה זה העליתנו (ולא "העליתנו") ממצרים", היינו, שמדברים למשה לבדו, ואם-כן
12 הדרא קושיא לדוכתה, מדוע אמרו תחילה בלשון רבים, "תנו לנו מים"?
13 כד. ויש לומר הביאור בזה:
14 ה'בן חמש' למד כבר ש"לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על-ידו כו' ולקה
15 על-ידי אהרן"¹⁵, ומובן, שאין הכוונה ל"מי היאור"¹⁶ דוקא, אלא ל"מים" בכלל*, וכמודגש בשמו - "כי
16 מן המים משיתיהו"¹⁷, שכל ימיו נקרא משה, על שם "מן המים" (לא היאור)***, שלכן אין המים יכולים
17 ללקות על-ידי משה***.
18 ומכיון שמובן בפשטות שבני ישראל לא דרשו שנתנית המים תהיה באופן של בריאה חדשה דוקא
19 [שהרי, נוסף לכך ש"לא עבד קודשא-בריך-הוא ניסא למגנא"¹⁸, לא יתכן שבני ישראל ידרשו ממה
20 שיתן להם מים באופן מסויים דוקא], כ-אם שיביאו להם מים ממקום אחר - נמצא, שצריך לפעול במים
21 דוגמת ענין של הלקאה¹⁹ (לעקורם ממקומם ולטלטלם למקום אחר), ומכיון שכן, לא יכלו לבקש זאת
22 ישירות ממה (שהרי אינו יכול להלקות מים), לכן אמרו "תנו לנו מים", היינו, שמשה יצרף אליו את
23 אהרן, כמו שעשה בהלקאת היאור.

(*) להעיר, ש"יאור" כולל מה שבתוכו, הן מים והן ברואי (צפרדעים), והמים שביאור (ונהר) - באים דוקא ממקום
אחר (כלומר, מים בכלל).

(**) ורש"י סותם "שהגין היאור" - כי הגינו המים שבהם צפה התיבה, וגם הסוף שעל היאור שהעלימה התיבה.

(***) ושאני קרי"ס - שהי' ציווי מיוחד מהקב"ה, "ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים ובקעהו" (פרשתנו יד, טז).

- 9 "היום יום" כ"ט אד"א. וראה סה"מ תרפ"ז בהוספות ס"ע
רמד ואילך.
10 המשך וככה תרל"ז רפמ"ו. וראה סה"ש תש"ד ע' 129.
11 ישעיה לה, יו"ד. נא, יא.
12 יז, ב.
13 ולהעיר, שפשטני המקרא אינם מפרשים כו"כ ענינים
שנפתרו כבר בפירוש רש"י (אא"כ חולקים על דברי רש"י), אבל
רש"י, להיתור ראש הפשטנים, אינו יכול לסמוך על פירושי
הפשטנים שלאחריו.
14 שם, ג.
15 פירש"י וארא ז, יט.
16 נוסף לכך שאין הכוונה לענינו המיוחד של היאור, אלא
- למים שביאור, שהרי ענינו המיוחד של היאור - יראתם של
מצרים - הוא סיבה להכאה תחילה, "הלקה את יראתם (תחילה)
ואח"כ הלקה אותם" (פירש"י שם, יז).
17 שמות ב, יו"ד.
18 ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966).
וראה לקו"ש ח"ה ע' 124 ואילך. ח"ו ע' 49 - שכ"ה גם ע"פ
פשש"מ.
19 ולהעיר, שבהמשך הענין נאמר "ומטך אשר הכית בו את
היאור קח בידך גו", היינו, שגם כאן ישנו ענין של הכאה, דוגמת
הכאת היאור (אף שהתכלית היא לטובה - "ראו עתה שאף
לטובה הוא מוכן").

מה-שאינ-כן בפסוק שלאחר-יזה אודות טענתם על היציאה ממצרים - דיברו למשה בלשון יחיד, ¹
 "למה העליטנו ממצרים"²⁰, כי מה שצירפו את אהרן בבקשת המים ("תנו לנו מים"), הרי זה רק כדי ²
 לשלול את הסברא שמשה בעצמו לא יכול להכות המים, כנ"ל. ³

כה. הביאור בפירוש רש"י - "ולא נחם": ⁴

רש"י מעתיק את התיבות "ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נחם" - כדי להדגיש את הקושי שבפסוק זה, ⁵
 שבגללו יש צורך בראיה והוכחה ממקום אחר (אף שנאמר על אתר "לנחותם הדרך"), ומשני פסוקים. ⁶

ביאור הדברים: "בשלח פרעה" [שפירושו, לא רק שפרעה נותן רשות לצאת, אלא שהוא בעצמו ⁷
 משלחם, כמו שכתוב לפני-זה²¹ "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו"] כולל גם הליכתם של ⁸
 בני ישראל, ואם-כן נשאלת השאלה: מהי ההוספה ב"נחם" לגבי ההליכה שלפני-זה מצד "בשלח פרעה"? ⁹

[הן אמת ש"בשלח" נאמר על "פרעה", ואילו "נחם" נאמר (להבדיל) על הקב"ה ("ולא נחם אלקים ¹⁰
 דרך ארץ פלשתים") - אבל, מסגנון הכתוב משמע ש"נחם" הוא ענין מיוחד שניתוסף על ההליכה ¹¹
 שלפני-זה, לא רק השינוי מ"פרעה" ל"אלקים", להבדיל]. ¹²

ועל זה מפרש רש"י ש"נחם" פירושו "נהגם", כלומר, לא רק הליכה סתם (שנכלל כבר ב"בשלח ¹³
 פרעה"), אלא הליכה שהיא באופן של הנהגה, בסדר מסודר כו'. ¹⁴

ומביא ראיה לדבר - לא ממה שכתוב על אתר "לנחותם הדרך", שכאן לא רואים ענין של הנהגה ¹⁵
 מיוחדת כו', אלא ממה שכתוב בפרשת כי-תשא "לך נחה את העם", ששם מדובר אודות אופן ההליכה ¹⁶
 (שינוי לגבי המצב הקודם כו'), באופן של הנהגה כו'. ¹⁷

אמנם, רש"י אינו מסתפק בראיה זו, מכיון שהלשון "לך נחה את העם" לא בא בהמשך להליכת העם. ¹⁸
 כלומר, בפסוק זה לא נתפרש (תוכן) הליכת העם שיתוסף בזה ענין של הנהגה. ולכן, מביא ראיה נוספת ¹⁹
 מהפסוק "בהתהלך תנחה אותך" - שבו נאמר הלשון "תנחה" בהוספה לענין ההליכה שנתפרש לפני-זה. ²⁰

ולאידך, לא יכול רש"י להסתפק בראיה מהפסוק "בהתהלך תנחה אותך" בלבד - שאז יש מקום ²¹
 לומר, שרק כאשר הלשון "תנחה" בא בהמשך ללשון הליכה המפורש לפני-זה ("בהתהלך תנחה"), יש ²²
 הכרח שנוסף כאן ענין מיוחד של הנהגה, מה-שאינ-כן בנידון-דידן, שלא נתפרש לשון של הליכה, אלא ²³
 שבתוכה "בשלח פרעה" נרמז ענין של הליכה. ולכן מביא רש"י גם ראיה מהפסוק "לך נחה את העם", ²⁴
 שגם בו לא נתפרש לשון הליכת העם, ואף-על-פי-כן תוכנו הנהגה מיוחדת כו', כנ"ל. ²⁵

כו. בהערות אאמו"ר²² מובא מאמר הזהר²³ אודות גודל מעלת הצדקה - "אשרי משכיל אל דל"²⁴, ²⁶
 כמה תקיפא אגרא דמסכני קמי קודשא-בריך-הוא וכו', ומבאר אאמו"ר בארוכה דיוקי הלשונות בדרך ²⁷
 הקבלה כו'. ²⁸

והלימוד וההוראה בנוגע לפועל - בפשטות - עד כמה נוגע להשתדל בענין הצדקה. ²⁹

ובפרטיות יותר: המצב ד"ל" הוא - לא מצד רצון ובחירת האדם, שביקש מהקב"ה להיות במצב ³⁰
 של "דל", חס-ושלום²⁵, כי-אם ענין של עונש כו', כמפורש בקרא²⁶ "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי ³¹
 גשמיכם בעתם וגו'", מה-שאינ-כן כשחסר בקיום התורה ומצוות כו'. ³²

ולכן, אף שיש חיוב לתת צדקה, מכל-מקום יש מקום לחשוב שלא נוגע כל-כך גודל ההשתדלות בהטבת ³³

(25) ולהעיר מפס"ד הרמב"ם (הל' דעות רפ"ג - בשיעור דיום
 הש"ק שלפנ"ז) "שמא יאמר אדם . . שלא יאכל בשר כו' ולא
 ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה, אלא השק כו' דרך רעה
 היא ואסור לילך בה . . לא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו
 התורה בלבד . . דיך מה שאסרה תורה . . למה תשומם".
 (26) ר"פ בחוקותי.

(20) אע"פ שנאמר לפנ"ז (וארא ו, כ"כז) "הוא אהרן ומשה .
 הם המדברים אל פרעה גו' להוציא את בני ישראל ממצרים".

(21) ס"פ שמות.

(22) לקוטי לוי"צ פרשתנו ס"ע סב ואילך.

(23) פרשתנו סא, סע"א.

(24) תהלים מא, ב.

1 מצבו של ה"דל" באופן של הידור וכו' ("משכיל אל דל"), מכיון שבכל אופן מדובר אודות ענין של עונש
2 מלמעלה²⁷.

3 ובהדגשה יתירה - בנוגע ל"דל" ברוחניות, "אין עני אלא בדעת"²⁸:

4 בנוגע ל"דל" בגשמיות - ישנן סיבות נוספות שאינן תלויות בהנהגת האדם (ענין של עונש), כמאמר
5 רבותינו ז"ל²⁹ "חיי בני ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא מילתא"; מה-שאינ-כן בנוגע
6 ל"דל" ברוחניות - הסיבה היחידה למצב זה אינה אלא מצד החסרון בעבודתו, שהרי "יגעתי ולא מצאתי
7 אל תאמין"³⁰, היינו, שאפשרות כזו אינה יכולה להיות לא רק מצד השכל, אלא אפילו לא מצד אמונה³¹,
8 ואם-כן היותו "עני בדעת" אינו אלא מפני החסרון בעבודתו ויגיעתו.

9 ואם-כן, יש מקום לחשוב שאין צורך (כל-כך) להשתדל ולרוץ אחריו כדי לנסות לפעול עליו שיבוא
10 למצב של "עשיר בדעת" - כשהלה אינו מעוניין בדבר, והראיה - שאינו מתייגע וכו'.

11 ועל זה באה ההוראה ממאמר הזוהר - שמלבד החיוב בענין הצדקה, הן בגשמיות והן ברוחניות, יש
12 בזה עילוי גדול ביותר, "אשרי משכיל אל דל" (כמבואר בארוכה גודל העילוי שבדבר), שלכן יש
13 להשתדל ביותר בטובתו של הזולת.

14 ומכאן באים להמדובר לעיל שכאשר שני יהודים נפגשים יחדיו, עליהם להשתדל בטובתו של יהודי
15 נוסף - הן טובה בגשמיות, והן ועל-אחת-הדוכמה טובה ברוחניות, כמסופר ברשימותיו של בעל-
16 ההילולא³² אודות דרכו של הבעל-שם-טוב, שהיה משתדל תחילה בטובה הגשמית, ומיד לאחר-זה היה
17 ממשיך בענין העיקרי - השתדלות בטובה הרוחנית, הוספה בעניני יהדות, תורה ומצוותיה, ועד - ליסוד
18 תורת החסידות הכללית, והמשכה בתורת החסידות הפרטית, חסידות חב"ד (שגם היא כללית כו').

19 כז. דובר אודות ההצעה להוסיף באחדותם של ישראל על-ידי שליחות-מצוה לצדקה, כשיהודים
20 נועדים יחדיו - נכלל בשיחות דלעיל.

21 כח. בשיעור הרמב"ם של יום ההילולא (בהלכות עבודה זרה) - יש לימוד נפלא בעבודת האדם לקונו,
22 "לתקן הדעות":

23 "כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשאו אדם, אף-על-פי שנעבד, הרי זה מותר בהנאה, לפיכך
24 עובדי-כוכבים העובדים את ההרים ואת הגבעות ואת האילנות הנטועים מתחילתם לפירות³³.. הרי אלו
25 מותרין בהנאה.. המשתחוה לקרקע עולם לא אסרה, חפר בה בורות שיחין ומערות לשם עבודת כוכבים,
26 אסורה"³⁴. ובענין זה יש לימוד נפלא ומבהיל כאחד - עד כמה נוגעת "תפיסת יד אדם", לטוב או למוטב
27 חסו-שלום:

28 יש להזהר ביותר מפעולה בלתי-רצויה, שהרי בכוחה של "תפיסת יד אדם" לעשות ענין של עבודה-זרה
29 רחמנא-ליצלן, אפילו מ"הרים וגבעות", שלאחר-זה לא יכולים עוד לבנות עליהם מקדש לה'³⁵.

30 ולאידך, אין לפטור את עצמו ב"שב ואל תעשה", באמרו שאינו מקלקל מאומה, שהרי זה היפך תכלית
31 הבריאה, ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו, לא ברא דבר אחד לבטלה"³⁶, אלא "כל מה שברא הקב"ה
32 בעולמו, לא בראו אלא לכבודו"³⁷, ולכן יש להשתדל ביותר ש"תפיסת יד אדם" תהיה באופן הרצוי, עד
33 לתכלית השלימות - עשיית מקדש לה'.

(32) ראה "התמים" ח"ב ע' מד. לקו"ש ח"א ע' 133. 261.
(33) משא"כ אשרה - "ואשריהם תשרפון באש" (ראה יב, ג),
מפני שנטעו מתחילה שיה" נעבד" (הלכה ג').

(34) הל' ע"ז רפ"ח.
(35) ולכן, בניית בית הבחירה הוכרחה להיות ע"פ נבואה
שבהר הבית לא עבדו ע"ז, אע"פ שבדרך כלל "לא הניחו הכנענים
לא הר ולא גבעה שלא עבדו עליו" (ירושלמי ע"ז פ"ג סוף ה"ה).

(36) שבת עז, ב.

(37) אבות ספ"ו.

(27) וע"ד טענת טורנוסרופוס לרבי עקיבא: "אם אלקיכם
אוהב עניים, מפני מה אינו מפרנסן" (ב"ב י"ד, א), כלומר, שאין
להתערב באופן הנהגתו של הקב"ה, אלא שהמדובר כאן לא
אודות עצם החיוב לתת לצדקה (כהמענה של ר"ע), כי-אם לאופן
הנתינה, מתוך השתדלות יתירה והידור כו', ככפנים.
(28) נדרים מא, רע"א. וראה כתובות סח, סע"א.

(29) מו"ק כח, א.
(30) מגילה ה, רע"ב.

(31) דוגמא לדבר - "פילא דעילל בקופא דמחטא", דבר שאינו
נראה אפילו בחלום (ברכות נה, סע"ב).

ודוגמתו בעבודת כל אחד ואחד - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", היינו, שעושה בארבע אמותיו, ¹
 חפציו וכו', משכן ומקדש לו יתברך, מכיון שעבודתו היא באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים", ו"בכל ²
 דרכיך דעהו", ³
 כולל גם הפירוש הפנימי ב"כל מעשיך לשם שמים" - שעשייתם אינה רק לשם תכלית ומטרה של ⁴
 "שמים", אלא שהם עצמם נעשים בבחינת "שמים", ענין של מצוה (כמבואר לעיל³⁸), ויש לומר, שזהו ⁵
 ענין נעלה יותר אפילו לגבי "בכל דרכיך דעהו", מכיון שהענינים הגשמיים עצמם נעשו בבחינת ⁶
 "שמים" (לא רק שבהם יודע את ה'), ⁷
 וכפתגם הידוע³⁹ "עשה נאן (בחוץ-לארץ) ארץ ישראל" - "למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות ⁸
 רצון קונה"⁴⁰, ולמעלה מזה - "ועשו לי מקדש", שעל-ידי-זה ממהרים ומזרזים את קיום הציווי "ועשו ⁹
 לי מקדש" כפשוטו - בנין בית-המקדש השלישי (כפס-דין הרמב"ם⁴¹ שהציווי "ועשו לי מקדש", ¹⁰
 שנאמר במשכן, כולל גם הציווי על בית-המקדש, בית ראשון ובית שני, עד ל"בנין העתיד להבנות"), ¹¹
 במהרה בימינו ממש. ¹²
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדה"ז (בבא הרביעית - פעם אחת). ניע זשוריצי ¹³
 כלאפצי. ¹⁴

דובר בענין ההכנות לט"ו בשבט - נכלל בשיחות דלעיל.

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לשליח-ציבור שי', לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש". ואחר-כך ¹⁶
 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה. ¹⁷

(40) ב"ר פ"ה, ח.
 (41) ריש הל' ביהב"ח.

(38) שיחת ש"פ בא ס"ח ואל"ך.
 (39) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה. לקו"ש ח"ב ע' 621. ועוד.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' ב

מביאה הגמרא דין נוסף בענין: **אמר רב ירמיה בר אבא, בדרה ששסור** ¹
למבור זיין וכלי זיין לעובד בוכבים, כך אסור למבור ללסטים ²
ישראל. ³
 מבררת הגמרא: **היכי דמי** - באיזה ליסטים מדובר, **אי דחשיד** ⁴
דקמיל - אם חשוד הוא על רציחה, **פשיטא** שאסור למכור לו, **היינו** ⁵
עובד בוכבים - הרי שייך בו אותו טעם איסור שיש בעובדי ⁶
 כוכבים, שחוששים שישתמש בהם להריגת יהודים, ואין צורך ⁷
 להשמיענו זאת. **ואי דלא קמיל** - ואם אינו הורג, **אמאי לא** - מדוע ⁸
 באמת אסור למכור לו. ⁹
 מבארת הגמרא: **לעולם** מדובר בליסטים **דלא קמיל, והכא במאי** ¹⁰
עסקינן - ובאן במה אנו עוסקים, **במשמומא** - בליסטים השומט ¹¹
 ממון מיד בעליו ונמלט, **דומנין דעביד לאצולי נפשיה** - לפעמים ¹²
 כשרודפים אחריו הוא נלחם בכלי הזיין שלו כדי להציל את עצמו, ¹³

ועל ידי כך מאבד השני את ממונו, נמצא שכלי הזיין סייעוהו ¹⁴
 לאבד את ממונו של ישראל, לפיכך אסור למכור לו. ¹⁵
 הגמרא מביאה הלכה נוספת הקשורה להלכות כלי זיין: **תנו רבנן,** ¹⁶
אין מוכרין להן (לגוים) תריסין - מגינים שמחזיקים במלחמה כדי ¹⁷
שלא יפגעו בהם החיצים. ויש אומרים, מוכרין להן תריסין. ¹⁸
 מבררת הגמרא: **מאי מעמא** של האוסרים למכור להם מגינים. ¹⁹
אלימא משום דמגנו עליהו - אם נאמר משום שהם מגינים עליהם ²⁰
 מחיצים, והמוכרם להם גורם להם חיות. **אי הכי** - אם כך **אפילו** ²¹
חייבי ופשערי נמי לא - גם חטים ופשעים יאסר למכור להם מטעם ²²
 זה. ²³
 משיבה הגמרא: **אמר רב,** באמת הטעם הוא משום שעל ידי מכירת ²⁴
 המגינים גורמים להם לחיות, ואין קושיא ממכירת חטים ²⁵
 ופשעים, כי אף בהם, ²⁶

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' ב

לקיזן - בתנאי שהגוי יקצצנו, ואין חוששים שישהה ולא יקצוץ. ⁸
גמרא ⁹
 הגמרא מבררת מנין שאין מוכרים במחבור לקרקע. שואלת ¹⁰
 הגמרא: **מנהני מילי** - מהיכן למדנו דברים אלו, שאסור למכור ¹¹
 לעובדי כוכבים במחבור לקרקע. משיבה הגמרא: **אמר רבי ירמיה** ¹²
הנינא, ¹³

קמלאות - שרשראות ונזמים ונזמיות. **רבי אליעזר אומר,** אמנם ¹
 אסור לעשותן בחינם, אבל **בשכר מותר,** כיון שאין זה עיקר עבודה ²
 זרה. ³
אין מוכרין להם פירות, תבואה או אילנות כשהם במחבור לקרקע, ⁴
 כיון שכל המחבור לקרקע נחשב בקרקע, ואסור למכור קרקע ⁵
 לגוי. **אבל מוכר הוא משקצין** - לאחר שיקצצנו. **רבי יהודה חולק** ⁶
ואומר, מותר למכור להם אפילו במחבור, אם מוכר הוא על מנת ⁷

בס"ד. משיחות אור ליום ד' פרשת יתרו, חמשה עשר בשבט ה'תשמ"ח.

הגוף ומנהיגם גם לאחר התפשטות והתלבשות
החיות באברים¹² - הרי זה זמן מסוגל ביותר
לקבלת החלטות טובות (והתחלת קיומן תיכף
ומיד) על כל השנה כולה, להוסיף ביתר שאת
וביתר עוז בכל עניני העבודה ד"האדם עץ השדה",
הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לפעולה על הזולת -
"עץ פרי גו' אשר זרעו בו"¹³, "גרעני כל פרי
שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן"¹⁴, היינו,
שפעולתו היא באופן שמצמיחה פירות ופירי
פירותיהן עד עולם¹⁵.

ב. ובפרטיות יותר - לא רק כללות העבודה
ד"האדם עץ השדה", אלא עבודה מיוחדת הקשורה
עם תכונת ה"אילן" דוקא:

בחמשה עשר בשבט שהוא "ראש השנה לאילן"
- "נוהגין¹⁶ להרבות בו במיני פירות של אילנות"¹⁷,
ובפרט מיני פירות¹⁸ שנשתבחה בהם ארץ ישראל
- "גפן ותאנה ורימון גו' זית שמן ודבש"¹⁹ ("דבש
תמרים"²⁰).

והנה, העילוי המיוחד ד"אילן" לגבי "תבואה"
("חטה ושעורה"¹⁹) - ש"תבואה" היא דבר
המוכרח לקיומו של האדם, משא"כ "אילן"

ובישראל גופא (בעבודתם) - שהתחלת כל הענינים היא
בתורה (שאף היא "נקראת ראשית" - "בראשית", ב' ראשית,
תורה וישראל שנקראו ראשית (פירש"י שם)), ובפשטות, שלפני
כל פעולה ופעולה צריך יהודי להסתכל בתורה ("אסתכל
באורייתא") לדעת את המעשה אשר יעשה, ומהלימוד בתורה
נמשך בנוגע למעשה, ובא בפועל בכל פרט ופרט לפי ענינו.
(12) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח, א ואילך. עט"ר שער ר"ה
בתחילתו. ד"ה ארבעה ר"ה הם כו' תשמ"ה. ועוד.

(13) בראשית א, יא.

(14) פירש"י עה"פ.

(15) לשון חז"ל כתובות רפ"ט. ועוד.

(16) מג"א או"ח סקל"א סקט"ז. השלמה לשו"ע אדה"ז שם
ס"ח.

(17) ויש נוהגים (ובפרט אצל הספרדים) לומר ליקוטים מתנ"ך
וזהר כו' (נדפסו בס' פרי עץ הדר - וניציאה, תפ"ח (וכמ"פ
לאח"ז)), המדגישים העילוי דפירות האילן. וראה אנציק'
תלמודית ערך חמשה עשר בשבט בסופו. וש"נ.

(18) משא"כ "חטה ושעורה" - תבואה, שראש השנה למעשה
תבואה הוא (לא בחמשה עשר בשבט, כר"ה למעשה אילנות,
אלא) באחד בתשרי (בסמך בהערה 1).

(19) עקב ח, ח.

(20) רמב"ם הל' ברכות פ"ח ה"ג.

א. חמשה עשר בשבט הוא אחד מ"ארבעה
ראשי שנים" - "ראש¹ השנה לאילן"². בחמשה
עשר³ בו" (בשבט⁴).

וביאור ענינו בעבודתם של ישראל:

כתיב⁵ "כי האדם עץ השדה", ודרשו חז"ל⁶
"אם תלמיד-חכם הגון הוא, ממנו תאכל", היינו,
שתלמיד-חכם נמשל לאילן עושה פרי - "מאי פירי
מצוות"⁷, "פירותיהם של צדיקים" (ועמך כולם
צדיקים⁸) מעשים טובים⁹, והרי "גדול תלמוד
שמביא לידי מעשה"¹⁰.

ומכיון שחמשה עשר בשבט הוא "ראש השנה
לאילן" - "ראש (לא רק תחילת) השנה" דייקא,
היינו, שכולל ומשפיע חיות בכל השנה כולה,
בדוגמת ה"ראש"¹¹ הכולל את החיות של כל אברי

(1) ר"ה בתחילתה - כדעת ב"ה, שהלכה כמותם (ראה רמב"ם
הל' תרומות פ"ה ה"א. הל' מע"ש פ"א ה"ב).
(2) ובלשון הרגיל (ע"ד מאד"ל "פוק חזי מאי עמא דבר" -
"ראש השנה לאילנות". וכן כותב אאמ"ר (לקוטי לוי"צ אגרות
ע' תיג): "ראש השנה לאילנות... אילנות לשון רבים כו" - אף
שלפנ"ז מבאר הגימטריא ד"אילן" (לשון יחיד, כלשון המשנה).
ראכ"מ.

(3) שבו "קיימא סיהרא באשלמותא" (זהר פרשתנו פה, א),
משא"כ שאר ראשי-שנים שהם באחד לחודש. ודוגמתו בישראל
- ש"מונין ללבנה" (סוכה כט, א) ו"דומין ללבנה" (ראה סוכה
שם. ב"ר פ"ו, ג) - שלמות עבודתם של ישראל, מעין ודוגמא
והכנה לשלימות דלעתיד-לבוא - "והי' אור הלבנה כאור החמה
וגו' כאור שבעת הימים" (ישעי' ל, כו).

(4) ראה לקוטי לוי"צ שם: "אילן במלואו אל"ף יו"ד למ"ד
נון גימט' שב"ט".

(5) שופטים כ, יט.

(6) תענית ז, א.

(7) סוטה מו, סע"א.

(8) ישעי' ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.

(9) פירש"י ר"פ נח (מב"ר פ"ל, ו).

(10) קידושין מ, ב. וש"נ.

(11) להעיר, שענין ה"ראש" ישנו בכל עניני הבריאה, שתחילה
ישנה התכללות הפרטים בשרשם ומקורם, ואח"כ נמשכים
ומתגלים בציונם הפרטי כו', ובהדגשה יתירה אצל ישראל -
להיותם ראשי הבריאה, שהרי הבריאה כולה היא "בשביל ישראל
שנקראו ראשית" (פירש"י ר"פ בראשית), "ראשית" גם מלשון
"ראש".

(* ולענין, שהקביעות דחמשה עשר בשבט בשנה זו היא - ביום
הרביעי, שנו נבראו וניתלו המאורות באופן ד"שני המאורות הגדולים",
שוים נבראו (בראשית א, טו ובפירש"י).

- 1 שמצמיח פירות שאינם מוכרחים לקיומו של האדם,
2 אלא דברים של תענוג²¹.
- 3 וכהפירוש בנוסח ברכת "בורא נפשות" -
4 ש"חסרון" קאי על הדברים "שהם חסרים וצריכים
5 להם לצורך קיום חיותם, שא"א להם להתקיים
6 זולתם, כגון לחם ומים", ו"על כל מה שבראת
7 להחיות בהן", קאי על "שאר הדברים שבראם
8 להתענג בהם, כגון מיני פירות"²².
- 9 וענינו בעבודת האדם:
- 10 חטה ושעורה - רומזים על העבודה בקיום
11 התומ"צ באופן המוכרח ע"פ דין²³, ואילו פירות
12 האילן רומזים על העבודה בקיום התומ"צ באופן
13 נעלה יותר מהמוכרח ע"פ דין - "ועשית הישר
14 והטוב . . . לפנים משורת הדין"²⁴, ועבודה מתוך
15 תענוג.
- 16 ומזה מובן, שעיקר ענינו של חמשה עשר
17 בשבט, "ראש השנה לאילן", הוא - לא (כ"כ)
18 בנוגע לעניני העבודה המוכרחים ע"פ דין²⁵, דמאי
19 קמ"ל?! אלא גם ובעיקר בנוגע לעניני העבודה
20 שהם באופן של חוספה על המוכרח ע"פ דין, או
21 באופן של תענוג.
- 22 ג. ויש להוסיף בכל זה - בקשר ובשייכות
23 לדורנו זה:
- 24 בדורנו זה נתגלה ענין מיוחד בחודש שבט -
25 שהעשירי שבו, "העשירי יהי' קודש"²⁶, הוא יום
26 ההילולא (גמר ושלמות כל עבודתו) של כ"ק
27 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (כמו שנת"ל בהתוועדות
28 בקשר ליום ההילולא²⁷), ששלימותו - בחמשה
29 עשר בחודש, "ראש השנה לאילן"²⁸, שבו "קיימא
- (21) וגם למד"ח חטה מין אילן היא" (ברכות מ, סע"א) - ה"ה
מוכרח לקיום האדם, ולא תענוג.
(22) טור ושו"ע אדה"ז אור"ח סו"ס רז.
(23) כולל גם הענינים ד"לפנים משורת הדין" שכבר נעשו דין
בשולחן-ערוך - ראה ב"מ ל, ב. וש"נ. וראה רמב"ם הל' דעות
פ"א ה"ה. שו"ע אדה"ז סקנ"ו ס"ג. ועוד.
(24) ואתחנן ו, יח ובפירש"י.
(25) "לאורך קיום חיותם, שא"א להם להתקיים זולתם" -
שהרי התומ"צ "הם חיינו ואורך ימינו".
(26) ל' הכתוב - בחוקתי כז, לב. וראה בהנסמן בלקו"ש ח"ו
ס"ע 290.
(27) שיחת ש"פ בשלח, י"א שבט ס"ב ואילך.
(28) להעיר, ש"אילן" מורה על תכונת הצמיחה והגידול, כידוע
שעיקר ושלמות הצמיחה היא באילנות דוקא (ראה תו"ח
- 30 סיהרא באשלמותא"²⁹.
- 31 ובנוגע ליום ההילולא, מודגש ענין העבודה
32 באופן של תענוג (התוכן ד"ראש השנה לאילן") -
33 כי:
- 34 המאמר שנתן בעל-ההילולא ללמוד ביום
35 ההילולא שלו, התחלתו וראשיתו - "באתי לגני,
36 לגנוני, למקום שהי' עיקרי בתחילה, דעיקר שכינה
37 בתחתונים היתה", היינו, שכללות העבודה
38 להמשיך עיקר שכינה בתחתונים, היא (לא רק
39 באופן של "דירה"³⁰, כלשון הידוע³¹ "דירה לו ית'
40 בתחתונים", אלא יתירה מזה, גם) באופן של "גן"
41 ("לגני"), מקום שצומחים בו אילנות, ומטיילים בו
42 לשם תענוג, היינו, מקום של תענוג (כביכול)
43 להקב"ה, עי"ז שעבודת האדם נעשית אף היא
44 באופן של תענוג³².
- 45 ד. והדגשה יתירה בענין התענוג - ביום
46 ההילולא בשנה זו, שנת ה"ח (ה'שי"ת -
47 ה'תשמ"ח):
- 48 המשך המאמרים של יום ההילולא, כולל
49 עשרים פרקים (עשרים בחינת כתוב³³). ונתפרסם
50 המנהג ללמוד בכל שנה פרק אחד במיוחד, ולאחרי
51 עשרים שנה, חוזרים ומתחילים עוה"פ מפרק
52 ראשון. ועפ"ז, לומדים בשנה זו - שנת ה"ח -
53 פרק י"ח (ח"י³⁴) בפעם השני' ("כפלים לתושיה").
- בראשית כא, סע"ד). ובענין זה מודגשת השייכות לבעל ההילולא
- ששמו* הראשון "יוסף", מלשון חוספה, תכונת הצמיחה
והגידול.
וראה ע"ד הקבלה - לקוטי לוי"צ הנ"ל (הערה 2), עיי"ש.
(29) ראה לעיל הערה 3.
(30) הקשור עם שלימות מציאות האדם, עד כדי כך, שכל מי
שאינו לו בית אינו אדם (ראה יבמות סג, רע"א, ובתורה שאין).
(31) ראה תנחומא נשא טז. ועוד.
(32) דמכיון ש"מה למעלה ממך", שכל הענינים דלמעלה
תלויים בעבודת האדם ("היום יום", י"ג אייר) - נמצא, שעיקר
ושלימות התענוג דלמעלה (נוסף על כללות הענין ד"נחת רוח לפני
שאמרתי ונעשה רצוני") נעשה ע"י העבודה באופן של תענוג
דוקא.
(33) לקו"ת שה"ש לה, ג. וראה ספר הערכים חב"ד ערך
אותיות התורה, אות כ"ף (ע' ע). וש"נ.
(34) ולהעיר מהנ"ל ס"ב בפי' "להחיות", ובפרט בפעם הב'.
- (*) שניתן ע"י הוריו - כ"ק אדמו"ר, חוגתו הרבנית הצדקנית,
שראצ"ט שלה חל בייג שבט, אשר בקשר ליום זה י"ל המאמר השני
(היושבת בגנים) דהמשך ההילולא (כמ"ש ב"כותרת" המאמר).

עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו
את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כו",
שזהו תוכן הלימוד דתורת החסידות, בחי' התענוג
שבתורה.

ו. ובענין זה ניתוסף חידוש מיוחד ע"י בעל
ההילולא דעשירי בשבט:

התאריך של יום ההילולא – עשירי בשבט -
רומז שהסך-הכל ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו"⁴³
של בעל-ההילולא, הוא השלימות (עשירי, מספר
השלם)⁴⁴ של שבט, אשר "בעשתי עשר חודש גו'
הואיל משה באר את התורה"⁴⁵, "בשבעים
לשון"⁴⁶, ודוגמתו אצל בעל-ההילולא⁴⁷ - משה
רבינו שבדורנו - אשר מהחידושים שלו בהפצת
פנימיות התורה כפי שנתגלה בתורת החסידות הוא
- "באר את התורה", "בשבעים לשון", היינו,
לגלות ולהפיץ עניני תורת החסידות גם עבור אלה
שאינם מבינים לעת-עתה לשון הקודש, שלכן יש
צורך לתרגם להם עניני התורה - גם בחינת התענוג
שבתורה - בלשון עם ועם, "בשבעים לשון"⁴⁸.

וגם ענין זה מרומז בשיעור היומי ברמב"ם⁴⁹ -
"כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי
הארץ . . מגלים להם רז זה (עבודה מאהבה, אשר
"אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו") מעט
מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת, עד ששיגוהו
וידעוהו ויעבדוהו מאהבה", היינו, שיש צורך
"לתרגם" עניני ידיעת ה' ואהבתו (תורת החסידות)
ב"לשונם" של "קטנים" ו"עמי הארץ", תוכן הענין
ד"שבעים לשון".

ז. ויש להוסיף עוד ענין בנוגע לפעולתו של
בעל-ההילולא בתורת החסידות - בהמשך
להמדובר גם בהתוועדות דיום ההילולא⁵⁰, אלא

ובפרק י"ח - הפרק השייך לשנה זו - מסיים
וחותם בבחינת פנימיות הכתר, בחי' עתיק, בחי'
שלמעלה מציוור אדם, "לית שמאלא בהאי
עתיקא"³⁵, ודוגמתו בעבודת האדם - עבודה מתוך
תענוג (פנימיות הכתר), שהיא למעלה ממדידה
והגבלה ולמעלה משינויים (מכיון שקשורה עם
בחינת "נצח ישראל"³⁶).

ה. והנה, ההוספה בעבודה באופן של תענוג
שלוקחים מ"ראש השנה לאילן" צריכה להתבטא
לכל-לראש בלימוד התורה³⁷ - עיקר ענינו של
תלמיד-חכם שנמשל ל"אילן" - לימוד התורה
מתוך תענוג.

ובעומק יותר - בחינת התענוג שבתורה:

בתורה גופא - יש ענינים המוכרחים שהם
בדוגמת "לחם ובשר", "לידע האסור והמותר
וכיוצא בהם משאר המצוות"³⁸, ויש ענינים שהם
באופן של תענוג, בדוגמת פירות האילן - ובפרט
"לטייל"³⁸ בפרדס³⁹. ומכיון שחמשה עשר בשבט
הוא "ראש השנה לאילן", צריכה להיות הדגשה
יתירה בנוגע לבחינת התענוג שבתורה - פנימיות
התורה, כפי שבאה באופן של הבנה⁴⁰ והשגה
בתורת חסידות חב"ד⁴¹.

ויש לקשר זה עם שיעור היומי ברמב"ם - סוף
הלכות תשובה (וספר מדע⁴²) - "צריך האדם ליחד

(35) זח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א.

(36) ש"א טו, כט.

(37) להעיר משיעור היומי בחומש - "בחדש השלישי גו' באו
מדבר סיני ויחן גו' נגד ההר" (יתרו יט, א"ב) - התחלת הענין
דמתן-תורה.

(38) רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ד.

(39) נוסף על לימוד הענינים המוכרחים לקיום מצות אמונת
ה', ידיעת ה', אהבתו ויראתו כו', שלכן הקדים הרמב"ם ענינים
אלו בד' פרקים ראשונים דהלכות יסודי התורה, להיותם ה"יסוד"
ללימוד "לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר מצוות", ואין
זה נכלל ב"לטייל בפרדס" (טיול של תענוג) לאחר ש"נתמלא
כריסו לחם ובשר" (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 121 ואילך.
ועוד).

(40) להעיר מענין התגלות עתיק בבניה (לקו"ת דברים נז, א.
ועוד).

(41) להעיר שהנקודה העצמית דתורת החסידות היא - המשכת
אור חדש מבחי' פנימיות הכתר, עד לבחי' פנימיות עתיק כו'
(ראה בארוכה 'קונטרס ענינה של תורת החסידות'. ושי"נ).

(42) והמשך השיעור - התחלת ספר אהבה. וי"ל בביאור
המשך הדברים - ע"פ מ"ש הרמב"ם בסוף ספר מדע "אינו אוהב
הקב"ה אלא בדעת שידעוהו, ועל פי הדעה תהי' האהבה", היינו,
שבהמשך (לספר) מדע בא (ספר) אהבה.

(43) לשון אדה"ז באגה"ק סז"ך וביאורו. - והמשך הל' "אשר
עבד כל ימי חייו" - שהם שבועים שנה (תר"ם - תש"י).

(44) ראב"ע שמות ג, טו. פרדס ש"ב.

(45) דברים א, ג"ה.

(46) פירש"י עה"פ.

(47) ומרומז גם בשמו: "יוסף" - ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר",
לעשות מ"אחר" "בן", ע"ז שמגלים עבורו (בהיותו עדיין במעמד
ומצב ד"אחר) את בחינת התענוג - "יצחק" - שבתורה.

(48) ראה גם שיחת ש"פ וישב שנה זו ס"ה. ועוד.

(49) שם הלכה ה.

(50) קונטרס משיחות ש"פ בשלח, י"א שבט ס"ד. וראה גם
שיחת אור ליום ג' כ"א שבט - ב"יחידות" כללית לאורחים
שיחיו.

שניתן הכח לכאֹ"א למצוא המענה ב"תורה 31
אור"י⁵⁷, כאמור, ובפרט ע"פ הדרכת ה"רב". 32
ועד"ז בנוגע לשאר השאלות שבהם ישנו מענה 33
ברור ב"תורה אור", ולדוגמא: שאלות בעניני 34
רפואה - ציווי והוראת התורה "ונשמרתם מאד 35
לנפשותיכם"⁵⁸, ע"י קיום הוראת הרופא⁵⁹, "ורפא 36
ירפא, מכאן שניתנה רשות (ונתנת-כח) לרופא 37
לרפאות"⁶⁰, ככל פרטי הדינים שנתבארו בהלכות 38
נזקי גוף ונפש, והלכות שמירת גוף ונפש, "בלשון 39
ברורה ודרך קצרה" - בספרו של הרמב"ם⁶¹, 40
בשולחן-ערוך של הבית-יוסף⁶², ומקצתם וחלקם⁶³ 41
הגיעו לידינו גם בשו"ע אדה"ז: שאלות בעניני 42
פרנסה ומסחר וכיו"ב⁶⁴ - ע"פ הוראת התורה 43
ו"תשועה ברוב יועץ"⁶⁵, החל מהתייעצות עם 44
ידידים מבינים. ועד"ז בשאר ענינים דוגמתם, 45
כמדובר בפרטיות בהתוועדות ביום הש"ק, ו"תן 46
לחכם ויחכם עוד"⁶⁶. 47

ועוד ועיקר: ע"י ההתקשרות האמיתית לנשיא 48
הדור, בלימוד תורתו ובמעשה בפועל הליכה 49
בדרכיו ואורחותיו כו', כדבעי למיעבד⁶⁷, והנשיא רק 50
הוי' אלקיו עליו⁶⁸ - אזי, מלכתחילה אין צורך 51
לילך לרופאים, מכיון שאז הרפואה היא מהקב"ה 52

שחוזרים על הדברים עוד הפעם בהזדמנות זו, 1
כששומעים את הדברים הנאמרים (ברגע כמימרא) 2
גם במקומות נוספים, עד לקצוי תבל. 3
ובהקדמה: בעל-ההילולא מבאר בכמה 4
ממאמריו ושיחותיו⁵¹, אשר מלמד ומחנך ומורה 5
דרך אמיתי⁵², הוא שפועל שחשוי התלמיד נעשים 6
כחושי הרב, ועאכו"כ שמעשיו והנהגותיו של 7
התלמיד הם כמעשיו והנהגותיו של הרב. 8
ועד"ז בנוגע לבעל-ההילולא עצמו - שלאחרי 9
פעולתו בהפצת המעיינות חוצה במשך חיים חיותו 10
בעלמא דין, ולאחרי הסתלקותו יתיר מבחיהו⁵³ 11
נתן ("בעין יפה"⁵⁴) לכאֹ"א מתלמידיו וההולכים 12
באורחותיו כו' את הכחות הדרושים ללכת בדרך 13
ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו⁴³, עד 14
לדרגה זו שחשוי התלמיד נעשים כחושי הרב. 15
ולכן, יכולים למצוא בתורתו תשובות ועצות 16
בכל עניני עבודת ה' כפי שהם מוארים במאור 17
שבתורה זוהי תורת החסידות, ובמילא אין צורך 18
לשאול בענינים אלה, כי-אם לעיין ולהתעמק 19
בתורת החסידות שלו, שבה ימצא מרגוע לנפשו 20
ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'⁵⁵, 21
ובפרט כשמקיים גם הוראת המשנה⁵⁶ וציוויה 22
ע"פ ע"פ רב", כי ה"רב" יעזור לו למצוא את 23
התשובה והעצה הנכונה, ללא ה"שוחד" דאהבת 24
עצמו כו'. 25

ואם הדברים אמורים בנוגע לשאלות בעניני 26
עבודת ה' וגם ע"פ דרך החסידות, לפנינו משורת 27
הדין - בנוגע לענינים שנכללים בגדר החיוב שע"פ 28
דין, לא רק מצד מדת ודרך החסידות, על-אחת- 29
כמה-וכמה שאין צורך לשאול אודותם, מכיון 30

(57) משלי ו, כג.
(58) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א.
(59) ומה טוב - רופא ידיד, שמתעניין בטובתו כו'.
(60) ברכות ס, סע"א. וש"נ. שו"ע יו"ד רס"ל.
(61) כולל גם - בספר המדע (שמסיימים עתה בשיעור היומי),
שבהלכות דעות שבו נתבארה ההנהגה הראוי' לשמירת בריאות
הגוף, עד כדי כך, ש"כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, אני
ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו", ואינו צריך לרופא כו' (פ"ד ה"כ).
ועד"ז בשו"ע אדה"ז חלק אורח-חיים (סקנ"ה ס"א) - "מצוה
להנהיג עצמו בהנהגה טובה לשמור בריאותו כו' (מרמב"ם הל'
דעות רפ"ד).
(62) להעיר, שהשנה היא שנת החמש-מאות להולדתו (וראה
גם שיחת ש"פ ויגש שנה זו ס"ח. ועוד).
(63) ולהעיר, אשר העצם כשאתה תופס במקצתו (או
"בחלקו") אתה תופס בכולו (כש"ט הוספות סקט"ו. וש"נ).
(64) וי"ל, שגם בנוגע לעניני הרשות, יש הוראות בתורת
החסידות דנשיא הדור, ובפרט ע"פ הידוע (ראה קונטרס ענינה
של תורת החסידות ס"כ, ו"ש"נ) שגילוי היחידה הוא בד' אמות
שמחוץ להאדם, וד"א של אדם קונות לו בחפצי העולם (כירור
עניני העולם).
(65) משלי יא, יד. כד, ו.
(66) שם ט, ט.
(67) ראה כתובות סז, רע"א.
(68) ראה הוריות יו"ד, א - במשנה. רמב"ם הל' שגגות פט"ו
ה"ו.

(51) ראה לדוגמא: סה"מ תש"ט ע' 15 (הב'). תשי" ע' 13.
ועוד.
(52) כמו המלמד (כביכול) הראשון - הקב"ה - "מלמדך
להועיל" (ישעי' מח, יז). שאפילו ע"י ההכנה ללימוד (עוד לפני
הלימוד עצמו), "ויחן שם ישראל נגד ההר", כדי לקבל התורה,
נעשה אצל ישראל ענין האחדות, "ויחן" לשון יחיד, "כאיש אחד
בלב אחד" (פרשחני יט, ב ובפירש"י (שיעור היומי). וראה לקמן
ס"ט), בדוגמת האחדות דהקב"ה - "למהוי אחד באחד" (תניא
פ"ב). היינו, שחשיהם של בניי נעשו כחושי הרב, כביכול,
הקב"ה.
(53) זח"ג ע"א, ב. אגה"ק שם.
(54) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
(55) ע"ד לשון אדה"ז בהקדמתו לספר התניא.
(56) אבות פ"א מ"ר טז.

34 - שהרי ע"פ דין תורה יש לסמוך על ה"חזקה" 34
 35 שבית-הדואר שבהשגחת מלכות המדינה מביא 35
 36 המכתבים, וה"חזקה" שממלאים את הבקשות כו' 36
 37 שבמכתבים, כנ"ל (נוסף על המענה הכללי, ע"פ 37
 38 תורה, בכל הענינים האמורים לעיל).

39 ח. ונחזור לעניננו – הנתינת-כח ד"ראש השנה 39
 40 לאילן" ללימוד התורה מתוך תענוג, שיש בזה ענין 40
 41 נוסף השייך במיוחד לדורנו זה:

42 כשם שגילוי פנימיות התורה בדורות 42
 43 האחרונים, עד לגילוי והפצת תורת החסידות 43
 44 באופן ד"באר את התורה", "בשבעים לשון", הוא 44
 45 מתקן ירידת הדורות⁷⁶, "אכשור דרי" (בתמי')⁷⁷ - 45
 46 הרי, בגלל ירידת הדורות צריך לחפש דרכים ועצות 46
 47 לעודד ולחזק ולהוסיף בלימוד התורה בכלל.

48 ומעצות לזה - עידוד להוציא-לאור ולהדפיס 48
 49 קובצי 'חידושי תורה':

50 בדורות שלפנינו נהגו בנוגע ל'חידושי תורה' 50
 51 (אפילו כשאנים בהלכה למעשה, אלא בדרך פלפול 51
 52 בלבד), הן בנוגע לכתיבה, ועאכו"כ בנוגע לפרסום 52
 53 בדפוס, והתנהגו באופן ש"לא כל הרוצה כו' 53
 54 יטול"⁷⁸, אא"כ לאחר כו"כ תנאים המוכיחים 54
 55 שחידושים אלה מכוונים לאמיתתה של תורה כו'⁷⁹.

56 אבל מפני ירידת הדורות, עד לדורנו זה, 56
 57 שצריכים לעודד ולחזק ולהוסיף בכל הקשור 57
 58 ללימוד התורה - כדאי ונכון ויש צורך לעודד ולזוז 58
 59 את אלה השייכים לחדש בתורה⁸⁰, אשר גם אם 59
 60 אינם בטוחים לגמרי שחידושיהם מכוונים 60
 61 לאמיתתה של תורה⁸¹, הנה, לא זו בלבד שלא 61
 62 ימנעו מכתבתם, אלא אדרבה - ישתדלו לכותבם, 62
 63 ויתירה מזה - לפרסמם בדפוס (בקובץ מיוחד 63
 64 בפ"ע, או בקובץ הכולל גם 'חידושי תורה' של 64
 65 אחרים), ולא רק בין חבריהם ותלמידיהם, אלא גם

1 בעצמו (שלא ע"י רופא בשר-ודם), וכש"אני ה' 1
 2 רופאך", אז "כל המחלה גו' לא אשים עליך" 2
 3 (מלכתחילה)⁶⁹; ועד"ז בעניני פרנסה ומסחר 3
 4 וכיו"ב - אין צורך לחפש אחר ידידים מבינים כדי 4
 5 להתייעץ עמהם, מכיון שהקב"ה בעצמו נותן לו 5
 6 במחשבתו את הרעיון והעצה הנכונה.

7 ובנוגע לבקשות של ברכה, פדיונות וכו' - 7
 8 חוזרים ומודיעים עוה"פ שבענינים אלה הרי ישנה 8
 9 ה"חזקה"⁷⁰ שימשיכו בעוה"י למלא את הבקשות 9
 10 כו' - להביאם להציון דכ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר 10
 11 נשיאי ישראל, "לא זו בלבד שלא יפרדו מעל צאן 11
 12 מרעיתם, הנה עוד מתרפסים להדום כסא מרום 12
 13 להתייצב לפני הוד א-ל רם ונשא, להגן על עם 13
 14 ישורון"⁷¹, ובלשון חז"ל⁷² "מה להלן עומד 14
 15 ומשמש, אף כאן עומד (במרום⁷³) ומשמש" - 15
 16 ולעשות ולפעול להתברך מהקב"ה, מקור הברכות, 16
 17 בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר, כל אחד ואחת 17
 18 בכל המצטרך לו בכלל ובפרט, בגשמיות 18
 19 וברוחניות גם יחד.

20 ובהמשך לזה - כאן המקום לאשר עוד-הפעם 20
 21 קבלת הפדיונות, המכתבים, כולל מכתבי ברכה, 21
 22 הדו"ח"ים ע"ד הפעולות טובות בהפצת היהדות 22
 23 והמעיינות כו', וכל כיו"ב (הן אלה שהגיעו במשך 23
 24 ימי סגולה אלה, והן אלה שהגיעו לפנ"ז) - אישור 24
 25 כללי (שיש בו עילוי לגבי אישור לכאו"א בפרטיות), 25
 26 ובמעמד הציבור, "ברוב עם", ובמקום קדוש, בית- 26
 27 כנסת ובית-מדרש, בית שמגדלין בו תורה 27
 28 ושמגדלין בו תפילה⁷⁴, וכן צדקה וגמ"ח⁷⁵, ובפרט 28
 29 - בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, 29
 30 בעל-ההילולא דעשירי בשבט.

31 ועוד וג"ז עיקר - שאין צורך אפילו באישור 31
 32 כללי, מכיון שישנו כבר אישור בתוקף הכי גדול 32
 33 ונעלה, האישור של תורתנו, תורת-אמת ותורת-חיים

(76 ראה לקו"ש ח"ל ע' 171 ואילך. וש"נ.

(77 יבמות לט, ב (ובפירש"י). וש"נ.

(78 לשון המשנה - ברכות טז, ב.

(79 ראה קונטרס עץ החיים פכ"ז ואילך.

(80 ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב, שבחיוב ד"תלמוד

נכלל גם "לחדש חידושי הלכות רבות לפי רוחב שיש בלבד וישוב דעתו". וראה זח"א יב, ב: "לאפשא לה". וראה גם אגה"ק סכ"ו (קמה, א): "כל איש ישראל יוכל . . . לחדש . . . הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה והן בנסתר, כפי בחי' שורש נשמתו, ומחוייב בדבר".

(81 להעיר מירושלמי סוף ברכות: פיטטיא דאורייתא טבין.

(69 בשלח טו, כו.

(70 כולל גם ה"חזקה" של "בית-הדואר" - שיש לו התוקף ד"דינא דמלכותא" - שממלא את תפקידו להביא את המכתבים כו'.

(71 אג"ק שלו ח"א ע' קמא.

(72 סוטה יג, ב.

(73 רמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש. וראה זח"א קלג, רע"א.

(74 מגילה כז, רע"א.

(75 ג' הקוין-עמודים שעליהם "העולם עומד" (אבות פ"א מ"ב).

35 ופשיטא - שהענין ד"קנאת ספרים", כאו"א
36 שישנה בו, אינה מביאה אותו לרגש דהיפך
37 האהבה, ח"ו [ואין צריך לשלול הענין דהרמת יד,
38 רחמנא-ליצלן, שהרי "הידים ידי עשו" הם היפך
39 בתכלית ד"הקול קול יעקב"⁹², לימוד התורה בכתי
40 כנסיות ובתי מדרשות⁹³], אלא התוצאה מהענין
41 ד"קנאת ספרים", היא - כהודעת התורה - "תרבה
42 חכמה"⁹⁴.

43 ומוכן, שענין זה הוא לא רק בנוגע לתלמידים
44 בינם לבין עצמם, אלא גם בנוגע ליחס דתלמיד
45 ורבו.

46 ובהקדמה: בהמשך הסוגיא ש"האדם עץ
47 השדה" קאי על "תלמיד-חכם" - איתא: "אמר רב
48 נחמן בר יצחק, למה נמשלו דברי תורה כעץ,
49 שנאמר⁹⁵ עץ חיים היא למחזיקים בה, לומר לך,
50 מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמיד-חכמים
51 קטנים מחדדים את הגדולים, והיינו דאמר רבי
52 חנינא: הרבה למדתי מרבתי, ומחבירי יותר
53 מרבתי, ומתלמידי יותר מכולן"⁹⁶.

54 ולכן, כאשר תלמיד שואל אצל רבו שאלה
55 וקושיא על דבריו (כפשוט בלשון של כבוד, ככל
56 פרטי ההלכות דכבוד רבו⁹⁷), ע"פ הוראת חז"ל⁹⁸
57 "לא הביישן למד" - צריך גם הרב לקיים את
58 המשך ההוראה⁹⁸ "לא הקפדן מלמד", היינו, לא
59 לכעוס ולרגוז בו, אלא לתרץ את השאלה
60 והקושיא, ואם רואה שהתלמיד צודק בדבריו -
61 עליו לחזור בו, ולהודות לו על שהעמידו על
62 האמת.

63 ובפרטיות יותר: כשהרב אומר דבר-תורה
64 ושואלים אותו בזה או גם מקשים כזה - הוא

1 בין לומדי תורה בכלל, וטעם הדבר - מכיון שרואים
2 במוחש, מעשה רב⁸², שע"ז ניתוסף חיות ותענוג
3 בלימוד התורה (הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לאחרים
4 - "קנאת ספרים תרבה חכמה"⁸³), שזוהי הבחינה
5 המאמת את הצורך וההכרח שבדבר.

6 ולכן, בעמדנו ב"ראש השנה לאילן", יש לעורר
7 ולזרז ע"ד ההשתדלות להוסיף גם בשטח של
8 הוצאה-לאור של קובצי 'חידושי תורה', וכפי שראו
9 בפועל בעבר - ע"ז יתוסף בשקידה והתמדה, עיון
10 ויגיעה כו', אצל לומדי התורה, וע"ז יתוסף ג"כ
11 (יגיעת ומצאת⁸⁴) ביכולתם לחדש בתורה ולהעלות
12 חידושיהם בכתב ובדפוס, חידושים שיהיו ראויים
13 לעלות על שולחן מלכים - "מאן מלכי רבנן"⁸⁵,
14 לאחר שיעברו ביקורת ע"י ה"מערכת", בבחינת
15 "עשה לך רב".

16 ולהעיר, שאף שהתענוג שבלימוד זה הוא
17 לכאורה לפעמים באופן ד"שלא לשמה" - הרי, גם
18 בענין זה ישנה הוראה בשיעור היומי ברמב"ם⁴⁹:
19 "אמרו חכמים⁸⁶ לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו
20 שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה",
21 היינו, שסוכ"ס יבוא מזה ללימוד התורה לשמה,
22 מאהבת ה', "בדעת שידעוהו".

23 ט. ויש להוסיף ולהדגיש דבר המוכן ופשוט
24 בלאה"כ, אלא שמצד ירידת הדורות, יש צורך
25 להבהיר גם ענין זה:

26 כללות ענין "פלפול התלמידים"⁸⁷, כתיבת
27 והדפסת 'חידושי תורה' וכו', צריך להיות מתוך
28 אהבת ישראל ואחדות ישראל - תנאי עיקרי לקבלת
29 התורה, כמ"ש בשיעור חומש היומי "ויחן שם
30 ישראל נגד ההר"⁸⁸, "ויחן" לשון יחיד, "כאיש
31 אחד בלב אחד"⁸⁹, שאז "אמר הקב"ה . . הרי
32 השעה שאתן להם את תורת⁹⁰", ועד להשלימות
33 שבזה - כדרך "תלמידי-חכמים שבארץ ישראל
34 שמנעימין (ענין התענוג) זה לזה בהלכה"⁹¹.

(92) תולדות כז, כב.

(93) ראה ב"ר פס"ה, כ.

(94) ולהעיר מסוף שיעור הרמב"ם דערב ט"ו בשבט - "באותו
הימים (ימות המשיח) תרבה . . החכמה כו'" (הל' תשובה ספ"ט).

(95) משלי ג, יח.

(96) וראה גם רמב"ם הל' ת"ת ספ"ה "צריך אדם להזהר
בתלמידיו ולאזהבם שהם הבנים המהנים לעולם הזה ולעולם
הבא. התלמידים מוסיפים חכמת הרב ומרחיבים לבו, אמרו
חכמים הרבה חכמה למדתי כו' ומתלמידי יותר מכולם . . תלמיד
קטן מחדד הרב, עד שיוציא ממנו בשאלותיו חכמה מפוארה".

(97) ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ה. שו"ע יו"ד סרמ"ב. ועוד.

(98) אבות פ"ב מ"ה. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ה. הל' ת"ת
לאדה"ז פ"ד ה"ח.

(82) שבת כא. א. וש"נ.

(83) ב"ב כא, סע"א. כב, רע"א.

(84) מגילה ו, ריש ע"ב.

(85) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רגג, ב ברע"מ.

(86) פסחים ג, ב. וש"נ.

(87) אבות פ"ו מ"י.

(88) יתרו י"ט, ב.

(89) פירוש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.

(90) ויק"ר פ"ט, ט. דא"ז פ' השלום.

(91) סנהדרין כד, א.

דמסכת אבות¹⁰⁷ - "על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום", ו"מעמידו על האמת, מעמידו על השלום", עד ל"המחכים את רבו" - הם ממ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם⁸⁷.
 י. ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד התורה, כולל הענין ד"פלפול התלמידים", כולל גם הענין ד"המחכים את רבו" - יקויים דבר המשנה באבות ש"מביא גאולה לעולם" (המעלה המ"ח - "האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם"), החל מגאולה באופן ד"אכתי עבדי אחשוורוש אנן"¹⁰⁸ (כגאולת פורים, שממנה למדים הענין ש"מביא גאולה לעולם"), ותיכף "מיסמך (סמיכה כפשוטה) גאולה לגאולה"¹⁰⁹ - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹¹⁰.
 ואז יהי' גם הענין ד"עץ השדה", בתכלית השלימות - "אפילו אינני טרף עתידין לעשות פירות"¹¹¹, כ"בימי אדה"ר"¹¹², אלא - שאילני טרף יתהפכו לעץ פרי, העילוי דאתהפכא חשוכא לנהורא, ודוגמתו בעבודת האדם - "האדם עץ השדה" - שלימות התשובה¹¹³, באופן דאתהפכא - "זדונות נעשו לו כזכויות"¹¹⁴, ועד לעבודת התשובה של צדיקים¹¹⁵ - "משיח אתא לאתבא צדיקאי בתיובתא"¹¹⁶.

ובפשטות ממש - גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, אשר "קהל גדול"¹¹⁷, ובהדגשה יתירה בשנה זו - שנת הקהל, "הקהל את העם,

עונה, ע"פ הוראת התורה⁹⁹ "דברי חכמים בנחת נשמעים", ומודיע מקור חידושו בתורה ("מנא הני מילי")¹⁰⁰, או אומר שענין זה הוא חידוש משלו, וממשיך שעפ"ז 'דבר משנה' הוא, אשר כשהתלמיד מקשה על דבריו: "אם הלכה - נקבל, ואם לדין - יש תשובה"¹⁰¹.

7 ופשוט, שכאשר התלמיד שואל קושיא חזקה שמערערת את חידושו של הרב, ולרב אין תשובה על שאלת התלמיד - אין זו הדרך לדחותו בקש, ועאכור"כ שלא לרגוז עליו כו' ולגרשו מעל פניו, ח"ו,

12 [ואין צריך לשלול ענין של הרמת יד, רחמנא-ליצלן, מצדם של תלמידים שירצו "להגן", כביכול, על כבוד רבם - שהרי כבוד הרב אינו יכול להיות בדרך שהוא היפך התורה, רחמנא-ליצלן, לנצל ענין של תורה (הדין דכבוד רבו) בתור "כלי זיין" להלחם בתורה, רח"ל היל"ת].

18 אלא אדרבה - כדרכם של גדולי ישראל, כפי שמצינו בפירוש רש"י, רבן של ישראל, שכותב בכ"מ בפירושו על התורה שהוא (גם) ל"בן חמש שנים למקרא"¹⁰² - "לא ידעתי"¹⁰³, ומביא בפירושו¹⁰⁴ שגם משה רבינו "הודה ולא בוש כו'", ולא עוד, אלא להכיר טובה לתלמיד שהעמידו על האמת, וכפי שמצינו בתשובות הרמב"ם שהודה (תירתי משמע) לשואלים על פסקי-הדינים שבספרו, "ודאי אמת כדבריהם . . טעיתי . . וכזה תקנו הנוסחא כו"¹⁰⁵, . . טובה גדולה עשיתם עמדי . . כל מי שימצא דבר ויודיעני טובה יחשב כו"¹⁰⁶.

29 ובלשון המשנה (בסיום וחותרם פרק ראשון)

(99) קהלת ט, יז. רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ה.

(100) ולהעיר, שהמעלה המ"ח מהדברים שהתורה נקנית בהם - "האומר דבר בשם אומרו".

(101) יבמות עו, ב - במשנה. וש"נ.

(102) אבות ספ"ה.

(103) רושמי רשימות מציניים לפירוש"י (עה"ת): בראשית לה, יג. שמות כה, כט. כו, כז. יו"ד. ויקרא ח, יא. יו"ד, טו. יג, ד. במדבר כא, יא. כו, יג. כו, טז. דברים לג, כד. ועוד סוג מיוחד שרש"י כותב "לא ידעתי כו' ד"א כו' ומפרש - או כיו"ב, והם: בראשית ל, יא. לב, טו. מג, יא. שמות כד, יג. כה, כא. כו, יט. כה, ד. ויקרא יד, יד. דברים יח, ב (וראה גם לקו"ש ח"ה בתחילתו).

(104) שמיני יו"ד, כ (מזבחים קא, ריש ע"ב).

(105) שו"ת הרמב"ם ליפסא סכ"ט. ועוד.

(106) שם סו"ס מט.

(107) שענינה - "מילי דחסידותא", וביחד עם זה, שלילת הענין ד"נזיקין" (ראה ב"ק ל, א; "האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין . . מילי דאבות").

(108) מגילה יד, א.

(109) שם ו, סע"ב.

(110) מיכה ו, טו.

(111) כתובות בסופה. תו"כ בחוקותי כו, ד.

(112) תו"כ שם.

(113) להעיר שבשיעור היומי ברמב"ם - סוף (גמר ושלמות) הלכות תשובה, פרק עשירי - מספר השלם (נסמן לעיל הערה 44).

(114) יומא פו, ב.

(115) וי"ל שגם זה נכלל בהענין ד"יוסף ה' לי בן אחר", לעשות מ"אחר" "בן" - כי גם מי שנמצא כבר במעמד ומצב ד"בן", ה"ה עדיין בבחינת "אחר" לגבי דרגה נעלית יותר. בסגנון אחר קצת: ע"י גילוי בחינת התענוג שבתורה ("יצחק") באופן נעלה יותר, מתעלה לדרגת "בן" בעילוי יותר כו'.

(116) הובא בלקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. ועוד. וראה זח"ג

קנא, ב.

(117) ירמ' לא, ז.

הכוללים כל עניני התורה ומצוותי¹²⁵, ומתוך¹²
 שמחה, ובהדגשה יתירה בשנה זו – שנת תשמח,¹³
 עד לשלימות השמחה – "שמחת עולם על¹⁴
 ראשם"¹²⁶, שירה העשירית¹²⁷.
 ולימוד התורה בתכלית השלימות דבחינת¹⁶
 התענוג – "ישקני מנשיקות פיהו"¹²⁸, "סוד טעמי"¹⁷
 ומסתר צפונותי¹²⁹, גילוי טעמי תורה ע"י משיח¹⁸
 צדקנו, שילמד תורה לכל העם, ויתירה מזה – "ולא¹⁹
 ילמדו עוד איש את רעהו גו' כי כולם ידעו אותי²⁰
 למקטנם ועד גדולם"¹³⁰, ועד ש"מלאה¹³¹ הארץ²¹
 דעה את ה' כמים לים מכסים"¹³².²²

האנשים והנשים והטף¹¹⁸, שנעשים מציאות של¹
 "קהל" אחד, ובאופן כזה – "ישוּבו הנה"¹¹⁷,²
 לארצנו הקדושה, כפי שהיא בשלימותה, היינו,³
 ש"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹¹⁹, נוסף על ארץ⁴
 שבע אומות (כנגד שבעה מינים שנשתבחה בהם⁵
 ארץ ישראל), גם ארץ קיני קניזי וקדמוני – ארץ⁶
 ענש אומות, ודוגמתו בעבודה – לא רק העבודה⁷
 דבחי' המדות, אלא גם העבודה דבחי' המוחין,⁸
 חכמה ובינה וכתר¹²⁰ (כולל גם פנימיות הכתר –⁹
 ענין התענוג¹²¹), ו"כספם וזהבם אתם"¹²², החל¹⁰
 מכסף וזהב רוחניים, אהבת ה'¹²³ ויראת ה'¹²⁴,¹¹

(118) וילך לא, יב.

(119) שופטים יט, ח ובפירש"י.

(120) ד"ה אל תצר את מואב לאדהאמ"צ (מאמרי אדמו"ר

האמצעי ע"ס דברים ח"א בתחילתו).

(121) להעיר, שתענוג פועל הרחבה ("ירחיב גו") אפילו
 ב"עצם" כו' – "שמועה טובה תדשן עצם" (משלי טו, ל. גיטין
 נו, ב).

(122) ישעי' ס, ט.

(123) להעיר ששיעור היומי ברמב"ם – התחלת ספר אהבה –
 הוא במצות ק"ש, שענינה – אהבת ה', השורש לכל רמ"ח מ"ע
 (תניא פ"ד), כולל המ"ע דידידת ה', שהיא שורש לכל סס"ה מל"ת
 (תניא שם).

(124) ראה תו"א ר"פ וישב. לקו"ת בהעלותך לב, ד. ובכ"מ.

(125) ראה תניא פ"ד. שם, חינוך קטן.

(126) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

(127) מכילתא בשלח טו, א. תנחומא שם יו"ד. ועוד.

(128) שה"ש א, ב.

(129) פירש"י עה"פ.

(130) ירמ' לא, לג.

(131) ישעי' יא, ט.

(132) סיום וחותם ספר הי"ד. וראה גם הל' תשובה ספ"ט
 (סיום השיעור דערב ט"ו בשבט) – "שנאמר כי מלאה הארץ דעה
 את ה', ונאמר ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו".

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר שלום צבי שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי הפ"נ שלו וכשהייתי ביום ההילולא על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר
 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע קראתיו.

בודאי למותר לבקשו, בקשר לזה שכמה מאנ"ש שבאים מעבר לים קבעו בשבילם הדזוינט
 מקום מושבם בעיר פילאדלפיא, אשר יעזור להם ככל האפשרי וכן ישתדל וימשיך בזה (אריינציען אין
 דעם) את ידידיו ומכיריו שיכולים להועיל להנ"ל בהסתדרות המתאימה וע"פ מרז"ל אין מזרזין אלא
 למזרזין הנה באתי בשורותי אלה לכת"ר שי וגם לבקשו להעדפה בזה.

בברכת הצלחה ולבריאיות הנכונה לו ולזוגתו תחי'.

השלמות לשיחת ט"ו בשבט

בסעיף ה, שצריכה להיות עבודה באופן של תענוג בלימוד התורה:

- 1 ובפרטיות יותר - בנוגע לכל שלושת הקווין שעליהם "העולם עומד", לא רק תורה, אלא גם עבודה וגמילות חסדים;
- 2 עבודה - תפילה, קשורה עם ענין התשובה, שהרי ענין התשובה הוא "שובה ישראל עד הוי' אלקיך"¹, וזהו גם תוכן התפילה - מלשון תפל², חיבור עם הקב"ה, "כעבדא קמי מריה"³, ועד לתכלית השלימות שכל מציאותו של העבד אינה אלא מציאות האדון (כמבואר בארוכה ב'המשך יום-טוב של ראש-השנה שחל להיות בשבת, תרס"ו⁴). והרי "ראש השנה" - כולל גם "ראש-השנה לאילן" - קשור עם ענין התשובה.
- 3 וכן צדקה וגמילות חסדים - הקשורה אף היא עם "ראש השנה"⁵, כולל גם "ראש השנה לאילן".
- 4 ובזה נכלל גם ענין אהבת ישראל ואחדות ישראל (כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפני-זה⁶), כולל גם בקשר ובשייכות לקו התורה, עד לבחינת התענוג שבתורה, פנימיות התורה - "פיוצו מעינותיך חוצה".
- 5 ובכל ענינים אלו צריכה להיות העבודה באופן ד"לפנים משורת הדין", ובאופן של תענוג - מצד נתינת-כח המיוחדת מ"ראש-השנה לאילן", נוסף על נתינת-כח שבעצם הציווי "ועשית הישר והטוב", ציווי שהוא גם לשון של הבטחה⁷.
- 6 וכל זה - אצל כל אחד ואחד מישראל, האנשים והנשים, וכן טף על-ידי-זה שמחנכים אותם באופן שעל-ידם (על-ידי הקטנים) ניתוסף גם אצל הוריהם, "ליתן שכר למביאייהם"⁸, ועד שגם הם (הקטנים) נעשים "נרות להאיר", ולא רק "נרות", אלא גם "מאורות", "מאור הקטן", עד ל"מאור הגדול" - על-דרך ובדוגמת העילוי ד"לפנים משורת הדין" לגבי המוכרח על-פי דין.
- 7 והתחלת הפעולה בכל הנ"ל - בהתוועדות זו, במעמד הציבור, ולא רק עשרה מישראל, אלא כמה וכמה עשירות מישראל, "ברוב עם הדרת מלך"⁹, ובמקום קדוש, בית-כנסת ובית-מדרש, שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה, וכן צדקה וגמילות חסדים - כל שלושה העמודים האמורים לעיל.
- 8 בסעיף ד, בענין השמיעה ברגע כמימרא בכל קצוי תבל:
- 9 וכמדובר כמה פעמים בנוגע לשימוש במכשירים המיוחדים שעל-ידם מתאפשר שמיעת הדברים ברגע כמימרא בכל קצוי תבל - שכל ענין בעולם יש לנצל לעניני קדושה, תכלית בריאתו.
- 10 ועל-דרך מאמר רבותינו ז"ל¹⁰ "לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב, ולמה נברא בשביל בית-המקדש", ועל-דרך-זה בנוגע לכל ענינים טובים שבעולם (וכל עניני העולם), שתכלית בריאתם שישתמשו בהם "בשביל בית-המקדש".
- 11 כלומר, נוסף לציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מישראל¹¹ (האנשים והנשים והטף), "י"ל, ש"ו(ועשו לי מקדש ושכנתי) בתוכם" קאי גם על עניני העולם, שעל-ידי-זה שמשתמשים בהם "בשביל בית-המקדש", נעשה "ושכנתי בתוכם", בעניני העולם.

(7) ראה תו"א תשא פו, ג. ובכ"מ.

(8) חגיגה ג. סע"א. פירש"י וילך לא, יב.

(9) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(10) ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה.

(11) ראה של"ה סט, א. ועוד.

(1) הושע יד, ב.

(2) ראה תו"א תרומה עט. סע"ד, ובכ"מ.

(3) שבת יו"ד, רע"א.

(4) ע' שח ואילך.

(5) ראה לקו"ש ח"ד ע' 369 ואילך, וש"נ.

(6) שיחת ש"פ בשלח ס"ב ואילך.

שם, בענין ההליכה בדרכיו ואורחותיו של נשיא הדור:

- ובהקדמה - שבנוגע לכמה וכמה ענינים והנהגות כו', הדגיש כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שאין זה ענין והנהגה השייכים ל"נשיא", אלא ענינים והנהגות השייכים לכל אחד ואחד מישראל, הן אנשים והן נשים, ובמידה חשובה - גם לטף, עד לקטני קטנים (שבאו לכלל דעה בענין זה).
- וההסברה בזה - שמכיון שמדובר אודות נשיא הדור, אשר "הנשיא הוא הכל" ¹² [כמו שכתוב במשה רבינו, ועל-דרך-זה בנוגע ל"אתפשטותא דמשה שבכל דרא" ¹³], הרי הוא בוודאי מורה-דרך ל"הכל". ונותן כח ל"הכל", ומבטיח ל"הכל" שיצליחו בכל עניני העבודה.
- והבטחה זו - שבוודאי יצליחו בכל עניני העבודה - מוסיפה מרץ וזריזות בעבודה, כטבע האדם (ובפרט בני ישראל, "אתם קרואין אדם" ¹⁴, על שם אדמה לעליון ¹⁵) שהבטחון בהצלחת הפעולה מוסיף מרץ וזריזות בעבודתו, באורך רוחב ועומק כו', אשר על-ידי-זה נוסף עוד יותר בהצלחת העבודה.

שם, להביאם לציון כ"ק מו"ח אדמו"ר:

- להעיר ממאמר הזוהר ¹⁶ (שאומרים בעת ההשתטחות על הציון) "גופא דילהון קדישא" (הדגשת מעלת המקום שבו מנוחתם-כבוד), והמשך המאמר - שענין זה קשור גם עם "נפשא דילהון קדישא, רוחא דילהון קדישא, נשמתא דילהון קודש-קדשים".

שם, בנוגע לבקשת ברכות:

- ויש להוסיף ולהדגיש, אשר לא זו בלבד שהבקשה מתקבלת ונענית על-ידי נשיא דורנו, אלא עוד זאת, שהמענה הוא באופן הפועל אצל מקבל המענה - בין אם שומע את המענה באזניו, ובין אם שומע המענה מצד הענין ד"מזליה חזי" ¹⁷, אבל באופן שמשפיע בפנימיותו, בעניניו והנהגותיו הפנימיים, נוסף על ההשפעה באופן מקיף.
- ובכל ענינים אלו - "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועד לאופן של בזבזו, כמבואר ב'המשך ההילולא' ¹⁸ בענין בזבזו האוצרות על-ידי המלך.
- ולהעיר, שענין זה שייך גם ל"מאן מלכי רבנן" ¹⁹, נשיא דורנו, כי אצל כל נשיא ישנם שני הענינים ד"רב" ו"מלך" ²⁰, ולכן הוא משפיע כל הענינים באופן של בזבזו, מלמעלה מעלה עד אין קץ, למטה מטה עד אין תכלית.

שם, הערה 61, שמירת בריאות הגוף על-פי 'הלכות דעות' שב'ספר המדע':

- ולהעיר, שבתחילת 'ספר המדע' (שבו נכללו 'הלכות דעות') מבאר הרמב"ם ש"כל הנמצאים כו' לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו", כלומר, מציאותם האמיתית של כל הנמצאים היא - "אמיתת המצאו", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע למציאותם של ישראל, "אתם קרואין אדם", על שם אדמה לעליון, שאצלם מודגש ובולט יותר שמציאותם היא - "אמיתת המצאו".
- ויש לומר, שמה שכתב הרמב"ם ב'הלכות דעות' שב'ספר המדע', "כל המנהיג עצמו בדרכים אלו שהורינו, אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו" - כולל גם שהנהגתו היא באופן שחדור בידיעה שמציאותו אינה אלא "אמיתת המצאו".

(17) ראה מגילה ג, סע"א. וש"נ.

(18) באתי לגני תש"י פי"א.

(19) ראה גיטין סב, סע"א. זח"ג רנ"ג, ב ברע"מ.

(20) ראה לקר"ש חי"ט ע' 166 ואילך. וש"נ.

(12) פירש"י חוקת כא, כא.

(13) תקו"ז תס"ט (קב, רע"א. קיד, רע"א).

(14) יבמות סא, רע"א.

(15) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

(16) ח"ג ע, רע"ב.

בסעיף ט, בענין שאלות תלמיד לרבו:

- 1 ובנוגע לעצם הענין של שאלות - הרי, הטענה שמכיון ששמע מרבו כך וכך, אסור לו לשאול "מנא הני מילי", "מהיכן דנתוני", היא היפך התורה:
- 2 הקב"ה הראה בעצמו כיצד צריך להיות דרך הלימוד - שלמד עם משה רבינו לא רק תורה שבכתב, אלא גם "פירושה", תורה שבעל-פה (תורה שבכתב ביום, ותורה שבעל-פה בלילה)²¹, ועל כן צריך לומר שהלימוד היה באופן של שקלא-וטריא (תורה שבעל-פה), שאלה ותיורין כו'.
- 3 ובאופן כזה היה עיקר הלימוד אצל התנאים והאמוראים, עד כדי כך, שהשקלא-וטריא שהובאה בתלמוד אינה אלא "מעט מזעיר" מ"כל פלפול התנאים והאמוראים הראשונים" (כפי שמבאר רבינו הזקן ב'קונטרס אחרון' בהלכות תלמוד תורה²²).
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8

בסעיף י, בענין אילני סרק שיתנו פירות:

- 9 וענין זה נעשה על-ידי כללות "מעשינו ועבודתינו"²³ בלימוד התורה וקיום המצוות - שהרי, דרשה זו (ש"אילני סרק עתידין לעשות פירות") דרשו חכמינו ז"ל על הפסוק "ועץ השדה יתן פרי" שבפרשת בחוקותי: "בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו'" - שכולל (לא רק לשון של בקשה - "אם בחוקותי תלכו גו'", "אין אם אלא לשון תחנונים"²⁴, אלא) גם לשון של הבטחה ונתינת-כח, ועד לנתינת-כח באופן של בקשה ותחנונים כו' - אזי "ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרי".
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14 ומזה באים לעילוי גדול יותר - כדרשת חכמינו ז"ל²⁵ "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת", היינו, לא זו בלבד ש"עץ השדה יתן פרי", אילני סרק, אלא יתירה מזה - שאפילו הארץ עצמה תוציא גלוסקאות וכלי מילת.
- 15
- 16
- 17 ולהעיר, ש"גלוסקאות" ו"כלי מילת" הם שתי הדרגות 'פנימיים' (גלוסקאות) ו'מקיפים' (כלי מילת)²⁶.
- 18 וכל זה - מה ש"עתידה ארץ ישראל שתוציא כו'", "תוציא" מצד עצמה, ועל-אחת-כמה-וכמה כשנוסף העילוי שמצד עבודת האדם, שהרי גם במצב של תכלית השלימות (לעתיד-לבוא) צריך להיות ענין של עבודה - "אני נבראתי לשמש את קוני²⁷ - לבוא לעילוי גדול יותר כו', ולכן גם המשכת ברכותיו של הקב"ה, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, היא באופן נעלה יותר.
- 19
- 20
- 21
- 22 ומכיון שכבר נשלמו "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות"²³, ובפרט לאחר גלות הכי גדול, הכי איום, הכי נורא והכי מבהיל, עד כדי כך, שאפילו משה רבינו התפעל מאופן עבודתם של ישראל בעקבתא דמשיחא, כמבואר בחסידות²⁸ בפירוש הכתוב²⁹ "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", שענוותנותו של משה רבינו היתה בעיקר ובמיוחד כלפי דרא דעקבתא דמשיחא.
- 23
- 24
- 25
- 26 הרי בוודאי שדורנו זה הוא הדור האחרון של הגלות, ודור הראשון של הגאולה - מכיון ש"מיד הן נגאלין"³⁰, תיכף ומיד ממש, כך ש"ראש-השנה לאילן" בשנה-זו, חוגגים כבר בארץ שעליה נאמר "ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרי", גם הפירות ד"אילני סרק".
- 27
- 28

שם, בענין "קהל גדול ישוּבו הנה" - לארץ עשר אומות;

- 29 ויש להוסיף ולהעיר מהשייכות ד"קהל גדול" ("הקהל") לארץ עשר אומות דוקא - כי השלימות של

(26) לקו"ת בחוקותי נ, א.

(27) משנה ובריייתא סוף מס' קידושין.

(28) תו"ח שמות סד, ב. סה"מ קונטרסים ח"א נג, ב. ועוד.

(29) בהעלותך יב, ג.

(30) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(21) יל"ש תשא רמז תו.

(22) פ"ג סק"א.

(23) תניא רפ"ד.

(24) ע"ז ה, סע"א.

(25) כתובות קיא. ב. וש"נ.

בני ישראל ("קהל גדול") כוללת עשרה ("העשירי יהיה קודש") סוגים, כפי שנימנו בכתוב³¹ "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך עד שואב מימך".

ואחדות זו מודגשת גם בענין השירה ('שירה עשירית') – כמו שכתוב³² "אז ישיר משה ובני ישראל" וגו', היינו, שמשו רבינו, כולל גם אתפשטותא דמשה שבדורנו זה, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, וכל בני ישראל, אנשים ונשים וטף, ואפילו עובדים שבמעיי אדם, אומרים כולם יחדיו "את השירה הזאת", עד לסיום השירה - ה' ימלוך לעולם ועד"³³ (כמדובר בארוכה בהתועדות שלפני-זה³⁴).

שם, בענין לימוד התורה לעתיד-לבוא - "כי כולם ידעו אותי":

ויתירה מזה - באופן של ראייה ממש, כמו שכתוב³⁵ "ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את מוריק", כולל שגם הלימוד הוא באופן של ראייה³⁶, תכלית ושליומות ההתאמתות³⁷.

ויש לומר, שגם ענין זה מרומז במתן-תורה שבפרשת השבוע והיום - "ביום הזה באו מדבר סיני", "הזה" דייקא (ועד שלמדים מ'גזירה-שוה' "הזה" "הזה" שזה היה בראש-חודש), באופן ד"מראה באצבעו ואומר זה³⁸, לרמז לשליומות מתן-תורה שתתגלה לעתיד-לבוא - לימוד באופן של ראייה, "מראה באצבעו ואומר זה".

ויש להוסיף, שכל הענינים דלעתיד-לבוא הם באופן ד"טועמיה חיים זכו"³⁹ - שכבר בסוף ימי הגלות, עקבתא דמשיחא, ישנו כבר מעין הענינים דלעתיד-לבוא, באופן של טעימה, אבל לא רק טעימה סתם, אלא טעימה שחודרת את כללות החיות ("חיים"), ופועלת תכלית הזיכוך והבירור והעליה והשליומות.

שם, הערה 115, בענין "יוסף" ו"יצחק";

וענין זה נעשה על-ידי עבודתו בשני הענינים ד"יוסף" ו"יצחק" (המודגשים בשמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו), כולל גם חיבור שניהם יחדיו, היינו, שהפעולה ד"יוסף" היא באופן ד"יצחק", והפעולה ד"יצחק" היא באופן ד"יוסף".

ומכיון שמדתו של הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"⁴⁰, הרי על-ידי עבודתו עם הזולת באופן ד"יוסף ה' לי בן אחר", לעשות מ"אחר" "בן", נעשה גם אצלו העילוי ד"בן" לפנים מ"בן", באין-ערוך לגמרי לגבי הדרגה שלפני-זה, עד שנחשבת כ"אחר" לגבי "בן",

[ועל-דרך שמצינו⁴¹ אצל רבי זירא ("חריך שקיא"⁴⁰) ש"יתב מאה (או ארבעים)⁴² תעניתא דלישתכח גמרא בבבליה מיניה, כי היכי דלא נטרדיה", מכיון שהעילוי של תלמוד ירושלמי לגבי תלמוד בבלי הוא באין-ערוך לגמרי, כמבואר בארוכה בדרושי אדמו"ר האמצעי⁴³],

ועד לתכלית העילוי - כמדובר לעיל⁴⁴ בפירוש ה'צמח צדק'⁴⁵ על הפסוק⁴⁶ "אל דעות הוי' ולא נתכנו עלילות", שזהו ענין חיבור 'דעת עליון' שבבחינת "לא אדם" עם 'דעת תחתון' שבבחינת אדם, כנ"ל בארוכה.

המשך בעמוד רסב

(31) ר"פ נצבים. וראה זח"ב סב, א.

(32) בשלח טו, א.

(33) שם, יז.

(34) שיחת ש"פ בשלח ס"ד.

(35) ישעי' ל, כ.

(36) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

(37) ראה לקו"ש ח"ו ע' 121.

(38) ראה תענית בסופה.

(39) ראה לקו"ש ח"כ ע' 173. וש"נ.

(40) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(41) ב"מ פה, סע"א.

(42) גירסת הרש"ל.

(43) שערי אורה שער החנוכה, ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך.

(44) ד"ה באתי לגני ד"א שבט פ"א.

(45) אוה"ת נ"ך, ס"ע כה ואילך.

(46) ש"א ב, ג.

לקוטי-שיחות פרשת יתרו כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

מתייחס רש"י לסתירה – "וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני", כדלהלן בסעיף ד'.

הכרחי אפוא לומר, שכוונת רש"י אינה ליישב את הסתירה שבין שני הפסוקים, אלא שבפסוק כאן, לפני ידיעתנו אודות הפסוק המאוחר יותר "כי מן השמים..." מתעורר ספק – "יכול" – אם "ירד עליו ממש" או לאו. וכיון שמכאן אי אפשר להכריע ספק זה, מצטט רש"י כהוכחה פסוק מאוחר יותר – "תלמוד לומר, כי מן השמים דברתי עמכם".
וצריך להבין: מנין מתעורר כאן הספק אם "ירד עליו ממש".

ב.

הספק אם "ירד עליו ממש" מתעורר עקב פסוקים קודמים

ההסבר לכך הוא: בפסוק קודם⁵ נאמר "והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש". ההר היה מלא עשן, אך לא בער. ולכאורה: אם ה"אש" – "ירד עליו ממש", צריך היה ההר לבעור⁶ [ובמיוחד הצמחים וכל אשר היה עליו, כנאמר במפורש בפסוק⁷ שעל הר סיני היה סנה, וכפי המובן בפשטות, לא היה זה הסנה⁸ או הצמח היחיד על הר סיני⁹].

ושאני בסיפור דסנה שנאמר (שמות שם) שתמה ש"הסנה איננו אוכל".

(7) שמות שם, א"ב.

(8) ראה רמב"ן דברים א, ו.

(9) ראה שמות שם: וינהג את הצאן ג' (כדי לדעות – ראה רש"י שם). ונאמר (תשא לד, ג) "אל ידעו אל מול ההר ההוא". ולהעיר מפרש"י שמות (שם, ב): ולא אילן אחר כו'.

ולהוסיף: את"ל שאין שם אילנות ועשבים רק הר של אבנים – הרי ע"פ טבע גם עשן אינו שייך*. [ואף שזה שהעשן הי' "עד לב השמים" (ראה פרש"י פרשתנו שבעה עה"ה) וזה לכאורה ענין ניסי – הרי אין הכרח ע"ד הפשט** להגדיל הנס ולומר שגם עצם התהוות העשן הי' שלא ע"פ טבע. ולהעיר מרד"ה וכל העם תש"ד]. וראה לקמן ע' 297 (ס"ז).
ומ"ש באוה"ח עה"פ וה"ס עשן: ששלט האש בגופו של הר ונשרפו אבניו כו' – הרי פ' עשן – שנשרפו, אינו ע"ד הפשט.

(*) באלשיך כאן הקשה: "בהר סיני אין בו אילנות ועצים כי מדבר הוא ואיך ירד' עשן כולו מפני האש" (ראה גם אור"ת פרשתנו ע תתכס. רד"ה וה"ס עשן תרכ"ח, תרס"ב, תשי"א, תשנ"ח. ועוד) – אבל ע"ד הפשט אינה קושיא כבפנים. ואולי כונת האלשיך היא, שרד סיני הוא ברובו של אבנים ואין שייך לומר כי"כ "והר סיני עשן כולו" [אבל בד"ה וה"ס תרס"ב: שלא היו בה אילנות ועצים כלל].

ומחזורתא לומר שמדברות חלוקות הן וכבשמי"ר ס"ב דלחד מ"ד הסנה הוא הפחות בכל הצומח (וכהלשון) "אפילו סנה" ולחד מ"ד הסנה עושה קוצין ועושה ורדין. ואכ"מ.

(**) משא"כ ע"ד הדרוש והסוד – ראה במקומות שנמנו בשוה"ג הקודם.

א.

הקושי שמיישב רש"י בפסוק "וירד ה' על הר סיני"

1 על "וירד ה' על הר סיני"¹ מפרש רש"י: יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר² כי מן השמים דברתי עמכם, מלמד וכו' (כדלהלן בסעיף ג').

4 בפשטות מסבירים, שכוונת רש"י היא ליישב את הסתירה בין הפסוקים: כאן נאמר "וירד ה' על הר סיני", שמשמעותו הפשוטה היא "ירד עליו ממש", ומאוחר יותר נאמר "כי מן השמים דברתי עמכם". ועל כך משיב רש"י: "מלמד...".

9 אך אי אפשר לומר שזוהי כוונת רש"י כאן, כי:

10 (א) לשם מה צריך רש"י להקדים ולומר את המילים "יכול ירד עליו ממש" – הוא צריך היה להתחיל מיד בקושי³ "וכתוב אחד אומר כי מן השמים..." וכדומה?

14 (ב) ועיקר: הסתירה בין שני הפסוקים מתעוררת רק בפסוק המאוחר יותר "כי מן השמים...". ומדוע מתייחס רש"י לסתירה כבר בפסוק שלפניו?

17 [ובמיוחד כאשר בפסוק "כי מן השמים..." אכן

(1) פרשתנו יט, כ.

(2) פרשתנו כ, יט.

(3) וכפרש"י בענין זה נצטוו – בכתוב השני (הובא לקמן בפנים).

(4) במשכיל לדוד (וראה גם רע"ב) כתב, בדפיושו "מלמד שהרכין כו" מתרץ רש"י משי"צ "אל ראש ההר" (עיי"ש) – אבל מזה שרש"י לא העתיק תיבות אלו ("אל ראש ההר") בדיבור המתחיל (ואפילו לא רמזן ב"וגו"), מוכח, שבפירושו בא לפרש רק התיבות "וירד ה' על הר סיני".

(5) יט, יח. ועד"ז לקמן כ, טו: ואת הלפידים ג' ואת ההר (רק) עשן ג'. ולהעיר ממשפטים כר, יז: כאש אוכלת בראש ההר. ואכ"מ.

(6) וכמו בסנה שנאמר (שמות ג, ב) "הסנה בוער באש".

ואף שגם בהר סיני נאמר (ואתחנן ד, יא) (הובא בפרש"י פרשתנו יט, שם בד"ה הכבשן). שם ה, כ) "וההר בוער באש גו" – מ"מ, מכיון שנאמר כאן שההר רק "עשן", מסתבר, ד"בוער" (בנדר"ד) אין פירושו שנראית אש, כ"א שהוא חם ביותר, עשן (וכיו"ב), וכמש"נ (אסתר א, יב) "וחמתו בערה". וראה רש"י בשלח טו, ח: כועס .. עלה עשן .. שריפה.

1 "וירד ה' על הר סיני", (ב) "מן השמים דברתי עמכם" 29
 2 – די, לכאורה, לומר בקצרה "מלמד שהרכין שמים על
 3 גבי ההר וירד עליהם"¹⁵, 31
 4 מניין לומר רש"י בפשוטו של מקרא, ש(א) "הרכין
 5 שמים העליונים ותחתונים", (ב) לא רק "הרכין...", 32
 6 כ"א גם "והציען..." (ג) בפרט זה עצמו – "כמצע
 7 על המטה", (ד) "וירד (לא ה') כלשון הפסוק (אלא)
 8 כסא הכבוד עליהם"¹⁶? 36

ד.

השאלות המתעוררות בהשוואת פירושי רש"י על שני הפסוקים

37 בנוסף לדיוקים בפירוש רש"י במקום זה, יש להבין
 38 גם כיצד מתאים פירוש רש"י כאן לפירושו על הפסוק
 39 השני "כי מן השמים דברתי עמכם", ששם הוא
 40 מפרש¹⁷: "וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני, בא
 41 הכתוב¹⁸ השלישי והכריע ביניהם: מן השמים השמיעך
 42 את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה.
 43 כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ. דבר אחר:
 44 הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר, וכן הוא
 45 אומר¹⁹: ויט שמים וירד".
 46 תמוה: בפסוקנו מביא רש"י רק את הפירוש "הרכין
 47 שמים...", ואילו על הפסוק "כי מן השמים..." אומר
 48 רש"י (א) פירוש נוסף, (ב) הפירוש היחיד כאן "הרכין
 49 שמים..." מופיע שם כפירוש שני. כלומר, אין הוא
 50 הפירוש העיקרי לפי פשוטו של מקרא?
 51 גם צריך להבין: אכן, לגבי השמטת הפרטים
 52 "כמצע על המטה" ו"וירד כסא הכבוד עליהם" בפירוש
 53 השני, ניתן לומר, שרש"י מסתמך על פירושו הקודם,
 54 ומציין רק את הפירוש באופן כללי.
 55 אך צריך להבין את השינויים שם ואת ההוספות²⁰:

1 אפשר לומר, שההר היה מלא עשן אך בנס לא
 2 בער, ברם לשם מה יש צורך לעשות נס זה במיוחד?
 3 ובמיוחד כאשר לפני כן, לגבי הסנה שבהר סיני, כתוב
 4 שהוא בער. לפיכך פשוט יותר להסביר שהדבר היה כך
 5 בדרך הטבע: כיון שאש ה' לא "ירד עליו ממש", אלא
 6 היא נשארה מעל ההר, ולכן לא בער ההר, אלא רק
 7 "עשן כולו" מפני האש אשר היתה רק סמוכה אליו¹⁰,
 8 כתכונתה הטבעית של האש, שכאשר האש סמוכה
 9 במדה מספקת לדבר כלשהו, עולה מדבר זה "עשן".
 10 ולפיכך אומר רש"י מיד בפסוק זה "וכל ירד עליו
 11 ממש" – מן הפסוקים כאן¹¹ מתעורר ספק אם "ירד
 12 עליו ממש".
 13 אך לפי זה יש להבין מצד שני: מדוע זה ספק
 14 בלבד ורש"י זקוק להוכחה מהפסוק המאוחר יותר "כי
 15 מן השמים..." שלא "ירד עליו ממש", בעוד אשר כבר
 16 יודעים זאת מן הפסוק הקודם "והר סיני עשן כולו",
 17 כדלעיל?

ג.

כיצד נלמדים כל פרטי פירוש רש"י לפי הפשט

18 לאחר מכן ממשיך רש"י ואומר: "מלמד שהרכין
 19 שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע
 20 על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם".
 21 המקור לפירוש זה הוא ב"מכילתא"¹². אך, כאמור
 22 פעמים רבות, מצטט רש"י בפירושו רק את מדרשי
 23 חז"ל שהם לפי דרך הפשט וחשובים לפשוטו של
 24 מקרא. ובמיוחד בענייננו, כאשר רש"י אינו מציין (כפי
 25 שהוא נוהג במקרים רבים¹³) מקור לפירושו. ומובן,
 26 שהוא לומד פירוש זה על כל פרטיו (לא מ"מכילתא",
 27 אלא) מפשוטו של מקרא¹⁴.
 28 וצריך להבין: כדי ליישב בין שני העניינים – (א)

(17) ממכילתא עה"פ. וראה תו"כ ברייתא ד"ג מדות בסופה. מדרש
 תהלים מזמור יח.
 (18) ואתחנן ד, לו.
 (19) ש"ב כב, י. תהלים יח, י.
 (20) ואף שגם במכילתא יש שינויים בין ב' הדרשות על ב' הכתובים
 – הרי
 [נוסף על העיקר שרש"י מעתיק רק מדרשי חז"ל שהם ע"ד הפשט,
 ובפרט שכאן לא ציין רש"י המקור (וכנ"ל בפנים) – הרי]
 במכילתא אפשר לומר שהם ב' דרשות של ב' תנאים וולהעיר
 שהדרשה עה"פ וירד נאמרה סתם, ועה"פ כי מן השמים הוא דעת רע"ק
 (ור' ישמעאל* ס"ל "הכריע השלישי מן השמים השמיעך גו'" – פי' הא'
 שברש"י):

(10) מצד הפסק השמים – כדלקמן בפרש"י כאן "שהרכין שמים כו".
 (11) ולא כתב רש"י פירושו לפני עה"פ "וה"ס עשן כולו מפני אשר
 ירד עליו ה' באש" (שהוא המטיל הספק). כ"א עה"פ וירד גו' שהוא עיקר
 הסיפור בזה – בכנחה מקומות עד"ז שמחכה עד שידעו כל הפרטים (אולי
 ימצא בהם תירוץ).
 (12) עה"פ.
 (13) הכוונה להציון שבתוך פרש"י, משא"כ הציונים שבפרש"י
 שבחצו"ג – שהם הוספה מאוחרת, ואינם בכת"י ודפוסי רש"י הראשונים.
 (14) וכדמוכח גם מזה שיש כו"כ שינויים בין לשון רש"י ולשון
 המכילתא. ואכ"מ.
 (15) ראה תיב"ע לעיל פסוק יח: דארכין ל' שמיא.
 (16) ובמכילתא לפנינו: וירד הכבוד (ותיבת "כסא" – ליתא).

(*) וצ"נ, שהרי בתו"כ דלעיל הערה 16 – שהתחלת הברייתא היא ר' ישמעאל אומר – הובא הפירוש "מלמד שהרכין הקב"ה כו" סתם. והלשון שם הוא ע"ד לשון
 (רע"ק שב)מכילתא עה"פ כי מן השמים גו' (לא – ע"ד לשון הדרשה עה"פ וירד גו').

ולכן שם הפירוש הראשון (והעיקרי) לפי פשוטו
של מקרא הוא ש"כבודו בשמים (ורק) אשו וגבורתו
על הארץ" – כי לפי פירוש זה מודגשת רוממות
הקדוש-ברוך-הוא מעל הארץ – "כבודו" לא ירד על
הר סיני, אלא נשאר "בשמים".
ואילו לפי הפירוש "הרכין שמים..." אין ברורה
ההדגשה "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם"²⁶,
שהקדוש-ברוך-הוא דיבר ממקום נעלה ורחוק, בעוד
אשר השמים ירדו על הארץ, על הר סיני²⁷.

ההבדל בין הביטוי "העליונים ותחתונים" לבין "השמים ושמי השמים"

לפי זה מובן גם מדוע אומר רש"י כאן "הרכין
שמים העליונים ותחתונים", ואילו שם – "הרכין שמים
ושמי השמים":
מטרת רש"י בפירושו כאן היא להסביר את
משמעות הפרשה, את ירידתו של הקדוש-ברוך-הוא על
ההר, אך באופן שאינו סותר לפסוק "כי מן השמים..."
ו"והר סיני עשן..."
וכיון שלפי הפסוקים כאן יוצא ש(א) הקדוש-ברוך-
הוא עצמו, (ב) ירד על הר סיני – אי אפשר לומר
ש"הרכין שמים" בלבד, שבין ה' לבין הר סיני ישנו
רקיע אחד בלבד, ולכן מוכרח רש"י להוסיף שבמילה
"שמים" הכוונה היא כאן לכל ה"שמים" – "העליונים
ותחתונים".
וכיון שמדובר כאן על ירידה, אין רש"י משתמש
בלשון הפסוק²⁸ "שמים ושמי השמים", אלא בביטוי
המתאים לענין הירידה²⁹ – "העליונים ותחתונים".
לעומת זאת, כוונת רש"י שם היא להסביר את
ההדגשה של "כי מן השמים..." אך באופן שלא יסתור
לפסוק "וירד ה' על הר סיני". ולכן מוסיף רש"י,
שלמרות ש"הרכין שמים..." דבר המפחית את ההדגשה
"כי מן השמים..." בכל זאת הפעולה של "הרכין
שמים" כוללת גם את "השמים ושמי השמים", דבר

1 (א) כאן אומר רש"י "שמים העליונים ותחתונים",
2 ושם – "שמים ושמי השמים"²¹?
3 (ב) שם מוסיף רש"י הוכחה מן הפסוק – "וכן הוא
4 אומר ויט שמים וירד". והרי, לכאורה, אם נדרשת
5 הוכחה לפירוש מפסוק, צריך היה רש"י לצטט את
6 ההוכחה בפעם הראשונה שבה הוא מביא פירוש זה?
7 (ג) אם רש"י מביא שם רק את הפירוש בכללות,
8 ללא כל הפרטים, כדלעיל, מדוע הוא מציין את הפרט
9 "והציען על ההר"²²? ובמיוחד כאשר בפסוק שהוא
10 מצטט כהוכחה נאמר רק "ויט שמים" – שמשמעותו
11 "הרכין"²³ – ולא נאמר הפרט של "והציען...".

ה.

ירידת ה' על ההר, ורוממות ה'

12 ההסבר לכל זה הוא:
13 ההבדלים בין שני פירושי רש"י נובעים מהבדל
14 כללי בין הפסוקים כאן ובפרשה "אתם ראיתם כי מן
15 השמים דברתי עמכם":
16 בהמשך הפסוקים כאן מסופר שהקב"ה ירד על הר
17 סיני באופן גלוי לעין כל עד אשר ההר עצמו התקדש,
18 ולכן – "השמרו לכם עלות בהר..." לא תגע בו יד... לא
19 יוכל העם לעלות אל הר סיני... הגבל את ההר
20 וקדשתו"²⁴.
21 [ולפיכך זקוק רש"י להוכחה מן הפסוק "כי מן
22 השמים..." לכך שלא "ירד עליו ממש", למרות שכתוב
23 (כדלעיל סעיף ב'), "והר סיני (רק) עשן כולו" – כי
24 מכל המשך הפרשה כאן יוצא ש"ירד עליו ממש". ולכן
25 הפסוק "והר סיני עשן כולו" רק "מטיל ספק" ("יכול")
26 אם "ירד עליו ממש", אך אינו מכריע את הספק].
27 לעומת זאת, הפרשה "אתם ראיתם כי מן השמים
28 דברתי עמכם" מדגישה את ההיפך – עד כמה הקדוש-
29 ברוך-הוא נעלה ורחוק מן הארץ, ולכן "לא תעשון
30 אתי, לא תעשון דמות שמשי המשמשים לפני
31 במרום"²⁵.

(26) ראה גם משכיל לדוד שם: דלשון מן השמים לא דייק כ"כ לפי זה.
(27) ומ"מ צריך גם לפירוש הב' – כי לפי הא' קשה: (א) "וירד ה' על הר סיני" משמע שגם "כבודו" ירד. (ב) בשביל קדושת ההר אין מספיק "אשו וגבורתו" וצ"ל גם "כבודו" על ההר.
(28) עקב י, יד. ועוד.
(29) ובפרט שלשון הכתוב "שמים ושמי השמים" צריך פי' (שמים תחתונים ועליונים).

אבל בפרש"י מסתבר לומר שהם אותו הפירוש, וכדמוכח גם מזה שבפירושו עה"פ כי מן השמים מוסיף "והציען על ההר", שבמכילתא שם י"תא. וראה גם מדרש לקח טוב על ב' הכתובים.
(21) ולשון המכילתא עה"פ וירד: שמים התחתונים ושמי שמים העליונים. וראה לקמן הערה 29.
(22) ובפרט שבמכילתא שם ליתא, כנ"ל הערה 20.
(23) כתרגום עה"פ – ש"ב ותהלים שם.
(24) פרשתנו יט, יב"ג. שם, כג.
(25) פרשתנו כ, כ וברש"י.

ונעשים "חלק" מן ההר, אלא "הציען" הוא רק המשך
ל"הרכין", ונכלל ב"ויט" – הקדוש-ברוך-הוא הוריד
את השמים עד ההר, אך לא יותר מכך, גם אז הם
נשארו "שמים" כשלעצמם, ולכן מתאימה ההדגשה
"אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם".

ח.

ההסבר ל"וירד כסא הכבוד"

לפי האמור לעיל, שכוונת רש"י כאן היא להסביר
את אופן ירידת הקדוש-ברוך-הוא על הר סיני, מובן
גם סגנונו של רש"י "וירד כסא הכבוד עליהם":

לגבי יציאת מצרים נאמר³² "ועברתי בארץ
מצרים...", שהקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו³³
ירד³⁴ למצרים "והכיתי כל בכור". ובכל זאת אין
מוצאים שהיה ביציאת מצרים³⁵ העשן וכו' כפי שהיה
ב"וירד ה' על הר סיני"³⁶.

כדי להסביר את ההבדל שבין "וירד ה' על הר
סיני" ל"וארד להצילו מיד מצרים"³⁷, מדייק רש"י
בלשונו ואומר "וירד כסא הכבוד עליהם" – המילה
"כסא" מצביעה על קביעות וחשיבות (ובמיוחד –
"הכבוד") ומלוכה³⁸. כלומר, בזמן מתן תורה היה
הקדוש-ברוך-הוא על הר סיני באופן של התיישבות
וקביעות, כבוד ומלוכה³⁹. ולכן גרס "וירד ה' על הר
סיני" לכל הפרטים המוזכרים בפרשה.

ט.

פרק יט פסוק כ - כתר שבמלכות, פרק כ פסוק יט - מלכות שבכתר

מן הענינים המופלאים⁴⁰ שבדרך הרמז והסוד
בפירוש רש"י:

ההבדל האמור לעיל בין שני הפסוקים, ובמילא בין
שני פירושי רש"י הנ"ל

— שכאן מודגשת יותר הירידה, אלא שהיא היתה
באופן של "הרכין שמים...", ואילו שם מושם הדגש

1 המגביר את רוממות המקום, שהקדוש-ברוך-הוא דיבר
2 מעל גבי "שמי השמים"³⁰, כפי שהם היו על ההר.

ז.

כאן - "כמצע..." - השמים בטלים לארץ

3 מהמשך הפרשה יוצא, ש"וירד ה'..." היה באופן
4 שקדושת השכינה שרתה על ההר עד אשר ההר
5 התקדש – "וקדשתו", כדלעיל, ולכן אין די במילים
6 "הרכין שמים...", כי הן מספרות על "וירד..." בכלל.
7 אך לא על אופן הירידה שהקדוש-ברוך-הוא ירד על הר
8 סיני עד אשר ההר התקדש.

9 לפיכך צריך רש"י להוסיף "והציען על גבי ההר" –
10 השכינה שרתה על ההר. ויותר מזה: "כמצע על המטה"
11 – ה"מצע" אינו דבר חשוב כשלעצמו, אלא הוא חלק
12 מן ה"מטה", וכך בענינו: ה"שמים" לא נשארו דבר
13 נפרד מן ההר, אלא הם הפכו ל"מצע" של ההר, ולכן
14 שרתה קדושת השכינה גם על ההר עצמו.

15 אבל בפסוק "כי מן השמים...", מושם הדגש על
16 כך שהקדוש-ברוך-הוא דיבר מן השמים, ולא מן
17 הארץ, ושם אין רש"י יכול לומר שפסוק זה בא
18 להדגיש "והציען..." כמצע על המטה, כי זוהי הדגשה
19 הפוכה – שהשמים היו "בטלים" להר (ארץ).

20 אך גם שם מוכרח רש"י להוסיף "והציען", כי
21 במילים "הרכין שמים..." בלבד אין מיושבת הסתירה
22 של "וירד ה' על הר סיני", שהקדושה שרתה על ההר
23 עצמו. ולכן מוכרח רש"י לומר "והציען" – שהשמים
24 לא נשארו גבוהים מעל הר סיני, אלא "הציען על
25 ההר".

26 בכך מובן גם מדוע צריך רש"י להוסיף שם את
27 ההוכחה מן הפסוק "ויט שמים וירד": ההוכחה מן
28 הפסוק היא על כך, שהפסוק אינו מדגיש יותר מאשר
29 "ויט שמים" – שמשמעותו "הרכין"²², וכך גם בפסוק
30 "כי מן השמים...". בפסוקים אין מדובר על המצב של
31 "כמצע על המטה"³¹, שאז "בטלים" ה"שמים",

(30) ובמכילתא שם: הרכין שמים העליונים (ולא נזכר – תחתונים).

ועד"ז הוא בתו"כ שבהערה 17.

(31) ב' הפירושים ברש"י אינם סותרים זל"ז – אלא שבכל מקום
מפרש רש"י מה מדגיש פשוט"מ דפסוק זה: בכתוב "וירד ה' על ה"ס"
שבו מודגשת קדושת ההר, הרי בפרט זה השמים הם "כמצע על ההר":
בכתוב "כי מן השמים גו" מודגש שמים בפ"ע, מעתיק רש"י רק
"והציען".

(32) בא יב, יב. וראה שם יא, ד.

(33) ראה פרש"י שם (ד"ה אעשה שפטים אני ה'): אני בעצמי ולא

ע"י שליח.

(34) להעיר גם מנח יא, ה וברש"י. וירא יח, כא וברש"י.

(35) ועד"ז בקרי"ס ד"בכבודו נגלה עליהם" (פרש"י בשלח טו, ב ד"ה
זה א"ל) ומ"מ לא היו בזה כל הפרטים שבמ"ת.

(36) ולהעיר ד"ויט שמים וירד" קאי בפשטות על המכות דמצרים –
ראה פרש"י ש"ב ותהלים שם. ועוד.

(37) שמות ג, ח.

(38) פרש"י מקץ מא, מ.

(39) להעיר מפרש"י בראשית א, ב.

(40) לשון השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

22 ואילו פרק כ פסוק יט – "יט" הוא פרט ב"כ" –
 23 מורה על מלכות שבכתר. ולכן התוכן הכללי הוא – "מן
 24 השמים", ורוממות הקדוש־ברוך־הוא על העולם,
 25 (בבחינת כתר). וגם כאן מגלה רש"י, שאין זה כתר כפי
 26 שהוא לעצמו בהעלם, אלא "הרכין שמים..." – מלכות
 27 שבכתר.

י.

"כמצע על המטה" רק בכתר שבמלכות

28 זהו גם ההסבר בפנימיות לכך שבפירושו על
 29 הפסוק "וירד..." אומר רש"י "כמצע על המטה", ואילו
 30 על הפסוק "כי מן השמים..." הוא משמיט זאת:

31 כיון שכתר שבמלכות הוא פרט בספירת המלכות
 32 שענינה ירידה למטה, תיתכן גם ב"כתר" שבה ירידה
 33 ו"התלבשות" למטה, עד "כמצע על המטה"⁴⁸, כדלעיל
 34 בסעיף ז'.

35 שונה מכך בחינת מלכות שבכתר – הארת הכתר
 36 למטה. כיון שכתר הוא בעצם אור שמעל העולמות,
 37 לכן גם כאשר הוא מאיר למטה – מלכות שבכתר –
 38 אין זה באופן של התלבשות, אלא בבחינת מקיף⁴⁹ –
 39 "שמים".

(משיחות ש"פ יתרו וש"פ משפטים תשל"ז)

1 על "מן השמים דברתי עמכם", מעל הארץ, אלא
 2 שהשמים היו במצב של "הרכין..." –
 3 רמוז בכך, שהפסוק "וירד ה' על הר סיני" מופיע
 4 בפרק יט פסוק כ, ואילו הפסוק "כי מן השמים..." הוא
 5 בפרק כ פסוק יט⁴¹:

6 יט (כנאמר בספרים), זוהי הגימטריא של מילוי שם
 7 הוי' (שם מ"ה)⁴². משמעות ה"מילוי" היא – אופן
 8 ביטוי האות בדיבור⁴³, "גילוי ההעלם", ובספירות
 9 מתבטא הדבר בספירת המלכות⁴⁴. "כ" היא (תחילת
 10 המילה) כתר⁴⁵, שהכתר היא דרגה מקיפה ונעלית
 11 מסדר ההשתלשלות.

12 כל הספירות כלולות זו בזו, ולכן יש בדרגת כתר
 13 ענין של מלכות שבכתר. כלומר, הדרגה שבה הכתר,
 14 שמעל לעולם, הוא בכיוון של גילוי למטה – מלכות.
 15 וכך יש גם בספירת המלכות דרגה של כתר שבמלכות
 16 – שבמלכות, עולם הגילוי⁴⁶, מתגלה ה"כתר".

17 וזהו ההבדל בין שני פסוקים אלו:

18 פרק יט פסוק כ – "כ" הוא פרט ב"יט" – מורה
 19 על כתר שבמלכות, ולכן התוכן הכללי של הפסוק הוא,
 20 ירידה – מלכות. אך רש"י, יינה של תורה⁴⁷, מגלה,
 21 שבירידה זו נמצא כתר שבמלכות – "הרכין שמים..."

(45) לקו"ת שה"ש לה, ג. ושם: וכן עשרים הוא גימט' כתר. וראה
 פרדס שער טו פ"א. שכ"ז פ"ד (מהקדמת תקו"ז).

(46) ראה תו"א שם, סע"ד.

(47) היום יום ע' כד.

(48) ולהוסיף: מלכות נקראת מטה (פרדס שער כ"ג ערך מטה. מאו"א
 ע' מטה. וראה זח"ב קלג, א. הגהות הרח"ו לזח"ג ס, א): העליון שבה,
 המקיף וכו' – כתר שבמלכות, הוא כ(דוגמת) מצע על המטה (שהוא
 ביחד עם זה – חלק מהמטה).

(49) ראה תו"א ס"פ ויקהל (בפי' "אסתלק יקרא דקוב"ה).

(41) ידועה השקו"ט בנוגע לחלוקה זו לקאפיטלאך ומקורה – אבל
 בכל אופן הרי נמצא חלוקה זו בכל הספרים דכל תפוצות ישראל (וגדולי
 ישראל) ומאז כו"כ דורות, ומנהג ישראל תורה היא. ולהעיר מהרמב"ם
 ה' ממרים (פ"א ה"ב.ג. פ"ב ה"ב) בנוגע למנהגות ומנהג שפשט בכל
 ישראל. – וראה לקו"ש ח"ה (ע' 57 ואילך. ע' 337 ואילך) בענין שמות
 הסדרות.

(42) ל"ת להאריז"ל בראשית ב, כג. שה"פ ול"ת שם ג, כ. ס'
 הליקוטשם שם, ז. תו"א ו, ד. סידור קטו, ב.

(43) ראה סדור שם. קנט, ב. קצב, ב. ועוד.

(44) סדור שבהערה 42.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' א

10 ממשנתנינו: תנן במשנתנינו, ושא"ר כל הדברים סתמן מותר ופירושו
 11 אסור. מבררת הגמרא: מאי – מזה הכוונה סתמן, ומאי פירושו,
 12 אילימא – אם נאמר דסתמן הכוונה דקאמר הגוי, חיטי הוורתא –
 13 רצוני לקנות חיטים לבנות בסתם מבלי להזכיר שקונה לצורך
 14 עבודה זרה, ומשמיענו התנא שאין לחשוש שישתמש בהם
 15 לעבודה זרה, משום שאין הדרך להקריב חיטים לעבודה זרה,
 16 ופירושו' הכוונה דקאמר – שהגוי אומר בפירוש שקונה על מנת
 17 להשתמש לעבודת פוג'בים, קשה, שאם כן

1 היום ואותו האיש מיהא – מכל מקום אסור לשאת ולתת עמו,
 2 ובודאי שאסור למכור לו ותרנגול לבן מחשש שיקריבו לעבודה
 3 זרה. אם כן נמצאת ברייתא זו סותרת את הברייתא שלמעלה
 4 שהתירה למכור לגוי לצורך משתה בנו. מתרצת הגמרא: אמר רב
 5 יצחק בר רב מש"ש,א, גמיוני – מה ששנינו בברייתא לעיל
 6 שמותר למכור לצורך משתה בנו, אין מדובר במשתה הנישואין,
 7 אלא בסעודת מרעים שעושים הנערים זה עם זה, שאינה חשובה
 8 כל כך שיקריבו בגללה לעבודה זרה.
 9 הגמרא חזרת לדון בדברי רבי זירא ודנה לסתור את דבריו

נחשב כתוך", ומה שחוץ לשבעה וחוץ לארבעה נחשב כאחוריים"; ומכאן, אם נפלו משקים טמאים חוץ לשבעה טפחים מן החרחור וחוץ לארבעה טפחים מן הדרבן, אותו חלק בלבד הוא טמא, ואילו שבעת הטפחים הסמוכים לחרחור וארבעת הטפחים הסמוכים לדרבן אינם טמאים, כדין כלי שנטמאו אחוריו ולא טמא תוכו (רמב"ם).

ביאור משניות קהתי

[במסכת כלים] פרק כט משנה ז שירי הדרבן מלמעלן ארבעה, ובריש משנה ח שירי חרחור מלמטן שבעה. ופירש הרע"ב מרדע הוא מקל ארוך עגול ועב, שליש טפח בראשו א' ברזל רחב מחודד לחתוך בו שרשים ושמיו חרחור, ובראשו השני ברזל כמו מרצע ושמיו דרבן שבו מלמד הפרה לתלמי*.

(* ומסיים שם הברטנורא וז"ל: ושיעור יד המרדע, למעלה לצד הדרבן ארבעה טפחים חשובים חיבור, ולמטה לצד החרחור שבעה טפחים הסמוכים לו הוו חיבור, ומה שהוא יותר מארבעה לצד הדרבן ושבעה לצד החרחור אינו חיבור, ואם נגע שם טומאה לא נטמא לא החרחור ולא הדרבן.

בראשית לו, לאֵילָב: וְאֵלֶּה הַמַּלְכִּים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאָדָם בְּלַע בֶּן־בְּעֹזָר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנֶהְבָּה:

קבד

ביאור כמה דיוקים בהמשנה (כלים פכ"ה מ"ב) המרדע יש לו אחוריים ותוך משבעה לחרחור, מארבעה לדרבן, דהם כנגד ז' מלכי אדם שמתו דתהו, והדי' דאחוריים וכו', המרדע יש לו אחורים ותוך. משבעה לחרחור, מארבעה לדרבן. דברי רבי יהודה.

כלים פרק כה משנה ב

המרדע, היינו מלמד הבקר, והוא מקל ארוך שבראשו האחד מסמר, הנקרא דרבן, לזרו בו את הבקר בשעת החרישה ולכוונו לתלמי, וראשו האחר נכנס לתוך ברזל רחב ומחודד, הנקרא חרחור, שחופרים בו את הקרקע וחותכים בו שרשי העשבים, שלא יעכבו את המחרשה, וגם מנקים בו את העפר הנדבק במחרשה. יש לו אחורים ותוך, כמו שהמשנה מפרשת והולכת.

משבעה לחרחור, משבעה טפחים חוץ לחרחור. וכן מארבעה לדרבן, מארבעה טפחים לחוץ לדרבן, הם אחוריים.

כלומר שיש במקל המרדע חלק הנחשב כתוך" המרדע, וחלק הנחשב כאחוריים": סמוך לחרחור, עד שבעה טפחים, וכן סמוך לדרבן, עד ארבעה טפחים,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' ב

15 בְּלִיָּה.
16 אופן נוסף לדרוש את הפסוק 'אֲשֶׁרִי הָאִישׁ' וגו': דרש רבי שמעון
17 בן שזי, מהו 'אֲשֶׁרִי הָאִישׁ' אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֶצֶת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ
18 חֲטָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לִצִּים לֹא יָשָׁב וגו' וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם
19 וְלַיְלָה, אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ לְמַרְמִיאוֹת וּלְקַרְקָסִיאוֹת שֶׁל
20 עוֹבְדֵי בּוֹכָבִים, וּבְדֶרֶךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד, זֶה שֶׁלֹּא עָמַד בְּקִנְיָנוֹ – צִידָת
21 חַיּוֹת עַל יְדֵי כִלְבִּים, לֶשֶׁם שְׂחֹק וּשְׂמִיחָה, וּבְמוֹשֵׁב לִצִּים לֹא יָשָׁב,
22 שֶׁלֹּא יָשָׁב בְּתַחְבּוּלוֹת – עִם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת שֶׁאֵין אוֹמְרִים אֵלָּא דְּבָרֵי
23 בְּטִלָּה, שֶׁמָּא יֵאמָר אָדָם הוּאִיל וְלֹא הִלַּכְתִּי לְמַרְמִיאוֹת וּלְקַרְקָסִיאוֹת
24 וְלֹא עָמַדְתִּי בְּקִנְיָנוֹ אֵלֶּךְ וְאַתְּנָה בְּשִׁינָה – אֲבִיָּא עַל עֲצָמֵי שִׁינָה,
25 תִּלְמוּד לומר 'וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה'.
26 אופן נוסף לדרוש את הפסוק 'אֲשֶׁרִי הָאִישׁ' וגו': אָמַר רַב שְׁמוּאֵל
27 בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, פֶּסוּק זֶה יֵשׁ לְדוֹרְשׁוֹ עַל אֲבָרָהָם אֲבִינוּ,
28 'אֲשֶׁרִי הָאִישׁ' אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֶצֶת רְשָׁעִים, זֶה

1 דיבורו, שמו הוא לץ, כי בעבור גאווותו ילעג ויתלוצץ בבני אדם.
2 וְאֵין עֲבָרָה אֵלָּא גִּיהֶנֶם שְׁנֵאמַר (צפניה א טו) 'יּוֹם עֲבָרָה הַיּוֹם הַזֶּה' –
3 הפסוק מדבר ביום הדין הגדול לעתיד לבוא, שאותו היום יהיה יום
4 קצף וכעס בעובדי כוכבים וידונו אותם לגיהנם.
5 דרשה נוספת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא, כָּל הַמְּתַיְהֵר
6 |–המתגאה) נוֹפֵל בְּגִיהֶנֶם שְׁנֵאמַר (משלי כב כד) 'יֹד יִתִּיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה
7 עֲבָרָת דָּוָן', וְאֵין עֲבָרָה אֵלָּא גִּיהֶנֶם שְׁנֵאמַר (צפניה א טו) 'יּוֹם עֲבָרָה
8 הַיּוֹם הַזֶּה'.
9 אָמַר רַבִּי חֲנִילָאִי בַּר חֲנִילָאִי, כָּל הַמְּתַלַּצֵּץ גֹּרֵם בְּלִיָּה – כְּלִיּוֹן
10 וּכְרִיתָהּ לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (ישעיה כח כב) 'וְעַתָּה אֵל תִּתְלַצְצוּ פֶן יִחָזְקוּ
11 מוֹסְרֵיכֶם [בִּי] כֹּלָה וְנִחְרָצָה שְׁמַעְתִּי – הַנְּבִיא אוֹמֵר לְכֻלָּל יִשְׂרָאֵל,
12 אֵל תִּתְלַצְצוּ פֶן יִתְחַזְקוּ יִסְרוּכֶם, כִּי שְׁמַעְתִּי שִׁיבֹא כְּלִיּוֹן עַל
13 הָאָרֶץ.
14 אָמַר רַבִּי (אַלְעָזָר), קִשָּׁה הִיא הַלִּיצָנוֹת, שֶׁתְּחִלָּתָהּ יִסְוֶרִין וְסוֹפָהּ

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו

בשופר גדול כו', ביום ההוא דוקא ביום קבוץ גלויות וכו' וגם מה שה' קול השופר במתן-תורה דכתיב ויהי קול השופר חזק מאד כו' לא נקרא שופר גדול רק שה' חזק מאד וכו'.

ולהבין הטעם לזה הנה מבואר במ"א ע"פ (שיר השירים א, ד) משכני אחרין נרוצה כו', שזהו כמשל הניצוצות שעומדים בקירוב לשלהבת שיש במאור השלהבת כח המושך להמשיך הניצוץ שירון ויכלל בו כו', וע"ז א' כנסת ישראל להקב"ה משכני שבהיות קרוב אלינו יכול למשוך רוח ולב כנ"י שישבו אליו בתשובה שלימה כמו בעשרת ימי תשובה דכתיב (ישעי' נה, ו) דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, שמתעוררים ממילא הכל גם מי שנתרחק מאד ימשיכנו אליו מצד היותו קרוב גם לרחוקים.

וכמו שה' במתן תורה שהיו כולם עומדים בקירוב בהכנת לבם לקבלת התורה ואור ה' מאיר עליהם בקירוב גדול כמו שכתוב פנים בפנים דיבר ה' עמכם וכו'.

ובמתן תורה ה' הקירוב גם מצד המקבל על כן אין זה רבותא כל כך ולא ה' צריך אז לשופר גדול אלא בשופר קטן ה' מספיק לעוררם וכמו שכתוב וכל העם רואים כו' ואת קול השופר כו' וירא העם וינעו כו'.

אך כל זה אינו אלא שהמאור יורד ומתקרב שגם הנצוצים שנתרחקו ישיגם כח המושך, אבל אם הנצוצים נתרחקו כל כך למטה מטה בשאול תחתית כו' באופן שלא ישיגם כח המושך של המאור כלל, וגם המאור עצמו אינו יורד למטה כי הוא עומד בגובה רום כל כך שלא יגיע אורו למטה כלל להמשיך הנצוצות ולעוררם שאז יוכלו לידח ולישאר למטה וכו' הנה אז ודאי צריך לשופר גדול דוקא.

וזה יהי' בעת קבוץ גלויות דוקא, שאז יתקע בשופר גדול דוקא, כי בגלותא קודב"ה אסתלק לעילא לעילא כמו שכתוב אסתיר פני ביום ההוא בעצמות סתימא דכל סתימין כו' והנצוצות דנשמות ישראל נתרחקו מאור פני מלך בעוצם הרחוק כל כך למטה כמאמר אתתא אתתרכא מבעלה כמו שכתוב (ישעי' נ, א) ובפשעיהם שלחה אמכם כו' ומגודל הרחוק מכל צד מן המשפיע והמקבל לא ישיגם כח המושך מעצמות המאור כלל ולא יועיל אז אור תורה להשיב הנדחים כו' אלא שופר גדול דוקא בקול גדול שהוא בבחי' עצמות אור אין סוף ממש דקמ"י כחשיכה כאורה וגם חשך לא יחשיך ממך כו' יכול לעורר גם נשמות הנדחים למטה מטה ביותר להוציאם מן החושך שיעלו משם ויבאו לפני ה' וכמו שכתוב ובאו האובדים כו' והנדחים כו' והשתחוו לה' כו'.

וזהו כל עיקר ענין יתרון מעלת משיח דאתא לאתבא צדיקים גמורים בתשובה כידוע, וזהו ביום ההוא דוקא יתקע בשופר גדול שבמקום ומדרגת השפל ביותר צריך למדרגה העליונה ביותר כדי להעלות גם הרחוק כל כך שלא ישיגו כח המושך דאור תורה כו' והוא מעצמות אור אין סוף ממש כמו שהוא שיתגלה לעתיד לבוא כנ"ל.

עטרת ראש – שער ראש השנה

יג, יז – ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל

א. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. אילו זכו ישראל היו כולם כהנים גדולים ולע"ל תחזור להם שנא' (ישעי' סא, ו) ואתם כהני ה' תקראו (מדרש ארקים).

בעל הטורים

וזהו העילוי שנתחדש בקבלת התורה לגבי יציאת מצרים – שבעת יציאת מצרים ה' אצל ישראל העילוי דעבודה בבכורות, ענין של כהונה סתם, ואילו בקבלת התורה נעשו כל ישראל בדרגת "כהנים גדולים", היינו לא רק כהן סתם, כהן הדיוט, ואפילו לא סגן כהן גדול, אלא "כהן גדול" ממש.

ויהי רצון אשר יתגלה אצל כל אחד ואחד מישראל בחי' ה"כהן גדול" שבו בעבודה בפועל, שזוהי העבודה הקשורה עם בחי' יחידה בנפש, כמבואר בתוס' (מנחות יח. ד"ה עד אחת) ש"אחת" קאי על הנפש שנקראת יחידה, שבה לא שייך ענין של טומאה כו'.

ועל ידי העבודה הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש דכל אחד ואחד מישראל, זוכים לגילוי בחי' היחידה הכללית דכללות עם ישראל – משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בגאולה האמיתית והשלימה במהרה בימינו ממש.

תורת מנחם התוועדויות תשד"מ עמוד 1842

יט, ח – ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה'

ב. משה את דברי העם. ס"ת למפרע מית"ה, שמתו כולם והוריד טל שעתיד להחיות בו המתים והחי' אותם (שבת פח:).

שפתי כהן

יט, טז – ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד ויחדר כל העם אשר במחנה

ג. ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר וגו'. יש לדקדק הא דלא אמר בבוקר. י"ל משום דכתיב לעתיד (ישעי' ס, יט) לא יהי' לך עוד השמש לאור יומם וגו', וכן בשעת קבלת התורה מחמת גילוי אור השכינה לא היה ניכר אור היום אלא דאמר הכתוב בהיות הבוקר, כלומר בשעה שה' ראוי להיות ניכר אור הבוקר.

פנים יפות

יט, יט – ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלקים יענו בקול

ד. לע"ל כתיב (ישעי' כז, יג) והי' ביום ההוא יתקע

♦ יום ראשון י"ב שבט ♦

יח (א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כִּתְּרוֹ מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ בְּיֹצֵא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ רֹבֵא דְמִדִּין חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יֵת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמָּה אֲרִי אֲפִיק יְיָ יֵת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

הָיָה, וַיִּמְחוּ אוֹמֵר (לעיל ב) "וַתִּבְּאֵנָה אֵל רַעוּאֵל אֲבִיהֶן"? שֶׁהִתְיַנּוּקוֹת קוֹרִין לֵאכִי אֲבִיהֶן: אֲבָא. ב'סִפְרִי'. חֲתָן מֹשֶׁה • (מכילתא) פֶּאֶן הָיָה יִתְרוֹ מִתְּפַכֵּד בְּמֹשֶׁה: אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וְלִשְׁעֵבֶר הָיָה מֹשֶׁה תוֹלֵה הַגְּדֻלָּה בְּחַמִּיו, שְׁנֶאֱמַר: "וַיָּשֶׁב אֵל יִתְרוֹ חוֹתְנוֹ". לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל • שְׁקוּל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה • לָהֶם בִּירִידַת הַכֶּן, וּבִבְאָר וּבְעֵמֶלֶק. כִּי הוֹצִיא ה' יְגוֹ • זֶה גְדוּלָּה עַל כָּלָם (מכילתא) •

כִּי-יִשְׁמַע יִתְרוֹ • מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וְכֹא? קְרִיעַת יַם-סוּף וּמַלְחַמַת עֵמֶלֶק (זבחים קטז). יִתְרוֹ • שְׁבַע שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רַעוּאֵל, יִתְרִי, יִתְרוֹ, חוֹכְבִּי, חֶבֶר, קִינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא). יִתְרִי, עַל שֵׁם שִׁיתָר פְּרָשָׁה אַחַת בַּתוֹרָה: "וְאַתָּה תִּחְזָה". יִתְרוֹ, לְכַשְׁנֶתְגִּיר וְקִיִּם הַמְּצוּת, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. חוֹכְבִּי, שֶׁחֶבֶב אֶת הַתּוֹרָה, וְחוֹכְבִּי הוּא יִתְרוֹ, שְׁנֶאֱמַר: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חֶבֶב חֲתָן מֹשֶׁה". וַיִּשַׁע אוֹמְרִים: רַעוּאֵל אֲבִיו שֶׁל יִתְרוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז ענף 201)

מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וְכֹא (רש"י יח, א) שְׁאֵלְתוֹ אֵינָה מַה גֵּרָם לִיתְרוֹ לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁהָיָה הַדָּבָר מִפְּרֶשׁ בְּתוֹב – הוּא שָׁמַע "אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל". שְׁאֵלְתוֹ הִיא, מַה גֵּרָם לוֹ לְבֹא, הֵינּוּ מִדּוּעַ לֹא נִשְׁאַר בְּמִדִּין וְהִתְגַּיֵּר שָׁם. לְכֵן הָעֵדִיף אֵת לְשׁוֹן הַמְּכִילְתָּא, "וְכֹא", עַל לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (זבחים קטז, א): "וְכֹא וְנִתְגַּיֵּר".

(ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיָּה:

ב וַיִּדְבֵּר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יֵת צִפּוֹרָה אִתָּה מֹשֶׁה בְּתֵר דְּפִטְרָה:

כִּי-אַחֵר שְׁלוּחִיָּה • כְּשֶׁאֱמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּמִדִּין: "לֵךְ שֶׁב מִצְרַיִם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֵת בְּנֵיו וְגו'", וַיֵּצֵא אֶתְּרוֹ לְקִרְיָתוֹ "וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים", אָמַר לוֹ: מִי הֵם הַלְלוּ? אָמַר לוֹ: זֶה הִיא אִשְׁתִּי שְׁנִשְׁאֵתִי בְּמִדִּין, וְאֵלּוֹ בְּנֵי. אָמַר לוֹ: לְהִיכֵן אַתָּה מוֹלִיכֵן? אָמַר לוֹ: 'לְמִצְרַיִם'. אָמַר לוֹ: 'עַל הָרָאשׁוֹנִים אֲנִי מִצְטַעְרִים, וְאַתָּה כֹּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם'? אָמַר לָהּ: 'לְכִי לְבֵית אֲבִיךָ. נִטְלָה שְׁנִי בְּנִיָּה וְהִלְכָה לָהּ'.

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה:

ג וְיֵת תְּרִין בְּנֵהָ דִי שׁוֹם חַד גִּרְשָׁם אֲרִי אָמַר דִּיֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה:

ספורנו

יח (א) וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ. הִנֵּה הַשְּׁמִיעָה תֹאמַר עַל הַדָּבָר הַבִּלְתִּי הָיָה בְּזִמְנֵי הַמִּסְפָּר. כִּי אָמְנָם עַל הַדָּבָר הַזֶּה אִזּו תִּפְּל רִאִיָּה, לְרֹחוֹק וְלִקְרוֹב, כְּעִנְיָן "וַיִּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ שָׂבֵר בְּמִצְרַיִם" (בראשית מב, א), "וַיִּרְא בָּלֶק" (במדבר כב, ב), "וַיִּרְאוּ כָל עַמֵּי הָאֶרֶץ" (דברים כח, י). וּבְהִיּוֹת שְׁיִצִּיאַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הָיְתָה אִזּו דְּבַר הָיָה, לְפִיכָּה אָמַר וְכִרְוֹנָם לְבִרְכָּה מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע קְרִיעַת יַם סוּף וּמַלְחַמַת עֵמֶלֶק, מִפְּנֵי שְׁשִׁיתִי אֵלֶּה כְּבָר עֲבָרוּ אִזּו. אָמְנָם כְּשֶׁנִּפְרֶשׁ "כִּי הוֹצִיא" שְׁהוּא כְּמוֹ "כְּאֲשֶׁר הוֹצִיא", יֹאמַר שְׁשִׁמַּע כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֵל יִתְבָּרַךְ כְּאֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וְהֵם הַמְּכֻבֹּת הַגְּדוּלוֹת וְהָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים וְכו'. וְלָכֵן נִשְׁאָו לְבֹו לְלַכֵּת בְּעֵצְמוֹ אֵל הַמִּדְבָּר, וְלֹא שָׁלַח עַל יְדֵי שְׁלִיחֵי לְמֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֵת בְּנָיו, כִּי חִפְץ

לְדַרְשׁ אֱלֹהִים, כְּעִנְיָן מֶלֶךְ בְּבֵל אֲשֶׁר שָׁלַח לְרִאיוֹת אֵת הַמוֹפֵת אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ (דברי הימים ב לב, לא). תוֹרָה ב (ב) אַחֵר שְׁלוּחִיָּה. אַחֵר שְׁשִׁלְחָה אֵלָיו, לְדַעַת אֵיזוֹה מְקוֹם מְנוּחָתוֹ, וְהוֹדִיעַ שְׁלֹא יִנּוּחַ עַד "הַר הָאֱלֹהִים" שְׁשָׁם יַעֲבֹדוּהוּ, כְּמוֹ שְׁעֵד בְּאֶמְרוֹ "תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה" (לעיל ג, יב), וּלְפִיכָּה אַחֵר יִתְרוֹ לְבֹא עַד הָיִית מֹשֶׁה וְעִמּוֹ שָׁם. תוֹרָה ג

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֻזִּי וַיְצַלֵּנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה:

וְשֵׁם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרִי אֱלֹהָא דְאַבָּא הוּהּ
בְּסַעֲדִי וְשִׁבְנוֹי מִחֶרֶב דְּפָרַעָה:

כ"ט וַיְצַלֵּנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה. כְּשֶׁגִּלּוֹ דָּתָן וְאַבְיָרִים עַל דְּבַר הַמִּצְוָה וּבִקְשׁ לְהַרְגֵּ אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשֶׂה צְוָארוֹ
כְּעֶמּוּד שֶׁל שֵׁשׁ. (מכילתא) *

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שֵׁם הָרֶה הָאֱלֹהִים:

הַבָּאָתָא יִתְרוֹ חֲמוּהֵי דְמֹשֶׁה וּבָנָהֵי וְאַתְתָּה
לְוֹת מֹשֶׁה לְמִדְבָּרָא דִּי הוּא שְׂרִי תַמָּן
לְטוּרָא דְאַתְגְּלִי עֲלוּהֵי וְקָרָא דִּינִי:

כ"ט אֶל הַמִּדְבָּר. אִם אֲנִי יוֹדְעִים שֶׁבְּמִדְבָּר הָיָה, אֲלֹא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דְּבַר הַפֶּתוּחַ, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב
בְּכִבּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם וַיִּנָּדְבוּ לְבוֹ לְצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר,
מְקוֹם תְּהִי, לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי תוֹרָה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בֶּן־אֱלִיָּה
וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:

וַיֹּאמֶר לְמֹשֶׁה אֲנִי חֲמוּהֵי יִתְרוֹ אֲתִי לְוֹתָךְ
וְאַתְתָּה וְיִתְרִין בְּנֵהָא עִמָּה:

כ"ט וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה. עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲנִי חֲתָנְךָ
יִתְרוֹ וְגו' • אִם אֵין אֶתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ.

(מכילתא) *

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁק־לוֹ
וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֲחֵלָה:

וַיִּפְקַע מֹשֶׁה לְקִדְמוֹת חֲמוּהֵי וּסְגִיד וַיִּשְׁקֶה
לָהּ וּשְׁאִילוֹ גִבּוֹר לְחִבְרָה לְשָׁלֹם וְעֵלּוֹ
לְמִשְׁכָּנָא:

כ"ט וַיֵּצֵא מֹשֶׁה. כְּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ
שָׁעָה, בֵּינוֹן שֶׁיֵּצֵא מֹשֶׁה, יֵצֵא אֶהְרֹן, נָדָב וְאַבְיָהוּא.
וְכִי הוּא שָׂרָאָה אֶת אֱלֹו יוֹצֵאֵן, וְלֹא יֵצֵא? • וַיִּשְׁתַּחֲוֶה

שְׁנֵאמָר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" (מכילתא) *

(ח) וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
לְפָרַעַה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתִּלְאָה
אֲשֶׁר מִצַּאתָם בְּדֶרֶךְ וַיְצַלֵּם יְהוָה:

ח וַאֲשַׁמְעִי מֹשֶׁה לְחֲמוּהֵי יֵת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ
לְפָרַעַה וּלְמִצְרַיִם עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יֵת כָּל
עֲקֵתָא דִּי אֲשַׁבְּחָנּוּן בְּאַרְחָא וְשִׁבְּנּוּן יְיָ:

כ"ט וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ. לְמִשְׁפָּךְ אֶת לְבוֹ לְקַרְבוֹ
לְתוֹרָה (מכילתא). אֵת כָּל הַתִּלְאָה. שְׁעַל הַיָּם וְשֶׁל
עֲמֻלֶק (מכילתא). הַתִּלְאָה. לְמַד אֶל־ךָ מִן הַיָּסוֹד שֶׁל

תְּבָה, וְהַתִּי"ו הוּא תְּקוּן וַיִּסּוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לְפָרְקִים,
וְכֵן: תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה.

ספורנו

יוסף עם אחיו במלכו. ויהי: "ולא

זכר שר המושקים את יוסף" (בראשית מ,

כג.) תורה ח

(ח) את אשר עשה ה' לפרעה

ולמצרים על אודת ישראל. במשיב

נקם לצרי עמו, על דרך "אשיב נקם

לצרי" (דברים לב, מא). וזה במה שלקו

בגופם על היס, באמרו "ישלח בם

חרון אפו אפרה עברה ונעם וצרה משלחת

מלאכי רעים" (תהלים עח, מט), ובה הורה

א יח. תורה ה

(ו) אני חתנך יתרו. הקדים להודיעו,

דרך מוסר, למען יוכל להכין מקום

לשבתם, באמרו זכרונם לברכה: 'אל

תכנס לביתך פתאום, כל שכן לבית

חברך' (פסחים קב, א). תורה ז

(ז) ויצא משה. לא חדל בשביל מעלתו

לקדם פני מי ששלם עמו טובה בעת

צר לו, בענין 'ואת מאמר מרדכי

אסתר עשה" (אסתר ב, ט) ובענין

(ד) ויצילני מחרב פרעה. כי בלדת

אליעזר כבר מת אותו מלך מצרים

שהיה רודף את משה, באמרו "ויהי

במים הרבים ההם וימות מלך מצרים"

(לעיל ב, כג), ואז בטח להיות נמלט מחרב

פרעה, כי עד מותו לא היה משה בטוח

מחרבו בכל מקום שהיה נודע אצל

פרעה, בענין "אם יש גוי וממלכה

אשר לא שלח אדני שם לבקשך..

והשביע את הממלכה ואת הגוי" (מלכים

(ט) וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:

כ"י וַיַּחַד יִתְרוֹ • וַיִּשְׁמַח יִתְרוֹ, וְהוּא פֶּשׁוּטוֹ. (סנהדרין
צד) וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: 'נַעֲשֶׂה בְּשֵׁרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין',
מִצֵּר עַל אֲבוּד מִצְרַיִם, הִנֵּנוּ דָּאֻמְרִי אִינְשִׁי: "גִּיּוּרָא
עַד עֲשָׂרָה דְּרִי לֹא תִבְזִי אֶרְמָאָה בְּאַפִּיה". עַל

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶתְכֶם מִיַּד
מִצְרַיִם וּמִיַּד פֶּרַעַה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת
יַד־מִצְרַיִם:

כ"י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֵצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם • אָמָה קָשָׁה.
וּמִיַּד פֶּרַעַה • מִלֵּךְ קָשָׁה. מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם •

(יא) עֲתָה יֵדְעֵתִי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

כ"י עֲתָה יֵדְעֵתִי • מִכִּירוֹ הָיִיתִי לְשַׁעֲבֵר, וְעַכְשָׁו
כִּי־תֵר (מכילתא) • מִכָּל הָאֱלֹהִים • מִלֵּמַד שֶׁהָיָה מִכִּיר
בְּכָל עֲבוּדַת אֱלִילִים שֶׁבַעֲעֹלָם, שְׁלֹא הִנִּיחַ עֲבוּדַת
אֱלִילִים שְׁלֹא עֲבָדָה (מכילתא) • כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך - מותוך 'לקראת שבת')

ה'יתרו' שבבב אחר

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטֵּעַם לְקִרְיַת סִדְרָה זוֹ עַל שֵׁם יִתְרוֹ,
דְּלִכְאוּרָה מִפִּינָן שְׁמִדְבָּר בָּהּ עַל מִתְּנִיתוֹרָה הָיוּ צְרִיכִים
לְקַרְאָה בְּשֵׁם הַקְּשִׁיור לְמִתְּנִיתוֹרָה?
אֵלֶּא שְׁבָזָה הוֹרָאָה לָנוּ בְּדֶרֶךְ קְבֻלַּת הַתּוֹרָה:
כְּמוֹ שֶׁמִּתְּנִיתוֹרָה הָיְתָה רַק אַחֲרֵי שֶׁגַּם יִתְרוֹ הוֹדָה עַל קִיוֹם
הַקֶּבֶץ, כְּמוֹ־כֵן אִם רוֹצִים לְזַכּוֹת לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וּלְהַבְיָנָה
כְּרֹאוּ, אִין דִּי בָזָה שֶׁהַשְׁמָחָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁבְּטַבְעָה רוֹצָה לְקַיֵּם

כִּי בָחַר בְּיִשְׂרָאֵל לְסֻגָּלָה מִכָּל הָעַמִּים.
אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצְאָתָם
בְּדֶרֶךְ. בְּרַעֲב (לעיל טו, ב) וּבִצְמָא (לעיל טו,
כב כה) וּבְמִלְחָמָה עִמָּלֵק.

בְּכִרְיָהֶם כְּמוֹ שֶׁהִרְגוּ הַמִּצְרַיִם כָּל הַבֶּן
הַיָּלִיד לְיִשְׂרָאֵל, וְהַטְּבִיעִם בֵּינָם בְּדֶרֶךְ
שֶׁהַטְּבִיעוּ הֵם הַבְּנִים בִּיאֹור, וְהִרְגוּ אֶת
הַבְּכוֹרוֹת כְּנֶגֶד "בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל"
(לעיל ד, כב) "וְתִמָּאֵן לְשַׁלְחוֹ" וְגו' (שם שם
כג), וְהִקְשָׁה אֶת לִבָּם אַחֲרֵי שְׁלֹא שָׁמְעוּ
בְּרִצּוֹנָם. וְכֵּן הוֹרָה גְּדֻלָּתוֹ עַל כָּל
הָאֱלֹהִים, כִּי לֹא חָשְׁבָה שׁוֹם אָמָה
שְׁיוּכָל שׁוֹם אֶחָד מֵאֱלֹהֵיהֶם שְׁרִי
מַעֲלָה לְשַׁלֵּם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה בְּכָל
דְּבָר, אֲבָל חָשְׁבוּ שְׁיוּכָל בְּדָבָר אֶחָד
מִיָּחָד לוֹ בְּלִבְדוֹ. תוֹרָה יב

טוֹבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמִרְחָם עַל דְּמַעַת
הַעֲשׂוּקִים. תוֹרָה י
(י) אֲשֶׁר הֵצִיל אֶתְכֶם. מִשָּׁה וְאֵת
אֶהֱרֹן.
מִיַּד מִצְרַיִם. בְּהַבּוֹתְכֶם אוֹתָם. וּמִיַּד
פֶּרַעַה. בְּבוֹאֲכֶם לְהַתְרוֹת בּוֹ. אֲשֶׁר
הֵצִיל אֶת הָעָם. הַמְּשַׁעֲבָדִים. תוֹרָה יא
(יא) כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם. כִּי
"הֵצִיל אֶת הָעָם" (פסוק י) בְּאוֹתוֹ הַדְּבָר
עֲצָמוֹ "אֲשֶׁר זָדוּ" הַמִּצְרַיִם "עֲלֵיהֶם"
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ "כִּי יִזֵּד אִישׁ עַל
רַעְהוֹ" (לחל כא, יד), וְהָיָה שֶׁהִרְגוּ

פראוי.

ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אחד, 'מודה' ורצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא כלי לקבלת התורה, ויכול להבינה פראוי ולהצליח בזה.

רצון הקב"ה יש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעל בעצמו שגם גופו שמוצד-עצמו נמשך ורצה ב'מוותרות' - דברים גשמיים וחמריים, גם הוא יודה ויסקים שצריך לקיים את רצון הקב"ה, וללמד את התורה ולהבינה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך 10 עמ' 200 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

טעות עובדי עבודה-זרה הראשונים

להם את הכח להנהיג את העולם.

ועל-פי-זה יש לומר דאם ענש המצריים לא היה על ידי המים כי-אם באפן אחר, עדן היה מקום לטעות, שלמים עצמם יש כח ושליוטה, אלא שהקב"ה "גבר" על כח המים, וענש את המצריים, היינו שהטבע עצמו מנהיג ח"ו בידי הכוכבים ומזלות אלא שהקב"ה יכול לשדד ולשבר את הטבע על ידי כח גדול יותר,

אף מזה שהקב"ה אבדם על ידי אותו דבר שדמו לאבדם, (היינו שהשתמש בכח המים גופא) ולא שאבדם על-ידי שבירת כח זה, הוכח והברר לכל, שהקב"ה הוא ה'בעל-הבית' על טבע העולם גופא, ולכחות הטבע אין שום כח ושליוטה אלא הם רק 'פגרון בידי החוצב', ורק על-ידי-זה בטלה הטעות דעובדי עבודה-זרה הראשונים. וק"ל.

עתה ידעתי כי-גדול יהיה מפל-האלהים כי בדבר אשר יזו עליהם:

כי בדבר אשר יזו עליהם - פתגומי, במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים (יח, יא. ובפרש"י)

יש לעין מדוע רק נס זה ש"במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים" הוא אשר הכריח את יתרו להפיר "כי גדול ה' מפל האלקים"?

ויש לבאר זה על-פי מה שכתב הרמב"ם בריש הלכות עבודה-זרה, דעובדי עבודה-זרה הראשונים לא פפרו במציאות הקב"ה ח"ו, כי-אם אמרו שהקב"ה נתן כח לכוכבים ולמזלות להנהיג העולם כרצונם, ולכן עבדו את הפוכים והמזלות. אף בודאי גם הם הודו שביכלת הקב"ה לשלט ולהתגבר על הכוכבים והמזלות, שהרי הוא זה שנתן

יב-וקריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונקסת קידשין קדם יי ואתא אהרן וכל סבי ישראל למיכל לחמא עם חמוהי דמשה קדם יי:

(יב) וַיֵּקֶח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וזִבְחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

שהיה עומד ומשמש לפניהם. לפני האלהים. מפאן שהנהנה מסעדה שתלמידי חכמים מסבין בה, כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות כד).

כ"י- עולה • כמשמעה, שהיא כלה כליל. זבחים • שלמים. ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא

♦ יום שני י"ג שבט ♦

יג-ויהי מיומא דבתרוהי ויתב משה למדן ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן צפרא עד רמשא:

(יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב:

"והודעתי את-חקי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי ב"ז בתמוז נרד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשקמה ושקה שמנים יום נרד ביום הכפורים. ואין פירוש

כ"י- ויהי ממחרת • מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו ב'ספרי'. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר. ועל-פירוש אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי-אפשר לומר:

ספורנו

נזכר בנינו. והיתה אכילתם הזבחים לפני המזבח, כענין הנאכלים לפני מן הקלעים. תורה יג (יג) וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט שיוכל לפנות אליהם אחר עסקי הרבים וגדולי הדור. תורה יד

כענין "וישמו ישראל בעשיו" (תהלים קמט, ב). לפני האלהים. לפני המזבח אשר עליו הקריבו אותם הזבחים, אם שהיה אותו המזבח שבנה משה באבדן עמלק (ועל יח, טו), אם שהיה וולתו ולא

(יב) עולה וזבחים לאלהים. לאות קבלת על מלכותו, כענין נעמן באמרו "כי לא יעשה עוד עבדך עולה וזבח לאלהים אחרים כי אם לה'" (מלכים ב' ח). לאכל לם עם חותן משה. לשמח עמו על שנקנס תחת כנפי שכינה,

(ד) "מבני חובב חותן משה". וישב משה וגו' ויעמד העם • יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שנהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר: "מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן הבקר עד הערב • (שבת י) אפשר לומר כן? אלא כל דין שדין דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שבת להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית שנאמר בו: "ויהי ערב וגו'" (מגילה י).

זו כתובה פסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד שנה שנה, אף לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה בא, שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנה, שהרי נאמר כאן: "וישלח משה את-חתנו", ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה: (במדבר י) "נוסעים אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזב אותנו". ואם זו קדם מתן תורה, משלחו והלך, היכן מצינו שחזר? ואם תאמר: שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה? הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב: (שופטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתועדות ט"ו בשבט תשמ"ב. התועדות תשמ"ב כרך ב. עמ' 871)

תשובה טאן" [רק עקשו צריך להתחיל לעשות תשובה]. הוראה זו יש ללמד גם משמה (ותכנה) של כל הפרשה - יתרו, "על-שם שיתר (והוסיף) פרשה בתורה" וגם היה גר שהתוסף לישראל קטן שנוצד, ובלידתו באה לעולם מציאות נוספת חדשה.

ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם (יח, יג) מוצאי יום-הכפורים היה... למחרת ודתו מן הקר (רש"י) היום שלמחרת יום-הכפורים מורה שבעבודת ה' נדרשת הוספה מתמדת. גם לאחר שמשיגים מצב נעלה כל-כך, כמעמדם של ישראל ביום-הכפורים, יש מה להוסיף, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב על יום זה - "איצטער דארף מען ערשט

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 212)

(רש"י עקב ט, יח). מובן אם כן, שאי אפשר שדיני יום כפור יחולו על היום שצד משה מן הקר (אף בחלק היום שלאחר אמירת "סלחתי"), כאשר חלקו הראשון (לפני אמירת "סלחתי") לא היה יום כפור.

מוצאי יום הכפורים היה . . למחרת ודתו מן הקר (רש"י יח, יג) וקשה, לפי זה היתה הסעודה ביום כפור. ויש לומר, דהנה כל ענין יום כפור התחיל רק כאשר הקב"ה אמר "סלחתי בדברך", ומאז הוא נקבע "למחילה ולסליחה"

ידו וחתן משה ית כל דהוא עבד לעמא ואמר מה פתגמא הדין די את עבד לעמא מה דין את יתב בלחודך וכל עמא קמיין עלוה מן צפרא עד רמשא:

(יח) וירא חתן משה את כל-אשר-הוא עשה לעם ויאמר מה-הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל-העם נצב עליך מן-בקר עד-ערב:

טו ואמר משה לחמוהי ארי אתן לוהי עמא למתבע אלפן מן קדם יי:

(טו) ויאמר משה לחתנו פייבא אלי העם לדרש אלהים:

כ"א • פי יבא • פי בא, לשון הוזה. לדרש אלהים • כתרגומו: למתבע אלפן, לשאל תלמוד מפי הגבורה.

טז פד הוי להון דינא אתן לוהי ודאיננא בין גברא ובין חברה ומהודענא להון ית קמיא דיי וית אוייתה:

(טז) פיייהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את-חקי האלהים ואת-תורתיו:

כ"א • פיייהיה להם דבר בא אלי • מי שהיה לו הדבר, בא אלי.

"על פי ד' יחננו" (במדבר ט, כ). תורה טז (טז) כי יהיה להם דבר. וכאשר לאלו הראשים הבאים על עסקי הדין והיה דבר ריב ביניהם.

להמתין "מן בקר עד ערב". תורה טו (טו) לדרש אלהים. הנשיאים וראשי הדור הבאים על עסקי הדין והיה באים אלי בהקרח לדרש אלהים, כי

(יד) מדוע אתה יושב לבדך. בעסקי צבור. וכל העם. הצריכים לאיזו סבה להקריב משפטם אליך צריכים

(יח) וַיֹּאמֶר חֵתַן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

כ"י - וַיֹּאמֶר חֵתַן מֹשֶׁה • דָּרָךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַפְּתוּב: 'חֻתְנֹו שֶׁל מֶלֶךְ'.

(יח) נָכַל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כְבֹּד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂוֹה לְבַדְּךָ:

כ"י - נָכַל תִּבֹּל • פְּתִיחוּתוֹ, וְלִשְׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פְּלִישְׁטִי שֶׁ"א בָּלַע"ו, כְּמוֹ: (יִרְמְיָה ח) "וְהַעֲלֵה נָכַל", (יִשְׁעִיָּה לז) "כְּנָכַל עָלָה מִגִּפְּן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל־יְדֵי חֲמָה וְעַל־יְדֵי קָרַח, וְכֹחוֹ תֵּשׁ וְנִלְאָה. גַּם־אַתָּה • לְרִבּוֹת אַהֲרֹן וְחֹור וְשִׁבְעִים זָקֵנִים. כִּי־כְבֹּד מִמֶּךָ • כְּבֹד רַב יוֹתֵר מִכָּתֹף.

(יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקוֹלִי אִיעָצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבָּאתָ אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:

כ"י - אִיעָצְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מְכִילָתָא) בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוּרָה. הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל מִשְׁפָּטִים מֵאֲתוֹ. אֶת־הַדְּבָרִים • דְּבָרֵי רִיבּוּתָם.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ לֵד עַמ' 12)

צֵא הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוּרָה (רש"י יח, יט) בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים (א, טו) כֶּתֶב רש"י: "זו אחת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יְתִדִּי לְמֹשֶׁה". אָמְנָם, פְּשִׁטָּא שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הָיָה מִסְכִּים לְשִׁנוֹת אֶת סֵדֶר הַמִּשְׁפָּט

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתָּה אֶת־הַחֲקִים וְאֶת־הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדָּרָךְ יִלְכוּ כֵּה וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

(כא) וְאַתָּה תַּחֲזֶה מִכָּל־הָעָם אֲנָשִׁי־חֵיל יִרְאִי אֱלֹהִים אֲנָשִׁי אֲמַת שְׂנְאִי בָּצַע וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:

כ"י - וְאַתָּה תַּחֲזֶה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלָךְ. אֲנָשִׁי־חֵיל • עֲשִׂירִים, שְׁאִין צָרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַפִּיר פָּנִים. עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־כֹהֵן יִהְיוּ דְּבָרֵיהֶם נִשְׁמָעִין.

סְפּוּרָה

כָּא אֱלִי וְשִׁפְטִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רַעְיוֹ. בֵּין אוֹתָם גְּדוּלֵי הַדּוֹר הַבָּאִים עַל עֲסָקֵי צָבוֹר. וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֲקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרָתוֹ. לְאוֹתָם הַגְּדוּלִים כְּדִי שִׁידְעוּם, כְּאָמְרוּ "וַיִּשְׁבּוּ אֵלָיו אַהֲרֹן וְכָל הַנְּשָׂאִים בְּעֵדָה, וְאַחַר כֵּן נִגְשׂוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לֶחֶן לֵה, לֹא לֵב), וְכִמּוֹ שֶׁאָמְרוּ וְכִרּוֹנָם לְכִרְכָּה "כִּי־צִד סֵדֶר מִשְׁנֶה" וְכו'. וְלִשְׁלֹשׁ הַסְּבּוֹת הָאֵלֶּה יִתְחַיֵּב שִׁימְתִּינוּ הָעָם מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב, עַד שִׁיִּסְתַּלְקוּ הַגְּדוּלִים וְאוּכַל לַפְּנוֹת לִשְׁפֹט עֲנִיִּי עַם. תּוֹרָה יז (יח) גַּם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ. בֵּית דִּינָךְ. לֹא תוּכַל עֲשׂוֹה לְבַדְּךָ. לְשִׁמְעַת כָּל עֲסָקֵי הַגְּדוּלִים, וְלִשְׁמַע עִם זֶה אֶת כָּל הַצָּרִיכִים לְדַבֵּר עִמָּךְ עַל מֵה שְׁלֹא יִסְפִּיק לָהֶם זוּלָתְךָ. תּוֹרָה יט (יט) הִיָּה אַתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים. לְהוֹדִיעֵם הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁצִּוְּהָם, כְּמִלִּיץ בֵּינוֹתָם וּבֵין הָאֵל יִתְבָּרָךְ. וְהִבָּאתָ אֶתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֶל

בְּזֶה וַתֵּרָץ קַשְׁיָה בַּפִּסּוּק דִּקְחָשִׁיב מִלְמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לִזְמַר: הַמִּסְפָּר מְרַבָּה קִדְם מִסְפָּר הַמּוֹעֵט, וְלֹא הָיָה לוֹ לִפְרֹשׁ אֶלָּא מִתְחִלָּה שָׂרִי עֲשָׂרוֹת בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחֲרֵכֶּךָ בְּהִדְרָגָה כָּלָם. וְלִפִּי פְרוּשׁוֹ שֶׁהַזְכִּיר וּפְרֹט סְכוּם מִנֵּן הַשָּׂרִים, צָא וַחֲשַׁב וּכְשֶׁתִּדְקֶדֶק בְּמִנְיָנָם, וְלִגְבִּיהוּ אֶתִּי שִׁפִּיר: מִסְפָּר הַמּוֹעֵט תְּחִלָּה, וְאַחֲרֵכֶּךָ בְּהִדְרָגָה, כֵּן נִרְאֶה לִי נָכוֹן, וְדוּק).

שְׂנָאִי בְּצַע. שְׂשׂוֹנְאִין אֶת מְמוֹנָם בְּדִין, כִּתְּהִיא דְּאַמְרִינָן: 'כָּל דִּינָא דְּמִפְקִין מְמוֹנָא מִינָה בְּדִינָא, לֹא דִינָא הוּא' (ב"ב נח). שָׂרִי אֲלָפִים. הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֱלָף (סנהדרין יח). שָׂרִי מֵאוֹת. שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ. שָׂרִי חֲמִשִּׁים. י"ב אֱלָף. וְשָׂרִי עֲשָׂרוֹת. שֵׁשִׁים אֱלָף. (מֵה שִׁפְרֵשׁ רַש"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כִּמָּה הָיוּ, וְהוּא לְכַאוֹרָה לֹלֵא צִרָךְ, וְהִנֵּה בְּאַמֶּת תִּקֵּן

כב וידוננו ית עמא בכל עדן ויהי כל פתגם רב ייתון לותף וכל פתגם זער ידוננו אנון ויקלון מנף ויסוריון עמף:

(כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ וַנִּשְׁאֹו אֹתָךְ:

כג"א וְשִׁפְטוּ. וְיִדְוֹנוּ, לְשׁוֹן צְוִי. וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ. דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ. "וְהָקֵל", כִּמוֹ "וְהַכְבִּד אֶת לְבוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מֹאָב", לְשׁוֹן הִזְנָה.

כג אם ית פתגמא הדין תעבד ויפקדנך יי ותכול למיקם ואף כל עמא הדין על אתרה יהף בשלם:

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָתָ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

הזה אהרן, נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא).

כג"א וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָתָ עֲמֹד. הַמִּלֵּךְ בְּגִבּוּרָה, אִם יִצְוֶה אוֹתָךְ לַעֲשׂוֹת כֶּךָ — תִּוְכַל עֲמֹד, (מכילתא) וְאִם יַעֲכֹב עַל יָדְךָ — לֹא תִוְכַל לַעֲמֹד. וְגַם כָּל הָעַם

♦ יום שלישי י"ד שבט ♦

כד וקביל משה למימרא דחמוהי ועבד כל די אומר:

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

כה ובחר משה גברין דחילא מכל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני אלפיין רבני מאנתא רבני חמשין ורבני עשוריתא:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִּל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעַם שָׂרִי אֲלָפִים שָׂרִי מֵאוֹת שָׂרִי חֲמִשִּׁים וְשָׂרִי עֲשָׂרוֹת:

ספורנו

גלימיה, לזיויל ולזמר בארְחָא" (סנהדרין ג, א). תורה כד
(כד) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי חַיִּל. אַחֲרֵ שִׁבְעָשׁ וְלֹא מִצָּא אַנְשִׁים שִׁיחִיּוֹ בָּהֶם כָּל הַמַּעֲלֹת שֶׁהִזְכִּיר יִתְרוֹ, בָּחַר בְּ"אַנְשֵׁי חַיִּל" בְּקִיָּאִים וְחִרוּצִים לְכַרֵּר וּלְלַבֵּן אֲמִתּוֹת דָּבָר וּלְהַבִּיאוֹ אֶל תְּכֵלֶת, יוֹתֵר מִ"יִּרְאֵי אֱלֹהִים" בְּלִתִּי אַנְשֵׁי חַיִּל, כְּאַמְרָם וְכוּרֵם לְכַרְכָּה "אִם תִּלְמִיד חָכָם (נוֹסֵף וְנוֹסֵף) כִּנְחָשׁ הוּא הִגְרִהוּ עַל מִתְנִיָּה, וְאִם עִם הָאָרֶץ הוּא חֲסִיד אֶל תִּדּוּר בְּשֹׁכְנוֹתָו" (שבט סג, א). תורה כו

ובבן יהיו מעשים הבאים לפניך לדין. תורה כב
(כב) וְהָקֵל מֵעֲלֶיךָ. דְּבָרֵי רִיבּוֹת רַבִּים שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לְבוֹא לִפְנֵיךָ. וַנִּשְׁאֹו אֹתָךְ. כִּמָּה שֶׁתִּצְטָרֵךְ לְהִיּוֹת אֹתָךְ בְּעֶצְמָךְ הֵם יַעֲזֹרוּךְ, כְּעִנְיָן "לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעַם" (ע"פ קהלת יב, ט), אַחֲרֵ שִׁשְׁמֵעוּ מִפִּיךָ, כִּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ בְּסֻדֵּר מִשְׁנָה. תורה כג
(כג) עַל מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם. אַחֲרֵ שִׁיתְּבַרֵּר הַדִּין בְּכָל כֶּךָ בְּתֵי דִינִין, יַדַּע כָּל בַּעַל דִּין שֶׁפֶּסֶק הַדִּין הִיָּה אֲמִתִּי וְלֹא יוֹסִיף לְרִיב, כְּאַמְרָם וְכוּרֵם לְכַרְכָּה "דְּאִזִּיל מִבִּי דִינָא שְׁקִיל

הָאֱלֹהִים. מֵה שֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ, כְּעִנְיָן "עֲמִדוּ וְאַשְׁמַעְדוּ" (במדבר ט, ח), וְכְעִנְיָן "וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן" (שם כו, ח). תורה כ
(כא) וְאֹתָהּ תִּחְזֶה מִכָּל הָעַם. תִּבְרַר וּתִמְנָה, כִּי בְּאֵלָה הִג' עֲנִינִים צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה אֹתָהּ בְּעֶצְמָךְ, וְלֹא יִסְפִּיק זֹלָתָךְ, אֲבָל בְּעִנְיָנֵי פֶסֶקֶי דִינִים פֶּרִטִּיִּים יִסְפִּיקוּ שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת וְכוּ'. כִּי אֲמָנָם כְּשִׁיחִיּוֹ אֲרַבַּע מִדְּרָגוֹת זֹו לְמַעְלָה מִזֹּו, הִנֵּה יִשְׁפֹּט הַקָּטָן רֵאשׁוֹנָה, וְהַצּוֹעֵק עַל פֶּסֶק דִּינוֹ יִצְעַק אֶל הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ, וּמִן הַשָּׁנִי אֶל הַשְּׁלִישִׁי וּמִן הַשְּׁלִישִׁי אֶל הַרְבִּיעִי,

(כו) וַיִּשְׁפְּטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה
וַיֵּבִאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן וַיִּשְׁפּוּטוּ הֵם:

כ"י • וַיִּשְׁפְּטוּ • וַיְדִינִין יְת עֲמָא • יֵבִיאוּן • מִיְתָן •
וַיִּשְׁפּוּטוּ הֵם • כְּמוֹ 'וַיִּשְׁפְּטוּ' (בחוּלם), וְכֵן (רוּת ב) "לֹא
תַעֲבֹרִי" כְּמוֹ: 'לֹא תַעֲבְרִי', וְתַרְגּוּמוֹ: דִּינִין אֲנוּן.

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנּוֹ וַיִּלְךְ לוֹ אֶל־אֲרָצוֹ: פ
כ"י • וַיִּלְךְ לוֹ אֶל אֲרָצוֹ • לְגַר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא).

♦ יום רביעי ט"ו שבט ♦

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי:

כ"י • בַּיּוֹם הַזֶּה • (שבת פו) בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַתֵּב אֵלָּא "בַּיּוֹם הַזֶּה". מִהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"? שְׂיָהוּ
דְּבַרֵּי תוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאֵלּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ.

(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
וַיַּחֲנוּ־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהָר:

כ"י • וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים • לְמָה הִצְרִיךְ לַחֲזֹר וּלְפָרֵשׁ
מִהֵיכָן נִסְעוּ, וְהֵלֵא כָּבֹד כְּתֹב שֶׁבְּרַפִּידִים הָיוּ חֹנִימִים,
בִּידוּעַ שְׂמֵשׁם נִסְעוּ? אֵלָּא לְהַקִּישׁ נִסְיַתָּן מִרְפִּידִים
לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי: מִה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי
בְּתִשְׁבּוּכָה, אִף נִסְיַתָּן מִרְפִּידִים בְּתִשְׁבּוּכָה (מכילתא).

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה
מִן־הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו
בְּהִשְׁפָּמָה הָיוּ, שְׁנָאָמַר: "וַיִּשְׁכֶּם מֹשֶׁה בְּבֹקֶר".
כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְכִסְדֵּר הַזֶּה (שבת פו) • לְבֵית

ספורנו

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנּוֹ. כִּי לֹא
רָצָה לְלַכֵּת עִם יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ, בְּאֶמְרוֹ
"לֹא אֵלָּךְ, כִּי אִם אֵל אֲרָצִי וְאֵל
מוֹלֶדְתִּי אֵלָּךְ" (במדבר י, ל), וְזֶה אוֹלִי מִצַּד
זָקָתוֹ, כַּעֲנִין בְּרוּלִי בְּאֶמְרוֹ "יָשֹׁב נָא
עִבְדְּךָ וְאָמַת בְּעִירִי עִם קָבֵר אָבִי וְאִמִּי"
(שמואל ב יט, לח). אֲבָל בְּנֵי יִתְרוֹ הִלְכוּ עִם
יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ בְּלִי סִפְקָ, בְּאֶמְרוֹ "וּבְנֵי

קִינֵי חֲתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת
בְּנֵי יְהוּדָה" (שופטים א, טו). וְעֲלִיהֶם אָמַר
בְּלָעַם "אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךְ" וְכו' (במדבר כד,
כא). תוֹרָה א
יט (א) בַּיּוֹם הַזֶּה. בַּיּוֹם הַחֲדָשׁ. תוֹרָה ב
(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר
סִינַי. נִסְיַתָּם מִרְפִּידִים הָיְתָה בְּכֹנֶת
בוֹאֵם אֶל מִדְבַּר סִינַי, אֲשֶׁר שָׁם הָרָ

הָאֱלֹהִים, כִּי יָדְעוּ שְׁשָׁם יַעֲבֹדוּהוּ,
בְּאֶמְרוֹ "תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר
הַזֶּה" (לעיל ג, יב). תוֹרָה ג
(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים. אָמַר
שְׂיָשְׁרָאֵל שְׁמוֹ פְּנִיָּהִם אֵל עֲסָקִי הַחֲנִיָּה
וַצִּרְכִּיָּה, וּמֹשֶׁה עָלָה וְהִכִּין עֲצָמוֹ
לְנִבּוּאָה. תוֹרָה ד

אפן מסירת דברי ה' לבני

דהיננו, שנצטוו משה שבאפן מסירתו דברי ה' יש חלוק בין אנשים לנשים. דלנשים צריך לדבר בלשון רכה, ולאנשים צריך לפרש העונשים. ונמצא שבדרך כלל נצטוו משה לפחות או להוסיף על דברי ה' ולא למסור את הדברים בדיוק כפי שקבל מהגבורה.

ועל-פי-זה הנה-אמינא שגם בדרך אלו שנצטוו משה כאן למסור לבני-ישראל יש חלוק זה, ועל זה הזהר "אלה הדברים – לא פחות ולא יותר" דאף שבדרך כלל הצרף לפחות או להוסיף, כאן לא יעשה כן אלא ימסור את דברי ה' בדיוק כפי שקבלם.

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: . . אֵלֶּה

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יט, ג')

ופרש רש"י: "אלה הדברים – לא פחות ולא יותר".

ויקבר הקשו, למה תיסק אדעתין שמושה יפחות או יוסיף על דברי ה' עד שיצטרף אזרה מיוחדת על כך, ובאם יש מקום שמושה יפחות או יוסיף, למה הזהר רק כאן ולא בצוויים אחרים?

ויש לומר שזה בא בהמשך להפתוב לפני זה "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" ופרש רש"י: "לבית יעקב אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. ותגיד לבני-ישראל, עונשין ודקדוקין, פרש לזכרים דברים קשין כגידיו".

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל-כִּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי:

דאתון חזתון די עבדית למצרים ונטלית יתכון כדעל גרפי נשרין וקרבית יתכון לפלחני:

כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמה יורק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכן נותן על כנפיו, אומר: מוטב יגס החץ בי ולא בכני. אף אני עשיתי כן: "ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'", והיו מצרים זורקים חצים ואבני פליסטראות, והענן מקבלם. ואבא אתכם אלי. כתרנומו.

כִּי־אַתֶּם רְאִיתֶם • (שבת פו) לא מסרת היא בידכם, ולא בדרך אפי משה לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא "אתם ראיתם" אשר עשיתי למצרים, על כמה עברות היו חביבין לי קדם שנגזרו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם. ואשא אתכם. (מכילתא) זה היום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפזרין בכל ארץ גשן, ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת, נקבצו כלם לרעמסס. ואונקלוס תרגם: 'ואשא', ונטלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, – תאן את הדבור, דרך כבוד למעלה. על כנפי נשרים.

(ה) וַעֲתָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי בְּלִי־הָאָרֶץ:

ה ובען אם קבלא תקבלון למימרי ותשרון ית קנמי ותהון קדמי חביבין מכל עממיא ארי די לי כל ארעא:

אותם, כך אתם תהיו לי סגלה משאר אמות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נפרת, "כי לי כל הארץ", והם בעיני ולפני לכלום.

כִּי־וַעֲתָה • אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מבאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא. שבת פז) • ושמרתם את-בריתי • שאכרת עמכם על שמירת התורה. סגלה • אוצר חביב, כמו: "וסגלת מלכים", כלי-יקר ואכנים טובות שהמלכים גונזים

ספורנו

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם. כמה הפצתי כדי שישוּבו מרשעם, כי לא אחפץ במות המת, ובהקשותם ערפם הצרכתי להקרות אותותי ומופתים בקרבם ולהשחיתם.

וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים. דרך לא עבר בה איש, כמו הנשר המוליך את בניו ברום האויר, אשר לא ילך בו שום מין עוף אחר, וזה להבדיל אתכם מכל העמים ועסקיהם להיות לי.

וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי. אל הר האלהים המוכן לנבואה. תורה ה

(ה) וַעֲתָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי. לקבל עליכם התורה והמצוה. ושמרתם את בריתי. הברית שאכרת

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֱלֹהִים
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט - וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת כְּהֻנִּים • שָׂרִים, כִּמְה דָּאֵת אָמַר: (שמואל ב ח) "וּבְנֵי דְּוֹד כְּהֻנִּים הָיוּ". אֱלֹהִים
הַדְּבָרִים • לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך ח עמוד 442)

"כְּהֻנִּים" - לְכַהֲנָה.

בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שְׁלֹשׁ
הַמַּעֲלֹת הָאֲמֹרֹת - כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פָּנָיו לָהּ וְעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה; שְׁנֵי כְּתָרִים בְּרָאשׁוֹ (שבת פח) - כְּמַלְכֵּי; וְהָיָה רָאוּי
לְאָכַל בְּקֻדְשִׁים (מכילתא) - כְּהוֹנָה.

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת כְּהֻנִּים (יט, ו)

כָּאן נִרְמָזוּ כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלֹת (כְּתָרִים) שֶׁנִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל
בְּשַׁעַת מִתְּנֵיתוֹרָה - תּוֹרָה, מַלְכוּת וְכֹהֲנָה:
"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי" - רומז לתורה, על-פי פְּרוּשׁ הַמְכִילְתָּא:
"שֶׁתִּהְיוּ פָּנָיו לִי וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה";
"מְמַלְכֵת" - לְמַלְכוּת;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 21)

לְאִלְקוּת מִתָּאִים רַק בְּמִי שֶׁמִּשְׁרַת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכַדוּמָה,
כְּתוּב (עקב י, ח) "לְעַמּוּד לְפָנָיו ה' לְשֶׁרֶתוֹ", אֲף לֹא לְגַבִּי
כְּלָלוֹת קִיּוֹם הַמִּצְוֹת שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל.

מְמַלְכֵת כְּהֻנִּים, שָׂרִים (רש"י יט, ו) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מִדּוּעַ לֹא
פָּרַשׁ 'מִשְׁרָתִים', כִּפִּי שֶׁפָּרַשׁ לְעִיל (ויגש מז, כב): "כָּל לְשׁוֹן
כֹּהֵן מִשְׁרַת לְאִלְקוּת הוּא". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהִתְאָר 'מִשְׁרַת'

♦ יום חמישי ט"ז שבט ♦

וְאַתָּה מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְסַבִּי עֲמָא וְסִדֵּר
קְדָמִיהוֹן יֵת כָּל פִּתְגָמֵי הָאֵלִין דְּפִקְדָּה יִי:

(י) וַיִּבֹּא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֶת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:

ח וְאַתִּיבּוּ כָּל עֲמָא כִּפְדָּא וְאַמְרוּ כָּל דִּי
מְלִיל יִי נַעֲבֵד וְאַתִּיב מֹשֶׁה יֵת פִּתְגָמֵי עֲמָא
קְדָם יִי:

(ח) וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

ד' דָּרָךְ אַרְצֵי מִמֶּשֶׁה, שְׁלֹא אָמַר: הוּאִיל וַיּוֹדַע מִי
שֶׁשְׁלַחְנִי, אִינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב.

כ"ט - וַיָּשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ • בְּיוֹם
הַמַּחֲרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָרִי בִּהְשָׁכְמָה עָלָה.
וְכִי צָרִיךְ הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֵלֶּא בָּא הַכְּתוּב לְלַמֵּדָךְ

ספורנו

בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֹאמַר
לו" (שם ד, א), וְאַמְרוּ וְזָכְרוּנָם לְבִרְכָּה "מִה
קָדוֹשׁ לְעוֹלָם קָיָם, אִף הֵם לְעוֹלָם
קָיָמִים" (סנהדרין צב, א). וְזֶה כִּי אָמְנָם
הָיְתָה פִּנְתַּי הָאֵל יִתְפָּרֵךְ בְּמִתּוֹרָה
לְתֵת לָהֶם אֶזְרָא כָּל הַטּוֹב הַעֲתִיד, לוֹלִי
הַשְׁחִיתוּ דְרָכָם בְּעֵגֶל, כְּאָמְרוּ "וַיִּתְּנָצְלוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵיָם מִהָר חֲרִב" (מלח
לג, ו). תורה ז

(ח) וַיָּשִׁיב מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם. הָשִׁיב
מִה שֶׁהָבִין מִדְּבָרֵיהֶם לְהָשִׁיב שׁוֹלָחוֹ,
וְהוּא שְׁלֹא הָבִין מִדְּבָרֵיהֶם וּלְתֵי
שֶׁקֶבְלוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת. תורה ט

בְּפָחוֹת וְיִתֵּר הוּא, כִּי אָמְנָם "לִי כָּל
הָאָרֶץ" וְחִסְדֵּי אֲמוֹת הָעוֹלָם יִקְרִים
אֲצִלִּי כָּלִי סָפֵק. תורה ו
(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֵת
כְּהֻנִּים. וּבִזָּה תִּהְיוּ סֻגְלָה מִכָּלֵם, כִּי
תִּהְיוּ "מְמַלְכֵת כְּהֻנִּים" לְהַבִּין וּלְהוֹרֹת
לְכָל הַמִּין הָאֲנוּשִׁי, לְקָרָא כָּלֵם בְּשֵׁם ה'
וּלְעַבְדּוֹ שָׂכָם אֶחָד, כִּמּוֹ שִׁיְהִיָּה עֲנִין
יִשְׂרָאֵל לַעֲתִיד לְבֹא, כְּאָמְרוּ "וְאַתֶּם
כְּהֻנִּי ה' תִּקְרָאוּ" (ישעיה סא, ו). וְכָאֲמָרוּ
"כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה" (שם ב, א).

וְגוֹי קָדוֹשׁ. [בְּלִתִּי נִפְסָדִים, אֲבָל תִּהְיוּ
קָמִים לַעֲד בְּאִישׁ], כִּמּוֹ שִׁיְהִיָּה הָעֲנִין
לַעֲתִיד לְבֹא, כְּאָמְרוּ "וְהָיָה הַנְּשֹׂאֵר

עַל קְבֻלָּתָכֶם, וְהוּא הַבְּרִית שֶׁכָּרַת אַחֵר
שֶׁאָמְרוּ "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (להלן כד, ז),
כְּאָמְרוּ "הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה'
עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (שם ח),
בְּאִפְסָא שְׁלֹא אֲצַטְרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָכֶם כִּמּוֹ
שֶׁעֲשִׂיתִי לְמִצְוֹתֵי.
וְהִיָּתָם לִי סֻגְלָה מִכָּל הָעַמִּים. אִף
עַל פִּי שֶׁכָּל הַמִּין הָאֲנוּשִׁי יִקְרָא אֲצִלִּי
מִכָּל יְתֵר הַנִּמְצָאִים הַשְּׁפִלִים, כִּי הוּא
לְבָדוֹ הַמִּכְּוֵן בָּהֶם, כְּאָמְרָם וְזָכְרוּנָם
לְבִרְכָּה: חֲבִיב אֲדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצִלְם (אבות
ג, י), מִכָּל מְקוֹם אֲתֵם תִּהְיוּ לִי סֻגְלָה
מִכָּלֵם.

כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ. וְהַקְבֵּדֵל בִּינִיכֶם

טוֹאֹמֶר יִי לְמֹשֶׁה הָא אֲנִי מִתְגַּלִּי לָךְ
בְּעִיבָא דְעֵנָא בְּדִיל דְיִשְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוּתִי
עֲמֹךְ וְאַף כִּךְ דְיִהְיֶמְנוּן לְעֵלָם וְחַיִּי מֹשֶׁה יְת
פִתְגָמִי עֲמָא קָדָם יִי:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלָיְךָ בְּעָב
הַעֲנֵן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרִי עֲמֹךְ וְגַם־כִּךְ
יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

וגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם
לשמע ממך: 'אינו דומה השומע מפי השליח לשומע
מפי המקל, רצוננו לראות את מלכנו'.

כ"י. בַּעֲב הַעֲנֵן • בַּמַּעֲבָה הַעֲנֵן, וְזֶהוּ עֲרַפֵּל. וְגַם
כִּךְ • גַּם בְּנִבְיָאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וְגו' •
בַּיּוֹם הַמִּתְחַרְת, שֶׁהוּא רִבְעִי לַחֲדָשׁ. אֶת־דְּבָרֵי הָעָם

יֹאמֶר יִי לְמֹשֶׁה אֲזִיל לֹת עֲמָא וְתוֹמְנוֹן
יֻמָּא דִין וּמְחַר וּיְחֻרִין לְבוֹשִׁיהוֹן:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקַדְשֵׁתָם
הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שִׁמְלֹתָם:

כ"י. וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה • אִם כֵּן, שְׁמַזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". וְקַדְשֵׁתָם • וְזַמְנָתָם, שְׂכִינֵנו
עֲצָמָם הַיּוֹם וּמְחָר.

יא ויהיו זמנים ליום השלישי כי ביום השלישי
תליתאה תגלי יי לעיני כל עמא על טורא
דסיני:

(יא) וְהָיוּ נִכְנִיִּים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
יֵרֵד יְהוָה לְעִינֵי כָל־הָעָם עַל־הָר סִינַי:

כָּל הַעֲנִין הָאֶמּוֹר בְּפִרְשֵׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאִין
מְקָדָם וּמֵאֲחֵר בְּתוֹרָה. לְעִינֵי כָל הָעָם • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא
הָיָה בָהֶם סוּמָא, שְׁנִיתְרַפְּאוּ כָּלָם (מכילתא).

כ"י. וְהָיוּ נִכְנִיִּים • מְבַדְּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא) • לַיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי • (מכילתא) שֶׁהוּא שְׁשִׁי בַּחֲדָשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בְּנֶה
מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים־עָשָׂרָה מַצֵּבָה,

יב ותתחם ית עמא סחור סחור למימר
אסתמרו לכו מלמסק בטורא ולמקרב
בסופה כל דיקרב בטורא אתקטלא ותקטל:

(יב) וְהִגַּבְלֹתָ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאֹמֹר הַשְּׁמָרוּ לָכֶם
עַל־וֹת בָּהֶר וּנְגַע בְּקַצְּהוּ כָל־הַנֶּגַע בָּהֶר מוֹת יוֹמָת:

הַשְּׁמָרוּ מַעֲלוֹת מִכָּאן וְהִלָּאָה, וְאַתָּה תִּזְהָרֵם עַל כִּךְ •
וּנְגַע בְּקַצְּהוּ • אֲפֹלוּ בְּקַצְּהוּ.

כ"י. וְהִגַּבְלֹתָ • קִבַּע לָהֶם תְּחוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרָבוּ
מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה. לֵאמֹר • הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם:

ספורנו

בִּאֲפֹן זֶה דְּבָרֵי ה' אוֹ עַל יְדֵי מִלָּאךְ,
וְשִׁאֲרֵי אִם יִקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם דְּבָרֵי מִלָּאךְ
יִדְרֹקֶךְ עֲלֵיהֶם כְּחוּט הַשְּׁעָרָה, וְלֹא
יִסְלַח, בְּאֲמָרוֹ "כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם"
(להלן כג, כא), וּבִכְּן אָמְרוּ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ
וּזְלָתִי דְּבָרֵי ה' בְּלִבְךָ. תוֹרָה י
(יא) וְהָיוּ נִכְנִיִּים. שִׁיחִידָה גַם הַגּוֹף טְהוֹר
וּמוֹכֵן לְנִבּוּאָה, לֹא הִנָּפֵשׁ בְּלִבְךָ, וְזֶה
בְּהִיּוֹת מִדְּרַגַּת הַנְּבוּאָה הָעֲתִידִידָה אוֹ
לָהֶם "פְּנִים בְּפְנִים", בְּעוֹד הֵיוּתָם
מִשְׁתַּמְשִׁים בְּחוּשֵׁיהֶם. וְלִזֶּה נֶאֱסָרָה
הָאִשָּׁה לְמֹשֶׁה מֵאִז שֶׁהִגִּיעַ לְזוֹת
הַמִּדְּרַגָּה, שֶׁתִּהְיֶה כָּל נְבוּאָתוֹ מֵעַתָּה
מִתֵּן תוֹרָה וְהִלָּאָה "פְּנִים אֶל פְּנִים",
בְּאֲמָרוֹ "לֵךְ אֲמַר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם
לְאַהֲלֵיכֶם, וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עֲמִידִי" (דברים
ה, כו כא), כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרִיחוֹ רַבְתִּינוּ וְזָרְקָם
לְבִרְכָּה. תוֹרָה יב
(יב) כָּל הַנֶּגַע בָּהֶר מוֹת יוֹמָת. "פֶּן

אֲפִשְׁרוֹת הַנְּבוּאָה, וְהָיוּ יוֹדְעִים
שֶׁהָאֲבוֹת וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּמִרְיָם כִּכְר
הַתְּנַבְּאוֹ, אֲבָל לֹא הִיָּתָה נְבוּאָת שׁוֹם
נִבִּיא עַד הִנֵּה כִּי אִם בְּמִרְאָה וּבִכְלוֹם,
כְּמוֹ שֶׁבִּאֵר הוּא יְתִבְרַךְ בְּאֲמָרוֹ
"בְּמִרְאָה אֵלָיו אֶתְּוַדַּע בְּחִלּוֹם אֲדַבֵּר
בו" (במדבר יב, ו). אֲמָנָם בְּנְבוּאָת מֹשֶׁה
בְּעוֹדוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוּשֵׁיו הִיָּה סִפֵּק
אֲצִלָּם לֹלֵא הַתְּנַבְּאוֹ גַּם הֵם בִּאֲפֹן זֶה
עַד הִנֵּה, וּבְזֶה יֵאֱמִינוּ בְּדַבְרֵי מֹשֶׁה,
וְלֹא יוֹכֵל שׁוֹם נִבִּיא לְקוֹם נִגְדָם, כִּי לֹא
תִּהְיֶה נְבוּאָתָם בְּזוֹת הַמִּדְּרַגָּה.
וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל
ה'. בְּאֲשֶׁר שָׁמַע תִּקְנַת קוֹנוֹ לְמַעַן
יֵאֱמִינוּ בְּמִין נְבוּאָתוֹ, הִרְגִּישׁ בְּסִפֵּק
הָעָם וְהִגִּיד דְּבָרֵיהֶם, בְּחֻשְׁבוֹ שֶׁהִשְׁעָם
שֶׁאֲמָרוֹ "כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה", וְלֹא
אָמְרוּ "כֵּן נַעֲשֶׂה" בְּלִבְךָ, הִיָּה מִפְּנֵי
שֶׁהָיוּ מְסַפְּקִים אִם הִיָּתָה נְבוּאָת מֹשֶׁה

(ט) בַּעֲב הַעֲנֵן. אִף עַל פִּי שֶׁכָּל
נְבוּאוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה מֵעַתָּה מִתֵּן תוֹרָה
וְהִלָּאָה הָיוּ בְּאִסְפָּקָלְרִיָּה הַמֵּאִירָה,
בְּאֲמָרוֹ "וּתְמַנֵּת ה' יְבִיט" (במדבר יב, ח),
מִכָּל מְקוֹם נְבוּאָתוֹ וְזוֹת הִיָּתָה "בַּעֲב
הַעֲנֵן".
בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם (בְּדַבְרֵי עֲמֹךְ) וְגַם כִּךְ
יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם. יֵאֱמִינוּ אֲפִשְׁרוֹת
נְבוּאָתָךְ שֶׁתִּהְיֶה "פְּנִים אֶל פְּנִים", כִּי
אֲמָנָם אֲדַבֵּר עִמָּהֶם פְּנִים בְּפְנִים, בְּלִתִּי
שׁוֹם חִלּוֹם, בְּאֲמָרוֹ "פְּנִים בְּפְנִים דִּבֶּר
ה' עִמָּכֶם" (דברים ה, ד), וְהוּא הֵיָּתָה הָאֲדָם
מִתְּנַבֵּא בְּעוֹדוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחוּשֵׁיו, וְזֶה
חֻשְׁבוֹ לְנִמְנָע. עֲתָה יֵאֱמִינוּ "גַּם כִּךְ"
שֶׁתִּהְיֶה נְבוּאָתָךְ בִּאֲפֹן זֶה, בְּאֲמָרוֹ
"וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים" (להלן
כג, יא). וְלָכֵן אָמְרוּ "הַיּוֹם הִנֵּה רָאִינוּ כִּי
יְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת הָאֲדָם וְחַי" (דברים ה,
כא), כִּי אֲמָנָם לֹא הִיָּה סִפֵּק אֲצִלָּם עַל

(יג) לֹא־תִנָּע בּוֹ יָד כִּי־סֶקֶל יִסָּקֵל אוֹיְרָה יִיָּרָה
אִם־בְּהִמָּה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁחָה הַיָּבֵל הַמָּה
יַעֲלֹו בְּהָרִי:

שְׂכִינָה וְהַפְסַקַת הַקּוֹל, וְכִיּוֹן שֶׁנִּסְתַּלַּק, הֵם רִשְׁאִין
לַעֲלוֹת. הַיָּבֵל. הוּא שׁוֹפֵר שֶׁל אֵיל, שֶׁכֵּן בְּעֶרְבִי
קוֹרִין לְדִכְרָא 'יּוֹבְלָא', וְשׁוֹפֵר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק
הָיָה.

כ"ט יִרָה יִיָּרָה • (סנהדרין מא) מִכָּאן לְנִסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין
לְמִטָּה מִבֵּית הַסֶּקֶל לִשְׁהִיָּה גְבוּהָ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. יִיָּרָה.
יִשְׁלַף לְמִטָּה לְאַרְצוֹ, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרָה בֵּימִם". בְּמִשְׁחָה
הַיָּבֵל. כְּשִׁימְשָׁף הַיּוֹבֵל קוֹל אֶרֶץ, הוּא סִימֵן סְלוֹק

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם
וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹתָם:

כ"י מִן־הָהָר אֶל־הָעָם. מִלְמַד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקוֹ, אֲלֹא מִן הָהָר אֶל הָעָם.

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה:

טו וְהָיָה בְיוֹמָא תְּלִיתָא בְּמַהוּי צִפְרָא וְהָיָה
קָלִין וּבִרְקִין וְעִנְנָא תְּקִיף עַל טוֹרָא וְקָל
שׁוֹפְרָא תְּקִיף לְחֻדָּא וְזַע כָּל עַמָּא דִּי
בְּמִשְׁרִיתָא:

כ"י הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֵׁת יָמִים. לְסוֹף שִׁלְשֵׁת יָמִים,
הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעֲתוֹ,
כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי, (שבת פז). וְלִדְבָרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה
בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשָׂרֹת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם.
וְלִשְׁלֹשֹׁת יָמִים, כְּמוֹ 'לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. אֶל־תִּגְשׁוּ
אֶל־אִשָּׁה. כָּל שִׁלְשֵׁת יָמִים הָלָלוּ, כְּדִי שִׁיְהִיו הַנָּשִׁים

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַּת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֹלֹת
וּבִרְקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקָל שֹׁפֵר חֲזָק מְאֹד
וַיִּתְחַרֵּר כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז וְהָיָה בְיוֹמָא תְּלִיתָא בְּמַהוּי צִפְרָא וְהָיָה
קָלִין וּבִרְקִין וְעִנְנָא תְּקִיף עַל טוֹרָא וְקָל
שׁוֹפְרָא תְּקִיף לְחֻדָּא וְזַע כָּל עַמָּא דִּי
בְּמִשְׁרִיתָא:

גו' וְאֶקוּם וְאַצָּא אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־ה'
עוֹמֵד.

כ"י בְּהִיַּת הַבֶּקֶר. מִלְמַד שֶׁהַקֳּדִים עַל יָדָם, מַה
שָׁאִין דֶּרֶךְ בְּשׁוֹרְדִם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שִׁיְהִי הָרֵב מִמֶּתִּין
לְתַלְמִיד, וְכֵן מְצִינוֹ: (ביחזקאל ג) "קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

קולות וברקים - לשם מה?

וְתִמְנָה, דְּלִכְאוּרָה, גִּלּוּי כְבוֹד ה' עֲצוּמוֹ, "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן
הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם" (כ, יט) דִּי בּוֹ כְּדִי לַפְעֵל בְּהֵם יִרְאֶה
וְחִרְדָּה זו, וְאַם־כֵּן לְשֵׁם מַה הָיוּ הַקּוֹלוֹת וּבִרְקִים?
וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה עַל־פִּי הַיְדוּעַ (ראה תנחומא וזרא טו. שמוות רבה

בְּפִרְשֵׁתָנוּ מִסֵּפֶר שִׁבְעַת מִתַּן־תּוֹרָה וַיְהִי קוֹלוֹת וּבִרְקִים גו'
וְקוֹל שׁוֹפֵר חֲזָק מְאֹד" (יט, טז). וּלְפִי פְשׁוּטוֹ, כּוֹנֵת וּמִטְרַת
הַקּוֹלוֹת וּבִרְקִים הִיְתָה לַפְעֵל יִרְאֶה וְחִרְדָּה בְּעוֹלָם, בְּגִי
יִשְׂרָאֵל.

ספורנו

א יט, יא יב, וְכֵן הֵעִיד בְּאֶמְרוֹ "אֶרֶץ
רַעֲשָׁה אֶף שְׁמִימִם נְטֹפִין" וְכו' (תהלים סח,
ט). תורה יז

תְּשֻׁרָה שְׂכִינָה עֲלֵיהֶם. תורה יג
(טז) וַיְהִי קֹלֹת וּבִרְקִים. כְּעִנְיָן
וְהִנֵּה... וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחֹק... וְאַחֲרָי
הָרוּחַ רָעַשׁ... וְאַחֲרָי הָרָעַשׁ אִשׁ" (מלכים

יְהִרְסוּ אֵל ה' לְרֹאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב"
(פסוק בא), וַיַּעֲרִבּוּ שְׂמֹחַת הָאֵל וַיִּתְּבֶרֶךְ
בְּטַמְאָם אֶת הַמָּקוֹם בְּפִגְרֵיהֶם,
וּבְהִטּוֹלָם אֲבָל עַל קְרוֹבֵיהֶם, וְלֹא

פרשה יב, ג) שְׁיִירִידָתָהּ ה' על הר סיני לא הִיָּתָה רק גילוי לפי שעה, אלא התחלה דמצב חדש לגמרי. שלפני מתן-תורה הִיָּתָה גִּזְרָה, ד"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים", והנה, שהִיָּתָה 'גִּזְרָה' – מלשון גִּזַּר וחתך – בין הנברא שלמטה ומקורו בעליונים, ולא הרגש אצל הנבראים שלמטה שמקורם מהקב"ה, והוא יתברך המחה ומהנה את הכל.

ובמתן-תורה בטלה גִּזְרָה זו, ונתן הכח לכל אחד ואחד 'לראות' בכל נברא שלמטה את שרשו ומקורו שלמעלה, ולהבין שקיים וחיית וכל מציאותם של כל הנבראים "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי

התורה).

והנה, ידוע שענין הרעש בא מדבר חדוש, "וכמו... כשמשגי השגה חדשה שאינו כמו שנראה לעינים, ומהנה בחינת רעש בלב 'געוואלד'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח).

וזהו תכן ענין הרעש והקולות וברקים שבמתן-תורה, שלא היה זה רק רעש הנשמע לאֵזֶן הגשמית, אלא הוא רעש בתכנו הרוחני. דכאֲשֶׁר ראו שאין הבראה כולה כפי מה שנראה ונגלה לעיני בשר, שהיא דבר ויש בפני עצמו ואין לה קשר להקב"ה, אלא נתגלה לכל שהבראה כולה מתחדשת ומתקיימת כל רגע מהקב"ה בעצמו, הנה מ'חדוש' עצום כזה, נתעורר רעש גדול.

(י) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֻבּוּ בַּתַּחֲתִית הָהָר׃

כ"ט) «לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים» (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם, כחתן יוצאת לקראת כלה, וזהו שְׁנֵאָמַר: (דברים לג) "ה' מסיני בא", ולא נאמר: 'לסיני

בא'. בַּתַּחֲתִית הָהָר • לפי פשוטו: ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית

• (שבת פח)

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד עמוד 1024 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

שינה בהכנה לקבלת התורה?

יש ביכלתה להשיג השגות כאלו שאי אפשר לה להשיגם כאֲשֶׁר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא הו"ש סעיף א, ועוד).

ועל-פי-זה יש לפרש מה שישראל הלכו לישן בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות געלות לאין שעור.

אך מפל-מקום נחשב זה כחטא לגבי ישראל. פי תכלית מתן-תורה היא לפעל שגם בדברים תחתונים גשמיים ובעניני עולם הזה ישנן ויחיד אור הקדושה, ועל כן הגם שבעת השנים היו משיגים השגות געלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולזככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.

בפרשתנו נאמר שלפני מעמד הר סיני "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאָת הָאֱלֹקִים" (יט, יז). ואיתא במדרש "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת ערבה והלילה קצרה כו' בא הקדוש-ברוך-הוא ומצאן ישנים כו', והנה משה מעורר לישראל כו' הדא הוא דכתיב 'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאָת הָאֱלֹקִים' (שירי-השירים רבה פרשה א, יב, ב).

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבגוי ישראל ספרו את הימים, והשתקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, ואם-כן איך אפשר שבלילה הזה במקום להמתין בקצר רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישן, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לבאר הדברים, דהנה ידוע שפאֲשֶׁר הנשמה נמצאת בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיכולה להשיג. מה-שאין כן בעת השניה פאֲשֶׁר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה, הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעיין בארוכה לקו"ש כרך לג עמ' 26 ואילך – מותך 'לקראת שבת')

חייב המצות לאחרי מתן-תורה

ידועה קשית התוספות (שם ד"ה כפה) הרי "כבר הקדימו נעשה לנשמע" בה' סיון, ומדוע היו צריכים ל"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" כדי לקבל את התורה עוד פעם (כדמשמע בגמרא שם שבגית המזבח, ובמילא גם אמירת נעשה ונשמע,

וַיִּתְּצֻבּוּ בַּתַּחֲתִית הָהָר: (יט, יז) כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה, מוטב. ואם לאו, שם תהיה קבורתכם (שבת פח, א)

היתה בחמישי בסיון?

ויש לומר בזה, על-פי מה שכתב הרמב"ם (פרוש המשניות הלוי ספ"ז) דלאחר שנתנה תורה בהר סיני, הגה גם המצוות שנצטוו בהן לפני זה, אין אנו מקנזים אותן מפני הצווי שנאמר אז, אלא מפני שנצטוו בהן מפני הגבורה בהר סיני. ונמצא, דאף שנצטוו בני ישראל במצוות שונות גם לפני מעמד הר סיני, הרי החיוב לקיים אותן המצוות אז, והחיוב לקיים המצוות שלאחר מתן-תורה – חיובים שונים הם.

ועל-פי-זה יש לומר, דמפיון שפשאמרו בני ישראל "נעשה ונשמע" היה זה לפני מעמד הר סיני, ואז לא היה עדין החיוב לקיים המצוות כפי שהוא לאחר מתן-תורה, הגה בקבלת המצוות דאז לא היה שיהיה קבלה אמיתית על המצוות דאחר מתן-תורה שנצטוו בהם מפני הגבורה, כי לא היה להם אפשרות להשיג חמרת צוויים אלו. ולכן היה צורך בקבלת מצוות עוד פעם בשעת מתן-תורה בפעל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 424 – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת התורה באנס או ברצון

והנה במעמד הר סיני עברו רק חמשים יום מציאת מצרים, שהיתה ערות הארץ, במדות משחתות וכו', ואי-אפשר היה שבמשך זמן קצר כזה ישתנו מן הקצה אל הקצה להפיר שרק התורה היא חיינו, וזה שהקדימו נעשה לנשמע שהפירו במעלת התורה, היה מפני שפולמעה "כפו עליהם" הכרה זו על ידי שהשפע עליהם אור הפרת האמת, ועל-ידי-זה הרגישו ממש שהתורה והמצוות הם תכלית הטוב, אבל מצד שכלם ומהלך חיייהם עדין לא הגיעו להכרה זו. ולכן לאחר מתן תורה "מודעה רבה לאוריתא" כי זה שקבלה ברצון בזמן מתן-תורה לא היה מצד שכלם, אלא בדרך מתנה מלמעלה, אבל לאחר זה נשאר שקיים התורה והמצוות עבודה גדולה וקשה היא.

ויתאצבו בתחתית ההר: (יט, יז)

מלמד שפפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם . . . מכאן מודעה רבה לאוריתא (שבת פה, א) וקשה (כנ"ל מתוס'), שלפי-זה לא קבלו עליהם בגוי-ישראל את התורה אלא מאנס, ואיך זה מתאים עם זה שהקדימו נעשה לנשמע, דמשמע מזה שקבלה ברצון? ויש לבאר, דהנה זה שאדם לא יקבל על עצמו על התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בודאי יקבל על עצמו לקיים.

(יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו בעשן הכבשן ויחרר כל-ההר מאד:

יח וטורא דסיני תגן בלה מן קדם דאתגלי עלוהי יי באשתא וסליק תגנה פתנגא דאתווא וזע כל טורא לחדא:

נותן לבריות סימן הנכר להם. פיוצא בו: (הושע יא) "פאריה ישאג". וכי מי נתן פח בארי, אלא הוא, והכתוב מושלו פאריה, אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לסבר את האוזן מה שיכולה לשמע. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וקולו קול מים רבים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, ואפה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לסבר את האוזן.

כ"י < עשן כלו • אין "עשן" זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע. לכך, תרגומו: 'תגן בלה', ולא תרגם 'תגנא', וכל "עשן" שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר. הכבשן • של סיד. יכול כבשן זה ולא יותר? תלמוד לומר "בוער באש עד לב השמים". ומה תלמוד לומר "כבשן"? לסבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמע,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

שנה - זמן, להרבות בכמות הזמן המקדש ללמוד התורה; **נפש** - חיות, להוסיף באיכות הלמוד, שהלמוד יהיה בחיות יותר, וממילא ידע וישיג בעומק יותר.

והר סיני עשן כולו (יט, יח) כבוד קדושת אדמו"ר נשיא דורנו, מסביר את משמעות העש"ן שבמתן-תורה כלפי חיוב למוד התורה המוטל על כל אחד ואחד: **עולם** - מקום, ללמד תורה בכל בית ובכל מקום;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך טז עמ' 224)

האש". אבל מפרש לעיל (שמות ג, ב) שעל ההר היה סנה, ומסתבר שזה לא היה הצמח היחידי. ושם נאמר (פסוק א)

והר סיני עשן כולו (יט, יח) האלשיף הקשה: "בהר סיני אין בו אילנות ועצים, כי מדבר הוא, ואיך יהיה עשן כולו מפני

"וַיִּנָּהֵג אֶת הַצֹּאן אַחֵר הַמִּדְבָּר" (שלא ירעו בשדות אחרים, רש"י). וכתוב (תשא לד, ג) "הצאן והבקר אל ירעו אל מול אחר".

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשָּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְּקוֹל:

כ"י- הולך וחזק מאד • מנהג הדיוט: כל זמן שהוא מאריך לתקע, קולו מחליש וכונה, אבל כאן: "הולך וחזק מאד". ולמה כך? מתחלה לסבר אזניהם מה שיכולים לשמע. משה ידבר • כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי

♦ יום שישי י"ז שבט ♦

(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הָר סיני אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

כ"י- וירד ה' על-הר סיני • יכול ירד עליו ממש? תלמוד לומר: (לקמן כ) "כי מן השמים דברתי עמכם". מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 228)

וַיֵּרֶד כְּסֵא הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, כ) במפת בכורות נאמר (בא יב, יב) "ועברתי בארץ מצרים" (אני בעצמי ולא על ידי שליח, רש"י), ובכל זאת לא מצינו שהיו שם קולות, ברכים, ענן, קול שופר וענן. ובכדי לבאר את ההבדל בין מפת

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעַד בָּעָם פֶּן־יִהְיֶה אֶל־יְהוָה לְרֹאוֹת וְנָפַל מִפָּנָיו רֵב:

כ"י- רד העד בעם • התרה בהם שלא לעלות בהר. פן יהרסו וגו' • שלא יהרסו את מצבם על ידי שתאזתם אל ה' לראות, ויקרבו לצד ההר. ונפל מפניו רב • כל מה שישל מהם, ואפלו הוא יחיד, חשוב

(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

כ"י- וְגַם הַכֹּהֲנִים • אף הכהנים שהעבודה בהם (ובחים טו). הנגשים אל ה' • להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות. יתקדשו • יהיו

כג ואמר משה קדם יי לא יכול עמא למסק
לטורא דסיני ארי את אסהדת בנא למימר
תחים זת טורא וקדשה:

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת
אֶל־הָר סיני כִּי־אָתָּה הֶעֱדַתָּ בְּנוֹ לֵאמֹר הִנֵּה
אֶת־הָהָר וְקִדְשָׁתוּ:

כ"ג"א לֹא־יֻכַּל הָעָם • איני צריך להעיד בהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו
לעלות, שאין להם רשות.

כד ואמר לה יי אזיל חות ותסק את ואהרן
עמד וכהניא ועמא לא יפגרו למסק לקדם
יי דילמא יקטול בהון:

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לִךְ־רֹד וְעֲלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן
עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל־יְהֹרָסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה
פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם:

מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עקר אל
יהרסו את מצבם לעלות אל ה'. פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם •
אף־על־פי שהוא נקוד חטף קמץ, אינו זו מגזרתו,
כך דרך כל תבה שנקדחה מלאפוס, כשהיא באה
במקף, משתנה הנקוד לחטף קמץ.

כ"ד"א לִךְ־רֹד • (מכילתא) והעיד בהם שנית, שמוזרין את
האדם קדם מעשה, וחוזרין ומזרין אותו בשעת
מעשה. ועלית אתה ואהרן עמך וכהנים • יכול
אף הם עמך? תלמוד לומר: "ועלית אתה". אמר
מעשה: אתה - מחצה לעצמך, ואהרן - מחצה
לעצמו, וכהנים - מחצה לעצמם. משה נגש יותר

כה ונחת משה לעמא ואמר להון:

(כה) וַיֹּרֵד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ׀

כ"ד"א וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם • התראה זו.

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד
לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניגי קדשה. ועל־פי־זה
מוכן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא
נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק,
הרי מקום זה הוא לבטלה חס־ושלום. ועל־דרך שמצינו
שפלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יז, א) "ארון שעשה משה אמתים
וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת
ששה טפחים, והלוחות ארפן ששה ורחבן ששה ועבן
שלשה, מונחות כנגד ארפן של ארון, כמה לוחות אוכלות
בארון כו', פרנסת ארון לארפו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה
לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת,
שעל־פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה
בו מקום פנוי.

ועל־פי־זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע

בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהזכר לעיל) - כן המקום
להעיר ענין מסים. ובהקדים:

הוזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון,
כמו שכתוב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית
השלמות שבזה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית
המקדש, לאחר שביני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל
הנחלה", כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן
(לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של עראי וכו'.
וגם לאחר חרבן בית המקדש נשארו הלוחות בארון באפן
של קביעות - כמו שכתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ריש
פרק ז) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו
לחרב, בנה בו מקום לגזוז בו הארון למטה במטמוניות
עמוקות ועקלקלות, ויאשיהו המלך צנה וגזז במקום שבנה
שלמה כו". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם
עתה נמצאים שם הלוחות באפן של קביעות כו'.

ספורנו

אתה ואהרן" וכו' (להלן כד, א). תורה כה
(כה) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם. אהרן זה עם
העגש"ש פן יהרסו... ונפל ממנו רב" (פסוק
כא). תורה א

עמהם למטה מן ההר.
ועלית אתה ואהרן. אחר תשלום
עשרת הדברות ופרשת משפטים,
באמר "ואל משה אמר עלה אל ה'

(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם • אם בהמה
אם איש לא יחיה" (פסוק יג), בענין
"אדמת קדש הוא" (לעיל ג, ח). תורה כד
(כד) לך רד. עתה. בהיותי מדבר, היה

את הגמרא הנ"ל, יוכח שמה שהונח אצלו בפשטות כתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוטות הגמרא! וכתוצאה מזה – הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי בן לקטנות, ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף: מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול – נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מציירים את הלוחות בצורת חצי עגול – הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

והי-רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקדם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תואר כבוד!] – כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות. הינו, שבמקום צורת חצי עגול, יהיו הלוחות מציירים בצורת רבוע.

ובפרט על-פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוך ילדי ישראל – והרי ענין החנוך צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסוים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוה כו' – הנה כאשר מדבר אודות חנוך בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להשיג להם את החנוך הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

ושלמות החנוך, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי ישראל – כידוע מה שכתב הרשב"א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועל-דרך-זה כאשר מדבר אודות הדור מצוה, אף-על-פי שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בספה, אף-על-פי שעל-פי דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'. ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושורש כל התורה כלה.

של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי-אפשר לומר שקצתו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל הצורה דחצי עגול – וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול – שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמציירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה – הפך דברי הגמרא!

והמדובר, גם אודות מוסדות חנוך שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש – הנה מבלי הבט על זה שתכלית פונת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעה", ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף-על-פי-כן כאשר הם מציירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כלה, כמבאר ב"ירושלמי" על הפסוק "מזה ומזה הם כתובים", שבלוחות "כתובים" כל עניני התורה כלה, אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש – הרי הם מציירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל, שעל-פי דברי הגמרא, בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של רבוע (ולא חצי עגול מלמעלה) – וזהו ענין המפרש בגמרא מסכת בבא-בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסים בבא-ר-שבע – לא חסיד חב"ד – שפרסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות – שעל-פי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מציירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים – מאחר שמוסד זה קים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' – הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוך ילדי ישראל! דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שפך היתה צורת הלוחות. ואחר-כך כאשר ילמד

כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה א וּמִלִּיל יְיָ יָתָן כָּל פִּתְגָמָא הָאֵלֶּין לְמִימָר: לֵאמֹר*: ם

ברוך-הוא בדבור אחד, אם-כן מה תלמוד לומר: "אנכי וגו'"? רצה לומר, מה בא להודיענו במה שפטר לשון ב' דברות אלו מהשאר, מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות, דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי-זה כלם כמוהם, הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו דברים? ותרגן שחזר ופרש וכו' ורצה לומר: באותה התורה, לא החזיר ללמד על הכלל יצא, אלא על הפרט, אלו שתי דברות ראשונות ביוחד, ודוק). לֵאמֹר • מלמד שהיו עונים על הן - הן, ועל לאו - לאו. (מכילתא).

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים • אין 'אלהים' אלא דין, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שחר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פרענות, (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן? תלמוד לומר: "וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים", דין להפרע. אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • מלמד שאמר הקדוש-ברוך-הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי-אפשר לאדם לומר כן. אם כן, מה תלמוד לומר עוד 'אנכי' ו'לא יהיה לך' - שחזר ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (וקשית) אם כן כו' פרוש: לפי זה שמוכח מ'את כל הדברים האלה' שגם שאר עשרת הדברות כלם אמר הקדוש-

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, התשד"מ)

פרוש "לאמור" כאן הוא שהגשמי והתחתון עצמו נעשה האומר (א זאגער), משום שאז היתה המשכת העצמות מצד ענינו (של התחתון).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

בעבודת האדם יש שני מצבים. יש זמן שבו הוא עסוק כלו בלמוד התורה - עשרת הדברות, ויש זמן שבו עסוק הוא ראשו ורבו בדברי הרשות (המתירים על פי תורה) - עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. ויכול להיות הוה-אמינא אצל האדם, שבעת עסקו בדברי הרשות, 'מנתק' הוא מלמוד התורה, ויכול הוא לסדר דרך חייו שלא על-פי השקפת התורה. וזה פרוש "וַיְדַבֵּר גו' לאמור" שגם בעת עסקו בדברי הרשות - עשרה מאמרות, צריך שיהיה קשור לעשרת הדברות, בזה שגם אז דרך חייו יהיה על-פי השקפת התורה.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א) וידוע התמיה, הרי "לאמור" פרוש לומר לאחרים, ומכיון שכל בני-ישראל היו במתן תורה, ואפילו הנשמות של דורות הבאים היו שם (פדאי' בשמו"ר כח, ו) מה שידך כאן "לאמור" "לאמור לאחרים"?

ותירץ הרב המגיד ממעזריטש:

"לאמור" כאן מרמז על ה"עשרה מאמרות שבהן נברא העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופרוש וַיְדַבֵּר גו' לאמור הוא, לקשר את ה"וידבר" - עשרת הדברות עם ה"לאמור" - ה"עשרה מאמרות".

פרוש הדברים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 124 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

על הן הן ועל לאו לאו

במצות התורה ישנם שני פרטים: א. בקיום המצות מקיימים רצון הבורא ית', וכלשון ברפת המצות קלן "אשר קדשנו במצותיו וצוננו". ב. על-ידי כל מצוה מברך ומקדך חלק אחר בגופו ונשמתו, וכדאייתא בזהר הקדוש (ח"א קע, ב) דרמ"ח

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א) מלמד שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן (מכילתא) יש לפרש פלוגתא זו בדרך החסידות:

(*) כאן נדפסו עשרת הדברות בטעם תחתון. לקריאה בציבור בטעם עליון ראה עמוד רפא

ספורנו

כ (א) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים. אחר העדת משה ואזהרתו דבר אלהים אליהם כל אלה הדברות, כאמרו "את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בזהר" (דברים ה, טז). תורה ב

מ"ע הן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה מצות ל"ת הן כנגד שס"ה גידים. דבכל מצוה הוא מוצף אבר וגיד אחר שגופו. והנה, בענין זכור האדם שעל ידי קיום המצות, יש חלוק בין מ"ע למצות ל"ת. דמ"ע תקנם שעל ידי קיומם הוא מוצף ומעלה את האבר השייך למצוה זו, אף מל"ת תקנם דאסורים אלו יש בהם רע כו', ולכן צריך להזהר שלא להפסל בהן כדי שלא יוריד ויפגם את החלק בגופו ובנשמתו השייך למצות לא-תעשה זו.

אף בענין קיום רצון הבורא הרי כל המצות שוות הן. דהן כשמיים מ"ע והן כשאנו עובר על מל"ת, תכן שניהם הוא

שעל-ידי-זה הוא מקים רצון וצווי השם יתברך. ובה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. לדעת רבי ישמעאל ראו בני-ישראל במתן-תורה שתומ"צ מוצקים ומעלים את האדם, ולכן ענו "על הן הן" – שבמ"ע ראו את הטוב וענין החיובי שפועל באדם, ו"על לאו לאו" – שראו את הרע והענין השלילי שיש במצות-לא-תעשה. אף רבי עקיבא ס"ל שגם על מ"ע וגם על מצות ל"ת ענו הן". כי בעת מתן-תורה היה נרגש שיסוד ותכן כל המצות הוא שמוכן ומזמן לקיים רצון הבורא בכל אופן שיהיה, הן לקיים מצותיו והן שלא לעבר עליהן ח"ו.

(ב) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

באנא יי אלהיך די אפיקתך מארעא דמצרים מבית עבדותא:

כ"י אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • כְּדֹאִי הִיא הַהוֹצָאָה, שֶׁתִּהְיֶה מְשֻׁעָבָדִים לִי (מכילתא). דְּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁנִּגְלָה בֵּינָם כְּגִבּוֹר מִלַּחְמָה וְנִגְלָה כְּאֵן כְּזֶקֶן מְלֹא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמָר: (לקמן כד) "וְתַחַת רִגְלִי כִּמְעַשֶׂה לְכַנֵּת הַסִּפִּיר", זֶה הִתְּה לִפְנֵי בִשְׁעַת הַשְּׁעָבוֹד, וּכְעֶצֶם הַשְּׂמִים, מִשְׁנַגְּגָלֹו – הוֹאִיל וְאֵי מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאוֹת, אֵל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רִשְׁיוֹת הֵן. אֲנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דְּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהִיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמָר: "אֵת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בְּאֵין מִד' רוּחוֹת וּמִן הַשְּׂמִים וּמִן הָאֶרֶץ, אֵל

תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר: (לקמן לב) "למה ה' יצרה אפך בעמוד"? לא להם צוית: לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי. מבית עבדים • מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד לומר: "ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים". אמר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך ג עמ' 892 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אנכי" לשון מצרי

ו"ל הבאור בזה: אמרו חז"ל (שבת פה, ב) שכשבקשו מלאכי השרת שתנתן להם התורה ולא לנו, אמר להם משה רבנו "למצרים ירדתם?". והנינו, שהתורה נתנה דוקא למקום שבבחינת "מצרים" ושפל ביותר. דאף שעל-ידי התורה יכולים לעלות בעלוי אחר עלוי, אף לא בשביל זה נתנה תורה. אלא כדי שגם מקומות כאלו שמצד עצמם הם בבחינת "מצרים" ו"ערות הארץ", יתבררו ויתעלו בכח התורה, עד שגם הם יהיו מוכן ומדור לקדשתו של הקב"ה.

ולכן "אנכי לשון מצרי" לרמז שהפונה והתכלית של מתן-תורה הוא להמשיך הקדשה גם להשבעים לשון (שאננם 'קדש') ועד להדגא הנמוכה ביותר, "לשון מצרי".

אנכי יהוה אלהיך (כ, ב)

"אנכי" – לשון מצרי (ילקוט שמעוני)

לכאורה הדבר תמוה ביותר: הרי בעשרת הדברות כלולות כל מצות התורה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב ז, ב). ובעשרת הדברות עצמן הרי "אנכי" כולל רמ"ח מ"ע ו"לא יהיה לך גו" כולל שס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"כ). ויתירה מן מבאר בזהר הקדוש (ח"ב פה, ב) ש"כל אינון פקודי אורייתא כו' כלין בהאי מלה", שכל מצות התורה נכללות בתבת "אנכי".

ולאחרי כל זה, הנה "אנכי" – לשון מצרי" שהתבה הכי געלית היא בלשון האמה השפלה ביותר, המכנה בפתוב "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)?!

ספורנו

באשר קבלת באמרה אז "זה אלי ואניוהו" (כד' לעיל טו, ב). מבית עבדים. להסיר כל אגס, שאין עמו מקום לשום מצוה בתקנה. תורה ג

לבדי תתפלל ואותי תעבד, בלתי שום אמצעי. אשר הוצאתיך מארץ מצרים. בפעולות מתנגדות לפעולות כל אמצעיים, שהם השבע והמערכת, וזה

(ב) אנכי. לבדי, הוא ה', הנותן מציאות, הקרמוז, הנודע אצלך בקבלה ובמופת. אלהיך. ומקום אני מזה שקבלת עליך להיות "אלהיך", בלתי אמצעי, ולכן לי

(ג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

ג לא יהי לך אלה אחרן בר מני:

לְקִרְוַתם אֱלֹהִים אֲצִלוּ. דָּבָר אַחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעֹבְדֵיהֶם, צוּעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָם עֹנִים אוֹתָם, וְדוֹמָה כְּאִלוֹ הוּא אַחֵר, שְׁאִינוֹ מְכִירוֹ מְעוֹלָם. עַל פָּנָי. כָּל זְמַן שְׁאֵנִי קִים, שְׁלֹא תֹאמַר: לֹא נִצְטוּוּ עַל עֲבוֹדַת־יְהוָה אֲלֹא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מכילתא).

כ"י לֹא־יִהְיֶה לְךָ. לְמָה נֹאמַר? לְפִי שְׁנֹאמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֲלֹא שְׁלֹא יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוֹי כְּכֹר, מִזֵּין שְׁלֹא יָקִים? תִּלְמִיד לֹאמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (מכילתא). אֱלֹהִים אֲחֵרִים. שְׁאֵינָם אֱלֹהִים, אֲלֹא אֲחֵרִים עֲשָׂאוֹם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" וּזְלָתִי, שְׁגָנִאי הוּא כָּלִפִּי מַעֲלָה

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

(ה) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

כ"י פֶסֶל. עַל שֵׁם שְׁנֹפֶסֶל. וְכָל תְּמוּנָה. תְּמוּנַת כָּל דָּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

ה לא תסגד להון ולא תפלהגון ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדן על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי בד משלמין בנאי למחטי בתר אבהתהון:

(ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשָׁנָאִי:

לשנאי. כתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (סנהדרין כז).

כ"י אֵל קָנָא. (מכילתא) מְקַנָּא לְהַפְרַע וְאֵינּוּ עֹבְדֵי עַל מַדְתּוֹ לְמַחֵל עַל עוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קָנָא", אֲנַפְרִימָנִי ט בְּלַע"ז, נוֹתֵן לֵב לְהַפְרַע.

וועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי וילגטרי פקודי:

(ו) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ׀

פרעניות אחת על חמש מאות. שזו לארבעה דורות, זו לאלפים (סוטה יא).

כ"י וַעֲשֵׂה חֶסֶד. שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלֶם שְׂכָר עַד לְאֵלִפִּים דּוֹר, נִמְצְאָת מְדָה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מַדַּת

ז לא תימי ית שמא דיי אלהך למגנא ארי לא יזפי יי ית דיימי בשמה לשקרא:

(ז) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: פ

ספורנו

מַאֲבוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּזֵרַע עֲמֹרִי. וְעַל רִבְעִים. כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּזֵרַע יְהוּדָא, אִם לֹא יוֹסִיפוּ מַאֲבוֹתָם, אֲבָל יִגְיעוּ לְמִדְרָגָה מִן הַחֲטָא שֶׁתְּהִיָּה אֲצֵל הַדּוֹר לְקִנּוּ, בְּלִתי תְּקוּת תְּשׁוּבָה, וְיִתְחַנְּבוּ בְּלִיָּה, כְּעִנּוּן (דּוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הֵנָּה) כִּי לֹא שְׁלֵם עוֹן הַאֲמָרִי עַד הֵנָּה (בראשית טו, טז). תורה ו

(ו) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים. וְלִפְעָמִים תִּהְיֶה סִבַּת הָאֲרִיכוּת, שְׁאֵנִי עוֹשֶׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים בְּסִבַּת אֵינּוּהָ קְדֻמּוֹן מְאֹדִּי שְׁזָבָה, וּבִכְבוֹדָהּ אֲעֲשֶׂה חֶסֶד לְהֹאֲרִיךְ לְבָנָיו כְּמִדַּת דּוֹרוֹת. תורה ו

יַעֲבֹד גַּם וּזְלָתִי, כִּי אֵין בֵּינִי וּבֵין וּזְלָתִי שׁוֹם הַדְּמוּת, וְרֹאיוֹ לְקַנָּא עַל כְּבוֹדִי שִׁיתֵּן לְאַחֵר בְּלִתי רֹאיוֹ לוֹ. פֶּקֶד עוֹן אָבֹת. וְהִטַּעַם שְׁאֵנִי מֵאֲרִיךְ אִפִּים כָּל כֹּף לְקִצֵּת רִשְׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, הוּא מִפְּנֵי שְׁאֵנִי מִמְּתִין שֶׁתִּתְּמַלֵּא סֵאֲתָם לְהַאֲבִידִם אֲפִלוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְזֶה בְּהִיּוּתִי "פֶּקֶד עוֹן אָבֹת" שֶׁהִרְעוּ עַל בָּנִים. שְׁאוּחִזִּים מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּיּוֹדֵיהֶם, וּמוֹסִיפִים יֵצֵר מַחֲשָׁבוֹת לָבָם, וְכֵן יוֹצֵאִים מִרְעָה אֶל רְעָה בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בִּירְבָּעָם. עַל שְׁלֹשִׁים. אִם יוֹסִיפוּ לְהִרְעֶה

(ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אִף עַל פִּי שֶׁתִּקְבְּלוּ מַלְכוּתִי, לֹא תַעֲבֹד וּזְלָתִי, כְּעֹבֵד לְעֹבֵד הַמֶּלֶךְ, עַל דֶּרֶךְ "אֵת ה' הָיוּ יִרְאִים וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים" (מלכים ב ז, לו).

עַל פָּנָי. שְׁאֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְעֹבְדִים בְּמִקוֹם הַמֶּלֶךְ, וְאֵנִי בְּכָל מְקוֹם עַל אִפֶּן אֲחֵד בְּשׁוֹד. תורה ו

(ד) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל. אֲפִלוּ שְׁלֹא לְעֹבְדוֹ. תורה ו

(ה) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם. לְנִמְצָאִים עֲצָמָם אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם אוּ בָאָרֶץ. אֵל קָנָא. לֹא חִפְצָתִי שֶׁתְּעֹבֵד אוֹתִי

מגן, כְּתָרוֹמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבָּע לְחַנּוּם וּלְהַכֵּל) עַל שֶׁל עַץ - עַץ, וְעַל אֶבֶן - אֶבֶן (שְׂבוּעוֹת כַּט. מְכִילֵתא) •

כִּי־יֹאמַר לְשׂוֹא • (הַשְּׂנִי, לְשׁוֹן שֶׁקָּר כְּתָרוֹמוֹ), כִּמְה דְתִימַר אִי זֶהוּ שְׂבוּעַת שׂוֹא? נִשְׁבָּע לְשָׁנוֹת אֶת הַיָּדוּעַ: עַל עֲמוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זֶהב (הָרֹאשׁוֹן לְשׁוֹן

(ח) זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

שְׁנֵאמַר: (תהלים סב) "אֶחָת דְּבָר אֱלֹהִים שְׁתִּים זֹו שְׁמַעְתִּי". "זְכוֹר" לְשׁוֹן פְּעוּל הוּא, כָּמוֹ: (ישעיה כב) "אֲכוּל וְשָׂתוּ", (שמואל ב ג) "הִלּוֹף וּבָכָה", וְכֵן פִּתְרוּנוֹ: תִּנּוּ לֵב לְזִכֹּר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שָׂאם נִזְדַּמֵּן לָךְ חֲפֵץ יָפֶה, תִּהְיֶה מְזַמֵּן לְשַׁבָּת (ביצה טז) •

כִּי־יֹאמַר זְכוֹר • "זְכוֹר" וְ"שְׁמוֹר" בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וְכֵן (לקמן לא) "מִחֻלְלֵי מוֹת יוֹמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כָבָשִׁים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנִי", "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֲרוֹת אִשֶּׁת אַחִיד", (דברים כב) "יִכְמָה יָבֵא עָלֶיהָ". הוּא

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (לקוטי שִׁיחוֹת כֹּרֶךְ יד. עמ' 224)

הַחֲסִידִים הַתַּפְּעֵלוּ מִצּוּרַת תַּפְּלָתוֹ שֶׁל חֲסִיד זֶה, וּשְׁאֵלוּהוּ: מִדּוּעַ מִתְאַרְכָּת תַּפְּלָתְךָ כֹּל־כָּךְ? "בְּמָה" אֵתָּה מִתַּפְּלֵל? עֲנֵה הַחֲסִיד: זְכוֹרֵנִי מֶה שֶׁשְּׁמַעְתִּי פַעַם מִהֲרָבִי (רַבְנוּ הַזָּקֵן), עַל הַמֶּאֱמָר "זְכוֹר וְשְׁמוֹר בְּדַבּוּר אֶחָד": בְּכָל דְּבַר וְדַבּוּר, צְרִיכִים לְזִכֹּר וּלְשְׁמוֹר אֶת ה' אֶחָד...

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ, ח) זְכוֹר וְשְׁמוֹר - בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ (רש"י) לְרַבְּנוּ הַזָּקֵן הָיָה חֲסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה אִישׁ פְּשׁוּט בְּיוֹתֵר. סִפֵּק אִם יָדַע אֶת פִּירוּשֵׁי־הַמִּלּוֹת בְּמִקְוָמוֹת הַקָּשִׁים שֶׁבַּתַּפְּלָה. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה מִתַּפְּלֵל אֶת כָּל שְׁלוֹשׁ הַתַּפְּלוֹת בְּאַרְיֻכּוֹת.

(ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ:

כִּי־יֹאמַר וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ • כְּשֶׁתִּבְאֵא שַׁבָּת, יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלוֹ כָּל מְלָאכָתְךָ עֲשׂוּיָהּ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה אַחֵר מִלְּאֲכָתְךָ (מכילתא) •

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ו)

וְעַל־דִּרְגָּה־זֶה בְּמִשְׁאֵל וּבְמִתָּן כּו'. וְהִינוּ, שֶׁכָּאֲשֶׁר מִשְׁאֵל וּמִתָּנוּ בְּאַמּוּנָה, וְעוֹבְדוֹתוֹ בְּסִידוּרָא דְפֶת הֵיא בְּאוֹפֵן שֶׁ"מִזְמִין בְּחִי הַעוֹלָמִים וְזוֹרַע", הֵנָּה עַל־דִּי־זֶה הוּא מְגַלֶּה אֶת ה'שְׁמִשׁ הַיּוֹ"מ מִהֶמְגֵּן דָּשֵׁם אֱלֹקִים.

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד. הִינוּ, שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַחוּל צְרִיכָה לְהִיּוֹת הָעֲבוּדָה לְתַקּוֹן אֶת הַקְּעֵלִם וְהַקְּסֵר דָּשֵׁם אֱלֹקִים, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה (לֹא רַק בְּעִנְיַי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֲלָא גַם) בְּעִנְיַי הַרְשׁוֹת, בְּל"ט מְלָאכּוֹת, דְּתִנָּא סִידוּרָא דְפֶת נִקְטַ,

יִוִּימָא שְׂבִיעֵאָה שַׁבָּתָא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבֹדָתָא אֶתְּ וּבְרָךְ וּבְרָךְ עֲבֹדְךָ וְאַמְתָּךְ וּבְעֵירְךָ וּבְיָדְךָ דִּי בְּקִרְוֶךָ:

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אֲתָהּ. וּבִגְנֶךָ וּבְתֶךָ עֲבֹדְךָ וְאַמְתָּךְ וּבְהַמְתָּךְ וּגְרָךְ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

סְפּוּרָנוּ

הָאָבִיב" (ש"ס טו, א). לְקַדְּשׁוֹ. וְזֶה תַּעֲשֶׂה כְּדִי שְׁתּוּכֵל לְקַדְּשׁוֹ. הַזְּהִיר שִׁסְדֵּר הָאָדָם עֲסָקִיו בִּימֵי הַמַּעֲשֶׂה, בְּאִפְּן שְׂוִיכֵל לְהַסִּיחַ דַּעְתוֹ מִהֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. תּוֹרָה ט (ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד. בְּעִסְקֵי חַיִּי שְׁעָה, שֶׁהֵם עֲבוּדָת עֶבֶד בְּלִי סִפֵּק, שְׂרֵב עֲנִינָם הוּא הָיִית מְצַטְעֵר הָאָדָם עַל עוֹלָם שְׁאִינוֹ שְׁלֹו. וְעָשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ. הַהִכְרָחִית לְמִסְתַּפֵּק. תּוֹרָה י

הַשְּׂבוּעָה בְּשִׁמּוֹ כְּשֶׁתִּהְיֶה לְשֶׁקֶר, שְׂאוּמֵר הַנִּשְׁבָּע "זֶה אֶמֶת כְּמוֹ שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶמֶת", הֵנָּה הוּא כּוֹפֵר וּמַחֲלֵל אֶת שְׁמוֹ, כְּאוּמֵר שְׁאִין הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶמֶת, כְּאָמְרוֹ "וְלֹא תִשְׁבָּעוּ בְּשִׁמִּי לְשֶׁקֶר, וְחֻלְלֵת אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ" (ויקרא יט, יב). תּוֹרָה ח (ח) זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. הָיָה תָּמִיד זֹכֵר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בְּעִסְקֵיךָ בִּימֵי הַמַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשִׂה לָּךְ עֲמֻלְךָ" (דברים כה, יז), "שְׁמוֹר אֶת חֻדְשׁ

(ז) לֹא תִשְׂא. בְּשְׂבוּעַת הָאֵלָה, עַל דִּרְךָ "וְנִשְׂא בּוֹ אֱלֹה לְהַאֲלֹתוֹ" (מלכים א ח, לא). לְשׂוֹא. לְשֶׁקֶר, כִּי אֵין סִפֵּק שְׁתַּחֲוֹל בְּאִפְּן זֶה אֶלֶת הַשְּׂבוּעָה עַל הַנִּשְׁבָּע. כִּי לֹא יִנָּקֶה ה' אֶת אֲשֶׁר יִשְׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׂוֹא. לְהַכֵּל וּבִלְתִּי צָרָךְ, כִּי אִף עַל פִּי שִׁשְׁבַּע עַל הָאֶמֶת לֹא יִנָּקֶה ד' אוֹתוֹ מֵאֶלֶת הַשְּׂבוּעָה, כָּל שֶׁכֵּן כְּשִׁשְׁבַּע לְשֶׁקֶר, כִּי אֵין כְּבוֹדוֹ שִׁשְׂא הָאָדָם אֶת שְׁמוֹ, וּזְלָתִי לְקַנֵּם אִיזִיה אֶמֶת אֲשֶׁר לֹא יִקָּנִם בְּלַעֲדֵיו. אֶמֶנָם

שְׁשִׁינֵנוּ: (שבת קכא) "קָטַן שָׂבָא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוּמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁשְּׂבִיתָתוֹ עָלֶיךָ.

כִּי אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ • אֵלֹהֵי קִטְנִים, אוֹ אֵינוּ אֵלָא גְדוּלִים? אַמְרַתְּ: הָרִי כָּבֵד מִזְהָרִים הֵם, אֵלָא לֹא בָּא אֵלָא לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל שְׂבִיתַת הַקִּטְנִים, וְזֶה

יֵא אֲרִי שְׂתָא יוֹמִין עֲבָד יְיָ יְתָ שְׂמִיָּא וְיָתָ אֲרַעָא יְתָ יִמָּא וְיָתָ כָּל דִּי בְּהוּן וְנָח בְּיוֹמָא שְׂבִיעָאָה עַל כֵּן בְּרִיךְ יְיָ יְתָ יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְיִקְדָּשֶׁהּ:

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: ׀

בִּרְכוּ בְּמִן לְכוּפְלוֹ בְּשִׁשִּׁי לְחֵם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוּ בְּמִן שְׁלֹא הִיָּה יוֹרֵד בּוֹ.

כִּי וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כִּבְיָכּוֹל הִכְתִּיב בְּעֶצְמוֹ מִנּוּחָה, לְלַמֵּד הִימְנוֹ קַל־וְחִמְרָא לְאָדָם שֶׁמִּלְאֲכָתוֹ בְּעֶמֶל וּבִיגִיעָה שֶׁיִּהְיֶה נָח בַּשַּׁבָּת. בְּרַךְ • וַיְקַדְּשֶׁהוּ.

יְבַשְׁרָא יְתָ אַבּוּךָ וְיָתָ אֲמָךָ בְּדִיל דִּיּוֹרְכוֹן יוֹמִיךָ עַל אֲרַעָא דִּי אֱלֹהֵךָ יִהְיֶה לָּךְ:

(יב) כִּבְדָּא אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֲמִיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָּךְ: ׀

כִּי לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ • (מכילתא) אִם תִּכְבֵּד, יֵאָרְכוֹן. וְאִם לֹא, יִקְצְרוֹן, שְׂדִבְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מִכָּלֵל הֵן - לֹא, וּמִכָּלֵל לֹא - הֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

לו, שְׁלּוּלֵי פְעֻלַת חִבְרוֹ יִתְּכֵן שְׁלֹא הִיָּתָה נַעֲשִׂיתָ כָּלֵל. (ג) הַצּוּי עַל לְכִידֵת צוּר לֹא הִיָּה בְּשִׁבִיל נְבוֹכַדְרֶאצַּר בְּלָבַד, אֵלָא בְּשִׁבִיל תַּקְוִין הָעוֹלָם, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגַע לְטוֹבָה שְׁנַעֲשִׂית עֲבוּרוֹ, שְׂבִידָאֵי צְרִיכָה לְהִיֹּת הִכְרַת הַטוֹב כו'.

עַל־דִּרְךָ דְּבָרֵי הַגְּמָרָא (שבת לג, ב) בְּנוֹגַע לְאֲמוּת שְׁ"תַקְנוּ שְׁוֹקִים, תַּקְנוּ גְּשָׁרִים, תַּקְנוּ מְרוּחָצוֹת" - "כָּל מָה שֶׁתַּקְנוּ לֹא תַקְנוּ אֵלָא לְצַרְךָ עֲצָמֵן כו'". וְעַד שֶׁיֵּשׁ כְּפֹאֵל שְׁטוּעִינִים כֶּף בְּנוֹגַע לְהַקְבָּה, שְׁנוֹתָן לְהֵם כָּל צִרְכָם וְכו' - שְׂאִין צֶרֶךְ לְהוֹדוֹת וּלְהַחֲזִיר כו', כִּיּוֹן שֶׁיֵּשׁ לְהַקְבָּה "פְּנִיָּה" בְּדָבָר, שֶׁהָרִי

לְהַכְרַת הַטוֹב וְרָגַשׁ שֶׁל אֲהֶבָה לְכָל יְהוּדֵי שְׁעוּשָׁה לוֹ טוֹבָה, וְלֹא לְעֶרֶךְ חֲשָׁבוֹן שֶׁהִיָּתָה לְפָלוּנִי אִיזוֹ פְּנִיָּה, אוֹ שֶׁהִכְרַח לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טָבְעוֹ.

וּבְמִכְלֵ־שִׁפּוֹן וְקַל־וְחִמְרָא, שְׁהָרִי: (א) הַקְבָּה יָדַע מָה שֶׁבִּלְבּוֹ שֶׁל נְבוֹכַדְרֶאצַּר, שְׂאִין פְּנוֹתוֹ לְמִלָּא רְצוֹנוֹ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נָתַן לוֹ שֶׁכָּר עַל פְּעֻלָּתוֹ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגַע לְאָדָם שְׂאִינוֹ יוֹדַע "מָה בִּלְבּוֹ שֶׁל חִבְרוֹ" (פסחים נד, ריש עמוד ב), וַיִּתְּכֵן שְׂאִין לוֹ שׁוּם פְּנִיָּה. (ב) לְכִידֵת צוּר - גַּם אִם לֹא הִיָּתָה נַעֲשִׂית עַל־יְדֵי נְבוֹכַדְרֶאצַּר, הִיָּתָה נַעֲשִׂית עַל־יְדֵי אַחֵר, שְׁהָרִי הִרְבֵּה שְׁלוּחִים לְמָקוֹם, מָה־שְׂאִין־כֵּן הַטוֹבָה שְׁנַעֲשִׂתָה

ספורנו

וְלִהְיוֹת אֲלֵהֶיךָ הוּא לְבָדוֹ, וְלֹא נַעֲבַד זֹולָתוֹ, וְלֹא נִמְרָה בּוֹ בְּמַחֲשָׁבָה בְּדַבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה, וּנְכַבְּדָהוּ, הִלָּא הוּא אֲבִינוּ קִנְנוּ (ע"פ דברים לב, ו).

עַל הָאָדָמָה. בְּשִׁמְרַתָּם תִּנְכַּח לָהּ, שְׂאוֹתֶיהָ אֲרָךְ יָמִים שְׂאֲמַרְתִּי, תִּקְנֶהוּ בְּשִׁבְתָּךְ עַל הָאָדָמָה, שְׁלֹא תִגְלֶה מִמֶּנָּה. אֲמַנְם הַחֲמִשָּׁה דְּבָרוֹת אַחֲרוֹת, וְהֵן שְׁלֹא נִזְיֵק לְאָדָם בְּגוּפוֹ בְּכַבּוּדוֹ וּבְמִמּוֹנוֹ, בְּמַעֲשֶׂה בְּדַבּוּר וּבְמַחֲשָׁבָה, הֵן אֲזָהָרוֹת שׁוּמְרוֹת מִהַעֲנֵשׁ בְּעוֹלָם הַהָא וּבְעוֹלָם הַבָּא. תוֹרָה יג

עַל כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת. בְּנִפְשׁ יִתְרָה, וְהִיא הִכְנָה יִתְרָה לְעַבּוּדַת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ.

וַיְקַדְּשֶׁהוּ. שִׁיָּהִיָּה כָּלֵל לַה'. תוֹרָה יב (יב) לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ. אֵלֹהֵי הַחֲמִשָּׁה דְּבָרוֹת בְּשִׁמְרַתָּן "יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ", שִׁיִּסְבְּבוּ לָךְ אֲרָךְ יָמִים בְּלִיתִי בַעַל תְּכִלִּית, שְׁלֹא יִפֹּל בּוֹ רַחֲב, כְּאֲמַרְם וּכְרוֹנָם לְבָרְכָה: לְעוֹלָם שֶׁכָּלוּ אֲרָךְ (קדושין לט, ב). כִּי אֲמַנְם עֲנִין אֵלֹהֵי הַחֲמִשָּׁה דְּבָרוֹת הוּא כָּלֵל אוֹמֵר כְּבוֹד לֹאֵל יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר בּוֹ יִנְחַל הַמְּכַבֵּד חַיִּי עוֹלָם, וְזֶה שֶׁנִּדְּעָהוּ לְמַהֲרָה מֵאִין.

(י) שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ. כָּלֵל לַה', לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לְשִׁמּוּר וּלְעֲשׂוֹת וּלְהִתְעַנֵּג בּוֹ דִּי הַעֲבוּדָה לְכַבּוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּעִנִּין "חֲמִרָא וְרִיחָנִי פְּקֻחִין".

אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ. הַקִּטְנִים הָעוֹשִׂים לְדַעַת אֲבִיהֶם. תוֹרָה יא (יא) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'. וְהִמְכֵּן מִהֶם, שִׁיִּדְמָה הָאָדָם לְבוֹרָאוֹ כְּפִי הָאֲפִשָּׁר, וְזֶה בְּעִיּוֹן וּבְתַלְמוּד וּבְמַעֲשֶׂה הַבְּחִירִי לְרַצּוֹן לְפָנָיו.

וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. שָׁבוּ כָּבֵד נִשְׁלָם כָּל הַצִּרְיָה לְהִבְיֵא הַמְּכֵן אֶל תְּכִלִּית, וּבְשִׁלְמוֹת תִּהְיֶה הַמְּנוּחָה.

"כל מה שבא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו" (אבות בסופה).
והרי זה היסוד דברי הגמרא (ברכות נח, א) "אורח טוב, מהו אומר.. כל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי".
וכפי שיכולים לטען בנוגע לכבוד אב ואם - שגם השקל

(יג) לא תרצה: ם לא תנאף: ם לא תגנב: ם לא תתקטל נפש. לא תגוף. לא תגנוב. לא תסחר בחברך סחירותא דשקרא:

כ"י - לא תנאף - אין נאוף אלא באשת איש, שנאמר: "מות יומת הנזאף והנזאפת", ואומר: (יחזקאל יד) "האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים".
לא תגנב - בגונב נפשות - הכתוב מדבר. (ויקרא יט) "לא תגנובו", בגונב ממון. או אינו אלא זה בגונב

ממון, ולהלן בגונב נפשות? אמרת: דבר הלמד מענינו. מה "לא תרצח", "לא תנאף", מדבר בדבר שחייבין עליהם מיתת בית-דין, אף "לא תגנוב", דבר שחייב עליו מיתת בית-דין (סנהדרין פח).

(יד) לא תחמוד בית רעך ם לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך: פ

יד לא תחמוד בית חברך. לא תחמוד אתם חברך ועבדה ואמתה ותורה וחמורה וכל די לחברך:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, התשד"ח)

הטעם למה שענין מתן תורה היה בדברים פשוטים דוקא, משום שהמשכת העצם היא בדברים תחתונים ופשוטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, התשכ"ז)

האמונה בה' היא היסוד גם להנהגה הראויה בין אדם לחברו. ובפרטיות יותר:
יהודי יכול לטעון: מהו ההכרח שקיום המצוות שבין אדם לחברו יהיה מצד צווי התורה, ובאופן שקשור גם עם ההנהגה שבין אדם למקום?! - בשלמא מי שמצד טבעו הוא רע ומשחת, הרי הוא זקוק למורא מהקב"ה, והבטחת שכר בגן-עדן, כדי להתנהג כדבאי בין אדם לחברו; אבל אם הוא רק אדם רגיל, שגדל ונתחנך בין בני תרבות (ולא בין חיות טרף), ועל-אחת-כמה-זכמה אם הוא רף לבב, ובעל מדות טובות מוטבע תולדתו, הרי מצד טבעו יתנהג באופן ד"עניים מרודים תביא בית, כי תראה ערום וכסיתו" (ישעי' נח, ז), ללא צורך בצווי התורה.

ומציאות שלו, הנה לא זו בלבד שלא ישתדל בטובת הזולת (ויהיה רק "משענת קנה רצוץ"), אלא אדרבה, שיעשה הפך הטוב כו'. והינו, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, וחושב על עצמו יותר מאשר על הזולת, ובמשך הזמן נעשה יש ומציאות יותר (ועל-דרך מה שפתיב בתניא (פרק יג) אפילו בנוגע ל"בינוני", ש"מהותו ועצמותו של הרע.. נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר ענייני עולם-זהה", ועד שרוצה לכבש את העולם כולו לעצמו, גם אם בשביל זה צריך לרמות אחרים כו' (וזאת - אפילו אם בתחלה לא היה שייך לאמירת שקר).
וכן הוא בעשיית הדברות, שגם הדברות האחרונות, "לא תגנב" ו"לא תחמוד וגו'", שהם עניינים שבין אדם לחברו, יש לקיימם (לא מצד טבע האדם, אלא) מצד צווי הקב"ה, כמו המצוות שבין אדם למקום, וכמדגש בכך שהם באים לאחרי "אנכי גו'" (ראה גם 'תורת מנחם' כרך מג עמוד 400, ושם נסמך).

לנמנע גמור, כי הנמנע לא יחמדהו הטבע כלל, בענין "לא יחמוד איש את ארצו" (מלח' זר, כד), כי החמדה תגרום את הגזל, בענין עקב "ואחמדם ואקחם" (ידועו ז, כא). תורה טו

נפשות, דבר הלמד מענינו, כמו שלמדוהו זכרונם לברכה.
לא תענה ברעך עד שקר, ובכלל זה הולך רכיל ומוציא שם רע; אף על פי שעקרו - מעיד בבית דין. תורה יד (יד) לא תחמוד. יהיה הדבר אצלך

(יג) לא תנאף. עקרו באשת איש, שהוא היותר מרגל אצל עוברי עברה, ובכלל כל ביאה פסולה.
לא תגנב. בכלל גנבה - גנבת נפשות וגנבת ממון וגנבת דעת הבריות. אף על פי שעקר האוהרה על גנבת

♦ שבת קודש י"ח שבט ♦

טו וְכָל עַמָּא חֲזָן יֵת קָלִיא וְיֵת בְּעוֹרִיא וְיֵת
קַל שׁוֹפְרָא וְיֵת טוֹרָא חֲגֹן וְחֹזָא עַמָּא וְזַעו
וְקָמוּ מִרְחִיק:

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת
קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֵשָׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמֻדוּ
מִרְחָק:

(שם). אֶת הַקּוֹלֹת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה. וַיִּנָּעוּ •
(שם) אֵין נֹעַ אֵלָא זֵיע. וַיַּעֲמֻדוּ מִרְחָק • (שם) הָיוּ
נִרְתָּעִין לְאַחֲזִירֵיהֶם שְׁנִים עֶשֶׂר מִיל, כְּאֶרֶץ מַחְנֵיהֶם,
וּמִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת בְּאֵין וּמִסִּיעֵין אוֹתָן לְהַחְזִירָן, שְׁנֵאֲמַר:
(תהלים סח) "מִלְכֵי צָבָאוֹת יִדְּוֹן יִדְּוֹן".

כז י • וְכָל הָעָם רֹאִים • מִלְמַד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אֶחָד
סוּמָא. וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אֶלֶם? – תִּלְמוּד לומר:
"וַיִּנָּעוּ כָּל הָעָם", וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם חֶרֶשׁ? תִּלְמוּד
לומר: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (מכילתא). רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת •
רֹאִין אֶת הַנִּשְׁמָע, שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְרֹאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"ח)

כדי שיהיו בבחינת בטול שיוכלו לקבל את גלוי העצמות
במתן תורה. שֶׁהַעֲדָר זֶה הוּא הַהֲכָנָה וְהַפְלִי לְהַמְשִׁכַת הָעֵצָם,
שֶׁהוּא הַהוּיָה הָאֲמִתִּית.

קדם לכל הויה והתהוות צריך להיות ההעדר, וכמו ענין
הצמצום שבשביל הגלוי. דְּזֵהוּ גַם־כֵּן עֵנִין הַחֲרָדָה עַל־יְדֵי
הקולות וברקים שהיו במתן תורה (שָׁזָהוּ עֵנִין וַיֵּרָא הָעָם
וַיִּנָּעוּ גו', עֵנִין הַחֲרָדָה), שָׁזָהוּ הַהַעֲדָר הַקּוֹדֵם אֶל הַהוּיָה,

טז וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל אֶת עַמָּנָא וְנִקְבֵּל וְלֹא
יִתְמַלֵּל עַמָּנָא מִן קָדָם יי דִּילְמָא נָמוֹת:

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה
וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוֹת:

יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלּוּן אֲרִי בְדִיל
לְנִסָּאָה יִתְכוֹן אֲתָגִיל לְכוּן וְקָרָא דִּי וּבְדִיל
דִּתְהִי דַחֲלָתָה עַל אֲפִיכוּן בְּדִיל דִּלָּא
תַּחֲוּבוּן:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר
נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ
עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ:

שהוא זקוף. וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ • עַל־יְדֵי
שְׂרָאִיתָם אוֹתוֹ יִרְאוּ וּמֵאִים, תִּדְעוּ כִּי אֵין זִלְתָּה
וְתִירְאוּ מִפְּנֵיו.

כז י • לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם • לְגַדֵּל אֶתְכֶם בְּעוֹלָם,
שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בְּאֻמּוֹת שֶׁהוּא כְּבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם.
נִסּוֹת • לְשׁוֹן הֶרְמָה וּגְדִלָה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) "הִרִימוּ
גִס", (שם מט) "אֲרִים גִּסִּי", (שם ל) "וְכִנֵּס עַל הַגְּבָעָה",

ספורנו

אֲשֶׁר יִדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים" (דברים לה,
י).

בא האלהים. פִּמְלִיאָ שֶׁל מַעֲלָה, כְּמוֹ
שֶׁאָמַר לְמַעֲלָה "לִקְרֹאת הָאֱלֹהִים"
(לעיל יט, יז).

ובעבור תהיה יראתו על
פניכם. כְּטַעַם מִה שֶׁהַשֵּׁב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
לְקִיסָר, בְּאָמְרוֹ: יוֹמָא, דְּחֹד מִן שְׁמִשִּׁי
דְּקִימִי קָמִיה דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, אָמַרְתָּ
לֹא מִצִּינָא לֹאסְתַּכְלָא בּוֹה, שְׂכִינָה לֹא
כָּל שָׁכֵן (חולין ט, א). תורה יח

מִיִּרְאָתָם נִסּוּגוּ אַחֲרֵי מַגְבוּל מִה
שֶׁמִּמֶּנּוּ, בִּלְתִּי מְכַנִּים לְגִבּוֹל מִה
שֶׁאֵלֵיו. תורה טז
(יז) לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם. לְהַרְגִּילְכֶם
אֶל הַנְּבוּאָה שְׂוִכִיתָם אֵלֶיהָ "פָּנִים
בְּפָנִים", כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעֵנִין בְּאַלְהֵוּ,
שֶׁהָיָה אִזּוּ נְבוּאָתוֹ בְּהִיּוֹתוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ
בְּחוּשֵׁיו, בְּאָמְרוֹ "וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאַדְרָתוֹ
וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַמַּעֲרָה" (מלכים א יט,
יג). גַּם כִּי אוֹלִי לֹא הָיָה בְּאֶסְפָּקְלִירָה
הַמֵּאִירָה כְּעֵנִין מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנֵאֲמַר בּוֹ

(טו) רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת. כְּמוֹ "וְלִבִּי
רָאָה" (קהלת א, טו), הִתְבּוֹנְנוּ בְּעֵנִין
הַקּוֹלֹת שֶׁלֹּא יוּכָלוּ לְסַבֵּלָם, בְּאָמְרוֹ
"לֹא אִסָּף עוֹד לְשִׁמְעַת אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵי
וְאֵת הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא אֶרְאֶה
עוֹד וְלֹא אֲמוֹת" (דברים יח, טו).

וַיֵּרָא הָעָם. הִתְבּוֹנְנוּ מִה לַעֲשׂוֹת.
וַיִּנָּעוּ. הִמְתַּנּוּעַע תְּנוּעָה בִּלְתִּי מְכַנֶּת
לְגִבּוֹל מִה שֶׁאֵלֵיו, וְקָרָא נָע, כְּעֵנִין
"וַיִּנָּעִם בַּמִּדְבָּר" (במדבר לב, יג), "תְּנוּעָה
אֶרֶץ כְּשֹׁבוֹר" (ישעיה כד, כ). וְזֶה, כִּי

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל
אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ׀

כ"י- נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל • לִפְנֵים מִשְׁלֹשׁ מַחְצוֹת: חֹשֶׁךְ,
עָנָן וְעֶרְפֶּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּהֲרֹר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב
הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עֵב הָעָנָן,
שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעָנָן".

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

כ"י- כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם • יֵשׁ
הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה לְמַה שֶּׁאַחֲרִים מְשִׁיחִין
לוֹ: שֶׁמָּה שֶׁאַחֲרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעָמִים שֶׁלְּבוּ חֲלוּק
מִלְּהָאֱמִין. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי • וְכָתוּב אֶחָד
אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַפְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי
וְהַכְּרִיעַ בִּינֵיהֶם (רַבְרִים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךְ אֶת
קוֹלוֹ לִיסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֶת אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה":
כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מְכִילֵת) דָּבָר
אַחֵר: הַרְפִּין הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעָן עַל הָהָר,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תְּהִלִּים יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד".

(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא
תַעֲשׂוּ לָכֶם:

כ"י- לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי • לֹא תַעֲשׂוּן דְּמוּת שְׁמִשִּׁי
הַמְשַׁמְשִׁים לִפְנֵי בְּמִרוֹם. (מְכִילֵת) אֱלֹהִי כִסֶּף • בָּא
לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּכִים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אֵתִי שֶׁלֹּא
יִהְיוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁאִם שְׁנִיתֶם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף,
הָרִי הֵן לִפְנֵי כְּאֵלֹהוֹת. וְאֱלֹהֵי זָהָב • בָּא לְהַזְהִיר

(כא) מִזִּבְחַת אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וְזִבְחָתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ
וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנֶךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכִיתֶךָ:

כ"י- מִזִּבְחַת אֲדָמָה • מִחֶבֶר בְּאֲדָמָה שֶׁלֹּא יִכְנָנוּ עַל
גְּבֵי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גְּבֵי כְּפִיס (נִסְחָה אַחֲרָת: בְּסִיס)
(מְכִילֵת) דָּבָר אַחֵר: שֶׁהִיָּה מְמַלֵּא אֶת חֲלָל מִזִּבְחַת
הַנּוֹחַשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנִיתָן. תַעֲשֶׂה לִּי • שֶׁתִּהְיֶה
תְּחִלַּת עֲשִׂיתוֹ לְשָׁמִי. וְזִבְחָתָּ עָלָיו • אֲצִלוֹ, כְּמוֹ:
(בְּמִדְבָר ב) "וְעָלָיו מִטָּה מִנְּשָׁה" (מְכִילֵת) אוֹ אִינוֹ אֶלָּא
עָלָיו מִמֶּשׁ? תִּלְמוּד לומר: "הַבֶּשֶׁר וְהָדָם עַל מִזִּבְחַת
ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵין שְׁחִטָּה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (זִכְרִים נח).
אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ • אֲשֶׁר מִצֹּאנֶךָ וּמִבְּקָרְךָ.

ספורנו

(יט) אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם
דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם. כְּעֵנֶן הַמְּגִבִּיהִי
לְשִׁבְתָּ, הַמְּשִׁפִּילִי לְרֹאוֹת" (תְּהִלִּים קיג, ה
ח. תוֹרָה כ
(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי
כִסֶּף. וּמֵאַחֵר שְׁרִאִיתֶם שֶׁאֵין אַתֶּם
צְרִיכִים לְאַמְצָעִים לְהִתְקַרֵּב אֵלַי,
לֹא תַעֲשׂוּ "אֵתִי" כְּאֵלָּה
לְאַמְצָעִים. תוֹרָה כ
(כא) מִזִּבְחַת אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי. וְגַם כֵּן
לֹא תִצְטָרֵךְ לַעֲשׂוֹת הִיבְלּוֹת שֶׁל כֶּסֶף
וְזָהָב וְאֲבָנִים יְקָרוֹת לְמַעַן אֶקְרַב
אֵלֵיכֶם, אֲבָל יִסְפִּיק "מִזִּבְחַת אֲדָמָה".
בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת
שְׁמִי. שֶׁאַחֲבָר לְבֵית וְעַד לְעִבְדִּי, כְּעֵנֶן

(כב) וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֹתָהּ
גִּזִּית כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהּ:

בלשון 'פן' שהוא 'דילמא', פן תניף חרבה עליה. ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל, חללה (פרק ג' דמדות), שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיניף המקצר על המאריך. ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. לפיכך, לא יבא עליו כוורת ומחבל. והרי דברים קל-וומר: ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על-ידי שמטילות שלום, אמרה תורה: "לא תניף עליהם ברזל", המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחברו, על-אחת-כמה - וכמה שלא תבואהו פרענות.

וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים • (מכילתא) רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ מג': 'וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי', הרי 'אם' זה משמש בלשון 'פאשר': 'וְכֹאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים' - "לא תבנה אותה גזית", שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שגאמר: (דברים כז) "אבנים שלמות תבנה". וכן (לקמן כב) "אם כסף תלזה", חובה הוא, שגאמר: (דברים טו) "וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטֶנּוּ", ואף זה משמש בלשון 'פאשר'. וכן: (ויקרא ב) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בַּכּוֹרִים", זו מנחת העמר שהיא חובה. ועל כרחך, אין 'אם' הללו תלויין אלא ודאין, ובלשון 'פאשר' הם משמשים. גזית • לשון גזיזה, שפוסלן ומכתתן בברזל. כי חרבה הנפת עליה. הרי 'כי' זה משמש

(כג) וְלֹא-תַעֲלֶה בַּמַּעֲלָה עֲלֵימִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגָּלֶה
עֲרוֹתָיָהּ עָלָיו: פפפ

הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון. והרי דברים קל-וומר: ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה: הואיל ויש בהם צרף, לא תנהג בהם מנהג בזיון, חרבה שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו, על-אחת-כמה - וכמה:

וְלֹא תַעֲלֶה בַּמַּעֲלָה • כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקלוני"ש בלע"ז, אלא חלוק יהא ומשפע. אשר לא תגלה ערותך • שעל-ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך. ואף-על-פי שאינו גלוי ערוה ממך, שהרי כתיב 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְסֵי-בָדָר', מפל-מקום הרחבת

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפג - רפד

ספורנו

הַזִּכְרִירָה כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ" (ישעיה יב, ד).
אָבּוֹא אֵלַי וּבִרְבִּיתִי. לא תצטרך
לְמַשֵּׁךְ הַשְּׁגָחַתִּי אֵלַיךְ בְּאִמְצָעִים שֶׁל
זָהָב וְכֶסֶף וְזוֹלָתָם, כִּי אֲמַנֵּם אֲנִי "אָבּוֹא
אֵלַיךְ וּבִרְבִּיתִי". תורה כב
(כב) לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ
גִּזִּית. לִפְתָּח. תורה כג
(כג) וְלֹא תַעֲלֶה בַּמַּעֲלָה. אף על פי

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' א

10 תִּקְרָא דִּדְנִירִי פִּלְנָא פִּלְח וּפִלְנָא לְהִי לָךְ - קח את שלושת קבים
11 דִּנְרִי זָהָב אֵלּוּ, בִּמְחִיצִיתָם תְּפִיֵּס אֶת הַמַּלְכוּת בְּכָל פַּעַם שִׁיבּוּאוֹ
12 עֲלֶיךָ בַּעֲלִילָה זוֹ שֶׁנִּתְּתָה לָהּ לְבִירוֹ, וּמִחֲצִיתָם יִהְיוּ לָךְ. אָמֵר לִיָּה
13 הַשּׁוֹמֵר לְרַבִּי מֵאִיר, וְכִי שְׁלָמִי מֵאִי אֵיִיכִיד - וכשיכלו כל הדינרים
14 מִזֶּה אַעֲשֶׂה כְּשֶׁהַמַּלְכוּת תִּתְּנֵנִי עָלַי כִּי שִׁיבָאָה מִכָּאן. אָמֵר לִיָּה
15 רַבִּי מֵאִיר אֵימָא אֵלְהָא דְּמֵאִיר עֲנִי וּמִתְּצֵלָת - כשיתפסו אותך
16 וּתְבַעוּ אוֹתָךְ עַל כֵּךְ אִמּוֹר 'אֵלְהָא דְּמֵאִיר עֲנִי' וּתִנְצֵל. אָמֵר לִיָּה
17 הַשּׁוֹמֵר,

1 מֵיָּנִי - יש נשים רבות המזמנות לזנות שהם יפות ממני, ותלך
2 אִלֵּיהֶם.
3 אָמֵר רַבִּי מֵאִיר, שְׁמַע מִיָּנִי לֹא עֲבָדָה אִיפּוֹרָא - מוכח מכך שהיא
4 נִשְׁמְרָה בְּטַהֲרָתָהּ, וְכָל דְּאִתִּי אִמְרָה לִיָּה הָכִי - וכל מי שבא אליה
5 לְזִנוּת עֲמָהּ, עֲנָתָה לוֹ כֵּן. וְלִכְךָ אֵלֶךְ לְהַצִּילָה שְׂרָאוּיָה הִיא שִׁיעֲשֶׂה
6 לָהּ נֶס. אֲזַל לְגַבִּי שׁוֹמֵר דִּידָה - הלך רבי מאיר לשומר שהיה ממונה
7 לְשׁוֹמֵר עֲלֶיהָ, אָמֵר לִיָּה הָכִה נִיחָלָה - הבא לי את בתו של רבי
8 חֲנִינָא בֶן תַּרְדִּיּוֹן. אָמֵר לִיָּה הַשּׁוֹמֵר מִיִּסְתַּפִּינָא מִמְּלָכוּתָא - מפחד
9 אֲנִי מִן הַמַּלְכוּת, לָתֵת לָהּ לְצִאָתָה. אָמֵר לִיָּה רַבִּי מֵאִיר, שְׁקוּל

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב שבט מפרק סו עד סוף פרק סח	יום רביעי - ט"ו שבט פרק כ מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג שבט מפרק סט עד סוף פרק עא	יום חמישי - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד שבט מפרק עב עד סוף פרק עו	יום שישי - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח שבט פרק כ מפרק פח סוף פרק פט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

ליקוטי אמרים

אך המחשבה

וההרהור בד"ת שבמוח וכו' הדבור בד"ת שבפה שהם לבושי' הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש האלהית עצמה המלוכשת בהם כולם מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדת בא"ס ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד כפיקודין, ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים

1 אך המחשבה וההרהור בדברי תורה שבפיה, ובכ"ה הדבור
2 בדברי תורה שבפה, שהם - כוחות המחשבה והדיבור,
3 לבושים הפנימים של נפש האלהית, - ומאוחדים יותר עם
4 הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו
5 אלא לבוש חיצוני בלבד,
6 וכל-שכן נפש האלהית
7 עצמה המלכשת בהם -
8 בלבושי המחשבה והדיבור
9 בתורה, כלם מיוחדים
10 ממש ביחוד גמור ברצון
11 העליון, - יחוד גמור,
12 משמעו, שהם נעשים אותו
13 דבר ממש - לא
14 כהתאחדות הגוף עם
15 הנפש, שהם, כאמור לעיל,
16 דברים נפרדים
17 המתאחדים אך בכל זאת
18 אינם דבר אחד לחלוטין
19 וכל אחד נשאר במהותו
20 העצמית. "יחוד גמור"
21 פירושו: כמו התאחדות
22 הנפש עם כוחותיה, שהם

23 גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש
24 האלקית וכוחות המחשבה והדיבור שלה - מאוחדים ביחוד גמור
25 עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה,
26 ולא מרכבה לבד, - להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים
27 הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד
28 גמור. כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר
29 ומדבר בה, שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון
30 העליון עצמו, - כל הלכה מייצגת פרט מסוים מרצונו של
31 הקב"ה הנמשך באותה הלכה, שכן עלה ברצונו יתברך, - כך
32 רוצה הקב"ה, שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או
33 להפך; - שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל
34 הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר
35 או מדבר באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה
36 הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף
37 והנפש. וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו
38 ותקמתו - של הקב"ה, המיוחדות באין-סוף ברוך-הוא

39 בתכלית היחוד, שהוא - הקב"ה עצמו, הוא היודע והוא
40 המדע כו'. - והוא היודע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה,
41 והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו
42 מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר או
43 מהרהר בתורה. ההבדל
44 שבין מצוות לתורה, יוסבר
45 ביתר הרחבה, באמצעות
46 משל: מלך ציווה על עבדיו
47 לבנות לו ארמון יפה, והבין
48 למטרה זו ספר מיוחד, בו
49 נרשם במפורט כיצד ואיך
50 רוצה ומבין המלך שאותו
51 ארמון ייבנה. הרי,
52 כשהעבדים עוסקים
53 בהקמת הארמון, הם
54 קשורים ומאוחדים עם
55 רצונו של המלך שביחס
56 לאותו ארמון ובנינו. ואילו
57 כותלי הארמון
58 כשלעצמם, או פריטיו
59 האחרים של הארמון אינם
60 רצונו של המלך עצמו.
61 לעומתם - החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם
62 המלך כיצד ייבנה הארמון - הרי הם עוסקים ממש בחכמתו
63 וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו
64 ורצונו של המלך. כך גם בענייננו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו
65 של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם
66 הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה - "שכל" התורה הוא אכן
67 חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה,
68 וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד,
69 בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וזהו
70 שכתוב - ב"זוהר", ד"אורייתא וקדש-א-ברוך-הוא - כלל חד,
71 - שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, ולא "אברין דמלכא"
72 לחוד כפיקודין. - ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות.
73 שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם
74 הנשמה - התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה
75 הם דבר אחד ממש. ומאחר שרצון העליון המיוחד באין-סוף
76 ברוך-הוא בתכלית היחוד, הוא בגילוי לגמרי, ולא בהסתר פנים

5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד - בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...ואולי הזכירו כאן "מרכבה" - מפני שהמוח והפה, הם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה - הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" - באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד - כמו שהדבר במוח וכפה עצמם.

כל העולמות. ואם־כן החכמה - שהיא התורה - היא, 38
למעלה מכלם, - מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. והיא 39
היא - התורה, רצונו יתברך הנקרא "סוכב כל עלמין", - 40
המשיפע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה 41
מכל העולמות, ולכן אין 42

הוא יכול להתלבש בתוך 43
העולמות, בפנימיות, אלא 44
הוא משיפע עליהם 45
בבחינת "מקיף" - כפי 46
שיוסבר להלן: שהיא 47
בחינת מה שאינו יכול 48
להתלבש בתוך עלמין - 49
בפנימיות העולמות, רק 50
מחיה ומאיר למעלה 51
בבחינת מקיף, - 52
מעליהם, בבחינתו למעלה 53
מהתלבשות בתוך 54
העולמות, והיא היא - 55
בחינה זו שהיא למעלה 56
מכל העולמות, 57
המתלבשת בנפש 58
ולבושה בבחינת גלוי 59
ממש בשעוֹסִקִים בְּדַבְרֵי 60
תורה, "ואף־על־זב 61
דאיהו לא חזי כו"ס" - 62
ואף־על־פי שאין הוא 63

רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש 64
בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו - חשה בכך, 65
[ומשום הכי - ולכן, יכול לסבל, - את ההתאחדות הנעלה 66
עם הקב"ה, משום - מפני, דלא חזי, - שאינו מרגיש. 67
מה־שאינו־כן בעליונים]. - שונה הדבר בנבראים של 68
העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם־הזה, והם 69
"רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכלתם "לקבל" 70
יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף 71
והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה - 72
זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק כזה עם 73
הקב"ה, בשעת לימוד התורה. 74

פנים כלל וכלל, בנפש האלהית ולבושה הפנימים, שהם 1
מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק בדברי 2
תורה - בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי 3
הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו 4

ודיבורו. הרי גם הנפש 5
ולבושה - מחשבה 6
ודיבור, אלו מיוחדים 7
ממש באינסוף ברוך 8
הוא באותה שעה 9
בתכלית היחוד, כיחוד 10
דבורו ומחשבתו של 11
הקדוש־ברוך־הוא 12
במהותו ועצמותו 13
בנוכח לעיל, כי אין 14
שום דבר נפרד - 15
מהקב"ה, כִּי־אם בְּהִסְתָּר 16
פנים בנוכח לעיל. - רק 17
על־ידי־זה שפנימיות 18
הרצון העליון מוסתרת, 19
אפשר לנבראים להרגיש 20
את עצמם ל"מציאות", 21
ומאחר שבשעה שיהודי 22
לומד תורה, מוסרת 23
הסתרה זו, ופנימיות 24
הרצון העליון היא 25
בהתגלות מלאה - ממילא 26

ה"יחוד" הוא מלא. ולא עוד אלא - יתירה מזו, שִׁיחודם - של 27
הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד תורה, הוא 28
יותר שאת ויותר עז מיחוד אור אינסוף ברוך־הוא 29
בעולמות עליונים, - עם העולמות הרוחניים העליונים. מאחר 30
שרצון העליון הוא בגלוי ממש בנפש ולבושה העוסקים 31
בתורה, שהרי הוא הוא התורה עצמה, - בה הם עוסקים; 32
ולעומתם - וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם - רק, 33
מאור וחיות הנמשך - ממנו שנובע, מהתורה, שהיא רצונו 34
וחקמתו יתברך, - כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של 35
הקב"ה, ו"פסק ההלכה" - רצונו של הקב"ה. בְּדַבְרֵיכֶם: "כלם 36
בְּחִבָּה עֲשִׂיתָ", - הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת וקים 37

יום שני י"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובזה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן:

למה גדלה מאד מעלת 81
העסק בתורה יותר 82
מכל המצות, ואפלו 83
מתפלה שהיא יחוד 84
עולמות עליונים - ובכל 85
זאת גדלה מעלת לימוד 86

ליקוטי אמרים

ובזה

יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל 87
המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים 88
בשעת קיום המצוות, יובן 89
במה שהוסבר, 90
שיחוד נפשו של יהודי עם 91
הקב"ה, בשעת לימוד 92
התורה, היא במדה 93
המלאה ולמעלה מאשר 94
בשעת קיום המצוות, יובן 95

46 לִירָאָה אֶת ה' וְגו' — הרי שעל-ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה
 47 מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו
 48 ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה) — בא
 49 המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע,
 50 שעל-ידי החוקים, הוא
 51 מגיע, לאחר מכן, ליראה
 52 ה' — בשעה שלכאורה
 53 הדבר הפוך: ה"יראה"
 54 מביאה אותו לקיום
 55 החוקים; ה"יראה" היא
 56 הרי ה"סיבה" הגורמת
 57 לקיום החוקים, ולא
 58 שהחוקים הם בשביל
 59 היראה. אך, לפי הסברו
 60 של רבנו הזקן, הדברים
 61 מובנים. שכן, קיימת
 62 מדריגה כזו ביראה —
 63 יראה גדולה — הבאה רק
 64 אחרי ה"חוקים", והיא
 65 כ"תכלית" החוקים הבאים
 66 בשביל היראה. היראה
 67 שהיא "סיבה" לקיום
 68 החוקים, היא יראה בדרגה
 69 נמוכה יותר, שעליה
 70 להביא לקיום המצוות.
 71 כשם שזה לגבי חוקים, כך
 72 מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה — תורה. [ועל יראה גדולה
 73 זו אָמְרוּ: — חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראה", —
 74 חכמה — תורה — היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה",
 75 המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל
 76 אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" — שהיראה
 77 היא תנאי מוקדם לחכמה — תורה — שכאן הכוונה היא לגבי
 78 המדריגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה;
 79 והתורה נקראת אֶצְלָה — לגבי המדריגה העליונה יותר של
 80 היראה, "תִּרְעָא לְדִרְתָּא", — שער לבית, שרק דרך השער
 81 אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא
 82 העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר בְּמָקוֹם
 83 אַחֵר, אֲלָא דְלָאוּ כָּל מוֹחָא סָבִיל דָּא יִרְאָה כְּזוֹ. — לא כל
 84 מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראה ה'. אֲךְ גַּם מֵאֵן
 85 דְלָא סָבִיל מוֹחַ כָּלֵל יִרְאָה זו, — גם מי שאין מוחו יכול
 86 "לסבול" יראה זו כלל, לֹא מִנָּה וְלֹא מִקְצָתָה, — גם לא משוה
 87 מיראה זו, מִפְּנֵי פְחִיתוּת עֶרְךָ נִפְשׁוֹ בְּשִׂרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ
 88 בְּמַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה — של עולם
 89 העשייה — אֵין יִרְאָה זו — החסרה לו, מַעֲכָבֶת בּוֹ לְמַעֲשָׂה, —
 90 לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר לְקַמְּן:

ליקוטי אמרים

[והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו
 מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה]. ומזה יוכל המשכיל
 להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן
 איך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדים ממש
 בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש
 המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים
 כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש
 בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקיף
 להחיות' עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם
 מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי.
 וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה'
 וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה
 והתורה נקראת אצלך תרעא לדרתא כמ"ש כמ"א]
 אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן
 דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה
 מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות
 תחתונות דעשר ספירות דעשייה אין יראה זו מעכבת
 בו למעשה כמ"ש לקמן:

1 התורה גם מתפלה — אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים
 2 אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי,
 3 עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה — הרי שהתפילה היא
 4 למעלה מתורה? — מסביר רבנו הזקן להלן: [וְהָא — וזה, דְּמִי
 5 שֶׁאֵין תוֹרָתוֹ אֹמֶנְתּוֹ
 6 צָרִיךְ לְהִפְסִיק, —
 7 לתפלה, אין בכך הוכחה
 8 שהתפלה היא למעלה
 9 מתורה, אלא טעמו של
 10 דבר הוא: הֵינּוּ מֵאַחֵר
 11 דְּמִפְסִיק וּמִבְטֵל בְּלֹא-
 12 הֶכִּין. — מאחר שהוא
 13 מפסיק ומבטל מלימוד
 14 תורה, בגלל דברים
 15 אחרים, לכן עליו להפסיק
 16 גם לתפלה. וּמָה? — ממה
 17 שהסברנו המעלה
 18 שבתורה, יוֹכֵל הַמְשִׁכִּיל
 19 — המביך הגדול, לְהַמְשִׁיךְ
 20 עָלָיו יִרְאָה גְדוֹלָה
 21 בְּעֶסְקוֹ בְּתוֹרָה, —
 22 בְּשִׂיתְבוֹנוֹ אֵיךְ שֶׁנִּפְשׁוֹ
 23 וּלְבוּשִׁיָּה שֶׁבְּמוֹחוֹ —
 24 המחשבה, וּבְפִיו —
 25 והדיבור שבפיו, הֵם
 26 מִיָּחִידִים מְמַשׁ בְּתַכְלִית
 27 הַיְּחוד בְּרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא מְמַשׁ
 28 הַמִּתְגַּלֶּה בָּהֶם, — בנפש ובלבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת
 29 לימוד התורה; מֵה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כָּלֵא
 30 חֲשִׁיבֵי קָמִיָּה — כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם
 31 נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אין-סוף ברוך-הוא, וְכֵאֵין
 32 וְאַפִּס מְמַשׁ, — הם כאילו אינם קיימים כלל, עַד שֶׁאֵינוֹ
 33 מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מְמַשׁ, — אין הרצון העליון מתלבש בהם
 34 בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון
 35 העליון בפנימיות, אֲלָא — הרצון העליון משפיע בהם בבחינת
 36 'סובב כָּל עֲלָמִין' בְּבִחִינַת מְקִיף — כדי, לְהַחְיֹתָם עֶקֶר
 37 חִיּוֹתָם, — את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי
 38 הסובב את כל העולמות. רק אֵיזוֹ הָאָרֶה — בלבד, מִתְלַבֵּשׁ
 39 בְּתוֹכָם, — בפנימיות, מֵה שִׁיכּוּלִים לְסָבֵל, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ
 40 בְּמַצִּיאוֹת לְגַמְרִי. — מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים
 41 אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד,
 42 וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה
 43 שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות — הרי
 44 בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו
 45 בתורה. וְהוּא שֶׁבְּתוֹכָם: "וַיְצַוֵּנוּ ה' אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה

9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (והידורו) ותוכנו - שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד - מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת - כי תכלית החוקים (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר - מקרבת יותר בפיק וכלבכך לעשותו". 10. דברים ו, כד. 11. אבות ג, יז.

יום שלישי י"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' ל, בו וכו'.

ליקוטי אמרים

פרק כד וזה לעומת זה הן שם"ה מצות לא תעשה דאורייתא וכל איסורי דרבנן מאחר

שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש הם נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש כמו הם"א והקליפה הנק' ע"ז ואלהים אחרים מחמת הסתר פנים של רצון העליון כנ"ל. וכן ג' לבושי הנפש שמקליפת נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי בשם"ה ל"ת דאורייתא ורבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבטלים וטפלים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלהיא ואינם יכולי לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' שהוא חיותם של ייחוד עם הקב"ה.

1 פרק כד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מותר אהבת ה' ויראת ה', באמצעות אהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על-ידי אהבה המסותרת לקיים כל המצוות, ולהימנע מעבירות 2 – הסביר רבנו הזקן שייכותן של כל מצוות-העשה ל"אנבי ה' אלקיך", ושל כל מצוות-הלא-תעשה ל"לא יהי' לך"; משמעותה של "אחדות ה'" 3 היא לא רק שהקב"ה הוא אלוהה אחד, אלא שהוא יחיד 4 ובלעדו הכל אין ואפס. שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. 5 רבנו הזקן הסביר ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא גם כשאדם מחשיב את עצמו 6 ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של הקב"ה – הרי גם זה 7 "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו הזקן, שפנימיות 8 הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות, ויהודי 9 בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה.

26 התאחדותו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, היא למעלה מאשר התאחדותו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות. בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה, נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים".

32 וזה לעומת זה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו דבר הפכי בקליפה – כך יש גם דבר הפכי כנגד לימוד התורה וקיום המצוות, שעל-ידן מתאחדים עם הקב"ה. ה"לעומת זה" של תורה ומצוות, היא: הן שם"ה מצות לא-תעשה דאורייתא – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן, וכל אסורי דרבנן, – כל האיסורים שאסרו החכמים, מאחר שהן נגד רצונו וחכמתו ית' והפכם ממש – ההיפך מרצונו וחכמתו של הקב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה, הם – כל הדברים האסורים הללו, נפרדים מיחודו ואחדותו ית' בתכלית הפירוד ממש, כמו הסטרא-אחרא והקליפה הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", מחמת הסתר פנים של רצון העליון, בנזכר לעיל. – שהן מקבלות השפעה מבחינת אחוריים – ולכן הן נקראות אלקים

45 אחרים. וכן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לבושי הנפש – הבהמית, שמקליפת נגה שבישראל, שהם מחשבה דבור ומעשה, המלוכשים בשם"ה לא-תעשה דאורייתא ורבנן, – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, כלם מיוחדים ממש בסטרא-אחרא וקליפה זו, הנקראת "עבודה זרה". – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. ולא עוד, – שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, אלא – יתירה מזו: שבטלים וטפלים אליה, וגרועים ופחותים ממנה מאד, כי היא – ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", אינה מלוכשת בגוף חמרי, ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו, פעל פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום ב"ה ח"ו ואלהים אחרים, – אלא, כל שהיא עושה, היא בשליחותו של הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן מלוכשות בגוף, אינן יכולות להמרות את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה מלוכשות בגוף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, וכמאמר בלעם: – כמו שאמר בלעם: "לא אוכל לעבור את פי ה' וגו'". – אף שבלעם היה קליפה מלוכשת בגוף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקללות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציווי של הקב"ה. ואף שנקרא – הקליפות האמורות, "עבודה זרה" – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, הא קרו ליה – אך הן הרי קוראות להקב"ה: "אלהא דאלהיא", – אלוהה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה, ואינם יכולים לעבור כלל על רצונו ית' בתבונה, – לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למד: כי יודעים ומשיגים שהוא – רצונו של הקב"ה, חיותם וקיומם, שיונקים מבחינת "אחוריים דאחוריים" של

- 1 רצון העליון ברוך הוא המקיף עליהם, אלא שיניקתם
2 וחיותם שבתוכם היא בבהינת גלות בתוכם – שיוכלו
3 להחשיב עצמן – ל"מציאות" של אלהות, והרי זו כפירה
4 באחדותו. – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש
5 בה משום כפירה באחדותו
6 של הקב"ה, אבל מכל-
7 מקום, – הקליפות
8 והסטרא-אחרא, אינן
9 בופרים ובחשו בה'
10 לגמרי ולומר לא הוא,
11 אלא דקרו ליה –
12 להקב"ה, "אלהא"
13 דאלהיא, דהינו חיותם
14 וקיומם הנמשך ויורד
15 עליהם מרצונו יתברך,
16 – הקליפות והסטרא-
17 אחרא מכירות, שחיותן
18 וקיומן, בא להן מרצונו
19 של הקב"ה. ולכן – מחמת
20 ידיעתן, ש"חיותן" בא להן
21 מרצון הקב"ה, אינן עוברין רצונו יתברך לעולם. ואם כן, –
22 שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי
23 האדם העובר על רצונו יתברך, הוא גרוע ופחות הרבה
24 מאד מהסטרא-אחרא וקליפת, הנקראת "עבודה זרה"
- 1 ו"אלהים אחרים", – בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה,
2 ואילו הקליפה והסטרא-אחרא אינן עוברות על רצונו של
3 הקב"ה, והוא – בעל העבירה, בתכלית הפרוד מיוחדו
4 ואחדותו של הקדוש-ברוך הוא יותר ממנה, – מהקליפה,
5 וכאלו כופר באחדותו
6 יותר ממנה חסין-שלום.
7 וכמו שכתוב ב'עין
8 חיים' שער מב סוף פרק
9 ד, שהרע שבעולם הזה
10 החמרי הוא שמרי
11 הקליפות הנפשות בו, –
12 "שמרים" – הם החומר
13 הגס ביותר המופרש מהיין
14 – ובענינו: ה"רע"
15 שבעולם הזה הוא הגס
16 ביותר בקליפות עצמן,
17 והוא תכלית הפרוד
18 וכו', – אחרי בירור
19 והעלאת ניצוצות הטוב
20 הנמצאים בקליפות –
21 שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו
22 החומרי. ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים, והרשעים
23 גזברים בו וכו': – שכן בעולם הזה באות לידי ביטוי הקליפות
24 הגדולות והגרועות ביותר.

יום רביעי ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ל, ולכן אמרו רז"ל... עד עמ' 60, וקליפת ע"ז.

- 49 ולכן אמרו רז"ל³ על פסוק: "כי תשטה אשתו"⁴ – "תשטה"
50 מלשון "שטות", כי: "אין אדם עובר עברה וכו'", – אלא אם
51 כן נכנס בו רוח שטות, דאפלו אשה המנאפת שדעתה קלה
52 בכל זאת, היתה מושלת ברוח תאוותה, לולי רוח שטות
53 שבה המכסה ומסתיר
54 ומעלים את האהבה
55 מסתרת שבענפשה¹⁴ ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם
56 האלהית, – שהיא,¹⁵ עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה
57 האהבה המסותרת,¹⁶ היתה מושלת ברוח תאוותה לולי רוח שטות שבה
58 שואפת לדבקה באמונת¹⁷ המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבענפשה
59 ה' ויחודו ואחדותו, ולא¹⁸ האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד
60 ליפרד חסין-שלום¹⁹ ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז
61 מאחדותו, אפלו נוטלים²⁰ ח"ו ואפי' בהשתחואה לבדה בלי שום אמונה בלב כלל
62 את נפשה ממנה לעבד²¹ וכ"ש לכבוש היצר ותאוות הניאוף שהם יסורים קלים
63 עבודה-זרה חסין-שלום,²² ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף
64 – מחמת אהבתה
65 להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום
66 אופן לעבוד עבודה-זרה, כי עלי-ידיה תנתק מהקב"ה; וכלפי
- 67 איהו נסיון היתה מוסרת את נפשה? ואפלו בהשתחואה לבדה
68 – לעבודה-זרה, בלי שום אמונה בלב כלל, – כלומר: גם אם
69 הכפיה לעבוד עבודה-זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית
70 בלבד – להשתחוות לעבודה-זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך
71 כלל – היתה אשה קלת
72 דעת זו, מוסרת את נפשה,
73 מחמת האהבה המסותרת
74 שבלבה להקב"ה, ולא
75 היתה משתחזה לעבודה-
76 זרה, כדי לא להיות
77 מנותקת מהקב"ה; וכל-
78 שכן לכבוש היצר
79 ותאוות הנאוף, שהם
80 יסורים קלים ממיתה, ה'
81 ישמרנו. – הרי בודאי
82 שהיתה יכולה לשלוט
83 ביצר הניאוף, בגלל אהבתה המסותרת להקב"ה, אלא "רוח
84 שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך,

ליקוטי אמרים

עבירה, נעשה על-ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו
ומאלה שמקבלים חיותם מהן; **וּבְמֵאמֶר**: "יְתוֹשׁ קִדְמָךְ", —
בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מובנו הפשוט
של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת
האדם; ואילו במובן רוחני
המושגים של "מוקדם"
ו"מאוחר" הם לא רק ביחס
לזמן, אלא ביחס למדרגה
— "מוקדם" פירושו: נעלה
יותר במדרגתו, ו"מאוחר"
פירושו: למטה במדרגה,
ובמאמר "יתוש קדמך"
הכוונה: שגם ה"יתוש"
נעלה במדרגתו מאשר
האדם החוטא. **פְּרוֹשׁ**,
דָּאף יְתוֹשׁ שְׂמֻכְנִים
וְאֵינוּ מוֹצִיא, — שהגמרא
אומרת עליו שהוא
"מכניס ואינו מוציא",
כלומר, הוא מסוג
הקליפות שאינן שייכות
להשפעה, **שֶׁהֵיא קְלִיפָה**
הַיּוֹתֵר תַּתְּחוּנָה, וְהַחֲזָקָה
מִבְּחִינַת הַקִּדְמָה
הַמְשַׁפְּעָה, בְּתַכְלִית
הַחֲזָקָה — ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן,
"קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה
על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר היא
רוצה רק לעצמה בלבד — הרי, גם קליפה זו, קִדְמָתָה — למעלה
במדרגה, **לְאִישׁ הַחוּטָא**, בְּהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת וַיִּירֶדֶת הַחַיּוֹת
מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, — להחיות את הנבראים. הקליפה
המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון העליון,
ממדרגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר קבלתו של
האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי שהחיות יורדת
למדרגה נמוכה יותר. וְכִלְ-שֶׁכֶּן — נעלים ממנו במדרגה, **שֶׁאֵר**
בְּעָלֵי חַיִּים הַטָּמְאִים, וְאֵפְלוּ חַיּוֹת רָעוֹת, — וכל כך למה? —
שֶׁכֶּלֶם אֵינָם מְשִׁנִּים תַּפְקִידָם, — שנועד להם למעלה,
וּפְקִידָתוֹ יִתְּבַרַךְ שְׁמֶרָה רוּחָם, וְאֶף-עַל־נֶבֶד אֵיהִי לֹא חַי
כו"ז, — והגם שהוא עצמו "אינו רואה", כלומר: החיות הרעות
עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע מכך.
מחמת ה"חיות" המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין החיה
עושה דבר בניגוד לציוריו של הקב"ה, וְכִמוֹ שֶׁבְּתוֹכָהּ:
"**וּמוֹדָאֵם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ**", וּבְפִרְשׁוֹ רַז"ל:
שֶׁ"אֵין חַיָּה רָעָה מוֹשְׁלֶת בָּאָדָם — להרע לו, אֶלֶּאֱדֹאִם-כֶּן
נִדְמָה לָהּ כְּבִהְמָה"; וְהַצִּדִּיקִים שֶׁאֵין צֶלֶם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק
מִצֶּל פְּנִיָּהֶם — כָּל חַיּוֹת רָעוֹת אֶתְכַפֵּין קַמֵּיהוּ, — כל החיות

לחשוב, שעל-ידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה,
ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים
אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין
האיסור של זנות לבין האיסור של עבודה-זרה — ובגלל אותו
הבדל, הרי ב"עבודה זרה"
היא מוסרת את נפשה
למרות שאין היא נמנעת
מלעבור על איסור זנות —
מסביר רבנו הזקן, שגם
הבדל זה שקיים אצלה,
מקורו ב"רוח שטות".
לולא רוח השטות, היתה
יודעת ומרגישה שגם על-
ידי זנות היא נפרדת
מהקב"ה. ידיעה זו היתה
נוסכת בה כוח להימנע
מלחטוא חטא של זנות —
וכך אומר ה"תניא" להלן:
וְהַתְּפִירִשׁ שֶׁאֵצְלָה בֵּין
אִסּוּר נֶאֱוָף לְאִסּוּר
הַשְׁתַּחֲוָּה לְעִבְדָּהּ
וְהָ, הוּא גִסְיָן רוּחַ
שְׁטוֹת דִּקְלִיפָה הַמְלַבֶּשֶׁת
לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית — אלא,
רוח השטות מלבישה את
הנפש האלקית רק עַד בְּחִינַת חֻכְמָה שְׂפָה, — כפי שהוסבר
בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח
האמונה", וְלֹא עַד בְּכָלֵל, — על כוח החכמה שבנשמה, אין
"רוח שטות" מכסה ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה' הַמְלַבֶּשׁ בְּחֻכְמָה,
בְּנוֹכַח לְעִילָהּ. — ובגלל זה, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד
עבודה-זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח
השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה, אך, כשמדובר
באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת
את עצמה מלזנות. על כל פנים, הרי גם ההבדל שהיא מבדילה
בין איסור ניאוף לאיסור עבודה-זרה, מקורו ב"רוח שטות". אָכֵל
בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, אֵפְלוּ עֲבָרָה קְלָה, הִרֵי הָעִבְדָּה — העובר
עליה, עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ־הוּא, וְהוּא בְּתַכְלִית
הַפִּירּוּד מִיַּחְדּוֹ וְאֶחָדוֹתוֹ יִתְּבַרַךְ, יוֹתֵר מִסְטֵרָא-אַחֲרָא
וְכִלְפָה הַנִּקְרָאת "אֱלֹהִים אַחֲרִים" וְ"עִבְדוּתָהּ זָרָה" מִמֶּשֶׁ, —
כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו
של הקב"ה, ואילו הוא — עובר על רצונו של הקב"ה, וַיּוֹתֵר
מִכָּל הַדְּבָרִים הַנְּשַׁפְּעִים מִמֶּנָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, — ומקבלים
חיותם מהקליפה, שֶׁהֵם בְּהִמּוֹת טָמְאוֹת — שאסור לאכול
אותן, וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת טָמְאִים וְשִׁקְצִים וְרָמְשִׁים, — כל
הברואים הללו, מקבלים חיותם משלש קליפות הטמאות לגמרי
— ואילו האדם, העובר על רצונו של הקב"ה על-ידי עשיית

- 1 הרעות כפופות להם, כמו שכתוב בזהר גבי דניאל בגוב
2 אריות. - בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו
3 ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן
4 היתה ה"צלם אלקים"
5 שהיה נסוך על פניו של
6 דניאל. הרי, שבחיות
7 הרעות, קיים הענין של
8 "מזליהו חזי" (המזל)
9 שלחן רואה) - להכיר
10 ב"צלם אלקים" שעל פניו
11 של הצדיק¹⁰. על כל פנים,
12 הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של
13 הקב"ה. ואם כן, - הרי, החוטא ועובר - על רצונו ותפלה
- אפלו בעברה קלה - בלבד, בשעת מעשה הוא בתכלית
הרחוק מקדשה העליונה, שהיא יחודו ואחדותו ותפלה,
יותר מכל בעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים
המשפעים מסטרא
אחרא וקלפת עבודה
ורה. - בכל האמור יש
משום הסברה, שמצד
האהבה המסותרת, שבכל
אחד מישאל, להקב"ה,
ביכלתו להימנע מכל
עבירה, גם מעבירה קלה,
מאחר שעל-ידיה הוא נפרד מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים
הטמאים.

ליקוטי אמרים

- קמיהו כמ"ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות. וא"כ
החוטא ועובר רצונו ית' אפי' בעבירה קלה בשעת
מעשה הוא בתכלית הריחוק מקדושה העליונה שהיא
יחודו ואחדותו ית' יותר מכל בעלי חיים הטמאי' ושקצי'
ורמשים המושפעים מס"א וקליפת ע"ז

יום חמישי ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע.

- ומה שפיקוח נפש - להציל נפש, דוחה שאר עברות, - שמן
התורה (אבל לא עבודה-זרה), וגם יעבר - על העבירה, ואל
יהרג - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא
ולהישאר בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה-זרה, גילוי
עירות ושפיכות דמים),
32 שבהן הדין הוא "יהרג -
33 ואל יעבור", למשל:
34 בעבודה-זרה - אם כופים
35 עליו לעבוד עבודה-זרה
36 באיום של הריגתו. עליו
37 למסור את נפשו ולא
38 לעבוד עבודה-זרה. שכן,
39 פיקוח נפש אינו דוחה
40 איסור של עבודה-זרה.
- כמו עבודה-זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר
עבודה-זרה, [תדע, - שאין הדבר תלוי בקלות או בחומרתן של
העבירות, שהרי שבת חמורה ושקולה בעבודה-זרה לענין
שחיטת מומר לדבר אחד, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר"
לחלל את השבת (הוא)
מתמיד בחילול שבת) -
שחיטתו אסורה באותה
מדה, כאילו היה "מומר"
לעבוד עבודה-זרה,
ב"זרה דעה" סימן ב,
מה-שאין-כן במומר
לגילוי עריות, - שדינו
אינו כמו "מומר" לעבודה-
זרה, הרי, שבכך חמור

ליקוטי אמרים

- ומה שפיקוח
נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יהרג היינו כפי'
חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור
שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע
שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר
לדבר אחד ב"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות
ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת
הרי, שעל-פי תורה קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה-
זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין
איסור ניאוף לבין עבודה-זרה, נובע מה"רוח שטות" -
שבעבודה-זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת
ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על כך בא עתה ההסבר,
שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש
דוחה שאר עבירות היינו כפרוש' חז"ל¹¹ - (ביחס לפיקוח נפש
בשבת): "אמרה תורה, חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור
שבתות הרבה", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים
לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על כך,
שיחללו - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן
הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך,
דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה - חזו הסיבה לפיקוח נפש
שדוחה שבת, ולא משום קלות העבירות - של שבת, וקמיהו

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי' שאין משנים תפקידם - שנבראו באופן לטרופ רק בהמה ולא תינוק אפי' - עיין שם שבת קנא, ב - ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' - (וי"ל שמזה מוכיח אשר יש ענין חזי - עד שמכחינים גם בצלם כו')". 11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב.

1 עבירה אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה;
2 — זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות
3 שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן
4 עונש זה; אלא שלאחר מעשה החטא, אם היא מעבירות
5 שאין בהן כרת ומיתה
6 בידי שמים, שאין נפש
7 האלהית מתה לגמרי
8 ונכרתת משרשה
9 באלהים חיים, רק
10 שנפגם קצת דבקותה
11 ואחיותה בשרשה בחטא
12 זה — איחודה של נשמתו
13 של יהודי, בשרשה
14 באלקות — נפגם, ומאחר
15 שהקשר שבין הנפש
16 האלקית לשורשה לא
17 נותק כליל, הרי כפי
18 שיוסבר להלן, יש
19 באפשרות הנפש הבהמית
20 והגוף להתעלות מירידתם
21 בקליפה, ולהתקרב שוב
22 לקדושת הנפש האלקית.
23 ואילו עבירות שעונשן
24 כרת ומיתה בידי שמים,
25 לא זו בלבד שהקשר שבין
26 הנפש לשורשה — נפגם,
27 אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין
28 יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" — "יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר:
29 שש מאות ושלש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי
30 עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתרי"ג נימים.
31 כשנקרעים כמה מהנימים — נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע
32 לגמרי. כך למשל, על-ידי עבירה אחת — נקרעת "נימה" אחת
33 ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן
34 כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן,
35 באה ההגה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על
36 עבירות — היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן,
37 מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש
38 מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית
39 העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש — הם לפי גודל
40 הכתם והפגם: הגהה* (ולפי ערך וחלוקי בחינת הפגם בנפש
41 ובשרשה פעליונים, — הפגם המתהווה על-ידי עבירה אחת —
42 שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, כך הם חלוקי בחינת
43 המרוק והענש בגיהנם או בעולם הזה, — היסטורים שאדם
44 סובל בגיהנם או בעולם-הזה, המיועדים לנקות את נפשו, לכל
45 עון וחטא ענש מיוחד — שמטרתו היא: למרק ולהעביר
46 תלכלוך ותפגם, — שנעשו בנפש ובשורשה. וכן בחיבי מיתה

ליקוטי אמרים

הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא
מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין
נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים
חיים רק שנפגם קצת דבקותה ואחיותה בשרשה

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם
בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי
בחי' המרוק והעונש בגיהנם או
בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד
למרק ולהעביר התלכלוך והפגם וכן
בחיבי מיתה וכרת אין פוגמן
כולם בשוה):

בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה
בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה
את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת
טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול
מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל
בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד
וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה

ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת
הספרא-אחרא וקליפת עבודה-זרה, ה' ישמרנו. — הרי
בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף — נמצאת הנפש
האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז
פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז
פעולתה, שהרי רצונה הוא להשפיע על הגוף בעבודה של
תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים
הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש
הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של
הקליפה והספרא-אחרא, ואין לך גלות גדול מזה, — מאשר
גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאגרא רמה
כו'", — הירידה "מג גבוה ביותר — לבור עמוק ביותר",
מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה — לתהום העמוק
ביותר של הספרא-אחרא, וכמו שנתבאר לעיל דשרש
ומקור נפשות כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה, והוא
יתברך וחקמתו אחד וכו'. — הרי שהנשמה היא במדריגה
נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה, עד לגלות במדריגות
הנחותות ביותר של קליפות וספרא-אחרא, בשעה שהאדם
חוטא, והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו
למטה וטומן פניו — של המלך, בתוך בית הכסא מלא

וכרת אין פוגמן כלם בשוה): — אך, על כל פנים, אחרי
עשיית העבירה — אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת
ומיתה בידי שמים — אז: הרי גם נפשו החיונית הבהמית
תלכלשת בגופו, וכן גופו, חוזרים ועולים מהספרא-אחרא
וקליפה זו, — בהן ירדו
בשעת עשיית החטא,
ומתקרבים לקדשת נפש
האלהית תלכלשת בהם
— בנפש הבהמית ובגוף,
המאמינה — הנפש
האלקית מאמינה תמיד
בה' אחר. וגם בשעת
החטא היתה באמנה
אתו יתברך, — שכן,
הנפש הבהמית,
באמצעות הגוף, היא זו
שעוברת את העבירה,
ואילו הנפש האלקית
נשארת נאמנה להקב"ה,
גם בשעת עשיית החטא;
רק שהיתה — הנפש
האלקית, בבחינת גלות
ממש תוך נפש
הבהמית מספרא-
אחרא, המחטיאה —
הנפש הבהמית את הגוף
ומורידתו עמה בעמקי
שאול למטה מטה תחת
טומאת הס"א וקליפת
עבודה-זרה, ה' ישמרנו.
בשעה שהנפש הבהמית
מחטיאה את הגוף —
נמצאת הנפש האלקית
בה בגלות; כמו מי שנמצא
בגלות, שאינו פועל אז
פעולותיו כרצונו, כך גם
אין הנפש האלקית פועלת
אז פעולתה, שהרי רצונה
הוא להשפיע על הגוף
בעבודה של תורה ומצוות
ולקשרן עם הקב"ה, כפי
שזכר בפרקים הקודמים,
וזאת מפני שהנפש
האלקית נמצאת בגלות
הנפש הבהמית, הנמצאת
בשעת החטא בתהום
העמוק ביותר של
הקליפה והספרא-אחרא,
ואין לך גלות גדול מזה,
— מאשר גלות הנפש
האלקית בשעה שהאדם
חוטא, "מאגרא רמה
כו'", — הירידה "מג
גבוה ביותר — לבור
עמוק ביותר", מהמדריגה
הנעלה ביותר בה
נמצאת הנשמה —
לתהום העמוק ביותר
של הספרא-אחרא, וכמו
שנתבאר לעיל דשרש
ומקור נפשות כל בית
ישראל הוא מחכמה
עילאה, והוא יתברך
וחקמתו אחד וכו'. —
הרי שהנשמה היא
במדריגה נעלה ביותר,
ומשם היא יורדת
למטה, עד לגלות
במדריגות הנחותות
ביותר של קליפות
וספרא-אחרא, בשעה
שהאדם חוטא, והוא
כמשל האוחז בראשו
של מלך ומורידו
למטה וטומן פניו —
של המלך, בתוך בית
הכסא מלא

הרבי מוהריי"צ נשמתוֹרֵעַדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, 20
שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" 21
- חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים 22
רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק 23
אותם מיהודים ומיהדות. 24
וה"צמח צדק" אמר להם, 25
שעל המרת האמונה 26
חלילה, צריכים למסור 27
את הנפש, וגם אם הקיסר 28
עצמו מצוה לעשות זאת 29
- אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי 30
לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים 31
במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד 32
שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגו רב 33
וציווה שימירו את דתם רחמנא־ליצלן. ענו לו אותם חיילים, 34
שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה 35
צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת 36
- אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את 37
נפשם על קידוש השם. 38

ליקוטי אמרים

וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון
גדול מזה אפי' עושה בן לפי שעה שהקליפות וס"א
נקראים קיא צואה כנודע:

1 צואה, שאין לך עלבון גדול מזה, אפילו עושה בן לפי
2 שעה, - כמו בענינו, שכאשר יהודי לוקח את הנשמה
3 שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" - ומוריד אותה בגלות
4 בסטרא־אחרא, הנקראת "קיא צואה" - הרי ירידה זו היא רק
5 באופן זמני, בשעת עשיית
6 החטא. שכן, אחרי עשיית
7 החטא - יוצאת הנפש 1
8 האלקית מהגלות 2
9 והסטרא־אחרא - ובכל 3
10 זאת יש בירידה זמנית זו
11 משום עלבון גדול ביותר, שִׁהְקִלְפוֹת וְסִטְרָא־אֲחֵרָא
12 נִקְרָאוֹת "קיא צואה", כְּנֹדֶעַ: - הרי, שרק אחרי מעשה
13 החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת
14 מעשה החטא - נפרדים מהקב"ה באמצעות כל עבירה.
15 ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח
16 המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש
17 באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות.
18 בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומוזמן למסור את נפשו שלא
19 לעבוד עבודה־זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא

יום שישי י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

האלקי, ולא להיות נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירת נפש. לאחר 62
מכן דובר, שעלידי קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועלידי כל 63
עבירה הוא נפרד מהקב"ה: ומכיון שכך, היה יהודי מונע את עצמו 64
מלחטוא נגד הקב"ה, אילו לא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה 65
על אהבתו, וגורמת שלא 66
ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה 67
מהקב"ה עלידי העבירה. 68
בפרק כ"ה, שאנו עומדים 69
ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן 70
הסברתו, שבכל שעה יכול 71
יהודי להסיר מעצמו את 72
ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה המסותרת, כך, שכשבאה 73
עבירה לידו - יחוש מיד, שעלידי העבירה הוא מנתק את עצמו 74
מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה לידו - יזכור מיד, 75
שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו לקיים את המצוה, כי עלידיה הוא 76
מתאחד עם הקב"ה. 77

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד
וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של
אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שטות והשכחה מקרבו
ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי

78 וְזֶהוּ שִׁכְתוּב: "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד וְגו'", - לקיים
79 תורה ומצוות "בלבבך", באהבת ה' וביראת ה', שִׁבְכָל עֵת וּבְכָל
80 שְׁעָה פָּדוּ שֶׁל אָדָם וּבְרִשּׁוֹתָיו הוּא לְהַעֲבִיר רוּחַ שְׁטוֹת -
81 המקהה את רגישותו, שעלידי עבירה הוא נפרד מהקב"ה,
82 וְהַשְׁכָּחָה - שקיימת בו אהבה להקב"ה, ואשר בגללה עליו
83 לקיים מצוות, כדי להתאחד עם הקב"ה - הוא יכול להסיר "רוח
84 שטות" זו מִקְרָבוֹ, וְלִזְכֹּר וּלְעוֹרֵר אֶהְבָּתוֹ לַה' אֶחָד, הַמְסֻתֶּרֶת

39 פֶּרֶק כה. בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק
40 י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" -
41 שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה
42 הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, - שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך"
43 ובלבבך לעשותו" ("בפיך" -
44 בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" -
45 בלב, מחשבה, ו"לעשותו" - 4
46 לעשות, מעשה) - אלא גם 5
47 בפירוש הפנימי של "בלבבך", 6
48 והיינו: עם רגשות הלב, 7
49 באהבה וביראה להקב"ה.
50 שאל על כך רבנו הזקן בפרק י"ז: לכאורה מרגישים וחשים אנו, שאין
51 כל־כך קרוב וקל שתהיה לאדם אהבת ה' והסביר רבנו הזקן, שעלידי
52 התבוננות האדם בגדולת הקב"ה - מתעורר בו הרגש של אהבת ה'. ברם,
53 מאחר שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי,
54 שכבר ממילא אי־אפשר לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות,
55 נדרשת ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי
56 שיוכל האדם לעורר בתוכו אהבת ה' - לכן הסביר רבנו הזקן בפרק י"ח
57 שקיים אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה
58 להקב"ה: עלידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה.
59 אהבה זו אין מן הצורך ליצור עלידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן
60 טבעי בכל יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר משמעותה וענינה של אהבה
61 זו: השאיפה והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה

1 בְּרָדָא בְּלָכְבוּ בְּלִי שׁוּם סִפְקָא. - הרי ברור הדבר בלי שום
2 פקפוק, שקיימת בלבו אהבה להקב"ה. שכן, כאמור, גם רשע וקל
3 שבקלים ישנה בלבו אהבה מסותרת להקב"ה. וְזֶהוּ שְׂכָתוֹב:
4 "וּבְלָכְבוּ". - שיהודי יכול לקיים תורה ומצוות באהבה שבלבו
5 להקב"ה. - ולא רק
6 באהבת ה': שכן, בקיום
7 תורה ומצוות ישנו גם "סור"
8 מרע", להימנע מעבירות.
9 ועל כך נדרשת יראת ה'
10 הפחד מהקב"ה. לכן, מציין
11 רבנו הזקן מיד, שאהבה זו
12 כוללת בתוכה גם יראה,
13 ומצד יראה זו בידו
14 להימנע מלעשות עבירה.
15 וְנִכְלָל בָּהּ - באהבה זו,
16 גַּם דְּחִילוֹ, - יראה, דְּחִינוּ
17 - המורא והפחד, שְׁלֹא
18 לִפְרֹד בְּשׁוּם אֶפֶן מִיְחודו
19 וְאַחֲדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ
20 בְּמִסִּירַת נַפְשׁ מִמֶּשֶׁה, -

21 גם אם ייאלץ למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה,
22 בְּלִי שׁוּם טַעַם וְשִׁכְל מִשְׁגַּח - מדוע עליו למסור את נפשו, אֲפִלָּא
23 בְּמַטְעַ אֱלֹהֵי - כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך
24 באופן טבעי לשורשו - כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה
25 האלקי, לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך
26 היא כוללת גם חרדה ופחד טבעי - שאותה המשכה של
27 התאחדות עם הקב"ה - לא נתנת, גם אם בגלל כך יצטרך
28 למסור את נפשו, וְכָל־שֶׁכֶן בְּשִׁבְרֵת הַתְּאֻוֹת, הַקְלָה מִיְסוּרֵי
29 מִיתָה, - והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו - הרי שוודאי
30 הדבר, שְׁקָרִיב אֵלָיו הִדְבָּר יוֹתֵר לְכַבֵּשׁ הַיָּצֵר, הֵן בְּכִינִית
31 "סור מרע", - להימנע מעשיית עבירות, אֲפִלּוּ מַעֲבֵרָה קְלָה
32 שֶׁל דְּבָרֵי סוּפְרִים, - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן
33 התורה - גם בזה ביכלתו לשלוט בעצמו, שְׁלֹא לַעֲבֹר עַל רְצוֹנוֹ
34 יִתְבָּרֵךְ, - ולא לחטא. מֵאַחֵר שֶׁנִּפְרָד בָּהּ - אם יחטא, מִיְחודו
35 וְאַחֲדוּתוֹ, כְּמוֹ בְּעִבּוּדֵי־זֶרָה מִמֶּשֶׁה, בְּשַׁעַת מַעֲשָׂה. - בשעה
36 שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא,
37 הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה
38 שהוא עובד עבודה־זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו,
39 ובלבד שלא לעבוד עבודה־זרה - באותה מדה עליו להימנע גם
40 מעבירה זו, שהרי גם על־ידי עבירה זו, הוא נפרד, בשעת מעשה,
41 מהקב"ה. אך, בכל זאת קיים הבדל בין עבודה־זרה, לבין עבירות
42 קלות יותר - וזאת ביחס לזמן שאחרי עשיית העבירה: בעבודה־
43 זרה, הוא נשאר נפרד מהקב"ה גם לאחר שנכשל בעבירה
44 גדולה זו; ואילו בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה
45 מוגבלת רק לזמן ביצוע העבירה בלבד - אלא שרבנו הזקן מעיר
46 מיד, שלאמיתו של דבר קיימת עצה גם בעבודה־זרה, שלא

ליקוטי אמרים

בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם
רחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו
יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג
אלא במטע אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי
מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי'
סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא
לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו
כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול
לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב
אין מספיקין בו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת
הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה
תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ

ישראל נפרד מהקב"ה - והיא: על־ידי תשובה שבידה להשפיע גם
בעבירה של עבודה־זרה. אף־על־פייכן אנו רואים שהוא לא
שועה לעצה זו, אלא מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד
מהקב"ה גם בשעת ההשתחווה לעבודה־זרה. הרי שאותו
שיקול - כוחו יפה גם כדי
להימנע מעשיית עבירות
קלות יותר, מאחר שגם
על־ידך, הוא נפרד בשעת
מעשה מהקב"ה. על כך
אומר רבנו הזקן להלן:
וְתִרִי גַם בְּעִבּוּדֵי־זֶרָה
יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה
אַחֲרֵי־כֵן - שתבטיח,
שאחרי עשיית העבירה,
לא יהיה נפרד מהקב"ה.
כך, אפשר שתישאל
השאלה: אמנם, גם
בעבודה־זרה יש לו פתרון
שלא להיות נפרד
מהקב"ה אחרי עשיית

החטא - על־ידי תשובה. ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה"
שיעשה אחר כך, כבר אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב
- אין מספיקין בידו לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה־זרה,
אין הוא יכול לסמוך מראש על ה"תשובה" שיעשה אחר כך,
ומשום כך הוא מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד תמיד
מהקב"ה. ואילו בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין
הוא נשאר, בדרך ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על
"תשובה" - כיצד, איפוא, אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא
יכול להימנע מעבודה־זרה - כך הוא יכול להימנע מכל עבירה
אחרת? על כך באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין
מספיקים בידו לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו
לגמרי את היכולת לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד:
אין עוזרים לו בכך, אין מספיקים לו את הרגע המתאים לעשות
תשובה. אך אם הוא מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה -
תשובתו מועילה ומתקבלת. כך, שאכן יש בידו להסתמך על
ה"תשובה" שיעשה אחרי שיעבוד עבודה־זרה - ובכל זאת הוא
נמנע מכך ובלבד שלא יהיה נפרד מהקב"ה בשעת מעשה. [וְאָף
ש'הַאֲמִיר אַחֲטָא וְאָשִׁיב - אֵין מִסְפִּיקִין בּוֹ", - בידו
לעשות תשובה, הֵינּוּ שְׁאֵין מַחֲזִיקִים יָדוֹ לְהִיטֵל לֹא שַׁעַת
הַכּוֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, - שבודרך כלל, הרי נותנים לאדם
מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור בתשובה, אך מי
שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן יחזור בתשובה - לא
עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו את ההזדמנות לכך.
אֲכָל אִם דָּחַק הַשָּׁעָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵין לָךְ דְּבָר שְׁעוֹמֵד
בְּפָנֶי הַתְּשׁוּבָה]. - תשובה עוזרת תמיד. הרי שגם בעבודה־
זרה היה יכול להסתמך שלאחר החטא לא יהיה נפרד

- 1 מהקב"ה, על-ידי ה"תשובה" שיעשה. ואח"על-פירכך, כל
2 איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדשת ה', שלא
3 להשתחוות לעבודה-זרה אפלו לפי שעה ולעשות תשובה
4 אחרי-כך, - כלומר: הוא
5 ימסור את נפשו, גם
6 כשירצו לאלץ אותו
7 להשתחוות לעבודה-זרה
8 לשניה אחת בלבד,
9 ולאחר שניה זו - יוכל
10 לחזור בתשובה, שאז הרי
11 אין זה מפני שתמיד יהיה
12 נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת זו של היפרדות מהקב"ה,
13 בשעת מעשה החטא - מספיקה לו, שלא להשתחוות לעבודה-
- זרה. וכל כך למה? ובאיזה כוח? והי'נו - הרי זה, מפני אור
ה' המלכש בנפשם - של בני ישראל, בנזכר לעיל, שאינו
- אור ה' זה אינו בבחינת זמן ושעה כלל, אלא למעלה
מהזמן, ושליט ומושל
עליו, - על הזמן,
בנודע. - כל האמור
הוא בקשר לשאלה, איך
נותנת האהבה המסותרת
ליהודי את הכוח לשלוט
ביצר הרע שלו ולהימנע
מלעשות עבירה - "סור
מרע". להלן תוסבר פעולתה של האהבה המסותרת ב"ועשה
טוב", בצורה החיובית של קיום המצוות:

יום שבת קודש י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

- 27 והן בבחינת "ועשה טוב", - ביכולת האדם לנצל את כוחה
28 של האהבה המסותרת, כדי להתגבר כארי בגבורה ואמץ
29 הלב נגד היצר, - הרע, המכביד את גופו ומפיל עליו
30 עצלה, - שהיא (העצלות) מבחינת יסוד העפר שבנפש
31 הבהמית, - כפי שלמדנו
32 בפרק הראשון, מלחמתי
33 גופו בנריוות בכל מיני
34 טרח ועבודת משא
35 בעבודת ה', שיש בה
36 טרח ועמל, כגון: לעמל
37 בתורה בעיון וכפה -
38 לדבר דברי תורה באופן
39 של לא פסיק פומיה
40 מנרסא, - פיו לא פוסק
41 מללמוד, דבר שדורש
42 יגיעה עצומה. ובמאמר
43 ר"ל: "לעולם ישים
44 אדם עצמו על דברי
45 תורה בשור לעל
46 ובחמור למשאוי", וכן
47 לתפלה בכונה - שתהיה
48 מתוך יגיעה, בכל כחו
49 ממש, וכן בעבודת ה'
50 שהיא בדבר שבמזמן,
51 כמו עבודת הצדקה; - מנויים כאן שלשה דברים - שלשה
52 העמודים שעליהם העולם עומד: "תורה", עבודה (שתפילה היא
53 במקום קרבנות), גמילות חסדים. וכיצא באלו - ענינים דומים
- בעבודת ה', ממלחמות היצר ותחבולותיו, לקרר נפש האדם
שלא להפקיר ממונו - כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר
הרע את האדם ומפתה אותו, שלא יבזבז את כספו לכך,
ובריאות גופו, - בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת
והתאמצות הגוף. שלעמוד
נגד - נגד היצר הרע הזה
ולכבוש - קרוב מאד אל
האדם, כשישים אל לבו,
שלנצח היצר בכל זה,
ויותר מזה, ולעשות
הפכו ממש - לעשות
ההיפך מרצונו של היצר
הרע, ולהתאמץ הן בגופו
והן בממונו בעניני עבודת
ה', הרי כל זה קל מאד
מיסורי מיתה, ה'
ישמרנו. ויסורי מיתה, ה'
ישמרנו, היה מקבל
באהבה ובצרצון - ובלבד,
שלא לפרד מיחודו
ואחדותו ותכרה, אפלו
לפי שעה להשתחוות
לעבודה-זרה חס'ושלום,
- כפי שלמדנו, שכל יהודי
היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה-זרה, וזאת כדי שלא
להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. וכל-שכן שיש
לו לקבל באהבה ובצרצון - גם את התאמצות הגוף וגם שאר

3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו'" אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר בזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין נצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלעו"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דומן ארוך". 5. עבודה זרה ה, ב.

1 ההתאמצויות הנדרשות ממנו, כדי לדבקה בו לעולם ועד. -
2 כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) וזהו לנצח. דהיינו, -
3 ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו כשיעשה רצונו
4 יתברך בעבודה זו - גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות
5 מיוחדת, יתגלה בה -
6 בעבודה זו, פנימית רצון

7 העליון בבחינת פנים
8 וגילוי רב ולא בהסתר
9 כלל. - כפי שלמדנו
10 בפרקים הקודמים, שבענין
11 המצוות ועבודת ה' -
12 מאירה פנימיות רצונו של
13 הקב"ה באופן של
14 התגלות. וכשאין שום
15 הסתר פנים ברצון
16 העליון - אזי אין דבר
17 נפרד כלל וכלל -
18 מאלקות, להיות יש ודבר בפני עצמו. - כפי שלמדנו,
19 שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"ש ולדבר
20 נפרד מהקב"ה - נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם.
21 ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה
22 פנימיות רצון העליון - לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא
23 להרגיש את עצמו ל"ש ול"מציאות" בפני עצמו. ולזאת,
24 תהיינה נפשו האלהית והחיונית - זו שמחיה את הגוף,

למעלה מהזמן, וכן - גם בעולמנו אנו, גילוי רצונו שברבור,
שהיא התורה, הוא נצחי, וכמו שכתוב: "ודבר אלהינו
יקום לעולם", "ודבריו חיים וקיימים בו", "ולא יחליף ולא
ימיר דתו לעולמים בו". - ומאחר שהתגלות רצונו של
הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית - הרי ממילא, גם
התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך,
על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות - היא נצחית.

6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בצינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן בדבקות להשי"ת (בהשוואה לשלל להיות נפרד בלבד על-ידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם ועד (בהשוואה לשלל להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה). 7. ישע"י מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל אל חיי".

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' א

1 ה' וישב רבי אלעזר בן דורדיא בין שני הרים ונבעות, אמר, הרים
2 ונבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו, עד שאנו מבקשים עליך נבקש
3 על עצמנו שגם אנו צריכים לרחמים, שנאמר (ישעיה נד ט) 'כי ה' הרים
4 ימוש והנבעות תמוטנה' - שלפעמים יקרה אשר ההרים עם רוב
5 חזקם יסורו ויעתקו ממקומם על ידי רעש, וכן הגבעות יונטו לנפול
6 בארץ.
7 הוסיף ואמר, שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו לו, עד שאנו
8 מבקשים עליך נבקש על עצמנו שגם אנו צריכים לרחמים, שנאמר
9 (ישעיה נא ו) 'כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה' - שהשמים
10 יכלו כעשן הכלה והולך לו, והארץ תבלה כבגד.
11 הוסיף ואמר, חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו, עד שאנו
12 מבקשים עליך נבקש על עצמנו שגם אנו צריכים לרחמים, שנאמר
13 (ישעיה נד כג) 'והחמה תלכנה ובושה תחמה'.
14 הוסיף ואמר, בוכים ומולות בקשו עלי רחמים, אמרו לו, עד שאנו
15 מבקשים עליך נבקש על עצמנו שגם אנו צריכים לרחמים, שנאמר
16 (ישעיה לד ד) 'ונמקו כל צבא השמים'.
17 אמר רבי אלעזר בן דורדיא, אם כן, אין הדבר תלוי אלא בי
18 שאחזור בתשובה, מיד חזר בתשובה והניח ראשו בין פרקי ונעה
19 בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן

דורדיא מוזמן לחיי העולם הבא.
מסיימת הגמרא ומקשה: [והא הלא בעבירה הוה ומית] - והרי רבי
אלעזר בן דורדיא פרש מעבירה ולא ממנינות ובכל אופן מת.
מתרצת הגמרא: ה' נמי בין דאבין בה טובא כמינות דמא - אף
במעשה של רבי אלעזר בן דורדיא כיון שהיה דבוק בעבירה זו
הרבה הרי היא כמינות, ולכן כששב ופרש ממנה, מת.
ממשיכה הגמרא בדברי הברייתא: ב'ה רבי ואמר, יש קונה עולם
- משיג את חלקו בעולם הבא בכמה שנים, ויש קונה עולם - ויש
משיג את חלקו בשעה אחת. והוסיף ואמר רבי לא דיין לבעלי
תשובה שמקבלין אותן אלא שקורין אותן רבי, והיינו הבת קול
שיצאה ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מוזמן לחיי העולם הבא.
הגמרא מביאה מעשה בענין הרחקה מבית עבודה זרה ובית זנות:
רבי חנינא ורבי יונתן היו קאזלי באורחא - היו מהלכים בדרך, קטו
להנהיג תרי שביילי - הגיעו למקום שהתפצלה בו הדרך לשני
שבילים חד פצי אפיתחא דעבודת בוכבים - אחד מהם פתוח לפתח
של עבודה זרה וחד פצי אפיתחא דבי זנות - ואחד מהם פתוח
לפתח של בית זנות. אמר ליה חד לחבריה, נזיל אפיתחא דעבודת
בוכבים - נלך בשביל שפתוח לפתח של עבודה זרה

יום ראשון

יום שני

יב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י.
תהלים: סו"סח.

תניא: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.

השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומישב, ועולם רותח ומבהל. וזאת היא עבודת האדם, לחברם להיות לאחדים. ואז הבהלה נהפכת לשאיפה, והשכל - למורה דרך בחיים של עבודה ופעל.

*

יום שני

יום שלישי

יג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.

תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.

יארצייט [=יום השנה] - ביום המיתה אפלו בשנה ראשונה, ואפלו בשנים הקבורה רחוק מיום המיתה. מענה ה"צמח צדק" לאדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בהיותו כבן שבע: החסד ויתרון המעלה אשר האלקים עשה את האדם ישר להיות הולך בקומה זקופה הוא, דהגם שהולך על הארץ, מכל-מקום הוא רואה את השמים, לא כן בהולך על ארבע, דאינו רואה אלא את הארץ.

יום שלישי

יום רביעי

יד שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עב"עו.

תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.

במנחה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינשטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

אצל כבוד קדשת אבותינו רבותינו הקדושים, הרי שמלבד הענין של התעוררות רחמים על המקושרים, היתה עבודה של הזכרת המקושרים בינו לבין עצמו, ולהתעמק במחשבה בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, שזה מעורר את הכחות הפנימיים של זה שחושבים עליו, כפי שאנו רואים במוחש שכאשר מביטים בחזקה על אדם, הוא תיב להחזיר מבט, כי ההבטה הפנימית מעוררת את עצם הנפש, וכן הוא גם בכל המחשבה.

יום
רביעי

יום חמישי

טו שבט

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והרי . . . כז במציאות.

כשנגשו להדפיס חלק שני של ה"תורה אור" – כבר נודע להחסידים, אשר ישנם הגהות וביאורים מה"צמח צדק" על המאמרים. ויפצירו בה"צמח צדק" אשר ידפיסם עם המאמרים, וימאן ה"צמח צדק". ויחלם חלום, אשר זקנו אדמו"ר הזקן בא לבקרו ומבקשו להדפיסם. מכל-מקום העלים הדבר, עד אשר גם שלשה מבניו חלמו החלום הזה ויספרו לאביהם, ואז הסכים להדפיס גם הגהותיו וביאוריו לחלק השני, ויקראו לו בשם "לקוטי תורה".

יום
חמישי

יום שישי

טז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: בין קרירות לכפירה ישנה מחצה דקה מאד. כתוב: "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלקות היא שלהבת אש, ללמד ולהתפלל צריך מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

יום
שישי

שבת

יו שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בעת קריאת השירה.

הפטורה: ודבורה אשה נביאה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

נהוג לאכל בייסע שחורה.

שבת בשלח שנת תרכ"א אמר ה"צמח צדק" המאמר "ראו כי ה'" הנדפס ב"לקוטי תורה". וספר אחר-כך לבנו, אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: שבת בשלח שנת תקס"ה אמר אדני אבי זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן] זה המאמר. אחר-כך קרא אותי וספר לי, אשר בשנת תקכ"ט בהיותו במעזריטש, קרא אותו הרב המגיד לחדרו ואמר לו: שבת בשלח שנת תקט"ז אמר הבעל-שם טוב מאמר על פסוק "וישב הים לפנות בקר לאיתנו" – לתנאו, כמאמר רז"ל. בשנת תקכ"א (שנה אחרי הסתלקות הבעל-שם-טוב) היה אצלי – המשיך דבריו הרב המגיד – רבי (הבעל-שם-טוב), ואמר המאמר והוסיף באור בענין "עושין רצונו – ולא דברו – של מקום". והיום היה אצלי מורי

לחזור המאמר. ואמר הרב המגיד המאמר לפני אדמו"ר הזקן, והוסיף באור בענין גנאי נהרא, שזהו בענין קריעת ים סוף.
 וסיים ה"צמח צדק": היום היו אצלי הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, ואדני אבי זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן], וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. -
 כעבור איזה שעות קרא ה"צמח צדק" את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] עוד הפעם, ואמר לפניו באור על המאמר.

שבת קודש

יום ראשון

יח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פח"פ.

תנאי: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם" - "תורה אור" פרשת יתרו - הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש בשעת קבלו את הנשיאות - חג השבועות תקכ"א - כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאראדאק - בעל 'פרי הארץ' - שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום רביעי עמ' א

הכיפה שלהם דהיינו בנין העשוי כמין קשת שפועמדין בה עבודת בוכבים, אסור לבנות.

גמרא

הגמרא מביאה את שיטת רב במכירת חיה גסה לגויים, ומקשה על כך ממשנתנו: אמר רב חנן בר רב חסדא, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב, חיה גסה חרי היא כבהמה דקה לענין פירכוס. אבל לגבי מה ששנינו במשנה לעיל (יד) שבהמה גסה אסור למוכרה לגויים ובהמה דקה תלוי במנהג המקום, אין דין חיה גסה כבהמה דקה אלא דינה כבהמה גסה ואסור למוכרה לגויים. ואני אומר - רב חנן אומר שהוא עצמו חולק וסובר שאף למכירה דין חיה גסה כבהמה דקה ומקום שנהגו למכור מוכרין ומקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. הגמרא מקשה על רב ממשנתנו. מקשה הגמרא: הנה, אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים. מדייקת הגמרא: מעמא דאית ביה נזק לרבים - הטעם שאסור למכור דובין ואריות הוא משום שיש בהם נזק לרבים, הא לית ביה נזק לרבים - אבל דובין ואריות שאין בהם נזק לרבים כגון ארי תרבות שגדל בבית אדם, שרי - מותר למכור להם, אם כן מוכח ממשנתנו שמותר למכור להם חיה גסה וכפי שסבר רב חנן בר רבא וקשה לרב. מתרצת הגמרא: אמר רבא בר עולא, משנתנו שמכור בה שארי תרבות מותר למכור להם, עוסקת בפרי שבור שאינו ראוי למלאכה

ראוי למלאכה. שואלת הגמרא: וכי משהי ליה - האם לאחר שישוה את השור, בריא ועבד מלאכה - יתחזק ויעשה מלאכה. משיבה הגמרא: אמר רב אשי, אמר לי זבדא - אדם שהיתה מלאכתו בפיטום שוורים, בר תורא משהינן ליה ועבד על חד תרין - שור שפיטמוהו, אנו משהים אותו וממתינים שיכחיש, ואז הוא עושה מלאכה כפליים משור רגיל.

משנה

משנתנו מבארת שאין מוכרים לגויים וכן אין בונים עימהם דבר שיש בו נזק לרבים.
 אין מוכרין להם - לגויים, דובין ואריות, וכל דבר שיש בו נזק לרבים, כגון כלי מלחמה חרבות ורמחים.
 אין בונים עמהם כסילין - טירה גבוהה של מלכים, ושם יושבים לדון בני אדם למיתה ומפילים אותם משם ומתים. וכן אין בונים עימהם גידים - בית וועד שדנים בו נפשות להריגה. ואיצטרייא - הוא מקום שעושים לשחוק שנלחמים שוורים בבני אדם והורגים אותם. וביקה - בנין גבוה וצר כעין מגדל, ועשוי לדחוף משם איש להמיתו. כל אלו אין בונים עמהם כדי שלא ייתפש ישראל שם, שאם לא יהיה להם מקום מזומן אולי יזדמן הצלה לישראל הנתפש בידם.
 אבל בונים עמהם בימסויאות - היינו בימה של אבן אחת שמקריב עליה זבחים לעבודה זרה. ובית מרחצאות. אמנם אף שמותר לבנותם עמהם, מכל מקום הגיע לביקה - כשהגיע לבנות את

הזוכה מן ההפקר מתי פטור מן המעשרות יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ח

כרמו וזכה בו לעצמו... פטור מן המעשרות, כי המפקיר את כרמו חזר וזכה בפירות ולא בקרקע, ולכן פטור ממעשרות (ובמתנות עניים חייב שנאמר 'שדך וכרמך'), ואילו הזוכה בנכס הגר החזיק גם בקרקע ולכן חייב.

וה'פאת השלחן' (סי' ה סקל"א) כתב שמלשון הרמב"ם "שדך וכרמך אני קורא בו, מפני שהיה שלו והרי הוא שלו" משמע שזכה גם בקרקע, ובכל זאת פטור מן המעשרות (ורק במתנות עניים חייב, כנ"ל) ואם זכה בשדה של אחרים "הרי זה פטור מן הכל", גם אם זכה בקרקע. וכך כתבו התוספות (תמורה ו, א ד"ה המפקיר), שהחזיק במתנות עניים במפקיר כרמו וזכה בו הוא משום "שזכה בגוף השדה, אבל היכא דלא זכה רק בפירות - פטור מכולהו".

ולכן לא הביא הרמב"ם להלכה את הנאמר בירושלמי, שהתופס בקרקעותיו של הגר חייב במתנות עניים ובמעשרות, כי הלכה זו היא נגד שיטת הבבלי (וזהו ההלכה שלפנינו), שהזוכה מן ההפקר בשדה של אחרים, גם אם יזכה בקרקע - פטור מן הכל.

הלכות מתנות עניים פרק ה, הלכה כז: המפקיר את כרמו, והשקים בכקר וזכה בו לעצמו, ובצדו - חייב בפיקדון ובעוללות ובשכחה ובפאה; שהרי "שדך" ו"כרמך" אני קורא בו - מפני שהיה לו, והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים, הרי זה פטור מן הכל. ובין כך ובין כך פטור מן המעשרות.

ה'תוספות יום טוב' (פאה פ"ה מ"ה) ביאר את דברי הרמב"ם "וזכה בו לעצמו", שאין הכוונה שזכה בקרקע הכרם אלא רק בפירות, כי אם זכה בכרם "למה פטור הרמב"ם מהמעשרות"? ולפי זה, המשך דברי הרמב"ם "אבל אם זכה מן ההפקר בשדה של אחרים פטור מן הכול", הן ממתנות עניים והן ממעשרות, הוא רק אם זכה בפירות בלבד, אבל אם זכה גם בקרקע יתחייב הן במתנות עניים והן במעשרות. וכך כתב גם הר"ש (פאה פ"א מ"ו) על דברי הירושלמי (קדושין פ"א ה"ה) בגר שמת ואין לו יורשים שנכסיו הפקר, אשר מי שתפס וזכה בקרקעותיו חייב הן במתנות עניים והן במעשרות, שאין זו סתירה להלכה שלפנינו 'המפקיר את

אמירה לגבוה כמסירה להדיוט - גם בצדקה יום שני י"ג שבט ה'תשע"ח

העניים (אבקת רוכל סי' פג). וה'אבני נזר' (י"ד סי' שטו) הביא מתשובת הרמ"א (סי' מח) שבצדקה אין אומרים 'אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט' ולכן, הנודר כסף לצדקה ומת אין חובה על היורשים לקיים נדרו (אף שהנודר עצמו חייב בחייו לקיים דבריו משום נדר) ואין אמירתו כמסירה להדיוט. אך ב'שלחן ערוך' (י"ד סי' רנח ס"ג) כתב, שגם בצדקה 'אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט'. וכן מבואר שם (סי' רנח ס"ה) בדברי הרמ"א שהנודר לצדקה חייבים גם היורשים לתת את הכסף לעניים, ורק אם נדר בלשון שיש להסתפק בו אם כוונתו לתת - נקראים היורשים מוחזקים ואין להוציא מהם ממון מספק.

וסיכם ה'אבני נזר': "לדינא ודאי כפסקי רמ"א נקטינן, ולא כתשובותיו". וכן פסקו הסמ"ע (ח"מ סי' ריב סק"ט) והש"ך (שם סי' סו סק"ב בשם הריטב"א) שהמקדיש לעניים הקנה להם באמירתו.

הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה א: הצדקה, הרי היא ככלל הנדרים. לפיכך, האומר: 'הרי עלי סלע לצדקה', או 'הרי הפלע הו' צדקה' - חייב לתנה לעניים מיד.

מהפסוק "מוצא שפתיך תשמור כאשר נדרת... בפיך" למדים שהנודר ליתן צדקה חייב ליתנה מיד (ר"ה ו, א). ודייקו ראשונים מדברי הגמרא (בבא קמא לו, ב.ראה ר"ף שם ותוס' שם ד"ה יד) שבנדרי צדקה לעניים, זכו העניים בכסף באמירה בלבד, כמו בהקדש שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט' (כלומר, החפץ נקנה להקדש באמירה כשם שהדיוט קונה במסירה). אמנם, אם הכסף עדיין לא בא לידו לא זכו בו העניים, ורק אם אמר 'הרי עלי לתת לצדקה כאשר הכסף גיע לידי' - חייב לתת כשיגיע לידו משום נדר (ראה הל' ערכים וחרמים פ"ו הל"ב)..

וכן דעת הרמב"ם כאן, שרק כסף שברשות הנודר נקנה לעניים על ידי דיבורו, אבל אם אינו ברשותו, לא זכו בו

הפרשת תרומה וחלה בזמן הזה יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ח

והולכת לאיבוד. אך לגבי חלה כתב (הל' ביכורים פ"ה ה"ט) שלעולם מפרישים כשיעור (אחד מארבעים ושמונה מהעיסה) ואינו מחלק בין זמן הבית לזמן הזה, למרות שגם החלה אינה נאכלת בזמן הזה. והביאור:

כמבואר בהלכה זו, מדין תורה אין לתרומה שיעור ואפשר לתרום כל שהוא וחכמים תיקנו שיעור. וכן גם לגבי חלה, אך לגבי תרומה כתב הרמב"ם "לכתחילה לא יפריש אלא

הלכות תרומות פרק ג, הלכה א: תרומה גדולה, אין לה שיעור מן התורה... ולכתחילה, לא יפריש אלא כשיעור שנתנו חכמים; ובזמן הזה, שהיא עומדת לשפחה מפני הטמא, יש לו להפריש כל שהוא לכתחילה.

מדברי הרמב"ם נראה כי יש הבדל בין הפרשת תרומה להפרשת חלה בזמן הזה כשיעור ההפרשה: לגבי תרומה, מבואר בהלכה זו שבזמן הזה די להפריש כלשהו, מאחר והתרומה אינה נאכלת (משום שכולנו טמאים)

וזה גם טעם ההבדל לגבי הפרשה בזמן הזה: בתרומה שאף בזמן הבית אם הפריש כל שהוא יצא בדיעבד והתבואה מותרת, מותר בזמן הזה לעשות כן אף לכתחילה מאחר והתרומה הולכת לאיבוד, אך בחלה שהשיעור מעכב והעיסה אסורה כל עוד לא הופרש ממנה כשיעור שתיקנו חז"ל – חובה לעשות כן גם בזמן הזה.

(תנודני ארץ, אות ג)

כשיעור שתיקנו חכמים", ומשמע שבדיעבד, אם הפריש כל שהוא, העיסה מותרת באכילה, אך לגבי הפרשת חלה כתב (הל' ביכורים שם, הלכה ב): "ומדברי סופרים שמפרישים... אחד משמונה וארבעים" ולא כתב שזהו רק לכתחילה, ומשמע שזו חובה גמורה ואם לא הפריש בשיעור זה, העיסה היא טבל מדרבנן.

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ח

שליח עושה שליחותו?

הפריש את התרומה שלא ברשותו ואין תרומתו תרומה (לעיל ה"ב).

והקשה ה'משנה למלך' (הל' בכורות פ"ד ה"א): מדוע בדרבנן צריך לסמוך על 'חזקת שליח עושה שליחותו', הרי אף בלי החזקה, הלכה היא (שבת לר, א) ש'ספיקא דרבנן לקולא'?

ותירץ:

א. הכלל 'ספיקא דרבנן לקולא' אמור רק בדיעבד, אבל לכתחילה אין לסמוך על זה, ואילו על החזקה אפשר לסמוך לכתחילה.

ב. אם השליח נמצא לפנינו ואפשר לברר אם אכן עשה את שליחותו אין להתיר משום 'ספיקא דרבנן', כי דבר שאפשר לבררו אינו ספק, ואילו 'חזקת שליח עושה שליחותו' הינה בגדר וודאי.

ג. על 'ספיקא דרבנן' סומכים רק אם נעשתה פעולת היתר אלא שלא יודעים אם נעשתה כהלכה (באופן שיועיל להיתר), אך כשספק אם הפעולה נעשתה כלל, אין הולכים לקולא, ואילו על החזקה ש'שליח עושה שליחותו' סומכים גם אם אין כל ידיעה שהשליחות נעשתה.

הלכות תרומות פרק ד, הלכה ו: האומר לשלוחו: צא ותרים לי, והלך לתרים, ואינו יודע אם תרים או לא תרים, ונמצא בריי תרים - אין חזקתו תרים; שאין אומרים באסורין חזקת שליח עושה שליחותו להקל, אלא להחמיר; וחושש שמא אחר תרים שלא ברשות.

הלכה כרב נחמן (עירובין לא, ב. וראה גם גיטין סד, א) שלהקל אין סומכים על 'חזקת שליח עושה שליחותו'. כגון אדם ששלח גט לאשתו ע"י שליח אין אומרים שהשליח עשה את שליחותו והאשה מותרת להינשא, אבל להחמיר, כגון האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת השליח - אסור בכל הנשים שבעולם, כי חזקה שהשליח עשה שליחותו ולא ידוע מי האשה שקידש.

וכל זה בשל תורה, אבל בדרבנן סומכים על החזקה ששליח עושה שליחותו. ולכן, בעירובי תחומין סומכים על השליח שהניח את העירוב במקום שמשלחו רצה לקנות שביתתו (הל' עירובין פ"ו הכ"ב).

ובתרומה שהיא מן התורה, פסק הרמב"ם כאן (וכן דעת ר"ת בתוס' עירובין לב, א) שאין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו. ואף שהשולח מצא שהתבואה נתרמה, ספק שמא אחר

כהן טמא שאכל תרומה טמאה, מדוע אינו לוקה? יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ח

התרומה, האיסור הראשון שחל עליו הוא אכילת התרומה בטומאת הגוף ואינו נפקע כשהתרומה נטמאת.

אבל לדעת הרמב"ם כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו נענש משום ש'אין איסור חל איסור' אלא משום ש'אינו קדוש'. כלומר, העונש על אכילת תרומה בטומאת הגוף הוא רק כאשר באכילתו חילל את הקודש, ובאכילת תרומה טמאה אין חילול הקודש ("שמחוללת ועומדת").

ולכן גם אם הכהן נטמא לפני שנטמאה התרומה, ואיסור אכילת תרומה בטומאת הגוף חל קודם – אינו נענש על אכילת תרומה טמאה שהרי לא חילל את הקודש באכילתו

(ואכן, הרמב"ם לא חילק בין אם הכהן נטמא קודם או שהתרומה נטמאה קודם). והנה, ה'משנה למלך' (כאן) הסתפק בכהן טמא שאכל תרומה טמאה מדרבנן, האם כיון שמן התורה תרומה זו היא 'קודש' ייענש כי חיללה או כיון שמדרבנן היא כבר מחוללת, אין באכילתו 'חילול'.

ואכן, רק לשיטת הרמב"ם - שאינו נענש כיון ש'אינו קודש' - יש להסתפק ולומר שגם אם 'אינו קודש' מדרבנן

הלכות תרומות פרק ז, הלכה א: בהן טמא אסור לאכל תרומה, בין טמא בין מהורה... שהאכל תרומה מהורה - חייב מיתה ביד שמים, ולפיכך לוקה... וטמא שאכל תרומה טמאה - אף על פי שהוא בלאו - אינו לוקה, שהרי אינה קדש.

כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה ואינו לוקה, כי על אכילת תרומה (טהורה) על ידי כהן טמא נאמר 'ומתו בו כי יחללוהו' (ויקרא כב, ט). ודרשו: פרט לכהן שאכל תרומה טמאה, כי העונש הוא על שחילל את התרומה באכילתה בהיותו טמא, ואילו תרומה טמאה היתה כבר מחוללת מקודם (חולין ק"ג, ב).

ומבארים התוספות (שם קא, א ד"ה בנטמא) שזהו מדין 'אין איסור חל על איסור'. כלומר, איסור אכילת תרומה בטומאת הגוף (שעונשו מיתה ביד שמים ומלקות) אינו יכול לחול על איסור אכילת תרומה טמאה (שהוא איסור 'עשה' ואין עליו עונש מיתה ומלקות). ולפי זה הרי הוא פטור ממיתה ומלקות רק אם התרומה נטמאה לפני שהכהן נטמא, כי כך האיסור השני אינו יכול לחול על האיסור הראשון, אך אם הכהן נטמא לפני שנטמאה

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קז

אינו נענש על אכילתו, אבל לשיטת התוספות - שאינו נענש כי אין איסור חל על איסור – ודאי נענש כי איסור דאורייתא (אכילה בטומאת הגוף) יכול לחול על איסור דרבנן (אכילת תרומה

טמאה מדרבנן), כמו שאיסור יכול לחול על 'חצי שיעור' של איסור אחר (רמב"ם הל' שברעות פ"ה ה"ז) .
(ראש יוסף חולין קא, א ד"ה בא"ד ועוד)

מהי 'אכילה' לענין תרומה? יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ח

את נפשותיכם, וציווי התורה להימנע מאכילה ושתייה אינו מוציאם מתורת 'אוכל' ו'משקה', כי כיון ששורש האיסור הוא עינוי הגוף, נכלל בזה שהם בגדר 'אוכל' ו'משקה' שחייבים להימנע מהם.

וב'דברי מלכאל' (או"ח סי' כז) מבאר:

אכילת איסור בשוגג אינה נחשבת 'אכילה', ולכן המוכר לחבירו דבר האסור באכילה מן התורה ואכלו בשוגג, צריך המוכר להחזיר לקונה את הדמים (הל' מכירה פט"ז ה"ד) כי אף שהאכילה היתה בשוגג, נפשו קצה ממנה ומצערת אותו על שעבר על איסור מן התורה (סמ"ע ח"מ סי' רלד סק"ד) .

ונראה שהלכה זו נאמרה רק באיסור ממש ('חפצא דאיסורא'), אבל במאכל שמותר באכילה אלא שאכלו בזמן שהאכילה אסורה בו, כגון שהטעוהו ואכל ביום הכפורים, 'הא חייב לשלם כי כאן לא נאמר נפשו של אדם קצה מהאוכל שאכל. ולכן, אכילת תרומה ביום הכפורים נחשבת 'אכילה' כי האיסור אינו בעצם המאכל, אבל בנוזר ששתה יין של תרומה, הרי לגביו היין עצמו אסור ונפשו קצה ממנו, ולכן אינה נחשבת 'שתייה'.

הלכות תרומות פרק י, הלכה יא: הַמֵּאֲכִיל אֶת בְּנֵי הַקְּמָנִים... וְנוֹזֵר שְׂשֻׁנָּה וְשִׁתָּה יוֹן שֶׁל תְּרוּמָה... כֹּל אֱלוֹ מְשֻׁלְמִין אֶת הַקֶּרֶן, וְאֵינָן מְשֻׁלְמִין אֶת הַחֶמֶשׁ.

ובטעם הדבר שהנוזר אינו משלם חומש, כתב ה'כסף משנה' שהוא משום שהיין, גם אם של הוא חולין, אסור עליו מצד הנוזרות. ולכן אין שתייתו נחשבת 'שתייה' לענין תרומה (ואת הקרן עליו לשלם משום הפסד הכהן).

וב'קריית ספר' (להמבי"ט, כאן) ביאר:

דין זה שזר שאכל תרומה בשגגה משלם קרן וחומש נלמד מהכתוב 'ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו' (ויקרא כד, יב), ומשמע שאין באכילה זו אלא איסור קודש (תרומה), מה שאין-כן ביין לנוזר שחל עליו איסור אחר.

והקשו אחרונים (תוס' רע"א פסחים פ"ב אות ז. מנ"ח מ' רפא ועוד): לעיל (ה"ר) כתב הרמב"ם שהאוכל תרומה ביום הכיפורים בשוגג משלם קרן וחומש. ומדוע לא נאמר שמצד דיני יום הכיפורים אין זו 'אכילה' שהרי גם ללא איסור תרומה אסורה האכילה ביום הכיפורים?

ומיישב ה'כלי חמדה' (אחרי סוף אות ב):

איסור אכילה ושתייה ביום הכפורים נובע מהכתוב 'תענו

עבד כהן ככה? שבת קודש י"ח שבט ה'תשע"ח

וציוונו לאכול תרומה'.

אך יש שנקטו שאשת כהן אוכלת בתרומה משום שעל ידי הנישואין נעשית ככוהנת, כי על ידי חיבור האישות מקבלת מבעלה את קדושת הכהונה (בית האוצר א, קסח). ויש שהוסיפו לחדש כן אפילו לגבי עבד, שבקנייתו על ידי האדון נעשה מקושר אליו ומקבל שייכות להכהונה, ולפי זה יוכל גם עבד כהן לומר 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן' (דברי אליהו גיטין סי' כב, ג).

מאידך, יש סוברים שאשת כהן ועבדו אינם מקיימים כלל מצוה באכילת תרומה, אלא האדון המאכיל אותם מקיים את המצוה כמו המאכיל את בהמתו, ולכן לא יברכו כלל. ומה שכתב הרמב"ם 'כל האוכל תרומה מברך' אין כוונתו לרבות אשת כהן ועבדו, אלא לרבות תרומת חו"ל וכפי שמבאר בהמשך ההלכה (דרך אמונה).

הלכות תרומות פרק טו, הלכה כב: כֹּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה מִבֶּרֶךְ... אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אֹהֶרֶן, וְצִוֵּנוּ לֵאמֹר תְּרוּמָה. וְכֵן קִבְּלֵנוּ וְרֵאִינוּ מִבְּרָכָיו, אֲפִלּוּ בְּחֵלֶת חוּצָה לְאֶרֶץ. האם גם אשתו ועבדו של הכהן האוכלים תרומה מברכים ברכת המצוות קודם אכילתה או רק הכהן בעצמו?

ה'משנה ראשונה' (תרומות פ"ח, מ"א) הוכיח מלשון הרמב"ם 'כל האוכל תרומה מברך', ולא 'כל כהן האוכל', שגם אשת כהן ועבדו מברכים.

אך הוסיף, כי יש לדון אם יוכלו לברך בנוסח 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן', שהרי אינם מזרע אהרן.

והגר"מ פיינשטיין (דברות משה קדושין סי' י, ג) העלה אפשרות שהאשה תברך 'אשר קידש את בעלי בקדושתו של אהרן' והעבד יברך 'אשר קדש את אדוני בקדושתו של אהרן'... אך הסיק שאין נראה לחדש נוסח חדש, אלא מסתבר שיברכו בנוסח הרגיל של ברכת המצוות 'אשר קדשנו במצוותיו

נשמטו של אדם הוא החבל המקשרו באלוקות, דכמו חבל שראשו אחד קשור למעלה וראשו השני קשור למטה, כך מקשרת הנשמה את האדם הנמצא למטה עם שורשו ומקורו למעלה.

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ב"ח שבט תשע"ח

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ח הלכות מתנות עניים

פרק חמישי

(1) יבאר העומר ששכחוהו בעלים ולא פועלים, או איפכא. ודין עשה עמריו לתוך שדה חבירו ושכח שם עומר. הנוטל עומר ראשון ושלישי ושכח הרביעי, או שדה שעומריה מעורבבין ושכח. ודין הקוצר בלילה או הסומא. ותבואה שקצרה אגודות קטנות. שנים שהתחילו לקצור מאמצע השורה זה פניו לצפון וזה לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחריהם. המפנה אלומות ממקום למקום ושכח. שתי כריכות המובדלות זו מזו אם הן שכחה. היו כל העומרים קב קב ואחד מד' קבין ושכחו. שכח אילן בין האילנות, מסויים או בלתי מסויים. היה כל שדה זית נטופה. זית העומד באמצע השורות לבדו. איזהו שכחה בערים. והמפקיר כרמו והשכים וזכה בו.

1 א. העמר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל
2 השדה, שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים,
3 שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עובדין ורואין
4 אותן בעת ששכחוהו - אינה שכחה, עד
5 שישכחוהו כל אדם. ואפילו עמר הטמון, אם
6 נשפח - הרי זה שכחה.

(2) המדובר כשבעל השדה זוכרהו גם עכשיו. ובאופן ששכחו אחר כך - יש הבדל בין עומד בעיר לבין עומד בשדה. (3) כששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה, שנאמר "קצירך - ושכחת", שבעל הקציר ישכח. וכששכחוהו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים, שנאמר "כי תקצור - ושכחת", שהקוצר ישכח. וכששכחוהו אלו ואלו [=הפועלים ובעל השדה] ורואים אותו אחרים, אינה שכחה, שדרך בני אדם להזכיר לאחרים דבר ששכחו. (4) כן הוא בתוספת פרק ג' (לפי נוסחת כתב-יד ווין וכתב-יד בעל פני משה): "אפילו אחרים עובדים בדרך וראו את העומר ששכחוהו אין שכחה". ומפרשה רבינו בששכחוהו גם פועלים וגם בעל השדה. (5) כחכמים, ולא כר' יהודה. ולמדו כן ממה שנאמר (שם) "ושכחת עומר בשדה", "בשדה לרבות את הטמון". שהם מפרשים, "בשדה": בתוך השדה.

7 ב. היה בעל השדה בעיר ואמר: יודע אני שהפועלים
8 שכחו עמר שבמקום פלוני, ושכחוהו - הרי זה
9 שכחה. ואם היה בשדה ואמר כן, ושכחוהו - אינה
10 שכחה. שהשכות מעקר⁹ בשדה - הוא השכחה¹⁰;
11 אבל בעיר, אפילו זכור ולבסוף שכחו - הרי זה
12 שכחה¹¹; שנאמר: ושכחת עמר בשדה - ולא בעיר¹².

(6) צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה שכח אותו אחר כך. (7) כיוון שסוף סוף שכחוהו שניהם. (8) אף

כאן צריך להיות: "ושכחהו", כלומר, בעל השדה. (9) כלומר, לפני ששכחוהו הפועלים. (10) אבל זכור בעת ששכחוהו הפועלים, שמיד זכתה לו שדהו, אינו שכחה, אף על פי ששכח הוא אחר כך. (11) שכיוון שאינו עומד בצד שדהו, שאינה משתמרת, לא זכתה לו. ומכיוון שאחרי כן שכח גם הוא הרי זו שכחה. (12) כלומר, בשדה - שכחו מעיקרו הרי זו שכחה, אבל זכור ולבסוף שכחו אינה שכחה, ואילו בעיר - אפילו זכור ולבסוף שכחו הרי זו שכחה. ואין לומר שגזירת הכתוב שבשדה יש שכחה ובעיר אין שכחה כלל, שהרי הכתוב אומר (שם): "לגר ליתום ולא למנה יהיה", ואמרו חז"ל (שם) "יהיה - לרבות שכחת העיר".

ג. עמדו העניים בפניו¹³ או חפזוהו בקש¹⁴ והוא
13 זוכר את הקש¹⁵, או שהחזיק בו להוליכו לעיר
14 והניחו בפשרה¹⁶ ושכחו - אינו שכחה¹⁷. אבל אם
15 נטלו¹⁸ ממקום למקום¹⁹, אף על פי שהניחו סמוך
16 לגפה²⁰ או לגדיש או לבקר או לכלים²¹, ושכחו -
17 הרי זה שכחה.
18

(13) [=והסתירו לו] ועל ידי זה באו לידי שכחה. (14) ומתוך זה באו לידי שכחה. (15) שבאופן זה נגרמה השכחה על ידי החיפוי, ואינה שכחה. אבל אם שכח גם את הקש הרי זו שכחה. שיש שכחה בטמון. (16) כן מפורש בסוטה שם "אפילו בשדה נמי". (17) שכיוון שהחזיק בו להוליכו לעיר - זכה בו. (18) וכדברי ר' אליעזר ור' אלעזר בן עזריה בירושלמי שם, שבאופן זה נחלקו בית שמאי ובית הלל שם, ולדעת בית הלל - הרי זו שכחה, והלכה כבית הלל. (19) היינו שלא החזיק בו ולא גילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אלא הניחו סתם ממקום למקום, לפיכך יש בו שכחה, אבל בבבא ראשונה שהחזיק בו להוליכו לעיר, שגילה בדעתו שהעומר לא יהיה בו שכחה, אם שכחו אחר כך אינו שכחה. (20) גפה הוא שער המגולה, והוא ממלת גיפו הדלתות. (21) כלי חרישה.

ד. נטל עמר להוליכו לעיר והניחו על גבי חבירו¹⁹
19 ושכח את שניהן: אם זכר העליון²² קדם שפיגע בו
20 - אין התחתון שכחה, ואם לאו - התחתון שכחה²³.

(22) ירושלמי שם: "ר' זעירא אומר בזוהר את העליון" ואף על פי שהדברים אמורים שם לדעת רבי שמעון - כיוון שהירושלמי כך דברי ר' זעירא עם דברי ר' יונה על מה שאמר "עמדו עניים בפניו או שחיפוהו בקש הרי זה אינו שכחה": "אתיא דר' זעירא כר' יונה, דר' יונה אמר בזוהר את הקשין, כן ר' זעירא אמר בזוהר את העליון". וטעמו של דבר, כמו למעלה בחיפוהו בקש, שאם זכר את העליון נמצא שהתחתון נשכח על ידי גרמא של העליון, שכיסהו. (23) אבל העליון, לעולם אינו שכחה מאחר שנטלו להוליכו לעיר.

ה. עפו עמריו ברוח חזקה לתוך שדה חבירו ושכח²²

- 1 שם עמר - אינו שכחה; שנאמר: קצירך כשדך.
2 אבל אם פג' 24 העמרים בתוך שדהו ושכח - הרי זו
3 שכחה.

(24) בעיא שם ונפשה.

38) שם משנה י: "תבואה שנתנה לשחת וכו' אין להן שכחה". ופירש שם רבינו: "כבר בארנו, שחת הוא הגז הקצור לאכילת סוסים". ובירושלמי (שם הלכה ז): "לא סוף דבר ניתנה אלא אפילו נזרעה למאכל אדם, ואחר כך נמלך וקצרה להאכיל לבהמה אין לה שכחה. (39) כלומר, לא נגמרה לגמרי, אבל כבר הביאה שליש בישולה, שאם לא כן - אינה קציר כלל. (40) במשנה שם: "או לאלומה", ופירש רבינו שם: "ולאלומה הוא עומרים [קטנים], והעניין שהוא שיקצצה כולה ויחלוק אותה לאלומות [ולא] יקבץ מן האלומות ההם עומרים [גדולים], כי האלומות כשיתקבצו נעשים עומרים". (41) שהרי הוקשה שכחת קמה לשכחת קציר, (שנאמר: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה", מה קציר שאין אחריו קציר אף עומר שאין אחריו עומר), ודרך הקוצרים לקצור לגורן, וכל שאינו עושה כן - אינו שכחה.

- 23 י. הקוצר שהתחיל לקצר מראש השורה ושכח
24 לפניו ולאחריו: של אחריו - שכחה, ושלפניו -
25 אינו שכחה; שנאמר: לא תשוב לקחתו - אינו
26 שכחה עד שיעבר ממנו ויניחנו לאחריו. זה הכלל:
27 כל שהוא בכל תשוב - שכחה, וכל שאינו בכל
28 תשוב - אינו שכחה.

- 29 יא. שנים שהתחילו לקצר מאמצע השורה, זה פניו
30 לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו לפנייהם ולאחרייהן:
31 שלפניהם - שכחה⁴², מפני שכל אחד מהן זה
32 שלפניו הוא לאחריו של חברו⁴³; והעמר⁴⁴
33 ששכחיהו ולאחרייהן במקום שהתחילו ממנו - אינו
34 שכחה, מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח
35 למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכוח⁴⁵. וכן
36 השורות של עמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו
37 שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין
38 אחרייהן - אינו שכחה, מפני שהוא באמצע השורה
39 שמן מערב למזרח, שעדיין לא התחילו בה, והיא
40 מוכחת עליו שאינו שכוח.

(42) אף על פי שיחיד הקוצר ושכח לפניו - אינו שכחה. (43) ששנים אלו מוטל עליהם קצירת השדה, והרי הם כאיש אחד, וכיון שאם היה בא ליטול מה ששכח חברו, היה צריך לחזור לאחוריו - קוראים אנו בו "לא תשוב לקחתו". ולפי זה מה שאמרו בסוף המשנה שם "זה הכלל כל שהוא בכל תשוב שכחה", זה מוסב גם על הבבא הראשונה כשיחיד שכח לאחריו, וגם על הבבא השנייה כששנים שכחו לפנייהם. (44) צריך להיות: ו"הקמה" (רדב"ז). (45) כן הוא במשנה (ג"ד) שם: "ראשי שורות, העומר שכנגדו מוכיח - ואלו הן ראשי שורות: שנים שהתחילו מאמצע השורה, זה פניו לצפון וזה פניו לדרום, ושכחו

- 4 ו. הנוטל עמר ראשון ושני ושלישי ושכח הרביעי:
5 אם היה שם ששי²⁵ - אין הרביעי שכחה עד שישטל
6 החמישי²⁶; ואם היו חמשה בלבד²⁷ - משישהא פדי
7 לטל החמישי²⁸ הרי הרביעי שכחה.

(25) ואם כן נשאר שלושה עמרים. (26) שכיון שנטלו ודילג על הרביעי הרי היא שכחה, אבל אם לא נטל החמישי, ייתכן כי לא דלג כלל על הרביעי ולא שכחו אלא חילק עבודתו שורות שורות: בתחילה שלושה שהם שורה מצד זה, ואחר כך שלושה מצד שני. (27) שלא נשאר בצד שני רק שניים שאינם מהווים שורה, ואין סברא שיתחיל מצד שני כדלעיל בשלושה. (28) כלומר, משדלג על הרביעי והלך לחמישי זהו הזמן המוכיח על שכחה.

- 8 ז. שני עמרים מערפבין ושכח אחד מהן - אינה
9 שכחה²⁹ עד שישטל את כל סביבותיו.

(29) שמחמת הערבוביא לא נראה העומר, והרי זו שכחה מחמת דבר אחר. אבל צריך עיון הרי יש שכחה בטמון?

- 10 ח. הלוח³⁰ והשום והבצלים וכיוצא בהן, אף על פי
11 שהן טמונין בארץ³¹ - יש להן שכחה. הקוצר
12 בלילה ושכח קמה³², או שעמר בלילה ושכח עמר,
13 וכן הסומא ששכח - יש להן שכחה³³. ואם היה
14 הסומא או הקוצר בלילה מתפנן לטל את הגס³⁴ -
15 אין לו שכחה³⁵. וכל האומר: הריני קוצר על מנת
16 מה שאני שוכח אני אטל - יש לו שכחה; שכל
17 המתנה על מה שכתוב בתורה³⁶ - תנאו בטל³⁷.

(30) והוא מין ממיני הבצלים. (31) "רוצה לומר: הנאכל מהן מתחתית לארץ". (32) שהחשיכה גרמה לו לשכוח. (33) ואינם דומים לעמדו עניים בפניו שאין זה שכחה, מפני שדבר אחר גרם לו לשכוח - אבל כאן שידוע שעכשיו לילה ושהוא סומא, בוודאי בדק יותר. (34) הגדולים. (35) לקטנים, הואיל ולא כיוון לקצורם, ואין כאן "כי תקצור קצירך". (36) שאמרה: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". (37) [המדובר בתבואה שיש קוצרים אותה גם לבהמה, והוא קצרה לאדם, אבל פירש בתנאו שהוא קוצר להאכיל לאדם, על מנת שגם מה שישכח יהיה שלו, ואם תיפסק ההלכה שהשכוח הוא לעניים, אינו קוצר לאדם אלא להאכיל לבהמה, שאינה קצירה ואינה מחייבתו בשכחה, ועל זה אמרו שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אם השכחה היא שלו, הרי זו קצירה לאדם, כמו שאמר. וזה לא ייתכן כי התורה אמרה שאם קצר ושכח הרי זו שכחה והיא לעניים.

- 18 ט. תבואה שקצרה³⁸ עד שלא נגמרה³⁹ להאכילה
19 לבהמה, וכן אם קצרה אגדות קטנות⁴⁰ ולא עשאה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(54) וכתב הרא"ש שם בפירושו: "הוצני פשתן כשעורים אותם הם כהוצי דקל. ולכן קרי ליה הוצני. ונראה לי דמיירי כשהוצניו, שאז הוא מאכל אדם כדאיתא בראש המוכר פירות, אבל שאר פשתן לא שייך ביה שכחה".

טז. שְׁתֵּי גִפְנִים, וְכֵן בְּשָׂרָה הָאֵילָנוֹת⁵⁵ שְׁנִים
הַמְבְּדִלִין זֶה מִזֶּה - שְׂכָחָה, וְשָׁלְשָׁה - אֵינָן שְׂכָחָה.⁵⁴
שְׁנָאֵמֶר: לְעֵנִי וְלִגְרַתְּ תַעֲזֹב אֹתָם - אֲפֹלוּ הָיוּ שְׁנִים,
אֶחָד לְעֵנִי וְאֶחָד לִגְרַתְּ.⁵⁶

(55) לדעת הרשב"א גם בשכחה אינם חייבים אלא האילנות החייבים בפאה.

יז. הָיוּ כָּל הָעֵמֳרִים שֶׁל קֶבֶד וְאֶחָד שֶׁל אֲרֻבָּעָה
קֶבֶדִין וְשִׁכְחָה - הָרִי זֶה שְׂכָחָה⁵⁶; יֵתֵר עַל הָאֲרֻבָּעָה -
אֵינוֹ שְׂכָחָה⁵⁷. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁלֹשׁ שְׁנֵי קֶבֶדִין וְאֶחָד
יֵתֵר עַל שְׁמוֹנֶה קֶבֶדִין - אֵינוֹ שְׂכָחָה⁵⁸.⁵⁰

(56) כבית הלל שם. ואף על פי שיכול לחלקו לקב קב ויהיו ארבעה עומרים, ואין שכחה אלא בשניים - כל זמן שלא חולקו, יש להם שכחה. (57) מזה שלא אמרו במשנה אלא ארבעת קבין הם שכחה, למד רבינו שיותר מארבעת קבים הם דבר מסויים ואינו שכחה. (58) נלמד ממה שלמעלה (בדין יתר על הארבעה). ועוד ראינו מן הירושלמי (שם סוף הלכה א) שלא הסתפקו אלא באופן שכל עומרי השדה של שני קבים ואחד של שמונת קבין - הרי שביטור משמונת קבים, אינה שכחה. ונראה מדברי רבינו, שאם אין בו אלא שמונת קבים, הרי זו שכחה. ומה שאמרו בירושלמי שם: "רבי יונה בעי" אין "בעי" בירושלמי כ"בעי" בבבלי, אלא "בעי" היינו שרוצה לומר כן, כלומר סובר כן.

יח. הָעֵמֶר שֵׁשׁ בּוֹ סֵאתִים⁵⁹ וְשִׁכְחָה - אֵינוֹ שְׂכָחָה;
שְׁנָאֵמֶר: וְשִׁכְחָתָה עֹמֶר בְּשָׂרָה - וְלֹא גִדִּישׁ. אָף עַל
פִּי שֶׁכֶּלֶן סֵאתִים סֵאתִים⁶⁰. שְׂכַח שְׁנֵי עֹמֳרִים, אָף עַל
פִּי שֵׁשׁ מִשְׁנִיָּהֶן סֵאתִים⁶¹ - הָרִי אֵלוֹ שְׂכָחָה⁶². וְכֵן
יֵרָאֶה לִּי, שֶׁהֵן שְׂכָחָה אֲפֹלוּ הָיָה בְּשִׁנְיָהֶן יוֹתֵר
מִסֵּאתִים⁶³.⁵¹

(59) הם שנים עשר קבים. הם כשבעה עשר קילו-גרם. (60) שהרי הוא כגדיש. (61) בכתב-יד מעשה רוקח נוסף: "הואיל ואין בכל אחד מהם סאתיים". (62) שאינם מצטרפים והרי הם עמרים ולא גדיש, וכדעת חכמים במשנה שם ולא כרבן גמליאל. (63) פשוט הוא, שגם אלה אינם גדיש, אלא עמרים.

יט. קֶמֶה שֵׁשׁ בָּהּ סֵאתִים וְשִׂכְחָה⁶⁴ - אֵינָה
שְׂכָחָה⁶⁵. אֵין בָּהּ סֵאתִים⁶⁶ - רֹאִין אֵת הַשְּׂבָלִים
הַדְּקוֹת כְּאֵלוֹ הֵן בְּרִיאֹת וְאֲרָבוֹת, וְאֵת הַשְּׂדֵפוֹת
כְּאֵלוֹ הֵן מְלֹאוֹת, וְאִם הֵיָתֶה רְאוּיָה (לְהִיּוֹת) הַקֶּמֶה
אֲחֵר אֲמָדֵן זֶה לְעֵשׂוֹת סֵאתִים וְשִׂכְחָה - אֵינָה
שְׂכָחָה.⁶⁷

(64) כולה. (65) אף על פי ששכחת קמה נלמדה ממה שנאמר "בשדה" (=ושכחת עומר בשדה) - "לרבות את

לפניהם ולאחריהם כו' ואת שלאחריהם אינו שכחה". הרי שהטעם שלאחריהם אינו שכחה הוא מפני שהעומר שכנגדו מוכיח, שכיוון שהם שניים, לא מסתבר לומר ששניהם שכחו את העומר האמצעי, אלא ודאי הניחיהו בכוונה כדי שתהיה שורה ממזרח למערב. וראייה לכך מזה שלא התחילו זה מתחילת צפון וזה מתחילת דרום, אלא בכוונה עשו כן, והעומר שביניהם אינו שכוח כלל.

יב. הַקֹּצֵר⁴⁶ וְאֵלֶם אֲלֻמוֹת אֲלֻמוֹת, וּפְנֵה הָאֲלֻמוֹת -
וְהֵן הַנִּקְרָאִין עֹמֳרִים - מִמָּקוֹם זֶה לְמָקוֹם אֲחֵר,
וּמִמָּקוֹם הַשְּׁנִי לְמָקוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁴⁷, וּמִמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי
לְגֵרֶן, וְשִׂכְחָה הָעֵמֶר בְּשָׂעָה שְׁפָנָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם:
אִם פְּנֵה הָעֹמֳרִים לְמָקוֹם שֶׁהוּא גֹמֵר מְלֹאכָה וְשִׂכְחָה
- יֵשׁ לוֹ שְׂכָחָה, וּכְשִׁפְנָה⁴⁸ מִמָּקוֹם שֶׁהוּא גֹמֵר
מְלֹאכָה לְגֵרֶן - אֵין לוֹ שְׂכָחָה⁴⁹; וְאִם פְּנֵה הָעֹמֳרִים
לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ גֹמֵר מְלֹאכָה וְשִׂכְחָה - אֵינוֹ שְׂכָחָה,
וּכְשִׁפְנָה מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ גֹמֵר מְלֹאכָה לְגֵרֶן - יֵשׁ לוֹ
שְׂכָחָה.⁵²

(46) שם פרק ה משנה ח: "המעמר לכובעות ולכומסאות לחררה ולעומרים, אין לו שכחה, ממנו ולגורן יש לו שכחה. המעמר לגדיש יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. זה הכלל: כל המעמר למקום שהוא גמר מלאכה יש לו שכחה, ממנו ולגורן אין לו שכחה. למקום שאינו גמר מלאכה אין לו שכחה. ממנו ולגורן יש לו שכחה, שאין שכחה אלא בעימור שאין אחריו עימור. (47) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה (שם) "לכובעות ולכומסאות לחררה" שהם מקומות שמביאים לשם את התבואה. (48) כלומר, אם נמלך לפנותה מכאן לגורן - נתברר שכאן לא היה מקום שהוא גמר מלאכה. (49) כלומר, זה שנשכח בעת שהולך למקום הזה כיוון שעתה נתברר שלא פינה למקום שהוא גמר מלאכה, אלא זה שמפנה מכאן לגורן הרי הוא שכחה.

יג. אֵי זֶהוּ מָקוֹם שֶׁהוּא גֹמֵר מְלֹאכָה? זֶה מָקוֹם
שֶׁדַּעַתוֹ לְקַבֵּץ כָּל הָעֵמֳרִין שָׁם וְלִדְוֹשׁ אוֹתָן שָׁם⁵⁰ או
לְהוֹלִיכֵן שָׁם לְמָקוֹם גִּדִּישׁ שֶׁהוּא הַגֵּרֶן⁵¹. וּמִמָּקוֹם
שֶׁאֵינוֹ גֹמֵר מְלֹאכָה הוּא הַמָּקוֹם שֶׁמִּקְבָּצִין בּוֹ
הָעֹמֳרִים כְּדִי לְעֵשׂוֹת מִהֵן אֲלֻמוֹת גְּדוֹלוֹת כְּדִי
לְהוֹלִיכֵן לְמָקוֹם אֲחֵר.⁵³

(50) ואינו מכון לעימור חדש. (51) רוצה לומר, שדעתו שהמקום הזה יהיה גם גדיש וגם גורן.

יד. שְׁתֵּי פְרִיכוֹת⁵² הַמְבְּדִלִין⁵³ זֶה מִזֶּה - שְׂכָחָה,
וְשָׁלֹשׁ - אֵינָן שְׂכָחָה. שְׁנֵי עֹמֳרִים הַמְבְּדִלִין זֶה מִזֶּה
- שְׂכָחָה, וְשָׁלְשָׁה - אֵינָן שְׂכָחָה.⁵⁴

(52) הן אגודות קטנות יותר מהעומרים. (53) שאם הן מחוברות גם שלוש הן כאחת והיא שכחה.

טו. שְׁנֵי צִבּוּרֵי זִיתִים וְחֲרוּבִין הַמְבְּדִלִין זֶה מִזֶּה -
שְׂכָחָה, וְשָׁלְשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה. שְׁנֵי הָצִי פִּשְׁתָּן⁵⁴ -
שְׂכָחָה, וְשָׁלְשָׁה - אֵינָם שְׂכָחָה.⁵⁵

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ב שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנְטוּפָה בֵּין הַיְּתִים, שְׁהוּא נוֹטֵף שְׁמֵן הַרְבֵּה, אוֹ
הַשְּׁפָכְנִי⁷⁸ אוֹ הַבִּישְׁנִי⁷⁹; אָבֵל אִם הָיָה בּוֹ אֶחָד
מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֶּי - אֵינוֹ שִׁכְחָה. שְׁנֹאמַר: וְשִׁכְחָתָ
עֹמֶר בְּשָׂדֶה - עֹמֶר שְׁאֵתָה שׁוֹכַח לְעוֹלָם וְאֵין אֶתָּה
יֹדֵעַ בּוֹ אֶלָּא אִם תָּשׁוּב וְתִרְאֶהוּ; יָצָא זֶה, שְׁאֵתָה
זֹכְרוֹ לְאַחֵר זְמַן וְאַף עַל פִּי שְׁלֹא תִפְגַּע בּוֹ, מִפְּנֵי
שְׁהוּא יֹדֵעַ וּמִפְּרָסָם.

(76) ידיעתו מפני הגבלת מקומו. (77) ידוע לרוב זיתיו או
לרוב שמנו. (78) שהיה מוציא שמן הרבה, ועל כן
פירושו שפכוני, ועניינו שפרכת שמן לרוב נגזר ממלת
שפך. (79) הזיתים ההם לא היו עושים שמן הרבה, על כן
נקרא שמו בישני לקוח מבושה.

כֹּד. הִיָּה מְסִים בְּדַעְתוֹ⁸⁰ - הָרִי זֶה בְּמִפְּרָסָם וְיֹדֵעַ.
הִיָּה עוֹמֵד בְּצַד הַדֶּקֶל - הַדֶּקֶל מְסִימִי⁸¹. הָיָה שְׁנִיָּה
זֵית נְטוּפָה - זֶה מְסִים אֶת זֵה⁸². הִיָּה כָּל שְׂדֵהוּ זֵית
נְטוּפָה וְשִׁכַח אֶת מֶהֱן אוֹ שְׂתִים - יֵשׁ לוֹ שִׁכְחָה⁸³.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֹא הִתְחִיל⁸⁴ בְּאֵילָן זֶה
הַמִּפְּרָס; אָבֵל אִם הִתְחִיל בּוֹ וְשִׁכַח מִקְצָתוֹ - הָרִי
זֶה שִׁכְחָה, וְאַף עַל פִּי שְׁהוּא מִפְּרָסָם⁸⁵. וְהוּא שְׁנִיָּה
הַנִּשְׁאָר בּוֹ פְּחוֹת מִסְּאֵתִים; אָבֵל סְאֵתִים - אֵינָה
שִׁכְחָה⁸⁶, אֶלָּא אִם בֵּן שִׁכַח כָּל הָאֵילָן⁸⁷, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(80) שהוא נחשב בעיניו של בעל האילן. (81) שם, שהרי
הוא כעומד בצד הגת או בצד הפרצה וידוע במקום.
(82) ואינם שכחה. (83) לפי שאז בטלה חשיבותם.
(84) ושכחו כולו. (85) שכיוון שהתחיל בו בטלה חשיבותו,
והרי זה דומה למה ששנינו בערלה פרק ג משנה ח, שאם
נתפתחו החביות בטלה חשיבותן. (86) שכיוון שהתחיל בו
ודאי יזכרנו. (87) שאפילו אם יש בו סאתיים - הרי זה
שכחה, שכיוון שלא התחיל בו - עלול הוא לשכחו.

כֹּה. זֵית הָעוֹמֵד בְּאֶמְצַע הַשְּׁוֹרוֹת לְבָדוֹ וְשִׁלְשׁ
שְׁוֹרוֹת שֶׁל זֵיתִים מְקִיפִין אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ רִחוּתָיו, אָף
עַל פִּי שְׁאֵין בָּכָל שְׁוֹרָה מֶהֱן אֶלָּא שְׁנֵי זֵיתִים, שִׁכַח
אֶת הָאֶמְצָעִי - אֵינוֹ שִׁכְחָה, שְׁהָרִי הַשְּׁוֹרוֹת
הַסְּתִירוּהוּ⁸⁸. וְלָמָּה אֲמֹרִים⁸⁹ זֵית בְּלִבְדוֹ⁹⁰? מִפְּנֵי שְׁהָיָה
חֲשׁוֹב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן⁹¹.

(88) שהרי זה כמו חיפוהו בקש שאינו שכחה. אבל הדברים
צריכים עיון: הרי יש שכחה בטמון כמפורש למעלה בהלכה
א. ורק בחיפוהו העניים אינה שכחה, לפי שקנסום חכמים.
(89) החכמים במשנה. (90) הלא הוא הדין בשאר אילנות.
וזה מוסב על כל מה שלמעלה, על הלכות ג' כ"ה.
(91) בזמן אדריאנוס שהחריב הזיתים. ולדעת רבי יוסי אין
אז שכחה בזיתים - מאותו הטעם.

כֹּו. אֵיזָהוּ שִׁכְחָה? בְּעָרִים⁹² - כֹּל שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לִפְשֹׁט
אֶת יָדוֹ וְלִטְלֶהָ⁹³. וּבְכָרִים⁹⁴ - מִשְׁעֵבֶר מִן הַגֶּפֶן וּמִן
הַגִּפְנִים⁹⁵ וְיִשְׁכַח אוֹתָהּ. בְּדָלִית וּבְדִקְלָה⁹⁶ - מִשְׁיִירָד

הקמה" ואין כאן לימוד למעט "גדיש" - למדו שכחת קמה
משכחת עומר, שכשם שבעומר אמרו עומר ולא גדיש, כמו
כן בקמה. (66) כלומר, אינה עושה סאתיים מחמת כחש
השיבולים, אבל ראוייה היא לעשות סאתיים.

כ. שִׁכַח סָאָה תְּבוּאָה עֶקְרוֹרָה וְסָאָה שְׁאֵינָה עֶקְרוֹרָה
- אֵינֶן מְצַטְרְפִים⁶⁷, וְשְׁנֵיהֶם שִׁכְחָה. וְכֵן בְּשׁוֹם
וּבִכְצֵלִים וּבְכִפּוֹרוֹת הָאֵילָן⁶⁸, אִם שִׁכַח מִקְצָתָן
בְּקֶרְקָע⁶⁹ וּמִקְצָתָן תְּלוּשׁ וּבְשְׁנֵיהֶם סְאֵתִים - אֵינֶן
מְצַטְרְפִין, אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שִׁכְחָה.

(67) לשיעור סאתיים שאינו שכחה. (68) [במשנה שם:
"וכן באילן", ורבינו שינה וכתב: "ובפירות האילן", לפי
שיטתו להלן שבשוכח כל האילן, אפילו אם יש בו סאתיים
הרי זו שכחה, לפיכך כתב, "ובפירות האילן", לומר שכאן
מדובר כשהתחיל באילן, ושכח מקצת מפירותיו, שבאופן
זה אם שכח סאתיים אין זה שכחה, ולא ששכח את כל
האילן]. (69) כלומר, מחוברים לקרקע.

כא. הַשּׁוֹכַח עֹמֶר בְּצַד הַקְּמָה⁷⁰ שְׁאֵינָה שִׁכְחָה⁷¹ -
אֵינָה שִׁכְחָה. שְׁנֹאמַר: כִּי תִקְצֹר וְשִׁכְחָתָ עֹמֶר; עֹמֶר
שֶׁסְּבִיבוֹתָיו קָצִיר⁷² - שִׁכְחָה, אָבֵל עֹמֶר שֶׁסְּבִיבוֹתָיו
קָמָה - אֵינָה שִׁכְחָה. וְכֵן אִם שִׁכַח קָמָה בְּצַד קָמָה
שְׁאֵינָה שִׁכְחָה, אֶפְלוּ קִלַח אֶחָד⁷³ - הָרִי זֶה מַצְלָת
אֶת הַשִּׁכְחָה, וְהָיָה מִתֵּר לְקַחְתָּהּ. אָבֵל אִם שִׁכַח
עֹמֶר אוֹ קָמָה בְּצַד עֹמֶר שְׁאֵינוֹ שִׁכַח, אֶפְלוּ הָיָה בּוֹ
סְאֵתִים⁷⁴ - אֵינוֹ מַצִּיל אוֹתָהּ, וְהָרִי הַשִּׁכַח לְעֵנִיִּים.
אֵין קָמַת חֲבָרוֹ מַצְלָת עַל עֹמֶר שְׁלֹו, וְאֵין קָמַת
שְׁעוֹרִים מַצְלָת עַל עֹמֶר חֲטִים, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַקְּמָה
מִמֵּין הָעֹמֶר.

(70) שם פרק ו משנה ח: "הקמה (שלא שכחה) מצלת את
העומר ואת הקמה, העומר אינו מציל לא את העומר ולא
את הקמה". (71) יש אומרים שאפילו אם שכחה, אם יש
בה סאתיים, שאינה שכחה, מצלת היא על העומר שבצידה.
(72) שלא שכחה, שאם שכחה - כיוון שאינה מצלת עצמה,
כל שכן שאינה מצלת אחרים. (73) שלא שכחו.
(74) שדינו כגדיש אפילו שכחו אינה שכחה, ואף על פי כן
אינו מציל את השכוח.

כב. הַשּׁוֹכַח אֵילָן בֵּין הָאֵילָנוֹת, אֶפְלוּ הָיָה בּוֹ בְּמָה
סְאִין פְּרוֹת⁷⁵, אוֹ שִׁשְׁכַח שְׁנֵי אֵילָנוֹת - הָרִי הֵן
שִׁכְחָה; שְׁלֹשָׁה - אֵינֶן שִׁכְחָה.

(75) שאף על פי שבקמה ובעומרים אמרנו שאם יש בהם
סאתיים, אינה שכחה - אין זה אלא בקמה ובעומרים,
ססאתיים שלהם חשובים, אבל אילן שיש בו סאתיים אינו
חשוב כל כך.

כג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֵילָן שְׁאֵינוֹ יֹדֵעַ
וּמִפְּרָסָם בְּמָקוֹם⁷⁶, כְּגוֹן שְׁהָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַגֶּת אוֹ
בְּצַד הַפְּרָצָה, אוֹ בְּמַעֲשִׂיו⁷⁷, כְּגוֹן שְׁהָיָה עוֹשֶׂה זֵיתִים
הַרְבֵּה, אוֹ בְּשִׁמּוֹ, כְּגוֹן שְׁהָיָה לוֹ שֵׁם יֹדֵעַ, כְּגוֹן זֵית

19 אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונותנו
20 ללוי. ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני
21 ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הנה נתתי את כל
22 מעשר בישראל.

3 אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה
מהלכות תרומות הלכות ד"ה). וראה בפ"ג מהלכות
מעשרות הלכה ח ובהוספה שם. (4) היא תרומה בינונית
(פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס
לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר
המצוות (עשה ככו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א
מהלכות מעשר הלכה א (עיי' שם), ובפירוש המשנה בדמאי
פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

23 ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא
24 הנקרא מעשר שני, והוא לבדו, ואוכלין אותו
25 בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל גאל איש
26 ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי
27 אלהיך במקום אשר יבחר.

(8) מן השמונים ושמונה הנותרים אחרי הפרשת תרומה
גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה
קכח.

28 ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן
29 השבוע¹⁰ ובשנה ובקביעות ובחמישית. אבל
30 בשלישית ובששית מן השבוע, אחר שמפרישים
31 מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו
32 לעניים, והוא הנקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים
33 אלו מעשר שני, אלא מעשר עני¹¹. ועליו נאמר:
34 מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך
35 בשנה ההיא והנחת בשעריך ובא הלוי. ועליו נאמר:
36 כי תכלה לעשר¹².

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו'
שנת המעשר" - "שאי' בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון
ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר
תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר
ליתום ולא למנה".

37 ה. שנת השמיטה כלה הפקר, ואין בה לא תרומה
38 ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני ולא מעשר
39 עני¹³. ובחוצה לארץ, שאין בה שמיטת קרקע¹⁴ -
40 מפרישין בארץ מצרים¹⁵ ובעמון ובמואב¹⁶ מעשר
41 ראשון¹⁷ ומעשר עני¹⁸; מפני שהאצות אלו קרובות
42 לארץ ישראל, כדי שיהיו עניי ישראל נסמכין
43 עליה¹⁹ בשביעית²⁰. והלכה למשה מסיני²¹, שיהיו
44 מפרישים בארץ עמון ומואב מעשר עני בשביעית.
45 אבל בארץ שנער²² - מפרישין בשביעית מעשר
46 שני²³, כסדר רב השנים²⁴.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות

1 הימנו⁹⁷. ושאר כל האילנות - משיפנה וילף לו.
2 במה דברים אמורים? שלא התחיל בו⁹⁸; אבל אם
3 התחיל בו⁹⁹ ושכחו - אינה שכתה עד שיבצר את
4 כל סביביו.

(92) הוא הנוטע גפנים וערסם על גבי כותל גבוה.
(93) פירוש: אם שכחה ועבר ממנה כל כך, שאם היה נזכר
באותו מקום לא היה יכול לפשוט ידיו וילטלה.
(94) במשנה: "וברגליות", ו"הם הגפנים השטוחים על
הארץ, שהרגל נוגעת בהם כמו הכרמים כולם, והוא נגזר
ממלת רגל". (95) היינו שתי גפנים שהן שכחה.
(96) והיא גפן גדולה המודלית על גבי עצים גדולים או על
גבי אילנות אחרים. (97) שכן היה הדרך לעלות עליו
ולבצרו. (98) תוספתא שם. ולפי זה צריך לפרש בכל
האמור למעלה "כל שאינו יכול לפשוט", "משיעבור",
"משירד" - שבצר גפן אחרת, ועוד לא התחיל בזה.
(99) שאז הוא עלול להיזכר בו יותר.

5 כז. המפקיר את פרמו, והשפים בבקר וזכה בו
6 לעצמו ובצרו - חיב בפרט ובעוללות ובשכחה
7 ובפאה; שהרי 'שדך' ו'כרמך' אני קורא בו¹⁰⁰, מפני
8 שהיה שלו והרי הוא שלו. אבל אם זכה מן ההפקר
9 בשדה של אחרים - הרי זה פטור מן הפל. ובין כך
10 ובין כך - פטור מן המעשרות, כמו שיתבאר.

(100) בבבא קמא שם למדו זאת ממה שכתוב "תעזוב"
מיותר במתנות עניים לרבות המפקיר את כרמו וכו'. אבל
זה אינו אלא לדעת חכמים אבל לר' ישמעאל דרשו
מ"תעזוב" הנ"ל למי שעבר וקצר ולא עזב פאה שחייב ליתן
אפילו לאחר אפיה. ולפיכך הוצרך ללמוד מ"שדך"
ו"כרמך".

פרק נשיי

(1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה
שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים
והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר
בגורן ורועה ליתנו לעני קרובו או מידעו. שני עניים שקבלו
שדה באריות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור
אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו
קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

11 א. מתנה אחרת ששית² יש לעניים בזרע הארץ,
12 והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר
13 עני.

(2) חוץ מחמש המתנות שנזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה,
פרט ועוללות (רדב"י).

14 ב. וזהו סדר תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע
15 הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו³ מפריש
16 ממנו אחד מן החמישים, וזהו הנקרא תרומה
17 גדולה⁵, ונותנה לפה. ועל זה נאמר בתורה: ראשית
18 דגנך תירשך ויצהרך. ואחר כך מפריש מן השאר⁶

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ב שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קיג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקב. ואם מן הפסמין³¹ - לא יפחת מקב³². ומן הגרונרות³³ - לא יפחת מקב. ואם מן הדבלה³⁴ - לא יפחת ממשקל חמש ועשרים סלע³⁵. ואם מן היין - לא יפחת מחצי לג. ואם מן השמן - לא יפחת מרביעית³⁶. ואם מן הארז - רבע הקב³⁷. נתן לו ירק - נתן לו משקל לטרא³⁸, והוא משקל חמשה ושלשים דינר. מן החרובין - שלשה קבין³⁹. מן האגוזים - עשרה⁴⁰. מן האפרסקין - חמשה. מן הרמונים - שנים. אתרוג - אחד. ואם נתן לו משאר הפרות - לא יפחת מפדי שימפרם ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות⁴¹.

(29) משנה פאה שם. (30) הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב שתים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות, כדלהלן (עירובין פב:). (31) חיטה מדברית, והיא מחמשת מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32) במשנה שם: "קב וחצי כוסמין". רצ"ע. (33) תאנים יבשים (פירוש המשנה שם). (34) תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם). (35) במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הך, כי המנה היא מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים וחמשה סלעים. (36) של לוג (פירוש המשנה). (37) ירושלמי. (38) ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט. (39) ירושלמי. (40) ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41) משנה שם. וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

ט. היה לו דבר מועט⁴² והעניים מרפין ואין בו פדי לתן לכל אחד ואחד פשעור - נתן לפניהם והן מחלקין ביניהם.

(42) שם משנה ו.

י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה לבעלים⁴³, אלא העניים באים ונוטלין על פרחו. ואפלו עני שבישראל - מוציאין אותו מידו⁴⁴. אכל המתחלק בבית - יש לו טובת הנאה לבעלים⁴⁵. ונותנו לכל עני שירצה⁴⁶.

(43) לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה בו נתינה (נדרים פד:). (44) כן הוא בתוספתא פאה פ"ב (הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו שאין לעני זכות לתתו לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן. (45) חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר וגו'" (נדרים שם). (46) ואי אפשר להוציא מידו בעל-כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני, אלא נותנו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

שמיטה ויובל, הלכות כה-כו. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, ושמעולם לא כבשו אף עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון ומואב שטיהרו בסיחון וכבשו עולי מצרים - שמיטת קרקע נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות כז-כח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיחון, ראה בפאת השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם. (17) במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו מן הסברה שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18) משנה שם, כדעת רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן עזריה. (19) על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל. (20) מדברי רבי טרפון שם. (21) במשנה שם: "מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה. (22) היא בבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות (ידים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23) לפי שהיא רחוקה מארץ ישראל. (24) משנה שם.

ו. מעשר ראשון שלקח הלוי - מפריש ממנו אחד מעשרה ונותנו לפהן, והוא הנקרא תרומת מעשר. ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר.

ז. בעל השדה שעברו עליו עניים, והיה לו שם²⁵ מעשר עני - נתן לכל עני²⁶ שיעברו עליו מן המעשר פדי שבעו²⁷; שנאמר: ואכלו בשעריך ושבעו²⁸.

(25) בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית. (26) אף-על-פי שמעשר עני שבוטל אין בו טובת הנאה לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י) - אינו כפאה שהעניים בוזים אותה (למעלה פ"ב הלכה טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה "תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא (נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה ראשונה). (27) ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה שם. וכן הוא בספרי פר' כ"תבוא (לדברים כו, יב) היינו כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת ישראל). (28) [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים כו, יב "ואכלו בשעריך ושבעו" מדבר במעשר עני שבבית. וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

ח. פדי שבעו פמה? אם מן החטים²⁹ נותן - לא יפחת מחצי קב³⁰. ואם מן השעורים - לא יפחת

57 אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

טו. המקבל שדה לקצור⁵⁸ - אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. אימתי? בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו⁵⁹. אבל אם אמר לו בעל השדה: שלישי מה שאתה קוצר בלבד הוא שלך או רביע מה שתקצר - הרי זה אין לו כלום עד שיקצרו⁶⁰, ובשעת הקציר הוא עני, לפיכך מותר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני; שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר, והרי זכה בחלקו שקצרו⁶¹.

58 פאה שם. 59 שנעשית השדה כולה ברשותו ובחזקתו, לפיכך אסור (פירוש המשנה שם). וכרבי יהודה שם, שאמר בלשון אמיתי, ולפרש דברי חכמים בא (כסף משנה). 60 כלומר, לאחר הקצירה. 61 מוזהר על שלו.

טז. המוכר את שדהו⁶² קרקע ופרות⁶³ והעני⁶⁴ - הרי זה מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, אף על פי שעדיין לא נתן דמים⁶⁵. ואפילו לזה הדמים ולקחה⁶⁶ - הרי זה אסור במתנות עניים.

62 שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח אסור". 63 ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים. וראה למעלה פ"ד הלכה יא. 64 שאם לא כן, אסור אף-על-פי שאינו בעל השדה. 65 אלא קנה אותה בחזקה בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה לא, שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. 66 שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

יז. מעשר עני⁶⁷ - אין פורעין ממנו מלזה⁶⁸, ואין משלמין ממנו את התגמולין⁶⁹; אבל משלמין⁷⁰ ממנו דבר של גמילות חסדים⁷¹. וצריך להודיעו שהוא מעשר עני⁷². ואין פודין בו שבויים⁷³, ואין עושין בו שושבינות⁷⁴, ואין נותנין ממנו דבר לצדקה, ונותנין אותו לחבר עיר בטובת הנאה⁷⁵. ואין מוציאין⁷⁶ אותו מהארץ לחוץ לארץ, שנאמר: והנחת בשעריך, ונאמר: ואכלו בשעריך ושבעו.

67 תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת כתב-יד עהרפורט. 68 כלומר, העני אינו רשאי לפרוע בו חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"א מהלכות זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"ה (הובא באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) [וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד והערה נוספת נו, ובפ"א מהלכות עבדים הלכה טו והערה

יא. ה"ה לו מעשר בגרין⁴⁷ ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו - יש להפריש מחצה לתנו לו, והחצי מחלקו לכל עני שיעבר בשעור שאמרנו.

(47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה", וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני יותר מכשעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

יב. במה דברים אמורים שאינו נותן לעני אלא פדי שבעו? בשדה⁴⁸; אבל אם היה המעשר בבית - מחלקו לכל העניים אפילו פזית פזית⁴⁹. שאינו מצוה לתן פדי שבעו אלא בשדה, שהרי אינו מוצא שם לקח; שנאמר: ואכלו בשעריך ושבעו⁵⁰.

(48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5). (49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא", וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא שיעור שביעה (משנה-למלך). (50) [ראה למעלה הלכה ז הערה כז, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במתחלק בגורן. אבל עדיין קשה, למה לא נתחייב גם במתחלק בתוך הבית לתת כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו". ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

יג. פאו⁵¹ איש ואשה לבית⁵² - נותנין לאשה תחלה ופוטרינ אותה ואחר כך נותנין לאיש. אב ובנו⁵³, איש וקרובו, שני אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני - נותן לו האחר מעשר עני שלו⁵⁴.

(51) יבמות ק. (52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין, נותנין לאשה תחילה ופוטרינ אותה, מאי קאמר? הכי קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח) נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשתה של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה שאין בשתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה (כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל כך, וכן נראה במאירי שם]. (53) קידושין לב. תוספתא מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. (54) אף-על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא תלקט, לעני ולגר חעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב.), כמו כן מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

יד. שני עניים⁵⁵ שקבלו שדה באריסות⁵⁶ - זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו⁵⁷, וכן חברו מפריש מחלקו ונותן לו.

(55) פאה פ"ה משנה ה. (56) "ופירוש אריסות השותפות בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניינה" (פירוש המשניות).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ב שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(4 כתובות סז, ב. 5) שם: "נאשר יחסרן לו, זו אשה, וכן הוא אומר: אעשה לו עזר כנגדו". (6) במשנה, שם. וראה להלן פ"ח הט"ז. (7) כתובות, שם. (8) שם.

ד. יתום שָׁבָא לְהִשְׁאִי אִשָּׁה⁹ - שוֹכְרִין לוֹ בֵּית¹⁷ וּמַצִּיעִים לוֹ מִטָּה וְכָל כְּלֵי תַשְׁמִישׁוֹ וְאַחֵר כָּף¹⁸ מְשִׁיאִין לוֹ אִשָּׁה.¹⁹

(9) שם.

ה. כֹּא הָעֲנִי וְשָׁאֵל דִּי מַחְסוּרֵי וְאִין יַד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת²⁰ - נּוֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְׁגָּת יְדוּ¹⁰¹. וְכִמְהָ? עַד חֲמִישִׁית²¹ נִכְסָיו - מִצְּנֶה¹¹ מִן הַמִּכְבָּר; וְאַחַד מֵעֲשָׂרָה בְּנִכְסָיו²² - בִּינוּנֵי¹²; פְּחוּת מִכָּאן - עֵינָן רָעָה. וְלַעוֹלָם לֹא יִמְנַע²³ עֲצָמוֹ מִשְׁלִישִׁית הַשְּׁקָל¹³ בְּשָׁנָה, וְכָל הַנּוֹתֵן פְּחוּת²⁴ מִזֶּה - לֹא קָיָם מִצְּנֶה. וְאֶפְלוּ עֲנֵי הַמַּתְפָּרְנִס¹⁴ מִן הַצִּדְקָה - חֵיב לִתֵּן צִדְקָה לְאַחֵר.²⁶

(10) בבא-מציעא לא, ב: "נתון תתן, אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת (אם אי-אפשר לו ליתן מתנה מרובה - רש"י) מניין? תלמוד לומר: נתון תתן" (אור פני מלך). (11) כתובות נ, א. "באושא התקינו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש". וכן הוא ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"א. (12) שנאמר (דברים יד, כב) "עשר תעשר", ולמדו מכאן ב'ספרי' (הובא ב'תוספות' תענית ט. ד"ה עשר) למעשר כספים. (13) בבא-בבא ט, א. (14) גיטין ז, ב.

ו. עֲנִי שָׁאִין מִכִּירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רָעֵב אָנִי, הַאֲכִילוּנִי²⁷ - אֵין בּוֹדְקִין¹⁵ אַחֲרָיו שְׁמָא רַמְאֵי הוּא, אֶלָּא מִפְּרָנְסִין אוֹתוֹ מִיָּד¹⁶. הִיָּה עָרֹם וְאָמַר: פְּסוּנִי - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׁמָא רַמְאֵי הוּא. וְאִם הָיוּ מִכִּירִין אוֹתוֹ - מִכְסִּין אוֹתוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ מִיָּד¹⁷, וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו.³²

(15) בבא-בבא ט, א. (16) שהרי יש לו צער רעב. ונאמר (ישעיה נח, ז) "פרוס לרעב לחמך" - פרוס מיד (שם). (17) "ירושלמי" פאה פ"ח ה"ו. ובבבלי בבא-בבא ט, א: "כי תראה ערום וכסיתו. כשייראה לך", פירושו שאתה מכירו.

ז. מִפְּרָנְסִין וּמִכְסִּין¹⁸ עֲנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת עִם עֲנִי יִשְׂרָאֵל¹⁹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם²⁰. וְעֲנִי הַמְּחִזֵּר עַל הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתָּנָה מִרְבָּה, אֲבָל נּוֹתְנִין לוֹ מִתָּנָה מוֹעֲטָת²¹. וְאֶסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הָעֲנִי שֶׁשָּׁאֵל רִיקָם, וְאֶפְלוּ אֹתָהּ נּוֹתֵן לוֹ גְּרוּגָתָא אַחַת²²; שְׁנָאֲמַר: אֵל יֹשֵׁב דֶּךָ נִכְלָם.³⁸

(18) ברייתא בגיטין סא, א: "מפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל", וכסות בכלל פרנסה (רדב"ז). [וראה פאה פ"ח מ"ז: "לן נותנין לו פרנסת לינה", והיינו מיטה וכסת, כדלהלן בהלכה הסמוכה. ועי' רש"י כתובות מה. ד"ה מפרנסין]. (19) לשון הברייתא בגיטין שם. ומשמע דווקא ביחד עם ישראל, וראה למעלה פ"א ה"ט. (20) ראה שם נט, ב - ש"מפני דרכי שלום" דאורייתא היא. (21) ב"ב שם. וראה בתוספות ד"ה לא, שהמדובר בגבאי צדקה, אבל

קיג]. (69) שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). (70) בכתבי יד תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא שם. וכן הוא להלן בפ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. וראה בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכה כא. (71) כלומר, נותנו לעני אחר בתור חסד, ובלי ציפיה לתשלום גמול. (72) שיידע שאינו מצפה ממנו לתשלום גמול (פאת-השולחן בשם בית-יוסף). ועוד שיידע שלא להוציאו מהארץ לחוצה לארץ, כדלהלן. וראה בהלכות מעשר שני שם, ובהלכות שמיטה ויובל שם. (73) שלא ניתן אלא לצרכו של העני, כנ"ל. (74) שהכוונה שגם חבירו יחזיר לו שושבינות (הלכות זכיה ומתנת שם הלכה ב) ונאף-על-פי שרק במעות הדין כן, ולא בפירות (עיי' שם הלכות ב"ט) - אין זה אלא בעשיר הנותן, אבל עני הנותן אף בפירות דעתו למתנת על-מנת להחזיר, ראה שם הלכה טו והערה נוספת נז]. (75) כלומר, נותנים אותו לרב העיר כמתנה ואין זה בזיון התורה, אבל לשלוח לו צדקה גנאי הוא לו (אור-זרוע שם סימן כו, וראה ברדב"ז והגר"א ביו"ד סימן רנא ס"ק כג). (76) ספרי פר' ראה (לדברים כו, יב).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני. ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו משלישית השקל. ואם בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום. עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים. עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית הכנסת.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִתֵּן צִדְקָה לְעֲנִיִּים², כְּפִי מַה שְּׁרָאוּי לְעֲנִי, אִם הִיָּתָה יַד הַנּוֹתֵן מִשְׁגָּת. שְׁנָאֲמַר: פְּתַח תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ. וְנֹאמַר: וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ גֵר וְתוֹשָׁב³ וְחֵי עִמָּךְ. וְנֹאמַר: וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ.⁴

(2) ראה להלן ה"ז, שמשום דרכי שלום מפרנסים גם עניי גויים עם עניי ישראל. (3) ראה בפ"ג מהל' זכיה ומתנה ה"א, שגם גר תושב מצוה להחיות.

ב. וְכָל הָרוֹאֶה עֲנִי מִבִּקֵּשׁ וְהָעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ וְלֹא נָתַן לוֹ צִדְקָה - עֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנָאֲמַר: לֹא תִאֲמָץ אֶת לִבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיּוֹן.⁷

ג. לְפִי מַה שֶּׁחָסַר הָעֲנִי⁴ אֹתָהּ מִצְוָה לִתֵּן לוֹ: אִם אֵין לוֹ פְּסוּת - מִכְסִּים אוֹתוֹ, אִם אֵין לוֹ כְּלֵי בֵּית - קוֹנִין לוֹ, אִם אֵין לוֹ אִשָּׁה⁵ - מְשִׁיאִין אוֹתוֹ. וְאִם הִיָּתָה אִשָּׁה - מְשִׁיאִין אוֹתָהּ לְאִישׁ⁶. אֶפְלוּ הִיָּה דְרָכָו⁷ שֶׁל זֶה הָעֲנִי לִרְכֹּב עַל הַסּוֹס וְעָבַד רֵץ לְפָנָיו, וְהָעֲנִי וְיָרַד מִנִּכְסָיו - קוֹנִין לוֹ סוֹס לִרְכֹּב עָלָיו וְעָבַד לְרוֹץ לְפָנָיו; שְׁנָאֲמַר: דִּי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ. וּמִצְוָה אֹתָהּ לְהַשְׁלִים חֲסִירוֹנָו⁸, וְאֵין אֹתָהּ מִצְוָה לַעֲשׂוֹר.¹⁶

בצדה (דברים כב, ז). ומה שאמרו שם קי, ב - בזה שכפוחו על כיבוד אב - "שבקוהו", היינו שאינם נענשים עליה כעל שאר מצות-עשה. ומה שאמרו שם "אין בית-דין שלמטה מוזהרין עליה", "מוזהרין" לאו דוקא, אלא "נענשין", כמו שאמרו ב"ירושלמי" שם (תשובות מיימוני לספר קנין סי' רז). אבל שלא בפניו - לא נכמפורש בכתובות מה, א: "מי שהלך למדינת הים כו", בית-דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא כו' דבר אחר". ודבר אחר, היינו צדקה, כמפורש שם]. (40) בבא-בבא, שם.

יא. אדם שזע⁴¹ שהוא נותן צדקה יותר מן הראוי לו, או שמצד לעצמו ונותן לגבאים כדי שלא יתבייש - אסור לתבעו ולגבות ממנו צדקה. וגבאי שמקלימו ושואל ממנו - עתיד להפרע ממנו; שגאמר: ופקדתי על כל לחציו.

(41) בתענית כד, א - אמרו על אלעזר איש בירתא שהיה נותן כל ממונו לצדקה, והיו הגבאים בורחים ממנו שלא יראם. וכן הוא בבבא-בבא, שם, שמי שאינו אמיד - אסור ללוחצו על הצדקה.

יב. אין פוסקין צדקה⁴² על יתומים⁴³ ואפילו לפדיון שבוים, ואף על פי שיש להם קמון הרבה⁴⁴. ואם פסק הדין עליהם כדי לשום להן שם - מתיר⁴⁵. גבאי צדקה⁴⁶ לוקחין מן הנשים ומן העבדים⁴⁷ ומן התינוקות דבר מועט, אבל לא דבר מרבה; שחזקת המרבה גנבה או גזל משל אחרים. וכמה הוא מועט שלהן? הכל לפי עשר הפעלים ועניותן⁴⁸.

(42) בבא-בבא, שם. (43) קטנים, שאינם חייבים במצוות. (44) כן אמרו שם על יתומים של בר מריון, שהיה עשיר גדול. (45) שם. (46) בבא-קמא קט, א. (47) עבדים כנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם (פ"ג מהל' זכיה ומתנה הי"ג). (48) כן הוא בסוגיא שם: "הני (= צמידים ושרשרות זהב) לבני מחווא, דבר מועט נינהו", שבני מחווא היו עשירים, ותכשיטים קטנים אלה הם אצלם דבר מועט.

יג. עני שהוא קרוב⁴⁹ - קודם לכל אדם. עניי בית⁵⁰ קודמין לעניי עירו. עניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת. שגאמר: לאחיף לעניף ולאבליף בארצף.

(49) ב'ספרי' פרשת ראה, על הפסוק (דברים טו, ז) "כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך" - "מאחד אחיך, מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך; באחד שעריך, יושבי עירך קודמין ליושבי עיר אחרת", ועי' 'כסף משנה' ורדב"י. (50) הם המקורבים אליו ובאים תמיד לביתו [ראה אבות פ"א מ"ה]. ונראה שכן פירש רבינו, מה שאמרו בבבא-מציעא ע"א, א: "עניך ועניי עירך, עניך קודמין". ודלא כפירוש רש"י שם.

יד. מי שהלף⁵¹ בסחורה⁵² ופסקו עליו⁵³ אנשי העיר שהלף שם צדקה - הרי זה נותן לעניי אותה העיר⁵⁴. ואם היו רבים⁵⁵ ופסקו עליהן צדקה - נותנין, וקשפאין - מביאין אותה עמהן ומפרנסין בה עניי

לדעת רבינו אף היחיד מחויב (רדב"ז). (22) [ב'ירושלמי' פאה פ"ח ה"ה: "המסבבין על הפתחים אין נזקקין להם לכל דבר. אמר רבי יונה, ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגודן דיליה", ויתכן כי רבינו גורס שם "מן גרוגרת דיליה"].

ח. אין פותחין לעניי²³ העובר ממקום למקום מפני אחד הנמכר בפונדיון²⁴ כשהיו החטים ארבע סאין²⁵ בסלע²⁶. וכבר בארנו²⁷ כל המדות. ואם לן - נותנין לו מצע לישן עליו, וקסת לתן תחת קראשותיו²⁸, ושמן וקטנית²⁹. ואם שבת³⁰ - נותנין לו מזון שלש סעודות, ושמן וקטנית, ודג וירק³¹. ואם היו מפירין אותה³² - נותנין לו לפי כבודו³³.

(23) פאה פ"ח מ"ז. (24) חצי מעה. (25) שהם עשרים וארבעה קבין. (26) שהוא עשרים וארבע מעות, ונמצא קב חטים נמכר במעה, וחצי קב בפונדיון (= חצי מעה). אבל מאחר שהחנווני מנכה שכרו, אינו מוכר בפונדיון אלא ככר של רובע הקב, דהיינו מזון שתי סעודות. ראה למעלה פ"ו ה"ח. (27) [בפ"א מהל' עירובין הלכות יב"ג]. (28) במשנה שם: "לן, נותנים לו פרנסת לינה", ומפרשת הסוגיא בבבא-בבא, שם, שהם מצע וכסת. (29) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 57..) פרנסת לינה, שמן וקטנית. היינו חוץ מפרנסת לינה, שהוא מיטה וכסת כנ"ל, נותנים לו גם שמן וקטנית (תוספתא כפשוטה). (30) במשנה, שם. (31) תוספתא, שם. (32) שהוא עני בן טובים. (33) כתובות סז, ב. ולמדו כן מ"ד מחסורו אשר יחסר לו" (למעלה ה"א).

ט. עני שאינו רוצה³⁴ לקח צדקה - מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה³⁵ או לשם הלואה. ועשיר המרעיב³⁶ את עצמו ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה - אין משיגיחין בו.

(34) כתובות, שם. (35) כלומר, פותחין לו לשם מתנה, ואם אינו רוצה - נותנים לו לשם הלואה (כחכמים שם, ולא כרבי מאיר). (36) שם, כדעת רבי שמעון.

י. מי שאינו רוצה³⁷ לתן צדקה או שיתן³⁸ מעט ממה שראוי לו - בית דין כופין אותו ומפין אותו מפת מדרות עד שיתן מה שאמדרוהו לתן. ויורדין לנכסיו בפניו³⁹ ולוקחין ממנו מה שראוי לו לתן. וממשיגין⁴⁰ על הצדקה, ואפילו בערבי שבתות.

(37) בבא-בבא ח, ב. (38) שם: "רבא אכפיה לרב נתן בר אמי, ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה". אף-על-פי שצדקה היא מצות-עשה שמתן שכרה בצדה (דברים טו, ח"י). וכדעת ה'ירושלמי' בבא-בבא סוף פ"ה, שכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית-דין נענשין עליה, אבל מוזהרים עליה, וכן פסק רבינו בפ"ה מהל' ממרים הט"ו, שיש לבית-דין להכות מכת מרדות על ביוזי אב ואם, ולהעניש כפי מה שראוי, אף-על-פי שגם כיבוד אב ואם, היא מצוה שמתן שכרה בצדה (שמות כ, יב). וכן מפורש בחולין קמא, ב - שהלקו על מצות שילוח הקן, שגם היא מתן שכרה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ג שבט - ספר זרעים - הל' מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 עֵרִים. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר - יִתְּנֶנָּה לְחֶבֶר עִיר⁵⁶,
- 2 וְהוּא מִחֻלְקָה כְּמוֹ שִׁירָאָה לוֹ.
- 3 טו. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר⁵⁷ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת, אוֹ
- 4 תָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכֹּנֶסֶת - יִתְּנוּ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת
- 5 שֶׁהוּא רִגְלִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הִיא רִגְלִיל בְּשָׁנִים - יִתְּנוּ
- 6 לְשָׁנֶיהָ⁵⁹. הָאוֹמֵר תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ
- 7 לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.
- 8 נדר - לא תאחר לשלמו". (5) שאף על פי שאינו יכול
- 9 לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל
- 10 תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן.
- 11 (6) שתנאו קיים. (7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.
- 12 ב. הַמִּתְפִּיס בְּצִדְקָה - חֵיב, כְּשֶׁאֵר הַנְּדָרִים. מִיָּצֵד? ¹⁷
- 13 אָמַר: הָרִי סָלַע זֶה פָּזוּ - הָרִי זֶה צִדְקָה. הַמִּפְרִישׁ
- 14 סָלַע וְאָמַר: הָרִי זֶה צִדְקָה, וְלִקְחָה סָלַע שְׁנֵיהָ וְאָמַר:
- 15 זֶה - הָרִי שְׁנֵיהָ צִדְקָה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ⁸.
- 16 (8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם:
- 17 "אם תמצוי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.
- 18 ג. הַנּוֹדֵר צִדְקָה וְלֹא יָדַע כִּמָּה נָדַר - יִתֵּן עַד שִׁיאֲמַר
- 19 לֹא לָקֹךְ נִתְּכֻנְתִּי⁹.
- 20 (9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר:
- 21 "פרשתי (נדרתי זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא
- 22 מביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי", והוא הדין לנודרי
- 23 צדקה.
- 24 ד. אֶחָד הָאוֹמֵר 'סָלַע זֶה צִדְקָה', אוֹ הָאוֹמֵר 'הָרִי
- 25 עָלַי סָלַע לְצִדְקָה' וְהַפְרִישׁוּ, אִם רָצָה לְשַׁנּוֹתוֹ
- 26 בְּאַחֵר¹⁰ - מֵתָר. וְאִם מִשְׁהִיגֵעַ לֵיד הַגִּבְעָי - אֲסוּר
- 27 לְשַׁנּוֹתוֹ. וְאִם רָצוּ הַגִּבְעָאִים לְצַרְהָ¹¹ הַמַּעוֹת וְלַעֲשׂוֹתָן
- 28 דִּינָרִין - אֵינָן רְשָׁאִין¹²; אֲלֹא אִם אֵין שָׁם עֲנִיִּים
- 29 לְחֻלְקָה - מְצָרְפִין לְאַחֵרִים, אֲבָל לֹא לְעַצְמָן¹³.
- 30 (10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל
- 31 לשנותו למצוה אחרת אסור. (11) "גבאי צדקה שאין להם
- 32 עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים
- 33 מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (12) שמא
- 34 יחסרו, ולפירוש רש"י שמא יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר.
- 35 (13) שמא יחשדו שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול.
- 36 ה. הִיא לְעֲנִיִּים הֵנָּה בְּעֶכֶב הַמַּעוֹת בְּיַד הַגִּבְעָי כְּדִי
- 37 לְעַשׂוֹת¹⁴ לְאַחֵרִים לָתֵן - הָרִי אוֹתוֹ הַגִּבְעָי מֵתָר
- 38 לְלוֹת אוֹתָם הַמַּעוֹת שֶׁל עֲנִיִּים וּפּוֹרֵעַ; שֶׁהַצִּדְקָה
- 39 אֵינָה כְּהִקְדָּשׁ שֶׁאֲסוּר לְהַנּוֹת בּוֹ.
- 40 (14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.
- 41 ו. מִי שֶׁהִתְנַדֵּב מְנוּרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכֹּנֶסֶת - אֲסוּר
- 42 לְשַׁנּוֹתָהּ. וְאִם לְדַבֵּר מְצוּה - מֵתָר לְשַׁנּוֹתָהּ¹⁵, אָף עַל
- 43 פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֻלָּה מְעֻלָּה, אֲלֹא אוֹמְרִים:
- 44 זֶה הַמְנוּרָה אוֹ נֵר שֶׁל פְּלוּנִי. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם
- 45 הַבְּעָלִים מְעֻלָּה - מֵתָר לְשַׁנּוֹתָהּ אֲפִלּוּ לְדַבֵּר
- 46 הִרְשוּת¹⁶.
- 47 (15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות.
- 48 (16) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילמא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות.
- 49 ז. כִּמָּה דְּכָרִים וְאִמּוֹרִים? בְּשִׁהִיָּה הַמִּתְנַדֵּב יִשְׂרָאֵל;

1 עֵרִים. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עִיר - יִתְּנֶנָּה לְחֶבֶר עִיר⁵⁶,

2 וְהוּא מִחֻלְקָה כְּמוֹ שִׁירָאָה לוֹ.

3 (51) מגילה כז, א. (52) [כלומר, לשיבת עראי ולא לשיבת קבע (ראה בפ"ה מהל' מלכים ה"ח), שאם דעתו להשתקע שם, חייב הוא בכל הצדקות שבעיר ההיא לעניי אותה העיר, כמפורש בשו"ע יו"ד סי' רנו ס"ה, ועי' ב'חושן משפט' סי' קסג ס"ב, וראה להלן]. (53) [אף-על-פי שמן הדין אי-אפשר לפסוק עליו כל זמן שלא ישב שם שלשה חדשים לפחות, להלן פ"ט ה"ב]. (54) שכיון שכר פסקו עליו והוא יחיד, בטל הוא לגבי אותה העיר, ואינו יכול לתבוע מהם בחזרה ולהביא לעניי עירו, כמו ברבים להלן. (55) היינו רוב אנשי אותה העיר (רדב"ז). (56) לתלמיד-חכם המתעסק בצרכי ציבור (רש"י שם).

3 טו. הָאוֹמֵר: תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר⁵⁷ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת, אוֹ

4 תָּנוּ סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכֹּנֶסֶת - יִתְּנוּ לְבֵית הַכֹּנֶסֶת

5 שֶׁהוּא רִגְלִיל בּוֹ⁵⁸. וְאִם הִיא רִגְלִיל בְּשָׁנִים - יִתְּנוּ

6 לְשָׁנֶיהָ⁵⁹. הָאוֹמֵר תָּנוּ מֵאֲתִים דִּינָרִין לְעֲנִיִּים - יִתְּנוּ

7 לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר⁶⁰.

(57) תוספתא בבא-קמא פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 370..). (58) בעיר שהוא דר שם (שו"ע יו"ד סי' רנח ס"ד). (59) חצי לזה וחצי לזה (רדב"ז וש"ך שם סק"ו). ובספר-תורה יקראו בו אלו זמן מה ואלו זמן מה (רדב"ז). (60) שהוא דר בה (שו"ע יו"ד שם ס"ה). שכיון שאמר סתם "לעניים", ודאי שאין דעתו לעניים קרובים בלבד ולא לאחרים (רדב"ז).

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדרים, והמתפס בצדקה הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לבדק הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאם מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

8 א. הַצִּדְקָה הָרִי הִיא בְּכָלֵל הַנְּדָרִים. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר:

9 הָרִי עָלַי²⁵ סָלַע לְצִדְקָה, אוֹ הָרִי סָלַע זֶה³ צִדְקָה - חֵיב

10 לְתַנּוּ לְעֲנִיִּים מִיָּד. וְאִם אַחֵר - עֶבֶר בְּכָל תַּאֲחָרִי;

11 שֶׁהָרִי בְּיָדוֹ לָתֵן מִיָּד, וְעֲנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אֵין שָׁם

12 עֲנִיִּים - מִפְּרִישׁ וּמִנִּיחָ⁵ עַד שִׁימְצָא עֲנִיִּים. וְאִם

13 הִתְּנָה שְׁלֹא יִתֵּן עַד שִׁימְצָא עֲנִי - אֵינוֹ צָרִיךְ

14 לְהַפְרִישׁ⁶. וְכֵן אִם הִתְּנָה בְּשַׁעֲה שְׁנֹדֵר בְּצִדְקָה אוֹ

15 הַתְּנִיב אוֹתוֹ שִׁיְהִי הַגִּבְעָאִין רְשָׁאִין לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְצַרְפָּהּ

16 בְּזָהָב⁷ - הָרִי אֵלּוֹ מִתְּרִין.

(2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (4) "כי תדור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במעשה של איפרא הורמיו אמו של שבור מלכא. אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישברו. (27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימוה, כתב שבמעוה המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישאל רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל".

י. פדיון שבויים קודם²⁸ לפרנסת עניים ולכסותן. ואין לה מצוה גדולה בפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערים ועומד בסכנת נפשות²⁹. והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך, ועל לא תעמד על דם רעך³⁰, ועל לא ירדנו בפרך לעיניך³¹. ובטל מצות פתח תפתח את ירך לו, ומצות וחי אחיד עמך, ואהבת לרעך כמוך³², והצל לקחים למות, והרבה דברים פאולו³³. ואין לה מצוה רבה בפדיון שבויים.

(28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (30) שעומד בסכנת נפשות. (31) כי בשבי מעבדים אותו בעבודת פרך. (32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

יא. אנשי העיר שגבו מעות לבגן בית הכנסת, ובא להן דבר מצוה³⁴ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים וקורות - לא ימכרום לדבר מצוה, אלא לפדיון שבויים. אף על פי שהביאו את האבנים וגדרו³⁵, ואת הקורות ופסלום, והתקינו הכל לבגן - מוכרין הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו - לא ימכרו את בית הכנסת³⁶, אלא יגבו לפדיון מן הצבור.

(34) שם ג: "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמא יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זוזי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". (35) [אולי צריך להיות "וגרורם", כעין "ופסלום" שלהלן]. (36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התיירו למכרו לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

יב. אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן³⁷, מפני תקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם³⁸. ואין מבריהין את השבויים, מפני תקון

אבל אם היה עובד פוכבים ומזלות - אסור לשנותה אפילו לדבר מצוה עד שישתקע שם בעליה מעליה¹⁷; שמא יאמר העובד פוכבים ומזלות: הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו לעצמן.

(17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.

ח. עובד פוכבים ומזלות שהתנדב לבדק הבית - אין מקבלין ממנו לכתחילה; ואם לקחו ממנו - אין מחזירין לו¹⁸. היה הדבר מסים, כגון קורה או אבן - מחזירין לו, כדי שלא יהא להן דבר מסים במקדש; שגאמר: לא לכם ולנו וגומר¹⁹. אבל לבית הכנסת - מקבלין מהן לכתחילה²⁰. והוא שיאמר: כדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר - טעון גניזה, שמא לבו לשמים²¹. ואין מקבילים מהם לחומת ירושלים²² ולא לאמת המים שבה; שגאמר: ולכם אין חלק וזכרון בירושלים²³.

(18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבילים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (19) "לבנות בית לאלוקינו". (20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בברייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתי וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמא בלבו לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. (21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (22) וברור הדבר כי דינם כדין בדק הבית, שלכתחילה אין מקבילים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזיכרון בירושלים".

ט. אסור לישראל²⁴ לטל צדקה מן העובדי פוכבים ומזלות בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול לטלה מן העובדי פוכבים ומזלות בצניעה - הרי זה מתר. ומלך או שר²⁵ מן העובדי פוכבים ומזלות ששליח ממוץ לישראל לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום מלכותו²⁶; אלא נוטלין ממנו, ונותן לעניי עובדי פוכבים ומזלות בסתר, כדי שלא ישמע המלך²⁷.

(24) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתווי (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (25) שם.

יז. הָיוּ לִפְנֵינוּ עֲנִיִּים הִרְבָּה אוֹ שְׁבוּיִים הִרְבָּה, וְאֵין
בִּפְנֵי פְדֵי לִפְרָנָס אוֹ פְדֵי לְכִסּוֹת אוֹ פְדֵי לְפָדוֹת אֶת
בָּלֶן - מְקַדִּימִין אֶת הַפֶּהֶן לְלֹוִי, וְלֹוִי לְיִשְׂרָאֵל,
וְיִשְׂרָאֵל לְחֻלָּל⁴⁸, וְחֻלָּל לְשִׁתּוּקִי⁴⁹, וּשְׁתּוּקִי
לְאֶסּוּפִי⁵⁰, וְאֶסּוּפִי לְמִמּוֹר⁵¹, וּמִמּוֹר לְנִתְיָן⁵², וְנִתְיָן
לְגֵר, שֶׁהַנִּתְיָן גָּדֵל עִמָּנוּ בְּקִדְשָׁה⁵³. וְגֵר קוֹדֵם לְעֶבֶד
מִשְׁחָרָר, לְפִי שֶׁהִיא בְּכָלֵל אֲרוּר⁵⁴.

(48) חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא גרושה, חללה זוונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושתי הקדימות שלאחריה: חלל לשתוקי ושתוקי לאסופי, לא נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה". (49) "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי". (50) שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו. (51) "לפי שהממזר ודאי והאחרים (=השתוקי והאסופי) ספק". (52) נתין הוא מן הגבועונים שנתנם יהושע לחוטבי עצים ושואבי מים ודוד גזר עליהם ואסרם לבוא בקהל ישראל. והטעם מבואר בברייתא הוריות שם: "זה בא מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". (53) שהרי אבות אבותיו נתגייירו. (54) לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד הוא בכלל ארור, שנאמר "ארור כנען, עבד עבדים יהיה לאחיר".

יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁוִין
בְּחֻמָּה; אֲבָל אִם הָיָה פֶּהֶן גָּדוֹל⁵⁵ עִם הָאָרֶץ וּמִמּוֹר
תִּלְמִיד חֻמָּה⁵⁶ - תִּלְמִיד חֻמָּה קוֹדֵם. וְכָל הַגָּדוֹל
בְּחֻמָּה⁵⁷ - קוֹדֵם אֶת חֻבְרוֹ. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן רַבּוֹ
אוֹ אֶבְיוֹ, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁם גָּדוֹל מֵהֶן בְּחֻמָּה -
רַבּוֹ אוֹ אֶבְיוֹ שֶׁהוּא תִלְמִיד חֻמָּה⁵⁸ קוֹדֵם לָזֶה שֶׁהוּא
גָּדוֹל מֵהֶם בְּחֻמָּה.

(55) שהוא קודם לכהן הדיוט. (56) כן הוא במשנה שם. וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא. (57) כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר הרים (=חריף) הי מיניהו עדיף". (58) שבאופן זה הוא קודם אפילו לרבו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שבכל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה. ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאים לפרוש זה מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים אותו למכור.

א. כָּל עִיר שֵׁשׁ בָּהּ יִשְׂרָאֵל - חִיבִין לְהַעֲמִיד² מֵהֶם
גְּבָאֵי צִדְקָה, אֲנָשִׁים יְדוּעִים³ וְנֶאֱמָנִים⁴, שֶׁהִיוּ

הָעוֹלָם³⁹, שֶׁלֹא יִהְיוּ הָאוֹיְבִים מְכַבִּידִין עֲלֵיהֶן⁴⁰ אֶת
הָעַל וּמַרְבִּים בְּשִׁמְיָתָן.

(37) ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. (38) כפי הלשון השנייה שם: "דלא ליגרבו ולייתו טפ". ולא משום דוחק הציבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו. וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה אותה אלא בכדי דמיה. (39) כדעת תנא קמא ואפילו אם אין כאן אלא שבו אחד. (40) היינו על שבויים אחרים.

יג. מִי שֶׁמְכַר עַצְמוֹ וּבָנָיו לְעֹבְדֵי פוֹכְכִים וּמִזְלוֹת,
אוֹ שֶׁלֹוֹה מֵהֶן וְשָׁבוּ אוֹתָן אוֹ אֶסְרוּהוּ בְּהִלּוּאָתָן:
פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - מִצְוָה לְפָדוֹתָן, שְׁלִישִׁית -
אֵין פּוֹדִין אוֹתָן. אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַבָּנִים לְאַחַר מִיתַת
אֲבִיהֶן⁴¹. וְאִם בְּקִשּׁוֹהוּ לְהַרְגוֹ - פּוֹדִין אוֹתוֹ מִיָּדָם
אֲפִלּוּ אַחֵר פְּמָה פְּעָמִים.

(41) שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי אביהם, הוא שומר עליהם.

יד. עֶבֶד שֶׁנִּשְׁבָּה⁴², הוֹאִיל וְטָבֵל⁴³ לְשֵׁם עֲבֹדוֹת
וְקָבַל עָלָיו מִצְוֹת - פּוֹדִין אוֹתוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבָּה.
וְשָׁבוּ שֶׁהִמִּיר לְעֲבֹדַת פוֹכְכִים וּמִזְלוֹת, וְאֲפִלּוּ
לְמִצְוָה אַחַת, כְּגוֹן שֶׁהִיא אוֹכֵל נְבִלָה לְהַכְעִיס
וּכְיוּצָא בּוֹ - אֶסּוֹר לְפָדוֹתוֹ⁴⁴.

(42) שם לו: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה לפדות את העבדים". (43) לאחר שמל. (44) שהוא אפיקורוס, ומצוה להרגו.

טו. הָאִשָּׁה קוֹדֶמֶת לְאִישׁ לְהַאֲכִיל⁴⁵ וּלְכַסּוֹת
וּלְהוֹצִיא מִבֵּית הַשָּׁבִי; מִפְּנֵי שֶׁהָאִישׁ דִּרְכוֹ לְחַזֵּר,
לֹא הָאִשָּׁה, וּבִשְׁתֵּה מִרְבָּה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּשָׁבִיָּה
וְנִתְבָּעוּ שְׁנֵיהֶן לְדַבֵּר עֲבָרָה⁴⁶ - הָאִישׁ קוֹדֵם לְפָדוֹת,
לְפִי שֶׁאֵין דִּרְכוֹ לָקוּ.

(45) שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי". ובברייתא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז האיש קודם. (46) במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

טז. יְתוֹם וְיִתְוָמָה שֶׁבָּאוּ לְהִשְׁאִי אוֹתָן - מְשִׁיאִין
הָאִשָּׁה קֹדֶם לְאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁבִשְׁתֵּהָ שֶׁל אִשָּׁה מִרְבָּה.
וְלֹא יִפְתָּחָהּ לָהּ מִמֶּשְׁקָל שֶׁשָּׂה דִּינָרִים וּרְבִיעֵ דִּינָר⁴⁷
שֶׁל פֶּסֶף טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בִּפְנֵי שֶׁל צִדְקָה - נוֹתְנִין
לָהּ לְפִי כְבוֹדָה.

(47) "ולא יפתחו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים דינרים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 לְהַאֲמִין¹⁵ לְאַחַד הַמַּעוֹת שֶׁל קֶפֶה. וְאִינֶה נִחְלָקֶת
26 אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה¹⁶, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּדִינִי מִמּוֹנוֹת, שְׁנוֹתָנִים
27 לְכָל אֶחָד דֵּי מַחְסוּרוֹ לְשִׁבְתָּ. וְהַתְּמַחוּי נִגְבָּה
28 בְּשִׁלְשָׁה, שְׂאִינוּ דָּבָר קָצוּב¹⁷, וּמִתְחַלֵּק בְּשִׁלְשָׁה.

14 בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע
כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם).
15 שם. 16 שם. 17 כן הוא בברייתא שם: "תמחוי
נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים",
וכפירוש התוספות שם.

ו. הַתְּמַחוּי¹⁸ נִגְבָּה בְּכָל יוֹם, וְהַקֶּפֶה - מִמַּעַרְב שִׁבְתָּ
לְמַעַרְב שִׁבְתָּ. וְהַתְּמַחוּי - לְעֵנְי עוֹלָם, וְהַקֶּפֶה לְעֵנְי
אֹתָהּ הָעִיר בְּלָבָד.

18 שם.

ז. רְשָׁאִין בְּנֵי הָעִיר¹⁹ לַעֲשׂוֹת קֶפֶה תְּמַחוּי, וְתְּמַחוּי
קֶפֶה, וּלְשִׁנוֹתָן לְכָל מֶה שִׁיִּרְצוּ מִצָּרְכֵי צְבוּר²⁰, וְאִף
עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְנוּ כֵּן בְּשַׁעֲרָה שְׂגוּבָה. וְאִם הָיָה
בְּמִדְיָנָה²¹ חֶכֶם גְּדוֹל, שֶׁהִפְלִי גוֹבִין עַל דַּעְתוֹ²² וְהוּא
יִחְלַק לְעֵנְיִים כְּפִי מֶה שִׁיִּרְאָה - הֲרִי זֶה רְשָׁאִי
לְשִׁנוֹתָן לְכָל מֶה שִׁיִּרְאָה לוֹ מִצָּרְכֵי צְבוּר.

19 שם. 20 לדעת רבינו תם (בתוספות שם ד"ה
ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות.
21 (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב).
22 בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

ח. גִּבְאֵי צִדְקָה אֵין רְשָׁאִין לְפָרֵשׁ²³ זֶה מִזֶּה בְּשׁוּק,
אֶלָּא כְּדִי שִׁיְהִיָּה זֶה פּוֹרֵשׁ לְשַׁעַר וְזֶה פּוֹרֵשׁ לְחֲנוּת
וְגוֹבִין²⁴.

23 שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחיד, דעתו לגנוב (רש"י
שם). 24 ובלבד שיאמרו שניהם כאחד (שם).

ט. מִצָּא הַגִּבְאֵי מַעוֹת בְּשׁוּק²⁵ - לֹא יִתְּנֶם לְתוֹךְ
כִּיסוֹ²⁶, אֶלָּא לְתוֹךְ אֲרֻנְקִי שֶׁל צִדְקָה, וּכְשִׁיגִיעַ לְבִיתוֹ
יִטְלֶם.

25 גמרא שם. 26 שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא
גונב (רש"י שם).

י. הָיָה הַגִּבְאֵי נוֹשֶׂה²⁷ בְּחִבְרוֹ מִנֶּה, וּפָרְעוּ בְּשׁוּק -
לֹא יִתְּנֶם לְתוֹךְ כִּיסוֹ²⁸, אֶלָּא לְתוֹךְ אֲרֻנְקִי שֶׁל צִדְקָה,
וּכְשִׁיגִיעַ לְבִיתוֹ יִטְלֶם. וְלֹא יִמְנֶה מַעוֹת הַקֶּפֶה שְׁנִים
שְׁנִים²⁹, אֶלָּא אֶחָד אֶחָד, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד³⁰; שְׁנֵאמַר:
וְהֵייתֶם נָקִים מִי וּמִיִּשְׂרָאֵל³¹.

27 גמרא שם. 28 משום חדש, כנ"ל. 29 שם.
30 שלא יאמרו: שתיים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת
(רש"י שם). 31 יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

יא. גִּבְאֵי צִדְקָה שְׂאִין לָהֶם עֲנִיִּים לְחַלֵּק³² - מִצָּרְפִּין
הַמַּעוֹת דִּינָרִין³³ לְאַחֲרִים, אֶבֶל לֹא לְעַצְמָן³⁴. גִּבְאֵי

1 מַחְזִירִין עַל הָעָם מִמַּעַרְב שִׁבְתָּ לְמַעַרְב שִׁבְתָּ³⁵ וְלֹקְחִין
2 מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֶה שֶׁהוּא רָאוי לְתֵן וּדְבָר הַקָּצוּב
3 עָלָיו. וְהֵן מִחְלָקִין הַמַּעוֹת מִמַּעַרְב שִׁבְתָּ לְמַעַרְב שִׁבְתָּ,
4 וְנוֹתְנִין לְכָל עֲנִי וְעֲנִי מִזִּינוֹת הַמִּסְפִּיקִין לְשִׁבְעָה
5 יָמִים. וְזֶה הִיא הַנִּקְרָאת קֶפֶה.

2 סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו'
וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדור בתוכה".
3 בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי
הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו'
תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו
עליך, לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך).
4 בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה,
אלא-אם-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש:
נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"י הלכה ח).
5 שם ח:

ב. וְכֵן מִמַּעֲמִידִין גִּבְאִין שְׁלֹקְחִין בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִכָּל
חֲצֵר וְחֲצֵר פֶּת וּמִיָּנִי מֵאֶבֶל אוֹ פְּרוֹת אוֹ מַעוֹת מִמִּי
שֶׁמִּתְנַבֵּב לְפִי שַׁעֲרָה, וּמִחְלָקִין אֶת הַגְּבוּי לְמַעַרְב בֵּין
הָעֲנִיִּים, וְנוֹתְנִין לְכָל עֲנִי מִמֶּנּוּ פְּרָסָת יוֹמוֹ. וְזֶה
הַנִּקְרָא תְּמַחוּי³⁶.

6 שם.

ג. מַעוֹלָם לֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֶהֱל מִיִּשְׂרָאֵל
שְׂאִין לָהֶן קֶפֶה שֶׁל צִדְקָה; אֶבֶל תְּמַחוּי - יֵשׁ
מִקּוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ בוֹ, וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שֶׁלֹּא נִהְגּוּ בוֹ.
וְהַמְנֵהֶג הַפְּשוּט הַיּוֹם, שִׁיְהִי גִבְאֵי הַקֶּפֶה מַחְזִירִין
בְּכָל יוֹם וּמִחְלָקִין מִמַּעַרְב שִׁבְתָּ לְמַעַרְב שִׁבְתָּ³⁷.

7 כן נראה בסנהדרין שם, שעיר שאין בה קופה של צדקה
אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור
פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרדב"ז). ועיין להלן
הלכה יב. 8 שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה,
כמבואר להלן הלכה ז (רדב"ז).

ד. בַּתְּעִנִּיּוֹת מִחְלָקִים מִזִּינוֹת לְעֵנְיִים. וְכָל תְּעִנִּי
שְׂאֵכְלוֹ הָעָם וְלָנוּ וְלֹא חִלְקוּ צִדְקָה לְעֵנְיִים - הֲרִי
אֵלוּ כְּשׁוּפְכֵי דָמִים³⁸, וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמַר בַּקֶּבֶלָה: צִדֵּק
לָלִין פֶּה, וְעֵתָה מְרַצְחִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
בְּשִׁלְשָׁל נָתְנוּ לָהֶן הַפֶּת³⁹ וְהַפְּרוֹת שְׂאוֹכִלִים בָּהֶם
הַפֶּת, כְּגוֹן תְּמָרִים וְעֵצִים⁴⁰; אֶבֶל אִם אֲחֵרוֹ הַמַּעוֹת
אוֹ הַחֲטִים⁴¹ - אֵינֶן כְּשׁוּפְכֵי דָמִים.

9 סנהדרין לה. 10 שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו
על כך (רש"י שם). 11 שם. 12 שם. שהם דברים
המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים
אחרים. 13 שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם
אחרי התענית.

ה. הַקֶּפֶה אִינֶה נִגְבִּית אֶלָּא בְּשְׁנֵים⁴², שְׂאִין עוֹשִׂים
שְׂרָרָה עַל הַצְּבוּר בְּמִמּוֹן פְּחוֹת מְשֻׁנִּים. וּמִתָּר

פרוטה) שאינם עושים. (44 שם. 45) כיון שבעת
הנתינה אין לו מאתים וזו. (46) משנה שם. (47) שהוא
חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר
ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל
חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו
בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי
רבינו בנויים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב
לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה
בפי"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק
באשה ולא בחוב]. (48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק
מהם (ט"ז ביו"ד סימן רנג ס"ק ג).

יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו
כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו⁴⁹ למכור את
ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן
לו⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתייה⁵¹
ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף
וכלי זהב כגון מגדרת⁵² או עלי⁵³ וכיוצא בהן -
מוכרין ולוקח פחות מהן⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵?
קדם שניגיע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שגבה
הצדקה⁵⁷ - מחיבים אותו למכור כליו ולקח אחרים
פחותין מהם ואחר כך יטל.

(49) פאה שם משנה ח. (50) שהרי אדרבה, אם אין לו,
שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה
פ"ז הלכות ג-ד). (51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון
שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם,
והם מאוסים עליו (כתובת סח.). (52) שמגרדים בה
במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגרדת פשוטה מאוסה.
(53) לכתוש בו חטים. ואף בו אין טענת מיאוס. (54) שם.
(55) שם, לדעת רב פפא. (56) אלא הוא מתפרנס מן
היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחייבין אותו למכור כליו
אלא יטול. (57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא
לידי גבאי. וכן פירש הר"ף שם.

טו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר⁵⁸ ותמו לו המעות
בדרך ואין לו עתה מה יאכל - הרי זה מתר לקח
לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה.
ולכשיגיע לביתו - אינו חייב לשלם⁵⁹, שהרי עני היה
באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר,
שאינו חייב לשלם.

(58) פאה פ"ה משנה ד. (59) שם, כחכמים.

טז. מי שהיה לו⁶⁰ בתיים⁶¹ שדות וכרמים⁶², ואם
מוכרין⁶³ בימי הגשמים מוכרין בזול⁶⁴, ואם הניחין עד
ימות החמה מוכרין בשוה⁶⁵ - אין מחיבין אותו
למכור⁶⁶, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי
דמיה⁶⁷, ולא ידחק עצמו וימכור שלא בזמן מכירה.

(60) ברייתא בבבא קמא ז. לפי דעת הר"ף שם (כסף-
משנה). (61) שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו
למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ח, ראה למעלה

1 תמחוי³⁵ שאין להם עניים לחלק - מוכרים לאחרים,
2 ואין מוכרים לעצמם. ואין מחשבים בצדקה³⁶ עם
3 גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברים; שנאמר: אך
4 לא יחשוב אתם הפסך הנפתן על ידם, כי באמונה הם
5 עושים.

(32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים,
שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן
יחדשם שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם
ט. כלומר, אין מבקשים מהם דין-וחשבון מהכספים
שחילקו.

6 יב. מי שישב במדינה³⁷ שלשים יום - פופין אותו
7 לתן צדקה לקפה עם פני המדינה. יושב שם שלשה
8 חדשים - פופין אותו לתן התמחוי. יושב שם ששה
9 חדשים - פופין אותו לתן צדקה בפסות שממכסים
10 בה ענני העיר³⁸. יושב שם תשעה חדשים - פופין
11 אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים,
12 ועושין להם כל צרכי קבורה.

(37) כן הוא שם ח. לפי כתבי-יב מינכן וכתב-יד פריז
"שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא
מהר"ק שורש יז (ראה ברדב"ז) בשם שני ספרים בגמרא
שם. וכן הוא ברי"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה
פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים
יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם
בזה מפני שהקופה מוכרחת יותר מן התמחוי, שאין לך
מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה
למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם
כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה
הלכה ז].

13 יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל
14 מן התמחוי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות -
15 לא יטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים וזו⁴², אף על
16 פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים
17 זו ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא יטל לקט
18 שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר,
19 אפלו אלה⁴⁴ נותנין לו בפאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵.
20 היו בידו⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו
21 ממשפנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא
מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחוי שיחלקו בכל יום
(פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש
סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארים, שתי סעודות
בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה
אחת ביום, וסעודת מוצאי-שבת לא יצטרך אליה בשביל
שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של
שבת (פירוש המשניות). (42) שם משנה ח. (43) נוסף
לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם
בירושלמי שחמשים העושים (ריוח) טובים מן מאתים (חסר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושידחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

- 16 א. חיבין אנו להזהר במצות צדקה יותר מפל מצות
- 17 עשה.² שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו³;
- 18 שנאמר: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בני
- 19 לעשות צדקה.⁴ ואין פסא ישראל מתפונן ודת
- 20 האמת עומדת אלא בצדקה; שנאמר: בצדקה
- 21 תפונני. ואין ישראל נגאלין⁵ אלא בצדקה; שנאמר:
- 22 ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושבי בצדקה".

וציינו המפרשים למקורו מהגמרא (שבת קלט, א.) ששם נכתב "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה כו", ובכת"י פריז הגירסא היא "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן משמע מהפסוק "ציון במשפט תפדה", היינו שירושלים היא הנפדית.

ויש לומר שהגירסא שהיתה מצוייה אצל הרמב"ם היא "אין ירושלים נפדה אלא במשפט", ולכן בנוגע למעלת הצדקה כתב "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה" כפשט הכתוב שירושלים שהיא ציון היא הנפדית במשפט, אבל שבי' (ישראל) יהיו נפדין בצדקה.

(על"פ יין מלכות' ספר זרעים סימן ט')

(2) שהרי שקולה צדקה כנגד כל המצוות, כמפורש בבבא בתרא ט, א. ('אור פני מלך'). (3) [הרמב"ם בסוף דרשתו לקהלת, הביא: "לצדיק זרע אברהם". וכן הלשון ב'מדרש הגדול' פרשת לך-לך (בראשית יז, ז), ראה ב'אור פני מלך']. (4) יבמות עט, א: "שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים כו' דכתיב למען אשר יצוה את בניו וגו'". (5) הוא מלכות. ראה במלכים-א ח, כה; י, ט. (6) שבת קלט, א: "אמר עולא, אין ירושלים נפדה אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". ונראה שרבינו גורס שם אין ישראל נפדה (הגר"י פיק שם) [ובסנהדרין צח. לפי כת"י פריז "אין ירושלים נפדה אלא במשפט". וכן נכון לפי הפסוק "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה"].

- 23 ב. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה⁷, ואין דבר רע
- 24 ולא הֵזק נגלל בשביל הצדקה; שנאמר: והיה
- 25 מעשה הצדקה שלום⁸. פל המרחם - מרחמין
- 26 עליו⁹; שנאמר: ונתן לך רחמים ורחמך והרבה. וכל
- 27 מי שהוא אכזרי ואינו מרחם - יש לחוש ליחסו¹⁰;
- 28 שאין האכזריות מצויה אלא בעובדי כוכבים
- 29 ומזלות, שנאמר: אכזרי המה ולא ירחמו. וכל
- 30 ישראל והנלוה עליהם - פאחים הם, שנאמר: בנים
- 31 אתם לי אלהיכם; ואם לא ירחם האח על האח -

הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). ושנים יותר ממאתיים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא (62) שם, לפי נוסחת הרי"ף, ולכן הסמיך רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשירי שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). (63) כדעת רבה (שם ז:). (64) לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). (65) לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). (66) ולהפסיד. (67) כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלימו לו במעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. ובדעת הרי"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיוכל למכור נכסיו בחצי המחיר.

- 1 יז. היו שאר האדם לוקחין ביקר, והוא אינו מוצא
- 2 שיקח ממנו אלא בזול מפני שהוא דחוק וטרוד -
- 3 אין מחיבין אותו למכור⁶⁸, אלא אוכל מעשר עני
- 4 והולך עד שיקמר בשוה וידעו הפל שאינו דחוק
- 5 למכור.

(68) כנוסחת הרי"ף שם: "אי דזול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדיהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בששוים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידיד דעייל ונפיק אזוזי זלא ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולו השדות - לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

- 6 יח. עני שגבו לו⁶⁹ כדי להשלים מחסורו והותירו
- 7 על מה שהוא צריך - הרי המותר שלו. מותר עניים
- 8 - לעניים. מותר שבויים - לשבויים. מותר שבוי -
- 9 לאותו שבוי. מותר מתים⁷⁰ - למתים⁷¹. מותר המת⁷²
- 10 - ליורשין⁷³.

(69) שקלים פ"ב משנה ה. (70) שגבו לצורך מת סתם והותירו. (71) לקבורת אחרים. (72) גבו לצורך קבורת מת זה והותירו. (73) משנה שם, כדעת תנא-קמא.

- 11 יט. עני שנתן פרוטה⁷⁴ לתמחוי או פרוטה לקפה -
- 12 מקבליים ממנו; ואם לא נתן - אין מחיבין אותו
- 13 לתן⁷⁵. נתנו לו בגדים חדשים והחזיר להן את
- 14 השחקין⁷⁶ - מקבלין ממנו; ואם לא נתן - אין
- 15 מחיבין אותו לתן.

(74) תוספתא פאה פ"ד. (75) שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך יו"ד סימן רנ"ג ס"ק יא). (76) הבגדים הישנים שנשחקו.

פרק עשירי

(1) יבאר שחייבין אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצוות. ודין המעלים עיניו מן הצדקה או הנותנה בסבר

נפש איש עשרו, ורש לא שמע גערה". וראה ב'כד הקמח' אור צדקה.

ו. הכופה¹⁶ אחרים לתן צדקה ומעשה אותן - שָׁכְרוּ גדול מְשַׁכֵּר הנותן¹⁷; שְׁנֵאמֶר: וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה שְׁלוֹם¹⁸. וְעַל גִּבְיָא צְדָקָה וּכְיוּצָא בָהֶם אוֹמֵר: וּמַצְדִּיקֵי הַרְבִּים כְּפֹכְכִים¹⁹.

(16) בבא-בבא ט, א. (17) כלומר, אפילו מהנותן צדקה ברצונו, שלא בכפייה (ט"ז יו"ד סי' רמט ס"ק ב). (18) ואילו בעבודת הצדקה, כלומר, בנתינתה, לא נאמר אלא "השקט ובטח", ושלוש גדול מהם (מהרש"א שם). (19) שם ח, ב.

ז. שְׁמִנָה מַעֲלוֹת יֵשׁ בַּצְדָּקָה זֶה לְמַעַלָּה מִזֶּה: מַעַלָּה גְדוֹלָה שְׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה - זֶה הַמַּחְזִיק בְּיָד יִשְׂרָאֵל שְׁמֶךָ וְנוֹתֵן לוֹ מִתְּנָה אוֹ הַלְוָה, אוֹ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שְׁתַּפּוֹת²⁰, אוֹ מִמְצִיא לוֹ מְלָאכָה, כְּדִי לַחֲזֹק אֶת יָדוֹ עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף לַבְּרִיּוֹת לְשָׂאֵל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְהִחֲזַקְתָּ בּוֹ, גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ. כְּלוֹמֵר: הַחֲזֹק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיִצְטָרֵף.

(20) רבינו מונה ממטה למעלה, כי המלוה היא מעלה יותר גדולה מהמתנה, ועושה שותפות היא מעלה יותר גדולה ממלוה, כמו שאמרנו בשבת סג, א: "א"ר שמעון בן לקיש, גדול המלוה (שאינן העני בוש בה - רש"י) יותר מן העושה צדקה, ומטיל בכיס (עושה שותפות) יותר מכולם".

ח. פְּחוֹת מִזֶּה - הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעֲנִיִּים, וְלֹא יָדַע לְמִי נָתַן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח; שֶׁהָיָה זֶה מִצְוָה לְשִׁמְחָה²¹. כְּגוֹן לְשִׁפְתַּי חֲשָׁאִים²² שֶׁהָיָה בְּמִקְדָּשׁ, שֶׁהָיָה הַצְדִּיקִים נּוֹתֵנִין בָּהּ בְּחֲשָׁאִי, וְהָעֲנִיִּים בְּגִי טוֹבִים מִתְּפַרְנְסִין מִמֶּנָּה בְּחֲשָׁאִי²³. וְקָרוֹב לָזֶה - הַנּוֹתֵן לַתּוֹף קָפָה שֶׁל צְדָקָה²⁴. וְלֹא יִתֵּן אָדָם לַתּוֹף קָפָה שֶׁל צְדָקָה, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹדַע שֶׁהַמִּמְנָה נֶאֱמָן וְחָכָם וְיוֹדַע לְהַנְהִיג בְּשׁוּרָה כְּרַבִּי חֲנִנְיָה בֶּן תְּרַדְיוֹן²⁵.

(21) אף-על-פי שגם אם עושה שלא לשמה, הרי זה צדיק גמור (בבא-בבא ט, א). (22) שקלים פ"ה מ"ו. (23) כלומר, לוקחים בעצמם ואין איש יודע. (24) בבא-בבא ט, א. (25) שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה אלא, וראה למעלה פ"ט ה"א.

ט. פְּחוֹת מִזֶּה²⁶ - שִׁידַע הַנּוֹתֵן לְמִי יָתַן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח. כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים²⁷, שֶׁהָיָה הוֹלְכִין בִּסְתֵר וּמִשְׁלִיכִין הַמַּעֲוֹת בְּפִתְחֵי הָעֲנִיִּים. וְכֵּן רְאוּי לַעֲשׂוֹת, וּמַעַלָּה טוֹבָה הִיא, אִם אֵין הַמִּמְנֵן בַּצְדָּקָה נִהְיֵין בְּשׁוּרָה.

(26) בבא-בבא ט, א. (27) מר עוקבא. וראה בכתיבות סז, א.

י. פְּחוֹת מִזֶּה²⁸ - שִׁידַע הָעֲנִי מִמִּי נָטַל, וְלֹא יָדַע

1 מִי יָרַחם עָלָיו? וְלְמִי יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁאִין עֲנִיָּהֶן?
2 הַלְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת שְׁשׁוֹנְאִין אוֹתָן וְרוֹדְפִין
3 אַחֲרֵיהֶן? ! הָא אֵין עֲנִיָּהֶן תְּלוּיּוֹת אֱלָא לְאַחֲרֵיהֶן.

(7) ואדרבה מתעשר (תענית ט. ו'תוספות' שם ד"ה עשר). ונאמר (משלי כח, כז) "נותן לרש אין מחסור" ('אור שמח'). (8) נראה שסומך על סופו של אותו פסוק "ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם", שהרי "מעשה הצדקה" נדרש על גבאי צדקה הכופה אחרים ליתן, כמבואר להלן בה"ו. (9) שבת קנא, ב. (10) ששלשה סימנים יש באומה זו: רחמנים וביישנים וגומלי חסדים (יבמות שם, וראה למעלה ה"א). וכן הוא בביצה לב, ב: "וכל מי שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו" ('אור פני מלך').

ג. כָּל הַמַּעֲלִים עֲנִיּוֹ מִן הַצְדָּקָה - הָרִי זֶה נִקְרָא בְּלִיעַל¹¹, כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת בְּלִיעַל. וּבַעֲבוֹדַת כּוֹכְבִּים הוּא אוֹמֵר: יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעַל; וּבַמַּעֲלִים עֲנִיּוֹ מִן הַצְדָּקָה הוּא אוֹמֵר: הַשְׁמֵר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל. וְנִקְרָא רָשָׁע, שְׁנֵאמֶר: וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים אֲכַזְרִי. וְנִקְרָא חוֹטֵא, שְׁנֵאמֶר: וְנִקְרָא עָלֶיךָ אֵל יְיָ וְהָיָה כָךְ חָטָא. וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרוֹב לְשׁוֹעֵת עֲנִיִּים, שְׁנֵאמֶר: שְׁוֹעֵת עֲנִיִּים אֲתָה תִשְׁמָע¹². לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּצַעֲקָתָם, שֶׁהָרִי בְּרִית כְּרוּתָה לָהֶם; שְׁנֵאמֶר: וְהָיָה כִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אֲנִי.

(11) כן פירש רבינו את מאמרו של רבי יהושע בן קרחה, בבבא בתרא י, א: "כל המעלים ענינו מן הצדקה, כאילו עובד עבודה-זרה, כתיב הכא השמר לך וגו' בני בליעל וגו'". (12) לא נמצא במקרא, אך באיוב (לד, כח) כתוב: "וצעקת עניים ישמע". והוא בנוסח ברכת השיר "נשמת" של הספרדים (הגהה בדפוסים).

ד. כָּל הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְעֲנִי בִסֵּבֶר פָּנִים רַעוּת וּפְנִיּוֹ כְבוֹשׁוֹת בְּקִרְקַע, אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים - אֶבֶד זְכוּתוֹ¹³ וְהַפְסִידָה; אֲלֵא נּוֹתֵן לוֹ בִסֵּבֶר פָּנִים יְפוֹת וּבְשִׁמְחָה. וּמִתְאַוֵּן עִמּוֹ עַל צָרָתוֹ, שְׁנֵאמֶר: אִם לֹא כְבִיתִי לְקֶשֶׁה יוֹם, עָגְמָה נִפְשִׁי לְאַבְיוֹן. וּמַדְבֵּר לוֹ דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וְנַחֲמוּמִים, שְׁנֵאמֶר: וְלֹב אֶלְמָנָה אֶרְנֶן.

(13) אין כוונתו שאבד זכותו לגמרי, שהרי להלן הי"ד כותב "פחות מזה שיתן בעצב", משמע שאף בזו יש מצוה.

ה. שֶׁאֵל הָעֲנִי מִמֶּךָ וְאֵין בִּידֶךָ כְּלוֹם לָתֵן לוֹ - פִּיִּסְהוּ בְּדָבָרִים¹⁴. וְאֶסוּר לְגַעַר בְּעֲנִי¹⁵ אוֹ לְהַגְבִּיהַ קוֹלוֹ עָלָיו בְּצַעֲקָה, מִפְּנֵי שֶׁלְבוֹ נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּא. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: לֹב נִשְׁבֵּר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה. וְאוֹמֵר: לְהַחְיּוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְלְהַחְיּוֹת לֵב נִדְכָּאִים. וְאוֹי לְמִי שֶׁהִכְלִים אֶת הָעֲנִי, אוֹי לוֹ. אֲלֵא יִהְיֶה לוֹ כְּאֵב בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדָבָרִים, שְׁנֵאמֶר: אֵב אֲנִי לְאַבְיוֹנִים.

(14) בבא-בבא ט, ב. (15) כן הוא במשלי (יג, ז): "כופר

- 1 הנותן. כגון גדולי החכמים²⁹, שהיו צוררים המעות
2 בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן, וכאין העניים
3 ונוטלין, כדי שלא יהיה להן בושא.
4 (28) בבא-בטרא, שם. (29) רבי אבא, וראה בכתובות, שם.
5 יא. פחות מזה - שיתן לו בידו קדם שישאל.
6 יב. פחות מזה - שיתן לו אחר שישאל.
7 יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בסבר
8 פנים יפות.
9 יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.
10 טו. גדולי החכמים³⁰ היו נותנין פרוטה לעני קדם
11 כל תפלה ואחר כך מתפללין; שנאמר: אני בצדק
אחזה פני.
12 (30) רבי אלעזר - בבא בתרא, שם.

39) פסחים קיב, א. (40) כן הוא שם קיג, א. "פשוט
נבילתא בשוקא ושקיל אגרא, ולא תימא כהנא אנא, וגברא
רבא אנא". (41) הלל הזקן (רבינו בפירוש המשנה, אבות
פ"ד מ"ה. ועי' יומא לה:). (42) רב ששת, בגיטין סז, ב
(כסף-משנה). (43) רב הונא, בכתובות קה, א. (כסף-
משנה, וראה בפירוש המשנה, אבות שם). אולם רש"י
מפרש שם, שהיה משקה שדות שלו. (44) רבי יהושע,
בברכות כח, א. (כסף-משנה).

37 יט. כל מי שאינו צריך לטל ומרמה את העם ונוטל
38 - אינו מת מן הזקנה⁴⁵ עד שיצטרף לבריות. והרי
39 הוא בכלל ארור הגבר אשר יבטח פאדם. וכל מי
40 שצריך לטל ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל,
41 כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו
42 ואינו נוטל - הרי זה שופך דמים⁴⁶, ומתחייב בנפשו,
43 ואין לו בצערו אלא חטאות ואשמות. וכל מי
44 שצריך לטל, וצער ודחק את השעה ויהיה חיי צער
45 כדי שלא יטריח על הצבור - אינו מת מן הזקנה
46 עד שיפרנס אחרים משלו⁴⁷. ועליו ועל כל פיוצא
47 בזה נאמר: ברוך הגבר אשר יבטח ביי.

(45) גירסת המשנה ב"ירושלמי" פאה פ"ח מ"ט. (46) כן
הוא שם. ועי' בר"ש שם. (47) משנה שם, ועיי"ש בר"ש,
שאף הוא חילק כן, בין אם אינו יכול להספיק לפרנסתו,
שהוא שופך דמים, לבין אם יכול להספיק, שהוא בכלל
"ברוך הגבר אשר יבטח בה".

סלקו להו הלכות מתנות עניים בסיעתא דשמיא

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ח

הלכות תרומות

48 יש בכללן שמונה מצות. שנים מצות עשה, ושש
49 מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש: (א) להפריש
50 תרומה גדולה¹. (ב) להפריש תרומת מעשר. (ג) שלא
51 יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא יפריש על
52 הסדר. (ד) שלא יאכל זר תרומה. (ה) שלא יאכל
53 אפלו תושב כהן או שכירו תרומה. (ו) שלא יאכל
54 ערל תרומה. (ז) שלא יאכל כהן טמא תרומה. (ח)
55 שלא תאכל חללה תרומה ולא מורס מן הקדשים².
56 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

20 יז. צו חכמים³⁶, שהיו בני ביתו של אדם עניים
21 ויתומים במקום העבדים³⁷. מוטב לו להשתמש
22 באלו, ויהנו בני אברהם יצחק ויעקב מנכסיו, ולא
23 יהנו בהם זרע חם. שכל המרבה עבדים - בכל יום
24 ויום מוסיף חטא ועון בעולם³⁸; ואם יהיו עניים בני
25 ביתו - בכל שעה ושעה מוסיף זכויות ומצות.

(36) אבות פ"א מ"ה. (37) הכנענים. וראה בפירוש
המשניות, שם. (38) באבות פ"ב מ"ז: "מרבה שפחות -
מרבה זימה, מרבה עבדים - מרבה גזל".

26 יח. לעולם ידחק³⁹ אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל
27 יצטרף לבריות ואל ישליך עצמו על הצבור. וכן צו
28 חכמים ואמרו: עשה שבתך חל ואל תצטרף

פרק ראשון

עושה¹⁹ - אינן בארץ ישראל לכל דבר ולא בחוצה
לארץ לכל דבר, כגון בכל ומצרים; אלא יצאו
מכלל חוצה לארץ, ולהיותן בארץ ישראל לא
הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל? מפני
שכבש אותם קדם ששכבש כל ארץ ישראל, אלא
נשאר בה משבעה עממים; ואלו תפס כל ארץ כנען
לגבולותיה ואחר כך כבש ארצות אחרות²⁰ - היה
כבושו כלו בארץ ישראל לכל דבר. והארצות
שכבש דוד הן הנקראין סוריא.

(18) [אין זו אחלב שנזכרה בספר שופטים "אשר לא הוריש
את יושבי עכו וגו' ואת אחלב", שהיא אינה חוצה לארץ.
(19) [שהרי מלחמה זו היא מלחמת הרשות ולמלחמת
הרשות אין המלך מוציא אלא על פי בית דין הגדול של
שבעים ואחד, אבל במלחמת ארץ ישראל שהיא מלחמת
מצוה אין צורך בבית הדין הגדול, ולפיכך לא הזכיר רבינו
בהלכה הקודמת אלא רוב ישראל]. (20) על פי בית דין
הגדול, אבל שלא על פי בית דין הגדול אינו מתקדש
בקדושת ישראל, לא יהא אלא ארץ ישראל גופה, שאף היא
אינה מתקדשת אלא בכיבוש שהיא מדעת רוב ישראל. ולא
כדעת התוספות בגיטין שם שאף אם כבשה יחיד מתקדשת.

ד. סוריא - יש דברים שהיא בהן בארץ ישראל²¹,
ויש דברים שהיא בהן בחוצה לארץ²². והקונה בה
קרקע - קונה בארץ ישראל לענין תרומות
ומעשרות ושביעית. והפל בסוריא מדברי סופרים²³.

(21) שאווירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו
לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות
ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט
מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני
נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ.
(23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש".

ה. כל שהחזיקו²⁴ עולי מצרים ונתקדש קדשה
ראשונה - כיון שגלו בטלה קדשתו; שקדשה
ראשונה, לפי שהיתה מפני הכבוש בלבד²⁵, קדשה
לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיון שעלו בני
הגולה²⁶ והחזיקו במקצת הארץ²⁷, קדשה קדשה
שניה העומדת לעולם, לשעתה ולעתיד לבוא²⁸.
והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים
ולא החזיקו בהם עולי ככל שהיו²⁹, ולא פטרום
מן התרומה והמעשרות³⁰, כדי שייסמכו עליהם
עניים בשביעית³¹. ורבינו הקדוש³² התיר בית שאן
מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי ככל³³.
והוא נמנה על אשקלון³⁴ ופטרה מן המעשרות³⁵.

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) וכיוון שנלקחה הארץ
מדיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה
כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי ככל".
(28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא

(1) יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ
ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל,
ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה
שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל
שהיה לו קרקע והוריד לה אריס ושלח לו פירות. ישראל
וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו
לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד
בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם
הם מן התורה. (2) ובכלל ההפרשה גם הנתינה. (3) היינו
חזה ושוק של קדשים קלים.

א. התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא
בארץ ישראל⁴, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁵.
ונביאים התקינו⁶, שיהיו נוהגות אפילו בארץ שנעזר⁷,
מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל⁸ ורוב ישראל הולכין
ושבין שם. והתקמים הראשונים⁹ התקינו, שיהיו
נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב¹⁰, מפני
שהם סביבות לארץ ישראל¹¹.

(4) ש"כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע),
אינה נוהגת אלא בארץ". (5) ודווקא בזמן שכל ישראל
שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בבל מעשה נביאים".
(7) בבל. (8) ואף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון
ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא
לארץ ישראל יותר מארצות אחרות. (9) במשנה שם:
"מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי
שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים.
(10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת
ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות¹²
שכבשן מלך ישראל¹³ או נביא¹⁴ מדעת רב ישראל¹⁵.
וזהו הנקרא כבוש רבים. אבל יחיד מישראל או
משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן¹⁶ מקום,
אפילו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא ארץ
ישראל כדי שינהגו בו כל המצוות. ומפני זה חלק
יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על
פי שלא נכבשה, כדי שלא יהיה כבוש יחיד¹⁷.
כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו.

(12) כולל גם הארץ שניתנה לאברהם. (13) בספרים אחרים
נוסף "או שופט". (14) כמו שמצאנו ששמואל הנביא
הוציא את ישראל למלחמה בפלשתים. (15) אבל שלא
מדעת רוב ישראל, אינו אלא כיבוש יחיד, ואינו כיבוש,
וכדעת רבי יוסי בעבודה זרה כא. (16) שלא מדעת רוב
ישראל. (17) [שכיוון שחלקו לכל שבט חלקו כשהלכו
לכבוש, הרי זה מדעת רוב ישראל].

ג. הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, כגון ארם
נהרים וארם צובה ואחלב¹⁸ וכיוצא בהן, אף על פי
שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ימינו, שהוא מזרח הדרך⁴⁰ - הרי היא בחזקת חוצה
לארץ⁴¹, וטמאה משום ארץ העמים⁴², ופטורה מן
המעשר ומן השביעית, עד שיודע לה שאותו
המקום מארץ ישראל⁴³; וכל הארץ שעל שמאלו,
שהוא מערב הדרך - הרי היא בחזקת ארץ ישראל,
וטהורה משום ארץ העמים, וחיבת במעשר
ושביעית, עד שיודע לה שאותו מקום חוצה
לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אֲמֻנֹם⁴⁴ ולפנים⁴⁵
- ארץ ישראל⁴⁶; מטורי אֲמֻנֹם ולחוץ⁴⁷ - חוצה
לארץ. והנפים שפנים⁴⁸ - רואין אותן כאלו חוט
מתוח עליהם מטורי אֲמֻנֹם ועד נחל מצרים⁴⁹, מן
החוט ולפנים⁵⁰ - ארץ ישראל, מן החוט ולחוץ⁵¹ -
חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

(37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם
הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ם] נכבשה עכו על
ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את
יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי
שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא
הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו
בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן
ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים,
וכפשוט הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם)
"וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא
נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי
מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן),
שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה
לארץ, ולצד מערב עד טורי אֲמֻנֹם כבשו עולי מצרים,
ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד.
(39) היא אכזיב שנוכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
(40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי
למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
(42) היא תקנת יוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
(43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר ההר הנזכר בספר
במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם:
"טוורוס אומנים". (45) לדרום. (46) [פרט למקומות
שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו
לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ
ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים".
ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים
שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב
שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.

ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מְּזִיבִים וְלִפְנֵימִם⁵² כְּנָגֵד
הַמְּזִרָה⁵³. וּמְּזִיבִים⁵⁴ לְחוּץ⁵⁵ עַד אֲמֻנָה, וְהִיא אֲמֻנֹם,
וְעַד הַנְּהָר⁵⁶, וְהוּא נַחַל מִצְרַיִם - לֹא הִחֲזִיקוּ בּוֹ⁵⁷.
וּכְזִיבִים עֲצָמָה - לֹא הִחֲזִיקוּ בָּהּ.

(52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו
עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (53) [היינו לצד
מערב]. (54) כלומר, אבל מכזיב. (55) היינו לצפון.

וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה,
ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת
עזרא השנייה הוא מקדש היום ואף על פי שנלקח הארץ
ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה
גדול מכח כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה
הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש
וכי לא היה שם חזקה"². [ואולם הדברים מתבארים על פי
ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה
קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא",
ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה
ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שיבוש אינו אלא
קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה
מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את
ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה
הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו
אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש
בידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש
בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש
הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי
הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל
הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה
ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי
שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד
ואחד מִיִּשְׂרָאֵל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה
גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע
שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר
למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה].
(29) כלומר, לא כבשוה ולא קדשוה. (30) כלומר, מעשר
עני. (31) ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן -
חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32) הוא
רבי - רבי יהודה הנשיא. (33) ופטרה מן מעשרות, כמו
אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך
והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש
שני". (34) שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש
בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרה מן המעשרות.

ו. נִמְצָא בַּל הָעוֹלָם לְעִנְיָן מִצֻּת הַתְּלוּיוֹת בְּאַרְץ
נַחֲלֶקֶת לְשֵׁלֶשׁ מַחְלֻקוֹת: אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְסוּרְיָא,
וְחוּצָה לְאַרְץ. וְאַרְץ יִשְׂרָאֵל נַחֲלֶקֶת לְשָׁנִים: כָּל
שֶׁהִחֲזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל - חֵלֶק אֶחָד; וְכָל שֶׁהִחֲזִיקוּ
עוֹלֵי מִצְרַיִם בְּבָבֶל - חֵלֶק שְׁנִי. וְחוּצָה לְאַרְץ נַחֲלֶקֶת
לְשָׁנִים: אֶרֶץ מִצְרַיִם וְשֹׁנְעֵר³⁶ וְעִמּוֹן וּמוֹאָב -
הַמִּצֻּת נוֹהֲגוֹת בָּהֶם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים וּנְבִיאִים; וְיִשְׂאֵר
הָאֲרָצוֹת - אֵין תְּרֻמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת נוֹהֲגוֹת בָּהֶן.

(36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בבל וארך
ואכד וכלנה בארץ שנער".

ז. אִי זֶה הִיא אֶרֶץ שֶׁהִחֲזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם? מִרְקָם
שֶׁהוּא בְּמִזְרַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד הַיָּם הַגָּדוֹל³⁷;
מֵאֲשָׁקְלוֹן שֶׁהִיא לְדֹרוֹם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַד עֵפּוֹ שֶׁהִיא
בְּצִפּוֹן³⁸. הִיא מִהֶלֶךְ מַעֲפֹ לְכְזִיב³⁹; כָּל הָאֶרֶץ שֶׁעַל

לְלוֹי בַּמַּעֲשֵׂר וּלְכֹהֵן בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: אֲנִי בָאתִי מִכֹּחַ
אִישׁ שָׁאִין אֹתָם יְכוּלִין לְטַל מִמֶּנּוּ כָלוּם. וּמִפְנֵי מָה
אָמְרוּ לֹא יִתֵּן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן בְּתְרוּמָה
גְּדוּלָּה? ⁷² לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר: כִּי תִקְחוּ
מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר⁷³; טָבֵל שְׂאֵתָה לֹקֶחַ
מִיִּשְׂרָאֵל - אֶתָּה מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ תְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנִתְּנָה
לְכֹהֵן. אָבֵל טָבֵל שְׂאֵתָה לֹקֶחַ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים -
אֵין אֹתָהּ נֹתֵן לְכֹהֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ,
אֵלָּא מוֹכְרָה לְכֹהֵן וְלֹקֶחַ דְּמָיָה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) [כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד כוכבים, כמו שאמרו בגיטין מז. "דגנך ולא דיגונך גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בעניין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כסין להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנוהו לגוי וימריחום הגוי ומפקע ליה ממעשר)" הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבא לענות המעשרות - חייב - משום בעלי כסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרינן התם וכו' דגנך ולא דגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה. (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות הישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתינה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתינה לכהן.

יב. מִכֹּר הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים הַפְּרוֹת שֶׁלוֹ לְיִשְׂרָאֵל פְּשָׁהֵן
מִחֲבָרִין בְּקֶרְקַע: אִם עַד שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת
וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל - חֲבִיבִין כָּפֵל, וְנֹתֵן תְּרוּמוֹת
וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת לְבָעֲלִים⁷⁴; וְאִם מִכֶּרֶן אַחֵר שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת
הַמַּעֲשֵׂרוֹת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר, וְנֹתֵן
מֵהֶן לְבָעֲלִים לְפִי חֲשׁוֹנִי⁷⁵. בִּיצֵד? לִקַּח תְּבוּאָה
זְרוּעָה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים אַחֵר שֶׁהִבִּיֵּא שְׁלִישׁ
וְנִגְמְרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל - מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת
כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ, וְנֹתֵן שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי וּשְׁנֵי
שְׁלִישֵׁי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר לְכֹהֵן, וּמוֹכֵר לוֹ הַשְּׁלִישִׁי.

(74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללווי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק

(56) בדרום. (57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא עולי מצרים.

ט. אִי זֶה הִיא סוּרְיָא? מֵאֲרִץ יִשְׂרָאֵל וּלְמִטָּה⁵⁸ כְּנָגֵד
אֲרֻם נְהָרִים וְאֲרֻם צוֹבָה, כָּל יַד פֶּרֶת עַד כְּבֵל, כְּגוֹן
דְּמִשְׁק וְאַחֲלָב וְחֶרֶן וּמִגָּבֵת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן עַד שְׁנָעַר.
וְצֹהַר - הָרִי הִיא כְּסוּרְיָא. אָבֵל עֶפֶס - חוּצָה לְאֲרִץ⁵⁹,
כְּאִשְׁקָלוֹן⁶⁰, וְהֵם תְּחוּמֵי אֲרִץ יִשְׂרָאֵל.

(58) כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לעניין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

י. עוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת שֶׁקֶנָּה קֶרְקַע בְּאֲרִץ יִשְׂרָאֵל
- לֹא הִפְקִיעָה מִן הַמִּצְוֹת⁶¹, אֵלָּא הָרִי הִיא
בְּקֶרְשָׁתָה⁶². לְפִיכָּה, אִם חֲזַר יִשְׂרָאֵל וּלְקַחָה מִמֶּנּוּ -
אֵינָה כְּכַבּוּשׁ יְחִיד⁶³, אֵלָּא מִפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת
וּמִבִּיא בְּכוּרִים. וְהִפֵּל מִן הַתּוֹרָה, כְּאֵלוֹ לֹא נִמְכְּרָה
לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים וּמִזְלוֹת מְעוּלָם⁶⁴. וַיֵּשׁ קִנְיָן לְעוֹבֵד
פּוֹכְכִים כְּסוּרְיָא⁶⁵ לְהִפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשֵׂרוֹת⁶⁶ וּמִן
הַשְּׁבִיעִית, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר.

(61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מידי מעשר. (62) [שאם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לעניין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתינה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (65) שהכל בה מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע.

יא. פְּרוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁגָּדְלוּ בְּקֶרְקַע שֶׁקֶנָּה
בְּאֲרִץ יִשְׂרָאֵל: אִם נִגְמְרָה מִלֵּאכְתָּם בְּיַד עוֹבֵד
פּוֹכְכִים וּמִרְחָן⁶⁷ הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים - פְּטוּרִין מִכָּלוּם⁶⁸;
שֶׁנֶּאֱמַר: דִּגְנָךְ - וְלֹא דִגְן עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁹. וְאִם לִקְחָן
יִשְׂרָאֵל אַחֵר שֶׁנִּתְּלָשׁוּ קֶדֶם שֶׁתִּגְמַר מִלֵּאכְתָּן, וּגְמָרָן
יִשְׂרָאֵל⁷⁰ - חֲבִיבִין כָּפֵל מִן הַתּוֹרָה. וּמִפְּרִישׁ תְּרוּמָה
גְּדוּלָּה וְנִתְּנָה לְכֹהֵן, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמוֹכְרָה
לְכֹהֵן⁷¹, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן הוּא שֶׁלוֹ. מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר

22 מְחַבְּרִין בָּהּ: אִם הִגִּיעוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת בִּיד
23 הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - פְּטוּרִין; וְאִם עֲדִין לֹא הִגִּיעוּ
24 לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת, הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָם עִם הַקֶּרֶק -
25 חֵיב לַעֲשׂוֹר.

26 יז. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא אֲרִיס לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא -
27 פְּרוּתִיו פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת; לְפִי שְׁאִין לוֹ בְּגוּף
28 הַקֶּרֶק כְּלוּם⁸³, וְיִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קָנָן בְּסוּרְיָא
29 לְהַפְקִיעַ מִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְכֵן הַחוּכָר
30 וְהַמְקַבֵּל וְהַשׁוֹכֵר⁸⁴ שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא
31 - פְּטוּר מִן הַתְּרוּמוֹת וּמִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת.

(83) והרי הוא כקונה פירות. (84) ששכירות אינה קניין הגוף.

32 יח. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁלָּקַח בְּסוּרְיָא שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
33 עַד שֶׁלֹּא הִבִּיאה שְׁלִישׁ, וְחִזַּר וּמָכְרָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
34 מֵאַחֵר שֶׁהִבִּיאה שְׁלִישׁ, אִם חִזַּר וְיִשְׂרָאֵל וּלְקַחָהּ⁸⁵
35 פַּעַם שְׁנִיָּה - הָרִי זֶה חֵיב בְּתוּרוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת, שֶׁהָרִי
36 נִתְחַיְבָה בִּיד וְיִשְׂרָאֵל⁸⁶.

(85) כלומר, לקח הקרקע. (86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירוח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

37 יט. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא לוֹ קֶרֶק בְּסוּרְיָא וְהוֹרִיד לָהּ אֲרִיס,
38 וְשָׁלַח לוֹ הָאֲרִיס פְּרוּת⁸⁷ - הָרִי אֵלּוּ פְּטוּרִים; וְשְׁאֵנִי
39 אוֹמֵר: מִן הַשּׁוֹק לְקַחְוּ. וְהוּא שֶׁהִיא אוֹתוֹ הַמִּין מִצּוֹי
40 בַּשּׁוֹק⁸⁸.

(87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". (88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, שספק דרבנן לקולא.

41 כ. שֶׁתַּפּוֹת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - חֵיבַת בְּתוּרוֹת
42 וּמַעֲשֹׂרוֹת. מִיָּצֵד? וְיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁלָּקְחוּ
43 שָׂדֶה בְּשִׁתְּפוֹת, אֶפְלוּ חָלְקוּ שָׂדֶה בְּקִמְתָּהּ⁸⁹, וְאִין
44 צָרִיךְ לוֹמַר אִם חָלְקוּ גְדִישׁ⁹⁰ - הָרִי טָבֵל וְחִלְקִין⁹¹
45 מְעַרְבִין בְּכָל קֶלַח וְקֶלַח מִחֻלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים,
46 אִף עַל פִּי שֶׁמִּרְחָן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים. וְחִיּוּבָם
47 מְדַבְּרִיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתעברו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל הישראל חייב מדרבנן. (92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

48 כא. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיעה מידי מעשרות אם קנה הישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לענין חיוב נתינה לכהן. גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לענין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן.

1 יג. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁמְכַר פְּרוּתִיו לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים קָדָם
2 שִׁיבֹאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת וּגְמָרָן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים -
3 פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשֹׂרוֹת⁷⁶. וְאִם אַחֵר
4 שִׁבֹּאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁגְמָרָן הָעוֹבֵד
5 פּוֹכְבִּים - חֵיב כָּל מְדַבְּרִיהֶם⁷⁷. וְכֵן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים
6 שֶׁמְכַר פְּרוּת יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְדִגּוּן בִּיד עוֹבֵד
7 פּוֹכְבִּים - אֵינָן חֵיבִין בְּתוּרוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת אֶלָּא
8 מְדַבְּרִיהֶן⁷⁸.

(76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. (77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. (78) משום גזירת בעלי כסיין.

9 יד. מְכַר עוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל פְּרוּת מְחַבְּרִין אַחֵר
10 שִׁבֹּאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת, וּמִרְחָן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁷⁹
11 בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל - אֵינָן חֵיבִין בְּתוּרוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת;
12 הוֹאִיל וּבֹאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת בְּרִשּׁוֹת עוֹבֵד פּוֹכְבִּים
13 וּמִרְחָן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת
14 יִשְׂרָאֵל.

(79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמירחן גוי, שפטורים מכלום.

15 טו. הַקּוֹנֶה שָׂדֶה בְּסוּרְיָא⁸⁰ - חֵיב בְּתוּרוֹת
16 וּמַעֲשֹׂרוֹת מְדַבְּרִיהֶם כְּמוֹ שֶׁיִּתְחַיֵּב מִן הַתּוֹרָה הַקּוֹנֶה
17 בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸¹. אֲבָל הַקּוֹנֶה פְּרוּת מִן
18 הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים⁸² בְּסוּרְיָא, בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחַבְּרִים,
19 אֶפְלוּ קָדָם שִׁבֹּאוּ לְעֹנֶת הַמַּעֲשֹׂרוֹת, אִף עַל פִּי
20 שֶׁמִּרְחָן יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְאִינוּ מְקַרְקַע שָׁלוּ - פְּטוּר.

(80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. (81) [למעלה הלכה ה', שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. (82) [במעשרות פרק ה' משנה ה': "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

21 טז. קָנָה קֶרֶק מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים בְּסוּרְיָא וּפְרוּת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מתרומות ומעשרות. (103) וכל אחד מובדל מחבירו. (104) כרבי שם. שלמעלה האוויר מבבלם ומערבם, ובדבר שהוא מן התורה אמרו: "אין ברירה" וכן אמרו בשותפות גוי וישראל, שטבל וחולין מעורבין זה בזה.

כה. עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש¹⁰⁵, והיה עקרו בארץ ונופו חוצה לארץ - הולכים אחר הנוף.

(105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש בוודאי הולכים אחר העיקר.

כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי בבל, ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא מדבריהן¹⁰⁶. שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם; שנאמר: כי תבואו - ביאת כלכם, כשהיו בירשה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירשה שלישית, לא כשהיו בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת מקצתן, ולפיכך לא חיבה אותן מן התורה. וכן נראה לי, שהוא הדין במעשרות¹⁰⁷, שאין חיבין בזמן הזה אלא מדבריהם בתרומה¹⁰⁸.

(106) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן". (107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו. (108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. ש"מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בביאת כולם.

פרק שני

(1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

א. כל אכל אדם², הנשמר³, שגדולו מן הארץ⁴ - חיב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו⁵ ראשית לפה. שנאמר: ראשית דגנך תירשך ויצהרך נתת לו; מה דגן תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדולו מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר 'דגנך', אף כל פיוצא בהן⁶ חיב בתרומות וכן במעשרות⁷.

(2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר: "כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו: "מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא". (3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטריות, שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב). (5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה שחייב בתרומה, יש בו גם מצות עשה להפריש. ועיין רש"י גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה

1 שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברה; אבל
2 אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם
3 מדבריהם, אפלו חלקו הגדול - חלקו של עובד
4 פוכבים פטור מכלום⁹³.

(93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת מן התורה].

5 כב. פרות ארץ ישראל שניצאו חוצה לארץ⁹⁴ -
6 פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות;
7 שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם
8 חיבין, בחוצה לארץ - פטורין. ואם יצאו לסוריא
9 - חיבין מדבריהם⁹⁵. וכן פרות חוצה לארץ שנכנסו
10 לארץ⁹⁶ - חיבין בחלה; שנאמר: שמה - שמה אתם
11 חיבין בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ.
12 ואם נקבעו למעשר⁹⁷ ביד ישראל⁹⁸ אחר שנכנסו
13 לארץ - חיבין במעשרות מדבריהם⁹⁹.

(94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

14 כג. עפר חוצה לארץ שבא בספינה¹⁰⁰ לארץ, בזמן
15 שהספינה גוששת¹⁰¹ לארץ - הרי הצומח בו חיב
16 בתרומה ומעשרות ושביעית פצומת בארץ ישראל
17 עצמה.

(100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגוש - כמו עפר".

18 כד. אילו שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ,
19 או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ - הכל
20 הולך אחר העקר¹⁰². הוי מקצת שרשיו בארץ
21 ומקצתן חוצה לארץ, אפלו היה צחיח סלע מבדיל
22 ביניהן¹⁰³ - הרי טבל וחליץ מערבין זה בזה¹⁰⁴.

(102) שאם העיקר בחוצה לארץ אף על פי שנופו נוטה לארץ, פטור הוא מתרומות ומעשרות. ואף על פי שאחר המירוח בארץ, הם חייבים בתרומות ומעשרות מן התורה - לפני המירוח הם פטורים לגמרי ואף אם תרם מהם בעודם בשיבולים, אין תרומתו תרומה כמו בפירות של גוי. ואם העיקר בארץ ישראל, אף על פי שנופו נוטה לחוצה לארץ - דינו כארץ ישראל, ואם הפריש בשיבולים, תרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר. אלא שאם מירח בחוצה לארץ, פטור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. כספר²⁸ שזרעה לזרע - ירק²⁹ פטור מן התרומה וכן המעשרות³⁰; זרעה לירק - מפריש תרומות ומעשרות מן הירקות ומן הזרע³¹. וכן השבת³² שזרעה לזרע - ירק³³ פטור; זרעה לירק - מתעשרת זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין³⁴. זרעה לזרין³⁵ - מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן הזרין. וכן³⁶ השחלים³⁷ שזרען לזרע³⁸ - מתעשרין זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק? שאם לקט הירק לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות ואחר כך יאכל; וכשייבש ויאסוף הזרע שלו - מפריש מן הזרע.

(28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה (פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א.) (29) "צ"ל: "ירקה". וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיין שזרעה לזרע, אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה למעלה הלכה ג.) (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא "אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים. (34) ירושלמי שם. כלומר, כשם שהשבת אינה מתעשרת זרין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים, אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע. (36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהן³⁹. לפי שנאמר במעשר: תבואת זרעך⁴⁰ - תבואה וכיוצא בה; אבל הירקות אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגנך תירשך ויצהרך - כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדבריהם, במעשר.

(39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב. (40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקיבא למעשרות לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק דרבנן".

ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק בחוצה לארץ, ואפילו במקומות⁴³ שאמרנו שם מפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטנית⁴⁸ שזרען לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק שלהן פטור, והזרע חייב בתרומה ומעשרות.

(42) ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו.

להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

ב. הפרישין⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם⁹, הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון - חייבין בתרומה ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען מתחלה לאדם¹¹ - חייבין במעשר. וכן כל פיוצא בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שנמלך וחשב עליהן לאדם פשהן מחברין - פטורין; שמתעשרת חבור¹³ אינה כלום¹⁴. עלו מאליהן בחצר: אם היא חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו חייבין, שסתמן לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

(8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). (11) נדה נא. (12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה. (13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע. (14) שם. (15) ואם כן, זהו "נשמר", וחייב במעשרות. (16) שהם הפקר.

ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת וזרע צנון וזרע בצלים וכיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם. אבל הקצח²⁰ - חייב²¹ בתרומה ובמעשרות.

(17) "שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח). (18) זרע שומים וזרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח. (20) נזכר בישיעה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון". (21) כבית-הלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

ד. תמרות²² של תלתן ושל תרדל ושל פול הלבן ושל צלף²³ והקפרסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני שאינן פרי²⁵. במה דברים אמורים? בשזרען לזרע; אבל זרען לירק - הרי אלו חייבים. וכן האביונות²⁷ של צלף - חייבים, מפני שהן פרי.

(22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). (23) מין אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם). (24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר, אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין מתעשר אלא אביונות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן, שלדעת תנא-קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע שאין מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

11 ומזלות - חֲבִיבִין בְּתְרוּמָהּ וּמַעֲשָׂרוֹת⁶⁰, אֶלֶּא אִם בֶּן
12 הַפְּקִיר⁶¹. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַזֵּיתִים⁶² שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁלִישׁ
13 - פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָהּ וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. וּמִנֵּן יוֹדֵעַ?⁶³
14 כֹּל שְׁזֹרְעָהּ וּמַצְמִיחָהּ⁶⁴ - בִּידוּעַ שֶׁהֵבִיָּא שְׁלִישׁ.
15 עֲבַר וְהִפְרִישׁ מִתְּבוּאָהּ וְזֵיתִים שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁלִישׁ -
16 אֵינָה תְּרוּמָה⁶⁵.

(59 פאה פ"ד משנה ט. 60) שאין הגוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירים לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). (62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שלישי". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה ב. (64) [לא כתב "שזורע ומצמיח", מפני שדין צמיחה לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

17 יא. וְכֵן הַהֶפְקֵר - פְּטוּר⁶⁶ מִן הַתְּרוּמָהּ וּמִן
18 הַמַּעֲשָׂרוֹת, וְאֶפְלוּ הַפְּקִירֹו הַעֹבֵד כּוֹכְבִים וּמִזְלוֹת
19 לוֹ⁶⁷. אֶבֶל הַזֹּרֵעַ שְׂדֵה הַפְּקֵר - חֲבִיב⁶⁸ בְּתְרוּמָהּ
20 וּמַעֲשָׂרוֹת.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקיר הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין הפקר פוטר מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות כ"א]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רדב"ז).

21 יב. הַפְּקִיר קָמָה⁶⁹ וְזָכָה בָּהּ, וְעֲבַר וְהִפְרִישׁ מִמֶּנָּה
22 תְּרוּמָה⁷⁰ - הֲרִי זֶה תְּרוּמָה. אֶבֶל אִם הַפְּקִיר שְׂבָלִים
23 וְזָכָה בָּהֶן, וְעֲבַר וְהִפְרִישׁ מִהֶן תְּרוּמָה - אֵינָה
24 תְּרוּמָה⁷¹. וְכֵן כֹּל הַמַּפְרִישׁ מִדְּבַר שֶׁאֵינֹו חֲבִיב תְּרוּמָה
25 - אֵינָה תְּרוּמָה. וְכֵן בְּמַעֲשָׂרוֹת. דְּבָרִים שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֵב
26 בְּנֵי אָדָם לְזַרְעַן בְּגִנּוֹת וּבְשָׂדֵי, אֶלֶּא חֲזָקָתָן מִן
27 הַהֶפְקֵר - פְּטוּרִים מִן הַתְּרוּמָהּ וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. כְּגֹוֶן

(44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ. (46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגר"א ביו"ד סימן שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) - בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, זרען חייב וירקן פטור".

1 ח. הַתְּלִתָּן, אֶף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ אֶכֶל אָדָם בְּשִׁיקָשׁוֹ⁴⁹,
2 הוֹאִיל וְרֵב הָאָדָם אוֹכְלִין אוֹתָן בְּתַחֲלָתָן⁵⁰ - הֲרִי הֵן
3 חֲבִיבִין בְּתְרוּמָהּ וּמַעֲשָׂרוֹ⁵¹.

(49) כן כתב גם להלן (פי"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פי"ב הלכה ז): "התלתן והכרשינים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן. (51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגי).

4 ט. וְאֵלוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה⁵² וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת:
5 הַלֵּקֵט וְהַשְּׂכָחָה וְהַפֶּאָה⁵³ וְהַפֶּרֶט וְהַעוֹלָלוֹת⁵⁴, אֶפְלוּ
6 הַעֲמִיד מִהֶן⁵⁵ פְּרִי⁵⁶. וְאִם עָשָׂה מִהֶן גֶּרֶן בְּשָׂדֵה -
7 הַקָּבֵעוֹ לְמַעֲשָׂרוֹת⁵⁷, וּמִפְרִישׁ מִהֶן תְּרוּמָהּ וּמַעֲשָׂרוֹת.
8 אֶבֶל אִם עָשָׂה גֶּרֶן בְּעֵיר - פְּטוּרִין⁵⁸; שֶׁהֲרִי קוֹל יֵשׁ
9 לָהֶן, שֶׁהֵבֵל יוֹדְעִין שֶׁהֵן לֵקֵט אוֹ שְׂכָחָה אוֹ פֶּאָה.

(52) חלה פ"א משנה ג. (53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. (55) העני. (56) אף-על-פי שבירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:). שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [ורוצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחו]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהוראה חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

10 י. הַלֵּקֵט וְהַשְּׂכָחָה⁵⁹ וְהַפֶּאָה שֶׁל עֹבֵד כּוֹכְבִים

העוללות אינם חייבים במעשרות. (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשמפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל בלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פי"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

- יד. התרומה - לפנה, בין טהורה בין טמאה⁸⁴. אפלו נטמא הדגן או התירוש פלו קדם שיפריש⁸⁵ - הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפנה; שנאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לפנהנים, והטמאה - יהנו בשרפתה. אם היה שמן - מדליקין אותו⁸⁶, ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את התנור⁸⁷.

(84) שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פי"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לבהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

- טו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא המעשר - מפרישין אותה⁸⁸ בטמאה, ונתנת לפנה להנות בשרפתה.

(88) את תרומת המעשר.

- טז. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - מברך⁸⁹ קדם שיפריש, פדרך שמברכין על כל המצות⁹⁰, כמו שפארנו בברכות⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור מהתוספתא ברכות פ"ו. (90) עובר לעשייתו. (91) פי"א הלכה ג והלכה יב.

- יז. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו טמאה⁹². ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ⁹³. ואם הביא - לא תאכל⁹⁴, מפני שהיא טמאה בארץ הפותחים⁹⁵; ולא תשרף, שלא יאמרו: ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת; ולא תחזר לחוצה לארץ, שמא יאמרו: מוציאין תרומה לחוצה לארץ. אלא מציחין אותה עד שתטמא⁹⁶ טמאה

- 1 השום פעל בכי⁷², ובצל של רכפה⁷³, וגרים הקלקל⁷⁴, ועדשים המצירות⁷⁵, וכיוצא בהן⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירים - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל"ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "גריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגרים הקלקין". (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פי"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב].

- 3 יג. נתערב דבר שחייב בתרומה בדבר שאינו חייב, כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנתערבו בזיתי מסיק⁷⁸ וענבי עוללות בענבי בציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - מוציא על החיב לפי חשבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו - מפריש תרומה ותרומת מעשר על הפלו⁸¹, וכאלו הפל חייב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי חשבון דבר החיב⁸³.

(77) חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף

וְהִקְלִיסִין וְהַחְרוּבִין וְהַגְמִזִּית¹⁸ וְהַתּוֹרְמוֹסִין¹⁸
וְשִׁעוּרִים אֲדוּמִיּוֹת וְכִיזָא בְּהֵן, וּפְרוֹת עֲצִין שְׁאֵינוּ¹⁹
נְקוּב¹⁹. וְכֵן הָאֶפְטוֹרְפִסִין, כְּשִׁתּוֹרְמִין פְּרוֹת²⁰
יְתוּמִים²⁰ - תּוֹרְמִין אֶחָד מְשֻׁשִׁים.²¹

(9) תוספתא תרומות פ"ה. (10) מדובר כאן בחרובים
רגילים שחייבים במעשרות מן התורה, כמפורש בפ"א מהל'
מעשר שני ה"ג, ואף-על-פי-כן אין הכהנים מקפידים על
תרומה זו, אבל חרובי צלמונה שאינם חייבים במעשר אלא
מדרבנן, אין צורך להשמיענו, שהרי הם בכלל עציץ שאינו
נקוב (משנה-למלך). (11) מין קטניות ('מלאכת שלמה'
תרומות פ"א מ"ד, ע"ש). (12) כל זה בתוספתא, שם.
(13) חכמים גזרו שכל הגידולים הם תרומה (להלן פ"א
הכ"א) ואף-על-פי-כן חייבים בתרומה ובמעשרות (שם
הכ"ז), ומכיון שכל הגידולים לכהן, ונמכרים לו בזול (ראה
'תוספות אנשי שם' תרומות פ"ט מ"ד), לא חייבו חכמים
להפריש תרומה גדולה יותר מששים ('תוספתא כפשוטה').
וראה בהערה הסמוכה. (14) תרומה שנתערבה בטבל.
ומכיון שלא אמרו 'מדומע' אלא 'עירובי תרומה', נראה
שהמדובר אפילו אם נתערבה סאה תרומה במאה סאה של
טבל, שאין כאן איסור מדומע, אלא מוציא סאה ונותן
לכהנים והשאר טבל גמור ומפרישו כדין ומותר ('תוספתא
כפשוטה' ו'מעדני ארץ' על-פי דברי הראב"ד). אלא כיון
שחייבוהו חכמים להוציא סאה לכהן, משום גזל השבט
(להלן פ"ג ה"א), לא החמירו עליו בהפרשת תרומה גדולה
יותר מששים, וראה בהערה הקודמת. (15) ראה למעלה
בתרומה בזמן הזה. (16) אבל בנטמאה במזיד - לא הקילו.
וראה חלה פ"ב מ"ז. (17) כגון המקדיש טבלו לאחר
מירווח, שלא פקע ממנו חיוב תרומות ומעשרות, והגזבר
חייב להפריש, כמו שנראה ב'ירושלמי' תרומות פ"א ה"א
(תוספתא כפשוטה'), ולפי שההקדש הוא המפריש, הקילו
חכמים להפריש אחד מששים. (18) מין שקמים (= תאנים
רעים) - רש"י בפסחים נה, ב. (19) שאינו חייב בתרומה
אלא מדרבנן, ראה להלן פ"ה ה"ט-טז. (20) ויש להם
רשות לכך (גיטין נב.), ואף-על-פי-כן אינם רשאים לתרום
אלא אחד מששים, כמו גזבר של הקדש, שהרי נכסי יתומים
הם כהקדש (שם - 'תוספתא כפשוטה').

ד. אֵין תּוֹרְמִין²¹ תְּרוּמָה זו²² לֹא בְּמִדָּה וְלֹא בְּמִשְׁקָל²²
וְלֹא בְּמִנְיָן, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר²³, אֶלָּא
אוֹמֵד²⁴ וּמְפָרִישׁ בְּדַעְתּוֹ כְּמוֹ אֶחָד מְשֻׁשִׁים²⁵; אֲבָל²⁴
תּוֹרֵם הוּא אֶת הַמְּדוּד²⁶ וְאֶת הַשְּׁקוּל וְאֶת הַמְּנוּי. וְלֹא²⁵
יְתֵרֵם בְּסֵל וּבִקְפָּה שְׁמֵדֶתָּן יְדוּעָה²⁷; אֲבָל תּוֹרֵם הוּא²⁶
בְּהֵן חֲצִין אוֹ שְׁלִישֵׁן. וְלֹא יְתֵרֵם בְּסָאָה חֲצִיָּה,²⁷
שְׁחִיצָה²⁸ מִדָּה.²⁸

(21) תרומות פ"א מ"ז. [וראה להלן, אם אסור לתרום
במדה]. (22) תרומה גדולה. אבל תרומת מעשר אין
מפרישים אותה אלא במדה (להלן ה"י-יא). (23) [מהלשון
הזו נראה, שאין איסור, וראה להלן]. (24) ב'ירושלמי'
שם: אליעזר בן גימל אומר: מניין שאין תורמין לא במדה
ולא במשקל ולא במנין? תלמוד לומר: ונחשב לכם

יְדוּעָה לָפֶל, אוֹ עַד שְׂיִבּוֹא עָרֵב הַפֶּסַח²⁷, אִם הִיתָה¹
חֶמֶן, וְתִשְׁרֶף.²

(92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה
בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם
במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם).
(93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה
לארץ (ירושלמי שם). (94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת
הלכה ה. (95) שגזרו עליה טמאה. (96) [אבל לטמא
אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק
בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב
הלכה א]. (97) ירושלמי שם.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שיעור תרומה גדולה מן התורה ומדרבנן. התרומה
שאר הכהנים מקפידין עליה. המתכוון לתרום אחד מעשרה
ועלה בידו אחד מששים. המפריש מקצת התרומה או מקצת
מכרי זה ומקצת מכרי אחר. תרומת מעשר ומי מפריש
אותה, ואם מפרישין אותה מאומד. ישראל שהפריש מעשר
ראשון כשהוא בשבלים, או בן לוי שלקח מעשר בשבלים.
אם תורמים שלא מן המוקף. ודין אם תורם ממין אחד על
הכל. הרוצה להפריש תרומה גדולה ותרומת מעשר כאחד.

א. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה - אֵין לָהּ שִׁעוּר² מִן הַתּוֹרָה;
שְׁנֵאמַר: רֹאשִׁית דִּגְנָךְ - כָּל שֶׁהוּא³. אֶפְלוּ חֲטָה⁴
אֶחָת פּוֹטֶרֶת הַכֹּרִי. וּלְכַתְּחִלָּה⁴ לֹא יִפְרִישׁ אֶלָּא⁵
כְּשִׁעוּר שְׁנֵתְנֵי חֲכָמִים. וּבִזְמַן הַזֶּה, שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת⁶
לְשִׁרְפָּה⁶ מִפְּנֵי הַטְּמָאָה - יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ כָּל שֶׁהוּא⁷
לְכַתְּחִלָּה.⁸

(2) חולין קלז, ב. (3) 'ירושלמי' תרומות פ"ד סוף ה"ב.
(4) מדרבנן. חולין, שם. (5) כלומר, עלולה לבוא לידי
שריפה, שיש לפעמים שעור לא הוכשרה, ולכשתוכשר
טמא ('אור שמח', וראה להלן). (6) שאם יפריש כשיעור,
יבוא אחר-כך לטמא תרומה ולשרפה, לכן מפרישים רק
כלשהו. אבל חלה שנילושה הרי הוכשרה ונטמאה כבר.
ולכן מפרישים גם בזמן הזה אחד ממ"ח, כמפורש בפ"ה
מהל' ביכורים ה"ט ('אור שמח'), ובזמן שהיתה תרומה
טהורה בישראל, החמירו גם בטמאה להפריש אחד מששים,
כדלהלן ה"ג.

ב. וְכִמָּה הוּא שִׁעוּרָה שְׁנֵתְנֵי חֲכָמִים? עֵין יָפָה -
אֶחָד מְאֻרְבָּעִים⁷, וְהִבְנוֹנִית⁷ - אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, רָעָה⁸
- אֶחָד מְשֻׁשִׁים. וְלֹא יִפְתָּח⁸ מֵאֶחָד מְשֻׁשִׁים.⁹

(7) תרומות פ"ד מ"ג. (8) חולין, שם.

ג. כָּל תְּרוּמָה שְׁאִין הַכֹּהֲנִים מְקַפְּדִין עָלֶיהָ⁹, כְּגוֹן¹⁰
תְּרוּמוֹת הַחְרוּבִין¹⁰ וְהִקְלִיסִין¹¹ - נִטְלָת לְכַתְּחִלָּה¹²
אֶחָד מְשֻׁשִׁים. וְאֵלוּ נִטְלִין¹² אֶחָד מְשֻׁשִׁים: תְּרוּמַת
גְּדוּלֵי תְּרוּמָה¹³ וְעִרְוֵי תְּרוּמָה¹⁴, וְתְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁵
שֶׁהִיתָה הַטְּמָאָה בְּאֶנֶס אוֹ בְּשִׁגְגָה¹⁶, וְתְּרוּמַת
הַקֶּדֶשׁ¹⁷, וְתְּרוּמַת חוּצָה לְאַרְצָן, וְתְּרוּמַת הַקֶּצֶחַ¹⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַשְׁשִׁים³⁶, וְחִזֹּר וְהוֹסִיף לְשֵׁם תְּרוּמָה - אוֹתָהּ⁹
הַתּוֹסֶפֶת חֵיבָת בְּמַעֲשָׂוֹת, וּמִפְּרִישׁ מִמֶּנָּה הִכְהֵן¹⁰
הַמַּעֲשָׂוֹת וְאַחֵר כֶּן לֹא כִלְכֵּלָהּ. תָּרַם³⁷ וְעִלְתָּה בִּידוֹ¹¹
אֶחָד מִשְׁשִׁים³⁸ וְאַחֵד - הָרִי זֶה תְּרוּמָה, וְיִחְזֹר וְיִתְּרַם¹²
פַּעַם שְׁנִיָּה בְּדִי לְהַשְׁלִים הַשְּׂעוֹר שֶׁבְּדַעְתּוֹ³⁹.¹³
וְהַתּוֹסֶפֶת הַזֹּאת יֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישָׁהּ⁴⁰ בְּמִדָּה אוֹ¹⁴
בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, אֲבָל לֹא יִפְרִישָׁהּ אֲלָא מִן¹⁵
הַמִּקְלָף⁴¹ בְּרֹאשׁוֹנָה⁴².¹⁶

(35) כתובות צט, ב. (36) תרומות פ"ד מ"ג. (37) בכוונה לתרום כשיעור שאמרו חכמים, כדלהלן בדברי רבינו. (38) משנה, שם. (39) במשנה, שם: "כמות שהוא למוד". ופירש הר"ש: כפי השיעור שהוא רגיל בו: אחד מארבעים, מחמשים או מששים, ועיי"ש בפירוש רבינו. והתוספת הזאת אינה חייבת במעשרות, כהתוספת של המפריש ועלתה בידו אחד מששים (ראה למעלה), שהרי תרם על דעת לתרום כשיעור, ועלה בידו פחות מכשיעור ('משנה ראשונה' שם). (40) [כלומר, צריך להפרישה. שאף-על-פי שבראשונה אינו צריך להפריש במדה, לפי שלא נאמר בה שיעור (למעלה ה"ד) - כיון שכבר הפריש בכוונה לתרום כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו, ולפיכך צריך לתרום התוספת הזו במדה, שלא יפחות. אולם בפירוש המשנה שם, כתב רבינו לפי דעתו שם (שבראשונה אסור להוציא תרומה גדולה במדה), שמותר לו להוציא תוספת זו במדה, ולא כמו שכתבנו, וראה למעלה]. (41) דלא כרבי יהודה, שם. [כלומר, אף-על-פי שבענין מדה אין דין הפרשת תוספת זו כדין הפרשת התרומה בראשונה, וראה ב'כסף משנה' בפ"א מהל' מעשר ה"ו, שכל עיקר הצורך לתרום במקום אינו אלא מאחר שתורמים באומד - בכל זאת תרום מן המוקף (כבראשונה)]. (42) שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף (להלן הי"ז).

ז. הַמִּפְרִישׁ מִקְצֵת הַתְּרוּמָה⁴³ - אוֹתוֹ הַמִּקְצֵת אֵינּוּ¹⁷
תְּרוּמָה, וְהָרִי הוּא פְּחֻלָּק הַכְּרִי⁴⁴. וְאַף עַל פִּי כֵן¹⁸
צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָת אוֹתוֹ מִקְצֵת מִמֶּנּוּ, וְלֹא יִפְרִישׁ¹⁹
עָלָיו מִפְּרוֹת אֲחֵרוֹת⁴⁵.²⁰

(43) שם מ"א, שהיה בדעתו להפריש עוד. ואין זה דומה למה שכתב (בהלכה הקודמת) בתרם ועלתה בידו אחד מששים ואחד, ששם לא ידע שעלה בידו פחות, ולא היה אז בדעתו להוסיף, ולכן תרומתו תרומה. (44) והרי הוא טבל (פירוש המשנה, שם). (45) במשנה, שם: "אבל לא למקום אחר", אבל רבינו גרס: "אבל לא ממקום אחר", ופירש: "כיון שזה שהוציא, הוציאו לדעת שהוא קצת תרומה". ועיי"ש בפ"א מהל' מעשר הט"ו.

ח. הַמִּפְרִישׁ מִקְצֵת תְּרוּמָה מִכְּרִי זֶה וּמִקְצֵת תְּרוּמָה מִכְּרִי אֲחֵר מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה לֹא יִתְּרַם מִזֶּה עַל זֶה⁴⁶.²¹
הָאוֹמֵר⁴⁷: תְּרוּמָת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ, אִם אָמַר: בְּצִפּוֹנוֹ²³
אוּ בְּדוֹמוֹ - קָרָא שֵׁם, וְחֵיב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ²⁴
תְּרוּמָתוֹ; וְאִם לֹא צִין בְּמִקּוֹם - לֹא אָמַר כָּלוּם⁴⁸.²⁵

(46) היינו מ"מקצת תרומת כרי זה" על "מקצת תרומת כרי

תרומתכם, במחשבה אתה תורם ואין אתה תורם במדה ובמשקל ובמנין". "ואע"פ שזה הכתוב מדבר בתרומת מעשר [והיא ניטלת דוקא במדה, כדלהלן], נאמר בו העיקר הידוע אצלנו - אם אינו ענין לתרומת מעשר, תנהו ענין לתרומה גדולה. ומה שלא נסמך על זה הפסוק בתרומת מעשר, לפי ששיעורה ידוע, והקפידה התורה על שיעורה ואמרה מעשר מן המעשר" ('פירוש המשניות' שם). (25) בציטטה שהביא הראב"ד, כתוב "אחד מחמשים". וכן הגיה הר"י קורקוס (הובא בכסף-משנה), שזוהי עין בינונית, וכל אדם צריך לנהוג כבינוני לא בעין רעה. [ויתכן כי דעת רבינו כדעת רש"י בביצה יג, ב - שאין איסור לתרום במדה, אלא שאין צורך למדוד, ואם רוצה לתרום באומד יצא ידי חובתו, שהרי אפילו אם לא יכוין כשיעור, ויתן פחות חיטה אחת - פוטרת את כל הכרי (וכן כתב גם בגיטין לא, א. וכן הביא הרמב"ם שם, בשם רבים שאומרים כן). וראה להלן. וממה שכתב "אין תורמין וכו'", אין ראייה שאסור לתרום במדה, שהרי זוהי לשון המשנה, ויש לפרשה: אין צורך לתרום במדה, וכו"ל. ולפי זה יש לקיים הגירסא שלפנינו "אחד מששים", והשמיענו בזה, שלא רק התורמים בעין יפה ובעין בינונית אינם צריכים לחשוש שמא יפחתו כנ"ל, אלא אפילו התורם בעין רעה אחד מששים, שאם יעלה בידו פחות מששים, צריך לתרום פעם שניה כדי להשלים השיעור (כדלהלן ה"ו) - כשהוא תורם אינו צריך לחשוש כך, כיון שמן התורה אין לה שיעור, וחיטה אחת פוטרת את כל הכרי (וכן כתב רש"י בביצה, שם). אלא שאם אירע שעלה בידו פחות מששים, כיון שתרם במחשבה להפריש כשיעור, נתחייב לתרום כמחשבתו וצריך להשלים במדה, ראה להלן ה"ו. אולם ב'פירוש המשניות' שם כתב רבינו, שאסור להוציא תרומה גדולה במדה. וכן נקט ה'מאירי' בגיטין שם כדעת רבינו]. (26) שמוודים אותו הדבר שהוא חייב בתרומה [ולא התרומה עצמה] ומוציאין ממנו באומד (פירוש המשנה, שם). (27) משנה, שם. (28) בדפוס רומי "שחציה", וכן נכון.

ה. הַמִּרְבֶּה בַּתְּרוּמָה²⁹, הוֹאִיל וְשִׁיר מִקְצֵת חֲלִין³⁰ -
הָרִי זֶה תְּרוּמָה. אֲבָל אִם אָמַר: כָּל הַפְּרוֹת הָאֵלוֹ²
תְּרוּמָה - לֹא אָמַר כָּלוּם³¹. הַמִּתְפָּנִן לְתָרַם אֶחָד³
מִמֶּעֶשְׂרָה³², וְעִלְתָּה בִּידוֹ אֶחָד מִשְׁשִׁים - תְּרוּמָתוֹ⁴
תְּרוּמָה³³. נִתְפָּנִן לְתָרַם אֶחָד מִשְׁשִׁים, וְעִלְתָּה בִּידוֹ⁵
אֶחָד מִמִּחְמָשִׁים - אֵינָה תְּרוּמָה³⁴.⁶

(29) תרומות פ"ד מ"ה, כרבי טרפון ורבי עקיבא. (30) "למאמר השם יתעלה (במדבר טו, כא) מראשית ולא כל ראשית" (פירוש המשנה שם, והוא ב'ירושלמי' שם ה"ד). (31) חלה פ"א מ"ט: "האומר כל גרני תרומה . . . לא אמר כלום עד שישיר מקצת". (32) תוספתא תרומות פ"ה. (33) שהרי נתקיימה מחשבתו, שעלה בידו שיעור שהוא פחות ממה שחשב, ובכלל מאתים מנה (כסף-משנה). (34) שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי עלה בידו יותר ממה שחשב (שם).

ו. הַמִּפְרִישׁ³⁵ תְּרוּמָה וְעִלְתָּה בִּידוֹ אֶפְלוֹ אֶחָד⁷
מִמֶּעֶשְׂרִים - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. תָּרַם וְעִלְתָּה בִּידוֹ אֶחָד⁸

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר (במדבר יח, כז): "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן" - הוקשה תרומת מעשר לתרומה גדולה, "כשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה, כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר", ואף-על-פי שלדעת אבא אלעזר בן גמלא, הוקשו גם בענין הפרשה באומד, ואין הלכה כמותו (ראה למעלה ה"י) - לענין רשות לישראל הלכה כמותו, לפי שרב אשי, שהוא בתרא, סובר כמותו, בגמרא שם (רדב"ז).

יג. ישראל שהפריש מעשר⁵⁶ ראשון כשהוא שפלים, קדם שידיש ויפריש תרומה גדולה, ונתנו ללוי - אין הלוי חייב להפריש ממנו תרומה גדולה אחר שידישו, אלא תרומת מעשר בלבד⁵⁷. אבל אם דש ישראל⁵⁸ והפריש המעשר מן הדגן קדם שיפריש תרומה גדולה ונתנו ללוי - חייב הלוי להפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר; מאחר שנעשה דגן נתחייב בתרומה, שנאמר: ראשית דגנך⁵⁹.

(56 ברכות מז, א. 57 שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כו): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר", מעשר מן המעשר אמרת לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר". (58 וגם מירח (כסף-משנה), וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בברכות פ"ז מ"א. וכן בגמרא שם: "אי הכי, אפילו הקדימו בכרי נמי וכו'". (59 שם למדו כן ממה שנאמר (שם, כט): "מכל (מעשרותיכם) [מתנותיכם] תרימו את כל תרומת ה'" - הרי שחייב להפריש את כל התרומות, וגם תרומה גדולה בכלל. והיינו, כשהפריש אחר המירוח.

יד. בן לוי שלקח מעשר שפלים⁶⁰ - לא יתן תרומתו לפנה שפלים, אלא קונסין⁶¹ אותו לדוש ולזרות ולתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן, ואינו חייב לתן לו מעשר מן התבן או העצה⁶². ואם הפריש תרומת מעשר שפלים פמו שנתנו לו - הרי זה כותש ונותן לפנה את הזרע ואת התבן⁶³. ומפני מה קנסוהו לכתש?⁶⁴ מפני שלקח המעשר שפלים והפקיע ממנו תרומה גדולה⁶⁵.

(60 ברייתא ביצה יג, א. ומשנה תרומות פ"י מ"ו. 61 את הלוי שלקח מעשר בשבילם קודם הדישה והפסיד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר (פירוש המשניות' שם, וכן כתב בסמוך. ועי' רש"י בביצה שם). 62 משנה, תרומות, שם: "ומפריש את הזרע ואינו צריך להפריש את העץ", שאינו אוכל ואינו חייב בתרומות ומעשרות. ומכיון שאינו מפריש מהם, אינו חייב ליתנם לכהן, אלא הרי הם שלו, וראה להלן. 63 משנה, שם: "אם הפריש, לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נותן העץ עם הזרע", שכוין שקרא עליו שם תרומה, צריך ליתנו לכהן" (רע"ב שם). 64 זה מוסב על מה שלמעלה ש"קונסין אותו לדוש ולזרות". 65 כן כתב בפירוש המשנה שם, ראה למעלה.

אחר, "ירושלמי' תרומות פ"ד ה"א. והטעם כמבואר בהלכה הקודמת, שלא יפריש עליו מפירות אחרות, אלא ממנו. (47 שם פ"ג מ"ה. 48 שבתרומה נאמר (דברים יח, ד): "ראשית דגנך", וצריך שיהיו שיריה ניכרים (עירובין לז:). ואם לא ציין המקום, לא ניכר איפה התרומה ואיפה השיריים (=החולין).

ט. אמר⁴⁹: תרומת הפרי זה⁵⁰, והפרי הזה כזה⁵¹ - מקום שנסתיימה תרומתו של ראשון, שם נסתיימה תרומתו של שני.

(49 "ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 50 וסימן את המקום בצפון של הכרי או בדרומו (כסף-משנה). 51 כן הוא בדפוסים חדשים, והיא נוסחת ה'כסף משנה' והרדב"ז. והיינו שהתפיס את תרומת הכרי השני בתוכו (של הכרי השני), בתרומת הכרי הראשון. ואף-על-פי שלא סיים מקום לתרומת הכרי השני, נסתיים מקומה כתרומת הכרי הראשון, כדין מתפיס בנדר (ראה בפ"א מהל' נדרים). [ואף-על-פי שהאומר: הרי הפירות הללו עלי כתרומה - לא אמר כלום (שם ה"י) - זה אינו אלא במתפיס פירות של חולין כתרומה שאינה באה בנדר ובנדבה, כמו שכתב רבינו שם, אבל כאן הוא מתפיס סיום מקום של הפרשת תרומה זו בהפרשת תרומה זו]. אולם בדפוס רומי, הנוסחא בדברי רבינו "בזה", וכן הוא ב'ירושלמי' שם. ולפי זה, פירש 'מראה הפנים' שם, שקובע בכרי הראשון תרומתו ותרומת הכרי השני, ובאותו מקום (בצפון או בדרום) שנסתיימה תרומת הכרי הזה, בו במקום, באותו כרי, על ידו, נסתיימה גם תרומת הכרי השני.

י. תרומת מעשר - אין מפרישין אותה באמד, אלא מדקדק בשעורה⁵², ואפלו בזמן הזה, שהרי שעורה מפרש בתורה.

(52 "ירושלמי' שם פ"א ה"ד (הובא למעלה בה"ד, עיי"ש), לפי המשנה שם פ"ד מ"ו. ודלא כאבא אלעזר בן גמלא, גיטין לא, א.

יא. דבר שדרכו למדד - מודד, ודבר הנשקל - שוקל, ודבר שאפשר למנותו - מונה. הנה אפשר למנותו ולשקלו ולמדדו - המונה משבח, והמודד משבח ממנו, והשוקל משבח משניהן⁵³.

(53 בתרומות, שם: "משובח משלשתן". ואמרו ב'ירושלמי' שם ה"ה "משובח בשלשתן", והיינו "משובח משניהם" שכתב רבינו.

יב. מצות תרומת מעשר - שיפריש אותה⁵⁴ בן לוי ממעשרו; שנאמר: וכי תקחו מאת בני ישראל את המעשר. ויש לישראל להפריש⁵⁵ אותה ולתנה לפנה, ויתן המעשר ללוי אחר שיפריש ממנו תרומתו, שהיא מעשר מן המעשר.

(54 את התרומות - מעשר. 55 היינו שיש לישראל רשות להפריש, אבל המצוה מוטלת על הלוי. וכדעת אבא אלעזר בן גמלא במס' גיטין שם, שלמדו כן ממה שנאמר בתרומת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן הוא במשנה שם: "הרכינה (= הטה החבית) ומיצה - הרי זו תרומה, וכמה תהא בתרומת מעשר של דמאי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה לשמינית". ונראה מן התחלת המשנה, שמדובר בתבואת מעשר של יין ושמן, כנ"ל, ואף-על-פי-כן אם היא של דמאי, היא צריכה שיעור, כנ"ל.

- יז. אין תרמין תרומה גדולה⁷⁷ אלא מן המקנה⁷⁸.
 פיצד? היו לו חמשים סאה בבית זה וחמשים סאה בבית אחר - לא יפריש מאחד מהן שתי סאים על המאה, שנמצא מפרש ממקום זה על מקום אחר.
 ואם הפריש שלא מן המקנה - תרומתו תרומה⁷⁹.
 והוא שהיה המפרש שמור; אבל אם היה טעון כדי יין⁸⁰ או שמן וראה שמשפדין ואמר: הרי הן תרומה על פירות שבביתי - לא אמר פלוס⁸¹.

(77) ראה להלן ה"כ, בדין תרומת מעשר. (78) חלה פ"א מ"ט. "פירוש מוקף, קרוב וסמוך" (רע"ב שם). (79) כן נראה מהא דלהלן בכדים שנשתברו (כסף-משנה). וכן נראה בעירובין לב, א. וביבמות צג, א - התיור לתרום בערב יום-טוב שלא מן המוקף (עי' ב'תוספות' שם: ד"ה אלא). הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. (80) בבא-קמא קטו, ב. (81) שכיון שעומדים להשתבר, הרי הם כמו שאינם בעולם, ולא חילקו כאן בין אם יכול להציל על-ידי הדחק לבין אם אינו יכול להציל, כמו שחלקו להלן פ"ד מהל' מעשר שני הי"ב לגבי ראה אנס בא כנגדו, לפי ששם לא נעשתה עוד פעולת ההיזק בגוף המעות, ואילו כאן כבר נעשתה פעולת השבירה ('תוספתא כפשוטה' פ"א ממעשר שני).

- יח. פירות המפזרין⁸² בתוך הבית, או שתי מגורות⁸³ שבבית אחד - תורם מאחד על הכל⁸⁴. שתי תבואה⁸⁵ ועגולי דבילה וחביות של גרוגרות, אם היו בהקפה אחת⁸⁶ - תורם מאחד על הכל. חביות של יין⁸⁷; עד שלא סתם את פיהן - תורם מאחד על הכל⁸⁸; משסתם - תורם מכל אחת ואחת⁸⁹.

(82) תוספתא תרומות פ"ג. (83) אוצרות. (84) שבבית אחד וברשות אחת, הרי הם כאילו סמוכים ומוקפים זה לזה. ואם כי בתוספתא שלפנינו שם כתוב: "שתי מגורות בעליה אחת, תורם מכל אחת ואחת", - כנראה שרבינו היתה לו גירסא אחרת בתוספתא (כסף-משנה ורדב"ן). [ויתכן כי יש לחלק בין בית שאוכלים בו, ושתי המגורות עשויים להצטרף, לבין עליה שאינה משמשת אלא לאוצר, ושם לא יצטרפו לעולם. אבל צריך-עיון מהיכן שאב רבינו את מקור ההלכה שלן]. (85) תוספתא שם (כסף-משנה). (86) כלומר, סמוכים זה לזה. (87) מעשר שני פ"ג מ"ב. (88) שכולן נחשבות כמעורבות (פירוש המשנה, שם). (89) שכל חבית סתומה, נחשבת רשות בפני עצמה.

- יט. היה מלקט⁹⁰ גפי ירק⁹¹ ומניח בגנה - תורם מאחד על הכל⁹². הביא מין אחד⁹³ ביניהן - תורם מכל אחד ואחד. הביא מינין הרבה⁹⁴ בקפה, פרום מלמעלה וקרוב מלמטה ומין אחר באמצע - לא

- טו. בן ישראל שאמר ללוי⁶⁶: כך אמר לי אבא: מעשר לך בדי - אין חוששין לתרומת מעשר שבו⁶⁷; שהרי אביו הפריש תרומתו, ולפיכך צוהו שזה המעשר לפלוני הלוי⁶⁸. ואם אמר לו: כך אמר לי אבא: פור מעשר יש לך בדי - חוששין לתרומת מעשר שבו⁶⁹.

(66) גיטין ל, ב. לפי תירוצו של רב אשי. (67) כלומר, אין צריך הלוי להפריש ממנו תרומת מעשר. וכך היא גירסת רבינו בגמרא שם (כסף-משנה), שכן הוא בברייתא שם. ואילו לפי נוסחתנו בגמרא שם, צריך להפך הברייתא (רדב"ן). (68) המעשר כולו לפלוני ואינו צריך להפריש ממנו תרומת מעשר (כסף-משנה). (69) שכיון שהזכיר לו מדה, כור מעשר, מסתבר שעוד לא הפריש תרומת מעשר, וכוונתו שיפריש ממנו הלוי לפי חשבון (שם).

- טז. תרומת מעשר⁷⁰ שהיה בה אחד משמונה בשמינית⁷¹ - מוליכה לפה; פחות מכן - אינו מטפל להוליכה, אלא משליכה באור ושורפה⁷². ובין ובשמן⁷³, אפילו כל שהוא - מוליכה לפה. ובלבד שתהא תרומת מעשר ודאית וטהורה⁷⁴; אבל אם היתה טמאה⁷⁵ או שהיתה של דמאי⁷⁶, אם אין בה פשעור - אינו מטפל בה, אלא שורפה.

(70) תוספתא תרומות פ"י ('הוצ' ליברמן עמ' 17-19). וראה להלן. (71) של הלוג ('פירוש המשניות' בתרומות פ"א מ"ח), והיינו קורטוב ('תפארת ישראל'). ומדובר בתרומת מעשר של שאר פירות, ולא ביין ושמן (ראה להלן), ולא בפירות עצמם אלא במשקין היוצאין מהן, ראה להלן. (72) כן הוא בתוספתא שם: "בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה (= האמור למעלה שם, דהיינו אחד משמונה בשמינית) נותנה לכהן, ואם לאו - משליכה לאור ושורפה". [ונראה שכיון שמדובר במים היוצאים מן הפירות (וכן כתב הראב"ד), שאינם אלא זיעה בעלמא (ראה להלן פ"א ה"ב), לא חששו להפסידם בשיעור מועט כזה]. (73) שתורמתם מן התורה. (74) בתוספתא שם (עמוד 14 160): "כמה יהא בתרומת מעשר של דמי ויוליכנה לכהן, אחד משמונה בשמינית. במי דברים אמורים [= שצריך שיעור] בשל דמי [ראה להלן מן המשנה בתרומות], אבל בשל ודיי הרי זה אסור [כלומר: אפילו בכל שהו], במי דברים אמורים [= שאסור אפילו בכל שהו] בטהורה, אבל בטמאה (אפילו כל שהו - רבינו לא גרס מלים אלו, 'תוספתא כפשוטה') וכן אתה אומר בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות, אם יש כשיעור הזה נותנה לכהן וכו'", וראה למעלה. הרי מפורשים כאן כל דברי רבינו: הרישא של התוספתא מדברת ביין ושמן, וכן נראה מהא דלהלן ("בתרומת מעשר שבשאר כל הפירות"). וכן נראה במשנה מס' תרומות (פ"א מ"ח, ראה להלן), ואם היא של ודאי וטהורה, אסור בכלשהו. ואם היא של דמאי, או אפילו של ודאי והיא טמאה, שיעורה אחד משמונה בשמינית, כתרומת מעשר שבשאר כל הפירות. (75) תוספתא שם בסופא, כנ"ל. (76) תוספתא שם ברישא,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 כג. כְּשֶׁמִּפְרִישִׁין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר - מִפְּרִישִׁין אוֹתָן
26 עַל הַסֵּדֶר. בִּיצֵד? מִפְּרִישׁ בִּכּוּרִים תַּחֲלָה¹¹¹ לְכָל,
27 וְאַחֵר כֶּף תְּרוּמָה גְדוּלָּה, וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן,
28 וְאַחֵר כֶּף מַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְהַמִּקְדִּים שְׁנֵי
29 לְרֹאשׁוֹן¹¹², אוֹ מַעֲשֵׂר לְתְּרוּמָה, אוֹ תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים,
30 אִף עַל פִּי שֶׁעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה - מִה שֶׁעֲשֵׂה עֲשׂוּי.
31 וּמִנֵּינִי שֶׁהוּא בִּלְא תַעֲשֶׂה? ¹¹³ שְׁנֵאמַר: מִלֹּאֲתָךְ
32 וְדַמְעָךְ לֹא תֵּאָחֵר - לֹא תֵּאָחֵר דְּבַר שְׂרָאוִי
33 לְהַקְדִּימִי¹¹⁴. וְאַיִן לוֹקִינִי עַל לֹא זֶה¹¹⁵.

(111) בתרומות פ"ג מ"ז: "ומנין שיקדמו הבכורים לתרומה?
זה קרוי תרומה וראשית, וזה קרוי תרומה וראשית? אלא
יקדמו ביכורים שהם ביכורים לכל, ותרומה לראשון היא
ראשית, ומעשר ראשון לשני שיש בו ראשית", וכתב רבינו
שם: "קרא הש"ת התרומה ראשית, באמרו (דברים יח, ד):
"ראשית דגן תירושך ויצהרך", וקראה תרומה באמרו
(במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי",
וקרא הביכורים ראשית, באמרו (דברים כו, ב): "ולקחת
מראשית כל פרי האדמה", וקראם תרומה, באמרו (שם יב,
ו): "והבאתם שמה . . . ואת תרומת ידך", ואמר ב"ספרי:
ותרומת ידך, אלו הביכורים - מעשר ראשון יש בו ראשית,
ר"ל תרומת מעשר, שבו אמר הש"ת (במדבר יח, כו):
"והרמותם ממנו תרומת ה'", וכבר ביארנו כי התרומה
נקראת ראשית". (112) שם מ"ו. (113) שם.
(114) "מלאכת אלו ביכורים, ודמנך זו תרומה, והוא בכלל
לא תאחר" (ר"ש שם). (115) תמורה ד, ב. משום שהוא
לא הניתק לעשה, שיכול לתקן ולהפריש מחדש על הסדר,
וכל לאו הניתק לעשה - אין לוקים עליו.

34 כד. הַרֹצֵה לְהַפְרִישׁ¹¹⁶ תְּרוּמָה גְדוּלָּה וְתְּרוּמַת
35 מַעֲשֵׂר כְּאֶחָד - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים
36 וּשְׁלִישׁ¹¹⁷ וְאוֹמַר: אֶחָד מִמָּאָה שְׁיֵשׁ כָּאֵן¹¹⁸ - הֲרִי
37 הוּא בִצֵּד זֶה שֶׁהַפְּרִשְׁתִּי וְהֲרִי הוּא חֲלִין¹¹⁹;
38 וְהַנֶּשְׂאָר¹²⁰ מִזֶּה שֶׁהַפְּרִשְׁתִּי - הוּא תְּרוּמָה עַל הַכֹּל.
39 וְהַמַּעֲשֵׂר שְׂרָאוִי לְהִיּוֹת לְמָאָה חֲלִין אֵלּוּ¹²¹ - הֲרִי
40 הוּא בִצֵּד זֶה שֶׁהַפְּרִשְׁתִּי; וְזֶה הַנֶּשְׂאָר יֵתֵר עַל
41 הַתְּרוּמָה¹²² מִמָּה שֶׁהַפְּרִשְׁתִּי - הֲרִי הוּא תְּרוּמַת
42 מַעֲשֵׂר עַל הַכֹּל¹²³.

(116) דמאי פ"ה מ"ב. (117) שהם שלשה חלקים ממאה,
שהתרומה חלק מחמישים, שהם שני חלקים ממאה, ותרומת
מעשר אחד ממאה. (118) בכלל. (119) כלומר, הרי הוא
חולין עד שיפריש התרומה (ראב"ד). (120) שני החלקים.
(121) מאה לאו דוקא, שהרי חסרו מהם שנים, ועי' רדב"ז.
(122) היינו האחד ממאה. (123) ונמצא מפריש כסדרם:
תרומה, ואחר-כך מעשר, ואחר-כך תרומת מעשר.

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ח

פרק רביעי

(1) יבאר אם עושה אדם שליח לתרום, ומי הוא הראוי

1 יִתְּרֵם מִן הַעֲלִיּוֹן עַל הַתַּחְתּוֹן⁹⁵. וְאִם הִקִּיף חֲמִשָּׁה
2 צְבוּרִים⁹⁶ בְּגֶרֶן - תּוֹרֵם מֵאֶחָד עַל הַכֹּל, בְּזִמְנִי שֶׁעָקַר
3 הַגֶּרֶן קִנִּים⁹⁷; אֵין עָקַר הַגֶּרֶן קִנִּים⁹⁸ - תּוֹרֵם מִכָּל אֶחָד
4 וְאַחֶד⁹⁹.

(90) תוספתא תרומות, שם. (91) אגודות ירק. (92) שכל
הגינה אחד, כמו שאמרו ב"ירושלמי" תרומות (פ"ב הלכה
א): "כל בית הגיתות אחד, כל בית הגרנות אחד".
(93) צריך לומר: "מין אחר" - הגר"ש ליברמן.
(94) תוספתא תרומות, שם. (95) אף שהם מין אחד, מפני
שדבר אחר מפסיק. (96) שם. (97) שהגורן מחברם. כרבי
יהודה שם, שבא לפרש דברי חכמים. (98) שכבר פינה מן
הגורן, ונשארו אלו חמשה צבורים. (99) שאין זה מן
המוקף, משום שעתיד לפנות גם את אלה למקום אחר.

5 כ. תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ שְׁלֹא מִן
6 הַמִּקְהָל¹⁰⁰. שְׁנֵאמַר: מִכָּל מַעֲשְׂרוֹתֵיכֶם תְּרִימוּ
7 תְּרוּמָה¹⁰¹; אֲפֹלוּ מַעֲשֵׂר אֶחָד בְּמִדְּיָנָה זֹאת¹⁰² וּמַעֲשֵׂר
8 אֶחָד בְּמִדְּיָנָה אַחֶרֶת - מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה מֵאֶחָד עַל
9 הַכֹּל. וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים¹⁰³ אֵין תּוֹרְמִין אֲלָא מִן הַמִּקְהָל
10 וְאַפֹּלוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(100) ביכורים פ"ב מ"ה. (101) במדבר יח, כב. "תרימו
תרומה" אין בפסוק. (102) ב"ירושלמי" תרומות פ"ב ה"א:
"אחד ביהודה ואחד בגליל". (103) גיטין ל, ב. ועיי"ש
ב'תוספות' ד"ה וכי נחשדו.

11 כא. בֶּן לֹוי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ מַעֲשֵׂר רֹאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה
12 מִמֶּנּוּ תְּרוּמָתוֹ, וְהִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלִיף
13 הוּא בְּטַבְלוֹ¹⁰⁵ - מִה שֶׁעֲשֵׂה עֲשׂוּי¹⁰⁶. שְׁנֵאמַר: כִּי
14 אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמּוּ לָהּ תְּרוּמָה -
15 מְלַמֵּד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת כָּל תְּרוּמָה לְאַחֵר.

(104) 'ספרי' זוטא (כסף-משנה). ומפרשה רבינו בתרומת
מעשר, ודלא כהר"ש (תרומות פ"א מ"ה) שגרס בה "תרומה
גדולה". (105) כלומר, שמניח אותו כולו בטבלו, ולא
התכוין בהפרשה גם עליו. (106) ויכול להפרישו כולו
כתרומת מעשר על מקום אחר.

16 כב. הַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ¹⁰⁷ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר תַּחֲלָה וְאַחֵר כֶּף
17 הִנִּיחוֹ לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עָלָיו וְהוֹלִיף עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּלוּ
18 תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְיִתְּנוּ לִכְהֵן - לֹא עֲשֵׂה כָּלוּם¹⁰⁸.
19 שְׁנֵאמַר: אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ; בְּזִמְנִי שֶׁקָּדְשׁוֹ בְּתוֹכוֹ -
20 עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה לְאַחֵרִים, אֵין קָדְשׁוֹ בְּתוֹכוֹ -
21 אֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ תְּרוּמָה לְאַחֵרִים. וְכֵן הַמִּנִּיחַ פְּרוֹת
22 לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶם תְּרוּמָה גְדוּלָּה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה
23 טְבוּלִין לְתְּרוּמָה¹⁰⁹. וְאִם הִנִּיחָן לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן
24 מַעֲשֵׂר - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טְבוּלִין לְמַעֲשֵׂר¹¹⁰.

(107) 'ספרי' שם (כסף-משנה). (108) ואינו יכול לעשותו
תרומת מעשר על אחר. (109) שאין תורמין מן הפטור על
החייב (להלן פ"ה ה"ב). (110) שאין מעשרין מן הפטור
על החייב (להלן פ"א מהל' מעשר ה"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לתרום. והתורם שלא ברשות. האומר לשלוחו צא ותרום ואינו יודע אם תרם אם לאו. פירות השותפין אם חייבים בתרומה, ואם צריך ליטול רשות זה מזה. ודין אריס שתרם ובא בעל הבית ועכב. והפועלים אם יש להם רשות לתרום. הגוי שהפריש תרומה משלו. והמתכוון לומר תרומה ואמר מעשר. המפריש תרומה על תנאי. והתורם את הגורן מה צריך שיכוון בלבו.

1 א. עושה אדם שליח להפריש לו תרומות
2 ומעשרות; שנאמר: כן תרימו גם אתם - לרבות
3 שלוחכם. ואין עושה שליח עובד פוככים ומזלות,
4 שנאמר: גם אתם; מה אתם - בני ברית, אף
5 שלוחכם - בני ברית.

~ נקודות משיחות קודש ~

"עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות, שנאמר כן תרימו גם אתם, לרבות שלוחכם".

תוכן מצות תרומה הוא לקיחת ענין חולין והפיכתו לקדושה, שעלידו ראוי שיחיה האדם. והיא הוראה ליהודי בכל ענייניו בחולין, שמכולם צריך לעשות ענייני קדושה. ובנוסף, מהלכות תרומות ישנה הוראה באהבת ישראל, וכשמדובר על ציווי הקב"ה, הרי שכל יהודי מתאחד עם יהודי אחר, הגם שיש ששים ריבוא נשמות ישראל וכולם שונים בדרגתם, אעפ"כ כל אחד יכול להיות שליח שהוא דבר אחד עם המשלח.

עצם ענין השליחות הוא בכל אחד ובכל הדרגות בשווה, על-דרך שלמרות ההבדלים שבין בני אדם - בן עשרים לכח ובן חמשים (ש"תשש כוחו"), בכל זאת יש בכולם צד השווה, היינו עצם נקודת החיים. וענין זה מתבטא גם בהלכה בדיון פיקוח-נפש שאפילו ספיקו דוחה את כל התורה כולה, ללא הבדל אם מדובר על תינוק בן יומו או על בן תשעים או בן מאה ש"כאילו מת ועבר ובטל מן העולם".

על-דרך-זה הוא ברוחניות, שמצד אחד ישנם חילוקי דרגות בחיוב לימוד התורה, ומצד שני נוגע לימוד התורה לכל אחד מישראל, וכולם חייבים בלימוד התורה "בין עשיר בין עני, בין שלם בגופו בין בעל יסורין כו" שנאמר "והגית בו יומם ולילה".

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים סימן י"א)

6 ב. חמשה לא יתרמו, ואם תרמו - אין תרומתן
7 תרומה: החרש², והשוטה, והקטן, והעובד פוככים
8 ומזלות שתתם את של ישראל ואפלו ברשותו³,
9 והתורם את שאינו שלו שלא ברשות הפעלים⁴. אבל
10 התורם משלו על של אחרים - הרי זו תרומה⁵ ותקן
11 פרותיהם. וטובת הנאה - שלו⁶, שנותנה לכל כהן
12 שירצה.

ג. התורם שלא ברשות, או שירד לתוך שדה חברו ולקט פרות שלא ברשות כדי שיקחם ותרם: אם בא בעל הבית ואמר לו: בלך אצל יפות, אם היו שם יפות ממה שתתם - תרומתו תרומה, שהרי אינו מקפיד⁷; ואם לא היו שם יפות - אין תרומתו תרומה, שלא אמר לו אלא על דרך מחוי⁸. ואם בא בעל הבית ולקט והוסיף, בין יש לו יפות מהן בין אין לו - תרומתו תרומה.

7 ואינו חושש משום גזל. ואם כן כשתרם בשביל בעל הבית תרומתו תרומה וכשלקחם לעצמו הרי הם כשלו וממילא תרומתו תרומה. (8 כלומר, דרך מחאה: אילו מצאת יפות מאלו היית גוזלן.

ד. חמשה לא יתרמו, ואם תרמו - תרומתן תרומה: 21 חרש מדבר ואינו שומע⁹, מפני שאינו שומע הברכה¹⁰; והאלם, ששומע ואינו מדבר, והערם, מפני שאינן יכולין לברך¹¹; והשפור¹² והסומא, מפני שאינן יכולין לבדן ולהפריש את היפה¹³.

9 שם משנה ב. ואף על פי שבמשנה ו שם נאמרו חמישה: "האלם והשיכור והערום והסומא ובעל קרי" - השמיט רבינו בעל קרי, מפני שאמרו בברכות כב. "בטלוח לטבילותא דבעל קרי" - ומותר לו לברך, ואם כן יכול לתרום גם לכתחילה. (10 ו"כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזנו מה שהוא אומר". (11 האלם שאינו מדבר, והערום משום שנאמר: והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר", בשעה שאתה מדבר בו לא יראה בך ערוות. (12 שאינו יכול לדבר בפני המלך. אבל לא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע לשכרותו של לוט הרי הוא כשוטה. (13 ודין התרומה לברור מן היפה למאמר השם ית': את כל חלבו".

ה. קטן שהגיע לעונת נדרים¹⁴, אף על פי שלא הביא שתי שערות ולא נעשה גדול, אם תרם - תרומתו תרומה, ואפלו בתרומה של תורה; הואיל ונדריהן והקדשן קיימין מן התורה, כמו שבארנו בנדרים.

14 ו"עונת נדרים הוא הזמן שנדרי האדם קיימים בו, והוא

(2) שאינו שומע ואינו מדבר והרי הוא כשוטה. ואף על פי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 28 מן הדרום, הואיל ובטל שליחותו מקדשם³¹ - אינה
29 תרומה.
- 28 משמשו. (29) עבד כנעני, שנעשה שליח לתרומה,
מפני שהוא בן ברית. (30) במשנה שם: "בטל אם עד שלא
תרם בטל, אין תרומתו תרומה, ואם משתרם ביטל תרומתו
תרומה". (31) אבל אם לא ביטל שליחותו, אף על פי
ששינה בזה תרומתו תרומה, שאין דרכו של אדם להקפיד
על זה.
- 30 י. אריס שתרם³², ובא בעל הבית ועכב: אם עד
31 שלא תרם עכב - אין תרומתו תרומה³³, ואם
32 משתרם עכב - תרומתו תרומה. והאפוסרופסין
33 תורמין³⁴ מנכסי יתומים.
- 32 שיש לו חלק בתבואה, תמורת עבודתו. (33) ומה
שאמרו "אתם ולא אריסין" אין הלכה כן. ובתוספתא שם
נוסף: "אבל אין רשאי להוציא מעשר אלא על חלקו בלבד"
ורבינו השמיט כל זה. וייתכן כי הכוונה למצוות נתינה,
שאף על פי שהפרשתו קיימת, אינו רשאי להוציא ולתת,
אלא על חלקו. (34) "כדי להאכילן, שאין מאכילין את
היתומים דבר האסור, אבל לא יעשרו ולא יתורמו כדי
להניח פירות מתוקנין".
- 34 יא. הגבגב והגזלן והאנס³⁵ - תרומתן תרומה³⁶, ואם
35 היו הפעלים רודפין אחריהן³⁷ - אין תרומתן
36 תרומה.
- 35 שהכריח את חבריו לתת לו. (36) ממה שכתב רבינו
בסמוך "ואם היו הבעלים רודפין", משמע שכאן המדובר
כשלא היו רודפין אחריהם, ואם כן נתיימשו. ויש כאן גם
יאוש בעלים וגם שינוי השם: מעיקרא (=מקודם) חולין,
והשתא (=ועכשיו) תרומה. (37) תוספתא שם. שכיוון
שרודפין אחריהם וודאי לא נתיימשו.
- 37 יב. הבן והשכיר והעבד והאשה - תורמין על מה
38 שהן אוכלין; אבל לא יתרמו על הפל, שאין אדם
39 תורם דבר שאינו שלו. הבן כשאוכל עם אביו³⁸
40 והאשה בעסתה³⁹ - תורמין, מפני שהן ברשות.
38 היינו שהוא סמוך על שולחן אביו. והבן שהזכיר
למעלה ואינו תורם אלא מה שהוא אוכל, היינו באינו סמוך
על שולחן אביו. (39) אין לפרש שקמצה מעיסתה, כלומר
מן המזונות שלה, - שאלו הם שלה, ואינה צריכה רשות
הבעל. אלא עיסתה היינו כל העיסה של הבית, והמדובר
בחלה, שכיוון שזוהי המצוה שלה בוודאי נותן לה רשות
ומפרישה גם שלא מדעתו.
- 41 יג. הפועלים - אין להן רשות לתרם שלא מדעת
42 בעל הבית, חוץ מן הדורכין בגת⁴⁰; שאם ירצו
43 לטמא את היין - הרי הן מטמאים מיד, ולפי שמסר
44 להן והאמינן על פן⁴¹ - הרי הן כשולוחין⁴², ואם
45 תרמו - תרומתן תרומה.
- 40 שמותר להם לתרום, והיינו שהלכו בו שתי וערב.
- שיהיה בזכר מבין שנים עשרה ימים אחד, והנקבה בת עשתי
עשרה שנה ויום אחד".
- 1 ו. האומר לשלוחו: צא ותרם לי, והלך לתרם, ואינו
2 יודע אם תרם ואם לא תרם, ובא ומצא פרי תרומה
3 - אין תרומתו תרומה. שאין אומרים באסורין תרומה
4 שליח עושה שליחותו להקל, אלא להחמיר;
5 וחו"ש שמה אחר תרם שלא ברשות¹⁵.
- 15 ואין תרומתו תרומה.
- 6 ז. האומר לשלוחו: צא ותרם - תרם כדעתו של
7 בעל הבית: אם היה¹⁶ יודע בו¹⁷ שהוא בעל עין רעה
8 - מפריש אחד מששים; ואם היה¹⁸ בעל נפש
9 שבעה¹⁹ - מפריש אחד מארבעים. ואם אינו יודע
10 דעתו - מפריש לו בינונית, אחד מחמשים. נתפנן
11 לבינונית, ועלתה בידו אחד מארבעים או אחד
12 מששים - תרומתו תרומה²⁰. ואם נתפנן להוסיף על
13 הבינונית²¹ ותרם אפלו אחד מתשעים ותשעה - אין
14 תרומתו תרומה.
- 16 השליח. (17) בבעל הבית. (18) בעל הבית.
(19) ביטוי לעין יפה. (20) כיוון שיש תורם אחד מארבעים
ויש תורם אחד משישים, יכול השליח לאמר לו: בכך
אמדתך. ודווקא שליח, אבל בעל הבית בעצמו שתרם,
אפילו עלתה בידו אחד מעשרים - תרומתו תרומה.
(21) כשאינו יודע דעתו של בעל הבית, שדינו בבינונית.
- 15 ח. פרות השתפין - חיבות בתרומה ומעשרות;
16 שונאמר: מעשרתיכם - אפלו של שנים. והשתפין
17 אינן צריכין לטל רשות²² זה מזה, אלא כל התורם
18 מהן - תרומתו תרומה. תרם אחד מהן, ובא השני
19 ותרם תרומה שניה, שהרי לא ידע שחברו תרם: אם
20 היו ממתין²³ זה על זה - תרומת השני אינה
21 תרומה²⁴; ואם לא היו ממתין²⁵, ותרם הראשון
22 בפשעור - (אין תרומת השני תרומה; לא תרם
23 הראשון בפשעור²⁶) - תרומת שניה תרומה²⁷.
- 22 ומה שאמרו "אתם ולא השותפין" אין הלכה כן, אלא
"השותפין תורמין אחד בלא רשות חברו". (23) וממתין
הוא מלשון המחאה כמו "המחאה אצל חנווני", כלומר,
שכל אחד מהם סומך על מה שעושה חברו. (24) שאילו
ידע שחבירו תרם, לא היה הוא תורם. (25) כלומר, לא
ידוע שהם סומכים זה על זה. (26) כלומר, כשיעור שתרם
חבירו. (27) שכיוון שלא תרם הראשון כשיעורו של השני,
בוודאי אין השני מסכים לתרומתו ואינו שליח לתרום על
שלו, וגם הראשון אינו מסכים לתרומתו של השני, נמצא
כל אחד ואחד מפריש על חלקו.
- 24 ט. האומר לשותפו או לכן ביתו²⁸ או לעבדו²⁹ או
25 לשפחתו לתרם, והלכו לתרם, ובטל שליחותו קדם
26 שיתרמו: אם לא שנה השליח - תרומתו תרומה³⁰;
27 ואם שנה, פגון שאמר לו: תרם מן הצפון, ותרם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 41 [כלומר, האמינם על כך, שלא יטמא]. (42) לתרום, אם יראו צורך בכך, לפני שיבוא לירי טומאה.
- 1 יד. פועל שאמר לו בעל הבית: כנס לי גרני ותרים, 2 ותרים ואחר כך כנס - תרומתו תרומה⁴³.
- 43 שאף על פי שאמר לו "כנס ותרום", ודאי אינו מקפיד שיתרום קודם, שהרי כן הוא הדרך, וכמו שמסיים שם: "שאינ הגורן נכנס אלא אם כן נתרם". ושם: "ואם אמר לו בעל הבית כנס לי גרני, תרומתו תרומה". ולא נזכר שאמר לו "כנס - ותרום". ועיקר החידוש הוא שאף על פי שלא אמר לו במפורש לתרום - תרום, כיוון שאין הגורן נכנס אלא אם כן נתרם.
- 3 טו. העובד פוכבים ומזלות שהפריש תרומה 4 משלו⁴⁴ - דין תורה שאינה תרומה, לפי שאינן 5 חייבין; ומדבריהן גזרו⁴⁵ שתהיה תרומתו תרומה, משום בעלי כיסין, שלא יהיה זה הממון של ישראל 7 ויתלה אותו בעובד פוכבים ומזלות כדי לפטור⁴⁶ 8 ובדקין את העובד פוכבים ומזלות שהפריש 9 תרומה⁴⁷: אם אמר: בדעת ישראל⁴⁸ הפרשתה - 10 תתן לפה; ואם לאו - טעונה גזירה⁴⁹, שמא בלבו 11 לשמים⁵⁰. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; 12 אבל עובד פוכבים ומזלות שהפריש תרומה בחוצה 13 לארץ - לא גזרו עליה. ומודיעין אותו שאינו צריך 14 ואינה תרומה כלל.
- 44 כן הוא בגיטין שם. שאם תרם של ישראל, אינה תרומה כלל. (45) היינו אף על פי שגדלו בידו והגיעו לעונת המעשרות אצלו והוא מירחם, שאינם חייבים כלל בתרומות ומעשרות. ולא גזרו חכמים אלא בפירות ישראל שמירחם הגוי - אם תרם הגוי, גזרו משום בעלי כיסין, ואמרו שתורמתו תרומה. (46) שהרי רואים שגם תרומת הגוי תרומה. ושתי גזירות היו בזה מאותו הטעם: א. אם מירח הגוי פירותיו של ישראל - שחייבות בתרומות ומעשרות. ב. אם תרם הגוי מפירותיו, שפטורים לגמרי מתרומות ומעשרות - שתורמתו תרומה. והכל כדי ימסרו לגוי למרחם ולהפקיעם מחיוב תרומות ומעשרות. (47) היינו: משלו, כמו שכתב למעלה. (48) "שלמקום שתורמת ישראל הולכת תלך זו". (49) ואסורה בהנאה. (50) לשם הקדש. ובזמן הזה עסקינן דהקדש אסור בהנאה.
- 15 טז. המתפון לומר תרומה ואמר מעשר, מעשר 16 ואמר תרומה - לא אמר כלום, עד שיהיה פיו ולבו 17 שוין. הפריש תרומה במחשבתו ולא הוציא בשפתיו 18 כלום - הרי זו תרומה; שנאמר: ונחשב לכם 19 תרומתכם כדגן מן הגרן - במחשבה בלבד תהיה 20 תרומה.
- 21 יז. המפריש תרומה על תנאי: אם נתקיים התנאי - 22 הרי היא תרומה, ואם לאו - אינה תרומה. וכן 23 המפריש תרומה ומעשרות⁵¹ ונתם עליהן - הרי זה
- 24 נשאל לחכם ומתיר לו, פדרף שמתירין לו שאר 25 נדרים, ותחזור חלין כמו שהיתה, עד שפריש פעם 26 שניה אותה שהפריש תחלה או פרות אחרות.
- 51 ועוד לא נתנם לכהן או ללוי, שאם כבר נתנם - אינו יכול להישאל עליהם.
- 27 יח. התורם בור של יין ואמר: הרי זה⁵² תרומה על 28 מנת שתעלה שלם - [צריך שתעלה] שלם מן השכר 29 ומן השפיקה⁵³, אבל לא מן הטמאה⁵⁴. ואם נשברה 30 - אינה מדמעת⁵⁵. הניחה במקום שאם תשבר שם 31 או תתגלגל לא תגיע לבור⁵⁶ - הרי זו מדמעת, 32 שפכר נתקיים התנאי⁵⁷.
- 52 דלי יין שמעלה מן הבור. (53) שאלו אדם מעלה על דעתו כשמעלה מן הבור, שמא יישבר או יישפך וידמע את החולין שנשארו בבור. (54) שטומאה אינה מצוייה ולא עלה על דעתו. (55) כלומר, אינה אוסרת בדימוע, לפי שאינה תרומה שהרי לא נתקיים התנאי. (56) לא תיפול אל הבור. (57) שזה נקרא כבר עלה מן הבור.
- 33 יט. במה דברים אמורים? בתרומה גדולה⁵⁸; אבל 34 בתרומת מעשר, שמתר לתרם שלא מן המקף - פיון 35 שעלתה נתקים תנאו⁵⁹, והרי היא תרומת מעשר ואף 36 על פי שנשברה או שנשפכה, ואין צריך לומר 37 שנטמאת.
- 58 שניטלת מן המוקף. (59) כלומר: רק בתרומה גדולה, שאינה ניטלת אלא מן המוקף, ולא היה יכול להוציא את דלי היין לתרומה מן הבור ולקרוא עליו שם תרומה במקום שלא יהיה חשש של שבירה ושפיקה שיגרמו דימוע היין שבבור, - רק בה מסתבר שמה שאמר "על מנת שתעלה שלם", שכוונתו שיעלה שלם למקום שאם תישבר ותתגלגל לא תגיע לבור, ואם נשבר או נשפך אל הבור, לא נתקיים תנאו. אבל תרומת מעשר, שרק תלמידי חכמים תורמים אותה מן המוקף, אבל מן הדין היא ניטלת אף שלא מן המוקף, אם כוונתו למנוע דימוע היה לו להוציא דלי היין למקום שלא יחוש לגלגול לתוך הבור ולדימוע ולקרוא לו שם בשם תרומת מעשר, ומכיוון שלא עשה כן, נראה שלא הייתה כוונתו למנוע דימוע. ולפיכך מיד כשעלה מן הבור הרי זו תרומה אף על פי שנשבר אחר כך.
- 38 כ. האומר: שלמעלה תרומה ושלמטה חלין, או 39 שלמעלה חלין ושלמטה תרומה - דבריו קמיין, 40 שהדבר תלוי⁶⁰ בדעת התורם⁶¹.
- 60 לקבוע מקום תרומתו, בצפון או בדרום, למעלה או למטה. (61) [נראה שהמדובר בתורם את המנורה (=אוצר של תבואה), ומשמיענו בזה שאוכל ממה שלמעלה או ממה שלמטה, ואינו חושש לדימוע. שאף על פי שנתערבו כמה חטים בחולין, ולא יהיו בתערובת, מאה של חולין כנגדם - כיוון שאיסור דימוע אינו אלא מדרבנן, יש לסמוך כאן על "ברירה" שהחטים שלמעלה או שלמטה, שיפריש

את הקדושה, הגם שאינו 'קדושה' כשלעצמן. עניין זה מרומז גם במילה "עריסותיכם" מלשון עריסה, היינו מיטה, כי "ראשית עריסותיכם" מרמז על זמן הקימה מהמיטה, היינו שעות הבוקר שהן השעות היותר יפות, שאותן יש להקדיש ללימוד תורה תפילה וצדקה. תרומה בכלל, מלמדת על אחדות ישראל, שהרי ממנה נלמד דין שליחות בכל ענין: "כן תרימו גם אתם, לרבות שלוחכם". וגם בעניין התרומה מן היפה והטוב, מודגש עניין האחדות שמתבטא דווקא בין חלקי היום שאינם שווים, ושאותם ברא הקב"ה, כי דווקא בצירוף ובשיתוף שבין הדברים השונים במהותם נגרמת האחדות בשלימותה.

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים סימן י"ג)

(2) תרומות פ"ב משנה ד. (3) כתנא-קמא שם, ולא כר' יהודה. והיינו שיתקיים עד שיגיענו ליד הכהן (פירוש המשניות שם). ואף-על-פי שאמרה תורה "בהרימכם את חלבו" - כיון שאם תרם בדיעבד מן הרעה, תרומתו תרומה (להלן הלכה ג), תורם כאן לכתחלה מן הרעה, שהרי הוא כמו דיעבד, כיון שהיפה אינו מתקיים (משנה ראשונה). (4) שתאנים לחות, יותר יפות מגרוגרות יבשות. (5) שהגרוגרות מתקיימות יותר. (6) מנחות נה. (7) ואם כן, לא יתקלקלו. (8) שם.

ב. תורמין בצל שלם⁹, אף על פי שהוא קטן; אכל לא חצי בצל, אף על פי שהוא גדול. בכל מקום¹⁰ אין תורמין ממין על שאינו מינו¹¹; שניאמר: כדון מן הגרן ובמלאה מן היקב¹². ואם תרם - אין תרומתו תרומה.

(9) תרומות שם משנה ה', כדעת תנא-קמא ולא כרבי יהודה. (10) בדפוסים חדשים, מחבורות שתי מלים אלו להלן "בכל מקום אין תורמין ממין על שאינו מינו" וכך הוא בפירוש הרדב"ז. אבל הר"י קורקוס והכסף-משנה חיברו אותן למה שלמעלה, ופירשו: "בכל מקום. כלומר בין שיש כהן, בין שאין כהן". וכן כתב בפירוש המשנה שם: "בצל קטן שלם, לדעת תנא-קמא שוה יותר, בין במקום שיש כהן לפי שהוא אצלו יפה, בין במקום שאין כהן לפי שהוא מתקיים". וראה בר"י קורקוס יישוב דברי רבינו עם סוגיית הגמרא בברכות (ל: ט:). (11) תרומות שם משנה ד. (12) כלומר, תורמין דגן מן הגורן שלו, ומלאה (= יין) מן היקב שלו, כל אחד על מינו (וראה להלן הלכה ד). ובבכורות נג: למדו זאת ממה שנאמר (במדבר יח, יב): "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" - "תן חלב לזה, וחלב לזה". ועיין רדב"ז. וראה 'תוספות יום-טוב' תרומות שם משנה ו, ומראה הפנים בירושלמי שם הלכה ד, ד"ה זה אחד.

ג. הקשות¹³ והמלפפון - מין אחד¹⁴, כל מין חטים¹⁵ - אחד, כל מין תאנים¹⁶ וגרוגרות ודבלה - אחד, ותורם מזה על זה. וכל שהוא פלאים¹⁷ בחברו - לא יתרם מזה על זה, אפילו מן היפה על הרע.

לבסוף, הם הם התרומה ולא יותר. שהרי באיסורי דרבנן סומכים על ברירה.

כא. התורם את הגרן - צריך שיכון את לבו שתהיה זו תרומה על הפרי ועל מה שפקטעין¹⁸ ועל מה שפצדין¹⁹ ועל מה שפתוף התבן²⁰. התורם את היקב²¹ - צריך שיכון את לבו לתרם על מה שפחצנין²² ועל מה שפזנין²³. התורם את הבור של יין - צריך שיכון את לבו לתרם על מה שפגפגת²⁴. ואם לא נתפון, אלא תרם סתם - נפטר הכל; שתנאי בית דין הוא, שהתרומה על הכל. התורם פלפלה של תאנים ונמצאו תאנים בצד הפלפלה - הרי אלו פטורין, מפני שפבלו לתרם על הכל.

(62) שיבולים קטועות שלא נידושו. (63) שבצירי הכרי. (64) שאי אפשר בלא חיתין, כלומר, מוציא על כל הנגלה והנסתר. (65) חיבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו. (66) שברעניים. (67) שבקליפות. (68) היא פסולת של זיתים. וצריך עיון הרי מדובר בבור של יין.

פרק חמישי

(1) יבאר מה זה תורם, מן המתקיים או מן היפה. אם תורם ממין על שאינו מינו. ומאימתי תורמין את הגורן. מאימתי תורמין את הגת ואת הזיתים. אם תורמין מן הטהור על הטמא. ודין אם תורמין מן המחובר על התלוש או איפכא. אם תורמין מן הלח על היבש ומן החדש על הישן. אם תורמין מפירות הארץ על של חוצה לה, או איפכא. המפריש תרומה ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו על פירות אחרים. עציץ נקוב, והתורם מן הדמאי, והדברים שתורמין זה על זה. תרם חבית של יין ונמצאת מגולה. בשלשה פרקים בשנה צריך לבדוק את היין שהניחו להפריש עליו.

א. אין תורמין אלא מן היפה², שניאמר: בהרימכם את חלבו ממונו. ואם אין שם כהן - תורם מן המתקנים³, אף על פי שיש שם יפה שאינו מתקנים. כיצד? תורם תאנים על הגרוגרות⁴, ובמקום שאין שם כהן - תורם גרוגרות על התאנים⁵. ואם רגיל לעשות תאנים גרוגרות⁷ - תורם מן התאנים על הגרוגרות אפילו במקום שאין שם כהן. אכל במקום שיש בו כהן⁸ - אין תורמין מן הגרוגרות על התאנים אפילו למקום שדרפן לעשות תאנים גרוגרות.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין תורמין אלא מן היפה, שנאמר בהרימכם את חלבו ממונו".

כתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה "רוב דיני התורה אינן אלא... לתקן הדעות וליישר כל המעשים", וכך גם בהלכה זו יש ללמוד הוראה כללית בעבודת ה', שגם את הזמן היותר מובחר ביום, יש להקדיש לענייני קדושה, ובשעות הפחות "יפות" - לעסוק בענייני החולין שגם הם משרתים

25) תוספתא תרומות פ"ג. (26) בכמה ספרים "משיכבור" (מהר"י קורקוס, כסף-משנה, מעשה רוקח, תוספתא כפשוטה). ויש מגיחים "משיכבור" (מהר"י קורקוס וכסף-משנה). וכן הוא בתוספתא שם לפי נוסחת דפוס ראשון, והיינו העמדת ערימה (להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג). 27) ביצה יג. כדעת רבי ולא כרבי יוסי ב"ר יהודה. 28) צ"ל: מן. 29) שזו היא גמר מלאכתו, שאין סופן לבוא ליד גורן אחר, וזהו גרן (רש"י שם). וראה להלן.

ו. מאימתי³⁰ תורמין את הגת? משיהלכו בה שתי וערב³¹. מאימתי תורמין את הזיתים? משיטענו³².

30) תוספתא שם ונהנה רבינו לא הזכיר כאן אלא גורן, יקב וגת. וזה מתאים למה שאמרו בירושלמי (תרומות פ"א הלכה ה) "אין לך איסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אלא גורן ויקב בלבד". וראה להלן הלכה יח, שתורמים יין על ענבים העומדים לעשותן צמוקים]. 31) לדרך בה. 32) כלומר, משישימו הקורה על הזיתים.

ז. אין תורמין מן הטהור³³ על הטמא; ואם תרם - תרומתו תרומה³⁴. והלכה למשה מסיני³⁵, שעגול של דבילה³⁶ שנטמא מקצתו - תורמין לכתחלה מן הטהור שבו על הטמא שבו³⁷. ולא העגול בלבד, שהוא גוף אחד, אלא אפילו אגדה של ירק³⁸, אפילו ערמה של חטים³⁹, שנטמא מקצתה - תורמין מן הטהור שבה על הטמא שבה. אבל אם היו שני עגולים או שתי אגדות או שתי ערמות, אחת טמאה ואחת טהורה בצדה - לא יתרם מן הטהור על הטמא לכתחלה⁴⁰. ותורמין תרומת מעשר⁴¹ מן הטהור על הטמא לכתחלה; שנאמר: את מקדשו ממנו - טל מן המקדש שבו⁴².

33) תרומות פ"ב משנה א. ובירושלמי שם למדו כן ממה שנאמר "ונחשב לכם תרומתכם כדגן וכו' מן היקב". - "מה גורן ויקב (אי) איפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור, וזה אף-על-פי שאפשר, למדין אפשר משאי-אפשר". כלומר: מה שתרים יהא כולו טמא או כולו טהור כדי שיתרום מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא (ר"ש). וכל זה בתרומה גדולה, אבל תרומת מעשר ניטלת מן הטהור על הטמא (בסוף ההלכה). 34) משנה שם. ובירושלמי שם שואל: "מעטת לא יהא תרומתו תרומה? - ממנו כתיב". שנאמר (שם, כו): "והרמות ממנו תרומת ה'" - שמכל-מקום תרומתו תרומה, אפילו אם תרם מן הטהור על הטמא. 35) במשנה שם נאמר: "באמת אמרו, העגול של דבילה וכו'". וכתב רבינו בפירוש המשנה "וכל מקום שאמר באמת, הוא הלכה למשה מסיני". ועיין ברע"ב ור"ש שם. 36) "ככר גדול שעושים מן התאנים היבשים ונקראת דבלה" (פיה"מ). 37) "לפי שהיא מחוברת מחלקים רבים, לא נחשב אותם כגוף אחד שיהא חיבור ומקבל טומאה כולה" (שם). 38) "שהם גופים מחולקים ואין שם ידוע לכל האגודה" (שם). 39) "כרי של חטים שהיא יותר

1 פיצד? היו לו חמשים סאה חטין וחמשים סאה
2 שעורים בבית אחד, והפריש על הכל שני סאין
3 חטין - אין תרומה¹⁸. וכל שאינו בלאים בחברו -
4 תורם מן היפה על הרע, אבל לא מן הרע על היפה;
5 ואם תרם - תרומתו תרומה¹⁹. חוץ מן הזונין²⁰ על
6 החטים, מפני שאין אכל אדם²¹.

13) שם משנה ו, כדעת תנא-קמא ולא כר' יהודה. קישות היא "פאקוס" בערבית (רע"ב שם). 14) שכן גם לענין כלאים הן מין אחד (כלאים פ"א משנה ב), וראה להלן. 15) שחורה ולבנה. שם משנה ד. 16) משנה שם. 17) שם משנה ו. 18) [כלומר, אינם תרומה אפילו על החטים. וכן מפורש בתרומות פ"א משנה ד: "אין תורמין זיתים על השמן ולא ענבים על היין. ואם תרמו, בית שמאי אומרים תרומת עצמן בהם, ובית הלל אומרים אין תרומתן תרומה". הואיל ונתכוין לתרום גם על השמן, אין כאן תרומה לא על הזיתים ולא על השמן, והרי הוא כאילו לא תרם כלל" (רע"ב שם). שתרומה היא כמו נדר, ו"נדר שהותר מקצתו הותר כולו", כמפורש בנדרים כה: לדעת בית הלל (משנה ראשונה), והוא-הדין לתורם חטים על חטים ושעורים. וראה בתוספת אנשי שם, ובחזון-איש כאן]. 19) תרומות שם. ולמדו זאת (יבמות פט:): ממה שנאמר (שם, לב): "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" - הרי שאם אינו מרים מן היפה, יש עליו חטא. ואם אין תרומתו תרומה, איזה חטא יש עליו - הרי שבדיעבד תרומתו תרומה. 20) מין ממני החיטה, גרוע ונפסד. 21) בתרומות פ"ב משנה שם: "מפני שאין אוכל", ומפרש רבינו שאינם אוכל אדם. וראה למעלה בפרק ב הלכות א-ב.

ד. אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו²² על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו;
11 שנאמר²³: בידגן מן הגרן ובמלאה מן היקב - מן הגמור על הגמור. ואם תרמו - תרומתן תרומה²⁴.

22) שם פ"א משנה י. ורבינו שינה קצת מסדר המשנה, עיין 'תוספות יום-טוב' שם. 23) כן הוא בספרי פרשת קרח. 24) משנה שם. וראה להלן הלכה יח. ואף-על-פי שלמעלה הלכה ב למד רבינו מהפסוק הנ"ל, שאין תורמין ממין על שאינו מינו, ושם אין תרומתו תרומה אף בדיעבד - לענין מין בשאינו מינו לא מצאנו פסוק מיוחד שילמדנו שתרומתו תרומה, כמו שלמדנו בדין שאינו גמור (ועיין ש"ך יו"ד סימן שלא, ס"ק פ). ומאותו הטעם אין להקשות על מה שאמרו (חלה פ"ב משנה ה) "המפריש חלתו קמה אינה חלה", שגם שם אין לימוד מיוחד שתהא חלתו חלה (עיין ר"ש ומלאכת שלמה שם).

ה. מאימתי²⁵ תורמין את הגרן? משיכבור²⁶. בפר מקצת - תורמין מן הברור על שאינו ברור. המכניס שבלים²⁷ לתוך ביתו לעשותן מלילות - הרי זה תורם²⁸ מן שבלים²⁹.

משנה ובאור-שמח). ולא כתב רבינו גם "פירות מחוברים על פירות תלושים", שבאופן זה, שהמחברים שלו - בידו לתלשם ותרומתו תרומה]. (57) קידושין סב. [והיינו ששתי הערוגות הן שלו, גם המחבורת וגם התלושה]. (58) עכשיו לפני שיתלשו. (59) עכשיו בעודם מחוברים. (60) שכיון שעכשיו אינו יכול לתרום, ואין בידו לתלוש, הרי זה כדבר שלא בא לעולם (קידושין שם). (61) לדעת הכסף-משנה נשמטה כאן בבא שלמה, ויש להשלים: "או שאמר פירות ערוגה זו מחוברים, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "ולכשיתלשו שניהם". ועוד שבקידושין שם אמרו הלכה זו על האומר "פירות ערוגה זו מחוברת, יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושים לכשיתלשו". ושם ע"ב נאמרה על שתי הבבות. (62) כלומר, תרומתו משנתלשו ולמפרע. שם, על האור: מחוברים על תלושים, ותוספתא תרומות פ"ב (הובאה בגמרא שם), על האומר: תלושים על מחוברים. (63) שאם לא הביאו שלישי, פטורים הם מתרומות ומעשרות (למעלה פ"ב הלכה י'). ואפילו אם הפריש מהם תרומות ומעשרות, אין דבריו קיימים (ירושלמי תרומות תחילת פרק ט). ואף-על-פי שאמר: לכשיתלשו שיביאו שלישי, הרי אין זה בידו לגמור, ודלא כר' אליעזר בן יעקב בקידושין שם, הסובר שגם באופן זה תרומתו תרומה, משום שסובר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

- 19 י. אין תורמין מן הלח על היבש, ולא מן היבש⁶⁴
- 20 על הלח; ואם תרם - תרומתו תרומה. כיצד? לקט
- 21 ירק היום ולקט ממנו למחר - אין תורמין מזה על
- 22 זה, אלא אם כן דרכו להשתמר שני ימים. וכן ירק
- 23 שדרכו להשתמר שלשה ימים, כגון המלפפונות,
- 24 כל שלקט בשלשת ימים - מצטרף, ותורם מזה על
- 25 זה. ירק שדרכו להשתמר יום אחד בלבד, ולקט
- 26 בשחרית ולקט בערב - תורם מזה על זה.

(64) תוספתא שם פ"ד.

- 27 יא. אין תורמין מפרות שנה זו⁶⁵ על פרות שנה
- 28 שעברה, ולא מפרות שנה שעברה על פרות שנה זו.
- 29 ואם תרם - אינה תרומה⁶⁶; שנאמר: שנה שנה⁶⁷.
- 30 לקט⁶⁸ ירק⁶⁹ ערב ראש השנה⁷⁰ עד שלא באה
- 31 השמש, ויחזר ולקט אחר שבאה השמש - אין תורמין
- 32 מזה על זה; שנה חדש, וזה ישן. וכן אם לקט⁷¹
- 33 אתרוג⁷² בערב חמשה עשר בשבט עד שלא באה
- 34 השמש, ויחזר ולקט אתרוג אחר משבאה השמש -
- 35 אין תורמין מזה על זה. מפני שאחד בתשרי - ראש
- 36 השנה למעשרות תבואה וקטניות וירקות⁷³, וחמשה
- 37 עשר בשבט⁷⁴ - ראש השנה למעשרות האילן⁷⁵.

(65) תרומות פ"א משנה ה, ותוספתא שם פ"ב. (66) משנה שם. (67) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". עיין בכורות נג: וספרי פרשת ראה שם. (68) תוספתא שם, והובאה בראש השנה יב. (69) שבו הולכים אחר לקיטה (פ"א מהלכות מעשר שני הלכה ד).

פחותה מן האגודה בדבוק" (שם). (40) ובדיעבד - תרומתו תרומה, כמו שכתוב למעלה בתחילת ההלכה. (41) ירושלמי שם. (42) כן הוא שם, היינו שתמיד תקח מן הטהור שבו - אף אם יש בו טמא.

- 1 ח. אין תורמין⁴³ מן הטמא על הטהור⁴⁴. ואם תרם:
- 2 בשוגג - תרומתו תרומה⁴⁵; במזיד - לא תקן את
- 3 השירים⁴⁶, וזה שהרים - תרומה⁴⁷, ויחזר ויתרם⁴⁸.
- 4 במה דברים אמורים⁴⁹? שלא ידע בטמאה⁵⁰; אבל
- 5 אם ידע ושגג שמתר לתרם⁵¹ מן הטמא על הטהור
- 6 - הרי הוא במזיד. וכן בתרומת מעשר⁵².

(43) תרומה גדולה. ולענין תרומת מעשר - בסוף ההלכה. (44) תרומות פ"ב משנה ב. (45) דוקא אם היתה לה שעת הכושר להפרשה בטהרה, אבל אם נטמאה בעת שנתלשה מן המחובר, אין תרומתו תרומה (רדב"ז כאן ע"פ הסוגיא בפסחים לג. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם, וראה למעלה פ"ב הלכה יד). (46) את הטבל. (47) שהרי מן התורה תרומתו תרומה, אפילו במזיד (יבמות צ. כרבי נתן כרבי אושעיא). (48) כדי לתקן את השירים. (49) שבשוגג תרומתו תרומה. (50) כר' יהודה בתרומות שם. וחזר בו מפירושו במשנה, ששם כתב שאין הלכה כר' יהודה, ועיין 'תוספות יום טוב' (הגהה ברמב"ם דפוסים חדשים). (51) ירושלמי שם הלכה א (כסף משנה). (52) כן הוא בירושלמי שם: "תרומת מעשר ניטלת מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא, מן הטהור על הטמא ואינה ניטלת מן הטמא על הטהור". וכן הוא במשנה שם: "וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל וכו'".

- 7 ט. אין תורמין מן המחבר על התלוש, ולא מן
- 8 התלוש על המחבר⁵³. כיצד? היו לו פרות תלושין⁵⁴
- 9 ואמר: פרות אלו יהיו תרומה על פרות אלו
- 10 המחברים⁵⁵, אפלו אמר לכשיתלשו⁵⁶; או שהיו לו
- 11 שתי ערוגות⁵⁷ ואמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו
- 12 תרומה על פרות ערוגה זו מחברים⁵⁸; או שאמר:
- 13 פרות ערוגה זו מחברים יהיו תרומה על פרות
- 14 ערוגה זו תלושין⁵⁹ - לא אמר כלום⁶⁰. אבל אם
- 15 אמר: פרות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פרות
- 16 ערוגה זו לכשיתלשו⁶¹, ונתלשו, הואיל ובידו
- 17 לתלשן - אינו מחסר מעשה, ולכשיתלשו שניהם -
- 18 דבריו קיימים⁶². והוא שיביאו שלישי⁶³ בעת שאמר.

(53) תרומות פ"א משנה ה. ובספרי פרשת קורח (לבמדבר יח, כו) למד זאת ממה שנאמר "והרמותם ממנו" - "שלא יתרום מן המחובר על התלוש ולא מן התלוש על המחובר". ועיין בתוספות קידושין סב. ד"ה אין (וראה להלן פ"א הלכה כו). (54) כלומר, הפירות התלושים הם שלו, ואילו הפירות המחוברים, שעליהם הוא מפריש, אינם שלו, וראה להלן. (55) שאינם שלו. ואילו היו תלושים, ותרם עליהם משלו, תרומתו תרומה, כמפורש למעלה פ"ד הלכה ב. (56) שכיון שהמחברים אינם שלו, אין בידו לתלשם. והרי זה מחוסר מעשה, וראה להלן. (ועיין בר"י קורקוס, בכסף-

- 70) אחד בתשרי, שהוא ראש השנה למעשר התבואה והירקות (להלן). (71) ראש השנה יד: (72) שהוא כירק לענין זה, שהולכים בו אחר לקיטה (שם הלכה ה). (73) משנה שם ב. (74) כבית-הלל במשנה שם. (75) גם אתרוג בכלל. ואף-על-פי שלענין לקיטה דינו כירק, - לענין שנת המעשר, דינו כאילן (שם טו).
- 1 יב. אין תורמין פירות הארץ על פירות חוצה לארץ,⁷⁶ ולא מפרות חוצה לארץ על פירות הארץ. [ולא מפרות הארץ על פירות סוריא,⁷⁷ ולא מפרות סוריא על פירות הארץ.] ולא מפרות שאינן חייבין בתרומה,⁷⁸ כגון לקט שכחה ופאה,⁷⁹ או פירות שנתרמה תרומתן על פירות שחייבין בתרומה, ולא מפרות שחייבין בתרומה על פירות הפטורין. ואם תרם - אינה תרומה.
- 2 76) תרומות פ"א משנה ה. וכתב בפירוש המשנה שם: "הטעם בזה אמרו: 'וכל מעשר הארץ מזרע הארץ' (ויקרא כו, ל), ואף-על-פי שאלו הכתובים שהביאו ראיה מהם, יש מהם שבאו במעשר, ויש מהם שבאו בתרומת מעשר, אין בזה קושיא לפי שאנחנו נביא ראיות מן הפסוקים שבאו בתרומות על המעשרות, ובפסוקים שבאו במעשרות על התרומות, לפי שענין אחד כולל אותם, והוא שיוציא מזה מה שחייב בו מן החק". ויש אומרים שאפילו אם באו לארץ לפני מירוח ונתמרחו בארץ שחייבים במעשרות מן התורה (ראה למעלה פ"א הלכה כב) - אין תורמים בהם על פירות ארץ ישראל, ולא מפרות ארץ ישראל עליהם (משנה ראשונה שם). (77) תוספתא תרומות פ"ב. (78) משנה שם. (79) שם. ושם נוסף גם "הפקר".
- 9 יג. המפריש⁸⁰ תרומה⁸¹ ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו⁸² או ממעשר שני⁸³ והקדש שלא נפדו⁸⁴ על פירות אחרות - אין תרומתן תרומה.
- 10 80) תרומות פ"א משנה ה "אין תורמין כו' ממעשר ראשון שלא נטלה (כנוסחת ספרים אחרים) תרומתו, ולא ממעשר שני והקדש שלא נפדו (כנוסחת ספרים אחרים)". וראה להלן. (81) היינו תרומה גדולה. (82) היינו תרומת מעשר. והמדובר במעשר ראשון שהפריש מן הכרי לפני שהפריש תרומה גדולה, שחייב להפריש ממנו גם תרומה גדולה וגם תרומת מעשר (למעלה פ"ג הלכה יג) ומכיון שניטלה ממנו תרומת מעשר, אינו יכול להפריש ממנו תרומה גדולה, לפי שיש לכהן באותו מעשר חוק וזכות והיא תרומת מעשר. אבל אם נטלה ממנו תרומת מעשר, יכול להפריש ממנו תרומה גדולה. ועיין ראב"ד וכסף-משנה ופירוש המשנה ו'תוספות יום-טוב' שם. (83) שהפרישו לפני שהפריש תרומה גדולה. (84) שהקדש פטור מן המעשרות, וגם מעשר שני ממון גבוה הוא (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז). אבל אם נפדו, מפריש מהם תרומה גדולה, ראה להלן פ"ז מהלכות מעשר הלכה ג.
- 12 יד. אין תורמין מדבר שהוא חייב מן התורה⁸⁵ על דבר שהוא חייב מדבריהן, ולא מן המחייב מדבריהן
- 13
- 14 על החייב מן התורה; ואם תרם⁸⁶ - תרומתו⁸⁷ תרומה⁸⁸, ויחזור ויתרם⁸⁹.
- 15 85) נלמד מדמאי פ"ה משניות י"א, גבי עציץ נקוב ואינו נקוב, ודמאי ודאי, המובאות להלן הלכות ט"ז (כסף-משנה ורדב"ז). (86) זה מוסב רק על הדין השני, כשתרם מן המחויב מדרבנן על המחויב מן התורה (כסף-משנה, וראה להלן). (87) שהכהן מותר לאכלה ואין צורך להוציא עליה תרומות ומעשרות, הואיל וכל חיובה אינו אלא מדרבנן. (88) על החייב בתרומה מן התורה, שהרי מדאורייתא אין תרומתו תרומה, מאחר שהפריש מזה שאינו מחויב אלא מדרבנן. ואילו מן התורה הוא פטור, והרי זה כמפריש מן הפטור על החיוב. ואם הפריש מדבר שהוא חייב בתרומה מן התורה על דבר שהוא חייב מדבריהם - הרי זו תרומה, והדבר שחייב מדבריהם מותר באכילה, אבל התרומה עצמה אסורה באכילה, מאחר שהיא חייבת בתרומה מן התורה, ותרומה זו אינה אלא מדרבנן ואינה פוטרת את זה שהוא טבל מן התורה, כמפורש להלן הלכה טז.
- 16 טו. עציץ נקוב⁸⁹ - הרי הוא פאָרץ⁹⁰. וכמה יהא בנקוב? כדי שרש קטן⁹¹, והוא פחות מפזית⁹². זרע תבואה בעציץ שאינו נקוב⁹³ והביאה שלישי, ואחר כך נקבו ונגמרה התבואה והוא נקוב - הרי הוא פצומח בשאינו נקוב, עד שייקבנו קדם שישליש.
- 17 89) דמאי שם משנה י. (90) כאילו צמח הפרי בארץ. (91) עוקצין פ"ב משנה י. (92) כן נראה בשבת צה: (93) מנחות ע. וירושלמי מעשרות פ"ה הלכה ב (כסף-משנה).
- 22 טז. התורם מפרות הגדלין פאָרץ⁹⁴ על הגדלין בעציץ נקוב, או מפרות עציץ נקוב על הגדלין פאָרץ - תרומתו תרומה⁹⁵. תרם משאינו נקוב על הנקוב - תרומתו תרומה⁹⁶, ויחזור ויתרם⁹⁷. תרם מן הנקוב על שאינו נקוב - תרומתו תרומה⁹⁸, ולא תאכל⁹⁹ עד שיוציא עליה תרומה ומעשרות מקום אחר¹⁰⁰.
- 23 94) דמאי שם. (95) ששניהם מן התורה. (96) ואין צריך להוציא עליה תרומות ומעשרות, כמו בהלכה השניה, מפני שמן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות כלל (רע"ב). (97) על הנקוב, לפי שהפריש מן הפטור (שאינן העציץ שאינו נקוב מחויב בתרומות ומעשרות מן התורה) על החייב. (98) ואין צריך לחזור ולתרום ולהפריש ממה שאינו נקוב, שתרומה שלו מדרבנן היא, והרי הפריש כבר (רש"י ביבמות פט:). (99) לכהן, לפי שהוא כמו טבל ואסור לכהן לאכול, שכל דבר בגדל בעציץ שאינו נקוב אינו חייב בתרומה מן התורה (פירוש המשניות). (100) כן הוא ביבמות שם, וקידושין מו: ואין להפריש ממנה עצמה, שיש לחשוש שמא יאכלו זרים את השיריים, ובאמת כולה תרומה

מִבְּשָׁל¹²² עַל הַמִּבְּשָׁל¹²³, אֲכָל לֹא מִן הַמִּבְּשָׁל עַל¹⁴
שְׂאֵינוּ מִבְּשָׁל. מִן הַצֵּלֹל¹²⁴ עַל שְׂאֵינוּ צֵלֹל, אֲכָל¹⁵
לֹא מִשְׂאֵינוּ צֵלֹל עַל הַצֵּלֹל. מִתְּאֲנִים עַל¹⁶
גְּרוּגְרוֹת¹²⁵ בְּמִנְיֵן¹²⁶, מְגֻרְגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים¹⁷
בְּמִדָּה¹²⁷, אֲכָל לֹא תְּאֲנִים עַל גְּרוּגְרוֹת בְּמִדָּה, וְלֹא¹⁸
גְּרוּגְרוֹת עַל הַתְּאֲנִים בְּמִנְיֵן, כִּדִּי שְׂתִירָם לְעוֹלָם בְּעֵין¹⁹
יָפֶה. וְתוֹרְמִין חֲטִים עַל הַפֶּת¹²⁸, אֲכָל לֹא מִן הַפֶּת²⁰
עַל הַחֲטִים לְפִי חֲשָׁבוֹן¹²⁹. וּבָכָל אֱלוֹ, אִם תֵּרֵם -²¹
תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה¹³⁰.²²

(109) תרומות פ"א משנה ד. (110) לאחר שנגמרה מלאכתן. "ולשון ספרי (פרשת קרח, במדבר יח, כז) שומע אני יתרום שבלים על חטים וענבים על יין וזיתים על שמן, תלמוד-לומר כדגן מן הגורן, מן הגמור" (פירוש המשניות שם). (111) העומדים לשמן. (112) העומדים לעשות מהן יין. (113) משנה שם, כדעת בית-הלל. (114) ירושלמי שם. ומה שכתב למעלה הלכה ד, שאם תרם מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו, תרומתו תרומה - שם המדובר כשעשה כן מדעתו של הכהן (ר"ש שם). (115) תרומות שם משנה ט. (116) השרויים במים ובמלח. (117) בירושלמי (פ"א הלכה ה) מקשה: "הא תנינן הפרד הצמוקים והחרובין, משיעמיד ערימה (וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יב) רבי יוסי בן יוסי בשם רבי יצחק בן לעזר, אין לך אסור מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו אלא גורן ויקב בלבד", וראה למעלה הלכה ד. (118) שהרי ענבים ויין הם שני מינים (עבודה זרה סו.). (119) שתורמין מזה על זה (למעלה הלכה ג). (ועיין "משנה ראשונה" בתרומות שם מ"ד, ודבריו צריכים תיקון). (120) שם פ"ב מ"ו. וז"ל רבינו בפירוש המשנה שם: "זיתי שמן הם הזיתים המוכנים להוציא שמנם, כי שמנם הרבה, וטוב משמן הזיתים שאינם ראויים אלא לכבישה, למיעוט שמנם, וה' יתברך אמר בהרימכם את חלבו ממנו, וחלבו הוא הטוב והיפה שבו, כמו שאמר ואכלו את חלב הארץ". (121) שזהו מן הרע על היפה, ואסור לתרום (למעלה שם). (122) משנה שם. (123) שיין שאינו מבושל, טוב יותר מן המבושל. (124) כן הוא בתוספתא תרומות פ"ד (הוצאת הגר"ש ליברמן עמוד 123 10) לפי הנוסחאות שלפנינו (ועיין בכסף-משנה). (125) כשיש שם כהן (למעלה הלכה א). (126) מנחות נד: וירושלמי תרומות פ"ב הלכה ד, וכן יש להגיה בתוספתא שם תחילת פרק ד. ואינו תורם תאנים על הגרוגרות במדה, כדלהלן, לפי שהנפח של התאנים גדול יותר מן הנפח של הגרוגרות, ונמצא ממעט בתרומה. [ואין הכוונה שמודר ומונה גם את התרומה וגם את הדבר הנתרם, שהרי "אין תורמין תרומה זו (= תרומה גדולה) לא במדה, לא במשקל ולא במנין" (למעלה פ"ג הלכה ד), אלא שמודר ומונה את התרומה בלבד, אבל לא את הדבר הנתרם, ונמצא שתורם באומדן]. (127) שגרוגרות שהן יבשות עולות במדה יותר, ונמצא תורם בעין יפה. (128) תוספתא שם. לדעת הכסף-משנה שהיינו משום שחטים יפות הן לגבי פת, שהרי יכול לעשות מהם מה שירצה, ועוד שמתקיימות יותר (וראה למעלה הלכה א). ואינו ממעט בתרומה, בניגוד

מדרבנן, ואסורה לזרים (תוספות יבמות שם, ד"ה ממקום אחר).

1 יז. התורם¹⁰¹ מן הדמאי על הדמאי¹⁰² ומן הדמאי
2 על הודאי - תרומתו תרומה¹⁰³, ויחזור ויתרם¹⁰⁴ מכל
3 אחד ואחד בפני עצמו¹⁰⁵. תרם מן הודאי על הדמאי
4 - תרומתו תרומה¹⁰⁶, ולא תאכל¹⁰⁷ עד שיוציא עליה
5 תרומה ומעשרות¹⁰⁸.

(101) דמאי שם משנה יא. והיינו תרומת מעשר, שהרי על תרומה גדולה לא נחשדו עמי הארץ, ולא גזרו עליה גזירות דמאי, כמפורש להלן פ"ט מהלכות מעשר הלכה א (תפארת ישראל שם). (102) שאפשר ששניהם פטורים, ואפשר ששניהם חייבים, ואפשר שאחד מהם פטור ואחד מהם חייב. (103) ומותר באכילה לכהן. ב"דמאי על הודאי" מותרת ממה-נפשו: אם היא פטורה (שהופרשו ממנו תרומות ומעשרות) הרי היא מותרת באכילה, ואם היא חייבת בתרומות ומעשרות, הרי היא תרומה ותקנה גם את הודאי (משנה ראשונה). וב"דמאי על הדמאי" גם כן מותרת, אף-על-פי שיש לחשוש שמא היא חייבת והשניה פטורה - כיון שאיסור דמאי אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה סומכים על "רוב עמי הארץ מעשרין הן" - כיון שנקרא עליה שם תרומה לא החמירו חכמים לאסרה לכהן, כפי שלא גזרו איסור דמאי על חלת עם הארץ, כמפורש בדמאי פ"א משנה ג, ולהלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג (תוספת הגרע"א שם). (104) שמא היתה התרומה פטורה, והרי זה מן הפטור על החיוב. (105) מן הודאי על הודאי, ומן הדמאי הזה (הנתרם) עליו ממנו ולא מדמאי אחר עליו. (106) והדמאי מתוקן לאכילה ממה-נפשו: אם הוא טבל, הרי הוא נפרש. ואם היה פטור, הרי הוא פטור. (107) לכהן. (108) שמא היה הדמאי פטור, ונמצא שהפריש מן החיוב על הפטור שאין תרומתו תרומה (למעלה הלכה יב). [וכאן לא כתב רבינו "ממקום אחר", כי רק בתורם מעצין נקוב על שאינו נקוב אין לתרום ממנו עצמו, שמא יבואו זרים לאכול את השריירים, כי יחשבו שזו חייבת וזו פטורה לגמרי, ובאמת זו חייבת מן התורה וזו חייבת מדרבנן, ואם כן כולה תרומה מדרבנן ואסורה לזרים (ראה למעלה הלכה טז), אבל בדמאי שספק הוא, לא יבואו להחיר השריירים, כי ידעו שחוזרים ותורמים רק מספק]. ואדרבה אם יתרום ממקום אחר לא יצא לעולם מידי תקלה, כי מאחר שזה ספק, אם-כן התרומה שממקום אחר אף היא ספק ויצטרכו להפריש עליה שוב ממקום אחר וכו' (תוספות חדשים).

6 יח. אין תורמין¹⁰⁹ שבלים על החטים¹¹⁰, וזיתים¹¹¹
7 על שמן, וענבים¹¹² על יין. ואם תרם - אינה
8 תרומה¹¹³; גזרה שְׂמָא יִטְרִית הַכֹּהֵן לְדָרֶךְ וּלְכֶתֶשׁ¹¹⁴.
9 אֲכָל תוֹרְמִין שְׂמָן¹¹⁵ עַל הַזֵּיתִים הַנִּכְבָּשִׁין¹¹⁶, וְיִנֵּן עַל
10 עֲנָבִים לְעֹשׂוֹתָן צְמֻקִין¹¹⁷. לְמָה זֶה דוּמָה? לְתוֹרֵם
11 מִשְׁנֵי מִינֵין¹¹⁸ שְׂאֵינוֹן כְּלָאִים זֶה בָּזָה מִן הַיָּפֶה עַל
12 הָרַע¹¹⁹. וְכֵן תוֹרְמִין מִזֵּיתִי שְׂמָן עַל זֵיתִי כְּבֶשֶׁט¹²⁰,
13 אֲכָל לֹא מִזֵּיתִי כְּבֶשֶׁט¹²¹ עַל זֵיתִי שְׂמָן. מִיֵּין שְׂאֵינוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיון שאין רוצים להוציא מהם שמן. (143) שאותם הזיתים חזרו כאילו לא נגמרה מלאכתם (פיה"מ שם). (144) פעם שניה, לפי שכשהוציא התרומה כל אחד מהם נגמרה מלאכתו היה באותה שעה לפי כוונתו (שם).

14 **כא. אין תורמין חמץ על יין¹⁴⁵, אכל תורמין יין על חמץ; שהיין והחמץ מין אחד הן¹⁴⁶. (היה¹⁴⁷ בלבד לתרם מן היין על היין, ונמצא בידו חמץ - אינה תרומה.)¹⁴⁸ היה בלבד לתרם חמץ על חמץ¹⁴⁹, ונמצא החמץ שתתן יין - תרומתו תרומה¹⁵⁰.**

(145) תוספתא תרומות פ"ד. שזהו תורם מן הרע על היפה ואין תורמין כן לכתחילה, כמבואר למעלה הלכה ג. ועיין בבא בתרא פד: (146) כחכמים שם ולא כרבי. וראה למעלה שם, שהכל תלוי בכלאים. (147) בספרים אחרים אין קטע זה. אבל זו היא הגירסה הנכונה. כמו שכתב הכסף-משנה, וכן הוא בתוספתא תרומות שם, ועיין בבא בתרא צו. (148) אף-על-פי שיין וחומץ מין אחד, כיון שנתכוין לתורם מן היפה ועלה בידו מן הרע, הרי היא תרומה בטעות ואינה תרומה (כסף-משנה). וכן כתבו התוספות שם פד: ד"ה יין וחומץ. (149) "כך היא הגירסא הנכונה בדברי רבינו, והוא גם כן שם בתוספתא, אלא שהיא כתובה בשיבוש" (כסף-משנה). (150) כיון שהיה בלבו לתורם מן הרע על הרע, ועלה בידו מן היפה על הרע, והרי הם מין אחד (שם). אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו למעלה פ"ג הלכה ה: "נתכוין לתורם אחד מששים ועלתה בידו אחד מחמשים - אינו תרומה". הרי שאם נתכוין לתורם בעין רעה ועלה בידו במדה טובה הימנה, אינה תרומה. [ואם נתכוין לתורם אחד מעשרה ועלתה בידו אחד מששים (= עין רעה), תרומתו תרומה (למעלה שם), ואילו למעלה בתרם מן החומץ על היין בטעות - אינה תרומה].

19 **כב. התורם חבית של יין¹⁵¹ על היין, ונמצא חמץ: אם יודע שהיתה חמץ עד שלא תרמה - אינה תרומה¹⁵²; ואם אחר שתתמה החמיצה - הרי זו תרומה¹⁵³; ואם ספק - תרומה¹⁵⁴, ויחזור ויתרם. וכן התורם קשות ונמצאת מרה¹⁵⁵, אבטיח ונמצא סרוח, או שנמצאו נקורין¹⁵⁶. תרם חבית של יין ונמצאת מגולה שאסור לשותתה¹⁵⁸ - תרומה, ויחזור ויתרם¹⁵⁹ שניה. ואין אחת משתיהן מדמעת בפני עצמה, והאוכל אחת משתיהן - אינו חייב חמש.**

(151) תרומות פ"ג משנה א. (152) שהתרומה היתה בטעות, הואיל והוא נתכוין ליין, וראה בהלכה הקודמת. (153) שבשעת הרמה היה יין. (154) כל איסורי תרומה עליה מספק, אך הטבל לא נתקן בזה, שמא היתה חומץ עד שלא נתרמה. (155) משנה שם. ומשמע מלשון רבינו שדין אחד להם, כמו בתורם יין ונמצא חומץ, שאם היתה מרה עד שלא תרמו אין תרומתו תרומה, אלא שכאן מדובר בספק, אם היתה מרה בשעת הרמת התרומה, או שנעשית מרה אחר כך, מחמת עיפוש. ועיין בתוספות יבמות פט. ד"ה קישות, שכתבו שהמדובר אפילו בידוע שהיתה מרה קודם, תרומתו תרומה. וחילקו בין יין וחומץ שהם שני

לתורם מן הפת על החיטים דלהלן. (129) בספרי רבינו המגוהים "אלא לפי חשבון" (כסף-משנה). וכן הוא במעשה רוקח בשם כ"י, וכ"ה בעור כמה כתב-יד (תוספתא כפשוטה). וכן הנוסחא בתוספתא שם. והיינו, שתורם לפי חשבון החיטים שבפת, ולא לפי חשבון הנפח של הפת עצמו, ונמצא תורם בעין יפה. (130) שהרי התורם ועלה בידו אחד מששים ואחד - תרומתו תרומה (למעלה פ"ג הלכה ו), וגם התורם מן הרע על היפה - תרומתו תרומה (למעלה הלכה ג).

1 **יט. אין תורמין¹³¹ שמן על הזיתים הנכתשין¹³², ולא יין על ענבים הנדרכות¹³³; שזה דומה לתורם¹³⁴ מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו. ואם תרם - תרומתו תרומה, ויחזור ויתרם¹³⁵ מן הזיתים והענבים בפני עצמן. הראשונה מדמעת¹³⁶ בפני עצמה¹³⁷, והאוכלה¹³⁸ - חייב עליה פשאר תרומות גמורות¹³⁹; אכל לא מן השניה¹⁴⁰.**

(131) תרומות פ"א משנה ח. (132) היינו שנכתשו במכתש לעשות מהן שמן, ולא נגמרה מלאכתו. (133) שנדרכו לעשות יין, ולא נגמרה מלאכתו. (134) בזה רצה רבינו להבדיל בין התורם משמן על זיתים הנכתשין, ויין על ענבים הנדרכות, שתרומתו תרומה ויחזור ויתורם, כדלהלן, לבין התורם מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו, שתרומתו תרומה (למעלה הלכה ד) ולא אמרו שיחזור ויתורם, שבדבר שלא נגמרה מלאכתו כלל, לא חששו חכמים שמא יוסיף לעשות כן, שהרי הכל יודעים שאין תורמין על דבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל הזיתים הנכתשים והענבים הנדרכות, שכבר התחילה בהם מלאכת השמן והיין עלולים לבוא בהם לידי טעות, ולתורם עליהם לפני שנגמרה כל מלאכתם (משנה ראשונה). (135) משנה שם. וראה למעלה. (136) אם נתערבה בחולין, ואין שם מאה כנגד התרומה, הכל תרומה, ראה להלן פ"ג הלכה ב. (137) כן הוא במשנה [והכוונה להוציא ממה שנאמר בפ"ג שם משנה א, בתורם חבית של יין ונמצאת של חומץ: "אם ספק (אם החמיצה לפני ההפרשה או לאחריה) תרומה ויחזור ויתורם, הראשונה אינה מדמעת בפני עצמה וכו' וכן השניה" (הובא להלן הלכה כב) - שכיון ששתי התרומות הן ספק, אין כל אחת ואחת מהן מדמעת בפני עצמה, עד שיפלו שתיהן לתוך אותם החולין (להלן הלכה כג), אבל בנידון שלפנינו, שאין כאן ספק, ושהראשונה תרומה מן התורה והשניה אינה אלא מדרבנן - הראשונה מדמעת בפני עצמה והשניה אינה מדמעת כלל]. (138) זר האוכלה. (139) להלן פ"ו הלכה ו. (140) שאינה אלא מדרבנן כנ"ל.

8 **כ. מי שתתן שמן¹⁴¹ על זיתים שדעתו לאכלן¹⁴², או זיתים על זיתים ודעתו על הפל לאכילה, או שתתן יין על ענבים שהם לאכילה, או ענבים על ענבים והפל לאכילה, ונמלך לדרבן¹⁴³, ודרבן הזיתים והענבים שפבר תרם עליהם - אינו צריך לחזור ולתרם¹⁴⁴.**

(141) תרומות פ"א משנה ט. (142) והרי נגמרה מלאכתם,

כל שהוא, היינו כניסת מים. לשון אחר, היו כותשים הענבים כשהן בוסר, ונותנין לתוכן מים ונעשים חומץ לטיבול (רש"י שם). (172) כן צריך להיות. וכן הוא בתוספתא שם, ובירושלמי גיטין סוף פרק ג, והיינו משום שאינו רגיל להחמיץ תוך ארבעים יום (כסף-משנה).

20 כו. המניח פרות¹⁷³ להיות מפריש עליהן עד
21 שיעשו¹⁷⁴ תרומה, אף על פי שאין מפרישין
22 לבתחלה אלא מן המקף¹⁷⁵, אם הפריש¹⁷⁶ - הרי הן
23 בחזקת קניין¹⁷⁷. מצאן שאבדו - הרי זה חושש לכל
24 מה שתקן שמה לא הפריש עליהן אלא אחר
25 שאבדו. לפיכך מפריש תרומה שניה¹⁷⁸.

(173) משנה שם. (174) כולם. (175) בסמוך, ראה למעלה פ"ג הלכה יז. (176) בדיעבד. [ומה שאמרו במשנה שם: "מפריש עליהם", דהיינו לבתחלה, אינו אלא במעשר שני שנזכר שם, שלדעת רבינו אין צורך במוקף אלא בתרומה גדולה (שם) ובתרומת מעשר לתלמידי חכמים (שם הלכה כ), אבל מעשר ראשון מפריש אף שלא מן המוקף (פ"ג מהלכות מעשר הלכה ו) ופשוט שהוא הדין למעשר שני (ועיין בכסף-משנה בהלכות מעשר שם). ואמנם שם פ"ז הלכה ד, העתיק רבינו כלשון המשנה: "מפריש עליהם", ועיין תוספות שם ד"ה המניח]. (177) ותרומתו תרומה. (178) מספק. ראה להלן. שם.

פרק נשיין

(1) יבאר מי הם הראויים לאכול תרומה ותרומת מעשר, והראוי להאכיל ולפסול.

26 א. תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים², בין
27 גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות, הם
28 ועבדיהם הפנענים³ ובהמתן⁴; שנאמר: וכהן פי
29 יקנה נפש קנן פספו וגומר. עבד כהן שפרכו⁵ ואשת
30 כהן שמרדה⁶ - הרי אלו אוכלין⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"תרומה ותרומת מעשר נאכלת לכהנים, בין גדולים בין קטנים... הם ועבדיהם הכנענים ובהמתן, שנאמר וכהן פי יקנה נפש קניין כספו".

ומוסיף: "עבד שברח ואשת כהן שמרדה, הרי אלו אוכלין". ועניינו בפנימיות העניינים הוא שהקב"ה נקרא כהן (סנהדרין לט.) וכל יהודי הוא עבד כהן, ולכן גם אם מסיבה כלשהי תקפו יצרו והביאו למצב של "עבד כהן שברח", עד שנדמה לו שאינו תחת אדונו עוד, בכל זאת "הרי אלו אוכלין" כי "ישראל אע"פ שחטא, ישראל הוא". ולא עוד אלא שזה שאוכל משל הקב"ה גורם שניצוצי הקדושה שבזה יעוררוהו ויפעלו עליו לחזור למצבו הקודם. ובזה מודגש גם-כן עניין האחדות שבתרומה - אחדותם של בני ישראל עם הקב"ה בכל מעמד ומצב שבו יהיו.

(עלפי יין מלכות ספר זרעים סימן י"ד)

(2) פשוט בכמה מקומות (כסף-משנה). (3) 'ספרא' פרשת

שמות, לפיכך היא טעות יותר ואינה תרומה, לבין קישות ונמצאת מרה שאינה טעות כל כך. (156) שיש בו נקב ויש בו חשש שמא נקר בו הנחש והטיל ארס (ירושלמי שם). (157) תוספתא תרומות פרק ד (הוצ' ליברמן עמ' 421). (158) מפני הסכנה (פי"ב מהלכות רוצח הלכה ב). (159) לפי הביאור שלמעלה, זהו במקרה שלא ידוע אם הפגמים היו לפני הרמת התרומה או לאחריה, ולפיכך מספק הרי היא תרומה ויחזור ויתרומ.

1 כג. כיצד? נפלה אחת מהן¹⁶⁰ על החלין - אינה
2 מְדַמַּעַת¹⁶¹; נפלה שניה למקום אחר - אינה
3 מְדַמַּעַת; נפלו שתיהן למקום אחד - מְדַמַּעַת
4 בקטנה שבשתייהן¹⁶². וכן אם אכל זר שתייהן -
5 משלם בקטנה שבשתייהן וחמשה¹⁶³. וכיצד הוא
6 עושה בשתייהן? נותן לכהן אחד ונוטל מן הכהן
7 דמי הגדולה¹⁶⁴.

(160) תרומות פ"ג משנה ב. (161) אפילו אם נפלה בפחות ממאה חלקים מחולין. (162) "אם היתה כו' האחת גדולה מן האחרת ויהיה האחת על דרך הדמיון סאה ובשניה סאתים, ונפלו השלש סאין בחולין צריכים אלו לדעת שיעור אותן חולין, ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהם והיא קטנה שבשתייהן, ואם היו באותה חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע" (פירוש המשנה שם). (163) שהשיעור הקטן בכל אופן תרומה ומשלם חומש. (164) שהכהן אינו יכול להוציא ממנו את הגדולה מספק, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

8 כד. הבדק את החבית¹⁶⁵ והניחה להפרישה תרומה
9 על אחרים עד שתעשה פלה תרומה ויתננה לפה, ולאחר זמן בדקה ומצאה חמץ: מעת שדקה תחלה
10 עד שלשה ימים - ודאי יין, וכל יין שחשב אותן
11 הימים שהתרומה שלו בחבית זו - הרי הוא מתקן;
12 מכאן ואילך - ספק¹⁶⁶, וצריך להפריש ממנו תרומה
13 שניה.
14

(165) תוספתא שם, והובאה בבבא בתרא צו. וכדעת רבי יוחנן שם. (166) שמא כבר החמיץ, ונמצא שהפריש תרומה מן החומץ על היין בטעות, ואינה תרומה.

15 כה. בשלשה פרקים¹⁶⁷ צריך לבדק¹⁶⁸ את היין
16 שהניחו להפריש עליו שמה החמיץ. ואילו הן:
17 בקדים של מוצאי החג¹⁶⁹, ובהוצאת הסמדר¹⁷⁰,
18 ובשעת כניסת מים לבסר¹⁷¹. ויין מגתו - מפרישין
19 עליו בחזקת שהוא יין [עוד] ארבעים יום¹⁷².

(167) גיטין לא. במשנה. (168) שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין, אבל בשאר ימות השנה מפריש עליו בחזקת שהוא יין. (169) כשמנשבת רוח קדים במוצאי חג הסוכות. (170) "כתום (ה)פרח וענביו נראים באשכול כסדרן" (רש"י שם). (171) משנה שם, כנוסחת הערוך ורש"י ותוספות שם. ורצה לומר: כשלחלוהית נכנסת וגדילה בתוך הבוסר (שהוא כפול הלבן) שיכול לעצור מהן

סבור שהוא טמא (ראה למעלה) - אינו חשוד לאכול תרומה טמאה ממש, וראה ב'כסף משנה' ('אור שמח').

- ג. 'שְׂרָאֵלִית¹⁶ שֶׁנִּשְׁאָת¹⁷ לָכֶהוּ, אֶפְלוּ קִטְנָה בַּת⁹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁸ - תֹּאכַל בְּתִרְוּמָה¹⁹ וְחֹזֶה וְשׁוֹק²⁰. וְדִין תּוֹרָה²¹ שֶׁתֹּאכַל מִשְׁנֵתֶּאֱרָסָה, שֶׁהָרִי הָיָא קִנְיָנוֹ²²; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים שֶׁתֹּאכַל עַד שֶׁתִּכְנַס לַחֲפָה, גִּזְרָה שֶׁמָּא תִּאָּכֵל²³ תְּרֻמָּה לְאִבְיָה וּלְאִחִיָּה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה בְּבֵית אֲבִיָּה.¹⁴

(16) משנה, נדה מד, ב. (17) על-ידי אביה (ראה בהלכה הסמוכה) שהיא אשת איש מן התורה (פ"ג מהל' אישות הי"א). (18) אבל לפני כן, אין ביאתה ביאה (נדה, שם). (19) אפילו בתרומה דאורייתא, אם נישאה על-ידי אביה. (20) המורמים מקרבן השלמים, שהם נאכלים לכהנים ולנשיהם ולעבדיהם (משנה זבחים נה, א. ופ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"ה). (21) כתובות נז, ב. (22) ונאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, הוא יאכל בו" (שם). (23) כדעת עולא, שם.

- ד. חֲרֻשָּׁת²⁴ וְשׁוֹטָה שֶׁנִּשְׁאָת לָכֶהוּ - אֵינָה אוֹכֶלֶת בְּתִרְוּמָה²⁵, אֶפְלוּ הַשִּׁיאָה אֲבִיָּה²⁶; גִּזְרָה שֶׁמָּא יִשָּׂא חֲרֻשׁ כֹּהֵן חֲרֻשָּׁת²⁷ וְיִאָּכֵלָנָה²⁸, לְפִיכָךְ גִּזְרוּ שֶׁלֹּא תֹאכַל חֲרֻשָּׁת בַּת יִשְׂרָאֵל כָּלָל.¹⁸

(24) יבמות קיג, א. (25) בין בתרומה דרבנן ובין בתרומה דאורייתא (שם). (26) שהיא אשת איש גמורה מן התורה (פ"ג מהל' אישות הי"א). (27) ונישואי חרש אינם תופשים אלא מדרבנן (שם פ"ד ה"ט). (28) תרומה דאורייתא, שהרי תרומה דרבנן היא אוכלת (יבמות, שם). [ובגמרא שם הקשו על זה: "ולכילול, קטן אוכל נבלות הוא [ואין מצווין להפרישן]", ומתוך: "גזירה שמא יאכל חרש בפקחת". אבל לפי הסוגיא שם קיד, א - שאף למי שסובר קטן אוכל נבילות אין ביהדין מצווין להפרישו, להאכילו בידים אסור (וכן פסק רבינו בפ"י מהל' מאכלות אסורות הכ"ז) - אין מקום לקושיית הגמרא הנ"ל, שהרי על-ידי הנישואין שתיקנו חכמים לחרש וחרשת היא אוכלת תרומה, והרי זה כאילו חכמים נותנים לה בידים (ועי' ריטב"א שם). ועי' 'כסף משנה' ו'מעשה רוקח'].

- ה. הָזֵר אֶסְרוּ לֶאֱכֹל תְּרֻמוֹת²⁹, שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ. אֶפְלוּ הֵיךְ תּוֹשֵׁב כֹּהֵן אוֹ שְׂכִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשְׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ. תּוֹשֵׁב - זֶה שְׂכִיר עוֹלָם³⁰, שְׂכִיר - זֶה שְׂכִיר שָׁנִים³¹. וְעֶבֶד עֶבְרִי³² - הָרִי הוּא כְּתוּשָׁב וְשְׂכִיר³³. וְכֹהֵנֶת אִשְׁתִּי הָזֵר - הָרִי הִיא כְּזָר³⁴; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל זָר - בֵּין הוּא בֵּין אִשְׁתּוֹ³⁵.

(29) סנהדרין פג, ב. (30) יבמות ע, א. והיינו עבד עברי שמכר עצמו ליתר על שש שנים, שאינו יוצא בשש (פ"ב מהל' עבדים ה"ג) - ('אור שמח'). (31) יבמות, שם. והיינו עבד עברי שמכר עצמו סתם, שיוצא בסוף שש שנים ('אור שמח'). (32) [כלומר, תושב ושכיר שלמעלה הם עבדים עבריים שמכרו עצמם (ראה ב'אור שמח'), שכן קראה אותם

אמור פ"ה ה"א. (4) יש אומרים שלא הותר לה אלא כרשיני תרומה שעיקרם למאכל בהמה (ראה למעלה פ"ה ה"ב), אבל דבר שעיקרו למאכל אדם, אסור לתת לבהמה. וכן הוא ב'ספרא' שם ה"ו, על הפסוק 'ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו' - "הם אוכלים ואין בהמה אוכלת, יכול לא תאכל בכרשינים? תלמוד לומר: נפש". ועי' ר"ש ורע"ב בתרומות פ"א מ"ט. וראה ב'משנה למלך' כאן. וראה להלן פ"ט ה"ז, ופי"א ה"ח. (5) גיטין יב, ב. ותוספתא תרומות פ"י. (6) על בעלה (גיטין, שם). (7) בתרומה, שהם קנינו של כהן.

- ב. תְּרֻמָּה שֶׁל תּוֹרָה⁸ - אֵין אוֹכֵל אוֹתָהּ אֶלָּא כֹּהֵן מִיַּחֲסָ⁹; אֲבָל כֹּהֲנֵי חִזְקָה¹⁰ - אוֹכְלִין בְּתִרְוּמָה שֶׁל דְּבָרֶיהֶן בְּלִבְדָּה¹¹. וְתִרְוּמָה טְהוֹרָה - בֵּין תְּרֻמָּה גְּדוּלָּה בֵּין תְּרֻמוֹת מַעֲשֹׂר, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דְּבָרֶיהֶן - אֵינָה נִתְּנָת אֶלָּא לָכֶהוּ תַלְמִיד חֲכָם¹²; מִפְּנֵי שֶׁאֶסְרוּ לֶאֱכֹל תְּרֻמָּה טְמֵאָה, וְכָל עַמִּי הָאָרֶץ בְּחֻזָּקַת טְמֵאָה¹³. לְפִיכָךְ נִתְּנִין תְּרֻמָּה טְמֵאָה¹⁴ לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה¹⁵.

(8) שחיבים להפרישה מן התורה. (9) שיש לו עדי יוחסין או כתב המתייחס שהוא כהן ודאי (כתובות כד:). (10) שהוחזקו כהנים ואין ביהדין יכולים להוציא דבר מחזקתו, אבל אין להם לא עדי יחוס ולא כתב יחוס (רש"י שם). (11) היינו תרומה שאין חייבין בה אלא מדברי סופרים (שם כה). (12) ראה להלן. (13) בחולין קל, ב: "אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין שאין נותנים מתנה לכהן עס-הארץ? שנאמר (דברי הימים ב' לא, ד): "ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה'", כל המחזיק בתורת ה' - יש לו מנת. ושאינו מחזיק בתורת ה' - אין לו מנת". אבל בחלה פ"ד מ"ט "ואלו ניתנין לכל כהן, החורמים והבכורות וכו' ושמן שריפה", וב'ירושלמי' שם על המשנה הקודמת (בחלת חוצה לארץ) "וניתנת לכל כהן" - אמרו: "בין לכהן חבר, בין לכהן עס-הארץ", ואם כן גם "ניתנין לכל כהן" שבמשנה השניה, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ. ומתוך זה למד רבינו, שמה שאמרו אין נותנין מתנות אלא לכהן חבר, אינו אלא על דרך הטוב והיפה, אבל שיהיה אסור לתתם לעם הארץ, לא שמענו, וכן פירש במשנה שם. ומתוך זה שהזכירה המשנה שם רק דברים שאין בהם טומאה וטהרה, ובכללם גם שמן שריפה, היינו שמן של תרומה טמאה, למד רבינו שתרומה גדולה, תרומת מעשר וחלה טהורות, אסור לתתם לכהן עס-הארץ, שמא יטמאם ויאכלם בטומאה, עיי"ש בפירוש המשנה. (14) ויטמאנה ואחר-כך יאכלנה. [ואף-על-פי שתורומה טמאה אין עס-הארץ חשוד לאכלה (ראה להלן) - עס-הארץ אינו מחזיק עצמו לטמא, וראה להלן - 'אור שמח']. (15) בחלה, שם: "ואלו ניתנין לכל כהן וכו' ושמן שריפה", היינו שמן של תרומה טמאה. וכל כהן, היינו בין כהן חבר בין כהן עס-הארץ, כמבואר למעלה. והראב"ד חולק על זה, ודעתו כדעת ה'תוספות' בחולין שם ד"ה מנין. ואף-על-פי שעס-הארץ אוכל תרומה טהורה שנטמאה על ידו, לפי שאינו

לוקה, חייב הוא לשלם את הקרן (להלן פ"י ה"ה), ומיתה בידי שמים אינה פוטרותו, כדעת רבא בכתובות ל, ב. אבל צריך עיון, שהרי שם מבואר שלא אמרו "אינו לוקה ומשלם", אלא כשבאו המלקות והמזמן בבת אחת, כגון שתחב לו חבירו בבית הבליעה, ורבינו השמיט זאת (משנה למלך).

- ז. וכת פהן פי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל. שני ענינים⁴¹ נכללו בלאו זה: שאם תבעל⁴² לאסור לה ותעשה זונה⁴³ או חללה⁴⁴, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה⁴⁵ - הרי היא אסורה לאכל בתרומות לעולם, פדין כל חלל, שהחלל פזר לכל דבר⁴⁶. ואם תנשא לישראל⁴⁷ - הרי היא אסורה לאכל במזמון מן הקדשים, שהוא חזה ושוק, לעולם, אף על פי שגרשה או מת⁴⁸.

(41) יבמות סח, ב. (42) שם. (43) אם נבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה לכל (פי"ח מהל' איסורי ביאה ה"א). (44) כגון שהיה גרושה ונבעלה לכהן (שם פי"ט ה"א). (45) שם ושם. (46) פרט לעבודה במקדש, שהרי החלל אינו מחלל עבודתו (פ"ו מהל' ביאת מקדש ה"י). וכן נראה בפ"ט שם הט"ו, שלא מנה חלל בין שמונה עשר פסולי עבודה. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לאיש זר - כי תבעל לפסול, בתרומת הקדשים - בתרומה, לא תאכל. (47) יבמות, שם. ומשנה, שם פז, א. (48) שחזרת לתרומה, ואף-על-פי-כן אינה חוזרת לחזה ושוק. והפסוק מתפרש לפי"ז: כי תהיה לזר - כי תנשא לישראל, בתרומת הקדשים - במזמון מן הקדשים, לא תאכל.

- ח. אכל⁴⁹ התרומה - אוכלת אחר שגרשה הישראל או מת, אם לא הניח בן ממנה; שגאמר: וכת פהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה, ושבה אל בית אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל.

(49) שם.

- ט. מפי השמועה למדו⁵⁰: מלחם - ולא כל לחם; חזרת היא לתרומה, ולא לחזה ושוק.

(50) שם. ושם למדו כן גם מהפסוק "בתרומת הקדשים לא תאכל", שהביא רבינו למעלה ה"ז.

- י. ולא הפהנת בלבד, אלא אפלו לזיה וישראלית⁵¹ שנבעלה לאסור לה, הואיל ונעשית זונה⁵² - אסורה לאכל בתרומה לעולם, ואף על פי שיש לה זרע מבהן.

(51) שם סח, א. (52) [למעלה ה"ז, כתב גם "חללה", וצריך-עיון למה השמיטה כאן].

- יא. לפיכך השבויה אינה אוכלת בתרומה⁵³, ואף על פי שאומרת טהורה אני. וכל שבויה שגאמר לומר טהורה אני⁵⁴, או שיש לה עד⁵⁵ פדי שתהיה מתרת

התורה (ויקרא כה, לט-מ): "וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך וגו' כשכיר כתושב וכו'", ואילו "עבד עברי" הוא זה שמכרוהו בית-דין, שכן קראתו התורה (שמות כא, ב): "כי תקנה עבד עברי". (33) אף-על-פי שהוא קבוע אצלו יותר מהם (= מעבדים שמכרו עצמם), שזה שמכר עצמו אסור בשפחה כנענית (פ"ג מהל' עבדים ה"ג) ואילו מכרוהו בית-דין - רבו מוסר לו שפחה כנענית (שם) - אור שמח. (34) משנה, יבמות פה, ב. (35) שם סח, א.

- ו. זר שאכל תרומה בזדון³⁶ - בין שהיה טמא בין שהיה טהור, בין שאכל תרומה טהורה בין שאכל טמאה³⁷ - חייב מיתה בידי שמים; שגאמר: ומתו בו פי יחללהו³⁸. ולוקה על אכילתה³⁹. ואינו משלם דמי מה שאכל, שאינו לוקה ומשלם⁴⁰. ואם אכל בשגגה - מוסיף חמש; שגאמר: ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמשייתו וגומר.

(36) סנהדרין פג, א. (37) [כן הוא בתוספתא תרומות פ"ו: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור, וטהור שאכל את הטמא, וטמא שאכל את הטהור, וטמא שאכל את הטמא, כולם במיתה". וכן הוא בפרה פי"א מ"ג: "והאוכלה (= תרומה טמאה) חייב מיתה", והיינו זר האוכלה. ועיי"ש ב'מלאכת שלמה'. ועי' ברש"י גיטין נד, א - ד"ה דאכל, ובגליון הש"ס שם. ובתוספתא כריתות פ"א: "וזר שאכל תרומה טהורה", וטעות-סופר היא, שהרי בתוספתא זבחים פי"ב ליתא "טהורה", וראה 'תוספתא כפשוטה' שם לעמוד 24 137]. (38) ואחריו נאמר: "וכל זר לא יאכל קודש" (סנהדרין, שם). וי"ו של "וכל" מוסיפה על הענין הראשון, ומחברת את הפסוק "ומתו בו" גם לאכילת זר - 'חסדי דוד' בתוספתא כריתות, שם. ודלא כרב שאמר (סנהדרין, שם), שאינו חייב מיתה, מפני ש"אני ה' מקדשם" הפסיק הענין. ואף-על-פי שמהפסוק הנ"ל "ומתו בו כי יחלוהו", למדו חז"ל (שם) שכהן טמא שאכל תרומה אינו חייב מיתה (ראה להלן פ"ז ה"א), מפני שתרומה טמאה היא מחוללת ועומדת, וכאן חייבו מיתה מאותו הפסוק גם בתרומה טמאה - יש הבדל בין כהן לזר, שלגבי כהן שהוא קדוש ואוכל בתרומה טהורה, זו הטמאה נקראת מחוללת, אבל זר שאינו קדוש, לגבי זר גם תרומה טמאה אינה מחוללת (רדב"ז כאן, ולחם-משנה בפ"ט מהל' סנהדרין ה"ב). [וזהו מה שאמר הכתוב (שם) "ומתו בו כי יחלוהו, אני ה' מקדשם" - מפני שאני ה' מקדשם, לכהנים (וראה ב'ספורנו' שם), אינם חייבים מיתה על תרומה מחוללת, שלגבם אינה קדושה. אבל "וכל זר לא יאכל קודש" - לגבי כל תרומה, ואפילו טמאה, היא קדוש. ומטעם זה אמרו בתרומות פ"ו מ"א, ש"אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה - משלם חומשה" (ראה להלן פ"י ה"ב), שגם בפסוק "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", תרומה טמאה בכלל. ועיי"ש ב'משנה ראשונה']. (39) כן אמר רב בסנהדרין שם, אלא שלדבריו אינו חייב מיתה בידי שמים, ובזה אין הלכה כמותו, ראה למעלה. וראה ב'ספר המצוות' ל"ת קלג. (40) 'ירושלמי' תרומות פ"ז ה"א. אבל אם אכל במזיד בלי התראה שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עבורה, כמפורש ב'ספרא' שם ה"י, ובמשנה יבמות, שם].
(65) והבת אינה אוכלת. (66) ונעשית זרע פסול לכהונה.

טו. פיוצא בו, הפהנת שאינה אוכלת מפני זרעה
שמישראל אף על פי שאותו הזרע כהנים. פיצד?
בת כהן⁶⁷ שנשאת לישראל וילדה ממנו בת⁶⁸,
והלכה הבת ונשאת לכהן וילדה ממנו בן - הרי זה
ראוי להיות כהן גדול, מאכיל את אמו⁶⁹ ופוסל את
אם אמו, ואף על פי שמתה אמו⁷⁰. וזאת⁷¹ אומרת:
לא ככה בתי⁷² כהן גדול, שהוא פוסלני מן התרומה.

(67) משנה, שם סט, ב. (68) שהיא ישראלית ופוסלת את
אמה אף-על-פי שמת אביה. (69) לאחר מות אביה הכהן.
(70) שכל זמן שהיא חיה, היא עצמה פוסלת את אמה, שהרי
אביה ישראל. (71) אם אמו. (72) במשנה, שם: "כבני".
אבל בברייתא שם ע, א - כלשון רבינו.

טז. העבד - אינו פוסל⁷³ משום זרע ואינו מאכיל.
פיצד? פהנת שנשאת לישראל או ישראלית שנשאת
לכהן, וילדה ממנו בן, והלך הכהן ונכבש⁷⁴ על
השפחה⁷⁵ וילדה ממנו עבד⁷⁶, ומת הכהן והרי העבד
קיים: היתה אם אביו של עבד זה בת ישראל לכהן
- לא תאכל בתרומה; היתה בת כהן לישראל -
תאכל. שאין זה זרע, שהעבדים אין להם יחוס⁷⁷.

(73) משנה, שם סט, ב. (74) נדחק ונדבק, לשון מכבש,
ולשון גנאי הוא (רש"י שם). (75) וכל-שכן על הגויה
(רדב"ז), וראה להלן. (76) שולד שפחה כמותה (רש"י).
וכן ולד גויה (קידושין סח:). (77) ולפיכך אינו פוסל ואינו
מאכיל. [ואין כוונתו למה שאמרו ביבמות סב, א: "הכל
מודים בעבד שאין לו חיים" (וכן כתב רבינו בפט"ו מהל'
אישות ה"ו "שהעבד אין לו יחוס"), - שלא אמרו כן אלא
בעבד שנשתחרר, ואילו בגוי שנתיגר, בניו מתייחסים
אחריו, אבל בישראל - בין אם בא על הגויה ובין אם בא
על השפחה, אין הולדות מתייחסים אחריו].

יז. בת ישראל⁷⁸ שנשאת לכהן ומת, וזה ממנו בן,
וחזרה ונשאת לישראל - לא תאכל בתרומה⁷⁹. מת
הישראל וזה ממנו בן - לא תאכל בתרומה מפני
בנה שמישראל⁸⁰. מת בנה שמישראל - אוכלת בשביל
בנה הראשון.

(78) משנה, יבמות פו, ב. (79) מפני שנשאת לישראל,
ונותקה מזרע הכהן. (80) אף-על-פי שיש לה גם בן מכהן,
שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לישראל.

יח. בת כהן שנשאת לישראל⁸¹ ויש לה ממנו בן,
וחזרה ונשאת לכהן - תאכל בתרומה⁸². מת וזה
ממנו בן - תאכל בתרומה⁸³. מת בנה מכהן - אסורה
לאכל מפני בנה שמישראל. מת בנה שמישראל -
חוזרת לבית אביה כנעוריה, ואוכלת בתרומה, לא
בחזרה ושוק⁸⁴.

(81) משנה, שם. (82) שנותקה מזרע של הישראל.

1 לבעלה - הרי זו אוכלת בתרומה. והנרפעת
2 לכהנה⁵⁶ - לא נפסלה מן הכהנה ואוכלת.

(53) שמא נטמאה. עדיות פ"ג מ"ו, וכתובות לו, ב.
(54) שנינו במשנה עדיות שם: "יש שבויה אוכלת, ויש
שבויה שאינה אוכלת. כיצד? האשה שאמרה נשביתי
וטהורה אני - אוכלת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם
יש עדים שנשבית, והיא אומרת טהורה אני - אינה אוכלת".
וכן שנינו בכתובות כב, א - להתירה לבעלה. (55) אפילו
עד אחד, שבשבויה הקילו להאמין עד אחד שלא נטמאה,
כמבואר בפ"ח מהל' אישות ה"ז. (56) יבמות נט, ב.

3 יב. ישראלית שיש לה זרע מכהן⁵⁷ - אוכלת בשביל
4 בנה, בין זכר בין נקבה, ואפילו טמטום
5 ואנדרוגינוס⁵⁸, ואפילו זרע הזרע עד סוף כל העולם;
6 שנאמר: וזרע אין לה⁵⁹.

(57) משנה, שם פו, ב. (58) שם עב, א - אמרו שמאכיל
את עבדיו, והוא-הדין שמאכיל את אמו. (59) ודרשו
חכמים (שם ע). "עיינ עליה", כלומר, חפש לה בן עד סוף
כל הדורות, וראה בהלכה הסמוכה.

7 יג. בשם שזרע ישראל⁶⁰ מפהנת פוסל אותה⁶¹, כן
8 זרע כהן מישראלית מאכיל אותה, ואף על פי שהוא
9 זרע פסול⁶². פיצד? בת ישראל שנשאת לכהן או
10 פהנת לישראל, וילדה ממנו בת, ובא על הבת מי
11 שהוא ערוה עליה או שנשאת לממזר, ומתה הבת
12 והרי הממזר קיים⁶³. היתה אם אמו בת ישראל לכהן
13 - תאכל בתרומה; בת כהן לישראל - לא תאכל.

(60) זה מחובר להלכה הקודמת: "שנאמר וזרע אין לה, כשם
שזרע ישראל וכו'" (משנה-למלך). (61) משנה, שם פו, ב.
(62) משנה, שם סט, ב. [ואף-על-פי שלמוד זה (של בת
ישראל לכהן, מבת כהן לישראל) נדחה ב'ספרא' פרשת
אמור (פ"ה ה"ו), שכן אמרו שם: "מניין לבן שיאכיל את
אמו בתרומה, ודין הוא אם זרע כאב לפסול, נעשה את הזרע
כאב להאכיל, הין אם עשה את הזרע כאב לפסול, שמדת
הפסול מרובה וכו' תלמוד לומר (ויקרא כב, יא) ויליד ביתו
[הם יאכלו] יאכיל" (וכן הוא גם בנדה מד, א: "קרי ביה
יאכילו בלחמו") - לאחר שכבר למדו מ"ליד ביתו", למדו
גם מ"זרע אין לה" הנאמר בבת כהן, שכשם שבה אין הבדל
בין זרע כשר לבין זרע פסול, כמו כן בבת ישראל, וכן
מפורש ביבמות ע.]. (63) ומאכיל את אם אמו, ע"י במשנה,
שם.

14 יד. הא למדת, שהיא אוכלת בשביל זרעה ואף על
15 פי שאותו הזרע פסול, ואפילו אינו לישראל⁶⁴. ואין
16 צריך לומר, שאם היתה לה בת מכהן, אף על פי
17 שהבת נשואה לישראל⁶⁵, ואפילו נתחלה⁶⁶ - הרי
18 אמה אוכלת בשביל הבת הפסולה.

(64) [אולי רוצה לומר "מאינו ישראל", והכוונה לנישאת
לגוי, שנפסלה מלאכול בתרומה, ואף-על-פי-כן אמה אוכלת

שמע בערבית" משמעו הוא "טהר יומא" ולא "טהר גברא", היינו שטהרתו של הטמא תלויה בהערב שמש. ויש לבאר זאת בפנימיות העניינים: כדאיתא בזהר, ש'תרומה' אותיות תורה מ', התורה שניתנה לארבעים יום. ואכילת תרומה משמעה שהתורה נעשית מאכלו של כל אחד ואחד מישראל, שהרי היא "לחם ומזון הנפש... כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף.... להיות דם ובשר כבשרו". 'כוכבים' קאי על עם ישראל, כמובא בירושלמי שכל יהודי נקרא בשם כוכב, ושלושה כוכבים הם שלושת בחינותיהם של האבות שישנם בכל אחד ואחד מישראל, ושלושה כוכבים בינוניים מרמזים על דרגת ה"בינוני" שהיא "מדת כל אדם, ואחריה כל אדם ימשון". ונפסק להלכה, שכאשר ישנם שלושה כוכבים בינוניים, יכולים הכהנים לאכול בתרומה עוד לפני ש"טהר גברא", ובכל מעמד ומצב יש בכחו של יהודי ללמוד תורה באופן שנעשית דם ובשר כבשרו, ומכיון שיש אצלו ג' כוכבים בינוניים אינו צריך להמתין לעבודה מיוחדת (טהרה וכו') אלא יכול לאכול בתרומה תיכף ומיד. ועלידייזח בא לשלימות העבודה, שאז יכול לאכול גם קדשים ממש, ועד לקדשי-קדשים, חטאת וכו' הקשורים עם שלימות הטהרה והקדושה של מי חטאת - שלימות הטהרה והקדושה - "וזרקתי עליכם מים טהורים".

(על"פ י"ן מלכות' ספר זרעים סימן ט"ו)

7) בגמרא שם נאמר: "צאת הכוכבים" ובשבת לה: אמרו: "כוכב אחד יום, שני כוכבים בין השמשות, שלושה לילה". ושם אמר ר' יוסי: "לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא בלילה, אלא בינוניים". 8) וזה העת כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה. 9) בברכות שם: "מאי וטהר טהר יומא, כדאמרי אינשי איערב שימשא ואדכי יומא". וברש"י שם: "אדכי לשון עבר, נתפנה העולם מן השמש".

ג. פֶּחֶן טְהוֹר שְׁאֵכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵינוֹ לֹקֵה, 18
מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּעֵשָׂה¹⁰; שְׁנֵאֲמַר: וְאַחֵר יֹאכֵל מִן 19
הַקֶּדָּשִׁים - מִדְּבַר שֶׁהוּא בְּקֹדְשָׁתוֹ הוּא שְׁיֹאכֵל 20
בְּשִׁטְתָּהּ, אֲכָל דְּבַר טְמֵא לֹא יֹאכֵל אֵף עַל פִּי 21
שִׁטְתָּהּ; וְלֹא הֵבֵא מְכַלל עֲשָׂה - עֲשָׂה הוּא. 22

10) כלומר, מפני שאין בו לאו אלא עשה.

ד. מִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל בְּתְרוּמָה וְהִרְגִּישׁ שֶׁנִּדְּעָעוּ 23
אִיבָרָיו¹¹ לְהוֹצִיא שְׂכֶבֶת זָרַע - אוֹחֵז בָּאֲמָה¹² וּבוֹלֵעַ 24
אֶת הַתְּרוּמָה. 25

11) שנעקר זרע מגופו. 12) "שלא יצא הזרע עד שיבלע את התרומה שבפיו, דתנן: הזב ובעל קרי אין מטמאים עד שתצא טומאתן לחוץ".

ה. הַחֲרַשׁ וְהַשּׁוֹטָה - מְטַבְּלִין אוֹתָן וּמְאָכְלִין אוֹתָן 26

83) אף-על-פי שיש לה גם בן ישראל, שהרי נותקה ממנו עם נישואיה לכהן. 84) כמבואר למעלה בהלכה ז"ט. וכתב ה'סוף משנה': "דוקא בחזרת לבית אביה, אסורה בחזה ושוק, אבל כשמת בנה מישאל והיא חוזרת לאכול בשביל בנה מכהן - חוזרת אף לחזה ושוק, וכן מפורש בגמרא שם.

1 יט. פֶּת יִשְׂרָאֵל שְׁנֵשֵׂאת לְיִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה וְיֵישׁ לָהּ
2 מִמֶּנּוּ בֶן, וְחִזְרָה וְנִשֵּׂאת לָכֶהֱן - אוֹכֵלֶת בְּתְרוּמָה.
3 מֵת וְלָהּ מִמֶּנּוּ בֶן - אוֹכֵלֶת מִפְּנֵי בְּנָה הָאֲחֵרוֹן, שֶׁהָיָה
4 הוּא מְאָכְלָהּ כִּמּוֹ שֶׁהָאֲכִילָהּ אָבִיו.

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

1) יבאר אם הטמאין אוכלים בתרומה עד שיעריב שמשן. ודין רוכבי גמלים ומשמשת שלא נתהפכה. ותרומת חוצה לארץ אם היא אסורה באכילה. כהן ערל או משוך ונשיהן ועבדיהן. ואנדרוגינוס שנבעל. פצוע דכא וכוות שפכה וחרש שוטה וקטן שקנו להם עבדים. בת ישראל שנישאת לכהן והכניסה לו עבדים.

5 א. פֶּחֶן טְמֵא אֶסוּר לֵאכֹל תְּרוּמָה, בֵּין טְמֵאָה בֵּין
6 טְהוֹרָה; שְׁנֵאֲמַר: אִישׁ אִישׁ מִזְרַע אֶהְיֶה וְהוּא צְרוּעַ
7 אוֹ זָב, בְּקֹדָשִׁים לֹא יֹאכֵל - אִי זֶהוּ קֹדֶשׁ שְׁאֵאוֹכְלִין
8 אוֹתוֹ כָּל זָרַע אֶהְיֶה, זָכָרִים וּנְקִיבוֹת? הֲיֵי אוֹמַר: זֶה
9 תְּרוּמָה. אֲלֹא שֶׁכָּל טְמֵא הָאוֹכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה -
10 חֵיב מִיתָה בְּיַדִּי שָׁמַיִם³, וּלְפִיכָן לֹקֵה⁴; שְׁנֵאֲמַר:
11 וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׁאוּ עָלָיו חֵטָא. וְטְמֵא
12 שְׁאֵכֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּלֵאוּ - אֵינוֹ
13 לֹקֵה⁵, שֶׁהָיָה אֵינָה קֹדֶשׁ.

2) פרט לקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ובגמרא שם הוסיפו שתרומה נאכלת גם לחוזרת, היינו בת כהן שנישאת לישראל ומת, פרט לחזה ושוק, שאינה חוזרת אליהם. 3) שנאמר "ומתו בו כי יחללוהו". 4) שכל חייבי מיתות בידי שמים, לוקים. 5) אבל איסור יש לאכול תרומה טמאה, ועיין ביבמות עג: הא איסורא איכא ופירש רש"י לאכול תרומה טמאה. ודורשים זה מהפסוק "בשעריך תאכלנו", לזה ולא לאחר, ולא הבא מכלל עשה, עשה. 6) שנאמר "ומתו בו כי יחללוהו", פרט לזו שמחוללת ועומדת.

14 ב. אֵין הַטְּמֵאִים אוֹכְלִין בְּתְרוּמָה עַד שְׁיַעֲרִיב שֶׁמֶשׁ
15 וְיִצְאוּ שְׁלֵשָׁה כּוֹכָבִים⁷ אַחֵר שְׁקִיעַת הַחֲמָה⁸;
16 שְׁנֵאֲמַר: וְכֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר - עַד שִׁטְתָּהּ הִרְקִיעַ מִן
17 הָאוֹר, וְאַחֵר יֹאכֵל מִן הַקֶּדָּשִׁים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין הטמאים אוכלין בתרומה עד שיעריב שמשם, ויצאו שלושה כוכבים אחר שקיעת החמה.. כו".

ומקור ההלכה הוא בגמרא בברכות ש"מאימתי קורין את

21 אבל גדול הוא בחזקת טומאה עד שיטבול. (22) כן נראה בפסחים סז: שמצורע הרי הוא כזב לעניין זה. (23) ולא כהן מוחזק. ו"איזהו כהן מיוחס? כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה, והוא הכהן ששימש על גבי המזבח". ו"מי שהעידו עליו שני עדים שראוהו שהיה אוכל בתרומה של תורה הרי זה מיוחס".

י. פהן ערל אסור לאכל בתרומה מדין תורה. שהרי נאמר תושב וישיב בתרומה, ונאמר תושב וישיב בתרומה; מה תושב וישיב האמור בפסח - ערל אסור בו, אף תושב וישיב האמור בתרומה - ערל אסור בו. ואם אכל - לוקה מן התורה²⁴. משוה²⁵ מתר לאכל בתרומה ואף על פי שנהאף בערל. ומדברי סופרים, שימול²⁶ פעם שניה עד שיאפה מהול.

24 שאף על פי שדבר הנלמד מגזירה שווה, אינו מן התורה לדעת רבינו (ספר המצוות שורש ב) - מצאנו לחכמים שאמרו שאיסור אכילת תרומה לערל הוא מן התורה ולפיכך מנאו רבינו ללא תעשה. (25) שנמשכה ערלתו וכסתה את העטרה. (26) מלשון רבינו נראה שלא אסורו חכמים לאכול בתרומה, אלא הטילו עליו חובת מילה, כדי שייראה כמהול.

יא. הנולד מהול - אוכל בתרומה²⁷. והטמטום - אינו אוכל, מפני שהוא ספק ערל. ואנדרוגינוס - מל ואוכל²⁸.

27 [ואף על פי שצריך להטיף ממנו דם ברית - כיון שאין כאן חיוב למול כבכל ערלה, אלא להטיף דם ברית בלבד, ובזה יוצא ידי חובה - אינו נקרא ערל אף לפני הטפת דם ברית]. (28) מל הזכרות שבו ואוכל בתרומה, ממה נפשך: בין שהוא איש בין שהוא אשה בין שהוא בריה בפני עצמה, וזרעו של כהן הוא.

יב. הערל וכל הטמאין, אף על פי שהן אסורין לאכל בתרומה - נשיהן ועבדיהן אוכלין²⁹.

29 שאף על פי שהם אסורים בתרומה - יש בהם קדושת כהונה.

יג. פצוץ דבא³⁰ וזכרות שפכה³¹ - הם ועבדיהן אוכלין, ונשיהן לא יאכלו³². ואם לא ידע³³ את אשתו משנעשה פצוץ דבא וזכרות שפכה³⁴ - הרי אלו יאכלו. וכן אם נשא בת גרים - הרי זו אוכלת³⁵.

30 שנפצעו הביצים שלו. (31) שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע, אלא שופך ושותת, ואינו מוליד. ונשיהם אסורים לבוא בקהל. (32) שהן נעשות חללות בביתם מכיוון שנבעלות לפסול להן. (33) לא בא עליה, מלשון "והאדם ידע את חוה אשתו". (34) כן היא לשון המשנה ומשמע שהייתה נשואה לו קודם לכן, וכן פירש רש"י שם. ולכן היא אוכלת בתרומה, אף על פי שהיא משתמרת,

1 תרומה אחר שהעריב שמשן. ומשמרין אותן שלא יישנו אחר הטבילה; שאם ישנו - טמאים, אלא אם כן עשו להם כיס של נחשת¹³, שמא יראו קרי.

13 וכשירצו להאכילו תרומה יבדקו בכיס. ומדוע של נחשת? מפני שאינו בולע, וכשיראה קרי יהיה ניכר בכיס.

4 ו. רוכבי גמלים אסורין לאכל בתרומה עד שיטבולו ויעריב שמשן; שהן בחזקת טמאה מפני החמום, שהרכיבה על עור הגמל¹⁴ מוציא טפה של שקבת זרע.

14 כלומר, בלא אוכף.

8 ז. המשמשת משתה, אם לא נתהפכה בשעת תשמיש¹⁵ - טובלת ואוכלת בתרומה לערב; ואם נתהפכה בשעת התשמיש - הרי זו אסורה לאכל בתרומה כל שלשה ימים¹⁶; שאי אפשר לה שלא תפלט ותהיה טמאה, כמו שיתבאר במקומו¹⁷.

15 הראב"ד השיג ממה שאמרו שם בגמרא: והוא שהטבילה במטה שלא זזה ממקומה, אבל אם הלכה לטבילה, חוששין שמא נשתייר ממנו ופלטה. ונראה שרבינו גורס בגמרא "אלא לא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת", ואם כן חזרו ממה שאמרו קודם, ולפי זה אין צורך להטבילה במטה. (16) לא ג' ימים שלמים אלא עד היום השלישי. (17) ושם כתב שאינה מטמאה אלא שלוש עונות, ועונה היא יום או לילה, ואם שמשוה בליל שבת היא מטמאה ביום השבת, בליל יום א וביום א, ולא יותר.

13 ח. תרומת חוצה לארץ, הואיל ועקרה מדבריהן - אינה אסורה באכילה אלא לפהן שטמאה יוצאה עליו מגופו, והן: בעלי קריין וזבין וזבות ונדות ויולדות. וכלן שטבולו - מתרין לאכילה אף על פי שלא העריב שמשן¹⁸. אכל טמאי מגע טמאות¹⁹ - בין שנגע בדם, שאי אפשר לנו היום לטהר ממנו²⁰, בין שנגע בשרץ - אינו צריך לטבל לתרומת חוצה לארץ.

18 אף על פי שלתרומה של ארץ ישראל אינו ראוי אלא לאחר הערב שמש - לעניין תרומה של חוצה לארץ הוא ראוי לאחר טבילה, שכיוון שטבל טהר מטומאה היוצאת מגופו, וחלה עליו טומאה קלה של טבול יום, שאינו אלא שני לטומאה, ואינה אלא כטמא מגע בלבד שאוכל בתרומת חוצה לארץ. (19) שאין טומאה יוצאה מגופן. (20) שאין לנו היום אפר פרה, להזות שלישי ושביעי.

21 ט. לפיכך, פהן קטן שעדיין לא ראה קרי וקטנה שעדיין לא ראתה דם נדה - אוכלין אותה תמיד בלא בדיקה²¹, שהזקתן שלא יצאה טמאה עדין עליהם. והמצרע - הרי הוא כמי שטמאה יוצאה עליו מגופו²². והוא שיטמא אותו פהן מיהס²³; אכל קדם שיטמאנו הפהן - טהור הוא.

(44) שאם הוא כשר - אינו פוסל. (45) ירושלמי שם: "רבי נחא ברבי סבא ר' יונה בשם רב המנונה, אפילו מין במינו (= אנדרוגינוס שבעל אנדרוגינוס) כל שהוא (= בין שבעלו דרך נקבותו בין שבעלו דרך זכרותו), וקשיא אם זכר הוא (= כלומר, אם אנדרוגינוס דינו כזכר, ואם כן שניהם דין אחד להם) אין זכר פוסל זכר, אם נקבה היא (= כלומר, לשניהם דין נקבה) אין נקבה פוסלת נקבה, צד זכרותו של זה פוסלת צד נקיבתו של זה". ולדעת רבינו היינו אם בעלו בדרך נקבותו, הוא פוסלו, מפני שצד זכרותו של זה פוסלת צד נקבתו של זה. שאז אנו דנים את הבעול כזכר ואת הנבעל כנקבה. אבל אם בעלו בדרך זכרותו אומרים ממה נפשך: אם זה זכר אף זה זכר, ואין זכר פוסל זכר, ואם שניהם נקבות - אין ביאתו ביאה כלל.

14 יז. עבד של שני שתפין, שהיה אחד מהן מִהֵן פֶּהֱן אִינוּ
15 מְאָכִיל⁴⁶ - הֲרִי זֶה הָעֶבֶד אֲסוּר לְאָכֹל⁴⁷. וְכָל
16 הַמְאָכִיל בְּתֵרוֹמָה - מְאָכִיל בְּחֵזֶה וְשׁוֹק.

(46) [כלומר, כל השותפין היו כהנים כשרים, שאוכלים תרומה ומאכלים לעבדיהם, ואחד מהם היה פסול שאינו מאכיל עבדו בתרומה]. (47) בירושלמי שם: "מניין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות, אפילו אחד ממאה בו, שאינו מאכילו בתרומה תלמוד לומר וכהן כי יקנה" משמע שכולו קנוי לכהן המאכיל.

17 יח. בֵּית יִשְׂרָאֵל שֹׁשְׁבָאֵת לִכְהֵן וְהַכְנִיסָה לוֹ בֵּין עֲבָדֵי
18 מְלוֹא⁴⁸ בֵּין עֲבָדֵי צֶאֱן בְּרִזָּל⁴⁹ - הֲרִי אֵלּוּ יֹאכְלוּ⁵⁰.
19 וְכֵן עֲבָדֵי פֶּהֱן שִׁקְנוּ עֲבָדִים וְעֲבָדֵי אִשְׁתּוֹ שִׁקְנוּ
20 עֲבָדִים - יֹאכְלוּ; שִׁנְאָמֵר: פִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן פִּסְפּוֹ
21 - אִפְּלוּ קִנְיָן הַקִּנְיָן⁵¹. וְקִנְיָן הָאוֹכֵל - מְאָכִיל
22 (אַחֲרֵים), וְקִנְיָן שֵׁאִינוּ אוֹכְלִים⁵² - אִינוּ מְאָכִיל.

(48) שהבעל משתמש בעבודתם כאכילת פירות. (49) שהכניסה בדנדייאה והבעל קיבל אחריותם עליו. (50) עבדי צאן ברזל יאכלו לפי שהם ברשותו. ועבדי מלוג ששייכים לה יאכלו, שזהו קניינו שקנה קניין. והמדובר כשהקנו להם העבדים והתנו עמם שאינם קנויים להם אלא לכך וכך, שבאופן זה אינם קנויים לאדון כלל. (51) עבדים שקנו עבדים וקניין קניינו של הקניין (=עבדי אשתו שקנו עבדים). (52) כגון אלמנה לכהן גדול שאינה אוכלת בתרומה, שהרי היא חללה.

23 יט. בֵּית פֶּהֱן שֹׁשְׁבָאֵת לְיִשְׂרָאֵל וְהַכְנִיסָה לוֹ בֵּין עֲבָדֵי
24 מְלוֹא בֵּין עֲבָדֵי צֶאֱן בְּרִזָּל - הֲרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ⁵³.

(53) עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני שהם של הבעל. ועבדי מלוג, לפי שהם שלה, ואף היא נפסלה מן התרומה על ידי נישואיה עם הישראל.

25 כ. אֶלְמָנָה לִכְהֵן גְּדוּלָּה⁵⁴, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה⁵⁵ לִכְהֵן
26 הַדְּיוּט, בֵּין כְּהֻנָּת⁵⁶ בֵּין יִשְׂרָאֵלִית, וְכֵן שְׁאֵר חֲתִיבֵי
27 לְאֻיּוֹן⁵⁷, וְהַכְנִיסָה לוֹ עֲבָדֵי מְלוֹא וְעֲבָדֵי צֶאֱן בְּרִזָּל -
28 עֲבָדֵי מְלוֹא לֹא יֹאכְלוּ⁵⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֲתִיב
29 בְּמִזְנוֹתָם; וְעֲבָדֵי צֶאֱן בְּרִזָּל יֹאכְלוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שָׁל

כלומר עומדת, לביאה פסולה, מאחר שכבר אכלה. אבל אם נישאה והוא פצוע דכא, אפילו לא ידעה, אינה אוכלת, מאחר שהיא משתמרת לביאה פסולה דאורייתא. (35) שאין בהם איסור נישואין כלל, לא משום "לא יבוא פצוע דכא בקהל ה'" - שגירות אינה בכלל קהל ה'. ולא משום זונה לכהן - שפצוע דכא אינו בקדושת כהונה ואינו אסור בה.

1 יד. פֶּצוּעַ דְּכָא פֶּהֱן שִׁקְדֵּשׁ בֵּית פֶּהֱן - אִינָה אוֹכְלָת³⁶.
2 סְרִיס חֲמָה³⁷ - הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְעֲבָדֵי אוֹכְלִין³⁸. טְמֻטוֹם
3 וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - עֲבָדֵיהֶן אוֹכְלִין, אֲבָל לֹא נִשְׁתִּיחֶן³⁹.

(36) כיוון שמשתמרת לביאה פסולה, נתחללה ופסולה מלאכול אפילו בתרומת בית אביה, ואפילו אם רק קידש אותה, ולא ידעה משנעשה פצוע דכא. ומה שמתרת לאכול בתרומה אם נישאה קודם שנעשה פצוע דכא, משום שהייתה אוכלת קודם, אין זה אלא שתחילת אכילתה הייתה על ידי נישואין אלו שהיו כשרים אז, ואף על פי שעכשיו נעשה פצוע דכא, כיוון שאותם הנישואין שהכשירה לאכילה קיימים עוד, אוכלת גם עכשיו, מאחר שכבר אכלה. אבל כאן מה שאכלה מבית אביה, נפקע לגמרי על ידי הקידושין, שאז יצאה מרשות אביה. (37) שנולד סריס מבטן אמו והוא על ידי שנתחממה אמו ביום הצהריים וחוסם התנור ששתתה משקה חזק. (38) שסריס חמה שלא נסתרס בידי אדם, אלא בידי שמים, אינו אסור לבוא בקהל. (39) שמא נקבה הוא ואין קידושי קידושין. ואנדרוגינוס שהוא ברייה בפני עצמה ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, ולפיכך אינו מאכיל בתרומה על ידי קידושין.

4 טו. חֲרַשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן שִׁקְנוּ לָהֶן עֲבָדִים - אִינָן
5 אוֹכְלִין⁴⁰. אֲבָל אִם קָנוּ לָהֶם בֵּית דִּין אוֹ אֶפּוֹטְרופּוֹס
6 אוֹ שִׁנְפְּלוּ לָהֶן בִּירְשָׁה⁴¹ - הֲרִי אֵלּוּ אוֹכְלִין.

(40) מפני שאין לחרש שוטה וקטן קניין אלא על ידי בית דין או אפוטרופוס. ואין אני קורא בו "קניין כספו הוא יאכל בו". (41) שקטן נוחל.

7 טז. אַנְדְּרוֹגִינוֹס שֹׁבֵעַל לְפִסּוּל מִן הַתְּרוּמָה, בֵּין
8 דֶּרֶךְ זִכְרוֹתוֹ בֵּין דֶּרֶךְ נְקֻבוֹתוֹ - נִפְסֵל מִלְּאָכֹל
9 בְּתֵרוֹמָה, כְּנָשִׁים⁴². וְאִין עֲבָדֵי אוֹכְלִין⁴³. וְכֵן אִם
10 נִבְעַל לְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אַחֵר שֶׁהוּא פּוֹסֵל בְּבִיאתוֹ
11 לְאִשָּׁה⁴⁴ - נִפְסֵל, וְאִינוּ אוֹכְלִים וְלֹא מְאָכִיל עֲבָדֵי.
12 וְהוּא שִׁבְעַל אוֹתוֹ דֶּרֶךְ נְקֻבוֹתוֹ⁴⁵; אֲבָל דֶּרֶךְ זִכְרוֹתוֹ
13 - אִין זָכָר פּוֹסֵל זָכָר מִן הַכְּהֻנָּה.

(42) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה ו "נבעל (האנדרוגינוס) נפסל מן התרומה כנשים", פירוש אם נבעל לפסול מן התרומה. שאם היה כשר לתרומה, אינו פוסלו, ממה נפשך: מצד דין נקבות של שניהם, אין כאן ביאה כלל. מצד דין זכרות של שניהם - אין זכר פוסל זכר. ומצד שהבעול זכר והנבעל נקבה, בוודאי שאינו פוסלה, שהרי ביאה כשרה היא. ומכיוון שאמר "כנשים", נראה שנפסל בין בדרך נקבותו ובין בדרך זכרותו, שהרי האשה נפסלת בין בכדרכה ובין שלא כדרכה. (43) שהרי נתחלל מן הכהונה.

- 1 ⁵⁹. נִשְׂא שְׁנִיָּה⁶⁰ - הִיא אוֹכֵלֶת⁶¹, וְעֵבְדִי מְלֹג
2 ⁶². שְׂלָה לֹא יֹאכְלֶהָ.

12 וְאֶפְלוּ עֲשֶׂה בָּהּ אֶחָד מִן הַפְּשָׁרִים מֵאֶמֶר⁷², שְׂאִין
13 הַמֵּאֶמֶר קוֹנֶה בִּיבְמָה קִנְיָן גָּמוּר.

14 כג. כֹּהֵן שֶׁנֶּתַן גֹּט לִיבְמָתוֹ הַכֹּהֵנֶת, שְׁהָרִי נֶאֱסָרָה
15 עָלָיו וְעֵדֵינָּה זָקָתוֹ עָלֶיהָ - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת בְּתֵרוּמָה⁷³,
16 מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּרֶת לְבִיָּאָה פְּסוּלָה שֶׁל דְּבָרֶיהֶן,
17 שְׂאִין הֵגֵט פּוֹסֵל הַיְבָמָה אֲלֵא מִדְּבָרֶיהֶן. וְכֵן כֹּהֵנֶת⁷⁴
18 חֲלוּצָה אוֹ שְׁנִיָּה שֶׁנֶּתַּאֲרָסָה⁷⁵ לְכֹהֵן - אוֹכֵלֶת⁷⁶. כֹּהֵן
19 הַדִּיּוֹט שֶׁנִּשְׂא אִילָנוּת⁷⁷ - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת בְּתֵרוּמָה.

73 היינו בתרומת בית אביה, שהרי היא כהנת, אבל בת
ישראל אינה אוכלת, בשביל היבם שהוא כהן. 74 לפי
שהמדובר באירוסין נקט "כהנת" שהרי בת ישראל אינה
אוכלת באירוסין. 75 שהן משתמרות לביאה פסולה
מדברבן. 76 בתרומת בית אביה, שהמשתמרת לביאה
פסולה מדברבן אינה נפסלת. אבל חלוצה שנישאת -
נתחללה. ושנייה שנישאת היא אוכלת, אבל עבדי מלוג
שלה אינם אוכלים, ובנתארסה גם עבדיה אוכלים.
77 משנה ביבמות סא. ודלא כר' יהודה שאמר שכיוון
שאינה לפריה ורביה הרי היא כזונה. ונקט "כהן הדיוט" לפי
שלי' יהודה אסורה גם לכהן הדיוט, אבל להלכה הוא הדין
בכהן גדול.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1 יבאר שהעובר והיבם והאירוסין והחרש ובן תשע שנים
ויום אחד פוסלין ולא מאכילין. מי שנישאת לכהן שוטה או
שאנס ופיתה אותה. אשת איש שהעידו עליה עדי קינוי ועדי
סתירה, ואשת כהן שאמרה טמאה אני.

20 א. הָעֵבֶר וְהַיְבָמָה² וְהָאִרוּסִין וְהַחֲרָשׁ³ וְבֶן תִּשְׁעַ שָׁנִים
21 יוֹם אֶחָד - פּוֹסְלִין וְלֹא מֵאֲכִילִין.

2 לשון המשנה ביבמות סז: והולך ומפרש אותם בהלכות
הבאות. 3 שאינו שומע ואינו מדבר (ראה למעלה בפ"ד
הלכה ב, ובפ"ב מהלכות אישות הלכה כו).

22 ב. הָעֵבֶר בִּיצֵד? בֵּת יִשְׂרָאֵל⁴ הַמַּעֲבֶרֶת מִכֹּהֵן⁵ - לֹא
23 תֵּאֲכַל⁶ בְּשֹׁבֵל הָעֵבֶר. וּבֵת כֹּהֵן הַמַּעֲבֶרֶת מִיִּשְׂרָאֵל⁸
24 - אֲסוּרָה לֵאכֹל⁹ מִפְּנֵי הָעֵבֶר; שְׂנֵאֲמַר: וְשָׁבָה אֶל
25 בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה - פֶּטֵר לַמַּעֲבֶרֶת¹⁰.

4 גמרא שם. 5 ומת הבעל. 6 בגמרא שם: "ילוד
מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל". שנאמר (ויקרא כב, יא):
"ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" - "קרי ביה יאכילו בלחמו"
(נדה מד. וספרא פר' אמור פרשה ה הלכה ה), הרי שרק
ילוד מאכיל (רש"י שם). 7 גמרא שם. 8 ומת הישראל.
9 מתרומת בית אביה. 10 שאינה דומה לנעוריה (רש"י
שם).

26 ג. בֵּת כֹּהֵן¹¹ שֶׁנִּשְׂא עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל¹² - אֵין חוֹשְׁשִׁין
27 שְׂמָא נִתְעַבְּרָה, אֲלֵא טוֹבֵלֶת¹³ וְאוֹכֵלֶת לְעֶרְבִי¹⁴. הֵיתָה

54 [והיינו בנישואין, שהרי מדובר כאן גם בבית ישראל,
שאף בנישואין כשרים אינה אוכלת אלא לאחר נישואין].
55 גרושה או חלוצה, ששתייהן אסורות לכהן. [ואף על פי
שחלוצה אינה אסורה אלא מדברבן, ואינה נעשית זונה,
כיוון שהיא מאיסורי כהונה היא נעשית חללה על ידו].
56 שאפילו בת כהן האוכלת בתרומת אביה, נתחללה
ונפסלה מתרומה בנישואי איסור. 57 נישואי איסור שיש
בהם לאו, שאף על ידם נעשית זונה ואסורה בתרומה. ונקט
חייבי לאוין, לפי שבחייבי כריתות, אין קידושין תופסין
כלל. 58 מפני שהם שלה וקניין שאינו אוכל אינו מאכיל,
והיא עצמה פסולה בתרומה, שנעשית זונה או חללה.
59 הכהן, לפי שהם באחריותו. 60 שנייה לעריות,
האסורה מדברבן. ומכיוון שאמר "נשא", וודאי המדובר בבית
ישראל שאינה אוכלת מן האירוסין אלא מן הנישואין.
61 ביבמות פה. "שניות מדברי סופרים" - היא כשרה וולדה
כשר". שאינה נעשית זונה, כיוון שאינה אסורה עליו מן
התורה. ואינה נעשית חללה, כיוון שאינה מאיסורי כהונה.
62 ירושלמי שם. ושם: "עבדי שניות" - היא אוכלת ועבדיה
אינם אוכלים" ומפרשה רבינו בניחותא, ולא בתמיהה, כמו
שפירשו המפרשים שם. ולא נתברר למה אינם אוכלים, הרי
היא אוכלת, וקניין האוכל - מאכיל. ועבדי צאן ברזל
אוכלים, שהם של הבעל.

3 כא. כֹּהֵנֶת אֶלְמָנָה⁶³ שֶׁנֶּתַּאֲרָסָה לְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹ
4 גְּרוּשָׁה לְכֹהֵן הַדִּיּוֹט⁶⁴, הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁמֶּרֶת⁶⁵ לְבִיָּאָה
5 פְּסוּלָה שֶׁל תּוֹרָה - הָרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ. וְכֵן אִם
6 נִכְנְסוּ לַחֲפָה בְּלֹא אִרוּסִין - אֵינָן אוֹכֵלוֹת, שֶׁהַחֲפָה⁶⁶
7 פּוֹסֵלֶת⁶⁷ מִלֵּאכֹל. נִתְאַלְמְנוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ: מִן
8 הָאִרוּסִין - חֲזָרוּ לְהִשָּׁשׁ⁶⁸ וְאוֹכֵלוֹת; מִן הַנִּשְׂוֹאִין
9 - לֹא יֹאכְלוּ, שֶׁקֶבֶר נִתְחַלְלוּ⁶⁹.

63 וכתב "כהנת" לפי שהמדובר כאן בנתארסה, ובת
ישראל לכהן אינה אוכלת אלא אם כן נישאה. 64 במשנה
שם נזכרה גם "חלוצה" אבל אין זו אלא "שיגרא דלישנא"
אגב גרושה, שהרי חלוצה אינה פסולה אלא מדברבן,
ולפיכך השמיטה כאן רבינו, וכתב להלן (הלכה כג)
שמותה. 65 מצפות, כלומר עומדות לכך. 66 בלא
קידושין. 67 אף על פי שחופה אינה קונה - כיוון
שנכנסה לחופה לשם ביאה, הרי היא משתמרת לביאה
פסולה. 68 שהרי לא נבעלו, ומעתה אינן משמרות עוד
לביאה פסולה. 69 מכיוון שנבעלו לפסול, אבל אם נכנסו
לחופה ולא נבעלו, אף על פי שדינן כבעולות - לא נתחללו
מן התרומה, שהרי כן אמרו בפצוע דכא, שאם לא ידע את
אשתו לאחר שנעשה פצוע דכא, הרי אלו יאכלו. [וכל שכן
שאם נכנסו לחופה בלא אירוסין, שכל פסולה אינו אלא
מפני שמשמרת לביאה פסולה, שוודאי לא נתחללו].

10 כב. כֹּהֵנֶת⁷⁰ שֶׁנִּתְעַבְּרָה כֹּהֵן וְנִפְלָה לְפָנָי יְבָמִים
11 שִׁישׁ בֵּהֶן חָלָל - לֹא תֵאֲכַל מִפְּנֵי זָקַת הַחֲלָל⁷¹.

- 1 וְשִׁוְאָה¹⁵ לְיִשְׂרָאֵל וּמֵת בַּעֲלָהּ - טוֹבֶלֶת וְאוֹכֶלֶת
2 בְּתֵרוּמָה לְעֵרֵב עַד אַרְבָּעִים יוֹם¹⁶. וְאִם הָרַב עֲבָרָה¹⁷
3 - הָרִי זֶה מְקַלְקֶלֶת לְמַפְרָע¹⁸ עַד אַרְבָּעִים יוֹם¹⁹. שָׁפֵל
4 הָאֲרָבָעִים יוֹם אֵינוֹ עֹבֵר, אֲלֵא מִיָּם בַּעוֹלָם²⁰ הוּא
5 חָשׁוּב.

(11) משנה יבמות סט. (12) לשם זנות. (13) שם: לענין נישואין, ראה להלן. משום שנאמר (שם טו, יח): "ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב" (רש"י שם). (14) ואין חוששים שמא נתעברה, שהרי אשה זונה מתהפכת, שלא תתעבר (יבמות לה. ופי"ג מהלכות גירושין הלכה כב). ואפילו לאחר ארבעים יום אינה חוששת, ראה להלן. (15) בברייתא שם סט: (16) ויום הארבעים ככלל היתר, ראה להלן. שאף אם נתעברה - עד ארבעים יום אינו עובר כלל, ראה להלן. אבל לאחר ארבעים יום - אסורה לאכול מספק, שמא נתעברה. (17) ברייתא שם. וראה להלן. (18) היינו לענין שתהא אסורה בתרומה מודאי, ותהא חייבת לשלם קרן וחומש, כדין זר האוכל תרומה (רש"י שם). (19) כלומר, לאחר ארבעים יום (שם). (20) כלשון הגמרא שם.

- 6 ד. בַּת יִשְׂרָאֵל²¹ שֶׁנִּשְׁאָת לְכֹהֵן, וּמֵת²² וְהִנִּיחָהּ
7 מִעֲבָרָתָהּ - לֹא יֵאָכְלוּ עֲבָדֶיהָ²³ בְּתֵרוּמָה בְּשָׂכִיל
8 הָעֵבֶר; שֶׁהִילּוּד הוּא שְׂמֵאֲכִיל, שְׂאִינוֹ יִלּוּד - אֵינוֹ
9 מְאָכִיל²⁴. לְפִיכָךְ²⁵, אִם הִיא הָעֵבֶר חָלָל - אֵינוֹ פּוֹסֵל
10 הָעֲבָדִים²⁶, אֲלֵא אוֹכְלִין בְּגִלָּל אֲחִיו הַכָּשָׁרִים, עַד
11 שְׁיִלּוּד זֶה הַחָלָל וְיֵאָסְרוּ הָעֲבָדִים מִלְּאָכֵל.

(21) שם סז. (22) בלי בנים, ושאר הקרובים הם חללים (חזון איש). (23) (בין עבדי צאן ברזל ובין עבדי מלוג, שכיון שגם היא אינה אוכלת) (למעלה הלכה ב) - גם עבדי מלוג שלה אינם אוכלים. ולכן נקט רבינו "בת ישראל", שאילו בת כהן, שהיא עצמה אוכלת - גם עבדי מלוג שלה אוכלים). (24) כדעת חכמים שם, שאין קנין לעובר. ואף-על-פי שבמתנה אמרו: "דעתו של אדם קרובה אצל בנו", וקנה העובר (פכ"ב מהלכות מכירה, הלכה י) - בירושה שאין שם דעת אחרת המקנה לו - לא קנה (עיין רדב"ז). (25) כלומר, לפי שאין לעובר קנין, כנ"ל. (26) נדה מד.

- 12 ה. הֵיכָם פִּיצַד²⁷? בַּת יִשְׂרָאֵל²⁸ הַזְקוּקָה לִיכָם²⁹ כִּהֵן
13 - לֹא תֹאכֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִהֵן פִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ, וְזֶה עֲדִין
14 לֹא קִנָּאָה³⁰. וּבַת כִּהֵן הַזְקוּקָה לְיִשְׂרָאֵל - אֲסוּרָה³¹
15 מִפְּנֵי יִבְמָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ פְּנֵעוּרֶיהָ
16 - פָּרַט לְשׁוּמְרֵת יִבְמָה³².

(27) הוא פוסל ולא מאכיל, ראה למעלה הלכה א. (28) יבמות סז: (29) זקוקה להתייבם, שאין לה בנים. ואפילו אם היבם עודנו קטן, שלא הגיע לתשע שנים ויום אחד (שם סח). (30) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי קנין דאחיו הוא". (31) בתרומות בית אביה. (32) היינו הזקוקה ליבם, שאינה ברשותה לשוב, שהרי היא קשורה ביבם (רש"י שם).

- 17 ו. יִבְמָה כִּהֵן³³ שָׁפָא עַל יִבְמָתוֹ³⁴ פֶּאֱנָס אוֹ בְּשָׁנָה,
18 אוֹ שְׁהַעֲרָה בָּהּ³⁵ וְלֹא גָמַר, אָף עַל פִּי שְׁקִנָּאָה כְּמוֹ
19 שְׁפִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת יָבוּם³⁶ - אֵינוֹ מְאָכִילָה בְּתֵרוּמָה³⁷
20 עַד שְׁיִבְעֵל בַּעֲלָהּ גְמוּרָה בְּרִצּוֹן³⁸. בְּמָה דְּכָרִים
21 אֲמוּרִים? שְׁנִתְאַלְמְנָה מִן הָאֲרוּסִין; אֲכָל³⁹ מִן
22 הַנְּשׁוּאִין, הוּאִיל וְהִיתָה אוֹכֶלֶת - תֹּאכֵל בְּכִיָּא זוֹ⁴⁰.

(33) שם נו. (34) בת ישראל. (35) שהכניס ראש העטרה בלבד. (שם נה: ופי"א מהלכות איסורי ביאה, הלכה י). (36) פ"ב הלכה ג. (37) לפי הלשון השני שם, אין חולק בזה, ולפי הלשון הראשון זהו כשמואל, וראה להלן. (38) ביבמות שם אמרו: "כי רבי רחמנא [ביאת שוגג] לאוקמי במקום בעל, לאולמי מבעל לא". כלומר: לא ריבתה התורה ביאת שוגג ביבם שקונה יבמתו (= יבמה יבוא עליה, בין בשוגג בין במזיד - שם נד.) אלא להעמידו במקום הבעל, אבל להעדיפו לא שמענו. ולפי שגם הבעל אינו מאכיל ארוסתו (בהלכה הסמוכה) גם היבם הזה, שבא על יבמתו בשוגג, אינו מאכיל. וכל זה אינו אלא מדרבנן, שהרי מן התורה ארוסה אוכלת בתרומה (למעלה פ"ו הלכה ג). ואף-על-פי שלא אמרו כן אלא על ביאת שוגג, שלא נתרבתה אלא ביבום בלבד, כתבה רבינו גם לענין העראה, וכן הוא בירושלמי שם, וכן נראה מדברי הרי"ף (כסף-משנה). [ואף-על-פי שהעראה קונה גם באיש ואשה (ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה ה והערה כז) - כיון שעיקר היבום הוא להקים שם (דברים כה, ז), לא היה מן הדין שהעראה, שאינה ראויה להקים שם, תהא מועילה ביבום, אם לא שריבתה התורה, והרי זה כמו ביאה בשוגג, שהחמירו בה שלא יהא אלא עומד במקום אחיו ולא עדיף ממנו, ועיין מאירי. ולפי זה, גם בביאה שלא כדרכה, אף-על-פי שקנה אותה, כמבואר בהלכות יבום שם, כיון שאינה ראויה להקמת שם אינה אוכלת בתרומה, כנ"ל]. (39) שגם הבעל אינו מאכיל את ארוסתו בתרומה, כנ"ל. (40) אף-על-פי שהיא ביאה גרושה, שמעמידה היא את היבם במקום הבעל (יבמות שם, לפי הלשון הראשון לדברי הכל, ולפי הלשון השני כרב, ולא כשמואל, שהקשו עליו מברייתא).

- 23 ז. הָאֲרוּסִין פִּיצַד⁴¹? בַּת כִּהֵן שֶׁנִּתְאַרְסָה לְיִשְׂרָאֵל -
24 אֲסוּרָה לְאָכֵל; שֶׁהִרִי יֵשׁ לוֹ בָּהּ קִנְיָן⁴². וּבַת יִשְׂרָאֵל⁴³
25 שֶׁנִּתְאַרְסָה לְכֹהֵן - לֹא תֹאכֵל עַד שֶׁתִּפְגַּס לַחֲפָה;
26 שְׂמָא תֹאכִיל לְבָנֵי בֵּית אֲבִיהָ, כְּמוֹ שְׁפִאֲרָנוּ⁴⁴.

(41) פוסלים ולא מאכילים, למעלה הלכה א. (42) בגמרא שם: "בת כהן לישראל - פסיל לה, דהא קנייה בהויה", ופירש"י "משעת הויה איפסלה, כדכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר". ועיין תוספות שם. (43) שם סח. (44) למעלה פ"ו הלכה ג.

- 27 ח. יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמֶר לְכֹהֲנֵת: הָרִי אֶת מְקַדְשֵׁת לִי אַחֵר
28 שְׁלִשִׁים יוֹם⁴⁵ - הָרִי זֶה אוֹכֶלֶת בְּתֵרוּמָה כָּל
29 הַשְּׁלִשִׁים, שְׁעָדִין לֹא נִתְאַרְסָה. וְאִם אָמַר לָהּ: הָרִי
30 אֶת מְקַדְשֵׁת לִי מֵעַכְשָׁו וְלֹא אַחֵר שְׁלִשִׁים יוֹם⁴⁶ - הָרִי

18 שְׂבָאֲרָנוּ⁶⁷. אֶפְלוּ הָיָה שְׁחוּף⁶⁸. וּבֵת יִשְׂרָאֵל שְׁנִשְׁאֲתָה
19 לְכֹהֵן בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, אָף עַל פִּי שְׂבִיאוֹתָו
20 בִּיאָה - אֵינָה אוֹכֵלֶת בְּשִׁבִּיל הַקָּטָן, לְפִי שְׂאִינוּ קוֹנָה
21 עַד שְׁיִגְדִּיל⁶⁹. סָפֵק שֶׁהוּא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד⁷⁰
22 סָפֵק שְׂאִינוּ; נִשְׂאָת לֶכֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיּוֹם
23 אֶחָד⁷¹, סָפֵק שֶׁהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת סָפֵק שֶׁלֹּא הִבִּיא⁷²
24 - הָרִי זֶה אֲסוּרָה לֶאֱכֹל.

(65) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א).
(66) כלומר, בת כהן. שם סח. (67) למעלה בפ"ו הלכה ז.
(68) סוטה כו: "הוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד"
(פ"א מהלכות סוטה הלכה א, ועיין שם בהערה ח).
(69) שקטן אינו בן דעת, ואפילו חכמים לא תיקנו לו נישואין
(יבמות קיב:). (70) משנה שם סז: כלומר, זה האסור לה
(שם סח.). (71) משנה שם. והנה רש"י שם פירש,
שהמדובר בבית כהן שנתארסה לישראל שפוסלה בתרומה
מספק. אבל רבינו שכתב "נשאת" ולא כתב "נתארסה",
כנראה שמפרשה בבית ישראל לכהן, שאילו היה ברור
שהביא שתי שערות, היה מאכילה, כדן בת ישראל
שנישאת לכהן, ועכשיו שספק הוא - אינו מאכילה. ש"חזקה
דברא" ש"כל קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה
בדיקה, חזקה הביאה סימנים" (נדה מו.), אינה אלא
לחומרא (פ"א מהלכות גירושין הלכה ד), אבל לא לקולא.
(72) והרי הוא כקטן (פ"ב מהלכות אישות הלכה יא).

25 יב. כָּל אֵלוֹ, כִּשְׁם שְׂאִין מְאֻכְלִין בְּתֵרוּמָה שֶׁל
26 תוֹרָה, כִּף אֵין מְאֻכְלִין בְּתֵרוּמָה שֶׁל דְּבִרְיָהִם; גִּזְרָה
27 שְׂמָא יֹאכִילוּ בְּשֶׁל תוֹרָה⁷³.

(73) יבמות קיג.

28 יג. וְאֵלוֹ לֹא פוֹסְלִין⁷⁴ וְלֹא מְאֻכְלִין⁷⁵: הָאוֹנֶס,
29 וְהַמְּפֻתָה⁷⁶, וְהַשּׁוֹטָה שְׁנִשְׂאָת⁷⁷ אִשָּׁה. אֲלֵא אִם כֵּן
30 הֵיחָת אֲסוּרָה⁷⁸ לָהּ, שֶׁהֵן פוֹסְלִין אוֹתָהּ בְּבִיאָתָם,
31 מִפְּנֵי שְׁנַעֲשִׂית זוֹנָה וְחֻלְלָה, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ⁷⁹.

(74) את בת כהן מתרומת בית אביה, אם הם ישראלים.
(75) את בת ישראל, אם הם כהנים. (76) כיון שבעלו לשם
זנות, ולא לשם אישות. (77) שלשוטה לא תיקנו נישואין
(שם קיב:). (78) משנה שם סט. (79) למעלה פ"ו הלכה
ז.

32 יד. מִי שְׁנִשְׂאָתָה⁸⁰ לְכֹהֵן שּׁוֹטָה, אוֹ שְׂאֵנֶס אוֹתָהּ אוֹ
33 שְׂפֻתָהּ אוֹתָהּ כֹּהֵן, וְיִלְדָה - אוֹכֵלֶת בְּשִׁבִּיל בְּנָה⁸¹.
34 וְאָף עַל פִּי שֶׁהִדְבֵּר סָפֵק, הוּאִיל וּבִלָּא קִדּוּשִׁין הִיא,
35 שְׂמָא מֵאַחֵר נִתְעַבְּרָה - הָרִי הוֹלֵד בְּחֻזְקָתָהּ זֶה שְׂבָא
36 עָלֶיהָ. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵצֵא עָלֶיהָ קוּלָה⁸² עִם אַחֵר, אֲלֵא
37 הַכֹּל מִרְנַנִין אַחֲרֶיהָ בְּזֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כְּהֻנָּתָה⁸³ שְׂבָא
38 עָלֶיהָ יִשְׂרָאֵל שּׁוֹטָה אוֹ שְׂאֵנֶס אוֹ פֻּתָה אוֹתָהּ
39 וְנִתְעַבְּרָה - אֵינָה אוֹכֵלֶת מִפְּנֵי הָעֶבֶר⁸⁴. נִתְחַתֵּף
40 הָעֶבֶר⁸⁵ - הָרִי זֶה תֹאכֵל.

(80) משנה שם: (81) שהוא כהן. (82) שם, כרבא ולפי

1 זֶה אֲסוּרָה לֶאֱכֹל מִיָּד⁴⁷. וְכֵן שְׂאֵר הַתְּנָאִים⁴⁸ בְּיוֹצֵא
2 בְּזֶה.

(45) שאינה מקודשת אלא אחר שלשים יום (פ"ז מהלכות
אישות הלכה י, ומשנה בקידושין נח:). (46) שספק הוא
בידינו אם זה תנאי, ולכשיעברו שלשים יום היא מקודשת
למפרע. או שזוהי חזרה, ואינה מקודשת אלא אחר שלשים
יום (שם הלכה יב). (47) מספק, שמא זהו תנאי ונמצאת
מאורסת לישראל לאחר שלשים יום ומעכשיו למפרע.
(48) כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי מעכשיו בדינר זה,
אם אתן לך מאתים זוז, ולאחר זמן נתן לה מאתים זוז,
שהרי היא מקודשת לו למפרע משעת הקידושין (שם פ"ו
הלכה טז).

3 ט. הַחֵרֶשׁ פִּיעֵד⁴⁹? כְּהֻנָּתָה⁵⁰ שְׁנִשְׂאָתָה לְיִשְׂרָאֵל⁵¹ חֵרֶשׁ
4 - לֹא תֹאכֵל; שֶׁהָרִי קוֹנָה בְּתִקְנַת חֻכְמִים שֶׁתִּקְנוּ לוֹ
5 נִשְׁוֹאִין⁵². וּבֵת יִשְׂרָאֵל שְׁנִשְׂאָתָה לְכֹהֵן חֵרֶשׁ - לֹא
6 תֹאכֵל; שְׂאִינוּ קוֹנָה מִן הַתּוֹרָה⁵³, שְׂאִינוּ בֶּן דַּעַת.

(49) הוא פוסל ואינו מאכיל (למעלה הלכה א). (50) יבמות
סח. (51) [בבת כהן לישראל (למעלה הלכה ז) כתב
"שנתארסה", וכאן כתב "שנשאת". ויתכן כי "נישואין"
תיקנו חכמים בחרש, אבל "אירוסין" לחדר לא תיקנו, ואינם
קונים אפילו מדרבנן]. (52) שם קיב: ופ"ד מהלכות אישות
הלכה ט. (53) בגמרא שם: "קנין כספו אמר רחמנא, והאי
לאו בר קנין הוא".

7 י. נִתְאַרְסָה⁵⁴ לְכֹהֵן פִּקְחָה⁵⁵, וְלֹא הִסְפִּיק לְכַנְסָהּ⁵⁶ עַד
8 שְׁנִתְחַרְשׁ - אֵינָה אוֹכֵלֶת⁵⁷. מֵת⁵⁸ וְנִפְלָה לְפָנֵי יָבֵם
9 חֵרֶשׁ⁵⁹ וַיִּבְמָה - אֵינָה אוֹכֵלֶת⁶⁰. אֲבָל אִם נִשְׂאָה
10 בְּשֶׁהוּא פִּקְחָה וְנִתְחַרְשׁ - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת⁶¹. מֵת⁶²
11 וְנִפְלָה לְפָנֵי יָבֵם חֵרֶשׁ וַיִּבְמָה - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת,
12 הוּאִיל וְהֵיחָת אוֹכֵלֶת בְּתַחֲלָה⁶³. וְאַשֶּׁת חֵרֶשׁ שֶׁיִּלְדָה
13 מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה אוֹכֵלֶת בְּשִׁבִּיל בְּנָה⁶⁴.

(54) שם נו. (55) שהוא שלם בדעתו, ואינו לא חרש ולא
שוטה (שם פ"ב הלכה כו). (56) לחופה בתורת נישואין.
(57) שארוסה אינה אוכלת בתרומה, ונישואי חרש אינם אלא
מדרבנן, ואינם מאכילים בתרומה, כמבואר למעלה.
(58) זה שנתחרש. (59) שאף-על-פי שאין נישואיו אלא
מדרבנן - לענין יבום, ביאתו ביאה מן התורה (פ"ו מהלכות
יבום וחליצה הלכה ג). (60) שאף-על-פי שביאתו ביאה מן
התורה - אינה טובה יותר מביאה בשוגג, שאינה מאכילה
בתרומה אם לא אכלה עוד בחיי בעלה, כמבואר למעלה
הלכה ו (יבמות שם). (61) שהרי הנישואין היו בפקחותו.
(62) זה שנתחרש. (63) שביאת יבם חרש קונה לאוקמי
היבם כבעל, וכל שהבעל האכיל, גם היבם מאכיל (גמרא
שם). (64) שם.

14 יא. בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד פִּיעֵד⁶⁵? מִי שְׁנִבְעֵלָה⁶⁶
15 לְאֲסוּרָה לָהּ וְהוּא בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד, הוּאִיל
16 וּבִיאָתוֹ בִּיאָה - נִפְסָלָה מִן הַכְּהֻנָּה וְאֲסוּרָה מִלֶּאֱכֹל
17 בְּתֵרוּמָה, מִפְּנֵי שְׁנַעֲשִׂית זוֹנָה אוֹ חֻלְלָה, כְּמוֹ

בתרומה. עיר שהקיפה כרכום וספינה הנטרפת בים. מי שהניחה בעלה גוסס במדינה אחרת. ואם אחד אומר מת ואחד אומר לא מת. מי שנגמר דינו בבית דין. המשחרר את עבדו. וישראל ששכר בהמה מכהן אם מאכילה תרומה. כהן שמכר פרתו לישראל ולקח הדמים ולא משך.

- א. האשה² אוכלת בתרומה³ עד שניגיע גט לידה או ליד שלוחה שעשתה לקבלה⁴. וכל שהיא ספק גרושה⁵ - הרי זו לא תאכל⁶. האשה שעשתה שלוח לקבל לה גטה - אסורה לאכל בתרומה מיד⁷. ואם אמרה: קבל לי גטי במקום פלוני - אינה אסורה עד שניגיע שלוח לאותו מקום⁸. שלוחה שלוח להביא⁹ לה גטה¹⁰ - אוכלת בתרומה עד שניגיע גט לידה. האומר לאשתו¹¹: הרי זה גטף שעה אחת קדם למיתתי - אסורה לאכל בתרומה מיד¹².

(2) בת ישראל שנישאת לכהן. (3) משנה, גיטין סה, א. (4) שמשגיגע הגט לידו, מיד היא מתגרשת (פ"ו מהל' גירושין ה"א). (5) כגון שזרק לה הבעל הגט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה (שם פ"ה ה"ג). או כגון שעשתה שלוח לקבלה, שאסורה לאכול בתרומה מיד, שמא קיבל הגט מיד, כדלהלן. (6) אף-על-פי שבעלה חייב במזונותיה (פי"ח מהל' אישות ה"ה) - באכילת תרומה אסורה, שמא גרושה היא. (7) חזקה שלוח עושה שליחותו, ושמא כבר קיבל השליח את הגט (גיטין, שם). ומובן שהיינו מעת שתהיה לו שהות לקבל הגט. (8) כחכמים של רבי אליעזר (משנה, שם), שאם קיבל במקום אחר אינה מגורשת, שהאשה מקפידה שיקבל הגט דוקא באותו מקום. (9) זהו "שליח להבאה". (10) שאינה מתגרשת אלא כשהגיע גט לידה (פ"ו מהל' גירושין ה"ד). (11) שם כח, א. (12) שעל כל שעה ושעה, יש ספק שמא זו היא השעה הסמוכה למותו, שאף-על-פי ששמא מת לא חששו (ראה בהלכה הסמוכה) - שמא ימות, חששו (גמרא שם).

- ב. עיר¹³ שהקיפוה¹⁴ בפרקום¹⁵, וספינה המטרפת בים¹⁶, והיוצא לדון¹⁷ - הרי אלו בחזקת קנמין¹⁸; ואין צריך לומר מפרש¹⁹ ויוצא בשירא²⁰. אבל עיר שקבשה פרקום, וספינה שאבדה בים, והיוצא להרג מבתי דיני עובדי פוכבים²¹, ומי שגוררתו חיה²² או נפלה עליו מפלת או שטפו נהר - נותנין לו חמרי מתים וחמרי חיים. לפיכך, אם היו נשוחטין פת פהן לישראל או פת ישראל לכהן - הרי אלו לא יאכלו²³. אבל מי שנגמר דינו בבית דין²⁴ והניחיהו בבית הסקילה²⁵ להרג - הרי זה בחזקת מת²⁶, ולא תאכל אשתו²⁷.

(13) משנה, שם, ב. (14) אבל לא כבשה. (15) "מצור" (דברים כ, כ) תרגם אונקלוס "כרומין" (רש"י גיטין, שם). (16) ועדיין לא טבעה (שם). (17) בדיני נפשות (שם). (18) ואם היו כהנים - נשוחטין אותם בתרומה. (19) לים. (20) למדברות. ששניהם (= המפרש לים והיוצא בשיירה) אינם כל-כך בסכנה ככל הנ"ל. (21) שמקבלים שוחד,

הלשון הראשון. (83) משנה שם. (84) שעובר פוסל, כמבואר למעלה בהלכה ב. (85) משנה שם.

- טו. אשת איש⁸⁶ שפאו עליה ערי קנוי⁸⁷ וערי סתירה⁸⁸ - הרי זו אסורה לאכל בתרומה עד שתשתה מי המרים, מפני שהיא ספק זונה. מת בעלה⁸⁹ קדם שישקנה, או שהיתה מן הנשים שאינן שותות⁹⁰ ולא נוטלות כתפה - הרי זו אסורה לאכל בתרומה לעולם⁹¹. וכל אשת פהן שאמרה טמאה אני⁹² - הרי זו אסורה לאכל בתרומה⁹³.

(86) משנה בסוטה ו: "ואלו אסורות מלאכול בתרומה - והאומרת אני שותה". (87) היינו שהעידו שאמר לה הבעל בפני עדים, אל תסתרי עם איש פלוני (פ"א מהלכות סוטה הלכה א). (88) שהעידו שנסתרה עם אותו האיש שאמר לה אל תסתרי עמו בפני שני עדים (שם הלכה ב). (89) שאינה שותה (משנה שם כד. כדעת בית הלל, וכן הוא שם בפ"ב הלכה ז). (90) חמש עשרה הן במספר, ומנויות שם הלכה ב. (91) שהן ספק זונה (רדב"ז). (92) זנית תחתך. (93) אף-על-פי שלאוסרה לבעלה אינה נאמנת, שמא עיניה נתנה באחר (נדרים ז: ופכ"ד מהלכות אישות הלכה כג) - לענין תרומה נאמנת. וכדעת רבא שם. והמדובר בלא קינוי וסתירה (כסף-משנה), שאילו היה קינוי וסתירה, משנה מפורשת בסוטה ו. "ואילו אסורות מלאכול בתרומה - האומרת טמאה אני לך" וראה בתוספות שם ד"ה האומרת.

- טז. קטנה פת ישראל⁹⁴ שנשאת לכהן שלא מדעת אביה, בין בפני אביה בין שלא בפניו⁹⁵, אף על פי שקדשה אביה⁹⁶ - אינה אוכלת בתרומה; שאם מזה תעשה זרה למפרע⁹⁷, וזה שרואה ושותק - פועם הוא, לפי שנשאת שלא לדעתו⁹⁸.

(94) קידושין מה: (95) כגון שהלך אחרי הקידושין למדינת הים. (96) וכל-שכן אם גם הקידושין היו שלא לדעת - שאינה אוכלת, ראה להלן. (97) מפני שבטלו הנישואין והאירוסין. (98) בגמרא שם שלש פלוגתות: א. נתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים, ועמדה ונישאה, לרב - אוכלת, ולרב אסי - אינה אוכלת שמא יבוא אביה וימחה. והיתה עובדה, וחש רב לדעת רב אסי, ולפיכך הלכה כרב אסי. ב. נתקדשה לדעת אביה, ואביה כאן ונישאת שלא לדעתו, לרב ירמיה בר אבא - אוכלת, ולרב הונא - אינה אוכלת, ואף-על-פי שהיה כאן ושתק - כועס הוא, ולפיכך הוא שותק, והלכה כרב הונא, שהוא רבו של רב ירמיה בר אבא. ג. נתקדשה שלא מדעת האב ונישאת שלא מדעתו והוא כאן, לרב הונא - אוכלת, שכל כך (שגם נתקדשה שלא מדעתו) לא היה שותק מתוך כעס, אלא ודאי הסכים לכך. ולרב ירמיה בר אבא - איה אוכלת, ולפי שאמר עולא נראין דברי תלמיד (= רב ירמיה בר אבא) - הלכה כדבריו, ועיין כסף-משנה.

פרק תשיעי

(1) יבאר האשה שעשתה שלוח לקבל גיטה אם אוכלת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. הפותב נכסיו לאחר⁴⁰ וזכה לו על ידי אחר⁴¹,
והיו בהן עבדים, ושמת זה שנתנו לו ואחר כן צוה
- הרי זה ספק⁴², אם זה שצוה הוכיח סופו על
תחלתו⁴³ ועדין לא יצאו מרשות ראשון, או זה
שצוה אחר ששמת חזר בו⁴⁴. לפיכך אין אוכלין
בתרומה⁴⁵, בין שהיה רבו שני ישראל והראשון בהן
בין שהיה רבו ראשון ישראל והשני בהן.

40 ברייתא בבבא-בטרא קלח, א. וחולין לט, ב.
41 גמרא שם, שאם הקנה לו לעצמו - ודאי קנה, כיון
ששמת, אף-על-פי שלבסוף צווה (שם, ושם). 42 כן פסק
רבנו גם בפ"ד מהל' זכיה ומתנה ה"ג. ומקור דבריו שם
ושם, שלא הכריעו חכמים בדבר זה. 43 שלא רצה
במתנה זו, ומה ששמת בתחילה אין זה אות להסכמה, כי
מה לו לצווח כל זמן שלא באה לידו (שם, ושם).
44 וחזרה בדברים אינה מועילה, כיון שקנה כבר מתחילה
כששמת. ומדובר כשלא היה בדבריו לשון של הפקר, ראה
שם ה"א. 45 מספק, שאינו ידוע למי העבדים שייכים,
לרובם הראשון או לרובם השני.

ז. ישראל ששכר⁴⁶ בהמה מבהן - מאכילה
תרומה⁴⁷; וכהן ששכר בהמת ישראל, אף על פי
שהוא חלב במזונותיה - לא יאכילה תרומה, מפני
שאין בה קנין בסופו⁴⁸.

46 תרומות פ"א מ"ט. לפי שהיא קנין כספו של
כהן, והנה במשנה שם: "מאכילה כרשיני תרומה". וכתב
שם הר"ש, שאין מאכילין אותה אלא כרשינין, שהם אוכל
בהמה, אבל אוכל אדם אין מאכילין אותה, וראה למעלה
פ"ו ה"א. 48 של כהן, ששכירות אינה קנין (עבודה זרה
טו.).

ח. ישראל ששם פרה מבהן לפטמה⁴⁹ ולהיות
השבח ביניהן - לא יאכילה בתרומה, אף על פי
שיש לפהן חלק בשבחה⁵⁰. אבל כהן⁵¹ ששם פרה
מישראל לפטמה, אף על פי שיש לישראל חלק
בשבח, הואיל וגופה לפהן, שהרי שמה על עצמו
הרי זה מאכילה תרומה⁵².

49 תרומות, שם. היינו "שיקנה אותה ישראל מן הכהן
בדמים ידועים, ויתנה עמו שיטפל במזונותיה (הישראל) עד
זמן ידוע, ואחר-כך ימכרו הפרה, וכל מה שירווחו -
שיחלקו אותו בשוה, כמו שהוא מותר לעשותו מן הדין -
מצד הריבית - ולפי שזה הישראלי קנאה מכהן, אף-על-פי
שנשאר לכהן חלקו בריוח, לא תאכל בתרומה לפי שאינה
קנין כספו" (פירוש המשניות' שם). ונראה מדבריו, שאפילו
אם אחריות יוקר וזול ואונס אחר על הבעלים, שבאופן זה
אינו אסור משום ריבית, כמבואר בפ"ח מהל' מלוה ולוה
ה"ב - גם כן נקרא קנינו של המקבל, וראה ב'משנה
ראשונה' שם. 50 שהגוף קנוי לישראל, כנ"ל.
51 משנה, שם. 52 לפי שגופה קנויה לו, כנ"ל.

ט. פרתו של ישראל שילדה בכור⁵³ - מאכילו

ושמא השאירוהו בחיים, אבל היוצא ליהרג בבתי דינים של
ישראל - הרי הוא בחזקת מת (גמרא שם, לפי הלשון השני
של רב יוסף), וראה להלן. 22 "ירושלמי" גיטין פ"ג ה"ד.
23 בבת כהן לישראל, שמא הוא חי ולא תאכל בתרומת
אביה, ובת ישראל לכהן שמא הוא מת. 24 של ישראל.
25 בגמרא שם, לא הזכירו אלא "גמר דין". אבל סבור
רבינו שעד שלא הניחוהו בבית הסקילה, אפשר הדבר
שימצאו לו זכות (כסף-משנה). ועיי"ש דף כט, א -
ב'תוספות' ד"ה אבל. 26 ודאי ולא מצד חומרא (כסף-
משנה). 27 אם הוא כהן והיא בת ישראל, ואם היא בת
כהן והוא ישראל - אוכלת בתרומה (שם).

ג. הניחה²⁸ בעלה גוסס²⁹ במדינה אחרת, בין
שהיתה בהנהגת אשת ישראל או ישראלית אשת כהן
- לא תאכל³⁰; שרוב גוססין למיתה. אחד אומר
מת³¹, ואחד אומר לא מת - הרי זו לא תאכל.

28 גיטין כח, א. מימרא של רבא. 29 עומד למות. וראה
בפ"ה מהל' גירושין הכ"ח והערה צב. 30 כהנת אשת
ישראל - שמא הוא מן המיעוט, ולא מת. וישראלית אשת
כהן, שמא הוא מן הרוב, ומת. 31 משנה, יבמות קיז, ב:
"עד אומר מת, ועד אומר לא מת - הרי זו לא תנשא".
והוא-הדין שאסורה בתרומה מספק (כסף-משנה).

ד. אומרה לה צרתה³², או אחת מהחמש נשים³³
שאינן נאמנות להעידה, שמת בעלה, הואיל ואינה
נשאת על פיהן - הרי זו אוכלת בתרומה³⁴ בחזקת
שבעלה קיים, עד שיעיד לה מי שהוא נאמן
להשיאה על פיו.

32 אשה שניה של בעלה. משנה, שם קיח, א. 33 כלומר,
או אחת מחמש הנשים, שהרי גם הצרה היא בכלל החמש.
חמש הנשים האלו מנירות במשנה (שם קיז): חמותה ובת
חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה. וראה בפ"ב מהל'
גירושין ה"ז. 34 כרבי טרפון במשנה, שם. לפי שרוב
יהודה בשם שמואל, פסק שם הלכה כמותו, ועיי' ראב"ד
וכסף-משנה.

ה. המשתחרר את עבדו³⁵ - משויצה לו³⁶ בגט שחרור
פסלו מלאכל בתרומה³⁷. וכל עבד שייצא לחרות
ועדין הוא מעפב גט שחרור, כמו שיתבאר בהלכות
עבדים³⁸ - אף על פי כן הרי הוא אסור לאכל
בתרומה³⁹.

35 והאדון כהן. 36 על-ידי שליח. 37 משנה, גיטין
יא, ב. וכדעת חכמים ש"זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו
לחירות", ולפיכך משהגיע הגט ליד הזוכה - נשתחרר
העבד. וראה בפ"ו מהל' עבדים ה"א. 38 פ"ז ה"ז, ופ"ח
מהלכה יג ואילך. 39 בעיא היא שם מב, ב - אם אינו
אוכל בתרומה לפי שאינו קנין כספו, או שמא מכיון שעודנו
זקוק לגט שחרור, הרי הוא קנין כספו, ולא נפשטה הבעיא,
ולפיכך פסק רבינו לחומרא. ומה שאמרו בכריתות כד, ב -
לדעת ריש לקיש, שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה - אין
הלכה כן. ועיי' 'תוספות' גיטין שם, ד"ה מעוכב.

(=הקרבנות), אלא קדשי הגבול (=תרומה), שהרי כל הפרשה כולה מדברת שם בתרומה, שנאמר: "ובא השמש וטהר", והיינו תרומה הנאכלת אחר הערב שמש. ובספרא למדו זאת בגזירה שווה "קודש - קודש", נאמר להלן "בערתי הקודש מן הבית" - "מה קודש האמור להלן בקדשי הגבול (=מעשר שני) הכתוב מדבר (ולא בקדשי המקדש), אף קודש האמור כאן, בקדשי הגבול (=תרומה) הכתוב מדבר". (3) מלבד (=מחוק), כלומר, אם אכל שווה ארבעה משלם שווה חמישה, מפירות חולין מתוקנים. [ואינו משלם אלא דמי תרומה, שהם פחותים מדמי חולין, שאם אכל סאה של תרומה, אינו משלם סאה שלימה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי. (4) בידי שמים. וכרבי יוחנן ששגגת כרת הרי היא שגגה לחייבו קרבן. וכרבי ששגגת מיתה בידי שמים, מחייבתו חומש, כשם ששגגת כרת, מחייבתו קרבן.

- ב. אחד האוכל דבר שדרכו לאכל, ואחד השותה¹⁴
דבר שדרכו לשותות, ואחד הסף דבר שדרכו לסוף;¹⁵
שנאמר: ולא יחללו את קדשי בני ישראל - לרבות¹⁶
את הסף. ואחד האוכל תרומה טהורה או טמאה¹⁷
בשגגה - משלם קרן וחמש. ואינו חייב בחמש עד¹⁸
שיאכל בכזית¹⁹; שנאמר: כי יאכל קדש בשגגה, ואין²⁰
אכילה פחותה מכזית. וכשם שאכילת תרומה²¹
בכזית, כך שתיה בכזית.

(5) שאז נקראת אכילה, ובאין דרכו לא חשוב אכילה. [ומקור דבריו בתוספתא תרומות תחילת פרק ז: "הסך יין של תרומה שוגג משלם את הקרן ואינו משלם את החומש", לפי שייך אין דרכו לסיכה. (6) ששתייה בכלל אכילה. (7) [ומפשוט הלשון נראה, שכשם שבתרומה טהורה משלם דמים שלמים, כמו כן בתרומה טמאה משלם דמים שלמים, ולא דמי עצים בלבד, ורק להלן בהלכה ה גבי מזיד כתב, שאינו משלם אלא דמי עצים, מפני שאינה ראוייה אלא להסקה - לפי שבמזיד אין התשלומין תרומה, אבל בשוגג שהתשלומים תרומה, אם ישלם כשיווי דמי עצים בלבד, כשאחר כך ייעשו תרומה, לא ישוו אפילו דמי עצים של התרומה, צריך הוא לשלם מן החולין כשיווי כזה, שלאחר התשלומין כשייעשו תרומה, יהיו שווים לדמי עצים של התרומה. ומסתבר שהוא הדין למשלם חולין טהורים, שכשם שתשלומין של תרומה טהורה נעשים כמותה (=תרומה טהורה), כמו כן תשלומי תרומה טמאה, ואף אם משלם חולין טהורים, הם נעשים תרומה טמאה. אולם בהלכה הקודמת כתבנו בדעת רבינו לעניין אוכל תרומה טהורה בשוגג, שאינו משלם אלא בשיווי של התרומה, ואף שאחרי שיעשו תרומה יהיו שווים פחות, וצריך עיון]. (8) ואין צריך שיהא בו שווה פרוטה. (9) ואף על פי שלעניין נזיר כתב רבינו "נזיר שאכל כזית ענבים וכו' ושתה רביעית יין וכו' הרי זה לוקה", הרי ששתייה ברביעית ולא בכזית - אין זה אלא בנזיר שנאמר בו במפורש: "חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה", אבל בתרומה שלא נאמרה בה שתייה במפורש, אלא היא בכלל אכילה - שיעורה כאכילה. וכיצד משער משקין בכזית? - מביא כוס מלא יין ומביא

- תרומה, שהפכור לפניהם. ואוצר אדם⁵⁴ פרישני¹
תרומה לתוך שוכבו, ואינו חושש שמא יבואו²
היונים שלו⁵⁵ ויאכלו אותן.³

(53) תוספתא תרומות פ"י (כסף-משנה). (54) [תוספתא שם, ושם: "נותן אדם". ושינה רבינו, וכתב "ואוצר", להורות כי לא נתנם שם למאכל היונים אלא לאוצר, ראה להלן. (55) [שלא הותר לכהן להאכיל אלא לבהמה, לחיה ולתרנגולים (משנה, שם), משום שמזונותיהם עליו, אבל לעופות לא הותר, שאין מזונותם עליו (תוספתא אנשי שם, שם). וכן נראה בלשון המשנה שם: "וכהן ששכר פרה מישראל, אף-על-פי שמזונותיה עליו - לא יאכילה וכו'", הרי "שמזונותיה עליו" הוא גורם להתיר לו להאכילה תרומה. ויוני שובך שאין מזונותיהם עליו (ביצה כד.), אסור להאכילם תרומה, ואף-על-פי-כן אוצר אדם כרשנים לתוך שוכבו ואינו חושש שמא יבואו היונים שלו ויאכלו, לפי שכוונתו לאוצר, ועל מה שהיונים אוכלים מאליהם - אינו מצווה. וכן מצינו גם בפירות שביעית, שאין מאכילים אותם לבהמה (פ"ה מהל' שמיטה ה"ה), ואף-על-פי-כן אם הלכה הבהמה מאליה לתחת התאנה ואכלה, אין מחייבים אותו להחזירה (שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם].

- י. יראה לי, שאם מכר הפהן פרתו לישראל ולקח⁴
הדמים, אף על פי שעדיין לא משך הלוקח - הרי⁵
זה אסור להאכילה תרומה; שדין תורה מעות⁶
קונות, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר⁵⁶. ואם⁷
מכר ישראל לפהן, אף על פי שנתן הדמים - לא⁸
תאכל בתרומה עד שימשך⁵⁷.⁹

(56) פ"ג ה"א. (57) שחכמים תקנו שלא יקנה עד שימשוך (הלכות מכירה, שם).

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) יבאר זר שאכל תרומה בשגגה וכמה יאכל ויהיה חייב. אם אכל וחזר ואכל אם מצטרף. ותרומה ותרומת מעשר אם מצטרפות. האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג או במזיד, טהורה או טמאה. המאכיל לפועלים או לאורחים או לבניו הקטנים, והמשלם את הקרן ולא את החומש. האשה שהייתה אוכלת תרומה ואמרו לה מת בעלך. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלה תרומה לאחת מהן. האוכל חומש בשגגה. ובת ישראל שאכלה תרומה ואח"כ נישאת לכהן. האוכל תרומה ממה משלם. ואם גזל תרומה או גנבה ולא אכלה.

- א. זר שאכל תרומה² בשגגה - משלם קרן וחמש³.
אף על פי שידע שהיא תרומה ושהוא מזזה עליה,¹¹
אבל לא ידע אם חייב עליה מיתה¹² אם לאו - הרי זו¹³
שגגה ומשלם קרן וחמש.

(2) תרומות פרק ו משנה א. שנאמר: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה ויסף חמישתו עליו". [וקודש זה אינו קדשי המקדש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. האוכל תרומת חמץ בפסח, בין פזדון בין
בשגגה²¹, בין טמאה בין טהורה - פטור מן
התשלומין. אפלו הפרישה מצה והחמיצה²² -
פטור. ואפלו דמי עצים אינו משלם, שהרי אינה²³
ראויה להסקה; מפני שהיא אסורה בהנאה, אין לה²⁴
דמים.²⁵

(21) כרבי עקיבא שם, הסובר שכשהוא משלם, משלם הוא
לפי דמים, כלומר, לפי שווייה של התורה. (22) ורצה
לומר: לא רק אם גזל תרומת חמץ בפסח מכהן ואכלה, אינו
חייב לשלם, אלא אף אם הפרישה מצה והחמיצה אצלו,
שגרם לה להפסד, אינו משלם כלום.

ז. אכל השוגג שאכל תרומה ביום הפסחים²³ או
שאכל תרומה נקורה²⁴, והשונה בין תרומה
שנתגלה²⁵, והסך בין ושמך כאחד²⁶, או ששתה שמן
וחמץ²⁷ כאחד, או שבסס²⁸ את החטים²⁹ או גמע את
החמץ³⁰ - הרי זה משלם קרן וחמש.

(23) והיינו שהיה שוגג גם על התרומה וגם על יום
הכפורים, שאם התרו בו באחד מהם - הרי זה לוקה ואינו
משלם. (24) שאסורה באכילה, שמא ניקרה הנחש. ואף על
פי כן משלם, שכיוון שאכלה ולא הוזק, הוברר הדבר
למפרע שלא ניקרה הנחש, והוא הדין ליינ מגולה שבסמוך.
(25) שאסור בשתייה, שמא שטה ממנו נחש.
(26) [בתוספתא שם לפי כתב יד עהרפורט "הסך בין ושמך
משלם קרן וחומש" ונראה שרבינו גרס שם "הסך בין ושמך
כאחד משלם קרן וחומש", שהרי מפורש בתוספתא שם סוף
פרק ט, שיין וחומץ אין דרכם בסיכה]. (27) שאף על פי
שהשונה שמן לבד אינו חייב חומש - אם שתהו ביחד עם
חומץ - דרכו בכך. (28) שדרך אכילה הוא, שהרי מברכים
עליהם בורא פרי האדמה. (29) כשהן בלתי מבושלות. וכל
שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו הרי הוא "כוסס".
(30) ירושלמי שם: "רבי אבהו בשם ר' יוחנן המגמע חומץ
של תרומה לוקה". והוא הדין שמשלם קרן וחומש אם אכלו
בשוגג.

ח. היה שבע³¹ וקץ במזונו והוסיף על שבעו³¹
באכילת תרומה - אינו משלם את החמש; שנאמר:
פי יאכל - לא שייזיק את עצמו³². וכן הפוסס את
השעורים - פטור מן החמש, מפני שהזיק עצמו.³⁴

(31) ביומא פ: "אמר ר' ירמיה אמר ריש לקיש זר שאכל
תרומה אכילה גסה, משלם את הקרן ואינו משלם את
החומש, כי יאכל, פרט למזיק". (32) וברש"י שם פירש:
"פרט למזיק את התרומה".

ט. זר שפלע³³ שזפין של תרומה והקיאן, ובא אחר
ואכלן גם הוא בשגגה - הראשון משלם קרן
וחמש³⁴, והשני משלם דמי עצים לראשון³⁵.

(33) בלא כסיה. שאם כססם ובלעם וחזר והקיאם, אינם
ראויים אפילו להסקה, ואין השני חייב כלום. (34) שאף
בליעה היא דרך אכילה. (35) שכיוון שבלעה הראשון,

זית ונותן לתוכו ושופע (=נשפך ממנו), אם שתה כיוצא בו
חייב.

ג. אכל וחזר ואכל, שתה וחזר ושתה, אם יש
מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה כדי
אכילת פרס¹⁰, ומתחלת שתה ראשונה עד סוף
שתה אחרונה כדי שתית רביעית¹¹ - הרי אלו
מצטרפין לכזית.

(10) פרס הוא חצי, והכוונה לחצי כיכר של שש ביצים,
דהיינו שלוש ביצים. (11) ומה שאמרו בכריתות יג. שאף
בשתייה בעיניו בכדי אכילת פרס, וכן פסק רבינו בפרק ח
מהלכות אבות הטומאות הלכה יא - אין הדברים אמורים
אלא בשתייה ששעורה ברביעית, אבל שתייה ששעורה
בפחות מזה, מצטרפת בכדי שתיית רביעית.

ד. התרומה¹² ותרומת מעשר, בין של דמאי בין של
ודאי, והחלה והפסחים - פלן מצטרפין לכזית
לחייב עליהן מיתה¹³ וחמש, שפלן נקראו תרומה¹⁴.
ומן הדין היה שאין חייבין חמש על תרומת מעשר
של דמאי, שאין חייבין על מעשר [שני] שלו, כמו
שיתבאר; אבל אמרו חכמים: אם לא יתחייב עליה¹⁵
חמש - יזלזלו בה¹⁶.

(12) תרומה גדולה. (13) פשוט הוא שאין זה מוסב על
תרומת דמאי שאינה אלא מדרבנן, ואין בה מיתה.
(14) בחלה נאמר: "ראשית עריסותיכם חלה תרומה",
ובביכורים נאמר: "ותרומת ירך" וקבלו חז"ל שהכוונה
לביכורים. (15) על התרומה. (16) ולא חששו אלא
לתרומה בלבד, שוודאה במיתה ולא למעשר שני, שוודאו
אינו במיתה.

ה. אכל תרומה במזיד ונהתרו בו - לוקה ואינו
משלם; לא התרו בו: אם היתה טהורה - משלם
הקרן ואינו משלם את החמש¹⁷; ואם היתה טמאה
- משלם דמי עצים¹⁸, מפני שאינה ראויה אלא
להסקה. לפיכך, אם אכל תרומת תותים ורמונים¹⁹
וכיוצא בהם²⁰ שנטמאו - פטור מן התשלומין,
שהרי אינם ראויין להסקה.

(17) ש"לא חייב השם יתברך בחומש אלא למי שאכל
בשגגה, והוא אמרו: "ואיש כי יאכל קודש בשגגה", אבל
במזיד אין חייב חומש, כי עונו גדול מנשוא, ולא יתכפר
בתשלומים". (18) תוספתא תרומות. [ומפשטות דברי
התוספתא שם נראה, שהמדובר גם בשוגג, וכן כתב
בתוספתא כפשוטה שם. ורבינו העתיק דין זה באוכל במזיד,
אף על פי שבשניהם אינו משלם אלא דמי עצים בלבד, לפי
שבשוגג צריך הוא לשלם לפי שוויה האמיתי אלא
שהתשלומים ייעשו כתרומה טמאה, ויהיו אחר כך לדמי
עצים, ואילו במזיד, שאין התשלומין נעשים תרומה, אינו
משלם לכתחילה אלא דמי עצים בלבד]. (19) שם הגירסא
"תותים וענבים", שגם ענבים אינם ראויים לכלום, שהרי
אסור לזלף ביין את הבית, גזירה שמא יבואו לשתותו.
(20) שאר פירות, שאין המשקה שלהם ראוי להדלקה.

נתחללה, והרי זה ככהן שסך תרומה, שכן בתו ישראל מתעגל עליה. ואינו משלם אלא כמזיק ממון חבריו.

פיהן פשידעו שהן אסורין לאכל - הרי אלו יפלטו⁶⁰.

(49) ואף על פי שנפסלה מלאכול בתרומה - אינה משלמת את החומש, הואיל ולא הייתה זרה מתחילתה. אבל הקרן משלמת כדין גזול חברו. (50) כגון שנבעלה לפסול לה. (51) בת ישראל הנשואה לכהן. (52) וכגון שאמרה לשלוחה קבל לי גיטי במקום פלוני, שאינה אסורה בתרומה עד שיגיע השליח לאותו מקום והיא לא ידעה שכבר הגיע השליח לאותו מקום. (53) עבד כנעני של כהן שאכל בתרומה. (54) כגון בן בתו שנשאת לישראל. (55) על ידי אחרים, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. (56) הרי הוא חלל, ואסור לאכול בתרומה. (57) ולא חומש. האשה והעבד - לפי שאכלו מקודם, ואינם זרים בתחילה. וכן גרושה הואיל ואם עבד במקדש, עבודתו כשרה בדיעבד, אינו זר גם לעניין תרומה, שאף היא כעבודה, ולכך פטור מן החומש. וקרן חייב לשלם, כיוון שאינו ראוי לאכול תרומה. (58) אפילו קרן. (59) והרי זה אונס ופטור מלשלם אף קרן. (60) יוציאו מפיהם, מאחר שאסורים בה. ואין אנו חוששים להפסד.

יג. הנה אוכל ואמר לו: נטמאת או נטמאת התרומה, טמא הייתי⁶¹ או טמאת היתה התרומה; או נודע שהוא טבל, או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו; או שטעם טעם פשפש⁶² לתוף פיו⁶³ - הרי אלו יפלטו⁶⁴.

(61) ואכלת תחילה באיסור. (62) מין תולעים אדומים כצורת העדשים. (63) היינו בעת שאוכל התרומה הרגיש גם טעם פשפש בפיו. וזה מונע אותו מלאכול גם התרומה, מפני הטינוף והמאוס. (64) גם התרומה, אף על פי שמאבד אוכלי תרומה.

יד. שתי גפות, אחת של תרומה ואחת של חלין, ונפלה תרומה לתוף אחת מהן ואין ידוע לאי זו נפלה - הריני אומר: לתוף של תרומה נפלה⁶⁵. אין ידוע אי זו היא של תרומה, אכל זר אחת מהן - הרי זה פטור מן התפלוט⁶⁶, שהמוציא מחברו עליו הראיה, והשניה נזהג בה בתרומה. אכל אחר את השניה - אף הוא פטור. אכל אחד את שתיהן - משלם פקטנה שבשתייהן⁶⁷; אם מזיד - קרן, ואם שוגג - קרן וחמש.

(65) ותולין לקולא כדי להתיר שניהם. ואף על פי שאם היו שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו לתוך אלו, כתב רבינו שאין אנו אומרים "חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך התרומה", אלא בתרומה דרבנן. ואילו בתרומה של תורה לא הותר אלא אם רבו החולין על התרומה, באופן שמן התורה אין כאן איסור אפילו אם נפלה תרומה לתוך חולין, לפי שבטלה ברוב - כאן לא חילק רבינו בזה, ומשמע שאפילו בתרומה של תורה, ואפילו אם לא רבו החולין על התרומה, אנו תולין להקל, לפי שכאן, שלא נפלה אלא סאה אחת אנו מעמידים את החולין בחזקתם,

י. המאכיל הפועלים³⁶ ואת האורחים³⁷ תרומה - הם משלמין קרן וחמש³⁸, מפני שהן פשוטגין, והוא משלם להם דמי סעדתן³⁹; שדמי החלין יתרין מדמי תרומה שאכלו⁴⁰, שדבר האסור נפשו של אדם חותה ממנו⁴¹.

(36) שפסק עמהם להאכילם חולין. (37) שנתחייב לתת להם סעודה של חולין. (38) ולא המאכיל. (39) כלומר, מעות כשיווי סעודה של חולין, כמו שנתחייב להם. (40) שהם שילמו פירות חולין כפי השווי של התרומה בלבד, כלומר: אם אכלו סאה תרומה, לא שלמו סאה שלמה של חולין, אלא פחות מזה, לפי ערך השיווי של התרומה. ואילו הוא, מחזיר להם דמי סאה של חולין. והיינו כתנא קמא במשנה שם ולא כרבי מאיר שאמר שהוא משלם את הקרן בדמי תרומה לכהן, והם משלמים את החומש. (41) כלומר: "נפשו של אדם קצה באכילת איסור אף על פי שאינו יודע בדבר, שליכו נוקפו, ואינה נחשבת לו אכילה".

יא. המאכיל⁴² את בניו הקטנים⁴³ ואת עבדיו⁴⁴ בין גדולים בין קטנים, והאוכל תרומת חוצה לארץ⁴⁵, והאוכל או השותה פחות מפזית⁴⁶, ונזיר ששגג⁴⁷ ושתה יין של תרומה, והשותה שמן⁴⁸ והספ את היין - כל אלו משלמים את הקרן ולא את החמש.

(42) זר. (43) שאינם בני חיוב. (44) הכנענים, שכל מה שקנו - קנה רבם, ואין להם מה לשלם. (45) שאינה אלא מדרבנן. (46) במשנה שם נזכרה רק "אכילה" ורבינו כתב גם שתייה, שאף היא בכזית. (47) והטעם הוא, שכיוון שחורץ מאיסור תרומה אסור עליו היין מצד שהוא נזיר - שתיית איסור אינה שתייה לעניין זה. ואף על פי שהאוכל בשוגג תרומה ביום הכיפורים, משלם קרן וחומש - אין זה אלא ביום הכיפורים שאינו אלא "איסור גברא", אבל נזיר הוא "איסור חפצא". [אבל עדיין לא מיושב מה בין נזיר ששתה יין להאוכל תרומת הקדש, שאף היא אסורה מטעם הקדש חורץ מאיסור תרומה, ואף על פי כן חייבים עליה חומש]. (48) שמזיקו.

יב. בת פהן שהיתה נשואה לישראל⁴⁹ או שנפסלה⁵⁰ ואחר כך אכלה תרומה - משלמת את הקרן ולא את החמש. האשה⁵¹ שהיתה אוכלת בתרומה ואמר לה: מת בעליך או גרשך⁵²; וכן העבד⁵³ שהיה אוכל ואמר לו: מת רבך והנני יורש שאינו מאכיל⁵⁴, או שמכרך לישראל או נתנה לו, או שחררך⁵⁵; וכן פהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה⁵⁶ או בן חלוצה - הרי אלו משלמין הקרן בלבד⁵⁷. ואם היתה תרומת חמץ והיה ערב הפסח - הרי אלו פטורין מלשלם⁵⁸; מפני שזמנה בהול⁵⁹, נחפזו לאכל ולא בדקו. וכלן שהיתה להן תרומה בתוף

השְׂכָחָה וּמִן הַפֶּאֶה וּמִן הַהֶפְקֵר⁸⁴, וּמִמַּעַשֵׁר רִאשׁוֹן
שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ⁸⁵, אָף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִטְלָה
תְּרוּמָה גְּדוּלָּה שֵׁשׁ בּו אִם הֶקְדִּים הַמַּעַשֵׁר
לְתְּרוּמָה⁸⁶. וּמִשְׁלֵמִין מִמַּעַשֵׁר שְׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שְׁנִפְדּוֹ,
וְאָף עַל פִּי שְׁנִפְדּוֹ שְׁלֹא בְּהֶלְכָּה⁸⁷, וּמִן הַהֶדֶשׁ עַל
הַיִּשָּׁן⁸⁸. אָבֵל לֹא מִמֵּין עַל שְׁאִינוֹ מִינוֹ; שְׁנֶאֱמַר:
וְנָתַן לַפֹּהֶן אֶת הַקֶּדֶשׁ - בְּקֶדֶשׁ שְׁאֵכֵל.

(82) [בפרק ז שם משנה א אמרו, שהאוכל במזיד תשלומיו חולין, ומתוך זה למד רבינו שהתשלומים הם פירות הראויים להיות קודש, ולא מעות, שאם משלם מעות מה שייד לומר "התשלומין חולין" ואיזה חידוש הוא, והיה לו לתנא לומר "התשלומין מעות"] (83) שנאמר: "ונתן לכהן את הקודש" - "דבר הראוי להיות קודש", כלומר, דבר הראוי להיות אחר כך קודש, ולא שיש בו עכשיו קודש. והוא הדין לחומש, שנלמד מן הפסוק "ויסוף חמישיתו עליו" - עליו, שהוא כמו הקרן. (84) שכולם פטורים מתרומה ומעשר, והרי הם כחולין מתקנים. (85) תרומת מעשר. (86) כלומר, שהקדימו בשיבולים שהוא פטור מתרומה גדולה. אבל לא ניטלה תרומה כלל אין משלמין, שאינו מתוקן. (87) היינו: שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שבדיעבד הוא פדוי. אבל רבינו בפירוש המשניות שם כתב: מעשר שני שנפדה על ידי אסימון וההקדש שנפדה על הקרקע. וצריך עיון שהרי באופנים אלו אינם פדויים אפילו בדיעבד. (88) חדש של שנה זו וישן של השנה שעברה.

יט. הָאוֹכֵל קְשׁוּאִין שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית⁸⁹ - יִמָּתִין
לְקְשׁוּאִין שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וַיִּשְׁלֶם מֵהֶן; שְׁאִינוֹ
יָכוֹל לְשַׁלֵּם חוּבּוֹ מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית, כְּמוֹ שְׁיִתְּבָאָר
בְּמִקְוָמוֹ.

(89) ואכלם בשביעית, שאז אינם מצויים קישואים של שישית.

כ. אָבֵל תְּרוּמָה טְמֵאָה - מִשְׁלֵם חֲלִין בֵּין טְמֵאִין
בֵּין טְהוֹרִין⁹⁰. אָבֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - מִשְׁלֵם חֲלִין
טְהוֹרִין⁹¹. וְאִם שְׁלֵם חֲלִין טְמֵאִין, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין
בְּמִזִּיד⁹² - תִּשְׁלֹמֵיו תִּשְׁלֹמִין⁹³, וַיִּחְזֹר וַיִּשְׁלֶם מִן
הַטְּהוֹרִין⁹⁴.

(90) [לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה ב, שבאוכל תרומה טמאה בשוגג, אף חולין טהורים נעשים תרומה טמאה, מוסברים הדברים היטב מה שמשלם בין חולין טהורים ובין חולין טמאים, שהרי שניהם יהיו תרומה טמאה]. (91) כמו התרומה שאכל. (92) ולדעת ריב"ן הכוונה לשוגג ומזיד בעת האכילה, ולפיכך שאלו שם על רבי מאיר שאמר: "במזיד אין תשלומיו תשלומין" - "תבוא עליו ברכה, שאכל ממנו תרומה שאינה ראויה לו בימי טומאתו, ומשלם לו חולין טמאים שהם ראויים לו בימי טומאתו", שלדעת המפרשים שהמדובר באכילת שוגג, אלא שהיה מזיד בעת ששילם, קשה מאוד הלא התשלומין הם תרומה, ואם כן אינם ראויים עוד בימי טומאתו, אבל אם נפרש שהמדובר במזיד בעת האכילה, לא קשה כלל, שהרי במזיד אין

אבל בשנפלו שתי סאים, שגם בחולין נפלה איזו סאה, כבר נתעברה חזקתם. (66) והיינו מן החומש, שהרי הקרן חייב לתת לכהן ממנה, ממה נפשך: אם השנייה היא התרומה, הרי היא לכהן, ואם הראשונה הייתה תרומה, והשנייה חולין, נותנה לכהן בתשלומין עבור התרומה. (67) שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

טו. הָאוֹכֵל אֶת הַחֹמֶשׁ בְּשִׁגְגָה - הִרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו
חֹמֶשׁוֹ⁶⁸, שֶׁהַחֹמֶשׁ בְּקֶרֶן⁶⁹ לְכָל דְּבָר. וְכֵן מוֹסִיף הַחֹמֶשׁ
עַל הַחֹמֶשׁ לְעוֹלָם⁷⁰. כָּל הַמִּשְׁלֵם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ - הִרִי
הַתִּשְׁלֹמִין בְּתְרוּמָה לְכָל דְּבָר⁷¹, אֲלֹא שְׁאֵם נִזְרְעוּ -
גְּדוּלֵיהֶן חֲלִין⁷². וְאִם רָצָה הַפֹּהֶן לְמַחֵל - אִינוֹ
מוֹחֵל⁷³. וְכָל הַמִּשְׁלֵם אֶת הַקֶּרֶן בְּלִבָּד - הִרִי
הַתִּשְׁלֹמִין חֲלִין, וְאִם רָצָה הַפֹּהֶן לְמַחֵל - מוֹחֵל.

(68) "וזה הוא עניין מה שאמר בו השם ית' בזולת זה המקום וחמישיתו יוסף עליו. ואמרו: מלמד שהוא מוסיף חומש על חומש". (69) דינו ודין התרומה שווה. (70) שהתורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחת. (71) שאף על פי שהם חולין מתקנים, הם נעשים תרומה. (72) ירושלמי שם: "אמר ר' זירא בשם ר' חנינא: תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגידוליהן חולין". שאף על פי שגזרו חכמים על גידולי תרומה ואסרום לזרים - לא גזרו כן על תשלומי תרומה. (73) שאינו ממון אלא כפרה, שהרי אפילו אוכל תרומת עצמו, שלא גזל כלום, משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. והא ראייה: שהחולין של התשלומים נעשים תרומה.

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל שְׁאֵכְלָה תְּרוּמָה⁷⁴ וְאַחֲרֵי כֵן נִשְׁאָת
לְכַהֵן⁷⁵: אִם תְּרוּמָה שְׁלֹא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן⁷⁶ אֲכָלָה -
מִשְׁלֵמָת קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לְעַצְמָהּ⁷⁷; וְאִם תְּרוּמָה שִׁזְכָּה
בָּהּ כֹּהֵן אֲכָלָה - מִשְׁלֵמָת קֶרֶן לְבַעֲלֵים⁷⁸, וְחֹמֶשׁ
לְעַצְמָהּ. שְׁכָל הַמִּשְׁלֵם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ⁷⁹ - מִשְׁלֵם הַקֶּרֶן
לְבַעֲלִים, וְהַחֹמֶשׁ לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה.

(74) שהפרישה משל עצמה. (75) והרי היא מותרת באכילת תרומה. (76) שלא נתנה עוד לכהן. (77) לאכלם בתורת תרומה. שאילו הייתה התרומה בעין לא הייתה מחוייבת עתה ליתן לכהן, שהרי נעשתה כהנת בנישואיה. (78) לכהן שזכה בה. (79) כלומר, באכילת תרומה, וכן הוא במשנה שם: "מפני שאמרו האוכל תרומה בשוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל מי שירצה".

יז. לֹא הִסְפִּיקָה לְשַׁלֵּם⁸⁰ עַד שְׁנִתְגַּרְשָׁה - בֵּין כֹּהֵן וּבֵין
כֹּהֵן⁸¹ אִינָה מִשְׁלֵמָת לְעַצְמָהּ, וְהִרִי הִיא כְּמִי שְׁלֹא נִשְׁאָת
לְכַהֵן מְעוֹלָם.

(80) כלומר, לא הפרישה עוד את התשלומין, שאילו הפרישה בעודה תחת בעלה הרי הן כבר שלה. (81) בין שזכה בה הכהן ובין שלא זכה בה הכהן.

יח. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזִּיד⁸² -
אִינוֹ מִשְׁלֵם אֲלֹא מִן הַחֲלִין הַמְתַּקְּנִים שֶׁהוֹצִיאוּ מֵהֶן
תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת⁸³. וּמִשְׁלֵמִין מִן הַלֵּקֶט וּמִן

- תשלומיו תרומה. (93) ומשמע שבשוגג והם נעשים תרומה
טמאה. (94) להשלים הפסדו של כהן.
- 1 כא. אכל תרומת חֲבֵרָה⁹⁵ - מִשְׁלֵם לוֹ. אָכַל תְּרוּמַת
2 עִם הָאָרֶץ - מִשְׁלֵם לַחֲבֵר, וְנוֹטֵל דְּמִיָּה מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן
3 לְעִם הָאָרֶץ⁹⁶ שְׂאֵבֶל תְּרוּמָתוֹ; שְׂאִין מוֹסְרִין טְהוֹרוֹת⁹⁷
4 לְעִם הָאָרֶץ.
- 5 (95) כהן חבר. (96) לפייסו. (97) [אף על פי שכתבנו
למעלה, שהאוכל תרומה טמאה בשוגג ומשלם חולין
טהורים, הם נעשים תרומה טמאה, ואם כן גם כאן
כשמשלם עבור תרומת עִם הארץ, שהיא תרומה טמאה,
התשלומין כמותה, והרי תרומה טמאה מוסרים לעם הארץ?
- ייתכן כי חששו שמא לא הייתה התרומה טמאה ביד עם
הארץ, ואם כן התשלומין הם תרומה טהורה, ועכשיו
ייטמאו בידו].
- 6 כב. גִּזַּל תְּרוּמָה מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן וְאֶכְלָהּ, וְאַחֲרֵי כֵן
7 מֵת אָבִי אִמּוֹ - אֵינִי מִשְׁלֵם לְעַצְמִי⁹⁸, אֲלֹא לְיֹרֶשׁ
8 אַחֵר מִשְׁאֵר הַשִּׁבְט. וְכֵן אִם נִפְלָה לוֹ תְּרוּמָה מֵאֲבִי
9 אִמּוֹ וְאֶכְלָהּ, וּבִעַל חוֹב שְׂגָבָה תְּרוּמָה בְּחוּבוֹ
10 וְהֵאֵשָׁה בְּכֶתֶבֶתָּהּ וְאֶכְלָהּ - מִשְׁלֵמִין קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ
11 לְכֹהֵן חֲבֵר, וְהַחֲבֵר⁹⁹ נוֹתֵן לָהֶם דְּמִים¹⁰⁰ שֶׁהִיוּ
מוֹכְרִין בָּהּ¹⁰¹ אוֹתָהּ הַתְּרוּמָה כְּמוֹ שְׂאֶבֶל.
- 12 (98) כרבי יוחנן שם, שצריך להוציא הגזילה מתחת ידו.
(99) הכהן. (100) דמי הקרן. (101) שהיורש את התרומה
רשאי למכור את התרומה, וכן הבעל-חוב והאשה שגבו
בחובם, הואיל וממונם הוא. והיינו משום שבהיתר באה
לידם, אבל בגזל תרומה מאבי אמו כהן לא אמרו כן, מפני
שבאיסור באה לידו.
- 13 כג. הַגִּזְלָה תְּרוּמָה וְלֹא אֶכְלָהּ - מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמִי כִּפְלַי
14 לְבַעֲלִים¹⁰². וְיֵשׁ לוֹ לְשֵׁלֶם מִדְּמֵי תְּרוּמָה¹⁰³. גִּנְבָה
15 וְאֶכְלָה - מִשְׁלֵם שְׁנֵי קֶרֶנִּין וְחֻמֶּשׁ; קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ - מִן
הַחֲלִיל¹⁰⁴, וְקֶרֶן¹⁰⁵ - אִפְלוּ מִדְּמֵי תְּרוּמָה¹⁰⁶.
- 16 (102) ואין התרומה דומה להקדש שאין לו בעלים, ולפיכך
אין בו תשלומי כפל. (103) כלומר, משלם מעות בשווי
התרומה ואינו צריך לשלם פירות הראויים להיות קודש.
ואין כאן חידוש שמשלם רק בשווי התרומה, שזה נוהג גם
באוכל תרומה, אלא עיקר החידוש הוא שמשלם מעות ולא
פירות. (104) מה שהוא חייב בה אפילו לא הייתה גנובה,
ולפיכך אינו משלם תרומה אלא חולין. (105) כפל.
(106) מעות בשווי התרומה.
- 17 כד. הִיָּתָה הַתְּרוּמָה הִקְדֵּשׁ לְבִדֵּק הַבֵּית¹⁰⁷ וְגִנְבָה
18 וְאֶכְלָה - אֵינִי מִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמִי כִּפְלַי; שְׂאִין תְּשֻׁלוּמִי
19 כִּפְלַי בְּהִקְדָּשׁ¹⁰⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוָמוֹ. אָכַל מִשְׁלֵם
20 קֶרֶן וְשְׁנֵי חֻמֵּשִׁים¹⁰⁹: חֻמֶּשׁ מִשְׁלֵם אָכַל תְּרוּמָה,
21 וְחֻמֶּשׁ מִשְׁלֵם שְׂגָבָה מִן הַהִקְדָּשׁ¹¹⁰. וְלִמֵּי מִשְׁלֵם?
אִם הָיָה בָּהּ כְּזִית וְאִין בָּהּ שְׁוֵה פְרוּטָה - מִשְׁלֵם
- 107) שהפרישה כהן שהיא ברשותו לבדק הבית.
(108) "כמאמר השם יתברך: ישלם שניים לרעהו, לרעהו
ולא להקדש". (109) כלומר, ייתכן שיהא כן, אם יש בו
גם כזית וגם שווה פרוטה. (110) "כי העיקר אצלנו הנהנה
מן ההקדש בשווה פרוטה מעל, ומשלם מה שהפסיד מן
ההקדש בשעה שנהנה ממנו, בתוספת חומש. (111) חומש
משום אכילת תרומה, שבתרומה אין צורך בפרוטה, אבל
משום שנהנה מן ההקדש אין כאן, משום שאין בו שווה
פרוטה. (112) ומשלם שני חומשים, אחד משום אכילת
תרומה ואחד משום הנאת הקדש. (113) ומשלם חומש
אחד משום הנאת הקדש לבד.
- 22 לְכַהֲנִים¹¹¹; וְאִם יֵשׁ בָּהּ שְׁוֵה פְרוּטָה, בֵּין שְׁנֵי בָּהּ
23 כְּזִית¹¹² בֵּין שְׂאִין בָּהּ כְּזִית¹¹³ - מִשְׁלֵם לַהִקְדָּשׁ.
- 24 כה. וּמִפְנֵי מָה חָל אִסּוּר הִקְדָּשׁ עַל אִסּוּר
25 הַתְּרוּמָה¹¹⁴? מִפְּנֵי שֶׁהַתְּרוּמָה אִסּוּרָה לְזֶר וּמִתְּרַת
26 לְכַהֵן, הִקְדִּישָׁה - נֶאֱסְרָה עַל כֹּהֵן, לְפִיכֵן נוֹסֵף בָּהּ
27 אִסּוּר אֶף עַל יִשְׂרָאֵל, עַל דֶּרֶךְ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת
28 בִּיאוֹת אִסּוּרוֹת וְאִסּוּרֵי מֵאֲכָלוֹת.
- 29 (114) הרי אין איסור חל על איסור.
30 כו. הַגִּזְלָה תְּרוּמָה וְאֶכְלָה¹¹⁵ - מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ
31 אֶחָד, שֶׁהַחֻמֶּשׁ שְׁחִיב בּוֹ מִשְׁלֵם תְּרוּמָה יוֹצֵא בּוֹ יָדֵי
32 גְּזֻלָּה¹¹⁶; שְׂנֵאָמַר: וְנָתַן לְכַהֵן אֶת הַקְדָּשׁ - אֵינִי חֲזִיב
33 אֲלֹא בַחֻמֶּשׁ שֶׁל קֶדֶשׁ בְּלִבְדִּי¹¹⁷. גִּזְלָה וְהֵאֲכִילָהּ
34 לְאַחֵר¹¹⁸ - הָאוֹכֵל מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ. כָּל מְקוֹם
35 שְׂאֲמָרְנוּ מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ, אִם אָכַל שְׁוֵה אֲרֻפָּעָה
36 - מִשְׁלֵם שְׁוֵה חֲמִשָּׁה¹¹⁹ מִמֶּיִן שְׂאֶבֶל¹²⁰. וְכָל מְקוֹם
37 שְׂאֲמָרְנוּ מִשְׁלֵם קֶרֶן וְשְׁנֵי חֻמֵּשִׁין, אָכַל שְׁוֵה אֲרֻפָּעָה
38 - מִשְׁלֵם שְׁשֵׁה. וְכָל מְקוֹם שְׂאֲמָרְנוּ מִשְׁלֵם שְׁנֵי
39 קֶרֶנִּין וְחֻמֶּשׁ אֶחָד, אָכַל שְׁוֵה אֲרֻפָּעָה - מִשְׁלֵם דְּמֵי
40 תְּשֻׁעָה¹²¹. וְלַעֲלֹם¹²² אֵינִי מִשְׁלֵם אֲלֹא לְפִי דְּמִים
41 שֶׁהִיָּתָה שְׁוֵה בְּשַׁעַת אֲכִילָהּ¹²³, בֵּין שֶׁהוֹזִילָהּ בְּשַׁעַת
תְּשֻׁלוּמִין בֵּין שֶׁהוֹקְרָהּ.
- 115) והיינו כשגזל תרומה ונשבע ואחר כך הודה, שחייב
לשלם חומש. (116) יוצא בו משום חומש בשביל הגזל.
(117) של תרומה ולא דבר אחר. (118) והאחר היה שוגג.
(119) היינו חומש מלבר. (120) שכשם שאין משלמין את
הקרן ממין אחר, כן אינו משלם את החומש ממין אחר.
(121) שהחומש אינו משתלם אלא מקרן אחר. (122) אפילו
אם אכל תרומה בשוגג. (123) הואיל ובשוגג אכל את
התרומה, אינו גוזל משעה שלקח את התרומה, אלא משעת
אכילה הוא כגולן, וכל הגולנים משלמים כשעת הגזילה.
- פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי
- 1) יבאר שהתרומה ניתנה לאכילה ולשתייה ולסיכה. מהו
שמן שריפה. ואם משנים פירות התרומה מבריתן. אם
מבשלין יין של תרומה והאוכל כזית תרומה אפילו פירות
אם צריך נטילה. ודין קטן פחות משבעה אם חשוב ערל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאֲבָדֶנָּה²³; אֲבָל נֹתֵנִין אֶת הַיֵּין לְתוֹךְ
הַמּוֹרֵסִים²⁴. וְאֵין מִפְּטָמִין אֶת הַשֶּׁמֶן²⁵, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מוֹצִיא מִכָּל מִאֲכָלוֹת וְעוֹשֶׂהוּ שֶׁמֶן מִשְׁקָה²⁶; אֲבָל
מְעַרְבִין יֵין וְדִבֵּשׁ וּפְלִפְלִין²⁷ וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ לְאֲכָלָן.²¹

(21) שם משנה א. (22) ציר דגים מלוחים (ר"ש שם).
(23) שהדרך לסוחטן להוציא מימיהן ואחר-כך להשליכן
(שם ע"פ התוספתא פ"ט). (24) למתק את המוריס
ולהשביח טעמו. (25) כלומר, אין מרקחין שמן של תרומה
בדברים שריחם טוב. (26) "שאלו הדברים משנים טעם
השמן ומוציאים אותו מתכונתו ומחזירים אותו במדרגת
השמנים שעושים הרופאים שאינם ראויים לאכילה" (פירוש
המשנה שם). (27) זהו "ינימולין" שבמשנה שם, ובשבת
קמ. קראוהו ופירשוהו כדברי רבינו, "אנומולין" (ובפירוש
המשנה כתב רבינו, שהוא מעורב משמן יין ודבש ופלפלין".
וראה בסוף-משנה שהביא נוסחת ספרים בדברי רבינו כאן:
"אבל מערבין יין ושמן ודבש").

ד. אֵין מִבְּשָׁלִין²⁸ יֵין שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִמְעָטוֹ²⁹. אֵין כּוֹבְשִׁין בְּצִלִּים³⁰ שֶׁל תְּרוּמָה בְּחֹמֶץ
שֶׁל תְּרוּמָה, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִיד הַחֹמֶץ³¹. אֵין מְעַרְבִין
תְּבוּאָה³² בְּקִטְנִיּוֹת. וְכָל דָּבָר שֶׁיִּתְפָּרֵשׁ זֶה מִזֶּה
לְשִׁכּוּרִין³³ אוֹתוֹ - מְעַרְבִין³⁴. וּמִשְׁחָרְבָה יְהוּדָה³⁵
הַתַּחֲלִילוֹ לְעֶרֶב תְּבוּאָה בְּתְבוּאָה³⁶ וְקִטְנִית בְּקִטְנִית,
אֲבָל לֹא תְבוּאָה בְּקִטְנִית.²²

(28) כחכמים, במשנה שם. (29) כי היין כשנתבשל, חסר
בבישולו (פירוש המשנה שם). ובר"ש שם בשם הירושלמי,
מביא פירוש אחר מפי שמעטו משותיו, שאין כל אדם
שותה יין מבושל כיון חי, שמבושל חזק יותר.
(30) תוספתא תרומות פ"ט (הוצאת ליברמן עמ' 551 41).
(31) שהבצל פוגם את החומץ (רדב"ז). (32) תוספתא שם
פ"י (שם עמ' 361 05). והיינו משום שהתבואה החשובה
מתבטל בקטניות, שאינם חשובים כל כך (רדב"ז).
(33) כששמים בכברה ומנפים אותו. (34) שיכול להפריד
שני המינים, תוספתא שם. (35) והתבואה היתה מעט, ולא
הקפידו באכילת תערובת. (36) היינו חטים בשעורים,
וכיון שנהגו כן בחולין, מותר לעשות כך גם בתרומה
(רדב"ז). [שכדרך שנוהג בחולין, כך נוהג בתרומה, כמבואר
בהלכה הסמוכה].

ה. בְּדֶרֶךְ שְׁמֵרָקֵדִין³⁷ אֶת הַקֶּמַח בְּחָלִין, כִּף נֹהֵג
הַכֶּהֶן בְּתְרוּמָה³⁸: מִרְקָד לְאֲכָל וּמִשְׁלִיף אֶת
הַמֶּרְסָן³⁹. הֵרִי שְׂרָצָה לְעִשּׂוֹת סֵלֶת⁴⁰ מִגִּפְהַ בְּנִפְיוֹת
הַרְבֵּה, עַד שֶׁיּוֹצֵא קֶב אוֹ קִבִּים מִן הַסָּאָה - לֹא
יִשְׁלִיף אֶת הַשָּׂאָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְאֲכִילָה, אֲלָא
יִנְיָחָהּ בְּמָקוֹם מְצֻנֶּה.²³

(37) בנפה. (38) תרומות פ"א משנה א. (39) הם הסובין
הגסים. (40) שם.

ו. שֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה⁴¹ - אֵין חוֹסֵמִין⁴² בּוֹ תַנּוּר
וְכִירִים, וְאֵין סִכִּין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל⁴³. וְלֹא יִסּוֹךְ רִגְלוֹ⁴⁴

כהנת שחפפה ראשה בתלתן של תרומה אם חופפת
הישראלית אחריה. ודין עוקצי תאנים של תרומה וגרעיני
אתרוג או זיתים והסובין וכיוצא אם מותר לזרים. אם
מדליקין שמן שריפה בבית כנסיות. גידולי תרומה או גידולי
גידולין. והזורע תרומה מה דינו.

א. הַתְּרוּמָה נִתְּנָה² לְאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה וְלִסְיִכָּה³;
שֶׁהִסְיָכָה הִיא פְּשִׁתִּיָּה⁴, שְׁנֶאֱמַר⁵: וְתָבֵא כִמְיָם בְּקִרְבּוֹ
וְכִשְׁמֶן בְּעֶצְמוֹתָיו, וְהִשְׁתִּיָּה בְּכָלֹל אֲכִילָה⁶. לְאֲכָל
דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְאֲכָל⁷, וְלִשְׁתִּיָּה דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְשִׁתּוֹת,
וְלִסּוֹךְ דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְסוֹךְ. לֹא יִסּוֹךְ יֵין וְחֹמֶץ⁸; אֲבָל
סָף הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן הַטָּהוֹר, וּמִדְּלִיק אֶת הַטָּמֵא⁹.
וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שֶׁמֶן שְׂרָפָה¹⁰ בְּכָל מָקוֹם.⁷

(2) שביעית פ"ח משנה ב (ותוספתא תרומות פרק ט, הוצאת
ליברמן עמ' 851 54). (3) בלבד, אבל להדלקה אסור
בתרומה טהורה (משנה בשביעית שם). (4) משנה בשבת
פז. (5) שם נוסף: "אע"פ שאין ראה לדבר, זכר לדבר".
(6) יומא עז. (7) ראה הערה א. אבל דבר שאין דרכו לאכול
אסור, שאין זו אכילה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה, הלכה
ג. (8) שאין דרכם בסיכה (תוספתא שם). (9) אבל לא
הטהור, כמו שביארנו למעלה. ולהדליק בטמא שמותר,
למדו בשבת כה. מן הפסוק "ואני נתתי לך" - "שלך תהא,
להסיקה תחת תבשילך". (10) תרומות פ"א משנה י,
ושבת כד: ועוד.

ב. תְּמָרִים שֶׁל תְּרוּמָה - מִתֵּר לְחִבְצָן¹¹ וּלְמִבְצָן
כְּעֻגֹל הַדְּבִלָה¹², וְאִסוּר לְעִשּׂוֹת מִהֶם שְׂכָר¹³. וְכֵן
אֵין עוֹשִׂין תְּמָרִים דְּבִשָּׁה¹⁴, וְלֹא תְּפוּחִים יֵין, וְלֹא
פְּרוֹת הַסֶּתִּי¹⁵ חֹמֶץ. וְכֵן שָׂאָר כָּל הַפְּרוֹת אֵין מִשְׁנִין
אוֹתָן מִבְּרִיתָן בְּתְרוּמָה, חוּץ מִזִּיתִים וְעֵנָבִים בְּלִבְד¹⁶.
עֶבֶר וְעִשָּׂה הָאֲכָל מִשְׁקָה - הֵרִי זֶה שׁוֹתֵהוּ¹⁷. וְזָר¹⁸
שֶׁאֲכָל דְּבִשׁ תְּמָרִים וְיֵין תְּפוּחִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן בְּשִׁנְיָה
- אֵינוֹ חַיֵּב לְשִׁלּוֹם¹⁹. וְאִם אֲכָל בְּמִזִּיד - מִכֵּין אוֹתוֹ²⁰.

(11) להדקם ולהקשותם כמו חביצי גבינה. (12) שאינו
משנה אותם מברייתם (ברכות לח.). (13) שאין משנים
פירות תרומה מברייתן (שם). (14) תרומות פ"א משנה ג.
שאסור להחזיר האוכל משקה (פירוש המשנה שם).
(15) פירות החורף. (16) משנה שם. "למאמר השי"ת
(במדבר יח, יב) "כל חלב יצהר, וכל חלב תירוש ודגן",
ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית
כמו שקרא הביכורים ראשית, וחייב אותה בתרומה, ולפיכך
מותר להוציא מהם משקה" (פירוש המשנה שם).
(17) שאסור להפסיד תרומה ולאבדה. (18) שם משנה ב.
(19) לפי שאינם משקה אלא זיעה בעלמא (ברכות שם). והנה
בתרומות שם: "ר' יהושע פוטרי", ופירש רבינו שם "פטור
מן החומש", ומשמע שקרן חייב לשלם, לא יהא אלא גזל,
כמו שכתב הראב"ד. (20) אבל מלקות מן התורה אין כאן,
לפי שאינו משקה אלא זיעה בעלמא, כנ"ל.

ג. אֵין נֹתֵנִין דְּבִלָה²¹ וְגִרְגְּרוֹת לְתוֹךְ הַמּוֹרֵסִים²²,

1 והיא בתוך מנעל וסנדל⁴⁴. אבל סף את רגלו ולובש
2 המנעל או הסנדל, וסוף כל גופו ומתעגל על גבי
3 קטופליא⁴⁵ חדשה; ואף על פי שהן נסוכין - אינו
4 חושש⁴⁶. אבל לא יתן⁴⁷ שמן על גבי טבלא של
5 שיש⁴⁸ להתעגל עליה, מפני שמאבדו⁴⁹.

17 בְּשֶׁמֶן וְנֶכְסֵי לְמִרְחָץ⁶⁴ - מִתֵּר לִזְר לְמִשְׁחוֹ⁶⁵ בְּמִרְחָץ
18 אף על פי שהוא נסוף מִמֶּנּוּ⁶⁶.
(61) תוספתא שם. וכן הוא בבבלי כריתות ז. (62) הוא-הדין
ישראל אחר, נקט בן בתו משום שרגיל ומצוי אצלו (רש"י
שם). (63) שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט): "ומתו בו כי
יחללוהו", וזו כבר נתחללה ובטלה קדושתה (כריתות שם).
(64) יתכן כי במרחץ עצמו אסור לסוך, משום בזיון, כמו
שכתב רבינו לענין פירות שביעית, בפ"ה מהלכות שמיטה
הלכה ו (משנה למלך). (65) כתב הכסף-משנה: "ט"ס
הוא, וצריך להגיה "למשמשו". ואם נפשך לקיים הגירסא,
תפרש למשחו למדרו כלשון ארמי, והוא מה שנוהגים
למשמש איברי האדם במרחץ ליישבם ולתקנם".
(66) והיינו משום שכבר נתחללה התרומה כשסך עצמו, עיין
רדב"ז.

19 ט. כִּהְנֵת שְׁחָפְפָה⁶⁷ רֵאשָׁה בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה - אֵין
20 הַיִּשְׂרָאֵלִית מִתֵּרֶת לַחֹף אַחֲרֶיהָ⁶⁸. אֲבָל מַעֲגֵלֶת שְׁעֶרָה
21 בְּשַׁעֲרָה⁶⁹. וּמִפְּנֵי מָה הִתְרוּ הַכֹּהֲנִים לַחֹף⁷⁰ שְׁעָרָן
22 בְּתִלְתָּן שֶׁל תְּרוּמָה? מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ רְאוּי לְמֵאֲכָל
23 אָדָם⁷¹.

(67) תוספתא תרומות שם (הוצאת ליברמן עמ' 21 061).
(68) מהתלת הנשאר. (69) שהתלתן שבשער הכהנת, כבר
נתחלל ובטלה קדושתו, כנ"ל. (70) הרי התרומה ניתנת רק
לאכילה ולשתיה ולסיכה (למעלה הלכה א). (71) אלא על
ידי הדחק, שאם לא היה מאכל אדם כלל, לא היה חייב
בתרומה (כסף-משנה). והואיל ואינו ראוי לאכילה אלא על
ידי הדחק, הותרו להשתמש בו לצרכים אחרים, כמו חפיפה
ורחיצה הדומות לסיכה. וראה להלן פ"ב הלכה ז, ולמעלה
פ"ב הלכה ח.

24 י. עֲקָצֵי תְּאֵנִים⁷² וּגְרוֹגְרוֹת⁷³, וְהַפְּלִיסִים⁷⁴ וְהַחֲרוּבִין,
25 וּמִעֵי אֲבִטִּיחַ⁷⁵ וּקְלָפֵי אֲבִטִּיחַ⁷⁶, וְאֶתְרוֹג וּמִלֶּפֶפוֹן⁷⁷,
26 אף על פי שאין בהן אֲכָל⁷⁸, וּקְנִיבֶת יִרְקָה⁷⁹
27 שְׁמִשְׁלִיכִין בְּעֵלֵי בֵּיתִים⁸⁰ - הֲרִי אֵלוֹ אֲסוּרִים לְזָרוִים.
28 אֲבָל קְנִיבֶת יִרְקָה שְׁמִשְׁלִיכִין הַגִּנָּנִין⁸¹ - מִתֵּרֶת לְזָרוִים.
29 קְלָפֵי פּוֹלִין⁸² וְשְׁמִשְׁמִין: אִם יֵשׁ בָּהֶן אֲכָל -
30 אֲסוּרִין; אֵין בָּהֶן אֲכָל - מִתֵּרִין.

(72) תרומות פ"א משנה ד. עוקץ הוא העץ הקטן הדבק
בבדי האילן ובעיקר הפרי (פירוש המשנה שם).
(73) תאנים יבשים. (74) מין ממיני התאנים (שם).
(75) הזרע והרוטב שבתוכו (פירוש המשניות לעדיות, פ"ג
משנה ג). ופסק כחכמים ולא כר' דוסא שם. (76) תוספתא
תרומות פ"י (עמ' 061 5), כחכמים ולא כר' דוסא.
(77) תוספתא שם. (78) שכיון שהם מובלעים באוכל,
כלומר, דבוקים בו, הם חשובים כאוכל (רדב"ז בשם
הירושלמי, ועיין 'תוספות יום-טוב'). (79) כחכמים,
במשנה ותוספתא שם. וקניבת ירק היינו הקצוות שחותכים
ומשליכים מן הירק, כשמחתכים אותו לבשל (פירוש
המשנה שם). (80) להלן בפ"א מהלכות מעשר הלכה יא,
מבואר שאין הדברים אמורים אלא בהשליכום בבית, אבל

(41) תוספתא תרומות פ"י (שם עמ' 361 88). (42) כלומר,
אין מחזקים, שדרך למשוך אותם בשמן בעודם חדים כדי
לחזקם (כסף-משנה). שלא ניתן שמן של תרומה אלא
לסיכת גופו של כהן, ולא לסיכת כליו (רדב"ז).
(43) תוספתא שם. שהמנעל והעור מושחים אותם בעודם
חדשים לרככם וליפותם (כסף-משנה). (44) מפני שהשמן
נופל גם על המנעל והסנדל. (45) עור ששוכבים או
יושבים עליו, ומושחים אותו בעורו חדש (כסף-משנה).
(46) תוספתא שם. והיינו משום שכבר נתחללה התרומה,
ונתבטלה קדושתה, כמבואר להלן בהלכה ח. (47) תוספתא
שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (48) על גבי טבלא של עור,
בוודאי אסור. אבל על גבי טבלא של שיש, שאינה בולעת,
ישנה סברה להתיר (וכן סובר ר' שמעון שם), ואף-על-פי-כן
אסור, שאי-אפשר שלא יבוא קצת לידי הפסד (כסף-משנה).
(49) שוודאי נשאר מעט בטבלא, האיל ואי-אפשר לקנח הכל
בגופו (שם).

6 ז. כֹּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, אֶפְלוּ פְּרוֹת⁵⁰ - צְרִיף נְטִילַת
7 יָדִים⁵¹, אף על פי שהיו יָדָיו טְהוֹרוֹת, כְּמוֹ שְׁתִּיבָאָר
8 בְּמִקְוָמוֹ⁵². וְאִינָה נֶאֱכַלֶּת עִם הַזֵּי⁵³ עַל הַשְּׁלִחָן,
9 גִּזְרָה שְׁמָא יֵאָכֵל מִמֶּנָּה. וּתְרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ -
10 נֶאֱכַלֶּת⁵⁴ עִם הַזֵּי עַל הַשְּׁלִחָן, וְאִינָה צְרִיכָה נְטִילַת
11 יָדִים, כְּחִלּוֹן⁵⁵. וְאֵין סָכִין תְּרוּמָה בְּיָדִים מְסֻבּוֹת⁵⁶.
12 נָפַל עַל בִּשְׁרוֹ - מִשְׁפָּשְׁפוֹ בְּיָדִים מְסֻבּוֹת⁵⁷. אֲבָל
13 סָכִין אֶת הַקֶּטָן⁵⁸ בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה⁵⁹,
14 שֶׁהוּלָד כֹּל שִׁבְעָה אֵינוֹ חָשׁוּב עֲרֵל⁶⁰.

(50) שבחולין אינם צריכים נטילת ידים, ואדרבה, "הנוטל
ידיו לפירות - הרי זה מגסי הרוח" (שם, ופ"ו מהלכות
ברכות הלכה ג). (51) חלה פ"א משנה ט, וחגיגה יח:
(52) פ"ח מהלכות אבות הטומאה הלכה ח. (53) כן נראה
מן המשנה בחלה פ"ד משנה ה (הובא בסמוך), שתרומת
חור"ל נאכלת עם הזר, מכאן שתרומת א"י אסורה (רדב"ז).
(54) משנה שם. (55) לפירות (כסף-משנה) [שהרי היא
טמאה, ראה להלן פ"ב הלכה א]. (56) כלומר, בלי נטילת
ידים, שהידים האלו פוסלות את התרומה. תוספתא תרומות
פרק י. (57) כלומר, משפשפו וסך, שכבר נתחללה בשעה
שנפל על בשרו ובטלה קדושתה. (58) בעיא היא ביבמות
עא. ולא נפשטה, אבל פשוטה היא בירושלמי שם פ"א
הלכה א (הגרע"א). (59) ללידתו עד שלא נימול אף-על-פי
שהוא ערל, וערל אסור בתרומה. (60) לענין איסור אכילת
תרומה וקדשים, ירושלמי שם.

15 ח. סָף הוּא הַפֶּה⁶¹ עֲצָמוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה וּמִבֵּיא
16 בֶּן בְּתוֹ יִשְׂרָאֵל⁶² וּמַעֲגִילוֹ עַל גְּבִיּוֹ⁶³. וְאִם סָף עֲצָמוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חולין (ר"ש שירליאו שם). (104) הסינון השלישי.
(105) שהשמרים מחזקים את היין (שם).

יד. מגרפה ¹⁰⁶ שפנה ממנה חטי תרומה - אין מחיבין
אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת ואחר כך יתן
לתוכה חלין, אלא מכבד בדרכו ¹⁰⁷ ונותן לתוכה
חלין ¹⁰⁸. וכן חבית ¹⁰⁹ של שמן תרומה שגשפכה -
אין מחיבין אותו להיות יושב ומטפח ¹¹⁰, אלא נוהג
בה כדרך שנוהג בחלין ¹¹¹.

(106) אוצר שאוגרים בו תבואה, תרומות פי"א משנה ו.
(107) "ר"ל שיכבד כדרך שבני אדם מכבדין האוצרות,
כשמפנים אותם מן הדברים שהצניעו בהם" (פירוש המשנה
שם). (108) ואינו בכלל "מבטל איסור לכתחלה", שאסור
(פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) - הואיל ואינו
מכוין לבטל ('תוספות יום-טוב' בשם רבינו אליהו
מלונדריש. ועיין בפסקיו לסדר זרעים סימן י'). (109) משנה
שם. (110) "נגזר מן טפח, עניינו שלא נחייב אותו לדקדק
בלקטת השמן מן הקרקע עד שלא יניח שום לחלוחית"
(פירוש המשנה שם). (111) ילקט כמו שהיה מלקט אילו
נשברה שם חבית של שמן חולין (שם).

טו. המערה פד של שמן ¹¹² תרומה - הרי זה מערה
עד שיפסק העמוד ויתחיל השמן לנטף מעט מעט,
וכיון שגטפו שלש טפים זו אחר זו - די ¹¹³, ומת
לתן בפד שמן חלין. הרי שלא נתן ¹¹⁴, אלא הניח
הפד ¹¹⁵ עד שנתמצית ¹¹⁶ - אותה התמצית תרומה ¹¹⁷.

(112) לכד שני. שם משנה ח. (113) "ואין מחיבין אותו
לקנח הכד עד שלא ישאר שם לחלוחית" (פירוש המשנה
שם). (114) בו חולין אחר שעירה אותו (שם).
(115) "הטהו על צדו" (שם). (116) "ונתכנס בו שום
שארית" (שם). (117) "ואין אומרים כיון שיצא ממנו כל
מה שיש בו, טיפה אחר טיפה שלש טיפין, כל מה שנמצא
ממנו אחר-כך חולין לפי שהסיח דעתו ממנו" (שם).
שכשקרא שם תרומה על אותה מדה, גמר בדעתו שתהיה
כולה תרומה עם המיצוי (תוספות בבא בתרא פז: ד"ה
והנתן). ומה שהתירו לתת עליו חולין, היינו משום שאינו
מכוין לבטל האיסור ('תוספות יום-טוב' בשם רבנו אליהו
מלונדריש).

טז. ממלא הפה ¹¹⁸ גר שמן שרפה ¹¹⁹ ונותנו
לישראל לעלות בו לעליה ולהכנס לחדר לעשות
צרכי הפה, אבל לא צרכי ישראל. ואם היה שתף ¹²⁰
עמו - מת ¹²¹.

(118) תוספתא תרומות פ"י. (119) שמן תרומה טמאה
שמותר בהדלקה. (120) שם. (121) כיון שיש גם לכהן
הנאה מזה (רדב"ז).

יז. ישראל שהיה אורח ¹²² אצל פה והדליק לו שמן
שרפה, ועמד הפה והלך לו - אינו חייב לכבותו עד
שיכבה מאליו. וטובל ישראל פתילה ¹²³ בגר הפה
ומדליק לילה ¹²⁴.

אם השליכום לאשפה - מותרים לזרים. (81) שאינם
מקנבים אלא העלים המעופשים ביותר, ונראה שכן גרס
רבינו בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד (כסף-משנה).
(82) תוספתא תחלת פ"י.

יא. גרעיני אתרוג - מתרים ⁸³. גרעיני זיתים
ותמרים ⁸⁴ וחרובין, אף על פי שלא פנסן הפה ⁸⁵ -
הרי אלו אסורין לזרים ⁸⁶. ושאר הגרעינין: בזמן
שפנסן ⁸⁷ ויש בהן לחלוחית ⁸⁸ למצין אותן - אסורין
לזר; ואם השליכן - מתרות ⁸⁹.

(83) שם. כי הם מרים ואינם ראויים לאכילה (רדב"ז).
(84) תוספתא שם. (85) שאינו מכנס אותן, ואין דעתו
עליהם. (86) כשיש עליהם קצת אוכל. (87) ודעתו
עליהן, תרומות פי"א משנה ה. (88) ירושלמי שם.
(89) שכיון שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי הדחק, אין עליו
דין תרומה מן התורה אלא מדרבנן, שמא יחלף באוכל,
וכיון שהשליכן, לא יבוא להחליף ולא גזרו עליו (משנה
ראשונה).

יב. הסבין של חטים ⁹⁰ חדשות - אסור, מפני שהוא
ראוי למאכל אדם ⁹¹; ושל ישנות - מת. ועד מתי
נקראו חדשות? כל זמן שבני אדם רגילין לחבט בין
הגרנות ⁹².

(90) תרומות שם. (91) לפי שהן לחות ואינן נטחנות היטב,
ונשאר הרבה קמח מעורב בסובין (רע"ב). (92) כתנא -
קמא, בירושלמי שם ובתוספתא שם.

יג. הנצולות ⁹³ והרקבניות ⁹⁴ של תרומה - אסורות ⁹⁵;
ואם העלו אבק - מתרות ⁹⁶. שמרים של תרומה ⁹⁷
שנתן עליהם מים ⁹⁸ - הראשון ⁹⁹ והשני אסור
לזרים ¹⁰⁰, והשלישי מת ¹⁰¹. ואם לא נתן ¹⁰² עליהם
מים, אלא מסנן היין מעל השמרים בלבד ¹⁰³ - אף
השלישי ¹⁰⁴ אסור לזרים ¹⁰⁵.

(93) תוספתא שם (עמ' 160 9) כנוסחת כ"י ווין. ופירוש
נצולות, כמו שאמרו בבראשית רבה (פס"ז) על ויצל אלהים
- מן הנצולות, ופירוש הערוך שהם החוסכים, כלומר,
גרועים ודקים (כסף-משנה). [נראה בפ"ב דאהלות משנה א:
"וכזית נצל". ופירש רבינו, "שהוא הבשר שנימוח ונעשה
ליחה סרוחה כאשר התחיל הבשר להתעפש"].
(94) רקובים קצת. (95) עדיין שם תרומה עליהן.
(96) שכבר נתקלקלו, ובטל שם תרומה מהן. (97) תוספתא
שם (עמ' 163 42), וברייתא בבבלי בבא בתרא צז.
(98) ושנה ושילש. (99) מים ראשונים שהכניסן והוציאן
משם (רשב"ם שם). (100) המדובר כשמצא כדי מדתו ולא
יותר, ואף-על-פי שבשמרים של טבל לא חייבו אלא אם נתן
שלשה ומצא ארבעה (שם, ופ"ב מהלכות מעשר הלכה ז) -
בשמרים של תרומה החמירו יותר, ועיין רשב"ם שם שכתב,
שחומרא דרבנן היא, ועיין שם בתוספות ד"ה שמרים.
(101) אף אם יש בו טעם יין (רשב"ם שם). (102) ירושלמי
פ"א הלכה ד. (103) על ידי שהוא נותן עליהם יין של

- (122) תוספתא שם. (123) שם. (124) דעת רבינו, שהנאה של כילוי בתרומה לזר אינה אסורה אלא מדרבנן, ולצורך כזה שלא ילך באפילה לא גזרו, עיין משנה-למלך.
- 1 יח. בָּקְרוּ שֶׁל כֹּהֵן¹²⁵ שֶׁהָיָה עֹמֵד אֶצֶל בָּקָרוֹ שֶׁל
2 יִשְׂרָאֵל, וְכִלְיוֹ שֶׁל כֹּהֵן שֶׁהָיָה נֹאֲרָג אֶצֶל כִּלְיוֹ שֶׁל
3 יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה מְדֻלֵּק עֲלֵיהֶן שָׁמֹן שְׂרָפָה¹²⁶ שֶׁלֹּא
4 בְּרִשּׁוֹת הַכֹּהֵן. וְכֵן מְדֻלֵּקִין שָׁמֹן שְׂרָפָה בְּכֹתִי
5 כְּנִסְיוֹת וּבְכֹתִי מְדֻרְשׁוֹת וּבְכַבּוּאוֹת הָאֲפִלִּים¹²⁷ שֶׁלֹּא
6 בְּרִשּׁוֹת כֹּהֵן¹²⁸. וְכִי שָׁאִין לוֹ חֵלִין לְהִדְלִיק גַּר
7 חֲנֻכָּה¹²⁹ - מְדֻלֵּק שָׁמֹן שְׂרָפָה שֶׁלֹּא בְּרִשּׁוֹת הַכֹּהֵן.
8 מְדֻלֵּקִין שָׁמֹן שְׂרָפָה עַל גְּבִי הַחֲלִין¹³⁰ בְּרִשּׁוֹת
9 כֹּהֵן¹³¹.
- (125) תוספתא שם. (126) שגם הכהן נהנה מאורו, ונר לאחד נר למאה. (127) שכל אלו מצוה, ובמקום מצוה לא גזרו, כנ"ל. (128) כיון שהיא מצוה דרבים. ירושלמי תרומות פ"א הלכה ה. (129) שם. מפני שמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועיין מראה הפנים שם. [ונראה שאף בערב שבת מותר להדליקו, שלא אמרו אין מדליקין בשמן שריפה, אלא ביום-טוב שחל להיות בערב שבת, כמפורש בשבת כג: ודברי הרדב"ז צ"ע]. (130) לצורך חולים ישראל. (131) במאמרו ומצוותו שירשה לנו זה (פירוש המשנה שם). שכיון שאינה אלא מצוה דיחיד, אסורה בלי רשות מהכהן.
- 10 יט. בַּת יִשְׂרָאֵל¹³² שֶׁנִּשְׁאָת לְכֹהֵן וְהָיָה לְמוֹדָה¹³³
11 אֶצֶל אֲבִיהָ - מְדֻלֵּק בְּרִשּׁוֹתָהּ¹³⁴. מִתָּר לְכֹהֵן לְהִדְלִיק
12 שָׁמֹן שְׂרָפָה אֲפִלּוּ בְּבֵית הָאָבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה¹³⁵
13 שֵׁשׁ שָׁם עֶרְבּוּב¹³⁶, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִסְתַּפְקוּ
14 מִמֶּנָּה¹³⁷; בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה - שְׁמַפְגִּי נְקִיזוֹן קְלִיָּהֶם¹³⁸
15 אִין נוֹגְעִין בּוֹ, וּבְבֵית הָאָבֶל - מִפְּגִי שָׁאִין לָהֶם פְּנָאי
16 מִפְּגִי הָאָבֶל¹³⁹.
- (132) תרומות פ"א משנה י. (133) רגילה. (134) (ב"ברשות כהן" שלמעלה, נחלקו רבותינו: לדעת הר"ש, היינו כשהכהן נמצא שם. ולדעת רבינו, היינו במאמרו ובמצוותו (ראה למעלה). ואין צורך שהכהן יהיה שם, שבמקום מצוה התיירו חכמים איסור דרבנן של הנאת כילוי לזרים מתרומה (ראה למעלה), אבל "ברשותה" כאן, שאין כאן מצוה, צריך לומר גם לדעת רבינו, שכל ההיתר אינו אלא כשהיא בבית). (135) כר' שמעון, במשנה שם. (136) של הרבה אנשים, והיה מקום לחשוש שמא יקחו ממנה לאכילה, אף-על-פי שבלי ערבוּב לא חששו לכך, שהרי נותנו בכלי מאוס (להלן פ"ב הלכה יב). (137) כלומר, יאכלו ממנו. (138) הכלים שהם אוכלים ושותים בהם בבית המשתה (פירוש המשנה שם). (139) ואין מתעסקים בשום דבר.
- 17 כ. הַזֹּרֵעַ אֶת הַתְּרוּמָה¹⁴⁰: בְּשׁוּגָג¹⁴¹ - יְהַפֵּךְ¹⁴²,
18 בְּמִזִּיד - יִקְיָם¹⁴³. הַבִּיָּאָה שְׁלִישׁ¹⁴⁴, בֵּין בְּמִזִּיד בֵּין
19 בְּשׁוּגָג - יִקְיָם. וְאִם הָיָה פֶּשֶׁתָּן¹⁴⁵, אֲפִלּוּ הַבִּיָּאָה
20 שְׁלִישׁ¹⁴⁶ וְאֲפִלּוּ בְּמִזִּיד - יְהַפֵּךְ¹⁴⁷; קָנָס קָנָסוּ בּוֹ¹⁴⁸,
21 שֶׁלֹּא יִזְרַע וְיִתְכַּנֵּן לְהַנּוֹת בְּעֶצְיוֹ¹⁴⁹.
- (140) תרומות פ"ט משנה א. (141) וכשנודע לו מתחרט על זה, שהרי כל הגידולין יהיו תרומה (בהלכה הסמוכה) הנמכרת בזול. (142) מותר לו להפך הארץ, אף-על-פי שיפסד הזרע אשר זרע (פיה"מ שם). שכיון שהוא שוגג לא קנסוהו חכמים לקיים. [ואין כאן איסור של מפסיד תרומה, שכיון שזרעה, שוב אינה ראויה לאכילה]. (143) "עניינו שהוא חייב להניחה, כדי שיצמחו ויהיה הדבר הצומח תרומה, בלי ספק" (שם). שכיון שעבר זרע התרומה, קנסוהו חכמים שלא יהא רשאי להפוך, ותצמח שדהו גידולי תרומה, האסורים לזרים, ודמיהם פחותים מדמי חולין. (144) שכבר היא ראויה לאכילה (ראה להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג-ה) ואינו רשאי להפוך, שהרי הם גידולי תרומה שהם כתרומה (ראה בהלכה הסמוכה), ואסור לאבדם, ועיין ר"ש. (145) שאסר לזרעו מפני שמאבד תרומה, אבל גידוליה חולין (להלן הלכה כב), וראה להלן. (146) כן נראה במשנה שם: "הזורע תרומה שוגג וכו' אם הביאה שליש וכו' ובפשתן מזיד יהפך", הרי שבפשתן מדובר אפילו אם הביאה שליש, שאפילו הביאה שליש אינה תרומה, שהרי גידוליה חולין (להלן הלכה כב). (147) כן מפרש רבינו את המשנה שם "ובפשתן מזיד יהפך", היינו: אפילו מזיד. פירוש: לא מיבעי שוגג שאין לקונסו, כנ"ל, שוודאי יהפך, כלומר, רשאי להפך ולזרוע דבר אחר, אלא אפילו במזיד - יהפך, כלומר, חייב להפך. אלא שהשינוי הזה בין שוגג למזיד - דחוק, ועיין תוספתא כפשוטה. (148) ירושלמי שם. (149) [כלומר: לא קנסוהו חכמים, כבכל זורע תרומה, לקיים, ולשם כך לאסור גידוליה (וראה להלן הלכה כב), שהרי כל עיקרה של פשתן אינה לאכילת הזרע אלא לעצים (ראה בבא בתרא צג.), אלא אדרבה, קנסוהו להפך, ואם כן אין צורך לאסור הגידולין, ולפיכך הם מותרים לזרים, ראה להלן שם. ועיין באור-שמח].
- 22 כא. גְּדוּלֵי תְּרוּמָה - הָרִי הֵן כְּחֻלִּין¹⁵⁰ לְכָל דָּבָר,
23 אֶלֶּא שְׂאִסוּרִים לְזָרִים. גְּזֵרִי חֲכָמִים עֲלֵיהֶן¹⁵¹ שֶׁהָיָה
24 אֲסוּרִין לְזָרִים כְּתְּרוּמָה, מִשּׁוּם תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁵²
25 שֶׁבִּיד הַכֹּהֵן, שֶׁלֹּא יִשְׁהָה אֶצֶלּוֹ כְּדִי שִׁיזְרַעְנָה וְיִתְצָא
26 לְחֻלִּין, וְנִמְצָא בָּא בָּהּ לִידֵי תַקְלָה. לְפִיכָךְ¹⁵³ מִתָּר¹⁵⁴
27 לְאָכֹל הַגְּדוּלִין בְּיָדֵם טְמֵאוֹת¹⁵⁵, וּמִתָּר לְטָבּוֹל
28 יוֹם¹⁵⁶, כְּחֻלִּין.
- (150) ירושלמי תרומות פ"ו הלכה א. והיינו לחייבם בלקט שכחה ופאה ותרומה ומעשרות (להלן הלכה כז), ומה שאמרו בפ"א תרומות משנה ד "גידולי תרומה תרומה", היינו לאסור לזרים (ר"ש שם). (151) ב"י"ח דבר שגזרו (פירוש המשנה שם). והוא בשבת יז: (152) שם. (153) הואיל והן חולין. (154) תוספתא תרומות פרק ח. (155) כלומר, בלי נטילת ידים, והמדובר בפירות. וראה למעלה הלכה ז, שפירות של תרומה צריכים נטילת ידים. (156) שבתרומה הוא אסור (למעלה פ"ז הלכה ב).
- 29 כב. גְּדוּלֵי גְּדוּלִין¹⁵⁷ - חֻלִּין לְכָל דָּבָר¹⁵⁸. וְאֲפִלּוּ דָּבָר
30 שָׁאִין זִרְעוֹ פָּלָה, אִם רַבּוֹ הַגְּדוּלִין עַל הָעֵקֶר¹⁵⁹
31 בְּגְדוּלֵי הַגְּדוּלִין - הָרִי הַגְּדוּלִין הַשְּׂנִיִּים מְצֻלִין אֶת

173) בדפוס רומי: "שחלים". אבל בכסף-משנה וברדב"ז, כבדפוסים שלנו. (174) ירושלמי שם הלכה ג, עיין בפני-משה. (175) ראה למעלה הלכה כג.

18 כו. שבלת¹⁷⁶ שְׁהִיתָה¹⁷⁷ בְּתוֹךְ הַכָּרִי, וּמִרְחַ הַכָּרִי¹⁷⁸ כָּלוּ - הָרִי אוֹתָהּ הַשְּׂבֻלָּת טָבֵל, הוֹאִיל וּנְמַרְחָה בְּתוֹךְ הַכָּרִי. שְׁתֵּלָה וְאַחֵר כֶּף קָרָא עָלֶיהָ שֵׁם וַעֲשָׂאָה תְּרוּמָה¹⁷⁹ - הָרִי זֶה סִפְקָא¹⁸⁰ תְּרוּמָה, הוֹאִיל וְזָרְעָה, שָׂמָא פֶּרַח הַטָּבֵל מִמֶּנָּה¹⁸¹ וְנַעֲשִׂית פְּפֻרוֹת שְׁעֵדִין לֹא נִגְמְרוּ¹⁸². אָבֵל אִם עֲשָׂאָה תְּרוּמָה קִדְּם שְׁיִזְרַעְנָה - הָרִי זֶה תְּרוּמָה. לְפִיכָף, אִם תִּלְשׁ מִמֶּנָּה וְאָכַל בְּמִזִּיד - חֵבֵב מִיתָה¹⁸³, בְּשׁוּגָג - מִשְׁלֵם אֶת הַחֲמִשׁ. וְאִם גָּחַן¹⁸⁴ וְאָכַל בְּפִיו מִן הָאֶרֶץ - בְּטֵלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אָדָם, שְׁאִין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם בְּכָף¹⁸⁵; לְפִיכָף פֶּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַחֲמִשׁ אִם הִיָּה שׁוּגָג.

176) תלושה מן הקרקע. (177) מנחות ע. (178) שהשווה אותה ברכת, שווה קביעותה למעשר (רש"י שם). (179) על פירות אחרים. (180) בעיא היא במנחות שם. (181) ולא להתירה באכילה, שהרי גידולי טבל - טבל (תרומות פ"ט משנה ו, וראה להלן פ"ו מהלכות מעשר הלכה ו), אלא לענין זה שאין הפרשתו הפרשה (ראה בשיטה-מקובצת שם). (182) כלומר, לא נגמרה מלאכתו, ונשתלו, שוודאי אין הפרשתו הפרשה. [ניתכן עוד כי הכוונה ללא נגמר בישולם, כלומר, לא הגיעו לעונת המעשרות (המבוארת להלן פ"ב מהלכות מעשר הלכה ה), שאז אינם חייבים במעשרות כלל (שם הלכה ג). ומה שאמר (תרומות פרק ט משנה ו): גידולי טבל - טבל, אין זה אלא לאחר שתלושם מן המחומר, אבל כל זמן שהם מחוברים, אפשר שהם כאילו לא הגיעו לעונת המעשרות. וראה להלן פ"ה מהלכות מעשר הלכה ב]. ובמנחות שם, סייעו גם הצד השני של הספק: שמא כיון שמרחה בתלוש וחלה עליה חובת הפרשה - לא נפקה חובתה ממנה גם כשנשתלה, וכעין זה בפאה פ"א משנה ו. (183) מנחות שם. (184) התכופה, שם. (185) ובטלה דעתו אצל כל אדם (רש"י שם).

29 כז. שְׂדֵה שֶׁל גִּדּוּלֵי תְּרוּמָה¹⁸⁶ - חֵיבֵת בְּלֻקָּט¹⁸⁷ שֶׁכָּחָה וּפָאָה וּבִתְרוּמָה¹⁸⁸ וּמַעֲשֻׁרוֹת¹⁸⁹ וּבְמַעֲשֵׁר עֲנִי. וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל וְעֲנִי כֹהֲנִים כֹּהֲנִים נוֹטְלִים מִמֶּנָּה מִתְּנֹת אֵלוּ; עֲנִי כֹהֲנִים אוֹקְלִין אֶת שְׁלֵהֶם, וְעֲנִי יִשְׂרָאֵל מוֹכְרִין אֶת שְׁלֵהֶם לְכֹהֲנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה, וְהַדָּמִים שֶׁל עֲנִיִּים. וְכֵן בֶּן לֹוי מוֹכֵר הַמַּעֲשֵׁר שְׁלוֹ¹⁹⁰ לְכֹהֲנִים.

186) תרומות פ"ט משניות ב-ג. (187) שמן התורה הגידולין חולין, אלא שגזירת חכמים היא לאסור אותם לזרים, כמו שמבואר למעלה הלכה כא. (ואילו היתה תרומה מן התורה, היתה פטורה מכל אלו לפי שהיא קודש, ומטעם זה היא פטורה מן החלה (חלה פ"א משנה ד. וראה בכסף-משנה פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד, בשם הספרי). וראה במשנה ראשונה (בתרומות שם). (188) במשנה ג

1 הַעֲקָר¹⁶⁰, אֵף עַל פִּי שְׁאִין זָרְעוּ כָּלָה, וְיִהְיֶה הַפֶּל מִתֵּר לְזָרִים. וְכֵן תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ¹⁶¹ וְהַמְדַּמֵּע¹⁶² וְתוֹסַפַּת תְּרוּמָה¹⁶³ וְזָרְעוּגִי גִנָּה שְׁאִינִם נֹאכְלִים¹⁶⁴, כְּגוֹן זָרַע לְפֶת וְצִנּוֹן, אֵף עַל פִּי שְׁאוֹתוֹ לְפֶת וְצִנּוֹן תְּרוּמָה - גִּדּוּלֵיהֶן מִתְּרִין, וְהָרִי הֵן חֲלִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן הַזֹּרַע פְּשֻׁתָּן¹⁶⁵ שֶׁל תְּרוּמָה - הַגִּדּוּלִין מִתְּרִין לְזָרִים.

(157) תרומות פ"ט משנה ד. היינו אם זרע גידולי תרומה. (158) ואפילו לאכילה לזרים (כסף-משנה). (159) על הזרע. (160) נדרים נט: (161) משנה בתרומות שם. היינו שגם הגידולים עצמם מותרים לזרים, שלא גזרו בה, מפני שאינה מצויה, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו חכמים (ירושלמי). (162) משנה שם, והיא תרומה שנתערבה בפחות ממאה חולין. ומפני שרובו חולין, גידוליו חולין (ירושלמי). (163) תוספתא תרומות תחילת פרק ח. והיינו כשתרם ועלה בידו אחד מששים ואחד, שהרי זה תרומה ויחזור ויתרם (למעלה פ"ג הלכה ו). (164) במעשרות פ"ה משנה ח: "זרעוני גינה שאינם נאכלים וכו' שאף-על-פי שאביהם תרומה, הרי אלו יאכלו". ופירשה רבינו שם בגידולי תרומה, וזו לשונו: "שאין אומרים גידולי תרומה, אלא כשהזרע הזרוע ראוי לאכילה, אבל אלו שאינם ראויים לאכילה, מותר לאכול גידוליהן, אף-על-פי שעיקר זרעם הוא תרומה". (165) שאף הוא מזרעוני גינה, ולרוב אינו נאכל, כמבואר בבבא בתרא צג. וראה בפ"א מהלכות כלאים הלכות ח-ט. ועיין בהשגת הראב"ד ובכסף-משנה.

8 כג. הַזֹּרַע תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁶⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהַגִּדּוּלִים טְהוּרִין¹⁶⁷ - הָרִי הֵן אֲסוּרִין בְּאֲכִילָה¹⁶⁸. הוֹאִיל וְהַתְּרוּמָה שְׁנִזְרַעָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה הִיָּתָה, כֶּכֶר נִדְחָה¹⁶⁹.

(166) תרומות פ"ט משנה ז. (167) בספרא פ' שמיני (פרק יא הלכה ב): "מנין לזרעים טמאים שזרען טהור, תלמוד-לומר אשר יזרע טהור". (168) אף לכהנים. (169) כן הוא בירושלמי שם. והוא כמו שאמרו בפסחים לד. משום היסח הדעת והוא פסול הגוף, ולא משום טומאה. אבל בפירושו למשנה תרומות שם כתב רבינו, שאסורים באכילה משום אין זריעה להקדש, וכמסקנת הגמרא בפסחים שם.

12 כד. חֶתֶךְ אֶת הָעֵלִין¹⁷⁰ שְׁעֻמָּחוּ, וְיֵצְאוּ עָלִין שְׁנִיין וְחֶתְכֶן - הָרִי אֲכָל שְׁיֵצָא אַחֵר כֶּף¹⁷¹ מִתֵּר בְּאֲכִילָה¹⁷².

(170) תרומות שם. (171) כרבי יהודה במשנה שם: "עד שיגום וישנה". וכן נראה בירושלמי שם (כסף-משנה). (172) לכהן, שאין בו עוד משום טומאה, אבל לישראל אסור משום גידולי תרומה (ראב"ד), שאין זה כגידולי גידולין שמותרים באכילה לישראל (משנה ראשונה שם).

15 כה. שְׁתִּילִי¹⁷³ חֲלִין¹⁷⁴ שְׁנִטְמָאוּ וְזָרְעוּ וַעֲשָׂאוּ תְּרוּמָה - הָרִי אֵלֵי מִתְּרִין; שְׁהָרִי טְהוֹר בְּזִרְעָה¹⁷⁵, וְלֹא נִטְמָאוּ כִּשְׁהֵן תְּרוּמָה פְּדִי שְׁהִיָּה אֲסוּרִין.

משמרת תרומותי" - עשה לה שימור שלא טיטמא (בכורות לד.). (5) שם כז, א. (6) שבת טו, א. ונמצא מוסיפין לה טומאה מן התורה. (7) בכורות, שם.

- ב. תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמָאת בְּסֶפֶק⁸ - לֹא אוֹכְלִים⁹ וְלֹא שׁוֹרְפִין¹⁰, אֲלֵא תִהְיֶה מִנְחַת עֵד שֶׁשֶׁטְמָא טְמָאָה וְדֹאֵית וְתִשְׁרֹף¹¹. וְיֵשׁ שָׁם¹² סְפָקוֹת שֶׁשׁוֹרְפִין עָלֶיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֵנֶן טְמָאָה וְתִשְׁרֹף¹³.

(8) כגון שתי חביות של תרומה ברשות היחיד, ונגע שרץ באחת מהן, ולא ידוע באיזה מהן (ר"ש ור"ב בתרומות פ"ח מ"ח, ועיי"ש בתוי"ט). (9) שמא היא טמאה. (10) שמא אינה טמאה. (11) כרבן גמליאל בתרומות שם, וראה בהלכה הסמוכה. (12) על המלה "שם" הנזכרת כמה פעמים בדברי רבינו, ראה בפ"א מהל' יסודי התורה ה"א, ומהר"י אבובב כתב, שנראה לו שצריך להיות "ששה" (הג"ה בגלילין הרמב"ם). וכן הוא בשבת טו, ב - מהמשנה בטהרות פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו פ"ד מ"ה "על ששה ספקות שורפין את התרומה". וכן הוא בדברי רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ג. (13) בהלכות אבות הטומאות, שם.

- ג. חֲבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד לָהּ סֶפֶק טְמָאָה - הֲרִי זֶה לֹא יִתְדַשׁ בָּהּ דְּבָרָא¹⁴: לֹא יִזְוָנָה מִמְקוֹמָהּ¹⁵ וְלֹא יִגְלָנָה¹⁶, אֲלֵא יִנְחָנָה¹⁷ עַד שֶׁתִּשְׁטָמָא וְדֹאֵי וְתִשְׁרֹף; וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא תֵּאָכֵל¹⁸.

(14) כרבן גמליאל בתרומות, שם. (15) להצניעה, ודלא כרבי אליעזר, שם. שכיון שאינה ראויה לאכילה, אינו מצווה לשמרה (רדב"ז). (16) דלא כרבי יהושע, שם. שעל-ידי גילוי תיפסל לגמרי, מפני סכנת נפשות (להלן ה"ג). (17) מותר להניחה. (18) ואילו רבי יהושע שם חושש שמא תאכל, ולכך אמר "שאם היתה מכוסה יגלנה".

- ד. חֲבִית¹⁹ שֶׁנִּשְׁפְּרָה בִּגְתָּהּ הַעֲלִינָהּ²⁰, וְהִתְחַתְּוָנָה טְמָאָה²¹: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רִבְעִיעִית בְּטָהֳרָה²² - נִצִּילָהּ²³; וְאִם לֹא²⁴ - נִצִּיל בִּידֵיו²⁵ בְּלֹא נִטִּילַת יָדִים וְאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִטְמָאָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעֵנֶן טְהוֹרוֹת²⁶.

(19) של תרומה טהורה (שם מ"ט, ופירוש המשניות' שם). (20) מקום שעוצרים בו היין (ר"ש, שם). (21) בבור שלפני הגת יש חולין טמאים, ואם תפול התרומה לתוכה יהיה מדומע טמא, שאינו ראוי אף לכהן (שם). (22) שיהיו הידים והכלים טהורים (פירוש המשנה, שם). (23) ואף-על-פי שבתוך כך, שיחזור אחר כלים טהורים, תרד התרומה למטה ותפסיד החולין שבגת התחתונה - אסור לו להציל בידים שאינן נטולות, כיון שיכול להציל רביעית יין בטהרה. (24) שאינו יכול להציל אלא פחות מרביעית (שם). (25) כרבי יהושע, בברייתא פסחים כ, ב. ותרומות פ"ח מ"א. (26) פ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ח.

- ה. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁷? בְּחִבִּית שֶׁל זֵיץ, וְהוּא שִׁיחָיָה בִּגְתָּהּ הִתְחַתְּוָנָה פְּחוֹת מִמָּאָה, שֶׁהָרִי יִדְמַע

שם: "וחייבת במעשרות ובמעשר עני" והוא-הדין לתרומה גדולה (ר"ש ורע"ב). (189) מעשר ראשון ומעשר שני. וראה להלן. (190) מעשר ראשון, אבל מעשר שני אסור למכור (פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז), אלא נותנו במתנה לכהן (רדב"ז ו'תוספות יום-טוב' שם, בשם רבינו אליהו מלונדריש).

- 1 כח. הַחוֹבֵט¹⁹¹ גְּדוּלִין אֵלּוּ - מִשְׁפָּח¹⁹². וְהַדָּשׁ בְּבִהְמָה כִּיצַד יַעֲשֶׂה? תּוֹלָה כְּפִיפּוֹת¹⁹³ בְּצוּאָרִי בְּהִמָּה וְנוֹתֵן לְתוֹכָן מֵאוֹתוֹ הַמִּין¹⁹⁴. נִמְצָא לֹא זוּמִם¹⁹⁵ אֶת הַבְּהִמָּה וְלֹא מֵאֲכִיל אֶת הַתְּרוּמָה¹⁹⁶.

(191) מכה במקלות לשם דישה. (192) תרומות שם. שעל-ידי-זה הוא מונע עצמו מלהכנס לאיסור של חסימת פרה בשעת דישה, ראה להלן. (193) קופות. (194) אם הוא דש חיטים - חיטים, אם הוא דש שעורים - שעורים, כדי שתאכל מהם בעת הדישה וידוש (פירוש המשנה שם). (195) לשון המשנה שם. וזומם הוא מלשון "זממו אל תפק" (תהלים קמ, ט). ועניינו שלא ישים המתג בפיה בעת האכילה, לפי שאסור לו לקשור פי הבהמה בשעת הדישה, שהכתוב אומר: לא תחסום שור בדישו (דברים כה, ד - פירוש המשנה שם). (196) שאסור לו להכניסה בזרע התרומה, לפי שהיא אוכלת ממנו, אלא אם היתה בהמת כהן (שם). היינו כרשנים, שאינם מיוחדים לאדם, אבל דבר המיוחד לאדם אין מאכילים לבהמה (משנה ראשונה שם). וראה למעלה פ"ט הלכה ז.

פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

(1) יבאר שאסור לטמא תרומה. תרומה שנטמאת בספק וחבית שנשברה בגת העלינה והתחתונה טמאה. ודין כרשינין ותלתן של תרומה אם מותר לעשות מעשהיהן בטומאה. ודין אם עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטהרה. וישראל שעושה פירותיו בטומאה. זיתים וענבים שנטמאו או פת או שמן של תרומה. תרומה שנתגלתה. ואם יטול הכהן תרומה ומתנות עד שיפרישום הבעלים. כהן שנתנו לו תרומה ומצא שם דברים אחרים. אם יסייע הכהן לישראל בבית הגרנות. ועשרה שאין חולקים להם תרומה בגרנות.

- 5 א. אֲסוּר לְטַמֵּא אֶת הַתְּרוּמָה² שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בְּשֹׂאֵר הַקִּדְשִׁים³, וְלֹא יִבְיָאָנָה לְיָדֵי טְמָאָה⁴, וְלֹא יִפְסִידָנָה; אֲלֵא אוֹכֵל הַטְּהוֹרָה וּמְדִלִיק הַטְּמָאָה. וּמִתֵּר לְטַמֵּא תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ⁵ בְּטִמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינָה טְמָאָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ הָעַמִּים, שֶׁהִיא מְדִבְרֵיהֶם⁶, מִפְּנֵי שֶׁעָקַר חַיִּיבָהּ מְדִבְרֵיהֶם. לְפִיקָה⁷, נִדָּה קוּצָה לָהּ חִלָּה בְּחוּצָה לְאֶרֶץ; שֶׁאֵינָה מְזַהֶרֶת אֲלֵא לְאֹכְלָהּ, לֹא לְגַע בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

(2) תרומות פ"ח מ"א. ועוד בכמה מקומות. (3) [לפי שבקדשים נאמר (ויקרא יב, ד): "בכל קודש לא תגע" (ראה בזבחים לג: שהכוונה לקדשים), ומכאן שטמא אסור ליגע בקדשים, ותרומה נלמדה מקדשים, עי' יבמות עה, א. ו'תוספות' שם ד"ה נגיעה]. (4) כלומר, לא יגרוע לה טומאה, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה נתתי לכם את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

45) שכותש אותם להסיר קליפתן, מלשון (דברים ט, כא) "ואכות אותו", ותרגומו "שפית" (ר"ש שם). (46) כיון שאין צריכין שימור בטהרה. (47) חלה פ"ד מ"ט, כדעת רבי עקיבא (וראה ב'פירוש המשניות' שם, וצ"ע). וראה למעלה פ"ו ה"ב.

ח. אין מפקידין תרומה⁴⁸ אצל כהן עם הארץ, מפני שלבו גס בה לאכלה⁴⁹. אבל מפקידין אותה אצל ישראל עם הארץ בכלי חרש המקף צמיד פתיל⁵⁰; ובלבד שלא יהיו פרות מכשרין, גזרה שלא תסיטם אשתו נדה⁵¹.

48) גיטין סא, ב. (49) ואף-על-פי שהיא מוקפת צמיד פתיל ולא הוכשרה לקבל טומאה (ראה להלן), חששו שמא ישבור את הכלי ויקחנה בידים לחות ויאכלנה בטומאה (רדב"ז). (50) שאינו יכול לנגוע בו. (51) ומטמאה בהיסט גם כלי חרס המוקף צמיד פתיל (פ"ח מהל' מטמאי משכב ה"ב-ג). ואף-על-פי שלא הוכשרו, צריך גם "צמיד פתיל", שמא יקחהו לאכלו בידים רטובות ויטמאו, ועי' ראב"ד וכסף-משנה.

ט. אין עושין לעם הארץ תרומת זיתיו בטרה⁵²; אבל עושין לו זיתיו חלין בטרה⁵³, משום כדי חייו של בדר⁵⁴ (לכד). וכיצד עושה? נוטל כדי התרומה ומניחה בכלי שאינו מקבל טמאה, כגון כלי אבנים⁵⁵, וכשיבוא עם הארץ לטל החלין והתרומה - אומרים לו: הזהר שפא תגע בתרומה⁵⁶, שלא תחזר לטבלה⁵⁷.

52) גיטין סב, א. ופירש רש"י שם: "לאחר שהפך זיתים לתת לבית הבר, אין מפרישים בדרים חברים תרומה מהן לעשותם בטהרה, לפי שכבר הוכשרו במעטן (כלומר, הוכשרו לקבל טומאה על-ידי השמן) ונטמאו, והכהן סומך עליהם וסובר שהם טהורים". (53) [שעם-הארץ אומר שלא הוכשרו, והוא נאמן על כך, כמפורש בפס"ז מהל' טומאת אוכלין ה"ב]. (54) עושה השמן בבית הבר. (55) גיטין, שם. (56) ותטמא אותה. (57) והוא אינו חשוד לאכול טבל שלא נתנם ממנו תרומה גדולה (פ"ט מהל' מעשר ה"א). ואף-על-פי שאין האמת כן, שאינה חוזרת לטבלה - אין זה אלא איום, ופתי יאמין לכל דבר. ראה ברדב"ז לפ"ח מהל' מתנות עניים ה"ב.

י. ישראל שעושה פרותיו בטמאה⁵⁸ - אין בוצרין עמו⁵⁹, ואין צריך לומר שאין דורכין עמו⁶⁰, מפני התרומה שתעשה בטמאה; אבל מוליכין עמו חבית⁶¹ לגת, ומביאין מן הגת⁶².

58) עבודה זרה נה, א. (59) משום שהוא מסייעו לדבר עבירה, שהרי אסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה (שם). [ואף-על-פי שלא הוכשרו עוד לקבל טומאה - גזירת חכמים היא, שענבים הנבצרים לגת מקבלים טומאה אף בלי הכשר - שבת יז, א. ופי"א מהל' טומאת אוכלין ה"א]. (60) שהרי אז הם מוכשרים על-ידי היין ומקבלים טומאה מן התורה. (61) ריקות. (62) שהרי כבר נטמאו, בלי סיועו.

הפל²⁸ ויפסל; אבל אם היה בתחתונה מאה בזה החבית, שהרי היא עולה באחת ומאה²⁹, או שהיתה חבית של שמן³⁰ - תרד ותטמא, ואל יטמאנה בידיו; שהרי הפל ראוי להדלקה³¹, ואין שם הפסד מרבה. וכן חבית שמן שנשפכה³²: אם יכול להציל רביעית בטרה - יציל, ואם לאו - יציל בטמאה³³; שפיון שנשפכה החבית - אינו מזוהר³⁴ שלא להציל בטמאה, מפני שהוא בהול³⁵.

(27) פסחים כא, א. (28) ויש הפסד מרובה. (29) להלן פי"ג ה"א. ואין כאן אלא הפסד מועט. (30) ואין בתחתונה מאה כנגד זו. (31) כלומר, השמן (פסחים כ:). (32) על הארץ, וכולה הולכת לאיבוד. תרומות פ"ח מ"י. (33) למעלה כתב רבינו "יציל בידיו בלא נטילת ידיים", שכיון שהדבר נוגע רק להפסד החולין שלמטה, שהרי התרומה בין כך ובין כך אינה ראויה לכלום, לכן לא התירו אלא טומאת ידיים דרבנן, אבל כאן כשהדבר נוגע להצלת התרומה עצמה, התירו גם טומאה דאורייתא ('אור שמח' ע"פ הגמרא במנחות מח.). (34) תרומות שם, מ"א. (35) פירוש, שהדבר בהול, שאי-אפשר להציל אלא בטומאה ('אור שמח').

ו. היה עובר³⁶ ממקום למקום ובידו כפרות של תרומה, אמר לו הנכרי³⁷: תן לי אחת מהן, ואם לאו, הריני נוגע בכלן ומטמאן - נניח לפניו אחת על הפלע ואל יתננה לתוף ידו³⁸, כדי שלא יטמא התרומה בידים³⁹.

(36) תרומות, שם. (37) הגוי. (38) אף-על-פי שטומאת גוי אינה אלא מדרבנן (פ"א מהל' טומאת מת, הלכות יג"ד). (39) [ואין זה דומה לחבית שנשפכה שלא הוזהר עליה (בהלכה הקודמת), שנעשתה פעולת ההפסד בגוף התרומה, אבל כאן לא נעשתה עוד שום פעולת הפסד בגוף התרומה].

ז. התלתן והפרשינין⁴⁰ של תרומה, הואיל ואינו מאכל אדם⁴¹ - הרי זה מתר לעשות כל מעשהיהן בטמאה⁴². ואינו נזהר אלא בעת שריתן במים, שאם שרה אותם בטמאה הרי טמא אותם בידים⁴³; אבל אחר השריה - אינו נזהר⁴⁴, לא בעת ששף הפרשינין⁴⁵ ולא בעת שמאכילן לבהמה. לפיכך⁴⁶ נותנין תרומת תלתן וכרשינין לכהן עם הארץ⁴⁷.

(40) מעשר שני פ"ב מ"ג-ד. (41) אלא על-ידי הדחק, ראה למעלה פי"א ה"ט, ופ"ב ה"ח. ואין אדם מצווה (=מוזהר) לטמא אוכלי בהמתו (כסף-משנה בשם 'ירושלמי' חלה פ"ד סוף ה"ד). (42) כבית-הלל במשנה, שם. רצה לומר: "יסתפק מהם בטומאה איזו הסתפקות שירצה אף-על-פי שיביא אותה לשריפה, לפי שאינה מאכל שנקפיד על שריפתה" (פירוש המשנה, שם). (43) ואף-על-פי שאין איסור לטמאה, כנ"ל - עשו לה היכר זה, שידעו שהוא תרומה (רע"ב). (44) [שלא החמירו אלא בעת השרייה, שיש עליה מים, ורואים שהיא מוכשרת לקבלת טומאה].

77 (תרומות פ"ח מ"ד. 78) שנשאר בלי כיסוי שיעור זמן שייצא הרחש (= הנחש הזוחל) מתחת און הכלי, וישתה ויחזור למקומו (פ"א מהל' רוצח ה"א). 79 "שמא שתה ממנו נחש או אפעה או זולתם מבדלי הארס, ויטכנן השותה אותם וימות" (פירוש המשניות' שם). 80 ואין לחוש שהוא מאבד את התרומה, לפי שאינו ראוי לשתיה. 81 שם, מ"ו. 82 שמא ניקרן הנחש.

יד. ע"פ שג'לוש'ה⁸³ במים מגלים, אף על פי שהיא תרומה - תש"ף⁸⁴.

83 תוספתא תרומות פ"ז. 84 ואפילו נאפתה הפת - אסורה (הל' רוצח שם ה"טז), ודלא כרבי נחמיה בתוספתא שם, שאמר: "ארס של נחש, כלה באור".

טו. אסור לכהן לטל תרומה או שאר מתנות שלו עד שיפרישו אותם הבדלים. שגאמר: ראשיתם אשר יתנו לוי לך נתתים⁸⁵; ונאמר: אשר ירימו בני ישראל לוי נתתי לך - עד שירימו⁸⁶ ואחר כך יזכה בהם. ולא יטלם אחר שהורמו אלא מדעת בעלים, שהרי הם של בעלים לתת לכל כהן שירצו; שגאמר: ואיש את קדשיו לו יהיו⁸⁷. ואם לקח שלא מדעת בעלים - זכה בהן⁸⁸; שאין לבעלים מהן אלא טובת הנאה⁸⁹, וטובת הנאה אינה ממוז⁹⁰.

85 [כן הוא ב'ספרי' זוטא פ' קרח (הובא ב'ילקוט שמעוני' ס' תשנה) "ראשית אשר יתנו לך, ממה שיפרישו ויתנו לך, ולא מה שתטול לך". וב'ספרי' שם: "כל חלב יצהר וכו' זו תרומת מעשר. ראשיתם, זו ראשית הגז. אשר יתנו, זה הזרוע והלחיים והקיבה". הרי שגם מתנות וגם תרומה, אין להם אלא ממה שנתנים להם]. 86 חולין קל, ב. [ע' רדב"ז. וראה להלן פ"ו מהל' מעשרות הכ"א]. 87 'ספרי' פרשת נשא. ובמתנות כהונה נאמר (דברים יח, ג): "ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה", ודרשו חכמים (שם קלג). "ונתן, ולא שיטול מעצמו". וראה להלן פ"ט מהל' ביכורים הכ"ב. 88 שהרי אפילו ספק בכור שתקפו כהן, אין מוציאין מידו (בבא-מציעא ו, ב. ופ"ה מהל' בכורות ה"ג, וע' ב'תוספות' שם ד"ה והא, ו'תוספות' חולין קלא, א - ד"ה יש בו. 89 שיש לו הזכות ליתנה לכל כהן שירצה. 90 נדרים פה, א. וע' בפ"ה מהל' אישות ה"ו. ונראה שלא רק עצם המתנות אין מוציאין מידו, אלא אפילו דמי טובת הנאה, אינו יכול לתבוע, שכל זכות זו אינה אלא כשהתרומה בידו.

טז. כהן שנתנו לו⁹¹ תרומה ומצא בה דברים אחרים - הרי אלו אסורים משום גזל, שגאמר אחרים הניחום שם⁹² עד שישטלום.

91 תוספתא תרומות פ"י. 92 [ומה שאמרו בבבא-מציעא כו, ב: "שילח לו חבירו פירות ומצא בהן מעות, הרי אלו שלו" (וכן הוא בפס"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ו) - אינו אלא בלוקח מן התגר, שאינו ידוע ממי קנה, או אפילו מבעל הבית, אם דש על-ידי פועלים אחרים, שלא ידעו מי הוא בעל האבידה, אבל תרומה שאינה מופרשת אלא על-ידי

יא. זיתים וענבים שנטמאו - סוחטין ועושה אותן תרומה⁶³. ואם נטמאו אחר שנטעשו תרומה, וסוחטין⁶⁴ פחות פחות מכביצה⁶⁵ - הרי המשקה היוצא מהן מתר בשתיה לכהנים. ואפלו לנסכים היה ראוי. שהמשקה כאלו הוא מפקד בתוך האכל⁶⁶. ולא אמרו פחות פחות מכביצה⁶⁷, אלא גזירה⁶⁸ שגאמר יעשה יותר מכביצה, ונמצא המשקה מתטמא בכביצה. ואם היו פירות אלו שלישי לטמאה⁶⁹ - דורכין בגת ובבית הבד, והמשקה תרומה טהורה; שאין שלישי עושה רביעי בתרומה, כמו שיתבאר בענין טהרות⁷⁰.

63 מדובר כשנטמאו מחמת נגיעה בראשון לטומאה, שהזיתים והענבים נעשו שני לטומאה, והמשקים שבפנים לא נטמאו על-ידי נגיעה זו, שהמשקה כאילו הוא מופקד בתוך האוכל, כמו שכתב רבינו להלן, ומכיון שבשעת סחיטה היו המשקין חולין, לא נטמאו בעת הסחיטה על-ידי מגע הזיתים והענבים, שהרי "אין שני עושה שלישי בחולין" (פ"א מהל' אבות הטומאות ה"ב) - ר"י קורקוס וכסף-משנה. 64 צ"ל: "סוחטין" (מעשה רוקח). 65 שאינו מטמא המשקין היוצאים. אבל ביותר מכביצה נטמאו המשקין, שהם תרומה, שהרי בתרומה אמרו "שני עושה שלישי" (שם ה"ג). 66 פסחים לג, ב. ודף לד, ב. 67 ולא אמרו בכביצה מכוונת, שגם היא אינה מטמאה המשקין היוצאים מהם, שכיון שיצא טיפה, שוב אין בה כביצה (שם). 68 שם. 69 כגון שנגעו באוכל שהוא שני לטומאה. 70 הל' אבות הטומאות, שם.

יב. פת תרומה שנטמאת - משליכה לבית העצים⁷¹ עד שישרפנה. וכן שמן שנטמא - נותנו בכלי מאוס⁷² עד שידליק, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים ויאכלוהו. וחטים שנטמאו - שולקין⁷³ ומניחין בכלי מאוס, כדי שלא יהיו ראויין לאכילה, ואחר כך יסיק בהן תנור ויכריסם⁷⁴. ומשקין שאין ראויין להדלקה⁷⁵ שנטמאו, כגון היין - קוברין אותן⁷⁶.

71 שם לג, ב. 72 שם. 73 בישול ולא בישול, ראה להלן פ"ה מהל' מעשר ה"ד. 74 ראה למעלה פ"ב ה"ד. 75 משנה, תמורה לג, ב: "ותרומה טמאה וכו' את שדרכן לשורף ישרוף, ואת שדרכן להקבר יקבר". 76 ואף-על-פי שהיין ראוי לזילוף - חששו לתקלה, שמא יבואו לשתותו. ואף-על-פי שלדעת בית הלל, אין חוששים לתקלה (פסחים כ: ובבא-קמא קטו:); סמך רבינו על מה שאמרו בגמרא כמה פעמים שחוששין לתקלה, ואם כן על כרחנו שאין הלכה כבית-הלל בענין זה (כסף-משנה בשם ר"י קורקוס). וע' 'תוספות' בבא-קמא שם ד"ה אתי.

יג. יין תרומה⁷⁷ שנתגלה⁷⁸, הואיל ואסור בשתיה⁷⁹ - ישפך⁸⁰. וכן תאנים⁸¹ וענבים וקשואים ודלועין ואבטיחין ומלפפונות של תרומה שנטמאו מנקרות - הרי אלו אסורין באכילה מפני ספנת נפשות⁸². מה יעשה בהן? ישליך לים או יקברו.

24 תחלה. ורשאי ישראל¹¹¹ לומר לישראל אחר: הא
25 לך סלע זו, ותן תרומה או בכור¹¹² או שאר מתנות
26 לפלוני כהן, בן בתי או בן אחותי¹¹³, וכל פיוצא
27 בזה.

(108) תוספתא דמאי פ"ה (הוצאת ליברמן עמ' 90..).
(109) כלומר, ביהא אותם. והמקור בבכורות כו, ב: "הכהנים
והלויים והעניים המסייעים בבית הרועים ובבית הגרנות כו'
אין נותנין להם תרומה ומעשר בשכרן, ואם עושיין כן
חיללו, ועליהן הכתוב אומר שחתם ברית הלוי. ואומר: ואת
קדשי בני ישראל לא תחללו". והנה מתוך סמיכות הלכה זו
להלכות שלפניה, נראה שהטעם הוא משום "כהן המסייע
בבית הגרנות", ועל כרחו שמדובר כשנותן להם לבסוף
שכרם משלם, אלא שיש חשש שמא יפחיתו לו בשביל זה
משכרם. ורק "אם נתן להם שכר שמירתם תחילה", באופן
ששוב אין שום חשש של הפחתה בשכר - התירו ('תוספתא
כפשוטה'). (110) תוספתא שם. (111) שם, ודווקא
ישראל, אבל כהן אינו רשאי לעשות כן, שהרי הוא כמסייע
בבית הגרנות (רדב"ז בהלכה הסמוכה). (112) כן הוא
בתוספתא שם, וכן במשנה ערכין כח, ב. ומה שנראה
בבכורות כז, א - שרק בתרומה התירו ולא במתנות כהונה,
נראה שרבינו פירש סוגיא זו כפירוש רמ"ה ('תוספתא
כפשוטה'). (113) וזוהי טובת ההנאה של הבעלים
(בכורות, שם).

28 כא. במה דברים אמורים? פשהו הבעלים רוצים
29 לתן אותם לאחד משני כהנים אלו או לאחד משני
30 לויים אלו בהנם, ואמר לו חברו: הא לך ותן לזה;
31 אכל הבעלים שאמרו לכהן או ללוי: הא לך חלק
32 זה בטובת הנאה¹¹⁴ - הרי זה אסור¹¹⁵. וכן אסור
33 לעשות סחורה בתרומות¹¹⁶, אף על פי שהוא לזקק
34 מכהן ומזכר לכהן¹¹⁷.

(114) היינו שהכהן יתן לבעלים הכסף בשכר טובת הנאה
שלו. (115) מפני שהוא כמסייע בבית הגרנות ('ירושלמי'
דמאי פ"ו ה"ב). (116) שביעית פ"ז מ"ג. (117) שאין
כאן שום חשש של סיוע בבית הגרנות.

35 כב. עשרה אין חולקין להן¹¹⁸ תרומה בבית הגרנות,
36 אף על פי שהן אוכלין אותה¹¹⁹ או מאכילין אותה.
37 ואלי הן: החרש והשוטה והקטן שאין בו דעת
38 לפרש חקן¹²⁰, מפני שאין באלו דעת¹²¹. והטמטום
39 והאנדרוגינוס, מפני שהן בריה בפני עצמן¹²².
40 והעבד, שמא יראוהו העוברים בשדה ויעידו עליו
41 שהוא כהן¹²³. והעזר והטמא¹²⁴, מפני שהן מאוסין.
42 והאשה, שמא תתגרש¹²⁵, ומפני היחוד¹²⁶. והנושא
43 אשה שאינה הוגנת לו¹²⁷ - קנסו אותה¹²⁸ שלא יחלק
44 בבית הגרנות עד שיגרשנה. וכלן משלחין להן
45 לבתיהן¹²⁹ וחולקין להן¹³⁰ בפשאר קדשי הגבול¹³¹;
46 חוץ מן הנושא אשה שאינה הוגנת לו¹³² והטמא
47 והעזר¹³³, שאין משלחין להן כלל.

הבעלים עצמם, או על-ידי שלוחם, או בני ביתם, ידוע מי
הוא בעל האבידה. ועוד שאין זו אבידה כלל, אלא דרך
הינוח, וכמו שאמרו בתוספתא שם "שהכל משליכין לבית
הדמע", כלומר, מניחים חפצים לשמירה בתוך התרומה,
שהכל יראים לגשת אליה פן יטמאוה, ועי' 'תוספתא
כפשוטה'.

1 יז. אין ישראל חייבין⁹³ להטפל בתרומה ולהביאה
2 מן הגרן לעיר ומן המדבר לשוב, אלא כהנים
3 יוצאין לגרנות וישראל נותנים להם חלקן שם. ואם
4 לא יצאו - הרי זה מפריש ומניחה בגרן. ואם היתה
5 חיה⁹⁴ או בהמה אוכלתה שם ואינה משתמרת שם
6 מהם - התקינו חכמים שיטפל בה ויביאה לעיר
7 ויטל שוכר הבאתה מפה⁹⁵; שאם הפרישה והניחה
8 לבהמה ולחיה - הרי זה חלול השם⁹⁶.

(93) חולין קלד, ב. ותוספתא תרומות, שם. (94) תוספתא,
שם. (95) כיון שהישראל אינו חייב לטפל בה.
(96) שהתרומה נקראת קודש (רדב"ז).

9 יח. אסור לכהנים ולויים⁹⁷ לסיע בבית הגרנות כדי
10 לטל מתנותיהן⁹⁸. וכל המסיע - חלל קדש השם,
11 ועליהם נאמר: שחתם ברית הלוי. ואסור לישראל⁹⁹
12 להניחו שסיעה, אלא נותן להם חלקן בכבוד.

(97) בכורות כו, א. (98) תרומות ומעשרות ומתנות כהונה.
ודווקא באלו החייבות מן התורה, אבל תרומת חוצה-לארץ
וחלת חוצה-לארץ, שאינן אלא מדרבנן, אין בהם איסור זה
של "כהן המסייע בבית הגרנות" (שם כז). וכן מפורש בדברי
רבינו בפ"ה מהל' בכורים ה"ב, לפי נוסחת הכסף-משנה
שם, ועי' כסף-משנה ומשנה-למלך כאן). (99) בכורות שם,
לגבי בכור. וכן הוא בפ"א מהל' בכורות ה"ד.

13 יט. נתן תרומה לכהן¹⁰⁰ על מנת להחזירה - יצא
14 ידי נתינה¹⁰¹. ואסור¹⁰² לעשות כן, מפני שנמצא
15 במסיע בבית הגרנות¹⁰³. וכן אסור להן שיחטפו¹⁰⁴
16 תרומות ומעשרות, ואפלו לשאל חלקן בפיהן¹⁰⁵ -
17 אסור, אלא נוטלין בכבוד. שעל שלחן המקום הם
18 אוכלין, ועל שלחנו הם שותים, ומתנות אלו לשם
19 הם, והוא זכה להן¹⁰⁶; שנאמר: ואני נתתי לך את
20 משמרת תרומתי¹⁰⁷.

(100) קידושין ו, ב. (101) לכהן, והכהן יחזירה לו, והוא
ימכור את התרומה לכהנים אחרים והדמים שלו (רש"י).
(102) גמרא, שם. (103) שבשכר זה יתן לו שאר תרומות
(רש"י). (104) חולין קלג, א. (105) שם. (106) כלומר,
אינן מ"שולחן גבוה" כקדשים קלים (קידושין נב:), או
כמעשר שני (סוכה לה). שאינם ממון בעלים (שם ושם),
אלא ממון כהן הוא, במפורש בביכורים פ"ב מ"א.
(107) ולפיכך צריך לנהוג בהן כבוד (רדב"ז).

21 כ. לא יתן אדם תרומה לשומר גתו, ולא בכור
22 לשומר עדרו, ולא מתנות לרועה בהמתו. ואם נתן
23 - חלל¹⁰⁹, אלא אם כן נתן להם שכר¹¹⁰ שמירתן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

- 1 א. התרומה עולה באחד ומאה². כיצד? סאה¹
- 2 תרומה שנפלה למאה סאה של חלין ונתערב הכל²
- 3 - מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לפנה³, והשאר³
- 4 מתר לזרים⁴. וכל תרומה שאין הפהנים מקפידין⁴
- 5 עליה⁵, כגון תרומת הפליסין והחרובין והשעורים⁵
- 6 של אדום - אינו צריך להגביה; הואיל ונפלה⁶
- 7 במאה - בטלה במעוטה, והכל מתר לזרים.

(2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. (3) משום גזל השבט, שתרומה ממון כהנים. (4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. (5) ואין כאן גזל השבט.

- 8 ב. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה - נעשה הכל⁸
- 9 מדמע⁶, וימכר הכל לפהנים בדמי תרומה⁷, חוץ⁹
- 10 מדמי אותה סאה⁸. במה דברים אמורים? כשנתערב¹⁰
- 11 מין במינו⁹; אבל מין בשאינו מינו - בנותן טעם¹⁰:
- 12 אם יש בכל טעם תרומה - נעשה הכל מדמע¹²,
- 13 וימכר לפהנים חוץ מדמי תרומה שבו; ואם טעם¹³
- 14 הכל טעם חלין - הכל מתר לזרים.

(6) מעורב (= חולין עם תרומה). (7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. (8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. (9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. (10) השיעור של ביטול.

- 15 ג. סאה תרומה שנפלה למאה, והגביה סאה¹¹ מן¹⁵
- 16 הכל, ונפלה הסאה שהגביה למקום אחר - אינה¹⁶
- 17 מדמעת¹² אלא לפי חשבון¹³. וכן סאה תרומה¹⁷
- 18 שנפלה לפחות ממאה ונעשה הכל מדמע, ונפל מן¹⁸
- 19 המדמע למקום אחר - אינו מדמע אלא לפי חשבון¹⁹.
- 20 כיצד? הרי שנפלו עשר סאין של תרומה לתשעים²⁰
- 21 סאה חלין ונדמעו הכל: אם נפל ממדמע זה עשר²¹
- 22 סאין לפחות ממאה חלין - נדמעו, שהרי יש בעשר²²
- 23 של מדמע סאה של תרומה; נפל לתוכן פחות²³
- 24 מעשר סאין - אינן מדמעות.

(11) שצריך להרים סאה. (12) אוסרת בתערובת. (13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמע, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדמע.

- 25 ד. במה דברים אמורים? בדבר שאין דרפו להפיל²⁵,
- 26 כגון חטים לחטים¹⁴ או קמח לקמח; אבל דרפו²⁶
- 27 להפיל, כגון שמן תרומה לשמן חלין או יין תרומה²⁷

(118) יבמות צט, ב. (119) לקנין כספם. (120) תוספתא חגיגה פ"א. והיינו שידוע לישא כפיו (כסף-משנה), ואף-על-פי שאין הכהן נושא את כפיו עד שיתמלא זקנו (פט"ו מהלי תפלה ה"ד) - אין זה אלא ביחיד, אבל עם אחרים יכול לישא כפיו גם בעודו קטן ('תוספות' מגילה כד. ד"ה ואין). ובדפוס רומי וכת"י 'מעשה רוקח': "לפרוש חיקו", וכן הוא בכת"י עהרפורט בתוספתא שם, והיינו לפרוש בגדו לקבל התרומה ('תוספתא כפשוטה'). (121) וזילותא דתרומה לחלק להם בגורן לעין כל (רש"י יבמות, שם). (122) שם. וזו היא זילותא דתרומה (רש"י). (123) ויעלוהו מתרומה ליוחסין להשיאו אשה (שם ק.). (124) שאף-על-פי שהם אינם אוכלים בתרומה - מאכילים הם את נשיהם ועבדיהם (למעלה פ"ז הי"ב). (125) בת ישראל שנישאת לכהן, והיא זרה. והיינו משום שלאחר הגירושין אסורה היא בתרומה, ובלא יודעין ימשיכו לחלק לה תרומה (רש"י שם). ואף בבת כהן שלא שייך טעם זה, גזרו משום בת ישראל (משנה-למלך). (126) שבשבילי השדות אין מצויים עובדי דרכים, והאשה תתייחד עם הגברים ההולכים לבית הגרנות. והנה ביבמות שם, מביאה הסוגיא שתי דיעות. אחת אומרת משום גרושה, והשניה אומרת משום ייחוד, ורבינו פסק כשתיהן יחד. ואם בית הגרנות סמוך לעיר, שאין חשש שמא תתגרש ולא ידעו, ובאופן שבשבילי השדות מצויים הרבה אנשים שאין חשש יחוד - חולקים לזה תרומה בבית הגרנות (שם). (127) כלומר, פסולה לכהונה (רש"י שם). (128) יבמות, שם. (129) שאין איש רואה שנותנים להם תרומה. (130) בביתם. (131) [היינו תרומת מעשר וחלה. ורוצה לומר: כשם שתרומת מעשר וחלה, שאין הדרך לחלקם בגרנות, מותר לחלקם בביתם, כן מותר לחלק להם תרומה גדולה בביתם, אף-על-פי שהדרך לחלקה בבית הגרנות. וכן מפרש בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 20 57) "קדשי הגבול קטנים חולקין בהן". וכן הוא באנדרוניגוס בבכורים פ"ב (שם עמ' 31 290) לפי נוסחת בה"ג: "וחולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים". ומשמע שגם תרומה גדולה בכלל, ועל כרחנו שהיינו בבית. ועי' בר"ש, ביכורים, שם]. (132) שקנסוהו. (133) ביבמות ק, א - אמרו: "וכלון משגרין להן לבתיהן, חוץ מטמא ונושא אשה שאינה הוגנת לו, אבל ערל משגרין ליה, מאי טעמא משום דאניס. טמא נמי הא אניס? האי נפיש אונסיה, והאי לא נפיש אונסיה". ואם כוונת רבינו, לערל שאפשר לו למול ולא מל שאינו אנוס כלל (ראה ב'מאירי' שם), למה השמיט דין ערל שמתו אחיו מחמת מילה, שהוא אנוס ומשגרין לו, ועי' ב'כסף משנה'.

יום ש"ק י"ח שבט ה'תשע"ח

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה ולוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת

- 1 לִיָּין חֲלִין - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב: אִם רֵב תְּרוּמָה - הָרִי
2 זֶה מִדְּמַע בְּתְרוּמָה; וְאִם רֵב חֲלִין - הָרִי הוּא כְּחֲלִין
3 וְאִינוּ מִדְּמַע, אָף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לְזָרִים¹⁵.
- 14 שאינן נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה.
15 כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר -
אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת
השנייה.
- 4 ה. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה, הַגְבִּיהָ וְנִפְלָה
5 אַחֲרֶת, הַגְבִּיהָ וְנִפְלָה אַחֲרֶת - הָרִי חֲלִין מִתְּרִין¹⁶,
6 עַד שֶׁתְּרִבָּה תְּרוּמָה עָלֶיהָ; שְׁאֵם נִפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה
7 חֲלִין מֵאָה סָאָה וְעוֹד¹⁷ שֶׁל תְּרוּמָה סָאָה אַחֵר סָאָה
8 - נִעֲשֶׂה הַכֹּל מִדְּמַע.
- 16 ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון
שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין
חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. (17) כן מפרש רבינו
מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרכבה תרומה על החולין".
והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה,
סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין,
והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת
של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים
שמה הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון
ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא
היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.
- 9 ו. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק
10 לְהַגְבִּיהָ עַד שֶׁנִּפְלָה סָאָה אַחֲרֶת, אִם יָדַע בְּרֵאשׁוֹנָה
11 קִדְּם שֶׁתִּפְּלֵה הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדְּמָעוּ, אֲלֹא מִפְּרִישׁ
12 סְאִתִּים וְהִשְׁאָר מִתָּר; הוֹאִיל וְהָיָה לָהּ לַעֲלוֹת, הָרִי
13 הָיָא כְּאֵלוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בְּסָאָה רֵאשׁוֹנָה אֲלֹא
14 אַחֵר שֶׁנִּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - הָרִי זֶה מִדְּמַע, וְכֵאלוּ נִפְלוּ
15 שְׁתֵּיהֶן בְּאַחַת.
- 16 ז. אֵין פִּסְלָת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּה לְאִסוֹר
17 הַחֲלִין, אֲבָל פִּסְלָת הַחֲלִין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֲלִין
18 לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. בִּיצֵד? סָאָה חֲטִים יָפוֹת שֶׁל
19 תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה חֲטִים רְעוֹת שֶׁל חֲלִין,
20 וְטַחֵן הַכֹּל, אָף עַל פִּי שֶׁהִמְרִסָן שֶׁל חֲלִין מְרַבֵּין וְשֶׁל
21 תְּרוּמָה מוֹעֵט, וְהָרִי קָמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה
22 מִקָּמַח הַחֲלִין - הָרִי זֶה עוֹלָה; וּמִשְׁעֲרִין בְּקָמַח עִם
23 הַמְרִסָן, שֶׁהוּא מֵאָה וְאַחַד. אֲבָל אִם נִפְלָה סָאָה
24 חֲטִים רְעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סָאָה חֲטִים
25 יָפוֹת שֶׁל חֲלִין, וְטַחֵן הַכֹּל, וְהָרִי קָמַח שֶׁל תְּרוּמָה
26 אַחַד מִמֵּאָה מִקָּמַח הַחֲלִין - הָרִי זֶה עוֹלָה בְּמֵאָה
27 וְאַחַד; שֶׁהָרִי הוֹתִירוּ הַחֲלִין, וּפְחָתָה הַתְּרוּמָה.
- 28 ח. לֹג יֵין שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה לְגֵין
29 עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמֵרִים שְׁבָהֵם¹⁸, אֲלֹא מַעֲלִין
- 18 אֶת הַלֹּג¹⁹. וְכֵן אִם נִפְלָה לֹג עֲכוּר לְמֵאָה לְגֵין צָלוּלִין
19 - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמֵרִים שְׁבָהֵם²⁰.
- 18 כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי
להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. (19) כמו
שהוא מעורב עם השמרים. (20) שגם בשמרים יש איסור
תרומה.
- 32 ט. לֹג מִים שֶׁנִּפְלָה לְתַשְׁעִים וְתַשְׁעָה לְגֵין יֵין, וְאַחֵר
33 כֶּף נִפְלָה לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יֵין שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְּמַע הַכֹּל,
34 שְׁאֵין הַמִּים מַעֲלָה אֶת הַיֵּין²¹.
- 21 כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה,
לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנותן טעם ויין
במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול
התרומה - אין מצטרפין.
- 35 י. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֲלִין, וְנִפְלוּ
36 חֲלִין אַחֲרִים עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מֵאָה: אִם בְּשׁוּגָג²² -
37 הָרִי זֶה עוֹלָה בְּמֵאָה וְאַחַד; וְאִם בְּמִזִּיד²³ - הָרִי הַכֹּל
38 מִדְּמַע, שְׁאֵין מִבְטָלִין אֲסוּרֵי תוֹרָה²⁴ לְכַתְּחֻלָּה.
- 22 הוסיף. (23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה.
24 כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל
תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.
- 39 יא. תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ - מִתָּר לְבִטְלָה בְּרֵב,
40 וְאוֹכְלָה בְּיָמֵי טְמֵאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֲלֹא אִם הָיָה לוֹ
41 יֵין שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לְאֶרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אַחַד
42 וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לְגֵין חֲלִין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלֹשָׁה;
43 וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵל מִיֵּין שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ
44 הַשְּׁלֹשָׁה²⁵, וּמַגְבִּיהָ מֵאַרְבַּעֶתֶן לֹג וְשׁוֹתָה; וְחוּזָר
45 וּמִשְׁלִיף לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוּזָר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתָה.
46 וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֵכֶת, עַד
47 שֶׁיִּכְלָה כֹּל הַיֵּין שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנוֹטֵל כְּמֵה לְגֵין
48 בְּשְׁנֵי לְגֵין שֶׁל חֲלִין.
- 25 לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה
ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת
עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו
מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת
רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי
דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון
שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.
- 49 יב. הוֹזַרַע תְּרוּמָה בְּצַד הַחֲלִין וְלֹא נוֹדַע אִי זֶהוּ זָרַע
50 תְּרוּמָה, אֲפֹלוּ הָיָה מֵאָה לְגִנְהָ²⁶ שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה
51 אַחַת שֶׁל חֲלִין - כֶּלֶן מִתְּרִין²⁷. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים?
52 בְּדָבָר שֶׁזָרְעוּ כֶּלֶה בְּקִרְעָה, כְּגוֹן חֲטִים וְהִשְׁעוּרִים
53 וְכִיּוּצָא בֵּהֶן; אֲבָל דְּבָר שְׁאֵין זָרַעוּ נִפְסַד בְּאֶרֶץ, כְּגוֹן
54 הַשּׁוּם²⁸ וְהַבְּצָלִים, אֲפֹלוּ מֵאָה לְגִנְהָ שֶׁל חֲלִין וְלִגְנָה
55 אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֵכֶת בִּינְיָהֶן - הָרִי הַכֹּל מִדְּמַע²⁹.
56 וְאִם נִתְלַשׁ³⁰ הַכֹּל - תַּעֲלָה הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה וְאַחַד.
57 וְלֹא יִתְלַשׁ לְכַתְּחֻלָּה³¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ הַכֶּרִי³⁹, וְאָמַר⁴⁰:
 תְּרוּמַת הַכֶּרִי זֶה לְתוֹכוֹ - בְּמָקוֹם שֶׁנִּפְלָה אוֹתָהּ סָאָה
 שֶׁם נִסְתַּמְּחָה⁴¹ תְּרוּמַת הַכֶּרִי, וְנִדְמַע הַכֶּלֶל⁴² בְּתְרוּמָה
 שֶׁנִּפְלָה וּבְתְרוּמַת הַכֶּרִי. אָמַר: תְּרוּמַת הַכֶּרִי בְּצִפּוֹנוֹ
 - חוֹלְקִין אוֹתוֹ לְשָׁנִים, וְהַחֲצִי שֶׁבְּצִפּוֹן - לְשָׁנִים,
 וְנִמְצָא רִבִּיעַ הַכֶּרִי, שֶׁהוּא צִפּוֹן צִפּוֹנוֹ, הוּא הַמְדַמֵּעַ.

(39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה ואינה עושה הכרי מדומע. (40) אחרי כן. (41) נקבעה במקום מסויים אצל הסאה שנפלה. (42) שעכשיו נתרבתה התרומה ועושה הכל מדומע נואף על פי שלמעלה (הלכה ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול השנייה, לא נדמעו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות].

טז. הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁנֵי כְּרִיִּים, וְאָמַר: תְּרוּמַת שְׁנֵי כְּרִיִּים
 בְּאֶחָד מֵהֶן - הָרִי שֶׁיֵּהֵן מְדַמְעִין⁴³. הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי
 סָאִין וּכְרִי אֶחָד, וְאָמַר: הָרִי אֶחָת מִן הַסָּאִין הָאֵלּוּ
 עֲשׂוּיָה תְּרוּמָה עַל הַכֶּרִי הַזֶּה - הָרִי אֶחָת מֵהֶן
 תְּרוּמָה, וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הִיא. הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁנֵי כְּרִיִּים
 וְסָאָה אֶחָת, וְאָמַר: הָרִי זֶה תְּרוּמָה עַל אֶחָד מִן
 הַכְּרִיִּים הָאֵלּוּ - הָרִי הִיא תְּרוּמָה, וְנִפְתָּן אֶחָד מֵהֶן,
 וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הוּא הַמִּתְקֵן מִן הַטָּבֵל.

(43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) 'באר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת ולא נודע לאיזו נפלה.

א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת² שְׁחֹרוֹת וְחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת שֶׁנִּפְלָה
 לְתוֹךְ תְּאֵנָה אֶחָת שֶׁל תְּרוּמָה: הֵיִתָּה לְבָנָה -
 הַשְּׁחֹרוֹת מִתְּרוֹת, וְהַלְבָּנוֹת מְדַמְעוֹת³; הֵיִתָּה
 שְׁחֹרָה - הַשְּׁחֹרוֹת מְדַמְעוֹת, וְהַלְבָּנוֹת מִתְּרוֹת. וְאֵם
 אֵין יָדוּעַ⁴ אִם שְׁחֹרָה הֵיִתָּה וְאִם לְבָנָה - עוֹלָה
 בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֶּלֶל⁵. יָדַע מָה הֵיִתָּה⁶ אַחֵר שֶׁנִּפְלָה
 וְשָׂכַח - הָרִי בִּלְוֵן מְדַמְעוֹת⁷.

~ נקודות משיחות קודם ~

"חמשים תאנות שחורות וחמשים לבנות שנפלה לתוכן תאנה אחת של תרומה, היתה לבנה השחורות מותרות בו".

ומקורו במשנה, מסכת תרומות: לפי רבי יהושע, השחורות מעלות את הלבנות, והלבנות מעלות את השחורות. רבי אלעזר אוסר, היינו שאם שחורה נפלה, השחורות אסורות. ואם לבנה נפלה, הלבנות אסורות. ורבי עקיבא אומר:

(26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. (27) קל הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. (28) שהשומים הם דבר שאין זרעו כלה. (29) שאין קרקע עולה באחד ומאה. ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין". (30) ממקום חבורו. (31) משום שאין מבטלין איסור לכתחילה.

יג. שְׁתֵּי קִפּוֹת, אֶחָת שֶׁל תְּרוּמָה וְאֶחָת שֶׁל חֲלִין,
 וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הִיא, או שֶׁנִּפְלָה סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה
 לְתוֹךְ אֶחָת³² מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהִיכֵן נִפְלָה, וְאַחֵר כֶּף
 נִפְלָה אֶחָת מִשְׁתֵּי הַקִּפּוֹת³³ לְתוֹךְ הַחֲלִין - אֵינָה
 מְדַמְעֵת³⁴. וְכֵן אִם זָרַע אֶחָת מֵהֶם - הַגְּדוֹלִין חֲלִין
 לְכָל דָּבָר. וְהַשְּׁנִיָּה - נוֹהֵג בָּהּ כְּתְרוּמָה³⁵. נִפְלָה
 הַקִּפָּה הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָה מְדַמְעֵת. וְכֵן אִם
 זָרַע אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - הַגְּדוֹלִין חֲלִין. נִפְלו שְׁתֵּיהֶן
 לְמָקוֹם אֶחָד - מְדַמְעֵת בְּקִטְנָה שֶׁבְּשְׁתֵּיהֶן³⁶. זָרַע
 אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶם: בְּדָבָר שֶׁזָּרַע כֶּלָּה - הַגְּדוֹלִין
 חֲלִין, וּבְדָבָר שֶׁאֵין זָרַעוּ כֶּלָּה - הַגְּדוֹלִין מְדַמְעֵ.
 בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא
 קָצַר אֶת הָרֵאשׁוֹנָה³⁷; אֲבָל קָצַר אֶת הָרֵאשׁוֹנָה וְאַחֵר
 כֶּף זָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה, אֲפֹלוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זָרַעוּ כֶּלָּה -
 הַגְּדוֹלִין חֲלִין; שֶׁאֵין תְּלוּשׁ וּמַחְבְּרִין נִעְשִׂין חוֹבָה
 זֶה לָזֶה³⁸.

(32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין ידוע איזו היא של תרומה וכו'". (33) שאחת מהן תרומה ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין. (34) שמה הייתה אותה של חולין. (35) מספק. (36) אם יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתיהן ואם היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע". (37) ושתיהן מחוברים והרי זה כזורע שתיהן יחד. (38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח". כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהווי להו כשני מינין.

יד. שְׁתֵּי קִפּוֹת, אֶחָת שֶׁל חֲלִין וְאֶחָת שֶׁל תְּרוּמָה,
 וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סָאִין, אֶחָת שֶׁל חֲלִין וְאֶחָת שֶׁל
 תְּרוּמָה, וְנִפְלו אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מִתְּרִין; שֶׁאֵין אוֹמַר:
 חֲלִין לְתוֹךְ חֲלִין נִפְלו, וְתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה. וְאָף
 עַל פִּי שֶׁלֹּא רָבוּ חֲלִין עַל הַתְּרוּמָה. בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמֹרִים? בְּתְרוּמָה בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁהוּא מְדַבְּרִיהֶם;
 אֲבָל בְּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבוּ חֲלִין עַל
 הַתְּרוּמָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנתערבו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו, וכשאנו ידוע מה נפלה - מעלות זו את זו, ופסק הרמב"ם כרבי עקיבא.

טעמו של ר"א האוסר מובן בפשטות, שהרי במציאות לא התערבה התרומה אלא בחמשים הלבנות, ובוודאי שאין מאה מהמין שנפל. בטעמו של רבי יהושע, כתבו המפרשים, שכיון שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כולן מצטרפין לבטלה. ובטעמו של רבי עקיבא שמחלק בין ידוע מה שנפל ואינו ידוע, כתבו - שבידוע איזו תאנה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות, כיון שיכול לאכול האחרות, וכיון שמוותרות הן אינן מסייעות לבטל. אבל אם אין ידוע איזו נפלה, כולן בספק איסור, ולכן מעלות זו את זו.

וצריך להבין: א. בדעת רבי יהושע, הרי מה בכך שאם רצה לדורסן מערב את כולן, והרי לפועל לא דרסן ואיך מעלות זו את זו.

ב. בדעת רבי עקיבא, מה בכך שאינו יודע איזו נפלה, הרי כל הספק הוא בידעתו, אבל במציאות לא התערבה התרומה במאה ואין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א ור"ע חולקים בכללות גדר תערובת יבש ביבש שאינה כתערובת לח בלח, כי כל דבר בתערובת זו נשאר ועומד נפרד בפני עצמו, אלא שהאדם אינו יודע איפה נמצא האיסור, האם גדר יבש ביבש שונה מתערובת לח בלח בזה שאינו תערובת ב' חפצא' אלא מצד הגבירא, היינו בידעת האדם וגם זה מספיק כדי לבטל האיסור, או שגם גדר תערובת יבש ביבש הוא ב' חפצא' כמו בתערובת לח בלח, כי גם בו אי אפשר להבחין בין ההיתר והאיסור. ר"א סובר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות ב' חפצא', ולכן אין הלבנות יכולות להעלות את השחורות כי אין כאן תערובת במציאות. אבל ר"י ור"ע סוברים שתערובת יבש ביבש מספיק שתהיה רק מצד הגבירא'.

ועל-פי-זה תובן גם דעתו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה, כיון שאילו היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד, כי לשיטתו גדר התערובת הוא גם בדעתו של האדם, ולכן נוגעת כאן גם מחשבתו ורצונו לתערובת של הכל יחד.

(על-פי ז"ן מלכות' ספר זרעים סימן ט"ז)

(2) תרומות פ"ד משנה ט. (3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה-תרומה שנפלה, מכיון שמוותרות הם (פי' הרא"ש שם). (4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי-אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). (5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). (6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. (7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה,

ב. וכן עגולי דבילה ומלפנים של דבילה⁸ שנפל עגול או מלפן של תרומה לתוכן, ואין ידוע אם מלפן היה או עגול - הרי העגולים מצטרפין למלפנים⁹ ותעלה התרומה באחד ומאה מן הפל. עגולי דבילה גדולים וקטנים¹⁰ שנפל עגול דבילה לתוכן, ואין ידוע אם גדול היה אם קטן - הרי הן מעלין בין במנין בין במשקל¹¹. כיצד? נפל עגול למאה עגולים גדולים וקטנים - הריני אומר קטן נפל¹², ומגביה אחד מן הקטנים. נפל עגול לתוך ארבעים עגולים, מהן עשרים עגול משקל כל אחד ארבע ליטרין, ומהן עשרים עגול משקל כל אחד לטרא, הואיל ומשקל הכל מאה ליטרין ואחד - הריני אומר קטן נפל, ומגביה אחד מן הקטנים.

(8) שם משניות ח"ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי מש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). (9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. (10) במשנה שם. (11) ירושלמי שם. (12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

ג. והקמח והסלת¹³ - אינן מצטרפין להעלות את התרומה.

(13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף-על-פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולבררם זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשטה).

ד. סאה של חטים שנפלה¹⁴ על פי מגורה¹⁵ של חטים - אין משעריין אותה באחד ומאה¹⁶; שאין משעריין אלא אם נבללה¹⁷ תרומה עם החלין, או אם אין ידוע באיזה מקום נפלה התרומה. וכיצד יעשה? רואין את התרומה פאלו היא חטים על גבי שעורים¹⁸, ומפריש התרומה עצמה שנפלה על גבי המגורה עם מעט מן החלין שנפלה עליהן, כמי שמאסף חטים מעל גבי שעורין.

(14) תרומות פ"ד משנה יא. (15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). (16) בתחתונות שבמגורה. (17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. (18) תוספתא שם פ"ה.

ה. שתי קפות¹⁹ או שתי מגורות שנפלה תרומה לתוך אחת מהן ונבללה, ואין ידוע לאי זו מהן נפלה: אם היו שתי מגורות בבית אחד²⁰ - הרי אלו

איתביה. וב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן קט סעיף א בש"ך, בפלתי ובפתחי תשובה).

ח. התרומה - ודאָה אוסר במאָה, וספּקָה אוסר בחמשים³³, ואין לה התר אלא ברב; ואם היה ביותר מחמשים - אינה צריכה רב. פיצד? תאנה אחת תרומה שנפלה לתשעים ותשע, והרי המאָה קמין³⁴ - הכל אסור לזרים, כמו שבארנו³⁵.

(33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. (34) ויש כאן בוודאי תרומה. (35) למעלה הלכה א.

ט. נפלה אחת³⁶ מחמשים³⁷ ואבדה אחת מן הכל, שפא אחת מן החלין היא שאבדה או האחת שנפלה היא שאבדה - הרי אלו אסורות, עד שיירבה עליהן חלין ממקום אחר³⁸ ויוסיף עליהן חמשים תאנים ואחת יותר על הכל. ואם נפלה אחת של תרומה לתוך חמשים ואחת ואבדה אחת מן הכל - התר השאר לזרים³⁹.

(36) המשך של ההלכה הקודמת. (37) בכ"י אברבנאל: "לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. (38) כמפורש בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף-על-פי שבתרומה ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי שאין מבטלין אסור לכתחילה. (39) שם. שכיון שיש כאן ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די בחמשים ואחד.

י. סאה תרומה⁴⁰ שנפלה לפחות ממאָה מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו⁴¹ או למעשר שני והקדש שלא נפדו, ונדמע הכל: אם למעשר ראשון נפלה - יקרא שם לתרומת מעשר, וימכר הכל לפנהנים⁴² חוץ מדמי תרומה שנפלה ומדמי תרומת מעשר שבו; ואם למעשר שני והקדש נפלה - הרי אלו יפדו⁴³ וימכרו לכהן חוץ מדמי תרומה.

(40) תרומות פ"ה משנה א. (41) תרומת מעשר. (42) שהדמיע אסור לזרים. (43) ויהיו חולין.

יא. סאה תרומה טמאה⁴⁴ שנפלה לפחות ממאָה חלין או מעשר ראשון או מעשר שני או הקדש, בין טמאין⁴⁵ בין טהורים, הואיל ונדמע הכל - הרי הכל בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכל, והרי הכל אסור לעולם, ומגזיחים אותן עד שיירקבו. במה דברים אמורים?⁴⁶ בדבר שאין דרכו להאכל חי; אכל בדבר שדרכו להאכל חי - לא יגזיחו, שפא יתקל בהם ויאכל מהן; אלא ידליק הכל פדרף שמדליקין תרומה טמאה⁴⁷.

(44) משנה שם. (45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או הקדש. (46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף-משנה). (47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, כמבואר בפ"ב הלכה יב.

מצטרפות, ותעלה באחד ומאָה מן הכל פאלו היו שתייהן מגורה אחת. והקפות מצטרפות ואפלו היתה קפה בבית זה וקפה בבית אחר, לפי שקרוב הדבר לקבץ שתייהן²¹ בבית אחד. אבל אם היו שתי הקפות בשתי צירות - אינן מצטרפות.

(19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. (20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא-קמא. (21) שם (הלכה ח): קפות דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וכיצד מעלה סאה שנפלה? אם רצה להעלות²² מאחד משתייהן - מעלה, ואם רצה להעלות חציה מזו וחציה מזו - מעלה. פדים מלאים תאנים של חלין²³, שדרס ליטרא תאנים של תרומה בפי פד אחד²⁴ מהם, ואין ידוע אי זו היא: אם היו שם מאָה פד וכד - הרי זו מעלה, ולוקח פד אחד מהם ומוקרה לכהן חוץ מדמי אותה ליטרא, והשאר מתרין; ואם היו פחות ממאָה - הפמין פלן מדמעות, והשולים מתרין²⁵.

(22) ירושלמי שם. (23) תרומות שם משנה יא, וכרבי יהושע. (24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד מהם - מעלה. (25) ולפיכך אין התחונות מסייעות לבטל, וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וכן אם דרסה²⁶ על פי פורת או על פי עגול, ואין ידוע אי זה הוא. דרסה על פי העגול²⁷ ואין ידוע אם בצפונה או בדרומה²⁸ ולא אי זה עגול הוא²⁹ - רואין אותם פאלו הם פירות³⁰, ותעלה לפי המשקל; אם יש בכל העגולין מאָה ליטריין - תעלה. והוא שיש בכל עגול³¹ מהן יותר על שני ליטריין³², פדי שתבטל התרומה ברב; שספק התרומה בטל ברב החלין.

(26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא-הדין בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי הלכה ז ד"ה וצריך). (27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה הפנים שם. (28) ביצה ד. (29) כלומר: נתעלמו ממנו שני דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה מקום בעיגול. (30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחונות להעלות את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). (31) ירושלמי שם. כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם). (32) (בירושלמי שם: "שני ליטריין וכל שהוא", הרי שאין צורך ב"חד בתרי" ממש. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה

אומרים: למקום שנפלה שניה נפלה ראשונה, אלא
שתייהן מקלקלות.

(65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). (66) שהראשונה נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. (67) תוספתא וירושלמי שם.

טז. היו שתי קפות⁶⁸, אחת טמאה ואחת טהורה⁶⁹,
ונפלה סאה של תרומה לאחת מהן, ואין ידוע אי
זו היא - אומרים: לתוף הטמאה נפלה.

(68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג. (69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא-הדין אם שניהם של חולין (כסף-משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

יז. שתי קפות⁷⁰, אחת של תרומה טהורה ואחת של
חלין טמאין⁷¹: נפלה סאה תרומה טהורה לתוף
אחת מהן - אומרים: לתוף של תרומה נפלה⁷²,
והחלין יאכלו בטהרה בתרומה⁷³.

(70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. (71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף-משנה, בכדי ליישב קושיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז. (72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד. (73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח.) ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

יח. נפלה סאה תרומה טמאה לתוף אחת מהן -
אומרים: לתוף של תרומה נפלה⁷⁴, והחלין יאכלו
קליות (בטהרה בתרומה גדולה).

(74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתתיר לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתייהן אסורות, מה-נפשך, אי לתוך תרומה

יב. סאה תרומה טהורה⁴⁸ שנפלה לפחות ממאה חלין⁴⁹ טמאין - ימכר הכל לפניהם חוץ מדמי תרומה. והכהן אוכל מדמץ זה קליות⁵⁰, או לולש אותו במי פרות שאינן מכשירין⁵¹, כדי שלא תטמא התרומה שבו מן החלין הטמאין. או לולש מדמץ זה פחות מכביצה⁵², שאין אכל טמא מטמא אכל אחר⁵³ עד שיהיה כביצה. או תחלק מדמץ זה⁵⁴ פחות מכביצה בכל עסה, כדי שלא תטמא התרומה שבו.

(48) משנה שם. (49) שהכל מדומע. (50) קלוי באש. שלא יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א"ב. (51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. (52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). (53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). (54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

יג. סאה תרומה טמאה⁵⁵ שנפלה למאה חלין טהורין⁵⁶, וכן סאה⁵⁷ תרומה טהורה שנפלה למאה חלין טמאין - תעלה⁵⁸ באחד ומאה, ותאכל קליות⁵⁹ או לולש במי פרות או פחות מכביצה; שאין הסאה שנפלה היא הסאה עצמה שעלתה⁶⁰.

(55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. (56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). (57) שם משנה ג, לדברי הכל. (58) כחכמים שם. (59) שלא תטמא התרומה הטהורה. (60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

יד. סאה תרומה טמאה⁶¹ שנפלה למאה סאה של תרומה טהורה - בטלה במעוט⁶² ואוכלין הכל בטהרה⁶³. ואם נפלה⁶⁴ לפחות ממאה - יניח הכל עד שירקב.

(61) שם משנה ד. (62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. (63) בכורות כב: וכג. (64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

טו. שתי קפות⁶⁵ שנפלה סאה של תרומה לתוף אחת מהן ונדע לאי זו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שניה ואין ידוע לאי זו מהן נפלה - אומרים: למקום שנפלה ראשונה נפלה שניה, לפי שתולין את המקלה במקלקל⁶⁶. נפלה סאה⁶⁷ ראשונה לתוף אחת מהם ואין ידוע לאי זו מהן נפלה, ואחר כך נפלה סאה שניה ונדע לאי זו מהן נפלה - אין

של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרים לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתייהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגת הכסף-משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרים לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח"ט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרים לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו') יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס]. (79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרים לתוך של תרומה נפלה, ואף-על-פי-כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף-על-פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני-מילואים בתשובה סימן יח). (80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א"ז, י"ג.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר

(1) יבאר שחבית סתומה מדמעת בכל שהוא, ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה או שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה. מין בשאינו מינו בתרומה אם הוא בנותן טעם. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה או איזה דבר אחר. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. ב' כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזוגים במים, שנתערבו. שמן של תרומה שנפל על גבי פירות או על גבי דבר אחר. הדברים שנקראו תרומה. והאוכל תרומה מה הוא מברך.

- 13 א. חֲבִית סְתוּמָה - מְדַמְעַת בְּכָל שֶׁהוּא.³ פִּיֶּצֶד? 13
- 14 חֲבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּכֶמֶה אֲלֵפִים 14
- 15 חֲבִית סְתוּמוֹת - נִדְמָע הֶלֶל. נִפְתָּחוּ הַחֲבִיתוֹת⁴ - 15
- 16 תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאָה. 16

(2) שהוא דבר חשוב ואינו בטל (פט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"א-ג). (3) ערלה פ"ג מ"ז. (4) שבטלה חשיבותן. שם מ"ח. והיינו שנפתחו מאליהם, אבל אסור לפתחם, שאין מבטלין איסור לכתחלה (שם ה"ב, ועי' רדב"ז כאן).

- 17 ב. חֲבִית סְתוּמָה⁵ שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּמָאָה חֲבִיתוֹת, וְנִפְלָה 17
- 18 אֶחָת מֵהֶם לִים הַגְּדוֹל⁶ - הִתְרוּ בָּלָן, וְאֹמְרִין: שֶׁל 18
- 19 תְּרוּמָה הִיא שֶׁנִּפְלָה. מֶה שְּׂאִין בֶּן בִּתְאָנָה שֶׁנִּפְלָה 19

נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

- 1 יט. סָאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ אֶחָת מֵהֶן - 1
- 2 אֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה, וְהַחֲלִין יֵאָכְלוּ 2
- 3 קְלִיּוֹת)⁷⁵ או יְלוּשׁוּ בְּמֵי פְּרוֹת⁷⁶. 3

(75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתב-יד (תוספתא כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. (76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף-משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירם לקבל טומאה, שלא יטמאו מהתרומה. שאף-על-פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= והירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

- 4 כ. שְׁתֵּי קְפוֹת⁷⁷, אֶחָת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאֶחָת שֶׁל 4
- 5 חֲלִין טְהוֹרִין, וְנִפְלָה סָאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ 5
- 6 אֶחָת מֵהֶן - אֹמְרִין לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נִפְלָה, וְהַחֲלִין 6
- 7 יֵאָכְלוּ קְלִיּוֹת. 7

(77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

- 8 כא. נִפְלָה סָאָה⁷⁸ שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אֶחָת מֵהֶן 8
- 9 - שֶׁתִּיּוֹן אֲסוּרוֹת. שֶׁסֶפֶק תְּרוּמָה טְמֵאָה - אָסוּר⁷⁹, 9
- 10 וְסֶפֶק הַמְּדַמְע - מִתֵּר; מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה 10
- 11 - מִן הַתּוֹרָה, וְאֲסוּר הַמְּדַמְע - מִדְּבָרֶיהָ, עַל 11
- 12 הָעֵקָרִים שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת⁸⁰. 12

(78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתייהן אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ניתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 לַמָּאָה⁸, וְנִפְלְאָה אֶחָת מֵהֶן לַיִם הַגָּדוֹל; אֲלֹא צָרִיךְ
2 לְהַפְרִישׁ אֶחָת. לְפִי שְׁהֻבִּית - נִפְלְתָה נִכְרָת⁹,
3 וְתֵאֵנָה וְכִיּוּצָא בָּהּ - אֵין נִפְלְתָה נִכְרָת.

(5) שאינה בטלה לעולם, מחמת חשיבותה (בהלכה הקודמת). (6) זבחים עד, ב. כריש לקיש וכרבא שהוא בתרא. ראה 'כסף משנה' שפירש דבריו. (7) ראה בהגהות 'שיטה מקובצת' שם. (8) שבטלה אלא שצריך להפריש אחת לכהן (למעלה פ"ג ה"א). (9) כרבא, אליבא דריש לקיש, שם.

- 23 ז. כָּבֵר בְּאַרְנו²⁷, שְׁאֵם נִתְעַרַב (תְּרוּמָה) מִיֵּין בְּשֹׁאֵינוּ
24 מִיֵּינוּ - בְּנוֹתֵן טַעַם. לְפִיכָף, בְּצֵל מִחֲתָף שֶׁנִּתְבָּשֵׁל עִם
25 הַתְּבָשִׁיל²⁸, אֵם הַבְּצֵל תְּרוּמָה וְהַתְּבָשִׁיל חֲלִין, וְיֵישׁ
26 בּוֹ טַעַם הַבְּצֵל - הָרִי הַתְּבָשִׁיל אֲסוּר לְזָרִים; וְאֵם
27 הַבְּצֵל חֲלִין וְהַתְּבָשִׁיל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טַעַם הַתְּבָשִׁיל
28 בְּבָצֵל - הָרִי הַבְּצֵל אֲסוּר.

(27) בפס"ו מהל' מאכלות אסורות ה"א, ולמעלה פ"יג ה"ב. (28) [רבינו מנה כאן שלשה דברים: מחותך, מבושל, עם תבשיל סתם (שאינו עדשים)]. ולפי המבואר בהלכה הסמוכה - כל אחד מהדברים הנ"ל, כלומר: מחותך (אף-על-פי שלא נתבשל, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), מבושל (אף-על-פי שהבצל שלם, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), בתבשיל אחר (אף-על-פי שהוא שלם ואף-על-פי שלא נתבשל) - בכל האופנים הנ"ל, בין שהבצל חולין והתבשיל תרומה, ובין שהבצל תרומה והתבשיל חולין - הכל אסור. ולא התירו אלא באופן שאין אף אחד משלשת הדברים הנ"ל. כגון: בצל שלם, עדשים (ולא בתבשיל אחר) שנתבשלו, וכשלא נתבשל הבצל עמהם. וכנראה שכוונת רבינו כאן אינה לשלושת הדברים ביחד, אלא לכל אחד ואחד מהם לחוד, וראה ב'משנה ראשונה'.

- 29 ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבָּשְׁלוּ²⁹ וְאַחַר כֵּךְ הִשְׁלִיף לְתוֹכָן בְּצֵל
30 יָבֵשׁ³⁰: אֵם הִיָּה שְׁלֵם - הָרִי זֶה מִתְּרִי³¹, וְאֵם הִיָּה
31 מִחֲתָף - בְּנוֹתֵן טַעַם³². וְאֵם בְּשֵׁל³³ הַבְּצֵל עִם
32 הָעֲדָשִׁים, בֵּין שְׁלֵם בֵּין מִחֲתָף - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן
33 טַעַם³⁴. וְשֹׁאֵר כֹּל הַתְּבָשִׁיל³⁵ - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיף הַבְּצֵל
34 אַחֵר שֶׁנִּתְבָּשֵׁל בֵּין שֶׁבִשְׁלוֹ עִם הַתְּבָשִׁיל, בֵּין שְׁלֵם
35 בֵּין מִחֲתָף - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם³⁶. וּמִפְּנֵי מָה
36 בְּצֵל שְׁלֵם לְתוֹף עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבָּשְׁלוּ אֵין מְשַׁעְרִין
37 אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוּ שׂוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁהָרִי הוּא שְׁלֵם;
38 וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכָּבֵר נִתְבָּשְׁלוּ. וְאֵם הֵיוּ בְּצָלִים
39 רַבִּים³⁷ - הָרִי הֵן מִמִּחֲתָף. וְכֵן אֵם נִטְלָה פְּטוּמָתוֹ³⁸
40 וּקְלַפְתּוֹ הַחִיצוֹנָה³⁹, אוֹ שֶׁהִיָּה לַח⁴⁰ - הָרִי הוּא
41 מִמִּחֲתָף. וְהַקְּפָלוּט⁴¹ - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שְׁלֵם
42 בֵּין מִחֲתָף - בְּנוֹתֵן טַעַם⁴².

(29) תרומות פ"י מ"א ו'ירושלמי' שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב'כסף משנה'. (30) 'ירושלמי' שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה

- 4 ג. חִבִּית סְתוּמָה¹⁰ שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּמָאָה חִבִּיּוֹת וְנִפְתְּחָה
5 אֶחָת מֵהֶן¹¹ - נוֹטֵל מִמֶּנָּה¹² אֶחָד מִמָּאָה¹³ וְשׁוֹתָה
6 אוֹתָהּ הַחִבִּית¹⁴; אֲבָל שֹׁאֵר הַחִבִּיּוֹת - אֲסוּרוֹת עַד
7 שִׁיפְתָּחוּ. וְכֹל אֶחָת וְאַחַת שֶׁנִּתְפַּתַּח מֵהֶן - נוֹטֵל
8 מִמֶּנָּה כְּדִי דְמוּעָה¹⁵ וְשׁוֹתָהּ הַשֹּׁאֵר. נִתְעַרְבָה¹⁶ חִבִּית
9 בְּמָאָה וְחֲמִשִּׁים חִבִּיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵהֶם מָאָה - נוֹטֵל
10 מֵהֶם כְּדִי דְמוּעָה חִבִּית אֶחָת¹⁷ וְשׁוֹתָהּ הַמָּאָה; וְשֹׁאֵר
11 הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרוֹת, וְאֵין מִחֲזִיקִין לְאוֹתָהּ חִבִּית שֶׁל
12 תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרַב¹⁸. אֲפֹלוּ הֵיוּ כְּמָה אֲלָפִים חִבִּיּוֹת
13 - פֶּלֶן מִדְּמוּעָה, וְכֹל מָה שִׁיפְתָּח - נוֹטֵל הֵימָנוּ אֶחָד
14 מִמָּאָה¹⁹, וְהַשֹּׁאֵר שׁוֹתָהּ, וְהַשֹּׁאֵר מִדְּמוּעָה.

(10) זבחים שם, מימרא של רבי אלעזר. (11) כלומר, נפתחה מאליה (שם), וראה למעלה ה"א. (12) ונותן לכהן. (13) כלומר: אחד ממאה ואחד. (14) אף-על-פי שאין טעם לזה, שהרי ממה-נפשו: אם חבית זו תרומה, הרי כולה אסורה, ואם היא חולין - כולה מותרת, תקנת חכמים היא: אם נתיר כאן בלי הרמה לכהן, יבואו לטעות גם באופן שיתפתחו כולן ('מעשה רוקח'). (15) אחד ממאה ואחד. (16) זבחים שם, מימרא של רבי אושעיא, וכן הוא ב'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"ז. (17) [וכן כתב להלן] 'נוטל הימנו אחד ממאה'. וצריך עיון: הרי נפלה חבית אחת לתוך מאה וחמשים חביות, ואם כן אינו צריך ליטול אלא אחד ממאה וחמשים ואחת, וכשרוצה להתיר המאה שנפתחו אינו צריך להרים אלא מאה חלקי מאה וחמשים ואחת. וכן כתב רש"י בזבחים שם ד"ה כדי דמועה אחד מק"ג (כן צריך להיות), אלא שהוסיף שם שאפילו אם יטול אחת ממאה, לא נאמר איסורא ברובא איתא, עיי"ש. (18) כלומר, במאה (שם). (19) [ראה למעלה, וצ"ע].

- 15 ד. כָּבֵר בְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת²⁰, שֶׁהִמְחִיץ
16 וְהִמְתַּבֵּל אוֹסֵר בְּכֹל שֶׁהוּא. לְפִיכָף, אֵם רֶסֶק תְּפוּחַ²¹
17 שֶׁל תְּרוּמָה וְנִתְּנוּ לְתוֹף הָעֵסָה וְהַחֲמִיצָה - כֹּל הָעֵסָה
18 מִדְּמוּעָה וְאֲסוּרָה לְזָרִים.

(20) פט"ז ה"א, מהמשנה בערלה פ"ב מ"ד. (21) תרומות פ"י מ"ב.

- 19 ה. בִּיעָה שֶׁנִּתְבָּלָה²² בְּתַבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפֹלוּ
20 חֲלָמוֹן שֶׁלָּהּ²³ אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ.

(22) שם מ"ב. (23) שהוא בפנים, וכל-שכן החלבון שהוא בחוץ.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות תרומות קפא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארוכים שאינם בני קליפה, ככל ירק. אבל בצלים יבשים ועגולים, שאפשר לקלפם - צריכים קליפה, ראה למעלה].

י. זיתי חליץ⁴⁷ שפכשן עם זיתי תרומה: אם היו פצועין אלו ואלו, או שהיו חליץ פצועין ושל תרומה שלמין, או שפכשן במי תרומה - הרי אלו אסורין; אבל אם היו שניהן שלמין, או שהיו זיתי תרומה פצועין וזיתי החליץ שלמין - הרי אלו מתרין. לפי שהפצועין שואבות מן השלמין⁴⁸.

(47) תרומות שם מ"ז. (48) ואין השלמים שואבים מן הפצועים.

יא. מי כבשים⁴⁹ ומי שלקות של תרומה - הרי הן אסורין לזרים.

(49) שכבשם במי מלח (משנה, שם).

יב. השבת⁵⁰: עד שלא נתנה טעם בקדירה - יש בה משום תרומה; משנתנה טעם בקדירה - אין בה משום תרומה⁵¹.

(50) עוקצין פ"ג מ"ד. וכן הוא בלשון ערבי: שבת (פירוש המשניות שם) והוא אניס (רע"ב ו'תפארת ישראל' שם). (51) "כיון שהשליך כחו בבשול (= בתבשיל) וימצא בבשול (= בתבשיל) טעם השבת, כבר תמה תועלתו והנשאר ממנו אחר-כך הוא במדרגת השמרים, אשר אינן ראויים לאכילה (ראה למעלה פ"א הי"ג) ועל כן אינו חייב בתרומה" (פירוש המשניות, שם).

יג. הורדה⁵² פת חמה ונתנה על פי חבית של יין תרומה: אם היתה פת חטים - הרי זו מתרת⁵³; ושל שעורים - אסורה, מפני ששואבות⁵⁴.

(52) תרומות שם, מ"ג. (53) כדעת רבי יוסי שם, וכרבה שאמר (עבודה זרה סו:): "ריחא לאו מילתא היא", וראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הל"ג (כסף-משנה). (54) כדברי רבי יוסי, שם.

יד. תנור⁵⁵ שהסיקו בכמון⁵⁶ של תרומה ואפה בו את הפת - הפת מתרת⁵⁷; שאין בה טעם כמון, אלא ריח, והריח אינו אסור.

(55) תרומות שם, מ"ד. (56) הוא הנזכר בישעיה כח, כז. והוא "קיממעל" (תפארת ישראל' שם). (57) ואף-על-פי שתנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם - הפת אסורה (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הכ"ב) - אין לדמות תרומה שמותרת בהנאה, לערלה וכלאי הכרם שאסורים בהנאה, ראה ברש"י בעבודה זרה שם, וברע"ב במשנה, שם.

טו. שעורין⁵⁸ של תרומה שנפלו לבור של מים, אף על פי שהבאישו מימיו - הרי הן מתרין; שאין נותן טעם לפגם אוסר.

(58) תרומות שם, מ"ב. וכן פירשה הר"ש שם.

שאין בה לחות (מלאכת שלמה). (31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף-על-פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף-על-פי שהוא שלם. וראה להלן. (32) משנה, שם. ואף-על-פי שהעדשים לא נתבשלו עוד - הן פולטות קצת, ומכיון שהבצל מחותך הוא בולע את הטעם הזה. (33) 'ירושלמי' שם, שלא התירו אלא אם נתבשלו העדשים מקודם. (34) שאף-על-פי שהבצל שלם - כיון שנתבשלו ביחד הוא בולע. (35) משנה, שם. היינו חוץ מעדשים. (36) שרק העדשים טבעם לא לבלוע ולא לפלוט הרבה לאחר שנתבשלו, אבל תבשיל אחר דרכו לבלוע ולפלוט, ולפיכך אף-על-פי שהבצל שלם, הוא בולע אם הוא חולין, ומפליט אם הוא תרומה. (37) 'ירושלמי' שם: "היו שנים שלשה קטנים, כמחותכין הן". (38) 'ירושלמי' שם: "העביר פטמתו, כמחותך הוא". (39) שם (כסף משנה). (40) 'ירושלמי' שם: "ביבש, אבל בלח אסור". (41) שם. והוא מי בצל (תפארת ישראל' מעשר שני פ"ב מ"א). ובפירוש המשניות לרבינו שם כתב, שהוא החציר שבארץ הצבי, וראה בהלכה הסמוכה. (42) שבניגוד לבצל שלם, הוא בולע הרבה, וגם אותו המעט שנפלט מעדשים שנתבשלו נפלט אל תוכו.

ט. הכובש ירק⁴³ של חליץ עם ירק של תרומה - הרי זה מתר לזרים. חוץ ממגיני בצלים וחציר ושומים⁴⁴, שאם כבש ירק של חליץ עם בצלים של תרומה, או בצלים של חליץ עם בצלים של תרומה - הרי אלו אסורין⁴⁵. כבש ירק של תרומה עם בצל של חליץ - הרי הבצל מתר לזרים⁴⁶.

(43) [בתרומות שם מ"י: "כל הנכבשים זה עם זה, מותרים". וכבר הקשו בזה רבים (עי' 'תוספות יום-טוב' ו'משנה ראשונה' שם): הלא קיימא-לן "כבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז:), ולמה מותרים הנכבשים זה עם זה? אבל יפה כתב ב'תוספות חדשים' שדעת רבינו לפסוק כרבי יוחנן (שם קיא:): ש"כבוש אינו כמבושל", אלא שהוא מפרש דבריו שאינו כמבושל, אבל הוא כמליח ואינו צריך אלא קליפה כדין מליח (עיי"ש בדבריו). ולפי זה דברי רבינו מבוארים על נכון, שהרי דעת רבינו (בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הי"ז), שדבר הטעון קליפה ולא נקלף - מותר בדיעבד (ראה בשו"ע יו"ד סי' צא ס"ד), ולכן כתב רבינו "הכובש ירק" לפי שירק שהוא עלים אינו בר קליפה, ולכן הוא מותר לזרים. וראה להלן. (44) במשנה שם: "החסית", ופירש רבינו: "השומים והבצלים ומיניהם לחריפותם וחידודם". ובהם אמרו "כבוש הרי הוא כמבושל" ומבליע בכלו. (45) שהתרומה נבלעה בכל הירק או בכל הבצלים, כנ"ל. (46) משנה, שם. לפי שהירק של תרומה אינו חריף ואינו מבליע בכל הבצל. [ונראה שהמדובר בבצלים ירוקים

על המשנה השנויה בסוף תרומות [פ"א מ"ח], דהא תנן המערה מכד לכד והטיפ' ג' טיפין נותן לתוכה חולין, הרכינה ומיצתה הרי זו תרומה. וזהו פירושה וכו'. ממשנה זו דקדקתי שאין קדירה זו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד. וקל-וחומר הדברים, אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אף-על-פי שאילו הרכין על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת כו' קל-וחומר לתרומה שנבלעה בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמע, שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש וכו' (מקצת התשובה הועתקה בר"י קורקוס ובכסף-משנה. ועי' רדב"ז). ועי' ב'פרי חדש' יו"ד סי' קכב, שתמה על דברי רבינו. ולולא דברי רבינו בתשובה הנ"ל, היה אפשר לפרש בדברי רבינו כאן, שהכוונה לשטיפה שלאחר הגעלה, וכמו שכתב בפ"ה מהל' חמץ ומצה הכ"ג, שכל הגעלה צריכה שטיפה בצונן אחריה, אלא שעיקר החידוש הוא שאין השטיפה צריכה מים, וכמו שאמר רבא בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, היינו שבקדשים צריך שטיפה במים דוקא, ולא במים ולא במזוג, ואילו בתרומה - טוב גם ביין ובמזוג, וראה עוד להלן].

(73) כן אמר אב"י בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, הוא שבקדשים אפילו בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ואילו בתרומה לא צריך אלא מקום הבישול בלבד.

כ. תרומה גדולה⁷⁴ ותרומת מעשר והחלה⁷⁵ והבפורים - פלן נקראו תרומה⁷⁶. בתרומת מעשר נאמר: והרמתם ממנו תרומת יי. ואומר: בתרומת גרין⁷⁶. ובחלה נאמר: חלה תרימו תרומה. ונאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וגו' ותרומת ידך; ואין לך דבר שטעון הבאת מקום שלא פרטו בפסוק זה חוץ מן הפכורים, ובהן נאמר: ותרומת ידך. הא למדת, שהן קרויין תרומה⁷⁷.

(74) ערלה פ"ב מ"א. (75) מעילה טו, ב. וראה למעלה פ"י ה"ד. (76) וזה נאמר לענין חלה. ואולי יש למחקר מכאן, ולהעתיקו להלן אחרי המילים "ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה" [ואומר כתרומת גורן]. ועי' רדב"ז. (77) מעילה, שם.

כא. לפיכך, דין ארבעתן לענין אכילה⁷⁸ ודמוע - אחד הוא: פלן עולין באחד ומאה⁷⁹, ומצטרפין זה עם זה⁸⁰, ואם נטמאו - ישלפון⁸¹. ודין תרומת מעשר של דמאי⁸² בכל אלו הדרכים - בתרומת מעשר של ודאי, אלא שאין לוקין על אכילתה⁸³.

(78) כלומר, לענין איסור אכילה, ראה למעלה פ"י ה"ד. (79) ערלה, שם. (80) בין לענין דמוע ובין לענין איסור אכילה בכזית. (81) ראה למעלה פ"ב הי"ד-ט"ו. (82) ערלה ומעילה, שם. (83) שאין לוקין על הספק (כסף-משנה).

כב. כל האוכל תרומה - מברך ברכת אותו מאכל, 35

טז. תלתין⁵⁹ של תרומה, הוא ועצו, שנפל לתוך בור של יין, אם יש בזרע התלתן כדי לתן לבדו⁶⁰ טעם ביין - הרי היין אסור⁶¹ לזרים.

(59) שם, מ"ה. והוא נקרא בערבי "חולבה" (פירוש המשניות, שם). (60) בלי סיוע מהעץ שאין בו קדושת תרומה. (61) אבל אם בתלתן לבדו אין ליתן טעם ביין, אלא רק ביחד עם העץ - אינו אסור (משנה, שם).

יז. שני כוסות⁶² של יין, אחד תרומה ואחד חלין, מזג כל אחד במים ואחר כך ערבן⁶³ - רואין את יין החלין פאלו אינו, וכאלו יין התרומה נתערב במים, שהרי אינו מינו: אם ראוי אותו המים לבטל טעם יין התרומה - הרי הכל מתר לזרים, ואם לאו - אסור; שפכר בארנו⁶⁴, שאין המים מעלין את היין.

(62) עבודה זרה עג, ב. (63) ואין ביין של חולין מאה כנגד יין של תרומה ('תוספות' שם ד"ה שני). (64) למעלה פ"א ה"ט, ע"י ש.

יח. יין של תרומה⁶⁵ שנפל על גבי פרות - ידיחם והם מתורות⁶⁶. וכן שמן⁶⁷ של תרומה שנפל על גבי פרות - ידיחם והם מתורות. נפל השמן⁶⁸ על גבי יין - יקפה אותו, והיין מתר לזרים. נפל על גבי הציר⁶⁹ - יקפה אותו ויטל קלפה⁷⁰ מעל הציר, כדי שיקסיר כל הציר שבו טעם השמן.

(65) תוספתא תרומות פ"ח. (66) במשנה, עבודה זרה סה, ב: "יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות". והביאה רבינו בהל' מאכלות אסורות שם הל"ב, ועי' רדב"ז. (67) תוספתא, שם. (68) שם. (69) שם. (70) שם ליתא.

יט. קדרה⁷¹ שפשל בה תרומה - לא יבשל בה חלין; ואם בשל - בנותן טעם. ואם שטף הקדרה במים או ביין - הרי זה מתר לבשל בה⁷². בשל במקצת הכלי - אין צריך לשטף את פלו, אלא שוטף מקום הבישול בלבד⁷³.

(71) זבחים צו, ב. (72) הראב"ד השיג בזה על רבינו, וכתב שצריך הגעלה בחמין ואחר-כך שטיפה בצונן. וכן מפורש בזבחים שם. וחכמי לוניל שאלו את פי רבינו על ענין זה (שו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סי' קג) ורבינו השיב על זה, וזו לשון השאלה והתשובה: "שאלה בסדר עבודה נמצא כתוב בו, שכלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה (?). ושטיפה, ועניינו לתשובת גאונו מייחלות, כי לעניות-דעתינו לא נתמעטת תרומה משאר קדשים כ"אם למריקה ושטיפה יתירה שהוא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך (הגעלה), ולתרומה לא צריך, אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל - תשובה, זה שאמרת אין כלי שנתבשל בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים, הוא אמור בהלכות תרומה, ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמורה שם בזבחים בפרק דם חטאת [צו:]- סמכתי, אלא

מעשר שני ה"ט - הערת הרב חיים פרדס. (85) ש"כל האוכל מתנה שיש בה קדושה, מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'" (פ"א מהל' ביכורים ה"ב, וראה במשנה למלך פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"א). (86) כדן העושה מצוה לעצמו, שמברך "לעשות" (בלמ"ד) ולא ב"על" (פי"א מהל' ברכות ה"א). (87) שגם על מצוה דרבנן מברכים "וציונו". והיכן ציונו? - "לא תסור מכל הדברים", "שאל אביך ויגדך וקנין ויאמרו לך" (שבת כג.). (88) פסחים עג, א. הרי שהיא מצוה. "וכל מצות-עשה שבין אדם למקום - מברך עליה קודם לעשייתה" (הל' ברכות שם, ה"ב).

6 סֶלְקוּ לְהוּ הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת בְּסִיעָתָא דְשַׁמְיָא

1 וְאַחַר כֵּן מְבָרְךְ⁸⁴: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשָׁתוֹ שֶׁל אֱהֲרֹן⁸⁵
2 וְצִוָּנוּ לֵאמֹל תְּרוּמָה⁸⁶. וְכֵן קִבְּלָנוּ וְרָאינוֹ אוֹתָם
3 מְבָרְכִין אֶפְלוֹ בְּחֶלֶת חוּצָה לְאַרְץ⁸⁷. שְׁגַם אֲכִילַת
4 קִדְּשֵׁי הַגָּבוֹל פְּעֻבֹדָה⁸⁸, שְׁנֵאָמֹר: עֲבֹדַת מִתְּנָה אֶתֶן
5 אֶת פְּהִנְתְּכֶם.

(84) שמאחר שמצוה לאכול (ראה להלן), פשוט שצריך לברך עליה (כסף-משנה). ויתכן כי זוהי כוונת המשנה (במעשר שני פ"ה מ"א) "לא שכחתי מלברכך", דהיינו על אכילתה. שכן כל הפרשה מדברת באכילה (ר"י קורקוס). [וראה בשיטה מקובצת' לברכות מ, ב. ולהלן פי"א מהל']

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב-י"ח שבט תשע"ח

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ח

הלכות שבת

פרק נעשה עשרי

ב. וְכֵן⁹ עֲמוּד שֶׁגְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים וְרָחֵב עֲדֹ¹⁰ בֵּית
סֵאתִים, מְטַלְטֵלִין עַל כָּלוּ; הֵיחָד רָחֵב¹¹ עַל בֵּית
סֵאתִים, אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. סֵלַע¹²
שְׂפִימִים: הֵיחָד גְּבוּהָ פָחוֹת מִעֲשָׂרָה - מְטַלְטֵלִין¹³
מִתּוֹכוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם לְתוֹכוֹ, שֶׁהִפֵּל בְּרַמְלִית; הֵיחָד
גְּבוּהָ עֲשָׂרָה¹⁴: אִם הֵיחָד רָחֵב מִבְּאַרְבַּעַת טַפְחִים עַד
בֵּית סֵאתִים - הוֹאִיל וּמִתָּר לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ, אֵין
מְטַלְטֵלִין לֹא מִתּוֹכוֹ לַיָּם וְלֹא מִן הַיָּם לְתוֹכוֹ¹⁵; הֵיחָד
יִתֵּר מִבֵּית סֵאתִים - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד,
הוֹאִיל וְאִסּוּר לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת
כְּבִרְמִלִית, הֵרִי זֶה מִתָּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם
לְתוֹכוֹ; שֶׁזֶּה דִּבְרַר שְׁאִינוֹ מְצוּי¹⁶ הוּא, וְלֹא גָזְרוּ בּוֹ¹⁷.

(1) נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגנינות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גרמי המחיצות ועניינן.

7 א. מקום² שֶׁלֹא הִקְף לְדִירָה³, אֶלָּא שֶׁהִיָּה תִשְׁמִישׁוֹ
8 לְאֹוִיר, כְּגוֹן גִּנּוֹת וּפְרָדִסִּים⁴, וּכְגוֹן הַמְקִיף מְקוֹם מִן
9 הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹ, וּכְיוּצָא בֵּהֶן: אִם יֵשׁ בְּגִבְהַת הַמְּחִצוֹת
10 עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יִתֵּר - הֵרִי הוּא פְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד⁵,
11 לְחִיב הַמּוֹצִיא וְהַזּוֹרֵק וְהַמּוֹשִׁיט מִמֶּנּוּ לְרִשּׁוֹת
12 הָרִבִּים אוֹ מִרִּשּׁוֹת הָרִבִּים לְתוֹכוֹ. וְאֵין⁶ מְטַלְטֵלִין
13 בְּכָלוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ בֵּית סֵאתִים אוֹ פָּחוֹת⁷;
14 אֲבָל אִם הֵיחָד בּוֹ יִתֵּר עַל בֵּית סֵאתִים, אִסּוּר לְטַלְטֵל
15 בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּבִרְמִלִית.

(2) משנה, עירובין כג, א. (3) לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). (4) המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. (5) כמבואר פי"ד ה"א. (6) חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית ('לבוש'). (7) שהוא שבעים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. (8) "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, סמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית דירה כ"אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" ('טור' סי' שנח).

(9) עירובין פט, א. (10) בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" ('מעשה רוקח'). וכן כתוב בהלכה א' שבת סאתים דינו כפחות ('הגהות מיימוניות'). (11) בנוסח אחר: "יתר על בית סאתים" (דפוס ויניציאה). (12) עירובין סז, ב. (13) תוך ארבע אמות. (14) שזה נחשב רשות היחיד. (15) שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד ה"ג). (16) "שיהיה קרפף יותר מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). (17) אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התירו כך, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיר רבינו-תם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הוֹאִיל ואֵין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניה, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד בחוץ ונותן לתוך הגינה" ('הגהות מיימוניות'), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אֵין אַרְבַּע רְשׁוּיֹת לשבת כ"אם חמש, ואֵין מוֹסִיפִים רְשׁוּיֹת.

ג. כְּפָה¹⁸ הִיא בֵּית סֵאָה? חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים
אַמָּה. נִמְצָא בֵּית סֵאתִים - מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּתִשְׁבְּרָתוֹ¹⁹
חֲמִשָּׁת אֲלָפִים אַמָּה. וְכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּפָה²⁰

נִזְרַע מֵעוֹטִי³⁹; אִם נִזְרַע מִמָּוֶה בֵּית סָאתִים - מִתֵּר
 לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ⁴⁰, וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם הַזֶּה יוֹתֵר מִבֵּית
 סָאתִים - אֲסוּר לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ⁴¹. נִטֵּעַ רֶבֹּאִי⁴² - הָרִי
 הוּא פֶחֶצֶר וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ⁴³. נִתְּמָלֵא⁴⁴ מִיָּם,
 אֲפִלּוּ הָיָה עֲמָקִים הֶרְבֵּה: אִם הָיָה רְאוּיָן לְתִשְׁמִישׁ⁴⁵
 - הָרִי הֵן כְּנִטְעִים וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ, וְאִם אֵינֶן
 רְאוּיָן לְתִשְׁמִישׁ - אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ⁴⁶ אֲלָא בְּאַרְבַּע
 אַמּוֹת.

(36) עירובין כג, ב. (37) כי הזרעים מבטלים את הדירה,
 שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. (38) גם בחלק שלא
 נזרע. (39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף
 לדירה, ומותר לטלטל בכלו. (40) אף במקום הזרעים,
 שהכל נחשב לדירה. (41) שנעשה ככרמלית (רש"י).
 (42) ואפילו כולו. (43) ואפילו האילנות אינם נטועים
 שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם
 לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י).
 (44) עירובין כד, א. (45) לשתייה או לכביסה (הרשב"א),
 ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם.
 (46) ודינם כזרעים (או"ח סי' שנח).

ז. מְקוֹם⁴⁷ שֶׁהִקְפָּה שְׁלֹא לִשְׂם דִּירָה, שֵׁשׁ בּוֹ בֵּית
 שְׁלֹשׁ סָאִין⁴⁸, וְקָרוּ בּוֹ בֵּית סָאָה - קְרוּיָו מִתֵּירוֹ;
 שְׁפִי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם⁴⁹. נִפְרָץ⁵⁰ בְּמִלּוֹא לְחֶצֶר,
 וְנִפְרָצָה⁵¹ חֶצֶר כְּנֻגָּדָה - חֶצֶר מִתֵּרַת כְּשֶׁהִתְהַה,
 וְהִקְרַפָּה אֲסוּר כְּשֶׁהִתְהַה; שְׁאֵין אֲוִיר הַחֶצֶר מִתֵּירוֹ⁵².

(47) עירובין כה, א. (48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע
 אמות. (49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה,
 ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית
 סאתים ומותר לטלטל. (50) עירובין כה, ב. כאן מדובר
 בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד-משנה). הפירצה
 כבציור זה: (51) בפחות מ' שהוא כפתח, אבל ביותר מ'
 גם החצר אסורה ('תוספות'). (52) זוהי שיטת רבינו
 בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן
 מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה,
 שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים,
 ועכשיו שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מיתרו ונעשה
 יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל
 החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות
 מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה
 מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כ"אם פתח, ומותר
 לטלטל בתוכה (כמו בציור שלפנינו):

ח. הָיָה⁵³ יוֹתֵר מִבֵּית סָאתִים וּבֹא לְמַעַטוֹ בְּאֵילָנוֹת⁵⁴
 - אֵינּוּ⁵⁵ מֵעוֹטִי⁵⁶. כִּנָּה בּוֹ עֲמוּד בְּצֵד הַפֶּתֶל גְּבוּהָ
 עֲשָׂרָה וָרֶחֶב שְׁלֹשָׁה אֹז יוֹתֵר - הָרִי זֶה מֵעוֹטִי⁵⁷, פְּחוֹת
 מְשֻׁלָּשָׁה - אֵינּוּ מֵעוֹטִי; שֶׁכָּל פְּחוֹת מְשֻׁלָּשָׁה כְּלָבוּד
 דְּמִי⁵⁸. וְכֵן אִם הִרְחִיק מִן הַפֶּתֶל שְׁלֹשָׁה וְעֲשָׂה
 מִחֻצָּה - הָרִי זֶה מֵעוֹטִי⁵⁹, פְּחוֹת מְשֻׁלָּשָׁה - לֹא עֲשָׂה
 כְּלוּם⁶⁰.

הזאת - בֵּין שְׁהִיָּה מְרַבֵּעַ, שֶׁהוּא שְׁבָעִים אַמָּה
 וּשְׁנָיִם עַל שְׁבָעִים אַמָּה וּשְׁנָיִם²⁰, בֵּין שְׁהִיָּה עָגֹל,
 בֵּין שְׁאָר הַצּוּרוֹת²¹ - הָרִי זֶה נִקְרָא בֵּית סָאתִים.

(18) עירובין כג, ב. (19) בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה
 (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה
 ושוניציו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה - 2500 אמות
 מרובעות, ובית סאתים - 5000 אמות מרובעות. (20) חמש
 שביעיות (מגיד-משנה) ואם תכפיל 5/7 על 70 על 70
 תהיה התוצאה 5000 בערך. (21) אבל אם היה ארכו יתר
 על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה
 ד'.

ד. מְקוֹם²² שֶׁלֹא הִקְפָּה לְדִירָה, שֵׁשׁ בּוֹ בֵּית סָאתִים:
 אִם הָיָה אֲרָכּוֹ פִּי שְׁנַיִם²³ כְּרַחֲבֵהוּ²⁴, כְּדִי שְׁהִיָּה מֵאָה
 עַל חֲמִשִּׁים פֶּחֶצֶר הַמִּשְׁכָּן - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ;
 אֲבָל אִם הָיָה אֲרָכּוֹ יוֹתֵר עַל שְׁנַיִם כְּרַחֲבֵהוּ אֲפִלּוּ
 אַמָּה²⁵ - אֵין מְטַלְטֵלִין בּוֹ²⁶ אֲלָא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת;
 שְׁלֹא עָשׂוּ בֵּית סָאתִים שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ לְאֲוִיר כְּשֶׁאָר
 הַחֲצוֹת אֲלָא מִחֶצֶר הַמִּשְׁכָּן.

(22) משנה, עירובין כג, א. (23) "רבי יוסי אומר: אפילו
 ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשכן שהיה ארכה מאה על
 רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור".
 (24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים ברחבו" (כת"י התימנים).
 (25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה - מותר
 (הרא"ש). (26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים
 ('לבוש').

ה. מְקוֹם²⁷ שֶׁהִקְפָּה שְׁלֹא לִשְׂם דִּירָה, אִם פְּרִיץ²⁸ בּוֹ
 פְּרָצָה יוֹתֵר עַל עֶשְׂרֵי אַמּוֹת גְּבוּהָ²⁹ עֲשָׂרָה טַפְחִים³⁰,
 וְגִדְרָה³¹ בָּהּ לִשְׂם דִּירָה³² עַד עֲשָׂרָה³³ - מִתֵּר לְטַלְטֵל
 בְּכָלָהּ. וְאֲפִלּוּ³⁴ פְּרִיץ אַמָּה וְגִדְרָה לִשְׂם דִּירָה, וּפְרִיץ
 אַמָּה וְגִדְרָה לִשְׂם דִּירָה, עַד שֶׁהִשְׁלִימָהּ לִיתֵּר מֵעֶשְׂרִי
 - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָלָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בּוֹ כְּמָה
 מִלִּין³⁵.

(27) עירובין כד, א. (28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון
 הגמרא: "כיצד הוא עושה? פורץ לו פירצה יותר מעשר,
 וגודרו ומעמידו על עשר". (29) ואינו צריך לפרוץ כל
 גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא ישרא גובה עשרה
 טפחים. (30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. (31) 'וסתם
 אותה הפירצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף
 הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). (32) כדי לדור בתוכו,
 "והכל תלוי בכוננת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (מותר
 לטלטל בתוכו)" (מגיד-משנה). (33) טפחים. ובכת"י
 התימנים ליתא "עד עשרה". (34) אם לא פרץ ולא גדר כל
 עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות
 מוקפות לשם דירה - מותר לטלטל בתוכו. (35) מיל הוא
 אלפיים אמה (יומא זז).

ו. מְקוֹם³⁶ יוֹתֵר מִבֵּית סָאתִים שֶׁהִקְפָּה לְדִירָה: אִם
 נִזְרַע רֶבֹּא - הָרִי הוּא כְּנֻגָּה וְאֲסוּר³⁷ לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ³⁸;

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ב שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של כרמים המגיע לנהר. ומצאו בגמרא תקנה להתיר טלטול בכלום, שלא יאסרו זה על זה, על ידי לחי מצד המדינה. וודינים אלה אינם מצויים להאריך בהם" (מגיד-משנה).

יב. יחיד⁷⁵ ששבת בבקעה⁷⁶, ועשה מחצה⁷⁷ סביב לו: אם יש בה עד⁷⁸ בית סאתים - מתר לטלטל בכלה, ואם היתה יתר על בית סאתים - אינו מלטל בה אלא בארבע אמות⁷⁹. וכן אם היו שנים. אכל שלשה ישראלים או יתר עליהן ששבתו בבקעה - הרי הן שניא⁸⁰, ומתיר להם לטלטל בכל צרפן אפלו פמה מילין. והוא, שלא ישאר מן המחצה שהקיפו בית סאתים פנוי בלא פלים⁸¹; אכל אם נשאר בית סאתים פנוי בלא פלים, ולא היו צריכים לו - אסורים⁸² לטלטל בכל המחצה אלא בארבע אמות. ואין⁸³ הקטן⁸⁴ משלים לשיא⁸⁵.

(75) עירובין טז, ב. יז, א. (76) הוא-הדין בישוב, אלא שדיבר בהווה, שבבקעה רגילים לעשות כך ('פרי מגדים'). (77) גרועה של שתי או של ערב, כמבואר להלן בהלכה יח. (78) ועד בכלל. (79) החמירו חכמים לזה שלא עשה מחיצות שלימות אלא גרועות. (80) קבוצת הולכי דרך, "אורחת ישמעאלים", בתרגום אונקלוס: "שירת ערבאי". (81) בנוסח אחר: "בלא כלום" ('מעשה רוקח'). (82) שהקיפו יותר מכדי צרכם, ואנו חושבים את המחיצה כאילו אינה. (83) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"י. (84) וכל-שכן שאין הנכרי מצטרף ('ירושלמי' שם).

יג. שלשה⁸⁵ שהקיפו פדי צרפן⁸⁶ וקנו שביתה⁸⁷, ואחר כך מת אחד מהן - הרי הם מתירין לטלטל בכלה⁸⁸. קנו שנים שביתה ביתר מבית סאתים, ואחר כך בא להם שלישי - אסורין⁸⁹ לטלטל אלא בארבע אמות, כשהיו קדם שניבא זה; שהשביתה⁹⁰ היא הגורמת⁹¹, לא הדיורין.

(85) עירובין יז, א. (86) כמבואר למעלה בהלכה יב. (87) בין השמשות כשנכנס השבת. (88) כיון שבכניסת השבת היו שלשה. (89) כיון שבכניסת השבת היו רק שנים אינם שיירה, ואסורים לטלטל גם אם נוסף בשבת עוד שלישי. (90) בכניסת השבת. (91) להחשב כשיירה, ולא הדיירים שנוספו אחר כניסת השבת.

יד. שלשה⁹² מקומות⁹³ המקפין⁹⁴ שלא לשם דירה⁹⁵ זה בצד זה, ופתוחים זה לזה: שנים החיצונים רחבים⁹⁶ והאמצעי קצר, שנמצאו לשנים החיצונים פסין⁹⁷ מפאן ומפאן, והיה יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה⁹⁸ - נעשו כשיא⁹⁹ ונותנין להם כל צרפן; היה האמצעי רחב ושנים החיצונים קצרים, שנמצא האמצעי בפסין משגי רוחותיו - הרי הוא מבלול¹⁰⁰ משנים החיצונים, לפיכך: אם שבת יחיד בזה ויחיד בזה ויחיד בזה - אין נותנין להן כל צרפן, אלא כל אחד ואחד יש לו בית סאתים¹⁰¹ במקומו¹⁰²; היתה

(53) עירובין כה, א. (54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. (55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפיות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. (56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורוחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם ('הרשב"א'). (57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. (58) דומה למחובר. (59) בנוסח אחר: "הועיל" ('מ"ב בשם 'מאמר מרדכי'). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. (60) שהרי זה כמוסוף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט - הרי זה מיעוט" (עיין כסף-משנה ומגיד-משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

ט. טח⁶¹ את הפתל בטיט⁶² - אף-על-פי שאינו יכול⁶³ לעמד בפני עצמו, הרי זה מעוט⁶⁴. הרחיק מן התל⁶⁵ שלשה ועשה מחצה⁶⁶ - הועיל. עשה מחצה על שפת התל - אינו מועיל; שהעושה מחצה על גבי מחצה אינו מועיל. נבלעה⁶⁷ מחצה התחתונה⁶⁸ והרי העליונה קיימת - הואיל ונעשית העליונה לשם דירה והרי אין שם נראה אלא היא, הרי זה הועיל ומתיר לטלטל בכלה⁶⁹.

(61) עירובין כה, א. (62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. (63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. (64) אבל בשו"ע ('סי' שנח) פוסק כרבא, שאינו ממעט אלא אם ראוי לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. (65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" ('רש"י'). (66) לדור ולהשתמש בתל. (67) "שהיה העפר רך ותחתו, ונחבט הכותל בכתא-אחת בשבת" ('רש"י'). (68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. (69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

י. רחבה⁷⁰ שאחורי בתים יתרה על בית סאתים - אין מלטלין בה אלא בארבע⁷¹, ואפלו היה פתח הבית פתוח לתוכה. ואם פתח הפתח לשם ואחר כך הקיפה - הרי זו פמקפת לדירה ומתיר לטלטל בכלה⁷².

(70) עירובין כד, א. (71) כיון שלא הוקפה לדירה. (72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" ('רמ"א סי' שנט).

יא. רחבה⁷³ הפתוחה למדינה⁷⁴ מצד אחד, ומצד אחר פתוחה לשביל המגיע לנהר - עושה לה לחי מצד המדינה, ויהיה מתיר לטלטל בכלה, ומתוכה למדינה, ומן המדינה לתוכה.

(73) עירובין כד, ב. שהיתה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. (74) לעיר; כך היה מעשה: רחבה היתה כפום נהרא (שם המקום), שצידה אחד היה פתוח לעיר (למבוי) שבעיר שנגמר לרחבה זו, וצידו השני היה פתוח לשביל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות - נחשבת למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

יז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹²¹? בִּזְמַן שֶׁהַפְּרָצוֹת מְשַׁלְשָׁה טַפְחִים וּלְמַעַלָּה; אֲבָל אִם הָיוּ הַפְּרָצוֹת כָּל פְּרָצָה מִתֵּן פְּחוּתָה מְשַׁלְשָׁה - הָרִי זֶה מִתְּרָה, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפְּרוֹץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד; שֶׁכָּל פְּחוּת מְשַׁלְשָׁה הָרִי הוּא כְּלָבוֹד¹²².

(121) עירובין טז, א. (122) כמחובר. והפירצות נחשבות כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

יח. פִּיעִיד¹²³? הָרִי¹²⁴ שֶׁהָקִיף בְּקָנִים, וְאִין בֵּין קֵנָה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים; אוֹ שֶׁהָקִיף בְּחִבְלִים, וְאִין בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים - הָרִי זֶה מִחְצָה גְמוּרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָא שְׁתֵּי¹²⁵ בְּלֹא עֶרְבָה¹²⁶ אוֹ עֶרְבָה בְּלֹא שְׁתֵּי. וְצָרִיךְ שֶׁיְהִיָּה גְבוּהַ הַקֵּנָה עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁיְהִיָּה מִן הָאָרֶץ עַד סוֹף עֲבֵי הַחֶבֶל הָעֲלִיּוֹן עֲשָׂרָה¹²⁷, אִם הָקִיף בְּחִבְלִים; שְׁאִין מִחְצָה פְּחוּתָה מַעֲשָׂרָה. וְכָל¹²⁸ הַשְּׁעוּרִין הָאֵלֶּי - הֵלֵכָה לַמֶּשֶׁה מְסִינֵי הֵן.

(123) אמרו, כל פחות משלשה כלבוד. (124) משנה, עירובין טז, ב. (125) הקנה באורך. (126) החבל ברוחב. (127) ועובי שלשת החבלים ביחד - טפח ושלשה משהויין כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). (128) יומא פ, א.

יט. צוֹרֶת¹²⁹ פֶּתַח הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם הִיא אֶפְלוֹ קֵנָה וְכִיּוּצָא בִּי¹³⁰ מִקָּאן וְקָנָה מִקָּאן וְקָנָה עַל גְּבִיָּהּ. גְּבוּהַ שְׁנֵי הַלְחִיִּים¹³¹ - עֲשָׂרָה טַפְחִים¹³² אוֹ יֵתֵר. וְהַקֵּנָה וְכִיּוּצָא בּוֹ שֶׁעַל גְּבִיָּהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ נֹגֵעַ בְּשְׁנֵי הַלְחִיִּים, אֲלֹא יֵשׁ בִּינֵיהֶן פְּמָה אֲמוֹת - הוֹאִיל וְגְבוּהַ הַלְחִיִּים עֲשָׂרָה, הָרִי זֶה צוֹרֶת פֶּתַח. וְצוֹרֶת פֶּתַח¹³³ שְׁאֲמָרוּ, צְרִיכָה שְׁתֵּהָא בְּרִיאָה¹³⁴ לְקַבֵּל דָּלֶת, אֶפְלוֹ דָּלֶת שֶׁל קֵשׁ.

(129) עירובין יא, ב. (130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב). (131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. (132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה. (133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאלו עולים עד למעלה. (134) הכוונה לעמודים שבצדדים - הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).

כ. פֶּתַח¹³⁵ שְׁצוֹרֶתוֹ כִּפְּהָ¹³⁶, אִם יֵשׁ בְּאֶרְךָ רִגְלֵי¹³⁷ הַכִּפְּהַ עֲשָׂרָה טַפְחִים, הָרִי זֶה צוֹרֶת פֶּתַח. וְצוֹרֶת פֶּתַח שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ מִן הַצֵּד¹³⁸ - אֵינָה כְּלוּם; שְׁאִין דֶּרֶךְ הַפְּתָחִים לִהְיוֹת בְּקֶרֶן זְוִית, אֲלֹא בְּאֶמְצַע¹³⁹.

(135) עירובין יא, ב. (136) עשויה למעלה כקשת. "מזווה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזווות במקום

1 יָחִיד בִּזְהָ וְיָחִיד בִּזְהָ וּשְׁנֵים בְּאֶמְצָעִי, אוֹ שְׁנֵים בִּזְהָ
2 וּשְׁנֵים בִּזְהָ וְאֶחָד בְּאֶמְצָעִי - נוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָן¹⁰³.

(92) עירובין צג, א. (93) נקראים בלשון הגמרא "קרפיות". (94) במחיצה גרועה, כמבואר להלן בהלכה יח. (95) שגם לענין היקף שלא לשם דירה הקילו בשיירה ('ירושלמי' עירובין פ"ב ה"ה). (96) מן האמצעי שהוא פרוץ לשניהם במלואו, ועמודי מחיצותיהם (גפופיהם) עודפים עליו, כציור 1. (97) עמודים המשמשים למחיצה. (98) בכל קרפך נמצא איש אחד. (99) שני החיצונים מצטרפים לאמצעי, וכאלו הם רשות אחת. (100) במחיצה מהשנים החיצונים, שהאמצעי רחב מהם, והם פתוחים לאמצעי במלואם כציור 2. (101) ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים כמבואר בהלכה יב ("מגיד משנה"). (102) ואינם מצטרפים לשיירה אחת. (103) ששנים מהחיצון מצטרפים לאמצעי להחשב שיירה.

3 טו. כָּל¹⁰⁴ מִחְצָה שְׁאִינָה יִכּוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ
4 מְצוּיָה¹⁰⁵ - אֵינָה מִחְצָה¹⁰⁶. וְכָל¹⁰⁷ מִחְצָה שְׁאִינָה
5 עֲשׂוּיָה לְנִחַת¹⁰⁸ - אֵינָה מִחְצָה. וְכָל¹⁰⁹ מִחְצָה שְׁאִינָה
6 עֲשׂוּיָה אֲלֹא לְצִנִּיעוֹת¹¹⁰ בְּלָבֹד¹¹¹ - אֵינָה מִחְצָה. וְכָל
7 מִחְצָה שְׁאִין בְּגִבְהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים אוֹ יוֹתֵר - אֵינָה
8 מִחְצָה גְמוּרָה¹¹². גִּידוֹר¹¹³ חֲמִשָּׁה וּמִחְצָה חֲמִשָּׁה -
9 מְצַטְרֵפִין¹¹⁴.

(104) סוכה כד, ב. (105) שהרוח מוליכה ומביאה (רש"י). (106) אפילו עושה אותה בביתו שאין שם רוח (תוספות שבת). (107) עירובין כו, א. (108) שאינה עשויה להניח עליה דבר או לנוח שם (מגיד-משנה); ורבינו חננאל פירש: "שאינה עשויה לנחת, להיות כבנין קבוע לעולם אלא ארעי". לדעת רש"י והראב"ד, הנוסח כאן: "כל מחיצה העשויה לנחת - אינה מחיצה". כלומר: שנעשתה להניח שם חפצים ולא לשם דירה. (109) עירובין כו, א: "מחיצת אדריכלים (בנאים) - לא שמה מחיצה". (110) שנעשתה על ידי בנאים לנוח בצילה בשעת אכילתם ולא לשם דירה. (111) וכן אם נעשתה רק לשמירת חפצים בתוכה (או"ח שם). (112) להתיר טלטול בתוכה, אבל היא חולקת רשות לעשותה כרמלית (מגיד-משנה). (113) עירובין צג, ב. בליטה, גבשושית; בנוסח אחר: "גידור" (ויניציאה). (114) ונחשבים כמחיצה גמורה (שו"ע או"ח שם).

10 טז. כָּל¹¹⁵ מִחְצָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פְּרוֹץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד -
11 אֵינָה מִחְצָה. אֲבָל אִם הָיָה פְּרוֹץ פְּעוֹמֵד¹¹⁶ - הָרִי זֶה
12 מִתְּרָה, וּבְלָבֹד שְׁלֹא יְהִיָּה בְּאוֹתָן הַפְּרָצוֹת פְּרָצָה שֶׁהָיָה
13 יֵתֵר עַל עֲשָׂרָה אֲמוֹת¹¹⁷; אֲבָל עֲשָׂרָה אֲמוֹת - הָרִי הִיא
14 כְּפֶתַח. אִם הָיָה לְפְרָצָה זֶה צוֹרֶת פֶּתַח¹¹⁸, אֶף-עַל-פִּי
15 שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יוֹתֵר מִעֲשָׂר, אֵינָה מְפַסְדֶּת¹¹⁹ הַמִּחְצָה;
16 וְהוּא, שְׁלֹא יְהִיָּה הַפְּרוֹץ מְרַבֵּה עַל הָעוֹמֵד¹²⁰.

(115) עירובין טו, ב. (116) כיון שאין הפרוץ מרובה על העומד, יש לו דין מחיצה. (117) פירצה יתרה על עשר אמות מבטלת את המחיצה. (118) ראה ביאורו בהלכה יט. (119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. (120) דעת

בְּדִיּוֹ וְעָלְיוֹ תִּכְּנֶנּוּ וְקִשׁ וְכִיּוּצָא בְּהֵן, וְקוֹשְׁרֵן בְּאַרְצֵן עַד
שִׁיעָמָד בְּרוּחַ מְצוּיָהּ וְלֹא יִתְנַדֵּד, וּמִטְּלָטֵל תַּחַת
כְּלוּ¹⁵⁶. וְהוּא, שִׁיְהִי תַּחְתִּי עַד בֵּית סְאִתִּים¹⁵⁷; אָבֵל
אִם הָיָה יִתְרָה¹⁵⁸ מִבֵּית סְאִתִּים, אֵין מִטְּלָטֵלִין תַּחְתִּי
אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁתַּחְתִּי - מְקוֹם שְׁלֹא
הֶקֶף לְדִירָה הוּא.

(152) עירובין צט, ב. (153) שענפיו נוטים למטה מכל צד.
(154) הענפים שבאילן. (155) הוא כ'לבד' ומחובר לארץ.
(156) אם הוא גבוה עשרה (או"ח סי' שסב). ואפילו לא נטעו
מתחילה לכך, והוא כמחיצה העומדת מאליה.
(157) כדלעיל הלכה א. (158) שהיו ענפיו ארוכים מאד, או
שהיו הרבה אילנות סמוכים זה לזה.

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ח

פרק שבעה עשר

(1) נתבארו בו דינין של דבריהם, בידי מקצת הרשויות
ופרטיהן, הן המבואות והחצרות ומחיצות הבורות, וכיוצא
בהן, ורוב כל מה שזכר באלו הם מדבריהם.
א. מְבוּיָּ שֵׁשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים³ - הוּא הַנִּקְרָא
מְבוּי סְתוּם, וּמְבוּי שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּתָלִים בְּלִבָּד⁴ זֶה
כִּנְגֵד זֶה, וְהָעַם נִכְנָסִין בְּרוּחַ זֶה וְיוֹצְאִין בְּשִׁפְנִיגְדָּה -
הוּא הַנִּקְרָא מְבוּי הַמְּפֹלֵשׁ.

(2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם
ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן
החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים
בני החצרות והבתים לשוק - שהוא רשות הרבים.
(3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח
לרשות הרבים מצד אחד בלבד. (4) שהחצרות נמצאות
בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחרים מפולשים
ופתוחים לרשות הרבים.

ב. הַיֵּאָף⁵ מִתִּירִין⁶ מְבוּי הַסְּתוּם? עוֹשֶׂה לוֹ בְּרוּחַ
רְבִיעִית לְחִי אֶחָד⁸ אוֹ עוֹשֶׂה עָלָיו⁹ קוֹרָה - וְדִיּוֹ;
וְתַחֲשֵׁב אוֹתָהּ קוֹרָה אוֹ אוֹתוֹ לְחִי בָּאֵלּוּ סְתָם רוּחַ
רְבִיעִית¹⁰, וְעוֹשֶׂה רִשּׁוֹת הַיֵּחִיד, וְיִהְיֶה מִתֵּר לְטַלְטֵל
בְּכָלֹ¹¹. שְׂדִין תּוֹרָה - בְּשִׁלְשׁ מִחְצוֹת בְּלִבָּד מִתֵּר
לְטַלְטֵל, וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹² הִיא הַרוּחַ הַרְבִּיעִית¹³,
וּלְפִיכָף דִּי לָהּ בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה.

(5) משנה, עירובין יא, ב. (6) "שיהיה מותר להשתמש בו
אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). (7) "קרש
אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' שסג). (8) מצד
אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט).
(9) בקצה המבוי מלמעלה. (10) הלחי כמחיצה כנ"ל,
והקורה משום היכר שלא יציאו משם לרה"ר. (11) אחרי
עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל'
עירובין פ"א הי"ז. (12) מבואר בפ"א ה"ג. (13) חכמים
אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל
גם ברשות הרבים.

המשקוף" (רבינו בהל' מזוזה פ"ו ה"ד). (137) לפני
שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף.
(138) "פירוש, כגון שעשאה מצדו של כותל [סמוך לקרן]"
- רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד
של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פ"ז הל' לה.
(139) כפירוש רב האי.

1 כֹּא. בְּכָל¹⁴⁰ עוֹשִׂין מִחְצָה - בֵּין כְּתָלִים¹⁴¹, בֵּין
בְּאֶבְלִים, בֵּין בְּאֶדָם, אֶפְלֹ בְּבִהְמָה וּשְׂאֵר מִיְּנֵי חַיָּה
וְעוֹף. וְהוּא, שִׁיְהִי¹⁴² כְּפּוֹתִים¹⁴³, כְּדִי שְׁלֹא יִנּוּדוּ.

(140) עירובין טו, א. (141) אף שעתידיں להנטל אחר
השבת. (142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו
צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. (143) קשורים
מערב שבת.

4 כֹּב. מִחְצָה¹⁴⁴ הַעוֹמֶדֶת מֵאֲלִיָּה - הָרִי זֶה כְּשֶׁהָרִי.
וּמִחְצָה הַנֶּעֱשִׂית בְּשֶׁבֶת - הָרִי זֶה מִחְצָה¹⁴⁵; וְאִם
נֶעֱשִׂית בְּשִׁנְגָּה¹⁴⁶, מִתֵּר לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת.
7 וְהוּא, שֶׁתַּעֲשֶׂה שְׁלֹא לְדַעַת הַמְּטַלְטֵל; אָבֵל אִם
נִתְּכֹן אֶדָם לְזֹו הַמִּחְצָה שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּשֶׁבֶת כְּדִי לְטַלְטֵל
9 בָּהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲשֶׂה אוֹתָהּ הַעוֹשֶׂה בְּשִׁנְגָּה,
10 אֲסוּר¹⁴⁷ לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת. וְכֵן¹⁴⁸ אִם נֶעֱשִׂית
11 בְּמִזִּיד, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּכֹן זֶה לְטַלְטֵל בָּהּ, הָרִי
12 זֶה אֲסוּר לְטַלְטֵל בָּהּ.

(144) עירובין טו, א. (145) ונחשבת רשות היחיד לענין
שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה
זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. (146) שלא ידע שהיום
שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת.
(147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם
שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש.
(148) בעירובין (כה): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה
שנעשתה בשבת במזיד - שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל
לטלטל אסור".

13 כֹּג. מִתֵּר¹⁴⁹ לַעֲשׂוֹת מִחְצָה שֶׁל בְּנֵי אֶדָם בְּשֶׁבֶת,
14 שִׁיעָמָד זֶה בְּצַד זֶה, וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִדְעוּ¹⁵⁰ אֵלּוּ
15 הַעוֹמְדִין שֶׁבְּשִׁבְלִי לַעֲשׂוֹתֵן מִחְצָה הַעֲמִידִן. וְלֹא
16 יַעֲמִיד¹⁵¹ אוֹתָן אֶדָם שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִחְצָה
17 זֹו, אֶלָּא יַעֲמִיד אוֹתָן אַחֵר שְׁלֹא לְדַעַתוֹ.

(149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתיא
שמעתיא (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב
חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו
לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר
להלן בפכ"ז הי"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם
ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשביל לעשותם מחיצה
- הועמדו). (150) שאם הם יודעים שהעמידום למחיצה,
הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. (151) מקור דבר
זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.

18 כֹּד. אֵילָן¹⁵² שֶׁהוּא מִסָּף¹⁵³ עַל הָאֶרֶץ - אִם אֵין
19 נוֹפֵל¹⁵⁴ גְּבוּהָ מִן הָאֶרֶץ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים¹⁵⁵, מְמַלָּא בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה' אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

ו. מבוי³¹ מפלש שהוא פלה לאמצע רחבה³² של רבים: אם לא היה מבוי פתח³³ הרחבה - הרי זה פסול, ואינו צריך מצד הרחבה פלוס; אבל אם היה פלה לצדדי³⁴ הרחבה - אסור. ואם היתה של יחיד - אף לאמצעה אסור; פעמים בונה מצד אחד, ונמצא פלה לצדה של רחבה.

(עירובין ח, א. 32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה (חצר שאחורי הבתים). (33) הפותח לרשות הרבים, והוא בכותל שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. (34) שכותל המבוי שזה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו אין הפירצה נגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

ז. אין³⁵ המבוי נתר³⁶ בלחי או קורה עד שיהיו בתים ורחצות פתוחות³⁷ לתוכו, ויהיה ארפו מארבע אמות ולמעלה³⁸, ויהיה ארפו³⁹ יתר על רחבו⁴⁰. אבל מבוי שארפו פרחבו⁴¹ הרי הוא פתח, ואינו נתר אלא בשני לחיים משני רוחותיו, כל לחי במשהו, או בפס⁴² רחב ארבעה מרום אחת⁴³.

(עירובין ה, א. 36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע, וכן מבואות שאין בתים ורחצות פתוחים לתוכם, דייריהם מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או קורה" (הרשב"א). (37) "ירושלמי" עירובין פ"א ה"א: "מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני בתים". (38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר. (39) דרך כניסתו למבוי. (40) שכן דרך המבוי להיות ('לבוש'). (41) מרובע. (42) כן הוא בעירובין יב: מימרא דרב נחמן. (43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו בצורת הפתח על-ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א או"ח סי' שסג).

ח. חצר⁴⁴ שארפה⁴⁵ יתר⁴⁶ על רחבה⁴⁷ - הרי היא כמבוי, ונתרת בלחי או קורה. ומבוי שאין בתים ורחצות פתוחות לתוכו, כגון שלא היה בו אלא בית אחד או חצר אחת, וכן מבוי שאין בארפו ארבע אמות⁴⁸ - אינו נתר אלא בשני לחיים או בפס ארבעה ומשהו.

(עירובין יב, ב. 45) ארכה נחשב דרך הכניסה (רשב"א). (46) במשהו (גמרא שם). (47) אבל אם רחבה יתר על ארכה, הרי היא כמרובעת ונידונה כחצר (רשב"א).

ג. והיא¹⁴ מתירין מבוי¹⁵ מפלש¹⁶? עושה לו צורת פתח¹⁷ מבוא, ולחי או קורה מבוא. ומבוי¹⁸ עקום¹⁹ תורתו כמפלש²⁰.

(עירובין ו, א. כתנאקמא וכאוקימתת רב יהודה שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנאקמא. (15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפ"ד ה"א. (16) משני ראשיו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשיו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). (17) שעלידה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפ"ז ה"ט. (18) עירובין ו, א. (19) ששני ראשיו מפולשים לרשות הרבים, כבציור שלפנינו. (20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; רבינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' שסד), שצריך צורת הפתח בעקמומיתו ששם דינו כמפולש (ראה בציור), ובשני ראשיו עושה לכל אחד לחי או קורה.

ד. מבוי²¹ שהוא שוה מתוכו ומדרון²² לרשות הרבים, או שוה לרשות הרבים ומדרון לתוכו²³ - אינו צריך לא לחי ולא קורה²⁴, שהרי הוא מבדל מרשות הרבים²⁵.

(שבת ק, א. 22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). (23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שזה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). (24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד-משנה). (25) שגבהו ושינויו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

ה. מבוי²⁶ שצדו²⁷ אחד פלה לים²⁸ וצדו אחד פלה לאשפה²⁹ של רבים - אינו צריך פלוס; שאשפה של רבים אינה עשויה להתפנות, ואין חוששין שמה יעלה הים שרטון³⁰.

(עירובין ח, א. צט, ב. 27) "מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה - דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה - שמה תינטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי בלי מחיצות), ומבואר אחר-כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי באשפה של רבים אין לחשוש שמה תינטל משם, וגם אין חוששים שמה יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא הוא "חיישין (חוששים) שיעלה הים שרטון". (28) עומק עשרה טפחים בשפתו - חשוב כמחיצה. (29) הגבוהה עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. (30) חול

- 48) דינו כדין חצר. (49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב-יד.
- ט. מבוי שאין ברחבו⁵⁰ שלשה טפחים, אינו צריך לא לחי ולא קורה, ומתיר לטלטל בכלו; שכל פחות משלשה הרי הוא פלגוד⁵¹. מבוי⁵² שהקשירו בקורה, אף-על-פי שמתיר⁵³ לטלטל בכלו פרושות היחיד, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - פטור; שהקורה - משום הפך היא עשויה. אבל אם הקשירו פלחי, הזורק מתוכו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו - חייב; שהלחי הרי הוא פמחצה ברוח רביעית.
- 50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יותר (כספ' משנה). (51) כמחובר, ואין כאן מבוי כלל. (52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור, לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר". (53) רבינו סובר (בפ"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.
- י. שני פתלים פרושות הרבים, והעם עוברים ביניהם, ביצד מקשיר ביניהם? עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן⁵⁴, ואחר כך יעשה ביניהם רשות היחיד. ואינו⁵⁵ צריך לנעל הדלתות בלילה⁵⁶, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל. היו משקעות בעפר, מפנה אותן ומתקנן להנעל. אבל צורת פתח, או לחי וקורה, אינן⁵⁷ מועילין בהקשר רשות הרבים.
- 54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג) מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין ו:); בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמערבין דרך רשות הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן - "והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה - חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיי' רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיי' 'תוספות' שם 'וכסף משנה'. (55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. (56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה רוקח'). (57) ראה הערה נג.
- יא. מתיר⁵⁸ לטלטל במבוי תחת הקורה או בין הלחיים⁵⁹. במה דברים אמורים? בשהיה סמוך לרשות הרבים; אבל אם היה סמוך לכרמלית - אסור לטלטל תחת הקורה⁶⁰ או בין הלחיים עד
- 58) עירובין ט, א. (59) המתירים לטלטל במבוי. (60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה - מותר לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד-משנה). (61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" - מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להתיר טלטול בין הלחיים.
- יב. בכל⁶² עושין לחיים, אפלו בדבר שיש בו רוח חיים⁶³. ואפלו באסורי הניה⁶⁴ - עבודת כוכבים⁶⁵ ומזלות עצמה או אשירה⁶⁶ שעשה אותה לחי - פטור⁶⁷; שהלחי עביו כל שהוא⁶⁸. גבה הלחי אין פחות מעשרה טפחים, רחבו ועביו כל שהוא⁶⁹.
- 62) משנה, עירובין טו, א. (63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפט"ז הכ"א. (64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה על-ידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). (65) 'ירושלמי' עירובין פ"ג ה"א. (66) עירובין פ, ב. (67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. (68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה - עשרה טפחים, וברוחב - משהו, ביארו 'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיי' ב'מגיד משנה'. (69) משנה, בעירובין יד, ב.
- יג. בכל עושין קורה, אבל לא באשירה⁷⁰; לפי שיש לרחב הקורה שיעור, וכל השעורין אסורים מן האשירה. וכן⁷¹ רחב הקורה אין פחות מטפח, ועביה כל שהוא⁷². והוא, שתהיה בריאה⁷³ לקבל אריה⁷⁴, שהוא⁷⁵ חצי⁷⁶ לבנה של שלשה טפחים על שלשה טפחים. ומעמידי קורה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה וחצי לבנה.
- 70) [נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגם בדברי רבינו: "בכל עושין קורה אפילו (כן צריך להיות בדבריו) באיסורי הנאה, אבל לא באשירה", שרק באשירה אין עושין מפני שעומדת לשריפה משום שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", וכל העומד להשרף כשרוף הוא, ו"כתותי מיכתת שיעוריה" ("כתות שיעורו וחסר הוא - עירובין פ:), אבל איסורי הנאה אחרים שאינם עומדים לשריפה - שיעורם קיים]. (71) בנוסח אחר: "וכמה רוחב" (וינציאה). וכן הוא ב'מגיד משנה'. (72) עירובין יג, ב במשנה. (73) "שאם לא כן, לא יהיה בה היכר, שסבורים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחה שם, אבל כשהיא בריאה וחזקה לקבל אריח, ניכר לכל שלקביעות בנין הניחוה שם" (רש"י); ועוד טעם: שצריכה להיות בריאה לקבל אריח, כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח (רש"י שבר"י). (74) לבנה קטנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כהלכה ח) להחשב דופן (רש"י).

יז. נפְּרִיץ⁹¹ בּו פְּרָצָה מְצִדוּ כְּלָפִי רִאשׁוֹ⁹²; אִם נִשְׁאָר
עוֹמֵד בְּרִאשׁוֹ פֶּס רַחֵב אֲרָבְעָה טַפָּחִים⁹³ - מִתֵּר;
וְהוּא, שְׁלֹא תִהְיֶה הַפְּרָצָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִי⁹⁴; וְאִם לֹא
נִשְׁאָר פֶּס אֲרָבְעָה - אֶסוּר⁹⁵, אֲלֵא אִם בֵּן הֵיחָה
הַפְּרָצָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה; שְׁכָל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוֹד.

(91) עירובין ה, א. (92) בצד הכניסה סמוך לחצי או לקורה.
(93) שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאחרי-כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. (94) שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). (95) אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נפְּרִיץ⁹⁶ הַמְּבֹי בְּמִלּוֹאוֹ⁹⁷ לְחֹצֵר, וְנִפְרָצָה חֹצֵר⁹⁸
כְּנִגְדּוֹ לְרִשּׁוֹת הָרְבִים - הֲרִי זֶה אֶסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְבֹי מִפְּלִשׁ⁹⁹. וְהֹחֲצֵר - מִתֵּר¹⁰⁰; שֶׁהֹחֲצֵר שְׂרָבִים
בּוֹקְעִין בָּהּ וְנִכְנָסִין בּוֹ וְיוֹצְאִין בּוֹ - הֲרִי הִיא רִשּׁוֹת
הַיָּחִיד גְּמוּרָה.

(96) עירובין ח, א. (97) כל רוחב הדופן, כי אם נשארו גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. (98) כשיעור עשר אמות, אבל נשארו גפופים. (99) מבואר למעלה בהלכה ג. (100) שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפס"ט ה"ז, ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מְבֹי¹⁰¹ שֶׁהָיָה לוֹ שְׂבִילִים¹⁰² מְצִד זֶה וְשְׂבִילִים
מְצִד אַחֵר, שֶׁנִּמְצְאוּ מִפְּלִשִׁין לְרִשּׁוֹת הָרְבִים -
אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן מְכוּנִין זֶה כְּנִגְדּוֹ זֶה, הֲרִי כָּל אֶחָד
מֵהֶן מְבֹי מִפְּלִשׁ. פִּיּוֹצֵד מִכְשִׁירִין אוֹתוֹ? עוֹשֶׂה¹⁰³
צוּרֶת פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׂבִילִים שֶׁבְּצִד
הָאֶחָד, וְכֵן לִפְתַּח הַגְּדוּל, וְעוֹשֶׂה לְכָל הַשְּׂבִילִים
שֶׁבְּצִד הַשְּׂנִי לְחִי אוֹ קוֹרָה.

(101) עירובין ח, ב. (102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). (103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

כ. מְבֹי¹⁰⁴ שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד אֲרָךְ¹⁰⁵ וְצִדּוֹ הַשְּׂנִי קָצֵר -
מֵנִיחַ אֶת הַקּוֹרָה כְּנִגְדּוֹ הַקָּצֵר¹⁰⁶. הַעֲמִיד¹⁰⁷ לְחִי בְּחֻצֵּי
הַמְּבֹי הַפְּנִימִי¹⁰⁸ שֶׁהוּא לְפָנִים מִן הַלְּחִי - מִתֵּר¹⁰⁹
לְטַלֵּטל בּוֹ¹¹⁰, וְהַחֲצִי הַחִיצוֹן שֶׁהוּא חוּץ מִן הַלְּחִי¹¹¹
- אֶסוּר.

(104) עירובין חף ב. (105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציור שלפנינו. (106) שהקורה משום

(75) שתוכל להחזיק שורת אריחים מונחים עליה כשיעור רוחב פתח המבוי. (76) ואף שאין ברוחב הקורה רק טפח, והאריח הוא טפח ומחצה, אפשר לחבר רבע טפח מכל צד שבו בטיט, ויחזיק את האריח (גמרא, שם).

יד. כִּמָּה⁷⁷ יִהְיֶה פֶּתַח הַמְּבֹי וְיִהְיֶה דִּי לְהַכְשִׁירוֹ
בְּלָחִי אוֹ קוֹרָה? גְּבָהּ - אֵין פָּחוֹת מִעֶשְׂרִי⁷⁸ טַפָּחִים
וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אֲמָה⁷⁹, וְרַחְבּוֹ - עַד עֶשְׂרִי
אֲמוֹת⁸⁰. בִּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא הִיָּה לוֹ צוּרֶת
פֶּתַח; אֲבָל אִם הִיָּה לוֹ צוּרֶת פֶּתַח - אֲפִלּוּ הִיָּה גְּבוּהָ
מֵאָה אֲמָה, אוֹ פָּחוֹת מִעֶשְׂרִי⁸¹, אוֹ רַחֵב מֵאָה - הֲרִי
זֶה מִתֵּר.

(77) משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה - ימעט, והרחב מעשר אמות - ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף-על-פי שהוא רחב מעשר אמות - אין צריך למעט". (78) שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה. (79) כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הבדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים. (80) שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. (81) דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראייה מהירושלמי שבת פ"א ('הקובץ').

טו. וְכֵן⁸² אִם הִיָּה בְּקוֹרָה שֶׁל מְבֹי כְּיֹדֵר⁸³ וְצִיּוֹר עַד
שְׁהִיּוֹ הַכָּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ⁸⁴ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
לְמַעַל מִעֶשְׂרִים⁸⁵ אֲמָה, בְּשֶׁרָה. שֶׁהַקּוֹרָה מִשּׁוּם
הַפֶּר עֲשׂוּיָהּ, וְאִם הִיָּתָה לְמַעַל מִעֶשְׂרִים אֵינָה
נִכְרֵת; וְאִם יֵשׁ בָּהּ צִיּוֹר וְכִיּוֹר מִסְתַּכְּלִים בָּהּ, וְנִמְצָא
שֵׁם הַפֶּר.

(82) עירובין ג, א. (83) קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. (84) דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארו חשובות, או כל דבר המביא להסתכלות - מועיל (מגיד-משנה). (85) אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציורים מועילים להתיר (כסף-משנה).

טז. מְבֹי⁸⁶ שֶׁהִיָּה גְּבָהּ מִן הָאָרֶץ עַד קְרָקְעִית קוֹרָה
עֶשְׂרִים אֲמָה, וְעָבִי הַקּוֹרָה לְמַעַל מִעֶשְׂרִים -
כְּשֶׁר⁸⁷. הִיָּה גְּבָהּ יָתֵר מִעֶשְׂרִים, וְכָא לְמַעֲטוֹ
בְּקוֹרָה, שֶׁמִּנִּיחַ אוֹתָהּ לְמִשָּׁה - צִיּוֹר לְהִיּוֹת בְּרַחֲבָה
טַפָּחִים⁸⁸ בְּקוֹרָה⁸⁹. הִיָּה גְּבָהּ פָּחוֹת מִעֶשְׂרִי - חוֹקֵק
בּוֹ מִשֹּׁךְ אֲרָבַע עַל אֲרָבַע אֲמוֹת⁹⁰, וּמַעֲמִיק כְּדִי
לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשֶׂרָה.

(86) עירובין ג, ב. (87) מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. (88) שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. (89) בנוסח אחר, חסר "בקורה" ('מעשה רוקח'). (90) עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני י"ג שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נקבע לשם תיקון המבוי. (124) במחיצה גמורה מועיל גם אם לא סמכו עליו מערב שבת (א"ח ס"י שסג). (125) עירובין י, א. בנוסח אחר: "עומד בפנים" (כת"י אברנאל). (126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציר 1. (127) שהעמיד את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי הכותל, כציר 2. (128) עירובין יד, ב. (129) שהלחי משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עוברים) תחתיה - אינה מחיצה. (130) הרחיקו.

כג. קורה¹³¹ שפרס עליה מחצלת - הרי בטלה, שהרי אינה נפרת. לפיכך, אם היתה המחצלת מסלקת מן הארץ שלשה טפחים או יתר - אינה מחצת. נעץ¹³² שתי יתדות בשני פתלי מבוי מבחוץ והניח עליהן הקורה - לא עשה כלום; שצריך להיות הקורה על גבי המבוי¹³³, לא סמוך לו.

(131) עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן - שהרי היא מכוסה, מחיצה אין כאן - שהרי היא מחיצה שהגדיים בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה ואינה מתרת)". (132) עירובין ח, ב. (133) ומכיון שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

כד. קורה¹³⁴ היוצאה מפתל זה ואינה נוגעת בפתל השני; וכן שתי קורות, אחת יוצאה מפתל זה ואחת יוצאה מפתל זה, ואינן מגיעות זו לזו: פחות משלשה¹³⁵ - אינו צריך להביא קורה אחרת¹³⁶, הנה ביניהן שלשה - צריך להביא קורה אחרת¹³⁷.

(134) עירובין יד, א. (135) היא 'לבוד' - מחוברת לכותל. (136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבוד', וגם משני צדדים (פוסקים). (137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו חננאל).

כה. וכן¹³⁸ שתי קורות המתאימות¹³⁹, לא בזו כדי לקבל אריח¹⁴⁰ ולא בזו כדי לקבל אריח - אם יש בשתייהן¹⁴¹ כדי לקבל אריח, אינו צריך להביא קורה אחרת. היתה אחת למטה ואחת למעלה¹⁴² - רואין את העליונה כאלו היא למטה¹⁴³, והתחתונה¹⁴⁴ כאלו היא למעלה; ובלבד שלא תהיה עליונה למעלה מעשרים, ולא תחתונה למטה מעשרה¹⁴⁵; ולא יהיה ביניהן¹⁴⁶ שלשה טפחים, פשוטין אותה שירדה זו ועלתה זו בכונה¹⁴⁷ עד שיעשו זו בצד זו.

(138) עירובין יד, א. (139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים" (רש"י). (140) כמבואר בהלכה יג. (141) ביחד רוחב טפח (הגר"א). (142) שאחת גבוהה מחברתה. (143) ובלבד שלא יהיה המרחק בגובה בין שתייהן יותר משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א):

היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת הפתח (רשב"א). (107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. (108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ויניציאה). (109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שמחוץ ללחי (גמרא). (110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). (111) ואין הבדל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

1 כא. מבוי¹¹² שהוא רחב עשרים אמה - עושה פס גבוה עשרה טפחים במשך ארבע אמות, שהוא שיעור משך המבוי, ומעמידו באמצע¹¹³; ונמצא פשוט מבואות שיש בפתח כל אחד מהן עשר אמות¹¹⁴. או מרחיק שתי אמות מפאן¹¹⁵ ומעמיד פס שלש אמות¹¹⁶, ומרחיק שתי אמות מפאן¹¹⁷ ומעמיד פס שלש אמות מפאן; ונמצא פתח המבוי עשר אמות, והצדדין הרי הן כסתומין, שהרי עומד¹¹⁸ מרבה¹¹⁹ על הפרוץ.

(112) עירובין י, א. (113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בה"ד. (114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). (115) מקיר המבוי. (116) על ידי חלל שתי האמות - הרי ביחד חמש אמות. (117) מהצד השני, נמצא שמשני הצדדים ביחד - חלל ופסים עשר אמות. (118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס - פרוץ, רוחב הפסים - שש אמות, יותר מהחלל - שהוא ארבע אמות. (119) ואף שלמעלה (פס"ז הט"ז) מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת - החמירו (גמרא).

10 כב. לחי¹²⁰ הבולט¹²¹ מדפנו של מבוי - פשר. 11 ולחי¹²² העומד מאליה¹²³ - אם סמכו עליו מקדם השבת, פשר¹²⁴. ולחי שהוא נראה¹²⁵ מבפנים¹²⁶ לחי, ומבחוץ אינו נראה לחי; או שהיה נראה מבחוץ¹²⁷ לחי, ומבפנים נראה שהוא שוה וכאלו אין שם לחי - הרי זה נדון משום לחי. לחי שהגביה¹²⁸ מן הקרקע שלשה טפחים¹²⁹, או שהפליגו¹³⁰ מן הפתל שלשה - לא עשה כלום; אבל פחות משלשה טפחים - פשר; שכל פחות משלשה פלבוד. לחי שהיה רחב הרבה - בין שהיה רחב פחות מחצי רחב המבוי, בין שהיה רחב פחות מחצי רחב המבוי - פשר, ונדון משום לחי; אבל אם היה יתר על חצי רחב המבוי - נדון משום עומד מרבה על הפרוץ.

(120) עירובין ה, א. (121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם חיזוק הבנין" (רש"י). (122) עירובין טו, א. (123) שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְכָאן בְּגִבָּה עֲשֶׂהָ, נִדּוֹן מִשּׁוּם זֵוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי
פְּסִין. חֲמִשָּׁה קָנִים, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה¹⁶², וְיֵשׁ
בֵּינֵיהֶן¹⁶³ שְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן וְשְׁשֵׁה טַפְחִים לְכָאן -
נִדּוּנִים מִשּׁוּם זֵוִית שְׁיֵשׁ בָּהּ שְׁנֵי פְּסִין.

(160) עירובין יט, ב. (161) מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרוב, דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה ולעשותה אמה לכל צד. (162) והרי הם כמחבורים. (163) ככולם יחד.

כט. מִתֵּר¹⁶⁴ לְהַקְרִיב אֲרַבַּע הַזְּוִיֹּת הָאֵלּוּ לְבָאָר.
וְהוּא, שְׁתֵּיהֶן פָּרָה רֹאשָׁה וְרִבְּה לִפְנֵים¹⁶⁵ מִן הַפְּסִין
וְשׁוֹתֶה¹⁶⁶. אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא יֵאָחַז רֹאשׁ הַבְּהֵמָה עִם
הַכִּלִּי שֶׁבּוּ הַמִּים¹⁶⁷ - הוֹאִיל וְרֹאשָׁה וְרִבְּה בִּפְנֵים,
מִתֵּר אֶפְלוֹ לְגִמְל¹⁶⁸. הַיּוֹרֵם¹⁶⁹ קְרוֹבִים יִתֵּר מִזֶּה - אֲסוּר
לְהַשְׁקוֹת מִהֶן אֶפְלוֹ לְגִדִּי, שֶׁהוּא פָּלוּ נִכְנָס לִפְנֵים.
וּמִתֵּר לְהַרְחִיק¹⁷⁰ כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבָד שְׁיִרְבֶּה בִּפְסִים
פְּשׁוּטִים, שְׁמִנִּיחִין אוֹתָן בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ, כְּדִי שְׁלֹא
יִהְיֶה בֵּין פֶּס לַחֲבֵירוֹ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה
וּשְׁלִישׁ.

(164) משנה, עירובין יז, ב. (165) שאם הפרה תהיה בחוץ, חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות הפסים. (166) "כמה ראשה ורובה של פרה? - שתי אמות" (גמרא). (167) עירובין כ, ב. (168) שהוא ארוך וכולו מבחוץ. (169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. (170) את הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז: יח. במשנה).

ל. לֹא הִתִּירוּ הַפְּסִים הָאֵלּוּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
וּלְבִהֲמַת עוֹלֵי רִגְלִים בְּלִבָּד¹⁷²; וְהוּא, שְׁיִהְיֶה בָּאָר
מִים חַיִּים שֶׁל רִבִּים¹⁷³. אֲבָל בְּשָׂאָר אֲרָצוֹת - אָדָם
יֵרֵד לְבָאָר וְיִשְׁתֶּה, אוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ מַחְצָה, מִקְּפַת
לְבָאָר, גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְיַעֲמֵד בְּתוֹכָהּ וְיִדְלֶה
וְיִשְׁתֶּה. וְאֵם הִי הַבָּאָר רֹחֵב הַרְבֵּה, שְׁאִין אָדָם יִכּוֹל
לִיָּרֵד בּוֹ - הֲרִי זֶה יִדְלֶה וְיִשְׁתֶּה בֵּין הַפְּסִין¹⁷⁴.

(171) עירובין כא, א. (172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י). (173) עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. (174) כיון שאי אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

לא. וְכֵן בּוֹרֵם¹⁷⁵ הַרְבִּים וּבָאָר הַיְחִיד, אֶפְלוֹ בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, אֵין מְמַלְאִין מִהֶן אֶלָּא אִם פֶּן עֲשׂוּ לָהֶן
מַחְצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים.

(175) באר - שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים"; בור - מים מכונסים (פירוש המשניות).

לב. הַמְּמַלֵּא¹⁷⁶ לְבִהֲמָתוֹ בֵּין הַפְּסִים, מְמַלֵּא וְנוֹתֵן
בְּכִלִּי לִפְנֵיהֶן¹⁷⁷. וְאֵם הִי אֲבוּס¹⁷⁸ רֹאשׁוֹ נִכְנָס לְבֵין

"ובלבד שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים." (144) או התחתונה (רש"י). (145) שאם הקורה נמצאת במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. (146) ברוחב. (147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

1 כו. הִיתָה¹⁴⁸ הַקּוֹרֶה עֲקָמָה¹⁴⁹ - רֹאִין אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ
2 הִיא פְּשׁוּטָה¹⁵⁰, עֲגֻלָּה¹⁵¹ - רֹאִין אוֹתָהּ כְּאֵלוֹ הִיא
3 מְרֻבֶּעֶת. וְאֵם הִיָּה בְּהַקְפָּה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים, יֵשׁ בָּהּ
4 רֹחֵב טַפַּח¹⁵². הִיתָה הַקּוֹרֶה בְּתוֹךְ הַמִּבּוֹי וְעֲקָמָה חוּץ
5 לְמִבּוֹי, אוֹ שְׁתֵּיהֶן עֲקָמָה לְמַעְלָה מִעֲשָׂרִים אוֹ
6 לְמַטָּה מִעֲשָׂרָה - רֹאִין: כָּל שְׁאֵלוֹ יִנְטֵל הָעָקוּם
7 וְיִשְׁאַרְוֵ שְׁנֵי רֹאשֵׁיהָ, אֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה - אֵינוֹ
8 צָרִיף לְהִבִּיא קוֹרֶה אַחֶרֶת; וְאֵם לֹא - צָרִיף לְהִבִּיא
9 קוֹרֶה אַחֶרֶת.

(148) משנה, עירובין יג, ב. (149) ועקמומיתה נוטה מחוץ למבוי. (150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי. (151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). (152) "אין החשבון מדקדק לפי חכמי המידות" ('תוספות'), כי "כל עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

10 כז. בָּאָר¹⁵³ שְׁעֵשָׂה לָהּ שְׁמוֹנֶה פְּסִין מֵאַרְבַּע זְוִיֹּת¹⁵⁴,
11 שְׁנֵי פְּסִין דְּבוּקִין בְּכָל זְוִית - הֲרִי אֵלּוֹ כְּמַחְצָה¹⁵⁵.
12 וְאָף-עַל-פִּי שְׁהַפְּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד בְּכָל רוּחַ
13 וְרוּחַ, הוֹאִיל וְאַרְבַּע הַזְּוִיֹּת עוֹמְדוֹת, הֲרִי זֶה מִתֵּר¹⁵⁶
14 לְמִלְאֵת מִן הַבָּאָר וּלְהַשְׁקוֹת לְבִהֲמָה. וְכִמָּה יִהְיֶה
15 גְּבוּהָ כָּל פֶּס מִהֶן? עֲשָׂרָה¹⁵⁷ טַפְחִים. וְרֹחֲבוֹ? שְׁשֵׁה
16 טַפְחִים¹⁵⁸. וּבֵין כָּל פֶּס לִפְס - כְּמִלָּא שְׁתֵּי רִבְקוֹת¹⁵⁹
17 שֶׁל אֲרַבְּעָה אֲרַבְּעֵה בִּקְרָ, אַחַת נִכְנָסַת וְאַחַת יוֹצֵאָה.
18 שְׁעוֹר רֹחֵב זֶה אֵין יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה אֲמָה וּשְׁלִישׁ.

(153) משנה, עירובין יז, ב. (154) בארות שברשות הרבים העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושין פסין (עמודים) בארבע זוויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי להשקות את הבהמות, כבציור שלפנינו: (155) לכל זוית שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזוויות. (156) כמבואר להלן בהלכה ל. (157) שאין מחיצה בפחות מגובה עשרה. (158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות שלימות, מספיק ברביעית פס רחב ארבעה טפחים, אבל כאן שרובו פרוץ - צריך להיות ששה טפחים ('תוספות יום טוב'). (159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיה מו, כא) עגלי מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

19 כח. הִיָּה¹⁶⁰ בְּמָקוֹם אֶחָד מִן הַזְּוִיֹּת אוֹ בְּכָל זְוִית
20 מֵאַרְבַּעֶתָן אֶבֶן גְּדוֹלָה¹⁶¹ אוֹ אֵילָן אוֹ תֵּל הַמִּתְלַקֵּט
21 עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אֲרַבַּע אֲמוֹת אוֹ חֲבִילָה שֶׁל קָנִים -
22 רֹאִין: כָּל שְׁאֵלוֹ יִחַלֵּק וְיֵשׁ בּוֹ אֲמָה לְכָאן וְאֲמָה

1. לה. אַכסדרה¹⁹² בבקעה¹⁹³ - מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֵלָהּ,
2. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִיא בֵּת שֶׁלֹּשׁ מַחְצוֹת¹⁹⁴ וְתִקְרָה;
3. שָׁאֲנוּ רוֹאִין בָּאֵלוּ פִּי תִקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתָם רוֹחַ
4. רִבִּיעִית. וְהַזֹּרֵק מִרְשוֹת הָרִבִּים לְתוֹכָהּ - פָּטוּר¹⁹⁵,
5. כְּזֹרֵק לְמִבּוֹי סָתוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרָה. בֵּית אוֹ חֲצֵר
6. שֶׁנִּפְרָץ קֶרֶן זְוִית שְׁלֹשׁ בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת - הֵרִי זֶה אָסוּר
7. לְטַלְטֵל בְּכֵלָּהּ; אֶף-עַל-פִּי שֶׁכָּל פְּרָצָה שֶׁהִיא עַד
8. עֶשֶׂר אַמּוֹת - כִּפְתָּח, אֵין עוֹשִׂין פְּתַח בְּקֶרֶן זְוִית¹⁹⁶.
9. וְאִם הָיְתָה שֵׁם קוֹרָה מְלַמְעָלָה עַל אֲרֶץ הַפְּרָצָה -
10. רוֹאִין אוֹתָהּ שְׂיִירָדָה וְסִתְמָהּ, וּמִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכֵלָּהּ;
11. וְהוּא, שֶׁלֹּא תִהְיֶה בְּאֶלְכָסוֹן¹⁹⁷.

12. (192) עירובין כה, א. (193) הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות שהן פי תקרה היורד וסותם. (194) ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. (195) דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכו. (196) עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). (197) שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי על-ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זווית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

1. לו. הָאֶצְבַּע¹⁹⁸, שֶׁמִּשְׁעָרִין בָּהּ בְּכָל מְקוֹם, הִיא
2. רֹחֵב הַגּוּדֵל¹⁹⁹ שֶׁל יָד²⁰⁰. וְהִסְפֵּחַ - אֶרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.
3. וְכָל אֲמָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - בֵּין בִּשְׁבֶּת, בֵּין
4. בְּסִפָּה וְכִלְאִים - הִיא אֲמָה בֵּת שֶׁשָּׁה טְפָחִים²⁰¹.
5. וּפְעָמִים מִשְׁעָרִין בְּאֲמָה בֵּת שֶׁשָּׁה טְפָחִים דְּחוּקוֹת
6. זֹו לְזֹו, וּפְעָמִים מִשְׁעָרִין בְּאֲמָה בֵּת שֶׁשָּׁה
7. שוֹחֲקוֹת²⁰² וְרוּחוֹת. וְזֶה וְזֶה לְהַחְמִיר. פִּיעֵד?
8. מִשְׁךְ מִבּוֹי - בְּאֶרְבַּע אַמּוֹת שוֹחֲקוֹת²⁰³, וְגִבְהוֹ -
9. עֶשְׂרִים אֲמָה עֲצָבוֹת. רֹחֵב הַפְּרָצָה - עֶשֶׂר אַמּוֹת
10. עֲצָבוֹת²⁰⁴. וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן לְעֵנִין סָפָה וְכִלְאִים.

1. (198) מנחות מא, ב. (199) "רוחב הגודל האמור בכל השיעורין - הוא רוחב הגודל (כצ"ל - בן אריה) הבינוני - דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שיעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שיעורות ברווח" (רבינו בהל' ספר-תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי ישר ח"א פ"ה). (200) והיא בוחן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). (201) עירובין ג, ב. (202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). (203) מרווחת. (204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

1. הַפְּסִים¹⁷⁹, וְהִיא גְבוּהָ עֲשָׂרָה וָרֹחֵב אֶרְבָּעָה - לֹא
2. יִמְלֹא וְיִתֵּן לְפִנֶּיהָ¹⁸⁰, שֶׁמֶא יִתְקַלְקַל הָאָבֹס, וְיִוצִיא
3. הַדְּלִי לְאָבֹס וּמִן הָאָבֹס לְקֶרֶקַע רְשׁוֹת הָרִבִּים¹⁸¹;
4. אֲלֹא מִמֶּלֶא וְשׁוּפָף, וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֲלִיהָ.

(176) עירובין כ, ב. (177) בין הפסים. (178) כלי מסודר לשים בו אוכל לבהמה. (179) כאן מדובר "כשהבהמה עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על יד הבית ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס לבין הפסים" (רש"י). כבציון שלפנינו: (180) שלא ימלא מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י). (181) שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד), אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים ויוציא מרשות לרשות באיסור.

1. לֵג. הַזֹּרֵק¹⁸² מִרְשׁוֹת הָרִבִּים לְבֵין הַפְּסִין - חִיב;
2. הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל זְוִית וְזְוִית מִחְצָה גְמוּרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
3. גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְיִתֵּר מֵאֶרְבָּעָה עַל אֶרְבָּעָה, וְהֵרִי הָרְבּוּעַ
4. נִכָּר וְנִרְאָה, וְנַעֲשֶׂה כָּל שְׂבִינֵיהֶם רְשׁוֹת הַיָּחִיד.
5. וְאִפְלוּ הָיָה בְּבִקְעָה, וְאֵין שֵׁם בִּינֵיהֶם בָּאֵר; שְׂהָרִי
6. בְּכָל רוֹחַ וְרוֹחַ פֶּס מִכָּאֵן וּפֶס מִכָּאֵן. וְאִפְלוּ הָיוּ
7. רִבִּים בּוֹקְעִין וְעוֹבְרִין בֵּין הַפְּסִין, לֹא בָטְלוּ
8. הַמַּחְצוֹת¹⁸³, וְהֵרִי הֵן בְּחֲצֵרוֹת שֶׁהָרִבִּים בּוֹקְעִין בָּהֶן,
9. וְהַזֹּרֵק לְתוֹכָן חִיב. וּמִתֵּר לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמָה בִּינֵיהֶן
10. אִם הָיָה בִּינֵיהֶן בָּאֵר.

(182) עירובין כ, א. (183) גדול כח המחיצות שאף אם עוברים רבים ביניהם, אין ביכולתם לבטל את רשות היחיד שביניהם.

1. לֵד. חֲצֵר¹⁸⁴ שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפְּסִין - מִתֵּר
2. לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפְּסִין, וּמִבֵּין הַפְּסִין לְתוֹכָהּ.
3. הָיוּ שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת¹⁸⁵ - אָסוּרִין עַד שְׂיַעֲרְבּוּ¹⁸⁶. וְכָשׁוּ
4. הַמִּים בְּשֶׁבֶת - אָסוּר לְטַלְטֵל בֵּין הַפְּסִין; שֶׁלֹּא
5. נִחְשְׁבוּ מִחְצָה לְטַלְטֵל בְּתוֹכָן אֲלֹא מִשּׁוּם הַמִּים¹⁸⁷.
6. בָּאוּ לוֹ מִים בְּשֶׁבֶת - מִתֵּר לְטַלְטֵל בִּינֵיהֶן¹⁸⁸; שֶׁכָּל
7. מִחְצָה שֶׁנַּעֲשִׂית בְּשֶׁבֶת - שְׂמָהּ מִחְצָה. מִבּוֹי¹⁸⁹
8. שֶׁנִּטְלָה קוֹרְתָּהּ אוֹ לַחֲי¹⁹⁰ בְּשֶׁבֶת - אָסוּר¹⁹¹ לְטַלְטֵל
9. בוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּפְרָץ לְכִרְמְלִית.

(184) עירובין כ, א. כבציון שלפנינו: (185) נכנסות לבין הפסים. (186) עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. (187) ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. (188) אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). (189) משנה, עירובין צד, א. (190) או צורת הפתח שלו. (191) ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ח

פרק שמונה עשר

(1) נתבארו בו שיעורי הדברים המוצאים, כמות כל אחד בפרט, וכל השיעורין הן דבר תורה, וכל מה שזכר שם הוא בחיוב גמור דבר תורה.

1 א. המוציא² דבר מרשות היחיד לרשות הרבים, או
2 מרשות הרבים לרשות היחיד - אינו חייב עד
3 שיוציא ממנו שיעור שמועיל פלוס³. ואילו הן שיעורי
4 ההוצאה: המוציא אכלי אדם - פגרוגרת⁴;
5 ומצטרפין זה עם זה⁵. והוא, שיהיה פגרוגרת מן
6 האכל עצמו, חוץ מן הקלפים⁶ והגרעינין⁷ והעקצין⁸
7 והסבין⁹ והמרסן¹⁰.

(2) (מסכת שבת דף עז עמוד ב.) (3) אבל אסור מן התורה להוציא אפילו פחות משיעור, כי "חצי שיעור אסור מן התורה" (מסכת יומא דף עד עמוד א) גם באיסורי שבת (רש"י מסכת שבת דף עד עמוד א.) (4) תאנה יבשה, "לא גדולה ולא קטנה, אלא בינונית" (מסכת כלים פרק י"ז משנה ז), והיא פחותה מביצת תרנגולת (מסכת שבת דף פ עמוד ב) וגדולה מזית (מסכת שבת דף צא עמוד א), ודעת רבינו (בפרק ח הלכה ה) "הגרוגרת הוא אחד משליש בביצה". (5) שני מיני מאכל אדם מצטרפים לשיעור גרוגרת לחיוב. (6) הקליפה העליונה אינה אוכל ואינה משלימה את השיעור. (7) "הקשים שהם בתוך הפרי" (רבינו בפירוש המשניות). (8) "שהפרי תלוי בהם באילן, כגון עוקצי התאנים והענבים והאפרסקים והאתרוגים וזולתם" (פירוש המשניות) שהן כעץ ולא כפרי (רש"י). (9) פסולת הקמח הנופלת ממנו כשמנפים אותו. (10) "הקליפה העליונה העבה היוצאה בנפה תחילה" (פירוש המשניות).

8 ב. יין¹¹ - פדי רבע¹² רביעית¹³. ואם היה קרוש¹⁴ -
9 בכזית¹⁵. חלב בהמה טהורה - פדי גמיעה¹⁶, וחלב
10 טמאה¹⁷ - פדי לכהל¹⁸ עין אחת. חלב¹⁹ אשה ולבן
11 ביצה - פדי לתן פמשיפה²⁰. שמן - פדי לסוף²¹
12 אצבע²² קטנה של רגל קטן בן יומו²³. טל²⁴ - פדי
13 לשוף²⁴ את הקילורין. וקילור - פדי לשוף במים.
14 ומים - פדי לרחץ פני מדוכה²⁵. דבש²⁶ - פדי לתן
15 על ראש הפתית²⁸. דם ושאור כל המשקין וכל
16 השופכין²⁹ - פדי רביעית³⁰.

(11) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב) "המוציא יין כדי מזיגת הכוס" (כשיעור שהיו נוהגים לתת יין חי לתוך הכוס ולהוסיף עליו מים, כדי למזוג אותו בהם. רש"י). (12) רבע. (13) רביעית הלוג - (פסחים דף קט עמוד א) כשיעור ביצה ומחצה, והוא שיעור כוס של ברכה לעניין ברכת המזון, קידוש והבדלה, וכאן השיעור רובע של רביעית, שהן שלוש שמיניות ביצה, ואפשר להוסיף ולמזוג ברובע עוד שלוש רביעיות מים כדי שיהיה יין מזוג. (14) (מסכת שבת דף עז עמוד א): "יין יבש בכזית". (15) רוב שיעורי תורה הם כזית (מסכת עירובין דף ד עמוד

(ב) שנאמר (דברים פרק ח פסוק ח): "ארץ זית שמן". ואכילת חלב ודם ונותר וכדומה כולם כזית (רש"י); ושיעור זית "לא גדול ולא קטן אלא בינוני זה אגורי (ששמנו אגור בתוכו וגדל כל צורכו" - מסכת כלים פרק י"ז משנה ח); לדעת רבינו (הלכות עירובין פרק א הלכה ט) כזית הוא קרוב לשליש ביצה, ולדעת התוספות (מסכת עירובין דף פ עמוד ב) חצי ביצה בקליפתה. (16) (מסכת שבת דף עז עמוד א) "כדי בליעת אדם בבת אחת" (רבינו בפירוש המשניות) ובתוספות כתבו שהוא יותר מכגורגרת. (17) שאינו ראוי לשתייה. (18) לשים על העין לרפואה או ליופי (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח הלכה א): "הדא דאת אמר בחלב בהמה טהורה, אבל בחלב בהמה טמאה כדי לכחול עין אחת". (19) (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (20) "של קילור (משחה לכאב עיניים) שרגילים לשופו בחלב אשה" (רש"י). (21) בנוסחה אחרת: "כדי לסוך אבר קטן שהוא אצבע קטנה" (כתב יד התימנים) וכן בגמרא. (22) (מסכת שבת דף עז עמוד א). רש"י פירש: "אחד מפרקי אצבע קטנה" (מסכת שבת דף עז עמוד ב). (23) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ח). (24) לשפשף. (25) כלי שדכים בו דברים יבשים לעשותם דקים. (26) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד ב). (27) בנוסחה אחרת: "ליתן על פי ראש הכתית" (מער"ק) וכן בגמרא, ופירש רבי עובדיה מברטנורא, ששחין היוצא בעור הבשר כשמגיע להתבשל עושה ראש למעלה הנקרא פי כתית. (28) מכה שבגב הבהמה, בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק ח) "הדא דאת אמר בעתיקא (דבש ישן שאינו ראוי לאכילה), אבל בהן דידן (דבש חדש הראוי לאכילת אדם), שיעורו כדי ליתן בתוך הביצה". אבל בתלמוד בבלי לא נזכר חילוק זה ולכן השמיטו רבינו (ועיין רע"ב פרק ח דשבת משנה א). (29) מים שאינם ראויים לשתייה ולבישול. (30) הראויים לגבל בהם טיט (גמרא).

ג. תבן³¹ תבואה - פמלא פי פרה. תבן קטניות -
פמלא פי גמל³². ואם הוציא תבן קטניות להאכילו
לפרה - פמלא פי פרה; שהאכילה על ידי הדחק -
שמה אכילה. עמיר³³ - פמלא פי טלה. עשבים -
פמלא פי גדי. עלי שום ועלי בצלים: אם היו
לחים³⁴ - פגרוגרת, מפני שהן אכלי אדם; ויבשים³⁵ -
פמלא פי גדי. ואין מצטרפין זה עם זה לחמור
שבהן, אבל מצטרפין לקל שבהן³⁶. פיצה? הוציא
תבן תבואה וקטניות: אם יש בשניהם פמלא פי פרה
פטר³⁷, פמלא פי גמל - חייב. וכן כל פיוצא פנה
לענין השבת.

(31) (משנה במסכת שבת דף עז עמוד א). (32) שתבן קטניות אינו ראוי לפרה, ושיעור זה גדול משיעור "מלוא פי פרה". (33) קש שיבולים. (34) ראויים למאכל אדם. (35) שאינם ראויים למאכל אדם. (36) שלא לחייב כי אם על השיעור הגדול שבשניהם. "מי ששעורו גדול הוא קל ואינו מצטרף להשלים חמור, שהרי אינו חשוב, אבל החשוב משלים את הקל לשעורו" (רש"י). (37) שהרי תבן קטניות שיעורו גדול מתבן תבואה וחייבו כמלוא פי גמל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ד שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ד. המוציא³⁸ עצים - כד³⁹ לְבַשְׁלָא⁴⁰ בְּגָרוֹגֶרֶת מְבִיצָת
- 2 הַתְּרַנְגוּלִים, טְרוּפָה⁴¹ בְּשֶׁמֶן וְנִתְּנָה בְּאֶלְפֶס⁴².
- 3 המוציא⁴³ קֶנָה - כְּדִי לַעֲשׂוֹת קְלָמוֹס⁴⁴ הַמַּגִּיעַ
- 4 לְרֹאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו⁴⁵, וְאִם הָיָה עֵבֶה⁴⁶ אוֹ מְרַצֵּן⁴⁷ -
- 5 שְׁעוּרוֹ פְּעֻצִים.

- (משנה במסכת שבת דף פט עמוד ב.) (39) "המוציא עצים כדי לבשל ביצה קלה" והיא ביצת תרנגולת, ש"אין לך ביצה קלה להתבשל יותר מביצת תרנגולת" (מסכת שבת דף פ עמוד ב.) (40) ויהיה האלפס חם כבר חימום בינוני (רבינו בפירוש המשניות.) (41) מעורבת. (42) מחבת. (43) (מסכת שבת דף פ עמוד ב.) (44) עט עשוי מקנה. (45) בגמרא שם: "לקשרי אצבעותיו" ובעי רב אשי אם הכוונה לקשר העליון דהיינו ראשי האצבעות או לקשר האמצעי, ופסק רבינו לקולא (מעשה רוקח). (46) שאינו ראוי לכתיבה. (47) שבור ורצין.

- 6 ה. המוציא⁴⁸ תְּבִלִין⁴⁹ - כְּדִי לְחַבֵּל בִּיצָה⁵⁰;
- 7 וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. פֶּלְפֶּל⁵¹ - כָּל שֶׁהוּא. עֵטְרִין⁵²
- 8 - כָּל שֶׁהוּא. רִיחַ טוֹב⁵³ - כָּל שֶׁהוּא. רִיחַ רָע⁵⁴ - כָּל
- 9 שֶׁהוּא. מִינֵי בְשָׂמִים - כָּל שֶׁהֵן. אֶרְגָּמִן⁵⁵ טוֹב⁵⁶ - כָּל
- 10 שֶׁהוּא. בְּתוּלַת הַנֶּרֶד⁵⁷ - אַחַת. מִינֵי מַתְכוֹת הַקֶּשֶׁשׁ,
- 11 כְּגוֹן נֶחֱשֶׁת וּבְרִזֶּל⁵⁸ - כָּל שֶׁהֵן. מַעֲפֵר הַמְּזוּבָּה
- 12 וּמֵאֲבֵי הַמְּזוּבָּה⁵⁹ וּמִמָּקָם⁶⁰ סָפְרִים וּמִמָּקָם מִטְפָּחוֹת
- 13 שֶׁלֶהֶן - כָּל שֶׁהֵן; מִפְּנֵי שֶׁמִּצְנִיעִין אוֹתָם לַגִּיזָּה⁶¹.
- 14 גִּחְלֵת⁶² - כָּל שֶׁהוּא. וְהַמוּצִיא שֶׁלֶהֶבֶת - פְּטוּר⁶³.

- (48) (מסכת שבץ דף פ"ט עמוד ב.) (49) "והזהר שלא יעלה על דעתך, שאין נקראים תבלין אלא המרקחת והדברים שריחם טוב, כמו הזנגביל והפלפל ודומיהם, אינו כן, אלא כל דבר שמתבלין בו את התבשיל, כגון השומים והבצלים ושומן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין, כשאדם מתכוון לתבל בהם קדרתו ותבשילו (בפירוש המשניות מסכת ערלה פרק ב' משנה י'). (50) הכוונה לגרוגרת מביצה ("צפנת פענח"). (51) (מסכת שבת דף צ' עמוד א') ראוי לריח הפה; בנ"א: "פלפלת" (כת"י התימנים) וכן במשנה. (52) שרף עץ שריחו רע ומשמש למאור. (53) עלה ורד וארגמן שיש להם ריח טוב ונוכחים בהלכה כאן. (54) לעשן בשביל חולים ותינוקות לרפואה (רש"י). (55) חומר, מצבע אדום לריח (רש"י). (56) בנ"א חסר "טוב" (מער"ק). (57) עלה שושנה אדומה וסתומה. (58) שראוי לעשות מהן כלי קטן. (59) שמחמת קדושתם גונזים אותם כל שהם, משום זה גם שעור חיובם בכל שהוא. (60) "רקב הנופל מספרים או ממטפחות שבלו" (רע"ב); "הדבר הכלה ונתעפש ולא נשאר בו אלא ורשם" (פירוש המשניות). (61) שכל תשמישי קדושה טעונים גניזה. (62) (מסכת ביצה דף ל"ט עמוד א'). (63) שאין בה שמשות.

- 15 ו. המוציא זְרַעוֹנִים⁶⁴ גִּנָּה שְׁאִינָן נֶאֱכָלִין לְאָדָם - שְׁעוּרִין
- 16 פָּחוֹת⁶⁵ מִבְּגָרוֹגֶרֶת⁶⁶. מִזְרַע קְשׁוּאִין - שְׁנִים⁶⁷. וּמִזְרַע
- 17 הַדְּלֻעִין⁶⁸ - שְׁנִים. מִזְרַע פּוֹל הַמְצָרִי⁶⁹ - שְׁנִים.

- (83) (משנה מסכת שבת דף פ"ט עמוד א'). (84) הקליפה הירוקה שעל האגוז בעודה לחה ראויה לצבע. (85) צמח שממנו עשים צבע כחול לצביעת בגדים. (86) צמח שמשרשיו עושים צבע אדום. (87) כסוי הראש. (88) מין עפר כעין מלח חריף לכבוס וטיהור מלכלוך, שהיו מביאים מאלכסנדריה של מצרים. (89) מין עשב מיובש לכביסה. (90) חומר המוצא מעפר צמחים, וכל אלה "מינים הרוחצים בחוזק ומלבנים" (פירוש המשניות). (91) "מעט, כדרך שמראים לדוגמא לומר כזה אתה רוצה" (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ט"ט - פְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי פִּיּוּר¹¹⁰. זָכַל אוֹ חוֹל דֶּק - פְּדִי
 לְזַבֵּל פְּרִשָּׁה¹¹¹. חוֹל גַּס - פְּדִי לַעֲרֹב עִם מְלֹא כֶּף שֶׁל
 סִידִין¹¹². חֲרִסִית¹¹³ - פְּדִי לַעֲשׂוֹת פִּי פִּיּוּר שֶׁל צוֹרְפִי
 זָהָב. שְׁעָר - פְּדִי לְגַבֵּל טִיט לַעֲשׂוֹת פִּי פִּיּוּר שֶׁל צוֹרְפִי
 זָהָב¹¹⁴. סִיד - פְּדִי לְסוּד אֶצְבַּע קִטְנָה שְׂבָבָנוֹת¹¹⁵.
 עֶפְר¹¹⁶ וְאַפֶּר - פְּדִי לְכֶסֶת דָּם צָפוּר קִטְנָה¹¹⁷. צָרוּר
 אֶבֶן - פְּדִי לְזֹרֵק בְּכֶהֱמָה וְתַרְגִּישׁ, וְהוּא מְשַׁקֵּל עֲשָׂרָה
 זוּזִים¹¹⁸. חֲרָס - פְּדִי לְקַבֵּל בּוֹ רִבְעִית¹¹⁹.

(108) (משנה מסכת שבת דף פ' עמוד ב'). (109) "טיט אדום, עושים ממנו חותמות על השקים ששמים בהם הסוחרים ממנו, הנקראים מרצופים, וכמו כן יעשו ממנו חותמות על המכתבים" (פירוש המשניות). (110) שפת הכור של הצורפים. (111) ירק נאכל, דומה לבצל, "בעברית נקרא חציר" (במדבר פרק י"א פסוק ה' – פירוש המשניות). (112) שאסור "לסוד את הבית אלא אם כן עירב בו חול" (שלא יהיה לבן כל צרכו, כדי להזכיר אבלות על חורבן ירושלים – מסכת שבת דף פ' עמוד ב' וברש"י). (113) לבנה כתושה. (114) כמבואר בהלכה ר'. (115) "נעשה מאבנים שרופות, והיה מנהגם למשוך בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש, וכוונתם להביא להן הנדות ולמהר הבגרות ולהנעים הבשר" (רבנו בפירוש המשניות). (116) ירושלמי (מסכת שבת פרק ח' הלכה ד'). (117) אחר השחיטה. בתוספתא (שבת פ"ט): "איזהו דם צפור קטנה? – זה (צפור) דרוור". (118) זוז הוא דינר של כסף כמבואר בדברי רבנו עירובין (פרק א' הלכה י"ב). (119) מבואר בהלכה ב'.

יב. המוציא¹²⁰ חֶבֶל - פְּדִי לַעֲשׂוֹת אֶזְזוֹן¹²¹ לְקַפָּה¹²². גְּמִי¹²³ - פְּדִי לַעֲשׂוֹת תְּלָאִי¹²⁴ לְנֶפֶה וְלִכְבָּרָה. הוֹצִיץ¹²⁵ - פְּדִי לַעֲשׂוֹת אֶזְזוֹן לְכַפִּיפָה¹²⁶ מְצִרִית. סִיבִין¹²⁷ - פְּדִי לְתֵן עַל פִּי מִשְׁפָּח קֶטֶן שֶׁל יִין¹²⁸. מוֹכִיץ¹²⁹ - פְּדִי לַעֲשׂוֹת בּוֹ פִּדְיוֹר כְּאֶזְזוֹ. עֶצֶם - פְּדִי לַעֲשׂוֹת תְּרוּד¹³⁰. זְכוּכִית - פְּדִי לְגִרְד בֶּה רֹאשׁ הַכֶּרְפֶּר¹³¹, אוֹר¹³² עַד שִׁפְצָע¹³³ שְׁתֵּי יָמִין¹³⁴ כְּאֶחָת.

(120) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד א'). (121) לאחוז בה. (122) תבה או קופסא. (123) צמח הגדל במים עושים ממנו חבלים. (124) בית יד. (125) עלי התמר. (126) סל. (127) החוטים שמתחת לקליפת עץ התמר. (128) לסנוג מהפסולת. (129) כל דבר רך כצמר, צמר גפן וכדומה. (130) (מסכת שבת דף פ"א עמוד א') כף רופאים קטנה (פירוש המשניות). (131) כעין מחט שהאורג שובט בו חוטי השתי המתוחים שלא יסתבך חוט בחבורו, וכשנשבר ראשו מחדדו בזכוכית. (132) כן הוא בברייתא בשבת שם. (133) מסיר חטי השתי מהערב. (134) חוטים.

יג. המוציא¹³⁵ שְׁתֵּי יָמִין מִזֶּנֶב הַסּוּס וּמִזֶּנֶב הַפָּרָה - חֵיב¹³⁶. הוֹצִיא אֶחָת מִן הַקֶּשֶׁה¹³⁷ שְׂבָבָזִיר - חֵיב. נֶצֶר דָּקֵל, וְהֵן חוֹטֵי הָעֵץ - שְׁתֵּים. חוֹרֵי דָקֵל, וְהֵן קִלְפֵי הַחֲרִיטִּים¹³⁸ - אֶחָת. מִצָּמֶר גָּפֶן¹³⁹ וּמִצָּמֶר

(92) חתיכה קטנה של צמר או צמר גפן לשם אריגה במטפחת (ר"ח). בנ"א: לאורג (מער"ק).

ט. המוציא⁹³ דִּיּוֹ עַל הַקֶּלְמוֹס - שְׁעוּרוֹ פְּדִי לְכַתֵּב מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיא הִדְיוֹ בְּפָנֵי עֶצְמוֹ⁹⁴ אוֹ בְּקֶסֶת⁹⁵, צָרִיךְ שִׁיְהִי בּוֹ יֵתֵר עַל זֶה - פְּדִי שִׁיעָלָה מִמֶּנּוּ עַל הַקֶּלְמוֹס פְּדִי לְכַתֵּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. הִיָּה בְּקֶסֶת פְּדִי אוֹת אֶחָת וּבְקֶלְמוֹס פְּדִי אוֹת אֶחָת, אוֹ בְּדִיּוֹ לְבִדּוֹ פְּדִי אוֹת אֶחָת וּבְקֶלְמוֹס פְּדִי אוֹת אֶחָת - הִרִי זֶה סִפֵּק⁹⁶. הוֹצִיא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת וּכְתָבָן בְּשֵׁהוּא מְהֵלֶךְ - חֵיב⁹⁷; כְּתִיבָתָן זֶה הִיא הַנְּחָתָן. הוֹצִיא אוֹת אֶחָת וּכְתָבָהּ, וְחִזֵּר וְהוֹצִיא אוֹת שְׁנִיָּה וּכְתָבָהּ - פְּטוּר; שְׂכָבֶר חֲסִרָה⁹⁸ הָאוֹת הִרְאִשׁוּנָה.

(93) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (94) (ירושלמי מסכת שבת פרק ח' הלכה ג'): "הוציא דיו, אם בקולמוס בכדי לכתוב שתי אותיות, אם בכלי צריך יותר (שאי אפשר שלא ידבק מן הדיו בצדדים, ונמצא שנתמעט מלכתוב בה שתי אותיות)". (95) כלי שנותנים בו דיו. (96) בגמרא מסופקים אם מצטרפים לשיעור או לא. (97) אף שלא עמד לפוש וגופו לא נח חייב, שעיקר הנחת הדיו על הכתב הוא (רש"י). (98) יבשה טרם שנכתבה האות השניה.

י. המוציא⁹⁹ כְּחוֹל¹⁰⁰ - בִּין לְרִפּוּאָה, בִּין לְתַכְשִׁיט - פְּדִי לְכַחַל עֵין אֶחָת. וּבִמְקוֹם שְׁאִין דִּקְבֵּן לְהַתְקַשֵּׁט אֲלֹא בְּכַחֲלִית שְׁתֵּי עֵינַיִם, וְהוֹצִיאֻ אוֹ לְהַתְקַשֵּׁט - עַד שִׁיּוֹצִיא פְּדִי לְכַחַל שְׁתֵּי עֵינַיִם¹⁰¹. זָפֶת וּפְרִית¹⁰² - פְּדִי לַעֲשׂוֹת נֶקֶב¹⁰³. שְׁעוּה - פְּדִי לְתֵן עַל פִּי נֶקֶב קֶטֶן. דֶּבֶק - פְּדִי לְתֵן בְּרֹאשׁ הַשִּׁפְשֹׁף¹⁰⁴. רֶכֶב¹⁰⁵ - פְּדִי לְמַשֵּׁחַ תַּחַת רִקְיָה¹⁰⁶ כְּסָלַע¹⁰⁷.

(99) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (100) מבואר בהלכה ב'; בנ"א כוחל (שוניצ'ו). (101) (מסכת שבת דף פ' עמוד א') "צנועות כוחלות עין אחת" – שהולכות מעוטפות ואין מגלות אלא עין אחת לראות וכוחלות רק עין אחת, אבל בנות כפרים – אינן צריכות צניעות כל כך, שאין שחוק וקלות ראש מצוים שם, אינן מכסות פניהן וכוחלות שתי עיניהן" (רש"י). (102) "כלי שנותנים בו כסף חי, סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק, כדי להוציא ממנו הכסף חי" (רש"י). (103) נקב שבמגופת חבית של יין שהוא דק מכל שמן. (104) בנ"א: "השבשבת" (שוניצ'ו) "שמים גסר קטן בראש קנה ונותנים עליו דבק, והעוף יושב עליו ונדבק בו" (רש"י); ורבנו פירשו: "דבק הוא דבר עשוי בידי כל אדם הנוגע בו ידבק בו, ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנים הדבק קושרים אותה בקנה, ומכניסים אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים" (פירוש המשניות). (105) (מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב') שומן או שמן (רש"י). (106) עוגה נתונה בתנור ומטוגנת בשומן (רש"י). (107) בגודל של סלע.

יא. המוציא¹⁰⁸ אֶדְמָה¹⁰⁹ - פְּדִי לַעֲשׂוֹת חוֹתֶם הָאֶגֶרֶת.

המעשר והמכס, להודיע שזה פרע מה שנתחייב".
(154) בנ"א: "ראיה היא לו לעולם" (כת"י הסימנים), ועליו לשמור על הקשר להוכחה ששלם לו את המכס.
(155) שאינו צריך לו לגבות חובו; ואם הוא שטר שאינו פרוע, חייב בכל שהוא (גמרא). (156) צלוחית ששמים בה שמן בושם הנעשה מעלי ורדים.

טז. המוציא¹⁵⁷ בהמה חיה ועוף, אף-על-פי שהן חיים - חייב¹⁵⁸. אבל אדם חי אינו משאוי¹⁵⁹. ואם היה פפות או חולה - המוציא אותו חייב. והאשה מדרה¹⁶⁰ את בנה בזמן שנוטל אחת¹⁶¹ ומניח אחת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"המוציא בהמה חיה ועוף, אע"פ שהן חיים - חייב. אבל אדם חי, אינו משאוי".

והטעם הוא משום שאדם נושא את עצמו, אבל שאר בעלי-חיים "דמשרבטי נפשיהו" ומכבידין עצמן להשמיט מיד הנושאן.

וביאור ההלכה בעבודה הרוחנית, ש'אדם' היינו הנפש האלוקית, ואילו בעלי-חיים מרמזים על הנפש הבהמית. 'בהמה' מדגיש את בהמיותה של הנפש הבהמית כפי שהיא בתקפה לפני הבירור.

'חיה' מורה על התגברות החיות, היינו שהחומריות שבנפש הבהמית אינה בתוקף כל-כך, כתוצאה מעבודת האדם בבירור הנה"ב.

ו'עוף' מורה על בירור נעלה יותר של הנפש הבהמית - 'ועוף יעופף' - היפך טבע המשיכה לארץ, ומעלה זו מודגשת גם בדיני השחיטה, שבעוף מספיק סימן אחד או רוב סימן, אבל בבהמה חיה צריך לשני סימנים או רובן. וזוהי ההוראה: שגם לאחר שיברר האדם את הנפש הבהמית שלו עד לדרגת 'עוף', אין לו 'לסמוך' על נפש הבהמית, כי עדיין נשארת בטבעה ש"רוח הבהמה היוורת למטה". ולאידך, אל לו לחשוב "מה הועלתי בעבודתי", כי החילוק בין בהמה חיה ועוף הוא מן הקצה אל הקצה, ומטעם זה גם לא כללם הרמב"ם ביחד, ולא קראם בשם כולל - 'בעלי-חיים'.

ויש לברר הדין בנוגע לדגים, האם שייך בהם עניין ההוצאה בתוך כלי שיש בו מים, האם דינם כבעלי-חיים ש"משמיטין עצמן כלפי מטה" או כאדם חי שנושא את עצמו.

(על-פי י"ן מלכות' ספר זמנים סימן י)

(157) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד א'). (158) ולא אמרו בזה "חיי נושא את עצמו" כמ' באדם, לפי שהם נשמטים כלפי מטה ומכבידים על הנושאם. (159) כי "חיי נושא את עצמו" ופטור אבל אסור מדרבנן (או"ח שח). (160) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'). אוחתו בזרועותיו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך (רש"י). (161) שהתינוק

1 פלף¹⁴⁰, וצמר גמלים וארנבים וחייה שפכים, ושאר כל הנטוין - כדי לטוות חוט ארף ארבעה טפחים. המוציא מן הפגד או מן השק או מן העור - פשעוין לטמאה פך שעוין להוצאה: הפגד - שלשה¹⁴¹ על שלשה, השק - ארבעה על ארבעה, העור - חמשה על חמשה.

(135) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (136) שמצניעים אותן לצוד בהן עופות (גמרא). (137) מהחוטים הקשים שבשרתו. (138) ענפי דקל שעליהם נפרדים. (139) בהלכה הקודמת על מוכין, הכוונה לפסולת (מעשה רוקח). (140) משי גס. (141) טפחים וכן שאר השעורים בטפחים (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א').

יד. המוציא¹⁴² עור שלא נתעבד כלל, אלא עדין הוא רך - שעורו כדי לצר¹⁴³ משקלת קטנה שמשקלה שקל. היה¹⁴⁴ מלוח, ועדין לא נעשה בקמח ולא¹⁴⁵ בעפצה¹⁴⁶ - שעורו כדי לעשות קמיע. היה עשוי בקמח, ועדין לא נתעבד בעפצה - שעורו כדי לכתב עליו את הגט. נגמר עבודו - שעורו חמשה¹⁴⁷ על חמשה.

(142) (מסכת שבת דף ע"ט עמוד א'). (143) "דרך הסוחרים לצור משקלות של עופרת כדי שלא תפחת, לפי שהמתכת נשחקת תמיד ונפחתת" (רש"י). (144) כיצד מעבדים את העור? - "לוקחין עור בהמה או חיה ומעבירים היער ממנו תחלה, ואחר-כך מולחין אותו במלח ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצין את העור ומחזיקין אותו" (רבנו בפרק א' מהלכות תפילין הלכה ו'). (145) בנ"א: "או בעפצא" (ויניציאה). (146) פרי האלון הניתן בדיו ומעבדים בו את העורות לחזקם. (147) טפחים.

טו. המוציא¹⁴⁸ קלף מעבד - כדי לכתב עליו פרשת שמע¹⁴⁹ עד ויבשעריה¹⁵⁰. דוכסוסטוס¹⁵¹ - כדי לכתב עליו מזוזה¹⁵². ניר - כדי לכתב עליו שתי אותיות של קשר מוכסין¹⁵³, שהן גדולות מאותיות שלנו. המוציא קשר מוכסין - חייב, אף-על-פי שפכר הראהו למוכס ונפטר בו; שהרי ראיה היא¹⁵⁴ לעולם. המוציא שטר פרוע¹⁵⁵ וניר מחוק - כדי לכרף על פי צלוחית קטנה של פליטון¹⁵⁶. ואם יש בלכך שלו כדי לכתב שתי אותיות של קשר מוכסין - חייב.

(148) (משנה מסכת שבת דף ע"ח עמוד ב'). (149) "שמע ישראל" בדברים פרק ו' פסוקים ד' ט'. (150) היא פרשה קטנה שבתפילין הכתובה על קלף. (151) "אחר שהעבירו את השער מן העור, מחלקין אותו בעביו לשנים, החלק העבה שממול הבשר, אחר שעבדו במלח, בקמח ובעפצא, נקרא דוכסוסטוס" (הלכות תפילין פרק א' הלכה ז'). (152) "שהלכה למשה מסיני לכתוב מזוזה על הדוכסוסטוס" (שם הלכה ח'). (153) "הוא הסימן שכותבים לוקחי

25 אף-על-פי שמוקמו נפר, כפר בטלה מחשבתו
26 הראשונה. לפיכך, אם חזר והכניסו¹⁸⁴ - אינו חייב
27 עד שיכניס בפשעו.

(179) (מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (180) אבל דברים שאין בהם שום צורך לזרע, לדוגמא ולרפואה, והצניע מהם פחות משיעורם, בטלה דעתו אצל כל אדם ופטור (משנה למלך). (181) שלא הצניע אותו לזרע ולדוגמא. (182) הבמוראר בפרק ו'. (183) והסיח דעתו להצניעם לדוגמא. (184) או הוציאו.

28 כב. דבר¹⁸⁵ שאין דרך בני אדם להצניעו ואינו ראוי
29 להצניע, כגון דם הנדה, אם הצניעו אחד והוציאו
30 - חייב, ושאר האדם פטורין עליו¹⁸⁶; שאין חייבין
31 אלא על הוצאת דבר הפשע¹⁸⁷ להצניע ומצניעין
32 כמזהיר¹⁸⁸.

(185) (משנה מסכת שבת דף ע"ה עמוד ב'). (186) שהרי אינו ראוי לשום דבר ("מגיד משנה"). (187) הראוי לשמוש מה ואינו נזק לאבוד. (188) שבכמותו יש שיעור ראוי להצניע.

33 כג. המוציא¹⁸⁹ חצי שעור - פטור¹⁹⁰. וכן כל
34 העושה מלאכה מן המלאכות חצי שעור - פטור.
35 הוציא¹⁹¹ חצי שעור והניחו, וחזר והוציא החצי
36 האחר - חייב¹⁹². ואם קדם והגביה החצי הראשון
37 קדם הנחת החצי השני - נעשה כמי ששורף ופטור.
38 הוציא חצי שעור והניחו, וחזר והוציא חצי אחר
39 והעבירו על הראשון בתוך שלשה¹⁹³ - חייב;
40 שהמעביר - כמי שהגביה על גבי משהו. אבל אם
41 זרקו¹⁹⁴, אינו חייב עד שנינוח שם על גבי משהו.

(189) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (190) "ולא נאמרו שיעורים אלא לחיוב חטאת וכתר, אבל איסור יש בכל שהוא" (טור או"ח סימן ש"א). (191) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (192) ששני החצאים מצטרפים בהעלם אחד. (193) שהוא כבוד מחובר לחצי הראשון. (194) ולא העבירו בידו סמוך לחצי הראשון.

42 כד. הוציא¹⁹⁵ חצי שעור וחזר והוציא חצי שעור
43 בהעלם אחת¹⁹⁶: לרשות אחת - חייב; לשתי רשות:
44 אם יש ביניהן רשות שחייבין עליה - פטור¹⁹⁷; היתה
45 ביניהן פרמלית¹⁹⁸ - הרי הן פרשות אחת וחייב
46 חטאת.

(195) (מסכת שבת דף פ' עמוד א'). (196) שלא נודע לו בינתיים. (197) כיון שיש ביניהן הפסק רשות היחיד, אינן מצטרפות להחשב רשות אחת. (198) ראה למעלה פרק י"ד הלכה ד' שכרמלית היא תל שיש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר, וגבהו משלשה טפחים עד עשרה, והמוציא מרשות הרבים לכרמלית או מרשות היחיד לכרמלית - פטור. ולפיכך אינה חשובה להפסיק בין הרשויות, ומצטרפים שני חצאי שיעורים לשעור שלם אחד.

מניע רגליו כשמגביה רגל אחת מניח אחת, אבל לגרור את הילד אסור מפני שנושאת אותו (רש"י).

1 יז. המוציא תינוק¹⁶² וְכִּסּוּ תְּלִי בְּצוּאָרוֹ - חייב
2 משום הפיס¹⁶³; שאין הפיס טפלה לתינוק. אבל אם
3 הוציא את הגדול, אף-על-פי שהוא מלכש בכליו
4 וטבעותיו בידו - פטור¹⁶⁴; שהכל טפלה לו. הרי
5 כליו מקפלין על כתפיו¹⁶⁵ - הנושא אותו חייב.

(162) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד ב') היכול ללכת בסיוע אמו. (163) אבל על התינוק פטור, משום שחי נושא את עצמו. (164) על האדם, כי חי נושא את עצמו, ועל החפצים משום שהם טפלים לו. (165) שלא כדרך לבישה.

6 יח. המוציא¹⁶⁶ חגב¹⁶⁷: חי - כל שהוא¹⁶⁸, ומת -
7 בגרוגרת. צפרת פרמית¹⁷⁰ - בין חיה, בין מתה - כל
8 שהוא; מפני שמצניעין אותה לרפואה. וכן כל
9 פיוצא בה. המת¹⁷¹ והנבלה והשרץ - כשעור טמאתן
10 כף שעור הוצאתן¹⁷²: מת ונבלה¹⁷³ - פזית, ושרץ -
11 בפעדה.

(166) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (167) ממני הארבה. (168) "הכוונה אף אם הוא קטן ביותר" (פירוש המשניות), מכיון שמצניעו לתינוק לשחק בו. (169) ככל שיעורי אוכלים, כי חגבים אינם טעונים שחיטה ומותרים באכילה. (170) מין ארבה המצוי בכרמים. (171) (משנה מסכת שבת דף צ"ג עמוד ב'). (172) רבנו פסק (פרק א' הלכה ז') כרבי יהודה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, לכן סובר כאן שחייב, אבל לשיטת הראשונים שפסקו כרבי שמעון, גם כאן פטור; ודעת בעל "תוספות יום טוב" שכאן חייב בכל אופן, שנבלה ושרץ ראויים להצניע בשביל כלב או חתול. (173) מטמאים בשיעור כזית.

12 יט. היה¹⁷⁴ שם פזית מצמצם, והוציא ממנו פחצי
13 זית - חייב; שהרי הועיל במעשיו, שנתמעט השעור
14 מלטמא. אבל אם הוציא פחצי זית מפזית ומחצה
15 - פטור¹⁷⁵. וכן כל פיוצא פזה בשאר הטמאות.

(174) (מסכת שבת דף צ"ד עמוד ב'). (175) שהרי נשאר עוד כזית לטמא.

16 כ. במה דברים אמורים¹⁷⁶, שאינו חייב אלא על
17 ההוצאה בפשעו? כשהוציא סתם; אבל המוציא
18 לזרע¹⁷⁷ או לרפואה או להראות ממנו דגמא ולכל
19 פיוצא פזה - חייב בכל שהוא¹⁷⁸.

(176) (משנה מסכת שבת דף צ' עמוד ב'). (177) שנשמרו במיוחד לשם כך. (178) אפילו גרעין אחד.

20 כא. המצניע¹⁷⁹ דבר לזריעה או לרפואה או
21 לזגמא¹⁸⁰, ושכח למה הצניעו, והוציאו סתם - חייב
22 עליו בכל שהוא; שעל דעת מחשבה ראשונה
23 הוציא. ושאר האדם¹⁸¹ אין חייבין עליו אלא
24 כשעורו¹⁸². זרק זה שהוציא כפר לתוף האוצר¹⁸³,

15 (מסכת שבת דף צ"ג עמוד א'). (216) במשנה כתוב "המוציא אוכלין . . . בכלי", והראב"ד מביא מהירושלמי שאין הכלי טפלה, אלא במיני אוכלים ידועים שצריכים לכלי, ורבינו השמיט תיבת "אוכלין" לשלול דיעה זו, וכמו שכתב הרב המגיד "כי כל דבר שמוטל ליה לגביה, אף שאינו צריך לו, פטור" (מעשה רוקח). (217) שאינו חייב על הוצאתו כי "חי נושא את עצמו" (ראה בהלכה י"ז). (218) "מוכרי בשמים לקשוטי נשים, ויש להם קופות קטנות לצרורות בשמים" (רש"י). (219) ואין המינים מחלקים לחייב חטאת על כל אחד מהם (ירושלמי).

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ח

פרק תשעה עשר

(1) לבאר הדברים שמותר לצאת בהן, מפני שהן דרך מלבוש, והדברים שאסרו חכמים מפני חשש ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מקצת דברים, שהיוצא בהם חייב דבר תורה.

- א. כל כלי המלחמה אינו יוצאין בהן בשבת. ואם יצא: אם היו בלים שהן דרך מלבוש, כגון שריון²⁷ וכובע²⁸ ומגפיים²⁹ שעל הרגלים - הרי זה פטור; ואם יצא בכלים שאינן דרך מלבוש, כגון רמח³⁰ וסיף³¹ וקשת³² ואֶלֶה³³ ותריס³⁴ - הרי זה חייב.

(2) בשבת סג, א: "רבי אליעזר אומר (כל כלי המלחמה) תשטיין הן לו, [שנאמר (תהלים מה, ד'): "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך"], וחכמים אומרים אינן אלא לגנאי, שנאמר (ישעיה ב, ד): "וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אלא גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" [ואם תשטיין הן לו, מפני מה הן בטלים לימות המשיח?], והלכה כחכמים. (3) מלבוש עשוי ברזל. (4) של ברזל (פירוש המשניות), ובלשון המשנה "קסדא". (5) "מברזל יכסו הרגלים כדי שלא יירו על רגליו" (פירוש המשניות כלים פ"א מ"ח). (6) כידון. (7) חרב. (8) לירות בה חצים. (9) מגן עגול (פירוש המשניות). (10) מגן משולש (פירוש המשניות). ולפי שדעת רבינו שניהם "מגן", שינה מסדר המשנה: "בסיף, בקשת, בתריס, באלה, ברומח", והביא אלה ותריס ביחד.

- ב. אין יוצאין בסנדל מסמר³⁵ שסמרו לחזקו³⁶. ואפלו ביום טוב גזרו עליו שלא יצא בו. ומתיר לצאת³⁷ באבנט שיש עליו חתיכות קבועות של כסף ושל זהב, כמו שהמלכים עושין; מפני שהוא תכשיט, וכל שהוא תכשיט - מתיר³⁸. והוא, שלא יחא רפוי; שמה ופל ברשות הרבים ויבוא להביאו.

(11) משנה, שבת ס, א. (12) מנעל עץ עם מסמרים. וטעם איסורו, כי בזמן צרה מן הצרות היו מתקבצים לתפילה וקריאת שמע במערות, ושמעו קול המון וסברו שמא הרגישו בהם האויבים, דחקו זה את זה ודרסו זה את זה באותן הסנדלים המסומרים, ומתו מהם רבים, ולפיכך אסרו לצאת בסנדל מסומר בשבת ויום-טוב לפי שהם ימי כניסה

- 1 כה. המוציא¹⁹⁹ פחות מפשעור²⁰⁰, וקדם שניניחו²⁰¹ נתפח²⁰² וחרז בפשעור; וכן המוציא בפשעור, וקדם שניניח צמק וחרז פחות מפשעור - פטור²⁰².

(199) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (200) בשעת העקירה היה פחות מכשיעור. (201) התנפה ונתרחב. (202) שאינו חייב עד שיהיה בו כשיעור מתחילת המלאכה ועד סופה, בעקירה ובהנחה כמבואר למעלה (פרק י"ג הלכה ה').

- 4 כו. המוציא²⁰³ בגרוגרת לאכילה, וצמקה²⁰⁴ קדם הנחה, וחשב עליה לזריעה או לרפואה, שאינו צריך שיעור - הרי זה חייב במחשבתו של עת הנחה. הוציא פחות מגרוגרת לזריעה²⁰⁵, וקדם הנחה חזר וחשב עליה לאכילה - פטור²⁰⁶. ואם תפחה קדם הנחה²⁰⁷ ונעשת בגרוגרת קדם שיקלף עליה לאכילה - חייב; שאפלו לא חשב היה מתחייב על מחשבת ההוצאה²⁰⁸.

(203) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (204) לפחות מכשיעור. (205) שאין צריכה שיעור. (206) שבשעת הנחה לא היה בו כשיעור הדרוש. (207) והיה בו כשיעור בין בעקירה ובין בהנחה. (208) בגמרא מסופקם במקרים אלה אם יש בהם חיוב חטאת או לא, ודרכו של רבנו לפסוק כדעת "אם תמצא לומר" שבתלמוד, כי סגנון זה מוכיח שהדבר נפשט בבית מדרשם ("מגיד משנה").

- 12 כז. הוציא²⁰⁹ בגרוגרת לאכילה, וצמקה²¹⁰ וחרזה ותפחה²¹¹ קדם הנחה - הרי זה ספק²¹² אם נדחה או לא נדחה. זרק פזית אכלין לבית טמא, והשלים פזית זה לאכלים שהיו שם²¹³, ונעשה הפל כביצה - הרי זה ספק²¹⁴ אם נתחייב על פזית, מפני שהשלים השעור לענין טמאה, או לא נתחייב.

(209) (מסכת שבת דף צ"א עמוד א'). (210) לפחות מכשיעור. (211) חסרה מהשעור. (212) "יש דחוי לענין שבת, או אין דחוי" ש"אלו הניחה באותה שעה (כשחסרה בינתים), אינו חייב חטאת, גם עכשיו נאמר שנדחה לו מחיוב חטאת, ובטלה לה עקירה, וכאשר תפחה לכשיעור והניחה, עשה הנחה בלא עקירה" (רש"י). (213) אין אוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה, והאוכלין שהיו שם לא היה בהם כביצה. (214) "מדרשיב הך דריקה לענין טומאה, חשיב נמי לענין שבת, כאילו היה בזה שיעור כגרוגרת ומחויב או לא" (רש"י).

- 18 כח. המוציא²¹⁵ פחות²¹⁶ מפשעור, אף-על-פי שהוציאו בכלי - פטור; שהפלי טפלה לו, ואין פונתו להוצאת הכלי, אלא להוצאת מה שבתוכו, והרי אין בו בפשעור. לפיכך, אם הוציא אדם חי שאינו פנות²¹⁷ במטה - פטור אף על המטה; שהמטה טפלה לו. וכן כל פיוצא בזה. המוציא קפת הרוכלים²¹⁸ - אף-על-פי שיש בה מינין הרבה, ואפלו הוציאו בתוך פיו - אינו חייב אלא אחת; שם הוצאה אחת היא²¹⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּזֵרֶעַ אוּ בְּשֹׁק - יוֹצֵאִין בָּהּ בְּשֶׁבֶת³⁰; וְהוּא,³⁴
שֶׁתְּהִיָּה דְּבוּקָה לְבָשָׂר וְלֹא תִשְׁמַט³¹. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא³⁵
בָּזֶה.³⁶

(24) משנה, שבת סב, א. (25) העשויה לתפור בגדים.
(26) אף-על-פי שמוציאה אותה במלבושיה ולא בידה,
שאשה שדרכה ואומנותה לתפור ולתקן בגדי ביתה, רגילה
להוציא מחט תחובה בבגדיה יותר מחייט אומן (ראה
בסמוך, ולהלן הלכה כא, וב'תוספות' שבת יא, ב' ד"ה ואם
יצא). (27) אפילו חייט (להלן הלכה כא), וראה למעלה.
(28) שלפעמים אשתו נותנת לו מחט שאינה נקובה להצניע
לה, ותוחב אותה בבגדו ונמצא שהוציא כדרך הוצאה, ראה
למעלה ה"ג (קרבן נתנאל פ"ו ס"ט). (29) משנה, שבת סג,
ב. (30) שאין לחוש שתסירה בשוק, שהרי לא תגלה
בשרה. (31) שאם לא כן, יש לחוש שמא תיפול ברשות
הרבים ותבוא להביאה (כדלעיל).

ו. לא³² תִּצָּא אִשָּׁה בְּחוּטֵי צֶמֶר אוּ בְּחוּטֵי פִשְׁתָּן אוּ
בְּרִצְעוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לָהּ עַל רֹאשָׁהּ; שְׁמָא תַחֲלִין
אוֹתָהּ בְּשַׁעַת טְבִילָה³³ וְתַעֲבִירָה בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים. וְלֹא
בְּצִיץ³⁴ שְׁמֻנְחַת בֵּין עֵינֶיהָ, וְלֹא בְּלַחֲנוֹם³⁵ שֶׁל זֶהָב
שִׁיּוֹרְדִין מִן הַצִּיץ עַל לְחִיָּהּ, בְּזִמָּן שְׁאִינָן תַּפּוּרִין
זֶה בָּזֶה³⁶. וְלֹא בְּעֵטְרָה שֶׁל זֶהָב שְׁמֻנְחַת בְּרֹאשָׁהּ³⁷.
וְלֹא בְּכַבְלִים שְׁיוּצָאִין בָּהֶן הַבְּנוֹת בְּרִגְלֵיהֶן, כְּדִי
שֶׁלֹא יִפְסְעוּ פְּסִיעָה גָּסָה, שֶׁלֹא יִפְסִידוּ בְּתוּלֵיהֶן³⁸.
כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין לַצָּאת בָּהֶן בְּשֶׁבֶת, שְׁמָא יִפְלוּ³⁹.
וּתְבִיאֵן בְּיָדָהּ.⁴⁰

(32) משנה, שבת נז, א. (33) שאסורה לטבול כשהם על
ראשה משום חציצה, כמבואר בפ"ב מהלכות מקוואות ה"ה.
(34) בלשון המשנה: "בטוטפת". (35) בלשון המשנה:
"בסרביטין" "תכשיט הנתלה מן הציצן על הצדעים ועל
הלחיים, ולפיכך נקרא לחיים" (פירוש המשניות).
(36) אבל אם תפורים זה בזה מותר, ולדעת רש"י מותר רק
אם תפורים לשבכה. (37) בלשון המשנה: "עיר של זהב",
ועליה צורת ירושלים. (38) שבת סג, ב: "עכסים בצורת
אצערה, והיו מטילין ביניהם שלשלאות, והיו הבתולות
מתקשטות באלו הכבלים כדי שלא יפסעו פסיעה גסה, ויגיע
להן הזיק בבתוליהן" (פירוש המשניות). (39) וזהו טעם
גם לעטרה של זהב, אף-על-פי שהטעם שמא תראה
לחברותיה לא שייך בה, כמו שכתב רבינו להלן הלכה י'
בכליל של זהב.

ז. לא⁴⁰ תִּצָּא אִשָּׁה בְּקִטְלָא⁴¹ שֶׁבְּצִנְאָרָהּ. וְלֹא בְּגִזְמֵי
הָאֶף⁴². וְלֹא בְּצִלְחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן⁴³ הַקְּבוּעָה⁴⁴ עַל
זְרוּעָהּ. וְלֹא בְּכִסִּים⁴⁵ הַקָּטָן הַעֲגֵל שְׁמֻנְחִין בּוֹ שֶׁמֶן
הַטּוֹב, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹבֵלֶת⁴⁶. וְלֹא בְּפָאָה שֶׁל שַׁעַר,
שְׁמֻנְחַת עַל רֹאשָׁהּ כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה בְּעֵלַת שַׁעַר הָרַבָּה. וְלֹא
בְּכַבּוּל⁴⁷ שֶׁל צֶמֶר, שְׁמֻנְחַת אוֹתוֹ סָבִיב לְפָנֶיהָ. וְלֹא
בְּשֵׁן שְׁמֻנְחַת בְּפִיהָ בְּמָקוֹם שֶׁן שְׁנָפֵל. וְלֹא בְּשֵׁן שֶׁל
זֶהָב, שְׁמֻנְחַת עַל שֵׁן שַׁחַר אוּ אֶדָם שֵׁשׁ בְּשֻׁנִּיהָ⁴⁸. אֲכָל
שֵׁן שֶׁל כֶּסֶף - מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ נִכָּר. כָּל אֵלּוּ אֲסוּרִין

וכנופיא (פירוש המשניות). (13) שלא אסרו חכמים אלא
כעין המעשה שהיה, ושם היו מסומרים לחיזוק הסנדלים.
(14) לאיש (ראה בסמוך). (15) שבת נט, ב: "שאין גוזרין
בתכשיטי האיש, שמא יראם, כמו שגזרו גבי אשה לפי
שהאיש אינו מתפאר בתכשיטיו כמו האשה" (מגיד-משנה).
וראה להלן הלכה ד.

ג. טַבַּעַת¹⁶ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם - מִתְּכַשִּׁיטֵי הָאִישׁ הִיא,
וְאִינָהּ מִתְּכַשִּׁיטֵי הָאִשָּׁה; וְשָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם -
מִתְּכַשִּׁיטֵי אִשָּׁה, וְאִינָהּ מִתְּכַשִּׁיטֵי הָאִישׁ. לְפִיכָף:
אִשָּׁה שֹׁנְאָת בְּטַבַּעַת¹⁷ שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְאִישׁ שֹׁנְאָ
בְּטַבַּעַת שָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם - חִיבִין. וּמִפְּנֵי מָה הֵן
חִיבִין? וְהִי הוֹצִיאוּ אוֹתָן שֶׁלֹא כְּדֶרֶךְ הַמוֹצִיאִין¹⁸ -
שָׂאִין דֶּרֶךְ הָאִישׁ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלֶּא טַבַּעַת הָרְאוּיָה
לוֹ, וְכֵן הָאִשָּׁה אֵין דֶּרְכָּהּ לְהוֹצִיא בְּאֶצְבָּעָהּ אֶלֶּא טַבַּעַת
הָרְאוּיָה לָהּ - מִפְּנֵי¹⁹ שְׁפַעֲמִים נוֹתֵן הָאִישׁ טַבַּעְתּוֹ
לְאִשְׁתּוֹ לְהַצְנִיעָהּ בְּבִית, וּמִנְחַת אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעָהּ בַּעַת
הוֹלְכָה; וְכֵן הָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת טַבַּעְתָּהּ לְבַעֲלָהּ לְתַקְנָהּ אֶצֶל
הָאָמֶן, וּמִנִּיחַ אוֹתָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ בַּעַת הוֹלְכָה עַד חֲנוּת
הָאָמֶן; וְנִמְצְאוּ שֶׁהוֹצִיאוּ אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שְׂדֵרְכָן לְהוֹצִיאָן,
וּלְפִיכָף חִיבִין.¹⁴

(16) שבת נז, וסב. (17) כשהיא באצבע. (18) כמבואר
למעלה פ"ב ה"ג. (19) שבת סב, א.

ד. לא²⁰ תִּצָּא אִשָּׁה בְּטַבַּעַת שָׂאִין עָלֶיהָ חוֹתָם,
אף-על-פי שהיא מתכשיטיה; גִּזְרָה שְׁמָא הוֹצִיאָהּ²¹
בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים לְהִרְאוֹת לְחַבְרוֹתֶיהָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַנָּשִׁים
עוֹשׂוֹת תְּמִיד. וְאִם יָצְאָת בָּהּ²² - פְּטוּרָה. אֲכָל הָאִישׁ
מִתֵּר לַצָּאת בְּטַבַּעַת שֵׁשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
תְּכַשִּׁיט וְאֵין דֶּרְכּוֹ לְהִרְאוֹת. וְנִתְּנָה²³ כָּל הָעָם שֶׁלֹא
יֵצְאוּ בְּטַבַּעַת כָּלָל.²¹

(20) משנה, שבת נז, א. (21) תפשטנה מאצבעה. שהנשים
מתגאות בתכשיטיהן (ירושלמי שבת פ"ו ה"א) ומסירות
אותם תמיד, להראות לחברותיהן, ושוכחות ומעבירות ארבע
אמות ברשות הרבים. (22) כשהיא באצבעה. (23) מנהג
חסידים הוא (מגיד-משנה).

ה. אִשָּׁה²⁴ שֹׁנְאָת בְּמַחַט נְקוּבָה²⁵ - חִיבֶת²⁶,
וְהָאִישׁ²⁷ - פְּטוּר. וְאִישׁ שֹׁנְאָת בְּמַחַט שְׁאִינָה נְקוּבָה
- חִיבֶת²⁸, וְהָאִשָּׁה - פְּטוּרָה; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִתְּכַשִּׁיטָּהּ,
וְאִינָה אֲסוּרָה אֶלֶּא גִזְרָה שְׁמָא תִּרְאֶה לְחַבְרוֹתֶיהָ. זֶה
הַכָּל: כָּל הַיּוֹצֵא בְּדָבָר שְׁאִינוֹ מִתְּכַשִּׁיטִּיו וְאִינוֹ דֶּרֶךְ
מִלְּבוּשׁ, וְהוֹצִיאוּ כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹצִיאִין אוֹתוֹ דָּבָר - חִיב;
וְכָל הַיּוֹצֵא בְּדָבָר שֶׁהוּא מִתְּכַשִּׁיטִּיו וְהִיָּה רְפוּי,
וְאִפְשָׁר שִׁיפֹל בְּמַהֲרָה וְיִבּוֹא לְהַבִּיאוֹ בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים,
וְכֵן אִשָּׁה שֹׁנְאָת בְּתַכְשִׁיטִין שְׂדֵרְכָן לְשַׁלֵּף אוֹתָן
וְלִהְרָאוֹתָן - הִרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא
תְּכַשִּׁיט וְאִינוֹ נוֹפֵל, וְאֵין דֶּרְכָּהּ לְהִרְאוֹתוֹ - הִרִי זֶה
מִתֵּר לַצָּאת בּוֹ. לְפִיכָף²⁹, אֲצַעֲדָה שְׁמֻנְחִין אוֹתָהּ³³

מותר הוא. (60 שבת נז, א. 61) שחוטים ארוגים אינם הדוקים לראשה ואין בהם חציצה (רש"י).

י. ויוצאה⁶² אשה בחוטיין שבצוארה; מפני שאינה חונקת עצמה בהן, ואינן חוצצין. ואם היו צבועין - אסורים; שמה תראה אותן לחברותיה. ויוצאה⁶³ אשה בכליל⁶⁴ של זהב בראשה; שאין יוצאה בו אלא אשה חשוכה, שאין דרכה לחליץ ולהראות. ויוצאה⁶⁵ בצניץ⁶⁶ ובלחיים של זהב בזמן שהן תפורין בשבכה שעל ראשה כדי שלא יפלו. וכן כל פיוצא בהם.

(62 שם נז. ועיין בפירוש רבינו על המשנה (שבת סה.) "יוצאה אשה בחוטיין שבצוארה". (63 שבת נט, ב. 64) "טס של זהב שמנחת על פדחתה, וקושרת מאוזן לאוזן" (רש"י). ושונה היא מעטרה של זהב (למעלה הלכה ו) שכאן אין חשש שמא תפול. (65 שבת נז, א.

יא. ויוצאה⁶⁶ אשה במוף⁶⁷ שבצוארה; והוא, שיהיה קשור בצוארה. ובמוף שבסנדלה⁶⁸; והוא, שיהיה קשור בסנדלה. ובמוף שהתקינה לנדתה, ואף-על-פי שאינה קשור, ואפלו עשתה לו בית יד⁶⁹; שאם נפל - אינה מביאה אותו, מפני מאיסותו.

(66 משנה, שבת סד, ב. 67) דבר רך כזמר וצמר גפן. (68) שלא תלחץ הרגל. (69) "עשתה לידה בית-יד מבגד שיכסה אותה, כדי שלא תטנף בנגיעה" (רבינו חננאל).

יב. ויוצאה⁷⁰ בפלפל ובגרגיר מלח ובכל דבר שתתן לתוף פיה מפני ריח הפה⁷². ולא תתן לכתחלה בשבת. ויוצאות הנשים בקיסמין⁷³ שבצואניהן, ובדעלות⁷⁴ שבצוארן או שבכסותן, ובכרית⁷⁵ הפורף⁷⁶. ופורפת⁷⁷ בתחלה⁷⁸ בשבת על האבן⁷⁹ ועל האגוז, ויוצאה. ולא תערים ותפרף על האגוז כדי להוציאו לבנה הקטן. וכן לא תפרף על המטבע לכתחלה, מפני שאסור לטלטלו. ואם פרפה⁸⁰ - יוצאה בו.

(70 משנה, שבת סד, ב. 71) כל מיני בשמים שמשתמשים בהם לריח הפה ולכאב שיניים (גמרא). (72) בגמרא (שבת סה.) מפורש "פלפל לריח הפה, גלגל מלח לדורשוני" ופירש"י "לחולי השיניים". אבל רבינו מפרש "לדורשוני" לעיקר השיניים (כמו שכתוב ב'ערוך' ערך דר, ד, ו'באוצר הגאונים' התשובות סי' ר'), ולפיכך פירש שניהם בריח הפה. וכן נראה בפירוש המשנה שלו (ועיין 'מעשה רוקח'). (73) "בנות קטנות מנקבות את אזניהן, ואין עושים להן נזמים עד שישגדלו, ונותנים חוטים או קסמין באזניהם שלא יסתם הנקב" (רש"י). (74) דרך ערביות להיות מעוטפות ראשן ופניהן חוץ מן העיניים, והן הרעלות שזכרו בישעי' (ג, יט). ורבינו (בפירוש המשניות) פירש: "כמו פעמונים או זגים", והוא מין קישוט ערבי. (75) בגד אשה דק ורחב לעטוף את כל הגוף. (76) הכרוך. (77) מכפתרת, "כי הנשים היו אוספות שולי הרדיד וכנפותיו יחד על דבר קשה, כמו אבן או עץ וקושרות מלמעלה" (פירוש המשניות).

1 לַצֵּאת בָּהֶן, שְׁמָא⁴⁹ יִפְּלוּ וּתְבִיאֵם בִּידָהּ, או תַּחֲלִץ 2 וּתְרָאָה לְחִבְרוּתֶיהָ.

(40 משנה, שבת נז, א. 41) "היא חוטים שעורכים בהם גרגרי זהב, וקושרים אותה על הצואר בדוחק, כאדם החונק את עצמו" (פירוש המשניות). וברומאית, קישוט על הצואר: "קאטלא". (42) אבל בנומי אוזן, מותר (רש"י). (43) שמן העשוי מעלי ורד, ונותן ריח טוב. (44) בנוסח אחר: "הקשורה" (מעשה רוקח). (45) בנוסח אחר: "בכוס". (46) "וב'ערוך' הנוסח: כוללת, והוא כלי קטן מכסף או מזהב, ונותנים בו משיחה טובה, יתעדנו בה הנשים" (פירוש המשניות). (47) "חתיכה של בגד כמו מצנפת שקושרים אותה על המצח, ונותנים הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ את המצח" (פירוש המשניות). (48) "שמה מתוך משמונה במראה משאר שיניים, יזוה ותתבייש, ותקח שנה מפיה ותעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים" (גמרא). (49) בנוסח אחר: "שמה תחלוץ ותראה", ו"שמה יפלו כו" ליתא (מעשה רוקח).

3 ח. כִּלְ⁵⁰ שְׁאֶסְרוּ חֻקִּים לַצֵּאת בו לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, 4 אֲסוּר לוֹ לַצֵּאת בו אֶפְלוּ בְּחֹצֵר שְׁאִינָה מְעַרְבֶת⁵¹; 5 חוץ מִבְּבּוֹל וּפָאָה שֶׁל שְׁעָר, שְׁמַתָּר לַצֵּאת בָּהֶן 6 לְחֹצֵר שְׁאִינָה מְעַרְבֶת, כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֵּה עַל בַּעֲלָהּ⁵². 7 וְהַיּוֹצֵאת⁵³ בְּצִלוֹחִית שֶׁל פְּלִיטוֹן, שְׁאִין בָּהּ בִּשְׁם 8 כָּל - חִיבָתָהּ⁵⁴.

(50 שבת סד, ב. 51) בגמרא אמרו "לחצר", ודעת רבינו שהכוונה לחצר שדרים בה שני יהודים ולא עירבו ביחד, שאסור מדרבנן לטלטל בתוכה (פ"א מהל' עירובין), שאם במעורבת הרי היא כבית, וממה שאמרו "אסור לצאת בו לחצר" מבואר שבבית מותר (מגיד-משנה). (52) שבת סד, ב. (53) שבת סב, ב. (54) שמכיון שאין בה בושם אינה תכשיט אלא משא.

9 ט. וְיוֹצֵאָה⁵⁵ אִשָּׁה בְּחוּטֵי שְׁעָר הַקְּשׁוּרִים לָהּ עַל 10 רֹאשָׁהּ; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּים בָּאִין בָּהֶן⁵⁶ וְאֵינָן חוֹצְצִין⁵⁷, 11 וְאִינָה חוֹלְצֶתָן אִם אָרַע לָהּ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּגְדֹּר שְׁמָא 12 תְּבִיאֵם לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים. בֵּין שֶׁהִיוּ הַחוּטִין שְׁלֵה, בֵּין 13 שֶׁל חִבְרוּתָהּ, בֵּין שֶׁל בְּהֶמָה. וְלֹא תִצָּא הַזְּקֵנָה בְּשֵׁל 14 יִלְדָּהּ⁵⁸; שֶׁשֶּׁבַח הֵן לָהּ, וְשְׁמָא תַּחֲלִץ וּתְרָאֵם 15 לְחִבְרוּתֶיהָ. אֲבָל יִלְדָּהּ יּוֹצֵאת בְּחוּטֵי זָקָנָהּ⁵⁹. וְכִלְ⁶⁰ 16 שֶׁהוּא אֲרוּג, יּוֹצֵאת בו עַל רֹאשָׁהּ⁶¹.

(55 משנה, שבת סד, ב. 56) ראה בהלכה ו. (57) כי חוטי שיער אין חוצצים, כמבואר בהלכות מקוואות (פ"ב ה"ה). (58) צעירה. (59) בגמרא אמרו "ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה, וזקנה בשל ילדה". והקשו: בשלמה זקנה בשל ילדה, שבה הוא לה (שתרצה להראות לחברותיה ותעבירנה ברה"ר), אלא ילדה בשל זקנה אמאי, גנאי הוא לה (ובוודאי לא תראה ברה"ר)? ותיצרו: ש"ילדה בשל זקנה" כדי נסבא (כן בכתב-יד מינכן ובמגיד-משנה, ועיין כסף-משנה), כלומר מיותר הוא ולחנים נשנה, שבאמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(78) בנוסח אחר: "לכתחילה" (וינציאה). (79) שהכין אותה לכך מערב שבת ואינה מוקצה. (80) מערב שבת (הגהות מיימוניות) ר' בית יוסף סי' שג).

1 יג. יוצא⁸¹ אדם בקיסם שבשניו⁸² ושבסנדל⁸³ לרשות הרבים. ואם נפל - לא יחזיר. ובמזוץ ובספוג שעל גבי המכה, ובכלבד שלא יכרך עליהן חוט או משיחה⁸⁴; שהרי החוט והמשיחה חשובין אצלו, ואינם מועילין למכה⁸⁵. ויוצא בקלפת השום ובקלפת הפצל שעל המכה, ובאגד שעל גבי מכה, וקושרו ומתירו⁸⁶ בשבת. ובאספולנית⁸⁷ ומלגמא⁸⁸ ורטיה⁸⁹ שעל גבי המכה, ובסלע⁹⁰ שעל הצנית⁹¹, ובביצת החרגול⁹², ובקשן השועל⁹³, ובמסמר הצלוב⁹⁴, ובכל דבר שתולין אותו משום רפואה⁹⁵; והוא, שייאמרו הרופאים שהוא מועיל.

12 יד. יוצאת⁹⁶ האשה באבן תקומה⁹⁷ ובמשקל אבן תקומה, שנתפון ושקלו⁹⁸ לרפואה. ולא אשה עברה בלבד, אלא אפלו שאר הנשים; שמה תתעבר ותפיל. ויוצאין⁹⁹ בקמיע¹⁰⁰ ממחה. ואי זה הוא קמיע ממחה? זה שרפא לשלשה בני אדם, או שעשהו אדם שרפא לשלשה בני אדם בקמיעין אחרים. ואם יצא בקמיע שאינו ממחה - פטור; מפני שהוציאו דרך מלבוש. וכן היוצא בתפלין -

(81) תוספתא שבת, פ"ו. (82) נגד כאב השיניים (חסדי דוד). ובנוסח אחר: "שבאזניו" (מעשה רוקח). (83) כשהסנדל רחב, שמים קיסם בצד להדקו לרגל (חסדי דוד). (84) חבל דק. (85) אבל החוטים שכורך בהם את המוך והספוג, שלא יפלו מן המכה מותר (מעשה רוקח). (86) שאינו חשוב קשר של קיימא. (87) תחבושת על מכה. (88) תחבושת לחה על המכה לחממה. (89) תחבושת משוחה סמנים לרכך את המכה. (90) משנה, שבת סה, א. (91) מכה שהיא תחת פרסת הרגל, וקושר בה סלע לרפואה (רש"י). (92) משנה, שבת סז, א. מין ארבה (ויקרא יא, כב) "והוא סגולה לחולשת עצבי היריכים" (פירוש המשניות). (93) "לשינה, ומי שיקח שן של שועל חי ויתלה אותה על מי שארכה שנתו - תקיצו" (פירוש המשניות). (94) "זימו בעלי הסגולות, כי כשיקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גגרת מי שיש בו קדחת שלישית יועיל לו" (פירוש המשניות). (95) ואין בזה גם איסור של "ובחוקותיהם לא תלכו". שהעיקר אצלנו שכל דבר שיש בו משום רפואה. על זה לא אמר הכתוב "ולא תלכו בחוקות הגויים" (פירוש המשניות). ועי' פ"א מהלכות עכו"ם.

13 יז. יוצאת⁹⁶ האשה באבן תקומה⁹⁷ ובמשקל אבן תקומה, שנתפון ושקלו⁹⁸ לרפואה. ולא אשה עברה בלבד, אלא אפלו שאר הנשים; שמה תתעבר ותפיל. ויוצאין⁹⁹ בקמיע¹⁰⁰ ממחה. ואי זה הוא קמיע ממחה? זה שרפא לשלשה בני אדם, או שעשהו אדם שרפא לשלשה בני אדם בקמיעין אחרים. ואם יצא בקמיע שאינו ממחה - פטור; מפני שהוציאו דרך מלבוש. וכן היוצא בתפלין -

(96) שבת סו, ב. (97) אבן שנושאות אותה נשים מעוברות לסגולה שלא תפלנה (רש"י). (98) "שוקלים איזה דבר נגד אבן התקומה, ואם נמצא החפץ מכוון למשקל האבן, מועיל כאבן תקומה" (מהרש"ל). (99) משנה, שבת ס, א.

טו. מיו¹⁰² שיש ברגלו מכה, יוצא בסנדל יחידי ברגלו הבריאה¹⁰³; ואם אין ברגלו מכה, לא יצא בסנדל יחידי¹⁰⁴. ולא יצא הקטן במנעל גדול¹⁰⁵, אבל יוצא הוא בחלוק גדול¹⁰⁶. ולא תצא אשה¹⁰⁷ במנעל רפוי¹⁰⁸, ולא במנעל חדש, שלא יצאה בו שעה אחת מבועד יום¹⁰⁹. ואין¹¹⁰ הקטע¹¹¹ יוצא בקב¹¹² שלו. אנקטמין¹¹³ של עץ - אין יוצאין בהן בשבת, מפני שאינן מדרכי המלבוש. ואם יצאו - פטורין¹¹⁴.

(102) משנה, שבת ס, א. (103) כדעת חייא בר רב (שבת סא.) ויש פוסקים כדעת רב הונא שם, שיוצא בסנדל ברגל שיש בה מכה. (104) שיחשדוהו כי נושא את השני תחת כנפיו (ירושלמי' שבת פ"ו ה"ב). ועוד טעם: שיתבייש ללכת כך ברבים ויביאנו בידו ברשות הרבים (רש"י). אבל אם יש ברגלו מכה ויוצא בסנדל יחידי ברגלו הבריאה - אין חשד ואין בוש. (105) שבת קמא, ב. שיפול מרגליו ויביאנו בידו. (106) שהרי לא ילך ערום ברחוב. (107) שהאשה מקפדת יותר על מנעלה שיהיה מתאים למידת רגלה. (108) שמה תחלצנו ותביאנו בידה ברשות הרבים. (109) שמה אינו לפי מידת רגלה ותביאנו בידה. (110) משנה, שבת סה, ב. (111) שרגלו כרותה. (112) רגל הקטע עשויה מעץ. (113) "כמו מנעל של עץ" (פירוש המשניות). לדעת ר"ח, פירוש: יד של עץ לגדם שידי כרותות. (114) ודעת הפוסקים, שאם אי אפשר לו ללכת בלי הקביים - מותר לצאת בהם בשבת (מגיד-משנה).

טז. יוצאין¹¹⁵ בפקריון¹¹⁶ ובציפה¹¹⁷ שפראשי בעלי חטטין. אימתי? בזמן שאבדן בשמן¹¹⁸ וכרכן, או שניצא בהן שעה אחת מבועד יום; אבל אם לא עשה בהן מעשה, ולא יצא בהן קדם השבת - אסור לצאת בהן¹¹⁹.

(115) שבת נ, א. (116) פאה נכרית שעושים לאדם קרח לכסות ראשו (רב האי). (117) צמר מנופץ (רש"י). (118) בדפוס שוונצינו ליתא "בשמן", וכן מחקו מהרש"ל בגמרא שבת (שם). (119) שאינם נחשבים כמלבוש.

יז. יוצאין¹²⁰ בשק עבה וביריעה ובסגוס¹²¹ עבה ובחמילה¹²², מפני הגשמים¹²³; אבל לא בתבה¹²⁴ ולא בקפה ולא במחצלת, מפני הגשמים. הפר¹²⁵ והפסת: אם היו רפין ורקין פמו הבגדים - מותר להוציאן מנחין על ראשו בשבת דרך מלבוש; ואם היו קשין - הרי הן כמשאוי ואסורין.

(120) תוספתא שבת פ"ו. (121) בגד עבה שהשתמשו בו בלילה לישון בו (מלה יוונית - Sagum). (122) בגד מארג עבה, והיא מלה ארמית. (123) שהוא לובשם כמלבוש; "אמר רבי יהודה, מעשה ברבי טרפון שיצא בלילי שבת לבית המדרש, ונתנו לו סדין ואחזו בשתי ידיו ויצא מפני הגשמים" (תוספתא שבת פ"ו). (124) "שלא יכוף תיבה

ומתקבצו, פמו האמרא¹⁴³ וכיצא בה. ואלו¹⁴⁴ היו²³
חוטי הציצית שהיא מציצת בהלכתה משאוי, היה²⁴
חייב היוצא בה אפלו¹⁴⁵ ביום השבת; שאין מצות²⁵
עשה שאין בה פרת דוחה שבת.²⁶

(139) שבת קלט, ב. (140) חוטים יתרים התלויים בקצות
הבגד. (141) "כגון שתלה ציצית בשלוש כנפי הטלית
והניח הרביעית" (ר"ח). (142) "שחובת הציצית ביום ולא
בלילה, שנאמר: וראיתם אותו - בשעת ראייה" (רבינו בהל'
ציצית פ"ג ה"ז). (143) חיפוי על תפר הבגד או שפתו.
(144) דעת הרי"ף שאסור לצאת בליל שבת בטלית מצויצת
כהלכתה, שכיון שאינו זמן ציצית, נחשבת הטלית כמשא,
ורבינו סובר שלפי שיטה זו, גם ביום השבת היה אסור
לצאת בה, כי אף שמקיים מצות ציצית, אין בכוחה לדחות
אסור שבת שהוא בכרת, שאין 'עשה' דוחה 'לא תעשה'
שיש בו כרת; ורבינו כתב תשובה מיוחדת נגד דעת הרי"ף,
וסיים: "וכשהיתה מצויצת כהלכתה אינה משוי ובין יצא
זה ידי חובת ציצית בין לא יצא, בין יצא בה אשה או קטן
או איש בלילה בין שיצא בה גדול היום" ("תשובות
הרמב"ם" פריימן סי' ט'). (145) בנוסח אחר, חסרה המילה
"אפילו" ('מעשה רוקח').

כא. לא¹⁴⁶ יצא¹⁴⁷ החיט בשבת במחט התחובה לו²⁷
בבגדו. ולא נגר בקיסם שבאזנו. ולא גרדי¹⁴⁸
באיירא¹⁴⁹ שבאזנו. ולא סורק¹⁵⁰ במשיכה שבאזנו.
ולא שלחני¹⁵¹ בדניר שבאזרו¹⁵². ולא צבע³⁰
בדגמא¹⁵³ שבאזנו. ואם יצא - פטור¹⁵⁴. אף-על-פי³¹
שיצא דרך אפנותו, מפני שלא הוציא בדרך³²
המוציאין.³³

(146) שבת יא, ב. (147) "כל השינויים כאן שמים אותם
בעלי אומנות בצאתם לשוק, כדי שיכירו מאיזו אומנות הם
וישכרום למלאכה" (רש"י). (148) אורג. (149) חתיכת
צמר (רש"י). ורבינו בפירוש התלמוד ("סיני" כרך ו' עמ'
קיג) כתב: "אירא נקראת בלשון ערבי מסורקת, והיא
שפופרת קטנה של קנה". (150) הפשתן או הצמר, ויוצא
במשיחה (בחוט) לדוגמא על אומנותו. (151) מחליף
ופורט כספים. (152) בנוסח אחר: "שבאזנו" (שוניצני).
(153) "מעט צמר צבוע אדום, ומעט צמר צבוע שחור
לדוגמא" (רש"י). (154) נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה:
רבי יהודה מחייב אומן שהוציא דרך אומנותו, ורבי מאיר
פטור. ופסק רבינו כרבי מאיר, נגד הכלל המקובל: "רבי
מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה" (ועיין מגיד-משנה).

כב. הזב¹⁵⁵ שיצא בכיס¹⁵⁶ שלו - חייב; מפני שאין³⁴
דרך פיס זה להוציא אלא בדרך הזאת. ואף-על-פי³⁵
שאינו צריך לגוף ההוצאה, אלא כדי שלא יתלכלכו³⁶
בגדיו; שהמלאכה שאינה צריכה לגופה - חייב³⁷
עליה¹⁵⁷.³⁸

(155) שבת יא, ב. (156) קשור שלא יתלכלכו בגדיו.
(157) כדעתו בפ"א ה"ז, אבל דעת רוב הראשונים שהלכה
כרבי שמעון, כי מלאכה שאינה צריכה לגופה - פטור עליה.

על ראשו מפני הגשמים, שנראה כנושא משא" (רש"י נדרים
נה:). (125) שבת קמו, ב.

יח. יוצאין¹²⁶ בזוגין¹²⁷ הארוגין בבגדים. ויוצא¹
העבד¹²⁸ בחותם של טיט שבצוארו¹²⁹, אבל לא²
בחותם של מתכת; שמא יפל ויביאנו. המתעטף¹³⁰
בטליתו¹³¹, וקפלה מפאן ומפאן בידו או על כתפו:³
אם נתפון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או שלא⁴
יתלכלכו¹³² - אסור; ואם קבצן להתנאות בהן⁵
כמנהג אנשי המקום במלבושן - מתר.⁷

(126) משנה, שבת סו, ב. (127) פעמונים קטנים שאין בהם
ענבל, ואין משמיעים קול. (128) "עבד כנעני שמל וטבל
לשם עבדות, וקיבל מצוות שהעבדים חייבים בהן, והן כל
המצוות שנשים חייבות - מצוה עלינו לשמרם ולמנועם
מעשיית מלאכה בשבת, שנאמר: למען ינוח שורך וחמורך
וינפש בן אמתך" (רבינו להלן בפ"ב ה"ד). (129) בחותם
היה חקוק שם האדון בעל העבד. (130) שבת קמו, א.
(131) "כאן מדובר בטליתות שלהם שהיו כיריעה אחת
מרובעת (כטליתות-תפילה שלנו), אבל במלבושים שלנו
שהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכם, אין אסור זה" (אור"ח
סי' שא). (132) או כדי שיוכל ללכת מהר (מגיד-משנה).

יט. היוצא¹³³ בטלית מקפלת ומנחת על כתפו -
חייב¹³⁴. אבל יוצא הוא בסודר¹³⁵ שעל כתפו, אף-על-
פי שאין נימא קשורה לו באצבעו¹³⁶. וכל סודר¹⁰
שאינו חופה ראשו ורבו, אסור לצאת בו¹³⁷. היתה¹¹
סכנית¹³⁸ קצרה שאינה רחבה - קושר שני ראשיה¹²
למטה מקתפיים, ונמצאת פמו אבנט, ומתר לצאת בה.¹³

(133) שבת קמו, א. (134) שדרכם של מוכרי כסות לצאת
כך, ואין זה דרך מלבוש. (135) מטפחת גדולה שדרך
לבישתו בקיפול גם בחול. (136) אמר רבי יהודה: מעשה
בהורקנוס בנו של רבי אליעזר בן הורקנוס שיצא בסודר
שעל כתפו בשבת, אלא שנימא (חוט) כרוכה לו באצבעו
(שלא יפול מעל כתפיו), וכשבא הדבר לפני חכמים אמרו:
אפילו אין נימא כרוכה לו באצבעו - מותר" (שבת קמו).
(137) הכוונה לסודר העשוי להתלבש בו רוב גופו, אבל
סודרים שלנו שהדרך ללבשם מקופלים על הכתף, אין צורך
כשיעור זה (הגר"א). (138) שבת קמו, ב. בנוסח אחר:
"סכנית" (כת"י התימנים), "בגד צמר ארוך וצר לעטוף את
הראש והכתפיים כשיוצאים מבית המרחץ (מגיד-משנה).

כ. מתר¹³⁹ להתעטף בטלית שיש בשפתותיה מלל¹⁴⁰,
אף-על-פי שהן חוטיין ארפיין ואף-על-פי שאינן נוי¹⁵
הטלית; מפני שהן בטלים לגבי הטלית, ואינו מקפיד¹⁶
עליהן בין היו בין לא היו. לפיכך, היוצא בטלית¹⁷
שאינה מציצת בהלכתה¹⁴¹ - חייב; מפני שאותן¹⁸
החוטיין חשוכין הן אצלו, ודעתו עליהן, עד שישלים¹⁹
חסרונן ויעשו ציצית. אבל טלית המציצת בהלכתה -
מתר לצאת בה בין ביום בין בלילה¹⁴²; שאין הציצית²¹
הגמורה משאוי, אלא הרי היא מנוי הפגד²²

22 הלכלך¹⁷⁵ בקלמוסו, ערב שבת סמוך לחשכה; שְׁמָא
23 ישכח¹⁷⁶ ויוציא. וחיב¹⁷⁷ אדם למשמש בבגדו ערב
24 שבת עם חשכה, שְׁמָא יהיה שם דבר שכוין ויצא
25 בו בשבת. מתיר לצאת בתפילין ערב שבת עם חשכה;
26 הואיל וחיב אדם למשמש בתפיליו בכל עת, אינו
27 שוכחן¹⁷⁸. שכה¹⁷⁹ ויצא בהן לרשות הרבים, ונזכר
28 שיש לו תפילין בראשו - מכסה¹⁸⁰ את ראשו עד
29 שמיגיע לביתו או לבית המדרש.

(172) משנה, שבת יא, א. (173) והוא-הדין בשאר אדם האוחז חפץ בידו, ולא אמרו חייט אלא משום שדרכו בכך. (174) אבל אם היתה המחט תחובה בבגדו, לא גזרו חכמים, כיון שאפילו אם יצא כך לרשות הרבים - פטור, כיון שלא הוציא כדרך המוציאים (כמבואר בהלכה כ"א). (175) הסופר. (176) ישכח שהיום שבת או שישכח שהוצאה אסורה בשבת ויתחייב חטאת, אבל אם ישכח שהמחט בידו - פטור מחטאת שזה נקרא מתעסק, כמבואר בפ"א הי"א. (177) שבת יב, א: "חנניא אומר, חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה. אמר רב יוסף: הלכתא רבתי לשבתא" (דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת - רש"י). (178) חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהם אחד ועשרים שם בשל ראש, וכמותן בשל יד, ובציץ נאמר: והיה על מצחו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו" (רבינו בהל' תפילין פ"ד הי"ד). (179) ביצה טו, א. (180) שאי-אפשר לשאת אותן בידו לביתו מפני קדושת השבת, ולהשאירן בחוץ אי-אפשר מפני בזיון התפילין, לכן התירו לו לקחתן עליו דרך מלבוש כשהם מכוסים שלא יראוהו נושא בראשו תפילין בשבת.

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ח

פרק עשרים

(1) נתבאר בו דיני הבהמה ואיסור מלאכותיה. ונמשך לזה מה שגזרו שלא למכור לגוי בהמה העושה מלאכה. ורוב ענייני הפרק בדיני הוצאת המותר והאסור בהן. ונסתיים הפרק בחיוב שביתת העבדים שהוקשו בכתוב לבהמות, באמרו: למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר.

30 א. אסור² להוציא מִשָּׂא על הבהמה בשבת, שְׁנֵאמַר³: לִמְעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרוֹךָ וְכָל בְּהֵמָתְךָ -
31 אֶחָד שׁוֹר וְחִמֹּר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף.⁴ וְאִם
32 הוֹצִיא עַל הַבְּהֵמָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִצֵּה עַל
33 שְׁבִיתָתָהּ, אֵינוֹ לוֹקָה; לְפִי שֶׁאֲסוּרוֹ כֹּא מְפַלֵּל עֲשֵׂה.⁵
34 לְפִיכָּה, הַמְחִמֵּר⁷ אַחֵר בְּהֵמָתוֹ בְּשַׁבָּת, וְהָיָה עָלֶיהָ
35 מִשְׁאוֹי - פְּטוּר.⁸

(2) 'ירושלמי' (שבת פ"ה ה"ב). (3) הם שני פסוקים נפרדים; מהפסוק: "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב) למדים ('ירושלמי' שם) דין שביתת בהמה, ומהפסוק: "וכל בהמתך" (דברים ה, יד) למדים (בבא-קמא נד.) לרבות

1 כג. המוציא¹⁵⁸ תפילין בשבת ברשות הרבים¹⁵⁹, כיצד
2 הוא עושה? לובשן פדרבן¹⁶⁰ - מניח של יד בידו,
3 של ראש בראשו - ונקנס וחולצן בפית, וחוזר
4 ויוציא, ולובש זוג שני, וחולצן, עד שנקנס את כלן.
5 ואם היו הרבה, ולא נשאר מן היום פדי להכניסן
6 דרך מלבוש - הרי זה מחשיף עליהם¹⁶¹, ומכניסן
7 במוציא שבת. ואם היה בימי הגזרה¹⁶², שמתירא
8 ילישב ולשמרן עד הערב מפני הפותים - מכסן
9 במקומן ומגניחן והולך.

(158) משנה, עירובין צה, א. (159) בבזיון ובלי שמירה. (160) ואף ששבת אינו זמן תפילין (כמבואר בהל' תפילין פ"ד ה"י) - מותר ללבשן כיון שאינו מתכוון ללבשן לשם מצוה, כי-אם להצילן מבזיון, שהרי מצוות צריכות כוונה. ובנוסח כת"י התימנים, ההמשך: "מניח של ראש בראשו, ושל יד בידו" ובנוסח דו"ר: "מניח של יד תחילה, ואחר כך של ראש ונקנס". (161) כיון שלא יספיק להכניס כולן מבעוד יום, לא ילבשן כלל אלא ימתין בשדה עד הערב. (162) גזירת שמד, כשיש סכנה בקיום מצוות.

10 כד. היה¹⁶³ מתירא להחשיף עליהן מפני הלסטים
11 - נוטל את כלן פאחת ומוליכן פחות פחות מארבע
12 אמות¹⁶⁴; או נותנן לחברו בתוך ארבע אמות, וחברו
13 לחברו¹⁶⁵, עד שמיגיע לחצר החיצונה¹⁶⁶. במה
14 דברים אמורים? בשִׁהוּי בֵּהֶן רְצוּעוֹתֵיהֶן וְהֵן
15 מְקַשְּׂרִין קֶשֶׁר שֶׁל תַּפְּלִין, שְׁוֹדְאֵי תַּפְּלִין הֵן; אֲבָל
16 אִם לֹא הָיוּ רְצוּעוֹתֵיהֶן מְקַשְּׂרוֹת - אֵינוֹ נִזְקֵק לָהֶן¹⁶⁷.

(163) עירובין צז, א. (164) "קודם שיגיע לארבע אמות, יעמוד לנוח. וכן בכל פעם, ואין כאן העברת ארבע אמות יחד" (רש"י), ומשום קדושת התפילין התירו לעשות כך. (165) שאף אחד מהם לא עשה מלאכה שלימה, ויש בזה רק איסור מדרבנן (כמבואר בפ"א הט"ו). (166) שהוא המקום המשתמר הראשון לשים בו את התפילין. (167) זוהי שיטת רבינו בדברי התלמוד: "רבי יהודה אוסר בחדשות, ומתיר בישנות", בחדשות יש לחשוש שאינן תפילין רק קמיעות, ולא התירו בשבילן איסור דרבנן. אבל לדעת הראב"ד ושאר הראשונים, גם בחדשות אין ספק שהן תפילין ולא קמיעות, והטעם שלא התירו בחדשות להכניסן זוג זוג, מפני שאינן מקושרות ברצועות ולא יוכל להכניסן, שאסור לקשור את התפילין בשבת.

17 כה. המוציא¹⁶⁸ ספר תורה¹⁶⁹ - יושב ומשמר
18 ומחשיף עליו. ובספנה¹⁷⁰ - מגיחו והולך לו. ואם
19 היו גשמים יורדין¹⁷¹ - מתעטף בעור, וחוזר ומכסה
20 אותו, ונקנס בו.

(168) תוספתא פרק ח. (169) בתוספתא, הנוסח: "ספר". ונראה מזה שהוא-הדין בשאר כתבי קודש. (170) סכנת לסטים. (171) כאן מדובר שלא במקום סכנה, שיש בזיון הספר משום הגשמים היוורדים עליו.

21 כו. לא¹⁷² יצא החיט¹⁷³ במחטו בידו¹⁷⁴, ולא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט"ז שבט - ספר זמנים - הלכות שבת

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרק ל' הלכה יג: "ופוסק עמו לשבות ואינו שובת".
(25) "מפוטם ושמן מאד, ואינו ראוי למלאכה" (רש"י).
(26) עבודה זרה טו, א: "אמר רב אשי: אמר לי זבידא (שם פטם) בר תוראה (שור מפוטם) משהינן ליה (משהים אותו עד שיכחיש), ועביד על חד תרין (ועובד כשני שוורים אחרים)".

ה. מקום²⁷ שנהגו למכר להן בהמה דקה²⁸ -
מוכרין; מקום שנהגו שלא למכר²⁹ - אין מוכרין.
ובכל מקום³⁰ אין מוכרין להם חיה גסה, כמו שאין
מוכרין להם בהמה גסה, אלא על ידי סרסור.

(27) משנה, פסחים נג, א. (28) שאינה עושה מלאכה.
(29) "שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה" (רע"ב). (30) עבודה זרה טז, ב.

ו. מי³¹ שהחשיף בדרך³², ולא היה עמו נכרי³³ שיתן
לו פיסו³⁴, והיתה עמו בהמה - מניח פיסו עליה
כשהיא מהלכת, וקשרצה לעמד נוטלו מעליה;
כדי שלא תעמד והוא עליה, וכדי שלא תהיה שם
לא עקירה ולא הנחה³⁵. ואסור לו להנהיגה ואפלו
בקול כל זמן שהפס עליה; כדי שלא יהיה מחמר
בשבת³⁶. וגזרת חכמים היא, שלא יניח פיסו על גבי
בהמה, אלא אם אין עמו נכרי³⁷.

(31) משנה, שבת קנג, א. (32) היה בא בדרך וקדש עליו
השבת ומעות עמו. (33) כמבואר למעלה בפ"ו הכ"ב.
(34) "אמר רבא: דוקא כיסו (התירו), אבל מציאה לא (התירו
להניח על החמור)" (גמרא, שם). (35) כמבואר בפ"ג
ה"א. (36) ודעת הרשב"א: מכיון שאינו נותן עליה אלא
כשהיא מהלכת, אין בו דין מחמר, שכלל אמרו (שבת קנג):
"כל שבגופו (שהוא עצמו עושה מלאכה) חייב חטאת,
בחבירו (מבואר בפ"ג ה"ב) פטור אבל אסור, וכל
שבחבירו פטור אבל אסור, בבהמתו מותר לכתחילה".
(37) "מאי טעמא? - חמור אתה מצוה (מן התורה) על
שביתתו, נכרי אין אתה מצוה (מן התורה) על שביתתו"
(גמרא, שם).

ז. היה³⁸ עמו חרש³⁹ שוטה⁴⁰ וקטן - מניח פיסו על
החמור, ואינו נותנו לאחד מהן; מפני שהן אדם
מישראל. היה עמו חרש ושוטה⁴¹, ואין עמו בהמה
- נותנו לשוטה. שוטה וקטן⁴² - נותנו לשוטה.
חרש וקטן - נותנו לאי זה מהן שירצה⁴³. לא היתה
עמו בהמה ולא נכרי ולא אחד מכל אלו - מהלך
בו פחות פחות מארבע אמות⁴⁴. ואפלו מציאה⁴⁵
שבאה לידו, מהלך בה פחות פחות מארבע אמות;
אבל קדם שתבוא לידו: אם יכול להחשיף עליה -
מחשיף, ואם לאו - מוליכה פחות פחות מארבע
אמות.

(38) שבת קנג, א. (39) "חרש וחרשת האמורים בכל מקום,
הם האילמים שאין שומעים ולא מדברים, אבל מי שמדבר

חיה ועוף; ובנוסח אחר, חסרות המלים "וכל בהמתך"
(מעשה רוקח'). (4) בבא-קמא נד, ב. ממה שכתוב
בדברות האחרונות (דברים ה, יד) "לא תעשה כל מלאכה
אתה ובנך וכו' שורך וחמורך וכל בהמתך", לרבות חיה
ועוף כיוצא בהם. (5) שבת קנד, ב. (6) שנכתב איסור
בלשון 'עשה': "למען ינוח שורך", ואין לוקים אלא על
איסור שנכתב בלשון 'לא תעשה', כמבואר בהל' סנהדרין
פ"ח ה"א וב'. (7) הולך אחר החמור או הבהמה, ומזרזה
בהליכה. (8) מעונש מלקות, אבל אסור מן התורה משום
"לא תעשה כל מלאכה", ו"פטור" זה אינו כשאר "פטור"
שבדברי רבינו שאינו אסור אלא מדרבנן (ועיין לחם-משנה).

ב. והלא⁹ לאו מפרש בתורה, שנאמר: לא תעשה
כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך
- שלא יחרש בה וכיוצא בחרשיה¹⁰. ונמצא לאו
שנתן לאזהרת מיתת בית דין, ואין לוקין עליו.

(9) כוונת רבנו לבאר דבריו, למה אין לוקים על מחמר אחר
בהמתו, והלא יש "לאו" ("לא תעשה") מפורש בתורה?
(10) כלומר: לאו זה נאמר, כשהאדם עושה המלאכה ביחד
עם הבהמה, שכן משמעות הכתוב: "לא תעשה כל מלאכה
אתה... ובהמתך", אתה עם בהמתך, ובזה חייב מיתה.

ג. אסור¹¹ לישראל להשאיל או להשפיר¹² בהמה
גסה לנכרי; שלא יעשה בה מלאכה בשבת, והרי
הוא מצייה על שביתת בהמתו. אסור¹⁴ חכמים למכור
בהמה גסה לנכרי, שמא ישאיל או ישפיר. ואם
מכר - קונסין אותו¹⁶ עד עשרה בדימיה ומחזירה.
ואפלו שבועה¹⁷ אין מוכרין. ומתיר¹⁸ למכור להם על
ידי סרסור; שהסרסור אינו משפיר ואינו משאיל¹⁹.

(11) עבודה זרה טו, א. (12) בהמת ישראל - אף שהשכירה
לנכרי, יש בה משום שביתת בהמתו, אם לא מכרה לנכרי
לצמיתות ('תוספות' שם). (13) העושה מלאכה.
(14) משנה, פסחים נג, א. (15) גיטין מד, א. (16) לפדות
את הבהמה מיד הנכרי (רש"י). (17) שאינה ראויה
למלאכה, אין מוכרים - גזירה שמא ימכור שלימה (גמרא
שם). (18) עבודה זרה טו, א. (19) "מדובר כשבעל
הבהמה לא יהיה מצוי על יד הבהמה, כי הסרסור לא ישאיל
ולא ישכיר לפי שאינה שלו" (פירוש המשניות שם).

ד. ומתיר²⁰ למכור להם סוס; שאין הסוס עומד אלא
לרכיבת אדם, לא למשאוי, והחי נושא²¹ את עצמו.
וכדרך²² שאסרו למכור לנכרי, כך אסרו למכור
לישראל החשוד למכור לנכרי. ומתיר²³ למכור להם
פרה לשחיטה, ושוחט²⁴ אותו בפניו. ולא ימכור
סתם, אפלו שור של פטם²⁵, שמא ישאיל²⁶ אותו
ויעבד בו.

(20) משנה, פסחים נג, א. שבת צד, א. (21) מבואר למעלה
בפ"ח ה"ט. (22) עבודה זרה טו, א. (23) עבודה זרה כ,
ב. ותוספתא ע"ז פ"ב. (24) כלומר: לא מספיק בזה שמוכר
לו על מנת לשחוט, אלא צריך שיראהו שוחט (ועיין להלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְכַנִּים הוּא חֲבָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ. וְהוּא, שֶׁלֹּא יֵצֵא חֲבָל
מִתּוֹךְ יָדוֹ טַפַּח⁵⁷. וְצָרִיף שִׁיהִי הַחֲבָל שֶׁמִּפִּי
הַבְּהֵמָה עַד יָדוֹ גְּבוּהָ מִן הָאָרֶץ טַפַּח אוֹ יוֹתֵר⁵⁸.
וּמִפִּנֵּי מָה⁵⁹ לֹא יִמְשֹׁף הַגְּמָלִים הַקְּשׁוּרִים זֶה בָּזֶה?
מִפִּנֵּי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּמִי שֶׁמּוֹלִיכֵן לְשׁוֹק שֶׁמּוֹכְרִין בּוֹ
הַבְּהֵמוֹת, אוֹ שֶׁמִּשְׁחָקִין⁶⁰ בָּהֶן שֵׁם. וּמִפִּנֵּי זֶה⁶¹ לֹא
תֵּצֵא בְּהֵמָה בְּזוּג⁶² שֶׁבְּצוּאָרָה⁶³, וְאִפְלוּ הִיא פְּקוּק
שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.

(56) משנה, שבת נד, א. (57) "שדומה כנושאו בידו, ולא
ניכר שהוא אפסר הגמל" (רש"י). (58) "כדי שיהא נראה
שהבהמה נמשכת בחבל זה" (רש"י). (59) שבת, שם.
(60) כמו שאמרו בסנהדרין (כה): והעתיקו רבינו בפ"י
מהלכות עדות ה"ד: "המשחקים בבהמה חיה ועוף, ואומר
כל הקודם את חבריו - יטול בעליו את שניהם", והרי זה
כמקח וממכר בשבת, וכמו שכתב רבינו להלן פ"ג ה"ז.
(61) שבת נד, ב. (62) בפעמון. (63) במשנה, שם: "ולא
בזוג", וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה משום) שהמדובר בזוג
הארוג לבגד, שאם לא כן יש גם חשש שמא יפול מעליה
ויבוא להוליכו ברשות הרבים. וממה שכתב רבינו
ש"בצוארה", נראה שאינו ארוג בבגד.

י. לֹא תֵּצֵא בְּהֵמָה בְּזוּג⁶⁴ שֶׁבְּכֻסּוֹתָהּ, וְלֹא בְּחוֹתָם⁶⁵
שֶׁבְּצוּאָרָה⁶⁶, וְלֹא בְּחוֹתָם שֶׁבְּכֻסּוֹתָהּ, וְלֹא בְּרִצּוּעָה
שֶׁבְּרִגְלָהּ, וְלֹא בְּסוּלָם שֶׁבְּצוּאָרָה. וְאֵין חֲמוֹר יוֹצֵא
בְּמִרְדַּעַת⁶⁷, אֲלֵא אִם-כֵּן הִיתָה קְשׁוּרָה לוֹ מִעֵרֵב
שִׁבְתָּ. וְלֹא יֵצֵא גְּמֹל בְּמִטְטָלֶת⁶⁸ הַתְּלוּיָה לוֹ
בְּכַרְכְּשָׁתוֹ⁶⁹ אוֹ בְּזִנְבוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן הִיתָה קְשׁוּרָה
בְּזִנְבוֹ וְחוֹטְרָתוֹ⁷⁰. וְלֹא יֵצֵא הַגְּמֹל עֶקֶד יָד וְלֹא
עֶקֶד רִגְלָהּ⁷¹. וְכֵן שָׂאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת.

(64) בנוסחאות אחרות "בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה"
(מעשה רוקח) וזה מיותר, שהרי כבר כתב כן בהלכה ט'.
(65) שבת נח, א. כעין מטבע עשויה ממתכת או חומר אחר
לסימן הבעלות שהיו קושרים על צואר הבהמה או על
כסותה שלא תתלכלך (רש"י שם). (66) "עצים עשויים
כשתי וערב על צואר החמור, כדי שלא יחזיר ראשו לגבו
לחכך חברותו" (פירוש המשניות). (67) כסת קשה ששמים
על החמור כדי לחממו. (68) "חתיכת בגד קשורה בזנבו
לסימן" (פירוש המשניות). (69) המקום הגבוה, החטוטרות,
שעל גב הגמל. ובנוסח אחר: "בדבשתו" (שוניצני).
(70) חטוטרותו, הגבנון שעל גב הגמל. (71) "עקידת
(קשירת) יד ורגל" (שבת נד,). שזה צער גדול לבהמה,
ומשוי הוא לה (חיי אדם). ועוד טעם אחר: גזירה שמא
יפול החבל מעל רגליו ויביאנו בידו (תניא).

יא. אֵין⁷² הַתְּנַגּוּלִּים יוֹצֵאִין בְּחוֹטְרִין⁷³ וְלֹא בְּרִצּוּעוֹת
שֶׁבְּרִגְלֵיהֶם⁷⁴. וְאֵין הַכְּבָשִׁין יוֹצֵאִין בְּעִגְלָה שֶׁתַּחַת
אֵלֶיהָ שִׁלְהָ⁷⁵. וְאֵין הַכְּבָשׁוֹת יוֹצֵאֹת בְּעִצִּים
שֶׁמִּנְיָחִים לָהֶן בְּחֻטְמָן כְּדִי שִׁתְּעַטְשׂוּ וְיִפְּלוּ
הַתּוֹלְעִין שֶׁבְּמַחֲוֹן⁷⁶. וְאֵין הָעֵגֶל יוֹצֵא בְּעַל קָטָן

ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, הרי הוא ככל אדם"
(רבינו בהל' אישות פ"ב הכ"ו). (40) "שוטה אין לו דעת
כלל, אבל חרש יש לו דעת קצת" (רש"י). (41) בנוסח
אחר: "חרש ושוטה וקטן" (כת"י התימנים). (42) שהקטן
יבא לכלל דעת כשיגדל, מה שאין כן השוטה. (43) שכל
אחד יש לו מעלה: חרש יש לו עכשיו דעת קצת, וקטן יבוא
לכלל דעת כשיגדל. (44) "עוד (תקנה) אחרת היתה שם.
מוליכו פחות מארבע אמות, ולא רצו חכמים לגלותה,
משום: "כבוד אלהים הסתר דבר" (מותר להסתיר דבר תורה
משום כבוד שמים), שלא יוליכנו ארבע אמות שלימות
ברשות הרבים" (שבת קנג:). (45) בהלכה זו נשאו ונתנו
מפרשי הרמב"ם, והקשו: שהרי בגמרא מבואר (שבת קנג)
ש"דוקא בכיסו התיירו, אבל במציאה לא". הרמב"ם השיב
בתשובה לחכמי לונגיל: "גם ראשי הישיבות שבבבל ז"ל
תפסו על פסקא זו כשהגיע אליהם החיבור... ויראה לי שזה
שחילק רבא בין כיסו למציאה, לא חילק אלא ליתן המציאה
לנכרי, או להוליכה על גבי חמור, אבל להוליכה פחות
פחות מארבע אמות מותר... שזו ההולכה צינעה גדולה יש
בה, ואינו צריך דבר אחר ולא איש אחר לסייעו ולא יכיר
בו אדם ולא יהיה נחפז, ולא נחוש שמא יעבירו ארבע
אמות ברשות הרבים (תשובת הרמב"ם פריימן סי' נז).
והגר"א ו'קרבן נתנאל' (פרק כ"ד משבת אות ג) הראו מקור
לדברי רבינו בגמרא (עבודה זרה ע). בדברי איסור גיורא
שלא נמצאו ארנקים אבודים בשבת, מכיון ש"המוצא כיס
בשבת מוליכו פחות פחות מארבע אמות". אולם בנוסח
שהובא בראשונים, כתוב: "המוציא" ולא "המוצא".

ח. מִתֵּרֵף⁴⁶ לְמִשְׁךָ⁴⁷ אֶת הַבְּהֵמָה בְּמִתְג⁴⁸ וְרִסָן⁴⁹ שִׁלְהָ
לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים; וְהוּא, שִׁתְּהִי רְאוּיָה לְאוֹתוֹ הָרִסָן.
כְּגוֹן: שִׁיר⁵⁰ לְסוֹס, וְאִפְסָר⁵¹ לְגְמֹל, וְחֻטְסָם⁵²
לְנִאָקָה⁵³, וְסוּגֵר⁵⁴ לְכָלֵב. אֲבָל אִם הוֹצִיא בְּהֵמָה
בְּמִתְג שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁקָּשָׁר חֲבָל בְּפִי הַסּוֹס;
אוֹ בְּמִתְג שֶׁאֵין צְרִיכָה לוֹ, אֲלֵא מִשְׁתַּמֶּרֶת בְּפָחוֹת
מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֲמוֹר בְּשִׁיר שֶׁל סוֹס, אוֹ חֲתוּל
בְּסוּגֵר - הִרִי זֶה מִשְׁאוֹי; שֶׁכָּל שְׁמִירָה מַעֲלָה אוֹ
שְׁמִירָה פְּחוֹתָהּ מִשְׁאוֹי הוּא לָהּ⁵⁵.

(46) משנה, שבת נא, ב. (47) בדברים שדרך הבהמה לצאת
בהם בחול. לשם שמירה ולא לשם משא, מותר גם בשבת
שהם נחשבים כתכשיטים. (48) שרשרת ברזל ששמים בפי
הבהמה, להנהיגה. (49) חבל נתון בלחי הבהמה לקשרה
ולהטותה במהלכה; בנוסח אחר: "ורסן ואפסר שלה"
(מעשה רוקח). (50) "הוא המתג" (פירוש המשניות).
(51) "חבל שקושרים על פיות הגמלים" (פירוש המשניות).
(52) "טס של ברזל שקושרים אותו על הלחיים" (פירוש
המשניות). ולדעת רש"י "נוקב את חטמה ומכניס בתוכו
כמין טבעת". (53) גמל נקבה. (54) צווארון של ברזל,
ושלשלת תלויה בו. (55) שכיון שאין דרכם בכך, נחשב
כמשא ואינו תכשיט.

ט. לֹא⁵⁶ יִקְשֹׁר גְּמָלִים זֶה בָּזֶה וְיִמְשֹׁף. אִפְלוּ הָיוּ
קְשׁוּרִין מִעֵרֵב שִׁבְתָּ, אֵין נִמְשָׁכִין בְּשִׁבְתָּ. אֲבָל

(89) שבת נג, א. (90) כיון שאינו מחממו - אינו מלבוש. ועיין לעיל הלכה י שמרדעת מותר, שהיא לחממו. (91) שתולים בין עיניו שלא תשלוט בו עין רעה (רש"י). (92) משי מצבע אדום לנוי, וראה למעלה שכל נוי שאינו נהוג ומקובל - אינו מלבוש. (93) בנוסח אחר: "לטרסקל" (מעשה רוקח'). והוא סל מלא שעורים שתולים בצוארה ופיה נתון לתוכו ואוכלת, ותענוג הוא לה, שלא תצטרך לשוח צוארה לארץ (רש"י). (94) שלא תינגף, גזירה שמא יפול מרגליה ויביאנו בידו. (95) שני לוחות קשורים סביב העצם השבורה, שלא תניד אותם עד שיתרפא העצם. (96) כים הולד התלוי בבהמה אחרי הלידה. (97) סותם את הפעמון שלא ישמיע קול. (98) שלא יחדשוהו שמוליכה למכור בשוק. אבל בשוק אסור - כמבואר בהלכה י. (99) ואין כאן איסור משום טירחא יתירה בשבת, שהרי קר לו אפילו בתקופת תמוז. (100) אבל לא ברשות הרבים, כיון שאינה קשורה לו. (101) שאינו אלא לתענוג בעלמא, בשביל הבהמה שלא תטריח לשוח צוארה לארץ, והרי היא טירחא מיותרת בשבת.

יד. כשם¹⁰² שאדם מצוה על שביתת בהמתו בשבת, כף הוא מצוה על שביתת עבדו ואמתו. ואף-על-פי שהן בני דעת ולדעת עצמן עושין, מצוה עלינו לשמורן ולמנוען מעשיית מלאכה בשבת; שנאמר: למען ינוח שורך וחתמך, וינפש בן אמתך והגר. עבד ואמה שאנו מצוין על שביתתו, הם עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות וקבלו מצות שהעבדים תביין בהן¹⁰³; אבל עבדים שלא מלו ולא טבלו, אלא קבלו עליהן שבע מצות שנוצטוו בני נח בלבד - הרי הן כגר תושב¹⁰⁴, ומתירין לעשות מלאכה בשבת לעצמן בפרהסיא בישראל בחל. ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיוכל נהג. הואיל וגר תושב עושה מלאכה לעצמו¹⁰⁵ בשבת, וגר צדק הרי הוא בישראל לכל דבר - במי נאמר "וינפש בן אמתך והגר"? זה גר תושב שהוא לקיט¹⁰⁶ ושכירו של ישראל, כמו בן אמתו; שלא יעשה מלאכה לישראל רבו בשבת, אבל לעצמו עושה. ואפילו היה הגר זה עבדו¹⁰⁷ - הרי זה עושה לעצמו¹⁰⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, כך הוא מצווה על שביתת עבדו ואמתו כו', ומותרין לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא בישראל בחול".

וצריך להבין, הרי משכתב שמותרין לעשות מלאכה בשבת בפרהסיא, מובן הדין כל צרכו, ומה רצה להוסיף במילים "כישראל בחול".

לכאורה אפשר היה לתרץ שהוא לשון המשנה, בה הובאו שלוש דעות: "ת"ר גר תושב מותר לעשות מלאכה לעצמו כישראל בחולו של מועד (בדבר האבד), רבי עקיבא אומר כישראל ביו"ט (אוכל נפש), רבי יוסי אומר... כישראל

שמניחין לו על צוארו כדי שיפגע ויהיה נוח לחרישה. ולא תצא בהמה בשבכה⁷⁷ שמניחין לה בפיה כדי שלא תשן או שלא תאכל. לא תצא הפרה בעור הקפץ⁷⁸ שמניחין לה על דדיה כדי שלא יינק ממנה השרץ כשהיא ישנה. ולא תצא ברצועה שבין קרניה - בין לנוי⁷⁹, בין לשמור⁸⁰. עז⁸¹ שחקק לה בקרניה, יוצאה באפסור הקשור בחקק בשבת. ואם תחבו בזקנה - אסור; שמא תנתחנה, ויביאנו בידו ברשות הרבים. וכן כל פיוצא בזה.

(72) משנה, שבת נד, ב. (73) שברגליהם לסימן שיכירום הבעלים. (74) שלא ישברו את הכלים. (75) שלא תפצע האליה בסלעים וטרשים כשנגררת על הקרקע. (76) וכל אלה אסורים לצאת בהם ברשות הרבים, שמא יפלו ויביאם בידו ברשות הרבים. (77) מחסום נקשר על פי הבקר כדי שלא תאכל מן החיטים, ונקרא בברייתא (שבת נג.) "חסום". (78) שרץ ששעותיו חדים כמחט. (79) מכיון שאין זה מקובל אצל כולם - אין זה מלבוש (מגיד-משנה להלן ה"ג). (80) מפני שאין הפרה צריכה שימור, שאין דרכה לברוח, וכל שמירה מעולה משאוי הוא (למעלה ה"ח). (81) שבת נב, א. מפני שעז צריכה שמירה ודרכה לצאת באפסור.

יב. הזכרים⁸² יוצאים בעור הקשור להן על זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות, ובעור הקשור להם על לביהם⁸³ כדי שלא יפלו עליהם זאבים, ובמטלניות⁸⁴ המרקמות שמפנין אותן בהן⁸⁵. והרחלות יוצאות ואליה שלהן קשורה למעלה על גבן כדי שיעלו עליהן הזכרים, או קשורה למטה כדי שלא יעלו עליהם הזכרים. ויוצאות מלפפות⁸⁶ במטלניות כדי שיהיה הצמר שלהן נקי. העצים יוצאות ודדיהן קשורות⁸⁷ כדי שייבש מהן החלב. אבל אם קשרן כדי שלא יצא החלב עד שיחלב אותו לערב - הרי אלו לא יצאו⁸⁸.

(82) משנה, שבת נב, ב. (83) לבם. (84) חתיכות בגד. (85) הראב"ד השיג, שהרי למעלה בהלכה י"א מובא שגם לנוי אסור. אבל נראה שנוי זה מקובל ונהוג יותר, לכן דינו כמלבוש. (86) כרוכות בחתולים. (87) מהודקות יפה שאין חשש שהמטלנית תיפול. (88) שאין המטלית לשם זה מהודקת יפה, ושמה תיפול ויביאנה בידו.

יג. אין⁸⁹ חמור יוצא באפסור⁹⁰, אף-על-פי שקשור לו מערב שבת. ולא יצא הסוס בזנב שועלי⁹¹, ולא בזהורית⁹² שפין עיניו. ולא תצא בהמה בקרסטל⁹³ שבפיה, ולא בסנדל שברגלה⁹⁴, ולא בקמיע שאינו ממחה לבהמה. אבל יוצאה היא באגד שעל גבי המכה, ובקשקשים⁹⁵ שעל גבי השכר, ובשליה⁹⁶ המדלדלת בה. ופוקק⁹⁷ לה זוג שפצצוארה, ומטילת בו פחצור⁹⁸. ונותן מרדעת⁹⁹ על החמור בשבת ומטיל בפחצור¹⁰⁰. אבל אין תולין לה קרסטל¹⁰¹ בפיה בשבת.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(עבדים וגרים), ואפילו בדבר המותר כשאיבת מים רבים ועבודה גדולה שבה טורח וקושי, או לעורר אותם משנתם, לפי שהוא יתברך אומר: "למען ינוח עבדך ואמתך כמוך", והבן מילת "כמוך" שהיא בענין המנוחה" (מ'עשה רוקח' בשם כתב-יד מהרמב"ם).

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ח

פרק אחד ועשרים

(1) נתבארו בו שבותין של דבריהם, שאסרום פן יבוא לעשות מלאכה מן האבות, או מתולדותיהן. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש בו מפני שיש לו דמיון לדברים אלו). והתחיל רבינו בביאור הדברים שנאסרו מחמת הראשונה, ואחר כך אותן הדברים שנאסרו מחמת השנייה, וכן על הסדר, ויש אבות מלאכות שאין שבותין בגללן. ונתבארו בפרק זה שבותי עשר מלאכות המבוארות בפרק שמיני.

- א. נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "תְּשַׁבֵּת" – אֲפֵלוּ מִדְּבָרִים שְׁאִינָן מְלָאכָה חֵיב לְשַׁבֵּת מֵהֶן.³ וּדְבָרִים הַרְבֵּה הֵן שְׁאִסְרוּ חֻקִּים מִשּׁוּם שְׁבוּתָהּ.⁴ מֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים מִפְּנֵי שֶׁהֵן דּוּמִים לְמְלָאכָה, וּמֵהֶן דְּבָרִים אֲסוּרִים גְּזֵרָה שְׁמָא יָבֹא מֵהֶן אֲסוּר סְקִילָה. וְאֵלּוּ הֵן:⁵

(2) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות" (שמות פרק כ"ג, פסוק י"ב). (3) בספרא (אחרי פ"ז) "אין לי אלא מלאכה שחייבין על מינה כרת וכו' מנין שלא יעלה באילן כו' תלמוד לומר שבתו . . .". ויש מפרשים שאם עמל האדם כל היום בדברים שאינן מלאכות עובר הוא במצות עשה של שבתו וכן דעת הרמב"ם בפירושו לתורה (ויקרא פרק כ"ג, פסוק כ"ד). ולהלן בפרק כד הלכה י"ב כתב רבינו: "שלא יהיה כיום חול בעיניו ויבוא להגביה ולתקן כליו מפניה לפניה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בהן, שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנאמר בתורה: למען ינוח" ועיין לעיל פרק א' הלכה א'. (4) הוא הנקרא בתלמוד: "עובדין דחול", וכתב רבנו בתשובה שאין הכוונה לאסור כל מה שעושה בחול, "שאם כן לא יאכל כדרך שהוא אוכל בחול, ולא יסב כדרך שמיסב בחול, שלא אסור חכמים אלא דברים שאפשר שירגילו למלאכה, כגון מי שנשברה לו חבית של יין לא יספג היין, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי סחיטה, נתפזרו לו פירות בחצרו לא יתן לתוך הסל או לתוך הקופה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, שאם תתיר לו שמא יבוא לידי עימור" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד). (5) לפי סדרם של ל"ט אבות מלאכות שנפרטו למעלה, החל מפרק ז'.

- ב. כָּל הַמְשֹׁנָה גְּמוּתָהּ – הִרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ. לְפִיכָךְ⁸ אֲסוּר לְהַפְנוֹת בְּשָׂרָה הַנִּירָה⁹ בְּשַׁבָּת, גְּזֵרָה שְׁמָא יִשְׁוֶה גְּמוּתָהּ. הַמְּפָנָה¹⁰ אֵת הָאוֹצָר בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה¹¹, כְּגוֹן שִׁכְנִים בּוֹ אוֹרְחִים אוֹ יִקְבֵּעַ בּוֹ מְדֻרָּשׁ – לֹא יִגְמֹר אֶת כָּל הָאוֹצָר, שְׁמָא

בחול", ופסק הרמב"ם כרבי יוסי. אלא שתירוצו זה אינו מספיק, כיון שכשפסק הרמב"ם כרבי יוסי, אינו צריך להוסיף "כישאל בחול" שהרי לא הביא שאר הדעות, וממילא גם אין צריך לשלול את הדעות הנוספות, שלא כמו הגמרא שצריכה להביא הדעות השונות בזה.

והביאור בזה: מבואר בספרי הכללים להרמב"ם, שגם כאשר בלשון המשנה ישנו לימוד מיוחד שלא הביאו הרמב"ם, מכל-מקום מדייק וכותב בלשון המשנה, אף כשאין כוונתו לתוכן הדיקוק שבמשנה. ועפ"ז יובן מה שכתב "ומותרין לעשות מלאכה בפרהסיא כישאל בחול", הגם שגם ללא תוספת זו לא היה מקום לטעות, מ"מ העתיק את לשון המשנה.

ויש להוסיף: מצינו כמה וכמה עניינים שמחמירים בהם עוד טרם שהגיע זמן החיוב, ולדוגמא "משחרב בית המקדש, התקין ריב"ז שיהיה יום ט"ז בניסן כולו אסור לאכול חדש, כי מהרה יבנה המקדש ויאמרו אשתקד לא אכלנו בהאיר המזרח, השתא נמי ניכול כו". ועפ"ז יש סברא לומר שעבד זה יהיה אסור מעשיית מלאכה בשבת בפרהסיא, כי מכיון שהוא עבד בבית ישראל, יש מקום להניח שבסופו של דבר יסכים למול ולטבול, ואז יש לחשוש שיאמר אשתקד עשיתי מלאכתי בשבת בפרהסיא, ומדוע לא אעשה כן גם היום, ועאכ"כ בשפחה, שכן עבד שצריך למול "משהים אותו עד שיתרפא רפואה שלימה ואח"כ מטבילין אותו", משא"כ שפחה שיכולה לטבול מיד, לכן משמיענו הרמב"ם שמוותרים לעשות מלאכה בשבת לעצמם בפרהסיא, כי כל התקנות והסייגים שעשו חכמים אינם אלא בנוגע לישראל.

(102) יבמות מח, ב. (103) כל המצוות שאשה חייבת בהן, גם עבד כנעני חייב. ודווקא אם מל וטבל לשם עבדות, אבל עבד ערל עובד-כוכבים שאינו רוצה לקבל עליו עול מצוות, אסור להחזיקו (מגיד-משנה ורבינו בהל' עכו"ם פ"י ה"ו). והראב"ד חולק כאן, וסובר שאין כוונת התורה לעבד ואמה שמלו וטבלו לשם עבדות, אלא לעבד ואמה התושבים שלא יעשו מלאכתו, שלא תאמר שבות בעלמא הוא, שאמירה לנכרי שבות, אלא אסור להעבירם. (104) כמבואר בהל' מלכים פ"ח ה"ו וי"א. שבע מצוות שנצטוו בני נח הן: עבודת אלילים, ברכת ה', גילוי עריות, שפיכות דמים, גזל, דינים ואבר מן-החی. (105) אבל לצורך ישראל אסור משום שבות, כמבואר למעלה בפ"ו ה"ב. (106) שמלאכתו ללקוט ולעבוד בשדה בשביל ישראל. (107) של ישראל עובד לעצמו, אבל עבד עברי הוא כישאל גמור. וכן מובא ב'מכילתא' (משפטים): "וינפש בן אמתך והגר - זה גר תושב. או אינו אלא גר צדק, כשהוא אומר: וגרך אשר בשעריך, הרי גר צדק אמור"; "וינפש בן אמתך - זה עבד ערל. או אינו אלא בן ברית, כשהוא אומר: עבדך ואמתך (שמות), הרי בן ברית אמור". (108) אבל לרבו אסור לשעבדו, ומי שיבין כוונת התורה ולא ירבה לשעבד אותם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כדרך חול) אלא בשולי הקופה (שנשברה הקופה ונשארו השולים) (גמרא שם).

- ה. המִשְׁקָה²⁶ אֶת הַזְּרָעִים - חֵיב מְשֹׁם זֹרַע.²¹
לְפִיכָף²⁷ אֲסוּר לְשָׂאב מִן הַבּוֹר בְּגִלְגַּל²⁸, גְּזֵרָה שְׁמָא
יְמַלֵּא לְגִנְתּוֹ וּלְחֶרְבָּתוֹ. וּמִפְּנֵי זֶה, אִם הָיָה הַבּוֹר שֶׁל
גִּלְגַּל בְּחָצֵר²⁹ - מִתֵּר לְמַלְאֵת מִמֶּנּוּ בְּגִלְגַּל.²⁴

(26) (מסכת מועד קטן דף ב' עמוד ב'). (27) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (28) אופן שעל הבור להוריד ולהעלות הדלי, ודווקא בגלגלים גדולים שממלאים הרבה מים, אבל בגלגלים (קטנים) שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט מותר (רבנו תם). (29) ובכל מקום שאין סביבתו גינה או חורבה (כסף משנה).

- ו. הַתּוֹלֵשׁ³⁰ - חֵיב מְשֹׁם קוֹצֵר. לְפִיכָף³¹ אֲסוּר
לְרִדּוֹת דְּבֶשׂ מִפְּרִיֹת בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּתוּלֵשׁ³².
אֵין³³ עוֹלִין בְּאֵילָן - בֵּין לַח, בֵּין יָבֵשׁ - וְאֵין נִתְּלִין
בְּאֵילָן, וְאֵין נִסְמְכִין בְּאֵילָן. וְלֹא יַעֲלֶה מִבְּעוֹר יוֹם
לִישָׁב שָׁם כָּל הַיּוֹם כָּלוּ. וְאֵין מְשַׁתְּמְשִׁין בְּמַחְבֵּר
לְקַרְקַע כָּלֵל, גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְּלֵשׁ.³⁰

(30) (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). (31) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (32) שעוקר את הדבש ממקום חיבורו בכוורת, ודווקא כשהדבש דבוק ומחובר לכוורת, אבל נתלש או צף על גביה מותר ("מגיד משנה"). (33) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב').

- ז. פְּרוֹת³⁴ שֶׁנִּשְׂרָו בְּשֶׁבֶת - אֲסוּר לְאַכְלָן עַד מוֹצָאֵי
שֶׁבֶת³⁵, גְּזֵרָה שְׁמָא יִתְּלֵשׁ³⁶. הַדֵּס³⁷ הַמַּחְבֵּר - מִתֵּר
לְהַרִּיחַ בוֹ; שְׁאֵין הַנִּיחָו אֲלָא לְהַרִּיחַ בוֹ, וְהָרִיחַ רִיחוֹ
מִצּוּיֵּי³⁸. אֲבָל אֶתְרוֹג וְתַפּוּחַ וְכָל הָרָאוּי לְאַכִּילָה -
אֲסוּר לְהַרִּיחַ בוֹ בְּמַחְבֵּר; גְּזֵרָה שְׁמָא יָקֵץ אוֹתוֹ
לְאַכֹּל.³⁶

(34) (מסכת ביצה דף ג' עמוד א'). (35) ואין צורך להמתין כדי שיעשו, כיון שלא נעשה בהם מלאכה רק נשרו מעצמם, אבל אם לקט גוי בשבת לצורך ישראל אסורים בערב בכדי שיעשו כמבואר בפרק ו' הלכה ב'. (36) דוקא בפירות אילן שייך טעם זה, מכיון שבקלות יכול לתלשם, אבל צנון ולפת שמוציאים אותם במעדר בודאי יזכור שהיום שבת (תוספת שם). (37) (מסכת סוכה דף ל"ז עמוד ב'). (38) ויכול להריח בו גם במחבר.

- ח. אֵילָן³⁹ שֶׁהָיוּ שְׂרָשָׁיו גְּבוּהִין מִן הָאָרֶץ שְׁלִשָּׁה
טַפְּחִים - אֲסוּר לִישָׁב עָלֵיהֶן⁴⁰; וְאִם אֵין גְּבוּהִין
שְׁלִשָּׁה - הָרִי הֵן בְּאָרְצָן⁴¹. הָיוּ בְּאֵין מְלַמְעֵלָה
מִשְׁלֵשָׁה לְתוֹף שְׁלִשָּׁה⁴² - מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן⁴³. הָיוּ
גְּבוּהִין שְׁלִשָּׁה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁצִּדָּן אֶחָד שָׁנָה לְאָרְצָן,
אוּ שְׁנֵשׁ חָלָל תַּחְתֵּיהֶן שְׁלִשָּׁה - אֲסוּר לִישָׁב עָלֵיהֶן.⁴²

(39) משנה (מסכת עירובין דף צ"ט עמוד ב'). (40) משום שאין משתמשים באילן כמבואר בהלכה ו'. (41) ומותר

- יָבוֹא לְהַשְׁוֹת גְּמוּת. טִיט¹² שְׁעַל גְּבִי רְגֵלוֹ - מְקַנְחוֹ
בְּכַתֵּל אוּ בְּקוֹרָה, אֲבָל לֹא בְּקַרְקַע, שְׁמָא יָבוֹא לְהַשְׁוֹת
גְּמוּת. לֹא יָרֵק בְּקַרְקַע וְיִשּׁוּף בְּרִגְלוֹ, שְׁמָא יִשְׁוֶה
גְּמוּת. וּמִתֵּר¹³ לְדִרְס הָרֵק שְׁעַל גְּבִי קַרְקַע וְהוֹלֵךְ לְפִי
תֵּמָה¹⁴.

(6) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב'). (7) בשדה, כמו שכתוב להלן בסמוך, וכמו שכתב לעיל פרק ח' הלכה א', אבל המשווה גומות בבית חייב משום בונה (לעיל פרק י' הלכה י"ב). (8) (מסכת שבת דף פ"א עמוד ב'). (9) שדה שנחרשה בפעם הראשונה לפני הזריעה, ומצויים בה רגבים וגומות (גמרא שם). (10) משנה (מסכת שבת דף קכ"ו עמוד ב'). (11) ראה להלן פרק כ"ו הלכה ט"ו. (12) (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א'). (13) (מסכת שבת דף קכ"א עמוד ב'). (14) כשאנו מתכוון להשוות גומות.

- ג. נְשִׁים¹⁵ הַמְשַׁחֲקוֹת בְּאֵגוּזִים וּשְׂקָדִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
אֲסוּרוֹת לְשַׁחֵק בָּהֶן בְּשֶׁבֶת, שְׁמָא יָבוֹאוּ לְהַשְׁוֹת
גְּמוּת¹⁶. וְאֲסוּר¹⁷ לְכַבֵּד אֶת הַקַּרְקַע, שְׁמָא יִשְׁוֶה
גְּמוּת, אֲלָא אִם-כֵּן הָיָה רְצוּף בְּאֵבָנִים¹⁸. וּמִתֵּר לְזַלֵּף
מִים עַל גְּבִי הַקַּרְקַע¹⁹, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִשְׁוֶה
גְּמוּת; שֶׁהָרִי אֵינוֹ מִתְּפַנֵּן לְכָף. אֵין סִכִּין²⁰ אֶת
הַקַּרְקַע, וְאִפְלוּ הָיָה רְצוּף בְּאֵבָנִים²¹. וְאֵין נּוֹפְחִין
אוֹתוֹ וְאֵין מְדִיחִין אוֹתוֹ אִפְלוּ בַּיּוֹם טוֹב, כָּל-שֶׁפָּן
בְּשֶׁבֶת. שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל, וְיָבוֹא
לְהַשְׁוֹת גְּמוּת בְּזֶמֶן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּמָקוֹם שְׁאֵינוֹ
רְצוּף.

(15) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (16) "שיכין דרך לגלגל האגוז". (17) (מסכת שבת דף צ"ה עמוד א'). (18) להוות מים שלא יעלה האבק. (19) אפילו אינה מרוצפת. (20) "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ ובקש להדיח לו קרקע, אמר לו: אין מדיחין; לסוך לו קרקע, אמר לו: אין סכין" (מסכת שבת דף מ' עמוד ב'). (21) (מסכת פסחים דף ס"ד עמוד א') "כמעשהו (הקרבן קרבן פסח) בחול, כך מעשהו בשבת (אם חל ערב פסח בשבת), אלא שהכנים מדיחים (במים) את העזרה (מדם הקרבנות) שלא ברצון חכמים". ובעזרה היתה רצפה של שיש ובכל זאת אסרו חכמים (תוספות יום טוב). ולא אסרו אלא סיכה, ניפוח והדחה, אבל בכיבוד הבית לא גזרו, משום שיש בו צורך יותר (מגיד משנה).

- ד. הַצֵּר²² שֶׁנִּתְקַלְקַל בְּמִימֵי הַגְּשָׁמִים, מִבִּיא תִּבְנִין²³
וּמִרְדֵּה²⁴ בָּהֶן. וְכִשְׁהוּא מְרִדָה - לֹא יִרְדֶּה לֹא בִּסַּל
וְלֹא בְּקַפָּה, אֲלָא בְּשׁוּלֵי הַקַּפָּה²⁵; שְׁלֹא יַעֲשֶׂה כְּדֶרֶךְ
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֹל, וְיָבוֹא לְהַשְׁוֹת גְּמוּת.

(22) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (23) דבר הראוי למאכל בהמה או לצורך אחר, שאינו מבטלו שם ובדעתו לפנותו, אבל בטיט, חול וצורות אסור (אורח חיים ש"ג). (24) שוטח. (25) "כשהוא מרדה אינו מרדה בסל או בקופה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. המדבק פרות⁶⁰ עד שיעשו גוף אחד - חיב
משים מעמר. לפיכך⁶¹, מי שנתפחו לו פרות בחצרו
- מלקט על-יד על-יד ואוכל⁶². אבל לא יתן לא
לתוך הסל ולא לתוך הקפה, כדרך שהוא עושה
בחל; שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחל, שמו
יכבשם בידו בתוך הקפה ויבוא לידי עמור⁶³. וכן⁶⁴
אין מקבצין את המלח ויבוצא בו, מפני שגראה
במעמר⁶⁵.

(60) ראה למעלה בפרק ח' הלכה ו'. (61) (מסכת שבת דף
קמ"ג עמוד ב'). (62) לדעת התוספות אין צורך לאכול
מיד, ומותר לקבץ ולתת לתוך "כפו או כסותו", ורק לתוך
סל אסור; אבל אם נפלו לתוך עפר וצורות, אסור ללקטם
משום בורר, ואין היתר רק אם מלקט על יד על יד ואוכל
("בית יוסף" והגר"א של"ה). (63) לדעת התוספות (מסכת
ביצה דף ל"א עמוד א') אין חיוב עימור אלא במקום גידולם
("עי" הגה"מ). (64) (מסכת שבת דף ע"ג עמוד ב').
(65) נראה כמעמר ולא מעמר ממש, כי אין עימור אלא
בגידולי קרקע, כמבואר למעלה בפרק ח' הלכה ו'.

יב. מפרק⁶⁶ - חיב משים דש, והסוחט זיתים
וענבים - חיב משים מפרק⁶⁷. לפיכך⁶⁸ אסור לסחט
תותים ורמונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים
אותם פזיתים וענבים, שמו יבוא לסחט זיתים
וענבים. אבל שאר פרות, כגון פרישין⁶⁹ ותפוחים
ועזרדין⁷⁰ - מתיר לסחט בשבת⁷¹, מפני שאינן בני
סחיטה.

(66) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה ז'. (67) משום
שעומדים להסחט למשקין. (68) משנה (מסכת שבת דף
קמ"ג עמוד ב'). (69) פרי עץ כעין תפוח גדול, נאכל חי
ומבושל, נקרא גם חבוש. (70) מין פרי עץ, כתפוח קטן.
(71) משום שהם עומדים לאכילה ולא למשקין, אין שם
משקה על המיץ היוצא מהם, ודומה למפריד אוכל מתוך
אוכל.

יג. כבשין⁷² ושלקות⁷³ שסחטן: אם לרפך גופן⁷⁴ -
מתיר, ואם להוציא מימיהן - אסור. ואין מרסקין⁷⁵
את השלג⁷⁶, שזיבבו מימיו; אבל מרסק הוא לתוך
הקערה או לתוך הכוס. השום והבסר⁷⁷ והמלילות⁷⁸
שסרסן⁷⁹ מבעוד יום: אם⁸⁰ מחסרין דיקה⁸¹ - אסור
לגמר דיקתן בשבת; ואם מחסרין שחיקה ביד -
מתיר לו לגמר שחיקתן בשבת. לפיכך מתיר לגמר
שחיקת הריפות⁸² בעץ הפורור⁸³ בתוך הקדירה
בשבת⁸⁴ אחר שמורדין אותה מעל האש⁸⁵.

(72) (מסכת שבת דף קמ"ה עמוד א') פירות וירקות כבושים
בחומץ ובמלח. (73) ירקות ששלקן קודם השבת ונשאר
מימיהם בהם ("ר"ח). (74) שכיון שאינו צריך למימיהם
אינו אסור משום סחיטה. (75) כותשים לרסיסים (מסכת
שבת דף נ"א עמוד ב') ואיסורו משום סוחט, שהרי כתבו
רבינו בתוך הלכות סחיטה. ויש אומרים שאיסורו משום

לישב עליהם. (42) שלאחר שהוגבהו חזרו ונכפפו.
(43) במקום שאין גבוהים שלשה.

ט. אין⁴⁴ רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזרה שמו
יחתך זמורה⁴⁵ להנהיגה. ואין נתלין בבהמה⁴⁶. ולא
יעלה מבעוד יום לישוב עליה בשבת. ואין⁴⁷
נסמכין⁴⁸ לצדי בהמה, וצדי צדדין⁴⁹ מתירין. עלה⁵⁰
באילן בשבת: בשוגג - מתיר לירד, במזיד אסור
לירד. ובבהמה, אפלו במזיד - ירד, משום צער
בעלי חיים⁵¹. וכן⁵² פורקין המשאוי מעל הבהמה
בשבת, משום צער בעלי חיים.

(44) משנה (מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'). (45) ענף מן
האילן וחיוב משום תולש שהוא תולדות קוצר. (46) כמו
באילן, ושיניהם מטעם אחד נאסרו ("מגיד משנה").
(47) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (48) (מסכת שבת דף
קנ"ה עמוד א'). (49) כגון שנעץ יתר באילן ותלה בו
לכללה (סל) מבעוד יום, היתר - נקרא צדדין והכללה -
צדי צדדין וכן כל כיוצא בזה ("מגיד משנה").
(50) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (51) ירושלמי (מסכת
ביצה פרק ח' הלכה ב'): "מפני מה אמרו: היה רוכב על
גב בהמה אומרים לו רד? - שהוא מצווה על שביית בהמה
כמוהו (שמות פרק כג): למען ינוח שורך וחמורך";
ובמכילתא: תן לבהמה נייח (מנוחה), שלא יהא לה צער".
(52) (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב').

י. כיצד⁵³ היתה בהמתו טעונה שליף⁵⁴ של תבואה
- מכניס ראשו תחתיו, ומסלקו לצד אחר, והוא
נופל מאליו. הנה בא מן הדרך בליל שבת ובהמתו
טעונה - כשיגיע לחצר החיצונה, נוטל את הכלים
הנוטלין בשבת; ושאין נוטלין - מתיר הבהמה
והשקין נוטלין⁵⁵. היו בשקין דברים המשתברים:
אם היו שקין קטנים - מביא פרים וקסתות ומניח
תחתיהן, והשקין נוטלין על הפרים; שהרי אם ירצה
לשלוף הפר - שולף, מפני שהשקים קטנים וקלים,
ונמצא שלא בטל הכלי מהכנו⁵⁶. היתה טעונה
עששיות⁵⁷ של זכוכית - מתיר השקים והן נוטלין;
שאף-על-פי שישבירו - אין בכך הפסד גדול, שהרי
הפל להחטקה עומד, ולהפסד מועט לא חששו. היו
השקים גדולים ומלאים פלי זכוכית וכיוצא בהם -
פורק בנחת⁵⁸. ומכל מקום לא יניחן שם על גבי
בהמה, משום צער בעלי חיים⁵⁹.

(53) פורקים (מסכת שבת דף קנ"ד עמוד ב'). (54) משא.
(55) שלא יגע בהם בידיו. (56) מבואר בפרק כ"ה הלכה ג'.
(57) פנסים. (58) שמפני הפסד מרובה התירו לטלטל
ולבטל כלי מהכנו ("מגיד משנה"). (59) שהוא מן התורה
(שמות כ"ג, ה'): "כי תראה חמור שונאך רבץ תחת משאו
וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזב עמו" - מצוה לפרק את
המשא משום צער בעלי חיים (בבא מציעא דף ל"ב עמוד
א').

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ז שבט - ספר זמנים - הלכות שבת ריא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָבֵל לֹא בִקְנוֹן¹⁰⁵ וְלֹא בְתַמְחוּי¹⁰⁶; גִּזְרָה שְׁמָא יִנְפָּה¹⁹
בִּנְפָה וּבִכְבָּרָה, שְׁהוּא חֵיב. וְהַמְשַׁמֵּר¹⁰⁷ שְׁמֵרִים -
תּוֹלֵדֶת בּוֹרֵר אוֹ מְרַקֵּד הוּא. לְפִיכָךְ, אֶף-עַל-פִּי
שְׁמֵמֶת לְסַנֵּן יֵין צָלוּל אוֹ מִים צָלוּלִין בְּסוּדְרִין¹⁰⁸ אוֹ
בְכַפִּיפָה מְצִרִית¹⁰⁹, לֹא יַעֲשֶׂה גִמָּא בְּסוּדֵר¹¹⁰; שְׁלֹא
יַעֲשֶׂה כְדֶרֶךְ שְׁהוּא עוֹשֶׂה בָּחַל, וְיָבֹא לְשַׁמֵּר
בְּמִשְׁמֶרֶת. וְכֵן אֶסוּר¹¹¹ לְתַלּוֹת אֶת הַמְשַׁמֵּר¹¹² כְּדֶרֶךְ
שְׁהוּא עוֹשֶׂה בָּחַל, שְׁמָא יָבֹא לְשַׁמֵּר. וְכֵן הַמְחַבֵּץ¹¹³
- תּוֹלֵדֶת בּוֹרֵר הוּא. לְפִיכָךְ, אֶף-עַל-פִּי שְׁנוֹתֵינִי
שְׁמֵשְׁמִין וְאֶגְזִים לְדָבָשׁ, לֹא יִחַבֵּצֵם¹¹⁴ בִּידוֹ.²⁸

(101) זורק את הדגן הנדוש ברוח לנקותו מן המוץ.
(102) כמבואר בפרק ח' הלכה י"א. (103) (מסכת ביצה דף
י"ב עמוד ב'). (104) אבל בשתי ידי, לדבקן יחד ולנפח
בהן כדי לנקותן מהמוץ אסור. (105) "כלי עשוי כמרוכב,
מנענע בו והאוכל יוצא והפסולת נשארת בכלי" (רש"י).
(106) קערה גדולה. (107) המסנן יין ב"משמרת" - היא
שק שנותנים בתוכו שמרי היין והיין יורד ממנו זך וצלול,
והמשמרת קולטת את השמרים, ואסרו חכמים לתלות
(המשמרת) על הכלי בשבת, שלא יעשה כדרך שהוא עושה
בחול, והמסנן שמרים בשבת עושה מלאכה הוא תולדת
בורר או מרקד" (פירוש המשניות שבת פרק כ' משנה א')
וראה פרק ח' הלכה י"ד. (108) ואין כאן איסור מצד כיבוס
הסודרין כיון שאינו מתכוון לכך (הגרא"א ש"ט ס"ק י"ט).
(109) סל עשוי מנצרי דקל. (110) (מסכת שבת דף קל"ט
עמוד ב') בפי הכלי כמו בחול שמא יבא לידי סחיטה.
(111) משנה (מסכת שבת דף קל"ז עמוד ב').
(112) "שמסננים בה שמרי יין ומותח פיה לכל צד בעיגול
ונעשה כאהל על חלל הכלי" (רש"י); ורבינו כתב בתשובה:
"אין הטעם באיסור תליית המשמרת מפני שהוא עושה
אהל, אלא אסור תלייתה מדרבנן, שלא יעשה כדרך שהוא
עושה בחול" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ד).
(113) עושה חמאה על ידי טריפת החלב וסכסוכו.
(114) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). לפני כ"י וויין "ובלבד
שלא יחבוץ" אבל לפי נוסחת הדפוס "ובלבד שלא יגבל"
נראה שאיסורו משום לש (ועיין מג"א ש"ט ס"ק י"ט).

יח. הַמְחַתֵּךְ¹¹⁵ אֶת הַיֵּרֶק¹¹⁶ דֶּק דֶּק כְּדִי לְבַשְׁלוֹ¹¹⁷ -
הָרִי זֶה תּוֹלֵדֶת טוֹחֵן, וְחֵיב. לְפִיכָךְ אֵין מְרַסְקִין לֹא
אֶת הַשִּׁחַת¹¹⁸ וְלֹא אֶת הַחִירוּבִין לְפָנֵי בִהְמָה - בֵּין
דֶּקָּה, בֵּין גָּסָה - מִפְּנֵי שְׁנִירָא פְטוּחִין¹¹⁹. אָבֵל
מִחֻתְכִּין¹²⁰ אֶת הַדְּלוּעִין¹²¹ לְפָנֵי הַבִּהְמָה, וְאֶת הַנִּבְלָה
לְפָנֵי הַכְּלָבִים; שְׁאִין טְחִינָה בְּפִרוֹת¹²². וּמִתִּירִין¹²³
אֲלֻמוֹת שֶׁל עֲמִיר¹²⁴ לְפָנֵי בִהְמָה, וּמִפְסָפֶס¹²⁵ בִּידוֹ¹²⁶
אֲלֻמוֹת קִטְנוֹת, אָבֵל לֹא אֲלֻמוֹת גְּדוֹלוֹת, מִפְּנֵי הַטֵּרֵחַ
שִׁבְהֵן.³⁷

(115) (מסכת שבת דף ע"ד עמוד ב'). (116) התלוש.
(117) בערב. אבל אם אוכלו מיד מותר לחתכו דק דק (כסף
משנה) וראה להלן הלכה כ'. (118) ירק של תבואה
הנקצרת לפני גמר בישולה למאכל בהמה. (119) שכיון

מוליד דבר חדש בשבת (עיי' רש"י שם). (76) בנ"א: "את
השלג ואת הברד" (מעשה רוקח). (77) "ענבים בתחילתם
כשהן דקים, מוציא מהם משקה לטבל בו בשר, לפי שהוא
חזק וקורב להחמיץ" (רש"י). (78) "שבליים שלא בשלו כל
צרכם מרסקם להוציא מהם מיץ ומטבל במשקה שזב מהן"
(רש"י). (79) להוציא מהם שמנם ומחוסרים עדיין דיכה
ושחיקה. (80) (מסכת שבת דף י"ט עמוד ב').
(81) במדוכה שדכים בה דברים יבשים לשברם ולעשותם
דקים. (82) מאכל שעורים כתושות במכתש. (83) כף
גדולה. (84) "כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשל כל
צרכם, ואין מחוסרים אלא מעט שחיקה ועירוב" ("תשובות
הרמב"ם" פריימן סימן ס"ג). (85) ובעודה על האש יש
אומרים שאסור משום מבשל אף על פי שכבר נתבשל כל
צרכו (משנה ברורה סימן שכ"א סעיף קטן ע"ט).

1 יד. הַמּוֹלֵל⁸⁶ מְלִילוֹת⁸⁷ - מוֹלֵל בְּשִׁנּוּי⁸⁸, כְּדִי שְׁלֹא
2 יִרְאֶה⁸⁹ כְּדֶשׁ. הַיּוֹנֵק⁹⁰ בְּפִיו - פֶּטוּר. וְאִם הִיָּה גּוֹנֵחַ⁹¹
3 - מִתֵּר לוֹ לִינֵק בְּפִיו; מִפְּנֵי שְׁהוּא מְפָרֵק כְּלֵאֲחֵר
4 יָד⁹², וּמִשּׁוּם צַעֲרוֹ לֹא גִזְרֵי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֵׁם
5 סִכְנָה⁹³.

(86) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א') מחכך בן אצבעותיו.
(87) בין לרכך את האוכל ובין להוציאו מן הקשין ("מגיד
משנה"). (88) מעט בראשי אצבעותיו (גמרא שם).
(89) אבל אינו דש ממש כיון שמולל ביד ולא בכלי (תניא).
(90) (מסכת כתובות דף ס' עמוד א'). (91) משתעל בקושי
שרפואתו לינק חלב מהבהמה. (92) על ידי שינוי, שאינו
אסור אלא מדרבנן, והתירו במקום צער. (93) כי במקום
סכנה הותרה אף מלאכה גמורה כמבואר בפרק ב' הלכה א'.

6 טו. פְּרוֹת⁹⁴ שְׁזָבוּ⁹⁵ מִהֶן מְשָׁקִין בְּשֶׁבֶת: אִם זֵיתִים
7 וְעִנְבִּים⁹⁶ הֵן - אֶסוּר לְשַׁתּוֹת אוֹתָן הַמְשָׁקִין עַד
8 מוֹצָאֵי שֶׁבֶת, גִּזְרָה שְׁמָא יִתְפָּנוּ וְיִסְחֹט אוֹתָן בְּשֶׁבֶת;
9 וְאִם תּוֹתִים וְרַמּוֹנִים הֵן⁹⁷: אִם הִכְנִיסִן לְאֲכִילָה -
10 מְשָׁקִין שְׁזָבוּ מִהֶן מִתִּירִין, וְאִם הִכְנִיסִן לְדֶרֶךְ -
11 מְשָׁקִין שְׁזָבוּ מִהֶן אֶסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שֶׁבֶת.

(94) משנה (מסכת שבת קמ"ג עמוד ב'). (95) מעצמם.
(96) אפילו עומדים לאכילה, כיון שרובם עומדים לסחיטה,
חוששים שמא יסחוט בשבת. (97) סתמם לאכילה ורק
לפעמים לסחיטה.

12 טז. זֵיתִים⁹⁸ וְעִנְבִּים שֶׁרַסְקָן מֵעֶרֶב שֶׁבֶת, וַיֵּצְאוּ מִהֶן
13 מְשָׁקִין מֵעֶצְמָן - מִתִּירִין; וְכֵן חִלוֹת דִּבְשׁ⁹⁹ שֶׁרַסְקָן
14 מֵעֶרֶב שֶׁבֶת - מְשָׁקִין הַיּוֹצְאִין מִהֶן בְּשֶׁבֶת מִתִּירִין;
15 שְׁאִין כָּאֵן מְקוֹם לְגִזְרָה¹⁰⁰, שֶׁכָּבֵר רִסְקָן מִבְּעֶרֶב.

(98) משנה (שבת דף קמ"ג עמוד ב'). (99) הדבש כמו
שהוא בכורות. (100) שמא יסחט בשבת, כיון שרסקן יזוב
המשקה מאליו, ואין חיוב חטאת גם אם יסחט בידים.

16 יז. זוֹרָה¹⁰¹ וּבוֹרֵר - מַאֲבֹת מְלֹאכוֹת הֵן¹⁰². לְפִיכָךְ,
17 אֶף-עַל-פִּי שְׁמֵמֶת לְמִלּוֹת בְּרֹאשֵׁי אֶצְבָּעוֹתָיו,
18 כְּשֶׁהוּא¹⁰³ מִנְפֵחַ - מִנְפֵּחַ בִּידוֹ אַחַת¹⁰⁴ בְּכָל כַּחוֹ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נוסחתנו קשה ממה שכתב למעלה בהלכה י"ט שקוטם ואוכל חבילי פיהה. (142) עשב מר שעושים ממנו משקה לרפואה.

כב. אוכל¹⁴³ אדם אכלין ומשקין שדרה הבריאים¹⁶
לאכלין ולשתות, כגון הפספא¹⁴⁴ והקשות¹⁴⁵
והאזוב; אף-על-פי שהן מרפאין ואוכלין כדי¹⁸
להתרפאות בהם - מותר, הואיל והם מאכל בריאים.¹⁹
שתה חלתית¹⁴⁶ מקדם השבת¹⁴⁷, והרי הוא שותה²⁰
והולך - מותר לשתותו בשבת, [אפילו] במקומות²¹
[שלא] נהגו הבריאים¹⁴⁸ לשתות החלתית. ושותין²²
זיתום המצרי¹⁴⁹ בכל מקום.²³

(143) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב). (144) הוא "זרע גד" (שמות פרק ט"ז, פסוק ל"א). צמח שזרעו טוב הריח, לרפואה ולתבליס. (145) צמח מר הטעם, ישמש לרפואה ולעשות שר תמרים. (146) (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'). צמח חריף הריח שורים אותו, ושותים את מי השריה לרפואה. (147) שדרך רפואתו לשתותו שלשה ימים רצופים. (148) בנוסחאות ודפוסים ישנים כתוב: "במקומות שנהגו הבריאים לשתות" אולם ב"מגיד משנה" הגיה כנוסח שלנו, שהרי כל שהוא מאכל בריאים כבר הביא רבנו למעלה, שמותר לשתות לרפואה. ולפי הנוסח "אפילו שלא נהגו הבריאים", הכוונה מותר אף שאין דרך הבריאים לשתות, מכיון שיש סכנה אם יפסיק (מערק). (149) "לוקחים מלח וקמח שעורים וזרע כרכום מדברי, ולשים אותו במים לרפואה" (פירוש המשניות פסחים פרק ג' משנה א'). והוא גם משקה לבריאים.

כג. וכגון¹⁵⁰ שמנים שדרה הבריאים לסוף ביהן - מותר²⁴
לסוף ביהן בשבת, ואף-על-פי שנתפזר לרפואה.²⁵
ושאין הבריאים סכין ביהן - אסורין. החושש²⁶
במתניו - לא יסוף יין וחמץ¹⁵¹, אבל סף הוא את²⁷
השמן¹⁵²; ולא שמן ורד¹⁵³, אלא במקום שהבריאים²⁸
סכין אותו. ומתיר¹⁵⁴ לסוף שמן ומלח בכל מקום.²⁹
נגפה¹⁵⁵ ידו או רגלו - צומתה¹⁵⁶ ביין, ואינו צומתה³⁰
בהמץ¹⁵⁷. ואם היה ענג - אף ביין אסור¹⁵⁸.³¹

(150) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'). (151) שאין סוכים בו אלא החולים. (152) שגם הבריאים סכים בו, ולא יכירו שהוא לרפואה. (153) שדמיו יקרים, ואין אדם סך בו אלא לרפואה. (154) (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). (155) (מסכת שבת דף ק"ט עמוד א') נכשלה ולקתה, כמו: "פן תגוף באבן רגלך" (תהלים פרק צ"א, פסוק י"ב. רש"י). (156) מכווצה על ידי היין לשכך הדם (רש"י). (157) אבל אם היתה המכה מחמת ברזל, או על גב היד והרגל מותר בכל אופן, כיון שיש בה סכנה, כמבואר בפרק ב' הלכה ה'. (158) שגם היין שהוא חזק קצת קשה לבשרו וצומתו (רש"י שם).

כד. החושש בשניו - לא יגמע¹⁵⁹ ביהן את החמץ³²
ויפלט¹⁶⁰, אבל מגמע הוא ובלע. החושש בגרונו¹⁶¹³³

שהם יכולים לאכול בלי ריסוק הרי זה כמחתך שלא לצורך אכלה שחייב משום טוחן (ט"ז סימן שכ"ד ס"ק ה'). (120) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (121) פרי אדמה מין האבטיח ("קירביס") ומחתכם אותם תלושים. (122) מוסב למה שנאמר למעלה: "אין מרסקין את השחת וכו' מפני שנראה כטוחן" ואילו טוחן ממש אינו, ועל זה כתב: "שאין טחינה בפירות" (כסף משנה). כלומר כיון שהוא לאכול מיד. (123) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד א'). (124) חציר לבהמה הקשור בכמה מקומות. (125) מפרך שמחתך אותם בין שתי הידים" (פירוש המשניות). (126) "שכן דרך שמפזרים לבהמה העשבים ויפים לה לאכלם, שכשהם דחוקים מתחממים ואינה מריחה ריחם כל כך וקצה בהם" (רש"י).

1 יט. חבילי¹²⁷ פאה¹²⁸ ואזוב¹²⁹ וקורנית¹³⁰ וכיוצא
2 בהן, שהכניסן למאכל בהמה¹³¹ - מסתפק מהן.
3 וקוטם ואוכל¹³² פראשי אצבעותיו, אבל לא בידו
4 הרבה; שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל, ויבוא
5 לדק¹³³.

(127) (מסכת שבת דף קכ"ח עמוד א'). (128) צמח שעושים משרשיו צבע אדום. ועיין להלן הלכה כ"א. (129) צמח קטן שיש לו ריח טוב. (130) צמח בעל ריח חריף וטוב. העשבים האלה ראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו. (131) וסתמם למאכל בהמה (מג"א שכ"א). ודין הכניסם לעצים מבואר להלן בפרק כ"ו הלכה י"ח. (132) שהם ראויים גם למאכל אדם. (133) לעשותם דקים, לכתשם (מסכת שבת דף קמ"א עמוד א').

6 כ. הצריך לדק פלפלים וכיוצא בהן לתן לתוף
7 המאכל בשבת¹³⁴ - הרי זה כותש ביד הסכין¹³⁵
8 ובקערה¹³⁶; אבל לא במכתשת, מפני¹³⁷ שהוא
9 טוחן. לפיכך אסור לבריא להתרפאות¹³⁸ בשבת,
10 גזרה שמה ישחק הסממניו.

(134) ולא לאכול מיד אלא לאחר זמן בו ביום (ראה למעלה הלכה י"ח). (135) ולא בבוכנא, הוא העלי המיוחד לכתשה, אפילו אם כותשו בקערה. (136) ולא במכתשת, אפילו אם כותשו ביד הסכין שצריכים להיות שני שינויים. (137) בנ"א: "אבל במכתשת חייב משום טוחן" (כ"י התימנים). (138) לקחת סמי רפואה בשבת, וראה למעלה פ"ב על רפואה בשבת.

11 כא. ביצר¹³⁹ לא יאכל דברים שאינן מאכל
12 בריאים, כגון אזוביון¹⁴⁰ ופאה¹⁴¹, ולא דברים
13 המשלשלים, כגון לענה¹⁴² וכיוצא בהם. וכן לא
14 ישתה דברים שאין דרך הבריאים לשתות, כגון
15 מים שבשלו בהן סממניו ועשבים.

(139) משנה (מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'). (140) צמח עז הריח הממית את התולעים שבמעיים. (141) בנ"א: "רפואה" והוא לרפואה (מסכת שבת דף ס"ו עמוד ב'). ולפי

- 1 - לא יִעָרְעֶנּוּ¹⁶² בְּשִׁמְן; אֲבָל בּוֹלַע הוּא שִׁמְן הַרְבֵּה,
- 2 וְאִם נִתְרַפָּא - נִתְרַפָּא. אֵין לּוֹעֲסִין אֶת הַמִּסְטֵכִי¹⁶³ וְאֵין
- 3 שְׂפִיץ¹⁶⁴ אֶת הַשָּׁנִים בְּסֵם בְּשֶׁבֶת, בְּזִמְן שְׁנַתְּכֶן
- 4 לְרִפּוּאָה; וְאִם נִתְּכֶן לְרִיחַ הָפָה - מֵתָר.
- 159) ישתה בשאיפת רוח – יגרגר. (160) כי נראה שגמיעתו לרפואה. (161) תוספתא (מסכת שבת פרק י"ג). [המדובר בשאין בו חשש סכנה, ועיין יומא דף פ"ג עמוד א']. (162) ישטפנו. (163) שרף הנוסף מעץ, מועיל לרפואה ולריח הפה (ערוך). (164) משפשפים.
- 5 כה. אֵין¹⁶⁵ נּוֹתֵנִין יֵזֶן לְתוֹךְ הָעֵין¹⁶⁶, אֲבָל נּוֹתֵן הוּא
- 6 עַל גִּב הָעֵין¹⁶⁷. וְרַק תִּפְּל¹⁶⁸ - אִפְּלוּ עַל גִּב הָעֵין
- 7 אֲסוּר¹⁶⁹. קִילּוּר¹⁷⁰ שִׁשְׁרָה אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שֶׁבֶת -
- 8 מֵעֲבִירוֹ עַל גִּב עֵינוֹ בְּשֶׁבֶת, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹⁷¹. מִי
- 9 שְׁלָקָה בְּאֶצְבָּעוֹ - לֹא יִכְרֹךְ עָלָיו גָּמִי¹⁷² כְּדִי לְרַפְּאוֹתוֹ,
- 10 וְלֹא יִדְחֲקֶנּוּ בִידּוֹ כְּדִי לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָם¹⁷³.
- 165) (מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'). (166) שנראה כנותן לרפואה. (167) שנראה כרוחץ את עינו. (168) "שלא טעם כלום משנעור משנתו" (רש"י ורבינו בהל' אסורי ביאה פרק ט' הלכה ל"ח). (169) מכיון שהוא מאוס, אין משתמשים בו אלא לרפואה. (170) משחה לעין. (171) שנראה כרוחץ ולא התיירו אלא אם שרה מערב שבת. (172) משנה (עירובין דף ק"ג עמוד ב'). הוא הגמא – צמח הגדל במים ומועיל למכה (פירוש המשניות). (173) במסכת עירובין דף ק"ג עמוד ב' שנינו: "כהן שלקה באצבעו (ואינו יכול לעבוד בבית המקדש שמכתו נראית), כורך עליו במקדש (שאין איסור שבות נוהג במקדש לבטל כהן מעבודה), אבל לא במדינה (שיש ברפואה איסור שבות, גזרה משום שחיקת סממנים), אם להוציא דם (שמהדק את הגמי על החבורה), כאן וכאן אסור (שהוא אב מלאכה: חובל)".
- 11 כו. אֵין¹⁷⁴ נּוֹתֵנִין חֲמִין וְשִׁמְן עַל גִּבֵּי הַמִּכָּה, וְלֹא
- 12 עַל גִּבֵּי מוֹף שֶׁעַל גִּבֵּי הַמִּכָּה, וְלֹא עַל גִּבֵּי מוֹף לְתָנוּ
- 13 עַל הַמִּכָּה בְּשֶׁבֶת¹⁷⁵. אֲבָל נּוֹתֵן הוּא חוּץ לַמִּכָּה,
- 14 וְשׁוֹתֵת וְיֹרֵד לַמִּכָּה. וְנוֹתֵנִין מוֹף יִבְשׁ¹⁷⁶ עַל גִּבֵּי
- 15 הַמִּכָּה. וְאִם הָיָה עֵתִיק¹⁷⁷ - אֲסוּר¹⁷⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
- 16 כְּרִטִּיָּה¹⁷⁹.
- 174) (מסכת שבת דף קל"ד עמוד ב'). (175) שאסור משום שחיקת סממנים. (176) שאינו לרפואה, אלא כדי שלא יסרטו הבגדים את המכה. (177) ישן. (178) שהוא מרפא. (179) תחבושת משוחה בסממנים ששמים על המכה לריככה.
- 17 כז. רְטִיָּה¹⁸⁰ שִׁפְרִישָׁה עַל גִּבֵּי כְּלִי¹⁸¹ - מִחֲזִירִין
- 18 אוֹתָהּ; וְאִם פִּרְשָׁה עַל גִּבֵּי קִרְקָע - אֲסוּר
- 19 לְהִחֲזִירָהּ¹⁸². וּמִנִּיחִין¹⁸³ רְטִיָּה עַל גִּבֵּי הַמִּכָּה
- 20 לְכַתְּחָלָהּ בְּמִקְדָּשׁ¹⁸⁴; שְׁאֵין אֲסוּר שְׁבוֹת בְּמִקְדָּשׁ.
- 21 וּבְכָל מְקוֹם מְקַנְחִין פִּי הַמִּכָּה, וְאֵין מְקַנְחִין אֶת
- 22 הָרְטִיָּה, שְׁמָא יִמְרַח.
- 180) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (181) עמוד ב'. (182) כהחלוקה ממקומה ולכן מותר להחזירה. (183) שכיין שנפלה על גבי קרקע הרי הוא כמניחה בתחלה בשבת שאסור שמא ימרח (רש"י בעירובין שם). (184) בנ"א: "ומחזירים" והיינו להחזיר רטיה שנפלה על גבי קרקע, אבל להניח רטיה על גבי מכה שלא היתה עליו מערב שבת, אסור אף במקדש כמו שכתב הראב"ד (מגיד משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בעירובין שם. (184) כהן העובד צריך להסיר הרטיה מעל מכתו, משום חציצה בין בשרו לבגדו, ומותר להחזירה, ולא אסור משום שבות כי התיירו סופם משום תחילתם – שלא ימנע מעבודה, אבל כהן שאינו עובד אסור, אף שהוא רק שבות (מעשה רוקח).
- 23 כח. סְכִין¹⁸⁵ וּמִמְשָׁמִין¹⁸⁶ בְּכִנֵּי מַעִים בְּשֶׁבֶת.
- 24 וְהוּא, שִׁסְיוֹ וְיִמְשָׁמֵשׁ בְּבֶת אַחַת, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
- 25 כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלֵי. וְאֵין מִתְּעַמְלִין¹⁸⁷ בְּשֶׁבֶת.
- 26 אִי זֶה הוּא מִתְּעַמֵּל? זֶה שְׂדוּרְסִים עַל גּוֹפּוֹ בִּכְחַ עַד
- 27 שְׂיִיגַע וְיִזְעָ, אוֹ שְׂיִהֲלָה עַד שְׂיִיגַע וְיִזְעָ; שְׁאֲסוּר
- 28 לִיגַע אֶת עַצְמוֹ כְּדִי שְׂיִזְעָ בְּשֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
- 29 רְפוּאָה¹⁸⁸. וְכֵן אֲסוּר לַעֲמֹד בְּקִרְקָע דִּימֻסִּית¹⁸⁹
- 30 שְׁבָאֲרִין יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְעַמְלֵת וּמִרְפָּא.
- 185) משנה (שבת דף קמ"ז עמוד א'). "מושחים בשמן" (פירוש המשניות). (186) "ענינו משיחה וגרידה, שמושכים וגוררים הידים על בשר האדם בחוזק" (פירוש המשניות). (187) "מתייגעים, והוא מגזרת עמל, שיעמול האדם (קהלת א') והוא העמל והיגיעה (פירוש המשניות). (188) (תוספתא מסכת שבת יז: אין רצין כדי להתעמל". (189) מרחץ-ריפוי "ר"ח שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (189) מרחץ-ריפוי "שממימי מלוחים והטיט המלוח שבו מחמם ומרפא" (רש"י).
- 31 כט. אֵין רוֹחֲצִין בְּמֵים שֶׁשְׂשִׁלְשִׁין, וְלֹא בְּטִיט
- 32 שְׁטוּבָעִין בּוֹ¹⁹⁰, וְלֹא בְּמֵי מִשְׁרָה הַפְּאוּשִׁים, וְלֹא בְּמֵים
- 33 סְדוּם¹⁹¹, וְלֹא בְּמֵים הָרְעִים שֹׁבִים הַגָּדוֹל; מִפְּנֵי שֶׁכָּל
- 34 אִלוֹ צַעַר הֵן, וְכָתוּב: וְקִרְאֵת לַשֶּׁבֶת עֲנָג¹⁹². לְפִיקָךְ,
- 35 אִם לֹא נִשְׁתַּהֲהַ בָּהֶם, אֲלֵא עֲלָה מִיָּד - אֶף-עַל-פִּי
- 36 שֵׁשׁ לוֹ חֲטָטִין¹⁹³ בְּרֹאשׁוֹ, מֵתָר.
- 190) משנה (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב') וברייתא (מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'): "בקעה שיש בה מים ותחתיהם טיט כמו דבק, ואם ירד אדם שם חוששים שמא יטבע באותו טיט וידבק, ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים בני אדם ומעלים אותו משם. ויש מי שאומר: הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלים בני מעיו – ושני הפירושים האלה כתב רבנו כמנהגו הטוב" ("מגיד משנה"). (191) ים המלח. (192) ולדעת רש"י הטעם הוא משום שמוכח שעושה כן לרפואה ואסור. (193) מכת שחין על העור.
- 37 ל. אֵין¹⁹⁴ מִתְּגַרְדִּין¹⁹⁵ בְּמַגְרֶדֶת¹⁹⁶. וְאִם הָיוּ יָדָיו
- 38 מְלַכְלָכוֹת בְּצוּאָה אוֹ בְּטִיט - גּוֹרֵד כְּדֶרֶפּוֹ¹⁹⁷ וְאֵינוֹ
- 39 חוֹשֵׁשׁ. סְכִין¹⁹⁸ וּמִפְּרָכִין¹⁹⁹ לְאָדָם לַעֲנֹג, אֲבָל לֹא

הבהמות (פירוש המשניות). (218) דרך נקי הכברה.
 219 (ודבר שאינו מתכוון מותר כמבואר בפרק א'.
 לג. מגביל²²⁰ - חיב משום לש. לפיכך²²¹ אין מגבילין
 קמח קלי²²² הרבה, שמא יבוא ללוש קמח שאינו
 קלי. ומתיר לגביל את הקלי מעט מעט²²³. אבל
 תבואה שלא הביאה שלישי, שקלו אותה ואחר כך
 טחנו אותה טחינה גסה, שהרי הוא כחול²²⁴, והיא
 הנקראת שתית - מתיר לגביל ממנה בחמץ וכיוצא בו
 הרבה בבת אחת. והוא, שיהיה רף; אבל קשה -
 אסור²²⁵, מפני שנראה כלש, וצריך לשנות. כיצד?
 נותן את השתית ואחר כך נותן את החמץ.

(220) השם מים בקמח או עפר ועושה מהם כעין בצק,
 כמבואר בפרק ח' הלכה ט"ז. (221) (מסכת שבת דף
 קנ"ה עמוד ב'). (222) קמח של תבואה שנתייבשה לקליות
 בתנור ואין בו גיבול מן התורה לדעת רבינו, שהרי הוא
 שרוף ומעורב באפר. ורק מדרבנן אסור שמא יבא ללוש
 קמח שאינו קלי. (223) במעט לא גזרו. (224) זוהי דעת
 רבינו הסובר בפרק ח' הלכה ט"ז שבאפר וחול גס ובמורסן
 אין איסור גיבול. אבל הראב"ד השיג שם ודעתו שבאפר
 חייב משום לש משעת נתינת האפר במים. (225) הרבה,
 אבל מעט מותר כמו בקמח קלי.

לד. המרסן²²⁶, אף-על-פי שאינו ראוי לגבול²²⁷,
 אין גובילין אותו, שמא יבוא לגבול העפר וכיוצא
 בו. ונותנין מים על גבי מרסן, ומוליך בו התרוד²²⁸
 שתי²²⁹ וערב²³⁰; אבל אינו ממרסן²³¹ בידו, שלא
 יראה כלש. אם לא נתערב - מנערו מפלי לכלי עד
 שיתערב, ונותן לפני התרנגולין או לפני השורים.
 ומתיר לערב המרסן על דרך זו בכלי אחד, ומחלק
 אותו בכלים הרבה, ונותן לפני כל בהמה ובהמה.
 ומערב בכלי אחד אפלו כור²³² ואפלו פורים.

(226) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'), סובין גסים.
 (227) ללישה. (228) הכף. (229) אורך. (230) רוחב.
 (231) מערב ומגיס בידו, כדי לשנות ממעשה חול.
 (232) מדה לדברים יבשים ולחים.

לה. אין²³³ מאכילין בהמה חיה ועוף בשבת פדרף
 שהוא מאכיל בחל, שמא יבוא לידי פתישת קטניות,
 או לידי לישת קמח, וכיוצא בו. כיצד? לא יאכיל
 הגמל בשבת מאכל שלשה או ארבעה ימים²³⁴, ולא
 ירביץ עגל וכיוצא בו, ויפתח פיו, ויתן לתוכו
 פרשינין ומים בבת אחת²³⁵. וכן לא יתן לתוף פי יונים
 ותרנגולים למקום שאינן יכולין להחזיר²³⁶. אבל
 מאכיל הוא את הבהמה מעמד, ומשקה אותה מעמד,
 או נותן לתוף פיה מים בפני עצמן וכרשינין בפני
 עצמן במקום שיכולה להחזיר. וכן מאכיל העוף
 בידו במקום שיכול להחזיר, ואין צריך לומר שיתן
 לפניהן והן אוכלין.

1 לבהמה²⁰⁰. ואם היה לה צער - מתיר²⁰¹ להסיר צערה
 2 בסיכה ופרוף. בהמה שאכלה פרשינין²⁰² הרבה²⁰³ -
 3 מריצין אותה בחרצר בשביל שתתפא. ואם אחזה
 4 דם²⁰⁴ - מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן, ואין
 5 חוששין שמא ישחק לה סמנין²⁰⁵.

(194) (מסכת שבת דף קמ"ז עמוד ב'). (195) "בלשון
 חכמים: מתחככים" (פירוש המשניות). (196) כלי
 שמגרדין בו את הגב במרחץ. שלא יעשה כמעשה חול
 (רש"י). (197) שאינו נראה כמעשה חול (לבוש).
 (198) (מסכת שבת דף נ"ג עמוד ב'). (199) משפשים
 גלדי מכה (רש"י). (200) שאסור לטרוח בשבת משום עונג
 בהמה. (201) משום צער בעלי חיים כמבואר בהלכה י'.
 (202) צמח דומה לעדשים והוא מאכל לבהמה. (203) "ועל
 ידי האכילה המרובה אחזה חולי מעים" (רש"י) ורפואתה
 על ידי ריצה ותנועות. (204) חלתה במחלת דם.
 (205) שאינו בהול כל כך לשחוק סמנין בשביל בהמתו (ט"ז
 של"ב ס"ק ב').

6 לא. אין²⁰⁶ מקיאין את האכל בשבת. במה דברים
 7 אמורים? בסם, שמא ישחק סמנין; אבל להכניס
 8 ידו לתוף פיו ולהקיא - מתיר. ואסור לדחוק פרוסו
 9 של תינוק כדי להוציא הרעי שלו, שמא יבוא
 10 להשקותו סמנין המשלשלין. ומתיר²⁰⁷ לכפות כוס²⁰⁸
 11 על הטבור בשבת כדי להעלותו. וכן מתיר לחנק²⁰⁹,
 12 וללפף²¹⁰ את הקטן, ולהעלות אוננים²¹¹ - בין ביד,
 13 בין בכלי - ולהעלות אנקלי²¹²; שכל אלו וכיוצא
 14 בהן אין עושין אותן בסמנין כדי לחוש לשחיקה,
 15 ויש לו צער מהן.

(206) מסכת שבת דף קכ"ג עמוד א'. "אסובי ינוקי רב נחמן
 אמר אסור" וכן מפרשה רבינו (מ"מ). (207) (מסכת שבת
 דף ס"ו עמוד ב'). (208) "שעירו ממנו חמין וכופהו על
 הטבור למי שחש במעיו לרפואה". (רש"י). (209) "מי
 שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו, תולים
 אותו בראשו שיהא צוארו נפשט" (רש"י). (210) לכרכו
 בבגדים לישיב פרקי אבריו שהם רכים ונשמטים בחבלי
 הלידה (רש"י). (211) (מסכת עבודה זרה דף כ"ח עמוד
 ב') וראה למעלה פרק ב' הלכה י'. (212) מבואר בפרק ב'
 הלכה י'.

16 לב. המרקד²¹³ - מאבות מלאכות. לפיכך²¹⁴ אין
 17 כוכרין²¹⁵ את התבן בכברה. ולא יניח הכברה שיש
 18 בה תבן במקום גבוה בשביל שירד המץ²¹⁶, מפני
 19 שהוא כמרקד. אבל נוטל התבן בכברה ומוליך
 20 לאבוס²¹⁷, אף-על-פי שירד המץ בשעת הולכה²¹⁸;
 21 שהרי אינו מתבנן לקד²¹⁹.

(213) מבואר למעלה בפרק ח' הלכה י"ג. (214) משנה
 (מסכת שבת דף קמ"ו). (215) מעבירים דרך כברה לנקות
 את התבן מפסולת ומוץ. (216) בנ"א: "המוץ המודק"
 (כ"י התימנים). (217) "מקום שאובסים - מאכילין את

שלוש סעודות. (9) "כלי שרודים ומפרידים בו את הפת הדבוקה בכותל התנור" (רש"י).

ב. מפני¹⁰ מה אסרו חכמים לפנס במרחץ¹¹ בשבת? מפני הפלגין¹², שהיו מחמין חמין בשבת ואומרים: מערב שבת הוחמו¹³. לפיכך גזרו שלא יפנס אדם למרחץ בשבת אפילו להזיע. וגזרו שלא ישטוף כל גופו בחמין, ואפילו בחמין שהוחמו מערב שבת; אבל פניו ידיו ורגליו - מתר. במה דברים אמורים? בחמי האור, גזרה משה מרחץ; אבל בחמי טבריא וכיוצא בהן - מתר להשתטף בהן כל גופו. ואסור לרחץ במים חמין שבמערות¹⁴; מפני שהמעה יש בה הכל, ויבוא לידי זעה, ונמצאת כמרחץ.

(10) שבת מ, א. (11) שהוחמו מימיו מערב שבת. (12) בעלי בית המרחץ. (13) "בתחילה היו רוחצין (בשבת) בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים: מערב שבת הוחמו, אסרו את החמין (לגמרי) והתירו את הזיעה; ועדיין היו רוחצין בחמין (שהוחמו מערב שבת) ואומרים: מזיעין אנחנו, אסרו להן את הזיעה, והתירו חמי טבריא (שחומם טבעי); ועדיין היו רוחצים בחמי האור, ואומרים: בחמי טבריה רחצנו, אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן; ראו שאין הדבר עומד (שאין הציבור יכול לקבל, מכיון שאסרו להם את הכל), התירו להם חמי טבריה, (ואיסור) זיעה במקומה עומדת" (שם). (14) שבת קמז, א: "מי מקוה שהוחמו ואין חומם יוצא" (רש"י).

ג. מתחמם¹⁵ אדם פנגד המדורה, ויוצא ומשתטף כל גופו בצונן. אבל אינו משטוף כל גופו בצונן ומתחמם פנגד המדורה; מפני שמפשייר מים שעליו, ונמצא ברוחץ כל גופו בחמין¹⁶. המביא¹⁷ סילון של צונן בתוך חמין, אפילו בתוך חמי טבריא - הרי אלו בחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה.

(15) שבת מ, ב. (16) ובהפשרה אין איסור, שאין בה משום בישול (להלן הלכה ד) וכן כתבו ה'תוספות' שם. (17) משנה, שבת לח, ב: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו סילון (צינור עגול עשוי מחסר) של צונן לתוך אמה (תעלה צרה) של חמין (כדי שיתחממו המים הצוננים), אמרו להם חכמים: אם בשבת - כחמין שהוחמו בשבת, ואסורים ברחיצה ובשתיה".

ד. מביא¹⁸ אדם קיתון¹⁹ של מים ומניחו פנגד המדורה; לא בשביל שיתחמו²⁰, אלא כדי שתפוגג²¹ צנתו. וכן מניח פה של שמן פנגד המדורה כדי שייפשר, לא שיתחם. וסוף אדם ידו במים או בשמן ומתחמם פנגד המדורה; והוא, שלא יחמו המים שעל ידו עד שתהא פרוסו של תינוק נכוית בהן²². ומתחמם בגד ומניחו על גבי מעים²³ בשבת²⁴.

(18) שבת מ, ב. (19) כלי לשתייה או לרחיצה.

(233) משנה (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (234) בלשון המשנה "אין אובסין את הגמל" וביאר רבינו: "שלא יאכילה מזון ימים רבים, לעשות לה אבוס (מקום המספוא) בתוך מעיה" (פירוש המשניות). (235) בלשון המשנה: "מאמירין" - "זריקת המאכל למעי הבהמה עם המים" (פירוש המשניות). (236) את האוכל "שתוחבו לה לפנים מבית הבליעה" (רש"י).

לו. במה²³⁷ דברים אמורים? במי שמזונותיו עליו, כגון בהמתו וחייתו ויוני הפת ואנזין ותרגולין; אבל מי שאין מזונותיו עליו, כגון חזיר ויוני שוכף ודבורים²³⁸ - לא יתן לפניהם לא מזון ולא מים. ומתיר²³⁹ לאדם להעמיד בהמתו על גבי עשבים [מחברים]²⁴⁰ והיא אוכלת²⁴¹. אבל לא יעמיד אותה על גבי דבר שהקצה; אבל עומד בפניה, כדי שתחזיר פניה לדבר המקצה ותאכל ממנו. וכן ביום טוב.

(237) (מסכת שבת דף קנ"ה עמוד ב'). (238) בנ"א: "ויוני שוכך ויונה עליה ודבורים" (מער"ק). (239) (מסכת שבת דף קכ"ב עמוד א'). (240) בנ"א: חדרה המלה "מחברים" (ויניצאה). (241) "כתוב (שמות פרק כ"ג): "למען ינוח", יכול לא יניחנו תולש ואוכל? - תלמוד לומר: למען ינוח, ואין זה נוח אלא צער (מכילתא משפטים).

יום ש"ק י"ח שבט ה'תשע"ח

פרק שנים ועשרים

(1) נתבאר בו שבותי המלאכות של אחריהן. ולפי שאין שבותין בכלל כל המלאכות, כמו שהזכרתי, נשלם הביאור בזה הפרק עד המלאכה השבעה ועשרים. והמלאכות שיש להן שבותין הנזכרות בזה הן שמונה.

א. רדית² הפת³, אף-על-פי שאינה מלאכה⁴, אסור אותה חכמים, שמא יבוא לאפות. המדביק פת בתנור מבוער יום⁵, וקדש עליו היום⁶ - מציל ממנה מזון שלש סעודות⁷, ואומר לאחרים: בואו והצילו לכם⁸. ואף-על-פי שהרדית אינה מלאכה, כשהוא מציל - לא ירדה במרד⁹, אלא בספין, כדי לשנות.

(2) בפרק זה ממשיך רבינו לפרש, איזה דברים אסרו חכמים בשבת אף שאינם מלאכה, משום שבות, מהם דברים האסורים משום שדומים למלאכות, ומהם דברים שאסרום - גזירה שמא יבוא מהם לאיסור סקילה, כמבואר בתחילת פכ"א. (3) בזמנם היו מדביקים את הפת בדפני התנור, כמו שכתב רבינו בסמוך "המדביק את הפת", אבל בתנורים שלנו שאין הפת דבוקה בשולי התנור, אין איסור ברדייה (או"ח סי' רנד). (4) שבת קלא, ב: "תנא דבי שמואל: כל מלאכת עבודה לא תעשו (במדבר כט, א) יצתה רדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה". (5) ערב שבת. (6) והרי שבת. (7) "שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת", כמבואר בפרק ל' ה"ט. (8) שכל אחד יקח מהתנור מזון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מצרף. (32) שרתח על האש. (33) משנה, שבת מב, א. (34) בשבת. (35) שהם קלים להתבשל. (36) שבת מב, ב: "אמר רב נחמן, מילחא צריכא בישולא כבישרא דתורא" (מלח צריך בישול כבשר השור).

ז. אֵין שוֹרִין אֶת הַחֲלִיתִּים³⁸ - בֵּין בְּפוֹשְׁרִין, בֵּין בְּצוֹנִין³⁹; אֲבָל שוֹרֶה אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַחֲמִין⁴⁰. וְאִם⁴¹ שִׁתְּהוּ בַּיּוֹם חֲמִישִׁי וְשֵׁשִׁי - הֲרִי זֶה שוֹרֶה בְּשֶׁבֶת בְּצוֹנִין, וּמְנִיחוֹ בַּחֲמָה⁴² עַד שְׁיָחֵם, וְשׁוֹתֶה; כְּדִי שֶׁלֹּא יִחַלֶּה אִם פָּסַק מִלְּשֹׁתוֹ.

(37) משנה, שבת קמ, א. (38) צמח חריף הריח "ושוורין אותו בפורשין ושותים את המים לרפואה" (רש"י). (39) משום שהוא "מעשה חול" (גמרא, שם). (40) "ומטבל בו מאכלו" (רש"י). (41) מבואר בפכ"א הכ"ב. (42) ראה להלן הלכה ט.

ח. דְּבָרִי⁴³ שֶׁנִּתְבָּשֵׁל קֹדֶם הַשֶּׁבֶת, אוּ נִשְׁרָה בַּחֲמִין מִלְּפָנֵי הַשֶּׁבֶת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עֹכְשׁוֹ צוֹנִין, מִתֵּר לְשִׁרְתּוֹ בַּחֲמִין בְּשֶׁבֶת⁴⁴. וְדָבָר שֶׁהוּא צוֹנִין מִעֲקָרוֹ, וְלֹא בָּא בַּחֲמִין מֵעוֹלָם - מְדִיחִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין⁴⁵ בְּשֶׁבֶת, אִם לֹא הִתְהַדְּחָתוֹ גְּמָר מִלְּאֲכָתּוֹ⁴⁶, אֲבָל אֵין שוֹרִין אוֹתוֹ בַּחֲמִין.

(43) משנה, שבת קמה, ב. (44) שאין בישול אחר בישול, ולפיכך מותר לשרותו אף בכלי ראשון (לאחר שהורידו אותו מן האש). (45) מערה עליו חמין מכלי שני, אבל לשרותו - אף בכלי שני אסור שנראה כמבשל. ויש מפרשים "בחמין" - בכלי ראשון (ר"ת ב'תוספות' שבת לט). שעיורו מכלי ראשון אינו מבשל, ובכלי שני מותר אפילו לשרות (רשב"א ב'תוספות' שם). (46) כמבואר בפ"ט ה"ב.

ט. מִתֵּר⁴⁷ לְהַחֵם בַּחֲמָה⁴⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֲסוּר⁴⁹ לְהַחֵם בְּתוֹלְדוֹת חֲמָה⁵⁰; שְׂאֵינוֹ בָּא לְטַעוֹת מִחֲמָה לְאוּר⁵¹. לְפִיכֵךְ מִתֵּר לִתֵּן מִים צוֹנִין בְּשִׁמְשׁ כְּדִי שְׁיִחַמּוּ. וְכֵן נִתְּנִין מִים פִּימִים⁵² לְתוֹךְ מִים רָעִים בְּשִׁבִּיל שְׂיִצְנָנוּ. וְנִתְּנִין תְּבִשִּׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בְּשִׁבִּיל שְׂיִהָה שְׂמוּר⁵³.

(47) משנה, שבת קמו, ב. (48) בשמש. (49) שבת לט, א. מבואר למעלה בפ"ט ה"ג: "שגזרו עליהם מפני תולדות האור". (50) "אין מפקיעים (שוברים) ביצה על סודר שהוחם בחמה, כדי שתצלה מחום הסודר" (רש"י). (51) אין גוזרים שאם נתיר לחמם בשבת יבוא לחמם באש. (52) שמים כלי מלא מים ראויים לשתייה לתוך מים שאינם ראויים לשתייה, כדי לצננם. ובגמרא (שבת קמו:): שאלו: פשיטא שמותר. ותיצרו, שאגב הלכה אחרת נשנתה. אבל בדברי רבינו צ"ע (ועיין ב'דרישה' ל'טור' אורח-חיים סוף סי' שיח). (53) שלא יבאש מחמת החום ואין חוששים שמה ישווה גומות (שבת קמו:).

י. מְעָרֵב⁵⁴ אֲדָם מִים וּמְלַח וְשִׁמְן, וְטוֹבֵל בוֹ פֶּתוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לְתוֹךְ הַתְּבִשִּׁיל⁵⁵. וְהוּא, שְׂיִעֲשֶׂה מְעַט; אֲבָל הֲרֵבָה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּעוֹשֶׂה מְלָאכָה

(20) "שיניחם שם עד שיחמו" (רש"י). וזהו גם דעת רבינו, שאף-על-פי שאם יהיה מונח כנגד המדורה זמן רב יתבשל לגמרי - מותר, כיון שהוא נזהר שלא יהיה מונח אלא כשיעור הפשרה. ודעת הרשב"א שלא התירו את ההפשרה, אלא במקום שאי-אפשר לעולם לבוא לידי בישול. (21) שתתחלף צינתם, כמו: "וריחו לא נמר" (ירמיה מח, יא) מתרגמים: "וריחיה לא פג" (רש"י), ואע"פ שהמקום סמוך לאש, ואם יעמוד זמן רב יבוא לידי בישול - לא אסרו חכמים להעמיד שם לזמן מועט כדי שתפוג צינתו. וכן נראה בדברי רבינו בסמוך, שכתב "עד שתהא כריסו של תינוק". ויש אומרים שכאן מדובר במעמיד במקום שאינו יכול לבוא אלא לידי הפגת הצינה (רשב"א ור"ן). (22) וזה נקרא בתלמוד ובפוסקים: "יד סולדת בר". (23) "כשהוא חש במעי, מחממים לו כלי או בגד ומניחו שם ומועיל" (רש"י). (24) שבת מ, ב.

ה. אֲמָבְטִי²⁵ שֶׁל מֶרְחֵץ שֶׁהִיא מְלָאָה מִים חֲמִים²⁶ - אֵין נִתְּנִין לָהּ מִים צוֹנִין²⁷, שֶׁהִי מִחֲמִין הֲרֵבָה. וְכֵן לֹא יִתֵּן לְתוֹכָהּ פֶּה שֶׁל שִׁמְן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִבְשִׁיל. אֲבָל נִתֵּן הוּא מִים חֲמִין לְתוֹךְ אֲמָבְטִי שֶׁל צוֹנִין²⁸.

(25) שבת מב, א. כלי לרחיצת גוף האדם. (26) שעיורו לתוכה חמים מבלי שנתחמם על האש, הנקרא "כלי ראשון". ואמבטי זו נקראת "כלי שני", ואף-על-פי-כן אין נותנין לה מים צוננין, שכיון שהמים הם לרחיצה, סתמם מחוממים הרבה ומתחממים הצוננים הנתונים בהם, וזהו שדקדק רבינו וכתב "שהרי מחממן הרבה" (הגר"א סי' שיח ס"ק לז). (27) מועטים שיתחממו שם. אבל אם נותן הרבה מים עד שהמים החמים נעשים פושרים - מותר (או"ח סי' שיח). (28) שהמים התחתונים מצננים את העליונים, "תתאה גבר" (שם).

ו. מִחֵם²⁹ שֶׁפָּנָה מִמֶּנּוּ מִים חֲמִין - מִתֵּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מִים צוֹנִין³⁰ כְּדִי לְהַפְּשִׁירָן³¹. וּמִתֵּר לְצוֹק מִים חֲמִין לְתוֹךְ מִים צוֹנִין, אוּ צוֹנִין לְתוֹךְ הַחֲמִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכָלִי רִאשׁוֹן³²; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִחֲמִין הֲרֵבָה. וְכֵן³³ קִדְרָה רוֹתַחַת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוֹרִידָה מֵעַל הָאֵשׁ, לֹא יִתֵּן³⁴ לְתוֹכָהּ תְּבִלִּין³⁵. אֲבָל נִתֵּן לְתוֹכָהּ מְלַח; שֶׁהַמְּלַח אֵינוֹ מִתְּבַשֵּׁל אֲלָא עַל גְּבִי אֵשׁ גְּדוֹלָה³⁶. וְאִם יֵצֵק תְּבִשִּׁיל מִקִּדְרָה לְקַעְרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רוֹתַח בְּקַעְרָה, מִתֵּר לוֹ לִתֵּן לְתוֹךְ הַקַּעְרָה תְּבִלִּין; שְׂפָלִי שְׁנֵי אֵינוֹ מִבְּשִׁיל.

(29) משנה, שבת מא, א. כלי לחמם בו המים. (30) מרובים, אבל מועטים שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהם - אסור, כמבואר בהלכה ד'. (31) אף שעל-ידי-זה בא הכלי לידי צירוף, "שכן לוטשי הברזל עושים: מחמים את הברזל עד שיעשה גחלת, ומכבים אותו במים כדי לחסמו, וזהו לצרף שהעושה אותו חייב והוא תולדת מכבה" (רבינו בפ"ב ה"ב), מכלי-מקום מותר כיון שאינו מתכוון לזה, ודבר שאינו מתכוון מותר (כמבואר בפ"א ה"ה). ואף ש"בפסיק רישיה" (=שהמלאכה היא תוצאה מוכרחת מעבודתו) חייב, כאן אין זה "פסיק רישיה" שלפעמים אינו

שאינו מתכוון מותר, כיון שוודאי מעביר את השער, יש לו דין של "פסיק רישיה" כמבואר בפ"א ה"ו. (72) צמח טוב הריח, ויוצא ממנו שרף חריף שמשמשים בו לכביסה. (73) לשפשף ולנקות. (74) בגמרא שם: עפר לבינתא, ופירש"י כתישת לבונה. ודעת רבינו כרב האי שפירש שם "עפר של לבונה ונקראת כנדאר לבאן בלשון ישמעאל" (מגיד משנה). (75) בגמרא שם "כוספא דיסמין". ופירש ה'ערוך' (ערך כספן) "פסולת שומשמן שכובשים אותה בוורד של יסמין, ומייבשים ושוחקים אותם, ורוחצים בהם ידים מזהמות". ולדעת רבינו שכתב "עפר יסמין", נראה שהוא כתישת היסמין עצמו. (76) ודבר שאינו מתכוין מותר, כיון שאינו ודאי שמשיר את השיער. (77) "אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו, ואם לאו אסור" (ויניציאה, שוניצינו). וה'מגיד משנה' הכריע כנוסחתנו, ממה שאמרו בגמרא שם: "כל היכא דליכא רובא אהלא, שפיר דמי" (כל כמה שאין רוב מאהלא שוודאי משיר - מותר).

יד. אסור⁷⁸ לראות במראת של מתכת⁷⁹ בשבת, גזירה²⁵ שמה ישיר בה נימין המדלדלין מן השער, ואפילו קבוע בפתלתל⁸⁰. אבל מראת שאינה של מתכת⁸¹ - מותר לראות בה, אפילו אינה קבועה.²⁸

(78) שבת קמט, ב. (79) ששפתה חדה כאיזמל, וחוששים שמה יגלח במראה את הנימין המדולדלים (=שערות שאינן שוות עם שאר ראשו). (80) שלא יוכל להשיר בה שער, שלא חילקו חכמים בגזירותיהם. (81) כגון של זכוכית כשלנו, או אפילו של מתכת, כשאינה חדה בשפתה, ואין חוששים שמה יקח מספרים להשיר שער, שעד שילך ויבוא ייזכר ששבת היום (גמרא, שם).

טו. המקבץ⁸² - חייב משום מלצן. והפסוחט פסות - חייב, מפני שהוא מקבץ. לפיכך⁸³ אסור לדחוק מטלית או מזהב וכיוצא בהן בפי האשישה⁸⁴ וכיוצא בה בדי לסתמה, שמה יבוא לידי סחיטה⁸⁵. ואין⁸⁶ מקנהין בספוג⁸⁷, אלא אם-כן יש לו בית אחיזה, שלא יסחט⁸⁸. ואין⁸⁹ מכסין חבית של מים⁹⁰ וכיוצא בה בבגד שאינו מוכן לה, גזירה שמה יסחט.³⁵

(82) כמבואר בפ"ט ה"א. (83) שבת קמא, א. (84) פך שפיו צר. (85) שלפעמים זהו במצב של "פסיק רישיה", כלומר שוודאי ייסחט. (86) משנה, שבת קמא, א. (87) "צמר נעשה בחוף הים ושואב המים ומסתגפים בו" (פירוש המשניות). (88) "שאם אין בו בית אחיזה, כשאוחזו נסחט בין אצבעותיו" (רש"י); והקשה על זה הראב"ד - הרי גם אם יש בו בית אחיזה אי-אפשר לקנח בלי סחיטה, ולכן פירש אחרת שכיון שיש לו בית אחיזה, הרי הוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה מים. (89) שבת מח, א. (90) בגמרא שם, לא נזכר "מים", וב'מגיד משנה' גורס גם בגמרא "מים", ויש אומרים שלא גזרו אלא במים שמלבנים את הבגד, אבל בשאר משקין שאינם מלבנים לא גזרו, ומשום שמה יסחוט את הבגד לשחות את המשקין האלו (שחייב בזה משום דש), גם כן

ממלאכת התבשיל. וכן⁵⁶ לא יעשה מי מלח עזין, והן שני שלישי מלח ושליש מים, מפני שגוראה בעושה מוריס⁵⁷. ומתיר למלח ביעה⁵⁸; אבל צנן וכיוצא בו - אסור, מפני שגוראה ככובש ככשים בשבת; והכובש אסור, מפני שהוא כמבשל⁵⁹. ומתיר לטבל צנן וכיוצא בו במלח, ואוכל.⁶

(54) משנה, שבת קח, ב. (55) כמו שכתב בסמוך, שהכובש הרי הוא כמבשל, ולכן אסור כאן שנראה שרוצה לכבוש. (56) שבת קח, ב. (57) דגים כבשים במלח. וכובש הרי הוא כמבשל, כמו שכתב בסמוך. (58) שאין דרך לכבוש הביצים ('מגן אברהם' סי' שכא ס"ק ה). (59) כן אמרו בכמה מקומות בש"ס "שכבוש הרי הוא כמבשל" (חולין צז: ושם נסמן). ואף שבשבת אין חיוב בבישול אלא על ידי האור - אסור רבנן גם כבוש שהוא כמבשל ('משנה ברורה' סי' שכא).

יא. מתיר⁶⁰ לערב יין ודבש ופלפלין בשבת לאכלן⁶¹; אבל יין ומים⁶² ושמן אפרסמון - אסור; שאין זה ראוי לאכילת בריאים. וכן כל כיוצא בזה.⁶³

(60) שבת קמ, א. (61) מפני שהוא מאכל בריאים. (62) בגמרא שם: "יין ישן ומים צלולין". ורבינו סובר שזה לא דוקא, ועיין 'מעשה רוקח'. (63) וכל דבר שהוא משום רפואה, אסור חכמים לעשותו, גזירה משום שחיקת סממנים, כמבואר בפכ"א ה"כ.

יב. חדל⁶⁴ שלשו מערב שבת - למחר ממחר⁶⁵ בין ביד בין בכלי, ונותן לתוכו דבש. ולא יטרף⁶⁶, אלא מערב⁶⁷. שחלים⁶⁸ שטרפן מערב שבת - למחר נותן לתוכו שמן וחמץ ותבלין. ולא יטרף, אלא מערב. שום שרסקו מערב שבת - למחר נותנו לתוך הגריסין. ולא ישחק, אלא מערב.¹⁵

(64) שבת קמ, א. צמח שגרעיני חריפים ומרים, ובהשחקם יערכום במים וישתמשו בהם ללפת את האוכל. (65) ממים אותן במים או ביין. (66) יערב בכח. (67) כנחת. וכנוסח אחר: "אלא מבערב" (כת"י התימנים), כלומר מערב שבת. (68) ירק שטעמו חריף, ושוחקים אותו במים.

יג. הנוטל⁶⁹ שער מגוף האדם - חייב משום גזוז. לפיכך⁷⁰ אסור לרחץ את הידים בדבר שמשיר את השער ודאי⁷¹, כגון אלהל⁷² וכיוצא בו. ומתיר לחף⁷³ את הידים בעפר לבונה⁷⁴ ועפר פלפלין ועפר יסמין⁷⁵ וכיוצא בהן, ואינו חושש שמה ישיר שער שעל ידו; שהרי אינו מתבונן⁷⁶. ערב דבר שמשיר את השער ודאי עם דבר שאינו משיר ודאי: אם⁷⁷ היה הרב מדבר המשיר - אסור לחף בו; ואם לאו - מתיר.²⁴

(69) כמבואר בפ"ט ה"ח. (70) שבת נ, ב. (71) ואף שאין כוונתו להשיר את השער אלא להעביר את הווהמא, ודבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

109) זבחים צד, ב. 110) לתת עליו מים עד שיכלה הלכלוך, לפי שבעור אין זה כיבוס כדלהלן. 111) שבת קמא, ב. 112) בסכין או בציפורן. 113) וכל-שכן שאסור לגרד ישנים שנשחקים יותר, והרי הוא עושה מלאכת ממחק ('מעשה רוקח', ועיין 'מאירי' ו'מגיד משנה'). ובנוסח אחר: "ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים, אבל סכין ומקנחין אותם" (כת"י התימנים). אבל צריך עיון, שהרי להלן (פרק כג ה"י) מפורש שיש חילוק בענין סיכת נעלים, שבחדשים אסור ובישנים מותר. 114) יש למחוק תיבה זו, שהרי אין סכין אלא נעלים ישנים כמובא למעלה ('מעשה רוקח'). 115) ראה בפכ"ג ה"י. 116) משנה, שבת קמב, ב. 117) אבל של בגד אסור, מפני ששרייתו במים זהו כיבוסו (זבחים צד:).

יט. מ"י¹¹⁸ שנתלכלכה ידו בטיט - מקנחה בזנב הסוס ובזנב הפרה ובמפה הקשה העשויה לאחזו בה הקוצים, אבל לא במפה שמקנחין בה את הידים¹¹⁹; שלא יעשה פדרה שהוא עושה בחל, ויבוא לכבס את המפה.

118) תוספתא שבת פ"ז. 119) שמקפיד על לכלוכה, ויבוא לכבסה בשבת.

כ. מ"י¹²⁰ שרחץ במים - מסתפג¹²¹ באלוטיתו¹²² ומביאה בידו, ואין חוששין שמא יסחט. וכן מי שנשפך¹²³ כליו במים¹²⁴ - מהלך בהן, ואין חוששין שמא יסחט. ואסור לו לשטחן¹²⁵, ואפלו בתוך ביתו; גזרה שמא יאמר הרואה: הרי זה כבס בסותו בשבת ושטחה ליבשה. וכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפלו בחדרי חדרים אסור.

120) שבת קמז, א. 121) מנגב את עצמו. 122) מגבת. 123) משנה, שבת קמו, ב. ופירש רש"י שם: "נשרו - שנפלו למים בשבת" - משורש "נשר". ורבינו בפירוש המשנה, כתב: "מגזרת משרה ושורין" משורש שרה. וצריך לנקד: נשרו הנו"ן בחיריק (כניקוד של נפעל). 124) בנוסח אחר: בדרך (כת"י התימנים). 125) "לשטוח בגדי השרויים נגד החמה שיתייבשו" (פירוש המשניות).

כא. שתי¹²⁶ מטהרות¹²⁷ זו על גב זו - נוטל את הפקק מבינתים ומשיקן¹²⁸, ומחזיר את הפקק למקומו; מפני שאינו בא לידי סחיטה, שהרי דעתו שייצאו המים. ופוקקין את הביב¹²⁹ בסודרין ובכל דבר המטלטל כדי שלא יצופו המים על האכלים ועל הפלים¹³⁰, אבל אין פוקקין את הביב כדי שירדו המים לבור¹³¹; שמא יסחט בעת שדוחק¹³², שהרי¹³³ הפקק שרי במים.

126) תוספתא עירובין פ"ח. 127) כמין מקוואות נפרדות ויש צינור בין אחת לשניה, ופוקקים שלא יתערבו המים מזו לזו, וכשרוצה לחברן - נוטל את הפקק מהצינור. 128) מחברן. "וכונתו לחבר שתי המטהרות, וכשמחזיר הפקק למקומו אין לחוש שידחוק את הפקק בנקב ויסחוט,

לא חששו ('מגן אברהם' סי' שיט סק"א). ובנוסח אחר ברברי רבינו: "חבית של יין" (שונצינו, ויניציאה).

טז. נשברה⁹¹ לו חבית בשבת - מציל ממנה מה שהוא צריך לשבת⁹² לו ולאורחיו, ובכלבד שלא יספג⁹³ ביון או יטפח⁹⁴ בשמן; שאם יעשה פדרה שהוא עושה בחל, שמא יבוא לידי סחיטה. וכיצד מציל ממנה? מביא פלי ומניח תחתיה⁹⁵. ולא יביא פלי אחר ויקלט⁹⁶, פלי אחר ויצרף⁹⁷; גזרה שמא יביא פלי הרה רשות הרבים⁹⁸. נזדמנו לו אורחים - מביא פלי אחר וקולט⁹⁹, פלי אחר ומצרפו לראשון. ולא יקלט ואחר פה יזמין, אלא יזמין ואחר פה יקלט. ואם הערים¹⁰⁰ פדרה זה - מתר¹⁰¹.

91) משנה, שבת קמג, ב. 92) אם צריך שלש סעודות מציל שלש סעודות, בשחרית שאינו צריך אלא שתיים - שתיים, ובמנחה - אחת (להלן פ"כ ה"כא). 93) "לשים הספוג במקום היין ולחזור ולהטיפו בכלי" (רש"י). 94) מכניס ידו והשמן נדבק בה, ומקנחה בשפת הכלי. 95) שבת ק"י, ב. אם נשברה החבית מראש גגו. 96) קילוח הנופל מן האויר. 97) יניח כלי סמוך לגג שיזוב מן הגג לכלי, והוא אוהז הכלי בידו (רש"י). 98) מתוך שהוא מחפש כלים הרבה, להציל את המשקה, ישכח שהיום שבת ויביא כלי דרך רשות הרבים. 99) כמה שצריך בשביל האורחים. 100) להזמין אורחים שאין להם צורך בכל המשקה שבחבית, וכונתו שישאירו בשבילו. 101) כיוון שמצד הדין - מותר להציל כלים מן ההפסד, אלא שחכמים גזרו מתוך שהוא בהול על ממונו, אבל אם מביא בשביל אורחים, גם אם הוא מערים - יזכור ולא יבוא לחלל שבת.

יז. טיט¹⁰² שעל גבי בגדו - מכבסו¹⁰³ מפניו, ואינו מכבסו מבחוץ; גזרה שמא יכבסו¹⁰⁴. ומתר לגרדו¹⁰⁵ בצפורן¹⁰⁶, ואינו חושש שמא ילבנו. המכבסו¹⁰⁷ את הסודר¹⁰⁸ - אסור, מפני שהוא מלבנו; אבל החלוק - מתר, מפני שאין פגתו אלא לרפכו.

102) שבת קמא, א. 103) משפשפו מבפנים עד שהטיט נופל. 104) במים. 105) אפילו מבחוץ. 106) או בסכין, ולדעת ה'תוספות' מותר לגרד רק אם הוא עדיין לח, אבל לא ביבש שהוא כטוחן. 107) משפשף אחר כביסה בכדי לצחצחו. 108) מטפחת הצואר העשויה מצמר גפן, אבל בחלוק (הכתונת) העשויה פשתן מותר, שאין כונתו ללבנו אלא לרככו, ודעת הראב"ד שגם בסודר מותר.

יח. מנעל¹⁰⁹ או סנדל שנתלכלך בטיט ובצואה - מתר לשכשכו¹¹⁰ במים, אבל לכבסו - אסור. ואין מגרדין¹¹² לא מנעלים ולא סנדלים חדשים¹¹³, אבל סכין (אותם)¹¹⁴ ומקנחין את הישנים¹¹⁵. פרי¹¹⁶ או פסת שהיה עליהן צואה או טנוף - מקנחו בסמרטוט. ואם היתה על של עור¹¹⁷ - נותנין עליה מים עד שתתקלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הם כמידתו, ואפשר שיקרעו בלבישתו. (151) כיון שאינו מתכוון לכך. (152) שוברים. והיא ברייתא במס' ביצה (לד.) לענין יום-טוב. (153) מכה במטלית על עץ או אבן, כדי לשבור הרבה אגוזים בבת אחת (ה"ר). (154) כיון שאינו מתכוון לקרוע, ועוד: שאין זה קורע על מנת לתפור.

- 22 כה. התקע¹⁵⁵ - חיב משום בונה¹⁵⁶. לפיכך¹⁵⁷, כל
23 הדלתות המחוברות לקרקע - לא נוטלין אותן ולא
24 מחזירין, גזירה שמה יתקע¹⁵⁸. אבל דלת שדה¹⁵⁹
25 תבה ומגדל¹⁶⁰, ושאר דלתות הפלים - נוטלין ולא
26 מחזירין¹⁶¹. ואם¹⁶² נשמש ציר¹⁶³ התחתון שלהן -
27 דוחקין אותו למקומו¹⁶⁴. ובמקדש¹⁶⁵ - מחזירין
28 אותו. אבל ציר העליון שנשמש - אסור להחזירו
29 בכל מקום¹⁶⁶, גזירה שמה יתקע.

(155) תוחב, נועץ. (156) ראה למעלה פ"י הי"ג.
(157) שבת קכב, ב. (158) בגמרא שם אמרו "שמה יתקע"
על דלת שידה תיבה ומגדל מפני שאין בנין בכלים, אבל
במחוברים לקרקע חייב משום בונה, וכמו שכתב רבינו
לעיל (פ"י הי"ד). והרי"ף הביא דלת של שידה כו' נוטלין
ולא מחזירין, של לול של תרנגולים לא נוטלין ולא מחזירין
גזירה שמה יתקע. וכתב הר"ן, שמה שכתב "גזירה שמה
יתקע" זה שייך להרישא "דלת של שידה" (ועיין מגיד-
משנה). [ואולי היו כתובות מילים אלו "גזירה שמה יתקע"
בדברי רבינו בסוף הבבא של דלת שידה תיבה ומגדל,
ובטעות הדומות "ולא מחזירין" - "ולא מחזירין" נשתרבו
המלים האלו למעלה, ועיין מגיד-משנה וב"ח סי' שח].
(159) מין תיבה. (160) תיבה גבוהה נפתחת מהצד, לשים
בה דברים לשמירה. (161) שמה יתקע, ראה למעלה.
(162) משנה, עירובין קב, ב. (163) יתד של ברזל שבדלת
למעלה ולמטה, והדלת סובבת עליה. "הדלת תסוב על
צירה" (משלי כו, יד). (164) שנוח להחזירה, כיון שנשאר
הציר העליון. (165) לא גזרו שמה יתקע, שאין שבות
במקדש, כמבואר בהל' קרבן פסח פ"א ה"טז. (166) "מפני
שיש בו טורח, ושמה יצטרך לחזקו במסמר או בעץ,
ותחייב משום בונה, ואף-על-פי שאין בנין בכלים, לא
אמרו אין בנין בכלים, אלא שאם היו מפורקים והחזירם
אינו חייב משום בונה, אבל אם תקע בהם עץ או מסמר -
חייב משום בונה. אבל הציר התחתון אין בו טורח" (מ'עשה
רוקח).

- 30 כו. אין¹⁶⁷ גודלין¹⁶⁸ את שער הראש, ואין פוקסין¹⁶⁹
31 אותו; מפני שנראה כבונה. ואין¹⁷⁰ מחזירין מנורה
32 של חליות, ולא פסא המפצל¹⁷¹, ולא שלהן
33 המפצל, וכיוצא בהן; מפני שנראה כבונה. ואם
34 החזיר - פטור; שאין בנין בכלים, ואין סתיקה
35 בכלים. ואם היה רפוי - מתיר¹⁷² להחזירו. ואין¹⁷³
36 מתקנין חליות של שדרה של קטן¹⁷⁴ זו בצד זו,
37 מפני שנראה כבונה.

(167) משנה, שבת צד, ב. וכתבנו ולא כרבי אליעזר שסובר
שגודלת ופוקסת חייבת חטאת. (168) לקלוע שער הראש.

שהרי כל כוונתו היא שהפקק לא יסתום את כל הנקב, כדי
שהחיבור לא יפסק" (כסף-משנה). (129) חפירה שיורדים
לתוכה השופכין. (130) שהרי אינו פוקק אלא שלא יצאו
מים מרובים, אבל אינו חושש למים מועטים, ולפיכך אינו
דוחק את הפקק הרבה ולא יבוא לידי סחיטה (כסף-משנה).
(131) שבחצר. (132) סותם את הביב. (133) הראב"ד נותן
טעם: "שהוא מקפיד על המים היורדים מן הגג שלא יצאו
לרשות הרבים דרך הביב, אלא יכנסו לתוך הבור שבחצר,
לכן מקפיד על הפקק שיהיה מהודק ביותר, ויבוא לידי
סחיטה".

- 1 כב. אסור¹³⁴ לתקן בית יד של בגדים ולשפרם
2 שברים שברים¹³⁵, בדרך שמתקנין בחל הבגדים
3 כשמתכבסין אותן. וכן¹³⁶ אין מקפלים הבגדים¹³⁷
4 בשבת, בדרך שעושים בחל בבגדים כשיכבסו אותן.
5 ואם לא היה לו כלי אחר להחליפו - מתיר לקפלו¹³⁸
6 ולפשטו ולהתפסות בו, כדי שיתנאה בו בשבת¹³⁹.
7 והוא, שיהיה בגד חדש לבן¹⁴⁰; שהרי הוא מתממעץ
8 ומתלכלך מיד. וכשיקפל - לא יקפל אלא איש
9 אחד; אבל לקפל בשנים - אסור¹⁴¹.

(134) ביצה כג, א. (135) "לקמטם כמו שעושים בחלוקי
הנשים בבתי השוקיים ובתי הידיים, ושמים אותם על עץ
חלק והוא מעשה אומן ואסור" (רש"י). (136) משנה, שבת
קיג, א. (137) בנוסח אחר: "אין מקפלים את הכלים"
(כת"י התימנים). (138) שלא נאה ללבוש בשבת בגד
מקומט. (139) אבל אם אין בדעתו ללבשו בשבת - אסור.
(140) שבו אין הקיפול תיקון חשוב. (141) כי בשני בני
אדם מתפשטים הקמטים לגמרי, ונחשב תיקון גמור.

- 10 כג. הצובע - מאבות מלאכות. לפיכך¹⁴² אסור
11 לאשה להעביר סרק¹⁴³ על פניה, מפני שהיא
12 מצובעת. והתופר - מאבות מלאכות. לפיכך¹⁴⁴ אסור
13 למלאת הפר והפסת החדשים במזכין¹⁴⁵, גזירה שמה
14 יתפר. אבל מוכין שנשירו מן הפר או מן הפסת -
15 מחזירין אותן בשבת.

(142) שבת צה, א. (143) צבע אדום. (144) שבת מח, א.
(145) כל דבר רך כצמר גפן ופקיעי בגדים, נקרא "מוך".

- 16 כד. הקורע - מאבות מלאכות. לפיכך¹⁴⁶, מי
17 שנסתבכו בגדיו בקוצים - מפרישן בצנעה¹⁴⁷,
18 ומתמהמה כדי שלא יקצע. ואם נקרעו - אינו חיב
19 כלום, שהרי לא נתפסו¹⁴⁸. ומתיר¹⁴⁹ ללבש בגדים
20 חדשים¹⁵⁰, ואם נקרעו¹⁵¹ - נקרעו. פוצעין¹⁵² את
21 האגוז במטלית¹⁵³, ואין חוששין שמה תקרע¹⁵⁴.

(146) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. (147) שלא יראהו אדם,
כיון שהוא כמתקן ('קרבן העדה'). (148) ואילו נתכוין
לקרוע - חייב. ואף שהקורע אינו חייב אלא כשקורע על
מנת לתפור (כמבואר בפ"י ה"י) - גם כאן כוונתו לתקנו
ולתפור אחר שיסיר את הקוצים ('מ'עשה רוקח').
(149) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב. (150) אף שאינו יודע אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 169) לחלק שער הראש לכאן ולכאן אצל הצדעים.
 170) שבת מז, א. 171) העשוי פרקים פרקים, ואפשר
 לפרוק לחלקים ולחזור לחברם. 172) כרבן שמעון בן
 גמליאל (שם מז:). 173) משנה, שבת קמז, ב.
 174) חוליות שדרתו שנתפרקו אין מיישרים אותן, אבל ביום
 הלידה שיש סכנה בדבר - מותר (לעיל פ"ב הי"ד).
- 1 כז. העושה¹⁷⁵ אהל קבוע¹⁷⁶ - חיב משום בונה.
 2 לפיכך¹⁷⁷ אין עושין אהל עראי לכתחלה, ולא
 3 סותרין אהל עראי; גזרה שמה יעשה או יסתר אהל
 4 קבוע. ואם עשה או סתר אהל עראי - פטור.
 5 ומתיר¹⁷⁸ להוסיף על אהל עראי בשבת. ביצד? טלית
 6 שהיתה פרוסה על העמודים או על הכתלים, והיתה
 7 ברוכה קדם השבת - אם נשאר ממנה גג טפח¹⁷⁹
 8 מתוח - הרי זה מותר את פלה בשבת עד שיעשה
 9 אהל גדול. וכן כל פיוצא בזה.
- 175) כמבואר בפ"י הי"ג. 176) העשוי להתקיים ימים
 רבים; "ירושלמי" (שבת פ"ז ה"ב): "מה בנין היתה במשכן,
 שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, וכי לא לשעה (בנין
 ארעי) היתה? - אמר רבי יוסי: מכיון שהיו חונים ונוסעים
 על פי הדיבור, כמו שהיא לעולם". 177) שבת קלז, ב.
 178) עירובין קב, א. 179) שכיון שנשאר טפח - יש בו
 דין אוהל.
- 10 כח. אין¹⁸⁰ תולין את הפלה¹⁸¹, שהרי נעשית תחתיה
 11 אהל עראי. ומתיר להניח מטה וכסא וטרסקל¹⁸²,
 12 ואף-על-פי שיעשה תחתיה אהל; שאין זה דרך
 13 עשית אהל, לא קבע ולא עראי¹⁸³.
- 180) שבת קלח, א. 181) כעין אוהל סביב המיטה, עשוי
 מארג למחסה מפני הזבובים. 182) כסא בעל שלש רגלים.
 183) לפי שאינו משתמש באויר שתחתיו (מגיד-משנה).
- 14 כט. פל¹⁸⁴ אהל משפע, שאין בגגו טפח ולא
 15 בפחות משלשה סמוך לגגו רחב טפח - הרי זה
 16 אהל עראי, והעושה אותו לכתחלה בשבת - פטור.
 17 טלית כפולה¹⁸⁵, שהיו עליה חוטין¹⁸⁶ 186) שהיא תלויה
 18 בהן מערב שבת - מתיר¹⁸⁷ לנטותה ומתיר לפרקה.
 19 וכן הפרכת¹⁸⁸.
- 184) סוכה יט, ב. 185) שבת קלח, א. ופירש"י שם:
 "שוטח טליתו על גבי ארבעה יתדות לישן תחתיה, וראשו
 מתכפלים לכאן ולכאן לצד הארץ, והם דפנות להגן מן
 החמה". אבל ממה שכתב רבינו הלכה זו ביחד עם הלכות
 אוהל משופע, נראה שגם כאן מדובר שהטלית פרוסה על
 מוט אחד באופן שאין בגגו טפח. וכן כתב ה'מגיד משנה'.
 186) אם כך את הטלית בחוטין מבעוד יום, כדי למשכה
 בהם ולפרוס לכאן ולכאן (רש"י). 187) על ידי החוטים
 למשכה בשבת, ואינו כעושה אוהל ארעי אלא כמוסיף על
 אוהל ארעי שמותר. 188) שאין איסור אוהל אלא בגג ולא
 במחיצה. וראה להלן הלכה לב.
- 20 ל. פלת¹⁸⁹ חתנים¹⁹⁰, שאין בגגו טפח ואין בפחות
- 21 משלשה סמוך לגגו רחב טפח - הואיל שיהא
 22 מתקנת לכך¹⁹¹, מתיר לנטותה ומתיר לפרקה. והוא,
 23 שלא תהא משלשלת מעל המטה טפח¹⁹². פסק¹⁹³
 24 החלון - בזמן שהוא מתקן¹⁹⁴ לכך, אף-על-פי
 25 שאינו קשור ואינו תלוי - מתיר לפקק בו החלון.
- 189) שבת קלח, ב. 190) אינה דומה לשאר כילות,
 ששאר כילות פרוסות על ארבעה קנים, ויש להן גג שהוא
 כאוהל, ושל חתנים על גבי נקליטין (עמודים) שאינם אלא
 שנים באמצעות המיטה, וקנה נתון עליהם, והיריעה נתונה
 עליו ונופלת לכאן ולכאן, ואין לה גג טפח, לפיכך אינה
 אוהל" (רש"י). 191) מוכנה מערב שבת. 192) שאם יש
 טפח, הרי הוא כמחיצה ואז נחשב השיפוע שלמעלה מן
 המיטה כגג וכאוהל ממש שאסור לעשותו בשבת.
 193) משנה, שבת קכה, ב. והיא המפה שתולים כנגד
 החלונות להסתיר אורם (פירוש המשניות). 194) שחישב
 עליו מערב שבת לסתום בו את החלון (הרשב"א).
- 26 לא. פובע¹⁹⁵ שעושין על הראש, ויש לו שפה
 27 מקפת, שהיא עושה צל כמו אהל על לבושו¹⁹⁶ -
 28 מתיר ללבושו¹⁹⁷. ואם הוציא מן הפגד סביב לראשו
 29 או כנגד פניו כמו אהל¹⁹⁸, והיה מהדק על ראשו,
 30 והיה השפה שהוציאה קשה ביותר כמו גג - אסור,
 31 מפני שהוא עושה אהל עראי¹⁹⁹.
- 195) שבת קלח, ב. 196) בבכ"י תימן: "לובשו".
 197) אף אם יש ברחבו טפח, כיון שאין השפה קשה - אין
 זה אוהל. 198) "הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא
 מתעטף על ראשו, והרחיקה להלן מראשו טפח" (רש"י).
 199) בוודאי מדובר בשיש ברחבו טפח, שאם לא כן אינו
 אוהל.
- 32 לב. הנוטה²⁰⁰ פרכת וכיוצא בה - צריך להזהר,
 33 שלא יעשה אהל בשעה שנוטה²⁰¹. לפיכך, אם
 34 היתה פרכת גדולה - תולין אותה שנים²⁰², אבל
 35 אחד - אסור. ואם היתה פלה²⁰³ שיש לה גג²⁰⁴ -
 36 אין מותרין אותה ואפילו עשרה; שאי אפשר שלא
 37 תגבה מעט מעל הארץ, ותעשה אהל עראי²⁰⁵.
- 200) שבת קלח, ב. 201) כי בשעה שעוסק בתלייתה,
 מתקפל מעט מרחבה, ואם יהיה הכפל טפח, יש בה משום
 עשיית אוהל. 202) מפני ששנים יכולים לתלותה בבת
 אחת שלא תתקפל. 203) מבואר בהלכה כח.
 204) טפח. 205) הראב"ד השיג כאן, וסובר שטעם
 ההבדל בין אחד לשנים הוא, כי אם יעשה אחד לא יוכל
 לכוון הלולאות כנגד היתדות, וישנה קיפולו ונראה כמתקנו
 לכתחילה, והוא-הדין בכלילה שיש לה גג, שאפילו עשרה
 אין יכולים לכוון שלא לשנות את קיפולו.
- 38 לג. בגד²⁰⁶ שמכסה²⁰⁷ בו פי החבית²⁰⁸ - לא יכסה
 39 בו את פלה, מפני שנעשה אהל²⁰⁹; אבל מכסה הוא
 40 מקצת פיה. המסגן בכפיפה מצרית²¹⁰ - לא יגביה

שאינן בכיסוי כלים דין אוהל, וכאן אסור משום "עובדין דחול", שנראה כמשמרת (ראה פ"ח הי"ד). (210) סל של נצרים. (211) שאין אוהל בפחות מטפח.

1 קרקעית הכפיפה מן הפלי טפח²¹¹, פדי שלא יעשה
2 אהל עראי בשבת.

(206) שבת קלט, ב. (207) כלומר, שמוכן לכסות בו, שאם לא כן אסור שמא יסחוט (למעלה הלכה טו).
(208) כשאינה מלאה, ויש בין המים לבגד חלל טפח (כמו שכתב בסמוך) (הרשב"א). (209) ודעת הראב"ד והרשב"א

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח שבט תשע"ח

יום ראשון י"ב שבט ה'תשע"ח

מצות עשה ככד. מצות לא תעשה ריג.
מצות עשה ככב. מצות לא תעשה ריד.

3 המצוה הקכ"ד — הצווי שנוצטוינו להניח לעניים
4 מה שנושר ונפל מן הענבים בשעת הבציר, והוא אמרו:
5 "ופרט פרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא
6 יט, י), וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו במסכת פאה (פרק
7 ו) ואינה נוהגת מן התורה אלא בארץ.

8 המצוה הרי"ג — האזהרה שהזהרנו מלאסוף את
9 הגרגרים הנופלים מן הפרס בשעת בצירתו, אלא ינחו
10 לעניים, והוא אמרו: "ופרט פרמך לא תלקט" (שם), וגם
11 זה נמק לעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פאה
12 (פרק ז משנה ג).

13 המצוה הקכ"ב — הצווי שנוצטוינו להניח עמר
14 השכחה (אלומות ואגודות שנשכחו בשדה), והוא אמרו
15 יתעלה: "ושכחת עמר בשדה לא תשוב לקחתו לגר
16 ליתום ולאלמנה יהיה" (דברים כד, יט), זה שאמר "לגר
17 ליתום ולאלמנה יהיה", — הוא הצווי להניחו והוא
18 העשה, כמו שאמר בלקט ופאה "תעזב אתם", שהוא
19 העשה כמו שבארנו (מצוות עשה ככ"בא), וגם זו אינה
20 נוהגת מן התורה אלא בארץ. וכבר נתבאר גם דיני
21 מצוה זו במסכת פאה (פרק ה ופרק ו).

22 המצוה הרי"ד — האזהרה שהזהרנו מלקחת עמר
23 השכחה, והוא אמרו: "ושכחת עמר בשדה לא תשוב
24 לקחתו" (שם), וכן השכחה נוהגת לכל בין בתבואה בין
25 באילן. וגם זה נמק לעשה, שאם עבר ולקחה — חייב
26 להחזיר לעניים, והוא אמרו יתעלה: "לגר ליתום
27 ולאלמנה" (שם, בא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
28 פאה. ודע שפלה הוא אצלנו: שפל-מצות לא תעשה
29 שיש בה (אפשרות ל)קיום עשה, כשקיים (=כל זמן שניתן
30 לקיים) עשה שבה — אינו לוקה; ואם לא יקיימונו —
31 לוקה, כגון הפאה — שאם קצרה (=לעניים) לא יתחייב
32 מלקות בזמן שיקצר אלא יכול לתנה שפלים. וכן אם דש
33 את החטים וטחנן ולשן — נותן מן הבצק שעור מה-
34 שהיה חייב בו מן הפאה. אבל אם ארע שאברו אותן

החטים לגמרי או שנושרו — הרי זה לוקה, כיון שלא
קיים עשה שבה; כל-שכן אם בטלו בידו, כגון שאכל את
כל-אותן החטים עד גמירא. ואל תחשוב שאמרם בגמרא
מפות (טז): "אנו אין לנו אלא זאת (שילוח הקן) ועוד
אחרת" (מצב שבו שייך לבטל בהן את העשה הניתק ללאו —
ועל ידי כך להתחייב מלקות), ונתקיים (ומתברר שם בגמרא)
שאותה ה"אחרת" היא הפאה (אל תחשוב) שמשמע שלא
יהא דין זה אלא בפאה בלבד — לא, אלא ענין "אחרת"
רצונו לומר: הפאה וכל-מה שדינו כדין הפאה. לפי
שהפרט והלקט והשכחה והעוללות כל-אחד מהם הוא
לא שיש בו מעשה, ואפשר בו (בהם) מה שאפשר בפאה
מענין קימו ולא קימו (צורת קיום העשה או אי-קיומו) או
בטלו ולא בטלו (צורת בטול אפשרות קיום העשה או אי-
ביטולו). לפי שהכתוב שממנו למדנו לפאה שיש בה קיום
עשה הוא אמרו יתעלה: "לעני ולגר תעזב אתם" — וזה
נאמר בפאה ובלקט ובפרט ובעוללות. אמר: "לא תכלה
פאת שדך. ולקט קצירך לא תלקט, וכרמך לא תעולל
ופרט פרמך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם". ואמר עוד
בעמר השכחה: "לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולאלמנה
יהיה". וכיון שמצאנו לשון הגמרא שהפאה היא לאו
שנמק לעשה ולמדו על עשה שבה ממה שאמר: "לעני
ולגר תעזב אתם", משמע שכל-אלו חמשת הלאוין לאו
שנמק לעשה, וכל-זמן שקיים עשה שבה — אינו לוקה,
כמו שזכרנו; ואם נבצר ממנו קיום עשה שבה — לוקה.
וכל-זמן שאפשר לו לקיימו, אף-על-פי שלא קיימו עתה
— אינו לוקה, אלא נצוהו לקיימו בלבד עד שנודע שפך
אי אפשר ושיעבר על הלאו ולא נשארה שום אפשרות
לקיים עשה שבו — (רק) אז לוקה. ודע ענין זה והבניהו.

יום שני י"ג שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קל. קצה.

מצות לא תעשה רלב.

המצוה הק"ל — הצווי שנוצטוינו להפריש מעשר
עני בכל-שנה שלישית מן-השמיטה, וגם בשלישית אחרי
השלישית, — כלומר: בשלישית מן — השמיטה, והוא
אמרו יתעלה: "מקצה שלש שנים תוציא את-כל-מעשר

חטא בהרימכם את-חלבו ("חלב" הוא החלק המובחר) ממנו" (שם, לב), ולא זו היא שלילה כאלו אמר: לא יהיה עליכם חטא בהרימכם אותו מן-היפה, משמע: שאם פרישוהו מן-הרע יחטאו. והרי זה כמו לאו הבא מכלל עשה, שאינו נמנה עם הלאוין, כלומר: מכיון שצוה להפרישו מן היפה, משמע שאין להפרישו מן-הרע. ולשון ספרי (סוף פרשת קרח): "מניין אתה אומר, שאם הפרשתם אותו שלא מן-המבקר שאתם בנשיאת עון? תלמוד לומר: "ולא-תשאו עליו חטא בהרימכם את-חלבו ממנו". וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות ובמסכת מעשרות וגם בכמה מקומות בדמאי.

יום רביעי ט"ו שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קנד.

המצוה הקנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהקדים מתנות הזרעים. זו על זו, אלא נפרישן לפי סדרן. ובאור דבר זה: שהחטים, למשל, אם דשן ומרחן — הרי הן טבל; מפריש מהן תחלה תרומה גדולה והוא אחד מחמשים (מדה בינונית) ואחר-כך מפריש עשירית מהנשאר עשירית הנשאר — וזהו מעשר ראשון; ואחר-כך מפריש עשירית ממה שנשאר — והוא מעשר שני. נותן תרומה גדולה לכהן, ומעשר ללוי, ומעשר שני יאכל לבעליו בירושלים. על הסדר הזה צריך להפריש. ובאה האזהרה מלהקדים מה-שראוי לאחרו ומלאחר מה שראוי להקדימו, והוא אמרו יתעלה: "מלאךך ודמך לא תאחר" (שמות כב, כח). כאלו יאמר: לא תאחר ממלאךך ודמךך מה שראוי להקדימו. ובמשנת תרומות (פרק ג משנה ו): המקדים תרומה לבכורים ומעשר ראשון לתרומה ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה, שנאמר: "מלאךך ודמךך לא תאחר" — מה-שעשה עשוי. ובמכלתא (פרשת משפטים): "מלאךך" — אלו הבכורים הנשלחין מן-המלאי: "ודמךך" — זה תרומה; "לא תאחר" — שלא תקדים שני לראשון, (ושלא יקדים מעשר) ראשון לתרומה, תרומה לבכורים. ושם נאמר: מכאן אמרו: כל-המקדים תרומה לבכורים ומעשר שני לראשון, אף-על-פי שהוא עובר בלא-תעשה — מה-שעשה עשוי. וכבר נתבאר בריש תמונה (ד.) שהמקדים אינו לוקה.

יום חמישי ט"ז שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קלג. קלד.

המצוה הקל"ג — האזהרה שהזהרנו כל-זר מלאכול שום תרומה, והוא אמרו: "וכל-זר לא-יאכל קדש" (ויקרא כב, י), ונקנתו ב"קדש" זה — התרומה. וכן הבכורים, לפי שגם הם נקראו: תרומה, כמו שאבאר (לא

1 תבואתך וגו' (דברים יד, כח). וגם זו אינה חובה
2 מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה
3 זו במסכת פאה (פרק ח) ובמסכת דמאי (פרק ד) ובמסכת
4 מעשרות. וכמה ענינים ממנה מפורשים במקומות מספר
5 משאר מסכתות זרעים ומסכת מכשירין (סוף פרק ב) וידיים
6 (פרק ד משנה ג).

7 המצוה הקצ"ה — הצווי שנוצטוונו לתן צדקה
8 ולחזק החלשים ולהרחיב להם. וכבר בא הצווי על מצוה
9 זו בלשונות שונים, אמר: "פתח תפתח את-ידך" (שם טו,
10 ח), ואמר: "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה,
11 לה), ואמר: "וחי אחיך עמך" (שם, לו), הפונה בכל-
12 הפסוקים האלה היא אחת, והיא: שנוכלכל ענינו ונתמכנו
13 די מחסורו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומות שונים,
14 רבם בכתבות (סו.) ובתרא (בבא בתרא סו.), ובא בקבלה,
15 שאפלו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במצוה זו, כלומר:
16 הצדקה למי שנמוך ממנו או למי שקמוהו — אפלו
17 בדבר מועט.

18 המצוה הרל"ב — האזהרה שהזהרנו מלהמנע מלתת
19 צדקה ורחוקה לעניים מאחוריו אחרי שגדע דחק מצבם ושיש
20 לנו יכלת לתמוך בהם, והוא אמרו יתעלה: "לא תאמץ
21 את-לכתך ולא תקפץ את-ידך מאחריך האביון" (דברים טו,
22 ז). וזו אזהרה מלהתנהג במדת הקמצנות עד שנמנע מלתת
23 לראוי לו.

יום שלישי י"ד שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קכו. קכט.

המצוה הקכ"ו — הצווי שנוצטוונו להפריש תרומה גדולה, (הגדולה והחשובה שבתרומות, שהיא מופרשת מכל הכמות) והוא אמרו יתעלה: "ראשית דגנך וגו' תתן-לו" (דברים יח, ד). ומצוה זו אינה נזכרת מן-התורה אלא בארץ ישראל וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת תרומות.

המצוה הקכ"ט — הצווי שנוצטוונו הלוים להפריש מעשר מן-המעשר שמקבלים מישראל ולתתו לכהנים, והוא אמרו יתעלה: "ואל-הלוים תדבר ואמרת אליהם כי-תקחו מאת בני-ישראל את-המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן-המעשר" (במדבר יח, כו). ופרש לנו, שמעשר זה — הוא הנקרא, תרומת מעשר — ינתן לכהן. אמר: "ונתתם ממנו את-תרומת ה' לאהרן הכהן" (שם, כח). וכבר פרש הכתוב, שמפרישים מעשר זה מן-המבקר והיפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "מכל-חלבו את-מקדשו ממנו" (שם, כח) אחר-כך העיר, שהם חוטאים אם לא פרישוהו מן-היפה שבו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תשאו עליו

מפני שנתאָה פֿערל הנה נתבאר שֶהערל אָסור בתרומה מן־התורה, ומשום־הוא שְאָסור מִדְּרַבָּנָן. וְהֵבֵן זֶה. וְשֵׁם אָמְרוּ: מִשּׁוּם צְרִיף שְׂמִימֹל מִדְּרַבָּנָן.

המצוה הקל"ו — האֲזַהְרָה שֶהַזֶּהֱרָ כֵּהֵן טָמֵא מִלְאָכֹל תְּרוּמָה, וְהוּא אָמְרוּ: "אִישׁ אִישׁ מִצֵּרע אֶהְרֶן וְהוּא צְרוּעַ אִו יָב בְּקִדְשִׁים לֹא יֵאָכֵל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר" (שם). וּבִגְמָרָא מִפּוֹת (יד): אָמְרוּ: "אֲזַהְרָה לְתְּרוּמָה מִזֵּין? מֵאִישׁ אִישׁ וְגו'. אִיזְהוּ דְּכָר שֶהוּא שׁוֹה בְּצִרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֶן? הִנֵּי אֹמֵר — זֹאת תְּרוּמָה". הַכּוֹנֵה בְּאָמְרָם "שׁוֹה בְּצִרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֶן" — שְׂאִיכְלָנוּ הַצֵּרע פֿלו, וְכָרִים וְנִקְבוֹת (ואִין הדבר נוהג אלא בתרומה). וְכָכֵר נִכְפַּל עוֹד הֵלֹא בְּעִנְיָן זֶה בְּאָמְרוּ: "וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי" (שם, ט). וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — חֵיב מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם וּבְפֶקֶד ט' מִסְנֵה־דְרִין (פג). מִנּוּ מִחֵיבֵי מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם וּבְכֻלָּם כֵּהֵן טָמֵא שְׂאִיכֵל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְהִבְיֵאוּ רֵאֲיָתָם מִמָּה שְׂנֵאָמְרוּ: "וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי וְלֹא־יִשְׁאוּ עֲלֵיו חֲטָא" (שם).

יום ש"ק י"ח שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קלז.

המצוה הקל"ז — האֲזַהְרָה שֶהַזֶּהֱרָה הַחֲלָלָה (אשה שְׁנִישֵׁאת לִכְהֵן בְּנִישׁוּאִין הַאֲסוּרִים) מִלְאָכֹל קִדְשׁ שֶהִיָּתָה וְשִׁאִית לְאָכְלוּ, פֿלֹמֵר: הַתְּרוּמָה וְחִזָּה וְשׁוֹק (חלקי קרבן הַשְּׁלָמִים, שְׁשִׁיכִים לִכְהֵן), וְהוּא אָמְרוּ: "וּבִת־כֵּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר הוּא בְּתֵרוּמַת הַקִּדְשִׁים לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא כב, יב), וּבִגְמָרָא וְכִמּוֹת (סח). אָמְרוּ: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זֶר, כִּיֹּן שְׁנִבְעֵלָה לְפָסוּל לָהּ — פֶּסְלָה". וּמִמָּה שְׂאָמְרוּ: "בְּתֵרוּמַת הַקִּדְשִׁים" אָמְרוּ (שם סח): "בְּמִוֶּרֶם מִן־הַקִּדְשִׁים לֹא תֵאָכֵל", פֿלֹמֵר: חִזָּה וְשׁוֹק וְשֵׁם אָמְרוּ לְכַתּוּב קָרָא: הִיא בְּקִדְשִׁים לֹא תֵאָכֵל, מֵאִי בְּתֵרוּמַת הַקִּדְשִׁים? שְׁמַעְתָּ מִנָּה תִרְתִּי (יש ללמוד מִכָּאן שְׁנֵי דִינִים), פֿלֹמֵר שְׂאָם נִבְעֵלָה לְפָסוּל לָהּ — נִפְסְלָה לְתְּרוּמָה; וְשְׂאָם הִיָּתָה נְשׁוּאָה לְזֶר וּמֵת — חוֹזֶרֶת לְתְּרוּמָה וְאִינָה חוֹזֶרֶת לְחִזָּה וְשׁוֹק וְנִמְצָא לֹא זֶה, שֶהוּא "הוּא בְּתֵרוּמַת הַקִּדְשִׁים לֹא תֵאָכֵל", כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: הָאֶחָד אֲזַהְרָה לְחֲלָלָה מִלְאָכֹל קִדְשׁ, וְהַשֵּׁנִי אֲזַהְרָה לְכַהֲנֵת שְׁנִישֵׁאת לְזֶר מִלְאָכֹל חִזָּה וְשׁוֹק אֶף־עַל־פִּי שְׁמַת בְּעֵלָה אִו גְּרָשָׁה. אָכֵל אָסוּר אֲכִילָתָה בְּתֵרוּמָה בְּעוֹדָה פִּתַּח בְּעֵלָה הִזֵּר אִינֹו מִפְּסוּק זֶה אֵלָּא לְמִדּוּהוּ: מִקְבִּלֵי הַפְּרוֹשׁ מִמָּה־שְׂנֵאָמְרוּ: "וְכָל־זֶר לֹא־יֵאָכֵל קִדְשׁ" (שם, י), וְכָל־זֶמֶן שֶהִיא פִּתַּח הִזֵּר — הִנֵּי הִיא כְּזֶר וְ"זֶר" קָרִינָא בֵּה. וְדַע זֶה, וְגַם הִיא אִם עֲבָרָה עַל לֹא זֶה — הִנֵּי הִיא לֹקָה.

1 תעשה קמח), וְלֹאֵת כּוֹנֵנִי בְּאָמְרֵי שׁוֹם תְּרוּמָה וְהוּא הִדִּין
2 לְכָל־מוֹעֵל (נִהְיָה בְּשׁוּה פְּרוּטָה) בְּקִדְשִׁים בְּדוֹן. וְאִם אָכֵל
3 תְּרוּמָה בְּדוֹן — חֵיב מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם, וְאִינֹו חֵיב
4 תּוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ, כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר בְּפֶקֶד ו' וּפֶקֶד ז' מִמִּסְכָּת
5 תְּרוּמָה. וּבְפֶקֶד ט' מִסְנֵה־דְרִין (פג). מִנּוּ מִחֵיבֵי מִיתָה בִּידֵי
6 שְׁמַיִם וּבְכֻלָּם: זֶר שְׂאִיכֵל תְּרוּמָה, וְהִבְיֵאוּ רֵאֲיָה לְכָף
7 מֵאָמְרוּ: "וּמִתָּה בּוֹ כִּי יִחֲלָלָה" (שם, ט) וְאֶחָדִיו "וְכָל־זֶר
8 לֹא־יֵאָכֵל קִדְשׁ". וּבְפֶקֶד ב' מִבְּפִיִּים אָמְרוּ: "הַתְּרוּמָה
9 וְהַפְּרוֹשִׁים חֵיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה וְחֲמֵשׁ וְאֲסוּרִים לְזָרִים;
10 וְרַב חוֹלֵק עַל כָּל־הַמִּשְׁנִיּוֹת הָאֵלֶּה וְאֹמֵר: זֶר שְׂאִיכֵל
11 תְּרוּמָה — לֹקָה, וְיִדְוֵעַ שָׂרֵב (כּוּחוֹ) תִּנָּא הוּא וּפְלִיג
12 (חוֹלֵק גַּם עַל תְּנֵאִים) וְכָכֵר בְּאָרְנוּ בְּחִבּוּרָנוּ בְּפְרוֹשׁ הַמִּשְׁנָה
13 (סוּטָה פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה ג', וְעוֹד), שְׁפָל־מִחֲלָקֶת שְׂאִינָה מִחִיבָתָה
14 מִחֲלָקֶת לְמַעֲשֵׂה אֵלָּא בְּסִבָּא בְּלָבָד, לֹא אֶפְסוּק בֵּה
15 הִלְכָה, וְלֹא אָמְרוּ: הִלְכָה כְּפִלּוֹנִי; וְלִפְיָכֵף לֹא אָמְרוּ כָּאֵן
16 הִלְכָה קָרֵב אִו בְּסֶתֶם מִשְׁנָה", כִּיֹּן שְׁלֹדְכָרִי הִפֵּל לֹקָה,
17 לְפִי שְׁפָל־מִחֵיב מִיתָה בִּידֵי שְׁמַיִם עַל אֶחָד הֵלֹאִין —
18 לֹקָה גַּם־כֵּן, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ בְּהַקְדָּמוֹת מֵאָמְרוּ זֶה. וְכֵן
19 כָּל־מוֹעֵל בְּקִדְשִׁים בְּמִזִּיד — לֹקָה בְּלִי סֶפֶק, וְהוּא
20 אָמְרוּ בְּמִפְּלֵא סְמוּךְ לְאִישׁ (קֶטֶן בְּשִׁנְתּוֹ הַסְּמוּכָה לְגִיל
21 הַבֵּר־מִצְוָה) אִם הִקְדִּישׁ, אָמְרוּ (נדה מו): "הִקְדִּישׁ הוּא
22 וְאָכְלוּ אֲחֵרִים רַבִּי יוֹחֲנָן וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן־לֵקִישׁ דְּאָמְרֵי
23 תְּרִיבָהוּ: לֹקִין".

24 **המצוה הקל"ד** — האֲזַהְרָה שֶהַזֶּהֱרָה אֶפְלוֹ תוֹשֵׁב
25 (יִשְׂרָאֵל, שְׁנִשְׁכַּר לְעוֹלָם לִפְנֵי וְשִׁכְרִיו (לְתִקּוּפָה) מִלְאָכֹל
26 תְּרוּמָה, אָמְרוּ: "תוֹשֵׁב כֵּהֵן וְשִׁכְרִי לֹא־יֵאָכֵל קִדְשׁ" (שם,
27 י), וְאִם אָכֵל, דִּינֹו כְּדִין שְׂאָר זָרִים.

יום שישי י"ז שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קלה. קלו.

המצוה הקל"ה — האֲזַהְרָה שֶהַזֶּהֱרָה הָעֵרֵל מִלְאָכֹל תְּרוּמָה. וְהוּא הִדִּין לְשָׂאֵר קִדְשִׁים שֶהָעֵרֵל מִזְהָר מִלְאָכֹלִם. וְלֹא זֶה לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכַתּוּב אֵלָּא נִלְמַד בְּגִזְרָה שְׁוֹה, וְעַם זֶה בְּאָרְוֵי מַעֲתִיקֵי הַשְּׁמוּעָה, שְׂאָסוּר זֶה מִדְּאִוִּרִיתָא לֹא מִדְּרַבָּנָן. וְלִשּׁוֹן יְכִמּוֹת (ע). "מִנֵּין לְעֵרֵל שְׂאִינֹו אוֹכֵל בְּתֵרוּמָה? נֵאָמְרוּ: "תוֹשֵׁב וְשִׁכְרִי" בְּתֵרוּמָה (ויקרא כב). — מָה תוֹשֵׁב וְשִׁכְרִי הָאִמּוֹר בְּפֶסַח עֵרֵל אָסוּר בּוֹ, אֶף תוֹשֵׁב וְשִׁכְרִי הָאִמּוֹר בְּתֵרוּמָה עֵרֵל אָסוּר בּוֹ"; וְהוּא הִדִּין לְשָׂאֵר קִדְשִׁים. וְכֵן הוּא גַּם לְשּׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשֶׁת אִמּוֹר שֵׁם), וְשֵׁם אָמְרוּ: "רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, אִישׁ אִישׁ (שם, ד) — לְרַבּוֹת אֶת הָעֵרֵל". וְשֵׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, פֿלֹמֵר: בְּגִמָּרָא וְכִמּוֹת (עב), שְׁדַּבֵּר תוֹרָה: מִשּׁוּם (מִשְׁךְ עוֹרוֹ וְנִרְאָה כְּעֵרֵל) אוֹכֵל בְּתֵרוּמָה, וּמִדְּכָרִיָּהֶם גְּזָרוּ עֲלֵיו

ישעיה פרק נו זייב

וְהִבְיאוּתִים אֶל־הָרָקֶדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
 בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ה נֶאֱמַר אֲדַנִּי יִהְיֶה מִקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצוֹ: ט כָּל
 חֵיתוֹ שְׂדֵי אֲתִיו לֶאֱכֹל כָּל־חֵיתוֹ בַּיַּעַר: (פ) י (צפו) צִפְּיוֹ עוֹרִים כָּלֵם לֹא יִדְעוּ כָּלֵם כָּלֵם אֱלֻמִּים
 לֹא יוֹכְלוּ לִנְבֹּחַ הַיּוֹם שְׂכָבִים אֲחֵבִי לָנוּם: יא וְהַכְּלָבִים עַיִן־נֶפֶשׁ לֹא יִדְעוּ שְׂבָעָה וְהִמָּה רַעִים לֹא יִדְעוּ
 הָבִין כָּלֵם לְדַרְפָּם פָּנּוּ אִישׁ לְבַצְעוֹ מִקְצָחוֹ: יב אֲתִיו אֶקְחָה־יָיִן וְנִסְבָּאָה שֹׂכֵר וְהָיָה כֹּזֵה יוֹם מִחֵר גְּדוֹל
 יֵתֵר מְאֹד:

רש"י

והוא עור מלראות את החרב באה ואלם מלהזהיר את
 העם ככלב שמינוהו לשמור הבית והוא אלם מלבנות
 כך פרנסי ישראל אינם מזהירין אותם לחזור למוטב:
 הוים שוכבים. פי' דונש נרדמים שוכבין ויונתן תירגם
 ניימין שוכבין ואין לו דמיון: (יא) והכלבים עוי נפש.
 רוצים למלאות כריסם: והמה רועים. כמו שהכלבים
 לא ידעו שבעה כן הרועים לא ידעו הבין מה יהיה
 באחרית הימים: כולם. לדרך הנייתם פנו איש לבצעו
 לגזול את שאר העם שהם ממונים עליהם: מקצחו.
 כמו (בראשית יט) כל העם מקצה, מקצה מניינם ועד
 קצחו כולם נוהגין: כן: (יב) אתיו אקחה יין. כך היו
 אומרים זה לזה: והיה כזה יום מחר. במאכל
 ובמשתה:

(ז) לכל העמים. ולא לישראל לבדם כי אף לגרים:
 (ח) עוד אקבץ עליו. מן האומות שיתגייירו ונלוו
 עליהם: לנקבציו. נוספים על קבוצי ישראל: (ט) כל
 חיתו שדי. כל גירי האומות. אתיו. והתקברו אלי
 ותאכלו את כל חיתו ביער את גבורי האומות שאמצו
 את לבם מלהתגיייר: חיתו שדי. חית השדה אין כחה
 רב כחית היער חית השדה חלשה ותשות כח מחית
 היער ועל שאמר עוד אקבץ עליו אמר המקרא הזה:
 (י) צופיו עורים כולם. לפי שאמר דרשו ה' וכל הענין
 והם אינם שומעין חוזר ואומר הנה הנביאים צועקים
 להם ומכריזים על התשובה ותיטיב להם והרי
 פרנסיהם כעורים כולם ואינם רואין את הנולדות
 כצופה המופקד לראות את החרב בא להזהיר את העם

מצודת ציון

(ט) חיתו. הוי"ו יתירה: אתיו. בואו כמו שובו אתיו (לעיל כא):
 (י) צופיו. מלשון צופה הרואה על המגדלים: לנבוח. כן
 נקרא צעקת הכלב: הוים. ענין תרדמה כת"י ואין דמיון:
 לנום. מלשון תנומה והיא שינה קלה: (יא) עזי. ענין חוזק:
 נפש. ענין תאוה כמו בנפש צרי (תהלים כז): רועים. מלשון
 מרעה והוא לשון מושאל על אכילת התענוג: לבצעו. ענין גזל
 כמו מה תקות חנף כי יבצע (איוב כז): (יב) ונסבאה. ענין
 שכרות כמו זולל וסובא (דברים כא): שכר. יין ישן: יותר.
 מלשון יתרון:

מצודת דוד

(ז) והביאותים. את העושים כל אלה אביא אל הר קדשי הוא
 בה"מ שיה בשוה עם האזרח בישראל: ושמחתים. אשמחם
 בבית המוכן להתפלל שם לפני: לרצון. יהיו מקובלים ברצון
 על מזבחי: יקרא לכל העמים. ר"ל יהיה מוכן לבית תפלה
 לכולם: (ח) מקבץ. המקבץ את ישראל: עוד אקבץ עליו. על
 ישראל אקבץ עוד להיות נוספים על הנקבצים מישראל: (ט)
 כל חיתו שדי. חיות השדה אין כחם רב כחיות היער ואמר
 האומות הנמשלות לחית השדה והם אותם שלא אמצו לבם
 ונתגייירו: אתיו. בואו לאכול ולרצות את האומות הנמשלות
 לחיות אשר ביער והם אותם שאמצו לבם ועמדו במרדם: (י)
 צופיו עורים. עתה חזר להוכיח את ישראל ואמר הצופים שלהם אשר הועמדו לראות אם השונא בא לעיר הנה המה עורים
 ואינם רואים ור"ל שרי העם המדריכים את העם אינם משגיחים לתקן דרך העם ועושים עצמם כאילו לא ידעו בקלקול הדור:
 כולם כלבים אלמים. כל השרים מישראל אינם מזהירים את העם על התשובה ולא יועילו להם והמה ככלבים אלמים אשר
 לא יוכלו לנבוח להבריה החיות הטורפות מן העדר שאין בהם תועלת: הוים שוכבים. השרים המה נרדמים בשינה עמוקה
 או שוכבים על המטה להתענג להביאם לידי תנומה הוא שינה קלה כי יאהבו את התנומה כדרך המתענגים ולא שמו לב בתקון
 העם: (יא) והכלבים עזי נפש. כמו שהכלבים המה בטבעם חזקי התאוה ואינם יודעים משביעה כי בכל עת יתאוו תאוה:
 והמה רועים. וכן השרים ההמה הרועים את עצמם להתענג בתענוגים אינם יודעים בינה להשכיל אשר מי שמשוקע בתענוגים
 הוא חסר מהם כי בכל עת יתאוה להוסיף וא"כ הוא מאוד מעונה: לדרכם פנו. כל אחד פונה לדרכו במקום שיוכל לענג נפשו:
 איש לבצעו. כל אחד פונה לבצוע בצע: מקצחו. רצה לומר כולם עושים כן מן הקצה אל הקצה והוא מקרא קצר: (יב) אתיו.
 כ"א יאמר לחביריו בואו עמי ואקח יין: ונסבאה שכר. כפל הדבר במ"ש: והיה כזה. כמשפט היום הזה יהיה יום מחר ועוד

יהיה גדול ויתר מאד מהיום ר"ל נעסוק במשתה כמו היום אבל ברוב הכמות:

איוב פרק לח בלא

כ פי תקחנו אל־גבולו וכי־תבין נתיבות ביתו: כא ידעת פֿראז תולד ומספר ימיו רבים: כב הבאת אל־אצרות שלג ואצרות ברד תראה: כג אשר־חשכתי לעת־צר ליום קרב ומלחמה: כד איזה הדרך יחלק אור יפץ קדים עלי־ארץ: כה מ־פלג לשטף תעלה ודרך לחזו קלות: כו להמטיר על־ארץ לא־איש מדבר לא־אדם בו: כז להשביע שאה ומשאה ולהצמיח מצא דשא: כח היש־למטר אב או מ־הוליד אגלי־טל: כט מבטן מי יצא הקרח וכפר שמים מי ילדו: ל פאכן מים יתחבאו ופני תהום יתלכדו: לא התקשר מעדנות כימה או־משכות כסיל תפתח:

רש"י

(כא) ידעת. כל זאת: כי אז תולד. כשבראתים: (כג) אשר חשכתי. המנעתי: לעת צר. לחמשת מלכים בגבעון: ליום קרב. מלחמת גוג ומגוג: (כד) יחלק אור. תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן כקרני איל: קדים. שמש המזרח: (כה) מי פלג לשטף תעלה. בערביא קורין לשערה שיטפא, כל שיער ושיער שבראש פלגתי לו תעלה גומא לינק ממנה שאילו שנים יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם והם לא נתחלפו לי בין איוב לאיוב נתחלף לי וזהו מן הסערה ד"א לשטף טיפת גשם שוטף פילגתי לכל טיפה גומא בעבים שאילו יורדות ב' טפות מגומא אחת מטשטשות את הארץ ונעשי' טיט: ודרך לחזו קולות. מי פלג כל קול וקול יש לו שביל ואם שנים

הולכים בשביל אחד אין הבריות סובלות את הקול: (כז) שואה. ארץ שהיא חשיכה ברעב: (כח) אגלי טל. גלי טל והאל"ף יתירה כמו ואחותי באזניכם (לעיל יא) אל"ף יתירה בראש התיבה להיותו שם דבר וכן אבחת חרב (יחזקאל כח) כמו ניבוח חרב צעקת חרב, ל"א אגלי כמו אגני טל כמין אגנות פלגים שהטל נתון בהם למ"ד מתחלף בנו"ן וכן בספר נחמיה נשכה כמו לשכה (נחמיה יא): (כט) כפור. גריס"א: (ל) כאבן מים יתחבאו. ע"י הקרח שמגלד טיפה שעל פניהם: ופני תהום יתלכדו. בו ויתאחזו כאחד: (לא) מעדנות כימה. קישור כימה שלא תצא כל קורותיו ויחריב את העולם בצניה: או מושכות כסיל תפתח. להוציא חמה להפיג צינתה של כימה:

מצודת ציון

(כג) קרב. גם הוא ענין מלחמה כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמד): (כד) יפץ. יפור כמו ויפץ העם (שמות ה): (כה) פלג. ענין חלוקה כמו נפלגה הארץ (בראשית י): לשטף. מרוצת המתים כמו ורוחו כנחל שוטף (ישעיה ל): תעלה. חפירה כמו ויעש תעלה (מ"א יח): לחזו. כן יקרא הענן כמו ה' עושה חזיונים (זכריה י): קולות. כמו וקולות: (כז) שואה ומשואה. חשך ושממה וכן אמש שואה ומשואה (לעיל ל): (כח) אגלי. ענין מעין כמו גלות מים (יהושע ט) והאל"ף נוספת כמו האל"ף מן ואחותי באזניכם (לעיל יא): (כט) הקרח. הוא הגליד שע"פ המים הנקפה מן הקור וכן כעין הקרח הנורא (יחזקאל א) וכפור. הנופל בימי הקור בעת השחר וכן כפור כאפר יפור (תהלים קמו): (ל) יתחבאו. מל' מחבוא ומסתור: (לא) מעדנות. ענין קשורים וכן וילך אליו אגג מעדנות (ש"א טו) ובדרו"ל המתיר ראשי מעדנים (כלים פ"ב):

מצודת דוד

(כ) כי תקחנו. אשר תוכל לקחת את האור להביאו אל גבול החושך להאיר שם: נתיבות ביתו. של החושך להביא שם את האור והוא מדרך הפלגה ומליצה לומר מה תדע עד שמלאך לבך להרהר אחרי: (כא) ידעת. הידעת טרם שנולדת אשר תולד אז בזמן שנולדת ועתה הידעת אם רבים מספר ימיו: (כב) הבאת. וכי באת בעיוניך אל אוצרות שלג וכי תראה בשכלך אוצרות ברד לדעת ממה המה: (כג) אשר חשכתי. אשר מנעתי מלרדת במצרים כמ"ש ויחדלו וכו' לא נתן ארצה (שמות ט) ונשארו תלויים באויר להיות מוכנים לעת צר להצר לחמשת מלכי האמרי כמ"ש וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים (יהושע י) וליום קרב ומלחמה של גוג כמ"ש ונשפטי וכו' ואבני אלגביש וכו' (יחזקאל לח) כן דרו"ל: (כד) אי זה. ר"ל הידעת אנה זה הדרך אשר יחלק אור הברד והוא לרדת בעולם בדרך מעוקם שלא יתיך בחומו את הברד ההוא ואנה זה הדרך אשר יפור עצמו על הארץ רוח הקדים העזה שברוחות ולא יפיל את הברד לארץ ונשאר תלוי ועומד וכאומר ואם אין לך חלק בבינה איך תשכיל הנהגתי: (כה) מי פלג. מי חלק חפירה לשטף המים להמשך בה אל המקום מן המקומות אשר אצוונו ללכת ומי פלג דרך לענן וקולות הרעם אל המקום אשר ילך: (כו) להמטיר. להוריד המטר על ארץ נגובה יבשה עד לא ישב בה איש ועל מקום מדבר שממה שאין שם אדם לגודל היבשות והוא כפל ענין במ"ש: (כז) להשביע שואה. להשביע עם המטר את ארץ חושך ושממה ולהצמיח בה הוצאת הדשא: (כח) היש. האם יש למטר אב ומי ילד מעיני הטל אשר יצוים לרדת ארצה: (כט) מבטן מי וגו'. אשר תצוונו להגליד: מי ילדו. אשר יצוונו לרדת ארצה: (ל) כאבן. ע"י הקרח יתחבאו המים ואינם נראים כאבן הנופל במים אשר יכוסה מעין האדם: ופני תהום. המים אשר ממעל להתהום המה נלכדים מן הקרח ולא יצאו חוצה ולא ירומו גלים כמאז וכאומר וכי מי העושה את כל אלה הלא אני ה' ומה זה לא תירא מלהרהר אחרי: (לא) התקשר. האם אתה תקשר קשרי מזל כימה שלא יוציא כל צנתו להחריב העולם או האם תפתח קשרי רצועות מזל כסיל להוציא חומה להפיג צנת מזל כימה:

ג שש עריות חמורות מאלו, מפני שגשואות לאחרים – צרותיהן מתרות: אמו, ואשת אביו, ואחות אביו, אחותו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחי מאביו.

ד בית שמאי מתירין הצרות לאחרים, ובית הלל אוסרים. חלצו – בית שמאי פוסלין מן הכהנה, ובית הלל מכשירים. נתיבמו – בית שמאי מכשירים, ובית הלל פוסלין. אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין, אלו פוסלין ואלו מכשירים, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל מבית שמאי; כל המתהרות והטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין, לא נמנעו עושין מהרות אלו על גבי אלו.

פירוש ברטנורא

ג שש עריות חמורות מאלו. ומה היא חומרא שלהן, שגשואות לאחרים. ואין יכולות להינשא לאחיו של זה מאביו, ואם מתו בעליהן שהן נכרים אצל זה, צרותיהן מותרות לינשא להן, שאין צרת ערוה אסורה אלא בנופלת לפני לזכר מאחיו. ורבינו משה בר מימון פירש, אם נישאו בעבירה לאחיו, ומת בלא בנים וגפלו לזכר לפניו, צרותיהן מותרות, שאין אלו צרות ערוה, הואיל ולא היו קדושין תופסין לאחיו באותן עריות: אמו. אינה יכולה להינשא לאחיו מאביו, שהרי היא לו אשת האב, לדברי האומר שאנוסת אביו אסורה. ולעיל פירשתי שאין כן הלכה, אלא אמו פוטרת צרתה, שהיא יכולה להינשא לאחיו מאביו: אשת אביו, אשת אחי מאביו. [שהיה לו בנים] ואחות אביו, כולן אסורות לאחיו כמו שאסורות עליו, ואין בהם צד יבום על זה לעולם. ואם נשאום אחרים ולהם נשים אחרות ומתו, צרותיהן מותרות לינשא להן. וכן אם נשא אותם אחיו בעבירה ומת בלא בנים צרותיהן מותרות:

ד בית שמאי מתירין. צרת ערוה להתייבם לאחיו. דלית להו חך דרשה דלצור: חלצו. הצרות מן האחים: בית שמאי פוסלין. הצרות מן הכהונה, שחליצתן חליצה: ובית הלל מצד צורך היתה, והרי היא בחולצת מן נכרי: נתיבמו. לאחר: בית שמאי מכשירים. אותן לכהנים אם נתאלמנו מיבמיהם: ובית הלל פוסלים. שנבעלו לאסור להם, והנבעלה לאסור לה עקשה זונה וזונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הצרות שנתיבמו בדברי בית שמאי ממזרים הם לב"ה, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם ואשת אח בכרת, ובני חייבי כריתות ממזרים הם, אעפ"כ לא נמנעו ב"ה מלישא

משניות מבוארות – קהתי

יוס ראשון

באור משנה ג

שש עריות – המנויות להלן, חמורות מאלו – מחמש עשרה עריות שנימנו במשנה א, ומתי חומרתן? מפני שגשואות לאחרים – שש עריות אלו אינן יכולות להינשא לאחיו מאביו, אלא לאחרים, לפי שהן אסורות משום ערוה על כל האחים מן האב, ולכן אם נישאו לאחרים, צרותיהן מתרות – אם מתו בעליהן, מותרות צרותיהן להינשא לו, שאין צרת ערוה אסורה אלא בנופלת לפני לזכר מאחיו (רש"י). ויש מפרשים: צרותיהן מותרות – שאם אחת ממש עריות אלו נישאה לראובן בעבירה, והיתה לו אשה אחרת, ומת בלא בנים, וגפלו נשי ראובן לפני שמעון אחיו לזכר, אף על פי שהערוה אסורה לו מכל מקום צרתה מותרת לו, והיא חולצת או מתייבמת, לפי שהיו היא צרת ערוה, הואיל ולא היו קידושי אחיו תופסים באותה ערוה (רמב"ם). ואילו הן שש העריות: אמו – שאסורה היא להינשא אף לאחיו מאביו, שנאמר (ויקרא יח, יח): "ערוות אשת אביך לא תגלה". וכבר הזכרנו שמשנתנו היא כדעת רבי יהודה (להלן יא, א) שאנוסת אביו אסורה. אבל ההלכה היא כחכמים, שאנוסת אביו מותרת, ונמצא שאמו יכולה להינשא לאחיו מאביו, והיא פוטרת צרתה, כדן חמש עשרה הנשים שנימנו במשנה א; ואשת אביו – שאסורה היא לכל האחים מן האב, כמו שהבאנו הפסוק לעיל; ואחות אביו – שנאמר (ויקרא יח, יב): "ערוות אחות אביך לא תגלה"; ואחותו מאביו – שנאמר (שם שם, ט): "ערוות אחותך... לא תגלה"; ואשת אחי אביו – שנאמר (שם שם, יד): "ערוות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב, דודתך היא"; ואשת אחי מאביו – שגירשה אחיו, או שהיו לו בנים ומת, שנאמר (שם שם, טז): "ערוות אשת אחיך לא תגלה"; כל אלו אסורות לאחיו מאביו כשם שאסורות עליו, ואי אפשר שיפלו לפניו לזכר. לפיכך אם נישאו לאחרים ומתו בעליהן, או אם נישאו לאחיו בעבירה, ומת אחיו בלא בנים – צרותיהן מותרות לו, כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד, שאותה הלכה שנימנו במשנה א: "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן... מן החליצה ומן הייבום", אינה אלא לדעת בית הלל, שכן נחלקו בה בית שמאי ובית הלל.

בית שמאי מתירין הצרות – של חמש עשרה העריות שנימנו

במשנה א, לאחים – להתייבם לאחרים, אף על פי שהעריות עצמן אסורות להם, שבית שמאי חולקים על מה שנימנו במשנה א, שחמש עשרה העריות פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום, ואינם סוברים שדין צרת הערוה כערוה. ובית הלל אוסרים – את הצרות של חמש עשרה העריות להתייבם לאחרים, כמו שנימנו במשנה א. יש מבארים בגמרא טעמם של בית שמאי, שנאמר (דברים כה, ה): "לא תהיה אשת חמת החוצה לאיש זר" – החוצה היינו החיצונה, שאיננה קרובה ליבם, וכיון שכתוב "החוצה" מכלל שיש פנימית (יש עמה עוד אשה הקרובה ליבם – רש"י), ואמרה התורה: "לא תהיה... לאיש זר", מכאן שצרת ערוה מתייבמת. ב"ה, בית הלל מדיים מפקוק זה שאין קידושין של זר תופסים ביבמה; ויש אומרים בגמרא טעם אחר לדעת בית שמאי (עיין יבמות יג, ב). חלצו – הצרות של העריות, שעשו מעשה החליצה, בית שמאי פוסלין מן הכהנה – פוסלים את הצרות מלהינשא לכהן, שהרי לדעתם זקוקות היו הצרות לחליצה זו, וחליצתן חליצה גמורה היא, והלכה היא שחלוצה אסורה לכהן כגורשה (להלן ב, ד), ובית הלל מכשירים – מתירים אותן להינשא לכהן אף על פי שחלצו, לפי שחליצתן שלא לצורך היתה, ואין זו נקראת חליצה. נתיבמו – צרות העריות לאחרים, ואחר כך נתאלמנו מיבמיהן, בית שמאי מכשירים – מתירים אותן לכהן, שהרי נתיבמו בדין. ובית הלל פוסלין – אותן מלהינשא לכהן, שהואיל ולדעתם נתיבמו באיסור, דינן כדן אשה שנבעלה למי שאסור לה שנעשית זונה, וזונה אסורה לכהן (ויקרא כא, ז). אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין – בית הלל אוסרים את צרות העריות להתייבם לאחרים, ובית שמאי מתירים אותן; ויש שאין גורסים פסקה זו במשנתנו חלצו צרות העריות, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירים; ואם נתיבמו, בית הלל פוסלין ובית שמאי מכשירים, ונמצאו הכשרות לאלו פסולות לאלו, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל – ולא חששו לצרת ערוה, שבית הלל פטרה מחליצה, ולדעתם אסורה לאחרים עד שתחלוץ, ולא בית הלל מבית שמאי – אף על פי שבני הצרות שנתיבמו בדברי בית שמאי, ממזרים הם לדברי בית הלל, שהרי באיסור אשת אח הן עליהם, ואשת אח עונשה כרת, ובני חייבי כריתות ממזרים הם, מכל מקום לא נמנעו בית הלל מלישא נשים מבית שמאי; ומבואר הטעם בגמרא (יבמות יד, א), לפי שהיו מודיעים אלו לאלו, כיצד נהגו הלכה למעשה, כדי שלא ייכשלו בדברים שמחמירים בהם. כל הטהרות והטמאות שהיו אלו

פ ר ק ש נ י

א כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו? שני אחים, ומת אחד מהם, ונולד להן אח, ואחר כך יבם השני את אשת אחיו, ומת – הראשונה יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשנייה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – שניה חולצת ולא מתיבמת.

ב שני אחים, ומת אחד מהן, ויבם השני את אשת אחיו, ואחר כך נולד להן אח, ומת – הראשונה יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשנייה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – השנייה חולצת ולא מתיבמת. רבי שמעון אומר: מיבם לאיזו מהן שירצה, או חולץ לאיזו מהן שירצה.

פירוש ברטנורא

נשים מב"ש, לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות ופורשין מהן; אלו על גבי אלו. משאילים כליהם אלו לאלו. ובגמרא פריך אהא דתנן בית שמאי מתוין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, קרי כאן לא תתגודדו, לא תיעשו אגודות אגודות. ומשני, כגון בית דין אחד בעיר אחת פלג מורים בבית שמאי ופלג מורים בבית הלל. אבל שני בתי דינים בעיר אחת, וב"ש שני בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה:

ב א כיצד אשת אחיו וכו'. פוטרת צרתה: ונולד להן אח. ומצאה זקוקה ליבם, ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו: ואח"כ יבם השני את אשת אחיו. ולו אשה אחרת: ומת. בלא בנים: הראשונה. היא אשת הראשון, שנפלה לפניו כבר פעם אחת, יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו: עשה בה. זה שמת: מאמר. פירוש שקדשה בכסף. וביבמה קדושין של כסף אינם קדושין גמורים אלא מדברי סופרים, שאין היבמה נקנית ליבם להיות כאשת איש גמורה עד שיבא עליה, וזה לא הספיק לכנסה עד שמת: שניה חולצת. ולא מפטרה משום צרת ערוה, דלאו צרתה ממש היא: ולא מתיבמת. משום דמאמר קונה מקצת והוא לה צרת ערוה במקצת. וכל מקום שאין שם קדושין גמורים חולצת ולא מתיבמת:

ב ומת. המיבם: מיבם לאיזו שירצה. ופוטרת חברתה. ולאו אעשה בה מאמר קאי, אלא ארישא קאי דקתני הראשונה אסורה וכו', וקאמר ר"ש כיון שכשנולד כבר נתיבמה, ולא היתה על זה בויקת נשואי אחיו הראשון מעולם, מותרת לו. ואין הלכה כר"ש:

משניות מבוארות – קהתי

שמעון עשה ביבמתו מאמר בלבד, שקדשה בכסף או בשטר, ומת – קודם שבא עליה, ונמצא שלא ניקנתה לו בקניין גמור, שְׁנִיָּה – אשתו השנייה של שמעון, היינו צרתה של יבמתו, חוֹלֶצֶת – ואינה נפטרת משום צרת ערוה, לפי שאין היא צרתה ממש, וְלֹא מִתִּיבָמָת – לפי שהמאמר קונה מכל מקום ביבמה מקצת קניין, והרי היא צרת ערוה במקצת.

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה לעסוק באשת אחיו שלא היה בעולמו, והיא דנה בכגון שנולד האח לאחר שאשת אחיו כבר נתיבמה.

שְׁנֵי אֲחִים – ראובן ושמעון, ומת אחד מהן, ויבם השני את אשת אחיו – כגון שמת ראובן בלא בנים, ויבם שמעון את אשת ראובן, ויש לו אשה אחרת, ואחר כך נולד להן אח – יהודה, ומת – שמעון, ונפלו לפני יהודה שתי נשיו, היינו היבמה הראשונה שייבמה שמעון ואשתו של שמעון, הראשונה – היינו אשתו של ראובן שנתייבמה לשמעון, יוצאת – בלא ייבום ובלא חליצה, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו – אף על פי שבשעה שנולד יהודה, לא היתה אשתו של ראובן זקוקה לייבום, שהרי כבר נתייבמה לשמעון, וכשנפלת לפניו משמעון, הרי זו אצלו אשת אח שהיה בעולמו, מכל מקום לא נפקע ממנה, מחמת זיקת הייבום הראשונה, דין אשת אחיו שלא היה בעולמו, שנאמר בפרשת הייבום (דברים כה, ה): "ולקחה לו לאשה ויבמה" – עדיין ייבומים הראשונים עליה (גמרא), כלומר שאף על פי שכנסה, עדיין נקראת יבמה, שהרי אחר שאמר הכתוב "ולקחה לו לאשה" הוסיף עוד הלשון "ויבמה", ומכאן שגם אחר הנישואין נקראת יבמה, ואם כן עדיין נמשכת עליה זיקת הייבום מראובן, והרי היא ליהודה אשת אחיו שלא היה בעולמו; והשנייה – יוצאת בלא ייבום ובלא חליצה, משום צרתה – מפני שהיא צרתה, כמו שבארנו במשנה הקודמת. עשה בה מאמר, ומת – אם שמעון קידש את יבמתו בכסף או בשטר, ולא הספיק לכנסה עד שמת, השנייה חולצת ולא מתיבמת – שאין המאמר קונה בה אלא מקצת קניין מדברי סופרים, ואין היא אלא צרת ערוה במקצת, הלכך אינה נפטרת משום צרת ערוה וצריכה חליצה, אבל אינה מתייבמת, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת. רבי שמעון אומר: מיבם לאיזו מהן שירצה, או חולץ לאיזו מהן שירצה – רבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר, שאם נולד יהודה

מטהרין ואלו מטמאין – לא הביאו לידי פירוד בין בית שמאי ובין בית הלל, שמכל מקום לא נמנעו להיות עושין טהרות אלו על גבי אלו – כלומר לשאול כלים אלו מאלו, להשתמש בהם בטהרה, מהטעם שבארנו לעיל, שהיו מודיעים אלו לאלו כיצד נהגו בדברים שמקילים בהם. ובאה המשנה ללמדנו, שחיבה וריעות היו נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר (זכריה ח, יט): "האמת והשלום אהבו" (גמרא יבמות יד, ב).

י י ט ו י

באור משנה א

בין חמש עשרה הנשים הפוטרות את צרותיהן מן החליצה ומן הייבום, ששינוי בפרק א משנה א, נימנית "אשת אחיו שלא היה בעולמו". ובאה משנתנו לבאר עניינה. כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו – פוטרת צרתה מן החליצה ומן הייבום? שני אחים – כגון ראובן ושמעון, ומת אחד מהם – כגון ראובן, בלא בנים, ונפלה אשתו לפני שמעון לייבום, ונולד להן אח – יהודה, לאחר מיתת ראובן, קודם שייבם שמעון את יבמתו, הרי היא אסורה על יהודה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, שנאמר בפרשת הייבום (דברים כה, ח): "כי ישוב אחים יחדו" – אין ייבום אלא באחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, כמו שבארנו כבר בפרק א משנה א, ואחר כך יבם השני את אשת אחיו – שמעון ייבם את אשתו של ראובן אחיו, ולו אשה אחרת, ומת – שמעון, אף הוא בלא בנים, ונפלו שתי נשיו לפני יהודה אחיו לייבום, הראשונה – היינו אשתו של ראובן, שכבר נפלה פעם לייבום ונתייבמה לשמעון, יוצאת – בלא ייבום ובלא חליצה, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו – שאסורה לו לעולם משום אשת אח, והשנייה – אשתו השנייה של שמעון, יוצאת אף היא בלא ייבום ובלא חליצה, משום צרתה – מפני שהיא צרתה של אשת אחיו שלא היה בעולמו; וזהו ששינוי (לעיל א, א), שאשת אחיו שלא היה בעולמו פוטרת צרתה מן החליצה ומן הייבום. עשה בה מאמר – כתוב בתורה (דברים כה, ח): "ייבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה", מכאן למדים, שמן התורה אין היבמה נקנית ליבם, להיות כאשתו לכל דבר, אלא בביאה, אבל חכמים תיקנו שיקדש אותה תחילה בכסף או בשטר, ויאמר לה בפני עדים: "הרי את מקודשת לי בזה", וזהו הנקרא "מאמר"; ואין המאמר קונה ביבמה קניין גמור כמו הביאה, אלא מקצת קניין מדברי סופרים. משנתנו באה, איפוא, ללמד, שאם

ג פֶּלֶל אִמְרוּ בִּיבְמָה: פֶּלֶל שֶׁהָיָה אִסּוּר עֲרֻה – לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתִיבָמָה. אִסּוּרָה אִסּוּר מִצּוּה, וְאִסּוּר קִדְשָׁה – חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתִיבָמָה. אַחֲוָתָה שֶׁהָיָה יבְמָתָה – חוֹלֶצֶת אוֹ מְתִיבָמָה.

ד אִסּוּר מִצּוּה: שְׁנֵי מַדְבְּרֵי סוֹפְרִים. אִסּוּר קִדְשָׁה: אֶלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הַדְּיוּט, מְמֻזְרֶת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל, וְכֵן יִשְׂרָאֵל לְנִתְיָן וּלְמִמּוֹר.

ה מִי שֵׁשׁ לוֹ אֶחָ מִכָּל מְקוֹם – זוֹקֵק אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו לִיבּוֹם; וְאִחִיו לְכָל דֶּבֶר, חוּץ מִמִּי שֵׁשׁ לוֹ מִן הַשְּׁפָחָה

פירוש ברטנורא

ג לא חולצת ולא מתיבמת. צרתה, וכל שכן היא. וכן אילונית, דכתיב (דברים כ"ה) אשר תלד, פרט לאילונית. וכן אשת סרים חמה ואנדרוניגוס, לא חולצת ולא מתיבמת, שנאמר (שם) וכן אין לו, פרט לאלו שאין ראוי להיות להם בנים. ואשת גר ואשת עבד משוחרר, לא חולצת ולא מתיבמת, שאין אחיה לגרים ולא לעבדים. אבל עקרה וזקנה, או חולצות או מתיבמות: אחותה. של ערוה כשהיא יבמתה. כגון שנפלו לו שתי אחיות משני אחיו והאחת אסורה עליו משום ערוה כגון שהיא חמותו או כלתו חולצת או מתיבמת דהשתא לא פגע באחות זקוקתו, משום דערוה לאו זקוקתו היא:

ד שניות. לעריות. שגורו סופרים עליהם. ונקראו איסור מצוה, שמצוה לשמוע דברי חכמים. ואלו הן, אם אמו ואין לה הפסק, ואם אבי אמו בלבד, ואם אביו ואין לה הפסק, [ואם אבי אביו] ואשת אבי אביו ואין לה הפסק, ואשת אבי אמו בלבד, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם בין מן האם בין מן האב, וכלת בנו ואין לה הפסק, וכלת בתו, ובת בת בנו, ובת בן בתו, ובת בן בתו, ובת בת בן אשתו, ובת בת אשתו, ואם אב אביו אשתו, ואם אב אביו אשתו: אלמנה לכהן גדול. שמת אחיו ההדיוט ונפלה אשתו לפניו: גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. כגון שעבר אחיו המת ונשא גרושה וחלוצה, וכשמת צריכה חליצה, שהרי תפסו לו בה קדושין משום קדושין תופסין בחיובי לאוין. אבל יבומי לא, שהרי היא אסורה לו. ולפמרה בלא כלום אי אפשר, דלא אלים לאו למפמרה, דילפינן לה מאחות אשה שהיא בכרת:

ה אח מכל מקום. ואפילו ממזר: אחיו לכל דבר. לזושרו וליטמא לו: שפחה ונכרית. ולדה בתרה אויל, דכתיב בשפחה (שמות כ"א) האשה וילדיה תהיה

משניות מבוארות – קהתי

סופרים – הנשים שאינן עריות מדין תורה, אלא אסורות הן מדין "שניות לעריות", כגון אם אמו, אם אביו, כלת בנו, כלת בתו וכו' (ענין גמרא יבמות כא, א), שגזרו עליהן הסופרים (תנחומי התורה ומפרשה הראשונים), כדי להרחיק את האדם מאיסור ערוה שבתורה, והוסיפו אותן על העריות האסורות מן התורה. בגמרא מבואר, שנקראות "איסור מצוה", משום שמצוה לשמוע דברי חכמים. אִסּוּר קִדְשָׁה – ששנינו במשנה הקודמת, היינו: אֶלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל – כגון שמת אחיו, כהן הדיוט, ונפלה אשתו לפניו, והרי היא אסורה עליו משום אלמנה (ויקרא כא, יד): גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה לְכֹהֵן הַדְּיוּט – כגון שעבר אחיו ונשא גרושה האסורה לכהן (שם כא, ז), או שנשא חלוצה שהיא אסורה לכהן מדברי סופרים, ומת בלא בנים, ונפלו לפניו לייבום; מְמֻזְרֶת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל – שנשא אחיו ממזרת, היינו שנולדה מאחת העריות (כמבואר להלן ד, יג), או נתינה, היינו אשה מן הגבוענים שנתגיירו בימי יהושע, ונקראים "נתינים" משום שנאמר בהם (יהושע ט, כז): "וַיִּתְּנוּ יְהוֹשֻׁעַ... חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׂוֹאֲבֵי מִים", וגזר עליהם יהושע, ואחר כך דוד, שלא יבואו בקהל ישראל, כלומר שאסור להתחתן בהם (גמרא יבמות עט, א), ונפלה הממזרת או הנתינה לפניו לייבום, וְכֵן יִשְׂרָאֵל לְנִתְיָן וּלְמִמּוֹר – בגמרא מבואר, שכל אלו נקראים "איסור קדושה". משום שנאמר בפרשת "אמור אל הכהנים" (ויקרא כא, ו-ז): "קְדוּשִׁים יִהְיוּ לֹא-לֵהִימָם... אֲשֶׁר זִנְהוּ וְחָלְלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ" כלומר שאין בכל אלו איסור ערוה משום קירבת משפחה, אלא איסורן הוא משום קדושת יחוס המשפחה. ואף ישראל הוזהרו לשמור על קדושתם, כמו שנאמר (ויקרא יט, ב): "קְדוּשִׁים תִּהְיוּ", הלכך נכללו ב"איסור קדושה" גם ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל לנתין ולממזר. מכל מקום כל אלו אינן מתיבמות, אבל חולצות, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת.

יוס רביעי

באור משנה ה

מִי שֵׁשׁ לוֹ אֶחָ מִכָּל מְקוֹם – בגמרא מבואר: אפילו ממזר, זוֹקֵק – האח הפסול, אֶת אִשְׁתּוֹ אַחִיו – שמת בלא בנים, לִיבּוֹם – או לחליצה. הטעם מבואר בגמרא, שהואיל והוא פוסט בתורת בן את אשת אביו מן הייבום, כגון מי שהיה לו בן ממזר, ונשא אשה ומת, ולא ילדה לו, הריהי פטורה מן הייבום מחמת הממזר בן בעלה, לפיכך הוא גם זוקק בתורת אב את אשת אחיו לייבום, שאפילו אין כאן אב אלא אותו ממזר בלבד, הריהי זקוקה לחליצה, כמו ששנינו

לאחר שכבר ייבם שמעון את אשתו של ראובן, נפקעה ממנה לגמרי זיקת הייבום מראובן, וכשמת שמעון אין היא נופלת לפניו אלא מחמת גישוי שמעון, והרי זו אצלו אשת אב שהיה בעלמו, הלכך מייבם או חולץ לאחת מהן. – המפרשים מעירים, שאף על פי שהיבמה חולצת את נעלו, מכל מקום נוקטת המשנה כאן ובמקומות אחרים לשון "חולץ" הואיל והוא צריך להתכוון להתירה בחליצה (יתוספות יוס טוב; "תפארת ישראל").

יוס שלישי

באור משנה ג

פֶּלֶל אִמְרוּ בִּיבְמָה: פֶּלֶל שֶׁהָיָה אִסּוּר עֲרֻה – שהיבמה אסורה על היבם משום איסור ערוה, כמו חמש עשרה הנשים שנימנו בפרק א משנה א, לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתִיבָמָה – לא היא ולא צרתה. אִסּוּרָה אִסּוּר מִצּוּה, וְאִסּוּר קִדְשָׁה – כל שאיסורה של היבמה ליבם הוא איסור מצוה או איסור קדושה כמבואר במשנה הבאה, חוֹלֶצֶת וְלֹא מְתִיבָמָה – שהואיל ואסורה לו אינה מתיבמת, אבל לפטרה בלא כלום אי אפשר, שהרי מדין תורה הרי היא בת ייבום, אלא שגזרו חכמים בביאה ראשונה (שהיא מצוה) משום ביאה שנייה שהיא בביאת איסור (גמרא, הלכך חולצת ולא מתיבמת. אַחֲוָתָה – של ערוה, שְׁהָיָה יבְמָתָה – כגון שני אחים שנשאו שתי אחיות, ושניהם מתו בלא בנים, ונפלו לייבום לפני אחיהם השלישי, ואחת מהן אסורה לו משום ערוה, כגון שהיא חמותו, חוֹלֶצֶת או מְתִיבָמָה – שכן שתי אחיות שנפלו לפני יבם, אסורה כל אחת מהן להתייבם לו, לפי שהיא אחות זקוקתו, היינו אחות יבמתו הזקוקה לו לייבום, והרי היא כאחות אשתו (כמבואר להלן בתחילת פרק ג), אבל ככגון זה שאחת מהן אסורה על היבם באיסור ערוה, ונמצא שאינה זקוקה לו לייבום, מותר לו לייבם את אחותה, שאינה נקראת אחות זקוקתו, לפי שערוה אינה זקוקתו; וזהו ששנינו: אחותה (של ערוה) שריא יבמתה, חולצת או מתיבמת.

יבמה כל זמן שלא נתיבמה או שלא חלצה, נקראת "זקוקה". וכיון שזיקתה חלה על כל אחד מן האחים, אסור להם לישא את אחותה, שלגבי כל אח ואח, אחות זקוקתו היא.

באור משנה ד

במשנה הקודמת שנינו שכל יבמה שאיסורה איסור מצוה או איסור קדושה, חולצת ולא מתיבמת; ובאה משנתנו לפרש מהו "איסור מצוה" ו"איסור קדושה". אִסּוּר מִצּוּה – ששנינו במשנה הקודמת, היינו: שְׁנֵי מַדְבְּרֵי

וּמִן הַנִּכְרִית. מִי שֵׁשׁ לוֹ בֶּן מִכָּל מְקוֹם – פּוֹטֵר אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבִיו מִן הַיָּבוּם; וְחַיִּב עַל מִפְתּוֹ וְעַל קָלְתּוֹ; וּבִנּוּ לְכָל דְּבָר, חוּץ מִמִּי שֵׁשׁ לוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנִּכְרִית.

ו מִי שֶׁקִּדְּשׁ אֶחָת מִשְׁתֵּי אֲחִיות, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן קִדְּשׁ – נוֹתֵן גָּט לָזוֹ וְגִט לָזוֹ. מֵת, וְלֹא אֶחָ אֶחָד – חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם – אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מַיְבֵּם. קָדְמוֹ וְכִנְסוֹ – אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם.

ז שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחִיות, זֶה אִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ, וְזֶה אִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ – זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין. מֵת, לָזוֹ אֶחָ וְלָזוֹ אֶחָ – זֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ, וְזֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ. לָזוֹ אֶחָד וְלָזוֹ שְׁנַיִם – הַיָּחִיד

פירוש ברטנורא

לאדוניה. ובנכרית כתיב (דברים ו) כי יסיר את בןך מאחרי, ומדלא כתיב כי חסיר, שמע מינה הכי קאמר, בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בןך שתלד לו בתך מאחרי, אבל אבתו לא תתן לבנו לא מאחרי, שאין הבן הבא מן הנכרית קרוי בןך אלא בנה:

ו ואינו יודע איזו קידש. ואסור בשתייה, משום דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה: חולץ לשתייה. דלא ידע איזו היא יבמתו. ומיחלץ לחדא וליבומי לאידך, לא אפשר, דאחות חלוצתו היא, ואסורה לו מדרבנן בחיה. ויבומי ברישא נמי לא, דדילמא לא זו היא יבמתו וקפגע באחות וקוקתו דהויא באשתו: הוי לו שני, אחד חולץ. תחלה לאחת, והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם, שאם זו יבמתו שפיר, ואם אחותה היא, לא פגע באחות וקוקתו, משום דחלוצה דהך אפקעתא לזיקה: קדמו וכנסו. קודם שנמלכו בבית דין: אין מוציאין אותן מידם. משום דכל חד וחד אמר, אנא שפיר נסבי. ואי נמי הוי איפכא שהראשון שכנס ליבום כנס אחות וקוקתו, והיא שעתא הוא דעבר איסורא, ומשכא אחיו ויבם את השניה שהיא יבמתו, פקעא זיקתה למפרע מאידך:

ז שנים שקידשו שתי אחיות. והם נכרים: זה חולץ לשתייה כו'. משום דכל חד מינייהו אסור ליבומי, דדלמא כל חד וחד פגע באחות וקוקתו: היחיד חולץ לשתייה. שאי אפשר לו ליבם, לא קודם חלוצה של שניה משום אחות וקוקתו, ולא לאחר חלוצה משום אחות חלוצה. לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלץ תחלה לשתייה, כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור ויבמה לשוק: והשנים אחד חולץ. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו, ותשתרי אחותה לשני

משניות מבוארות – קהתי

חולץ לשתייה – שהרי אינו יודע איזו היא יבמתו. ולחלוץ לאחת מהן ואחר כך לייבם את האחרת אסור, שמא אותה שחלץ לה היא יבמתו, ונמצאת האחרת אחות חלוצתו, ואחות חלוצה אסורה מדרברי סופרים מגזירת אחות גרושה. כן אסור לייבם תחילה אחת מהן, שמא אין היא יבמתו אלא אחותה, והרי היא אסורה לו משום אחות וקוקתו (אחותה של חזקיה לויבוס), כמו שבארנו כבר (במשנה ג). הוי לו שני – שני אחים, אֶחָד חוֹלֵץ – תחילה לאחת, וְאֶחָד מַיְבֵּם – אחר כך את האחרת אם ירצה, שאם זו היא יבמתו, הרי טוב, ואם אחות יבמתו היא, הרי כבר חלץ אחיו ליבמה ופקעה זיקתה ממנו, ונמצא שאין זו אחות וקוקתו. קָדְמוֹ וְכִנְסוֹ – אם כל אחד מן האחים ייבם אחת מהן קודם שנמלכו בבית דין, אין מוציאין מידם – שאינם חייבים לגרשן. אין צורך לומר שאין מוציאין מידו של אותו האח שייבם שני, שהרי כדון ייבם, שאף אם זו אינה יבמתו אלא אחותה, אינה אסורה עליו משום אחות וקוקתו, שמשכנס הראשון את אחותה, פקעה ממנו זיקתה, אלא אפילו זה שייבם ראשון, שיש חשש שמא פגע באחות וקוקתו, מכל מקום הואיל ואין כאן אלא ספק, וכיון שבא אחיו וייבם אחר כך את השנייה פקעה זיקתה ממנו, לפיכך אין מוציאין אף מידו.

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה ז

שני – שאינם קרובים, כגון ראובן ומשה, שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחִיות – כגון לאה ורחל, זֶה אִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ, וְזֶה אִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ קִדְּשׁ – לא ראובן ולא משה אינם יודעים איזו מהאחיות קידש כל אחד מהם, זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין – ראובן נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, אחד ללאה ואחד לרחל, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין – ומשה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, אחד ללאה ואחד לרחל, ששניהם אסורים בכל אחת מהן, לפי שהיא ספק אחות אשתו. מֵת – ראובן ומשה, בלא בנים, לָזוֹ אֶחָ – לראובן אח, שמעון, וְלָזוֹ אֶחָ – ולמשה אח, אהרן, זֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ – שמעון חולץ ללאה ולרחל, וְזֶה חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ – אהרן חולץ ללאה ולרחל, שאין אחד מהם יודע איזו מהן יבמתו, ואסור לכל אחד מהם לייבם, שמא יפגע באחות וקוקתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. לָזוֹ אֶחָד – לראובן אח אחד, שמעון, וְלָזוֹ שְׁנַיִם – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, הַיָּחִיד – שמעון, חוֹלֵץ לְשִׁתְּיָהּ – שאי אפשר לו לייבם תחילה אחת, שמא אין היא יבמתו אלא

באור משנה ו

מִי שֶׁקִּדְּשׁ אֶחָת מִשְׁתֵּי אֲחִיות – והוא הדין לאשה ובתה וכיוצא בהן, אלא שענין משנתנו מצוי ביותר בשתי אחיות, שהן דומות זו לזו, וְאִינוּ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן קִדְּשׁ – והרי אסור הוא בשתייה, לפי שכל אחת ואחת היא ספק אחות אשתו, נוֹתֵן גָּט לָזוֹ וְגִט לָזוֹ – אין צורך לומר אם בשעת הקידושין ידע והכיר את זו שקידש, אלא שאחר כך שכח איזו מהן קידש, ששתייה מקודשות מספק, והן צריכות גט, אלא אפילו לא נודע לו מעולם איזו מהן קידש, כגון שאמר לשתי האחיות: "אחת מכן מקודשת לי", ולא פירש איזו מהן, ונמצא שקידושין אלו לא היו מסורים לביאה (כלומר שאי אפשר היה שיבוא על אחת מהן), מכל מקום אף בכגון זה שתייה מקודשות מספק, שאפילו קידושין שאינם מסורים לביאה קידושין הם להצריך גט, הלכך נותן גט לזו וגט לזו (עיי' "תוספות יום טוב"). מֵת – בלא בנים, קודם שהספיק ליתן להן גט, וְלֹא אֶחָ אֶחָד – ונפלו לפניו ליבום,

חולץ לשתייהן; והשנים, אחד חולץ ואחד מיבם. קדמו וכנסו – אין מוציאין מידם. לזה שנים, ולזה שנים – אחיו של זה חולץ לאחת, ואחיו של זה מיבם חלוצתו של זה, ואחיו של זה מיבם חלוצתו של זה. קדמו שנים וחלצו – לא יבמו השנים, אלא אחד חולץ ואחד מיבם. קדמו וכנסו – אין מוציאין מידם.

ח מצוה בגדול ליבם; ואם קדם הקטן – זכה. הנטען על השפחה ונשתחררה, או על הנכרית ונתגירה – הרי זה לא יכנס. ואם פנס – אין מוציאין מידו. הנטען על אשת איש, והוציאה מתחת ידו, אף על פי שפנס – יוציא.

פירוש ברטנורא

ממה נפשך, אי יבמתו היא, שפיר, ואי אחותה היא הא פקעה זיקת היבמה מינה בחליצת אחיו: אחיו של זה מיבם חלוצתו של זה. ממה נפשך, אם זו יבמתו שפיר נסיב, שהרי אחיו לא חלץ לו אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום. ואי לאו יבמתו היא שפיר נסיב, נכריה היא, דאי משום אחות זקוקה ליבא, שהרי חלץ אחיו את אחותה שהיא יבמתו ופקעה זיקה. ואי משום יבמה לשוק, הרי חלצו זו מאחי בעלה: קדמו שני אחיו. של אחד וחלצו לשתייהן משום דלא ידעי איזו היא יבמתו: לא יבמו. שני אחים האחרים זה את זה וזה את זה, משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות זקוקת: אלא אחד חולץ תחלה, לאחת: ואחד מיבם. לשניה, ממה נפשך, אי יבמתו היא שפיר, ואי לאו, באחות זקוקה לא פגע, שהרי חלץ אחיו ליבמתו. ויבמה לשוק לא הוי, שהרי חלצו מאחי בעלה: ואם קדמו. אלו ב' אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך בב"ד, אין מוציאין מידו, כדפרישית, שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנישואי ראשונה, ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב, ובתרא נמי שפיר נסיב נכריה, ואי נמי הוי אינסיבא איפכא וקמא פגע באחות זקוקה, כיון שבא שני ויבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסורא דעבר דעבר:

ח מצוה בגדול ליבם. דרדשינן ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המיבם יהא בכור. אשר תלד, ואותה יבמה תהא ראויה לילד, פרט לאילונית. וקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותה, ולא יחלקו אחיו עמו: הנטען על אשת איש. החשוד על אשת איש: וחוציאה. ב"ד מתחת בעלה, בשביל זה שאסרה עליו, והלך זה ונשאה: יוציא. דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסרה לבעל, כדדרשינן מנממאה נממאה ב' פעמים, אחד לבעל ואחד לבעול. ודוקא הנטען על אשת איש, אבל נטען על הפגיה, נראה דמצוה לבנוס, כדאשכחן גבי אונס (דברים כ"ב) ולו תהיה לאשה:

משניות מבוארות – קהתי

מוציאין מידם – כמו שבארנו במשנה הקודמת, שאין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה במי שייבם ראשון, והרי אפשר שהראשון כנס את יבמתו כדין, והשני אף הוא כנס יבמה שחלצה כבר והותרה לכל העולם. ואף אם היה להיפך, ונמצא שזה שייבם ראשון פגע באחות זקוקתו, כיון שבא שני וייבם, פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסור שעשה עשה (דש"י; ברטנורא), הלכך אין מחייבים אותם לגרשן.

באור משנה ח

מצוה בגדול ליבם – מי שמת בלא בנים והיו לו אחים אחדים, מצוה על האח הגדול בשנים לייבם או לחלץ לאשתו, שנאמר (דברים כה, ו): "והיה הבכור אשר תלד", ולמדו מפי השמועה, שאין הפסוק מדבר, כמשמעו, בבכור שתלד היבמה, אלא בבכור שבאחים, כלומר בגדול שבאחים, שילדה אמם, שהוא יהיה המייבם, והוא "קום על שם אחיו המת". היינו לנחול את נחלתו, ולא יחלקו אחיו עמו. ואם קדם – לייבם, הקטן – האח הקטן בשנים, זכה – שנאמר בפרשת ייבום (דברים כה, ה): "כי ישובו אחים יחדו" – הוקשה ישיבתם זה לזה להיות שווים לייבום. הנטען על השפחה – מי שטענו עליו דברי לעז, כלומר שחשדוהו, שבא על השפחה, ונשתחררה – ולאחר מכן יצאה לחירות, או על הנכרית – שחשדוהו שבא על הנכרית, ונתגירה – לאחר מכן, הרי זה לא יכנס – לא ישאנה, שלא יאמרו הבריות: אמת היה מה שחשדוהו (דש"י), וכתוב (משלי ד, כד): "הסר ממך עקשות פה, ולזות שפתיים הרחק ממך". יש מבארים הטעם, שלא יאמרו שלא נתגירה אלא מחמת זנותו של זה, ואף הוא לא כנס אלא לשם זנות (המאירי; רמב"ם). ואם פנס – אותה, אין מוציאין מידו – אין מחייבים אותו לגרשה, שאפילו החשד הוא אמת, אינה אסורה עליו (עיין "נימוקי יוסף"). הנטען על אשת איש – מי שחשדוהו שבא על אשת איש, והוציאה מתחת ידו – של האיש, היינו מתחת יד בעלה, שחייבו בית דין לגרשה מחמת חשד זה, והלך זה הנטען עליה ונשאה, אף על פי שפנס – אותה, יוציא – חייב לגרשה, שאם זינתה עמו, הרי גם לו אסורה היא מן התורה, שהמונה תחת בעלה, כשם שהיא אסורה לבעל כך אסורה לבעול (משנה סוטה ה, א).

אחותה, והרי היא אסורה לו משום אחות זקוקתו. ואי אפשר לו לחלץ תחילה לאחת ואחר כך לייבם את האחרת, שמא זו שחלץ לה יבמתו היא, ונמצאת השנייה אסורה לו משום אחות חלוצתו; לפיכך חולץ הוא לשתייהן, כדי להוציא את זו שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק, והשנים – אהרן ואלעזר, אחד חולץ – תחילה לאחת מהן, כדי להפקיע זיקתה מאחיו אם זו יבמתו, ואחד מיבם – אחר כך את האחרת אם ירצה. שאם זו היא יבמתו, הרי טוב; ואם אחות יבמתו היא, הרי פקעה זיקת יבמתו ממנו בחליצת אחיו, ונמצא שאין היא אחות זקוקתו. קדמו – שני האחים, אהרן ואלעזר, וכנסו – אותן, לאחר ששמעון חלץ לשתייהן, שכל אחד מהם ייבם אחת מהן קודם שנמלכו בבית דין, אין מוציאין מידם – כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. לזה שנים – היו לראובן שני אחים, שמעון ולוי, ולזה שנים – ולמשה שני אחים, אהרן ואלעזר, ואחיו של זה – של ראובן, כגון שמעון, חולץ לאחת – כגון ללאה, ואחיו של זה – של משה, כגון אהרן, חולץ לאחת – לרחל; ואחר כך אחיו של זה – של שמעון, היינו לוי, מיבם חלוצתו של זה – של אהרן, היינו את רחל; שאם היא יבמתו מוטב, שהרי שמעון אחיו לא חלץ לרחל אלא ללאה שלא היתה יבמתו, ואין חליצתו כלום. ואם רחל אינה יבמתו, הרי כבר חלץ לה אהרן, אחי בעלה המת, ומותרת לכל העולם. ואף אינה אסורה לו משום אחות זקוקתו, שהרי שמעון אחיו כבר חלץ לאחותה לאה, שהיא יבמתו, ופקעה זיקתה ממנו; ואחיו של זה – של אהרן, היינו אלעזר, מיבם חלוצתו של זה – של שמעון, היינו את לאה, כמו שבארנו הטעם בלוי ורחל. קדמו שנים – שני האחים של אחד, כגון האחים של ראובן, שמעון ולוי, וחלצו – לשתייהן, לא יבמו השנים – שני האחים של משה, אהרן ואלעזר, שמא יפגע הראשון באחות זקוקתו, אלא אחד חולץ – תחילה לאחת, ואחד מיבם – אחר כך את האחרת, כגון שאהרן יחלץ תחילה ללאה, ואחר כך יכול אלעזר לייבם את רחל, שאם רחל היא יבמתו, הרי טוב, ואם רחל היא יבמתו של שמעון ולוי, ואחותה לאה היא יבמתו, הרי כבר חלץ לרחל אחי בעלה, והותרה לכל העולם, ואהרן אחיו חלץ כבר ללאה, ואין רחל אחות זקוקתו, הלכך מותר לאלעזר לכנסה. קדמו – אהרן ואלעזר, וכנסו – את לאה ורחל, לאחר ששמעון ולוי חלצו להן, ולא באו לימלך בבית דין, אין

ז המביא גט ממדינת הים, ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם – לא ישא את אשתו. מת, הרגתיו, הרגנוהו – לא ישא את אשתו. רבי יהודה אומר: הרגתיו – לא תנשא אשתו; הרגנוהו – תנשא אשתו. י החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה – הרי זה לא ישאנה. מאנה, או שחלצה בפניו – ישאנה, מפני שהוא בית דין, וכלן שהיו להם נשים ומתו – מתרות לנשא להם. וכלן שנשא לאחרים ונתגרשו או שנתאלמנו – מתרות לנשא להן. וכלן מתרות לבניהם, או לאחיהן.

פירוש ברטנורא

ט המביא גט ממדינת הים. צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. ומעמא מפורש בגיטין, למר משום שאין בקיאות לשמה, ולמר שאין עדים מצויין לקיימו: לא ישא את אשתו. משום דאדבריה סמכין: מת הרגתיו וכו'. הואיל ועל עדותו נישאת, איכא לוות שפתים, שמו ענינו נתן בה והעיד עדות שקר עליה. אבל תנשא לאחר, ראשה נישאת בעד אחד: ר"י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. בעדותו אפילו לאחר, מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ואין הלכה כר". דק"ל אין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו. ומחוייב ליה שנחרג, אבל לא מחוייב ליה במאי דאמר שהוא הרגו. והלכך אפילו כי אמר הרגתיו תנשא אשתו: הרגנוהו תנשא אשתו. מפורש בגמרא, באומר אני הייתי עם הורגיו אבל אני לא הרגתיו: **י בנדר.** שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח להרמה: לא ישאנה. משום חשד: שהוא בית דין. כלומר, מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחודי, משום דק"ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. אבל היתר נדרים ביחוד מומחה: וכולן. החכם והמביא גט והמעיד על האשה להשיאה, דתנן בהו לא יכנס, אם היה לחן נשים בשעת מעשה, ומתו אח"כ, מותרות להנשא להם דהשתא ליכא חשד: וכולן. הנשים הללו: שנישאו לאחרים. כשאסרה החכם או כשהעיד העד שמת בעלה, ומתו הבעלים השניים: מותרות לינשא. לחכם ולעד ולמביא גט: וכולן מותרות לבניהם ולאחיהן. של אלו המתירים אותן. ואין אסורות אלא להם לבדם, דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרינן לא יכנס, אם כנס אינו מוציא, חוץ מהנמנע על אשת, איש שאם הוציאה בית דין מתחת בעלה כעדים וראיה ברורה, אפילו אם כנס יוציא. והם באו עדי דבר מכווער בלבד, כגון שראו אדם יוצא והיא חוגרת בסניר או אדם יוצא והיא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה, אם כנס לא יוציא. ואם לאחר שבאו עדי דבר מכווער יצא קלא דלא פסיק, עשמד הקול יום וחצי, אם כנס יוציא, אלא אם כן היו לו בנים ממנה שאו אינו מוציא, כדי שלא להוציא לעז על בניו:

משניות מבוארות – קהתי

"הרגנוהו", שמשמע מלשונו זו: הייתי עם הורגיו, אבל אני לא הרגתיו, **תנשא אשתו** – מותרת היא על פי עדותו להינשא. ברם, ההלכה היא שאין אדם משים עצמו רשע, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, ומכאן מי שאמר "הרגתיו", מפלגים עדותו, שאמנם אינו נאמן על מה שאמר שהוא הרגו, אבל נאמנה לנו עדותו שנהרג; הלכך אפילו אמר "הרגתיו", תינשא אשתו.

באור משנה י

החכם שאסר את האשה בנדר על בעלה – שנדרה האשה הנאה מבעלה, ולא הפר לה, ובאה לחכם להתיר לה את נדרה, ולא מצא פתח להתירו לה, ונתגרשה מבעלה, **הרי זה לא ישאנה** – שמה יחשדוהו, שלא התיר לה את נדרה ואסרה על בעלה כדי שיישאנה. **מאנה, או שחלצה בפניו** – קטנה יתומה שהשיאה אמה או אחיה והיא מיאנה בבעלה בפני החכם, או יבמה שחלצה בפניו, **ישאנה** – מותר לחכם לקחת אותה לאשה, **מפני שהוא בית דין** – שהחכם בכלל בית דין הוא (**המאיר**), שאין המיאון והחליצה נעשים בפני יחיד אלא בפני בית דין, ואין בית הדין חשוד. ואף על פי שיש סוברים שמיאון נעשה בשניים, מכל מקום גם שניים אינם חשודים, שאין שניים מצויים לחטוא בשביל אחד (**ירושלמי**; ועיי' **יטוספות יום טוב**); אבל היתר נדרים ביחיד מומחה. **וכלן** – המביא גט ממדינת הים והמעיד לאשה שמת בעלה (ששנינו במשנה הקודמת), והחכם שאסר את האשה בנדר (ששנינו במשנתנו), **שהיו להם נשים** – השליח בשעת הבאת הגט, והעד בשעת עדותו, והחכם בשעת הוראתו, **ומתו** – נשיהם אחר כך, **מתרות לנשא להם** – שהרי בשעת המעשה היו נשואים, ומן הסתם לא נתכוונו לישא את זו. ואף על פי שמוחר לישא שתי נשים ויותר, מכל מקום לא היו רגילים בכך (**תפארת ישראל**). **וכלן** – כל הנשים הללו שאסור להן להינשא לאותם החשודים, היינו לשליח שהביא לה את הגט, ולעד שהעיד לה על מות בעלה, ולחכם שאסרה על בעלה בנדר, **שנשא או שחלצה בפניו** – שנישאו לאחרים ונתגרשו או שחלצה בפניו, **מתרות לנשא להן** – לשליח ולעד ולחכם, שאין אדם מצוי לחטוא לאחר זמן (**ירושלמי**). **וכלן** – כל הנשים הללו, אף בזמן שהן אסורות לשליח ולעד ולחכם, **מתרות לבניהם, או לאחיהן** – של אותם החשודים, שאין אדם חוטא לא מפני (בשביל) בנו ולא מפני אחיו (**ירושלמי**).

י ו ש ש י

באור משנה ט

המביא גט – ששלח הבעל לאשתו, **ממדינת הים** – ממדינה רחוקה שבחוץ לארץ, **ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם** – שכן שנו (גיטין א, א); "המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם" (השליח צריך לומר בבית הדין קודם מסירת הגט: בפני נכתב ובפני נחתם וכו' חתמו עליו העדים); ושני טעמים נאמרו בגמרא על כך: "דבא אמר: לפי שאין בקיאות לשמה" – שאין בני מדינת הים בקיאים בהלכה, שצריך לכתוב על פי הגט שלש האשה המתגרשת. לפיכך תיקנו חכמים, שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם", וזה יביא לירי ברור אם הגט נכתב ונחתם כדינו, או שבאמירתו זו מעיד הוא שנכתב ונחתם הגט לשמה. "דבא אמר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו" – כלומר שלדעת רבא אין חוששים לפסול בגט, אלא חוששים שמה יבוא הבעל ממדינת הים ויערער על הגט שהוא מזויף, והלכה היא בכגון זה שיש לקיים את הגט בחותמיו, דהיינו שאם העדים החתומים על הגט, או אחרים המכירים את חתימותיהם, מאשרים את זהותן של החתימות, הרי הגט קיים. וערעורו של הבעל אינו ערעור; אבל בגט שהובא ממדינת הים, אין עדים מצויים בארץ ישראל, שיקיימו את חתימות העדים שבגט. ואם יבוא הבעל ויערער לא תהא תקנה לאשה לקיים את גיטתה. לפיכך תיקנו חכמים שיאמר השליח: "בפני נכתב ובפני נחתם". והאמינוהו כשני עדים המקיימים את הגט, ושוב אין הבעל יכול לערער. וזה ששנינו במשנתנו: המביא גט ממדינת הים ואמר: בפני נכתב ובפני נחתם. **לא ישא את אשתו** – של המגרש, שהואיל וסומכים על דיבורו, יחדו בו שהעיד עדות שקר כדי שיוכל לישאנה. **מת** – כלומר מי שהעיד על אדם שמת, או שאמר: **הרגתיו, או הרגנוהו** – אני ואחרים עמי, שבכגון זה אשתו של אותו אדם מותרת להינשא, שמשאין אשה על פי עד אחד (כלהלן טז, ז), **לא ישא את אשתו** – אסור לעד לישא את אשתו, מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל והיא נישאת על פי עדותו, חוששים שמה יאמר שהעיד עדות שקר כדי שיישאנה. **רבי יהודה אומר: הרגתיו** – אם אמר העד: "הרגתיו", **לא תנשא אשתו** – אפילו לאחר, מפני שהוא רשע ואינו ראוי להעיד, שנאמר (**שמות כג, א**): "אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס", ודרשו: אל תשת רשע עד; **הרגנוהו** – אבל אם אמר:

פ ר ק ש ל י ש

א ארבעה אחין: שנים מהן נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות – הרי אלו חולצות ולא מתניבמות; ואם קדמו וכן – יוציאו. רבי אליעזר אומר: בית שמאי אומרים: יקימו; ובית הלל אומרים: יוציאו.

ב היתה אחת מהן אסורה על האחד אסור ערוה – אסור בה ומתו באחותה; והשני אסור בשתייהן. אסור מצוה ואסור קדשה – חולצות ולא מתניבמות.

פירוש ברטנארא

א ארבעה אחין. חולצות ולא מתניבמות. דכיון דתרתייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו והוא כאשתו: ב"ש אומרים יקימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא מפנין לה, בש"א יוציאו ובה"א יקימו. דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מהמקומות הידועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והכי אמרין בעלמא, ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, כלומר, כל היבא ראשון במשנה בית שמאי מקילין, וב"ה הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל, אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה, אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות מני לה בשם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

ב איסור ערוה. כגון חמותו ואם חמותו: ומתו באחותה. דלאו אחות זקוקתו היא, דערוה לא רמאי קמיה ליבומי: איסור מצוה. רמאי קמיה מדאורייתא, היולך אסור באחותה, דאחות זקוקתו היא:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדרון בשתי אחיות (לאה ורחל) שנפלו לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום.

היתה אחת מהן – משתי האחיות שנפלו לייבום לפני שני האחים, אסורה על האחד – מן האחים, אסור ערוה – כגון שהיתה לאה חמותו של לוי, אסור בה – אסור לוי בלאה, ומתו באחותה – ברחל, שהואיל ולא אסורה עליו משום ערוה, ונמצא שאינה זקוקה לו לייבום, לפיכך מותר לו לייבם את רחל, שהרי אין היא אחות זקוקתו; והשני אסור בשתייהן – והאח השני, יהודה, אסור בלאה וברחל, שהרי שתייהן זקוקות לו לייבום, וכל אחת מהן היא אחות זקוקתו. הלכך אפילו לאחר שייבם לוי את רחל, שעכשיו פקעה זיקתה מיהודה, אסור ליהודה לייבם את לאה, שהואיל ונאסרה עליו שעה אחת, אסורה לו לעולם. ומכל מקום צריך לחלוץ לה ("נימוקי יוסף"). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בכגון שנפלה רחל תחילה לייבום, שהיא מותרת לשני האחים, ואחר כך נפלה לאה, האסורה ללוי משום ערוה, הלכך לוי מותר ברחל, שאין היא אחות זקוקתו, ויהודה אסור בשתייהן, לפי שכל אחת היא אחות זקוקתו; אבל אם נפלה לאה (חמותו של לוי) תחילה לייבום, והיתה בשעת נפילה מותרת ליהודה, ואחר כך נפלה רחל, ונאסרה עליו שתייהן, יכול לוי לייבם או לחלוץ תחילה לרחל, וכיון שפקעה זיקתה מיהודה, מותר לו לייבם את לאה, שדינה כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, שחזרת להיתרה הראשון. ויש סוברים, שאף בכגון זה אסור יהודה בשתייהן, גזירה שמא הוא ייבם תחילה, או גזירה שמא יעשו כך אף בכגון שתפול תחילה זו שאינה אסורה משום ערוה על אחד האחים. אסור מצוה – כלומר היתה לאה אסורה על לוי משום איסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", ואסור קדשה – או משום איסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), חולצות ולא מתניבמות – כל אחת מהן, כלומר שאף רחל אינה מתניבמת ללוי, שהואיל ולא אינה אסורה על לוי אלא משום איסור מצוה או משום איסור קדושה, הרי מן התורה זקוקה היא לו לייבום, לפיכך נקראת רחל "אחות זקוקתו".

שבת קדוש

ב א ו ר מ ש נ ה א

ארבעה אחין – כגון ראובן, שמעון, לוי ויהודה: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, ומתו הנשואים את האחיות – ראובן ושמעון, בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני שני האחים, לוי ויהודה, לייבום, הרי אלו חולצות ולא מתניבמות – לפי ששתי האחיות לאה ורחל, זקוקות לכל אחד מהאחים, והבא לייבם אחת מהן, הרי הוא פוגע באחות זקוקתו, שהיא אסורה לו כאחות אשתו. ואפילו לאחר שחלץ האחד לאחת, כגון לוי ללאה, אסורה רחל ליהודה, שכל יבמה שנאסרה על היבם בשעת נפילתה לפניו, אסורה עליו לעולם; הלכך שתייהן חולצות ולא מתניבמות. ואם קדמו וכן – שכל אחד מן האחים ייבם אחת מן האחיות, יוציאו – אותן בגט. ומה ששינו לעיל (ב, ו), במי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, מת ולו שני אחים, אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכן – אין מוציאין מידם: וכן במשנה שלאחריה (ב, ז) בשניים שקידשו שתי אחיות, זה אינו יודע איזו קידש וזה אינו יודע איזו קידש, ומתו, ולאחד מהם אח אחד ולאחר שני אחים, היחיד חולץ לשתייהן, והשניים – אחד חולץ ואחד מייבם, קדמו וכן. אין מוציאין מידם. ואין אומרים שם הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עליו לעולם, לפי שלא נאסרה שם אלא משום ספק זיקה, אבל כאן הרי ודאי פגע באחות זקוקתו, הלכך אפילו קדמו וכן, חייבים הם לגרשן (עיי' "תוספות יום טוב"). רבי אליעזר אומר – אם קדמו וכן, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל: בית שמאי אומרים: יקימו; ובית הלל אומרים: יוציאו. כל אחד את יבמתו בדיעבד, ואינו צריך לגרשה; ובית הלל אומרים: יוציאו – אותן בגט, לפי שנתייבמו להם באיסור. בברייתא בגמרא חולק אבא שאול על רבי אליעזר, והוא סובר, שבית שמאי אומרים: יוציאו, ובית הלל אומרים: יקימו, כלומר שאף כאן, כמו ברוב המחלוקות של בית שמאי ובית הלל, בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

7 לעבודת בוכבים. ושאר כל הדברים שקונה גוי מישראל, סתמן –
8 אם קנה סתם, ולא אמר שלוקחם לשם עבודה זרה, מותר למכור
9 לו. ופירושן – שאמר בפירוש שלוקחם לעבודה זרה, אסור למכור
10 לו. רבי מאיר אומר, אף דקל טב וקצב (וּקְצֵב), אסור למכור
11 לעובדי בוכבים, גזירה שמא יקריב מהם לעבודה זרה.

1 וכן שות – תאנים לבנות, ופטריות, ולבונה – מין הנקרא לבונה
2 וזהו תרנגול חלבין. רבי יהודה אומר, מותר למכור לו תרנגול לבן
3 כאשר קוננו הגוי בין תרנגולין האחרים, שבשקונה הרבה
4 תרנגולים, מוכח שאין כוונתו לשם עבודה זרה. וכן שהוא מוכר
5 לו תרנגול לבן בשני עצמו, קומע את אצבעו של התרנגול ומזכיר
6 לו, לפי שאין הגויים מקריבים חקר [בעל חי שחסר לו אבר]

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף כא ע"א: שנינו במשנה: **וְעַל הַחֶרֶב וְכוּ'** מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת. ברייתא המבארת את דברי המשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן, חֶרֶב שְׂאֵמְרוּ** במשנה שמתריעים עליה, **אֵינוֹ צָרִיד לֹמֵר חֶרֶב שְׂאֵינוֹ שֶׁל שְׁלוֹם** דהיינו כשבאו להלחם שם, **אֲלָא אִפִּילוּ חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם**, דהיינו כשעוברים שם להלחם במקום אחר, **שְׂאֵין לָךְ חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם יוֹתֵר מִפְּרַעַה נְכָה**, שרצה רק לעבור בירושלים כדי להלחם במקום אחר, **וְאִם עַל פִּי בֶן נִכְשֵׁל וְנִהַרְג בָּהּ הַמֶּלֶךְ יֵאָשְׁיָהוּ, שְׂנֵאֲמֵר** לאחר שלא נתן יאשיהו לפרעה לעבור בארצו ויצא לקראתו למלחמה (דברי הימים ב' לה כא)

וְיִשְׁלַח אֱלֹו מַלְאָכִים לֵאמֹר, מָה לִּי וְלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה, לֹא עָלֶיךָ אֲתָה הַיּוֹם בִּי אֶל בֵּית מַלְחָמָתִי, וְאַלְהִים אֲמֵר לְבַחֲלָנִי, חֲדַל לָךְ מֵאַלְהִים אֲשֶׁר עִמִּי וְאַל יִשְׁחִיתֶךָ, כלומר ששלח לומר לו שאין לו עמו כלום ואינו בא להלחם בו אלא במלך אשור על פי דברי ירמיהו (איכ"ר א יח). וזו חרב של שלום. ומבואר שאף חרב של שלום עלולה להביא סכנה ויש להתריע מפניה, ולכן יצא יאשיהו למלחמה.

מבררת הגמרא: אמנם 'אלהים' הראשון קודש, אך **מֵאִי אֲלֹהִים אֲשֶׁר עִמִּי**. משיבה הגמרא: **אֲמֵר רַב יְהוּדָה אֲמֵר רַב, זֶה עֲבוּדָה זָרָה**, שאמר לו שהיא עמו, ואם ילחם בו הוא כנלחם בה, והיא תשחיתנו. ועל כך **אֲמֵר יִרְמְיָהוּ, הוֹאִיל וְקָא בְּמִטָּה - שְׁפַרְעָה בּוֹטֵחַ בְּעֲבוּדָה זָרָה, יִכְלִינָא לִיה - אוכל לנצחו.**

המשך המעשה: נאמר (דברי הימים ב' לה כג) **וַיֹּזְרוּ הַיּוֹדִים לַמֶּלֶךְ יֵאָשְׁיָהוּ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו הַעֲבִירוּנִי בִּי הַחֲלִיתִי מֵאֵד**. מבררת הגמרא: **מֵאִי 'כִּי הַחֲלִיתִי מֵאֵד'**. משיבה הגמרא: **אֲמֵר רַב יְהוּדָה אֲמֵר רַב, מִלֵּמַד שְׁעָשׂוּ בִּירוֹת הַחִיצִים כָּל גּוֹפּוֹ כְּבִבְרָה**, שמשלשון 'ויוזרו היודים' משמע שירו הרבה.

הטעם שנענש יאשיהו: **אֲמֵר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אֲמֵר רַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן], מִפְּנֵי מָה נִעְנָשׁ יֵאָשְׁיָהוּ שֶׁהֲרֹג פְּרַעַה נְכָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִמְלֶכֶךְ בִּירְמְיָהוּ הַנְּבִיא הָאֵם לְצֹאת לְמַלְחָמָה וְלֹא נִמְלָךְ, וְנִחְשַׁב כְּמוֹרָה הוֹרָאָה בְּפָנָיו רַבּוֹ שְׁחִיב מִיתָה**. מבררת הגמרא: **מֵאִי דְרָשׁ שִׁיעָצָא לְמַלְחָמָה**. משיבה הגמרא: שנאמר (ויקרא כו ו) **וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם**, ודרש, **מֵאִי 'חֶרֶב', אֵילִימָא חֶרֶב שְׂאֵינָה שֶׁל שְׁלוֹם** אלא של מלחמה, **וְהַכְּתִיב כְּבֹר (שם) 'וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי', אֲלָא וְדֵאִי הַכוּנָה שְׂאֵפִילוּ חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם**. מוסיפה הגמרא: **וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׂאֵין דּוֹרוּ דְּיֹמָה יִפָּה בְּעֵינֵי ה'**, שאין מעשיו טובים, ואינו ראוי לברכה זו.

סוף המעשה: **כִּי הָיָה נִיחָא נִפְשִׁיהָ שֶׁל יאשיהו, חָזָא יִרְמְיָהוּ אֶת שְׂפּוֹתֶיהָ דְקָא מְרַחֵשׁ תִּיבוֹת**. אֲמֵר יִרְמְיָהוּ, **שְׂמָא חֶסֶד וְשְׁלוֹם מִיִּלְתָּא דְלֹא מְהַנָּא כִּלְפֵי מַעֲלָה אֲמֵר אֲנִי צַעֲרִיהָ**. נָחִין יִרְמְיָהוּ וְשִׁמְעִיהָ דְקָא מַצְדִּיק עָלֶיהָ דִּינָא אֲנַפְשִׁיהָ, וְאֲמֵר (איכה א יח) **'צַדִּיק הוּא ה' כִּי פִּיהוּ מְרִיתִי'**, שלא נמלך בירמיהו. פְּתַח וקרא עָלֶיהָ בְּהִיאָ שְׁעִתָּא אֶת הַפְּסוֹק (שם ד כ) **'רוּחַ אֲפִינוּ מְשִׁיחַ ה' נִלְכַּד בְּשַׁחֲתוֹתֵם'**, שהצדיק נלכד ברעת הגוים.

שנינו במשנה: **מַעֲשֶׂה וַיִּרְדּוּ זִקְנִים מִירוּשָׁלַיִם לְעָרֵיהֶם כּו'** וגזרו תענית על שנראה כמלוא פי תנור שדפון באשקלון.

הגמרא דנה בכוונת המשנה: **אִיבְעִיא לָהּ, שִׁיעוּר זֶה הוּא כְּמֵלֶא חֲלַל הַתְּנוּרָה מִתְּבוּאָה עֲצֻמָּה, או דְלָמָּא מִתְּבוּאָה שְׂאֻפִים מִמֶּנָּה כְּמֵלֶא תְּנוּרָה פֶּת שְׂמַדְבִּיקִים אוֹתָהּ בַּדְּפֻנוֹתֶיהָ כְּדֹר אִפִּיֶתָה, שְׂהוּא שִׁיעוּר קֶטֶן יוֹתֵר**.

הגמרא פושטת: **תָּא שְׂמַע**, ששנינו בברייתא, גזרו תענית על שנראה כְּמֵלֶא פִּי תְּנוּרָה שְׂדֻפּוֹן, ומלשון 'פִּי' מוכח שהוא כמלא תנור פת שמדביקים אותה בפי התנור, שבתבואה לא ניתן לעשות כן. ממשיכה הגמרא להסתפק בזה: **וְעַדִּין תִּיבְעִי לָהּ, הָאֵם שִׁיעוּר זֶה הוּא כְּכִיפּוּיָא דְתְּנוּרָא - כֶּפֶת הַמְּכֶסֶה אֶת פִּי הַתְּנוּרָה, או דְלָמָּא כִּי דְרָא דְרִיפְתָּא דְתְּנוּרָא לִיה לְפֻמָּא דְתְּנוּרָא** - שורת פת שמדביקים סביב פי התנור. מסיקה הגמרא: תִּיבְקוּ.

אֵין צָרִיד לֹמֵר חֶרֶב שְׂאֵינוֹ שֶׁל שְׁלוֹם — שמתריעין עליה: אלא **אִפִּילוּ חֶרֶב שֶׁל שְׁלוֹם** — העוברת דרך אותו מלכות לילך להלחם במקום אחרת. וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חלל לך מאלהים אשר עמי וגו' לא עליך אני הולך היום — יאשיהו יצא לקראתו למלחמה, ולא נתנו לעבור בארצו, ושלח לו פרעה נכה מלאכים לאמר כו'. **מֵאֵן אֱלֹהִים** — דקאמר ליה פרעה נכה "חדל לך מאלהים אשר עמי". **מֵלֵמַד** — מדכתיב "ויוזרו המורים", דמשמע: יריות רבות יורו המורים: אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשו כל גופו ככברה. **הָא כְּתִיב וְנִתְּתִי שְׁלוֹם בְּאַרְצִי** — ולמאי הלכתא כתביה רחמנא לאידך קרא "וחרב לא תעבור בארצכם" — אלא אפילו חרב של שלום. **שְׂאֵין דּוֹרוּ דְּיֹמָה יִפָּה** — בעיני המקום. **אִיבְעִיא לָהּ כְּמֵלֶא תְּנוּרָה תְּבוּאָה** — דהיינו שיעור גדול יותר ממלא תנור פת, דשיעור קטן הוא, שאין דרך למלאות כל חלל התנור פת, אלא בדפנות מדביקין אותו. **תָּא שְׂמַע** — דקתני חדא כי האי לישנא כמלא פי התנור, דהיינו פת. דאילו תבואה לא מצי קיימא על פי התנור. **או דְלָמָּא כִּי דְרָא דְרִיפְתָּא** — שורה של לחם הדבוקין זה אצל זה בפי התנור. אי נמי: שמדביקין זה למעלה מזה עד פי התנור.

שחכמים גזרו עליה שכל הנכנס לשם יטמא, מכל מקום **מטמא** 60
בחוצה לארץ – התירו לו חכמים לצאת לחוץ לארץ, אם נצרך 61
לכך בשביל לדון ולעצור עמיהם – עם הנכרים על דברים שקנה, 62
ולחצילים מידם, כשיאנו יכול לעשות זאת בארץ ישראל, משום 63
שטומאתה מדרבנן וכאמור. וכן **שטמא הכהן בחוצה לארץ**, כך 64
מטמא בבית הקברות – כך גם התירו לו להיכנס לבית הקברות 65
לצורך הצלת ממונו מן הנכרי אם אין לו דרך אחרת. 66
הגמרא מפסיקה את דברי הברייתא על מנת לבאר. תמזה 67
הגמרא: **בבית הקברות סלקא דעתך** – וכי עולה על דעתך שיהא 68
מותר לכהן לעבור דרך בית הקברות, והלא איסור **טומאה** בבית 69
הקברות **דאורייתא** – מן התורה היא, ואסור לעבור על לאו 70
דאורייתא בשביל הצלת ממונו. מתרצת הגמרא: אין הכוונה 71
שיכנס לבית הקברות ממש ויעבור על איסור דאורייתא, **אלא** 72
שיכנס לבית **הפרס** שהכניסה לשם אסורה לו **מדפניו**, שגזרו 73
חכמים (אהלות פ"ז מ"א) על שדה שהיה בה קבר ונחרש הקבר, ויש 74
לחשוש שמא גררה עמה המחרישה מעצמות המת עצם קטנה 75
כגודל שעורה, והעובר שם יגע בה או יזיזה ממקומה, לכן גזרו 76
שכל העובר שם בתוך מאה אמה על מאה אמה סביב מקום הקבר, 77
נטמא, וכיון שטומאה זו היא רק מגזירה דרבנן, לפיכך הקילו בה 78
לצורך הצלת ממונו. 79
המשך דברי הברייתא: ו**מטמא** כהן ויוצא לחוץ לארץ או עובר 80
דרך בית הפרס, כדי ללמוד תורה וליישא אשה. **אמר רבי יהודה**, 81
אייתי, רת **בזמן שאין מוצא הכהן ממי ללמוד בארצו**, **אבל בזמן** 82
שמוצא ממי ללמוד בארצו אינו מטמא. **רבי יוסי אומר**, **אפילו בזמן** 83
שמוצא ללמוד בארצו יטמא, **לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל** 84
מלמדיו, שיש רב שמשנתו סדורה בפיו ושונה דרך קצרה, אבל 85
אינו מצוי במקומו וצריך ללכת אחריו למקום אחר. **אמר רבי יוסי** 86
ראיה לדבריו, **מצשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן** – שהיה 87
בחוץ לארץ, ללמוד תורה, ואפילו שהיה רב אחר בארצו, הרי 88
שמותר לכהן להיטמא בטומאת ארץ העמים כדי ללמוד אצל רב 89
שמוצא ללמוד אצלו. 90
הגמרא מבארת שמברייתא זו קשה על דברי רבי יוחנן. מקשה 91
הגמרא: והרי **אמר רבי יוחנן שהלכה פרבי יוסי** שמותר ליטמא 92
אפילו כשמוצא ללמוד בארצו, ומכך שרבי יוחנן עסק בברייתא זו 93
משמע שרבי יוחנן ידע אותה, ואם כן קשה, **אלמא פליגי** – הרי 94
מוכח ממנה שחכמים חולקים על רבי נתן, שהרי נאמר בתחילתה 95
שחכמים מתירים לקנות בירד על נכרים, ואף שלוקחים בו מכס 96
לעבודה זרה מהלכות לקנות משמע שחכמים סוברים שמותר להנות 97
את עבודה זרה, וקשה על רבי יוחנן שהניח את שיטת חכמים 98
המתירים ופסק כרבי נתן האוסר. מתרצת הגמרא: **אמר לך רבי** 99
יוחנן, **עולאם** – באמת! לא פליגי חכמים על רבי נתן, ולא קשיא 100
סתירה מהברייתא של רבי נתן לברייתא זו, שכן – הברייתא 101
האוסרת, עוסקת בלוקח מן התגר – כשקנה אצל סוחר הקבוע 102
בירידים, **דשקלי מיכסא מיניה** – שהם נוטלים מכס לעבודה זרה 103
מהלוקח מהם, **כאן** – הברייתא שמתירה לקנות בירד, עוסקת 104
בלוקח **מבעל חפית** – כשקנה מסתם אדם, **דלא שקלי מיכסא מיניה** 105
– שאין נוטלים בעלי הבית מכס מהלוקח מהם ואינו מהנה את 106
עבודה זרה. 107
הגמרא דנה בדברי הברייתא לעיל אודות הלוקח בהמה ביריד של 108
גוים: **אמר מר**, קנה **בהמה בשוק של גוים**, **תיעקר**. מקשה הגמרא: 109
והא איבא צער בעלי חיים בכך, וכיצד תיקנו חכמים שיעשה 110
איסור. מתרצת הגמרא: **אמר אביי**, **אמר ר' חנניא** – אמר ה' ליהושע 111
כשנאספו כמה מלכים להלחם גזרו כשכבש את הארץ (יהושע י"א 112
ד-ו), **אל תירא מפניהם כי מקר וגו'** אנכי נתן את כלם חללים לפני 113
ישראל את **סוסייהם תעקר** ואת **מקרבניהם תשרף באש**, ומכאן 114
שמותר לצער בעלי חיים בשביל למעט את כוחם של עובדי 115
עבודה זרה, ולכן יש להתיר לקנות על דבר עבודה זרה אף בדבר 116
שיש בו צער בעלי חיים. 117
הגמרא מקשה סתירה בין שתי ברייתות בענין עיקור הנעשה 118

אבל מהנה שרי – להנות את עבודה זרה מותר. 1
הגמרא מביאה דעה חולקת: **רבי יוחנן אמר**, **אפילו מעושרות** 2
בפירות, שאינו נהנה מן הריח, נמי – וגם – **אסור לקנות שם**, שהרי 3
הוא קל וחומר, אם נאמר בפסוק **שנהנה אסור**, אף שמחסר בזה 4
מהעבודה זרה, **מהנה שמקיים בזה את העבודה זרה**, לא כל שכן 5
שאסור, ובקניה בחנויות מעושרות מזה מהנה את העבודה זרה, כי 6
המוכרים בחנויות אלו מעבירים מכס ממעות הקניה לבעלי 7
החנויות שהם כומרי עבודה זרה, וזם משתמשים בו לצורכי 8
העבודה זרה ולכן אסור, מה שאין כן בשאינן מעושרות שאינן של 9
הכומרים. 10
הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייתא: **מיתיבי**, שינוי בברייתא, 11
רבי נתן אומר, **יום שעבודת כוכבים מנחת** – (פורטת) בו את **המכס**, 12
היו **מכריזין ואומרים**, **כל מי שנוטל עטרה** – קישוט של עשבים או 13
בשמים ששטחום לפני עבודה זרה, **וניח אותה בראשו ובראש** 14
המזוי ללבוש עבודת כוכבים, **ניח לו את המכס** – יפטרודו מהמכס, 15
ואם לאו, **אל יניח לו את המכס**. יהודי **שנמצא שם**, **מה יעשה** – 16
כיצד ינהג, אם **ניח העטרה בראשו**, הרי **נמצא שנהנה מריח** 17
העשבים או הבשמים האסורים בהנאה, ואם לא **ניח העטרה** 18
בראשו, הרי לא יפטרודו מתשלום המכס, ו**נמצא** שבתשלום 19
המכס הוא **מהנה את עבודה זרה**, אם כן אין לו אפשרות לקנות 20
שם בדרך היתר. **מכאן אמרו** – מדין – אם לא יניח נמצא מהנה/ 21
שמשמע שאסור להנות את העבודה זרה, למדו, **שהנושא ונותן** 22
בשוק של עבודת כוכבים, מכיון שההנה את עבודה זרה על ידי 23
תשלום המכס, קנסודו חכמים ואסרו בהנאה את הדברים שקנה, 24
כגון אם קנה **בהמה**, דינה שתיעקר – צריך לחתוך את פרסות 25
רגליה, כפי שיתבאר בהמשך. וכן אם קנה **פירות**, **כסות** – (בגדים) 26
ובלבים, **ורקבו** – יניחם לירקב. ואם החליף **קעות**, וכן אם קנה **כלי** 27
מתכות, שהם דברים שאינם נרקבים, **יוליכם לים המלח** שספינות 28
אינן עוברות בו ואין חשש שישעו ליד בני אדם. ואינהו **עיקור** 29
שאמרו אצל בהמה, **חותר ומסיר את פרסותיה** – פרסות 30
שתי רגליה האחוריות, מן **הארבעה ולמטה** – מהעצם הגדולה 31
התחתונה של הרגל או מהעצמות הקטנות שלמטה ממנה, 32
שבאופן זה אינה נעשית טריפה, אבל מן הארכובה ולמעלה 33
שנעשית טריפה בכך אסור, כיון שאסור לעשות טריפה בידים אף 34
כשהבהמה אסורה בהנאה. 35
הגמרא מבארת את הקושיא על ריש לקיש: **קתני מיתה** – מכל 36
מקום שינוי בתחילת הברייתא, **ניח, נמצא מהנה**, לא **ניח**, **נמצא** 37
מהנה, כלומר יעל כרחו יעשה איסור, הרי שאסור להנות את 38
העבודה זרה, וקשה על ריש לקיש שמתיר. מתרצת הגמרא: **אמר** 39
רב משמיא בריה דרב אידי, הברייתא היא דברי רבי נתן, ו**קסבר** 40
רבי שמעון בן לקיש, **שפליגי** – חולקים! **רבנן עליה דרבי נתן**, **ואמאי** 41
דאמרי פרבנן דפליגי עליה – אני סובר בחכמים החולקים עליו. 42
הגמרא מבארת את דעת רבי יוחנן: **רבי יוחנן** שפסק כרבי נתן 43
שאסור להנות את עבודה זרה, **כבר שלא פליגי רבנן על רבי נתן**, 44
שאם נחלקו ודאי היה פוסק כמותם שהם רבים. 45
הגמרא מביאה ברייתא שמוכח ממנה שנחלקו רבנן על רבי נתן. 46
תמזה הגמרא: **ולא פליגי** – וכי לא נחלקו חכמים על רבי נתן, **והא** 47
תנאי בברייתא, **חולקין ליריד של עובדי כוכבים שקובעים אותו** 48
ביום איד שלהם, ולוקחין – מותר לקנות שם מהם **בהמה**, **עבדים** 49
ושפחות, **בתים וחדות וקרמים** מפני שמעט אותם כשלוקח מהם 50
דברים שמשתמשים בהם, וכן **בית שטרות** לראיה על מה שקנה, 51
ומעלה פערפאות שלהן – ומביא אותם למקום שבו יושבים גדולי 52
הנכרים ושופתיים, כדי שיחתמו עליהם ויאשרו את אמיתותם. 53
ואף על פי שהוא חשיבות וכבוד להם ויש לחשוש שיבואו על ידי 54
זה להודות לעבודה זרה, לא חששו חכמים לכך, והטעם, **מפני** 55
שהוא כמצייל מידם – שיש בזה משום הצלת ממונו של הישראלי, 56
שאם יבוא הנכרי ויערער על המכירה, יהיה השטר שבחתימת 57
הערכאות ראייה לסתור את דבריו. ואם **היה הקונה בהן שמוזהר** 58
שלא להיטמא למת, ומשום כך אסור גם לצאת לחוץ לארץ 59

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף יג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רלה רש"י

מהנה לא כל שכן – והא מהנה הוא, שהחנונים שבתוכן סודרי מעות של כומרים הן. אי נמי, הוא יודיע ליה לבעל המענות מסחרותו שעושה שם ומטיא להו הנאה. אבל שאינן מעוטות לאו דכומרים הן. נהנה – מן הריח של עשבים או של בשמים. מהנה – נותן מכס. מן האריכותה ולפניה – אבל עיקר שתתפר בו אסור לעשות כן בידיים בבהמה, ואף על פי שהיא אסורה בהנאה. וכתב – שטורות.

ומעלה בערבאות שלהן – מקום גדולותן ושופתיהן. ומעלה שטורותי לפנינה לחתום. ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואינא למימר דאילו ומודה. שהוא כמציל מידם – שמתוך כך יהיו לו עדים, ומסיעין להציל מן הערדין. בית הפרס – שדה שנושר בה קבר, וחשו כחמים עד מאה אמות ודלדלה מחרישה את כתיית העצמות, ושמן יעבור על עצם כשעורה ויסטנו. לצידן – לחוצה לארץ, וארץ העמים מטמא מדרבנן כבית הפרס. ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי – ומדאיירי רבי יוחנן, שמע מינה: שמינא ליה לרבי יוחנן דף מתניין "ולקוחין מהן בהמה" פליגא ארדבי נתן. דשקלי מינה מיכסא – מן הלוקח, ונמצא מהנה. ואת סוסייהם תעקר – ביהושע כתיב. אלמא חותם לרדותן בכך. ואין מחרישין: ססבר: סתם חותמים לבדק הבית, דפולגותא היא ובערכין (כת, ב) וכיון דהשתא ליכא בית המקדש אתי בהו לידיד תקלה, דמתהני מהקדש ומעילה. נועל

אָבֶל מִהֵנָּה שָׂרִי. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶפִּילוּ מְעוּפָּרוֹת בְּפִירוֹת נָמִי אֲסוּר, קֵל וְחוֹמֶר; נִהְנֶה אֲסוּר, מִהֵנָּה לֹא כֵּל שֶׁכֵּן! מִיִּתְּבִיב, רַבִּי נִתָּן אֲמַר: יוֹם שֶׁעֲבֹדָה וְרָה מִנְּחָת בּוֹ אֶת הַמֶּכֶס, מִכְרִיזִין וְאֹמְרִים: "כֵּל מִי שְׁנֹמֵל עֲטָרָה וְיָנִיחַ בְּרֹאשׁוֹ וּבְרֹאשׁ חֲמוּרָו לִכְבוֹד עֲבֹדָה זָרָה - יָנִיחַ לוֹ אֶת הַמֶּכֶס, וְאִם לֹא - אֵל יָנִיחַ לוֹ אֶת הַמֶּכֶס", יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא שָׁם מִה יַעֲשֶׂה? יָנִיחַ - נִמְצָא נִהְנֶה, לֹא יָנִיחַ - נִמְצָא מִהֵנָּה! מִכָּאן אָמְרוּ: הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׁוֹק שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה - בְּהֵמָּה תֵּעָקֵר, פִּירוֹת כֶּסֶת וְכִלִּים יִקָּבּוּ, מַעוֹת וְכִלִּי מִתְּכֹת וְיִלְכֶם לִים הַמִּלְחָה. וְאִיזְהוּ עֵיקוּר? הַמְּנִיֵּשׁ פְּרוֹסוּתִיהָ מִן הָאַרְפוּכָה וְלִמְנָה; קִתְּנֵי מִיֵּהֶת: יָנִיחַ נִמְצָא נִהְנֶה, לֹא יָנִיחַ נִמְצָא מִהֵנָּה! אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁיָא בְּרִיהַ דְּרַב אִיִּי, קֶסֶבֶר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ: פְּלִיגִי רַבְּנָן עָלֵיהּ דְּרַבִּי נִתָּן, וְאַנָּה דְּאִמְרֵי כְּרַבְּנָן דְּפִלְגִי עָלֵיהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן סָבַר: לֹא פְּלִיגִי. -

וְלֹא פְּלִיגִי? וְהָא תַנָּיִן: הוֹלְכִין לִירֵיד שֶׁל גוֹיִם, וְלוֹקְחִין מֵהֶם בְּהֵמָּה עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת, בָּתִּים וְשִׁדוֹת וְכִרְמִים, וְכוּתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְבָאוֹת שֶׁלָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם; וְאִם הָיָה בָּהֶן - כְּמַמָּא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ לְדוֹן וְלַעֲרַעַר עִמָּהֶם; וְכֵשֶׁם שֶׁמַּמָּא בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כִּךְ מַמָּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. בְּבֵית הַקְּבָרוֹת סָלָק דְּעֵקֶר? מִיִּמְנָה דְּאוֹרִייתָא הִיא! אֵלָּא בֵּית הַפֶּרֶס דְּרַבְּנָן. וּמִמָּמָא לְלִמּוֹד תוֹרָה וְלִישָׁא אִשָּׁה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִימָתִי? בּוֹמֵן שְׁאִין מוֹצֵא לְלִמּוֹד, אָבֶל בּוֹמֵן שְׁמוֹצֵא לְלִמּוֹד - אִינוּ מַמָּא. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: אֶפִּילוּ בּוֹמֵן שְׁמוֹצֵא לְלִמּוֹד - יִמָּא, לְפִי שְׁאִין אָדָם זֹכֶה לְלִמּוֹד מִכָּל. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁהָלַךְ אַחֵר רַבּוֹ לְצִידֵן לְלִמּוֹד תוֹרָה; וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הִלְכָּה כְּרַבִּי יוֹסִי; אֲלָמָא פְּלִיגִי! - אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם לֹא פְּלִיגִי, וְלֹא קִשְׂיָא: כָּאֵן בְּלוֹקֵחַ מִן הַתְּנַךְ, דְּשִׁקְלֵי מִיכְסָא מִיָּנִיָּה, כָּאֵן בְּלוֹקֵחַ מִבְּעַל הַבֵּית, דְּלֹא שִׁקְלֵי מִיכְסָא מִיָּנִיָּה. אָמַר מַר: בְּהֵמָּה תֵּעָקֵר. וְהָא אִיכָא צַעַר בְּעָלֵי חַיִּים! אָמַר אַבְי, אָמַר רַחֲמָנָא: "אֶת סוֹסֵיהֶם תֵּעָקֵר". אָמַר מַר: וְאִיזְהוּ עֵיקוּר? מְנִיֵּשׁ פְּרוֹסוּתִיהָ מִן הָאַרְפוּכָה וְלִמְנָה. וְרַבִּינֵיהּ: אִין מְקַדִּישִׁין וְאִין מְחַרְמִין וְאִין מְעַרְבִין בּוֹמֵן הָיָה, וְאִם הִקְדִּישׁ וְהִחְרִים וְהַעֲרִיד - בְּהֵמָּה תֵּעָקֵר, פִּירוֹת כֶּסֶת וְכִלִּים יִקָּבּוּ

אבל מהנה שרי – ואם תאמר: לקמן פרק "כל הצלמים" (מו, ב) גבי מי שהיה כותלו סמוך לעבודה זרה ונפל אסור לבנותו, ופריך: והא קא שביק רוחא לעבודה זרה וזוהי ומאי פריכא? הא אמרין הכא דמהנה מותרו ויש לומר: דהתם איכא הנאה יתירה, ונראה כנותן מקום לעבודה זרה. ורבינו תם פירש: דודאי כל מהנה אסור לבר מהנא, מפני שיש באותה הנאה ביון לעבודה זרה שפורה המכס, לפי שאנו מחשיב העבודה זרה כל כך שישים העטרה בראשו. קל וחומר נהנה אסור מהנה לא כל שכן – כתב רבינו ברוך. דאיתו יריד שהבומרים של עבודה זרה לוקחים בו מכס מן המכר מיד, אם אותו מכס הוא לבנין עבודה זרה, וזה הגוי מפרש: "קח בסכום כך וכך ועוד פשוט לבנין עבודה זרה" – אסור, דמהנה אסור כרבי יוחנן. ואף אם לא הזכיר לו לבנין עבודה זרה, אלא אחר שפירש לו הסכום אמר לו: "ועוד פשוט" – נראה דאסור, כי מה שלא הזכיר לבנין עבודה זרה, מפני ישראל הוא מניח, ומכל מקום אם לא היה מפני הבנין היה נותן לו בסכום הראשון, ונמצא הפשוט יוצא מכיס הישראל לבנין עבודה זרה. וחרב רבינו משה מקוצי כתב בספרו כי אם אמר סתמא: "ועוד פשוט" יכול להיות דמותר, דשמא יתנו לעניי גוים.

יניח נמצא נהנה – פירש הקונטרס: יניח העטרה בראשו ונמצא נהנה מן הדין. ואף על פי שמניחין לו את המכס ויהנה – אינו נקרא נהנה מעבודה זרה, כיון שהמעות שלו. מעות וכלי מתכות יולכים לים המלח – לכאורה משמע דהני מעות אינם אסורים אלא משמע קנס, דמאי חשש דמי עבודה זרה. ותימה: דלקמן (לג, א) גבי ישראל ההולך ליריד משמע דמעות הנמצאות בידו אינם אסורין מטעם קנסא דמשא ומתן, אלא מטעם דאמרין עבודה זרה וזבין כך הקשה הרב רבינו אלחנן, ותיק רבינו יצחק, דהתם הכי קאמר: בחורה אסור אפילו לישא וליתן עמו משום חשש דמי עבודה זרה, כיון דהלך ודאי דמי עבודה זרה בידו, דאי גלמא זבין הכא הוה מובין ליה. אבל הכא לא מיירי אלא בנמצא שם, וקנס דקנסין ליה – משום דנשא ונתן ביום איד עבודה זרה, ולכאפי לאסור במעוה אלא לדידה דעבד איסורא, ואפילו לרבי יוחנן דאמר נשא ונתן אסור, מיהו לישא וליתן עמו שרי, ולא חיישין שמא ישא ויתן באותן המעות, דכולי האי לא קנסו. מנשר פרוסותיה מן האריכותה ולמה –

פירש הקונטרס עיקור של טרפה אסור. ולא נהירא, כדפרישית לעיל (יא, א) דבור המתחיל עיקור. גבי עוקרין על המלכים. אלא הכי קאמר: דיו בכך, ויכול להיות שמותרת בהנאה. ואף על גב דמעוה ופירות וכל אינך אסורין בהנאה, מכל מקום גבי בהמה יכול להיות דסגי בקנסא דעיקור.

ללמוד תורה ולישא אשה – פירוש: דרעו לחזור לארץ ישראל, דאילו אין דעתו לחזור – אמר בבתובות פרק בתרא (קא, א) אחיז שז לא נשא (אשה) ועבודה זרה! ומת, ברוך המקום שזרענו, וזה ירד אחיזי לחוצה לארץ? ודקא בתנן מצות שהן חשובות, ללמוד תורה – שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, ואשה נמי – דבתיב (ישעיה מה): "לא תהו בראה", אבל לשאר מצות לא. והכי משמע פרק רביעי דמגילה (כו, א). אבל בשאלות דרב אחא מפרש: הך דקולי, וכל שכן לשאר מצות שהן חשובות. אמר אביי אמר קרא את סוסייהם תעקר – הקשה הרב רבינו אלחנן (ואם תאמר): למאן דאמר (שבת קכב, ב) צער בעלי חיים דאורייתא, מאי ראיא מייתי מיהושע? דלמא שאני התם דעל פי הדבור הזה, אבל הכא בקנס דרבנן אין כח ביד הבנים לעקור דבר מן התורה! ויש לומר: דודאי שיש כח בידם לעקור הדיא דנראה טעם קצת לעקור, כדמובא פרק "האשה רבה" (יבמות פט, ב) גבי משיאין דאשה. על פי דע אחת. אין מקדישין בזמן הזה – וטעמא, משום דלא ליחי לידיד תקלה. ומהאי טעמא בטלי מעשר בהמה בזמן הזה, כדאיתא פרק בתרא דבכורות (נג, א). והקשה רבינו תם מזה דאמרין פרק "במה (אשה) ובהמה" (שבת נד, ב). תריסר אלפי עיגלי הוה מעשר רבי אלעזר בן עזריה מעדרו כל שתא, ורבי אלעזר לאחר חורבן הוה כשאל לכלל מצות, דהא בן שמונה עשרה שנה בלבד היה כשמינהו נשיא, ומינהו תחת רבן גמליאל, ולכל הפחות רבן גמליאל היה נשיא שתי שנים קודם לרבי אלעזר, מדקאמר: "אשתדק בראש השנה צעריה". ורבן יוחנן בן זכאי שהיה נשיא קודם רבן גמליאל משהב נשיאותו עד לאחר חורבן, כדתנן (ראש השנה כט, ב): משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי, אם כן לא היה יכול רבי אלעזר להיות בר מצוה עד לאחר חורבן? וצריך לומר כי אפוטרופוס היה לו שהיה מעשר עבדו. אי נמי, לא נתבטלו מיד עד לאחר חורבן כמה שנים. אין מחרימין – פירש הקונטרס: דסתם חרמין לבדק הבית. ויפה כוון, דלמאן דאמר סתם חרמין לבתנים ליכא למחשך לתקלה, שיכול ליתנו לבתנים מיד, כדאמרין בערכין (כט, א), אמר עולא: אי הווי הוה הווי יחיבנא כולוהו לבתנים. ואם הקדיש החוריים והעריך בהמה תיעקר – תימה: דאמרין בערכין סוף פרק "דמקדש שדה" (כט, א): הוהו גברא דאחרימינהו לבנסיח, אתא לקמייה דרב יהודה, אמר ליה: שקול ארבעה זוזי ושדי בנורא ולשתרו לך. אלמא אית לוח תקנה! ופירש רבינו תם: דשאני התם, דמקדשיה היא שז קיימות לעולם ואין יכולין לכלותם, אי לא עבדו בהו רבנן תקנה אתי לידיד תקלה לעולם. ויכול להיות שאף למטלטלין עלתה התקנה, לפי שהוקדשו ביחד עם הקרקעות.

יִירֵכָבוּ – פירושו: ויניחם במקום שלא יתא נקל לבא לידי תקלה, ושם יקברו. **יִירֵכָבוּ** לים המלח – משום ששדיו לזו בעיניהם, ובלא שחיקה צריך ים המלח. הוא הדין בשאר נהרות על ידי שחיקה, כדמשמע פרק "כל שעה" (פסחים כו, א) וכעובדא שבבבאי בני רב יודעה. ואף על פי שלא האריך התלמוד לחזכור שחיקה, אפילו הכי דאי צריך. **נועל** דלת

בפניה – אין לתמוה על כבוד בזמן הזה, אמאי לא
 1 הצריכו לנעול דלת שלא יבא לידי חקלה, ולא
 2 נצטרך להמתין עד שיפול בו מום. והאי
 3 דמצריכינן הכא – משום קנסא חזא, שהקדיש על
 4 חנם, ועוד, אי נפל ביה מומא הוה לא שרי אלא
 5 עד די פריקו, אלא בכור שחזק קודם מאזלי ואלא
 6 עול ידו באה הקדושה – אי לקנסו, אלא ימתין עד
 7 שיפול בו מום ויאכל במומו בלא שום פרידה. ואף
 8 על פי שהוא יכול להטיל בו מום קודם שיצא
 9 לאורי העולם ויפקיענו כבוד לכחזר, רק
 10 שיתנה לבחור, ולא תאמר בו עד תעלה, אם לא
 11 ששע – אי לקנסו בכר להצריכו עגלת דלת.

וּנִשְׁחַתְיָהּ מִשְׁחַט – פִּירֶשׁ הַקּוֹנְטֵרָס: וְאִי
מִשּׁוֹם שְׁחוּטֵי חוּץ, אִקְדֵּשׁ בֶּדֶק
הַבַּיִת לֹא מִיְחִיב, כְּדִרְתָּנָה פֶּרֶק וְ"שְׁנֵי שְׁעִירִים"
(וִימָא טו, ב:); שְׁוֹמֵם אֵינִי כו', מִשְׁמַע דְּלֹא אִיירִי
הָבָא אֵלָא בִקְדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת, וְקִשְׁיָא, דָּאֵם כִּי
מִשְׁנִי בִדְרֹחַ מִפְּנֵי: שְׁוֹרָא מְבִטִּיל מוֹם בְּקִדְשָׁא
(הַבַּיִת – מָגִיז מִשּׁוֹל מוֹם אִכָּא? וְהָא יֵב כְּתִיב וְקִדֵּשׁ
כָּב) "כֹּל מוֹם לֹא יִיְהִי בְךָ" בִּקְדֵשׁ מוֹבָח כְּתִיב
וְעוֹד, מִדּוּקְמָסִי: הֵי מִלִּי בּוֹמֵן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
קִיָּים דְּרוּחַ לְהִקְרָבָה – אֲלֹמָא בִקְדֵשׁ מוֹבָח אִיירִי
לִכְךָ פִּירֶשׁ רִבְנֵי יִצְחָק: בִּקְדֵשׁ מוֹבָח אִיירִי, וּבּוֹמֵן
הַזֶּה אֵין חַיִּיב שׁוּחַט חוּץ מִדָּוָה שְׁאִינוּ רָאוּי לְבִיאַת
תַּחַן אֵלָּא מוֹעֵד, וְלִית דְּהוּא אֲשֶׁרִּים שְׁחָטָן
בְּחוּץ קוֹדֶם פְּתִיחַ מִלְּתֵי הַחֵיטָל, אֲפִלּוּ שְׁמַעֲנָן
דְּאִמְרַּר פֶּרֶק "שְׁנֵי שְׁעִירִים" (שם, א) מְחֻסָּר פְּתִיחָה
כְּמֻחֻסָּר מַעֲשֵׂה דְמִי, וְעוֹד יֵשׁ לִמּוֹר: דְּלַעֲלֹם
בִּקְדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת מִיירִי, וְרַבָּא בֹא לְפִרֶשׁ חֲטָעַם
בִּקְדֵשׁ מוֹבָח, וְגוֹזִירָה קְדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת אֵטוּ קְדֵשׁ
מוֹבָח, כְּדִאֲשָׁכְחֵן גְּבִי גִיזָה וְעֵבֻדָּה בְּפֶרֶק "רִאשִׁית
הַגֵּד" (חֻלִּיק קֵלָה, א) דְּגוֹמְרִין קְדֵשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת אֵטוּ
הַבַּיִת מוֹבָח, הֲדָא כִּי פִירֶשׁ: וְנִשְׁחַתְיָהּ מִשְׁחַט –
אִקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת פֶּרֶץ, הַזֶּה מִצִּי לְשֹׁנֵי: גִּזְרָה
מִשּׁוֹם קְדֵשׁ מוֹבָח, וְהֵתָם אֲסוּר מִשּׁוֹם שְׁחוּטֵי חוּץ,
אֵלָּא שְׁפִיר קָא מִשְׁנִי, **עֲבָד** גּוֹ – טַעְמָא דְּמִכְנִיס
תַּחַת כִּנְפֵי שִׁכְנָה – דְּהִיבִי כָּל הַמִּצְוֹת שְׁחָטִים
חַיִּיבוֹת, דְּגוֹמְרִין "לֹה" "לֹה" מֵאִשָּׁה (נִיטָן מֵא, ב),
וְהוֹרִיעִין דְּבִאֲמַן אֲדָם – שְׁלַח, וְלֹא שֶׁכָּא בִּשְׁאֵרִים
לֹא, דְּהֵתָם קְדֵשׁ חוּטָא וְלֹא, כְּדִאֲמַר
בְּפֶרֶק קִמָּא דְּבִבָּא מִצִּיעֵה (ה, ב) גְּבִי הַזֶּה רֵעִיא.
הָבָא נְמִי מִשּׁוֹם מִיעוּטָן – וְאִידֵךְ דְּמִפְרֶשׁ מִפְּנֵי
שְׁמִכְנִיסָה, סָבַר דְּלֹא שִׁיךְ עֵבֵד מִיַּעֲשִׂיָהּ,
דְּאִדְרַבְהָ, הִיז מִמַּעַט יִשְׂרָאֵל, שְׁאֹכֵל מִשּׁוֹל. **רַבִּי**
יִרְמְיָה זֶכֶן פִּיתָא – וְאֵם תֹּאמְרֵי: וְהָלֹא פִּירֶשׁ
אֲסוּרָה וְהִי לִמּוֹר: דְּמִיירִי בְּמִקּוּם שְׁאֵר פֶּלֶר
יִשְׂרָאֵל, כְּדִאֲמַרְיָה לְקַמֵּן פֶּרֶק שְׁנֵי (ה, ב), וְעוֹד
יֵשׁ לִמּוֹר: דְּמִיירִי הָבָא לְצוּרֵךְ עֵבֵד גּוֹ יֵשׁ אֶל צוּרֵךְ
בְּחֵמְתוֹ. אֲבָן בִּירְשָׁלַיִם גְּבִי הָאֵי עוֹבָדָא: שְׁנִיא
הִיא מִשּׁוֹם חַיִּי נֶפֶשׁ – מִשְׁמַע דְּלַצְרֵכוֹ כְּנָאוּ, וְהִכִּי
נִיטָנָן בִּירְשָׁלַיִם: וְאַתָּה לֹא לְקַחַת גִּלְטָסָא
מִימִיךָ? אִמַּר לִיה: שְׁנִיא הִיא מִשּׁוֹם חַיִּי נֶפֶשׁ, וְאֵם
תֹּאמְרֵי: וְהָלֹא פִּירֶשׁ שְׁאֵין מִתְקִים הוּא, אֲנִיגְרִי:

וְעַל דֹּלֶת – וְאֵין לָהּ מִזֶּה תַּאֲכָל, וְאֵינָה מִתֵּה מִתְּהָרָה, נִרְאָה בְּיוֹנֵה לֹא אֲבָדָק הִבִּית לֹא מִיְּחִידִים, וּבְדִרְתָּא לִבְדֵּק הִבִּית שְׁנִקְרָאוּ קֶרֶבֶן וְכֹר, לִירֵי

לִיכֶם לִים הַמֶּלֶךְ, וְאִזְהוּ
 הָיָא מִתָּה מֵאִילֵיהּ! אָמַר
 יוֹנָן קְדָשִׁים. – וְנִשְׁחַמִּיה
 לָהּ. – וְלִישׁוּיָהּ גִּיסְמָרָא!
 קָם אֶת מִזְבַּחָהּם וְגו' לֹא
 בָּא אָמַר: מִפְּנֵי שְׁנִרְאָה
 הָ? מוֹם מְעַלָּא הוּא! –
 שֶׁשׁ קָוִים, דִּחְוִי לְהַקְרֵבָה,
 לִית לֵן בַּהּ. – וְלִיְהוּ
 עַל גַּב דְּלֹא חֲוִי לְהַקְרֵבָה
 חֲוִי לְגוֹפִיָּה – לְדָמִי חֲוִי,
 לֹא לְגוֹפִיָּה חֲוִי. אִשְׁכַּחִיה
 אִפִּיתִּהּא דְּצִוֹר, אָמַר
 ר', עֲבַד מָאִי? עֲבַד
 לִי, כִּי קָא מִיבְעִיא לִי
 קָא מִיבְעִיא לְדָ? תִּנְיָא:
 לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרְדִין.
 וְרָא, קִתְּנִי: לוֹקֶחֶין מִקֵּהן
 יִשְׂרָאֵל אִזְ דְּלִמָּא אִפִּילוּ
 עֲבַד יִשְׂרָאֵל, דְּאִי
 כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר רַבִּי
 גוֹי, מִפְּנֵי שְׁמִכְסִינוּ תַּחַת
 אֲסוּ בְּהִמָּה מָאִי מַכְנִים
 אֵלָא מִשּׁוּם מַעוּטִיָּיהָ,
 יִעֲקֹב זְבוֹן סַנְדְּלָא, רַבִּי
 חַד לְחִבְרִיָּה: יִתְמָא, עֲבַד
 יִתְמָא, עֲבַד רַבִּדִּי חֲכִי?
 חַד וְחַד סִבֵּר: חֲבָרַי
 דִּרְבִּי חִיָּא בֵּר אָבָא:
 ר', דְּשָׁקְלִי מִיכְסָא מִיְּנִיָּה,
 לֹא שָׁקְלִי מִיְּנִיָּה מִיכְסָא
 דִּרְבִּי חִיָּא בֵּר אָבָא:
 מִמָּנָא בְּאַתְרָא דְּקָא שָׁקְלִי
 הָיָה אֲכֹר. – אֵלָא אִינְהוּ
 אִינְו קְבִיעַ זְבוֹן. מִשְׁבַּח
 לְגוֹי: אֲצִמְרִיבִילִי, וּבְנֹת
 וְרִגְנֹל חֲלָבִין. רַבִּי יְהוּדָה
 גִּלְגֹּל לָבֵן בֵּין הַתְּרִגְנֹלִין;
 מִקְרִיבִים חֶסֶד לְעֹבְדֵיהּ
 אָמַר: אִף דָּקֵל טִב וְחֻצֵּב

1 וְהָיָה כִּשְׁמֹשׁ בַּיּוֹם קִדְשִׁים - דְּאִי אֲמַרְתָּ תִּיעָקֵר
 2 מִן מִרְבֵּהָ. וְנִשְׁמָטָה מִיִּשְׁמָט - דְּאִי שְׁמֹשׁ שְׁחִוִּית חוֹץ
 3 שְׁנֵי שְׁעִירֵימִן (וְיֹמָא סָג, ב) שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפִּילֹו קִדְשִׁי
 4 קֵלָה - לֹאכְלָה. נִיטְמָטָא - וְחִיבְנָה לְשִׁנְיָה; הָא לִּיכָא
 5 בַּיּוֹם קִדְשִׁים - דְּמִתָּה מִזְדָּר, וְתִקְלָה לִיכָא - דְּלֹא
 6 אֲבָלִי מִנְהָ. הֵנִי מִלִּי - הוּא דִּידֵּה מִשְׁכָּל מוֹם
 7 גְּמוּזָא, וְאִסּוּר מִשְׁכָּל מוֹם כָּל מוֹם לֹא דִּידֵּה בִּרְיָ. וְיִזְיִן
 8 שְׁבִית הַמְקֻדָּשׁ קִיָּים - דְּקִרְיָנָא בִּיהּ "תַּמִּים בִּיהּ"
 9 לְרִצּוֹן (וְיִקְרָא כַּב) הַלְקִירָב, אֲבָל הִשְׁתָּא נִרְאָה
 10 בַּעַל מוֹם הוּא, וְלֹא אִסּוּר מִדְּמִאֲרִייתָא. וְנִזְיִתִּי
 11 כְּמִשְׁטֵל מוֹם בְּכַעַל מוֹם - לְרַבָּא פִּרְרָא, דְּאִמָּרָה
 12 נִרְאָה כְּמִשְׁטֵל מוֹם, כְּלוּמַר מִדְּרַבָּנָא הוּא דְּאִסּוּר
 13 אֲמָא לֹא עֲבַר מִדְּמִאֲרִייתָא מִשְׁכָּל מוֹם דְּלִי חוּי
 14 הַלְקִירָב הִדֵּה מִשְׁטֵל מוֹם בְּכַעַל מוֹם מִדְּמִעָקֵרָא
 15 לֹא חוּי לְהַקְרִבָה, וּפְלִגִּי בִּיהּ תַּנְיָא בְּבִכּוּרֹת (לִג)
 16 (ב) גְּבִי בְּכֹר שְׁאֲחוּז דֶּם, וְאִיכָא לְמָאן דְּאִמָּר
 17 אִסּוּר הַלְקִירָב אֶפִּילֹו הוּא מִתָּה מִשְׁכָּל "לֹא דִּידֵּה בִּי
 18 מוֹם", וְהוּא לִיָּה לְמִיתָנָא מִפְּנֵי שְׁמִשְׁטֵל מוֹם בְּכַעַל
 19 מוֹם, וְאֲמָא תַּנָּא "נִרְאָה" דְּלִי חוּי - לֹא חִלְחַל
 20 בְּאִתְרָא, וּמִקְרִיב חֲלוּפִי, וְקִרְיָנָא עִי; "תַּמִּים בִּיהּ"
 21 לְרִצּוֹן, מִשְׁכָּל חֲלוּפִי. לֹא־פִקִּי - הִשְׁתָּא כְּשִׂאן
 22 בֵּית הַמְקֻדָּשׁ קִיָּים, דְּשׁוֹם בְּהֵמָה לֹא חוּיָא לֹא
 23 לְגוּפָה וְלֹא דְלִמָּי, הִלְכָן נִרְאָה בַּעַלְמָא הוּא וְלֹא
 24 מִיתִּסַּר מִדְּמִאֲרִייתָא אֲלֵא מִדְּרַבָּנָא. עֲבַר מֵאִי -
 25 לִקְחָ שֶׁם עֲבַר מֵאִי? לְרַבִּי נָתָן מָה יַעֲשֶׂה לוֹ,
 26 יַעֲקֹוֹב אוֹ לֹא? הֵכִי תִּסְיִין; גְּוִלִּים וְהוֹרֵעִים
 27 בְּהֵמָה דִּקְרָא - וְהוּ יִשְׂרָאֵל וְהוּן חֲנֻנִים - דְּרִי חָן
 28 כְּגִירִים, וְאִין מַעֲלִין - אוֹתוֹן מִן הַבּוֹר אֵי פִּלּוֹ
 29 לְחוּכָה, אֲלֵא יִנְחִים וְיִמּוּתוֹ. וְאִין מוֹרִידִין - אוֹתוֹן
 30 לְבוֹר לְמִיתָנָא אוֹתוֹן בִּידִים, אֲלֵמָא; עֲבַר גִּי אִסּוּר
 31 לְהַחֲיוֹת בִּידִים. קִטְנִי - לְרַבָּנָא דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי
 32 נָתָן; לְקוֹחִין מִזֶּה עֲבָרִים וּשְׁפֹחוֹת. לִמָּאי מִיַּעֲבִי
 33 לִיָּה - כְּלוּמַר, מֵאִי מַצְוָה שֶׁ כָּאן נִדְרְשִׁי לִיָּה
 34 מִשְׁכָּל מִעֲיִנְתָּהּ - מִשְׁמַעְטָא הַגִּירִים מִדְּמִלְדִּלָּהּ,
 35 שְׁלוֹקָה בְּהִמָּתָם שְׁמִשְׁמַשְׁתִּין בָּהּ. זָבֵן סְנִילָא -
 36 בִּירִיד שֶׁל עֲבוּדָה וְזֶה לִקְחָ סְנִיל מִן הַגִּי. וְיִתְמָא
 37 - בְּלֹא דַעַת. עֲבַר בֶּרֶךְ הֵבִי - לְעִשּׂוֹת סְחֻרָה
 38 בְּשׁוֹק שֶׁל עֲבוּדָה וְזֶה, דְּשִׁקְלִי מִינֵיהּ מִכְסָא
 39 וּמִתְנָה. אִילְמָלֵא הִיָּה רַבִּי יוֹחָנָן אֲסִירָא
 40 דְּשִׁקְלִי מִכְסָא מִבְּעֵלִי בִּתִּים, הוּא אֲסִיר לִיקְחָ
 41 אֶפִּילֹו מִבְּעַל חֲבִית. וְהִשְׁתָּא דְּרַבִּי יִימִיָּה קִים לָן
 42 דְּשִׁקְלִי מִבְּעֵלִי בִּתִּים. שְׁאִינוּ קִבּוּעַ - וְלֹא מִסִּיק
 43 מִכְסָא אֲדַעֲתִידָה לְמַגְבִּי מִינֵיהּ. דְּלֹא תַּנֵּר
 44 וְלֹא בַּעַל הִבִּית קִבּוּעַ. מִשְׁנָה אִיצְטְרוּבִילָן
 45 וּבְנֹת שׁוּחַ - מִפְּרַשׁ בְּגִמְרָא. אִסּוּר לְמַכּוּר לִגְוִי
 46 דְּלִשְׁוֹר עֲבוּדָה וְזֶה קִבּוּעַ הוּא. מוֹכִיר לוֹ
 47 תִּרְנָגֹול לָבֵן בִּין תִּרְנָגֹולִים - לִקְחָ לִגְוִי מִשְׁרָאֵל
 48 תִּרְנָגֹולִים חֲרִבָּה - מוֹתֵר לְמַכּוּר בְּנִיחָם תִּרְנָגֹול
 49 לָבֵן. דְּכִיָּין דְּשִׁקְלִי מִנֵּיהּ אַחֲרִינִי, לֹא לְעִבּוּדָה
 50 וְזֶה קָא בַּעַל לְהוֹ. סְתָמָן, וְשׁוֹרִישָׁן - מִפְּרַשׁ
 51 בְּגִמְרָא. דָּקֵל מִבְּ חֲצֵב וְנִקְלָב - מִפְּרַשׁ בְּגִמְרָא.
 52 נִגְמָרָא

לעיל (ו, ב): דבר שאין מתקיים אין לוקחין מהם! ויש לומר: דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זבינא, והוה כדבר המתקיים.

עבודה זרה דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) רלז

ומבאר רבי יונה את ספיקו, עֲבָד שְׂהוּא וְיִשְׂרָאֵל, לֹא קָא מִיבְעִינָא לִי
 – אין אני מסתפק, כיון שהעיקור גורם שימות, בודאי שאסור
 לעשות זאת. כִּי קָא מִיבְעִינָא לִי, כשקנה עֲבָד שְׂהוּא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים,
 מֵאִי, האם יעקרו או לא. אֲמַר לִיה רבי עילאי לרבי יונה, מֵאִי קָא
 מִיבְעִינָא לָךְ – מה יש לך להסתפק, תִּנְיָא – הרי ברייתא מפורשת
 היא, שכן שנינו, הַעוֹבֵדִי בּוֹכְבִּים, וְהָרוּעִי בְּהֵמָה דְּקָה מִיִּשְׂרָאֵל,
 שהם בחזקת גולנים, שרועים את צאנם בשדות של אחרים, לֹא
 מַעְלִין אותם מן הבור אם נפלו לתוכו, ואף על פי שקרובים למות,
 והתורה הזהירה לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ (ויקרא טו טז), אלו אינם
 בכלל רֵעֶךָ, וְלֹא מוֹרְדִין אותם לבור בשביל להמיתם. מכל מקום
 מבואר בברייתא, שאף את הגוי אסור להורגו בידים, ואם כן
 הקונה עבד גוי פשוט שאסור לעוקרו, שגורם בכך למותו.
 הגמרא דנה לדעת הברייתא השניה (לעיל ע"א) שמתירה לקנות
 ביריד של גויים בהמות ועבדים, האם אף עבד גוי בכלל זה: אֲמַר
 לִיה – שאלו רבי ירמיה לרבי יוֹרָא, קִתְּנִי לַעֲלִי (ע"א) בברייתא,
 לֹאֲקַחֲנִי מִקֵּץ בְּהֵמָה עֲבָדִים וּשְׂפָחוֹת. מה ששנינו 'עבדים', האם עֲבָד
 יִשְׂרָאֵל דווקא, או דְּלִמָּא מוֹתֵר לְקוֹנָא אֲפִילוּ עֲבָד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים.
 אֲמַר לִיה רבי יוֹרָא, מִסְתַּבְּרָא שֶׁרַק עֲבָד יִשְׂרָאֵל מוֹתֵר לְקוֹנָא, דָּאִי –
 שאם מותר לקנות גם עֲבָד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, יִקְשָׁה, לִמָּא מִיבְעִי לִיה –
 למה הוא צריך לו, כלומר, איזו מצוה יש בקנייתו שמחמתה נותר
 לו לקנותו.
 דעות נוספות בענין זה: כִּי אֲתָא רַבִּין, אֲמַר בשם רבי שְׁמַעוֹן בֶּן
 לָקִישׁ, מוֹתֵר לְקוֹנָא אֲפִילוּ עֲבָד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שְׂמִיכְנִסוּ תַּחַת
 בְּנֵפֵי הַשְּׂכִינָה, שכאשר יומל את עצמו ויטבול ולשם עבדותו,
 יתחייב בכל המצוות שנשים חייבות בהן. דעה החולקת: אֲמַר רַב
 אֲשֵׁי, אֲמַר – וכי האם טעם זה שייך אצל הקונה בְּהֵמָה, והלא מֵאִי
 מְכִנִּים תַּחַת בְּנֵפֵי הַשְּׂכִינָה אֵיכָא, ומדוע התירו לקנות בהמה
 ביריד. אֲמַר הטעם שהתירו קניית בהמה, מִשּׁוּם מַעוּיָתִיהּ –
 שממעט בכך את כחם של הגויים, שקונה מהם את בהמתם
 העומדת לשימושם. וְהָאֵל נָמִי לַגִּבִּי עֲבָד, דְּמַמְעִי – שממעט מהם
 דבר שמשמשים בו, לפיכך שָׂרִי – מותר לקנותו.
 רַבִּי יַעֲקֹב וְבֵן סַנְדֵּל – קנה סנדל מגוי ביריד של עבודת כוכבים.
 רַבִּי יִרְמְיָה וְבֵן פִּיתָא – קנה שם פת. אֲמַר לִיה חַד לְחִבְרִיָּה, וְתָמָא –
 הנך נוהג ביתום שאין בו דעת, עֲבָד רַבִּיךָ הֵי – וכי רבך רבי יוחנן
 היה נוהג כך לקנות ביריד שלוקחים בו מכס, הרי הוא מהנה את
 עבודה זרה בכך, ואסור הדבר לדעתו. אֲמַר לִיה אֲדָה – אמר לו
 גם חבירו, וְתָמָא, עֲבָד רַבִּיךָ הֵי, ומדוע קנית אתה כן.
 מפרשת הגמרא: וְתִרְוִיָּהּ מַכְעַל חֲפֵית וְכוּן – שניהם קנו אצל בעל
 הבית, והרי זה מותר, משום שאין נוטלים ממנו מכס, ומה שזנוף
 זה בזה, הואיל וְכָל חַד וְחַד סָבַר, תִּבְרָאִי מִתְּנֵר וְכוּן – חבירי קנה
 אצל סוחר שחייב בתשלום מכס. דָּאֲמַר רַבִּי אָבָא בְּרִיה דְּרַבִּי חִיָּא
 בַּר אָבָא, לֹא שָׁנוּ שאסור לקנות ביריד, אֲמַר בְּלוֹקֶה מִן הַתֵּנֶר,
 דְּשָׁקְלִי מִיכְסָא מִינִיָּה – שלוקחים ממנו מכס, אֲבָל בְּלוֹקֶה מַכְעַל
 חֲפֵית, דְּלֹא שָׁקְלִי מִינִיָּה מִיכְסָא מוֹתֵר.
 אֲמַר רַבִּי אָבָא בְּרִיה דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אָבָא, אֵילֻלָא הֵיָּה רַבִּי יוֹחָנָן הָא
 וְיָמָא בְּאֶתְרָא דְּקָא שָׁקְלִי מִיכְסָא – אילו היה רבי יוחנן בזמנו
 במקום שלוקחים מכס, אֲפִילוּ מַכְעַל חֲפֵית הָוָה אֲסַר לְקוֹנָא מִמֶּנּוּ,
 שהרי לוקחים ממנו מכס.
 שואלת הגמרא: אֲמַר אֲמִינוּ – רבי יעקב ורבי ירמיה, הֵיכִי וְכוּן –
 כיצד הותר להם לקנות אפילו אצל בעל הבית. מיישבת הגמרא:
 מַכְעַל חֲפֵית שְׂאִינוּ קְבוּעִי וְכוּן – הם קנו, שאין המוכסים נותנים
 דעתם עליו לגבות ממנו מכס.

משנה

בתחילת הפרק שנינו שאסור לשאת ולתת עם הגויים סמוך ליום
 אידם, משנתניו מוסיפה שיש דברים שאסור למכור להם כל ימות
 השנה, משום שבדברים אלו הם משתמשים לעבודה זרה: וזה: אֲלוּ
 דְּבָרִים אֲסוּרִים לְמַכּוֹר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים בכל ימות השנה, אֲצִטְוִיבְלִין,

יְרָקָבוּ – יניחם במקום מוצנע עד שירקבו, כדי שלא יבוא להנות
 מהם. ואם היו מְעוֹת וְכָלִי מִתְּבֹלוֹת, אין להם תקנה אחרת, אלא
 יוֹלִיכֵם לִים הַמֶּלֶה, מקום שבו אין חשש שיגיעו לידי אדם.
 מבארת הברייתא: וְאִיזוּ עִיקוֹר שִׁישׁ לעשות לבהמה שעבר
 והקדישה או החרימה, נֹעֵל דְּלֵת בְּפִנֶּיהָ, שלא תוכל לצאת לרעות
 בשדה, וְהִיא מִתָּה מֵאִילָיָה ברעב. וקשה, שבברייתא לעיל (ע"א)
 יש בזה בזיון קדשים. מתרצת הגמרא: אם ישחטו אותה ככל
 בהמה, אֲתוּ בָּהּ – יכולים לבוא לידי תַּקְלָה, שיסברו שהיא מותרת
 באכילה.
 חזרת הגמרא ומקשה: וְלִישׁוּנָה [י-עשנה] נִסְמָרָא – יחתכנה
 לשנים, ובזיון קדשים אין בזה, שהרי מתה מיד, ואף חשש תַּקְלָה
 אין כאן, שהרי היא נבילה ולא יאכלו ממנה. מתרצת הגמרא: אֲמַר
 אֲבִי, אֲמַר קָרָא – נאמר בפסוק (דברים יב ג) כשצויה ה' לישראל
 שבהיכנסם לארץ יאבדו את כל המקומות שעבדו עבודה זרה,
 וְנִתְּנָתָם אֶת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם [וגו'], לֹא תַעֲשֶׂן בִּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם, וזה
 תעשו בקדשי שמים כעין האמור לעשות לעבודה זרה, ומכיון
 שעל מזבחותם נאמר לנתון, שהיא הריסה, שמשליך אבניו לכאן
 ולכאן, אם כן אי אפשר לעשות בקדשי ה' גיסטרא שהיא כעין
 ניתון, שחזרתה לשנים.
 תירוץ נוסף מדוע בהקדש לא עושים נישור פרסות: רַבָּא אֲמַר,
 מִפְּנֵי שְׁנִירָתָא מעשה זה של נישור הפרסות מְסֻטִּיל מוֹם בְּקִדְשֵׁים.
 תמיה הגמרא: וכי רק מדרבנן הוא אסור ומשום ש'נִירָתָא' כמטיל
 מום בקדשים, והלא מוֹם מַעְלָא הוּא, ואסור מן התורה, משיבה
 הגמרא: הֵינִי מִילֵי שהטלת מום בקדשים אסורה מן התורה, דווקא
 בְּזִמְנֵי שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ קִיָּים, דְּחָזִי – שראוי הקרבן לְהַקְרִיבָה, ובוה
 נדרש כל הפסוק, 'תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו' (ויקרא כב
 כא), שֶׁקֶרֶן הָרָאוּ לרצות, לא יטיל בו מום, אולם הַשְּׂתָא – בזמן
 הזה דְּלֹא חָזִי לְהַקְרִיבָה, לִית לָן בָּהּ – אין לאסור מן התורה, לפיכך
 נקט רבא הלשון 'נראה', שאינו אסור אלא מדרבנן.
 הגמרא חזרת ומקשה על רבא: וְלִיתֵיהּ מִמְסִיל מוֹם בְּעַל מוֹם –
 והרי ידא זה כמי שמטיל מום בבהמה קדשים שהיתה בעלת מום,
 דָּאֵה עַל גַּב דְּלֹא חָזִי – שאינה ראויה לְהַקְרִיבָה, מחמת המום שיש
 בה כבר, בכל זאת אֲסוּר מן התורה להטיל בה מום נוסף, והרי
 המטיל מום בבהמה בזמן הזה דומה למטיל מום בבעלת מום,
 שבשני המקרים הבהמה אינה ראויה להקרבה, וקשה על רבא,
 מדוע נקט הלשון 'נראה' שמשמעו שאין כאן אלא איסור דרבנן,
 הרי יכול היה רבא לתרץ שהברייתא סוברת שהמטיל מום בבעלת
 מום אסור מן התורה.
 מתרצת הגמרא: בְּעַל מוֹם בזמן שבית המקדש קיים, נִתִּי דְּלֹא חָזִי
 לְגוּפִיָּה – אמנם שהקרבן מצד עצמו אינו ראוי להקרבה, מכל
 מקום לְדַמֵּי חָזִי – שראוי לפדותו בדמים שבהם יקנו בהמה אחרת
 ויקריבנה על המזבח, וכיון שכן, שייך בו הציווי של 'תמים יהיה
 לרצון' וגו' ולכן יש איסור להטיל בו מום, לְאִפְסוּקִי – יצא מכלל
 זה, הָקָא – כאן בבהמת קדשים בזמן הזה, דְּלֹא לְדַמֵּי חָזִי וְלֹא לְגוּפִיָּה
 חָזִי – שאינה ראויה להקרבה, לא מחמת דמיה, ולא בגופה, לפיכך
 לרבוי הכל המטיל בה מום אין איסורו אלא מדרבנן.
 הגמרא דנה בקנה עבד ביריד של עכו"ם: אֲשִׁבְחִיהּ [ו-מצאו] רַבִּי
 יוֹנָה לְרַבִּי עֲלִיאִ, דְּקָא אֲפִיתָא דְּצוּר – שעמד בפתחה של העיר
 צור, אֲמַר לִיה רבי יונה, קִתְּנִי לַעֲלִי (ע"א) בברייתא של רבי נתן,
 הלוך בְּהֵמָה בשוק של גוים יִתְעַקֵּר הבהמה. ויש לדון, קנה עֲבָד,
 מֵאִי – מה דינו לפי רבי נתן, האם גם בו קנסו לעוקרו או לא.

גמרא

תַּרְגוּמָא לָא, שְׁמַחֲר וְלֹא הֹזִיכִר תַּרְגוּל לָבָן, מִן הַסֵּתָם אִינוּ מִבְּקֵשׁ
לִקְנוֹת לִשְׁם עֲבוּדָה זָרָה. אֲבָל כֹּאשֶׁר הִגִּי מִכְרִיו, תַּרְגוּמָא לָבָן לָמִי,
אֲסוּר לְמַכּוֹר לוֹ תַּרְגוּמָא לָבָן, כִּיּוֹן שֵׁנִיכֵר בִּכְךָ שֶׁרְצוֹנוֹ לִקְנוֹת לְצוּרֶךְ
עֲבוּדָה זָרָה.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: תִּנּוּן בְּמִשְׁנֵתֵינוּ, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מוֹכֵר הוּא לֹא
תַּרְגוּמָא לָבָן בֵּין הַתַּרְגוּמָא, כֹּאשֶׁר קוֹנֶה מִמֶּנּוּ הִגִּי אֵף תַּרְגוּלִים
אֲחֵרִים. מִבְּרִית הַגִּמְרָא: דְּכִי רָמִי, כִּיצַד הוּא נוֹסֵחַ הַכְּרוּתוֹ שֶׁל
הִגִּי, אִילָּיָא – אִם נֹאמֵר דְּקָאָמֵר – שֶׁהִגִּי מִכְרִיו וְאוֹמֵר, תַּרְגוּמָא
לָבָן לָמִי, תַּרְגוּמָא לָבָן לָמִי, אֵין זֶה יִתְכֵן, שֶׁכֵּן בְּאוֹפֵן זֶה שֶׁהֹזִיכֵר
בְּדִבְרֵיו שֶׁרוּצָה תַּרְגוּל לָבָן בּוֹדֵאֵי אֵף רַבִּי יְהוּדָה מוֹדֵה שֶׁאִפִּילוֹ
בֵּין שָׂאֵר הַתַּרְגוּמָא נִמְי לֹא – גַּם אֲסוּר לוֹ לְמַכּוֹר אוֹתוֹ, שֶׁהִרִי גִילָה
הִגִּי אֵת דַּעְתּוֹ שֶׁקוֹנֶה לְצוּרֶךְ עֲבוּדָה זָרָה, וְנָח לוֹ לִקְנוֹת אִפִּילוֹ
תַּרְגוּלִים אֲחֵרִים וּבִלְבַד שִׁיחֵה לוֹ גַּם לָבָן. אִילָּא לֹא – אֲלֹא וּדֵאֵי
שֶׁמְדוּבֵר דְּקָאָמֵר – שֶׁהִגִּי מִכְרִיו, תַּרְגוּמָא לָמִי, תַּרְגוּמָא לָמִי, וְאִינוּ
מִפְרֵשׁ בְּהַכְּרוּתוֹ אִיזֵה תַּרְגוּל, וְאִפִּילוֹ חֲכִי – וְאִפִּילוֹ בְּמִקְרָה זֶה
לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין הַתַּרְגוּמָא אֵין – דּוּוֹקָא בֵּין הַתַּרְגוּלִין מוֹתֵר לְמַכּוֹר
לוֹ תַּרְגוּל לָבָן, אֲבָל לָבָן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, לֹא יִמְכּוֹר לוֹ, וְלִתְנָא קָמָא
שְׁחוֹלֵק עַל רַבִּי יְהוּדָה, אִפִּילוֹ בֵּין הַתַּרְגוּמָא נִמְי לֹא – גַּם כֵּן אֲסוּר
לְמַכּוֹר לוֹ תַּרְגוּל לָבָן, וְקִשָּׁה עַל רַבִּי זִירָא שֶׁאֲמַר שֶׁכֹּאשֶׁר הַכִּיּוֹן
בְּסֵתָם תַּרְגוּל לָמִי מוֹתֵר לְמַכּוֹר לוֹ תַּרְגוּל לָבָן. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא:
אָמֵר רַב נַחֲמָן בִּר יִצְחָק, הֵבָא קָמָא עֲסָקִין – מִשְׁנֵתֵנוּ שֶׁאֲסָרָה
לְמַכּוֹר תַּרְגוּל לָבָן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, וְלִחְכָּמִים אֵף
בֵּין שָׂאֵר תַּרְגוּלִים, וְסוֹסֶקת בְּגוֹן דְּאָמֵר זֶה וְזֶה – שֶׁאֲמַר הִגִּי
שֶׁרְצוֹנוֹ לִקְנוֹת תַּרְגוּל לָבָן, שְׁחוֹר וְאוֹדוּם, רַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר, שֶׁאֲסוּר
לְמַכּוֹר לוֹ לָבָן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, כִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה הֹזִיכִר לָבָן, וְגַם עֲכָשִׁי
קוֹנֶה אֵת הַלָּבָן בְּלִבָּד, אוֹמְרִים אֲנִי שֶׁאֵף מִתְחִילָה הִיתָה דַּעְתּוֹ
לִקְנוֹת רֶק לָבָן, וְמָה שֶׁהֹזִיכֵר גַּם שְׁחוֹר וְאוֹדוּם, הִיָּה כְּדִי לְחַטְעוֹת
אֵת הַמוֹכֵר, שֶׁכֵּן יוֹדֵעַ הִגִּי שֶׁאִם יִבְקֹשׁ רֶק לָבָן לֹא יִרְצָה הִיִּשְׂרָאֵל
לְמַכּוֹר לוֹ. אֲבָל אִם קוֹנֶה גַּם אֲדוּם וְשְׁחוֹר בִּיחַד עִם הַלָּבָן, יֵשׁ בִּכְךָ
הַכּוּחַ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ בְּבִנְיַת הַלָּבָן לְצוּרֶךְ עֲבוּדָה זָרָה, כֹּשֶׁשׁ שֶׁשָּׂאֵר
הַמִּינִים אֵינֶם לְעִבּוּדָה זָרָה. וְחֲכָמִים סוֹבְרִים שֶׁכִּיּוֹן שֶׁמִּתְחִילָה
הֹזִיכִר לָבָן, יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שֶׁגַּם עֲכָשִׁי שֶׁקוֹנֶה בֵּין שָׂאֵר הַתַּרְגוּלִים
כוֹוֶנְתוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה. אֲמַנֵּם כֹּל זֶה הוּא רֶק אִם הֹזִיכִר לָבָן בְּתַחֲלִילָה,
אֲבָל אִם מִתְחִילָה הִיָּה מִכְרִיו שֶׁרְצוֹנוֹ לִקְנוֹת סֵתָם תַּרְגוּל בְּלֹא
לִפְרֵשׁ אִיזֵה, הִכֵּל מוֹדִים שֶׁמוֹתֵר לְמַכּוֹר לוֹ תַּרְגוּל לָבָן, וְכִדְבְּרֵי
רַבִּי זִירָא.
הַגִּמְרָא מוֹכִיחָה מִבְּרִיתָא כְּפִירוּשׁוֹ שֶׁל רַב נַחֲמָן בִּר יִצְחָק
בְּמַחֲלֻקַּת רַבִּי יְהוּדָה וְחֲכָמִים: תִּנְיָא נִמְי חֲכִי, אָמֵר רַבִּי יְהוּדָה – רַבִּי
יְהוּדָה מִפְרֵשׁ אֵת שִׁטְתּוֹ בְּמִשְׁנָה, אִמְרֵתִי אֲסוּר לְמַכּוֹר לוֹ תַּרְגוּל
לָבָן, דּוּוֹקָא בְּגוֹן שֶׁאָמֵר מְכּוֹר לִי תַּרְגוּמָא זֶה לָבָן, אֲבָל אִם אָמֵר זֶה
וְזֶה, מוֹתֵר לְמַכּוֹר לוֹ אֵת שֶׁנִּיחֵם בִּיחַד. מִשְׁמַע שְׂרַבִּי יְהוּדָה מְדַבֵּר
כֹּשֶׁאֲמַר זֶה וְזֶה, וּלְפִיכָךְ לֹא הִתִּיר לְמַכּוֹר אֵת הַלָּבָן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ,
אֲבָל אִם אֲמַר תַּרְגוּל סֵתָם, רִשְׁאִי לְמַכּוֹר אֵת הַלָּבָן אֵף בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ,
וּמְדַבְּרֵי רַבִּי יְהוּדָה יֵשׁ לְשִׁמוּעַ אֵף אֵת דַּעְתּוֹ שֶׁל חֲכָמִים, שֶׁלֹּא
נִחְלָקוּ עֲלֵיו אֲלֹא כִּשְׁהֹזִיכֵר לָבָן, אֲבָל אִם אֲמַר תַּרְגוּל סֵתָם, גַּם
הֵם מוֹדִים שֶׁאֲפֹשֶׁר לְמַכּוֹר לוֹ לָבָן.
רַבִּי יְהוּדָה מוֹסִיף לְבֹאֵר עוֹד פֶּרֶט בַּעֲנֵן מְכִירַת תַּרְגוּל לָבָן: וְאִפִּילוֹ
אָמֵר תַּרְגוּמָא זֶה לָבָן, אִם הִיָּה זֶה עוֹבֵד בּוֹכְכִים שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה לָּבָנוּ,
אוֹ שְׁהִיָּה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, מוֹתֵר לְמַכּוֹר לוֹ לָבָן, שֶׁכֵּן צִרְיָךְ
לְתַרְגוּל זֶה כְּדִי לְנֹאנֹת בּוֹ אֵת הַמִּשְׁתָּה אוֹ לְצוּרֶךְ רִפְיוֹ הַחוּלָה,
וְאֵין צִרְיָךְ לְחֹשֶׁשׁ שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְעִבּוּדָה זָרָה.
הַגִּמְרָא מִקְשָׁה סְתִירָה מִבְּרִיתָא אַחֲרֵת עַל בְּרִיתָא זֶה: (וְהַתִּנְיָא)
[וְהַתִּנּוּן] בְּמִשְׁנָה, עוֹבֵד בּוֹכְכִים שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה לָּבָנוּ, אִינוּ אֲסוּר
לְשֹׂאת וּלְתַת עִמּוֹ, אִילָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל הַמִּשְׁתָּה, שֶׁבִּיּוֹם זֶה הוּא
רָגִיל לְהַקְרִיב לְעִבּוּדָה זָרָה כְּדִי לְהוֹדוֹת לָהּ עַל שֶׁהִגִּיעַ לִידֵי נִישׁוּאֵי
בְּנוֹ, וְיֵשׁ חֹשֶׁשׁ שִׁיּוּדָה גַּם עַל מַה שֶׁקֵּנָה אוֹ מְכָר, אֲבָל לֹא אֲסוּר
אֲלֹא אֵת אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵיו וְשֶׁלֹּאֲחֵרָיו, וְכֵן לֹא אֲסוּר
לְשֹׂאת וּלְתַת אֲלֹא עִם אוֹתוֹ הָאִישׁ בְּלִבָּד שֶׁעוֹשָׂה אֵת הַמִּשְׁתָּה, וְלֹא
עִם אֲנָשִׁים הַמְשַׁמְשִׁים אוֹתוֹ וּמְשׁוֹעֲבָדִים לוֹ. מִדִּיִּיקַת הַגִּמְרָא: אוֹתוֹ

הַגִּמְרָא מִפְרֵשׁת אֵת הַדְּבָרִים שֶׁנִּשְׁנֵנוּ בְּמִשְׁנֵתֵנוּ שֶׁאֲסוּר לְמוֹכֵרם
לְגוּיִם. מִבְּרִית הַגִּמְרָא: מָאֵי אֵיִצְטְרוּבְלִין – מַה הֵם הָאֵיִצְטְרוּבְלִים
שֶׁהֹזְכְּרוּ בְּמִשְׁנָה. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: תוֹרִינְיָא – שִׁטָּה, וְהוּא אֶחָד
מִמִּינֵי עֵץ הָאֲרוֹר.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרִמְיָנָהּ – וְקִשָּׁה מִבְּרִיתָא הִדְנָה בְּפִירוֹת שֶׁלֹּא נִהְגוּ
בָּהֶם קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם פִּירוֹת גְּמוּרִים, אֲלֹא שֶׁאֲחֵר כֵּךְ
הַחֲמִירוּ לֹאֲסוּר גַּם אוֹתָם, וְכֵן שִׁנְיָנוּ בְּבִרְיָתָא, הוֹסִיפוּ חֲכָמִים
עֲלֵיהֶן – עַל הַפִּירוֹת שֶׁחִיִּיבִים לְנַהוֹג בָּהֶם בְּקְדוּשַׁת שְׁבִיעִית, אֵף אֵת
הַפִּירוֹת הַמְּפֹרָשִׁים דְּלֹהֶן, אֲלֶכְסִין וְאֵיִצְטְרוּבְלִין, מוֹבָקְסִין – הוּא מִין
שֶׁל בְּנוֹת שוֹחַ, וְבָנֹת שוֹחַ, הוּא סוֹג תַּאנִּים כְּפִי שֶׁתִּבְאֵר הַגִּמְרָא
בְּסִמּוּךְ. וְאֵי סְלָקָא דְּעֵתָךְ – וְאִם כְּפִי שְׁעוּלָה עַל דַּעְתְךָ לְמוֹר
שֶׁאֵיִצְטְרוּבְלִין הֵם תוֹרִינְיָא, מַעֲתָה יִקְשָׁה, תוֹרִינְיָא מִי אִיתָא
בְּשְׁבִיעִית – וְכִי הֵאֵם בְּתוֹרִינְיָא נִוְהַגְת כֹּל קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית,
וְהִרִי שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה, זֶה הִכְלָל, כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵינֶךְ –
שֶׁרְשִׁיו מִתְקַיָּמִים בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים, יֵשׁ לוֹ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית, וְכֹל
דִּינֵי שְׁבִיעִית נִוְהַגִּים בּוֹ, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ עֵינֶךְ – שֶׁרְשִׁיו נִרְקָבִים
בִּימּוֹת הַגִּשְׁמִים, כִּמוֹ מִינֵי הִירְקִים הַשּׁוֹנִים, אֵין לוֹ שְׁבִיעִית – אֵין
נִוְהַגְת בּוֹ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית. וְהִרִי תוֹרִינְיָא שֶׁרְשִׁיו נִרְקָבִים בִּימּוֹת
הַגִּשְׁמִים, וְאִם הָאֵיִצְטְרוּבְלִים הֵם תוֹרִינְיָא, כִּיצַד הִנְהִיגוּ בָּהֶם דִּינֵי
שְׁבִיעִית. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אִילָּא אָמֵר רַב סְפָרָא, אֵיִצְטְרוּבְלִים הֵם
מִין פְּרִי הַנֶּקֶרָא פִּירֵי דְּאֵרֹא. וְכֵן כִּי אִתָּא רַבִּין, אָמֵר בִּשְׁם רַבִּי
אֲלֶעָזָר, פִּירֵי דְּאֵרֹא.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: בָּנֹת שוֹחַ. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: אָמֵר רַבָּה בִּר פֶּר הִנֵּה,
אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּנוֹת שוֹחַ הֵן תִּנְיָא חִיּוּרָתָא – תַּאנִּים לְבָנוֹת.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: וְפִסְטְרוֹת. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: אָמֵר רַבָּה בִּר פֶּר הִנֵּה,
אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּפִסְטְרוֹתֵיהֶן [בְּעוֹקְצִיחָם] שִׁנְיָנוּ, כְּלוּמַר,
הַפְּטוּטוֹת שֶׁשִּׁנְיָנוּ אִינוּ מִין נוֹסֵף, אֲלֹא הֵנָּה מִפְּרֵשׁ אֵת דְּבָרֵיו,
אֵיִצְטְרוּבְלִים וְבָנוֹת שוֹחַ שֶׁנֶּאֱסָרוּ, רֶק כִּשֶּׁהם עֲרִיץ מְחוּבְרִים
לְעוֹקְצִיחָם, שֶׁמִּדְּרַךְ הָעוֹבְדִים לְעִבּוּדָה זָרָה הִיָּה לְתַלּוֹת אֵת
הָאֵיִצְטְרוּבְלִים וְאֵת הַבָּנוֹת שוֹחַ בְּעוֹקְצִיחָם לְפָנֵי הָעֲבוּדָה זָרָה,
אֲבָל אִם מוֹכֵר לָהֶם בְּלֹא עוֹקְצִיחָם מוֹתֵר, שֶׁבִּכְךָ אֵין לְחֹשֶׁשׁ
שִׁישְׁתַּמֵּשׁוּ בָּהֶם לְעִבּוּדָה זָרָה.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: לְבֹנָה. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: אָמֵר רַבִּי יִצְחָק, אָמֵר רַבִּי
שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיֹשׁ, לְבֹנָה זָכָה, שְׁהִיא אַחַת מִמִּינֵי הַלְּבֹנָה וְהִיא
הַחֲשׁוּבָה שֶׁבָּהֶן, אֲבָל שָׂאֵר מִינֵי הַלְּבֹנָה מוֹתֵר.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּלַמֶּדֶת שִׁישׁ אוֹפֵן שֶׁמוֹתֵר לְמַכּוֹר אֵת
הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱסָרוּ בְּמִשְׁנָה: תִּנְיָא, וּמְבֹרָךְ – מְכָל אֵלוֹ שֶׁשִּׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה
שֶׁאֲסוּר לְמַכּוֹר לָהֶם, דּוּוֹקָא מַעֲט אֵין מוֹכְרִים לָהֶם, אֲבָל מוֹכְרִין
לִהְיוֹת חֲבִילָה, כִּשְׁשִׁמּוֹכֵר הִרְבָּה בִּיחַד נִיכֵר הַדְּבָר שֶׁהִגִּי קוֹנֶה לְצוּרֶךְ
סְחוֹרָה וְלֹא לְעִבּוּדָה זָרָה. מִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא: וְכִכָּהּ הוּא שִׁיעוּרָה שֶׁל
חֲבִילָה, פִּירֵשׁ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בִּתְרִיא, אֵין חֲבִילָה שֶׁחֹתָהּ מִמְשַׁקֵּל שֶׁל
שְׁלִשָּׁה מָנִין, וְהוּא שוֹחַ לְמַשְׁקֵל שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת דִּינָרִים.
שׁוֹאֲלַת הַגִּמְרָא: וְלִיחֹשֶׁשׁ דְּלָמָּא אִיזֵל וְיִזְבֹּבִין לְאַחֲרֵי וּמְקַפְרִי – הֲלֹא
יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ שֶׁמֶא יִמְכּוֹר הִגִּי אֵת הַחֲבִילָה לְכִמְהָ אֲנָשִׁים וְהֵם יִקְטִירוּ
לְעִבּוּדָה זָרָה, וְנִצְמַצַּא שֶׁעֲבָדוּ לָהּ בְּגִרְמָתָהּ, וְהִרִי הוּא עוֹבֵר עַל 'לִפְנֵי
עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל' (ויקרא טז טז). מִיִּישְׁבַת הַגִּמְרָא: אָמֵר אֲבִי, אֲלֶפְנִי
מִפְּקִידִין – מְצוּיִם אֲנִי שֶׁלֹּא לְהַכְשִׁיל אֲדָם בְּדִבְרֵי הָאֲסוּר לוֹ, אוֹלֵם
אֲלֶפְנִי דְּלִפְנֵי לֹא מִפְּקִידִין – אֵין אֲנִי מְצוּיִם שֶׁלֹּא לִגְרוֹם לְאָדָם
שִׁישְׁכִּיל אֲדָם אַחֵר בְּעִבְרִיָה, וְכֹאֵן אֵין אֲנִי גּוֹרְמִים לוֹ לְעִבּוֹד
עֲבוּדָה זָרָה, אֲלֹא גּוֹרְמִים לוֹ שֶׁהוּא יִגְרוֹם לְאֲחֵרִים לְעִבּוֹר אִיסוּר,
וְעַל כֵּךְ אֵין אֲנִי מוֹזְהִרִים.
שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: וְתַרְגוּמָא לָבָן. אָמֵר רַבִּי יוֹנָה אָמֵר רַבִּי יוֹרָא אָמֵר רַב
זְבִיד – רַבִּי יוֹנָה אָמַר בִּשְׁם רַבִּי זִירָא שֶׁאֲמַר בִּשְׁם רַב זְבִיד אֵת
הַשְּׁמוּעָה דְּלֹהֶן. וְאִיִּקָּא דְּמִתְנֵי – יֵשׁ שִׁשְׁנָה אֵת הַשְּׁמוּעָה דְּלֹהֶן
כֵּךְ, אָמֵר רַבִּי יוֹנָה אָמֵר רַבִּי יוֹרָא, כְּלוּמַר שְׂרַבִּי זִירָא עֲצָמוֹ אֲמַר
אֵת הַשְּׁמוּעָה וְלֹא בִשְׁמוֹ שֶׁל רַב זְבִיד. תַּרְגוּמָא לָמִי – כֹּאשֶׁר הִגִּי
הַמְּחֹזֵר אַחֵר קִנְיַת תַּרְגוּל, אִינוּ מִפְּרֵשׁ אִיזֵה תַּרְגוּל הוּא רוּצָה
אֲלֹא מִכְרִיו בְּסֵתָם, לָמִי לְמַכּוֹר תַּרְגוּל, מוֹתֵר לְמַכּוֹר לוֹ

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלט
רש"י תוספות

תורניתא - פירש הקונטרס: מין ארז, כדאמרין בראש השנה (כג, א) בעשרה מיני ארזים: שטה - תורניתא, וקשיא, דבסמוך פריך מהדיא "וכל שאין לו עיקר", ופירש הקונטרס: שאין לו עיקר מתקיים בארץ בימות הגשמים, ואי תורניתא ארז הוא - הא יש לו עיקר מתקיים! ועוד קשיא לפירושו: הרי תבואה דאין לה עיקר בימות הגשמים, ויש לה שביעית! ועוד קשיא: אי תורניתא אילן הוא -

תורניתא הוא דלא מבוננין, הא שאר אילנות מבוננין, והא תנן (עבודה זרה יט, ב): אין מוכרין להם במחזור לקרקע, דהכי דייק לקמן גבי דקל טב! לכך פירש רבינו תם דתרי גזונא תורניתא נינהו, והוא דהבא הוא מין אדמה כעין כביתא, פירוש: גפריה, שאין לה עיקר שורש בקרקע לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אבל תבואה יש לה עיקר בימות החמה, ומשום דכי פריך עלה מהדיא דשביעית, וכחאי גזנא פריך בשבת פרק "רבי עקיבא" (ז, א) גבי כביתא, וגם רש"י פירש שם כן, שתורניתא דהבא כעין כביתא, **בנות** שוח - לכתארה משמע דפירי גרוע הוא, מדהוסיפו עליהם, אבל מעיקרא לא הוו נהגו בהו שביעית, וכן משמע ברש שמכת דמאי (פרק א) דלא נחשוד עליהם עמי ארץ, דתנן: הקלין שבדמאי השתיק וחרמיין ועחרדין ובנות שוח, וקשיא, דבפרק קמא דשביעית (יב, ב) אמר גבי מותרות קיץ למבח בנות שבע לאדם שאובלין אותם בקבוק סעודה, אלמא חשבות נינהו, ובנות שבע דם בנות שוח, כדאייתא בבראשית רבה (פרשה טו): תאנים שאכל אדם דראשון, איכא דקרו להו "בנות שוח" לפי שגרמו שוח לאדם, ואיכא דקרו להו "בנות שבע" שגרמו שבע אבילות לאדם, ובפרק "ארבעה נדרים" (נדרים כו, א) נמי, גבי תנודר מן הכלכלה היוו בה בנות שבע, ואמר: אילו הייתי יודע שבנות שבע בתוכה הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורות ובנות שבע מותרות, מכל הני משמע דבנות שבע חשובים יש להו: דרורי בנות שוח פרי חשוב הוא, ומה שלא נחשוד עמי הארץ עליהם - היינו מפני שיש מהם דרבה, והוא מין פרי הגדל ביערים כמו עורודין ודחשבי בהדיהו גבי קלים שבדמאי, לפי שמצוי להם מן ההפקר לא נחשודו שלא לעשר הגדל סביב גנותיהם וסביב פירותיהן, ולא מפני שחוד גרוע, ולגבי שביעית, מעיקרא סבור כיון שאין נגמרים בשנה שנחנטיס בה, כדאמרין (ראש השנה טו, ב): בנות שוח שביעית שלהן שניה לפי שעושות לשלש שנים, הוי סברי דלא שייך לממיל בהו לא בתר חנטה ולא בתר לקיטה, ולבסוף הלכו בו אחד חנטה, ונהגו דין שביעית שלו בשנה שניה של שמיטה, אכן קשיא - דהבא קא מפרש תלמודא בנות שוח - תאני חזורתא, וכן בפרק "כיצד מברכין" (ברכות מ, ב), ובפרק "ארבעה נדרים" שהבאתי משמע דאינם לא תאנים שחורות ולא תאנים לבנות ויש להו, דשלשה מיני תאנים הם: שחורות ולבנות דם סתם תאנים, ובנות שוח, ומאותם בנות שוח יש מהם רעות ויש מהם טובות,

וברעות מיירי הכא ובמסכת דמאי, ולכך קורא אותם בנות שוח - שתוליה הקלקלה במקולקל, אף על פי שמדם לא אכל אדם כי אם מן הטובות, והם אותם בנות שבע דמיירי בהו בשבועות ובנדרים, כי מסתמא אדם דראשון מן הטובות אבל, ורבינו תם היה מפרש דרגס הכא גבי שביעית: מוכססין בנות שוח, ולא גרס "ובנות שוח", והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש, ואותו פרי הוא גרוע, ומביא ראיה מפרק קמא דבכורות (ח, א) דאמרין תהם: הארי הדוב והגמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובגנן באילן בנות שוח, חש שבע שנים ולאוו רשע לא מצינו חבר, ויש אמרים מוכססין בנות שוח, ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש, **פירי** דארוז - פירש הקונטרס: גלגלין, והוא מאכל חזירים, ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה, וניחא, כי גם במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא - פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות, והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב): ארז אינו עושה פירות - ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה פירות, וזה שמו פשוט, **בגון** דאמר זה וזה - פירש רש"י: שאמר "תרנגול לבן ושחור למי", ורבינו יצחק אומר דמיירי בגון שיש ביד הישראל דרבה תרנגולים לבנים ושחורים, וקאמר "זה וזה", והכי משמע בסמוך, דקא אמר: אימתי? בזמן שאמר "תרנגול זה לבן", משמע דקמיה קאי, ורש"י פירש ד"ה: לאו דקא.

גמרא תורניתא - מין ארז, והיא שטה כדאמר בראש השנה (כג, א), והוסיפו עליהן - לענין שביעית, כל שאין לו עיקר - להתקיים בארץ בימות הגשמים, כגון קישואן ודילועין וכיוצא בהן, אין לו שביעית - ומותר לעשות מהן סחורה, ואינו מצווה להפקירן, **פירי דארוז** - גלגליט, בפסוטריותיהן שנו - פטטרות דמתניתין לאו מין הוא באפי נפשיה,

אלא הכי קאמר: אין מוכרין להן כל אלו - איצטרובלין ובנות שוח - בעוקציהן, לפי שתולין אותן בפני עבודה זרה ודרכן לעובדן בכך, לבונה וזה - מין לבונה היא, שלשה מנין - משקל שלשת מנין, דהא ודאי לסחורה קא מוכין, **אלפני** מפקדין - על "לפני עור" אנו מצווין שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו, וכל הני דאסרינן לזבני להו משום "לפני עור לא תתן מכשול", דבן נח מוזהר על עבודה זרה, **אלפני** דלפני - כגון הבא, דהאי ודאי לאו לעבודה זרה קבעי, ומשום דלא לזדבן איהו לאחריני ומקטרי לא מפקדין למיסר, מותר לפבור לו - לגוי תרנגול לבן, כיון דלא אידיב לבן לאו לעבודה זרה קבעי, **אילימא** דאמר תרנגול לבן לפי - ואמר ליה ישראל: דאמר מובנינא לך אלא הדיא אחרינא, **אפילו** בין התרנגולין נמי לא - דהא גלי דעתיה דלעבודה זרה קבעי ליה, וניחא ליה דלזבון שאר התרנגולין בשביל חלבן, **הכא במאי** עסקינן דאמר זה וזה - מתניתין, דלרבי יהודה בפני עצמו לא ולתנא קמא לגמרי אסור - כגון דמעיקרא אדבר לבן ושחור ואדום, והלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור, כיון דמעיקרא אדבר והשתא שקיל לבן ואויל ליה - מעיקרא נמי איכיון ללבן, והאי דאדבר שחור - איערומו אעריס, ידיע הוא דאי שאיל לבן לחזרה לא זבין ליה ישראל, ובין התרנגולין מותר, דמינו דשחור לאו לעבודה זרה לבן נמי לאו לעבודה זרה, ורבנן אפילו בין תרנגולין נמי אסור, והואיל דקתבע לבן, ומידו תרנגול סתמא, בין לרבי יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן, כרבי יורא, **תניא** נמי הכי - כדתרצא רב נחמן, דבאומר "זה וזה" פליגי, **אייתי** - תרנגול לבן אסור להאמר, בזמן שאמר תרנגול זה לבן - מוכר לו, והאי "זה" לאו דקא, **אבל** אפרז לו וזה - אינו מותר למכור לו אלא שניהם יחד, אלמא רבי יהודה כדאמר "זה וזה" קאי, ומשום הכי בפני עצמו לא, והואיל ואמר לבן, ומדברי יהודה נשמע לרבנן, **ואפילו** אפר תרנגול זה לבן - אם היה גוי שעושה משתה לבנו, או שיש לו חולה בתוך ביתו, מותר - דלסעודתו קבעי ליה משום נוי, ולחלוש נמי קבעי ליה משום רפואה, **אינו אסור** - לשאת ולתת עמו אלא אותו היום, משום דמקריב הוא היום לעבודה זרה ואויל השתא ומודה, **בפזווי** - האי "משתה" דקמיה מותר למכור לו תרנגול לבן - לאו במשתה חופת בנו, דהא ודאי לתקובת עבודה זרה קבעי ליה, אלא במשתה של מריעות שערשין הנערים זה עם זה, וקורין קמפירישי"א, דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודה זרה, לאו

בהו בשבועות ובנדרים, כי מסתמא אדם דראשון מן הטובות אבל, ורבינו תם היה מפרש דרגס הכא גבי שביעית: מוכססין בנות שוח, ולא גרס "ובנות שוח", והוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש, ואותו פרי הוא גרוע, ומביא ראיה מפרק קמא דבכורות (ח, א) דאמרין תהם: הארי הדוב והגמר והברדלס עיבורן שלש שנים ובגנן באילן בנות שוח, חש שבע שנים ולאוו רשע לא מצינו חבר, ויש אמרים מוכססין בנות שוח, ופירש רש"י שם שהוא מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש, **פירי** דארוז - פירש הקונטרס: גלגלין, והוא מאכל חזירים, ורבינו שמואל בן מאיר בשם רש"י פירש: פירות אילן שקורין פין, ויש בו גרעינין ואינו ראוי לאכילה, וניחא, כי גם במסכת ראש השנה (כג, א) פירש רש"י תורניתא - פין, ושם מדבר בגוף הארז וכאן בפירות, והאי דקאמר בבבא בתרא (פ, ב): ארז אינו עושה פירות - ודאי אותו ששמו ארז אינו עושה פירות, וזה שמו פשוט,

בגון דאמר זה וזה - פירש רש"י: שאמר "תרנגול לבן ושחור למי", ורבינו יצחק אומר דמיירי בגון שיש ביד הישראל דרבה תרנגולים לבנים ושחורים, וקאמר "זה וזה", והכי משמע בסמוך, דקא אמר: אימתי? בזמן שאמר "תרנגול זה לבן", משמע דקמיה קאי, ורש"י פירש ד"ה: לאו דקא.

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף יד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

ויהבו ליה שחור ושקל – נראה דרך בעיא היא אפילו לרבנן דאסרי בין התרנגולים, דאיכא למימר דער כאן לא אסרי אלא בביש שם לבנים ושחורים ואמר "זה חוד", ואז יש לחוש דרעתיה אלבן, וקונה שחור מפני לבן שעמו, אבל הכא כי יהבי ליה שחור ושקל ליה ואולי – אינו יודע שיתנו לו לבן. **חצב** קשבא – פירש הקונטרס: והוא מין תמרים. והכי נמי משמע בפרק קמא דמגילה (ו, א) דקאמר רתם: "מלי טסקא דקשבי", וטסקא הוא סל שמשמין בו תמרים, כדאמרין בריש "חזקת" (גיטין ע"א, א): טסקא דאכלא ביה תמרים. וקשבא נמי משמע בפרק "הבונס" (בבא קמא נ"ב, ב) שהוא דקל, גבי ההוא דקץ קשבא מחבריה, אמר ריש גליתא: לדידי חיי לי ואלת תאלתא בקינא הוא קיימי, ותכלי הם דקלים תמרים, כדמשמע בפרק "המומר את הבית" (בבא בתרא ס"ט, ב). וקשיא: אמאי נקט "דקל טב" כיון דקלי כולוה אסירי? לכך נראה לפרש דרתי מיני קשבא גינה, התאחד נושא תמרים, ומיניה מיירי בכל הגי שהבאתי, אבל האי דהכא הוא מין עשב שבו תיחם ידועה לישאל את הארץ. וכן משמע בפרק "חזקת הבתים" (שם נ"ג, א) שמעמידין אותו על המצרים, דאמרין: אין שם לא מיצר ולא חצב מאי? ובערוך (ערך חצב ה') פירש כל חצבא דהכא שהוא יערת הדבש קנה שגדל בו צוקרא. ובמסקנא דרך משמעתא תבב רבין ברין ברבי: כיון דשאר דברים פירושין אסור, אמרין על אסור לעולם למכור לרבים גי לבונה, דהוי כמו פירוש, דדבר ברור הוא דלתקובת בעי ליה, ועובר משום "לפני עור". וגם אסור למכור שענה לשום גוי ביום איד ההוא, אבל דהאי בשאר ימים מותר. וכן אותם כלי עבודה זרה שישאל קונה לאחר שפגמו הגוי ובטלו, כמאן מקום אסור למכור לגוי כמו שהוא עד שיהא ניתן כולו, בדשביל פגימה אחת אינו מניח לתת בו יין לקלט לעבודה זרה. והכי נמי ספריים פסולים הראים לתפלה בבית עבודה זרה אסור למכור להם לבומרים, דעובר משום "לפני עור". ואף לגוי שאינו כומר אסור, בדשאל יתננו או יוכרנו לבומר. **מקום** שנהגו שולא למכור אין מוכרין – פירוש: משום חשש רביעה, ועבר א"לפני עור" וגו'. ומדלא מפליג הכא בין את ליה ברמה ובין לית ליה ברמה, אלמא משמע דאפילו אית ליה לגוי ברמה אחרינא אסור. וקשה להרב רבינו אלחנן: מאי שנהגו מדלעל (ה, א) גבי תקיבונה, דאי אית ליה ליהדיה ברמה שרי ללישנא ד"לפני עור", והכא קיימין לאותו לישנא בדפרישיתו ותיקין רבי יהודה: דשאני רביעה, שהוא מתאחד לכל ברמה ובמה. ואם תאמר: במקום שנהגו שלא למכור נמי נימא לשחיה זבנה, כדאמרין בגמרא גבי רב הונא דובין פרה לגוי משום דאימר לשחיה זבנה! ויש לומר: דסתם ברמה דקה לגדל היא עומדת, כעו לחלה ורחל לגזותה. **שלמין** ושבורין – פירוש: גזרין שבורין אטו שלמין. ותימה: מאי שנהגו מפרה לחלין באימר לשחיה זבנה, ובשבורין ודאי לשחיה זבנה! ויש לומר: שבורין, כי חזו להו עולמא זבנה הגוי סברי דשלמין נמכור ובבית הגוי נשתברו, וכי זבין לאו לשחיה זבין. אבל פרה –

אפילו לאחר ימים רבים כי חזו לה עולמא בביתיה וגוי אמר לשחיה זבנה, לפי שאינה ראויה למלאכה כל כך. אבל אין לפרש דאינה ראויה למלאכה כלל, דהא אמרין בגמרא (עבודה זרה טו, א): ישראל ששכר פרה מוכר, משמע דפרה בת מלאכה היא. וכן (שם עמוד ב): לא ישרבו לו פרה החרושת לשחייתא, אלמא בת מלאכה היא. רבני שמואל בן מאיר. **ובן** בתרא מתיר בסוס – פירש הקונטרס: משום דלרכיבה בעי ליה, כיון שאין מלאכתו באין ברכיבה ואין ברכיבה חיוב חטאת אלא שבות. ולא דק, דרדאי במיוחד לרכיבת אדם אמר בפרק "המצניע" (שבת צ"ד, א) דאפילו רבנן מודו דליכא חיוב חטאת משום דחי נושא את עצמו, ולא פליגי אלא בסוס המיוחד לשפות. ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסביבא להו דאין חיו בהו דעופות נושא את עצמו דלמא טעמיהו כרבי דגור משום תורת כלי ויין! ויש לומר: דמרבילי ליה עם שאר בהמה גסה, דטעמיהו ממה שיש אסור בשעת מכר משום שאלה שכירות ונסיוני, אלמא שמע מינה בסוס נמי היינו טעמיהו. **אמר** רב במקום שאסור ליחיד אסור למכור בו – פירוש: דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום ולא חשדיה על הרביעה, והוא דרין ליחיד, אלמא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא פריך ליה ממתניתין דלקמן (טו, ב) בשמעתין: מקום שנהגו למכור ברמה דקה לבותים מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור, והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן, דאין בותים חשודים על הרביעה? וצריך עיון. ולמאי דהדר ביה רבא לא נהיא.

לאו סתמא צריכא למישר דמוכניגן – דלא תנינן אלא תרנגול לבן, אבל חזי חזוירתי מותר. **אפילו** סתמן נמי לא – וקשיא לרבי וירא דאמר: "תרנגול למי" – מותר למכור לו תרנגול לבן. סלקא דעתך **אמינא** האי **גברא** לאו לעבודה זרה קבעי – דהא אין דרך חזינן להקריב לעבודה זרה. **אלא** מיכא אביק ביה – קשור, ואילו קוניג מידו שום חפץ לצורך עבודה זרה היה נותנה בזול מתוך שהוא אדוק לעבודה זרה, וסבור: כמי היכי דאביקנא בה ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול לצורך עבודה זרה – כולי עלמא נמי אדוקין בה, סבר: אימא לעבודה זרה קבעינא ויהבו לי בזול. ומיהו אין לבו לעבודה זרה, וליתר, קא משמע לן. **קטוע** – רגל. **איערוי** אעריס – ידידה הוא שחור קטוע מצוי וימכרו לו שלם, אלא להציג מלפניו, שלא יבינו שלצורך עבודה זרה הוא תובע קטוע. ויהבו ליה שחור ושקל – כלומר, כשמוכרין לו שחור לבדו – שקל ליה. ואליבא דרבי יהודה מיבעיא ליה הכי ולא לרבנן, דרבנן אפילו בין התרנגולים אסרי. דקל טב ודקל ביש – שני מיני דקלים הם. איין מוכרין להן במחזור לקרקע – כדמפרש לקמן (ב, א) משום דכתיב "לא תחנם" – לא תתן להם חניה בקרקע. **קשבא** = מין תמרים. כמו (מגילה ז, א): "מלא טסקא דקשבי". ואית דאמר: היינו חצובה שבו תיחם ידועה את הארץ (בבא בתרא נ"ג, א), ועשב נאה הוא. **קורישי** – איין מוכרין להן בשבורין לקרקע – עפרותי קרטי לבונה. וסבורי נראה, דאם כן אמאי לא ידעי. **דבי** אולת לחתם – לארץ ישראל. **משנה** מקום שנהגו למכור בתמה דקה – כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה, והכי מפרש לה בגמרא. "ואל ישנה אדם מפני המחלוקת" – גרס לה אלא, אלא בפסחים (ג, א) גרס לה. **ובכל** מקום אין מוכרין להן בחמה גסה – מפני שמיוחדות למלאכה, ועושה בהמות מלאכה בשבת. **עגלים** וספיחים שלמים ושבורים – ואפילו שבורים שאינן ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן, דלמא אתי לחלופיה ואתי מוכרין להו גדולים ושלמים הראויין למלאכה, ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסיוני כדמפרש טעמא בגמרא. מתיר בשבורה – מפרש טעמא בגמרא. מתיר בסוס – שאין מלאכתו אלא לרכיבה, ורכיבה שבות היא ולא מלאכה, משום דחי נושא את עצמו, לא איכפת לאי אתי לחשלויל ולהשכיר. **גמרא** מפני שחשדוין על הרביעה – ואיכא משום "לפני עור" לא תתן מכושול", דבני נח נצטוו על הרביעה, דכתיב (בראשית ב'): "וחי לבשר אדם", יצאו ברמה וזהו שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין נ"ג, א). **אמר** רב במקום שחתרו למכור בו – כלומר, יחיד נמי במתנגא תליא מילתא, "מקום שנהגו למכור" דקתני מתניתין – כגון במקום שאין חשודין על הרביעה, לפיכך התירו ליחיד. ומקום **שאסור** ליחיד – כדקתני: אין מעמידין – מיירי במקום שחשודין על הרביעה, שנהגו בו ולפיכך אסורין למכור, והכל הולך אחרי הגנה. ולא קשיא דא דלא קאמר נמי כי האי לישנא: "מקום" שאסור למכור אסור ליחיד" כי יהיב דקאמר

"מקום שחתרו למכור התירו ליחיד", משום ד"התירו למכור" דקתני קא מהדר אמנותיין דקתני: מקום שנהגו למכור מוכרין, דתנא דין לא איירי אלא במכירה. ו"מקום שאסור ליחיד" – כדמהדר אהדיא ד"אין מעמידין" דמיירי באיסור יחיד.

ורבי חזקתהו שחתרו למכור היתיר ליחיד, ואם תאמר: מנא לן התם דטעמיהו דרבנן דאסרי הכא היינו משום דסביבא להו דאין חיו בהו דעופות נושא את עצמו דלמא טעמיהו כרבי דגור משום תורת כלי ויין! ויש לומר: דמרבילי ליה עם שאר בהמה גסה, דטעמיהו ממה שיש אסור בשעת מכר משום שאלה שכירות ונסיוני, אלמא שמע מינה בסוס נמי היינו טעמיהו. **אמר** רב במקום שאסור ליחיד אסור למכור בו – פירוש: דטעמא דשרו רבנן במקום שנהגו למכור היינו משום ולא חשדיה על הרביעה, והוא דרין ליחיד, אלמא תלי רב טעמא דמכר בחשד דרביעה. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא פריך ליה ממתניתין דלקמן (טו, ב) בשמעתין: מקום שנהגו למכור ברמה דקה לבותים מוכרין ובמקום שנהגו שלא למכור אסור, והתם ליכא חשד דרביעה כדפריך לקמן, דאין בותים חשודים על הרביעה? וצריך עיון. ולמאי דהדר ביה רבא לא נהיא.

עבודה זרה דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שני) רמא

קא מַעֲרִים - שכוונתו להערים, ומוכן הוא לקנות שחור ואדום אף
כשאינו צריך להם, כדי שלא יחשדו בו המוכרים, ובלבד שימכרו
לו לבסוף גם לבן. מסיקה הגמרא: תיקו.
שנינו במשנה: רבי מאיר אומר אף דקל וכו' טב וחצב, אסור למכור
לעובדי כוכבים. אָמַר ליה רב חסדא לאבימי, מַעֲרִים - קבלה בדידנו
מרביתנו, דַּעְבֻּדָּת בּוֹכְבִּים דְּאִתְּהָם אֲבִינוּ - שמסכת עבודה זרה
שהיה שונה אותה אברהם אבינו, אֲרִבַּע מָאָה פִּרְקֵי הוּיִין - ארבע
מאות פרקים היו בה. וְאֵנָּה חֲמִשָּׁה תַּנָּן וְלֹא יַדְעִין מַאי קְאָמְרִין -
ואנחנו חמשה פרקים בלבד שנינו, ואין אנו יודעים ומבינים מה
שאנו אומרים. מבררת הגמרא: וּמַאי קָשְׁיָא - מה הוקשה לרב
חסדא שדברי המשנה אינם מובנים. מבארת הגמרא: דְּקִתְּנִי
במשנתנו, רבי מאיר אומר, אף דקל טב חצב ונקלס אסור למכור
לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, ויש לדייק, דְּקָל טַב - מין דקל משובח, הוא דְּלֹא
מְזַבְּנִין - אותו אסור למכור מחשש שמא ישתמש בו הגוי לעבודה
זרה, הָא - ו-אבל דְּקָל פִּישׁ - מין דקל גרוע, ואין משתמשים בו
לעבודה זרה, מְזַבְּנִין - מותר למכור, ועל כך הוקשה לרב חסדא,
וְהִתְנַן במשנה (להלן יט), אִין מוֹכְרִין לָהֶם - לגויים כל דבר שבמחזור
לְפִתְרָקָא, כגון אילנות או מיני ירק כשהם מחוברים, משום שנאמר
(דברים א) וְלֹא תִתְּנֶם, ופירשו חכמים (להלן כ) את הפסוק, לא תתן
להם חנייה בקרקע, ואם כן מדוע פירטה המשנה דווקא דקל טב.
מתרצת הגמרא: אָמַר ליה אבימי לרב חסדא, מַאי - מה הפירוש
דְּקָל טַב ששנינו במשנה שאסור למכור לגוי, פִּירוּתָּהּ שֶׁל דְּקָל טַב,
שהם תלושים מהקרקע, ואילו אינם אסורים אלא מפני שהם
חשובים ומשתמשים בהם לעבודה זרה. וְכֵן אָמַר רַב הוּנָא, שכוונת
המשנה פִּירוּתָּהּ דְּקָל טַב.
הגמרא ממשיכה לפרש את המשנה: חֲצַב ששנינו במשנה, פירושו
קָשְׁיָא - מין תמרים.
עוד שנינו במשנה: נְקִלָּס. מבארת הגמרא: כִּי אָתָּא רַב דִּימִי, אָמַר
בשם רב חמא בר יוסף, נקלס פירושו קורייטי - מין פרי. אָמַר ליה
אֲבִי רַב דִּימִי, תַּנָּן במשנתנו נְקִלָּס, וְלֹא יַדְעִין - ואין אנו יודעים
מַה, וְאֵת אָמַרְתָּ ואתה פירשת לנו שהוא קורייטי, וְלֹא יַדְעִין -
ועדיין אין אנו יודעים מהו, מַאי אֲהֵנִית לָן - ומה הועלת לנו
בדברך. אָמַר ליה רב דימי, אֲהֵנָּה לָבוּ - הועלת לי, כִּי אֲזֵילָת
הָתָם - לכשתלך לשם, לארץ ישראל, אָמַרְתָּ לָּהּ - תאמר להם
שיפרשו לך מהו נְקִלָּס, וְלֹא יַדְעִי - ולא ידעו, אָמַרְתָּ לָּהּ - תאמר
להם שיפרשו לך מהו קורייטי, וְיַדְעִי, וְקָא מַהוּ לָךְ - וידעו מה
הוא, ויראו לך אותו.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בדברים שאסור למכור לגויים: מְקוֹם שִׁנְהֵנו
לְמַכּוֹר בְּהִמָּה דְּקָא ו-עוֹיִם וכבשים) לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים, מפני שבמקום
זה לא נחשדו הגויים על הרביעה, מוֹכְרִין - מותר למכור להם.
ומקום שִׁנְהֵנו שְׂאִיל לְמַכּוֹר, מפני שחשודים שם על הרביעה, אִין
מוֹכְרִין, לפי שהגויים הוזהרו על הרביעה, והמוכר להם עובר משום
לִפְנֵי עוֹר לא תתן מַכְשֵׁל (ויקרא יט יד). וְכֵבֶל מְקוֹם - גם במקום
נשנה למכור בהמה דקה, אִין מוֹכְרִין לָהֶם בְּהִמָּה נֶפֶס שְׂעוּמָת
למלאכה. ואסור למכור אפילו עֲגֻלִּים, וְקִיָּיִים - חמורים קטנים,
ואף שאינם ראויים עתה למלאכה, חששו שיטעו ויבואו להתיר
אף מכירת גדולים, בִּין שאותם עגלים וסייחים שְׁלֵמִין וְכֵן כשהם
שְׁבוּרִין, ואף שבעלי חיים שבורים אינם ראויים כלל למלאכה, גזרו
מחשש שיבואו להתיר גם בבהמות גדולות ושלמות.
המשנה מביאה שני תנאים החולקים על שנים מהדינים הללו: רַבִּי
הוֹרֵה מִתִּיר בְּהִמָּה שְׁבוּרָה למוכרה לגוי, לפי שאינה אותה
למלאכה וקונה אותה הגוי על מנת לשוחטה, ואינו משאה אותה
חיה, ולפיכך אין לחשוש שמא יראו אותה אחרים אצל הגוי
ויבואו למכור לו בהמה שלמה. וְכֵן כֵּן בְּתִירָא חולק על תנא קמא
וּמִתִּיר בְּפֹסֶם, כיון שלא היו משתמשים בסוס למלאכה אלא
לרכיבה.

לֹא קָתַן צִירָכָא לְמִימַר דְּמְזַבְּנִין - אין צריך התנא להשמיענו
שבסתם מותר למכור, שהרי ממה ששנינו בתחילת המשנה
שאסור למכור תרנגול לבן, משמע דווקא תרנגול אבל חִטִּים
לבנות מותר, וְלֹא פִירוּשָׁן צִירָכָא לְמִימַר דְּלֹא מְזַבְּנִין - וגם אין
צריך להשמיענו שכשהגוי פירש שכוונתו לעבודה זרה שאסור
למכור לו, שבאופן זה פשוט הוא אסור. אֲמַלָּא בהכרח צריך
לפרש, ש'סִתְּמִין' הכוונה דְּקָאֲמַר הגוי חִטִּי - רצוני לקנות חִטִּים,
ומשמיענו התנא שיותר למכור לו חִטִּים לבנות, ו'פִירוּשָׁן'
הכוונה דְּקָאֲמַר הגוי תוֹרֵתָא - רצוני בחִטִּים לבנות, שמאחר
שפירש בדבריו 'לבנות' חוששים שדעתו לעבודה זרה, והנה על
זה נאמר במשנה שכן הדין רק לגבי שאר דברים, שאם מזכיר
הדבר בסתם מותר, ואם מפרש שרוצה לבן אסור, ומְכַלְל דבר זה
נשמע, דְּתִרְגְּוֹל אֲפִילוּ סִתְּמִין - אפילו שאמר הגוי רצוני בתרנגול
סתם, נִמְי לֹא - גם כן אסור למכור לו תרנגול לבן, שאם לא כן,
מה שונה תרנגולו התנא שיותר מדברים. וקשה על רבי זירא שאמר שאם
אמר הגוי תרנגול למי בסתם, מבלי לפרש שרוצה לבן, שיותר
למכור לו תרנגול לבן.
מתרצת הגמרא: אָמַר, לְעוֹלָם - באמת המשנה שאמרה שבשאר
דברים 'סִתְּמִין' מותר, הכוונה דְּקָאֲמַר - שהכריז הגוי, רצוני בחִטִּי
תוֹרֵתָא, ובאופן זה אכן רק בשאר דברים מותר ובתרנגול אסור,
ו'פִירוּשָׁן' הכוונה דְּקָאֲמַר בפירוש שבדעתו להשתמש בהם
לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים, ומה שהחשלה הגמרא שלא היתה המשנה
צריכה לפרש את הדינים הללו, אין זה קושי, שכן 'פִירוּשָׁן'
אֲצַמְרִיכָא ליה - התנא אכן הוצרך להשמיענו שפירושן אסור,
סִלְקָא דְּעִתָּהּ אֲמִינָא - שהיה עולה בדעתך לומר שאף באופן זה
מותר, מפני שיש לתלות דִּתְּאִי נִבְרָא לֹא לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים קָא פְּעִי
- שגוי זה אינו צריך את החִטִּים לעבודה זרה, שהרי אין דרך
להקריב לה חִטִּים, אֲמַלָּא שאותו הגוי מִיָּבֵק הוא דְּאֵבִיק - קשור
הוא ודבוק לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים, ומתוך שהוא כל כך אדוק בעבודת
כוכבים איז כל שקונים ממנו איזה דבר לצורך עבודה זרה, מוכר
הוא את הדבר בזול מתוך חיבתו לה, וְסָבֹר אותו גוי
בדעתו, כִּי הִיָּבֵ דְּהִתְּאִי נִבְרָא אֵבִיק בִּיה - שכשם שהוא דבוק
בעבודה זרה, כִּי פִּילִי עֲלָמָא נִמְי אֵבִיקוּ - כך כל העולם דבוקים בה,
ולכן חשוב בלבו, אִימָא חִי - אומר להם שאני צריך את החִטִּים
לצורך עבודה זרה, כִּי הִיָּבֵ דְּלִתְּבוּ לִי - כדי שימכרו לי אותם
בזול, אבל באמת אין דעתו לעבודה זרה, קָא מַשְׁמַע לָן - משמיענו
התנא שאם אומר בפירוש שצריך אותם לעבודה זרה, יש לחשוש
לדבריו, ואפילו שאין הדרך לעבוד את עבודה זרה בכך.
הגמרא שבה לדון בענין מכירת תרנגול לבן: פְּעִי - הסתפק רב
אֲשֵׁי, גוי שמכריו תִּרְגְּוֹל לָבָן קְטוֹעַ רגל לִמִּי, מהו שיחא מותר
לְמַכּוֹר לוֹ תִּרְגְּוֹל לָבָן שְׁלֵם. וצדדי הספק הם, מִי אֲמִרִין - האם
אנו אומרים מְקָאֲמַר - ממה שבקש הגוי תרנגול קְטוֹעַ, הרי זו
ראיה דְּלֹא לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים קָנְעִי - שאינו צריך לו לעבודה זרה,
שהרי אין מקריבים בעל מום לעבודה זרה, ולכן יהיה מותר
למכור לו אף תרנגול לבן שלם. או דְּלִמָּא, שבאמת דעתו לעבודה
זרה, ומה שאמר שרצונו בקטוע, אֲעִירִימִי קָא מַעֲרִים - היה רק כדי
להערים ולהטעות את המוכרים, שייסברו שקונה אותו כדי
לאוכלו, ויודע הוא שתרגול קטוע אינו דבר מצוי, ואם כן יקבל
לקנות תרנגול לבן שלם.
ממשיכה הגמרא: אִם תִּפְסִי לִזְמַר שבמקרה זה שמבקש הגוי
בלשון 'תרנגול לבן קטוע למי' אסור למכור לו תרנגול לבן שלם,
ומשום דִּתְּאִי ו-גוי זה) אֲעִירִימִי הוא דְּקָא מַעֲרִים, יש לך להסתפק
באופן אחר, כאשר הגוי מכריו, 'תִּרְגְּוֹל לָבָן לִמִּי, תִּרְגְּוֹל לָבָן לִמִּי',
וְהִיָּבֵ לִיה שְׁחוֹר וְשָׁקָל - וכשמביאים לו תרנגול שחור בפני עצמו
הוא קונה אותו, וְהִיָּבֵ לִיה אָדוּם וְשָׁקָל - וכן כשמוכרים לו תרנגול
אדום הוא קונה אותו, מהו - מה הדין, האם מותר לְמַכּוֹר לוֹ
עבשיו תרנגול לָבָן, וצדדי הספק הם, מִי אֲמִרִין, כִּיֵּן וְהִיָּבֵ שְׁחוֹר
וְשָׁקָל, אָדוּם וְשָׁקָל - מאחר שכשמכרו לו שחור ואדום בפני עצמם
קנה אותם, הרי זו ראיה דְּלֹא לְעִבְדוּת בּוֹכְבִּים קָא פְּעִי - שאינו
צריך לו לעבודה זרה, או דְּלִמָּא, שגם בזה יש לחשוש דְּאֲעִירִימִי

59 אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אחר – לא לצורך
60 מגורים והתירו להשכירו רק לצורך שמירת אוצרותיו, מפני
61 שמכנים לתוכו הגוי עבדות בוכבים ועובר הישראל משום ולא
62 תביא תועבה אל ביתך (דברים כו), ואי סלקא דעתך ואם תאמר כמו
63 שעלתה על דעתך ששכירות קניא, מה בכך שמכנים לשם הגוי
64 עבודה זרה, האי כי קא מעיל, לביתיה קא מעיל – הרי גוי זה
65 המכנים את העבודה זרה, לביתו הוא מכניסה, ומה האיסור בכך.
66 דוחה הגמרא: שאני עבדות בוכבים דחמירא – שונה עבודה זרה,
67 שהיא חמורה, דכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך, ולפיכך החמירו
68 בה שלא יכניס הגוי עבודה זרה אפילו לבית שמושכר לו, ואף על
69 פי שיבימי השכירות הוא שלו, מפני ששמו של הישראל נקרא על
70 הבית.
71 הגמרא מביאה קושיא נוספת: מתקופה לה רב יצחק ברבי דרב
72 משורשיא, ושכירות מי קניא – וכי שכירות נחשבת כקנין גמור של
73 השוכר, שמחמת כן אתה אומר שאם בהמה מושכרת לגוי אין
74 איסור של שביית בתרומה, והא תנן במשנה (תרומות פ"א מ"ט), וישראל
75 ששכר פרה מבקח, אף על פי שמוזנותיה מוטלים על הישראל,
76 ואיכלנה (רשאי להאכילה) פרשיני תרומה שיש ברשותו, וכגון
77 שירשם מאבי אמו שהיה כהן, שהיה בהמת כהן מותרת לאכול
78 בתרומה, שנאמר (ויקרא כא יב) ויכדון כי יקנה נפש קנין כספו הוא
79 יאכל בו, ונפש' משמע אפילו נפש בהמה. וכן ששכר פרה
80 מן ישראל, אף על פי שמוזנותיה של הפרה מוטלים עליו – על הכהן,
81 לא ואיכלנה פרשיני תרומה, כיון שגוף הפרה של הישראל, ואסור
82 לכהן להאכיל תרומה אלא לקנין כספו. מסיים רב יצחק את
83 קושייתו: ואי סלקא דעתך שכירות קניא – ואם תרצה לומר
84 ששכירות מחשיבה את החפץ השכור כשייך לגמרי לשוכר, אם
85 כן אמאי – מדוע אמרה המשנה שאם הכהן שכר פרה מישראל לא
86 ואיכלנה כרשיני תרומה, והרי פרה דידה היא – הרי עכשיו היא
87 פרתו של הכהן, ויש להתיר לו להאכילה תרומה. אמאי שמע מינה
88 – אלא ודאי מוכח מכאן, דשכירות לא קניא – שגוף הפרה של הישראל, ואסור
89 קונה, ולכן אף בזמן השכירות אין הפרה נחשבת כשל הכהן, ואם
90 כן אף המשכיר פרה לגוי ועושה בה הגוי מלאכה, עובר הישראל
91 משום שביית בהמתו.
92 לפי מסקנת הגמרא ששכירות אינה כקנין, מבארת הגמרא את
93 טעם האיסור למכור בהמה גסה לגוי. מסימת הגמרא: והשתא,
94 דאמרת שכירות לא קניא – עתה, שהוכחנו ששכירות אינה קונה,
95 נמצא שאין מוכרים בהמה גסה לגוי, מפני כל הטעמים שהוזכרו
96 בסוגיא, וזוהי ששכירות – שאין שגוף הפרה של הישראל, ואסור
97 מלאכה בשבת, וגזירה משום שאלא – שמא ישאילנה לגוי, וגזירה
98 משום נפיוני.
99 הגמרא מביאה שני מעשים מאמוראים מהם עולים שני אופני
100 היתר בענין מכירת בהמה גסה: רב אדא, שרא לזבוגי חמרא אידא
101 דפססריא – התיר לישראל למכור חמור לגוי על ידי סרטור יהודי
102 המתווך בין הקונה למוכר, וביאר את טעמו, משום שבאופן זה אין
103 שום חשש, אי משום נפיוני – שיבוא לנסותה בערב שבת, הא לא
104 ידעה לקללה דאולא מחמתיה – הרי אין הבהמה מכירה את קולו
105 של הסרטור שתלך מחמתו. ואי משום שאלא ושכירות, כיון דלא
106 דידה היא לא מושיל ולא מונח – הואיל ואינה שלו אינו משאילה
107 ואינו משכירה. ועוד טעם שאין לחשוש לשאילה ושכירות בספסר,
108 משום דלא ניגלי ביה מומא – כיון שרוצה למכרה, אינו משאילה
109 ואינו משכירה, שלא יתגלו מומים שבה.
110 מעשה נוסף שיש ללמוד מזה היתר: רב הונא וכן (מכר תהיא
111 פרה לעובד בוכבים, אמר ליה רב חסדא לרב הונא, מאי מעמא עבד
112 מר הכי – מה הטעם שעשה מר כן, שמכר בהמה גסה להודי
113 שנינו במשנה שהדבר אסור. אמר ליה רב הונא, אימור – יש לנו
114 לומר ולתלות שגוי זה לשחמיה ופנה – קנאה, וכיון שלא קנאה כדי
115 לעבוד בה אלא כדי לאכול את בשרה, אין חשש לשום טעם
116 מהטעמים שבגללם נאסרה מכירת בהמה גסה לגוי.

1 הגמרא מביאה ישוב נוסף לסתירה בין משנתנו לבין המשנה
2 להלן: ורבי אלעזר אומר ליישב את הסתירה, שבאמת בכל מקום
3 אסור להניח בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, כמשמעות
4 המשנה להלן, מחשש לרביעה, אך אף במקום שאמרו לייח, והיינו
5 בכל מקום שהוא, אם נהגו למכור מותר לקבור, ואין הדברים
6 תלויים זה בזה.
7 שואלת הגמרא: מאי מעמא – מה הטעם שבמכירה אין חשש
8 רביעה. משיבה הגמרא: עובד בוכבים חס על בהמתו שלא תעקר,
9 וכיון שעל ידי הרביעה נעשית הבהמה עקרה, אין הגוי רובע
10 בהמה שקנה לעצמו, ורק בהמת ישראל שמצויה בפונדק אינו
11 נמנע מלרובעה, ולפיכך אסור להעמידה שם.
12 אומרת הגמרא: ואף רב שאמר לעיל (ד) שהעמדה בפונדק תלויה
13 במנהג, הדר ביה – חזר בו, שהרי אמר להלן (כב) את סברתו של
14 רבי אלעזר לגבי נידון אחר, דאמר רב תלמיא, אמר רב שילא בר
15 אבימי משמיה (משמו) דרב, בביתא הבריתא האומרת שמותר
16 לקנות בהמות מגויים לצורך קרבנות, ולא חוששים שמא הבהמה
17 שקונה נרבעה ופסולה לקרבן, שהטעם הוא מפני שעובד בוכבים
18 חס על בהמתו שלא תעקר, הרי שרב חזר בו וסבר שסתם גוים אינם
19 חשודים על הרביעה בבהמות שלהם, והוא הדין בבהמה שקונה
20 לעצמו.
21 שנינו במשנה: וקבל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה בו'.
22 מבררת הגמרא: מאי מעמא – מדוע אסרו מכירת בהמה גסה בכל
23 מקום. משיבה הגמרא: הנה דלרביעה לא חיישינן – אמנם אין
24 חוששים לרביעה במכירת בהמה, משום שעובד כוכבים חס על
25 בהמתו שלא תעקר, אולם מעבדי ביה מלאכה חיישינן – חוששים
26 שמא יעשה בה הגוי מלאכה בשבת, ויש בכך משום ביטול שביית
27 בהמתו.
28 מקשה הגמרא: ונעביד – ויעשה מלאכה, ומה בכך, כיון דזבנה
29 קנייה – הלא מאחר שקנה אותה היא שלו ואינה של הישראל,
30 ולא שייך בה חיוב שביית בהמתו. מתרצה הגמרא: וזוהי משום
31 שאלא ומשום שכירות – אם נתיר למכור בהמה גסה, יבוא גם
32 להשאילה או להשכירה לגוי, ויעבוד בה הגוי בשבת, ובאופן זה
33 שהבהמה עדיין של הישראל, עובר הישראל על איסור שביית
34 בהמתו.
35 מקשה הגמרא: שאלא קנייה, ואמרא קנייה – השאלה קונה לו
36 והשכירות קונה לו, כלומר, הרי בימי שאלתו או שכירותו קנויה
37 הבהמה לגוי להשתמש בה, ואם כן באותו זמן אין הבהמה שייכת
38 לישראל ואינו מצווה על שבייתו.
39 הגמרא אומרת טעם אחר מדוע אסרו מכירת בהמה גסה: אמאי
40 אמר רבי בריה דרב יבא, איסור מכירת בהמה גסה הוא גזירה
41 שגזרו חכמים משום נפיוני – ניסיו הבהמה אם היא הולכת היטב,
42 ומבארת הגמרא, דומנין דזבנה לה ניהליה – שלפעמים יקרה
43 שהישראל ימכור את הבהמה לגוי סמוך לשקיעת החמה דמאלי
44 שבתא – של ערב שבת, ואחר שקיעת החמה אמר ליה הגוי
45 לישראל, תא נפיה ניהליה – בוא ונסה לי אותה, ויניח על גבה
46 משאוי לראות כיצד היא הולכת עמו, ושקעה ליה לקליה ואולא
47 מחמתיה – ועל ידי שתשמע הבהמה את קולו של הישראל שהיא
48 מכירה אותו, תלך מחמתו, ונתיא ליה דתיל – והרי נח ורצוי
49 לישראל שתלך, כדי שיראה הגוי שהיא הולכת היטב, ותהי ליה –
50 ונמצא ישראל זה מחמיר אחר בהמתו בשבת – מנהיג בהמה טעונה
51 בשבת, והמחמיר אחר בהמתו בשבת ואפילו על ידי קול בלבד, תיב
52 חמא, וכדי למנוע עבירה זו גזרו חכמים שאין למכור כלל בהמה
53 גסה לגוי.
54 התבאר לעיל שאם הגוי שוכר בהמה מישראל ועושה בה מלאכה
55 בשבת, אין הישראל עובר משום שביית בהמתו. הגמרא דנה
56 עתה בענין זה: מתקופה לה – הקשה רב שישא בריה דרב אדי,
57 ושכירות מי קניא – וכי שכירות מחשיבה את הדבר כשייך לשוכר,
58 והתנן במשנה (להלן כא) שמותר להשכיר בית לגוי בחור לארץ, אך

עבודה זרה. לפני אידיקה - פרק ראשון דף טו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמג רש"י

ורבי אלעזר אומר אף במקום שאסרו לייחד - כדקתני בההוא ד"אין מעמידין" היתרו למכור. ויחיד בכל מקום אסור משום מכשול דרביעה, ולא במנהגא תליא מילתא, אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה, דגוי חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה כדי שלא תעק, ענשית עקרה ברביעה, הלכך במנהגא תליא מילתא, היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני אחמור, והיכא דלא אחמור שרי. ולגבי

ורבי אלעזר אומר: אף במקום שאסרו לייחד - מותר למכור; מאי מעמא? גוי חס על בהמתו שלא תעק. ואף רב הדר ביה, דאמר רב תחליפא אמר רב שלא פר אבימי משמיה דרב: גוי חס על בהמתו שלא תעק. ויבכל מקום אין מוכרין בהמה גסה" כו'. מאי מעמא? נהי דלרביעה לא חישינן, מעביד ביה מלאכה חישינן. - וינעבדי, פיון דובנה קנייה! - גזירה משום שאלה ומשום שכיבות. - שאלה קנייה, ואנרא קנייה! אלא אמר רמי בריה דרב יבא: גזירה משום נסיוני, דזמנין דובנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא, ואמר ליה: תא נסיה ניהליה, ושמעה ליה לקליה ואולא מחמתיה, וניחא ליה דתזיל, ויהוה ליה מחמר אחר בהמתו בשבת, והמחמר אחר בהמתו בשבת - חייב חטאת. מתקיף לה רב שישא בריה דרב איתי: ושכיבות מי קניא? והתנן: אף במקום שאסרו להשכיר - לא לבית דירה אכור, מפני שמכנים לחוכו עבודה זרה; ואי סלקא דעתך שכיבות קניא, תאי כי קא מעיל - לבייתא קא מעיל! - שאני עבודה זרה דחמירא, דכתיב: "ולא תביא תועבה אל ביתך". מתקיף לה רב יצחק בריה דרב משרשיא: ושכיבות מי קניא? והא תנן: ישראל ששכר פרה מבנה - ואיכילה פרשיני תרימיה, וכהן ששכר פרה מישראל, אף על פי שמזונותיה עליו - לא ואיכילה פרשיני תרימיה; ואי סלקא דעתך שכיבות קניא, אמאי לא ואיכילה? פרה דידיה היא! אלא שמע מינה, שכיבות לא קניא. והשתא דאמרת שכיבות לא קניא - גזירה משום שכיבות, וגזירה משום שאלה, וגזירה משום נסיוני. רב אדא שרא לזבני חמרא אינא דספסירא, אי משום נסיוני - הא לא ידעה לקליה דאזילא מחמתיה, ואי משום שאלה ושכיבות - פיון דלא דידיה היא לא מושיל ולא מוגר, ועוד, משום דלא ינגיל ביה מוקא. רב הונא זבין תהיא פרה לגוי, אמר ליה רב חסדא: מאי מעמא עבד מר הכי? אמר ליה: אימור לשחוקה זבנה.

ומנא ב, מכל מקום אינם ראוים למלאכה כמו פרות. לכך נראה לרבינו תם, דבין פרות בין שוריים אמר דלשחיטה זבניהו, ומתניתין דקתני בהמה גסה - היינו בהמה טמאה, כפירוש הקונטרס. ועגלים נקט דוקא, דלמלאכה קבע להו, דאילו לשחיטה לא היה טורח לקנותם ולגולם. וסייעים נמי לרבותא נקט, דאף על גב דהשתא לא חוו למלאכה אסור למכור. וקשה על פירוש רבינו תם, דלמקן (טו, א) כי בעי שור של פטס מהו, משמע: הא שאר שוריים אסרי! ואומר רבינו יצחק, דלעולם שאר שוריים מותרים, אבל התלמוד מסופק פי אולי יש להחמיר בשור פטס משום דכי משחי ליה עבדי מלאכה על חד תריין, ואם כן ראוי הוא למלאכה יותר משוריים אחרים. ורבינו תם פירש: שור פטס לאו מופטם עדיין הוא אלא עומד להתפטם, ולכך הוא

שואל כי שמא יש לאסור בו יותר משאר שוריים, דארמשהו ליה לפטמו ממילך ועבדי ביה מלאכה. ואם תאמר: נהי דלשחיטה זבנה, מכל מקום נירוש שמא ירביעה קודם שישחטנה, כי ההוא עובדא ד"אין מעמידין" (עבודה זרה כב, ב) גוי שלקח אחוזא מן השוק, רבעה חנקא ואכלהו ויש לומר: דמילתא דלא שכיח היא ולא גזור ביה רבנן. והשתא חזינן דלכילי לעלמא. בין לרבינו שמואל בין מאיר בין לרבינו תם, אסור למכור לגויים עגלים וסייעין וכל בהמה טמאה, ועל כן יש לתמוה: במה היו סומכין למכור עגלים וסייעין לגויים? וגם מסוסים נמי יש לתמוה, דבשלמא אורח שאין מיוחדים לאל לרכיבה נזחא, דהא פסיק רבי יוחנן (עבודה זרה טו, א) כבן בתירא דמתיר בסוס לפי שערשו בו מלאכה שאין בו איסור דאורייתא. ומטעם האוקף אין לאסור, דהאוקף בטל לגבי האדם הרוכב עליו, אבל מאותם סוסים שדומים למשור בקרון, וגם לפעמים שהגוי מפרש ששכרם מלאכת חרישה ומשיכת קרון, קשיא ויש לומר: דלפי מסקנת התלמוד דשרי למכור אינא דספסירא, ומפרש טעמא משום דלא ידעה ליה לקליה - נוחא. דגם בהמות שלנו אינן מכירות בקולנו, וליכא למיחש לנסיוני. גם אין גרילות להשאים ולהשכירים. מיהו, מאותם שרגילים לשכור לגויים קשיא ויש לומר: דודאי הא דאסור למכור בהמה טמאה - היינו דוקא בימיהם שהיו הרבה יהודים ביחד, ואם היה לו לאדם בהמה שאינו צריך לה היה מוכרה לחבירו ולא היה מפסידה, אבל עתה - מה יעשה שלא ימצא למכור, ויפסידה; ולכן נהגו הגאונים שבגולה דחייב דבר. וכדאי הונא איכא לקמן, דפרקי: אפילו דשתי ושערי נמי לא נודבין ומנשין: אי אפשר. הכא נמי, אבל כיון דאי אפשר שרי. ופסק רבינו בריך, ולפי זה אין להחריז אלא בשקונה הסוס לצורך עצמו ונמלק עליו למכור, דאם לא ימכורנו יפסיד, אבל לוקח סוסים למכור כדי להרויח - אסור, דלא יקחם ולא יפסיד בהם.

מ"י דמי תהם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית - פירש הקונטרס: הלכך ליכא למיגור משום שכירות ושאלה ונסינו, ואי משום "לפני עור לא תתן מכשול" תלינן בשחיטה. אבל גבי גוי לענין שבת - אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ואיכא למיגור משום ער. עד כאן לשון הקונטרס. וקשיא. דאם כן מאי פקדון? והרי והא לא שייך בה שאלה ונסינו? תדע, דהא לא אסרינן מכירת שדה

לגוי מהאי טעמא כי היכא דאסרינן בהמה גסה? לכך נראה לפרש: תהם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, ופירש: שיש שאין האיסור תלוי בגוף הבהמה אלא בגוף הקרקע, ואפילו השאלה פרתו לגוי לחרושה בה בשביעית אין שום איסור שביעית על הבהמה, דאין כאן גנאי, ויש להחזיר למכור לישראל חשוד מטעם תליה, דאימור לשחיטה זבנה. אבל גבי שבת, שהאיסור תלוי בגוף הבהמה ואיכא אכילתא לבעלים אם יחרושה בו הגוי - לפיכך אין להחזיר למכרה מטעם תליה דשחיטה. ופריך: והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדהו, וכשהוא ביד ישראל אחרי יש בו איסור דאורייתא אם ודע בו הישראל, ותלינן להחזיר! והרי כלים בו - תימנה: ודקארי לה מאי קארי לה? וכל וכל היה ידע דשאני כלים משום שלא היה בנה תחלות, וכל מה שהתירו אינו אלא מטעם תליה שחיטה והוכיחה: ושנא יש לומר דהוה סלקא דעתיה דמקשה דהכא נמי יש צד לתלות שלגורן שנה אחרת הוא קונה, ואפילו הכי אסור.

והמזורה - פירש הקונטרס: שהוא רח"ת שהופכין בה התבואה, וקורין אותה פליא. וקשיא, דהא כתיב (שעיה ל): "ברחת ובמזורה", אלמא תרי מילי ניהו! לכך פירש רבינו יצחק דהוא כלי אחד של מחרישה.

והדק - פירש הקונטרס: הוא מרא שקורין פשוירי. וקשיא לרבינו יצחק, דהא אמרינן (ביצה ז'): והוא שיש לו דק נעוץ, והא דרך (ומרא) להניחו נעוץ בקרקע לכך נראה לו שהוא כלי המחרישה שקורין קולטרא, ודרכו להיות נעוץ בקרקע.

רבה זבין חמרא לישראל החשוד למכור לגוי - תופרש טעמיה, דאיכא למיתלי דלישראל מובין ליה. וקשיא, דהא רבה גופיה דמי לעיל טעמא דרב הונא דתלית חשודה, דפריך: גמי דמי ויש לומר: דלבתר דשמע מניה קבלה איהו. עוד יש לומר, דלא דמי, דלעיל ליכא למיתלי כל כך בשחיטה, דרובא לדידי זבני. ולספרים דגרסי לעיל "רבא" והבא "רבה" נחא.

לגוי מובין ליה לישראל לא מובין בו - ובמסקנא מסקינן דאסור למובן לישראל חשוד, ואם אמר: מאי שנא מ"לפני עור" דלעיל (יד, א)? ויש לומר: דהתם מיירי בגוי, שאינו מוחזר על "לפני עור", לפיכך אין אנו חוששין אם הגוי ימכור לתבירו. אבל הכא דמיירי בישראל החשוד - אנו מוחזרין שלא יבא שום ישראל ליד תלקה על ידינו. הרב רבינו אלחנן, ועוד, דחז "לפני" הוא - שיהא ידעא ישראל בשאלה ושכירות ונסינו. **רחיש** בתריה - אף על גב דלעיל תלינן: אימור דלשחיטה זבנה - הכא לא תלינן דלישראל מובן לה, שכך ימכור לזה כמו לזה.

דאמרי: פריסא בהלא, ולא אדריביה. אמר רב דימי בר אבא: פירדך שאסור למכור לגוי, אסור למכור ללסטים ישראל. היכי דמי? אי דחשיד דקטיל - פשיטא, היינו גוי! ואי דלא קטיל, אמאי לא? - לעולם דלא קטיל, והכא במאי עסקינן - במשומטא, דיומינן דעביד לאצולי נפשיה. תנו רבנן: אין מוכרין להן תריסין, ויש אומרים: מוכרין להן תריסין. מאי טעמא? אילימא משום דמנגנו עליהו, אי הכי אפילו חיפוי ושערי נמי לא! אמר רב:

ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא? דתנן, בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית, ובית הלל מתיירין, מפני שיכול לשוחטה. אמר רבה: מי דמי? תהם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית, והכא אמר: אסור למכור אדם פרה החורשת לחרושה, משום "לפני עור" וגו', אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית - הלכך ליכא למיגור משום שאלה ושכירות ונסינו, ואי משום "לפני עור" לא תתן מכשול" תלינן בשחיטה. אבל גבי גוי, לענין שבת - אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ואיכא למיגור משום כל הני. אמר רב: מצווה על שביתת שדהו - שנת שבתן יהיה לארץ. לא ימכור - לו לישראל החשוד על השביעית. שדה ניר - חורושה, דסתמא לזריעה קיימא, ועבר א"לפני עור". להוכיח - לעשותה שדה בור, שלא יזרענה. המחרישה וכל בליה - דסתמיהו לעבודת קרקע. וההוא לאו משום שנת דלקמיה הכא קא זבין להו, שהרי כל שעת הן מצוין. חמורה = פליא, שבו זורה את הגורן לרוח להעביר הקש, וכשאין גורן עורר בה את הקרקע. והדק = מרא, פשוירא. דאיכא למיתלי - כגון בהמה ושדה ניר, דשדה אדם קופץ לקנותו משום דאינו מצוי לו כל שעה

לקנותו, ומשום שנת אדלקמן קא זבין ליה. דליא למיתלי - כגון כלים הללו. חמרא - ליכא למיתלי בשחיטה. לישראל לא מובין ליה - בתמיה. הלכך תלינן בישראל, בהמות - זכרים אצל גוים זכרים, ודביעי להו. נקבות - אצל גויות נקבות, כדמפרש בפרק שני (עבודה זרה כב, ב) דגוים מצוין אצל נשי חברין, ויומינן דלא משכח לה ורבע לבהמה דשראל. ואין צריך לומר זכרים אצל נקבות - לפי שגויה נרבעת לזכר. ואין מוסרין בהמה לרועה גוי - משום רביעה. ואין מתיירין עמהם - שחשוד על שפיכות דמים. ואין מוסרין להם תינוק - דמשכי ליה למינות. ועוד, משום משכב זכור, והן מוחרין עליו דכתיב (בראשית ב'): "וזהב באשתו" - ולא בזכור. אלמא לא חשיד - דכותם ארביעה, ואפילו הכי קתני בברייתא קמייא דבהמה דקה תליא במנחגא - הא בהמה גסה אסור לזבנוי להו, אלמא משום דהדר מובין ליה לגוי חישתין? אין מוכרין להן - לגוים. לא יזין - סיף רומח. כלי יזין - בית יד לרומח ונדן לסיף. סין - לשון בו, אש, ובלשון אשכנז שטר"ק, בלעז ציפי. כבלים = בור"ש בלעז. שלשלאות - פריש"י, וכל הך משום דלא לזיקו ברו ישראל. מאי טעמא? אבותי קאי. אי נימא משום - דכותים אשפיכות דמים חשידי. והא אמרת - לעיל: מתיירין עמהם, אלמא לא חשידי. ולא עביד תשובה - לחזור בו, ולחוש לדברי חכמים שאסורו למכור לגוי. עביד תשובה - רציית, ולא מובין ליה לגוי. רחם - רבה. בתריה - דההוא ישראל, למיחזר ולמיוון חמרא מיניה. בחלא = בין החולות, מקום קשה להילוך. ולא אדריביה - לא השיגו. ודומה לו בפלגש בגבעה (שופטים כ): "כתרו את בנימין הדריפדו, מנחה הדריבדו", בעייתם מקום מנוחתם השיגו השבטים לבני בנימין. הכי גרסינן: לעולם דלא קטיל ובמשומטא דעביד לאצולי נפשיה - לסטים השומט ממון מיד בעליו וגמלט וחולק, וכשרודפין אחריו נלחם ומציל עצמו, ומאבד זה את ממונו.

א

קטיל, אמאי לא? - לעולם דלא קטיל, והכא במאי עסקינן - במשומטא, דיומינן דעביד לאצולי נפשיה. תנו רבנן: אין מוכרין להן תריסין, ויש אומרים: מוכרין להן תריסין. מאי טעמא? אילימא משום דמנגנו עליהו, אי הכי אפילו חיפוי ושערי נמי לא! אמר רב:

א

עבודה זרה דף טו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רמה

הגמרא מקשה על רבה מברייטא: איתיקיה – חקשה אביי על רבה
ממה ששינו בברייטא, מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים,
מוכרין, ומקום שנהגו שלא למכור, אין מוכרין, ויש לברר, מאי
מקשה – מה הטעם של אלו שנהגו שלא למכור לכותים, אילינא
משום דחשידי ארביקא – אם נאמר משום שחשודים על הרביעה
ונמצא שהמוכר להם עובר משום לפני עור, ומי חשידי – וכי
חשודים הם הכותים על הרביעה, והתנאי בברייטא, אין מעמידין
בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, בהמות זכרים אצל גוים
זכרים, משום חשש רביעה, ולא בהמות נקבות אצל נכריות נקבות,
משום שהגוים מצוים אצל נשות חבריהם ופעמים שלא ימצא את
הנכרית ויבוא לרבוץ את בהמה תחתיה, ונמצא שהישראל גרם
לכך. ואין צריך לומר שאסור להעמיד בהמות נקבות אצל גוים
זכרים, ולא בהמות זכרים אצל נכריות נקבות, מחשש רביעה. ואין
מוסרין בהמה לרועה שאלהן מחשש רביעה, ואין (מייחדין)
(מתניחין) עמקם משום שחשודים על שפיכות דמים. ואין מוסרין
להם תינוק ללמדו ספר של חכמה, ולא ללמדו אומנות, מחשש
שמא יטוהו למינות, או מחשש משכב זכר. אבל מעמידין בהמה
בפונדקאות של כותים, זכרים אצל נקבות, ונקבות אצל זכרים, ואין
צריך לומר שמותר להניח זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות,
ומוסרין בהמה לרועה שאלהן, ומייחדין עמקם, ומוסרין להם תינוק
ללמדו ספר וללמדו אומנות. אלא לא חשידי – מוכח מהברייטא
שאין הכותים חשודים על הרביעה, ומכל מקום שינו בברייטא
לעיל שמכירת בהמה דקה לכותים תלויה במנהג המקומות,
ובהמה גסה אסורה לגמרי, ועל כרחך הטעם הוא מפני שהם
עשויים למוכרם לגוים, ואין אנו תולים שימכרוה לישראל, וקשה
על רבה שמכר בהמה גסה לישראל החשוד למוכרה לעובדי
כוכבים.
קושיא נוספת על רבה: ועוד תנאי בברייטא אחרת, אין מוכרין להם
לגוים, לא זין שהורגים בו, כמו חרב ורומח. ולא כלי זין, כגון
ידית לרומח ונרתיק לחרב. ואין משחזין ו-מחדדין להן את הדין,
ואין מוכרין להן לא סדן – בית מושב לרגלים שבו נועלים את רגלי
האסירים. ולא קולרין – שלשלאות של ברזל שהיו כורכים סביב
צוארם של הנידונים להריגה. ולא כבלים – חבלים עבים, ולא
שלשלאות של ברזל שקושרים בהם את האסירים, והטעם בכל אלו
משום שיש חשש שישתמשו בהם נגד יהודים, אהד עובד כוכבים
ואהד כותי – איסור זה אמור בין אם מוכר לגוי ובין אם מוכר
לכותי. ויש לברר, מאי מקשה אסור למכור דברים אלו לכותים,
אי ניקא דחשידי אשפיכות דמים – אם נאמר משום שחשודים על
שפיכות דמים, ויש לחשוד שיהרגו יהודים בכלים אלו. ומי חשידי
– וכי חשודים הם הכותים על כך, האמת – הרי אמרנו בברייטא
לעיל 'מייחדין עמקן', והיינו שמותר להתייחד עם הכותים, הרי
שאינם חשודים על שפיכות דמים. אלא על כרחך הטעם משום
דאיתי לזבנה לעובד כוכבים – שחששו שימכרום לגוים, ולא תולים
לומר שימכרום ליהודים, וקשה על רבה שאמר שתולים להקל.
הגמרא מנסה לדחות את הקושיא: ובי תיקא – ואם תרצה לחלק
ולומר, שטעם האיסור הוא כיון שפיתוי לא עובד תשובה – אינו
עשוי לחזור בתשובה ולשמוע לקול החכמים שאסרו למכור כלים
אלו לגוים, ואילו ישראל אפילו שהוא חשוד, עובד תשובה, ויתכן
שלא ימכור לגוי, ולכן הותר רבה למכור לו בהמה גסה, עדיין
קשה, והאמר רב נחמן, אמר רבה בר אבבה, כדרך שאמרו חכמים
שאסור למכור בהמה גסה לעובד כוכבים, כך אסור למכור לישראל
החשוד למכור לעובד כוכבים, הרי שפסק בפירושו שלא כרבה.
קיבל רבה את הדברים וניסה להקשות מה שעשה, וליטול בחזרה
מאותו היהודי את החמור שמכר לו, דהיינו בתריה תלתא פריסי –
רץ רבה אחרי אותו יהודי שלש פרסאות. ואיבא דאמר פריסא
בתלתא – ויש אומרים שרץ אחריה פרסה אחת בין החולות, שקשה
לרוץ שם, ולא ארביקא – ולא השיגו.
אגב כך שהובאה הברייטא האוסרת למכור לגוים כלי זין,

רב הונא מביא ראיה לדבריו: וקמא תיקא דאמרין כי האי גוונא
– ומניין למדנו שאומרים דבר זה, שלגבי חשש איסור 'לפני עור'
תולים להקל, דתנן במשנה (שביעית פ"ה מ"ח), בית שמאי אומרים, לא
יקבור אדם למי שחשוד על השביעית פרה החורשת, בשנה
השביעית, שמא יחרוש בה, ונמצא שעבר המוכר משום לפני עור.
ובית הלל מתירין, מפני שביכול הקונה לשחוקה, ולא לעבוד בה,
ומוכר שלדעת בית הלל תולים לקולא ואין חוששים לאיסור 'לפני
עור', וכדברי רב הונא.
הגמרא דוחה את הראיה: אמר רבה, מי דמי – וכי יש לדמות את
ענינו לשביעית, ה"ם ו-שם) אין אדם מצווה על שביית בהמה
בשביעית, והמוכר בהמתו לחשוד אין לו לחשוש אלא משום לפני
עור, ובחשש זה תולים להקל, ה"ם – אבל כאן, במוכר בהמתו
לגוי, אדם מצווה על שביית בהמה בשבת, וכיון שיש לחשוש
שהמוכר עצמו יעבור על איסור זה וכמו שנתבאר לעיל (ע"א)
שחששו משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיונו, בזה אין
תולים להקל.
אביי תמה על סברת רבה, שתלה הדבר באם האדם עצמו מצווה
על הדבר או לא: אמר ליה אביי לרבה, וכי קל היבא ו-כל מקום)
דאדם מצווה על הדבר עצמו שמוכר האם דינו שאסור, והרי שדה,
דאדם מצווה על שביית שדהו בשביעית, שנאמר (ויקרא כ"ו) 'שנת
שבתן יהיה לארץ', ותנן בברייטא, בית שמאי אומרים לא ימכור
אדם לישראל החשוד על השביעית שדה ניר – שדה חרושה
בשביעית, מפני שסומה עומדת לזריעה, ויש בכך משום לפני עור,
ובית הלל מתירין, מפני שביכול להזבירה – להניחה בורה בשנה זו
ולא יזרענה אלא בשנה הבאה, הרי שביית הלל תולים לקולא
אפילו בשדה שאדם מצווה על שבייתו, וכמו כן בענינו אף
שמצווה על שביית בהמתו יש לתלות לקולא וכדעת רב הונא.
הגמרא מקשה קושיא נוספת על רבה: מתקף לה רב אשי, וכי קל
היבא דאין אדם מצווה שיר – וכי כלל הוא שכשאין האדם עצמו
מצווה תולים להקל, והרי כלים ו-כלי המחרישה דאין אדם מצווה
על שביית כלים בשביעית, ותנן (שביעית פ"ה מ"ז), אלו הן כלים שאין
אדם רשאי למוכרן בשביעית למי שחשוד על השביעית, המחרישה
ובכל כליה, העול, שרותמים בו את השוורים למחרישה, והמורה –
'את' שבו זורים את התבואה לרוח להפרידה מן המוך, וכן עוד
בה את הקרקע, והדרך – מעדר לחפירה בקרקע, כיון שכלים אלו
מיוחדים לעבודת איסור, הרי שאף שאין אדם מצווה בשביעית על
שביית כלים, מכל מקום לא תולים להקל.
מכח קושיית אלו דוחה הגמרא את דברי רבה: אלא אמר רב אשי,
אין חילוק בין אם האדם מצווה על הדבר או לא, כמו שאמר רבה,
אלא קל היבא דאיבא למיתלא תלין – במקום שאפשר לתלות,
כמו בפרה שאפשר לתלות בשחיטה, וכן בשדה ניר שאפשר
שכוונתו לזרעה בשנה הבאה, וקנאה עכשיו כיון שלא בכל שעה
מודמנת קניית שדה, תולים להיתר, ואף על גב דמצווה האדם על
מצוה זו. וכל היבא דליבא למיתלא, לא תלין – אבל במקום שאי
אפשר לתלות, כמו בכלים, שאם כוונתו להשתמש בהם בשנה
הבאה אין לו לקנותם עכשיו, לפיכך אין תולים בהם להיתר אף על
גב דאינו מצווה.
הגמרא דנה בענין מכירת בהמה גסה לישראל החשוד למכור
לגוים. מספרת הגמרא: רבה, וכן הוא חמרא – מכר חמור לישראל
החשוד למכור לעובד כוכבים, ובחמור אין לתלות שקנאו לשחיטה.
אמר ליה אביי, מאי מקשה עבד מר הכי – מה טעם נהג אדוני כך,
שמכר לו. אמר ליה רבה, אמא לישראל זבני – אני הרי מכרתי
לישראל, ולא לעובד כוכבים.
אמר ליה אביי, והא אילו ומוזין ליה לעובד כוכבים – הרי ישראל
זה עשוי ללכת ולמוכרה לגוי, השיב לו רבה, וכי לעובד כוכבים
קא מוזין, לישראל לא קא מוזין – וכי אותו חשוד מוכר דוקא
לגוים ולא לישראלים, והרי הוא מוכר למי שידמן לו, ויש לתלות
לקולא שימכור לישראל.

שיתבאר להלן. ואמר – וטעם נוסף, משום תורת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ –
 שהוא בכלל הגזירה שגזרו על מכירת בהמה גסה.
 הגמרא מבארת את שני הטעמים של רבי. מבררת הגמרא: בְּשִׁלְמָא
 'תורת כלי זין', אָמַר – מובן הדבר שיש על הסוס שם 'כלי זין',
 דְּקָטִיל בְּסַחֲפִיָּה – כיון שמלמדים אותו להרוג את הנופלים
 במלחמה על ידי שבוטט בהם. אָמַר 'תורת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ', מֵאִי הֵיא –
 מה ענינו למה שגזרו איסור במכירה בהמה גסה, הרי אינו עומד
 למלאכה שנחשש בו משום נסיונו.
 מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְבָשֶׁתְּקִין הַסּוֹס, ואינו ראו
 לרכיבה, מִטְּחִינוּ בעליו בְּרָחִיִּים בְּשִׁבְתָּהּ, ומלאכת טוחן אסורה
 מהתורה.
 הגמרא פוסקת את ההלכה בענין: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הִלְכָה כֶּכֶן
 בְּתִירָא, שמותר למכור לגוי סוס.
 הגמרא משיבה לדון בענין מכירת בהמה גסה: אֵיפְעָמָא לְהוּ –
 נסתפקו בני הישיבה, שוֹר פֶּשֶׁם מֵהוּ – שור שפיטמוהו והוא
 שמן מאד ואינו ראוי למלאכה, האם מותר למכור לגוי. וספק זה,
 תִּבְיָעִי – יש להסתפק בו לשיטת רַבִּי יוֹחָנָן המתיר מכירת בהמה
 שבורה, שמא כאן הוא מודה שאסור, ותיבְיָעִי לשיטת רַבִּנָּן שאסור
 מכירת שבורה, שמא כאן הם מודים שמוותר.
 מבארת הגמרא את צדדי הספק: תִּבְיָעִי לְרַבִּי יוֹחָנָן, שמא עַד כָּאֵן
 לֹא קָא שָׁרִי – [ולא התיר] רַבִּי יוֹחָנָן אֵלָּא בְּשִׁבְכָהּ, דְּלֹא אָתִי לְכָלִּל
 מִלְּאָכָה – ששלעלם לא תהיה ראויה לעשיית מלאכה, אָבָל הֵיא –
 שור של פטם, דְּכִי מִשְׁחָה לִיהֵא אֵתִי לְכָלִּל מִלְּאָכָה אֲסוּר – שאם
 יבחישהו וייקיימהו יהיה ראוי למלאכה, שמא יאסור רבי יהודה
 למכור, מחשש שישחננו אצלו עד שיהא ראוי למלאכה, וכיון
 שיראו אותו אצל הגוי יבואו להקל במכירת שאר שוורים. או
 דְּלֵמָּא – [ושמא] אֵפִילוּ לְרַבִּנָּן האסורים מכירת שבורה, היא מותר
 למכור שור זה, והטעם, דְּלֹא קָא אָסְרִי הֵתֵם – לא אסרו חכמים
 מכירת שבורה אֵלָּא כיון דְּתַתִּיבָהּ לְאוֹ לְשִׁחְטָהּ קָאִי – שסתמה
 אינה עומדת לשחיטה, לִפִּי שְׁהֵיא כְּחוּשָׁה, ונח לקונה לקיימה
 לצורך וולדות, אָבָל הֵיא – שור זה של פטם, דְּתַתִּיבָהּ לְשִׁחְטָהּ קָאִי
 – שסתמו עומד לשחיטה, יתכן שֶׁאֵפִילוּ לְרַבִּנָּן שָׁרוּ – יתירו למכור.
 הגמרא מנסה לפשוט את הספק מהמעשה דלהלן: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר
 רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמַיָּאל, האנשים שֶׁל בֵּית רַבִּי – [רבי יהודה הנשיא],
 הָיוּ מְקַרְבִּין לַמֶּלֶךְ שוֹר שֶׁל פֶּשֶׁם בְּיוֹם אִידִם – ביום חגם של הגויים,
 והיה זה מס שהיו חייבים בו, ונשלח לַמֶּלֶךְ כְּמוֹנָה דוֹרוּן. חָסַר
 אֲרֻכָּה רִיבָּן – חסר רבי מממונו ארבע רבבות ו-א-מקריבים אלף
 מטבעות לשלוח את המלכות שיסכימו לכך שֶׁאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ
 הַיּוֹם – ביום אידם ממש, אֵלָּא לְמַחֵר. חזר רבי וחסר מממונו אֲרֻכָּה
 רִיבָּן נוספים, כדי לשחדם שֶׁאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ – את אותו שור
 פטם, כשהוא חי, אֵלָּא שְׁחוּף. חזר רבי וחסר אֲרֻכָּה רִיבָּן נוספים,
 לשחדם שֶׁאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ כֹּל עֶקֶר – שיבטלו מהם תקרבות זו
 לגמרי. מסיימת הגמרא את ההוכחה: מֵאִי טַעְמָא – מדוע התאמץ
 רבי כל כך לבטל את נתינת הדורון, לֹא מִשּׁוּם דְּלֵמָּא אָתִי לְשִׁחְטָהּ
 – האם אין זה מחמת שיש איסור למכור שור פטם לגוי, מחשש
 שישחננו עד שיהיה ראוי למלאכה. ואף ששם היתה זו נתינת
 מתנה, מכל מקום דינה כמכירה, ויש לפשוט את הספק, שאסור
 למכור לגוי שור של פטם.
 דוחה הגמרא: וְלִישָׁעֲמִיד – לדבריה ש הטעם משום איסור מכירת
 שור של פטם, מה ששיחרים רבי בממון רב שֶׁאֵין מְקַרְבִּין אוֹתוֹ הַיּוֹם
 אֵלָּא לְמַחֵר, מֵאִי טַעְמָא – מה הטעם שעשה כן, והרי לגבי איסור
 מכירת בהמה גסה אין חילוק בין יום אידם ליום אחר. אֵלָּא ודאי
 אין הטעם מחמת איסור מכירת בהמה, אלא רַבִּי, מִיַּעֲקֹב מִיִּלְלָה
 בְּעִי – רצונו היה לעקור ולבטל לגמרי את כל ענין המס הזה,
 שראה בו בזיון עבורם, אלא שחשש רבי שלא יסכימו לבטלו בבת
 אחת, וְסָבַר, יַעֲקֹב וְאֵתִי פוֹרְתָא פוֹרְתָא – יעקב הדבר ויבוא מעט
 מעט, בכך שכל פעם ביטל חלק אחד מהגזירה.
 הגמרא חוזרת לדון בענין ספיקם של בני הישיבה, שהסתפקו שמא
 אסור למכור שור פטם מחשש שהגוי ישחנה אותו בביתו עד שיהא

אֵי אָפְשֵׁר – אם היה אפשר שלא למכור להם חטים ושעורים בלא
 שתהיה להם שנהא אלינו, הָכִי נָמִי – אכן היה לנו להמנע
 מלמוכרם להם, אלא שבדברים אלו קשה להשתמש מלמוכרם
 להם בלא שיביא הדבר לאיבה, מה שאין כן במגנים שיכול
 להשתמש מלמוכרם, ולכן אסרה הברייתא למוכרם להם.
 הגמרא מביאה לשון אחרת בטעם האיסור למכור מגנים: אֵיכָא
 דְּאָמְרִי – יש שאמרו, תְּרִיסִין, הֵינִי טַעְמָא דְּלֹא – זהו הטעם שאין
 מוכרים להם, כיון דְּכִי שְׁלִים וְנִיחָה – כאשר נגמרים להם כלי
 המלחמה, קָטְלִי בְּנִיחָהוּ – הורגים הם במגנים עצמם, נמצא
 שהמוכר להם מסייע במעשי הרציחה שלהם.
 מבארת הגמרא לפי לשון זו את טעם החולקים: וְיֵשׁ אֲמָרִים
 שְׁמוֹכְרִים לָהֶם תְּרִיסִין, היינו כיון שדעה זו סוברת שאינם הורגים
 בהם, דְּכִי שְׁלִים וְנִיחָה מִעֶקֶר עֶרְקִי – כאשר נגמרים להם כלי
 המלחמה, הם בורחים, וכיון שאין חשש שיהרגו בהם מותר
 למוכרם.
 הגמרא פוסקת את ההלכה בענין: אָמַר רַב נְחֶמְךָ, אָמַר רַבָּה בַר
 אֲבִי, הִלְכָה כִּישׁ אֲמָרִים, שמוותר למכור להם תריסים.
 הגמרא מביאה הלכה נוספת הקשורה למכירת כלי זין: אָמַר רַב
 אֲדָא בַר אֲהֵבָה, אֵין מוֹכְרִין לָהֶן עֲשָׂשִׁית – תחיתוכ עבות שֶׁל כְּרוֹל.
 שואלת הגמרא: מֵאִי טַעְמָא שאין מוכרים להם, והרי אי אפשר
 לעשות כלי זין מחתיכות עבות של ברזל. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם
 דְּהִלְשִׁי מִיַּנְיָהוּ כְּלֵי זִין – מפני שמחלישים אותם בפתיש או בקורנס
 עד שנעשות תחיתוכ דקות, ועושים מהם כלי זין.
 תמחה הגמרא: אֵי הָכִי – אם כך, שאתה חושש אף לעשיית כלי
 זין באופן רחוק, אֵפִילוּ מְרִי וְחִצִּינִי נָמִי – אפילו כלי עבודה שיש
 בהם מתכת נאסור למכור להם, כמו מכוש ו-כלי שחופרים בו או
 מעצד ו-כלי הדומה לגרזן, משום שאפשר לעשות מהם כלי זין.
 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְבִידִי, מה שאסור למכור להם עששיות
 של ברזל, היינו בְּפִרְזֵילָא הִינְדָּהָה – בברזל הבא מארץ הודו,
 שהברזל שבא משם היה מיוחד לעשיית כלי זין, וכיון שהמוכר
 יודע שישתמשו בו לעשיית כלי זין, אסור למכור להם.
 מבררת הגמרא: וְהָאֵידֵנָא דְּקָא מוֹבְנִין – בזמנינו שנוהגים למכור
 להם כלי זין, מה הטעם בכך. אָמַר רַב אֲשִׁי, אנו מוכרים אותם רק
 לְפִרְסָאִי דְּמַנְנֵי עֵלְיוֹן – לפרסיים, שאנו שרויים בתוכם והם מגינים
 עלינו בשמירת העיר ויושביה.
 שנינו במשנה: אין מוכרין להם וכו' עֲגָלִים וְסִיָּחִים שלמין ושבורין,
 רבי יהודה מתיר בשבורה.
 הגמרא מביאה ברייתא שמפרשת את טעם מחלוקתם של רבי
 יהודה וחכמים: תִּנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה מְתִיר בְּשִׁבְכָהּ, שהרי
 אינה ראויה למלאכה, ואין לחשוש שיראה בני אדם ברשות הגוי
 ויבואו להתיר גם מכירת בהמה שלימה, מִפְּנֵי שְׁאִינָהּ יְכוּלָה
 לְהִתְרַפְּאוֹת וְלַחֲיוֹת, ולפיכך קונה אותה הגוי על מנת לשוחטה
 מיד, ואינו משהה אותה בביתו. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יהודה, וְהֵלָּא
 מְרִבְעִין עֲלֶיהָ – [על השבורה] וְיִזְלָתָהּ, וְכֵין דְּמְרִבְעִין עֲלֶיהָ וְיִזְלָתָהּ,
 אָתִי לְשִׁחְטָהּ – יש לחשוש שישחנה אותה הגוי כדי שתגדל וולדות,
 וילמדו הרואים שמוותר למכור בהמות לגוי. אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוּדָה,
 לְבִשְׁתִּלְדִּי תאסרוה, כלומר, אם היתה השבורה יכולה ללדת היה
 מקום לגזירתכם, אך אני חולק עליכם בזה וסובר שבהמה שבורה
 אינה יכולה ללדת, וממילא ודאי לא ישחנה אותה הגוי. הגמרא
 מוסיפה לבאר את דבריו, אֵלָּמָא לֹא מְקַבְּלָתָּ זָבִי – מבואר מדברי
 רבי יהודה שבהמה שבורה אינה מקבלת זכר, והוה הטעם שלא
 תלד ומותר למוכרה.
 שנינו במשנה: אין מוכרין להם בהמה גסה, כֶּן בְּתִירָא מְתִיר בְּפִסּוּם.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעם המחלוקת: תִּנְיָא, כֶּן
 בְּתִירָא מְתִיר בְּפִסּוּם, מִפְּנֵי שְׁהוּא – [הגוי הקונה אותו] עוֹשֶׂה כֹּחַ
 מִלְּאָכָה שֶׁאֵין חִיבִין עֲלֶיהָ חֲמָתָה, שהרי רכיבה אינה מלאכה מן
 התורה, לִפִּי שְׁחִי נושא את עצמו, ואין לחשוש במכירתו שיבוא
 לידי איסור שביתת בהמתו. וְרַבִּי אוֹסֵר מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים – [טעמים],
 אָמַר, מִשּׁוּם תוֹרַת כְּלֵי זִין – שהסוס משמש גם ככלי זין, כפי

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף טז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רמז רש"י

לפרסאי דמגו עלן - ונראה דאנן נמי שרינן והשתא למכור לגמים כלי זין מהאי טעמא. מרביעין עליה ויולדת - ובוכר נמי יכול להרביע על כמה נקבות. אלמא לא מקבלת זכר - לאו משום דסבר טריפה אינה יולדת, דבפרק "אלו טריפות" (חולין נו, ב) בעי למימר לרבי יהודה דיוולדת, אלא דלא מקבלת זכר, וכדמשמע לישנא, מדלא קאמר "אלמא דלא יולדת", אלמא תורת בהמה גסה מאי היא - קשה: לימא דלית ליה חי נושא את עצמו בעופות, כרבנן; ויש לומר: מדאמר רבי משום תורת כלי זין - משמע דאפילו המיוחד לרכיבת אדם, דמודו כולי' עלמא דחי נושא את עצמו, ואם כן תורת בהמה גסה מאי היא? ושלש מחלוקות בדבר. אבל האי דאי משחי ליה אתי לכלל מלאכה - תימה: למה לי האי טעמא? תיפוק ליה משום דאי משחי ליה לפיטום אתי למימר בחוש מכור לו, כי הכי דגורוי רבנן בשבורה דלא ליה למימר שלימה מכרה לו? ויש לומר: דודאי בשבורה יש לגזור, דכיון דרבנן אית להו מרביעין עליה זכר אם כן משחי לו זמן מרובה, אבל בזמן מועט דפיטום לית לן למימר אי לאו טעמא דחזו למלאכה. אבל האי דלשחיטה קאי - לאו דוקא נקט "האי", דהא בסתם שוורים גופייהו אמרינן: אימור לשחיטה זביניהו. אלא להכי נקט הכי - דאתא לאפקי בהמה גסה דמתניתין, דמיירי בהמה שטאה, נקט הכי. אבל בהמה שטורה תלינן בשחיטה, ואף על גב דסתם שוורים נמי לרדיא זביני.

ארי

תורת בהמה גסה. בשלמא תורת כלי זין איפא, דקטיל בסחופיה, אלא תורת בהמה גסה מאי היא? אמר רבי יוחנן: לשחיטתן מטיחין ברחיים בשבת. אמר רבי יוחנן: תלכה כבן בתירא. איבעיא להו: שור של פטם, מהו? תיבעי לרבי יהודה, תיבעי לרבנן; תיבעי לרבי יהודה: עד פאן לא קא שרי רבי יהודה - אלא בשבורה דלא אתי לכלל מלאכה, אבל האי דכי משחי ליה אתי לכלל מלאכה - אסור; או דלמא, אפילו לרבנן לא קא אסרי תתם - אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי, אבל האי דסתמיה לשחיטה קאי - אפילו רבנן שרו? תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל: של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם, חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר, חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט, חסר ארבע ריבבן שאין מקריבין אותו היום אלא למחר מעמא? לאו משום דלמא אתי לשהוי? - וליתעמידי, שאין מקריבין אותו היום אלא למחר - מאי טעמא? אלא, רבי מערק מילתא בעי, וסבר: עקר ואתי פורתא פורתא. - וכי משחי ליה, פריא ועביד מלאכה? אמר רב אשי, אמר לי זבדיא: בר תורא משחינן ליה, ועביד על חד תרין. משנה אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נוק לרבים. אין בונין עמקם בסילק, גרדום, איצטדיא וכימה, אבל בונין עמקם בימוסיאות ובית מרחצאות. הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודה זרה - אסור לבנות. גמרא אמר רב חנין בר רב חסדא, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב: תיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירפוס, אבל לא למכירה; ואני אומר: אף למכירה, מקום שנהגו למכור - מוכרין, שלא למכור - אין מוכרין. תנן: אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נוק לרבים; טעמא דאית ביה נוק לרבים, הא לית ביה נוק לרבים שרי! אמר רבא רבה בר עולא: בארי שבור, ואליבא

ומאי "בימוס" - בימה של אבן אחת ומקריב בהם, דהוי תשמיש דתשמיש לעבודה זרה. ופרהצאות - בקרע חן עשוין עמוקין מאד, והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה על גבי הנסרים. כיפה - אריוול"י. דרך גוים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן. גמרא כבהמה דקה לפירפוס - כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (לו, א) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה - אסורה, דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרסם, ואם לא פרכסה הויה כמותה קודם שחיטה. ופישטי יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש, אבל גסה, בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה - פירכוס היא וכשרה, הכי מפרש התם. וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש, הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה, אלא פשטה ידה ולא החזירה - אסורה. אבל לא למכירה - למיתלי במנהגא, אלא כבהמה גסה היא, ובכל מקום אין מוכרין. הא - ארי דלית ביה נזקא, כגון ארי תרבות - שרי. האלמא

ואליבא

אי אפשר - בלא איבה. דכי שלים זיניהו - כשכלים כלי זינן במלחמה קטלי בתריסין. עששיות - חתיכות עבות שקורין מש"ש. דחלשי מיניהו - מחלשין אותן בקורסן עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זין. אפילו מרי - פושירי. וחציני = דולדורייא, לא נזכר להו, דחלשי מיניהו כלי זין. בפירולא תינדיחא - של ארץ יהודה, שאין עושין אותה אלא לכלי זין. רמני עילון - נלחמים לשמור העיר ואת ישיבתה. שאניה יכולה להתרפאות - ומסתמא לשחיטה זבה, ולא משחי ליה, ולא חזי ליה ישראל בגי דתיפוק חורבה מיניה לזבני שלימה, והלא מרביעין עליה - ומשחו לה, ומאן דחזי לה בגי יליף מינה לזבני שלימה לבשתלד - תאסורה, דלא תלד לעולם. דקטיל בסחופיה - מלמדו להרוג בידו את הגופלים במלחמה. סחופיה = מבח ד' בהמה וחיה קרי סחופא, שמכח כלפי מטה, כמו "סחופי כסא" (שבת סו, ב) אדנטיר בלעז. תורת בהמה גסה מאי היא - כלומה, איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא? הא לא עביד מלאכה דחייב חטאת, דנגזור משום נסיונן מטיחין ברחיים - ואב מלאכה היא. שור של פטם - שפיטמו, ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה. מהו - למכור לגוי. אבל האי דאית לכלל מלאכה אסור - דמשחו ליה חזו ליה לאחר זמן בידיה, ואף על גב דהשתא ליכא למיחש לנסיונן, מיהו נפקא מינה חורבה למכור שאר שוורים לגוי. לאו לשחיטה קיימא - דכחושה, ומשחו לה לגיל וללדות. מקריבין מס דודורן ומלך. שור של פטם - ועבודת בזיון היתה. חסר ארבע ריבבן - הוציא ארבע ריבואות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם. אלא למחר - ולמעיקר פורתא מיכורין. וכי פשוה ליה בריא ועביד מלאכה - אתקפתא היא. כלומר, ואי משחו ליה בריא תו למעבד מלאכה דקא בעית למסריה: זבדיא = מתחוק, זבדיא = פטם היה. בר תורא - שור שפטמיהו, משחי ליה עד דכחיש. ועביד על חד תרין - בשוורים אחרים. משנה בסילק = לשון סירה גבוהה היא, כדאמר בסדר יומא (כה, א) לשכת הגזית כמין בסילק גדולה היתה, ושם דנין בני אדם ומפליין אותו ומת. נידום = בנין אחד הוא לזון נפשות, כמו "שנים שעלו לגרדום" בראש השנה (ית, א). איצטדיא = מקום שעושין שם איצטדנית שור, כמו: "שור האיצטדין" (בבא קמא לו, א), מנגח והורג אנשים, ושחוק הוא להם. בימה = נמי כעין מגדל קצר הוא וגבוה, כדאמר במסכת סוטה (מא, א) בימה של עץ עושים לו בעורה, ואנו קורין אותו אלמברא, והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו. ובכל אלה יש נוק לרבים, וכדי שלא יתפש ישראל שם אסור לבנות עמדם. בימוסיאות - גרסינן. בנין שאינו לצורך עבודה זרה, ומפרש לקמן בפרק "רבי ישמעאל" (גג, ב), וקורין לו אלטר, דקתני: בימוסיאות של גוים מותרין.

ומאי "בימוס" - בימה של אבן אחת ומקריב בהם, דהוי תשמיש דתשמיש לעבודה זרה. ופרהצאות - בקרע חן עשוין עמוקין מאד, והמים נופלין מתחת ואנשים רוחצים מלמעלה על גבי הנסרים. כיפה - אריוול"י. דרך גוים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן. גמרא כבהמה דקה לפירפוס - כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (לו, א) בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה - אסורה, דבהמה מסוכנת היא ואינה מותרת עד שתפרסם, ואם לא פרכסה הויה כמותה קודם שחיטה. ופישטי יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש, אבל גסה, בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה - פירכוס היא וכשרה, הכי מפרש התם. וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד בהוצאת נפש, הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה, אלא פשטה ידה ולא החזירה - אסורה. אבל לא למכירה - למיתלי במנהגא, אלא כבהמה גסה היא, ובכל מקום אין מוכרין. הא - ארי דלית ביה נזקא, כגון ארי תרבות - שרי. האלמא

עבודה זרה דף טז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמט

שחיה גסה הרי היא כבהמה דקה למכירה.
אומרת הגמרא: תיובתא דרב חנן בר רבא, תיובתא.
מבואר בגמרא שאריות אינם בני מלאכה, אבל שאר חיות אפשר
לעשות אתם מלאכה. מבררת הגמרא: וזהו נקח מיתת מאי
מלאכה עקבא – ומכל מקום איזה מלאכה עובדת חיה גסה.
מבאר הגמרא: אמר אביי אמר לי מר יהודה, דבי מר יוחנן, מהני
ריתם בעידי – טוחנים בריחים על ידי חמור הבר שהוא חיה גסה.
רב זירא מבאר בשם מי נאמר דין זה שחיה גסה הרי היא כבהמה
דקה לפירכוס: אמר רב זירא, בי הוינן בי רב יהודה שהיה תלמידם
של רב ושמואל, אמר לו, נמירו מינא הא מילתא – תלמדו ממני
דבר זה דמנכרא רבא שמעי לי, ולא ידענא אי מרב אי משמואל –
ואיני יודע אם שמעתי מרב או משמואל, תהי נקח תרי היא
בבהמה דקה לפירכוס – חיה גסה דינה כבהמה דקה שאינו נחשב
אצלה פרכוס עד שתפשוט ידה או רגלה ותחזיר.
ממשיך רב זירא ואומר: בי אתאי לקורקונאי, אשכחתייה לרב חייא
בר אשי דתיב וקאמר משמיה דשמואל – שישב ואמר בשם שמואל
תהי נקח תרי היא בבהמה דקה לפירכוס. אמרתי שמע
מינה משמיה דשמואל איתמר – מוכח מכך שמימרא זו שהסתפק
רב יהודה אם שמעה משמואל או מרב, נאמרה בשם שמואל.
לאחר מכן בי אתאי לסורא, אשכחתייה לרבא בר ירמיה דתיב
וקאמר לה משמיה דרב – שישב ואמר למימרא זו בשם רב, תהי
נקח תרי היא בבהמה דקה לפירכוס. אמרתי שמע מינה איתמר
משמיה דרב ואיתמר משמיה דשמואל – מוכח מכך שמימרא זו
נאמרה בשם רב ונאמרה בשם שמואל.
לאחר מכן, בי סליקת להם – כשעליתי לארץ ישראל, אשכחתייה
לרב אשי דתיב וקאמר אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב, תהי
נקח תרי היא בבהמה דקה לפירכוס. אמרתי ליה לרב אסי, ולא קבר
לה מר דאמן מרא דשמעתתא רבא בר ירמיה – וכי אינך סובר שבעל
שמועה זו בשם רב, אלא רבה בר ירמיה.
אמר ליה רב אסי לרב זירא, פתאי אוקבא – כלי חרס שחור, כלומר
גם אתה רגיל ותדיר בתורה, מינא ומינך – מדברי שאמרתי
שמועה זו בשם רב חמא בר גוריא, ומדברך שאמרת שמועה זו
בשם רבה בר ירמיה, תפתים שמעתא – יתברר הדבר ותיאמר
שמועה זו בשם אומרה, שכך היה סדר הדברים, שרבה בר ירמיה
קיבלה מרב חמא בר גוריא, ורב חמא בר גוריא קיבלה מרב.
הגמרא מביאה שאכן מובא כך. אומרת הגמרא: איתמר נמי, אמר
רב זירא אמר רב אשי אמר רבא בר ירמיה אמר רב חמא בר גוריא
אמר רב, תהי נקח תרי היא בבהמה דקה לפירכוס.
הגמרא מבאר מהו 'בסילקי' האסור לבנות עימדם. שנינו
במשנה: אין בונין בו' עמדם בסילקי.
אמר רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן שלישא בסילקאות הן – שלשה
סוגי בנינים יש ששמן בסילקי. של מלכי עובדי כוכבים – בנין
העשוי לדירת מלכים, ושל מרחצאות, ושל אוצרות – בנין העשוי
לשומר אוצרות המלך.
אמר רבא שנים להיתר ואחד לאיסור – שנים מהם מותר לבנותם
עמדם והיינו של מרחצאות ושל אוצרות, ושל מלכים אסור
לבנות עמדם כיון ששם יושבים לדון בני אדם על פי דינם ומפילים
אותם משם ומתים. וסימן לדבר, הוא הנאמר לאסור מלכיהם
בזקים' (תהלים קמט ח), כלומר שאת בנין העשוי למלכים אסור
לבנות עמדם, כיון שדנים הם שם נפשות.
ואיכא דאמרי, אמר רבא בולס להיתר – את שלושת הבסילקאות
האלו מותר לבנות עמדם.
שואלת הגמרא: ותתן במשנתנו, אין בונין עמדם בסילקי גדרום
אוצרותיה ובימה, הרי שיש בסילקי שאסור לבנות עמדם. משיבה
הגמרא: אימא של גדרום ושל אוצרותיה ושל בימה – תפרש את
המשנה שאין בונים עמדם לא בסילקי של גדרום ולא בסילקי של
אוצרותיה ולא של בימה, אבל סתם בסילקי העשוי לדירת מלכים
מותר לבנות עמדם.
אגב שהוזכר לעיל שאין בונים עמדם גדרום, מביאה הגמרא

ואליבא דרבי יהודה שהתיר במשנה לעיל (ד) למכור בהמה גסה
כשהיא שבורה. אבל ארי שלם אסור למכור כדין בהמה גסה
שאסור למכרה, וכשית רב.
מתרצת הגמרא תירוצי נוסף: רב אשי אמר, לעולם משנתנו עוסקת
בארי שלם וכשית רבי יהודה, ואף שבבהמה גסה התיר למכרה
רק כשהיא שבורה מכל מקום בארי התיר למכור אף שלם כיון
שסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה – כל אריות נחשבים כשבורים
לגבי עשיית מלאכה שהרי אינם בני מלאכה, ולכן כמו שבהמה
גסה שבורה מותר למכרה, כן גם ארי מותר למכור. אבל שאר
חיה גסה כגון ערוד שאפשר לעשות עמה מלאכה כגון לטחון
עמה ברחיים, מודה רבי יהודה שאסור למכרה.
הגמרא מקשה על רב חנן בר רבא מברייתא. מקשה הגמרא:
מיתיבי, בשם שאין מוכרין להן בהמה נפה כך אין מוכרין להן חיה
נפה, ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה, חיה נפה אין מוכרין
להן. הרי מוכח מדברי הברייתא שחיה גסה אינה כבהמה דקה
למכירה, וקשיא לרב חנן בר רבא שאמר שחיה גסה אף למכירה
היא כבהמה דקה.
אומרת הגמרא: תיובתא דרב חנן בר רבא, תיובתא.
רבינא רמי מתניתין אברייתא ומשני – רבינא מקשה סתירה בין
משנתנו לברייתא, ומיישבה.
תנן, אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים.
מדדיקת הגמרא: מעמא דאית ביה נזק – הטעם שאסור למכור דובין
ואריות הוא משום שיש בהם נזק לרבים, תא לית ביה נזק – אבל
דובין ואריות שאין בהם נזק לרבים כגון ארי תרבות, מוכרין.
משמע, שמותר למכור להם חיה גסה.
מקשה רבינא על כך מהברייתא: ורמינהי, בשם שאין מוכרין בהמה
נפה כך אין מוכרין חיה נפה, ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה,
חיה נפה אין מוכרין.
ומשני רבינא, משנתנו עוסקת בארי שבור ואליבא דרבי יהודה
שהתיר במשנה לעיל (ד) למכור בהמה גסה כשהיא שבורה. אבל
ארי שלם אסור למכור כדין בהמה גסה שאסור למכרה, וכשית
רב.
תירוצי נוסף: רב אשי אמר, לעולם משנתנו עוסקת בארי שלם
וכשית רבי יהודה, ואף שבבהמה גסה התיר למכרה רק כשהיא
שבורה מכל מקום בארי התיר למכור אף שלם כיון שסתם ארי
שבור הוא אצל מלאכה שהרי אינם בני מלאכה, ולכן לשית
משנתנו שסברה כרבי יהודה כמו שבהמה גסה שבורה מותר
למכרה, כן גם ארי מותר למכור. אבל שאר חיה גסה כגון ערוד
שאפשר לטחון עמה ברחיים, מודה רבי יהודה שאסור למכרה.
רב נחמן מקשה על הבנת הגמרא שארי חיה גסה הוא: מתקף לה
רב נחמן, מאן לימא לו דארי חיה נפה היא – מנין שאותו ארי
שמשנתנו עוסקת בו הוא חיה גסה, שיקשה ממשנתנו על רב ועל
הברייתא, דלמא תהי דקה היא – שמא משנתנו עוסקת בארי קטן
שחיה דקה הוא, ולכן מבואר במשנה שארי תרבות שאין בו נזק
לרבים מותר למכור לגויים. ולעולם חיה גסה אסור למכור לגויים,
וכפי שמבואר בברייתא וכשית רב.
רב אשי מקשה על רב חנן בר רבא ממשנתנו: רב אשי דייק
מתניתין – מדדיק ממשנתנו ששאר חיות שאינם כארי אלא הם בני
מלאכה, אסור למכורם לגויים, ומיתיבי תיובתא – ומקשה מכך
קשיא לרב חנן בר רבא.
תנן, אין מוכרין להן דובים ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים.
מדדיקת הגמרא: מעמא דאית ביה נזק – הטעם שאסור למכור דובין
ואריות הוא משום שיש בהם נזק לרבים, תא לית ביה נזק – אבל
דובין ואריות שאין בהם נזק לרבים כגון ארי תרבות, מוכרין.
ומעמא ארי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה – ומכך שנקטה
המשנה ארי שסתם אריות נחשבים כשבורים לגבי עשיית מלאכה
שהרי אינם בני מלאכה, משמע שדווקא ארי וכיוצא בו מותר
למכור אבל מידי אחרניא דעבידי מלאכה – חיות אחרות שעושים
מלאכה לא – אין היתר למכרם. וקשה לרב חנן בר רבא שסבר

עבודה זרה. לפני איריהן - פרק ראשון דף יז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רנא רש"י תוספות

ויעקב איש כפר סכניא שמו - צריך לומר דאין זה יעקב מינא דפרק "אין מעמידך (עבודה זרה כח, א) דרמא סמא לרבי אבהו, דודאי אותו רשע לא האריך ימים כל כך. אלא נראה דהוא שבא לרפאות את בן דמא (שם כו, ב). אבל יעקב מינא דרבי אבהו יכול להיות שהוא אותו דפרק "כיסוי הדם" (תלפין פד, א) גבי רבא. **מורה** לעשות בית הכסא לכהן גדול - נראה דלא מדאורייתא קא בעי,

דפשיטא דשרי, דהא אפילו ריקועים דבית קדשי הקדשים הוה שרי לא לאורייתא דקרא בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מז, ב). אבל מידי דהו הבית פשיטא דשרי, דהא אפילו פרה אימעטא פרק "כל הצלמים" מקרא "בית ה'", פוט לפרה שאינה באה לבית. **הרחק** מעליה דרך זו מינות - והא דאמרין בפרק "כל כתבי" (שבת קטז, א) דכמה אומריא הוה אולי לבי אבידן - וזו להתווכח עמם לפסול תורתם, ולא היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח, ומתקבצים שם חכמי גוים ונושאים ונותנים בדנים, ומאן דלא הוה אולי היינו מיראה שלא ידורגם, וכן משמע דאמר רב נחמן: אנא מנייהו ומסתפינא מנייהו. ודלא כפרוש הקונטרס שפירש בסמוך שהוא מקום עבודה זרה. **ופליגא** דרבי פדת - ואם תאמר: ומאי פליגא? דלמא לעולם אמרו רב חסדא ורבי פדת שמן התורה אינו אסור אלא קריבה של גלוי עריות, אבל מגזירת חכמים צריך להרחיק ארבע אמותיו ורבי נמי קשיא פרק קמא דשבת (יג, א) על ההיא דאמר: "זאת אשר רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא קריב", מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור, אף נדה כן, ועלה קאמר: ופליגא דרבי פדת, דאמר רבי פדת: לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד. ומאי קאמר? ובי בא רבי פדת לומר דאשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה שריי ודלא שנינו במשנה (שם א, א) לא יאכל חזב עם חזבה מפני הרגל עבירה! לכך נראה לרבינו יצחק דרבי קאמר הכא ודחת: דמה טרא דורשים מלשון קריבה הכא ארבע אמות ודחת הוא בבגדו כו' פליגא דרבי פדת, דלרבי פדת אין לשון קריבה בין דרבי תורה בין דרבי קבלה אלא גלוי עריות ממש, ואפילו אסמכתא לעשות הרחקה ארבע אמות אין ללמוד ממנה. **ופליגא** דידיה איריה - ומה שהיה מיקל לעצמו - היינו משום דמניין מעליה כי בשורא, כדאמרין בריש פרק שני דכתובות (ז, א).

לעלוקה - לפי הפשט היינו גיהנם, וכן יסד הפיטס בולת של חנוכה: "קודו בהבנהי עלק". ורבינו חם הקשה, דבפרק שני דעירובין (יט, א) דחשיב שמות גיהנם לא קחשיב האי. לכך נראה לו דשם חכם הוא, כמו: (משלי ל) "לאיתיאל" (ושם לא) "למואל", אבל אין לומר שהוא משמות שלמה, כמו אגור וקחלה, דבמדרש של שלשה דברים קחשיב איתויאל בשמות שלמה ולא קחשיב האי בהדיהו. **עד** שאנו מבקשים עליו רחמים - לא השיבו לו כך, אלא היה אומר בלבו שכך יוכלו להשיב. אי נמי, שר של הרים היה משיב כן.

נחיל

והנאך - ישר (והדר) בענין. לכהן גדול - שפירש מביתו לפני יום הכפורים ללשכת פרהדרין, ושם היו מתקנים כל לו צרכיו. והרשות - שולטנות, שנותנין ענינהו בבעלי ממון להרג ולטול ממונו. ורבנן - דלית להו האי דבר מינות דיעקב, לבסוף - היא נבויט בעיני כל ושוכרתן, ודכי משמע: "מאתנן זונה קבצה" - קבצה מאתנן הזונה, ובאתנן זונה ישוב להינתן, ופליגא דרבי פדת - הני ארבע אמות דרב חסדא. **אבי ידיהו** - בורוניהו, **אבי ידיהו** - חוה, דרך בני אדם כשיצאין מבית הכנסת, מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארובה או בפס ידיו (משום כבודו). שציעקות מניהם - על רוב יסורי גיהנם. מינות - צועקת: הבא תקרבות לעבודה זרה. רשות - צועקת: הבא ממון ודורות וארונא ומס למלך. לא ישובין - כל המשתמדים אחר שאבאן במינות אינם שבים, ואם שבים ממחרת למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות. קלה שבקלות - עבירה קלה שבידה, זו היא שעשתה בנה קטן מבנה ומדול, בנה הגדול בא עליה וחולידה ממנו בנה הקטן, ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה. **בוורתא** - תכריכין, "צידה" (בראשית כב) מתרומנין; וזוין לאורחא, ותכריכין הן צידה לדרך מתיים. הכי נרטינן: מרקאמרה קלה שבקלות - ולא מתה. אתקפתא היא. ואיכא דמוטבי הכי: אמיתו אין, מעבירה לא? והא הדיא דאתאי כו' ומתה ומשנני: מרקאמרה קלה שבקלות מכלל דמינות נמי הוה בה, ומשום הכי מתה. הרגל דבר - תשמיש. הרגל (בתחלה, כמא: (אבות פרק ג משנה יג) "מרגילין את האדם לערוה" - ממשכין, ודיהני התחלה. הפיח - רוח. **פצי אפיתחא** דעבודה זרה - פתח לפתח עבודה זרה, כמה (תהלים כב) "פצו עלי פיחם".

והנאך, ועליו נתפסת? אמר לו: עקיבא, הופרתי, פעם אחת הייתי מוהלך בשוק העליון של ציפורי, ומצאתי אדם אחד מותלמדי ישו הנוצרי ויעקב איש כפר סכניא שמו, אמר לו: כתוב בתורתכם: "לא תביא אתנן זונה וגו', מהו לעשות הימנו בית הכסא לכהן גדול? ולא אמרתי לו פלוג; אמר לי, כך לימדיני ישו הנוצרי: "כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישוב" - במקום המנופפת באו למקום המנופפת ילכו, והנאני הדבר, על ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה: "הרחק מעליה דרךך" - זו מינות, "ואל תקרב אל מעליה דרךך" - זו מינות והרשות, "ואל תקרב אל פתח ביתה" - זו זונה. וכמה? אמר רב חסדא: ארבע אמות. ורבנן, [האי] מ"אתנן זונה" מאי דרשי ביה? - פדרכ חסדא, דאמר רב חסדא: כל זונה שנשפרת - לבסוף היא שוכרת, שנאמר: "ובתחתך אתנן ואתנן לא נתן לך [ותהי להפך]". ופליגא דרבי פדת, דאמר רבי פדת: לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד, שנאמר: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה". עולא פי הוה אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו, ואמר לה: אבי חדיהו. ופליגא דידיה אדדיה, דאמר עולא: קריבה

בעלמא אסור, משום "לך לך, אמרין נזירא, סחור סחור, לכרמא לא תקרב". "לעלוקה שתי בנות הב הב" - מאי "הב הב"? אמר מר עוקבא: [קול] שתי בנות שצועקות מניהם, ואומרות בעולם הזה "הבא הבא", ומאן גיהנו? מינות והרשות. איכא דאמר: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, קול גיהנם צועקת ואומרות: הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה: "הבא" "הבא". "כל באיה לא ישובו ולא ישיגו אורחות חיים" - וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו? - הכי קאמר: ואם ישובו - לא ישיגו אורחות חיים. - למימרא, דכל הפורש ממינות מינות? והא הדיא דאתאי לקמיה דרב חסדא ואמר לה: קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול, ואמר לה רב חסדא: טרחו לה בוורתא, ולא מתה; מרקאמרה "קלה שבקלות עשתה", מכלל דמינות [נמי] הוה בה! - ההוא דלא הדרא בה שפיר, ומשום הכי לא מתה. איכא דאמר: ממינות אין, מעבירה לא? והא הדיא דאתאי קמיה דרב חסדא, ואמר להו [רב חסדא: זוירו לה וזורתא], ומתה! - מרקאמרה "קלה שבקלות", מכלל דמינות נמי הוה בה. - ומעבירה לא? והתניא: אמרו עליו על רבי אלעזר בן דודאי שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרפי הים והיתה נוסלת פים דינרין בשכרה, נטל פים דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דודאי אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר: "כי הרים ימוש והגבעות תמוטינה". אמר: שמים וארץ, בקשו עלי רחמים! אמרו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר: "כי שמים בעשן ומהלחו והארץ בנגד תבלח". אמר: חמה ולבנה, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר: "והפחד הלבנה ובושה החמה". אמר: פוכבים ומזלות, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שנאמר: "ונמקו כל צבא השמים". אמר: אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברקיו ונעה בכביה עד שפצתה נשמותו. יצתה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דודאי מזוין לחי העולם הבא. [והא הבא בעבירה הוה ומית!] - התם נמי, כיון דאביק בה טובא ממינות דמא. ככה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותה, אלא שקורין אותה "רבי". רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא, כסו להנהו תרי שבילי, חר פצי אפיתחא דעבודה זרה, וחר פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חר לתכריה: נזיול אפיתחא דעבודה זרה,

נחיל

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף יז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

נזיול אפיתחא דבי זנות – מבאן יש ללמוד שדרך להחזיק מפתח עבודה זרה כל מה שיכול, משום דכתיב "אל תקרב אל פתח ביתה" ומוקמי לעיל בעבודה זרה, שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זנות. כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלה – מוכח מדכתיב "ללא אלהי אמת" וחדר כתיב "ללא תורה", משמע דברי שאין קאמר; אף על פי שיש בו תורה הוא כמי שאין לו אלהים.

ובגמילות חסדים לא עסק – תימה: מאי פריך מפרקה: הלא שני בדריס הם, כדאמרין בסוכה (מט, ב): צדקה לעניים, וגמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים ויש לומר: דמכל מקום משמע ליה דמי שרגיל בואת עוסק הוא גם בואת. אלא אם כן ממונה עליה – ומסתמא גם משלו היה נותן הרבה. מעות של פורים – נתחלפו לי במעות של צדקה – פירש רש"י לשון אחר: מעות של סעודת פורים. קשיא, כי לא מצינו בכל התלמוד שמזכיר מעות של סעודת פורים. וגם שפירש רש"י מעות של פורים – שהפירש הוא לסעודת פורים שלו וחלקם ולא חזר ליפירע מארנקי של צדקה, וחזכירו לטובה על כך, וקשה, כי זה חסר מן הספר, ושם המצוה שהיה ממה שלא חזר לזכות מארנקי של צדקה היה לומר! וגם ללשון ראשון שפירש: מגבת פורים, וחלקתי לעניים לצדקה ואני פרעתי משלי של פורים, קשה, דיעק מצוה חסר מן הספר! לכך נראה לרבינו יצחק לפירש: הארנקי הוא ממונת של פורים והיה סבור שהוא של צדקה, וזכר שהם של מגבת פורים, ואפילו הכי לא חזר בעצמו, וחלקם לעניים אף על פי שידע שלא היה בארנקי של צדקה כלום, מפני שלא היה רוצה לביישם מאד שיקבעם ויזמנם להם. ולפי זה עיקר המצוה היא בשעת חלוקה, אף על פי שזכור לא רצה לביישם. ודאי מסביר חזר ופרעם משלו לכיס של פורים. ולשון "נתחלפו" כמו (בבא בתרא ז, א): אורי באזיב נתחלף לו, פירושו: שסבר חלוקה אויב ולקח אויבו, וכך היה סבור שהם של צדקה וזכר שהם של מעות פורים.

רבן של תרסיים אני – פירש הקונטרס: גרדיים, וכן מוכח כל הסוגיא. אבל בסוכה פרק "החליל" (נא, ב) מונה תרסיים בפני עצמן וגרדיים בפני עצמן, וצריך לומר ששלשה מיני תרסיים הם: גרדיים ותרסיים כדמוכח ונא. וגם צורפי נחשת נקראים תרסיים, כדמוכח בפרק "אלו טריפות" (חולין נו, ב) הדעלה עליה מטילי של תרסיים, והוא עור שנשמיץ לפניהם שלא ילקלכו בגדיהם והוא חם מאד. והם אותם פרק "החליל" (סוכה נא, ב) שמונה כל האומניות בפני עצמן, וגם במגילה פרק "בני עיר" (כו, א): מעשה בבית הכנסת של תרסיים, כי צורפי נחשת אין בני אדם יכולין לסבלם כדמשמע פרק "המודר" (כתובות עו, א) דקא חשיב ליה בהדי הני דכופין אותן להציא, ועוד יש אומה אחת שכולם נקראו תרסיים, כדאמרין מגילה (יג, ב): בגתן ותורש שני תרסיים היו ומספרים בלשון תורסי. איתא זיבורתא – פירש בקונטרס: זיבורא – זכר, זיבורתא – נקבה. ולא נראה, שאין ניכר כל כך במין קטן כזה בין זכר לנקבה. ויש מפרשים שהן שני מינים כמו (חולין סב, ב) תרגול ותרנגולתא דאגמא, הוגה

דנכים יצריה, אמר ליה אידך: נזיול אפיתחא דבי זנות, ונכפיה ליערין ונקבל אנרא. כי ממו התם חזניהו [לזנות], איתפגעו מקמייהו. אמר ליה: מנא לך הא? אמר ליה: "מוזפה תשמר תבונה תנצרה". אמרו ליה רבנן לרבא: מאי "מוזפה"? אילימא תורה, דכתיב בה "זפה", ומתרגמינן: עצת חטאין, וכתיב: "הפלא עצה הגדיל תושיה", אי הכי "זפה" מנעין ליה! – הכי קאמר: מדבר זופה תשמור עליך תורה תנצרה. תנו רבנן: כשתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון, אמר לו רבי אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון: אשריד שנתפסת על דבר אחר, או לי שנתפסתי על המשה דברים. אמר לו רבי חנינא: אשריד שנתפסתי על המשה דברים ואתה נזיול, או לי שנתפסתי על דבר אחר ואני נזיול, שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה [בלבד]; וכדרכ הונא, דאמר רב הונא: כל העוסק בתורה בלבד – דומה כמו שאין לו אלוה, שנאמר: "וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת" וגו', מאי "ללא אלהי אמת"? שכל העוסק בתורה בלבד – דומה כמי שאין לו אלוה. ובגמילות חסדים לא עסק? והתניא, רבי אלעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה – אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון! – הימנוה הוא דהוה מדימין, מיבעי לא עבר. – והתניא, אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתיים לעניים! מיבעי עבר, פרדעי ליה לא עבר. אתויהו לרבי אלעזר בן פרטא, אמרו: מאי טעמא תנית, ומאי טעמא גנבת? אמר להו: אי סיפא לא ספרא, ואי ספרא לא סיפא, ומדחא ליתא הא גמי ליתא. – ומאי טעמא קרו לך "רבי"? – רבן של תרסיים אני. איתנו ליה תרי קיבורי, אמרו ליה: הי דשתית והי דערבא? איתרחיש ליה ניסא, אתניא זיבורתא איתניא על דשתית ואתניא זיבורא ויתניא על דערבא, אמר להו: האי דשתית והאי דערבא. אמרו ליה: ומאי טעמא לא אחית לבי אבידן? אמר להו: זמן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני בגלגלם. [אמרו]: ועד האידינא כפה סבי איתרמוס? איתרחיש ניסא, והוא יומא אירמס חד סכא. ומאי טעמא קא שבת עבדך לחירות? אמר להו: לא היו דברים מעולם. קם חד [מיניהו] לאסחודי ביה, אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשבי דמלכותא, אמר ליה: ניסא ככולהו איתניא דהוה פתח ביה, והוא גברא בישותיה הוא דקא אחו. ורשעי תראה ותודיע שרשע אתה, והוא ינצל על ידי נס. הוה כתיבא הוא (יזמא) אינרתא – דבעו חשבי רומי לשדורי לקיסר על עסקיה, שדרההו ההוא שעתא בדיה דההוא גברא פתקה – אלוהו וזרק ארבע מאה פרסי למען לא ישוב ועוד לביתו, כמו (ראש השנה כה, א): "שקל קלא פתק ביה". עליו לשייפה – למה נעש כן – לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו, דורשו בארבעים ושתיים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ.

להתלמד

קם חד [מיניהו] לאסחודי ביה, אתא אליהו אידמי ליה כחד מחשבי דמלכותא, אמר ליה: ניסא ככולהו איתניא דהוה פתח ביה, והוא גברא בישותיה הוא דקא אחו. ורשעי תראה ותודיע שרשע אתה, והוא ינצל על ידי נס. הוה כתיבא הוא (יזמא) אינרתא – דבעו חשבי רומי לשדורי לקיסר על עסקיה, שדרההו ההוא שעתא בדיה דההוא גברא פתקה – אלוהו וזרק ארבע מאה פרסי למען לא ישוב ועוד לביתו, כמו (ראש השנה כה, א): "שקל קלא פתק ביה". עליו לשייפה – למה נעש כן – לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו, דורשו בארבעים ושתיים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ.

הוגה

דנכים יצריה – נשחט יצרא, אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים וגמסר בידם והדרהו, כדאמרין ב"ארבע מיתות" בסנהדרין (סד, א). כלומר, נזיל בההוא שבילא ולא נזיל אפיתחא דבי זנות, שלא יעלו בנו יצר הרע, איבענו זנות מקמייהו – נכנסו מפניהם לקבותן. מנא לך הא – דסמכת אנפשיך למיתו הא, ולא מיסתתית מוצר הרע, זימה ומתרגמינן עצת חטאין – "עצת" הוא תרגום של "זימה" היא, "רחטאין" הוא תוספת, התרגום מפרש שפעה זו רעה היא של חטא. אלמא ד"זימה" היינו לשון עצה, ותורה נקראת "עצה", דכתיב (ישעיהו כח): "הפליא עצה הגדיל תושיה", ומשמע: תורה תשמור עליך. מויה – מן הזנות, תשמור עליך תורה – דסיפא דקרא: "תבונה תנצרה" – מויה תשמור עליך מכל דבר רע והדרור חטא, ואנו חולקין הלוק דבר דבריו תורה, על חמשה לסנדל. נתחלפו לי במעות הן שואלין עלי. כמי שאין לו אלוה – להגן עליו. הכי גרסינן: מאי ללא. רבי חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה היה. מעות של פורים – שגבתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים, ותנן (בבא מציעא עז, ב): אין העני רשאי ליקח מתן רצונו לסנדל. נתחלפו לי במעות של צדקה, וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתיים לעניים שלא לסעודת פורים, ואני פרעתי משלי [אתן] של פורים. לשון אחר: מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה, וסבור הייתי שהן של צדקה וחלקתיים לעניים, ולא חזרתי ליפירע מארנקי של צדקה. גנבת – גנב ולטפתי הייתי. מדרא ליתא – כשם שאין השניה בי, והוא אין שתיקן באדם אחד – כך אין חבירתה בי, והאומר לכם עלי שקרן נמצא דבריו. מאי טעמא קרו לך רבי – הרי עלילה שלישית. מרסיים = גרדיים. קיבורי = פקעיות, לימשיך, זה דשתיא זה דערבא – איזה של שתי ואיזה של ערב, אתא זיבורא – זכר, איתניא על דערבא, ואתא זיבורתא – נקבה, איתניא על דשתית, וחבין שהוא נס דנעשה, שהשתי מקבל ערב כנקבה המבקלת זכר. לבי אבינן – בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודה זרה, ומובלים זיבול לעבודה זרה, ומפקחין על עסקיה לית מה היא צריכה ומתגנבין. עבד לחירות – וזן גזר על כך, לפי שהוא דת יהודית. אידימי ליה – לההוא גברא. בישותיה הוא דקא אחו – ורשעי תראה ותודיע שרשע אתה, והוא ינצל על ידי נס. הוה כתיבא הוא (יזמא) אינרתא – דבעו חשבי רומי לשדורי לקיסר על עסקיה, שדרההו ההוא שעתא בדיה דההוא גברא פתקה – אלוהו וזרק ארבע מאה פרסי למען לא ישוב ועוד לביתו, כמו (ראש השנה כה, א): "שקל קלא פתק ביה". עליו לשייפה – למה נעש כן – לפי שהיה הוגה את השם באותיותיו, דורשו בארבעים ושתיים אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ.

להתלמד

תורה וּמֵאִי טַעְמָא נִנְתְּבָת – ומדוע גנבת. אִמְר לְהוּ רבי אלעזר, אִי
 סִיפָא לֹא סִפְרָא וְאִי סִפְרָא לֹא סִיפָא – אם גנב ולסטים אני
 האוחזים חרב אתם אם כן איני לומד תורה, ואם לומד תורה אני
 איני גנב ולסטים, שהרי אין שניהם באדם אחד. וּמִדְּהָא לִיתָא הָא
 נְמִי לִיתָא – ומכך שאין שניהם יחד בי שהרי אין שייר שיהיו שניהם
 באדם אחד, ומוכח שהעלילו עלי סתם שקר, כך מה שאומרים
 עלי שאני לומד תורה אין זה נכון ושקר מעלילים עלי.
 חזרו ושאלוהו, וּמֵאִי טַעְמָא קְרוּ לָךְ רַבִּי – ומדוע אתה מלמד
 אחרים שהרי קוראים לך רבי. ענה להם רבי אלעזר, רַבִּי שֶׁל
 תְּרַסִּים אֲנִי – רבי של אומנים האורגים בגדים אני, שאני מלמד
 אותם את אומנות האריגה.
 אֵייתוּ לִיה תְּרִי קִיבּוּרִי – הביאו לפניו שתי חבילות של חוטים כדי
 לבדוק אם יודע את אומנות האריגה, אִמְרו לִיה, הִי דְשִׁתָּא וְהִי
 דְעֶרְכָא – איזה חבילה של חוטים הם חוטים ההולכים בבגד לשתי
 דהיינו לאורך הבד, ואיזה חבילה היא של ערב דהיינו לרוחב הבד.
 אִיתְרַחֵשׁ לִיה נִיפָא אלעזר, אִתָּא וְיִבּוּרִיתָא – הגיע דבורה
 נקבה אוֹתִיבָא עַל דְשִׁתָּא – וישבה על חוטי השתי וְאִתָּא וְיִבּוּרָא
 וְיִתִּיב עַל דְעֶרְכָא – והגיע דבורה ובר וישב על חוטי הערב. ומתוך
 כך הבין רבי אלעזר שנעשה לו נס ללמדו מה הם חוטי השתי ומה
 הם חוטי הערב. אִמְר לְהוּ רבי אלעזר הָא דְשִׁתָּא וְהָא דְעֶרְכָא –
 אלו חוטי השתי ואלו חוטי הערב.
 אִמְרו לִיה – שאלו אותו עוד, וּמֵאִי טַעְמָא לֹא אִתִּית לְבִי אֲבִידִן –
 ומדוע לו נס ובאתו לביט אבידן? דהיינו מקום שאוכלים ושותים שם
 לכבוד העבודה זרה, ועושים שם את כל צרכיה. אִמְר לְהוּ רבי
 אלעזר, וְכֵן חֵיית וּמִתְיָרָא אֲנִי שָׁמָּה מרוב הדוחק והצפיפות
 תְּרַסְמוּנִי בְּגִילִיכָם. [אָמְרוּ] לו, וְעַד הָאֵינְתָּא בָּמָה כְּבִי אִיתְרָמוּס –
 ועד היום כמה אנשים זקנים נרמסו שם והרי לא נרמס שם אחד,
 ולא היה עליך לחשוש.
 אומרת הגמרא: אִתְרַחֵשׁ נִיפָא הוּא וְיָמָא אִירָמָס הֵד כָּבָא –
 נתרצה לו נס ובאותו היום אכן נרמס שם זקן אחד, וקיבלו את
 דבריו שאמר שחשש מלבוש לשם שמא ירמסוהו ברגליהם.
 עוד שאלו אותו, וּמֵאִי טַעְמָא קָא שִׁבְתָּ עַבְדָּךְ לְחִירוֹת – ומדוע
 שחררת את עבדך לחירות, הרי יש גזירה שלא לשחרר עבדים.
 אִמְר לְהוּ, לֹא הִיוּ דְבָרִים מְעוֹלָם – מעולם לא שחררתי עבדי
 לחירות.
 קָם תְּד [מִינִיחוּ] לְאַסְחוּרִי בִּיה – עמד אחד מהם להעיד על רבי
 אלעזר ששחרר את עבדו. אָתָּא אֲלִיהוּ אִידְמִי לִיה כְּתִיד מְחֻשְׁבִּי
 דְּמִלְכוּתָא – הגיע אליהו הנביא ונדמה לו כאחד מחשובי המלכות,
 אִמְר לִיה מִדְּאִתְרַחֵשׁ לִיה נִיפָא בְּכֻלְהוּ בָּהּ נְמִי אִתְרַחֵשׁ לִיה נִיפָא
 – כמו שנתרחש לו לרבי אלעזר ניסים עד עכשיו וניצל ממה
 שתבעו אותו, כמו כן יהיה לו עכשיו נס וינצל, וְהָוָה נִבְרָא
 בִּישׁוּתִיה הוּא דְקָא אִתְּו – ואתה שתעיד בו תודיע את רשעך
 שאתה מעיד נגד אנשים לרעתם. וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא אֲשַׁנָּה בִּיה –
 לא קיבל אותו אדם את דבריו וקם לְמִימַר לְהוּ – ועמד לומר להם
 לא עדותו נגד רבי אלעזר.
 הָוָה כְּתִיבָא אִינְרֵתָא דְהָוָה כְּתִיב מְחֻשְׁבִּי דְּמִלְכוּתִי לְשִׁדְּרִי לְבִי קִיסָר
 – באותו היום היתה כתובה איגרת מחשובי רומי שרצו לשלחה
 לקיסר, וְשִׁדְּרָתָּה עַל יְדֵיה דְהָוָה נִבְרָא – ושלחה בידו אותו אדם,
 אָתָּא אֲלִיהוּ פְתִיחָא אֲרַבַּע מָאָה פָּרָסִי – בא אליהו וזרקו למרחק של
 ארבע מאות פרסה כדי שלא יוכל לחזור ולהעיד ברבי אלעזר, אֲמַל
 לֹא אָתָּא – הלך אותו האיש ולא חזר.
 כך ניצל רבי אלעזר בן פרטא מכל חמש העלילות שתבעו אותו,
 וכמו שאמר לו רבי חנינא, 'אשריך שנתפסת על חמשה דברים
 ואתה ניצול'.
 הגמרא ממשיכה לספר מה שתבעו את רבי חנינא: אִתְיָוָהוּ
 [הביאוהו] לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן, אִמְרו לִיה – ושאלו אותו, אִמְאָ
 קָא עֲסַקְתָּ בְּאִוְרִייתָא – מדוע עסקת בתורה. אִמְר לְהוּ בְּאִשְׁרִי צִנְיָ
 ה' אֲלֵהִי.
 מִדְּנִירוּ עֲלִיו לְשִׁרְיָה, וְעַל אֲשֶׁתוֹ לְחִירָתָה, וְעַל בֵּיתוֹ לִישֵׁב בְּקוֹבָה
 [ואהיה] שֶׁל זִנּוּת.
 ומבארת הגמרא מדוע נענש בשלשה דברים אלו: הטעם שגזרו
 עֲלֵיו לְשִׁרְיָה, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה

דְּנָכִים יִצְרֵיהּ – ששחטו אנשי כנסת הגדולה יצר זה של עבודה
 זרה. ולכן עדיף ללכת בשביל זה ולא בשביל הפתוח לבית הזונות
 שלא ישלטו בנו יצר הרע. אִמְר לִיה אִידָךְ – חבירו, נִיזִיל אִפִּיתָהָ
 דְּבִי זִנּוּת וּנְכַפְיָה לְיִצְרִין וּנְכַבֵּל אֲנִי – נלך בשביל העובר על
 פתח של בית זונות ונכוף יצרנו ונקבל שכר על כך.
 הלכו רבי חנינא ורבי יונתן בשביל הפתוח לפתח של בית זונות, כִּי
 מִטּוֹ הָתָם חִזְּקוּהוּ [וְזִנּוּת] – כשהגיעו לפתח בית הזונות וראו את
 אִמְר לִיה אותו שרצה ללכת בשביל הפתוח לעבודת כוכבים
 לחבירו שאמר ללכת בשביל הפתוח לבית הזונות, מָנָא לָךְ הָא –
 מנין לך דבר זה שסמכת על עצמך ללכת בדרך זו הפתוחה לבית
 הזונות ולא פחדת מיצר הרע ליכשל. אִמְר לִיה, דבר זה למדתי
 מהכתוב במשלי (כ"א) מִזְמָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצְרָכָה.
 מבארת הגמרא את דבריו: אִמְרו לִיה רַבִּינָא, מָא מְזִימָה – מהי
 משמעות היתב 'מזימה' הכתובה בפסוק 'מִזְמָה תִּשְׁמֹר עֲלֶיךָ'
 שענה לו שממנו למד דבר זה. אִלְיָמָא תּוֹרָה, דְּכָתִיב בָּהּ וְיָמָה
 וּמִתְרַמְּזִין עֲצַת חֲטָאִין – שעל הפסוק (ויקרא י"ח) 'זָמָה הוּא' מתרגם
 התרגום 'עצת חטאין' והיינו שתרגום המילה זימה הוא 'עצה'
 אלא שהתרגום מוסיף שהכוונה שם לעצה רעה של חטא. ומצינו
 שהתורה נקראת עצת דְּכָתִיב (ישעיה כח כט) 'הִפְלִיא עֲצָה הַגִּדִיל
 וְנִשְׁתָּה', וזה הוא שאמר הפסוק 'מזימה תשמור עליך' שהתורה
 הנקראת זימה תשמור עליך.
 דוחה הגמרא: אִי הָבִי וְיָמָה מְכַעֵי לִיה – אין לומר כן, שאם כן היה
 לפסוק לומר 'זימה תשמור עליך' ולא 'מזימה תשמור עליך'.
 אלא הָבִי קְאָמָר, מְדַבֵּר וְיָמָה – מכל דבר רע והרהור חטא, תִּשְׁמֹר
 עֲלֶיךָ תּוֹרָה, וכמו שמסיים הפסוק, 'תבונה', דהיינו תורה תִּנְצְרָכָה
 וזה הוא שאמר לו שאינו חושש ללכת בדרך זו שפתוחה בית
 הזונות היות ואנו הולכים ומדברים בדרך בדברי תורה, התורה
 שומרת עלינו מכל חטא והרהור.
 אגב שנזכר לעיל מעשה ברבי אלעזר שנתפס למלכות, מביאה
 הגמרא ברייתא נוספת בענין זה: הָנוּ רַבִּין בְּשִׁנְתַּפְסוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 פְּרָטָא וְרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן על כך שעסקו בתורה, אִמְר לוּ רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן פְּרָטָא לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן אֲשֶׁרִיךְ שִׁנְתַּפְסַתְּ עַל יַד
 המלכות, והאשימו אותו על דבר אֶחָד, על שעסקת בתורה, אִי לִי
 שִׁנְתַּפְסַתִּי והאשימוני על חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. ענה ואִמְר לוּ רַבִּי חֲנִינָא
 אֲשֶׁרִיךְ שִׁנְתַּפְסַתְּ עַל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים ואף על פי כן אִתָּה נִיצֹל מֵהֶם,
 אִי לִי שִׁנְתַּפְסַתִּי עַל דְּבָר אֶחָד וְאִנִּי נִיצֹל, וזהו מכיון שֶׁאִתָּה עֲסַקְתָּ
 בתורה ובגמילות חסדים ולכך תזכה להינצל, וְאִנִּי לֹא עֲסַקְתִּי אִלָּא
 בתורה [בַּלְבָּד] ולכן איני ניצול. וְכִדְרָב הוּנָא – וכמו שאמר רב
 הונא דְּאִמְר רַב הוּנָא כָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִבָּה דְּיָמָה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ
 אִלּוּהִי לְהֵנָּה עֲלִיו לְהִצִּילוֹ, שָׁנָאמָר (דברי הימים ב' י"א) 'וְיָמִים רַבִּים
 לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֲלֵהִי אִמֶּת [ונג'] וְלֹא בָּהּ מוֹרָה וְלֹא תוֹרָה',
 ומבארת הגמרא: מָא – ומהי כוונת הכתוב שהיו 'לֹא אֲלֵהִי אִמֶּת'
 אף שהיה בהם תורה, היינו שֶׁכָּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּלִבָּה דְּיָמָה כְּמִי
 שֶׁאֵין לוֹ אִלּוּהִי.
 הגמרא שואלת האם לא עסק רבי חנינא בגמילות חסדים. שואלת
 הגמרא: וּבְגִמְלוֹת חֲסִדִּים לֹא עֲסַק רַבִּי חֲנִינָא, וְהִתְנִיָּא, רַבִּי אֶלְעָזָר
 בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר לֹא יָמָן אֲדָם מְעוֹתָיו לְאִנְיָנוּ שֶׁל צְדָקָה אִלָּא אִם בֶּן
 מְמוֹנָה עֲלִיו תְּלִמִיד חָכָם כְּרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן, שהיה גבאי של
 צדקה, ומסתמא גם משלו נתן צדקה הרבה. משיבה הגמרא:
 הִמְנוּתָה הוּא דְהָוָה מְחִיבָן, מִיַּעֲבָד לֹא עָבַד – אמנם היה נאמן בכספי
 צדקה, אך צדקה בפועל לא עשה.
 שואלת הגמרא: וְכִי בְּפוּעַל לֹא עֲסַק רַבִּי חֲנִינָא צְדָקָה, וְהִתְנִיָּא [להלן]
 ה, אִמְר לוּ רַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרַדְיוֹן לְרַבִּי יוֹסִי בֶן קִיסְמָא, מְעוֹת שֶׁל
 פוֹרִים שהיו אצלי נִתְחַלְפוּ לִי בְּאֲחֵרִים וחשבתים לסתם מְעוֹת שֶׁל
 צְדָקָה וְהַלְקִיתִם לְעֲנִיִּים שלא לסעודת פורים, ופרעתי משלי את
 סכום המעות האלו לתת אותם לעניים לצורך סעודת פורים.
 משיבה הגמרא: מִיַּעֲבָד עָבַד, בְּדַעֲיָ לִיה לֹא עָבַד – אמנם רבי חנינא
 עשה צדקה, אך לא עשה כפי שהיה ראוי לו לעשות. ולכן אמר רבי
 חנינא על עצמו שלא עסק בגמילות חסדים אלא בתורה בלבד.
 הגמרא ממשיכה בפרטי המעשה: אִתְיָוָהוּ [הביאוהו] לְרַבִּי אֶלְעָזָר
 בֶּן פְּרָטָא וְאִמְרו – שאלו אותו, מָא טַעְמָא תִּנִּית – מדוע למדת

הוֹנָה אֶת הַשֶּׁם בְּאוֹתוֹתָיו – היה דורשו בארבעים ושנים אותיות
ועושה בו מה שהוא חפץ.
מקשה הגמרא: וְהִכִּי עֲבִיד הָכִי – ואיך עשה כן רבי חנינא, וְהִתְנַן
(סנהדרין צ, א) אֵלֹהֵי שָׁמַיִן לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא, הַאִמְרָא אֵין תּוֹרָה מִן
הַשָּׁמַיִם וְאֵין תְּחִיית הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה – שכופר במדרשים
שדורשים מהם היכן רמזו בתורה תחיית המתים, ואף שמורה
ומאמין שיהיה תחיית המתים הרי הוא כופר שהרי אינו מאמין
שדבר זה מרמזו בתורה, וגם לנו ולאמנותו. אָבָא שְׂאוּל אוֹמֵר אֵף
הַהוֹנָה אֶת הַשֶּׁם בְּאוֹתוֹתָיו.
מתרצת הגמרא: רבי חנינא שהגה את השם באותיותיו, לְהַתְלַמֵּד
עָבֵד – עשה כן ולכך היה לו מותר לעשות כן, כְּדִתְנִינָא בְּבִרְיִיתָא
לְגַבִּי אִיסוּרִים אַחֲרִים שְׁמוּתָא לַעֲשׂוֹתָם לְהַתְלַמֵּד. נֹאמַר בַּפְּסוּק
(דברים יח ט) 'לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת בְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם', ודורשת
הברייתא, לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת אֲבָל אֵתָּה לְמַד לְהִבְיֵן אֶת מַעֲשֵׂיהֶם
שְׂרָעִים הֵם וְלַהֲלוּת לְבַנְיָן שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כֵךְ. וכמו כן מותר להגות
את השם להתלמד.
שואלת הגמרא: אֵלָּא מֵאִי מַעֲמָא אֲעֵנֶשׁ – אם כן שרבי חנינא עשה
כן להתלמד ומותר לעשות כן מדוע נענש על כך. משיבה הגמרא:
מֵשׁוּם שֶׁהִיא הוֹנָה אֶת הַשֶּׁם בְּפִתְּהֶסְיָא – בפני רבים [דְּתוֹ] ולכך
נענש.
במשיכה הגמרא לבאר: וְהִטַּעַם שְׁגוּרָא עַל אֲשֶׁתָּה, הוּא
מִשּׁוּם דְּלֹא מִיָּחָה בִּיה – שלא מיחתה בו על זה שהגה את השם
באותיותיו בפרהסיא. ומוסיפה הגמרא: מִכָּאן אֲמֵרוּ, כָּל מִי שֵׁישׁ
כִּידּוֹ לְמַחֲוֹת בְּאַחֲרִים וְאִינוּ מוֹחֶה, נִעְנָשׁ עָלָיו.
וְהִטַּעַם שְׁגוּרָא עַל בֶּתָּה לִישֵׁב בְּקוֹבָה ו-בְּאוֹהֶל שֶׁל זִנוּת, דְּאֲמַר רַבִּי
יִהוֹנָן פָּעַם אַחַת הָיְתָה בֶּתָּה שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא מְהֻלָּכָה לְפָנֵי גְדוּלֵי רוּמִי,
וְאֲמָרוּ גְדוּלֵי רוּמִי כִּמְה נֹאחַת פְּסִיעוּתֶיהָ שֶׁל רִיבָה ו-נַעֲרָהּ זו. מִיד
דְּרִיבָהּ בְּפִסְיֻעוּתֶיהָ לַפְּסוּעַ פְּסִיעוֹת נֹאחַת. ודבר זה לא היה ראוי לה
לעשות שהרי כתוב (תהילים מה יד) 'כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מֶלֶךְ בְּנִימָה', ולכך
נענשה.
וְהִינוּ דְּאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְשִׁי, מֵאִי דְּרִבִּית (תהילים מט ו) 'עוֹן עֲבָדִי
יִסְבֵּנוּ', עֲזוּתָא שְׂאֵרֵם דִּשׁ בְּעֻקְבֵּי עוֹלָם הָיָה מְסוּבִין לֹא לְיוֹם הַדִּין –
עֲזוּתָא שְׂאֵרֵם עוֹשֶׂה בְּעֻקְבֵּי כְּגוֹן מַה שֶׁדִּקְדָּקָה נַעֲרָה זו
בפסיעותיה. הֵם מרשיעות אותו ביום הדין.
אומרת הגמרא: בְּשִׁעָה שִׁנְאָו שְׁלִשְׁתָּן מִן הַדִּין לֵאחֲרֵי שְׁגוּרָא עֲלֵיהֶם
דִּינֵם, צִדִּיק ו-הַצִּדִּיקוֹן עֲלֵיהֶם אֵת הַדִּין שְׁנֹגֵר עֲלֵיהֶם. הוּא ו-רַבִּי
חֲנִינָא אֲמָר, 'הַצִּדִּיק תִּמְנֵי עָלָיו [וגו'] כִּי כָל דְּרִבּוֹ מִשְׁפָּט' (דברים לב
ד). וְאֲשֶׁתָּה אֲמָרָה אֶת הַמִּשְׁכּוּשׁ שֶׁל הַפְּסוּק, 'אֵל אֲמִנָּה וְאֵין עוֹל', וּבִתָּהּ
אֲמָרָה, 'גְּדוּל הַעֲצָה וְרֵב הַעֲלִילָה אֲשֶׁר עִיֵּיד פְּקוּחוֹת עַל כָּל דְּרִבִּי
וְגו' בְּנֵי אֲדָם' וְגו' (ירמיה לב ט), וְהִינוּ אֲפִילוּ עַל דְּקֹדֶק הַפְּסִיעוֹת.
אֲמַר רַבִּי [בְּמַתָּה] גְּדוּלִים צִדִּיקִים הָלָלוּ שְׁנֹדְמָנוּ לְהֵן שְׁלֹשׁ מִקְרָאוֹת
בְּעֵינֵן שֶׁל צִדִּיק הַדִּין וְלֹא הָיוּ בְּהוֹלִים מִן הַמּוֹת וְאִמְרוּם בְּשִׁעַת
צִדִּיק הַדִּין.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין רבי חנינא שעסק בתורה בשעת
הסכנה: תַּנּוּ רַבְנֵי, בְּשִׁחְלָה רַבִּי יוֹסִי בֶן קִיסְמָא הֵלֵךְ רַבִּי חֲנִינָא בֶן
תְּרִדְיוֹן לְבָקְרוֹ. אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי בֶן קִיסְמָא לְרַבִּי חֲנִינָא, חֲנִינָא אֲחִי
(אחי), אֵי אֵתָּה יוֹדֵעַ שְׂאוּמָה זו מִן הַשָּׁמַיִם הַמְלִיכִיָּה וְכִמּו שְׂרוּאִים
מִכֶּךְ שֶׁהִתְרִיבָה אֶת בֵּיתָה וְשִׁרְפָה אֶת הֵיכְלָהּ וְהָיְתָה אֶת חֲסִידֶיהָ וְאֶבְרָה
אֶת מוֹכִיזֵי וְאֵף עַל פִּי כֵן עֲדִידִין הִיא קִינִיתָ, וְכִיוֹן שֶׁדָּבַר זֶה מִן הַשָּׁמַיִם
הוּא אֵין לְלַחוּם עִמָּהֶם בְּפִרְהֶסְיָא, וְאֵין שְׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שְׂאֵתָה יוֹשֵׁב
וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה [וּמִקְהִיל קְהִלוֹת בְּרַבִּים] וְסָפֵר תּוֹרָה מוֹנֵה לֶךְ בְּחִיקָךְ
וְהַמְלִיכוֹת גּוֹרָה שֶׁלֹּא לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה. אֲמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא, מִן הַשָּׁמַיִם
יִרְחֶמָה. אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי חֲנִינָא, אֵין אוֹמֵר לֶךְ דְּבָרִים שֶׁל מַעַם
שְׂכִינִין שְׂמַחֲשִׁמִּים נִגְזְרָה גּוֹרָה שֶׁהֵם יִמְשְׁלוּ אֵין לְלַחוּם עִמָּהֶם,
וְאֵתָּה אוֹמֵר לִי מִן הַשָּׁמַיִם יִרְחֶמָה. תִּמָּה אֵין אִם לֹא יִשְׁרְפוּ אוֹתָךְ וְאֵת
סָפֵר תּוֹרָה בְּאֵשׁ, שֵׁאתָה לומֵד תּוֹרָה בְּרַבִּים וגוּרִים שֶׁתִּיהָרַג וְאֵף
שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה שְׁעִמְךָ יִשְׂרָף.
לאחר שרבי יוסי הוכיחו על שהוא לומד תורה ברבים וגורם
שיהרג ואף שספר התורה שעמו ישרף, אֲמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי, מַה

אֵין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הָבָא, כְּלוּמַר, הָאֵם יֵשׁ עָלֵי חֲטָא בּוֹה שְׁאֵין גּוֹרֵם
שֵׁאִיהֶרַג וְיִשְׂרָף סֵפֶר הַתּוֹרָה, או שְׁעִשִׁיתִי כְּדִין וְכַהוֹגֵן וְאֵין עָלֵי
לְהִיעָנֵשׁ עַל זֶה כִּי יִכּוֹל אֲנִי לִסְמוּךְ עַל הַנֶּס שֶׁלֹּא יֵאָרֵעַ לִי רַע
וּבִדְרֵאֵי לֹא לִסְפֵר הַתּוֹרָה.
אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי חֲנִינָא, כְּלוּם מַעֲשֶׂה כֹּא לְרִדֵּךְ שֶׁהִתְנַהַגְתָּ
בְּדֶרֶךְ חֲסִידוֹת, וְתוֹכֵל לִסְמוּךְ עַל הַנֶּס וְחֹכֵתָךְ תַּגֵּן עָלֶיךָ שֶׁלֹּא יִהְיֶה
לְךָ כָּל רַע.
אֲמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא לְרַבִּי יוֹסִי, מוֹנָחִים הָיוּ אֲצִלֵּי מַעוֹת שֶׁל סְעוּדָה
פּוֹרִים עֲבוּרֵי וְנִתְחַלְפוּ לִי בְּמַעוֹת שֶׁל צִדְקָה – וּבִטְעוֹת חֲשַׁבְתִּי שֶׁהֵם
מַעוֹת שֶׁל צִדְקָה וְחִלְקִיתִם לְעַנְיִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן לֹא חֲזַרְתִּי לְהִיפָרַע
וְלִקְחַת אֶת אוֹתָם הַמַּעוֹת מִקּוֹפָה שֶׁל צִדְקָה.
אֲמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי חֲנִינָא, אִם כֵּן הוֹאִיל וְהִיִּית וְתַרְן בְּמִמוּנָךְ,
מִחֻלְקֶךָ יְהִי חֻלְקִי וּמִזְוֶלְךָ יְהִי גְזוּלִי.
הגמרא מספרת על מיתת רבי חנינא בן תרדיון: אֲמַר, לֹא הָיוּ יָמִים
מוֹעֲמִים עַד שֶׁנִּפְטָר רַבִּי יוֹסִי בֶן קִיסְמָא וְהִלְכּוּ כָּל גְּדוּלֵי רוּמִי לְבָקְרוֹ
וְהַסְפִּידוּהוּ הַסָּפֵר גְּדוּל, וְכִתְּבוּתָן מִצְּאוּהוּ הַרוּמִיִּים לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן
תְּרִדְיוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִקְהִיל קְהִלוֹת בְּרַבִּים וְסָפֵר תּוֹרָה
מוֹנֵה לֹא בְּחִיקָו. הַכִּיאוּהוּ הַרוּמִיִּים אֶת רַבִּי חֲנִינָא וּכְרִבּוּהוּ בְּסָפֵר
תּוֹרָה שֶׁהִיא קוֹרָא בו, וְהִקְפּוּהוּ בְּחִבְלֵי זִמְרוֹת וְהִצִּיתוּ בָּהֶן אֶת
הָאוֹר וְהִכִּאוּ סְפוגִין שֶׁל צֶמֶר וְשָׂרָאִים כְּמִים וְהִנְחוּם עַל לְבָבוֹ כְּדִי
שֶׁלֹּא תִצָּא נִשְׁמָתוֹ מִתּוֹךְ וְיִתְרַבּוּ יִסּוּרָיו.
אֲמָרָה לוֹ בֶּתָּה לְרַבִּי חֲנִינָא, אָבָא, אֲרָךְ בָּךְ – וכי מה שאני רואה
אותך שכך נעשה לך, זו היא שכרה של התורה שבה עסקת. אֲמַר
לָהּ רַבִּי חֲנִינָא, אֵילְמָלִי אֲנִי נִשְׁדַּפְתִּי לְכַדִּי הָיָה הַדָּבָר קָשָׁה לִי, אֲבָל
עֲבָשִׁי שְׂאֵין נִשְׁרָף וְסָפֵר תּוֹרָה נִשְׂרָף יחד עִמִּי, מִי שֶׁמִּכְשָׁךְ עֲלִיבָנָה
שֶׁל סָפֵר תּוֹרָה הוּא יִכְשָׁךְ גַּם אֶת עֲלִיבָנָה.
אֲמָרוּ לוֹ תְּלִמִּידָיו לְרַבִּי חֲנִינָא, רַבִּי מַה אֵתָּה רֹאֶה. אֲמַר לָהֶן גְּלִיּוֹן
נִשְׁרָפִין וְאוֹתוֹת פּוֹרְחִיתָ. אֲמָרוּ לוֹ תְּלִמִּידָיו, אֵף אֵתָּה פִּתַּח פִּיד
וְתִכְנֵם [בָּךְ] הָאֵשׁ שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְךָ יִסּוּרִים וְתִמּוֹת מָהָר. אֲמַר לָהֶן רַבִּי
חֲנִינָא, מוֹכֵב שִׁימְלָתִי מִי שְׁנִתָּה וְאֵל יִחְבֵּל הוּא בְּעַצְמוֹ.
אֲמַר לוֹ קְלַצְמוּנִיר – הַגּוֹי הַמְּמוֹנָה עָלָיו לְהַרְגוֹ, רַבִּי, אִם אֲנִי מְרַבֶּה
בְּשִׁלְחָתָה וְנוֹסֵף סְפוגִין שֶׁל צֶמֶר מַעַל לְכָךְ כְּדִי לְהַקֵּל מַעֲלִיךְ
מִהִיסוּרִים שֶׁתִּמּוֹת מָהָר, הָאֵם אֵתָּה מְכִינָא לְחַיֵּי הָעוֹלָם הָבָא. אֲמַר
לוֹ רַבִּי חֲנִינָא, הֵן. אֲמַר לוֹ אוֹתוֹ מְמוֹנָה, הִשְׁבַּע לִי. וְנִשְׁבַּע לוֹ רַבִּי
חֲנִינָא שֶׁאֵכֵן יִבְיָאָהוּ לְעוֹלָם הָבָא. מִיד הִרְבָּה אוֹתוֹ הַמְּמוֹנָה
בְּשִׁלְחָתָה וְנוֹסֵף אֶת הַסְפּוּגִין שֶׁל צֶמֶר מַעַל לְבָבוֹ, וְנִצָּאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל
רַבִּי חֲנִינָא מִבְּחֻרָה.
מְסִיבִית הַגְּמָרָא: אֵף הוּא ו-אוֹתוֹ הַמְּמוֹנָה קָפִין וְנִפְל לְתוֹךְ הָאוֹר.
נִצָּאָה בֶּתָּה קוֹל וְאֲמָרָה, רַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרִדְיוֹן וְקְלַצְמוּנִיר מוֹזִמִּין הֵן
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הָבָא. כֶּכָּה רַבִּי וְאֲמַר, וְשׁ קוֹנֵה עוֹלָמִי בְּשִׁעָה אַחַת וְשׁ
קוֹנֵה עוֹלָמִי בְּכֶמֶה שְׁנִיִּים.
הגמרא חוזרת לדבר בענין מה שגזרו על בתו של רבי חנינא בן
תרדיון לישב בקובה של זונות. מְסַפֵּר הַגְּמָרָא: בְּרִינָא דְּבִיתָהּ
ו-אֲשֶׁתוֹ דְּרַבִּי מֵאִיר, בְּרִיתָהּ ו-בִּיתוֹ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶן תְּרִדְיוֹן הוּא,
אֲמָרָה לוֹ בְּרוּרִיא לְבַעֲלָהּ רַבִּי מֵאִיר, וְיֵלֵא בִּי מִלְּתָא דִּיתְבָּא אֲחֵתָא
– בּוֹיוֹן הוּא בְּשִׁבְלֵי שְׁאֲחֻתִּי יוֹשֵׁבַת בְּקוֹבָה שֶׁל זִנוּת, וְצִרִיךְ לַפְּעוּל
לְהוֹצִיאָה מִשָּׁם. הֵלֵךְ רַבִּי מֵאִיר, שִׁקֵּל תְּרַקָּבָא דְּרִינְרִי וְאוֹל – לִקַּח
רַבִּי מֵאִיר שְׁלֹשָׁה קָבִים דִּינְרִי זָהָב וְהֵלֵךְ לְמִקּוֹם שֶׁהִיא נִמְצָאָה שָׁם.
אֲמַר רַבִּי מֵאִיר לְעַצְמוֹ, אֵי לֹא אִיתְעָבִיד בְּה אִיסוּרָא מִיתְעָבִיד נִיפָא
אִי עָבָדָה אִיסוּרָא לֹא אִיתְעָבִיד לָהּ נִיפָא – אִם הִיא לֹא עֲבָרָה עֲדִידִין
אִיסוּר וְנִשְׁמָרָה בְּטַהֲרָתָהּ, יַעֲשֶׂה לָהּ נֵס וְאִם כֵּן אֵלֶךְ לְהַצִּילָה, אֵךְ
אִם הִיא עֲבָרָה וְנִשְׁמָרָה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ נֵס לִינְצֵל, וְלֹא אֵלֶךְ
לְהַצִּילָה.
הגמרא מספרת שהלך רבי מאיר לבדקה אם נשמרה או לא: אֲוִל
נִכְמַן נִפְשִׁיָּה בְּחֹד פְּרָשָׁא – הֵלֵךְ וְהִתְחַזָּה בְּמַלְבוּשָׁיו כֹּאחַד מִהַפְּרָשִׁים
וְהֵלֵךְ אֵלֶיהָ, אֲמַר לָהּ רַבִּי מֵאִיר הַשְּׁמִיעִנִי לִי לְבוֹא לְזִנוּת עִמִּי. אֲמָרָה
לֵיהּ דִּשְׁתָּנָא אָנָּא – אֲמָרָה לוֹ, דֶּרֶךְ נָשִׁים לִי, שְׁבִימִי נְדוּת אֲנִי וְאִינוּ
יִכְלָה. אֲמַר לָהּ רַבִּי מֵאִיר מְתַרְנָנָא מְרַתָּה – אֲנִי יִמְתֵּן לְךָ עַד
שִׁפְסַק הַדֶּם. אֲמָרָה לוֹ נִפְשִׁין מוֹכָא (וְאִיכָא מוֹכָא הָבָא) דִּשְׁפִירִין

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנה רש"י

הוֹגָה השם - פירש הקונטרס: שדרשו בארבעים ושתים אותיות ועשה בו מה שהוא חפץ. רוב העולם מפרשים שהיה קורא בפירוש אותיות של שם המיוחד באותיות של שאר התיבות, וזה אין לעשות כדאמר בפסחים סוף פרק "אלו עוברין" (ג, א) לא כשאני נכתב אני נקרא, אני נכתב ב"ה ונקרא בא"ד. ונראה לרבינו יצחק שאין להוכיח אף אותיות י"ה כמו שרגילין העולם, שהרי י"ה הוא שם המיוחד. ועוד נראה להרב רבינו אלחנן כי גם אין להוכיח א"ד מאדני, דהא א"ד מאדני י"ה מהשם אין נמחקין, ש"ד משדי צ"ב מצבאות נמחקין, וכן הגירסא (שבועות לה, ב) בפירוש רבינו חננאל, משמע שא"ד מאדני הוא שם כמו י"ה מה. ומיד נראה לרבינו יצחק לתת דביון דלא נמצא בכתוב, דמה שהוא נמצא בכתוב בספרים יש לומר שהסופרים כתבוהו ולא נתכוונו להוכיח את השם.

להתלמד עבר - פירש הקונטרס: ומיד הקדוש ברוך הוא מודקדק בו. ונראה שלא היה כתוב בספר: "אלא מאי טעמא אינעש, הוגה בפרהסיא היה, ולכן הוצרך לתת טעם אחר.

מה אתה רואה - שהיה נראה בעיניהם שהיה לו לראות שום דבר תימה, או מלאכים או דבר אחר. אי נמי, בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו. **ואל** יחבל עצמו - אמר רבינו תם: הדיכא שיראיים פן יעבירוהו גיס לעבירה, כגון על ידי יסורין שלא יוכל לעמוד בהם - או הוא מצוה לחבל בעצמו, כי הדיא דיגטין (ג, ב) גבי ילדים שנשבו לקלן שהטילו עצמם לים. **וכי** שלמי מאי איבעיד - יש מפרשים שהיה נותן להשלטון מס מן הוונות למספר גולגולתם, ולכן היה שואל: כי שלמי מה אעשה, כי איך אתן מס העולה למספרם? וכן יש לפרש בריש פירקא (עבודה זרה ב, ב): שווקים להושיב בהם זונות ולטול מס מהם. אבל רש"י פירש שכל שעה שיעלילו עליו, שישחרם בממון זה.

של

להתלמד עבר ברתניא ב' - ומיד הקדוש ברוך הוא מודקדק עם הצדיקים כחוש השערה (יבמות ב, ב), ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב. וקרא ד"לא תלמד לעשות" במילי אחרינא תוקמה, כמו נטיעת קישואין דסנהדרין (סו, א) דמות צורת לבנה דרבן גמליאל (ראש השנה ב, א). בקובא = אהל זונות, כדכתיב (במדבר כה) "אל הקובה". דקדקא - לפסוע פסיעות נאות, וכתיב (תהלים מה): "כל כבודה בת מלך פנימה". שארם דש בעקביו - דקדוק פסיעות כי הכא, לישנא אחרינא: שארם דורסין ברגליה, שאין חשובין בעיניו כלום. על כל דרכי - אפילו דקדוק פסיעות. שאתה יושב ועוסק בתורה - והם גזרו על כך. דבר של טעם - שהחריבה את ביתו והרגה את חסידיו ועדיין קיימת. כלום מעשה בא לידך - ואשמע איך היית נודה. מעות של פורים - שהנחתם לסעודת פורים נתחלפו לי וחלקתם לעניים, וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא, ולא נפרעתי מארנקי של צדקה. מחלקך יהא חלקי - והואיל והיית ותרן בממונך. איראך בכך - כלומר, זו היא סברה של תורה לצמטונידי - ממונה עליו. תרקבא = תרי וקב, חצי טאה דיברי וזוהבים. נקט נפשיה כחד פרישא - התקין ענייני לבושו כאחד מן הפרשים. דשתנא אנא - דרך נשים לי. מרתנא מרתה - כלומר אמתיך לך עד שיפסוק לך. ודוגמתו בבבא קמא בפרק "מרבד" (דף פ, ב): מאן תרח נתרח שמואל. פלחא פלח - את השלטון, בכל עת שיעליל עליך פיסדו בממון. וכי שלמי - כשיכלו הדינרין, ממאי פלחנא? מי

הללו, שגודמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין. תנו רבנן: בשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, (אחי) אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקחיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך! אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי "מן השמים ירחמו", תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש! אמר לו: רבי, מה אני לחי העולם הבא? אמר לו: פלום מעשה בא לידך? אמר לו: מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים, אמר לו: אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגודלך יהי גודלי. אמר לו: רבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקחיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאורו וברכותיו בספר תורה, והקפידוהו בחבלי זמורות והציטו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחוהו על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בקך? אמר לה: אי למלי אני נשרפתי לבדי, היה הדבר קשה לי. עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. - אף אתה פתח פיה ותכנסם בך האש! אמר להן: מוטב שישלפה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. אמר לו קלצטונידי: רבי, אם אני מרבה בשלחבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאי לחי העולם הבא? אמר לו: הן. - השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה בשלחבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, וצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. וצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונידי מווגיין הן לחי העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים. ברורא דביתוהו דרבי מאיר, ברמיה דרבי חנינא בן תרדיון תנאי, אמרה לו: וילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות. שקל תרקבא דינרי ואול, אמר: אי לא איתעביד בה איסורא מיתעביד ניסא, אי עבדה איסורא לא איתעביד לה ניסא. אול נקט נפשיה כחד פרישא, אמר לה: השמיעני לי, אמרה ליה: דשתנא אנא. אמר לה: מרתנא מרתה, אמרה לו: נפישין טובא, ואיפא טובא הכא דשפירן מינאי. אמר: שמע מינה לא עבדה איסורא, כל דאתי אמרה ליה הכי. אול לגבי שומר דידה, אמר ליה: תבה גיהלה. אמר ליה: מיסתפינא מפלכותא. אמר ליה: שקול תרקבא דינריא, פלגא פלח ופלגא לחי לך. אמר ליה: וכי שלמי, מאי איתעביד? אמר ליה: אימא "אלהא דמאיר ענני" ומתצלת. אמר ליה: ובי

בכוחה של התועודות לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, מפני גודל הנחת-יָרוּחַ למעלה כאשר הקדוש-ברוך-הוא רואה שבניו הם באחדות כו'.

משיחת ג' שבת ה'תשד"מ

שלא יתחשב עמדם – פירש רש"י: לחזקם לצור על העיר. והרב רבינו אלחנן פירש: להיות ממספר אנשי הצבא של גוים.

שמוזבלין שם – פירש הקונטרס: לשון "חבלני אישי". ורבינו תם פירש: מזבלין – מזובחים, ולשון גנאי נקט. וכן משמע בירושלמי פרק "הרואה": ראה מקום שמוזבלין שם לעבודה זרה, אומר: "זובח לאלהים יחרם".

וַיִּמָּר דָּהֲבִי אִפָּא? [אָמַר לִיה: הַשְׁתָּא חַוִּית.] הָרוּ
הִנְהוּ בְּלָבִי דִּהּוּ קָא אָכְלִי אֵינִשׁ, שְׁקַל הָלָא שְׂדָא
בְּהוּ, הוּוּ קָאֲתוּ לְמִכְלִיָּה, אָמַר: "אֵלֶּהָ דְּמֹאִיר עֲנִי!"
שְׂבֻקָּהּ, וַיַּהֲבֶה לִיה. לְסוּף אֲשַׁתְּמַע מִיִּלְתָּא בִּי מִלְכָּא,
אֲתִיָּה אַסְקָה לְקוּפִתָּה, אָמַר: "אֵלֶּהָ דְּמֹאִיר עֲנִי!"
אֲחֻתָּהָ. אָמְרוּ לִיה: מָאי הָא? אָמַר לְהוּ: הֵכִי הוּה
מַעֲשֶׂה. אָתוּ חֲקִקוּ לְדַמּוּתִיה דְּרַבִּי מֹאִיר אֲפִיתְהָא
דְּרוּמִי, אָמְרִי: כָּל דִּחְוִי לְפָרְצוּפָא דִּרְחִי לִיִּיתִיה. יוֹמָא
הָדָא חַוִּיתִּיהּ, רַחֵם אֲבַתְרִיָּה, רַחֵם מִקְמִיָּיְהוּ, עַל לָבִי
וּזְנוֹת. אִיפֹא דְאָמְרִי: בְּשׁוּלֵי גֻזִּים הוּא, טָמֵשׁ בְּהָא
וּמִתֵּק בְּהָא. אִיפֹא דְאָמְרִי: אֲתָא אֲלִיָּהוּ אֲדַמְי לְהוּ

בזונה, פרקתיה; אמרי: חס ושלום, אי רבי מאיר הוה, לא הוה עביר הכי. קם ערך אתה
 לכבד. איפא דאמרי: מהאי מעשה, ואיפא דאמרי: מפעשה דברורא. תנו רבנן: ההולך
 לאיצטדינין ולבקרסו, וראה שם את הנחשים ואת החכרין, בוקין ומוקיין ומולין ולולין,
 בלויין סלגורין - הרי זה מושב לצים, ועליהם הכתוב אומר: "אשרי האיש אשר לא הלך וגו'
 כי אם בתורת ה' חפצו", הא למדת, שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה.
 ורמיהו: [הולכין]] לאיצטדינין מותר - מפני שצווח ומציל, ולבקרסו מותר - מפני ששוב מדינה,
 ובלבד שלא יתחשב עמהם, ואם נתחשב עמהם - אסור; קשיא איצטדינין ואיצטדינין, קשיא
 פרקסו אפרקסו! בשלמא פרקסו אפרקסו לא קשיא: כאן במתחשב עמהו, כאן בלאין מתחשב
 עמהו, אלא איצטדינין ואיצטדינין קשיא! - תנאי היא: דתנאי: אין הולכין לאיצטדינין מפני
 מושב לצים, ורבי נתן מתיר מפני שני דברים, אחד - מפני שצווח ומציל, ואחר - מפני שמעיד
 עדות אשה להשיאה. תנו רבנן: אין הולכין לטרטאות ולקרקסאות, מפני שמזבלין שם ויכול
 לעבודה זרה, דברי רבי מאיר, ובחכים אומרים: מקום שמזבלין אסור מפני חשד עבודה זרה,
 ומקום שאין מזבלין שם אסור מפני מושב לצים. מאי בינייהו? אמר רבי חנינא כסופרא: נשא
 נתן איפא בינייהו. דרש רבי שמעון בן פוי, מאי דכתיב: "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת
 רשעים וברדף חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב"? וכי מאחר שלא הלך, היכן עמד?
 ומאחר שלא עמד, היכן ישב? ומאחר שלא ישב, היכן לץ? אלא לומר לך, שאם הלך - סופו
 לעמוד, ואם עמד - סופו לישב, ואם ישב - סופו ללץ, ואם לץ - עליו הכתוב אומר: "אם
 חכמת חכמת לך ואם לצת לברך תשא". אמר רבי אליעזר: כל המתלוצץ - יסורין באין עליו,
 שנאמר: "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם". אמר להו רבא לרבנן: במוטותא, בעינא
 מייביכו דלא תתלוצצו, דלא ליתו עליכו יסורין. אמר רב קטינא: כל המתלוצץ - מזוונתיו
 מתמעטין, שנאמר: "משך ידו את לצעים". אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המתלוצץ גופל
 בניהם, שנאמר: "וד יהיר לץ שמו עושה בעברת דודן", ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר:
 "יום עברה היום ההוא". אמר רבי אשעניא: כל המתייהר גופל בניהם, שנאמר: "וד יהיר
 לץ שמו עושה בעברת דודן", ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר: "יום עברה היום ההוא". אמר
 רבי חיילאי בר חיילאי: כל המתלוצץ גורם בלייה לעולם, שנאמר: "ועתה אל תתלוצצו פן
 יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי". אמר רבי אלעזר: קשה היא, שתחילתה יסורין
 וסופו בלייה. דרש רבי שמעון בן פוי: "אשרי האיש אשר לא הלך" - לטרטאות ולקרקסאות
 של גוים, "וברדף חטאים לא עמד" - זה שלא עמד בקנינו, "ובמושב לצים לא ישב" - שלא

יָשַׁב בְּתַחְבּוּלוֹת; שָׁמָּה יֹאמֵר אָדָם: הוֹאִיל וְלֹא הִלַּכְתִּי לְטְרִיאוֹת וּלְקַדְקִסִּיאוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי לִזְמֹר: "וּבִתְרוֹתָיו יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵה". אָמֵר רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: "אֲשֶׁרֶי הָאֵל לֹאמֵר: "וּבִתְרוֹתָיו יִהְיֶה יוֹמָם וּלְיָלֵה".

1 יָמִים יָמִים - שֶׁאֵמָּר אֲתָךְ, שֶׁאֵנָצֵל בְּתַפְלָה זֶה. שֶׁקָּל קָלָא = פִּיסֵּת רִגְבִּים. אֵייתוּחַ - לְשׁוּמֵר.
 2 אֶסְקוּת לִקְוִיפָה - לְתַלְיָה. זְקִיפָה = פּוֹרֶק"א שֶׁצּוֹלֵבֵהּ בָּהּ. מֵאֵי הָאֵי - דְּלֵא מְצִינָא
 3 לְמִזְקִיפָה. אֵתָא לְבִי זְוֹת - כִּדִּי שִׁאֲמֹר: לֹא הוּא, דְּאִדְּרוּ לֵא דְּהוּ עֵיל. מִנְשֵׁ בְּהַא וּמִתָּן
 4 בְּהַא - טַבֵּל אַחַת מֵאֲבָעֵתוּי וּמוֹצֵן אֶת הַבִּתְרָה. רִבְרִיתָה - חִיבְקָתָה אֲבִילוּ דְּהִה גִּילָל
 5 אַצְלָה. אֵיכָא דְּאֲמָרִי - מִשּׁוּם הָאֵי מַעֲשֶׂה עֵרֶק.
 6 אֵיכָא דְּאֲמָרִי מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה דְּבִרְוּרָא - שְׁפַעֵם
 7 אַחַת לְגִלְגַּל לֵה שֶׁאֲמֹר דְּבִנְמִי (דְּקִישׁ, פ. ב.)
 8 נָשִׁים רֵדְתָן קָלוֹת הֵן עֲלֵיהוֹן, וְאָמַר לֵה: חִיקִי,
 9 סוֹפֵךְ לְהַדוּת דְּלִבְרִיחֵיהֶם. וְצִוָּה לְאַחַד מִתְּלַמִּידוֹ
 10 לְנִסְתוּתָה לְרַבֵּר עֲבִירָה, וְהַפְּצִי בָּהּ יָמִים רַבִּים
 11 עַד שֶׁנִּתְרַצִּיתָ, וּכְשֶׁנִּדְעָה לֵה נִחְקָה עֲצוּמָה. וְעַקֵּךְ
 12 רַבִּי מֵאִיד מַחֲמַת כִּסּוּפָא. לֵאצִּימְרִינִי = מְקוֹם
 13 שֶׁמִּגְנָזִין אֶת הַתּוֹרָה. וְלִבְרִינֵם, מִצּוֹר, וְעוֹשִׂין
 14 שֶׁם שְׁחֹק וְלִצְנָא. אֵת הַנְּחִישִׁים = מִנְחָשִׁים
 15 וּמוֹכְשִׁים. וְאֵת הַחֲבִירִים, לְחַשֵּׁשׁ נֶחֱשִׁים. בּוֹקִין
 16 מוֹקִינִין וְלִוְלִין סִלְגִּינִין - כּוֹלֵן מִינִי לִיצְנֵם הֵן. הָא
 17 לְמִתָּה - מִדְּסַסְרִין לִיחַ "כִּי אִם בְּתוֹרָת" וְגו',
 18 מִכְּלָל דְּאִדּוּל לֵהבִי לֹאֵו בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ. שְׁצִוָּה
 19 וּמְצִיל - אִם רֹאֵה שִׁיגִיוֹ שֶׁם יְהוּדִי - צוֹעֵק
 20 וּמוֹתָחַן לְהַדִּים מְצִילוֹ. מִפְּנֵי יִשׁוּב מִדִּינָה -
 21 יִשְׂרָאֵל דְּהָרִים אֲבֹתָהּ הָעִיר, שֶׁזֶה מִבְּשֶׁכּ בְּנִי
 22 (יִשׁוּב) הַכְּרוֹקֵם לְהַצִּילֵם. שְׁלֵא יִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶם -
 23 לְחֻסֶּם וּלְעוֹשֶׁת עִמָּהֶם מִצּוֹר. שְׁמַעֲדִי עֲרוֹת אִשָּׁה
 24 - אִם רֹאֵה חֲבִירוֹ יִשְׂרָאֵל נִדְרָג שֶׁם. מַעֲדִי
 25 בְּאִשְׁתּוֹ מִשְׁאֵהָ. שְׁמֹכִילִים שֶׁם - מִסְדֵּרִין צִרְכִּי
 26 עֲבֹדָה זֶרָה לְהַתְּנֵד בָּהּ, מוֹבִילִין - לְשׁוֹן "יֹבֵלְנִי
 27 אִישִׁי" - בְּרִאשִׁית ל', עֵינִי תִּנְיֵה לֵא חֲבִירוֹ
 28 וְאִסְפִּיָּה, אֲמִירָשִׁית בְּלַעַן. מִפְּנֵי חֲשֵׁד - עֲבֹדָה
 29 זֶרָה. שְׁלֵא יִחְשְׁדוּהוּ בַּחֲזֹקַת יֹבֵל עֲבֹדָה זֶרָה.
 30 מֵאֵי בִּיעִיָּה - לְרַבִּי מֵאִיד נִמִּי כּוֹלָהוּ אִסְרִי,
 31 דְּהָא לְרַבִּי מֵאִיד כּוֹלָהוּ בַּחֲזֹקַת יֹבֵל עֲבֹדָה
 32 זֶרָה נִינְתּוּ נִשָּׂא וְנָתַן - לְרַבִּי מֵאִיד נִשָּׂא וְנָתַן
 33 (לְעֲבֹדָה זֶרָה) אִסּוּר, דְּהָא "מִפְּנֵי שְׁמֹכִילִין
 34 לְעֲבֹדָה זֶרָה" סִתְמָא קֶאֱמֹר, וּסְבֵר וְדֹאֵי מוֹבִילִין
 35 לְעֲבֹדָה זֶרָה שֶׁם, וְאִכָּא מְלִיחָא לְדִמִּי עֲבֹדָה
 36 זֶרָה בִּידוֹ. וְקוֹנִין מִיִּשְׂרָאֵל זֶה לְצוֹרֵךְ עֲבֹדָה זֶרָה.
 37 וְרַבִּין וְדִמְפְרִישִׁי מִשּׁוּם חֲשֵׁד לִיצְנָתוֹ, וְלִמְדִי
 38 אַחֲרֵינִי לֹא חִישִׁי - נִשָּׂא וְנָתַן מוֹתֵר. דְּלֹא
 39 חִישִׁינִן לְדִמִּי עֲבֹדָה זֶרָה. אִם הֵלֵךְ סוֹפֵי לְעֻמְדוֹ
 40 "הֵלֵךְ" מִשְׁמַע בְּהִעְבֵּרָה בְּעִלְמָא - סוֹפֵי
 41 לְעֻמְדוֹ לְהַתְּעַכֵּב בִּינֵיהֶם מַעַט. הֵלֵךְ קֶאֱמֹר -
 42 אֲשִׁירִי שְׁלֵא הֵלֵךְ, וּמוֹתָךְ שְׁלֵא הֵלֵךְ לֵא עֲמַד,
 43 וּמוֹתָךְ שְׁלֵא עֲמַד לֹא יֵשֵׁב, הָא אִם הֵלֵךְ - סוֹפֵי
 44 לְעֻמְדוֹ כּו'. "אֵל תִּתְּלוּצֵן פֶּן יִחְזָקוּ מוֹסִרִים כִּי
 45 כֹּלָה וְתִרְצָה שְׁמַתִּי". מוֹסִרִים = סוֹרִיכִים.
 46 מִשָּׁךְ - חֲקוֹדֵשׁ בִּרְזֵן הוּא. יִדוֹ - הַפּוֹתֵת יִדוֹ לִזֶּן
 47 אֵל הַכֵּל, מוֹשְׁכָה מִן הַלְּיוּצִין. יוֹם עֲבֵרָה חַיִּים
 48 הוּא - בִּיּוֹם הָרִדִּין מִשְׁתַּעִי קֶרֶא, שְׁחִידִין גִּים
 49 לִיגְחֵם. לְחִישָׁה הֵלֵךְ = פִּלְטִין, וְכֹל בְּרִדְרִין כְּשֶׁחֵן
 50 נֶאֱסָפִין לְשִׁחּוֹךְ וּלְלִצּוֹן. קִינְיָנוּ = צִידָת חַיָּה עַל
 51 יְדֵי כִלְבִּים, וְכֹל מַעֲשִׂיהֶם לְשֵׁם שְׁחֹק וְשִׁמְחָה,
 52 דִּגְמוּתוֹ בְּשׁוֹחֲטָת וְלִזֶּן (ס, ב) וְכִי מִשָּׁה קִינְיָ
 53 חוּהָ. לְמַד לֹא גִרְסִין הַכָּא.

וְלִקְרָקְסִיאוֹת וְלֹא עֲמֻדָּתִי בְּקִנְיֹן אֶלֶף וְאַתְנָה בְּשִׁנִּיהָ? תִּלְמוֹד
מִרְבֵּי יוֹנָתָן: "אֲשֶׁר־הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בְּעֶצֶת רָשָׁעִים" - זֶה
אַרְבָּע

ומי יִמַר דְּהָבִי אִיכָא – ומי יאמר שאמת אתה דובר שאנצל על ידי
 שאתפלל תפילה זו. [אמר] ליה רבי מאיר הִשְׁתָּא חוּת – כעת
 תראה שתפילה זו מועילה. הוּ הִנְהוּ בְּלָבִי דְּהוּ קָא אֲבָלִי אִינְשִׁי
 – היו כלבים שהיו אוכלים אנשים, שָׁקֵל קֵלָא שָׂדָא בְּהוּ – לקח רבי
 מאיר פיסת רגבים וזרק עליהם, הוּ קָאָתוּ לְמִכְלִיָּה – באו נגדו
 הכלבים לאלכו, התפלל רבי מאיר וְאָמַר אֱלֹהָא דְּמֵאִיר עֲנִנִי,
 שְׁבִקְהוּ – והניחודו הכלבים. וְכִיּוֹן שְׂרָאָה הַשּׁוּמֵר שִׁמּוּעִילָה
 התפילה לומר: אלהא דמאיר ענני, יְהִבָּה לִּי – נתן לו השומר
 לרבי מאיר את בתו של רבי חנינא בן תרדיון.
 מספרת הגמרא: לְסוּף אֲשַׁתְּמַע מִיִּלְתָּא בִּי מִלְכָּא – שמעו בבית
 המלכות שהשומר שיחרר את בתו של רבי חנינא בן תרדיון,
 אֲתִיָּה אֲפָקוּהָ לְקִיפָה – הביאנה והעליהו לתליה, אָמַר הַשּׁוּמֵר
 אֱלֹהָא דְּמֵאִיר עֲנִנִי, אֲחֵתָהּ – מיד הורידהו ממקום התליה וְאָמַר
 לִיָּה מֵאִי הָאִי – מהו הסיבה שאין אנו יכולים לתלות. אָמַר לָהּ
 הִכִּי הָיָה מַעֲשֶׂה – כך היה המעשה שרא רבי מאיר ואמר לי
 שכשאתפש למיתה אומר 'אלהא דמאיר ענני' ועל ידי זה אנצל.
 אֲתוּ חֲקָקוּ לְדִמְיוֹתֵיהּ – הלכו וחקקו את דמותו דְּרַבִּי מֵאִיר אֲפִיתָהּ
 דְּרֹמִי – על שער הכניסה לרומי, אָמַר, כָּל דְּחָיו לְפָרְצוּפָא דְּרִין
 לִיָּתִיָּה – כל היואה אדם בדמות זו שיביאהו לכאן.
 יוֹמָא הָדָא חִיּוּתִי – יום אחד ראוהו לרבי מאיר רָהַט אֲפִתְרִיָּה –
 ורצו אחריו, רָהַט מִקְמִיָּהּ עַל לְבִי זִנּוּת – רץ וברח מהם, ונכנס
 לבית הווזות כדי שלא יחשבו שהוא רבי מאיר, אִיכָא דְּאָמְרִי בְּשׁוּלִי
 עוֹבְדֵי בּוֹקְבִים חָזָא – תבשלים שבישלו גויים שאסורים באכילה
 לישראל מצא שם, וכדי שלא יכירו בו שהוא רבי מאיר קָשְׁטָא בְּהָא
 וּמִתְקַ בְּהָא – טבל את אחת מאצבעותיו ומצץ אצבע אחרת,
 לְהִרְאוּת כְּאִילוּ הוּא טוּעַם. אִיכָא דְּאָמְרִי, אֲתָא אֱלֹהֵי אֲמִי לָהּ
 בּוֹיָה קִרְבָּתִיָּה – הגיע אליהו הנביא ונדמה להם כוונה שמחבת
 אותו כאילו הוא רגיל להיות עימה. אָמַרִי – אמרו לעצמם
 הַרְדּוּפִים אַחֲרֵיהּ חָס וְשָׁלוֹם אִי רַבִּי מֵאִיר הָיָה לֹא הָיָה עוֹבֵד הָבִי
 דְּאִי שְׁאִין הוּ רַבִּי מֵאִיר, שֵׁאם הוּא רַבִּי מֵאִיר לֹא הִיָּה עוֹשֶׂה כִּי –
 קָם עֲרִק אֲתָא – קם רבי מאיר וברח לְבָבֵל, אִיכָא דְּאָמְרִי מֵהָאִי
 מַעֲשֶׂה – משום מעשה זה ברח, שלא ימצאוהו שוב. וְאִיכָא דְּאָמְרִי
 מַעֲשֶׂה דְּרִיּוּרִיָּא – משום מעשה שהיה עם ברוריא אשתו של רבי
 מאיר.

הגמרא מביאה ברייתא באיסור הליכה לאיצטדינין ולכרוקם מפני
 מושב לצים: תְּנִי רַבִּנּוּ, הַחֲלוּף לְאִיצְטַדִּינִין – מקום שעושים לשחוק
 משגרים שוורים להילחם בבני אדם ולהגרם, וּלְכָרְקוֹם – למקום
 שחול צרים על העיר ועושים שם שחוק וליצנות, וְרָאָה שֵׁם אֵת
 הַנְּחָשִׁים – המנחשים והמכשפים, וְאֵת הַתְּכָרִין – לוחשי נחשים,
 וְאֵת בּוֹקִיּוֹן וּמוֹקִיּוֹן וּמוֹלִיּוֹן וְלוֹלִיּוֹן בְּלוֹרִין בְּלַגְדִּין – כולם מיני
 ליצנים הם, הִרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִים, וְעֵלִיָּהם חֲתִיבּוֹב אֲמַר (תהלים א א-ב)
 אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ וְגו' וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב, כִּי אִם
 בְּתוֹרַת ה' הִפְצִי. הָא לְמִדָּה – מכך שהפסוק הזכיר לאחר 'ובמושב
 לצים לא ישב' כי אם בתורת ה' חפצו' אנו למדים שְׁדָּבָרִים הֵלְלוּ
 מִכִּיָּאִין אֵת הָאֲדָם לִידֵי חֲפִצוֹ, שִׁכּוֹן שְׁלֵא יֵשֵׁב בְּמוֹשֵׁב לְצִים
 לְכַךְ בְּתוֹרַת ה' חֲפִצוֹ, אֲבָל מִי מַעְהוּלָךְ לְמוֹשֵׁב לְצִים, הִרִי זֶה מִבִּיא
 אותו לביטול תורה.

הגמרא מקשה מברייתא ששינוי שם שמותר ללכת לאיצטדינין
 ולכרוקם. מקשה הגמרא: וְרִמִּינִי – וקשה מברייתא ששינוי שם
 שמותר ללכת לאיצטדינין ולכרוקם, ששינוי בברייתא, [הולכין]
 לְאִיצְטַדִּינִין מוֹתֵר, מִפְּנֵי שְׁעוֹנוֹ וּמַצִּיל – מותר ללכת לאיצטדינין
 שֵׁמָא יִמְצָא שֵׁם שִׁיגְרוֹ אֵת הַשּׁוּרִים לְנִגּוּחַ בִּישְׂרָאֵל, וְיִצְעַק וְיִתְחַנֵּן
 לָהֶם לְהַצִּילוֹ. וְכֵן לְכָרְקוֹם מוֹתֵר לְלַכְתָּ, מִפְּנֵי יִשׁוּב מְדִינָה – שהוא
 יבקש מהגויים הצרים על העיר להציל את ישראל שגרים שם.
 וּבְלָבֵד שְׁלֵא יִתְחַשֵּׁב יָחִיד עִמָּהֶם לְחֹק אֵת יְדִיהֶם וְלַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם
 מִצּוֹר. וְאִם יִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶם אֲסוּר.

מסיימת הגמרא: אִם כֵּן קָשְׁיָא אִיצְטַדִּינִין וְאִיצְטַדִּינִין – קשה
 שהברייתא סותרת זו את זו אם מותר ללכת לאיצטדינין או לא,
 וְכֵן קָשְׁיָא בְּרָקוֹם אֲבָרְקוֹם – קשה שהברייתא סותרת זו את זו אם

מותר ללכת לכרוקם או לא.
 מבארת הגמרא: בְּשִׁלְמָא – אמנם סתירת הברייתא מְבַרְקָם
 אֲבָרְקוֹם לֹא קָשְׁיָא, כִּיּוֹן וּאֲפֻשֵׁר לִישֵׁב בְּאֵין בְּבִרְיָתָא שִׁאֲסֵרָה
 ללכת לכרוקם מדובר בְּמִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶן, וְכֵאֵין בְּבִרְיָתָא שִׁתְּתִירָה
 ללכת לכרוקם מדובר בְּאֵין שְׁאֵין מִתְחַשֵּׁב עִמָּהֶן, שהרי הברייתא
 מסיימת 'ובלבד שלא יתחשב עמהם'. אֲלֵא סְתִירַת הַבְּרִייתוֹת
 מֵאִיצְטַדִּינִין וְאִיצְטַדִּינִין קָשְׁיָא.
 מתרצת הגמרא: תְּנָא הָאִי – דין זה אם מותר ללכת לאיצטדינין
 הוא שנוי במחלוקת הנאים, [דְּתִנָּא] אֵין הוֹלְכִין לְאִיצְטַדִּינִין מִפְּנֵי
 שהוא מוֹשֵׁב לְצִים. וְרַבִּי נֶחֱמִי מוֹתֵר ללכת לשם מִפְּנֵי שְׁנֵי דְּבָרִים,
 אֶחָד מִפְּנֵי שְׁעוֹנוֹ וּמַצִּיל אֵת הַנִּמְצָאִים שֵׁם. וְאֶחָד מִפְּנֵי שְׁמַעֲדֵי עֲדוּת
 אִשָּׁה לְהַשְׁרָאָה – אם רואה שהבירו ישראל נהרג שם, יעיד אחר כך
 שנהרג כדי שאשתו תוכל להינשא לאחר ולא תשאר עגונה כל
 ימיה.
 רבי מאיר וחכמים נחלקו באיסור הליכה לטריטאות וקרסיאות:
 תְּנִי רַבִּנּוּ, אֵין הוֹלְכִין לְטִרְטָאוֹת – פלטין של מלכים וגאספים שם
 לשחוק, וּלְקִרְקָסִיאוֹת – בתי משתאות של יין, מִפְּנֵי שְׁמִינְלוּן שֵׁם
 יִבּוֹל לְעֹבְדוֹת בּוֹקְבִים – מתנדבים לסדר שם כל צרכי עבודת
 כוכבים, דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אֲמִירִים מְקוֹם שְׁמִינְלוּן אֲסוּר
 ללכת לשם מִפְּנֵי חֲשֵׁד עֹבְדוֹת בּוֹקְבִים, וּמְקוֹם שְׁאֵין מוֹבְלִין שֵׁם
 אֲסוּר ללכת לשם מִפְּנֵי מוֹשֵׁב לְצִים.
 שואלת הגמרא: מֵאִי בִּינְיָהוּ – מהו ההבדל בין רבי מאיר לחכמים,
 הִרִי גַם לְרַבִּי מֵאִיר כָּל הַמְּקוֹמִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִים, שהרי רבי מאיר
 סתם ואמר 'מפני שהם מזבלים שם לעבודת כוכבים', כְּלוּמַר
 שִׁסְבַּר רַבִּי מֵאִיר שוֹדֵאִים מוֹזְבִּלִים הֵם לְעֹבְדוֹת כּוֹכְבִים, וּבְכָל אֹפֶן
 אסור.
 משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא, נִשָּׂא וְנָתַן אִיכָא בִּינְיָהוּ –
 החילוק בין הדעות הוא בשמכר להם וקִיבֵל מֵהֶם דְּמִים, אִם
 בְּדִיעֵבַד הַדְּמִים מוֹתֵרִים או לא. שְׁלַרְבִּי מֵאִיר שִׁאֲסֵר ללכת מפני
 חֲשֵׁד עֹבְדוֹת כּוֹכְבִים, הַדְּמִים אֲסוּרִים שֵׁמָא הֵם קוֹנִים לְצוּרָךְ
 הַעֲבוּדָה זֶרָה וְדָמִי עֲבוּדָה זֶרָה בִּידוֹ. אֲבָל לְחַכְמִים שִׁאֲסֵרִי בְּמִקּוֹם
 שֵׁאִין מוֹזְבִּלִים לְעֹבְדוֹת כּוֹכְבִים רַק מִשּׁוּם מוֹשֵׁב לְצִים, אִם כֵּן
 הַדְּמִים מוֹתֵרִים.
 אגב שהוזכר בגמרא איסור הליכה לטריטאות וקרסיאות מפני
 מושב לצים, מביאה הגמרא דרשות באיסור ליצנות: דְּרַשׁ רַבִּי
 שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, מֵאִי דְּבָתִּיב – מהו ביאור הפסוק (תהלים א א) אֲשֶׁרִי
 הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רַשָּׁעִים וּבְדֶרֶךְ חָמָאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב
 לְצִים לֹא יֵשֵׁב, וְכִי מֵאַחֵר שְׁלֵא הֵלֵךְ הִיָּךְ עָמַד וּמֵאַחֵר שְׁלֵא עָמַד
 הִיָּךְ יֵשֵׁב וּמֵאַחֵר שְׁלֵא יֵשֵׁב הִיָּךְ לִין – מכיון שיש כמה מדרגות
 וגדרים עד שיבוא לידי ליצנות אם כן אין לאסור את העמידה
 וההליכה לשם ולא היה לפסוק לומר אלא 'ובמושב לצים לא
 ישב', וגדר זה מספיק כדי שלא יבוא לידי ליצנות. [אֵלָּא] וְדָאִי בֵּא
 הפסוק לֹמַר לָךְ, שְׁכִיּוֹן שְׁדַבְרִים אֵלּוּ מוֹשְׁכִים אֵת הַלֵּב יִרַד הַכְּתוּב
 לְסוּף דַּעְתּוֹ שְׁאֵם הֵלֵךְ סוּפּוֹ לְעָמוּד וְאֵם עָמַד סוּפּוֹ לִישֵׁב וְאֵם יֵשֵׁב
 סוּפּוֹ לִלּוּן, וְלִכְךָ אֲסוּר גַּם אֵת הַהִלְכָה וְהַעֲמִידָה שֵׁם. וְאֵם לִין עִלּוּן
 חֲתִיבּוֹב אֲמַר (משלי יב ב) 'אִם חֲכָמָה חֲכָמָה לָךְ (וְאִם לִצְנָה) [וְלִצְנָה]
 לְבָרֶךְ תִּשָּׂא' – אם חכמת החכמה תהיה לך לתועלת, וְאִם
 תתלוצץ, אֵתָּה לְבָרֶךְ תִּשָּׂא בְּעוֹשֶׁה.
 הגמרא מביאה מִימֵרוֹת מֵאֲמִירָאִים בְּחוּמֵר אִיסוּר ליצנות: אָמַר
 רַבִּי (אֵלִיעִזֵּר), כָּל הַמִּתְלוצֵצִין יִסּוּרִין בְּאֵין עָלֵיהֶן, שְׁנָאֲמַר (ישעיה כח בב)
 יַעֲתָה אֵל תִּתְלוצֵצוּ פֶן יִחָקוּ מוֹסִרֵיכֶם' – הנביא אומר לכלל
 ישראל, אֵל תִּתְלוצֵצוּ פֶן יִתְחַזְּקוּ יִסּוּרֵיכֶם. וְכֵן אָמַר לָהּ רַבָּא לְרַבִּנּוּ,
 בְּמִשְׁתָּא בְּעִינָא מִיָּיִבּוֹ דְּלֹא תִתְלוצֵצוּ – בבקשה אבקש מכם שלא
 תתלוצצו, דְּלֹא לִיתֵי עָלֵיכֶם יִסּוּרִין – כדי שלא יבואו עליכם
 יסורים. אָמַר רַב קָטִינָא, כָּל הַמִּתְלוצֵצִין מוֹזְנִיתוֹי מִתְמַעֲטִין – פרנסתו
 מתמעטת, שְׁנָאֲמַר (דְּהוּשָׁה ט ז) 'מִשְׁךְ יָדוֹ אֵת לִוְצִים', שִׁהְקִדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא הַמִּפְרִסָּה אֵת כּוֹלָם מוֹשֵׁךְ אֵת יָדוֹ וְאִינוּ מִפְרִסָּה אֵת הַלִּינְיָם.
 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל הַמִּתְלוצֵצִין נּוֹפֵל בְּגִיהֶנּוּ, שְׁנָאֲמַר (משלי
 כד) 'יֵד יִהְיֶה לִין שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֵבֶרֶת דְּוִין' – איש זדון שמתגאה

יָדַע מַאי קָאָמֵר – שאִינוּ מִבֵּין מַה הוּא לּוֹמֵד, שְׁנֵאֲמֵר (תהילים קיט ב)
 'נִרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה', נִרְסָה כְּתִיב וְלֹא כְּתִיב טַחְנָה – דוד המלך
 באִמְרוּ שֶׁלֹּמֶד תּוֹרָה נָקַט לְשׁוֹן גֵּרֶסָה וְלֹא לְשׁוֹן טַחְנָה, לּוֹמֵר
 שֶׁמִּרְבוּ תַּאֲוֹתוֹ לְתוֹרָה לֹא הָיָה טוֹחַן אֶת לִימּוּדוֹ הִדֵּק אֲלֵא
 כִּרְחִיִּים שֶׁל גֵּרוּסוֹת שֶׁמַּחֲלָקִים אֶת הַחִיטָּה לְשָׁנִים אוֹ לֵאֲרַבְעָ.
 כְּלוֹמֵר מִרְבוּ תַּאֲוֹתוֹ לְתוֹרָה הָיָה גֵּרוּס וְשׁוֹנָה עַל אִף שֶׁעֲדִידִין עוֹד
 לֹא נִכְנַס בְּעוֹמֵק הַטּוֹבָא.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים שֶׁמְרוֹמֵז בָּהֶם שְׁתֵּי דִרְגוֹת בְּלִימוֹד
 הַתּוֹרָה: רָבָא רַמִּי – מִקְשָׁה סְתִירָה בֵּין שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַמְדַּבְּרִים
 בַּתּוֹרָה, כְּתִיב (מְשִׁלִּי ט א) 'שְׁלַחָה נְעֻרוֹתֶיהָ תִּקְרָא עַל גִּפִּי מְרוֹמִי
 קֶרֶת', הַחֲכָמָה כְּלוֹמֵר הַתּוֹרָה, שׁוֹלַחַת לִקְרֹא לְתַלְמִידִים הַעוֹסְקִים
 בָּהּ לְבוֹא לְלַמֵּד עַל מוֹשֵׁב גְּבוּהָ, וְהַפְּסוֹק קָרָא לְמוֹשֵׁב בַּלְשׁוֹן 'עַל
 גִּפִּי' שֶׁהוּא 'עַל כְּנַפִּי' כְּלוֹמֵר מוֹשֵׁב שְׁאִינוּ קְבוּעַ. וְכְּתִיב (מְשִׁלִּי ט
 יד) 'וַיִּשְׁכַּח לִפְתָּח בֵּיתָה עַל כִּסֵּא מְרוֹמִי קֶרֶת', הֵינּוּ שֶׁהַפְּסוֹק קָרָא
 מִבְּאֵר בַּלְשׁוֹן כִּסֵּא שֶׁהוּא מְקוֹם כְּבוֹד קְבוּעַ.
 מְבִאֵר רַבָּא: בְּתַחֲלָה כְּשֶׁלּוֹמֵד הָרִי הוּא לּוֹמֵד עַל גִּפִּי כְּלוֹמֵר עַל
 מוֹשֵׁב שְׁאִינוּ קְבוּעַ, שֶׁהוֹלֵךְ לְלַמֵּד פַּעֲמִים לְכָאן וּפַעֲמִים לְכָאן,
 וְלִכְסוּף הָרִי הוּא לּוֹמֵד עַל כִּסֵּא מְכוּבָד וְקְבוּעַ.
 מְבִיא רַבָּא פְּסוֹק נֹסֵף הַגְמָרָא בִּשְׁנֵי הַגְּדִירוֹת הַנִּרְאוֹת כְּסוּתֵרוֹת:
 כְּתִיב (מְשִׁלִּי ח א) 'בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים', הֵינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה תִּקְרָא בְּרֹאשׁ
 מְרוֹמִים וְכְּתִיב בַּהֲמֶשֶׁךְ הַפְּסוֹק 'עַלִּי דֶרֶךְ', הֵינּוּ שֶׁהַתּוֹרָה תִּקְרָא
 עַלִּי דֶרֶךְ. מְבִאֵר רַבָּא: בְּתַחֲלָה הַתְּלִמִּיד חָכֵם הָרִי הוּא בְּרֹאשׁ
 מְרוֹמִים כְּלוֹמֵר מִסְּתַלֵּק בְּמַחְבּוּבָא, וְלִכְסוּף הָרִי הוּא עַלִּי דֶרֶךְ
 כְּלוֹמֵר מוֹדָה הוֹרָאָה לְעֵין כָּל.
 עוֹלָא רַמִּי, כְּתִיב (מְשִׁלִּי טו) 'שִׁתָּה מִיָּם מְבֹרָךְ' הֵינּוּ מְבוֹרָךְ שִׁישׁ בִּו
 מִיָּם מְכוֹנְסִים שֶׁלְּבִסּוֹף כִּלְיָם. וְכְּתִיב בַּהֲמֶשֶׁךְ הַפְּסוֹק 'וְנוֹזְלִים מִתּוֹךְ
 בְּאֶרֶץ' הֵינּוּ מִיָּם חַיִּים שְׁאִינִם פּוֹסְקִים. מְבִאֵר עוֹלָא: בְּתַחֲלָה שִׁתָּה
 מְבֹרָךְ – הַתּוֹרָה הִיא כְּמִים מְכוֹנְסִים שִׁישׁ לָהֶם גְּבוּל, וְלִכְסוּף
 הַגְמָרָא מִתּוֹךְ בְּאֶרֶץ – הָרִי הִיא כְּמִים חַיִּים שְׁאִין לָהֶם סוֹף.
 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוֹק נֹסֵף בְּעֵינֵי חֲשִׁיבוֹת חוֹרֵת הַלִּימוֹד: אֲמַר רַבָּא
 אֲמַר רַב כְּחוֹרָה אֲמַר רַב חוּנָא, מַאי דְּכְתִיב (מְשִׁלִּי יג יא) 'חֹן מְהִלָּה
 יִמְעַט וְקוֹבֵץ עַל יָד יִרְבֶּה', אִם עוֹשֶׂה אֶדָּם תּוֹרָתוֹ חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת –
 שֶׁלּוֹמֵד וְגוֹרֵס הֶרְבֵּה וְאִינוּ חוֹזֵר עַל לִימּוּדוֹ, הָרִי תִּלְמוּדוֹ מִתְּמַעַט.
 וְאִם קוֹבֵץ עַל יָד – שׁוֹנָה וְלּוֹמֵד מַעַט וְחוֹזֵר עַל זֶה הֶרְבֵּה, יִרְבֶּה
 בַּתְּלִמּוּדוֹ.
 אֲמַר רַבָּא, יִדְעִי רַגְנִי לְהָא מִילְתָּא וְעֲבָרִי עָלָה – חֲכָמִים יוֹדְעִים דְּבַר
 זֶה וְאֵף עַל פִּי כֵן עוֹבְרִים עַל זֶה. אֲמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, אֲנָא
 עֲבִידְתָּהּ קִנְיִים בְּיָדִי – אֲנִי עֲשִׂיתִי כֵן שֶׁלְּמַדְתִּי וְחוֹרֵתִי עַל תְּלִמּוּדִי
 הֶרְבֵּה, וְנִתְקַיְמָה בִּידִי.
 הַגְמָרָא דּוֹרֶשֶׁת פְּסוֹק נֹסֵף בְּעֵינֵי חֲשִׁיבוֹת חוֹרֵת הַלִּימוֹד: אֲמַר רַב
 שְׁוֵיבִי מִשְׁמִית דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, מַאי דְּכְתִיב (מְשִׁלִּי יג יא) 'לֹא
 יִחְרֹף רִמְיָה צִידוֹ', לֹא יִחְיֶה וְלֹא יִאֲרִיךְ יָמִים צִידֵי הֶרְמָא – הַמְּרֹמָה
 אֲנָשִׁים לְהִרְאוֹת כְּמָה הוּא חֲכָם וּבִשְׁבִיל זֶה שׁוֹנָה וְגוֹרֵס הֶרְבֵּה
 וְאִינוּ חוֹזֵר עַל תְּלִמּוּדוֹ, וְעַל יָדֵי זֶה שׁוֹכַח מַה שֶׁלּוֹמֵד, לֹא יִחְיֶה וְלֹא
 יִאֲרִיךְ יָמִים, שֶׁהַתּוֹרָה נֹאמֵר בָּהּ (דְּבָרִים ל א) 'כִּי הוּא חִיָּךְ וְאֶרֶךְ יָמֶיךָ',
 הוּא שְׁאִינוּ חוֹזֵר עַל תְּלִמּוּדוֹ לְקִיָּם תְּלִמּוּדוֹ בִּידֵי, לֹא יִחְיֶה וְלֹא
 יִאֲרִיךְ יָמִים.
 רַב שֶׁשֶׁת מְבִאֵר אֶת הַפְּסוֹק בְּאוֹפֵן אַחֵר: וְרַב שֶׁשֶׁת אֲמַר, הַפְּסוֹק
 נִקְרָא בְּתַמְחִידָה, וְכִי 'לֹא יִחְרֹף רִמְיָה צִידוֹ', וְהִלּוּא צִידֵי הֶרְמָא הוּא
 יִחְרֹף – מִי שֶׁצֵּד וְעוֹשֶׂה בְּמִרְמָה לְשִׁמּוֹר עַל מַה שֶׁצֵּד הוּא יֵשׁ לוֹ
 עוֹפוֹת לַחֲרוֹךְ וְלֹאכּוּל, כְּלוֹמֵר, מִי שֶׁלּוֹמֵד מַעַט מַעַט וְחוֹזֵר עַל
 תְּלִמּוּדוֹ פַּעֲמִים הֶרְבֵּה עַד שֶׁתּוֹחַ שְׁגוּרָה בִּפְּנֵי, תְּלִמּוּדוֹ מִתְקַיֵּם
 בִּידֵי.
 כִּי אָתָּה רַב דִּימִי בִּיאֵר דְּבַר זֶה וְאֲמַר, מִשָּׁל לְאֶדָּם שֶׁצֵּד צִפְרִין, אִם
 מִשָּׁבֵר כְּנִפְתִּיחָה שֶׁל רֹאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא תִּבְרָח, כּוֹלֵם מִתְקַיְמָתוֹ בִּידֵי. וְאִם
 לֹא אֵין מִתְקַיְמָתוֹ בִּידֵי. שֶׁכְּשֶׁעוֹסֵק בְּלִצּוֹד צִפְרִים נֹסְפוֹת
 הִרְאֻשׁוֹת חוֹזְרוֹת וּפּוֹרְחוֹת.
 דּוֹרֶשֶׁת הַגְמָרָא: נֹאמֵר בְּתַהֲיִלִּים (תהילים א א) 'הִתְהַיָּה כַּעֲזִי שִׁתּוּל עַל
 פִּלְגֵי מִיָּם', אֲמַר רַבִּי רַבִּי יִנָּא, הַפְּסוֹק נָקַט בַּלְשׁוֹן כַּעֲזִי שִׁתּוּל וְלֹא

אֲבִרְהָם אֲבִינוּ, שֶׁלֹּא הִלָּךְ בְּצִצְתָּ אֲנִשִּׁי דוֹד הַפִּלְגָּה שְׂרָשְׁעִים הָיוּ,
 שְׁנֵאֲמֵר (בְּרַאשִׁית יא ד) 'הִבֵּה נִבְנָה לָנוּ עִיר'. וְבִדְרֹךְ חֲטָאִים לֹא עָמַד,
 שֶׁלֹּא עָמַד בְּעִמּוּדֵת סוֹרִים שֶׁחֲטָאִים הָיוּ, שְׁנֵאֲמֵר (בְּרַאשִׁית יג יא) 'וְאֲנִשִּׁי
 סוֹרִים רָעִים וְחֲטָאִים לָהֶם' מֵאֵר. וְכַמּוֹשֵׁב לְבָיִם לֹא יָשָׁב, שֶׁלֹּא יָשָׁב
 בְּמוֹשֵׁב אֲנִשִּׁי פִּלְשְׁתִּים בּוֹזֵם שֶׁגֵּר בִּינִיחָם, מִפְּנֵי שֶׁלְּצָנִים הָיוּ שְׁנֵאֲמֵר
 (שׁוֹפְטִים טו כג) גְּבִי פִלְשְׁתִּים 'וְהָיָה כְּטוֹב לָכֵן וְיִאֲמְרוּ קִרְאוּ לְשִׁמְשׁוֹן
 וְיִשְׁתַּחֲוּ לָנוּ'.
 נֹאמֵר בְּפִסּוֹק בְּתַהֲיִלִּים (קִיב א) 'אֲשֶׁרִי אִישׁ יָרָא [אֶת] ה'". שׁוֹאֲלָת
 הַגְמָרָא: וְכִי אֲשֶׁרִי אִישׁ וְלֹא אֲשֶׁרִי אִשָּׁה. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֲמַר רַב
 עֲמֶרֶם אֲמַר רַב, אֲשֶׁרִי מִי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה כְּשֶׁהוּא אִישׁ – כְּשֶׁהוּא
 צִעִיר בְּכוֹחוֹ קוֹדֵם שִׁיבוֹאוֹ יָמֵי הַזְּקָנָה. בִּיאֹר נֹסֵף: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
 לֵוִי אֲמַר, אֲשֶׁרִי מִי שֶׁמִּתְנַבֵּר עַל יִצְרוֹ בָּאִישׁ – כְּגִיבוֹר.
 וְכַהֲמֶשֶׁךְ הַפְּסוֹק נֹאמֵר (ש) 'בְּמִצְוֹתָיו חָפֵץ מֵאֵר', אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,
 בְּמִצְוֹתָיו הוּא חָפֵץ, וְלֹא בְּשִׁבְרֵי מִצְוֹתָיו, שֶׁעוֹבֵד אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא מֵאֲהַבֵּת שְׂמוֹ וּמִצְוֹתָיו וְלֹא לְשֵׁם קְבִלָּת שִׁבְרֵי. וְהֵינּוּ דִּתְנֵן
 בִּאֲבוֹת (פִּי א יג) הוּא הָיָה אֲמַר – [אֲנִסְיָגוֹס אִישׁ טוֹכוֹן] הָיָה רִגְלֵי
 לּוֹמֵר, כְּשֶׁאֲתָם מִקְיָמִים אֶת הַמִּצְוֹת, אֵל תְּהִי בְּעֶבְרִים הַמְשֻׁמָּשִׁין
 אֶת הָרֵב עַל מִנְּת לְקַבֵּל פָּרִם, אֲלֵא הָיוּ בְּעֶבְרִים הַמְשֻׁמָּשִׁין אֶת הָרֵב
 שֶׁלֹּא עַל מִנְּת לְקַבֵּל פָּרִם.
 דּוֹרֶשֶׁת הַגְמָרָא: נֹאמֵר בְּפִסּוֹק בְּתַהֲיִלִּים (א א) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה'
 חֲפָצוֹ', אֲמַר רַבִּי, אֵין אֶדָּם לּוֹמֵד תּוֹרָה אֲלֵא מִמְּקוֹם שֶׁלְּבוֹ חָפֵץ –
 שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה לִי רַבּוֹ אֲלֵא מִמְּסַכַּת שֶׁהוּא חָפֵץ לְלַמֵּד מִמֶּנָּה, שֶׁאִם
 יִשְׁנֶה לֹא מִסַּכַּת אַחֲרָת אִינֵה מִתְקַיְמָת בִּידֵי לְפִי שֶׁלּוֹ עַד תַּאֲוֹתוֹ.
 שְׁנֵאֲמֵר (תהילים א א) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ' – לְשׁוֹן הַפְּסוֹק הוּא
 'בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ' וְלֹא 'בְּתוֹרַת ה' חָפֵץ' לְלַמֵּד שְׁאִין אֶדָּם לּוֹמֵד
 תּוֹרָה אֲלֵא מִמְּקוֹם שֶׁלּוֹ חָפֵץ.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה בְּעֵינֵי זֶה: לֵוִי וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי יִתְבִּי קָמִיָּה
 דְּרַבִּי יִנָּא פִּסְקִין סִידְרָא – וְלַמּוֹדוּ פִּרְשִׁיטוֹ שֶׁל מִקְרָא לְפָנֵי רַבָּם, סִלִּיק
 סַפְרָא – סִימּוֹ לְלַמּוֹד אַחֵר מִן הַסַּפְרִים, וְנַחֲלָקוּ בְּדַעוּתֵיהֶם בְּמָה
 לְהַמְשִׁיךְ וְלְלַמּוֹד, לֵוִי אֲמַר לִיִּיתוּ [וְ] – יִבְיֹאוּ לָנוּ לְלַמּוֹד סִפֵּר
 מְשִׁלִּי. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲמַר לִיִּיתוּ [וְ] תִּילִים – סִפֵּר תַּהֲיִלִּים.
 כְּפִיָּה – הַכְּרִיחוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן רַבִּי לֵלֵוִי, וְאִיִּיתוּ סִפֵּר תִּילִים. כִּי מִטּו
 הָכָא – כְּשֶׁבִּאוּ בְּלִימוּדֵם לְפִסּוֹק זֶה 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ', פִּרְשִׁי
 לָהֶם רַבִּי אֶת הַפְּסוֹק וְאֲמַר, אֵין אֶדָּם לּוֹמֵד תּוֹרָה אֲלֵא מִמְּקוֹם שֶׁלְּבוֹ
 חָפֵץ. מִיד אֲמַר לֵוִי, רַבִּי, בַּהּ שְׁפִירִישַׁת לָנוּ אֶת הַפְּסוֹק שְׁאִין אֶדָּם
 לּוֹמֵד אֲלֵא מִלִּימוּד שֶׁלּוֹ חָפֵץ בּוֹ, אִם כֵּן נִתֵּן לָנוּ רְשׁוּת לְעִמּוֹד –
 לְהַפְּסִיק מִלִּימוּד זֶה לְלַמּוֹד סִפֵּר תַּהֲיִלִּים, וְלְלַמּוֹד סִפֵּר מְשִׁלִּי שֶׁלִּבִּי
 חָפֵץ בּוֹ.
 אֹפְנִים נֹסְפִים לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוֹק (תהילים א א) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה'
 חֲפָצוֹ' וְגו': אֲמַר רַב אֲבִדְרִי בְּרִי הָמָא, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת, תִּקְדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפָצוֹ – מִמְּלֵא מִשְׁאֲלוֹתָיו, שְׁנֵאֲמֵר (תהילים א א)
 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ' – מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, ה' עוֹשֶׂה חֲפָצוֹ.
 אֲמַר רַבָּא לְעוֹלָם וְלָמוֹד אֶדָּם תּוֹרָה מִמְּקוֹם שֶׁלְּבוֹ חָפֵץ – מִרְבו
 שֶׁחָפֵץ לְלַמּוֹד תּוֹרָה מִמֶּנָּה, שְׁנֵאֲמֵר (תהילים א א) 'כִּי אִם בְּתוֹרַת ה'
 חֲפָצוֹ'.
 וְאֲמַר רַבָּא, בְּתַחֲלָה קוֹדֵם שֶׁלֹּמֵד, הַתּוֹרָה נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלִכְסוּף לְאַחֵר שֶׁלֹּמֵד נִקְרָאת הַתּוֹרָה עַל שְׁמוֹ,
 שְׁנֵאֲמֵר (תהילים א א) 'בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה',
 שֶׁבְּתַחֲלָה הַתּוֹרָה נִקְרָאת 'תּוֹרַת ה' וְאַחֵר כֵּן נִקְרָאת 'תּוֹרַתוֹ' שֶׁל
 אוֹתוֹ תִּלְמִיד שֶׁטָּרַח בָּהּ.
 וְאֲמַר רַבָּא, לְעוֹלָם וְלָמוֹד אֶדָּם תּוֹרָה מִרְבוּ עַד שֶׁתּוֹחַ שְׁגוּרָה בִּפְּנֵי
 גִּירֵסַת הַתְּלִמּוּד וּפִירוּשָׁה, וְאַחֵר כֵּן יִתְהַי – יַעֲיִין בַּתְּלִמּוּדוֹ
 לְהַקְשׁוֹת וּלְתַרְץ וּלְדַמּוֹת דְּבַר לְדָבָר, שְׁנֵאֲמֵר (תהילים א א) 'כִּי אִם
 בְּתוֹרַת ה' חֲפָצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה', בְּתַחֲלָה יִלְמַד בְּתוֹרַת
 ה' גִּירֵסַת הַתְּלִמּוּד וּפִירוּשָׁה, וְאַחֵר – וְלֵאחֵר מִכֵּן וּבְתוֹרַתוֹ יִתְהַי –
 יַעֲיִין בַּתְּלִמּוּדוֹ.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מִימְרָא נֹסְפֶת מְרַבָּא בְּעֵינֵי לְשׁוֹנֵת הַתְּלִמּוּד וְרַק
 אַחֵר כֵּן לְעֵינֵי בָּהּ: וְאֲמַר רַבָּא, לְעוֹלָם וְלָמוֹד אֶדָּם יִתְהַי – יִשְׁנֶה אֶדָּם
 תְּלִמּוּדוֹ, וְאֵף עַל גֵּב דְּמִשְׁכָּב – שֶׁשׁוֹכֵחַ תְּלִמּוּדוֹ, וְאֵף עַל גֵּב דְּלֵא

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רנט
רש"י
תוספות

אברהם אבינו - בימי דור הפלגה היה. בסוף ימי פלג נפלגה הארץ, כדנתיא בסדר עולם, אמר רבי יוסי: נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג, ואם תאמר: בתחילת ימיו כר', ופלג ראה את אברהם כמה שנים, דהא למאה תשעים ואחד דפלג נולד אברהם, ויהי פלג אחר כך כמה שנים. **במושב אנשי פלשתים** - כשגר בנייהם, דכתיב: "וירג אברהם בארץ פלשתים". **כשהוא איש** - כשהוא בחור בכוח, כלומר, ממחר להכיר בורא קודם ימי הזקנה.

כאיש - גבור, ולא בשבך מצותיו - שעובד את יצרור מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו, ולא לשם קיבול שכר. על מנת שלא לקבל פרס - יחי לך עמו, לומר: אפילו אין סופי לקבל שכר, אורב אני את בוראי וחפץ במצותיו. מפקום שלבו חפץ - לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו. שאם ישנה לו מסכת אחרת, אין מתקיימת, לפי שלבו על תאוותו. **חפצו** - באותו שאדם חפץ, מדלא כתיב "חפץ". **פסקי סידרא** - פרשיות של מקרא. סליק **סיפרא** - סימנו את אחד מן הספרים. תילים = ספר תהלים. ענינה לו **חפציו** - דכתיב קאמר קרא: כי אם בתורת ה' עושה חפצו. נקראת על שמו - של ואותו תלמוד שרפה בה, דכתיב "ובתורתו", דמשמע של כל אדם. **לפד אדם** - מרוב, עד ששמו גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו. ואחר כך יתנה - יעני בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרוץ. ובראשונה לא יעשה כן, שמוא יבטל, ודבר לא יצא לו כל שעה. ועוד, לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרוץ לעצמו דבר הקשה. והכי נמי אמרין ב"הרואה" (ברכות סג, ב): "הסכת" - חס ואחר כך כתת, ומייתין להא דרבא התם. דלא ידע **מאי קאמר** - שאין רבו יודע לפרש לו כלום. נרבה - לשון "גרש וברמל" (ויקרא ב.) שלא היה טוחן חדק, אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים לו לארבע ולצורן מאכל. נרבה **נפשי לתאבה** - מרוב תאוות לתורה הייתי שובר לפי היכולת, אף על פי שאיני טוחנה חדק ליכנס בעומקה. כתיב על גפי - בתורה משתעי. "שלחה נערותיה תקרא" - לתלמידים העוסקים בה. "על גפי" משמע כעל כנפיים, מושב שאינו קבוע, וכתיב - קרא אחרינא: "על כסא" - מקום כבוד קבוע, כמו "קרא הכסא אנדל ממך" (בראשית מא). לישא אחרינא: בתחילה "על גפי" - יחידי בלא תלמידים, כמו "אם בגפו יבא", בראש מדרמים - מסתלק במחבואות. ולבסוף עלי דרך - מורה הוראה לעין כל. בורך - מים מכונסין, וסופן כלים. **באר** - מים חיים, ואין פוסקין. חבילות - דגרים הרבה ויחד, אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות, ומשכח. על יד = מעט. יחרוך - נוטריקון יחיד ויארץ. צייד הרמאי - שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו, דכתיב (דברים ל): "כי הוא חייך ואורך ימיך". ורב ששת אמר צייד הרמאי הוא יחרוך - בלשון (שבת ב.) "אחרוכי יחרוך", כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול. כל מי שלומד גורס מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו, ואחר כך חזר ולומד - תלמודו מתקיים. וקרא אתמודי מתמוה ובי לא יחרוך מי שצייד רמיה: **כנפיה** - שלא תברח. שתול - נעקר מכאן ונשתל במקום אחר. נשוע - מעיקרה, ולא זו משם לעולם. כלומר, כעץ שתול יעשה תלמיד ואתו עצמו לילך וללמוד מכל האדם, ולא כעץ נשוע להשתקע לפני רב אחד. סברא - ללמוד חריפות וחיידוד הלב לאחר שלמד וסגרה בפיו גירסת התלמוד. נטוע להשתקע לפני רב אחד.

אשרי איש ולא אשרי אשה - אבל לעיל גבי "אשרי האיש" לא דייק הכי, ד"איש" משמע למעוטי אשה, ו"האיש" משמע למעוטי איש אחר. על מנת לקבל פרס - פירושו: בתורה אם לא תבא שאלתו, כמו שעושין גוים. אבל אם אינו תורה - דמי להא דאמרין בפרק קמא דבבא בתרא (י, ב) ובפרק קמא דפסחים (ה, א) ובראש השנה (ד, ה) דנתיא: "שלע זה לצדקה על מנת שיחיה בני" - הרי זה צדיק גמור.

אמר רבא אמר רב סחורה - משמע שרב סחורה רבו מובהק היה, שהרי בכמה מקומות מצינו שאמר הרבה דברים משמו. והא דאמר סוף "אלו מציאות" (בבא מציעא לג, א): אפילו לא האיר עיניו אלא במשנה אחת, ומפרש רבא: כגון רב סחורה דאסבא לי וזמא ליסטרון - התם אית דגרסי "רבה". ואית דגרסי "רבא", והכי פירושו: אפילו לא קבלתי ממנו אלא דבר זה, שאין בו כל כך דבר ויודשו, אני חייב לקרוע עליו.

אנא עבדיה - בדל"ה, פירושו: עשיתיה, ומה שלא אמר "קיימתיה" - שאין לשון קיום שייך אלא בדבר מצוה, כי הדיא דסוף "ממה מדלקין" (שבת לז, א) גבי "עשרתם ערבתם הדליקו את הנור", וקא אמר דצריך למימרינהו בתיחזות כי היכי דליקבלו מניה, וקאמר: אנא לא שמענא וקיימתיה מסבאר. ויש גורסים "עבדיה" ברייש, ולא נודיא, דאם כן בא לסתור ולהתפאר שעבר על דברי חכמים.

ישלש ילמד תורה אלא מפקום שלבו חפץ, שנאמר: "כי אם בתורת ה' חפצו". לוי ורבי שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי וקא פסקי סידרא, סליק ספרא, לוי אמר: ליתו [לן] מושלי, רבי שמעון ברבי אמר: ליתו [לן] תילים, כפיה ללוי ואיתו תילים. כי מוטו הקא: "כי אם בתורת ה' חפצו", פריש רבי ואמר: אין אדם ילמד תורה אלא מפקום שלבו חפץ. אמר לוי: רבי, נתת לנו רשות לעמוד. אמר רבי אבדימי בר חמא: כל העוסק בתורה - הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר: "כי אם בתורת ה' חפצו". אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ, שנאמר: "כי אם בתורת ה' חפצו". ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר: "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וילמה". ואמר רבא: לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך יהגה, שנאמר: "בתורת ה'", ויהרר: "ובתורתו יהגה". ואמר רבא: לעולם לוגרים איניש, ואף על גב דמשפח, ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר: "גרסה נפשי לתאבה" - "גרסה" כתיב, ולא כתיב "מתנה". רבא רמי, כתיב: "על גפי", וכתיב: "על כסא"! בתחלה על גפי, ולבסוף על כסא. כתיב: "בראש מדרמים", וכתיב: "עלי דרך"! בתחלה בראש מדרמים, ולבסוף עלי דרך. עולא רמי, כתיב: "שתה מים מבורך", וכתיב: "וגזלים מתוך בארך"! בתחלה שתה מבורך, ולבסוף וגזלים מתוך בארך. אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא, מאי דכתיב: "הוין מהכל ימעת וקבץ על יד ירבה"? אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות - מתכעט, ואם קובץ על יד - ירבה. אמר רבא: ידעי רבנן להא מילתא ועברי עליה. אמר רב נחמן בר יצחק: אנא עבדיה וקיים ביד. אמר רב שייבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה, מאי דכתיב: "לא יחרך רמיה צידו"? לא יתיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי, ורב ששת אמר: צייד הרמאי יחרוך. כי אתא רב דימי אמר: משל לאדם שצד צפרין, אם משבר בנפיה של ראשונה - כולם מתקיימות בידו, ואם לאו - אין מתקיימות בידו. "והיה קעץ שתול על פלגי מים", אמרי דבי רבי ינאי: קעץ שתול ולא קעץ נטוע, כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם. אמר להו רב חסדא לרבנן: בעינא דאימא לכו מלתא, ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו: כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם, שבקוהו ואזול קמיה דרבא. אמר להו: הני מילי סברא, אבל גמרא - מרב אחד עדיף, כי היכי דלא

רלא

אברהם אבינו - בימי דור הפלגה היה. בסוף ימי פלג נפלגה הארץ, כדנתיא בסדר עולם, אמר רבי יוסי: נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג, ואם תאמר: בתחילת ימיו כר', ופלג ראה את אברהם כמה שנים, דהא למאה תשעים ואחד דפלג נולד אברהם, ויהי פלג אחר כך כמה שנים. **במושב אנשי פלשתים** - כשגר בנייהם, דכתיב: "וירג אברהם בארץ פלשתים". **כשהוא איש** - כשהוא בחור בכוח, כלומר, ממחר להכיר בורא קודם ימי הזקנה.

כאיש - גבור, ולא בשבך מצותיו - שעובד את יצרור מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו, ולא לשם קיבול שכר. על מנת שלא לקבל פרס - יחי לך עמו, לומר: אפילו אין סופי לקבל שכר, אורב אני את בוראי וחפץ במצותיו. מפקום שלבו חפץ - לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו. שאם ישנה לו מסכת אחרת, אין מתקיימת, לפי שלבו על תאוותו. **חפצו** - באותו שאדם חפץ, מדלא כתיב "חפץ". **פסקי סידרא** - פרשיות של מקרא. סליק **סיפרא** - סימנו את אחד מן הספרים. תילים = ספר תהלים. ענינה לו **חפציו** - דכתיב קאמר קרא: כי אם בתורת ה' עושה חפצו. נקראת על שמו - של ואותו תלמוד שרפה בה, דכתיב "ובתורתו", דמשמע של כל אדם. **לפד אדם** - מרוב, עד ששמו גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו. ואחר כך יתנה - יעני בתלמודו לדמות מילתא למילתא להקשות ולתרוץ. ובראשונה לא יעשה כן, שמוא יבטל, ודבר לא יצא לו כל שעה. ועוד, לאחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרוץ לעצמו דבר הקשה. והכי נמי אמרין ב"הרואה" (ברכות סג, ב): "הסכת" - חס ואחר כך כתת, ומייתין להא דרבא התם. דלא ידע **מאי קאמר** - שאין רבו יודע לפרש לו כלום. נרבה - לשון "גרש וברמל" (ויקרא ב.) שלא היה טוחן חדק, אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשנים לו לארבע ולצורן מאכל. נרבה **נפשי לתאבה** - מרוב תאוות לתורה הייתי שובר לפי היכולת, אף על פי שאיני טוחנה חדק ליכנס בעומקה. כתיב על גפי - בתורה משתעי. "שלחה נערותיה תקרא" - לתלמידים העוסקים בה. "על גפי" משמע כעל כנפיים, מושב שאינו קבוע, וכתיב - קרא אחרינא: "על כסא" - מקום כבוד קבוע, כמו "קרא הכסא אנדל ממך" (בראשית מא). לישא אחרינא: בתחילה "על גפי" - יחידי בלא תלמידים, כמו "אם בגפו יבא", בראש מדרמים - מסתלק במחבואות. ולבסוף עלי דרך - מורה הוראה לעין כל. בורך - מים מכונסין, וסופן כלים. **באר** - מים חיים, ואין פוסקין. חבילות - דגרים הרבה ויחד, אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות, ומשכח. על יד = מעט. יחרוך - נוטריקון יחיד ויארץ. צייד הרמאי - שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו, דכתיב (דברים ל): "כי הוא חייך ואורך ימיך". ורב ששת אמר צייד הרמאי הוא יחרוך - בלשון (שבת ב.) "אחרוכי יחרוך", כלומר יש לו עופות לחרוך ולאכול. כל מי שלומד גורס מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו, ואחר כך חזר ולומד - תלמודו מתקיים. וקרא אתמודי מתמוה ובי לא יחרוך מי שצייד רמיה: **כנפיה** - שלא תברח. שתול - נעקר מכאן ונשתל במקום אחר. נשוע - מעיקרה, ולא זו משם לעולם. כלומר, כעץ שתול יעשה תלמיד ואתו עצמו לילך וללמוד מכל האדם, ולא כעץ נשוע להשתקע לפני רב אחד. סברא - ללמוד חריפות וחיידוד הלב לאחר שלמד וסגרה בפיו גירסת התלמוד. נטוע להשתקע לפני רב אחד.

שלא תברח. שתול - נעקר מכאן ונשתל במקום אחר. נשוע - מעיקרה, ולא זו משם לעולם. כלומר, כעץ שתול יעשה תלמיד ואתו עצמו לילך וללמוד מכל האדם, ולא כעץ נשוע להשתקע לפני רב אחד. סברא - ללמוד חריפות וחיידוד הלב לאחר שלמד וסגרה בפיו גירסת התלמוד. נטוע להשתקע לפני רב אחד.

רלא

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף יט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

ישלש ארס שנותיו וכו' אלא ליומי - פירש הקונטרס: שני ימים מקרא שני ימים משנה ושני ימים תלמוד. ולשון "ליומי" דחקו לפרש בן. מידו אבתי איכא לאקשויה: מי ידע כמה חי? לכך נראה: "ליומי" - בכל יום. ולכך תקנו פסוקי התמיד ומשנת "איהו מקומן" וברייתא דרבי ישמעאל. ונראה לרבינו תם, דאנו שעוסקין בתלמוד בבלי - דיינו, כי הוא

בלול במקרא במשנה ובתלמוד, כדאמרין בסנהדרין (כד, א): "בבלי" - בבולה במקרא, בבולה במשנה, בבולה בתלמוד. **אם** פרי יתן בעתו - נראה לפרש להרב רבינו אלחנן: הוראה, כדבסמוך. ובקונטרס פירש לענין קביעות עתים לתורה.

ושייך למשנה לעיל טו, א) **הגיע** לכיפה כו' - ואית ספרים דגרסי: אין עושין תכשיטין לעבודה זרה קטלאות נומים וטבעות, רבי אלעזר אומר מותר. אכן נראה דלא גורס, דלא מסתברא שיתיר שום תנא לעשות לכתחלה תכשיטי עבודה זרה. ואין לומר דשרי רבי אלעזר משום איבה כדשריא בפרק שני (עבודה זרה כו, א) לילד את הגויה, דלא דמי, דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאשתמוטי, אבל הכא איכא לאשתמוטי לעבודה זרה. לומר דאמר לן למעבר שום תכשיטין עבודה זרה. וליכא למימר נמי דאתא לאשתמוטי דברידבר שכן מותר, דאם כן היינו רבי אלעזר האמורא דגמרא, דאמרו: אם בנה שכרו מותר. ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה, מדלא פירש מאי קטלאות.

מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה - ואם תאמרו: מכל מקום הלא הוא אסור ליהנות מדמי עבודה זרה אפילו בפרות משה פרוטה, ואם כן נמצא איסור מערב בשכרו ויש לומר: כיון ובשכר מכוש זה האחרון לא היה הגוי נתון ממנו משכירותו פרוטה, אם כן אין לו עליו שרע עבודה זרה כלל. ואף על פי שגוי מקפיד על פחות משה פרוטה בגול, מכל מקום הכא ליכא קפידא כולי האי.

אלמא קסבר ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף - וחכי נמי פרק "האיש מקדש" (קדושין מז, א) גבי הדיא דעשה לי שירין נומין וטבעות ואקדש אני לך - אינה מקודשת, ומפרש טעמא, דכיון דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אם כן כל פרוטה ופרוטה הדיא לה גורס, והוי ליה מקדוש במלוא דאינה מקודשת. וקשה: מאי שנא מהדיא דפרק "איהו נשך" (בבא מציעא סה, א) גבי מרבין על השכר, דרבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. ואמר רבא: דקו בה רבנן בהא מלתא ואוקמהו אקרא? ויש לומר: דודאי כל זמן שאין הפועל חזר - אין לו שברו עד לבסוף, ואין לבעל הבית עליו משום "בל תליך", וגם מותר להרבות על שכר, דליכא כאן אגר נטר. אבל אם פועל בא לחזור - מודו בהא דיוכל לחזור וישתלם שכרו לפי מה שעשה, שבשעה שחזר אז קריי סוף. ולא נפקא לן כלל היתם פלוגתא בישינה בשכירות מתחלה ועד סוף כדמובן היתם מקראי, דלא שייך אגר נטר כדאמרין, וגם איסור "בל תליך", ולא שייך פלוגתא ישנה לשכירות אלא הכא וגבי קדושין כדפרישית.

דאמר

משנה ואין עושין תכשיטין לעבודה זרה, קטלאות נומים וטבעות; רבי אלעזר אומר: בשכר מותר. אין מוכרין להם במחופר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקצין; רבי יהודה אומר: מוכר הוא על מנת לקוין. **גמרא** מנהגי מילי? אמר רבי יוסי בר חנינא:

דלא ליפלוג לישני - שלא יתחלקו הלשונות, דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא. וחדא מילתא היא, ומידו תלמיד דגריס מתוריהו (לישני) משתבש בגריסה משום דמבלבל לישני. ביומי - שני ימים מקרא ושני ימים משנה וכו', וכן כל שבוע ושבו. **אם** פרי יתן בעתו - שיקבע עתים לתורה. רשעים - תרי משמע, לומר ומלמדו. לישנא אחרינא: "פרי יתן בעתו" -

שלימד ועושה פרי, כלומר מקיים מה שכתוב בתורה, והו עיקר. על הלומד ועל הפלטר - שאסור ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון. הפילה - לשון נפל שלא מלאו ימיו. כלומר, תלמיד שלא מלאו ימיו - רבים חללו. ועצומים - המתעצמים והמתירשים ומתאפקים מלהורות, הורגין את דורן. "ועצומים" לשון "וערעם עיניו" (ישעיהו לג). ועד כמה - הוי ראי ליהוראה. ועד ארבעין שנים - משולד. והא רבא אורי - וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה, בפרק קמא דראש השנה (יה, א). היתם כשיון - בשאין בעירו גדול ממנו. שיחת חולין - של חכמים צריכה תלמוד, כדי להתלמד לדבר בלשונם, שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא. ועליו - הוי דבר קל שבאילני, וכתובי "לא יבול", כלומר לא ילך לאיבוד. פשיטא - דשכרו מותר, דהא כיפה זו לאו עבודה זרה היא, אלא תשמיש לעבודה זרה. בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא - דפליגי בעבודה זרה עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש, מודו דאין אסורין. עד שיעברו - עד שישתמשו בהן לעבודה זרה, בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נא, ב) בברייתא בגמרא. לא נצרכה - הא דרבי אלעזר. אלא לעבודה זרה עצמה - שאם עשה ישראל לגוי עבודה זרה בשכר - שכרו מותר. הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא היא. של ישראל - שעשה ישראל לצרכו למוכרה לגוי. ושל גוי משתעבד - וזו עדיין לא נעבדה, משום הכי שכרו מותר, שזו לצורך גוי נעשית. מאן קא גרים לה - להקראות עבודה זרה. במכוש האחרון - מכת קורסו האחרון. לית ביה שוה פרוטה - הלכך שרי, דשכירות שאר מכושות לא מיחסר, דההוא לאו שכר עבודה זרה הוא. וקסבר רבי אלעזר: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף - אומן המקבל עליו לעשות בשכר, לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא. דפלוגתא היא בקדושין (מז, א): "עשה לי שירין נומים וטבעות ואקדש כו. לא

דלא ליפלוג לישני. "על פלגי מים" - **אמר רבי תנחום בר חנינאי**: לעולם ישלש ארס שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד. - **מי ידע איניש כמה חי?** - **פי קאמרין** - **ביומי**. "אשר פרי יתן בעתו", **אמר רבא**: **אם פרי יתן בעתו** - "ועליו לא יבול", **ואם לאו** - על הלומד ועל המלמד, עליהם הפתוב **אומר**: "לא כן הרשעים פי אם" וגו'. **אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב**, **מאי דכתיב**: "פי רבים חללים הפילה"? זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, "ועצמים כל הרוגיה" - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ועד כמה? עד ארבעין שנים. - **והא רבא אורי!** - **התם בשיון**. "ועליו לא יבול", **אמר רב אחא בר אדיא אמר רב**, **ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב**: שאפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד, שצאמר: "ועליו לא יבול". "כל אשר יעשה יצליח", **אמר רבי יהושע בן לוי**, דבר זה פתוב בתורה ושני בנביאים וישלש פתובים: כל העוסק בתורה - נכסיו מצליחין לו; פתוב בתורה - דכתיב: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשייתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשיון", שני בנביאים - דכתיב: "לא ימוש ספר התורה [זה] מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הפתוב בו פי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל", משלש פתובים - דכתיב: "פי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה ויומם ולילה והיה כעין שתול על פלגי מים אשר פרי יתן בעתו ועליו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח". מכריז רבי אלכסנדר: **מאן פגי חיי? מאן פגי חיי? בנוף ואתו פולי עלמא לגביה**, אמרי ליה: **הב לן חיי! אמר להו**: **"מי האיש ההפך חיים וגו' נצר לשונך מרע" וגו' "סור מרע ועשה טוב" וגו', שפא יאמר: נצרתו לשוני מרע וישפתי מדבר מרמה, אלך ואתגרה בשניה? תלמוד לומר: "סור מרע ועשה טוב" - אין טוב אלא**

תורה, שצאמר: "פי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו". "הגיע לכיפה מקום שפעמדין בה עבודה זרה". **אמר רבי אלעזר אמר רבי יוחנן**: **אם פנה** - שכרו מותר. פשיטא, משמשי עבודה זרה הן, ומשמשי עבודה זרה בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא - אינן אסורין עד שיעברו! **אמר רבי ירמיה**: **לא נצרכה אלא לעבודה זרה עצמה**. - הניחא למאן דאמר: **של עבודה זרה של ישראל אסורה מיד, ושל גוי עד שתעבר** - שפיר, אלא למאן דאמר: **של גוי אסורה מיד**, מאי איכא למימר? **אלא אמר רבה בר עולא**: **לא נצרכה אלא במכוש אחרון**; **עבודה זרה מאן קא גרים לה?** **גמר מלאכה**, ואימת הויא גמר מלאכה? **במכוש אחרון**, מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה. **אלמא קסבר**: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף.

דאמר

דלא ליפלוג לישני - שלא יתחלקו הלשונות, דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא והאי גריס לה בלישנא אחרינא. וחדא מילתא היא, ומידו תלמיד דגריס מתוריהו (לישני) משתבש בגריסה משום דמבלבל לישני. ביומי - שני ימים מקרא ושני ימים משנה וכו', וכן כל שבוע ושבו. **אם** פרי יתן בעתו - שיקבע עתים לתורה. רשעים - תרי משמע, לומר ומלמדו. לישנא אחרינא: "פרי יתן בעתו" - שלימד ועושה פרי, כלומר מקיים מה שכתוב בתורה, והו עיקר. על הלומד ועל הפלטר - שאסור ללמוד תורה לתלמיד שאינו הגון. הפילה - לשון נפל שלא מלאו ימיו. כלומר, תלמיד שלא מלאו ימיו - רבים חללו. ועצומים - המתעצמים והמתירשים ומתאפקים מלהורות, הורגין את דורן. "ועצומים" לשון "וערעם עיניו" (ישעיהו לג). ועד כמה - הוי ראי ליהוראה. ועד ארבעין שנים - משולד. והא רבא אורי - וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה, בפרק קמא דראש השנה (יה, א). היתם כשיון - בשאין בעירו גדול ממנו. שיחת חולין - של חכמים צריכה תלמוד, כדי להתלמד לדבר בלשונם, שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא. ועליו - הוי דבר קל שבאילני, וכתובי "לא יבול", כלומר לא ילך לאיבוד. פשיטא - דשכרו מותר, דהא כיפה זו לאו עבודה זרה היא, אלא תשמיש לעבודה זרה. בין לרבי ישמעאל ובין לרבי עקיבא - דפליגי בעבודה זרה עצמה מאימתי נאסרת בתשמיש, מודו דאין אסורין. עד שיעברו - עד שישתמשו בהן לעבודה זרה, בפרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נא, ב) בברייתא בגמרא. לא נצרכה - הא דרבי אלעזר. אלא לעבודה זרה עצמה - שאם עשה ישראל לגוי עבודה זרה בשכר - שכרו מותר. הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא היא. של ישראל - שעשה ישראל לצרכו למוכרה לגוי. ושל גוי משתעבד - וזו עדיין לא נעבדה, משום הכי שכרו מותר, שזו לצורך גוי נעשית. מאן קא גרים לה - להקראות עבודה זרה. במכוש האחרון - מכת קורסו האחרון. לית ביה שוה פרוטה - הלכך שרי, דשכירות שאר מכושות לא מיחסר, דההוא לאו שכר עבודה זרה הוא. וקסבר רבי אלעזר: ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף - אומן המקבל עליו לעשות בשכר, לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל פורתא ופורתא דעבד קמא קמא קני אגרא. דפלוגתא היא בקדושין (מז, א): "עשה לי שירין נומים וטבעות ואקדש כו. לא

עבודה זרה דף יט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רסא

וְעֵשָׂה מִזֶּה וְגו' (א). כלומר, הרוצה חיים שישמור לשונו מלדבר רע, ויזכה לחיים.
שָׁמַר יֶאֱמָר אִם נִצְרָתִי לְשׁוֹן מִרַע וּשְׁפָתִי מִדָּבָר מְרָמָה, [וְאֵלֶּךְ] וְאִתְּנָהּ בְּשִׁינָה – כדי שלא אבוא לידי לשון הרע ודיבור רע, אלא ואביא עלי שינה. תלמוד לומר 'סור מרע ועשה טוב', וְאִין מִזֶּה אֵלָּא תוֹרָה שְׁנֵאמָר (משלי ד ב) 'כִּי לֶקַח מִזֶּה נִתְּנָה לְכֶם תּוֹרָתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ, וְהַתּוֹרָה תִּשְׁמְרוּהָ מִלְּבָא לִידֵי לִשׁוֹן הָרַע, וְאִינוּ צָרִיךְ לְהַתְּנִיחוֹ בְּשִׁנָּה כְּדִי לִשְׁמֹר לְשׁוֹנוֹ.
שנינו במשנה: מותר לישראל לבנות עם הגויים בימוסיות ובתי מרחצאות, אבל הִנֵּעַ לְבִישָׁה – לבנות את הכיפה שלהם דהיינו בנין העשוי כמין קשת מקום שֶׁמַּעֲמִידִין בָּהּ עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים אסור לבנות.
הגמרא מבארת מה הדין בבנה את הכיפה האם שכרו מותר: אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עַל אֵף שֶׁאִסּוּר לְבִנּוֹת, אֲבָל אִם אִם כְּנָה, שָׂכְרוּ שֶׁמִּקְבֵּל עֲבוֹר עֲבוֹדָתוֹ, מוֹתֵר.
שואלת הגמרא: שְׂשִׂימָא, מִשְׁמָשִׁי עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים הֵן – הרי כיפה זו אין היא עבודה זרה בעצמה, אלא היא משמשת כתשמיש לעבודת זרה, וּמִשְׁמָשִׁי עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא אִינוּ אִסּוּרִין עַד שֶׁעֲקִיבָא – שישתמשו בהם לעבודה זרה, ולכך פשוט ששכרו מותר.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא נִצְרָקָה – לא הוצרך רבי יוחנן לחדש לנו שאם בנה שכרו מותר, אֵלָּא לְעִבּוֹדָת פֻּכְכִּים עֲקִיבָא – בבנה ישראל לעובד כוכבים עבודה זרה עצמה.
שואלת הגמרא: הִנֵּחָא לְמָאן דְּאָמַר עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים שֶׁל יִשְׂרָאֵל אִסּוּרָה מִדִּי וְעִבּוֹדָת כּוֹכְבִּים שֶׁל עֲוֹבָד פֻּכְכִּים או עבודת כוכבים שעשאה ישראל עבור העובד כוכבים אינה נאסרת עַד שֶׁתַּעֲקִיבָא, שְׂפִיר – אפשר להעמיד את דברי רבי יוחנן בעבודה זרה עצמה שכיון שהישראל עושה אותה לצורך העובד כוכבים, אינה נאסרת עד שתיעבד, ולכך שכרו מותר. אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁל עֲוֹבָד פֻּכְכִּים אִסּוּרָה מִדִּי, מֵאֵי אִיבָא לְמִימַר.
משיבה הגמרא: אֵלָּא אָמַר רַבָּה רַבָּה עוֹלָא, לֹא נִצְרָקָה – לא הוצרך רבי יוחנן לחדש לנו שאם בנה שכרו מותר אֵלָּא מִשּׁוֹם שֶׁגַּמַּר עֲשִׂיתָ הָעֲבוֹדָה זָרָה הוּא בְּמִכּוּשׁ אַחֲרוֹן – מכת הקורנס האחרון בעשיית הכיפה. ומבארת הגמרא: עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים מֵאֵן קָא נָרִים לָהּ – באיזה חלק היא נחשבת לעבודה זרה, בְּמִכּוּשׁ מִלְּאכָה, וְאִימָת הָיָא – ומתי נעשה הַמִּכּוּשׁ מִלְּאכָה, בְּמִכּוּשׁ אַחֲרוֹן. מִכּוּשׁ אַחֲרוֹן לִית בִּיה שְׁנוֹה פְּרוּשָׁה – שבר עבודה על המכוש אחרון אינו שוה פרוטה, לכך שכרו מותר ואינו נאסר משום דמי עבודה זרה.
כלומר, שהשכר המשולם על עבודתו עד המכוש אחרון אינו נחשב לדמי עבודה זרה שהרי עדיין לא נחשב אז לעבודה זרה, ושכר המכוש אחרון, אינו שוה פרוטה, ולכך שכרו מותר.
ומדייקת הגמרא: מִכָּךְ שֶׁאִמַּר רַבִּי אֱלֶעָזָר שֶׁשָּׂכְרוּ מוֹתֵר, אֵלָּא קִסְפָּר יִשְׁנָה לְשִׁבְדוֹת מִתְחַלְלָה וְעַד סוּף, כלומר, אדם העושה מלאכה בקבלנות, מתחייב מוֹמִין המלאכה שבר עבור כל חלק וחלק מן העבודה מיד כשנעשתה, אלא ששכר זה נזקק על מוֹמִין המלאכה בהלוואה עד לשעת גמר המלאכה. ומכיון שכן, שכר מותר, כיון שהשכר המשולם על עבודתו עד המכוש אחרון אינו נחשב לדמי עבודה זרה שהרי עדיין לא נחשב אז לעבודה זרה, ושכר המכוש אחרון, אינו שוה פרוטה, ולכך כל שכרו מותר. אבל אם אינה לשכירות אלא לבסוף, כלומר שאין אדם זכאי בשכר עבודתו עד שמסיים עבודתו, אם כן שכרו אסור, כיון שבשעת גמר המלאכה שזוכה בשכר עבודתו, יש עליה כבר שם עבודה זרה, ודרי זה דמי עבודה זרה.

משנה

משנתינו מביאה דברים נוספים שאסור לישראל לעשותם לעבודת כוכבים: וְאִין עוֹשִׂין תְּבַשְׂטִין לְכַבּוֹד עֲבוֹדָת פֻּכְכִּים, כְּגוֹן

דְּלֹא לִיפְלֹג לְיִשְׁנֵי – כדי שלא יתחלקו הלשונות, שבר זה שונה בלשון זו, ורב זה שונה בלשון אחרת, ואף ששניהם שונים דבר אחד, מחמת חילוק הלשונות יתבלבל התלמיד.
הגמרא דורשת באופן נוסף את הפסוק (תהילים א א) 'וְהִיהָ כַּעַץ שְׂתוּל עַל פְּלִגֵּי מַיִם' וגו': נאמר בתהילים (א א) 'וְהִיהָ כַּעַץ שְׂתוּל עַל פְּלִגֵּי מַיִם', אָמַר רַבִּי תַנְחוּם בְּרַי תַנְחֵלָא, 'פְּלִגֵּי מַלְשׁוֹן חִלּוּקָה, מִכָּאן שְׁלֵשׁ יִשְׁלַשׁ אֲדָם – יחלק אדם את לימודו במשך כל שְׁנוֹתָיו, שְׁלִישׁ בְּמִקְרָא שְׁלִישׁ בְּמִשְׁנָה וְשְׁלִישׁ בְּתַלְמוּד.
מקשה הגמרא: מִי יָדַע אִינֵשׁ בְּפֶה חַי – וכי אדם יודע כמה יחיה, שיוכל לחלק את שנותיו וללמוד שליש במקרא שליש במשנה ושלש בתלמוד.
מתרצת הגמרא: בִּי קְאָמְרִין בְּיוֹמֵי – כוונת רבי תנחום היא שיחלק את ימיו בשבוע שליש במקרא ובמשנה ובתלמוד, דהיינו שבכל שבוע ילמד שני ימים מקרא שני ימים משנה ושני ימים תלמוד, וכן בכל שבוע ושבו.
הגמרא דורשת את המשך הפסוק (תהילים א א) 'אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל': נאמר בהמשך הפסוק (תהילים א א) 'אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל', אָמַר רַבָּא, אִם 'פָּרִיו יִתֵּן בְּעָתוֹ' – אם לומד ועושה פרי, כלומר שמקיים מה שלומד, 'וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל' יתקיים תלמודו. וְאִם לֹא, עַל חִלּוּד וְעַל חִלּוּד עֲלֵיהֶם הַתְּנוּב אֲוִמַר (תהילים א ד) 'לֹא בִן תִּרְשָׁעִים' – [הלומד והמלמד] בִּי אִם' וגו'.
הגמרא דורשת בענין הוראה: אָמַר רַבִּי אָבָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מֵאִי דְכִתְבִּי (משלי ז כ) 'כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וְעֲצוּמִים כָּל הָרוּגֶיהָ', בִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה, זֶה תַלְמִיד שֶׁלֹּא הִנֵּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹתָה – 'הִפִּילָה' מִלְשׁוֹן נָפַל שֶׁלֹּא מָלֵא כָּל יָמָיו, כְּלוֹמַר תַלְמִיד שֶׁלֹּא מָלֵא יָמָיו רַבִּים חֲלָלִים. וְעֲצוּמִים כָּל הָרוּגֶיהָ, זֶה תַלְמִיד שֶׁהִנֵּיעַ לְהוֹרָאָה וְאִינוּ מוֹתָה – 'עֲצוּמִים' מִלְשׁוֹן 'עֲצָם עֵינָיו' (ישעיה לג טו) כְּלוֹמַר, מִתְּעַצְמִים וּמַחֲרִישִׁים וּמִתְאַפְקִים מִלְּהוֹרוֹת, הִרִי הֵם הוֹרִיגִים אֶת דוֹרָם.
שואלת הגמרא: וְעַד בְּמָה זִמְנָן צָרִיךְ לְהַמְתִּין שִׁיחִיה רֵאיוּ לְהוֹרוֹת. משיבה הגמרא: עַד אֲרַבְעֵין שָׁנִין – עד גיל ארבעים שנה.
מקשה הגמרא: וְהָאֵרְבָּא אֲוִרָה – היה מורה הוראות, וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה. מתרצת הגמרא: הָתָם בְּשָׁנִין – הטעם שרבא הורה משום שלא היה בעירו גדול ממנו, ולכך הורה על אף שעדיין לא הגיע לגיל ארבעים.
הגמרא דורשת באופן נוסף את הפסוק 'אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל': נאמר בפסוק בתהילים (א א) 'וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל', אָמַר רַב אָבָא בְּרַי אָמַר רַב, וְאָמַר לֵה אֲמַר רַב אָבָא בְּרַי אָמַר רַב הִמְנוּנָא אָמַר רַב, שְׂאִפִּילוּ שִׁתָּה חוֹלִין שֶׁל תַלְמִידֵי חֲכָמִים צָרִיכָה תַלְמוּד – להתלמד לדבר בלשונם שהוא בלשון נקיה עושר ומרפא, שְׁנֵאמַר 'וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל' – כלומר אפילו העלה שהוא דבר קל שבאילו לא ילך לאיבוד.
הגמרא דורשת את המשך הפסוק (תהילים א א) 'וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ': נאמר בהמשך הפסוק (תהילים א א) 'וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ'. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, דָּבָר זֶה וְ– שְׁיוּבָא בְּהַמְשָׁךְ בְּתוֹב בְּתוֹרָה, וְשְׁנוֹי בְּנִבְיָאִים, וּמִשְׁוֹלֵשׁ בְּנִבְיָאִים, בְּלֵה עֵוֶסֶק בְּתוֹרָה נִכְסִיו מַצְלִיחִין לוֹ. דָּבָר זֶה בְּתוֹב בְּתוֹרָה, דְּכִתְבִּי (דברים כט ח) 'וְשִׁמְרֶתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, לְמַעַן תִּשְׁכַּלּוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ'. וְדָבָר זֶה שְׁנוֹי גַּם בְּנִבְיָאִים, דְּכִתְבִּי (יהושע א ח) 'לֹא יִמּוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה [הַזֶּה] מִפֶּיךָ וְהָיָה בְּיָדְךָ וְלִמְךָ לְמַעַן תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַבְּרִית בּוֹ, כִּי אִם תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכֶיךָ וְאִם תִּשְׁכַּלּוּ, וְכֵן מִשְׁוֹלֵשׁ בְּנִבְיָאִים, דְּכִתְבִּי (תהילים א א) 'כִּי אִם בְּתוֹרָתִי ה' תִּפְצוּ וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה, וְהָיָה כַּעַץ שְׂתוּל עַל פְּלִגֵּי מַיִם אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן בְּעָתוֹ וְעִלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ'.
הרוצה חיים ישמור לשונו ויעסוק בתורה: מִכָּרִיו רַבִּי אֱלֶסְבַּנְדֵּר, מֵאֵן בְּעִי חַי מֵאֵן בְּעִי חַי – מי רוצה חיים מי רוצה חיים, כְּגוֹן וְאִתּוּ בְּוִיל עֲלֵמָא לְגַבִּיה – התכנסו ובאו כולם אליו, אָמַר לֵיה חַב לֵן חַי – הבא לנו חיים. אָמַר לָהּ רַבִּי אֱלֶסְבַּנְדֵּר, נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ (תהילים לד יג–י) 'מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים וְגו' נִצּוֹר לְשׁוֹנְךָ מִרַע' וגו' (סור מרע

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' א

- 1 בבמה: אמר מר, ואיוותי עיקר, מנשר פרוסותיה מן הארבעה
- 2 ולמטה. מקשה הגמרא: ורמינהי - וקשה מברייתא האומרת אין
- 3 מקרישין - אין לומר על שום דבר 'הרי זה הקדש' בזמן הזה, לאחר
- 4 שחורב בית המקדש, לפי שסתם הקדש הוא לבדק הבית, ואסור
- 5 בהנאה, ואין מקרישין - וכמו כן אין לומר בזמן הזה על דבר 'הרי
- 6 זה חרם', לפי שסתם חרמים הם לבדק הבית, ואין מקרישין - אין
- 7 לומר 'ערכי עלי', או 'ערך איש פלוני עלי', שעליו ליתן להקדש

- 8 את דמי הערך המפורשים בתורה (ויקרא כו א-ח), כל הדברים הללו
- 9 אסור לעשותם בזמן הזה, שמאחר ואין בית המקדש, אין לדברים
- 10 אלו תקנה, ונמצא הוא גורם מכשול, שיש לחשוש שיהנה מהם
- 11 ונמצא שמעל בהקדש. ואם הקריש, או עבר והקריש, או עבר
- 12 והקריש, עליו לאבדם בכדי שלא יבוא להכשל בהם, לפיכך אם
- 13 היתה זו כהמה שהפריש לצורך הקדש, תיעקר - צריך לעקרה.
- 14 ואם היו אלו פירות או כסות וכלים,

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

- 1 כעץ נטוע, היינו כעץ שנעקר מכאן ונחזור ונשתל במקום אחר ולא
- 2 כעץ הנטוע מעיקרו ואינו זו משם לעולם, לומר שכל תלמוד תורה
- 3 מרב אחד אינו רואה סימן ברכה בלימודו לעולם, ולכן ילך וילמוד
- 4 מכל האדם ולא ישתקע כעץ נטוע לפני רב אחד.
- 5 מספרת הגמרא מעשה בתלמידי רב חסדא בענין זה: אמר להו רב
- 6 חסדא לרבנן - לתלמידיו, בעינא דאימא לבו מלתא - רוצה אני
- 7 לומר לכם דבר מה, ומסתפינא דשקיתו לי ואולייתו - אך ירא אני
- 8 שמא על ידי זה תעזבו אותי ותלכו ללמוד מרב אחר. כל תלמוד

- 9 תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. כיון ששמעו זאת
- 10 תלמידיו, מיד שקבוחו ואוול קמיה דרבא - עזבוהו והלכו ללמוד
- 11 לפני רבא. אמר להו רב חסדא, דבר זה שהלומד מרב אחד אינו
- 12 רואה סימן ברכה הני מילי - אין זה אלא בלימוד סבא - חריפות
- 13 וחידוד הלב, לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד, אבל
- 14 גמרא - לימוד גירסת התלמוד ושינונה מרב אחד עדיף ללמוד, כי
- 15 היכי

המשך מעמוד נה

סיום ההתוועדות:

- 1 מכיון שיום ההילולא היה בערב שבת-קודש, וההתוועדות העיקרית של יום ההילולא היתה ביום
- 2 השבת-קודש, ולכן לא היתה חלוקת דולרים לצדקה, וכן מגבית של צדקה, בצירוף הפתקאות להביא על
- 3 הציון של בעל-ההילולא - הרי הזמן המתאים להשלים זאת הוא בחמשה עשר בחודש, שבו "קיימא
- 4 סיהרא באשלמותא", כולל גם השלימות של יום השבת-קודש שבסמיכות ליום ההילולא.
- 5 ולכן, לאחר אמירת ברכה אחרונה - יחלקו שטרות של דולר לתת לצדקה, וכן יערכו מגבית של
- 6 צדקה, וכל הרוצה - יצרף שמו ושם אמו, כדי לקחת ולהניח על הציון של בעל-ההילולא.
- 7 ולפני-זה ינגנו הנגינים: ניגון אדמו"ר הזקן, בהקדמת ניגון ההכנה, וכן הניגון שלאחרי-זה.
- 8 ויהי-רצון שכל ענינים אלו ימהרו עוד יותר את קיום היעוד⁴⁷ "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא -
- 9 בעל-ההילולא נשיא דורנו - בראשם, בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.
- 10 ואז, לא יצטרכו עוד ל"ציון" - מכיון ש"והיו ענין רואות את מוריד" בעיני בשר ממש, נשמה בגוף,
- 11 וכולנו יחדיו באופן של נשמות בגופים, ללא ההפסק שבינתיים כו', מכיון שזה נעשה בעבודה הרוחנית,
- 12 על-ידי הביטול ד"ונפשי כעפר לכל תהיה" (כפי שאומרים בכל יום בסיום תפילת העמידה),
- 13 ועל-אחת-כמה-וכמה - הביטול לנשיא הדור, בעל-ההילולא⁴⁸.
- 14 ועוד והוא העיקר - גאולה האמיתית והשלימה, ובנין בית-המקדש השלישי והשלם, וכל הענינים
- 15 בתכלית השלימות - "כמצות רצונך"⁴⁹, ומתוך שמחה וטוב לבב, אמנ כן יהי-רצון, למטה מעשרה
- 16 טפחים, בקרוב ממש, בעגלא דידן ממש - "לא עיכבן המקום כהרף עין"⁵⁰.
- 17 [ניגנו ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הרביעית - פעם אחת). ניע זשוריצי כלאפצי.
- 18 אחר-כך צוה לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".
- 19 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.
- 20 לאחר חלוקת הדולרים - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

(49) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.
(50) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(47) ישע"י כו, יט.
(48) ראה גם שיחת ש"פ בא ס"ז.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 יב ...ואף אם קב זה מחפה עור שאז יש תורת מנעל עליו כמו שיתבאר שם¹³⁸ אף-על-פי-כן לא יצא בו
2 הקטע שבין שאין בו אלא ראש שוקו חוששין שמה ישמט ממנו וישכח ויביאנו בידו¹³⁹ אלא-אם-כן
3 עור החופה את הקב ערף ממנו גם-כן למעלה מן הקב בענין שיוכל ללבוש ערף זה על שוקו ולקשר שם
4 עליו שלא יוכל להשטט ממנו).
5 אבל מי שאינו קטע מתר לו לצאת במנעל של עץ¹⁴⁰ (ואפילו אינו מחפה עור כלל¹⁴¹ שבין שהרגל נכנסת
6 בו אין חוששין שמה ישמט מעל רגלו) אף-על-פי שאינו יכל להדקו בחזק סביב רגלו וכל-שכן שמתר
7 לצאת במיני מנעלים המחופים עור שקורין (פאנטיני"ש¹⁴²) אף-על-פי שיכולים להשתמט מהרגלים
8 במהרה¹⁴³ שבין שהרגל נכנסת בעור החופה¹⁴⁴ אין חוששין שישמטו לגמרי ויש מקומות שנוהגין להחמיר
9 שלא לצאת בהם לכתחלה אף-על-פי שמתר מן הדין אבל אם שכח ויצא בהם אינו צריך להסירם מעל
10 רגליו ברשות הרבים:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סוף סעיף יב

ביאורי הלכה

- מב] של עץ - כיון שנשען עליו ונהנה ממנו - נחשב
כמנעל אפילו אין בו עור¹⁴⁰.
מג] פאנטיני"ש - נעלי-בית.
מד] במהרה - היינו על ידי חליצה בידים ללא התרת
קשר¹⁴².

ציונים והוספות

- 138) סעיף ב (לענין איסור נעילת מנעלי עור ביוה"כ):
ואפילו סנדל של עץ ומחופה עור אסור.
139) בכתביד: שהרי אפשר לו לילך בלעדו ע"י מקלו.
140) כדי להחשיב דבר המונח תחת רגליו כמנעל, יש צורך
שיהיה או של עור (שהוא נחשב כמנעל אפילו אינו נהנה
ממנו) או שיהנה ממנו כמנעל על ידי שייסמך עליו (ואפילו
אינו של עור), ובדוגמת המתעטף בבגד או יריעה שאינה
מלבוש צריך לעטוף ראשו ורובו כדי שיהיה לה דין מלבוש,
משא"כ מלבוש מלכתחילה שיכול ללבושו באופנים שונים.
141) בכתביד: ומשום משוי ליכא אע"ג שהוא של עץ
ואין עליו תורת מנעל מ"מ מאחר שאינו קיטע וצריך
להילוכו שמהלך בו והוא מידי דמגין לא גרע ממקל של
חיגר שמותר לילך בו כדלקמן סי"ז (ובשו"ע"ר לקמן סי"ג)
אע"פ שאין עליו תורת מנעל כלל שבשביל שאי אפשר לו
לילך בלי מקל לא היו מתירים איסור משוי אלא דעיקר
הטעם שמאחר שאי אפשר לחיגר לילך בלי מקל הרי המקל
עיקר הילוכו שכל גופו נסמך עליו בכל הליכתו וה"ז דומה
למנעל. וכ"מ לשון הרא"ש פ"ג דביצה (ס' ה) להדיא. וע'
רשב"א בחידושו לשבת (סה, ב ד"ה הקטע), ודלא כר"ן
פ"ח דיומא (ב, ב ד"ה ומיהו, שאסר לצאת בשבת במנעל
של עץ).
142) כן פירשו במשנ"ב ס"ק ס, ובהגהות נתיב חיים (את
דברי השו"ע 'דמשתלפי במהרה וממילא), ובבדה"ש סי'
קטו ס"ק ו ביאר שיש לומר כן כדי לחלק נעליים אלו
ממנעל גדול הנופל מאליו שבס"ג, משא"כ פנטיניש

שמשתלפי ע"י חליצה בידים, ולא חיישין דלמא נפלי.
ולכאורה כל-שכן שכך הוא לשו"ע שהשמיט תיבת
'וממילא'.
143) ולא דמו למנעל גדול (שבסעיף ג), דהתם כיון
שהמנעל גדול ממדת רגליו הרגל יוצא ונכנס בתוך המנעל
כשהולך בו, וא"א להלך בו כ"א ע"י דחק, יש לחוש דלמא
נפלי (וכ"כ הפמ"ג במ"ז סק"ז דאי אפשר להלך מתוך
גודלה חיישין טפי דלמא אתי לאתויי) (בדה"ש סי' קטו
ס"ק ו, ושם הוסיף סברא להקל ע"פ דברי השו"ע 'וממילא'
אמנם בשו"ע"ר השמיט מילה זו כדלעיל. ועוד הוסיף
שאפילו למחמירים לכתחלה בפנטיניש י"ל דהאידינא מותר
בפנטפיל שלנו כיון שלא נהגו בשום פעם שאם משתמט
הפנטפיל להביא אותו בידים בשוק, ומדוע נחוש לזה בשבת
דלמא אתי לאתויי.

עוד הביא מהמשנ"ב ס"ק ס"א שבמקום רפ"ש בודאי אין
להקל (ללבוש פנטיניש), וביאר דבריו (בבדה"ש) שבמקום
רפ"ש המנעל מתדבק ונאחז בטיט יותר יש לחוש דלמא
משתמיט, וכתב שגם המשנ"ב לא דיבר במנעלים שהעור
סובב גם אחורי הרגל אע"פ שאין בהם קשירה כיון שהם
מהודקים היטב, וגם בנעלי בית אחרות השאיר דבריו בצ"ע
שהרי לעולם אין הולכים יחפים היום ובפרט ברפ"ש משום
מיאוסא ושמא יתקררו רגליו, ואין לחוש דלמא אתי לאתויי
וכן עמא דבר, ומכל-מקום הסכים בבדה"ש שאין ללכת
בטיט בקאלאשין שעל המנעלים (ערדליים) שאינם
מהודקים באופן שא"א שישתמטו מהם.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש השנה - לפי לוח "רב יומי"

תקיעה של סדר תר"ת ואם יאריך כשיעור הזה יהא עליו
שם תקיעת תר"ת לא שם שבר ולפיכך טוב לקצר בכל שבר
ושבר בכל מה דאפשר רק שלא יקצר יותר מדאי כדי שיהא
עליו שם גניחה ולא שם יללה דהיינו טרומיטין:

ף ויש אומרים ששיעור יבבא היא ג' טרומיטין ושיעור
תרועה כג' יבבות שהם ט' טרומיטין ושיעור תקיעה
כשיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין ושיעור שברים בודאי לא
פחות הוא משיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין לכל הפחות
וא"כ צריך להאריך בכל שבר לא פחות מג' טרומיטין כדי
שבג' שברים ביחד לא יהא פחות מט' טרומיטין כשיעור
תרועה.

ולפי דבריהם צריך להאריך בתקיעות של תר"ת לא פחות
מן י"ח טרומיטין שזהו שיעור תרועה של סדר תר"ת
דהיינו ג' גניחות וג' יבבות ביחד שהם לא פחות מי"ח
טרומיטין.

ויכול להאריך בכל שבר עד פחות מעט מן י"ח טרומיטין
לפי שעד י"ח טרומיטין אין שם תקיעה ומכל מקום
לכתחלה לא יאריך בשבר אחד כדי ט' טרומיטין שזה שיעור
תקיעה בסדר תר"ת וא"כ שם תקיעת תר"ת עליו אבל
בדיעבד יוצא אם האריך בשבר של תר"ת פחות מי"ח
טרומיטין כיון שבוה הסדר עדיין אין עליו שם תקיעה.

ובסדר של תש"ת צריך להאריך בתקיעות כשיעור ט'
טרומיטין שזהו שיעור [תרועה] של זה הסדר ולא יאריך
בשבר כשיעור ט' טרומיטין ואם האריך אפילו בדיעבד לא
יצא לפי שיצא מכלל שבר ונכנס בכלל תקיעות של זה הסדר:

ץ ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא האחרונה
דהיינו שיאריך בתקיעות תר"ת כשיעור י"ח טרומיטין
לכל הפחות ובתקיעות תש"ת תר"ת כשיעור ט' טרומיטין
לכל הפחות ובכל שבר יאריך מעט כדי ג' טרומיטין ולא
יאריך עד ט' טרומיטין אפילו בסדר תר"ת ובכל תרועה
צריך לעשות ט' טרומיטין כמו שנתבאר אבל בדיעבד שכבר
תקע ושינה אחד מכל אלו אינו צריך לחזור ולתקוע מפני
שיש לסמוך על סברא הראשונה.

אבל אם שינה בשני דברים בענין שלפי שתי הסברות לא
יצא כגון שלא האריך בתקיעותיו כשיעור שנתבאר לפי
סברא האחרונה והאריך בשבר מן השברים יותר משיעור
שנתבאר לפי סברא הראשונה או שלא האריך בשבר אחד
מן השברים כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה דהיינו ג'
טרומיטין ובשבר אחד מן השברים האריך יותר משיעור
שנתבאר לפי סברא הראשונה צריך לחזור ולתקוע (כדין
הטועה בתקיעותיו ועל דרך שיתבאר) ואינו יכול לתפוס
קולות של שתי הסברות כיון שהן סותרות זו את זו:

ח היבבות של תרועות וכן הג' שברים שהם במקום תרועה
צריך לעשותן בנשימה אחת ואם לא עשאן בנשימה
אחת לא יצא שתרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי
תרועות.

ג אם התנה בתקיעה אחרונה של ג' סדרי תשר"ת שאם
סדר תשר"ת הן הן עיקר המצוה תעלה לו תקיעה זו
לתקיעה אחרונה של תשר"ת ואם סדרי תש"ת הן עיקר
המצוה ובהן הוא יוצא ידי חובה תעלה לו תקיעה זו
לתקיעה ראשונה של תש"ת אינו צריך לתקוע שנית לפני
תש"ת הראשון שהרי ממה נפשך הוא יוצא בתקיעה זו וכן
הדין אם התנה בתקיעה אחרונה של תש"ת שתעלה לו
לתקיעה ראשונה של תר"ת.

אבל אם לא התנה כן אין תקיעה אחת עולה לשני סדרים
תשר"ת ותש"ת ולא לתש"ת ותר"ת לפי שמצות צריכות
כוונה ואם נתכוין בתקיעה זו להשלמת סדר תשר"ת אינה
עולה להתחלת תש"ת שאם תש"ת עיקר המצוה א"כ
כשנתכוין בתקיעה זו להשלמת תשר"ת לא תקע לשם מצוה
כלל וכן בתקיעה שבין תש"ת לתר"ת:

ך שיעור תקיעה האמורה בתורה כשיעור תרועה האמורה
בתורה ושיעור תרועה האמורה בתורה כג' יבבות.

יש אומרים דהיינו ג' כחות בעלמא והם נקראים טרומיטין
ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת כדי
לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה צריך להאריך בתקיעה
של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג'
שברים בינונים שהם כג' גניחות בינוניות וכג' יללות קטנות
שהרי הכל ביחד הוא תרועה של סדר תשר"ת ובסדר תש"ת
אינו צריך להאריך בתקיעותיו אלא כדי שיעור ג' שברים
בינונים שזהו שיעור תרועה של סדר תש"ת ובתקיעות של
סדר תר"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור ג' יללות
קטנות שזהו שיעור תרועה של סדר תר"ת.

ואם רוצה להאריך הרבה בכל תקיעה הרשות בידו להאריך
כמה שירצה ולא אמרו שיעור לתקיעות אלא שלא יפחות
מהשיעור וכן בתרועה יכול להאריך בטרומיטין כמה שירצה
וכן בשברים אם מוסיף על ג' שברים אין בכך כלום ואינו
כמפסיק בין התרועה או השברים לתקיעה שלאחריו כיון
שעושה כל השברים או כל הטרומיטין בנשימה אחת.

ומכל מקום נהגו שלא להוסיף על ג' שברים אבל טרומיטין
יכול לעשות כמה שירצה ויש עושין בסוף הג' שברים קול
פשוט כעין תקיעה וכן עושין בסוף הטרומיטין אבל אין
המנהג לעשות כן:

ח וצריך לזהר בשברים של סדר תשר"ת שלא יאריך
בשבר אחד מהג' שברים כדי שיעור ג' שברים בינונים
וג' יללות דהיינו טרומיטין שזהו שיעור תקיעה של סדר
תר"ת ואם מאריך בשבר אחד כשיעור זה יצא מכלל שבר
ויקרא בשם תקיעה ובסדר תש"ת ששיעור תקיעה הוא כג'
שברים בינונים לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור ג' שברים
בינונים שלא יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ואם לא
נזהר בכך אפילו בדיעבד לא יצא (לפי סברא זו).

ולכתחלה טוב לזהר שאפילו בסדר תשר"ת לא יאריך
בשבר אחד כדי שיעור [ג'] טרומיטין לפי שזהו שיעור

אותה כשתי תקיעות ושתייהן פסולות מטעם שנתבאר ולכך
אינה עולה לו אפילו בשביל תקיעה אחת וצריך לחזור
ולתקוע תקיעה ראשונה של בבא זו ויגמור משם ואילך על
הסדר כדין מי שטעה באמצע בבא שחזור לראש כמו
שיתבאר.

והלכה כסברא הראשונה ומכל מקום טוב לחוש לסברא
האחרונה:

יב אע"פ שלכתחלה אסור להשיח מתחילת תקיעות
מיושב עד סוף התקיעות מעומד כמו שיתבאר בסי'
תקצ"ב] מכל מקום אם עבר התוקע ושח אפילו הפסיק
כמה שעות בשיחה אפילו בין תקיעה לתרועה ובין תרועה
לתקיעה ובין בבא לבבא ובין סדר לסדר אין צריך לחזור
ולתקוע.

אפילו הפסיק בין הקולות שבבבא אחת בקולות אחרים כגון
שלאחר שתקע או לאחר שהריע נתעסק בתקיעות או
בתרועות אחרות והפסיק בהם בין התרועה של אותה הבבא
להתקיעות שלפניה ולאחריה אין בכך כלום דכיון שלא
נתכוין בקולות האלו שנתעסק בהם באמצע הבבא לשם
מצוה אלא כמתעסק בעלמא לפיכך אינן חשובין הפסק בין
התרועה לפשוטה שלפניה ושללאחריה לפי שלא הקפידה
תורה אלא שלא יפסיק ביניהם בקול שופר שאינו פשוט
שנתכוין בו התוקע לשם מצוה דאז אין כאן פשוטה לפניה
או לאחריה אלא קול שופר שאינו פשוט לפניה או לאחריה
אבל אם לא נתכוין בו התוקע לשם מצוה אין כאן קול שופר
שאינו פשוט לפניה או לאחריה לפי שאין קולו נחשב
לכלום ודומה לקול בהמה וחיה כיון שלא נתכוין בו לשם
מצוה:

יג וכן השומע אם שמע התקיעות בסירוגין דהיינו
שהפסיק בינתיים הרבה בשיחה יצא והוא שבאמצע
הבבא לא שמע קול שופר שאינו ראוי באותו מקום דהיינו
שבין התרועה של הבבא להפשוטה שלפניה ושללאחריה לא
שמע קול שופר שאינו פשוט לשם מצוה ועל דרך שנתבאר
בתוקע:

יד וכן אין צריך שישמע כל התקיעות מאדם אחד אלא
אפילו אם שמע אותן מכמה בני אדם תקיעה מזה
ותרועה מזה ותקיעה מזה וכן עד סוף כל הקולות יצא אבל
אם שמע תקיעה תרועה תקיעה משלשה בני אדם שתקעו
כולם כאחד זה תקיעה וזה תרועה וזה תקיעה לא יצא לפי
שאינן כאן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה כיון שכולם
תקעו בבת אחת ואם כל אחד ואחד משלשתן תקעו תקיעה
תרועה תקיעה אע"פ שכל הקולות יוצאין בבת אחת וב'
קולות היוצאין בבת אחת אין שומעין אפילו אחת מהן
כמ"ש בסימן קמ"א מכל מקום בשופר כיון דחביב הוא על
השומע לפי שאינו אלא פעם בשנה הוא נותן דעתו ושומע
אפילו כמה קולות.

ולפיכך אפילו מקצתם תקעו בחצוצרות ומקצתן תקעו
בשופר יצאו דמחמת חביבתו נתן דעתו על השופר לשמוע
קולו:

אבל השלשה שברים ותרועה דתשר"ת אע"פ ששתייהן ביחד
הן במקום תרועה אחת האמורה בתורה דשמא היא הגניחה
והיללה ביחד זו אחר זו אע"פ אין צריך לעשותן בנשימה
אחת לפי שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת אלא
מפסיק ביניהם כדי נשימה דהיינו שעושה נשימה בינתיים
ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים ומכל מקום
לא יפסיק יותר מכדי לעשות נשימה אחת בינתיים ולא
ימתין מלהריע עד שיקרא המקרא לפניו מלת תרועה אלא
יריע מעצמו אחר השברים תיכף ומיד לאחר שעשה נשימה
אחת:

ט ויש אומרים דאע"פ שאין דרך האדם לגנוח וליילל
בנשימה אחת, מכל מקום כיון דמה שאנו תוקעין
שברים ותרועה הוא מחמת ספק דשמא זהו תרועה האמורה
בתורה א"כ אין לנו להפסיק שהרי תרועה אחת אמרה תורה
ולא מופסקת לשתי תרועות לפיכך אם עשאן בשתי נשימות
לא יצא אלא יעשה אותן בנשימה אחת ומכל מקום יפסיק
מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לשתי קולות.

והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה ואין לשנות המנהג
מפני המחלוקת אבל במקום שאין מנהג קבוע יש להנהיג
לעשות בתקיעות מיושב בנשימה אחת כדי שתהיה הברכה
שמברכין עליהם כהלכה לדברי הכל שאף לסברא הראשונה
יש אומרים שאם עשאן בנשימה אחת יצא כמו התוקע
תר"ת או תש"ת בנשימה אחת דיצא כמו שיתבאר אבל
בתקיעות מעומד שאין מברכין עליהם יעשה בשתי נשימות
כדי לחוש לסברת מי שאומר דלסברא הראשונה אם עשאן
בנשימה אחת לא יצא.

התוקע תר"ת או תש"ת בנשימה אחת אם הפסיק מעט
ביניהם בענין שיהיו נחלקין לג' קולות יצא ויש אומרים
שלא יצא וצריך לחזור ולתקוע כל הג' קולות שהתקיעה
הראשונה לא היה לה הפסק וסוף והתקיעה האחרונה לא
היה לה ראש והתחלה שעשה הכל בנשימה אחת ואף על
פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום יש לחוש לסברא
האחרונה ויחזור ויתקע כל הג' קולות:

י ואם משך והאריך בתקיעה האחרונה של בבא אחת
(פירוש סדר תשר"ת אחת או תש"ת אחת או תר"ת אחת
נקראת בבא אחת) מבבות תשר"ת או תש"ת או תר"ת כדי
שיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו תקיעה זו לשתי תקיעות
דהיינו לשם תקיעה אחרונה של בבא זו ולשם תקיעה
ראשונה של בבא שלאחריה לא עלתה לו אלא בשביל
תקיעה אחת דהיינו תקיעה אחרונה של בבא זו לפי שכל
תקיעה צריך להיות בו ראש וסוף ואם נחלק תקיעה זו לשתי
תקיעות כמו שחשב התוקע אין כאן ראש לתקיעה האחרונה
ולא סוף לתקיעה ראשונה ולפיכך אין אנו הולכין אחר
מחשבתו בזה אלא אנו חושבין תקיעה זו לתקיעה אחת
ארוכה ועולה לו בשביל תקיעה אחרונה של בבא זו:

יא ויש חולקין ואומרים שהכל הולך אחר מחשבתו וכיון
שהוא חשב שתעלה לו לשתי תקיעות אנו חושבין

שברים להתחלת התרועה שהריע בטעות אבל אם הפסיק
ביניהם בנשימה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה
של בבא זו דכיון שהפסיק בנשימה בין השברים להתרועה
אין שניהם נחשבים כתקיעה אחת ואין התרועה מצטרפת
כלל עם השברים והרי זה דומה למי שהריע תרועה לבדו
בלא שברים קודם שתקע השלשה שברים בסדר תשר"ת
דצריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בבא זו לפי
שהפסיק בתרועה זו בין השברים לפשוטה שלפניהם שהרי
תרועה זו אינה מעין השברים שצריכים לו לתקוע בבבא זו
ואע"פ שהוא מעין התרועה שצריך לו לתקוע בבבא זו אין
זו מועיל כלום כיון שלא תקע עדיין השברים של בבא זו:
יך וכן אם לאחר שתקע שלשה שברים בין בסדר תשר"ת
בין בסדר תש"ת הפסיק בנשימה וחזר ותקע שברים
אחרים ואפילו לא חזר ותקע אלא שבר אחד וכן אם לאחר
שגמר את התרועה דהיינו שלשה טרומיטין לפי סברא
הראשונה שביארנו הפסיק בנשימה וחזר והריע אפילו לא
גמר את התרועה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה ראשונה
של בבא זו וגומר משם ואילך על הסדר דכיון שהפסיק
בשברים יתירים או בתרועה יתירה בין השברים או בין
התרועה לפשוטה שלאחריהן ואם יחזור ויתקע השברים או
התרועה ויגמור משם ואילך על הסדר יהיו השברים
היתירים או התרועה היתירה שתקע כבר הפסק בין השברים
או התרועה הכשרים של בבא זו לפשוטה שלפניהן לפי
שאינן מעין שברים או תרועה שצריך לו לתקוע בבבא זו
שהרי אין צריך לו כלום כיון שכבר תקע אותם:

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

טו תוקע העומד בסדר תשר"ת ולאחר שתקע שני שברים
קודם שסיים שבר השלישי טעה והתחיל להריע בין
שגמר את התרועה שהתחיל בה בטעות בין שלא גמרה
עדיין אלא נזכר באמצע יחזור ויתקע ג' שברים ויריע ויגמור
משם ואילך על הסדר אבל אינו צריך לחזור ולתקוע את
התקיעה הראשונה של בבא זו שכבר תקע קודם שטעה
ואע"פ שהפסיק בשני שברים ותרועה שתקע בטעות בין
תקיעה ראשונה של בבא זו לשברים ותרועה של בבא זו
אין בכך כלום דכיון שהשברים תרועה שתקע בטעות הן
מעין שברים תרועה שיש לו לתקוע בבבא זו אין זה הפסק
הא למה זה דומה לתוקע שמתחיל להריע ואין הקול עולה
יפה ופוסק וחוזר ומתחיל להריע שאין הקול הקצר שישמעו
בשופר חשוב הפסק בין תרועה לפשוטה שלפניה כיון
שהוא מעין תרועה שצריך לתקוע:

טז כמה דברים אמורים בסדר תשר"ת אבל אם עומד
בסדר תש"ת בין שהתחיל להריע לאחר שגמר השברים
בין שהתחיל להריע קודם שגמר השברים אפילו לא עשה
אלא שבר אחד בין שהתחיל להריע קודם שתקע אפילו שבר
אחד צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה של בבא זו
דכיון דתרועה זו אינה מעין השברים שצריך לו לתקוע
בבבא זו לפיכך היא חשובה הפסק בין השברים לפשוטה
שלפניה.

ואפילו בסדר תשר"ת לא אמרו שאין צריך לחזור ולתקוע
תקיעה ראשונה אלא כשלא הפסיק בנשימה בין סיום השני

'תורה אור' פרשת יתרו – הפרשה החסידית

בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי

אֶהְיֶה־הָעֲלִיּוֹנָה. וְכֵמוֹ כֵּן הָיָה הוֹלֵךְ מַעֲלִיָּה לַעֲלִיָּה, עַד
שֶׁהָיָה בְּבַחֲיוֹת מִרְכָּבָה מִמֶּשׁ לְאֶהְיָה זֶה הָעֲלִיּוֹנָה, עַד
שֶׁהָיָה בְּבַחֲיוֹת גִּילּוֹי בְּנַפְשׁוֹ מִמֶּשׁ.
וְהָלִיכָה זֶה הָיָה מִמִּטָּה לְמַעַלָּה, מִבַּחֲיוֹת מִצְרִים כְּמוֹ
שֶׁכָּתוּב (פְּרָאשִׁית יג, א): "וַיַּעַל אֲבָרָם מִמִּצְרַיִם", דְּהֵינּוּ,
בַּחֲיוֹת מִצְר וּגְבוּל שְׁמִצָּד הַגּוֹף וְנַפְשֵׁי־הַבְּהֵמָה מִתְּהַמְּגִילִים
וּמִלְּבִישִׁים אֶת נַפְשֵׁי־הָאֱלֹקִית שֶׁבְּאָדָם;
עַד שֶׁאָף עַל פִּי שֶׁנַּפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית הָיָה מְשַׁכֵּלֶת
וּמִתְבַּנֶּנֶת בְּגִדּוּלֶת אֵיין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא וְהַתְּפַשְׁטוּתוֹ עַל
הַנִּבְרָאִים, שֶׁהוּא חַיִּי הַחַיִּים, "וְאַתָּה מַחֲיָה אֶת כָּל־
(נִחְמִיָּה ט, יא) "אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא" (יְרֵמְיָהוּ כג,
כד) "וּמֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ" (יְשַׁעְיָהוּ ג, א);

"בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,
בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי" (שְׁמוֹת יט, א);
הַיּוֹם נֶאֱמָר סֵתָם "בַּיּוֹם הַזֶּה" וְלֹא פִּירַשׁ בְּאִיזָה יוֹם, רַק
חֻז' לְדָרְשׁוֹ שֶׁהוּא בְּרָאשִׁי־חֲדָשׁ: "כְּתִיב הָכָא "בַּיּוֹם הַזֶּה",
וּכְתִיב הֵתָם (שְׁמוֹת יב, ב) 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם'.
וְלִהְיוֹת לָמָּה נִקְרָא רֵאשִׁי־חֲדָשׁ בְּכַתּוּב בְּלִשׁוֹן "בַּיּוֹם
הַזֶּה",² יוֹבֵן בְּהַקְדִּים עֲנִין מַעֲלַת קְבִלַת הַתּוֹרָה – וְהָלֵא
קוֹדֵם מִתֵּן־תּוֹרָה הָיוּ כְּמָה צִדִּיקִים, וְ"הָאֲבוֹת הֵן הֵן
הַמִּרְכָּבָה" גַּם כֵּן קוֹדֵם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה?
אֶף הָעֲנִין: כִּי הִנֵּה מַעֲלַת אֲבָרָהָם הוּא, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ
וְנִסְעָה הַנִּגְבָּה" (פְּרָאשִׁית יב, ט). פִּירֹשׁ: שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְנִסְעָה
מִמִּדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה, עַד שֶׁבָּא "הַנִּגְבָּה" הוּא בַּחֲיוֹת וּמִדַּת

2. [בתורה אור דפוס לעמברג נוסף: סתם].

1. (נאמר בשבת שלפני חג השבועות, פרשת במדבר, ב' סיון תקס"ז).

39 זיו. אָבֵל הוּא יִתְבָּרַךְ בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ – "רָם וְנִשָּׂא כו" (ישעיהו נז, טו), וְהוּא הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, וּמַעֲלָה וּמַטָּה שׁוֹיִם לִפְנֵי כו, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (מְלָאכִי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי".

43 וְאִי לִזְאֵת תִּשְׁפָּרֶה הַנֶּפֶשׁ אֶל חֵיק אָבִיהָ מִמֶּשׁ, לְהִיּוֹת "נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשִׁי" (תהלים פד, ג), לְהִיּוֹת בְּבָחִינַת בְּטוֹל מִמֶּשׁ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ לְבָדוֹ, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (תהלים עג, כד): "מִי לִי בְשָׁמַיִם".

47 וְזֶהוּ שְׁכָתוֹב (מְלָאכִי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם", פִּירוּשׁ: שֶׁהַנְּבִיא מִתְמַהֵּה עַל יִשְׂרָאֵל: הֲרִי "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי", וּמִפְּנֵי מַה "לֹא כְלִיתֶם" – שְׁאִין לָכֶם כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ!

51 אֶךְ דְּבַר הַגּוֹרֵם לְהִיּוֹת מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב אֶת הַנֶּפֶשׁ מִבְּחִינַת בְּטוֹל זֶה, כִּמּוֹ שֶׁהַעֵיד הַכְּתוּב: "וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם" – הַגֵּם שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בְּגִדּוֹלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא כִּי "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי",

55 – וְלֹא כָּל הָאָדָם זֹכֵה לְמַעֲלַת וּמִדְרַגַּת אֲבִרָהּ, שְׁנַעֲשֶׂה "מִרְכָּבָה" – בְּבָחִינַת בְּטוֹל מִמֶּשׁ בְּאַהֲבָה עֲלִיּוֹנָה מִחֲמַת הַתְּבוֹנָנוֹת זֶה –

58 הֵנָּה הַסֵּבָה הִיא חֲלִישַׁת כַּח הַנֶּפֶשׁ, שְׁאִין בְּכַחַה לְצֵאת מִנְּתִקָּה וּמֵאֲסָרָה. וְהוּא מַה שְׁכָתוֹב (תהלים לא, יא): "בִּשְׁלֹשׁ בְּעוֹנֵי כַח־י", שֶׁעַל יְדֵי הַעוֹנוֹת נִכְשָׁל וְנִתְחַלֵּשׁ כַּח הַנֶּפֶשׁ, וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (ישעיהו נט, ב): "כִּי אִם עוֹנוֹתֵיכֶם הִיוּ מִבְּדִילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם". וְלֹא עוֹנוֹת מִמֶּשׁ, אֲלָא גִשְׁמִיּוֹת הַגּוֹף וְחוּמְרֵיּוֹת הוּא שְׁנַעֲשֶׂה מִסָּף מִבְּדִיל, שֶׁהוּא הוּא הַמִּצֵּר וְגַבּוּל שֶׁמְגַבֵּיל וּמַלְבִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ עַד שְׁמוּרִידָה לִימִשְׁךְ אַחֲרֶיהָ וְאִינָה יְכוּלָה לַעֲלוֹת וּלְצֵאת מִמֶּנָּה.

67 וְעַל זֶה נֶאֱמַר (נחמיה ט, ט): "וְתִרָא אֶת עֲנֵי אַבּוֹתֵינוּ", הֵינּוּ מִדּוֹת אֶהְבָּה וִירָאָה כו – אֲבִרָהּ – מִדַּת הָאֶהְבָּה כו.:

70 [ב] וְלִזְזָה נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל: שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת "עוֹז", שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת כַּח וְעוֹז לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְהַתְּגַבֵּר עַל חוּמְרֵיּוֹת הַגּוֹף וְנִפְשֵׁי־הַבְּהֵמִית וְגִסּוֹתָן לְצֵאת מִמִּסְגָּר אֲסִיר⁸.

74 וְזֶהוּ (תהלים כט, יא): "ה' עוֹז לַעֲמּוֹ יִתֵּן, ה' יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם":

1 אֶךְ עַל פִּי כֵן אֵינוֹ בִּכְחַ נִפְשׁוֹ לְצֵאת מִנְּתִקָּה הוּא מֵאֲסָר הַגּוֹף, לְהִיּוֹת בְּבָחִינַת אֲתַפְּכִיָּא וְאַתְּהַפְכָּא כו, רַק הַגּוֹף עוֹמֵד עַל עֲמָדוֹ בְּתַקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ כְּתוּלָדָתוֹ. וְכִמּוֹאֵמֵר רז"ל³: "גִּנְבָא אַפּוּם מִחוּתְרָתָא כו".

5 וּמַעֲלַת אֲבִרָהּ הִיּוֹתָה, שֶׁעֲלָה מִבְּחִינַת מִצֵּר זֶה לְדִבְקָה נִפְשׁוֹ בְּאַהֲבָה עֲלִיּוֹנָה, עַד שֶׁתְּחַפּוּץ לְהַתְּפַשֵּׁט מִלְּבוּשֶׁיהָ שְׁבִנְגָה, שְׁמִצָּד הַגּוֹף, לְהִיּוֹת בְּבָחִינַת בְּטוֹל אֵלָיו יִתְבָּרַךְ לְבָדוֹ, בְּבָחִינַת כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ.

9 וְהֵנָּה אֶהְבָּה זֶה בָּאָה מִחֲמַת הַתְּבוֹנָנוֹת בְּאוּר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא עֶצְמוֹ הַסּוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, ד"לִּית מַחֲשָׁבָה תִּפְסָא בִּיהַ כָּלָל.

12 כִּי "מְלָכוּתָךְ מְלָכוֹת כָּל עוֹלָמִים" (תהלים קמב, יג) – בְּחִינַת מֶלֶךְ לְבָד, שֶׁהוּא בְּחִינַת דְּבוּר, כִּמּוֹ שְׁכָתוֹב (קהלת ח, ד): "דְּבַר מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן". וְכִמּוֹאֵמֵר: "בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר וְהִיָּה הַעוֹלָם" – אֲמִירָה בְּלָבָד, שְׁמִזָּה נִמְשָׁךְ חַיּוֹת כָּל הַעוֹלָמוֹת, וְקִיּוּמָם וְהַתְּהוּוּתָם מֵאֵין לִישׁ. שְׁאִין זֶה אֲלָא בְּחִינַת הָאֶרֶה בְּעֵלְמָא.

18 וְכִמּוֹ שְׁאוּמְרִים: "תִּתְבָּרַךְ [..] בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, עַל כָּל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יְדִידָךְ" – שְׁכָל הַעוֹלָמוֹת – שְׁמַיִם וְאָרֶץ, "מִן הָאָרֶץ לְרַקִּיעַ ת"ק שָׁנָה, אִינָה אֲלָא בְּחִינַת "מַעֲשֵׂה יְדִידָךְ".

22 שְׁכִמּוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדִי אָדָם עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, אֵינוֹ מְלוּבָשׁ אֲלָא כַּח הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, כִּי הַחִיּוֹת הַמְּלוּבָשׁ בְּכָל הַעוֹלָמוֹת אֵינָן אֲלָא בְּבָחִינַת כַּח הַמַּעֲשֵׂה, שֶׁהוּא כַּח הַחִיצוֹנִי וְהָאֶרֶה בְּעֵלְמָא, שְׁאֵינוֹ נִגּוּעַ לְעֶצְמוֹת וּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ כָּלָל.

27 ו"בּוֹרָא קְדוּשִׁים יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךְ לְעַד כו" – שֶׁה"קְדוּשִׁים" שֶׁהֵם מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת, הֵם בְּחִינַת שֵׁם בְּלָבָד, שֶׁהוּא גַם כֵּן אֵינוֹ אֲלָא זִיו וְהָאֶרֶה כו, אֲלָא שְׁאֵינָם בְּבָחִינַת "מַעֲשֵׂה יְדִידָךְ" כִּמּוֹ חִיצוֹנִיּוֹת הַעוֹלָמוֹת.

31 כִּי הֵנָּה, כַּח הַמַּעֲשֵׂה הַמְּלוּבָשׁ בְּאִינָה כְּלִי אוֹ שְׁאֵר דְּבַר מַעֲשֵׂה יְדִי אָדָם עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, הֵנָּה הַכַּח הַהוּא אֵין לוֹ שִׁיבוֹת כָּלָל עִם עֲצָמוֹת וּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ. כִּי נַעֲשֶׂה נִפְרָד מוּבְדָּל מִמֶּנּוּ, וְעַל יְדֵי אֲחִיּוֹת הַכְּלִי עִם הַכַּח הַמְּלוּבָשׁ בּוֹ אֵין נִמְשָׁךְ עֲצָמוֹת אָדָם אַחֲרָיו.

36 מַה שְׁאֵין כֵּן בְּקִרְאוֹ שְׁמוֹ, נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן עֲצָמוֹת הָאָדָם. שֶׁהֵשֵׁם הוּא זִיו וְהָאֶרֶה הַנּוֹגֵעַ לְעֶצְמוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְעוֹדוֹנוֹ קְשׁוּר וּמִיּוֹחַד עִמָּה, אֶךְ עִם כָּל זֶה אֵין זֶה אֲלָא בְּחִינַת

לְעוֹתְבָרָג.

6. (עַל פִּי אִיכָּה ב, יב: "בְּהַשְׁתַּף נִפְשָׁם אֶל חֵיק אִמּוֹתָם")

7. (צוּיִן בְּגוֹף כְּתִב יֵד קָרֵשׁ הַצִּמּוּחַ צָרֵק בְּכַתֵּב יֵד הַיָּדָל.)

8. ("לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר אֲסִיר" יִשְׁעִיהוּ מֵב, ז).

3. (בְּכֻרֹת סג, א. בְּגֵרֶסֶת הָעֵינַן יַעֲקֹב, וְכַתֵּב יֵד פֶּרֶקְסוּרִי: "גִּנְבָא אַפּוּם מִחוּתְרָתָא רַחֲמָנָא קרי").

4. [בְּכַתֵּב יֵד קֹדֶשׁ מַחֲרִי"ל 1052: וְכִמּוֹאֵמֵר].

5. וְנִרְאָה לִי בְּדֶרֶךְ אֲפִשֵּׁר – צָרִיר לְהִיּוֹת: תִּשְׁתַּפֵּךְ – הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשָׁתוֹ אֲדָמוֹר¹. וְכֵן הוּא בְּכַתְּבֵי יֵד: 1052, 1223, וּבִתְּוֹרָה אוֹר דְּפּוּס

נפרד אצל האדם להיות יוצא מפי עצמו כאלו הוא
שלו, רק כמו שכתוב (תהלים קט, קעב): "תען לשוני
אמרתך", שהתורה היא "אמרתך", אלא שלשוני "תען"
– בעונה אחר האומר – מה שהוא אומר.
ויו"ד הדברות הן כללות כל התורה – שנקבלתן
עשרת הדברות מפי הגבורה קבלו כל התורה, להיות
בחינת בטול אצלם לדבר ה' המדבר בפיהם, ולהיות רק
בעונה אחר האומר, שהוא ענין גילוי אור אין-סוף
למטה כמו למעלה – בבחינת בטול ממש.
ומזה יתבונן המשכיל ויפול עליו אימה ופחד בעסק
התורה, בשומו ללבו כי "דבר ה'" – הוא ממש שנאמר
למשה מסיני.
וזה שאמר רז"ל (ברכות כב, א) על פסוק (דברים ט, ט)
והודעתם לבניך ולבני בןיך: וסמך ליה (שם, ט): "יום
אשר עמדת כו" – "מה להלן באימה ויראה כו, אף כאן
כו".
שלכאורה אינו מובן דמיון זה – "מה להלן אף כאן
כו", שהרי במעמד הר סיני (שמות כ, ד): "וכל העם רואים
את הקולות", ו"פנים בפנים דבר ה'" – מה שאין כן בעסק
התורה של כל אדם בשלומד בפני עצמו:
אלא הענין הוא כמו שנתבאר לעיל, כי גם עסק
התורה שבכל אחד ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר
למשה מסיני. ועל ידי זה תפול עליו אימה ויראה כאלו
קבלה היום מהר סיני.
והנה עסק התורה בבחינת בטול זה, הוא הנותן עוז
ותעצומות לנפש האלקית, ותושיה לסטרא-אחרא.
וזהו (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים":
כי בקבלת התורה נמשך בחינת "אנכי", דהיינו אנכי
ממש, עצמותו ומהותו יתברך הסובב כל עלמין כו.
ובכמו שכתוב (דברים י, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי
מצוה היום כו". ובחינת "אנכי" זה נמשך לישראל
בבחינת "הו"י", דהיינו על ידי צמצום והתפשטות
כנ"ל, עד שנעשה בבחינת "אלקיך" ממש.
ואזי "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – מבחינת
מצרים וגבולים שמצד הגוף ונפש-הבהמית המגבילים
ומלבשים את נפש-האלקית ומעכבים לצאת מנרתקה.
ובכמו שכתוב (שמות ג, יז): "ואעלה אתכם מעני מצרים"
– "אל ארץ טובה ורחבה" (שם, ח), כי על ידי קבלת
"אנכי", דהיינו בחינת סובב כל עלמין, ו"אני ה' לא
שנית" בעסק התורה בבחינת בטול כו, הוא הנותן פח

כי על ידי התורה שנקראת עוז נעשה "בשלו" –
פירוש: ב' שלום, כמאמר רז"ל: "עושה שלום בפמליא
של מעלה, ובפמליא של מטה";
"שלו" היינו התקשרות:
"בפמליא של מעלה", היינו בחינת גילוי אור אין-סוף
ברוך-הוא ממש בנפש-האלקית, להיות קשורה ומיוחדת
בבחינת בטול ממש;
ו"בפמליא של מטה", היינו הארת כחות נפש-
האלקית המלוכשת בגוף ונפש-הבהמית, שלא יהיה
מונע ומעכב מצד הגוף ונפש-הבהמית, רק שיהיו כולם
מסבימים ומתרחצים ליחוד זה, "כד אתכפייא ואתהפכא
חשובא לנהורא". כי התורה שנקראת "עוז" נקראת גם
כן "תושיה" – שמתשת פח הסטרא-אחרא שמצד הגוף,
כי "לאום מלאום יאמץ" (בראשית כה, כג), ו"כשזה קם זה
נופל".
אף להבין ביצד הוא העוז של התורה, ליתן פח
לנפש-האלקית ולהתיש פח גשמיות הגוף וחומריותו –
הלא גם התורה נתלבשה בענינים גשמיים, תרומות
ומעשרות כו?
אמנם הנה נודע, כי מקור התורה ויטודה – בהרי
קדש-עליון, מאור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו ובכבודו
הסובב כל עלמין, "אני ה' לא שנית", "אורייתא
יקודשא בריך הוא כולא חד".
והנה עיקר קבלת התורה הוא, מה שנאמר בעשרת
הדברות (שמות כ, א-ב): "וידבר אלקים את כל הדברים
האלה לאמר: אנכי". דלכאורה מלת "לאמר" אין לה
הכנה, ואינה כמו כל "לאמר" שבמקרא שפירושו לאמר
לזולתו, מה שאין כן בעשרת הדברות אי אפשר לפרש
כך, שהרי כל ישראל שמעו, ו"פנים בפנים דבר ה'" (דברים
ה, ד) – "את אשר ישנו פה [..] ואת אשר איננו פה כו"
(דברים כט, יז)?
אף פירושו הוא: לאמר ולדבר את כל דברי התורה
מה שפבר נאמר למשה מסיני. כי: "כל מקרא, ומשנה,
הלכות ואגדות – כולם נאמרו למשה בסיני". הגם
שבגמרא הוזכרו שמות תנאים ואמוראים שאמרו הלכה
זו, כמו: "בית-שמאי אומר כך כו", היינו "דבר ה' – זו
הלכה שנאמרה למשה מסיני" שיצא מפי אותו תנא
ואמורא. וכענין "דברי אשר שמתי בפיה" (ישעיהו נט, כא).
ובכן זה ניתן לישראל, להיות הלכה היוצאת מפייהם
– דבר ה' ממש שנאמרה למשה מסיני – ניתן בזמן קבלת
התורה בעשרת הדברות "לאמר" – מה שפבר נאמרה.
דהיינו, בחינת בטול אליו יתברך. שאין הדבור נעשה

שמש ומגן - הוי"ה אלקים". שבחינת הוי"ה נקרא
 'שמש', ובחינת אלהים נקרא 'מגן' כו', כמו שנתבאר במקום
 אחר, והתורה נמשך משם הוי"ה.
 וזהו ענין 'תורה' ועבודה, וגמילות חסדים' - שצריך
 להיות שלשתן דוקא:
 כי גמילות חסדים היינו צדקה. וצדקה היא כללות
 כל התורה שנקראת בשם צדקה. ובפרטות, מעשה
 הצדקה ממש. שהצדקה היא "להחיות רוח שפלים"
 (ישעיהו נו, טו), היא בחינת שמש. כמו שכתוב (מלאכי ג, כ):
 "וירחא לכם יראי שמי שמש צדקה".
 כי כמו שהצדקה היא "להחיות רוח שפלים", וכן אור
 השמש הוא להאיר במקום חשוך שאין בו אור, שהיא
 בחינת השפעה מלמעלה למטה.
 והשפעה זו היא על ידי בחינת עבודה, שהוא בחינת
 בטול ממטה למעלה - אור איין סוף ברוך הוא ה'סובב
 כל עלמין', להיות השפעת אור איין סוף ברוך הוא ממש
 שורה ומתגלה למטה כמו למעלה, דהיינו כמו בטול
 הלבנה לאור השמש ממש:
 וזהו (שמות יט, א) "בחודש השלישי לצאת בני ישראל
 מארץ מצרים, ביום הזה כו":
 כי בצאת ישראל ממצרים¹² התחילו לספור ספירת
 העומר, כמו שכתוב (דברים טו, ט): "שבועה שבועת תספור
 לך", והם הכנה להיות קבלת התורה בשבועות. דהיינו
 להיות גילוי אור איין סוף ברוך הוא למטה כמו למעלה,
 בבחינת בטול אליו יתברך - 'לאמר' - אחר מה שיאמר
 הוא, ולהיות דבר ה' ממש בתוך בני ישראל בעסק
 תורתם.
 ובשבוע הז', ביום ג' בו - הוא כאלו כבר נכנסה כל
 השבוע, ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחינת
 בטול זה. והיה אז מולד הלבנה, שהוא גילוי אור
 איין סוף ברוך הוא אחר בטול הלבנה אליו.
 ולכן נקרא "ביום הזה" סתם, כי 'יום' היינו אור וגילוי
 כמו שכתוב (בראשית א, ה): "ויקרא אלהים לאור - יום".
 והיינו, גילוי ואהבה שבבחינת בטול אליו יתברך¹³, כי
 'ואהבת' - ב' פעמים 'אור'.
 ואזי באו למדבר סיני - "שירדה שנהא כו"¹⁴, דהיינו
 ענין תושיה, שמתקנת כח הסטרא אחרא כו'.

לנפש האלהית, ותושיה לתאוות הגוף כו'.
 וזהו ענין (פסחים נה, ב): "אנשי יריחו היו בורכין את שמע
 ולא היו מפסיקין בין אחד - ואהבת":
 כי על ידי קבלת בחינת 'אחד', דהיינו בחינת יחודא'
 עלאה, שהוא בחינת בטול ממש לאור איין סוף ברוך
 הוא ה'סובב כל עלמין' כו', תגדל האהבה ביתר שאת
 עד שתהיה "בכל לבקר" (דברים ה, ה) - "בשני יצריך",
 ד"אתכפיא סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא",
 שמבחינת בטול זה נמשך "עז ותושיה" כו".
 מה שאין בן "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד",
 הרי בתיב (תהלים מז, ט): "מלך אלהים על גוים", כי 'שם'
 זה הוא חיות העולמות, ואפילו עובדי כוכבים ומזלות¹⁵
 בכלל. וכענין שאמרו רז"ל (ספרי דברים לב, ט): "לא באברהם
 שיצא ממנו ישמעאל כו".
 אלא שאנו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
 ועד" בחשאי, כי 'ועד' הוא גם בן "אחד", אלא שהוא
 בחילופי דאטון' כמו שכתוב בזוהר¹⁶:
 ובזה יובן מה ש'ישראל מונים ללבנה':
 כי הלבנה "לית לה מגרמה כלום", רק שמקבלת
 האור שלה מאור השמש להאיר על הארץ. ולכן בכל
 חודש וחודש מתמעטת קודם חידושה עד שנעשית
 בבחינת נקודה, מפני שבאה תחת אור השמש ממש
 לקבל ממנה, ולכן אינה מאירה על הארץ; והולכת ואור
 עד מילוי הלבנה, והכל מאור השמש ממש, שהלבנה
 לית לה מגרמה כלום. ואחר מילוי הלבנה חוזרת
 ומתמעטת להיות בבחינת נקודה בסוף החודש עד
 שחוזרת ומתחדשת.
 וככל הדברים האלה וכמשל הזה, כך הוא ענין
 ישראל:
 שהם בחינת בטול לאור איין סוף ברוך הוא ה'סובב
 כל עלמין', ותורתם ועבודתם הם בבחינת 'דלית להון
 מגרמיהון כלום'. שאינו בבחינת 'יש מי שלומד', 'יש מי
 שאוהב' כו'; אלא הכל בבחינת בטול לאור איין סוף
 ברוך הוא ממש, ואור איין סוף ברוך הוא ממש הוא
 השוכן בתוך תורתם ועבודתם, ו'דבר ה' זו הלכה' היא
 המדברת בפהם.
 וזהו היא בחינת 'שמש', כמו שכתוב (תהלים פד, יב): "כי
 10. (אמונת העולם).
 11. (זהו חלק ב קלד, א. - כי הוא י' מתחלף באלף בחילוף אה"ו. והענין בחינת
 באותיות אה"ע, רמ"ז הובא בניצוצי אורות שם). מהערת כבוד קדושת
 אומ"ר בספר המאמרים תש"ח ע' 242.
 12. (בצאת ישראל ממצרים" תהלים קיד, א).
 13. (שבחינת אהבה זו נקראת "היום הזה". כי פירוש "זה"

הוא בחינת יחודא'עילאה. שלכן משה רבינו עליו השלום
 נתבאר ב"זה". ובראש חודש מקבלת כנסת ישראל מוחין
 מתקמה, עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "היה מדי חדש", לכן
 האהבה היא בבחינת בטול.

14. (שבת פט, ב ורש"י מאי הר סיני? הר שירדה שנהא עליו ושלא
 קבל בו תורה).

וְאִזִּי "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים" (שמות יט, ב); בְּחִינַת רִפְיוֹן יָדִים, כְּמֵאמַר רַז"ל: "לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רִפְיִים כו"¹⁶, דְּהֵיִינוּ בְּחִינַת חֲלִישַׁת כַּח הַנְּשָׁמָה, רַק שְׁנִיתָנָה לָהֶם עוֹז וְתַעֲצוּמוֹת לְנִשְׁמָה, וְתוֹשִׁיָּה לְסִטְרָא־אַחֲרָא כו' :

ו'מִדְבָּר' – מִלְשׁוֹן דְּבוּר, כְּמוֹ (שיר השירים ד, ג); "וּמִדְבָּרָךְ נֶאֱדָה", וְנִקְרָא מִדְבָּר – בְּתוֹסֶפֶת מ', כִּי הִמ' הוּא מְאֻתִּיּוֹת 'הָאֻמְנִתִּי' שֶׁהוּא לְהַקְטִין הָעֵנִין. כְּלוּמָר, שְׁאִין בְּזוֹ בְּחִינַת דְּבוּר בְּפִנֵּי עֲצוּמֹ, רַק בְּחִינַת שְׁפָבֵר נְדָבֵר, דְּהֵיִינוּ שֶׁהַדְּבוּר הוּא בְּחִינַת בְּטוּל בְּדָבָר ה' הַמִּדְבָּר בּוֹ¹⁵.

15. (וְעֵינֵינוּ מֵה שְׁנִיתָבָאָר בְּדְבוּר הַמִּתְחִיל הַזֶּה).

16. ("שָׂרְפוּ יְדֵיהֶם מִדְבָּרֵי תוֹרָה". רֵאָה סִנְהֶדְרִין קו, סוּף עֲמוּד א'. וּבְפִירוּשׁ רַשִּׁי.

וְשֶׁם נִסְמָן. מְכִילֵתָא וְלִקּוּט שְׁמַעוֹנִי עַל הַפְּסוּק בְּשֵׁלַח יז, ח: "וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיִים".
"שָׂרְפוּ יְדֵיהֶם מִן הַמִּצְוֹת". לִקּוּט שְׁמַעוֹנִי שָׁם. וְרֵאָה פִּירוּשׁ רַשִּׁי שָׁם.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

עֵלֵאָה בִּיטוּל בְּמִצִּיאוֹת לֹא בֹא עֵיקַר בְּחִי' הָעֲצֻמוֹת לְגִילּוֹי וְנִקְרָא תַעֲלוּמוֹת לֹב אֵךְ כֹּאשֶׁר בֹּא לְבָחִי נִיּוּחַ מִלַּחֲמָה לְגַבִּי הַמִּנְגַּד הָעוֹמֵד עַל נִשְׁמָתוֹ לִשְׁחַתָּה לְגַמְרִי כִנ"ל כְּמוֹ בְּנִפּוּל הַנוּפֵל בְּתַאוּת חוֹמְרוֹת וּבַהֲבִלִי הַזֶּמֶן שֶׁנִּבְלַע מוֹחוֹ וּלְבוֹ בְּטָרְדָתוֹ עַד שֶׁנִּפְסַק חֲבֵל הַתְּקַשְׁרוֹת נִשְׁמָתוֹ וְכַמֵּת יֹחֵשׁב אִז יִתְמַרְמֵר בִּיּוֹתֵר וְיִתְעוֹרֵר בְּלָבוֹ בְּבָחִי נְקוּדַת הַרְצוֹן הַנִּקְרָא נְקוּדַת לָבוֹ שֶׁבְּבָחִי עֲצֻמוֹתוֹ מִמֶּשׁ (שְׁאִינוּ מִתְגַּלֶּה רַק בְּשַׁעַת קִדְה"ש אוֹ בְּתַשׁוּבָה מִעוֹמָקָא דְּעוֹמָקָא דְּרֹאב"ד שֶׁלֹּמַעֲלָה הִרְבָּה גַּם מִהַתְּפַעֲלוֹת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בִּאֵהָבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים כו' וְעִי"ז יִצִּיל נַפְשׁוֹ מִשְׁחַת וְיִתְקַרֵּב לֵה' בְּכָל לֵב וְכָל זֶה רַק מִחֲמ' הַנִּיּוּחַ לְבַד לְבִלְתִּי יִדַּח כו' שְׁאִינוּ רוֹצֵה לִפְרֹד לְגַמְרִי וּלְחִיּוֹת כְּחִי כו') וּז"ש אִם כְּמִטְמוּנִים תַּחֲפֹשֶׁנָּה אִז תִּבִּין יִרְאֵת ה' כִּי יִרְאֵת ה' הָעֲצֻמִּי הַנִּלִּי אִינוּ מוֹכֵן בְּגִילּוֹי רַק אִם כְּמִטְמוּנִים כו' וְזֶהוּ שְׁאִין לוֹ בְּעוֹלָמוֹ בְּחִי' הַתְּקַשְׁרוֹת כָּל עֲצֻמִּיּוֹת שִׁיתְעוֹרֵר לְמַעַל' הַמִּשְׁכַּת כָּל עֲצֻמוֹת הָאֱלֹקִי' רַק אוֹצֵר שֶׁל י"ש הַנִּלִּי וְד"ל. וְהֵנָּה בְּאַתְדִּל"ת בְּנִיּוּחַ הַמִּנְגַּד דְּקִלְיָפוֹ שֶׁהוּא ע"י בְּחִי' גִּילּוֹי תַעֲלוּמוֹ' נְקוּדַת עֲצֻמוֹת הַנִּלִּי יֵבֵא אֲתַדְל"ע ג"כ בְּחִי' נִיּוּחַ הָעֲלִיּוֹן לְמַעֲלָה לְגַבִּי הַמִּנְגַּד דְּקִלְיָפוֹ שֶׁהוּא ע"י בְּחִי' גִּילּוֹי תַעֲלוּמוֹת אוֹצֵר הָעֲלִיּוֹן כְּמוֹ מוֹצֵא רוּחַ מְאוּצְרוֹתָיו שֶׁהִכָּה בְּכוּרֵי כו' דִּהְנֵה לַע"ל לֹא יִבְנֶה בֵּינֵן יְרוּשָׁלַיִם רַק מִצַּד הַנִּיּוּחַ לְבַד מִפְּנֵי הַמִּנְגַּד דְּקִלְיָפָה לְהִיּוֹת שְׁאֵנוּ רֹאִים בֵּית רֹאשׁוֹן הִיָּה ע"י הַתְּעוֹרְרוֹת רְצוֹן וְתַעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן מִמַּעֲשֵׂה הַתְּחַתּוּנִים לֹא נִתְקִיִּים מִצַּד חֲטָאִם שֶׁפָּגְמוּ הִרְבָּה וְכֵן בֵּית שְׁנֵי כו' אֲבָל כִּשְׁלֹא יִהְיֶה סִיבַת הַבִּנְיָן מִצַּד טוֹב מַעֲשֵׂה וְכִשְׁרוֹן הַלֵּב כו' רַק מִצַּד הַנִּיּוּחַ לְבַד שֶׁלֹּא יוּכַל לְסַבּוֹל הַמִּנְגַּד עַד שֶׁנוֹגַע לְעֲצֻמוֹתוֹ מִמֶּשׁ שְׁאֵז יִתְגַּלֶּה כָּל בְּחִי' נְקוּדַת הָעֵלֶם הָעֲצֻמִּית כִּנ"ל וְזֶהוּ שְׁאֵנוּ רֹאִים אֲרִיכוֹת הַגְּלוּת דְּעַכְשֵׁיו בִּיּוֹתֵר שֶׁהוּא רַק שֶׁעוֹבֵד מַלְכוּת בְּעוֹל פֶּרַנְס' בְּמוֹחַ לֹב עַד שֶׁנִּשְׁתַּקְּעוּ לְגַמְרִי

(ט) אֵךְ הֵנָּה אֲרוּלִי אֵין לְהַקְבִּי בְּעוֹלָמוֹ אֲלֵא אוֹצֵר שֶׁל יִרְאֵת שָׁמַיִם בְּלָבֵד. פִּי' אוֹצֵר עַד"מ אוֹצֵר בְּגִשְׁמִיּוֹת הוּא אֲשֶׁר צָפוֹן וְטָמּוֹן לְעוֹלָם בְּעוֹמָק אַחֵר עוֹמֵק וְהָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם וְאִינוּ מִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ כָּלִל לְשׁוֹם דְּבָר גַּם אִם בֹּא אוֹרַח גְּדוֹל אוֹ אִיזָה חִידוּשׁ דְּבָר גְּדוֹל שֶׁצָּרִיךְ לְהִרְאוֹת כָּלִי חֲמַדָּתוֹ שֶׁטְמוֹן בְּאוֹצֵר לֹא יִגְלֶה בְּשׁוֹם אוֹפֵן וְאִם הֵן מִינֵי תְבוּאוֹת וּמִשְׁקָה לֹא יִסְתַּפֵּק בְּלִתִּי בְּשַׁעַת שְׁעוֹשָׂה מִשְׁתָּה לְבָנוּ אוֹ לְעֲצֻמוֹ כְּשֶׁנוֹשֵׂא אִשָּׁה שְׁטוּב לָבוֹ בִּיּוֹתֵר אִז יִחְפּוֹר אַחֵר זֶה הָאוֹצֵר וְיִסִּיר הַמִּסְגֶּרֶת לִיקַח מֵה שִׁבְתוֹכּוֹ מִכָּל כָּלִי יִקֵּר וְכָל מִינֵי סְגוּלוֹת חֲמִדָּה גַּם יִסְתַּפֵּק מִיֵּין וְשִׁמְן יִשָּׁן שֶׁלֹּא גִילָה מִקּוֹר חוּצָבָם וְגַם זֶה אִינוּ מִגְלֶה רַק מַעֲט מִן הַצָּפוֹן לִפִּי הַשַּׁע' אֲבָל אִינוּ מַכְלָה אוֹתָם לְגַמְרִי אֵךְ כְּשֶׁצָּרִיךְ לְפַדּוֹת נַפְשׁוֹ לְהַנְצִל מִשְׁוֹנָאֵי הָעוֹמָדִים עַל חִיּוֹ לְגַמְרִי לְנִצָּחַם וְלַהֲפִילָם תַּחְתּוֹי אִז לֹא יִחוּס עַל הָאוֹצֵר וּמִטְמוּנִים שְׁלוֹ וְיִבְזוּם לְגַמְרִי בְּהַתְּגַלּוֹת לַעֲיֵן כָּל מִפְּנֵי שֶׁנוֹגַע לְעֲצֻמוֹת נַפְשׁוֹ מִמֶּשׁ שֶׁכָּל כָּלִי יִקֵּר וְהוֹן הָאוֹצֵר כֹּלֵא חֲשִׁיב וְאִדְרָבָה מִהֵן דּוּקָא יַעֲזוֹר לְנַפְשׁוֹ לְנִצָּחוֹן הַמִּנְגַּד עָלָיו וְלִזָּה שְׁמוֹר הָאוֹצֵר זֶה שְׁנֵי רַבּוֹת וְכֹדָאֵי הִי' כו' וְכֵן יוֹבֵן הַנִּמְשָׁל בְּעֵינֵן אוֹצֵר שֶׁל י"ש דִּהְנֵה מֵה שֶׁנִּקְרָא יִרְאֵת שָׁמַיִם הֵיִינוּ רַק הִבֵּא בְּבָחִי גִילּוֹי מִן הָהָעֵלֶם שֶׁבִּנְפִשׁוֹ וּלְבוֹ לְהַתְּעַנֵּג עַל הוּיָהּ בְּמוֹחַ לֹב כו' כִּנ"ל אֲבָל בְּחִי' אוֹצֵר שֶׁל י"ש הֵיִינוּ בְּחִי' נְקוּדַת הַלֵּב הַנִּקְרָא תַעֲלוּמוֹת הַלֵּב שֶׁלְעוֹלָם הוּא בְּבָחִי הָהָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם וְנִקְרָא עוֹמָקָא דְּלִיבָא עוֹמָק בְּתוֹךְ עוֹמָק דִּהֵיִינוּ בְּחִי' הַתְּקַשְׁרוֹת נְקוּדָה עֲצֻמִּיּוֹת שֶׁבְּעֲצֻמוֹת נִשְׁמָתוֹ מִמֶּשׁ שֶׁנִּקְרָא יִחִידָה כו' שֶׁבְּלִתִּי מִתְגַּלֶּה לְעוֹלָם כִּי גַם בְּהַתְּפַעֲלוֹתוֹ בְּעוֹנֵג נִפְלֵא בְּתַפְל' אֵין זֶה רַק גִּילּוֹי הָאֵרָה בְּעֵלְמָא מִעֲצֻמוֹתוֹ כו' וְכֵן בְּמִרְיוֹת הַצֶּעֶר עֲצוּם כו' (רַק בְּעַ"ת כְּרֹאב"ד שֶׁיֵּצֵא נִשְׁמָתוֹ בְּכִכְיָה וְכֵה"ג זֶהוּ בֹא מִבְּחִי' הָעֲצֻמוֹת וְכֵן בְּמִסְ"נ בְּקֵה"ש גַּם בְּקַל שֶׁבְּקִלִּים כִּידוּעַ) וְלִכְךָ נִקְרָא אוֹצֵר שֶׁל י"ש דָּגַם בִּירְאָה

באוה"ע הוא בשיעבוד פרנסה כדי שיהיה הניצוח
 שלהם מצד המנגד כנ"ל ויעוררו ניצוח העליון שיכנה
 בנין נצחי עי"ז וזהו והנצח זו בנין ירושלים דלע"ל כי
 הניצוח אע"פ שנק' מדה כשאר המדות מ"מ אנו רואים
 שמגעת בפנימיות ועצמות כל הנפש עד שכל הון יקר
 ואוצר נחמד בוז יבוזו לגביו ולכך נצח לשון נצחי
 שאין זה ברצון ותענוג שגם התענוג היות' פנימי אע"פ
 שהוא בעצמיות' יופסק כידוע וכן פנימיות הרצון בדבר
 יופסק כו' אבל הניצוח אין לו הפסק וז"ש גם נצח
 ישראל לא ישקר ויכזב מפני שאינו נפסק הניצוח כי
 לא אדם הוא כו' דבמוחין ומדות שנקרא אדם יש
 השתנות להנחם מרצון לרצון הפכי אבל שרש הניצוח
 בעצמות דיחיד' שאין עשוי להשתנות כלל מרצון
 לרצון כי הוא למעלה גם ממקור הרצון ועונג כו' לכך
 אין לו הפסק וביטול כלל כו' וזהו רמה קרני שהוא
 מלכות דוד לע"ל דכתיב עד דוד הגדיל בלי שיעור
 והפסק לעולם כמו דוד מלך ישראל חי וקיים כו'
 וכמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים כו' ימלוך לעולם
 וכמ"ש במ"א בענין ואלה דברי דוד האחרונים דוקא
 דראשונים ה' להן הפסק והן ע' שנין שאולים מאד"ר
 משא"כ במשיח בן דוד דכתיב ב' חיים נתת במתנה
 לחלוטין כו' וזהו צדקת פזרונו שפיוזן כו' ופרזונו כמו
 ערי הפרזי כמו פרזות תשב כמשי"ת וד"ל:

שנר התשובה. איתא בר"מ. לד"ר

בהבל כו' ולא שנתעכב זמן הגלות מצד חטא כו' רק
 בחי' הסתר אלקו' בלבוש שק דמנגד ביותר כו' שמוזה
 יתעורר הניצוח בלב כנ"י בבחי' גילוי תעלומות עומק
 כו' וכך למעל' יתעורר כל עצמות אא"ס שנקר' סדכ"ס
 כמ"ש רבות עשית יש מאין שהיא מבחי' הדיבור ב"מ
 שנגלה בהם גם הרצון שזהו בקדמין ובחוכמת' כידוע
 מהעלם הרצון כו' אבל בחי' סדכ"ס היינו נפלאותיך
 ומחשבותיך העצמי שלא בא לגילוי רצון וחכמה כו'
 עצמו מספר בדבור וז"ש לעילא מכל ברכתא כו'
 דאמירן בעלמא פי' ברכתא כמו ברוך מן העולם כו'
 מהעלם הרצון ומח' לגילוי ולעילא מהכל היינו הנקרא
 נפלאותיך ועמקות מחשבותיך כו' דלא בא באמירן
 בעלמא כו' כי אא"ס למעלה עד אין כו' ומגלה
 עמוקות מני חשך וסתר העצמי הנקרא אוצרות רק
 בשביל ניצוח שבניצוח דוקא מתגבר בכל כח העצם
 כידוע. וזה שארז"ל והנצח דוקא זו בנין ירושלים
 דלע"ל שיהיה נצחי וכמ"ש ועי' יתיב כו' כנ"ל והוא
 עד"מ מלך ב"ו שמבזבז כל אוצרותיו שלא ה' מגלה
 גם בשמחתו רק בחתונתו או חתונת בנו וגם זה לא
 לבזבז כו' כנ"ל ולגבי ניצוח השונא יבזבז הכל כי
 כלא חשיב לגבי נקודות העצמות כו' וכך שלא ישלטו
 המנגדי' ככנ"י זה הניצוח יגרום בנין נצחי דוקא וז"ש
 צדקת פרזונו פזרונו צדקה וחסד גדול עשה שפיוזן

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

המדרש שהקש אומר שהיא העיקר והחיטה אומרת היא
 העיקר מחמת שלא נתברר עדיין ואומרת החיטה יבא
 הגורן ונראה מי העיקר כידוע שהחיטה הוא העיקר אבל
 מתחילה ה' באפשר לטעות, וזהו מב' טעמים א' שלא
 נברר עדיין וטעם הב' שבמשך זמן הקש הוא חיצוני
 והיא נתגשם ג"כ מחמת שהיא שומר לפרי אזי מחמת
 קור וחום ואיזה עפרורית בעת גידולי' אזי נתגשם הקש
 והי' לפסולת לגמרי והפרי ג"כ מחמת שנתברר וגם הוא
 שומר אותו נעשה פנימי' בטעם וריח ומראה, וכן
 בהמאכל כמו הלחם אשר הוא אוכל אינו ניכר מהו
 הטוב ומהו הפסולת אבל כשהוא אוכל ובא בקיבה שם
 נתברר ונעשה פסולת לגמרי ומסריח וכאשר האדם ה'
 רואה הפסולת בשעת האכילה לא ה' אוכל כלל אך
 באמת בזה יש ג"כ ב' הטעמי' א' מחמת שיש בזה
 תערוכת פסולת וטעם השני שנעשה פסולת בגוף מחמת
 הגוף וקיבה והקיבה יש בו כח לברר ולעשות הפסולת

והענין הוא שקליפה קדמה לפרי וכמו שאנו רואים
 שחיצוני' קדמה לפנימי' היינו שבריאיות
 עולמות הוא חיצוניות והדצ"ח שהוא חיצוני' נבראו
 תחילה ואח"כ האדם שהוא הפנימי', וכך האדם נברא
 תחילה ואח"כ ניתנה התורה בעולם (הגם שהתורה
 קדמה לעולם זהו בעצמותו אבל בעולמות ניתנה אחר
 בריאת האדם כידוע שמ"ת ה' אחר יצ"מ) נמצא
 החיצוני' הוא נברא תחילה ואח"כ הפנימי' כך קליפה
 קדמה לפירי וכמו שאנו רואי' שבאגוז מתחיל לצמוח
 העלין ונעשה מהם הקליפה ואח"כ הפרי וכך הוא
 בתבואה מתחלה הקש והתבן ואח"כ הפרי וזהו קליפה
 קדמה לפירי, והענין הוא הסדר הוא כך שמתחילה נברא
 הקליפה אבל יש בה תערוכת מהפרי, וכמו שאנו רואי'
 בקש ותבן שמתחילה כשצומחי' יש בהם טעם עדיין
 ואח"כ מתברר ונעשה הקש פסולת לגמרי והפרי נעשה
 פנימי' אבל מתחילה ה' בהקש ג"כ טעם וכידוע

- 1 שיהי' פסולת לגמרי והמובחר נהפך לדם וחיות האדם,
2 וכמו"כ בטיפה כשנמשך ממוח האב הוא נמשך מהברור
3 שבמוח אך אעפ"כ יש בזה פסולת ג"כ וכאשר הוא
- 4 נמשך בחוט השדרה אזי הוא מתגשם עוד מחמת פסולת
5 הגוף עד שבבטן הנוק' מתברר עד שנעשה ולד מן
6 הברור ומהפסולת נעשה השליא והדמים עכור' כידוע.
- כי ישאלך בנך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 ועפ"ז יובן ההפרש בין לוחות ראשונ' שקודם חטא
2 העגל ובין לוחות אחרונות שאחר חטא העגל,
3 כי לוחות הראשונות היו ע"ד כללי התורה, שאורייתא
4 מחכ' נפקת, אמנם בלוחות אחרונות יש הלכות מדרש
5 ואגדות, פי' הלכות היא כל הלכה בדקדוק ושיעור, וע'
6 בלק"ת בביאור בשעה שהקדימו שהפרטי' נמשכו
7 מבחי' מו"ס מבחי' קו המדה בוצינא דקדוניתא הוא
8 בחי' גבו' דע"י שמלוכש במו"ס שמורד כל המדידות
9 שיהי' הסוכה ד' טפחים ומשהו דוקא, וזהו תעלומות
10 חכ' כו' בחי' עומק החכ' דמו"ס כו', וע"ד דברי
11 סופרים ששרשם מבחי' סופר שלמעלה מספר כמ"ש
12 בלק"ת בשה"ש ד"ה שחורה אני דרוש השני, ולכן נק'
13 רוב חכמה ותעלומות חכמה, וכ"ז הוא בכדי לברר
14 עה"ד טו"ר ע"י ריבוי הגדרי' וסייגי'.
- 15 ולהבין ענין הגדרי' וסייגי' בדקדוקי סופרי' שאנו
16 רואי' כמעט שכל התלמוד מלא מהלכות
17 וחומרות שהחמירו חז"ל והוסיפו כמה גדרי' וסייגים
18 לתורה, הענין מובן ע"פ מארז"ל ע"פ כי טובי' דודיך
19 מיין אמרה כנס"י לפני הקב"ה עריבי' עלי ד"ס יותר
20 מינה של תורה פי' יינה של תורה הוא פנימיות התורה
21 כמשארז"ל כנס יין יצא סוד, וד"ס עריבי' על כנס"י
22 יותר מסודות התורה כי כל הגדרי' והחומרות שבדברי
23 רז"ל ודרכי מוסר שבאגדות ופרקי אבות כולם נמשכו
24 מבחי' אהבה רבה כמ"ש אהבתי אתכם אמר ה' כמו
25 למשל אדם מחמת אהבתו על בנו מדקדק עמו יותר
- 26 להוסיף עליו שמירה מעולה בגדרי' וסייגי' בכל
27 האפשרי בע"כ שיהי' מנוקה מכל וכל, וכן חפץ מאד
28 שימצא חן ושכל טוב ביתר שאת בעיני אלקי' ואדם,
29 וכמו למשל מרגליות מה שהיא יקרה ביותר שומרה
30 ביותר שמירה מעולה כלי בתוך כלי, כך מחמת גודל
31 אהבתו ית' אלינו מחמיר ומדקדק עלינו בדקדוקי
32 סופרי' שהם המה דברי תורתו הנמשכות מאהבה רבה
33 בגדרי' וסייגי' לזכותינו לטוב לנו שנהי' נקיים לפניו
34 ית"ש. והנה בזמן שבהמ"ק קיים הי' סגי בדאורייתא,
35 כי היתה נאמנה את ה' רוחינו ולא משכנו חבלי
36 עבותות אהבותינו לתאות גשמי', והי' בנקל להיות
37 בהתלהבות לעבודת ה' גם מבלי התעוררות אהבה, אך
38 דור אחר דור שנתמעטו הלבבות השלימות בעבודת ה'
39 באהבה עזה ברשפי אש, ונכוינו באש זרה באהבות
40 ותאות גופניות, וכ"כ גברו עלינו ר"ל, עד כי לא נוכל
41 לעבוד את ה' בלתי שנתעורר מזה אהבה רבה ע"י
42 דקדוקי סופרי' וחומריהם בכל פרטיהם, הן בבחי' סור
43 מרע בכל החומרות שבגמ' ופוסקי', והן ועשה טוב
44 בדברי מוסר שבאגדות ומילי דאבות, עין טובה שיראה
45 את חבירו בטוב עין, ורעת רעהו אל יחשוב בלבו, וכן
46 לב טוב וחבר טוב, וע"ד שנת' במ"א בד"ה כה תברכו
47 בלק"ת בענין והאיך לא אשא פנים לישראל שהם
48 מדקדקין עד כזית כו' נמצא שע"י שישאל מדקדקי'
49 ע"ע להחמיר ע"ע יותר ממ"ש בתושב"כ מזה נמשך
50 ישא ה' פניו בחי' אה"ר שלמעלה מהשתלשלות.

ויאמר גר' פסל לך

בס"ד. (ש"פ תשא. ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

- 1 והנה - מסכם הרבי נ"ע - ארון עוזנו כפי שהוא במלכות
2 של האצילות, זהו בחינת המקיף דמלכות דאצילות כמו
3 שהיא באצילות - לפני ירידתה לעולמות הנבראים -
- 4 והיא הפועלת בכללות נשמות בענינים הנוכחים לעיל,
5 להיות בתוקף הרצוא לאלוקות, וקבלת עול מתוך
6 התגלות פנימית.

אהבה לאלקות, בירושה מאבותינו, כפי שמבואר
בתניא⁷⁵ באריכות.
וכמו כן יש בהם מצד הטבע, לא רק אהבה אלא גם
בחינת היראה כמבצע שירא למרוד בו, דיסוד היראה
הזאת הוא שאינו יכול להיות נפרד חס ושלום מאלקות,
כלומר אין זה בחינה של יראת הרוממות שהיא יראה
מעצם האלוקות וגדולת הבורא, אלא יראה שעניינה
רצון לא להיפרד מה', והיא נמשכת מאהבה, כלומר,
כיון שאוהב את ה' מצד טבעו, הרי הוא ירא לעשות
דבר איסור שיפריד אותו מהבורא.
והוא הביטול מבעי שיש בנשמות ישראל בעצם (דמשום)
זה ישראל הן בבחינת ארץ חפץ כלשון הפסוק⁷⁶ "כי
תהיו אתם ארץ חפץ" ארץ הראוי לזריעה דמצות כלומר
שישראל הם מצד טבעם מוכשרים לקיום המצוות,
כארץ המוכשרת לזריעה מפני הביטול הטבעי שבהם בו'
וכמו שנתבאר במקום אחר),
אלא שלמרות שיש בכל אחד מישראל אהבה ויראה
טבעיות, ומוכשר מעצם היותו לזריעה של תורה
ומצוות, הרי יש לגלות זאת. ובלשון הרבי נ"ע: וצריכים
להוציא האהבה ויראה שיהיה בהתגלות בהתפעלות
מורגשת בלב בו', ולא בחיצוניות ובבחינת מקיף לבד -
האהבה ויראה הטבעיות שיש בכל יהודי היא מצד
עצמה בבחינת מקיף, וללא עבודה מצדו אין היא פועלת
בפנימיותו של האדם, שיכול להיות בהתלהבות גדולה
ואינו שייך למעשה כלל בו', ההתלהבות הגדולה נשאר
באופן מקיף בלבד ולא יורדת לרובד המעשה, כלומר,
הוא לא מצליח לשנות את הנהגתו מחמת אותה
התלהבות בעבודת ה'.
כי אם שתהיה בבחינת הרגש פנימי - 'התרגשות' אינה
'הרגש', יכול להיות אדם שהוא בהתרגשות, אך זה
ישאר באופן מקיף, ורק כאשר האדם מחדיר התרגשות
זו בהרגש פנימי, ישפיע הרגש על המעשים שלו בפועל.
ועל כל פנים גם אם לא מצליח לגלות אהבה ויראה
בהתגלות ליבו ממש, הרי לפחות בתבונת מוחו
ותעלומות לבו - כמבואר בתניא⁷⁷ - שישנם נשמות שהן
בבחינת 'עבור' ואינם יכולים לגלות אהבה ויראה
בהתגלות הלב, אך למרות זאת אין זו מניעה שיבוא לידי
מעשה בפועל ממש כסוד מרע ועשה טוב בו'.
עד כאן הוא האופן הראשון בעבודה של 'רוח' -
התעוררות האהבה ויראה טבעיות המוסתרות בליבו
מצד טבעו כיהודי.
ומבאר הרבי נ"ע את האופן השני, באהבה ויראה

אמנם מה שאומרים בהמשך ברכת יוצר אור, לאחר
"אדון עוזנו" - צור משגבנו מגן ישענו משגב בעדינו
כו' הוא ההמשכה מהמלכות של האצילות בפרטיות
הנשמות כפי שכבר ירדו לעולמות הנבראים דבריא
יצירה עשיה, להיות דבנשמות יש כמה חילוקי מדריגות,
והדרגות השונות שלהם נרמזות בלשון התפילה "צור
משגבנו מגן ישענו משגב בעדינו"
ובדרך כלל הן בבחינת נפש רוח ונשמה - באופן כללי
הנשמות מתחלקות לג' מדריגות, נשמות דעשיה שהם
בחינת נפש, נשמות דיצירה שהם בחינת רוח, נשמות
דבריא שהן בחינת נשמה.
ג' דרגות אלו של נפש רוח נשמה הם ג' אופנים בעבודת
ה', כפי שמפרט הרבי נ"ע בהרחבה בשורות הבאות:
דיש מי שעבודתו הוא בבחינת נפש לבד דהיינו רק
בעשיה לבד בקיום המצות בפועל ממש ואינו שייך מצד
שרש נשמתו לאיזה השגה בשכל והתפעלות רגשית של
מדות שכלל כי אם רק אל המעשה בלבד בו', - כלומר,
הוא סוג של אישיות ששייכת לעולם הטכני והמעשי
בלבד, ולא מתחברת לעניין ההבנה והרגש.
וגם העשיה הוא רק בדרך עבודת עבד בקבלת עול בו',
- כלומר מלבד זה שמצד נשמתו לא שייך כל כך להבנה
והשגה ולהתפעלות רגשית אלא רק למעשה בפועל
בלבד, גם אופן העשיה שלו הוא בדרך של קבלת עול,
שאינו יודע כוונת המצוה ומה שנמשך על ידי זה -
רמ"ח המצוות הם רמ"ח סוגי המשכות אלוקיות לעולם,
וכל מצוה ממשיכה אור אחר לעולם, הנה אישיות של
בחינת 'נפש' לא יודע כל פרטי מדריגות אלו, כי אם
שנצטווה לעשותה - שיש בעל הבית לבירה זו שצויה
עליו לקיים את המצוות וצריך לעשותה ומשום זה עושה
את המצוה בו'.
ויש שעבודתו הוא בבחינת המדריגה בנפש הנקראת רוח
דהיינו התפעלות רגשית של אהבה ויראה שכלל, -
אישיות השייכת לבחינת רוח, הנה עבודתה היא לא
בקבלת עול בלבד, אלא מתוך רגש פנימי של אהבה
ויראה.
וזה יכול להיות בב' אופנים: אהבה ויראה טבעים
בתעלומות ליבו, או אהבה ויראה שכליים בהתגלות
ליבו. ומבאר הרבי נ"ע ראשית כל את האופן הראשון:
אם רק בבחינת אהבה ויראה טבעים כלומר יש מצב
שהוא מעורר את האהבה ויראה שקיימים בו בטבע
נשמתו מצד עצם היותו יהודי והן האהבה ויראה
המוסתרין בנפש שכל אחד ואחד מישראל יש בו כמבצעו

תכונת הביטול כפי שהוא במוחין, ולא כפי שהוא
 במידות בדרך כלל שהן בבחינת יש ומציאות, וכמו
 שנתבאר במקום אחר
 נמצא לפי זה שהחלוקה היא: נפש - מעשה. רוח -
 מידות ומוחין השייכים למידות, ונשמה - המוחין עצמם.
 במאמר המוסגר מקשה הרבי נ"ע, דלעיל למדנו שגם
 בחינת 'נשמה' היא בחיצוניות המוחין בלבד -
 (והגם שנתבאר לעיל פרק מ"ה דמוחין דבריאה בדרך
 כלל הן בחינת מוחין השייכים למדות לבד כו', - שם
 נתבאר כי כללות ההשגה דעולם הבריאה הוא בבחינת
 המוחין השייכים אל המדות, וזה ההבדל הכללי בין
 אצילות לבריאה, שאצילות זה מוחין בעצם ובבריאה זה
 מוחין השייכים למידות. ולכאורה זהו בסתירה למתבאר
 כאן, שהרי הדרגות של "נפש רוח נשמה" הן כנגד
 "בריאה יצירה עשיה", ולפי זה דרגת הנשמה שנתבאר
 כאן שזהו בחינת מוחין בעצם היא כנגד עולם הבריאה,
 ואילו בפרק מ"ה נתבאר שבעולם הבריאה המוחין הן
 שייכים למידות?
 מתרץ הרבי נ"ע - יש לומר שיש בזה הפרש בין מלאכים
 לנשמות מה שנתבאר כאן ש'נשמה' זה מוחין בעצם
 הוא בדרגת הנשמות, ומה שנתבאר שם שעולם הבריאה
 זה מוחין השייכים למידות הוא בעבודת המלאכים,
 דנשמות בחינת נשמה הוא בחינת עצמות המוחין כו'
 - בדרגת הנשמות שבמהותן הן אלוקות, הרי גם
 התגלותם בבריאה זה בדרגת עצמות המוחין, ומדריגת
 האצילות הוא מה שלמעלה מהשגת הנבראים והן חכמה
 בינה דעת של אין סוף ברוך הוא כו' - עולם האצילות
 הוא למעלה מטעם ודעת לגמרי של הנבראים, ושם
 החכמה בינה ודעת הן באופן של אין סוף, שהרי עולם
 האצילות הוא אלוקות ממש. וכמו שכתוב בספר של
 בינונים (תניא) פרק ל"ט⁷⁹, שעולם האצילות הוא
 למעלה מהשכל וההשגה של הנבראים, ובדרך כלל
 בעולם האצילות הוא העבודה שלמעלה ממעם ודעת
 המושג ובחינת ראייה דחכמה כו'). - כלומר שם רואים
 את האלוקות ממש, ולא רק בבחינת שמיעה והבנה.

גלויים: ועיקר העבודה דבחינת רוח הוא בדרגה
 העליונה יותר של התעוררות המידות, כשהתעוררות
 האהבה ויראה הן על ידי השגה והתבוננות שאז הן
 בבחינת הרגש פנימי בבחינת קירוב לאלקות, דכאשר
 האהבה היא על ידי התבוננות אז היא רוצה באמת
 באלקות כו', כיון שענין ההתבוננות באריכות ההשגה
 משפיעה על פנימיותו של האדם, הרי זה מעורר בו רצון
 פנימי ואמיתי לאלקות, ונותנת להתבוננות חיות ואור
 בקיום המצות וגם מתקנים את הנפש הבהמית כו' כיון
 שתיקון הנפש הבהמית וזיכוכה הוא על ידי עבודה
 פנימית ולא מקיפה בלבד וכמו שנתבאר במקום אחר,
 רק שההתבוננות היא רק השייכה אל המדות והיינו
 בבחינת חיצוניות המוחין כו'. 'מוחין השייכים למידות'
 זו התבוננות בענין כפי שהוא ביחס אל האדם, ו'מוחין
 בעצם' זו התבוננות בענין כשלעצמו. ועל זה מבאר
 הרבי נ"ע, כי למרות שיש כאן ענין של התבוננות
 בהרחבה, הרי זה עדיין שייך לדרגת ה'רוח' בלבד, כיון
 שנושאי ההתבוננות הוא בדרגת המוחין השייכים
 למידות, ולא המוחין בטהרתם.
 לסיוכום, עבודת המידות היא דרגת הרוח, אלא שיש בזה
 ב' אופנים, האופן הא' הוא התעוררות של האהבה
 והיראה הטבעיות, והאופן הב' והוא עיקר בחינת רוח,
 היא האהבה ויראה הבאים על ידי התבוננות בהשגה
 והרחבה.
 ומי⁷⁸ שהוא בבחינת הנשמה עיקר עבודתו הוא בבחינת
 השגה והתבוננות אלקי ולא כפי שהוא בדרגת הרוח
 שההתבוננות היא במוחין השייכים למידות אלא
 בבחינת עצמות המוחין ובהרגש האלקי בעצם כו', -
 כלומר הוא עסוק להבין את גדולת הבורא ורוממותו כפי
 שהיא ולא רק ביחס שלו אליו, והמדות באים בדרך
 ממילא - כיון שאין עיסוקו לגלות ולעורר אותם, אלא
 עסוק בעניינים נעלים ומרוממים כשלעצמם, באופן
 ממילא, נמשכים משם גם כן מידות. והן גם כן בבחינת
 גדלות כו' - המידות שנמשכות מאליהם מחמת המוחין
 בעצם הם בבחינת גדלות, והביטוי של זה שיש בהם את

שם בו בתכלית היחוד ביחוד עצום ונפלא ביתר שאת ויתר עז לאין קץ
 מבעולם הבריאה כי שם ידרו להאיר בבחינת צמצום כדי שיוכלו שכלים
 נבראים לקבל מהן חב"ד לידע את ה' ולהבין ולהשיג איזו השגה באור אין
 סוף ב"ה כפי כח שכלים הנבראים שהם בעלי גבול ותכלית שלא יתבטלו
 במציאותם ולא יהיו בגדר נבראים כלל רק יחזרו למקורם ושרשם שהוא
 בחינת אלוהות ממש. והנה צמצום זה היא סבת ההארה שמאירות שם
 חב"ד של אין סוף ב"ה לנשמות אלו בעולם הבריאה. משא"כ באצילות
 שאינם בבחינת צמצום כ"כ א"א לשכלים נבראים לקבל מהן ולכן לית
 מחשבתא דילוחן תפיסא שם כלל.

78. יש להעיר על דרך הצחות, שכב' הדרגות הראשונות של
 בחינת נפש ורוח, הרבי נ"ע משתמש בלשון "ויש", ואילו בדרגה
 הג' של בחינת נשמה משתמש בלשון "ומי". שכזה נרמז שכב'
 הדרגות של "נפש" ו"רוח" הוא עדיין במציאות "ויש". ואילו
 בדרגה הג' של בחינת "נשמה" יש כבר ביטול עצמי, וידוע ש"מי"
 הוא בחינת בינה (ראה לדוגמא ספר המאמרים תרכ"ז ע' שסז
 ואילך).

79. וזה לשונו שם: ועולם האצילות שהוא למעלה מהשכל וההשגה
 וההבנה לשכל נברא כי חכמתו ובינתו ודעתו של אין סוף ב"ה מיוחדות

14 הבהמית מתהפך על ידי זה, ובפרט כאשר הצעקה היא
15 מנפש הבהמית, והכח על זה מ"ג מדות הרחמים דאלול
16 שנקראים קישומין מפני שאינן מתעצמין,
17 גם ענין המשכה הנזכרת לעיל הוא להיות קבלת עול
18 מלכות שמים דראש השנה בהתגלות פנימי ועצמי, ואז
19 נקראת המלכות היינו הנשמה שבנוף 'אדון' לשון דבר
20 שממשיך בחינת עצמות אור אין סוף,
21 ואדון עווננו זהו בחינת המקיף דמלכות כמו שהוא
22 באצילות, וצור מנן ומשגב הן מקיפים דנפש רוח נשמה,
23 נפש קיום המצות בעשיה בפועל ממש, רוח העבודה
24 באהבה ויראה בהרגש פנימי שעל ידי התבוננות, נשמה
25 העבודה דבחינת מוחין והמדות באין ממילא.

1 ואילו בעולם הבריאה יש כבר ענין של טעם ודעת
2 ('מוחין'), אלא שבדרגת הנשמות שבמהותן הן אלוקות,
3 הרי זה מוחין בעצם.
4 מכל מקום, בעולם הבריאה הנשמות משיגות את עצמות
5 המוחין, וזה שנתבאר ששם זהו המוחין השייכין
6 למידות, זהו בבחינת המלאכים שהם החיצוניות של
7 עולם הבריאה בלבד.
8 קיצור.
9 והנה אימא אוזיפת לברתא מאנהא וקשימת לה (האמא
10 משאילה לבתה בגדים ומקשטת לה), והוא המשכה
11 משרש הנשמה לנשמה המלוכשת בנוף להיות ובקשתם
12 משם בהמחשבה דבור ומעשה דנפש הבהמית, ונעשה
13 על ידי זה הצעקה והיציאה בתוקף הרצוא, וגם הנפש

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תער"ג

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[שבט ה'תש"ה]

19 מאלף-בית וסיים בכך שעל כל תג שעל אותיות התורה
20 היו לו "תילי תילין של הלכות".
21 כאשר משה רבינו ראה ושמע את גדולתו של רבי
22 עקיבא בתורה, הוא ביקש מה' יתברך שיראה לו את
23 השכר שרבי עקיבא יקבל בעד המסירות-נפש שלו
24 עבור לימוד תורה.
25 ה' יתברך הראה למשה רבינו את סוף חייו של רבי
26 עקיבא, איך רבי עקיבא לא ציית לגזירת המלכות
27 שאסרה ללמוד תורה עם תלמידים והוא כן למד,
28 והמלכות כלאה את רבי עקיבא בבית הסוהר והענישה
29 אותו בעונש אכזרי איום. קרעו את גופו בשיני מסרקות
30 של ברזל.
31 כאשר משה רבינו ראה איך שופטים את רבי עקיבא,
32 שגופו נקרע כבשרם של בעלי חיים מתים באטיליז
33 הקצבים, הוא זעק מרוב כאב לב – "רבונו של עולם,
34 זו תורה וזו שכרה?!" האם זהו השכר על לימוד תורה
35 במסירת-נפש כזו?
36 ענה לו ה' יתברך: "שתוק, כך הוא הדבר".

1 "כי אני הוי' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם"¹.
2 אומר רש"י: אני, שם הוי', לא שניתי, אף-על-פי שהנני
3 דוחה את ביצוע דין כעסי, אין זה משום ששיניתי את
4 דעתי הקודמת, שארצה לאהוב את הרע ולשנוא את
5 הטוב.
6 אצל ה' יתברך לא קיימים שינויים.
7 זה ש"דרך רשעים צלחה"² בבריאות ועושר, ואילו
8 כמה יראים ושלמים בקיום התורה ומצוות שבורים
9 בבריאות ובעוני, הרי זה בשל טעמים כמוסים שרק ה'
10 יתברך עצמו יודע אותם, והוא אינו מגלה אותם אפילו
11 לצדיקים הגדולים ביותר כמשה רבינו ע"ה.
12 כפי שהגמרא³ מספרת לנו שה' יתברך הראה למשה
13 רבינו ברוח הקודש את הדורות הבאים ומנהיגי התורה
14 שלהם, עד שהגיע לדורו של רבי עקיבא.
15 רבי עקיבא, עם הארץ פשוט, ששנא תלמיד-חכם, והיה
16 לו עונג אילו היה יכול להרע לתלמיד-חכם⁴, עוזב את
17 עבודתו כרועה והולך ללמוד תורה⁵.
18 עשרים וארבע שנים רבי עקיבא למד תורה, החל

(4) פסחים מט ע"ב.

(5) כתובות סב ע"ב.

(1) מלאכי ג, ו.

(2) ירמיהו יב, א.

(3) מנחות כט, ע"ב.

בעולם האצילות, שהוא כולו טוב, מאירה מהות
אלקות.
בעולם הבריאה שרובו טוב ומיעוטו רע, ומיעוט הרע
שבעולם הבריאה מובדל מהטוב, מאירה מציאות
אלקות.
בעולם היצירה ששם הוא מחצה טוב ומחצה רע, גילוי
האלקות המאיר בו אינו אלא הארה של מציאות
אלקות.
בעולם העשיה ששם רובו רע ומיעוטו טוב, גילוי
האלקות שבו אינו אלא כהארה דהארה של מציאות
אלקות. ובעולם הזה הגשמי בפרט ישנה חשיכה
רוחנית ממש, כי האלקות מאוד מוסתרת ונעלמת.
כל אלה הם חילוקי דרגות בגילוי האלקות. ואיך אפשר
להבין ש"אני הוי' לא שניתי", שבאלקות אין שינויים?
קיצור. מבאר שאף כי ה' יתברך מאריך את ביצוע
עונש כעסו על הרשעים, אין זאת שמשנה את דעתו
מאהבת הטובים ושנאת הרשעים. מבאר בהוכחה
ממשה רבינו ורבי עקיבא, שזה שצדיקים הם בעלי
יסורים ו"דרך רשעים צלחה" הוא דבר כמוס שרק ה'
יתברך יודע. מבאר שבגילוי אלקות יש חילוקי דרגות
של מהות, מציאות, הארת המציאות והארה דהארה
של מציאות, עד העלם לגמרי. שואל איך זה "לא
שניתי"?

זהו טעם כמוס שה' יתברך אינו מגלה אפילו לצדיקים
הגדולים ביותר, מדוע "דרך רשעים צלחה" וצדיקים
הם בעלי יסורים.
אך דעתו של ה' יתברך, שהוא, כביכול, אוהב את מי
שעושה טוב ושונא את זה שעושה רע, לא נשתנתה,
כי "אני הוי' לא שניתי", אצל ה' יתברך לא קיימים
שינויים.
אמנם, לאמיתו של דבר צריך להבין, איך זה שבאלקות
לא קיימים כל שינויים? חילוקי דרגות, שדרגה אחת
שונה מהדרגה השניה – גם זה שינוי, והרי אף באלקות
יש חילוקי דרגות באופן גילוי האלקות?
בגשמיות יש מהות ויש מציאות. בכל דבר ישנה מהות
הדבר – מהות משמעה כפי שאומרים מה הוא? –
וישנה מציאות הדבר.
בגשמיות, המהות היא מה שמכונה רוח הדבר
והמציאות היא גוף הדבר.
ברוחניות, מהות היא הדבר עצמו ומציאות היא מראה
הדבר, כמו שכתוב⁶ "ועל דמות הכסא – כסא הכבוד
– דמות כמראה אדם עליו מלמעלה".
"אדם" הוא המהות, ו"מראה אדם" היא המציאות.
באלקות יש חילוקי דרגות באופן גילוי האלקות
בעולמות. בארבעת העולמות אצילות, בריאה, יצירה
ועשיה יש חילוקי דרגות בגילוי האלקות.

ב.

סוגייה בגמרא, ולדייק בלשון רש"י, ולהבין היטב דיוק
של תוספות וחדוש של ראשונים;
יש לרב גם תלמידים קטנים יותר, שאינם יכולים להבין
אלא סוגייה עם רש"י ותוספות ללא דיוקים, כי הם
עדיין לא הגיעו לכזו הרחבת שכל שיוכלו להכיל
בהבנת שכלם סוגיית גמרא כמו התלמידים המבוגרים;
לרב יש גם תלמידים עוד יותר קטנים, שמוחם קטן
מלהבין סוגיית גמרא עם תוספות. קשה להם לקלוט
אפילו את פירוש רש"י, ועמם מוכרח הוא ללמוד את
הגמרא ולבאר כל מילה ולחזור אתם כמה וכמה
פעמים, עד שהם קולטים את מה שלומדים אתם. וכדי
שהם יזכרו משהו שלמדו אתם מוכרחים לתת להם
משל, דוגמה. ומשל זה צריך להיות מדבר המובן להם,
ועל-ידי המשל הם זוכרים גם את מה שלמדו.
הרב לומד עם כל שלוש קבוצות התלמידים, עם כל
כיתת תלמידים בהתאם לשכלם והבנתם, ושלושת
אופני הלימוד שונים זה מזה לחלוטין:

אמת ויציב, שגם בגילוי אלקות יש חילוקי דרגות, הן
בארבעת העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, והן
בחילוקי הדרגות שקיימות בכל עולם.
בעשר הספירות של עולם זה, מאירה דרגה אחרת של
אלקות מאשר דרגת האלקות המאירה בהיכלות של
עולם אחר.
כך גם בנשמות ומלאכים שבעולמות, שאינה דומה
דרגת גילוי האלקות המאירה בנשמות שבעולם זה,
לדרגת גילוי אלקות המאירה במלאכים שבעולם אחר.
מצד עצם ענין גילוי האלקות שבכל הדרגות המנויות
כאן, ספירות, היכלות, נשמות ומלאכים, בודאי יש
חילוקי דרגות, וחילוקי דרגות הן שינוי מוחלט.
עם כל זה, יובן בצורה זכה ובהירה ש"אני ה' לא
שניתי". באלקות, אף שהיא מתגלה בחילוקי דרגות,
לא יתכן כל שינוי כלל ואלקות הוא אחדות גמורה.
הדבר יובן במשל מרב שיש לו תלמידים מסוגים רבים.
תלמידים גדולים יותר, שכבר יכולים להבין היטב

משנה את הסבריו ואת הבנתו בהתאם להבנת תלמידיו, 25
 וזה בודאי שינוי, אבל בפנימיות הרי השינוי אינו מצד 26
 הרב, אלא מצד התלמידים. 27
 זה רק שהתלמידים סבורים שהרב משתנה, אבל באמת 28
 אין כל שינוי ברב. 29
 כך יובן בגילוי האלקות. הן בארבעת העולמות אצילות 30
 בריאה יצירה עשיה והן בספירות, היכלות, נשמות 31
 ומלאכים. 32
 עולם האצילות – הוא מעודן יותר מעולם הבריאה, כי 33
 עולם הבריאה הוא בדרגת אפשריות המציאות ואילו 34
 עולם האצילות הוא בדרגת אפיסת המציאות⁷, שם 35
 מאיר גילוי אלקות, וכך בכל הדרגות לפי ערך, שינוי 36
 הגילויים הוא בדרגות, אבל באלקות, באמת "כי אני 37
 הוי" לא שנית". 38
 קיצור. מבאר שאף שגילוי האלקות, הן בעולמות 39
 אצילות בריאה יצירה עשיה והן בדרגות הפרטיות של 40
 ספירות, היכלות, נשמות ומלאכים שבכל עולם – הרי 41
 הוא שונה, בכל עולם ודרגה גילוי האלקות הוא לפי 42
 מהותה, עם זאת "כי אני הוי" לא שנית". מבאר את 43
 ה"לא שנית" במשל מרב שלומד עם שלושה סוגי 44
 כתות (תלמידים: א) בעלי-הבנה גדולים. (ב) בעלי 45
 השגה בינוניים. (ג) בעלי-שכל קטנים. אף שבאופן 46
 הלימוד הרי קיימים שינויים, אבל השינויים הם 47
 בתלמידים ולא ברב. 48

כי אני ד' לא שנית

1 כתת התלמידים הראשונה, הם כאלו בעלי שכל והבנה
 2 גדולים, כך שהרב לומד אתם את הסוגיות העמוקות
 3 ביותר ללא כל משלים, כי הם בעלי-שכל גדולים עד
 4 שביכולתם להשיג בצורה זכה ובהירה גם את הרעיון
 5 העמוק ביותר.
 6 כתת התלמידים השניה, גם הם בעלי שכל והבנה
 7 טובים, אבל לא כמו הראשונים.
 8 אתם הרב לומד את הסוגיה בצורה לא עמוקה ורחבה
 9 מדי, וכדי שהם יבינו טוב יותר את סברות ההשכלה
 10 של הסוגיה, הרב אומר להם משל מתאים.
 11 משל זה מבהיר להם את ענין הסוגיה, אבל העיקר
 12 אצל התלמידים הוא סברות הסוגיה והמשל הוא רק
 13 טפל.
 14 כתת התלמידים הקטנה יותר, כל ההבנה שלהם היא
 15 על-ידי המשל, ואצלם המשל הוא העיקר והסוגיה
 16 טפלה.
 17 הרב הלומד עם שלוש כתות התלמידים מוכרח לשנות
 18 את ביאורי סברות השכל שלו, לכל כיתת תלמידים
 19 בהתאם למצבם, שכלם והבנתם.
 20 כאשר מתבוננים ברב בהתאם ללימודו עם שלוש כתות
 21 התלמידים, הגדולים ביותר, הבינוניים והקטנים,
 22 מוכרחים לומר שהרב הוא לא רק בעל-דרגות שונות
 23 זו מזו, אלא גם בעל-שינויים.
 24 אבל מי שיש לו הבנה עמוקה ודאי יבין, שאמנם הרב

(7) ספר המאמרים תרפ"ו, ע' 195.

ספר השיחות – ה'ש"ת-תש"א בלה"ק

יום ב' ניסן¹

הנחתום שאופה עבורנו מזונות בכל ההידורים, אינו
 יכול לאפות עוגה כזו שאוכל היום לאכול אותה. אין
 זה חידוש, אחרי התועדות כזו גם שלשה ימים
 יכולים שלא לרצות לאכול.
 היו זמנים שכ"ק אאמו"ר הרה"ק היה נותן מקום
 לשאלת מה נשתנה, אבל הרבה פעמים כשהייתי
 שואל 'מה נשתנה', היתה התשובה: אם תדע הכל –
 תזדקן מהר.
 שאלתי אותו מה נשתנה. ויענני שנלך לטייל.
 באמצע הטיול אמר לי: היום היה אצלי אדמו"ר
 הזקן, ושמעתי מפי קדשו המאמר הידוע, שאמרו
 רבנו הזקן פעם ברבים:

(תפלת שחרית, אמירת שיעור תהלים – כפי
 שנחלק לימי החודש – ולימוד המשניות, ארכו כמה
 שעות, כי כ"ק אדמו"ר בעצמו היה הש"ץ לכל התפלה.
 אחרי זה ישב לנוח על הכסא שהיה מוכן ליד העמוד.
 המתפללים התחילו לצאת מהחדר, רמז כ"ק אדמו"ר
 שיתקברו אליו, והתחיל לומר בפנים צהובות):
 שנת תרס"ג היתה אצלי שנה שמחה, כידוע. ר"ח
 ניסן היינו ביניה. אבי התועד בטוב, לקח קצת
 משקה, ודיבר הרבה.
 למחרת, ב' ניסן, היה אבי בשמחה רבה. אמר
 שאין הוא יכול לאכול מאכל גשמי גם בברכה.

(1) שיחה זו נדפסה גם בקונטוס ב' ניסן ה'תש"י (קונטרס עז).

16 הריפוי היה צריך להימשך למעלה משני חדשים.
17 מהדברים העיקריים שהפרופסורים מצאו לחשובים
18 ביותר, היתה מנוחה והתפרקות.
19 אבי בא לוינה ביום שלישי פרשת ויחי, ז' בטבת,
20 ושהה שם עד יום ראשון פרשת צו, ח' ניסן. שלשה
21 חדשים מלאים שהה אז אבי לוינה. בעשרה הימים
22 הראשונים חי אבי במלון, ולאחר מכן שכר דירה
23 פרטית.
24 בנסיעה זו לקח אבי גם אותי. היו לי הזכות
25 הגדולה והעונג הרוחני להיות יחד עם אבי במשך
26 למעלה משלשה חדשים, ויום יום התוועד אתי כמה
27 שעות בלימוד ובסיפורים שונים, כשעל אותו סוג של
28 סיפורים והערות אומרים חז"ל⁴: גדולה שימושה
29 יותר מלימודה.

1 העולם סובר שעבודה צריכה להיות ברעש, הרי
2 זה פשוט ביותר, 'עלה בכבש', - כשמתעלים קצת,
3 'ופנה לסובב' - מתבוננים בנעשה מסביב לו, 'ובא לו'²
4 לקרן דרומית' - נעשים תמימים יותר, הרי 'מזרחית'
5 - נעשה יותר אור, 'מזרחית צפונית' - זה מאיר גם
6 בנפש הבהמית, היצר הרע³, כשמבררים את היצר
7 הרע הרי 'צפונית מערבית' - נעשה מכך עריבות
8 ומתיקות למעלה.
9 הנה כששומעים זאת מפיו הקדוש של רבנו הזקן
10 - כיצד אפשר לאכול דבר גשמי.
11 ב. בשנת תרס"ג נסע אבי לוינה להתיעץ עם
12 פרופסורי וינה במצב בריאותו. אחרי קונסוליות של
13 גדולי פרופסורי וינה, החליט אבי, לעבור ריפוי
14 מסויים באחד ממוסדות הרפואה האלקטרוניים
15 שבווינה.

יום ב' ניסן

(4) ברכות ז, ב.

(2) להעיר מזוהר ח"ג קכ,א. הוספות לבאורי זוהר פ' במדבר.
(3) ראה סוכה נב,א: צפוני זה יצר הרע.

אגרות קודש

12 הד"ר הערץ שי, מכתב חס מאד, ונהנתי מאד מזה, בטח
13 שהד"ר הערץ בעצמו חפץ לעזור בזה, אבל בלי ספק אצלי
14 שזה הי' עיי השפעתו של כ' שי.
15 העתיקו שם באמריקא את החוברת הזו באידיש, ואני
16 שולח לכבודו שי' חוברת אחת לדוגמא, ובקשתי את הד"ר
17 סמעטליין שי' שישלח לכבודו כשתי מאות חוברות
18 באידיש, אשר חושב אני שימצא בהם תועלת במדינתו,
19 בטח עובד בזה עבודה סיסטמטית, ולא רק בלונדון כ"א
20 גם ביתר ערי המדינה, מקום אשר אחב"י נמצאים שם.
21 לדעתי הי' נחוץ מאד להשתמש בהשפעתו של הד"ר
22 הערץ שי' באפריקא, ולהתחיל לפעול במקצוע זה של
23 טהרת המשפחה במדינה זו, וחושב אני אשר כבודו שי'
24 בטח יתענין בדבר זה, ומחכה אני לידיעות ממנו מהנעשה
25 עד עכשו בענין זה.
26 והנני ידידו הדו"ש מכבודו ומברכו

27 יוסף יצחק

אג"ק מוהר"י צ כרך יז

ב"ה, י"ד מרחשון, תרצ"א

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה, נודע
ומפורסם לשם תהלה ותפארת משכיל
על דבר טוב, ווי"ח אי"א מוהרמ"ז שי'
הכהן

1 שלום וברכה!
2 נעים יהי' לשמוע משלומי ומעשהו וכל אשר אתו
3 לטובה.
4 מכתבו השייך להזכרה לטובה ולברכה בעתו קבלתי,
5 והשי"ת יעזר לקבל השנה טובה ומתוקה שנתן לנו בתוך
6 כלל ישראל, בלי מניעות ועכובים.
7 מאמין אני אשר במשך ימים הנוראים והמועדים
8 שעברו עלינו לטובה עלה בידו לעבוד בשאלת טהרת
9 המשפחה, ובטח נשתמש בחלק ידוע לעבודתו בחוברות
10 של הד"ר סמעטליין בשפה האנגלית. קבלתי מכתב
11 מהד"ר סמעטליין אשר קבל מכתב תשובה מהרב הראשי

תורת חסידות חב"ד דורשת שתוכן עניין התפילין - קיום המצווה "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד - יומשך בגילוי בכל המצוות, היינו, שקיים כל מצווה ומצווה יהיה באופן שתחדור בכל כוחות האדם, הן בכוח המחשבה, הן בכוח הדיבור, והן בכוח המעשה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת - מציאות המצווה.

משיחת ג' שבט ה'תשד"מ

פרשת יתרו

יח * וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ בְּיִחוּצֵי יִתְרוֹ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֹהֶל גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִי: ^ד וְשֵׁם הָאֹהֶל אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָעֲזָרִי וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה: ^ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שֵׁם הָרַ הָאֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקְלוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֶל: ^ח וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצְאֵם יְהוָה: ^ט (יִשְׂרָאֵל) ^י וַיַּחֲדֹ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: ^{יא} וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: ^{יב} עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^{יג} וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

שני י וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפְטֵי אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב: ^ב וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מִה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: ^ד כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשַׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתַי: ^ה וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: ^ו נָכַל תִּפְּלֹ גַם־אַתָּה גַם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂהוּ לְבִדְּךָ: ^ז עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אֶעֱצֹךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֲיִה אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבַּאת אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: ^ח וְהוֹהֲרַת אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרֹךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ^ט וְאַתָּה תַּחֲזוּה מִכָּל־הָעָם אֲנִשִּׁי־חֵיל וְרֵאִי אֱלֹהִים אֲנִשִּׁי אִמַּת שְׂנְאִי בָּעַץ וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֱלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת: ^י וְשַׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל וַיָּבִיאוּ אֵלָיךְ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן וְשַׁפְטוּ־הֶם וְהִקַּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ: ^{יא} אִם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלֶּת עִמָּךְ וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמַּחֲרַת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אדמו"ר אֶל אָבִיו, הַרְבֵּי הַרְשָׁב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וּשְׁאָלוֹ: וּמָה עָתָה? הֲשִׁיב לוֹ אָבִיו: 'אֵינְךָ עוֹד דּוֹרֵךְ מֵעַן עָרַשְׁתָּ תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִיָּחָד עָכְשׁוּ יֵשׁ לְחֹזֶר בְּתְשׁוּבָה). וְהִינֵנּוּ, שָׂגַם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב נִעְלָה בַּעֲבוּדַת ה' צָרִיךְ לְהוֹסִיף כְּהֶנָּה וְכֶהֱנָה. הַדְּבָר נִרְמַז בְּרַשִׁי: גַּם לְמַחֲרַת עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר יֵשׁ לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם, הֵינֵנו לְהוֹסִיף בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּכַחֲנִית "אֶת הַדְּרֹךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בְּזִמְרָה, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הִיָּתָה כְּהֶנָּה לְמַתָּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דְּבָרֵי הַחֵיד"א בְּדִיוֹק הַלְשׁוֹן 'גֵּר שְׁתַּגִּיר', וְלֹא 'גֹּזֵר שְׁתַּגִּיר', כִּי גֹזֵר לֹא תַּגִּיר לְעוֹלָם, וְגֹזֵר שְׁתַּגִּיר יֵשׁ בּוֹ נִיצוּץ קִדְשָׁה שְׁפָל שְׁלֹא בְּמִקְמוֹ, וְכַשְׁתַּגִּיר יוֹצֵא נִיצוּץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִקָּאן, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדֵי הוֹלֵךְ לְקַבֵּל תּוֹרָה, עָלָיו לְקַחַת אִתּוֹ גַּם אֶת 'יִתְרוֹ', קָרִי: כָּל דְּבַר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוּץ שֶׁל קִדְשָׁה הַשֵּׁיף אֵלָיו.

חמישי וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְקַרָּא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיֵּשֶׁם
לפניהם את כל־הדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: ^ח וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל־אִשְׁרֵי
דִּבְרֵי יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה: ^ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי
בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֵנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי
עַמְּךָ וְגַם־בְּךָ יֹאמְנוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־
דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: ^י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדְּשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ
שְׂמֹלֹתָם: ^{יא} וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ^{יב} בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲיִנִּי כָּל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי:
^{יג} וְהִגַּבְלֹת אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמָרוּ לָכֶם
עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָּל־הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת
וּיָמָת: ^{יד} לֹא־תֵנֶעַ בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִפְקַל אוֹיְרָה
יִיָּרָה אִם־בְּהֶמָּה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁנֵי
הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהֶר: ^{טו} וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הַהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם:
^{טז} וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נֹכְחִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: ^{יז} וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּחֲתִית הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבִרְקִים וַעֲנָן כָּבֵד
עַל־הָהָר וְקָל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיִּיחָרֵד כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה: ^{יח} וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרֹאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֻבּוּ בְּתַחֲתִית הָהָר:
^{יט} וְהָרָם סִינַי עָשָׂן כִּלְאוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה
בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַכֹּבֶשֶׂן וַיִּחָרֵד כָּל־הָהָר
מְאֹד: ^כ וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מֹשֶׁה
יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנוּ בְּקוֹל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה': לַעֲיִנִּי כָּל הָעָם (יט, יא)
אלו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד, לא הייתה
השכינה נגלית עליהן, דכתיב . . . לַעֲיִנִּי כָּל הָעָם (דברים רבה
ז, ח)

הָיוּ אומרים: אם הפחות שפפחותים שבעם ישראל לא היה
אומר 'נעשה ונשמע', או שהיה חסר למנין ששים רבוא –
לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל

שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כָּל־אֲשֶׁר
אָמַר: ^{כה} וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשִׁי־חַיִּל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת: ^{כו} וַשְּׁפֹטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדִּבְרֵי הַקֹּשֶׁה וַיִּבְאֲנוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדִּבְרֵי הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:
^{כז} וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרְצוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ז עמ' 186)

כָּל דִּין שֶׁדִּין אֱמֶת לְאֱמֶתוֹ (רש"י יח, יג)
כל סבא ודעה בתורה היא אמת, "אלו ואלו דברי
אלקים חיים"; אבל הלכה היא אמת לאמתו, כי היא שיבת
לשם ה', כמאמר "והיו' עמו, שהלכה כמותו". דהנה, אדם
שנוהן יכול לומר סבא טובה, דברי אלקים חיים, אבל יתכן
שלאחר מכן תתעורר סבא שניה, טובה יותר, שתפריד
אותה; מה שאין כן פסק הלכה הוא נצחי.

רבי יצחק ^א בחדוש השלישי לצאת בני־ישראל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדֶּבֶר סִינַי:
^ב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדֶּבֶר סִינַי וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנוּ־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֹגֵד הָהָר: ^ג וּמֹשֶׁה
עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיְקַרָּא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ד אֲתֵם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם
וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאֲבֵא אֶתְכֶם
אֵלָי: ^ה וְעַתָּה אִם־שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי
וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֹגֵלָה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: ^ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי
מִמְלַכַת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י')

אֲתֵם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם (יט, ד)
בני ישראל נכנסו לברית בשלושה דברים. מילה –
היציאה מן השממה, הסרת המסך המסתיר על הנפש
האלקית. טבילה – הכניסה לקדושה, טבילה אותיות הביטל.
קרבן – עליה והתפללות באש שלמעלה, שהרי זה באלו
מקריב חלבו ודמיו. לפי זה יש לרמוז אף כאן: אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם – הכניעת הקלפה. וְאִשָּׁא אֶתְכֶם – הכניסה לקדושה.
וָאֲבֵיא אֶתְכֶם אֵלַי – יחוד באור אין־סוף.

וַיֵּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בְּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: **ס** י כִּכְרֹד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־
אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: **ז** י לא תִרְצַח: **ח** י לא
תִּנְאַף: **ט** י לא תִּגְנוֹב: **י** י לא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עַד
שֹׁקֶר: **יא** י לא תַחְמוֹד בֵּית רֵעֲךָ **יב** י לא־תַחְמוֹד
אֵשֶׁת רֵעֲךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׁוֹרֹו וַחֲמֹרֹו וְכָל
אֲשֶׁר לְרֵעֲךָ: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

מַעֲמַד הָרָא שִׁנִּי הָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, ו"אלו היו
יִשְׂרָאֵלִים חֲסִידִים אֶפְלוּ אֶדָם אֶחָד" לא היו זִזְכִּים לְמַתָּן
תּוֹרָה. לֹא־יָדָעוּ, אֶחָד הַטַּעֲמִים שֶׁעֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת נִאֲמָרוּ בְּשׁוֹן
יָחִיד הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְכָל יָחִיד וְיָחִיד בְּפָנַי עֲצֻמוֹ. וְיֵשׁ
לִזְמַר, שְׁשֵׁנִי עֲנִינִים אֵלּוּ בְּאֶפֶן נְתִינָה הַתּוֹרָה הֵם בְּהִתְאָם
לְשֵׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנָה בְּמַתָּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנָה
לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמִצִּיאוֹת אֶחָד, בְּאֶפֶן הַשּׁוּה לְכָל. לְמִדַּת הַתּוֹרָה
— נִתַּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֶרְכוֹ.

שְׁבִיעִי יו וְכִלְחָעָם רָאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־
הַלְפִידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֲשֵׂן וַיֵּרָא
הָעָם וַיִּנְעֻו וַיַּעֲמֻדוּ מִרְחָק: יו וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל־יִדְבַר עִמָּנוּ
אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֱלֹהִים
תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים
וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי
תַּחֲטֹאוּ: יח וַיַּעֲמֻד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ
אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: יט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לא
תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם: כא מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וְזִבְחָתָּ עָלָיו
אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בָּקָרְךָ
בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֹּר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ

הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד
נוגעת לכל האברים.

ששי י וַיֵּרַד יְהוָה עַל־הָרָא סִינִי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעַד בָּעָם פֶּן
יִהְרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרָאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב: כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּנְשָׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ
בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל
הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָרָא סִינִי כִּי־אַתָּה הַעֲרַתָּ בְּנֵי
לְאֹמֶר הַגִּבֹּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו
יְהוָה לְדָוִד וְעַלִּית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם אֶל־יְהֹרָסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם:
כה וַיֵּרַד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: **ס**
כ * וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לְאֹמֶר: * **ס** י אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ג לא יְהִי־לָךְ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לא תַעֲשֶׂה־לָךְ פֶּסֶל
וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
בְּאֶרֶץ מִתְחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם וּמִתְחַת לְאֶרֶץ:
ה לא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עֹון אָבוֹת עַל־בְּנֵים
עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשָׁנָאִי: ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד
לְאֵלִפִּים לְאֵהָבִי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: ז לא תִּשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֹה יְהוָה
אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: ח זָכוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלָאכָתְךָ: י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת וּ
לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּ
בִנְךָ וּבִתְךָ עַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְכָל־מִתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

הפננה ל'ישות', אלא למה שהתורה מגדירה כעליה וכשלימות, ואף את זה יש 'לזכר'. וכדגמת תורת הפעל-שם-טוב: שויתי - הכל שנה אצלי, גם דברים שהם ברום המעלה, שכן ה' לנגדי - אינני חפץ אלא בקיום רצון העליון ולא בשום דבר אחר.

מפטיר יט ויאמר יהוה אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל אתם ראיתם כי מן-השמים דברתי עמכם: ד לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם: כא מזבח אדמה תעשה-לי וזבחת עליי את-עלתה ואת-שלתה ואת-צאנה ואת-בקרך בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתה: כב ואם-מזבח אבנים תעשה-לי לא-תבנה אתהן גזית כי חרבה הנפת עליה ותחללה: כג ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך עליו: פפפ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה (רש"י כ, כא) יש כאן רמז בעבודת ה': כלפי חוץ – צריך האדם לגלות עז ונחישות, ולא יבוש מפני המלעיגים, בבחינת קשה ערף למעליותא. אכל בתוכו ובפנימיותו – עליו להיות 'מלא אדמה', בבטול ובהכנעה, בבחינת ונפשי כעפר לכל תהיה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עניינים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

וברכתה: כ ואם-מזבח אבנים תעשה-לי לא-תבנה אתהן גזית כי חרבה הנפת עליה ותחללה: כג ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך עליו: פפפ

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחיכון וביומיון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 565)

וזבחת עליי את עולותיך ואת שלמיך (כ, כא) פרש אדמו"ר הזקן: מזבח אדמה – מזבח של בטול, באדמה זו שהכל דשין עליה. וזבחת עליי את עולותיך – את העליות שלך. ואת שלמיך – השלמות שלך. והנה, אין

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, כְּשֶׁנֶּצְרַע הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, כְּשֶׁנֶּכְנַס לְחֵיכַל
לְהַקְטִיר קֹמֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַצֵּרֶת וְרָחַח בְּמִצְחוֹ" (דברי הימים ב' כ"ט).
וְאָמַר "בִּשְׁנַת מוֹת", כִּי הַמֶּצְרַע נֶחֱשֶׁב כְּמוֹת. וְשׁוּלְיוֹ מִלֵּאִים אֶת הַחֵיכַל,
כְּלוּמַר, כְּבוֹדוֹ מִתְנַלֵּה לְמִקְוֵה בְּחֵיכַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **ב** שְׂרָפִים, קְרָאִם שְׂרָפִים,

לפי שראם במראה הנבואה בדמות אש

שורף. עומדים מופעל, עומדים

בשמים. והם המלאכים הקדושים שהם

קמים לעד. לו, לפניו, לשמשו לעשות

שלחותיו. יכסה פניו, שלא יביט לצד

השכינה. יכסה רגליו, לצניעות, שלא

יראה כל גופו לפני בוראו. ובמדרש

תנחומא אמרו, לפי שרגליהם כבה רגל

עגל, לך מכה אותם, שלא להזכיר

על ישראל עון העגל. ועופף, ללך

בשלחות הקב"ה. ג וקרא זה אל

זה, השרפים קוראים אחד לחברו לומר

קדשה כלם כהן אחד ולא יקדים אחד

לחברו. ואמר, הקול יוצא מבין כלם

כהן אחד כאלו הוא קול אחד. קדוש

קדוש קדוש, קדוש הוא בשמי מרום

עליון, מקום שכינתו. קדוש הוא על

הארץ מעשה גבורתו. קדוש לעולם

ולעולמי עולמים. (נפ"י תרגום יונתן בן

עוזיאל. וכנה הוא מתורגם בתפילה

ב"ובא לציון גואל" שנקרא "קדושה

דסדרא"). ד אמות הספים, מוזות

הפתח. והם מוזות פתח החיכל,

שנקודים באמות לבה ולרחב. מקול

הקורא, מקול המלאכים הקוראים.

והפית, החיכל. ימלא, היה מתמלא.

ה כי נדמיתי, תרני מות. שלא

הייתי קדאי לראות כקבור. "נדמיתי",

הייתי שתיקה, כמו "וימים אחריו" (ויקרא א' ג).

איש טמא שפתים וגו', כלומר, איך אעריך עצמי ועמי נגד קדש המלאכים השרפים. את המלך, כלומר, את

עטרת מרים

א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְהַמֶּצְרַע הָשִׁיב כְּמוֹת וְאָרָאָה
בְּרֵאִית הַשֶּׁכֶל אֶת־אֲדֹנָי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְיוֹ שׁוּלֵי הַמַּעֲלֵל
מִלֵּאִים מִמִּלֵּאִים אֶת־הַחֵיכַל אֶת הַשָּׁמַיִם: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל
לֹא בַשָּׁמַיִם לְשִׁמּוֹשׁ, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד

בשמים. יכסה פניו לכל יביט

כלפי השכינה ובשמים יכסה רגליו

שלא להזכיר מעשה העגל כי כה

רגליהם כבה רגל עגל ובשמים

יעופף יעוף בשלחות המקום:

ג וקרא זה אל זה וטליון רשות זה

מזה לומר קדוש כהן ואמר הקול

יוצא מבין כלם כהן קדוש ו

קדוש קדוש יהיה צבאות ענני

מלך מלכי המלכים מלא כל הארץ

כבודו: ד וינעלו היו נעים אמות

הספים מוזות הפתח מקול הקורא

מהזק קול הקורא היו קרים במקומם

והפית החיכל ימלא עשן היה

מתמלא עשן: ה ואמר אוילי

כי נדמיתי אותה בדומם. כלומר,

אמות על שראה מראה כבוד ה' כי

איש טמא שפתים אנכי ואני

קדאי לא מצד מעשי ובתוך עם

טמא שפתים ולא מצד מעשה העם

אשר אנכי ישב כי את שכינת

המלך יהיה צבאות ראו עיני:

ו ויעף אלי אחד מן השרפים

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

בשמים. יכסה פניו לכל יביט

כלפי השכינה ובשמים יכסה רגליו

שלא להזכיר מעשה העגל כי כה

רגליהם כבה רגל עגל ובשמים

יעופף יעוף בשלחות המקום:

ג וקרא זה אל זה וטליון רשות זה

מזה לומר קדוש כהן ואמר הקול

יוצא מבין כלם כהן קדוש ו

קדוש קדוש יהיה צבאות ענני

מלך מלכי המלכים מלא כל הארץ

כבודו: ד וינעלו היו נעים אמות

הספים מוזות הפתח מקול הקורא

מהזק קול הקורא היו קרים במקומם

והפית החיכל ימלא עשן היה

מתמלא עשן: ה ואמר אוילי

כי נדמיתי אותה בדומם. כלומר,

אמות על שראה מראה כבוד ה' כי

איש טמא שפתים אנכי ואני

קדאי לא מצד מעשי ובתוך עם

טמא שפתים ולא מצד מעשה העם

אשר אנכי ישב כי את שכינת

המלך יהיה צבאות ראו עיני:

ו ויעף אלי אחד מן השרפים

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

אנכי ישב כי את המלך יהיה צבאות ראו עיני: ו ויעף אלי

אחד מן השרפים ובדו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח:

שי למורא

עטרת מרים

קבדו. (ו) רצפה, נחלת. במלכותם, בצבת. (ז) ויגע על פי, הגיע את הנחלת על פיו. וסר עונד, בנות נגיעת הנחלת קבלת הענש, וכוה סר עונד. ואמרו ר"ל, שהעון היה כזה שאמר "ובתוך עם טמא שפתים וגו'" ולא היה ראוי לומר כן על ישראל. (ח) את מי אשלה, את מי אשלה להוכיח את ישראל.

ומי ילך לנו, אמר "לנו" בלשון רבים, כאלו היה מדבר עם השרפים ונמלך עמם. (ראה פירוש רש"י בראשית א.כז.) ט) שמעו שמוע, ואל תבינו, אני אומר לכם שמעו שמוע, ואינכם נוהגים לב להבין. וראו ראו ואל תדעו, וראו נסים שעשיתי לכם, ואינכם נוהגים לב לדעת אותי. (י) השמן לב העם הזה וגו', אתם משמינים בכוונה את לבבכם, ומקבירים את אונכם, ומשעים (= מכסים ומחליקים כמו בטיח) את עיניכם. פן יראה בעיניו וגו', כדי שלא תראו ולא תשמעו ולא תבינו בלב. ושב ורפא לו, כדי שלא תשובו בתשובה ושלל ידי התשובה תהיה לכם הרפואה שהיא תפליחה אחר התשובה. (יא) עד מתי, עד מתי יקבדו אתכם ולא ישמעו. עד אשר וגו', כלומר, ידעתי שלא ישובו עד שתבוא הפרענות. שאו ערים, הערים התהיה שוממות. תשאה שמכות, תתרוקן ותתה שוממה. (יב) ורחק ה' את האדם, ויגלו ישראל למקומות רחוקים. ורבה העזובה, כלומר, לזמן רב תעזב הארץ. (יג) ועוד בה עשיריה, ועוד וימלכו בה עשרה מלכים עד המלך צדקיהו. פרוש אחר, אותה השארת שתשאר תהיה אחד

מעשרה יתייו צדיקים, וגם בהם יהיה בעור עד שישארו רק צדיקים גמורים שישבו בכל לבם. ושב והיתה לבער, וכימי צדקיהו תשוב הארץ להיות "לבער", כלומר, לבער ולכלות את יושביה. כאלה וכאלון, מיני עצי פרק. אשר בשלכת מצבת כם, כמו האלה והאלון שנושרים מהם העלים בזמן החורף ונראים כיבשים, ועם כל זה נשארת כם המצבת שהיא גזע העץ ונענפו שיונקים לחיות מהתפרקע, וכימי יסון ישובו ויפרחו. ורע קדש מצבתה, קדש שבעם ישראל ועמרו בקרשם והם יהיו למצבתם. כלומר, אף על פי שגילו כלם, עוד יפרחו ויגמחו וישבו לארצם.

ויגע על-פי ויאמר הנה נגע זה על-שפתיה וסר עונד ותפאתה את-קול אדני אמר את-מי אשלה ומי ילך-לנו ואמר הנני שלחני ט ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואל-תבינו וראו ראו ואל-תדעו: השמן לב-העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן-יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: יא ואמר עד-מתי אדני ויאמר עד אשר אם-שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: יב ורחק יהיה את-האדם ורבה העזובה בקרב הארץ: יג ועוד בה עשיריה ושב ויהיתה לבער כאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת כם ורע קדש מצבתה:

ובידו רצפה נחלת במלכותם בצבת לקח הנחלת מעל המזבח: ז ויגע השרף נגע הנחלת על-פי ויאמר הנה נגע זה על-שפתיה ובנות הנחלת קבלת הענש וסר עונד כמה שאמרת "ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב" ותפאתה תכפר: ח ויאשמע את-קול אדני אמר את-מי אשלה ולך-לנו דברי לישראל ומי ילך-לנו כאלו נמלך עם השרפים ואמר הנני אני מוכן ללכת שלחני אם רצונך בקד: ט ויאמר לך ואמרת לעם הזה שמעו שמוע ואל תבינו וראו נסים שעשיתי לכם, ואינכם נוהגים מפי הנביאים ואל-תבינו ואינכם נוהגים לב להבין וראו ראו ראו נפלאותי ואל-תדעו ואינכם שמים על לב לדעת תפארת ולחידוד בהם: י השמן לב-העם הזה האמים חלב לכל הבין ואזניו הכבד לכל שמעו ועיניו השע שם עליהם טיח פן-יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין שלא עשה את הטוב, אכל אם ושב ויעשה תשובה ורפא לו יבוא לו כזה רפואת הנפש והוא תפליחה, ואין דעת הנצר נוחה מזה: יא ואמר עד-מתי אדני יהיה לכם אטום מלכתיו ויאמר עד ששובו הפרענות עליהם ויכלו בגולה עד אשר אם-שאו ישרו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: יב ורחק יהיה את-האדם את ישראל הקרובים אדם יהיה גולה למקום רחוק ורבה זמן מרובה תהיה הארץ העזובה מהם בקרב הארץ: יג ועוד בה עשיריה אחר מעשרה

ממם ישראל ושב ויהיתה תשוב להיות לבער כליון כאלה וכאלון כימי חסדיו אשר בשלכת עת שמשליכו העליו מעט מעט כן הרשעים שהם תפליפות והעלים, אבל מצבת הנע והנשרים הנשאר כם יהיה ורע קדש מצבתה:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:

נֶאֱמַן, אֶתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב
רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

בָּה: ׀ וְאִם-לִבָּנוּ יִיעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבְּנוֹת
יַעֲשֶׂה-לָּהּ: ׀ אִם-אַחֲרֵת יִקְחָלוּ שְׂאֵרֶהָ כְּסוּתָהּ
וְעֲנֹתָהּ לֹא יִגְרַע: ׀ וְאִם-שְׁלֹשׁ-אַלֹּה לֹא יַעֲשֶׂה
לָּהּ וַיֵּצֵאָה חֲנָם אֵין כְּסָף: ׀ (יִשְׂרָאֵל) יִבְ מִכָּה אִישׁ
וּמֹת מוֹת יוֹמָת: ׀ וְאִשְׁרֵל לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים
אֲנָה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ מְקוֹם אִשְׁרֵל יָנוּם
שְׁמָה: ׀ ׀ וְכִי-יִזְדֹּר אִישׁ עַל-רַעְיָהּ לְהַרְגוֹ
בְּעֶרְמָה מִעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת: ׀ ׀ וּמִכָּה
אֲבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀ ׀ וְגִבּוֹ אִישׁ וּמְכָרָו
וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀ ׀ וּמִקְלָל אֲבִיו וְאִמּוֹ
מוֹת יוֹמָת: ׀ ׀ וְכִי-יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים וְהִכָּה-אִישׁ
אֶת-רַעְיָהּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרָף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל
לְמִשְׁכָּב: ׀ ׀ אִם-יָקוּם וְהִתְהַלָּךְ בַּחוּץ עַל-
מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמִּכָּה רַק שְׁבָתוֹ יִתֵּן וּרְפָא
וּרְפָא: ׀ ׀

קִרְיַאת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת-קוֹדֶשׁ
כֹּא ׀ וְאֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם:
בִּכִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד
וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חֲנָם: ׀ ׀ אִם-בְּגֵפּוֹ יָבֹא
בְּגֵפּוֹ יָצָא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ
עִמּוֹ: ׀ ׀ אִם-אֲדֹנָיו יִתֵּן-לּוֹ אִשָּׁה וַיִּלְדֶּה-לּוֹ בָנִים
אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּה תִתֶּיךָ לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא
יָצָא בְּגֵפּוֹ: ׀ ׀ וְאִם-אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי
אֶת-אֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בָּנָי לֹא יָצָא חֻפְשִׁי:
׀ ׀ וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדָּלֶת
אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת-אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וְעָבְדוּ לְעֹלָם: ׀ (לִי) ׀ וְכִי-יִמָּכֵר אִישׁ אֶת-בֵּיתוֹ
לְאִמָּה לֹא תֵצֵא כִּצְּאֹת הָעֶבְדִּים: ׀ ׀ אִם-רָעָה
בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר-לֹא קִרִּי אֲשֶׁר-לּוֹ יַעֲדָה
וְהִפְדָּה לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמָּשַׁל לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ-

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:32	6:36	8:37	8:38	9:11	9:13	10:07	10:08	17:12	17:18	17:39	17:45	16:57	17:55
חיפה (ח)	6:34	6:38	8:36	8:38	9:12	9:13	10:07	10:08	17:12	17:17	17:36	17:42	16:46	17:52
ירושלים (ח)	6:31	6:35	8:35	8:36	9:10	9:12	10:06	10:06	17:15	17:20	17:37	17:42	16:39	17:53
תל אביב (ח)	6:33	6:37	8:37	8:38	9:12	9:14	10:08	10:08	17:11	17:16	17:38	17:44	16:55	17:54
אוסטריה, וינה (ח)	7:20	7:28	9:00	8:57	9:46	9:43	10:35	10:33	16:47	16:57	17:23	17:32	16:37	17:46
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:29	6:36	9:16	9:21	9:59	10:03	11:11	11:14	20:38	20:33	21:08	21:02	20:16	21:14
אוקראינה, אודסה (ח)	7:18	7:26	9:01	8:59	9:46	9:43	10:35	10:34	16:55	17:04	17:30	17:38	16:44	17:51
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:02	6:54	8:34	8:31	9:20	9:17	10:09	10:07	16:22	16:32	16:58	17:07	16:12	17:20
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:14	7:06	8:45	8:42	9:32	9:28	10:20	10:18	16:32	16:41	17:08	17:17	16:22	17:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:45	7:37	9:12	9:08	10:00	9:56	10:48	10:45	16:52	17:02	17:30	17:39	16:42	17:53
אוקראינה, קייב (ח)	7:39	7:30	9:04	9:01	9:53	9:49	10:40	10:38	16:44	16:54	17:22	17:31	16:34	17:45
איטליה, מילאנו (ח)	7:49	7:42	9:27	9:25	10:11	10:08	11:01	10:59	17:26	17:35	17:58	18:06	17:16	18:19
אקוואדור, קיטו (ח)	6:23	6:24	8:53	8:54	9:23	9:24	10:26	10:27	18:31	18:32	18:54	18:55	18:13	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:10	6:16	8:56	9:00	9:36	9:40	10:48	10:50	20:04	19:59	20:32	20:27	19:42	20:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:47	6:54	9:34	9:39	10:20	10:25	11:34	11:37	21:09	21:03	21:42	21:35	20:46	21:49
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:17	7:12	9:07	9:05	9:46	9:44	10:39	10:38	17:22	17:29	17:53	17:59	17:10	18:11
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:09	7:04	8:55	8:57	9:37	9:35	10:29	10:28	17:09	17:16	17:40	17:47	16:57	17:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:10	7:04	8:58	8:56	9:38	9:35	10:30	10:28	17:09	17:16	17:40	17:47	16:57	17:59
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:50	7:44	9:34	9:32	10:15	10:13	11:07	11:05	17:41	17:49	18:13	18:21	17:30	18:33
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:14	7:10	9:17	9:17	9:52	9:51	10:48	10:47	17:56	18:02	18:22	18:27	17:43	18:37
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:51	6:47	8:50	8:49	9:26	9:25	10:21	10:20	17:19	17:25	17:47	17:53	17:06	18:03
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:06	7:04	9:15	9:14	9:48	9:47	10:45	10:44	18:02	18:06	18:27	18:32	17:48	18:42
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:07	7:01	8:53	8:51	9:34	9:31	10:25	10:24	17:03	17:11	17:35	17:42	16:51	17:54
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:33	7:27	9:21	9:19	10:01	9:59	10:53	10:52	17:33	17:41	18:04	18:11	17:21	18:23
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:07	7:01	8:52	8:50	9:33	9:31	10:25	10:23	17:01	17:08	17:32	17:40	16:49	17:52
בוליביה, לה-פס (ח)	6:19	6:23	8:58	9:01	9:30	9:32	10:37	10:38	19:11	19:10	19:36	19:34	18:52	19:44
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:26	8:17	9:49	9:46	10:39	10:35	11:26	11:23	17:25	17:36	18:04	18:14	17:16	18:29
בלגיה, בריסל (ח)	8:25	8:16	9:49	9:46	10:38	10:34	11:25	11:23	17:27	17:37	18:05	18:15	17:18	18:29
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:43	5:47	8:25	8:28	8:59	9:02	10:07	10:09	19:01	18:58	19:22	19:19	18:41	19:29
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:32	5:36	8:14	8:17	8:48	8:50	9:56	9:58	18:43	18:41	19:09	19:06	18:23	19:16
בריטניה, לונדון (ח)	7:45	7:36	9:07	9:04	9:57	9:53	10:44	10:42	16:44	16:55	17:22	17:32	16:38	17:46
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:01	7:51	9:17	9:13	10:09	10:05	10:55	10:52	16:44	16:55	17:25	17:36	16:38	17:51
גרמניה, ברלין (ח)	7:54	7:45	9:14	9:10	10:05	10:01	10:51	10:49	16:46	16:58	17:25	17:35	16:38	17:50
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:05	7:57	9:31	9:28	10:20	10:16	11:07	11:05	17:12	17:22	17:50	17:59	17:03	18:14
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:39	5:43	8:22	8:25	8:57	9:00	10:06	10:08	19:08	19:05	19:28	19:25	18:48	19:35
הודו, מומבאי (ח)	7:14	7:12	9:29	9:29	10:01	10:00	10:59	10:59	18:29	18:33	18:54	18:57	18:14	19:06
הודו, פונה (ח)	7:09	7:08	9:25	9:25	9:56	9:56	10:55	10:55	18:26	18:29	18:50	18:54	18:11	19:03
הונגריה, בודפשט (ח)	7:15	7:08	8:48	8:46	9:34	9:31	10:23	10:21	16:39	16:48	17:14	17:23	16:28	17:36
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:15	7:09	9:02	9:00	9:42	9:40	10:34	10:33	17:12	17:20	17:43	17:50	17:00	18:02
יוון, אתונה (ח)	7:33	7:28	9:25	9:24	10:04	10:02	10:56	10:55	17:44	17:50	18:13	18:20	17:31	18:31
מולדובה, קישינב (ח)	7:35	7:27	9:09	9:07	9:54	9:51	10:43	10:42	17:01	17:10	17:36	17:45	16:51	17:58

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

רפז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:10	7:12	9:27	9:26	9:58	9:58	10:56	10:56	18:26	18:30	18:51	18:54	18:11	19:03
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:27	5:18	8:05	8:12	9:03	8:58	10:14	10:17	20:06	19:59	20:42	20:34	19:42	20:49
נפאל, קטמנדו (ח)	6:49	6:52	8:59	8:58	9:33	9:32	10:29	10:28	17:41	17:46	18:07	18:12	17:27	18:22
סין, בייג'ין (ח)	7:21	7:26	9:15	9:14	9:55	9:53	10:47	10:46	17:28	17:35	17:59	18:06	17:14	18:17
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:16	9:45	9:46	10:15	10:15	11:17	11:18	19:19	19:20	19:43	19:43	19:02	19:52
פולין, ורשא (ח)	7:14	7:23	8:43	8:40	9:34	9:30	10:20	10:18	16:15	16:27	16:55	17:06	16:07	17:20
פרו, לימה (ח)	6:04	6:02	8:38	8:40	9:09	9:11	10:15	10:16	18:41	18:40	19:05	19:04	18:22	19:13
צרפת, ליון (ח)	8:00	8:07	9:45	9:42	10:28	10:25	11:18	11:17	17:41	17:49	18:15	18:23	17:30	18:36
צרפת, פריז (ח)	8:18	8:26	9:56	9:53	10:43	10:39	11:31	11:29	17:43	17:53	18:18	18:27	17:33	18:41
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:39	8:40	9:09	9:09	10:10	10:11	18:07	18:08	18:30	18:31	17:50	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	7:32	7:38	9:20	9:18	10:02	10:00	10:53	10:52	17:26	17:34	17:56	18:04	17:15	18:16
קנדה, מונטריאול (ח)	7:13	7:20	8:58	8:55	9:42	9:39	10:32	10:30	16:56	17:05	17:29	17:37	16:46	17:50
קפריסין, לרנקה (ח)	6:43	6:47	8:44	8:43	9:21	9:19	10:15	10:14	17:10	17:16	17:39	17:44	16:57	17:55
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:43	8:54	10:05	10:01	10:59	10:55	11:44	11:41	17:25	17:38	18:08	18:20	17:18	18:35
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:20	8:31	9:39	9:35	10:35	10:30	11:19	11:16	16:58	17:11	17:39	17:51	16:51	18:07
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:44	7:52	9:26	9:23	10:11	10:08	11:00	10:58	17:17	17:26	17:52	18:01	17:06	18:14
שווייץ, ציריך (ח)	7:49	7:57	9:31	9:28	10:16	10:13	11:05	11:03	17:26	17:35	17:57	18:05	17:16	18:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:46	9:06	9:06	9:37	9:37	10:36	10:36	18:16	18:19	18:40	18:43	18:01	18:52

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוָתוֹ וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות וכאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00613
28/01/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

